Q. HORATIUS FLACCUS

RECENSUIT

ATQUE INTERPRETATUS EST

IO. GASPAR ORELLIUS.

EDITIO QUARTA MAIOR

EMENDATA ET AUCTA

QUAM POST

IO. GEORGIUM BAITERUM

CURAVIT

GUILELMUS HIRSCHFELDER.

VOLUMEN PRIUS.

ODAE. CARMEN SAECULARE. EPODI.

BEROLINI
SUMPTUS FECIT S. CALVARY EIUSQUE SOCIUS.
MDCCCLXXXVI.

ORELLII PRAEFATIO EDITIONIS PRIMAE.

Philologis ea tantum huius curae pars destinata est, quae in κρίσει Horatiana versatur. Etenim cum meo quidem iudicio inter omnes, qui eo in genere post Bentleium elaborarunt, facile primas ferat Augustus Meineke (Berolini, G. Reimer: MDCCCXXXIV.), periculum facere decrevi, quid commodi ad poëtam inde redundaturum esset, si aliquot codicibus antiquissimis, quorum lectiones nemodum cum criticis communicasset, accuratius examinatis, ex his praesertim, interdum etiam ex aliis, maxime ex Cruquii Blandinianis, quae illa in recognitione minus probabilia visa essent, emendarentur. Praeterea operae pretium facturum me ratus sum, si grauissimarum quarumque lectionum certam denuo auctoritatem expromerem, cum quae adhuc exstant eiusmodi συλλογαὶ non semper clarae, integrae, fide usquequaque dignae esse videantur

Codices autem, quibus usus sum, hi sunt:

I. Codex Bernensis N. 363. 4°. Saec. VIII. exeuntis vel IX. ineuntis, Scotice[1]) scriptus, antiquissimus omnium, quotquot adhuc innotuerunt, et ordine carminum a reliquis mire discrepans. Continet enim: Od. Lib. I. 2. 10. 12. 20. 22. 32. 38. Lib. II. 2. 4. 6. 10. 16. Lib. III. 11. 14. 18. 20. 27. Lib. IV. 2. 6. 7. 8. 11. 12. 14, verss. 1–4. Epodon: 1, vv. 1—8. 2, vv. 1—36. 3, vv. 1—8. 9, vv. 1—12. 10. 11, vv. 1—12. 12, vv. 1—6. 13. 14. 15. 16. 17, vv. 53—81. Carmen saeculare integrum. Od. Lib. I. 18. 24. 25. 8. 13. 14. 15, vv. 1—10. 16, vv. 1—14. vv. 23—36. 17. 19. 21. 23. 26. 27. 28. 29, vv. 1—6. 30. 31. 35. 36. 37. Lib. II. 1. 3. 5. 7, vv. 1—18. 8. 9. 11. 12.

---

[1]) Hic illic in foliorum mariginibus reperiuntur vocabula Celtica, quorum haec notavi: *brigit, isel, fridart, tailciud, frigargg, caith, ruidgal, catharach, togluasacch, togluaret, chombaint; muoralach:* hoc cum interpretatione «bufo.»

13. 14. 15, vv. 1—12. 17. 18. 19. 20. Lib. III. 1. 2, vv. 1—4. et 13—16. 4. omissis vv. 17—20. et 39—52. 5. 6. (habet vv. 1—10. et 14.) 7. 8. 9. 10. 12. 13. 15. 16, vv. 1—6. 17. 19. 21. 22, vv. 1—4. 23, vv. 1—11. 24, vv. 1—29. 25. 26. 28. 29. 30. Lib. IV. 1. 2. (iterum, sed h. l. dumtaxat vv. 1—40.) 4. 5. 9. 10. 13. Epodon: 1. 4. 5. 6. 7. 8. 12. 17, vv. 1—52. Ars poëtica, vv. 1—440. Satirarum Lib. 1. Sat. 1. 2. 3 (usque ad v. 134). Deest Satira quarta. Qui sic Horatii carmina lyrica ordinavit, praecipue metrorum rationem habuit; ita per primam seriem ab Od. Lib. I. 2. usque ad primum carmen Epodon, paucis aliis immixtis Sapphica collegit cet. (Notavi B.)

II. Codex Bernensis N. 21. Fol. Saec. X. pulcherrime et accuratissime scriptus, omnia Horatii poëmata continet. (b.) «*Ein vorzüglicher Codex.*» F. A. Wolf *Horaz erste Satire. Berlin* 1813. p. 15.

III. Codex Sangallensis oppidanus. N. P. 10. 4⁰. Saec. X. nitidissime scriptus et perbonus, item omnia Horatii poëmata continet excepto Carmine saec. et Epod. 17. (S.)

IV. Codex Turicensis Carolinus N. C. 154. 4⁰. Saec. X. nitide scriptus. Continet Odas, Epodon librum, Artem poëticam. Quae desunt, suis locis notavi. (T.)

V. Codex Bernensis N. 542. 4⁰. Saec. X., ut visum est et Sinnero Catal. Codd. Bern. Vol. I. p. 478. et Hauthalio[1]). Continet omnia Horatii poëmata; quae excisa sunt, notavi. (c.)

Hoc autem ordine in Varr. Lectt. semper servato pro cuiusque bonitate quinque hos codices collocavi.

Quodsi his aliisve auctoritatibus fretus a Meinekii recognitione discessi, huius lectio sic signata est: M.

Meorum autem Codicum varietati subiecta est primo integra varietas Lambini, Cruquii, Torrentii, Feae, eo fine excerpta, ut facili opera lector perspiciat, partim quaenam potissimum lectiones, cum abhinc tribus saeculis in Horatii Eclogis velut dominatae essent, aliis nunc cesserint, partim, quam saepe etiam Fea deserendus fuerit. Simili consilio has excipiunt eae, quas cum Bentleius recepisset, ego, plerumque aliis praeeuntibus, mutavi; quarto denique loco eiusdem suspiciones non receptae, quoniamquidem omnia, quae Criticus ille sagacissimus contra Codices immutata voluisset, nosse atque ante oculos habere lectorem iuvare censebam. His autem immiscui et aliorum praeter meos Codicum lectiones et Criticorum coniecturas, quotquot ex meo certe sensu mererentur,

---

[1]) Qui in Seebode Archiv 1829. p. 231. Codd. 21. et 542. accurate descripsit.

ut vel in scholis diiudicarentur, vel omnino propter qualemcumque causam ab oblivione vindicarentur. Quamquam permultas consulto praetermisi, quippe quae excogitatae essent ab ingeniis sagacitatis ostentandae causa severas disciplinae criticae leges licenter migrantibus. Sane per quinque hos Carminum libros duas dumtaxat coniecturas a me receptas esse memini (Od. 3, 17, 5. Epod. 4, 8.); ceterae lectiones omnes nituntur fide Codicum bonitate praestabilium. Ceterum quattuor haec capita in unum ubi coniunxeris, paucas admodum lectiones, quae quidem cognitione dignae sint, desiderabis.

Familiaris autem quam vocavi interpretatio non tam Grammaticis, quam eorum usui destinata, qui etiamnunc huiusmodi commentarios consulunt, id est, cum adolescentes primum Horatii carmina lecturi vel quas apud praeceptores audierunt interpretationes repetituri; tum viri, qui aliis negotiis civilibus aut sacerdotalibus districti, interdum tamen ad poëtam, cuius inde ab ineunte aetate gratam memoriam merito conservarunt, ita redire cupiunt, ut ne nimis abstrusis, operosis diffusisque disputationibus primum intricentur, mox a legendo deterreantur.

Quem quidem ad finem, cum per quinque iam lustra quotannis Horatium publice exponam auditoribus meis, denuo tamen perlegi praeter veteres Scholiastas probatissimos quosque interpretes ab Lambino usque ad Iacobsium. Quae autem apud quemque cuique loco quam maxime apposita viderentur, liberum et integrum iudicium secutus, meos in usus convertere studui, priorum explanatorum merita grato animo semper agnoscens nec mihi aliud quidquam tribuens nisi curam in illorum commentariis perlustrandis, excerpendis, componendis sedulo collocatam. Singulorum vero nomina singulis in locis memorare pro meo consilio nihil attinebat, cum praesertim ubique fere verba eorum vel contrahenda vel qualicumque modo mutanda essent.

Differt autem nostra interpretatio a similibus, quae nunc in scholis feruntur, his potissimum nominibus: saepius diiudicantur et variae lectiones et diversae Grammaticorum explicationes, sine ulla tamen in quemquam insectatione aut contumelia: quin in hoc quoque genere tacitis plerumque adversariis, quae veriora ubique viderentur, argumentis additis exposui, ne tranquillissima disputatio acris rixae cum hoc vel illo inimico contractae speciem umquam prae se ferret; quo quidem cum aliis digladiandi et depugnandi studio in huiusmodi scriptis studiosae iuventuti propositis nihil profecto perversius reperiri potest.

Praeterea crebrius quam fortasse nonnullis probabitur, locos similes vel aliunde sumptos vel a me ipso repertos omnibus verbis

inserui, quia diuturna experientia didici, hoc nisi facias, vix ab aliis, praeterquam ab uno alterove magistro satis religioso, talia exempla apud scriptores ipsos inquiri atque accuratius examinari. Nec vero in ipso ludo litterario cum discipulis de iis disserere licet, nisi ipsorum oculis subiecta sunt. Quodsi totum hoc genus multis et supervacaneum omnino et putidum videbitur, diversam opinionem sequi mihi saltem concessum sit. Indicandae enim apud hunc poëtam necessario sunt Graecorum exemplarium manifestae imitationes; iuvat etiam subinde significare, ubi casu potius quam consilio has illasve sententias cum aliis prope communes habeat, tum praesertim, cum in similibus argumentis pertractandis versatur. In primis autem lectoribus minus exercitatis demonstrandum est, permulta, quae ipsis singularia vel prorsus insolita videantur, partim *Graeco fonte cecidisse parce detorta*, partim eadem reperiri modo apud antiquiores Latinos, modo apud Horatii aequales, modo recepta esse ac repetita a posterioribus. Saepenumero etiam pedestris orationis consuetudo velut opponenda est poëticae, ut de hac recte iudicare adolescentes condiscant. Sic ergo, certum modum si servaverimus, haud exiguam omne hoc exemplorum genus utilitatem lectoribus praebiturum esse confido.

In singulis huis libri plagulis accurate corrigendis multum me iuvit Baiteri mei amica diligentia; metrorum autem Horatianorum brevem expositionem elaboravit optimae spei adolescens, Henricus Schweizerus, Turicensis.

Scribebam Turici XI. D. mensis Martii.
MDCCCXXXVII.

ORELLII PRAEFATIO EDITIONIS SECUNDAE.

Praeter exspectationem cum evenerit, ut vel ferreis his temporibus iam post quinquennium necessaria fieret Horatii mei repetitio, equidem praestiti quod potui, correxi errores, addidi, quae illo ex tempore sedulo collegeram. Ceterum haud pauca debeo Walckenaerio, Dillenbürgero, Lübkero, Frankio, Regelio, atque in Epistolis Obbario et Schmidio. Nova autem subsidia critica nactus non sum, praeterquam in Epistolis lacera quaedam fragmenta Cod. Einsiedlensis Saec. X. (E); sed accuratius nunc inspexi varietatem Codicum Oberlini ac Pottierii. Praeterea ex dono amicorum, Borbergii et Rettigii, inscriptiones Codd. Bernen-

sium Bbc et Sangallensis oppidani (S) adeptus sum; Cod. Turicensis, quem totum denuo contuli, inscriptiones ipse excerpsi. Cuius quidem incepti lucrum sane exiguum est; verumtamen antiquissimae interpretationis vestigia nonnulla ex iis interdum tralucere visa sunt.

Ceterum optandum est, ut accurate examinetur Codex Horatii cum scholiis Saec. IX., qui fuit olim Pithoei nunc asservatur in bibliotheca Scholae medicae, quae floret Monte Pessulano [1]).

Secundam hanc editionem novo ac diligenter elaborato Indice omnium nominum propriorum auximus: alterum autem vocabulorum et verborum, haud neglectis variis illis mutationibus, quas et per scriptores librarios et per criticos perpessa sunt, iamdudum praeparavimus ac suo tempore, si nihil nobis accidet, edemus.

Scribebam Turici XI. D. mensis Martii.
MDCCCXLII.

J. G. BAITERI PRAEFATIO EDITIONIS TERTIAE.

Divenditis editionis secundae exemplaribus omnibus redemptores honestissimi ineunte anno huius saeculi quadragesimo octavo ab editore clarissimo petiverunt atque facile impetrarunt, ut quam citissime pararet tertiam. Nam etsi vir desideratissimus iam tum eo morbo laborabat, qui vitae litteris et amicis utilissimae post duodecim fere menses finem facturus erat, tamen mente et ingenio adhuc ita vigebat, ut corporis infirmitate superata, quod vitae restabat, Horatio suo impendere posset. Quo factum est, ut ipse

[1]) *Ce qui rend ce manuscrit encore plus intéressant, c'est une particularité que nous n'avions jamais vue nulle part. L'ode à Phyllis, qui commence par ce vers:* Est mihi nonum superantis annum, *est ici en musique. Les notes sont petites et de forme rectangulaire. C'est là un exemple fort singulier et très-rare d'ancienne musique profane, comme il est peu vraisemblable qu'au IXe siècle on mit en musique et que l'on chantât les odes d'Horace, on est porté naturellement à croire que cette musique existait dans un manuscrit plus ancien, d'où celui-ci a été copié, et que c'est peut-être là l'air sur lequel les Romains chantaient cette ode.* (Verum longe probabilius est a lascivo aliquo monacho Saec. IX. notas illas musicas appositas esse, similes prorsus, ut videtur ex Librii verbis, iis, quae apud nos quoque reperiuntur in eiusdem aetatis antiphonariis aliisque libris ecclesiasticis.) *Il y a un autre manuscrit d'Horace du X—XIe siècle (sur vélin, petit in fol. obl.) à la bibliothèque de Montpellier. Cet Horace est aussi accompagné d'un commentaire; mais il n'est pas complet.* G. Libri *Journal des savants. Janvier 1842. p. 40.*

volumen prius tantum non absolveret et eius folia aliquot paulo ante obitum etiam typis expressa videret. Ceterorum autem retractandorum ex ipsius Orellii voluntate mihi cura suscipienda erat, quem adolescentem ad bonas litteras excitaverat, iuvenem et virum omni ratione firmaverat et sustinuerat, omnium studiorum suorum per viginti annos socium, arcanorum omnium conscium esse voluerat, eodem denique, dum spirabat, amore amplexus erat, quo se mihi dilectum esse probe sciebat. In qua cura egregie me adiuvit Henr. Schweizeri, collegae coniunctissimi, accurata diligentia; adiuverunt etiam praeter alios C. Halmius meus et Julius Beckerus, viri doctissimi et humanissimi, praesertim libellis scholasticis de Horatio vel subministrandis vel in usus meos excerpendis. Quominus autem in adornanda hac editione omnia praestarentur, quae praestari et poterant et debebant, maxime impedivit nimia illa festinatio, quam bibliopolae rationes a nobis flagitabant. Accesserunt tamen, quantum ad rem criticam spectat, praeter Codicis *Bernensis quarti* (d) lectiones, iam ad calcem Editionis secundae (Vol. II. p. 805 sqq.) exhibitas,[1] etiam Codicum *Bentleianorum* lectiones, quotquot a Britanno doctissimo enotatae sunt, ab Orellio litteris graecis sic designatorum:

Codex Graevianus (*β*) Saec. X. Vid. Kirchneri Nov. Quaestt. Horat. p. 28 sq.

Codex Leidensis (*γ*) Saec. X. Vid. Kirchn. N. Q. H. p. 36.

Codex Zulichemianus (*δ*) Saec. XII. Vid. Kirchn. N. Q. H. p. 56.

Codex Vossianus (*ζ*), «prioribus illis optimis non inferior.» Bentl. Praef. ed. Lips. p. VI.

Codex Markianus (*ϑ*), «qui Epistolas modo habet.» Ibid. p. VI.

Codex Collegii Reginensis Oxonii (*κ*) Saec. XI. «Ex Britannicis, quos omnes ipsi oculis usurpavimus, palmam facile aufert, DCC. annorum et ab omni parte integer.» Bentl. Praef. p. VI.

Codex e Bibliotheca Regiae Societatis Londini (*λ*). Ibid.

Codex Petrensis Domus Cantabrigiae (*μ*). Ibid.

---

[1] „Cod. Bernensis N. 508. membr. Saeculi XII. ineuntis, Gallicanae originis. Est sic satis bonus, postponendus tamen tribus illis Bernensibus olim a me collatis, item Turicensi, Sangallensi et Einsiedlensis reliquiis. Non tamen ex ullo Bernensium meorum priorum (B, b, c) descriptus est, uti liquet vel ex una illa lectione Epist. 1, 14, 17: *vesana negotia* pro *inrisa negotia*, quam quidem, quod sciam, nemo notavit praeter Feam: „ex Ms. in ora ed. Aldi 1519. in Bibl. Angel." Adde Sat. 1, 1, 38., ubi illi tres *patiens*, hic *sapiens*, et sic persaepe ab illis discrepat, interdum in melius." In hoc Codice Odas Carmine saeculari omisso excipiunt Epodi, Epodos Ars poëtica, hanc Epistolae Epistolas Satirae. Quae desunt, suis locis indicavimus.

Codex Collegii Magdalenensis Oxonii (ν). Ibid.

Codex Rogeri Galei (ξ). Ibid.

Codex Episcopi Eliensis (π), «qui sub initiis typographiae scriptus est.» Bentl. Praef. p. VI.

Codex Collegii Regii Cantabrigiae (ϱ), «qui (eadem plane manu scriptus ac Codex Episcopi Eliensis) falso praeconio Bembinus venditatur.» Bentl. Praef. p. VI sq.

Codex Battelianus (ω). «ex Museo cl. Joannis Battely Archidiaconi nuper Cantuariensis, cui Epistolae omnes et Sermones aliquot libri secundi desunt.» Bentl. Praef. p. VII.

Codex e Bibliotheca Regia (τ), «Sermones et Epistolas Artemque complexus, cui plane geminus est ab eodem librario descriptus in Collegio Magdalenensi Oxonii» (ν). Bentl. Praef. p. VII.

Codices Collegii S. Trinitatis tres (φ), qui eadem fere habent quae Cod. Bibl. Regiae (τ). Bentl. Praef. p. VII

Codices Bodleiani (χ) duo, qui Carmina et Epodos continent. Bentl. Praef. p. VII. Raro eos distinguit; *duos* memorat C. 3, 29. 64. 4, 1. 9., *alterum* C. 4. 1, 37. 4, 2, 13.

Codex Vigorniensis (ψ), Carmina et Epodos continens. Bentl. Praef. p. VII.

Codex Vigorniensis alter (σ), Artem poëticam continens. Bentl. Praef. p. VII.

Codex Digbeanus Oxonii (η), Artem poëticam continens.

Codex Moreti (o), a Nic. Heinsio olim collatus, Artem poëticam continens.

Codicis Colbertini variae aliquot lectiones (ι), Lutetiae ab Ed. Bernardo exscriptae.

Codicis Franekerani lectiones passim a nescio quo enotatae (v).

Praeterea Orellius ubique fere rationem habuit etiam editionis Jahnii tertiae (J). Lips. 1846. Ipse denuo excussi Codicem Turicensem (T) atque lectionis varietatem ex eo aliquanto plenius indicavi quam antea factum erat. Codicis Petropolitani (p) Saec. X. collatio, quam debeo insigni humanitati civis nostri doctissimi, Eduardi de Muralto, August. Caes. Ross. Bibliothecarii, sero ad me pervenit, ut eius lectiones alteri volumini reservandae essent. Metrorum autem Horatianorum brevem expositionem ab Henr. Schweizero olim elaboratam, cum in altera editione nescio qua de causa omissa esset, tertiae restituendam curavi.

Volumini alteri addetur etiam *Index adnotationum*, quem a multis aegre adhuc desideratum esse cognovi.

Scr. Turici Nonis Februariis a. MDCCCL.

PRAEFATIO EDITIONIS QUARTAE.

Haec quarta editio maxime in apparatu qui dicitur critico a prioribus differt; posteaquam enim egregia O. Kelleri et Holderi diligentia factum est, ut multo melius quam antea sciamus quid habeant codices Horatii meliores, omissis deterioribus codicibus nunc ex optimis varietas lectionis enotata est. Hoc loco, cum de ceteris rebus absoluto opere disserere nobis proposuerimus, signa quibus usi sumus addidisse satis habeamus.

A significat cod. Parisinum 7900a, saec. X. a Kellero et Holdero coll.

B — cod. vetust. Bernensem 363, saec. VIII—IX, ab Orellio, tum a Rittero, denique a Kellero et Holdero coll.

M — cod. Monacensis 14685 part. alteram saec. XI, a Kellero et Holdero coll.

O — cod. Ambrosianum, saec. X ineuntis, ab eisdem coll.

R — cod. Sueco-Vaticanum s. IX—X, ab eisdem coll.

S — cod. Sangallensem s. X ab Orellio coll.

T — cod. Turicensem, s. X. ab Or. adhibitus.

b — cod. Bernensem 21 saec. X coll. ab Orellio.

c — cod. Bern. 542 saec. X, ab eodem coll.

d — cod. Bern. 508 saec. XII ab eod. coll.

γ — cod. Parisinum 7975 saec. XI a Kellero et Holdero coll.

δ — cod. Graevianum post Bentleium a Kellero et Holdero collatum.

φ — cod. Parisin. 7974 saec. X ab eisdem coll.

ψ — cod. Parisin. 7971 saec. X ab eisdem coll.

Praeterea diligenter omnes lectiones codicis Blandinii vetustissimi, quas quidem Cruquius enotavit, adiecimus; ex ceteris vel Cruquii vel aliorum codicibus notabiliora quaedam elegimus; eandem rationem in virorum doctorum coniecturis afferendis secuti sumus.

Scrib. Berolini mense Jan. a. MDCCCLXXXV.

Guil. Hirschfelder.

DE VITA CARMINIBUS METRIS HORATII PROLEGOMENA.

Vitam Horatii poetae saeculo sexto decimo ediderunt Nannius, Muretus, Cruquius. Ac primus quidem Petrus Nannius Alcmariensis a. 1548 (in Miscellaneorum libris decem, qui repetiti sunt in Gruteri Lampadis Tom. I) narrat se in bibliotheca S. Petri in monte Blandinio invenisse antiquissimum Horatium (Miscell. III c. I); deinde pergit sic: 'in ea bibliotheca inveni vitas Horatii plurifariam conscriptas, sed indoctissime, inter quas tamen una eximia fuit . . . hanc cum suis mendis, ut inveni, exhibebo.' sequitur c. II illa vita, cuius paucos locos emendare studet. proximis capitibus de locis quibusdam Horatii et Acronis disseruit eosque ex vetusto praecipue codice illo, quem c. XXI veram lusciniam appellat, corrigere conatus est; itaque dubitari nequit, quin Nannius vitam illam ex bibliothecae Blandiniae codice quodam deprompserit: erravit igitur Mitscherlich, qui editionis suae pag. CLV de Buslidiano cogitavit. Eodem codice Mureti gratia Antonium Morillonum usum esse — unde exemplis a. 1555 a se editis M. Antonius Muretus adiecit — quamquam Carolus Ludovicus Roth dubitat, tamen recte Augustus Reifferscheid videtur demonstrasse in Suetonii reliquiarum pg. 388 sq. Jacobum Cruquium autem anno 1578 ex eodem libro vetustissimo vitam Horatii edidisse non solum per se veri simile est, qui praeter ceteros tractaverit codices Blandinios, sed etiam dilucidis verbis ipse testatur pg. 647 ed. a. 1578: 'Horatii vitam — ex codicibus Blandiniis apposuimus' et ibidem paulo ante:

'qualis ea (lama) est in Horatii vita in Blandiniis manuscriptis ad ea verba, *mansuraque perpetuo.*' sed tamen Cruquius magis Lambinum secutus est, qui sex annis post Muretum (a. 1561, iterum a. 1567) in Horatium commentarios edidit atque 'Q. Horatii Flacci vitam e vetusto codice non ita pridem a viris doctis ecscriptam et editam, nunc item sed emendatiorem' praemisit, quam suum codicem, quem vix duobus locis videtur inspexisse. Praeter hunc codicem Blandinium, qui fueritne antiquissimus ille Cruquii an alius quidam ex tribus Blandiniis valde dubium est,[1]) pauci alii codices eandem vitam exhibent, cuius verba sunt haec:

'Q. Horatius Flaccus Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino et auctionum[2]) coactore, ut[3]) vero[4]) creditum est, salsamentario, cum illi quidam in altercatione exprobrasset: quotiens ego vidi patrem tuum brachio se emungentem! bello Philippensi excitus a M. Bruto imperatore tribunus militum meruit; victisque partibus venia impetrata scriptum quaestorium comparavit. ac primo Maecenati mox Augusto insinuatus non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Maecenas quantopere eum dilexerit satis testatur[5]) illo epigrammate:

ni te visceribus meis, Horati,
plus iam diligo, tu tuum[6]) sodalem
Ninnio[7]) videas strigosiorem;

sed multo magis extremis iudiciis tali ad Augustum elogio: 'Horati Flacci ut mei esto memor!' Augustus epistolarum quoque ei officium obtulit, ut[8]) hoc ad Maecenatem scripto significat: 'ante ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum, nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum

---

[1]) Conferantur disserentes de hac re Fr. Matthias (Halis 1882) et P. Hoehn, quorum ille Nannii codicem antiquissimum fuisse affirmat, hic negat. — [2]) *auctionum* cod. Vatic. Feae, ceteri *exactionum.* — [3]) *ut vero — emungentem* Chr. Jani interpolata esse intellexit. — [4]) *vero* Muretus, *vere* libri. — [5]) *testatur* codices plerique, *monstratur* Bland., *demonstratur* Lambinus Cruquius. — [6]) *tu tuum* Muretus, *tutum* codices plerique, *Titum* Nannius. — [7]) *Ninnio* P. Pithoeus, *nimio* vel *ninio* vel *mimo* cod. — [8]) *ut* add. Lambinus, om. codices.

a[1]) te cupio abducere. veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam et nos in epistolis scribendis adiuvabit.' ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam aut amicitiam suam ingerere desiit. extant epistolae, . c quibus argumenti gratia pauca subieci: 'sume tibi aliquid iuris apud me, tamquam si convictor mihi fueris; recte enim et non temere feceris, quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem[2]) tuam fieri possit.' et rursus: 'tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio quoque nostro audire; nam incidit ut illo coram fieret a me tui mentio. neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque *ἀνθυπερηφανοῦμεν*.' [3]) praeterea saepe eum inter alios iocos purissimum penem et homuncionem lepidissimum appellat unaque et altera liberalitate locupletavit. scripta quidem eius usque adeo probavit mansuraque perpetuo opinatus est,[4]) ut non modo Saeculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum suorum eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere; post sermones vero quosdam[5]) lectos nullam sui mentionem habitam ita sit questus: 'irasci me tibi scito, quod non in plerisque eius modi scriptis mecum potissimum loquaris; an vereris ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse?' expresseritque[6]) eclogam ad se, cuius initium est:

> cum tot sustineas et tanta negotia solus,
> res Italas armis tuteris, moribus ornes,
> legibus emendes: in publica commoda peccem,
> si longo sermone morer tua tempora, Caesar.

Habitu corporis fuit brevis atque obesus, qualis et a semet ipso in satiris describitur et ab Augusto hac epistola: 'per-

---

[1]) *a te* Nannius, *te* codices. — [2]) *valetudinem* cod. plerique, cfr. Mon. Ancyr. II 19. — [3]) *ἀνθυπερηφανοῦμεν* correxit Reifferscheid, Muretus quem plerique secuti erant *ἀνθυπερφρονοῦμεν*, cod. *ἀντηρφανοῦμεν* vel *ἀνεπερεφανοῦμεν*. — [4]) om. cod. Bland. — [5]) *vero quosdam lectos* codices plerique, Bland. teste Cruquio *vero lectos quosdam*. — [6]) *expresseritque* emend. Lachmann, Reifferscheid, libri *expressitque*.

tulit ad me Oniscus[1] libellum tuum, quem ego ut † accusantem[2] quantuluscumque est, boni consulo. vereri autem mihi videris ne maiores libelli tui sint, quam ipse es, sed tibi statura deest, corpusculum non deest. itaque licebit in sextariolo scribas,[3] quo circuitus voluminis tui sit *ὀγκωδέστατος*, sicut est ventriculi tui.' [ad res venereas intemperantior traditur. nam specula in cubiculo scortans ita dicitur habuisse disposita, ut quocumque respexisset sibi imago coitus referretur.[4])] vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini aut Tiburtini[5] domusque eius ostenditur circa Tiburni luculum. venerunt[6] in manus meas et elegi sub titulo eius et epistola prosa oratione quasi commendantis se Maecenati, sed utraque falsa puto; nam elegi vulgares, epistola etiam obscura, quo vitio minime tenebatur. Natus est VI. idus Decembris L. Cotta et L. Torquato consulibus, decessit V. kal. Decembris C. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo consulibus septimo et quinquagesimo[7] anno herede Augusto palam nuncupato, cum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. humatus et conditus est extremis Esquiliis iuxta Maecenatis tumulum.'

Haec vita quod in solis codicibus Horatianis legitur et in eis potissimum qui scholia continent, inde exortae sunt illae quas significavimus interpolationes, velut de cubiculo fabulatur Acro ad epist. I 19, 1 et Comment. Cruquianus ad epod. 11, 7. Sed a C. Suetonio Tranquillo rerum scriptore, qui Hadriani aetate floruit, quin haec vita scripta sit et ex eo libro deprompta, quem *de viris illustribus* ac primo quidem loco *de poetis* composuit, non videtur dubi-

---

[1]) *Oniscus* emend. Reifferscheid (*ὀνίσκος* asella, i. e. Vinius Asella, ad quem scripta est epist. I 13) cod. *Onysius* vel *onisius*. — [2]) *accusantem* libri, Nannius *ut non* (*ne* Lambinus) *accusem brevitatem*, Mommsen *ut alios antea, ut excusantem* Reifferscheid. — [3]) illustravit hunc locum O. Jahn in Ber. der sächs. Gesellsch. d. W. IX. 1857. p. 200. — [4]) seclusi haec verba, quae Lessingius Suetonio abiudicanda esse satis demonstravit. — [5]) *Sabini seu Tiburtini* Lachmann, *aut Tarentini* Lambinus. — [6]) ante *venerunt* lacunam statuit O. Jahn l. l. prob. Reifferscheid. — [7]) *septimo et quinquagesimo anno* Reifferscheid, qui praeterea addidit *post L dies quam Maecenas obiit;* codices habent *post nonum et vicesimum aetatis annum.*

tandum esse. Porphyrio enim ad epist. II 1 haec habet: 'apparet hunc librum . . . hortatu Caesaris scriptum esse. cuius rei etiam Suetonius auctor est. nam apud eum epistula invenitur Augusti increpantis Horatium, quod non ad se quoque plurima scribat.' Alterum locum huc non referam. Nam quod Commentator Cruquianus ad C. IV 1 adnotat: 'compulsus est ab Augusto, ut refert Suetonius in vita Horatii', Suetonii mentionem patet a Cruquio ex recenti lectione vitae a Nannio paulo ante editae insertam esse. Sed de tota hac re diligenter disseruit Aug. Reifferscheid in eo libro quo Suetonii reliquias collegit (Lipsiae a. 1860).

Praeter hanc de qua diximus Suetonii vitam in codicibus Horatianis permultis vitae breviores inveniuntur, pauca etiam scholiastae nonnusquam afferunt, sed omnia illa spernenda sunt prae ipsius Horatii carminum auctoritate et integritate. Itaque haec potissimum ad enarrandam Horatii vitam adhibebimus.

Quintus[1]) Horatius[2]) Flaccus[3]) natus est ante diem sextum idus Decembris[4]) L. Aurelio Cotta L. Manlio[5]) Torquato[6]) consulibus (a. u. c. 689) ad Aufidum 'longe sonantem'[7]) Venusiae quae erat colonia Romana ita in confinio Apuliae et Lucaniae sita, ut ad utram regionem pertineret dubium esset.[8]) Deducta erat a. u. c. 463, de qua re Vell. Paterc. I 14: 'Q. Fabio quintum Decio Mure quartum consulibus, quo anno Pyrrhus regnare coepit, Sinuessam Minturnasque missi coloni, post quadriennium Venusiam'. Eam originem militarem cum lepida irrisione spectat Hor. cum dicit[9]) noluisse patrem se in Flavii ludum Venusinum mittere, *quo pueri magnis e centurionibus orti ibant.* Pater libertinus[10]) fuit; a quo emancipatus sit non constat. Quidam quod Venusia ad tribum Horatiam pertinebat, Venusinorum libertum eum fuisse statuerunt; at libertis publicis

[1]) Sat. II 6, 37. — [2]) C. IV 6, 44. Epist. I 14, 5. — [3]) Epod. 15, 12. Sat. II 1, 18. — [4]) Epist. I 20, 27. — [5]) C. III 21, 1. — [6]) Epod. 13, 6. — [7]) C. IV 9, 2. — [8]) Sat. II 1, 34. 35. C. III 4, 9. 10. — [9]) Sat. I 6, 72. 73. — [10]) Sat. I 6, 6. 45. 46. Epist. I 20, 20.

non tribus nomen inditum est, verum appellatus esset vel Publicius vel Venusinius. nec magis exploratum est, quo loco oriundus fuerit. hoc tamen licet conicere aut ipsum Horatii patrem aut unum ex maioribus eius Graeca natione fuisse. Suetonius eum auctionum coactorem fuisse dicit, Horatius *coactorem*[1]) vel *praeconem*[2]) *pauperem macro agello*[3]); certe publicanis vel quaestoribus in pecuniis exigendis operam videtur praestitisse nec mediocrem inde quaestum fecisse. omni quam collegerat pecunia pater (matris nullo loco fit mentio, vel quod praematura morte absumpta erat vel quod minoris momenti erat) ad unicum filium bene erudiendum uti constituit; itaque spreto ludo Venusinorum *puerum est ausus Romam portare docendum Artis quas doceat quivis eques atque senator Semet prognatos.*[4]) Omisso igitur superiore vitae munere relictaque Venusia in urbem Romam migravit eo fere anno quo acerrimis optimatium et popularium contentionibus civitas Romana vexabatur ac paene dilaniabatur, i. e. anno u. c. 696 vel 697 puerumque ad optimos cuiusvis artis magistros deduxit, cum nulli aut sumptui aut operae parceret.[5]) Nec minus id egit pater ut filius *traditum ab antiquis morem servaret* ac *vitam famamque tueretur incolumem.*[6]) De qua re grato animo Horatius profitetur;[7])

Ipse mihi custos incorruptissimus omnis
Circum doctores aderat. Quid multa? Pudicum,
Qui primus virtutis honos, servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi.

Et alio loco[8]) patrem exemplis propositis usum esse narrat, ut puerum a pravitate morum averteret:

Insuevit pater optimus hoc me
Ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando.
Cum me hortaretur parce frugaliter atque
Viverem uti contentus eo quod ipse parasset:

---

1) Sat. I 6, 86. — 2) Sat. I 6, 86. — 3) Sat. I 6, 71; cf. C. II 20, 5. 6. — 4) Sat. I 6, 76. 77. — 5) Sat. I 6, 78 sqq. — 6) Sat. I 4, 117 sqq. — 7) Sat. I 6, 81—84. — 8) Sat. I 4, 103—131.

'Nonne vides, Albi ut male vivat filius, utque
Baius inops? Magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit.'

In urbe grammaticis potissimum ac rhetoricis studiis imbutus est. Aliquamdiu usus est institutione L. Orbilii[1]) Pupilli, de quo Sueton. gram. 9 (pg. 106 ed. Reiff.) 'functus militia studia repetit, quae iam inde a puero non leviter attigerat; ac professus diu in patria quinquagesimo demum anno Romam consule Cicerone transiit docuitque maiore fama quam emolumento . . . fuit autem naturae acerbae non modo in antisophistas, sed etiam in discipulos, ut et Horatius significat plagosum eum appellans et Domitius Marsus —. ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit. — vixit prope ad centesimum aetatis annum.' Is igitur Livi Andronici carmina discipulis suis proposuit aliosque poetas antiquos. Eodem autem tempore Horatius Graecas litteras attigit atque Homeri Iliadem legit, quod ipse narravit:[2])

Romae nutriri mihi contigit atque doceri
Iratus quantum Grais nocuisset Achilles.

Nec mediocrem Graeci sermonis scientiam Horatius adulescentulus Romae sibi videtur comparavisse; ipse enim versus Graecos illa vitae aetate in Italia composuit: id quod luculente declarat his:[3])

Atque ego cum Graecos facerem, natus mare citra,
Versiculos, vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cum somnia vera!
'In silvam non ligna feras insanius ac si
Magnas Graecorum malis inplere catervas.'

Certe delevit illos versus neque magis videtur edere voluisse quam Latinos quos per illos annos fecit. Sed mansit Horatio ac penitus fixum haesit illud acerrimum litterarum Graecarum studium, quod per totam vitam retinuit,[4]) cui in omnibus artibus plurimum Romanos debere

[1]) Epist. II 1, 71. — [2]) Epist. II 2, 41 sq. — [3]) Sat. I 10, 31 sqq. — [4]) Epist. I 2, 1 sqq.

profitetur,[1]) ad quod etiam atque etiam amicos suos invitat atque compellit.[2]) Aeque mansit priscorum poetarum Romanorum contemptio quaedam, quae non solum inde repetenda est, quod ab Orbilio puer horridos Livi Andronici versus memoriae mandare coactus est, sed etiam quod illis artis rationem limamque deesse perspexit.

Nec contentus hac eruditione Horatius anno aetatis fere undevicesimo, ut grammaticae et rhetoricae adderet philosophiam, Athenas petivit, qua de re multis annis post haec scripsit:[3])

Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quaerere verum.
Dura sed emovere loco me tempora grato cet.

Intellegitur his ex verbis Horatium ex tribus quas antiqui statuerunt philosophiae partibus duabus potissimum vacavisse, quarum altera ad disserendi *veri*que *quaerendi* rationem et subtilitatem (*τὰ διαλεκτικά*), altera ad vitae humanae consuetudines moresque pertinebat docebatque *quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non.*[4]) (*τὰ ἐθικά*). Florebant tum maxime Athenis Cratippus Peripateticorum, Theomnestus Academicorum princeps: horum igitur potissimum scholas existimandus est Horatius audivisse. Neque vero Epicureorum disciplinam neglexit, quamquam quo tum principe usa sit parum constat: non nulli non recte Philodemum tum Athenis docuisse putant. Tantum ex carminibus Horatii facile perspicitur, non tanto studio tantaque assiduitate eum philosophiae vacavisse, ut penitus eam cognosceret liberoque iudicio in ea elaboraret; sed *sapere* esse arbitratus[5]) *verae numerosque modosque ediscere vitae* philosophorum ita amplectebatur praecepta, ut *nullius addictus iuraret in verba magistri.*[6]) Praecipue tamen illis quidem annis Epicureorum de vitae agendae ratione doctrinam probabat, postea etiam nonnullas Stoicorum de summo

---

[1]) Epist. II 1, 156. — [2]) A. P. 268 sq. — [3]) Epist. II 2, 43—46. — [4]) Epist. I 2, 3. — [5]) Epist. II 2, 144. — [6]) Epist. I 1, 14.

bono sententias comprobabat. Prae philosophia autem non neglexit poetas maximoque studio Athenis lectitavisse videtur Archilochum, Alcaeum tum primum sibi cognitum aliosque Graecorum poetas, quorum libros Romae numquam viderat nedum perlegeret. — Intima familiaritate et consuetudine tum videtur usus esse M. Ciceronis, Marci Tullii oratoris filii, M. Valerii Messallae multorumque aliorum ex nobilitate Romana adulescentulorum, quorum plerique senatus atque optimatium, vel ut tum volgo loquebantur, libertatis partes sequebantur. Itaque cum C. Julio Caesare occiso M. Junius Brutus mense Septembri a. u. c. 710 Italia relicta Athenas venisset ibique aliquamdiu moraretur ac philosophorum scholas audiret, maxima vero cura bellum cum M. Antonio ceterisque cum eo coniunctis Caesarianis pararet, facile etiam Horatius impulsus est, ut libertatis causa suscepta M. Bruti castra sequeretur cumque tribuni militaris dignitate auctus itinere per Thessaliam ac Macedoniam facto proximo anno in Asiam traiceret ibique dum bellis Lycios aliasque gentes persequitur exspectavit, donec ex Syria Cassii copiae advenerunt. Jam aestate a. 712 in Macedoniam revertit ibique mense Novembri proelio Philippensi interfuit. Ex quo cum fuga salutem petivisset, *venia* Octaviani victoris *impetrata* in Italiam anno 713 rediit. De his rebus etsi Horatius nullo loco accuratius narravit neque Suetonius tradidit, tamen coniecturam satis certam facere licet. Narrat Plutarchus[1]) M. Junium Brutum Athenis Theomnesti Academici scholis adfuisse; ibi Horatium cum Messalla aliisque amicis in notitiam eius venisse eique commendatum esse, tum ob egregium libertatis studium ingeniique liberalitatem ab eo quamquam 'libertino patre natus erat' adamatum esse perquam veri simile est. Et cum ardore quodam animi rei militaris inscientiam compensaret, eodem quo nobiles adulescentuli tribunatus honore ornatus est. Huic honori suo multos invidisse Horatius commemorat:[2])

---

[1]) Vitae parall. Brut. 24. — [2]) Sat. I 6, 46–48.

Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc quia sum tibi, Maecenas, convictor, at olim
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.

Militiae autem molestias labores pericula se pertulisse duobus deinceps carminibus profitetur, uno[1] cum *lassum maris et viarum militiaeque* se esse dicit, altero[2] cum se *saepe tempus in ultimum deductum esse Bruto militiae duce* amicum periculorum socium commonefacit. Thessaliam autem Macedoniam Thraciam ab Horatio nivali tempore peragratas esse multis carminum locis declaratur: *Haemoniam nivalem,*[3] *Hebrum nivali compede vinctum*[4] alia toties non commemorasset, nisi ipse expertus esset. Hellespontum vero, *freta vicinas inter currentia turris*[5] ita describit, ut suis ipse oculis conspexisse videatur. Asiae urbes nobiliores etiam atque etiam[6] praedicat. Ac praecipue Clazomenis liti illi se interfuisse demonstrat, de qua apud Brutum praetorem acta lepide satira libri prioris septima narravit. Smyrnae quoque eum fuisse veri simile est, qua in urbe Brutus et Cassius de bello gerendo consultaverunt. Atque etiam *Attalicis in urbibus*[7] eum fuisse pro certo affirmaverim ibique veteris opulentiae vestigia agnovisse: *Attalicae condiciones* afferuntur C. I 1, 12, *Attali ignotus heres* C. II 18, 5. Maxima vero admiratione videtur affectus esse, cum Pergami in urbe templum aramque Jovis contemplaretur post Gallos in Asia victos ab Eumene rege exstructam, quam humo ereptam et restauratam nos mirabundi nunc intuemur. Eorum artificiorum memor scripsit postea illud carmen l. III 4, quo *vim consili expertem mole sua ruere* demonstrat; eodemque pertinet, quod opulentiam Pergami divitiasque Attalicas saepius (c. I 1, 12 II 18, 5) praedicat. Pugnavisse se ad Philippos duobus locis Horatius profitetur: uno[8] Musarum praesidio se servatum esse dicit, *non me Philippis versa acies retro — exstinxit —;* altero[9] narrat Pompeio Varo amico:

[1] C. II 6, 7. — [2] C. II 7, 1. 2. — [3] C. I 37, 20. — [4] Epist. I 3, 3. — [5] Epist. I 3, 4. — [6] C. I 7. Epist. I 11 al. — [7] Ep. I 11, 5. — [8] C. III 4, 26. — [9] C. II 7, 9—16.

Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi relicta non bene parmula,
Cum fracta virtus et minaces
Turpe solum tetigere mento.
Sed me per hostis Mercurius celer
Denso paventem sustulit aere;
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.

Significatur his verbis Horatium alteri etiam proelii Philippensis parti interfuisse, qua re *non bene* gesta Brutus Virtutem fractam libertatemque in sempiternum amissam esse arbitratus, ut est apud Dionem Cassium 47, 49, manus sibi intulit haec locutus:

Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δέ σε
ὡς ἔργον ἤσκουν σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχῃ.

Exercitus victi reliquias initio ex fuga collegit Messalla Corvinus; quibus ex reliquiis satis multi armis positis patriam repetiverunt. Quo in numero Horatius cum incolumis evasisset, non solum deorum, sive Mercurii, poetarum custodis, sive Musarum auxilio se ereptum esse morti grato animo praedicat, verum etiam Archilochi Alcaei Anacreontis exemplum secutus ac de ignaviae reprehensione prorsus securus scutum se abiecisse fugamque capessivisse gloriatur; neque ipse sibi repugnat, quod idem Horatius se *imbellem ac firmum parum*,[1]) vel *civilis belli rudem*,[2]) nominat totius belli ratione habita, alio loco[3]) vitae suae cursum respiciens corporisque sui atque animi facultates describens addit: *se primis urbis belli placuisse domique*; nam certe M. Bruto aliisque illarum partium principibus per belli civilis tempora placuerat. Tum autem quam celerrime in Italiam revertit: quo in itinere naufragium fecit; id quod illo loco[4]) testatur, quo quibus vitae periculis perfunctus sit ostendit:

nec Sicula Palinurus unda

[1]) Epod. 1, 16. — [2]) Epist. II 2, 47. — [3]) Epist. I 20, 23. — [4]) C. III 4, 28.

se exstinxisse. Videtur igitur iter maritimum more solito ita instituisse, ut per Hadriam adpelleret Brundisium, quo spectant ipsius verba:[1])

Ego quid sit ater
Hadriae novi sinus et quid albus
Peccet Iapyx.

Sed tempestate coorta Iapygis vi inde deiectus per fretum Siculum Italiam petens ad Palinurum promunturium paene interiit. Alii carmine libri primi duodetricesimo, quod de Archyta scriptum est, demonstrari opinantur naufragium Horatii ad litus Matinum factum esse: at de illo carmine quid statuendum sit, in excursu nostro expositum est; quarto autem tertii libri carmine vera ac praecipua vitae pericula afferens certe non Palinurum, ne Vergilii quidem causa, si tum iam Aeneidos sextum librum cognovisset, videtur commemoraturus fuisse, nisi illo ipso loco discrimen iniisset. Et narrat scholiasta ad illud quod diximus carmen v. 28: 'Palinurus promunturium a Palinuro Aeneae gubernatore dictum, ubi redeuntem se de Macedonia periclitatum dicit Horatius'. similiterque Porphyrio ad l. l. Attigisse se patriam dicit[2])

decisis humilem pennis inopemque paterni
et laris et fundi.

Interea enim 'pater optimus' mortuus erat, domum autem patriam cum agello veterani victorum acceperant, de qua re Appianus b. c. IV 3: *ἐπελπίσαι [ἔδοξεν] τὸν στρατὸν ἐς τὰ νικητήρια τοῦ πολέμου ἄλλαις τε δωρεαῖς καὶ ἐς κατοικίαν δόσεσι τῶν Ἰταλικῶν πόλεων ὀκτωκαίδεκα — καὶ ἦσαν αἱ πόλεις ἄλλαι τε καὶ αἱ περιφανέσταται Καπύη καὶ Ῥήγιον καὶ Οὐενουσία.* ib. V 13 *οὐδ' ἤρκουν, ἀλλ' ὁ στρατὸς καὶ τοῖς γείτοσιν ἐπέβαινε σὺν ὕβρει.* His in miseriis quid fecerit Horatius satis accurate explicat Floro amico:[3]) ut Luculli quidam miles cum *collecta viatica multis aerumnis . . . ad assem* perdidisset, iratus rem bene gessisset et *ob id factum donis ornatus esset honestis,* ita se audaci paupertate impulsum esse ut versus faceret. Simili igitur atque ille miles

[1]) C. III 27, 18. — [2]) Epist. II 2, 50. — [3]) ib. v. 26—31.

ira incensus suis armis suisque i. e. ingenii facultatibus usus in adversarios invectus est. Ac paupertati quidem ut occurreret vel ut vitam patrimonio omni amisso sustentaret, scriptum quaestorium, ut ait Suetonius, comparavit. Munus publicum igitur scribae, unde mercedem vel, ut imperatorum temporibus nominabatur, salarium accipiebant, Horatius quamquam tribunus militum fuerat pecunia ab amico accepta emit, ut quaestori urbano esset ab aerario. Quod scribarum collegium cum divisum esset in decurias, Cicero (Verr. III 184) dicit *decuriam emere* et Porphyrio ad Hor. sat. II 6, 36 *decuriam habere.* Cuius muneris negotiis quamdiu functus sit parum constat: certe adeptus est simulatque in urbem revertit i. e. a. u. 713, deposuit fortasse quinquennio post i. e. anno 717, quo in amicitiam Maecenatis acceptus est: nam cum Sabinum accepisset et rusticatione delectaretur, certe urbanis molestiis vacabat et quod sat. II 6, 36 sq. scribit:

De re communi scribae magna atque nova te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti —

non significat rem sibi cum scribis communem, sed scribarum communem, quorum negotia *aliena* (v. 33) dicit; et Porphyrio ad hunc locum adnotat: 'hoc loco significat se Horatius d e c u r i a m h a b u i s s e'; nam quod olim habuerat, propterea scribae orabant. Nec si anno 723 scribae munus retinuisset, vitae rusticae deliciis frui potuisset. Pseudo-Acron autem: 'hic ostendit d e n u m e r o se [cod. γ se *de* d e c u r i a] f u i s s e scribarum'. — Otio autem ex muneris negotiis sibi relicto se uti debere existimabat ad morum pravitatem et belli civilis saevitiam castigandas: hos quasi adversarios vehementer primis quae composuit carminibus aggressus est.

Et primo statim carmine quid esset, quid sibi proposuisset, quantum diuturna exercitatione profecisset ostendit. In Italia enim ipsa prope urbem Romam inter amicos sociosque anno u. c. 714 bellum quod vocatur Perusinum exarsit: L. Antonius enim, Marci triumviri frater, consul a. 713

Fulvia, Marci Antonii uxore consiliante bellum Caesari Octaviano intulit; receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant et M. Lepido, qui custodiae Urbis cum exercitu praeerat, fuso hostiliter in urbem irrupit, dum Fulvia omnia armis tumultuque miscet. Sed Antonius pulsus undique Perusiam confugere coactus est. Ibi legiones Octavianae eum obsederunt, quibus M. Vipsanius Agrippa, dux ille peritissimus belli ac fortissimus, praeerat. Qui cum etiam eas copias fugavisset, quas Antonius auxilio vocaverat, Perusini fame et inopia se dedere coacti sunt, multi ab hostibus interfecti sunt, urbs ipsa incendio deleta est. Ex hac belli calamitate vel immanitate tantum dolorem suscepit Horatius, ut salute desperata Sertorii exemplum sequi insulasque beatas in Oceano remoto sitas petere vellet. Has sententias ut apte declararet, secutus est Archilochi *numeros animosque*. Scripsit enim epodum sextum decimum, in quo hexametrum dactylicum excipit hexapodia iambica, primusque *Parios iambos ostendit Latio*. Archilochus enim poeta Parius florebat *περὶ τὴν Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστὴν* (i. e. a. ante Chr. 688—685). Nobili gente ortus, sed ex matre serva natus paupertate impulsus est, ut novas sedes petiturus patriam relinqueret (*ἔα Πάρον καὶ σῦκα κεῖνα καὶ θαλάσσιον βίον* fr. 51 ed. Bergk[4] et cum Colophoniis Italiam meridianam peteret, ubi Tarentum ad Sirim flumen conditum est. Unde nescio quo fato repulsus cum Telesiclem patrem Thasum in insulam secutus esset, montes illos rigidos cum Tarentinae regionis amoenitate comparans scribit (frg. 21):

Ἥδ' δ' ὥστ' ὄνου ῥάχις
ἕστηκεν ὕλης ἀγρίης ἐπιστεφής.
οὐ γάρ τι καλὸς χῶρος οὐδ' ἐφίμερος
οὐδ' ἐρατός, οἷος ἀμφὶ Σίριος ῥοάς —

(Huc referimus Horatii verba, qui ipse quoque vehementissimo desiderio ictus scribit carm. II 6, 13 *Ille terrarum mihi praeter omnis angulus ridet* cet.) Thaso autem in

Thraciam traiecit, ibique, saepius de metallis pugnavit cum Saiis: ad quod tempus haec spectant fragm. 1. 2:

Εἰμὶ δ᾽ ἐγὼ θεράπων μὲν Ἐνυαλίοιο ἄνακτος,
καὶ Μουσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος.
Ἐν δορὶ μέν μοι μᾶζα μεμαγμένη, ἐν δορὶ δ᾽ οἶνος
Ἰσμαρικός, πίνω δ᾽ ἐν δορὶ κεκλιμένος.

Eo bello quondam victus Archilochus 'relicta non bene parmula' fuga salutem petivit, qua de calamitate ipsum se irridens consolatur fragm. 6:

Ἀσπίδι μὲν Σαΐων τις ἀγάλλεται, ἣν παρὰ θάμνῳ
ἔντος ἀμώμητον κάλλιπον οὐκ ἐθέλων.
αὐτὸς δ᾽ ἐξέφυγον θανάτου τέλος· ἀσπὶς ἐκείνη
ἐρρέτω· ἐξαῦτις κτήσομαι οὐ κακίω.

Aliquot annos Thasi moratus maximisque molestiis atque miseriis conflictatus Paron in insulam patriam revertit ibique Neobulae amore captus est, de quo amore ipse fragm. 103:

Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθείς
πολλὴν κατ᾽ ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν,
Κλέψας ἐκ στηθέων ἀταλὰς φρένας.

et alio loco, fr. 71:

εἰ γὰρ ὡς ἐμοὶ γένοιτο χεῖρα Νεοβούλης θιγεῖν.

Cuius puellae venustatem ita praedicat fr. 29:

ἔχουσα θαλλὸν μυρσίνης ἐτέρπετο
ῥοδῆς τε καλὸν ἄνθος. ἡ δέ οἱ κόμη
ὤμους κατεσκίαζε καὶ μετάφρενα.

Et Lycambes iam filiam Archilocho sposponderat, cum generum pecuniosum ei praetulit. Hanc ignominiam ille aegerrime tulit et 'Archilochum proprio rabies armavit iambo'.[1]) Quem pedem etsi alii antea iam adhibuerant, tamen Archilochus perfecit et cum summa dignitate in litteras graecas tamquam introduxit. Tum eo tamquam telo acutissimo usus est, ut dolorem suum persequeretur et Lycamben, Neobulen totamque eius gentem 'versibus oblineret atris'.[2]) Quod de se praedicat fragm. 65:

---

[1]) Hor. a. p. 79. — [2]) Epist. I 19, 30.

Ἓν δ' ἐπίσταμαι μέγα,
τὸν κακῶς με δρῶντα δεινοῖς ἀνταμείβεσθαι κακοῖς.

id ita effecit, ut famosa carmina eis ipsis diebus ederet et divolganda curaret, quibus undique ad Cereris sacra celebranda homines Paron confluxerant. Brevi igitur illi in ore omnium et irrisione erant, quod commemorat Archilochus fr. 94:

Πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε;
τίς σὰς παρήειρε φρένας;
ἧς τὸ πρὶν ἠρήρησθα · νῦν δὲ δὴ πολὺς
ἀστοῖσι φαίνεαι γέλως.

Hac in acerbitate tantum progressus est, ut ne Neobulen quidem, puellam antea a se amatam turpissimis conviciis insectari vereretur. Quibus contumeliis Lycamben eiusque filias tantopere commovisse fertur ut laqueo vitam finirent (Hor. epod. 6, 13. epist. I 19, 31). Praeter illos Archilochus ceteros adversarios iambis suis petivit et vexavit, ut controversiis perpetuis tamquam delectatus esse videretur, Pind. Pyth. II 54 sq.:

εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ' ἐν ἀμαχανίᾳ
ψογερὸν Ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσιν
πιαινόμενον.

Anno fere 660 exorto Pariis cum Naxiis bello a Calonda quodam Naxio interfectus est. Quem nuntium quo dolore luctuque aequales acceperint, inde apparet quod Calondas cum multis annis post Delphis oraculum consuleret, hoc ab Apolline responsum tulisse fertur:

Μουσάων θεράποντα κατέκτανες · ἔξιθι ναοῦ.

Posteri vero certatim laudes Archilochi praedicaverunt, quippe qui in genere iambico idem consecutus esset, quod in heroico Homerus. Dio Chrysost. 33, pg. 4 D.: *δύο γὰρ ποιητῶν γεγονότων ἐξ ἅπαντος τοῦ αἰῶνος οἷς οὐδένα τῶν ἄλλων συμβαλεῖν ἄξιον, Ὁμήρου τε καὶ Ἀρχιλόχου,* et ex scriptoribus Latinis Velleius Paterculus I 5 *neque quemquam alium cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum praeter Homerum et Archilochum reperiemus.* Apud Romanos etsi Ciceroni Catullo aliisque haud ignotus erat, tamen primus

Horatius recte eum aestimavisse imitandumque sibi proposuisse videtur, de qua re ipse Maecenati scribit epist. I 19, 23:

Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.

Talis poetae exemplo proposito primis post bellum Philippense annis epodos componere coepit, in quibus brevior versus excipit longiorem (ἐπῳδός). Adhibuit in his epodis maximam partem iambos: nam vel trimetros praemisit dimetris (ep. I—X), vel dactylica metra cum iambis coniunxit, semel (ep. XVII) trimetros iambicos *κατὰ στίχον* posuit, semel (ep. XII) tetrametros dactylicos adiecit hexametris. Usus est autem, ut Archilochus, his versuum generibus tamquam telis, quibus suae aetatis vitia praecipua, nimiam luxuriem avaritiamque atque cuiusvis generis libidines gravissima vituperatione persequeretur, velut ep. VIII. XII. IV. Nec minus commotus in bellorum civilium continua flagitia invectus est, ut sexto decimo, quem supra diximus, septimoque epodis.

Eisdem autem annis, ne videretur prae nimio Graecarum litterarum studio patrium sermonem neglegere, ad id genus versuum incubuit, quod ab Ennio inventum postea Lucilius ita excoluerat, ut doctissimo cuique Romanorum, velut P. Africano minori, C. Laelio, maxime probaretur. Gaius Lucilius enim Suessae Auruncae in oppido Campaniae c. ann. u. c. 575 ordine equestri natus cum rei publicae negotia per breve tempus attigisset, arti poeticae totum se dicavit et quidquid in civitate gubernanda, in litteris, moribus, vita quotidiana fieri videbat, triginta satirarum libris descripsit, diiudicavit, summa libertate vituparavit. Qui quantum ingenio atque arte valuisset prorsus perspiceremus, nisi exiguae et misere perditae essent eius reliquiae. Plurimi aestimabatur etiam ab Horatio, nisi quod magnam socordiam tam orationis quam metri ei exprobravit. Itaque ipse quoque easdem fere quas Lucilius

res persecutus est hexametris dactylicis usus, in quibus etsi licentia nimia Lucilii abstinuit, tamen eo liberius versatus est, quod *sermones* essent *per humum serpentes pedestrique musa* conscripti. Prima quam scripsit satira (Sat. I 7) litem illam narravit quam opinabatur

omnibus et lippis notam et tonsoribus esse.

Demonstravit enim quo modo P. Rupilius Rex cum Persio quodam in Asia acerrima contentione litigaverit. Secuta est altera (Sat. I 2) de mollitia ac turpitudine vitae privatae; tertia (Sat. I 3) illam perversitatem hominum exagitat, qua suis ipsorum vitiis neglectis summa austeritate in aliorum atque etiam amicorum menda multo leviora invehuntur. His carminibus cum multorum invidiam iramque contraxisset, quorum alii facultati poëticae eius obtrectantes Lucilium multo praestantiorem fuisse clamabant, alii vituperationis Horatianae stimulos aegre ferentes acerbitatis et malignitatis eum accusabant, adversariorum crimina refutat suumque munus ac studium tuetur satira libri I quarta.

Sed ut multorum odium inimicitiasque, ita favorem et gratiam eorum sibi comparavit, qui de arte eius atque voluntate benignius et rectius iudicaverunt. In eo numero primum locum obtinebant L. Varius, P. Vergilius Maro poetae illa aetate apud Romanos clarissimi. Hi cum poeticam facultatem Horatii morumque suavitatem perspexissent, vel ut ipsius verbis utamur[1]), vidissent *fidem et ingeni benignam venam* in eo esse, ipsum adamaverunt et in amicitiam familiaritatemque suam receperunt, deinde Maecenati eum commendaverunt illi, qui tum non solum plurimum valebat in re publica, verum etiam eximio artium litterarumque studio ac patrocinio ceteris ita praestabat, unde nomen eius posteris temporibus fere semper honoris causa appellaretur.

C. Maecenas[2]) enim, Lucii Maecenatis filius, Gai nepos

---

[1]) C. II 18, 9. 10. — [2]) Nomen *Maecenas* idem esse quod Perusinorum *mehnate* iam demonstratum est apud O. Müller-Deecke, Die Sprache der Etrusker, I 484. II 422; subiectum esse nomen urbis veri

eius, quem Cicero pro Cluentio 153 commemorat inter 'robora populi Romani equestrisque ordinis', ortus est nobilissima Etruscorum gente;[1]) quam ob rem Horatius scribit c. I 1, 1 *atavis edite regibus*, et c. III 29, 1 *Tyrrhena regum progenies.* Quem quod Tacitus annal. VI 11 nominat Cilnium Maecenatem et Macrobius saturn. II 4, 12 narrat ab Augusto ebur ex Etruria, lasar Aretinum, Cilniorum smaragdum appellatum esse, inde intellegitur[2]) 'usu familiari eum gentis Cilniae dictum esse, quod ex ea aliquo modo feminina stirpe originem duxisset.' Accedit quod Horatius sat. I 6, 3 sq. Maecenati dicit *avum* fuisse *maternum atque paternum, olim qui magnis legionibus imperitarent.* Cilnium autem genus praepotens fuisse ostendit Livius X 3 Arretii, quo ex oppido Maecenatem originem duxisse Augustus apud Macrobium l. l. testatur. Quo anno natus sit non constat, videtur autem Vergilio et Horatio aetate suppar; diem natalem Hor. c. IV 11, 13 affert idus Aprilis. Octaviani familiaritatem gratiamque adeptus missus est a. 714 ad foedus Brundisinum cum Antonio componendum, ad eundem duobus annis post Athenas missus est;[3]) anno 718, cum Octavianus S. Pompeium bello persequeretur et anno 723 cum bellum Actiacum immineret 'cunctis apud Romam atque Italiam praepositus est.'[4]) Bello confecto cum Octavianus rerum potitus esset, Maecenas consilii sapientia et temperantia illi praesto esse eumque adiuvare monere incitare non desiit, donec Tiberius Drususque privigni praecipuum apud principem locum obtinuerunt. Magi-

---

simile est, ut ex *Arpinum* fit *Arpinas, Antium Antias.* Et quod Priscianus IV 21 (I pg. 129 H. cf. II pg. 524) illa nomina in fine circumflexum accentum habere dixit, id in Horatii carminibus ita observatum est, ut ultima syllaba fere semper ictum versus habeat, velut in illo (c. I 20, 5): *care Maecenâs eques,* vide praeterea: c. I 1, 1. II 12, 11. 17, 3. 20, 7. III 8, 13. 16, 20. 29, 3. IV 11, 19. epod. 1, 4. 3, 20. 9, 4. 14, 5. sat. I 1, 1. 3, 64. 5, 48. 6, 1. 47. II 6, 41. 7, 33. 8, 22. epist. I 1, 3. 7, 5; excepti sunt hi octo versus, in quibus ultima syllaba thesim obtinet: sat. I 5, 27. 31. 9, 43. 10, 81. II 3, 312. 6, 38. 8, 16. epist. I 19, 1. — [1]) Conferatur P. S. Frandsen, C. Cilnius Maecenas, hist. Untersuchung über dessen Leben u. Wirken. Altona 1843. — [2]) Conf. Eug. Bormanni observ. de antiq. Romana 1883. p. IV. — [3]) Hor. sat. I 5, 27. — [4]) Tacit. ann. VI 11. Hor. c. III 8, 17.

stratuum honoribus spretis intra equestrem dignitatem se continuit; inde Horatius eum appellat[1] *'care Maecenas eques'*, et alibi[2] *'Maecenas, equitum decus'*. Uxorem habuit Terentiam, de qua Horatius carm. II 12 scripsit cum mutato nomine *Licymniam* eam dicit. Eius frater fuisse fertur C. Proculeius, de quo Horat. c. II 2, 5 sq. Tac. ann. IV 40; per adoptionem eius frater fuit L. Licinius Murena Varro, Lucii Murenae cons. a. 62 filius: de quo Horat. c. III 19. II 10. Terentiae venustatem et pulchritudinem veteres scriptores praedicant vehementerque eam ab Augusto amatam esse commemorat Dio Cassius 54, 19: *οὕτω πάνυ αὐτῆς ἤρα ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαί ποτε αὐτὴν περὶ τοῦ κάλλους πρὸς τὴν Λιουίαν ποιῆσαι.* Nec mirandum est, quod idem 55, 7 narrat *ἐπὶ τῇ γυναικὶ δυσκολαίνων ὁ Μαικήνας*. Accessit quod etiam Augustus propterea ab eo abalienatus est, de qua re idem Cassius 54, 19 *τῷ Μαικήνᾳ διὰ τὴν γυναῖκα οὐκέθ' ὁμοίως ἔχαιρε.* Fortasse huc pertinet quod Suetonius vit. Aug. 66 scribit: *Desideravit* (Augustus) *non numquam — Maecenatis taciturnitatem, cum — secretum de comperta Murenae coniuratione uxori Terentiae prodidisset.* Quae res utcumque se habet, Maecenatem constat Augusti familiaritatem aetate provecta non obtinuisse, sed magis speciem in amicitia principis quam vim tenuisse (Tac. ann. III 30). Valetudine fuit non ita firma febrique perpetua eum vexatum Plinius n. h. VII 172 demonstrat additque 'triennio supremo nullo horae momento somnum ei contigisse.' Morbos illos Horatius etiam commemorat c. II 17, 23 sq. collato c. I 20, 5. Decessit paucis mensibus ante Horatium, i. e. Septembri fere anni p. u. c. 746.

Qui quantum in re publica valuerit, haud male docuit Velleius Paterculus: 'M. vir ubi res vigiliam exigeret sane exsomnis, providus atque agendi sciens — non minus Agrippa Caesari carus, sed minus honoratus — nec minora consequi poterat, sed non tam concupivit'. Quantum ipse in litteris praestiterit explicare huc non pertinet. Quantum litterarum

[1]) c. I 20, 5. — [2]) c. III 16, 20.

maximeque poetarum patrocinio liberalissimo effecerit, uno versu Martialis bene declaravit epigr. VIII 55, 5: *sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Marones.*

Huic igitur commendatus ab eoque arcessitus est Horatius. Quod quomodo factum sit, demonstratur sexta libri primi satira, ubi haec narrantur v. 54 sq.

Nulla etenim mihi te fors obtulit; optimus olim
Vergilius, post hunc Varius dixere quid essem.
Ut veni coram, singultim pauca locutus —
Infans namque pudor prohibebat plura profari —
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed quod eram narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca: abeo, et revocas nono post mense iubesque
Esse in amicorum numero.

Quae verba si cum satirae libri alterius sextae quam anno p. u. c. 723 exeunte scriptam esse constat, v. 40 sq. comparaveris:

Septimus octavo propior iam fugerit annus,
Ex quo Maecenas me coepit habere suorum
In numero —

inde Horatium in familiaritatem Maecenatis receptum esse patet anno 716, cum anno iam superiore commendatus esset. Quae necessitudo brevi ita confirmata est, ut *convictor* esset Maecenati, quem *tollere reda vellet iter faciens*, ut *ludos una spectaret*, luderet in campo, similia faceret, quae consuetudinem intimam declararent. Et cum Maecenas anno 716 iussu Octaviani [illegible] Antonium proficisceretur (Appian. b. c. V 92 *ἔπεμπε (Καῖσαρ) Μαικήναν ἐς Ἀντώνιον μεταδιδάξοντα περὶ ὧν ἔναγχος ἐπεμέμφοντο ἀλλήλοις καὶ ἐς συμμαχίαν ὑπαξόμενον)*, Horatium in eo itinere se comitari voluit: quo de itinere ille paulo post (fortasse proxima hieme) satiram libri primi quintam composuit, Lucilii exemplum secutus, qui tertio satirarum libro id iter descripsit quod 'a Roma Capuam usque et inde fretum Siciliense' fecerat. Ita intima familiaritate coniuncti sunt

per totam vitam. Maecenas quidem quantopere Horatium dilexerit, satis testatur illo epigrammate, quod Suetonius servavit, vide supra pg. X 23; sed multo magis extremis iudiciis tali ad Augustum elogio, quod idem Suetonius affert: 'Horatii Flacci, ut mei, esto memor.'

Tali amico patronoque Horatium artis primitias grato animo obtulisse consentaneum est. Nam cum satirarum volumen primum editurus esset, eclogam primam composuit, qua avaritia quantum ad depravandos hominum mores valeat demonstrat eamque cum ceteris novem satiris anno fere 719 (tricesimo quinto ante Chr. n.) Maecenati dedicavit. Is splendidissima liberalitate acceptum munus pensavit Horatiumque ut omnibus vitae molestiis curisque eximeret, villa Sabina donavit. Sita ea erat haud procul Tibure septemtrionem versus in valle Digentiae[1]) qui rivus prope Variam in Anienem influit. Additus erat ager ex quinque agricolarum Sabinorum agris[2]) compositus, qui bello civili a Maecenate erant coempti. Vicina erant Varia oppidum, Mandela pagus, Vacunae[3]) fanum putre; propinquus Lucretilis mons: totius regionis magna erat amoenitas, ut multis locis Horatius praedicat. Ager autem, quem praeter vilicum octo servi[4]) exercebant, haud contemnenda videtur ubertate fuisse; praeterea domus bene exstructa[5]) omnibus rebus, vini etiam copia exquisita erat ornata. Hac benignitate satis superque ditatum se esse[6]) *unicis*que *Sabinis satis beatum* identidem scribit vitaeque rusticae felicitatem multis locis persecutus est. — Quo tempore illo dono auctus sit parum constat, videtur autem id factum esse anno 720 vel initio anni 721, de qua re vide ad sat. II 3. Proximis annis Horatius omissa superiore acerbitate praesentem rei publicae statum amplexus et in uno Octaviano salutem communem positam esse arbitratus carmina illa[7]) composuit, quibus victum iri sperat

---

[1]) Sat. II 6, 1 sqq. — [2]) Vide ad epist. I 14, 2. — [3]) Vide ad epist. I 10, 34. — [4]) Sat. II 7, 118. — [5]) cuius vestigia abhinc annos fere quadraginta inventa sunt, vide *Noël des Vergers* Étude biographique sur Horace. Paris 1855. — [6]) Vide epod. 1, 31; carm. II 18, 14; sat. II 6; epist. I 10. — [7]) Epod. 1. 9.

Antonium et Cleopatram, et quum victos eos esse audisset, quanto gaudio affectus esset demonstravit. Eodemque tempore satiris nonnullis vel epularum luxuriem, vel pecuniae aviditatem aliasque aetatis suae pravitates descripsit annoque urbis conditae 724 epodos et alterum satirarum librum videtur in publicum edidisse.

Ab eo anno vel paulo ante Horatius cum omnium rerum statum mutatum atque emendatum esse videret, ad genus carminum a superioribus prorsus diversum se convertit. Certe iam Athenis lyricae Graecorum arti cognoscendae operam dederat, Pindari Simonidis Bacchylidis libros etiam atque etiam perlegerat, maxime omnium autem Alcaei Sapphonisque poetarum Lesbiorum carminibus delectatus erat, quae cum suo ingenio maxime accommodata tum Romanis parum cognita esse intellegebat. Ac praecipue Alcaeum probavit. Is Mytilenis nobili genere anno fere 630 natus est, qua aetate primus Melanchrus nobilitatis dominatione sublata popularium auxilio rerum potitus est. Vehementer tyranno illi adversabatur Alcaeus cum suis, nec minus illis qui in dominatione successerunt, Pittaco, Myrsilo. Atque etiam cum Atheniensibus ad Sigeum anno 606 pugnavit, quo proelio Alcaeus scuto abiecto fuga salutem petivit. Quam rem Archilochi exemplum secutus carmine prosecutus est, ut Herodotus V 95 (cl. Strab. XIII 600) narrat, his fere verbis (frg. 32 Bgk.):

Σῶς Ἀλκαῖος Ἄρῃ,
Ἔντεα δ᾽ οὔ· κύτος (αὖον) ἀνάκτορον ἐς Γλαυκώπω
Ἶρον ὀνεκρέμασαν
Ἀττικοί.

Non multo post nobiles cum eisque Alcaeus impugnaverunt Myrsilum tyrannum eumque proelio victum necaverunt. Quo eventu laetatus Alcaeus scripsit (frgm. 20 Bgk.):

Νῦν χρὴ μεθύσθην καί τινα πρὸς βίαν
Πώνην, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος.

Nec tamen illa victoria nobilium auctoritas restituta erat, immo aliis tyrannis succubuerunt, ut Alcaeus cum fratribus

a. 592 a. Ch. in exilium exigeretur: de qua re vide Horat. c. II 13, 28. Ad extremum in Aegyptum confugit; Antimenidas, frater eius, apud Assyrios stipendia meruisse narratur, ipse domum reversus Pittaci dominatione frustra temptata veniam impetravit consenuitque in patria. Qui qualis poeta fuerit, Horatius optime declaravit his locis: C. I 32, 6—12:

Qui ferox bello tamen inter arma,
sive iactatam religarat udo
litore navim,
Liberum et Musas Veneremque et illi
semper haerentem puerum canebat
et Lycum nigris oculis nigroque
crine decorum.

C. II 13. 26—32:

Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
dura fugae mala, dura belli.
Utrumque — mirantur; sed magis
pugnas et exactos tyrannos
densum umeris bibit aure volgus.

Hunc Horatius *non alio dictum prius ore Latinus volgavit fidicen*[1]) eamque laudem suo iure sibi vindicat.[2]) Quod studium praeter illos quos dixi amicos multis aliis magnopere placuit: ut minores omittam, C. Asinio Pollioni, M. Vipsanio Agrippae, C. Octaviano Augusto. Ex his Asinium Vergilio intercedente cognovit quantique aestimaret ne tum quidem declarare dubitavit,[3]) cum Vergilius quod Octaviano minus gratus videretur, ab eo recessisset. Agrippae laudes quamquam carmine epico celebrare se non posse dicit, tamen paucis versibus[4]) egregie extulit. Augusto denique Asinii, Maecenatis aliorumque interventu commendatus carminibus ac praecipue eis, quae de re publica civiumque moribus emendandis, tum eis sermonibus (vel epistulis) quos de litterarum Romanarum condicione artisque poeticae

[1]) Epist. I 19, 32. — [2]) Carm. I 1, 30 sq. III 30, 10 sq. IV 9, 1 sq. — [3]) Sat. I 10, 85. c. II 1. — [4]) c. I 6, 1 sq.

studio scripsit. ita placuit ut arctiorem ei familiaritatem offerret. Suetonius quidem in vita Horatiana (vide supra, pg. XI) commemorat, Augustum ei officium epistularum obtulisse. Recusavit poeta, fortasse carmine illo usus quo[1]) divitias se aspernari fatetur: *nil cupientium nudus castra peto et transfuga divitum partis linquere gestio.* Ac ne recusanti quidem ei, ut idem ait Suetonius, succensuit, sed carmen saeculare ei componendum iniunxit victoriamque Vindelicam Tiberii Drusique privignorum ab eo celebrari voluit expressitque eclogam cuius initium est: *Quum tot sustineas et tanta negotia solus* (Epist. II 1). Inde ab illo tempore, id est ab anno 737, quo ludi saeculares instituti sunt, Horatius cum antea ab Augusto se removisset (de qua re Suetonius l. l. eum ita querentem facit: 'An vereris ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse?') magno studio atque ardore eum principem amplexus est, qui universitati pacem lucem salutem videbatur restituisse. Qui quo favore hominum omnium generum, aetatium, ordinum exceptus sit digne exprimi non posse arbitrabatur Velleius Paterculus.[2]) Posteaquam igitur magno pudore insignique verecundia a. u. 731 (23 a. Chr. n.) tres carminum libros ei tradendos curavit, proximis annis liberius quid de divina virtute Augusti sentiret professus est. Itaque quarto carminum libro Augusto duce auream aetatem populo Romano restitutam esse magnifice praedicat. Quod cum fecit, tamen prava adulatione abstinuit. Augustus autem gratiam ei retulit, cum *una*, ut ait Suetonius, *et altera liberalitate* eum *locupletavit.* His donis videtur adnumeranda esse domus, quam Suetonius circa Tiburni luculum sitam fuisse commemorat. Accedit quod in quarti libri carminibus[3]) Tiburis saepius ita mentionem facit, ut ibi commoratum eum esse veri simile sit, cum praesertim idem Suetonius dicat eum vixisse *plurimum in secessu ruris sui Sabini aut Tiburtini.* Et qui tantis laudibus[4]) Tibur-

---

[1]) Carm. III 16. — [2]) II 89. Conferantur Dio Cassius 51 19. Sueton. Aug. 57 sq. — [3]) C. IV 2, 30 sq. 3, 10 sq. — [4]) C. I 7. 12 sq.

tinae regionis amoenitatem praedicavisset tantoque eius desiderio[1] percussum se esse fassus esset, ei illo potissimum loco sedem domumque concessam esse nonne veri simillimum videtur? Sed quartum carminum librum Horatius tribus prioribus multis annis intermissis ab Augusto monitus adiecit; intervallo illo i. e. ab anno urbis conditae 731 usque ad annum 736 arte lyrica prorsus abstinuit: tum videtur valetudinis infirmitate vexatus vel ad sinum Baianum[2]) vel in agro Praenestino[3]) vel in valle Sabina[4]) commoratus esse, vita urbana prorsus abstinuisse; tum videtur philosophiae studia iam Athenis suscepta[5]) proximis annis intermissa, non prorsus omissa ita reposuisse, ut certae cuiusdam disciplinae legem et rationem sperneret, ut ipsius verbis utamur:[6]) *Quid verum atque decens curo et rogo — Nullius addictus iurare in verba magistri* cet. Etsi igitur initio Epicurei doctrinam maxime videtur secutus esse,[7]) tamen 'cum etiam praeclaras quasdam Stoicorum sententias comprobet idque quod ipse de summo bono statuit, magis redoleat Zenonis quam Epicuri doctrinam — nullo enim loco summum bonum in voluptate, multis locis in virtute ponit — eum rectius in numerum philosophorum eclecticorum quos vocant referas.' Illis quos diximus annis scripsit Horatius epistularum librum primum. Epistulas autem eodem quo satiras nomine *sermones* appellavit[8]); semel[9]) vocabulo *epistula* utitur, atque Quintilianus[10]) cum carmina Horatiana recenset satiras iambos lyrica affert, epistulas omittit. Nec tamen putaverim[11]) Horatium epistularum librum primum duobus satirarum libris adiecisse eique volumini trium librorum quasi epilogum composuisse vicesimam epistulam. Cui opinioni vel id adversatur, quod satirae omnes ante annum u. 725 scriptae editaeque, epistulae autem annis 732. 733.

---

[1]) C. II 6, 5 sq. — [2]) Epist. I 1, 83. 15, 2. — [3]) Epist. I 2, 2. — [4]) Epist. I 12. 13. 14 et aliis epist. libri primi locis passim. — [5]) Epist. II 2, 44. 45. — [6]) Epist. I 1, 12. 14. — [7]) Qua de re disseruerunt Reisacker (a. 1873), H. Weise (a. 1881), Massimo Dagna (1882). — [8]) Epist II 1, 4. 250. — [9]) Epist. II 2, 22. — [10]) Inst. orat. X 1, 95 sq. — [11]) Vide Ottonem Müllerum, Ein Begleitschreiben des Horaz zu seinen Sermonen, Berl. 1876.

734 compositae atque ante kal. Decembr. a. 734 editae sunt. Deinde epistulae a satiris elocutione, ratione metrica rerumque tractatione magnopere differunt, nec paucae nihil nisi certa quaedam mandata continent, ut proprie appellentur *ἐπιστολαί*. — Extremas omnium, ut videtur, tres alterius libri epistulas de Romanarum litterarum et artis poeticae condicione conscripsit: quae ad quod tempus pertineant suo loco exponemus. *Artem poeticam*, quae dicitur, non absolvit, sed in ordinem redigere atque perpolire morte videtur prohibitus esse. Decessit a. d. V. kal. Decembris a. u. 746, quem annum consules a Suetonio allati confirmant et Eusebius Chron. ad Olymp. 192, 3; paulo ante Maecenas mortuus erat: *ille dies utramque Duxit ruinam.* Non modo hoc ipse aliquando vaticinatus erat,[1] sed multo rectius etiam illud providerat:[2] *non omnis moriar multaque pars mei vitabit Libitinam.* Magno enim studio non solum apud veteres[3] sed etiam media aetate usque ad hunc diem, quicumque in artibus liberalibus progressi sunt, poetam Venusinum lectitaverunt et dilexerunt.

[1] C. II 17, 8. 9. — [2] C. III 30, 6. 7. — [3] De qua re Martinus Hertz magna diligentia et subtilitate egit in Analectis ad carminum Horatianorum historiam, quorum partes quinque a. 1876—1882 editae sunt.

TABULA CHRONOLOGICA.

Anni Urbis	Anni Hor.	Consules	Res eo anno gestae
689	1	L. Aurelius Cotta. L. Manlius Torquatus.	Q. Horatius Flaccus Venusiae natus est libertino patre in colonia Romana in confinio Lucaniae et Apuliae sita.
698	9	Cn. Cornelius Lentulus. L. Marcius Philippus.	Hoc fere anno Horatius a patre Romam deductus et Orbilio aliisque magistris traditus est.
709	20	C. Julius Caesar consul IIII. dictator III.	Horatius studiorum causa Athenas se confert. Bello in Hispania confecto Caesar C. Asinium Pollionem cum tribus legionibus ibi relinquit.
710	21	Caesar dictator perpetuus. M. Antonius. P. Cornelius Dolabella.	Idibus Martiis Caesar interficitur. M. Junius Brutus Urbe mense Sextili relicta Athenas venit, ut copias colligeret. Horatius dignitatem tribuni adeptus castra eius sequitur.
711	22	C. Vibius Pansa. A. Hirtius. C. Julius Caesar Octavianus. Q. Pedius.	Proelio Mutinensi 'cecidit casu consul uterque pari'. Ovidius poeta nascitur. Horatius cum Bruto per Macedoniam et Thraciam in Asiam transgreditur. Smyrnae de bello gerendo consultant Brutus et Cassius. Bononiae triumviratus in quinquennium rei publicae constituendae fit.
712	23	L. Munatius Plancus. M. Aemilius Lepidus.	Proelium Philippense mense Novembri factum est. Eodem mense Tiberius, Augusti privignus, nascitur
713	24	L. Antonius. P. Servilius Vatia.	Horatius venia impetrata in Italiam revertitur.
714	25	Cn. Domitius Calvinus. C. Asinius Pollio.	Bellum Perusinum. Horatius epodum sextum decimum composuit, fortasse etiam satiram libri primi septimam.
715	26	L. Marcius Cenorinus. C. Calvisius Sabinus.	Ad Misenum de pace cum S. Pompeio agitur. Octavianus in Galliam proficiscitur. Agrippa hoc et proximo anno

Anni Urbis	Anni Hor.	Consules	Res eo anno gestae
		L. Cocceius Nerva. P. Alfenus Varus.	res ibi componit. Asinius Pollio a. d. VIII. kal. Novbr. de Parthinis triumphat (Delmaticum triumphum C. II 1, 16.) Vergilius et Varius poetae Maecenati Horatium commendant. Sat. I 6, 54 sq.
716	27	Ap. Claudius Pulcher. C. Norbanus Flaccus. P. Cornelius Scipio. L. Marcius Philippus.	Pace turbata S. Pompeius mare infestat; Menodorus libertus eius ad Octavianum deficit; is in freto Siculo male rem gerit. P. Ventidius in Syria Pacorum Orodis filium a. d. V id. Junias caedit. Maecenas Horatium 'in suorum numero coepit habere' (Sat II 6, 41 sq.)
717	28	M. Vipsanius Agrippa. L. Caninius Gallus; mense Dec. suff. T. Statilius Taurus.	Foedus Tarentinum componitur, potestas III virum in alterum quinquennium prorogatur. Horatius iter Brundisinum cum Maecenate, Cocceio Nerva, Fonteio Capitone, Plotio, Vario, Vergilio aliis fecit et descripsit Sat. I 5.
718	29	L. Gellius Publicola. M. Cocceius Nerva.	Octaviani adversus S. Pompeium expeditio tempestatibus et perfidia Menodori irrita fit, donec proeliis ad Mylas atque ad Naulochum factis bellum confectum est. Victus Pompeius in Asiam fugit proximoque anno in Troade iussu Antonii necatus est. M. Lepidus omni potestate exutus Circeios relegatur. Octavianus ovans in Urbem ingressus tribunicium ius accepit. M. Antonius rebus in Media male gestis in Aegyptum ad Cleopatram se confert. Maecenas 'cunctis apud Romam atque Italiam praeponitur'.
719	30	L. Cornificius. S. Pompeius, S. f.	Octavianus veteranorum seditionem opprimit, Pannoniae bellum infert. Horatius satirarum librum primum edit.
720	31	M. Antonius II. (abdic. kal. Jan.) L. Sempronius Atratinus. L. Scribonius Libo. (inde a kal. Jul.) L. Aemilius Lepidus Paulus. C. Memmius. inde a k. Novbr. M. Herennius.	M. Agrippa Dalmatas, Valerius Messalla Salassos domant. M. Agrippa Artavasden Armeniae regem specie amicitiae inlectum in vincla coniecit, (anno 724 Cleopatrae interficiendum tradidit); idem Cleopatram palam pro uxore habet eiusque filiis regna distribuit. Hoc anno Horatius villam Sabinam a Maecenate accepisse videtur. Moritur C. Sallustius Crispus.

Anni Urbis	Anni Hor.	Consules	Res eo anno gestae
721	32	Imp. Caesar divi Juli f. II. abdic. k. Jan. L. Volcatius Tullus. L. Autronius Paetus. Suff. L. Flavius. C. Fonteius Capito. M. Acilius. L. Vinicius. Q. Laronius.	M. Antonius Octaviam uxorem repudiat. Octavianus Dalmatas frangit. Agrippa aedilitatis munere suscepto urbem Romam exornat, aquae ductus restituit.
722	33	Cn. Domitius Ahenobarbus. C. Sosius. inde a kal. Jul. L. Cornelius Balbus. M. Valerius.	Octavianus Antonii testamento in senatu recitato efficit, ut imperium ei abrogetur ipsique bellum Cleopatrae inferendum deferatur; utrimque ingentes copiae coguntur. moritur T. Pomponius Atticus anno aetatis septuagesimo septimo.
723	34	Imp. Caesar divi Juli f. III. M. Valerius Messalla Corvinus. Suff.: M. Titius. Cn. Pompeius Q. f.	Urbis et Italiae cura Maecenati tradita Octavianus copias in Epirum traicit, classem celeritate praestantem ad sinum Ambracium collocat; a. d. IV non. Septbr. ad Actium Antonium Cleopatramque vincit et in fugam convertit. Pedestres Antonii copiae paucis diebus post deditionem faciunt. Horat. epod. 1. 9. Carm. I 37.
724	35	Imp. Caesar divi Juli filius IIII. M. Licinius Crassus. Sufficiuntur: C. Antistius Vetus. M. Tullius Cicero. L. Saenius Balbinus.	Octavianus Sami hiemavit, sed seditione militum in Italiam revocatur. qua sedata in Aegyptum profectus Antonio victo Alexandriam kal. Sext. in deditionem accipit. Antonius, tum Cleopatra manus sibi inferunt. Aegyptus fit provincia Romana eique Cornelius Gallus poeta eques Romanus praeficitur. Cassius Parmensis, qui solus ex interfectoribus Caesaris supererat, necatur. Numidia Jubae, Jubae regis filio traditur. Horatius scripsit C. I 37; alterum satirarum librum et epodos edidit.
725	36	Imp. Caesar divi Juli f. V. S. Appuleius. M. Valerius Mesalla Potitus.	Octavianus triplicem triumphum currulem (Dalmaticum Actiacum Alexandrinum) agit mense Sextili, qui postea Augustus nominatus est. Janum claudit; imperator perpetuo cognomine appellatur.
726	37	Imp. Caesar divi Juli f. VI.	Octavianus princeps senatus renuntiatur; aedes Apollinis Palatini cum biblio-

Anni Urbis	Anni Hor.	Consules	Res eo anno gestae
		M. Vipsanius Agrippa II.	theca publica dicatur, de qua re Horat. C. I 31. ludi Actiaci primum celebrantur.
727	38	Imp. Caesar divi f. Augustus VII. M. Vipsanius Agrippa III.	Ex sententia L. Munatii Planci Octavianus a. d. XVII kal. Febr. nominatus est Augustus; provinciarum duo genera, senatorias et imperatorias constituit; aestate in Galliam, inde in Hispaniam proficiscitur. M. Crassus de Getis, Messalla de Aquitanis triumphant. Exercitus et ad Britannos et ad Arabes parantur. Conf. Hor. C. I 35, 29.
728	39	Imp. Caesar Augustus VIII. T. Statilius Taurus II.	Bellum cum Cantabris vario eventu geritur. Cornelius Gallus, qui Aegypto praefuerat, de maiestate condemnatus ipse se interficit.
729	40	Imp. Caesar Augustus VIIII. M. Junius Silanus.	Augustus in Hispania bellum Cantabricum administrat, Tarracone morbo implicatur. Salassis pacatis Augusta Praetoria conditur. Numidia cum Africa provincia coniungitur, Juba Mauretaniam accipit. Janus clauditur.
730	41	Imp. Caesar Augustus X. C. Norbanus Flaccus.	Augustus absens (Tarracone morbo retinebatur) a senatu legibus omnibus solvitur. in urbem regressus nuptias Juliae filiae cum M. Marcello Octaviae sororis filio celebrandas curat. Aelius Gallus in Arabiam felicem proficisci iubetur, sed morbis retinetur. Janus iterum clauditur. Quintilius Vergilii amicus moritur (Hor. C. I 24).
731	42	Imp. Caesar Augustus XI. abd. inter 14. Jun. et 15. Jul. A. Terentius Varro Murena. Cn. Calpurnius Piso (Murenae suffectus). L. Sestius Quirinus (Augusto suffectus).	Augustus cum consulatu se abdicasset, tribuniciam potestatem perpetuam accepit. Murena de maiestate condemnatus interficitur. Marcellus morte praematura decedit. Horatius libros tres carminum edit.
732	43	M. Claudius Marcellus Aeserninus. L. Arruntius.	Rebellant Cantabri. Augustus in Siciliam, inde in Asiam proficiscitur. Horatius itinera valetudinis causa vel Baias vel Praeneste facit; epistulas scribit.
733	44	M. Lollius. Q. Aemilius Lepidus,	Augustus propter tumultus urbanos Agrippam urbi praeficit eique Juliam

Anni Urbis	Anni Hor.	Consules	Res eo anno gestae
			filiam uxorem dat; ipse Sami in insula hiemat.
734	45	M. Appuleius. P. Silius Nerva.	Ti. Claudius Nero, Augusti privignus, Armeniae res componit. Phraates, rex Parthorum, signa Crasso et Antonio erepta reddit. Agrippa Cantabros domat. Horatius paulo ante kal. Dcbr. primum epistularum librum edit.
735	46	C. Sentius Saturninus. Q. Lucretius Vespillo; suff. Octobr. M. Vinicius.	Egnatii Rufi coniuratio opprimitur; Augustus a. d. IV id. Octob. revertitur. Vergilius poeta cum ex Graecia in Italiam rediisset, Brundisii a. d. X kal. Oct. moritur.
736	47	P. Cornelius Lentulus Marcellinus. Cn. Cornelius Lentulus.	Augustus mores emendandos suscipit: legem sumptuariam, de poenis caelibum, alias fert.
737	48	C. Furnius. C. Junius Silanus.	Ludi saeculares. Horatii carmen saec. et C. IV 6.
738	49	L. Domitius Ahenobarbus. P. Cornelius Scipio suff. L. Tarius Rufus.	Sugambri M. Lollium clade afficiunt aquilamque quintae legionis abripiunt. Augustus comite Tiberio in Galliam se confert, Statilium Taurum urbi praeficit.
739	50	M. Livius Drusus Libo. L. Calpurnius Piso Frugi.	Drusus ad Raetos, Tiberius ad Vindelicos missi kal. August. hostes vincunt: de quibus rebus Horat. C. IV 4. 14 hortatu Augusti composuit. In urbe nascitur a. d. IX kal. Jun. Germanicus, Drusi filius.
740	51	M. Licinius Crassus. Cn. Cornelius Lentulus Augur.	M. Agrippa re apud Bosporanos bene gesta triumphum sibi a senatu decretum recusavit.
741	52	Ti. Claudius Nero. P. Quinctilius Varus.	Augustus ex Gallia a. d. IV non. Jul. revertitur (Horat. C. IV 2).
742	53	M. Valerius Messalla Barbatus Appianus in magistr. mortuus. P. Sulpicius Quirinius suff. 1. in locum Messallae: C. Valgius Rufus. 2. in locum Rufi: C. Caninius Rebilus. 3. in locum Quirinii: L. Volusius Saturninus.	Augustus M. Lepido mortuo pontificatum maximum suscipit. Agrippa in Campania moritur, anno aetatis 52; nascitur tertius filius Agrippa Postumus. Tiberius in Pannonia, Drusus in Germania bella gerunt.
743	54	Paullus Fabius Maximus.	Tiberius Vipsaniam uxorem dimittere et Juliam ducere cogitur. Octavia, Au-

Anni Urbis	Anni Hor.	Consules	Res eo anno gestae
		Q. Aelius Tubero.	gusti soror decedit. Tiberius cum Dalmatis et Pannoniis bellum gerit, Drusus castella in Germania posuit.
744	55	C. Julius Antonius. Q. Fabius Maximus Africanus.	Augustus in Gallia Lugdunensi commoratur.
745	56	Nero Claudius Drusus. T. Quinctius Crispinus Sulpicianus. A. Caecina Severus.	Drusus postridie id. Sept. in Germania moritur.
746	57	C. Marcius Censorinus. C. Asinius Gallus.	Tiberius in Germania Ubios et Sugambros in sinistram Rheni ripam traducit. Maecenas pauloque post Horatius vita decedunt.

HORATII METRA LYRICA.

A. VERSUUM SINGULORUM GENERA.

a) VERUS TROCHAICI.

Dipodia trochaica: –́⏑⏑ ⏑ –⏑⏑ ⏓

1. *Ithyphallicus:* –́⏑⏑ ⏑ –⏑⏑ ⏑ – ⏓, qui ex *uno* ordine periodico constat. Vid. 19.)

2. *Versus trochaicus dimeter catalecticus:*
–́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑⏓ C. II 18, 15:
Truditur dies die.
Horatius in secunda sede *spondeum* non admittit.

b) VERUS IAMBICI.

Numerus iambicus eo solum differt a *trochaico,* quod ipse anacrusin habet: ⏑ | –́ ⏑ – ⏓ . . . .

Dipodia iambica: ⏓ –́⏑⏑ ⏑ –⏑⏑

3. *Dimeter iambicus acatalectus* s. *quaternarius:*
⏓ –́⏑⏑ ⏑ –⏑⏑ ⏓ –́ ⏑ ⏓
Inarsit aestuosius. Epod. 3, 18.
Vel haedus ereptus lupo. Epod. 2, 60.
Imbris nivisque conparat. Epod. 2, 30.
Forti sequemur pectore. Epod. 1, 14.
Videre properantis domum. Epod. 2, 62,
Ast ego vicissim risero. Epod. 15, 24.
In dipodia secunda Horatius *arsis solutionem* non admittit.

4. *Trimeter iambicus catalecticus:*
⏓ –́ ⏑ –⏑⏑ ⏓ –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏓
Mea renidet in domo lacunar. II 18, 2.
Iam te premet nox fabulaeque manes. I 4, 16.
Regumque pueris; nec satelles Orci. II 18, 34.

In primo dipodiae tertiae pede Horatius syllabam ancipitem non usurpavit; semel (II 18, 34.) in sede secunda *arsis* fit *solutio;* sed conferantur quae ad hunc locum adnotavimus.

5. *Trimeter iambicus acatalectus* s. *senarius:*

⏓ –́ ⏑ –, ⏓ | [1] –́ ⏑ – ⏓ –́ ⏑ ⏓
⏑⏑ – ⏑⏑, ⏑⏑ ⏑
– ⏑⏑

Suis et ipsa Roma viribus ruit. Epod. 16, 2.
Heu me, per urbem, nam pudet tanti mali. Epod. 11, 7.
Tibi hospitale pectus et purae manus. Epod. 17, 49.
Deripere lunam vocibus possim meis. Epod. 17, 78.
Infamis Helenae Castor offensus vicem. Epod. 17, 42.
Optat quietem Pelopis infidi pater. Epod. 17, 65.
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem. Epod. 17, 12.
Vectabor umeris tunc ego inimicis eques. Epod. 17, 74.
Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem. Epod. 2, 35.

In Epodon carm. 16. Horatius puris iambis usus est. De usu anapaesti disseruimus ad epod. 2, 65.

c) VERSUS DACTYLICI.

Dactylus: –́ ⏑ ⏑

6. *Dimeter catalecticus in disyllabum* s. *versus Adonius:*

–́ ⏑⏑ – ⏓
Terruit urbem.

Hoc in versu spondeus dactyli loco numquam usurpatur; multi dactylum hunc cyclicum vocant ordinemque illum logaoedicum, vide infra d).

7. *Trimeter dactylicus catalecticus in syllabam* s. *versus Archilochius minor:*

---

[1]) Caesuram eam, quae *certis* in sedibus locum saepissime habet, his notis (|) et (,) significavimus.

–́ ⏑⏑ – ⏑⏑ ⏓ *Pulvis et umbra sumus.* IV 7, 16.
Spondeis Horatius non utitur.

8. *Tetrameter dactylicus catalecticus in disyllabum* s. *tetrameter heroicus:*

–́ ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
Carmine perpetuo celebrare et. I 7, 6.
O fortes peioraque passi. I 7, 30.
Mensorem cohibent, Archyta. I 28, 2.

9. *Tetrameter dactylicus acatalectus* s. *v. Alcmanius:*
–́ ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ (Vid. nº 19.)

10. *Hexameter dactylicus catalecticus in disyllabum:*
–́ ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ –́ ⏑⏑ – ⏑⏑ (–) – ⏓

Interdum etiam in *sede quinta* spondeus locum habet; I 28, 21. Epod. 13, 9. 16, 17. *Caesura* non semper eodem loco invenitur, cfr. I 7, 20. 28, 5. Epod. 16, 21. Ter ne his quidem locis observatur: I 28, 15 et 29. Epod. 15, 9. Si deesse his locis caesuram docemus, caesuram dicimus *masculam,* quae in arsi fit.

d) VERSUS DACTYLICI LOGAOEDICI,

in quibus *seriem dactylicam* subsequitur *series trochaica. Logaoedici* dicti sunt, quod *dactylici* et *trochaici* numeri coniunctione medii inter *cantum* et *communem sermonem,* esse videntur. *Dactyli* in eo versu *puri* conservari debent.

11. *Versus Alcaicus decasyllabus,* constans *duobus dactylis totidemque trochaeis;* quem vocant ordinem logaoedicum dupliciter dactylicum dupliciter trochaicum.

–́ ⏑⏑ –̇ ⏑⏑ –́ ⏑ – ⏓
Purpurei metuunt tyranni. I 35, 12.
Syllaba anceps in solo ultimo pede admittitur.

12. *Versus Aristophanius* sive ordo logaoedicus simpliciter dactylicus dupliciter trochaicus: –́ ⏑⏑ – ⏑ – ⏓
Lydia, dic per omnis I 8, 1.

e) VERSUS CHORIAMBICI.

Choriambus: – ⏑ ⏑ –

13. *Versus Sapphicus maior* sive choriambus praemissa dipodia trochaica asynartetos coniunctus cum versu Aristophanio (n. 12); alii putant esse dimetrum choriambicum sequente antibacchio:

–́ ⏑ – –́ –́ ‖ ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Te deos oro, Sybarin cur properes amando. I 8, 2.

Quem versum *Sapphicum maiorem* vocant, quod ex *v. Sapphico minore* inserto uno choriambo ortus esse videtur. Vide quae ad C. I 8 adnotavimus. Dipodiae trochaicae syllaba ultima nusquam brevis est: catalexis est *logaoedica.*

14. *Monometer choriambicus hypercatalectus cum basi* s. *versus Pherecrateus.* Basis semper apud Horatium spondeo continetur:

–́ –́ | –́ ⏑ ⏑ – ⏓

Grato, Pyrrha, sub antro. I 5, 3.

15. *Versus Glyconeus.* Constat ex *basi*, quam apud Horatium fere semper spondeus tenet, et *choriambo*, quem sequitur *Pyrrhichius* vel *iambus.* Quare similis est hic versus ordini logaoedico:

–́ –́ ¦ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

Nil mortalibus ardui est. I 3, 37.

Semel tamen poëtarum Graecorum more *trochaeo* basis continetur. Cfr. I 15, 36., ubi vide adnotationem. Semel in fine syllaba addita est ob vocalem, a qua sequens versus incipit, elidenda: c. IV 1, 35.

16. Choriambo uno locupletior est *versus Asclepiadeus minor*, s. *dimeter choriambicus cum basi seq. clausula iamb.:*

–́ –́ | –́ ⏑ ⏑ –, ¦ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

Maecenas atavis edite regibus. I 1, 1.

Diaeresis[1]) bis neglegitur. II 12, 25. IV 8, 17.

---

[1]) *Diaeresin,* quam dicimus, ubi finis verbi in finem pedis, qui dicitur, vel finis ordinis alicuius verborum in finem ordinis alicuius metrici incidit, ita notavimus: (,) et (¦).

Dum flagrantia detorquet ad oscula.

Non incendia Karthaginis inpiae, quo de versu vide adnotationem ad IV 8, 17.

17. Uno choriambo auctior est *versus Asclepiadeus maior* s. *Trimeter choriambicus cum basi seq. clausula iambica:*

–́ –́ | –́ ⏑ ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat? I 18, 5.

Semel loco secundo, sed in vocabulo composito, diaeresis abest. I 18, 16.

Arcanique fides prodiga perlucidior vitro.

f) versus ionici.

Versus ionici vocantur ob *pedes ionicos* [–́ –́ ⏑ ⏑ (Ionici a maiore) et ⏑ ⏑ –́ –́ (Ionici a minore)], ex quibus constant.

18. *Versus ionici* a maiore apud Horatium non reperiuntur; *ionicis a minore* sic utitur, ut decem pedes ionicos *uno systemate*, quod dicitur, complectatur; vide quae ad III 12 adnotavimus.

⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –

⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –

⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –

Ex quattuor eiusmodi partibus constat carm. III 12.

g) versus asynarteti.

Duplex est *compositio* versuum. Fit enim aut *per cohaerentiam*, quam *συνάφειαν* Graeci vocant, quae in commissura duarum partium *nihil* fieri patitur, quod *perpetuitatem* orationis interrumpat; aut *sine vinculo*, qui sunt *asynarteti*, in quibus et perpetuari oratio et interrumpi potest. Sic Hermannus docet. In versu igitur *asynarteto* cuiusvis membri ultima syllaba eadem lege ac si esset ultima versus, et longa et brevis esse potest neque eliditur.

Versus asynarteti, quibus Horatius usus est:

19. *Versus Archilochius maior:*

–́ ⏑ ⏑ – – – ⏑ ⏑ – || – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ – ⏑

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni. Carm. I 4, 1.

Hic versus compositus ex *versu Alcmanio* (n⁰ 9) et ex *versu Ithyphallico* (n⁰ 1.), si ad Horatium solum spectemus, a versuum genere asynartetorum excludi possit, cum Horatius nec *pedem creticum* – ⏑ – nec *spondeum* in *quarta sede* posuerit neque *hiatu* sit usus; sed poëtae Graeci compositos hos versus ita iungunt, ut versum ipsum asynartetum esse facile pateat. Incertum autem est, cur Horatius nulla eiusmodi licentia sit usus.

20. *Versus elegiambus*, compositus ex *versu Archiloch. min.* (trimetro dactylico catalectico in syllabam (n⁰ 7.) et *versu iambico dimetro acatalecto* s. *versu quaternario* (n⁰ 3.):

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑̲ | ⏓ –́ ⏑ – ⏓ –́ ⏑ ⏑̲

Desinet imparibus certare submotus pudor. Epod. 11, 18.
Libera consilia nec contumeliae graves. Ep. 11, 26.
Inachia furere, silvis honorem decutit. Ep. 11, 6.
Fervidiore mero arcana promorat loco. Ep. 11, 14.

21. *Versus iambelegus*, ex eisdem partibus ac versus praecedens constans, ita, ut ordo sit inversus:

⏓ –́ ⏑ – ⏓ –́ ⏑ ⏑̲ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑̲

Tu vina Torquato move consule pressa meo. Ep. 13, 6.
Levare diris pectora sollicitudinibus. Ep. 13, 10.

h) METRA A METRICIS VETERIBUS κατ᾽ ἀντιπάθειαν μικτὰ PERPERAM NOMINATA.

22. *Versus Sapphicus minor* s. *metrum epichoriambicum Sapphicum hendecasyllabum.* Constat *dipodia trochaica* et *ordine logaoedico* (cfr. n⁰ 1.):

–́ ⏑ – – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Ludit herboso pecus omne campo. III 18, 9.

Caesura legitima est post quintam syllabam, i. e. post primam syllabam dactyli; ea caesura Horatius in omnibus tertii libri carminibus (8. 11. 14. 18. 20. 22. 27) usus est.

Raro caesura admissa est post sextam syllabam (ut in versu hexametro dactylico τομὴ πενθημιμερὴς et κατὰ τρίτον τροχαῖον); hoc in carminibus primi alteriusque libri non fit nisi altera caesura post tertiam syllabam adiuncta, I 10, 1: *Mercuri* | *facunde* | *nepos Atlantis*, II 6, 11 *flumen et* | *regnata* || *petam Laconi*; in carminibus quarti libri et carm. saec. haec altera saepius omissa est: IV 2, 38 *fata donarere bonique divi*. Prorsus omissa videtur uno loco I 2, 34, nisi praepositio a verbo seiungatur: *Quam Iocus circum volat et Cupido*. Tertius versus cum quarto (Adonio, n. 6) nonnumquam artius cohaeret, ut sint versus hypermetri: I 2, 19. 25, 11. II 16, 17. IV 2, 23. C. saec. 47; rarius elisio admissa est inter alterum et tertium pedem: II 2, 18. 16, 34. IV 2, 22.

23. *Versus Alcaicus hendecasyllabus* s. *metrum epionicum a maiore* constat ex *dipodia trochaica praecedente anacrusi* et *dipodia dactylica*. Alii dicunt pentapodiam trochaicam catalecticam praemissa anacrusi; alterum locum apud Horatium semper obtinet spondeus, tertium dactylus irrationalis: est igitur idem fere qui sapphicus (n⁰ 22), cuius extrema syllaba omissa et initio pro anacrusi posita est. Caesura legitima vel diaeresis est post quintam syllabam, eamque Horatius numquam tertio libro neglexit, raro in ceteris: I 16, 21. 37, 5. 14. II 17, 21. IV 14, 17. Anacrusis plerumque — in quarto libro semper — syllaba longa est.

⏓ | –́ ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

Dulce et decorum est pro patria mori. III 2, 13.

Tumultuosum sollicitat mare. III 1, 26.

24. *Versus Alcaicus enneasyllabus:*

⏓ | –́ ⏑ – – –́ ⏑ – ⏓

Si fractus illabatur orbis. III 3, 7.

Anacrusis, ut in versu superiore, plerumque longa est. Ultima syllaba supervacanea vocali subsequentis versus eliditur II 3, 27; III 29, 35.

B. SYSTEMATA ET STROPHAE.

Quae sint *systemata* et *strophae* atque quomodo inter

se differant cum *Godofr. Hermannus* luculente docuerit, eius expositionem huius rei praemittere placuit.

Versus aut *nexi* sunt, quorum plures una perpetuitate numeri cohaerent; aut *non nexi*, qui inter se pausa vel silentio discreti sunt; aut *seminexi*, quorum plures, ut libitum est, vel continuato vel per pausam interrupto numero continentur; qui vocantur etiam asynarteti.

Systema est numerus perpetuus e *versibus nexis* cohaerens.

Stropha est numerus e versibus *utcumque* consociatis compositus.

Commune itaque *systematis* et *strophae* est, quod ex pluribus versibus constant; propria sunt, quod in *systemate* versus *nexi* sunt, unaque perpetuitate numeri cohaerent; in *stropha* autem non est necessarium, ut *nexi* sint, sed et *nexi* et non *nexi*, et *seminexi* et partim *nexi*, partim *non nexi*, partim *seminexi* esse possunt. — Et *stropha* omnis et *systema* omne integra voce finiendum est: sed, qui *systemate* continentur versus, non opus est, ut integra voce finiantur; qui *stropha* continentur, tum demum, si *non nexi* sunt, cum ipsa voce finiri debent.

Stropharum genera sunt quattuor: *primum* et antiquissimum *genus stropharum* ex duobus versibus constabat, uno longiore, altero breviore, qui appellati sunt *epodi*; *secundum genus stropharum* breve est et fere ex quattuor versibus, numero similibus, compositum. (Ceteris stropharum generibus *Horatius* non est usus.)

Antiquissimi lyricorum poëtarum et *κατὰ στίχον*, id est, eodem versu semper repetito sine strophis carmina faciebant, et pluribus versibus in strophas coniunctis, sed iis aut idem aut simile metrum habentibus. Aliae harum stropharum plane ex eiusdem versus repetitione constant, ita ut, si metrum dumtaxat spectetur, *κατὰ στίχον* composita videri possint carmina. Aliae *strophae* ex eodem numero *per systema* continuato constant, ita, ut tota stropha unum sit systema, quod *ἐξ ὁμοίων* vocant metrici. Sic Horat. III 12.

Aliae *strophae* ex versibus *non nexis*, numerum habentibus eundem, sed magnitudine vel forma diversis fiebant, ut C. IV 3. Aliae, eaque frequentissima ratio fuisse videtur, ex quaternis versibus componebantur, ut *stropha Sapphica* et *Alcaica*. Horatius in carminibus lyricis omnibus eum versuum numerum adhibuit, ut etiam carmina quae *κατὰ στίχον* et quae *κατὰ διστιχίαν* composita sunt, in strophas quaternorum versuum distribui possent. Quam legem vel a Lachmanno vel a Meinekio inventam Orellioque probatam multi postea, in his Th. Bergk, repudiaverunt.

I. *Stropha Asclepiadea (prima)*, *μονόκωλος τετράστιχος*, *versu Asclepiadeo minore* (n⁰ 16.) quater repetito.

´– ´– | ´– ⏑ ⏑´ – | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

I 1.
III 30.
IV 8.

De tertio horum carminum vide Excursum ad versum 19.

II. *Stropha Asclepiadea prima (secunda)*, *δίκωλος τετράστιχος*, ex *versu Glyconeo* (n⁰ 15.) et *versu Asclepiadeo* (n⁰ 16.) alternatim se excipientibus composita, ita ut bina paria una stropha coniungantur:

´– ´– | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
´– ´– | ´– ⏑ ⏑´ – | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

I 3. 13. 19. 36.
III 9. 15. 19. 24. 25. 28.
IV 1. 3.

III. *Stropha Asclepiadea secunda (tertia)*, *δίκωλος τετράστιχος*, constans *ternis versibus Asclepiadeis minoribus* (n⁰ 16.), quos subsequitur *versus Glyconeus* (n⁰ 15.).

´– ´– | ´– ⏑ ⏑´ – | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
´– ´– | ´– ⏑ ⏑´ – | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
´– ´– | ´– ⏑ ⏑´ – | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
´– ´– | ´– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

I 6. 15. 24. 33.
II 12.

III 10. 16.
IV 5. 12.

IV. *Stropha Asclepiadea tertia* (*quarta*), *τρίκωλος τετράστιχος*. Constat ex *Asclepiadeo versu minore* (n⁰ 16.) bis posito, *versu Pherecrateo* (n⁰ 14.) et *Glyconeo* (n⁰ 15).

–́ –́ | –́ ∪ ∪ ′ – | –́ ∪ ∪ – ∪ ⏓
–́ –́ | –́ ∪ ∪ ′ – | –́ ∪ ∪ – ∪ ⏓
–́ –́ | –́ ∪ ∪ – ⏓
–́ –́ | –́ ∪ ∪ – ∪ ⏓

I 5. 14. 21. 23.
III 7. 13.
IV 13.

V. *Stropha Asclepiadea* (*quinta*), *μονόκωλος τετράστιχος* (cfr. Excursum supra memoratum), *versum Asclepiadeum maiorem* (n⁰ 17.) usque repetens:

–́ –́ | –́ ∪ ∪ ′ – | –́ ∪ ∪ ′ – | –́ ∪ ∪ – ∪ ⏓

I 11. 18.
IV 10.

VI. *Stropha Sapphica*, *δίκωλος τετράστιχος*. Constat *versu Sapphico minore* (n⁰ 22.) ter repetito, et *versu Adonio* (n⁰ 6.)

–́ ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ – ⏓
–́ ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ – ⏓
–́ ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ – ⏓
–́ ∪ ∪ – ⏓

I 2. 10. 12. 20. 22. 25. 30. 32. 38.
II 2. 4. 6. 8. 10. 16.
III 8. 11. 14. 18. 20. 22. 27.
IV 2. 6. 11.
Carmen saeculare.

VII. *Stropha Sapphica* maior; *δίκωλος τετράστιχος*. Continetur *versu Aristophanico* (n⁰ 12.) et *versu Sapphico maiore* (n⁰ 13.).

–́ ∪ ∪ – ∪ – ⏓
–́ ∪ – – –́ || ∪ ∪ – –́ ∪ ∪ –́ ∪ – ⏓

I 8.

VIII. *Stropha Alcaica, τρίκωλος τετράστιχος.* Binos exhibet *versus Alcaicos hendecasyllabos* (n⁰ 23.), *versum Alcaicum enneasyllabum* (n⁰ 24.), postremo *versum Alcaicum decasyllabum* (n⁰ 11.):

⏒ | –́ ⏑ – – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏒ | –́ ⏑ – – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏒ –́ ⏑ – – – ⏑ – ⏒
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

I 9. 16. 17. 26. 27. 29. 31. 34. 35. 37.
II 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 14. 15. 17. 19. 20.
III 1. 2. 3. 4. 5. 6. 17. 21. 23. 26. 29.
IV 4. 9. 14. 15.

IX. *Stropha Archilochia prima, δίκωλος τετράστιχος; hexametro dactylico catalectico* (n⁰ 10.) subiectus est *versus Archilochius minor* (n⁰ 7.):

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ || ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏒ .
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏒

IV. 7.

X. *Stropha Archilochia secunda, δίκωλος δίστιχος. Hexametrum dactylicum catalecticum* (n⁰ 10.) sequitur *versus iambelegus* (n⁰ 21.):

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ¦ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏒
⏒ –́ ⏑ – ⏒ –́ ⏑ ⏒ | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓

Epod. 13.

XI. *Stropha Archilochia tertia, δίκωλος δίστιχος. Versui elegiambo* (n⁰ 20.) praemittitur *senarius iambicus* (n⁰ 5.):

⏒ –́ ⏑ – ⏒ || –́ ⏑ – ⏒ –́ ⏑ ⏓
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓ | ⏒ –́ ⏑ – ⏒ –́ ⏑ ⏓

Epod. 11.

XII. *Stropha Archilochia quarta, δίκωλος τετράστιχος,* composita ex *versu Archilochio maiore* (n⁰ 19.) et *trimetro iambico catalectico* (n⁰ 4.). Bina paria coniunguntur:

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ¦ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ – ⏑
⏒ –́ ⏑ – ⏒ –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏒

I 4.

XIII. *Stropha Alcmania*, *δίκωλος δίστιχος*. *Hexametro dactylico catalectico* (n⁰ 10.) subiectus est *tetrameter dactylicus catalecticus* (n⁰ 8.).

´– ⏑⏑ – ⏑⏑ʹ – ⏑⏑ ´– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
— — — — (—)

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
— — (—)

I 7. 28. Epod. 12.

XIV. *Metrum iambicum*, *μονόκωλον μονόστιχον*, *senarium iambicum* (n⁰ 5.) usque repetens:

⏓ ´– ⏑ –ʹ ⏓ ´– ⏑ – ⏓ ´– ⏑ ⏓

Epod. 17.

XV. *Stropha iambica*, *δίκωλος δίστιχος*, in qua *versus iambicus senarius et quaternarius* (n⁰ 5. et 3.) alterna vice se excipiunt:

⏓ ´– ⏑ –ʹ ⏓ ´– ⏑ – ⏓ ´– ⏑ ⏓
⏓ ´– ⏑ – ⏓ ´– ⏑ ⏓

Epod. 1—10.

XVI. *Stropha pythiambica prima*, *δίκωλος δίστιχος*. *Hexametrum dactylicum catalecticum* (n⁰ 10.), qui etiam *v. Pythius* vocatur, excipit *versus iambicus quaternarius* (n⁰ 3.):

´– ⏑⏑ – ⏑⏑ʹ – ¦ ⏑⏑ ´– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
— — — — (—)

⏓ ´– ⏑ – ⏓ ´– ⏑ ⏓

Epod. 14. 15.

XVII. *Stropha Pythiambica secunda*, *δίκωλος δίστιχος*. *Hexametro dactylico catalectico* (n⁰ 10.) subiectus est *versus senarius*, qui constat ex puris iambis (n⁰ 5.):

´– ⏑⏑ – ⏑⏑ʹ – ‖ ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
— — — — (—)

⏑ ´– ⏑ –ʹ ⏑ ‖ ´– ⏑ – ⏑ ´– ⏑ –

Epod. 16.

XVIII. *Stropha trochaica*, *δίκωλος τετράστιχος*. Constat ex *dimetro trochaico catalectico* (n⁰ 2.) et *trimetro iam-*

bico catalectico (n⁰ 4.), ita ut bina paria una stropha coniungantur:

´– ∪ – ∪ ´– ∪ –̆

–̆ ´– ∪ – –̆ ´– ∪ – ∪ ´– –̆

II 18.

XIX. *Systema ionicum a minore*, vide n⁰ 18.

III 12.

C. OBSERVATIONES QUAEDAM METRICAE.

I. Breves syllabas exeuntes sequente vocali Horatius non producit, nisi quae in *-t* exeunt. Non recte igitur Orellius, Dillenburger alii retinuerunt sat. I 3, 7 *usque ad mala citaret:* 'Io Bacche' *modo summa*; recte plerique post Lachmannum (ad Lucret. pg. 75) vel ex codicibus mutaverunt *Bacchae* vel ex coniectura *Baccheu.* Nec magis probandum quod maior editorum pars scribit s. II 3, 1: *Sic raro scribis, ut toto non quater anno.* At c. I 3, 36 *perrupit Acheronta Herculeus labor*; I 13, 6 *certa sede manet, umor et in genas;* II 6, 14 *angulus ridet, ubi non Hymetto;* III 16, 26 *quam si quidquid arat impiger Apulus;* III 24 *si figit adamantinos;* sat. I 4, 82 *qui non defendit alio culpante, solutos*; I 5, 90 *callidus ut soleat umeris portare viator*; I 9, 21 *cum gravius dorso subiit onus, incipit ille;* II 1, 82 *si mala condiderit in quem quis carmina, ius est*; II 2, 47 *Galloni praeconis erat acipensere mensa;* II 3, 187 *ne quis humasse velit Aiacem, Atrida, vetas cur?* II 3, 260 *exclusus qui distat agit ubi secum eat an non.* Ceteris locis videtur emendatio adhibenda: c. II 13, 16 *caeca timet aliunde fata* cum Lachmanno scrib. *timetve*; c. III 5, 17 *si non periret immiserabilis* cum eodem corrigendum *perires.*

II. Breves syllabas in vocalem exeuntes Horatius ne tum quidem producit, cum vocabulum proximum a duobus consonis incipit; scribit igitur sat. I 10, 72 *saepe stilum vertas;* I 2, 30 *in fornice stantem;* ib. 71 *velatumque stola;* 3, 44 *fastidire strabonem;* 5, 35 *praemia scribae* al. Inde se-

quitur Bentlei emendationem a. p. 60 *folia privos* reiciendam esse; c. III 23. 18 *non sumptuosa blandior hostia* ablativos esse *sumptuosa h.*

III. *Hiatu* plerumque abstinuit Horatius (cf. Lachmann ad Lucret. pg. 99. 131.) Utitur his locis: Sat. II 2, 28 *cocto num adest honor idem?* sat. I 2, 38 *Si me amas;* epod. 5, 100 *Esquilinae alites;* ib. 13, 3 *Threicio Aquilone sonant;* c. I 28, 24 *ossibus et capiti inhumato.* De ceteris locis omnibus vehementer dubitandum est; c. II 20. 13 *Daedaleo ocior* (Bentley tutior); c. III 14, 11 *male ominatis* (Bentley *inominatis*); sat. I 1, 108 *nemo ut avarus.* A plerisque nunc receptum est ex bonis codicibus c. II 3, 11 *quid obliquo laborat:* sitne autem a. p. 65 lectio codicum *sterilisve diu palus aptaque remis* cum nonnullis ita mutanda: *sterilisve palus diu aptaque remis* valde nobis videtur incertum esse.

D. SYLLABUS ODARUM, ADIECTO METRO. CUI QUAEQUE CONVENIT.

Lib.	Carm.	Metr.	Lib.	Carm.	Metr.
I.	1.	I.		20.	VI.
	2.	VI.		21.	IV.
	3.	II.		22.	VI.
	4.	XII.		23.	IV.
	5.	IV.		24.	III.
	6.	III.		25.	VI.
	7.	XIII.		26.	VIII.
	8.	VII.		27.	VIII.
	9.	VIII.		28.	XIII.
	10.	VI.		29.	VIII.
	11.	V.		30.	VI.
	12.	VI.		31.	VIII.
	13.	II.		32.	VI.
	14.	IV.		33.	III.
	15.	III.		34.	VIII.
	16.	VIII.		35.	VIII.
	17.	VIII.		36.	II.
	18.	V.		37.	VIII.
	19.	II.		38.	VI.

Lib.	Carm.	Metr.
II.	1.	VIII.
	2.	VI.
	3.	VIII.
	4.	VI.
	5.	VIII.
	6.	VI.
	7.	VIII.
	8.	VI.
	9.	VIII.
	10.	VI.
	11.	VIII.
	12.	III.
	13.	VIII.
	14.	VIII.
	15.	VIII.
	16.	VI.
	17.	VIII.
	18.	XVIII.
	19.	VIII.
	20.	VIII.
III.	1.	VIII.
	2.	VIII.
	3.	VIII.
	4.	VIII.
	5.	VIII.
	6.	VIII.
	7.	IV.
	8.	VI.
	9.	II.
	10.	III.
	11.	VI.
	12.	XIX.
	13.	IV.
	14.	VI.
	15.	II.
	16.	III.
	17.	VIII.
	18.	VI.
	19.	II.
	20.	VI.
	21.	VIII.
	22.	VI.
	23.	VIII.
	24.	II.
	25.	II.
	26.	VIII.
	27.	VI.
	28.	II.
	29.	VIII.
	30.	I.
IV.	1.	II.
	2.	VI.
	3.	II.
	4.	VIII.
	5.	III.
	6.	VI.
	7.	IX.
	8.	I.
	9.	VIII.
	10.	V.
	11.	VI.
	12.	III.
	13.	IV.
	14.	VIII.
	15.	VIII.
Carmen saeculare:		VI.
Epod.	1—10.	XV.
	11.	XI.
	12.	XIII.
	13.	X.
	14.	XVI.
	15.	XVI.
	16.	XVII.
	17.	XIV.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER PRIMUS.

CARMEN I.

Maecenas atavis edite regibus,
O et praesidium et dulce decus meum,

I. Inscriptio volgaris et cod. Tc: *Ad Maecenatem.* Omittunt BbS.

I. Vide Excursum I.

1. Maecenas] C. Maecenas, natus circiter a. u. c. 685.; decessit paullo ante Horatii mortem a. 746. Vide supra pg. XXVI sq. Pulcherrima eius effigies, atque unica, quae fidem mereatur, reperta est in Carseolorum parietinis. V. *Di un busta colossale in marmo di Mecenate scoperto e posseduto dal Car. Pietro Manni, illustrazione dei Signori P. E. dei Visconti, Leopoldo Cicognara, M. Missirini, Raoul-Rochette. 1837.* cf. Bernoulli, Iconog. Rom. I pg. 237 sq. — *atavis-regibus*] «orte maioribus Cilniis, qui olim Lucumones (principes) Etrusci fuerunt.» — Gradus cognationis superioris (Digest. 38, 10, 1.) hi sunt: *pater avus, proavus, abavus, atavus, tritavus.* Subst. *atavus* non adiectivi vice fungitur, sed *regibus* fere id quod regiis. Conf. c. I 36, 3 *custodes dei.* c. I 4, 16 *fabulae manes.* ut Liv. IX 18 *exercitus tiro.* Colum. 1. Prooem. 19: *veteres illi Sabini Quirites atavique Romani.* — Liv. X 3: *Arretini, ubi Cilnium genus praepotens divitiarum invidia pelli armis coeptum* cet. c. III 29, 1: *Tyrrhena regum progenies.* Cfr. Sat. I 6, 3. Propert. III 9, 1: *Maecenas eques Etrusco de sanguine regum.* Elegia in obitum Maecenatis 13: *Regis eras genus Etrusci, tu Caesaris almi Dextera, Romanae tu vigil urbis eras.* Martial. XII 4: *Maecenas atavis regibus ortus eques.* Hac autem illustri »prosapia» interdum non sine comi ioco delectatus esse videtur magnanimus ille poëtarum fautor. — Nimis fortasse urgens *regum* vocabulum Niebuhrius H. R. ed. Isler I pg. 104, e gente Cilnia Arretii reges interdum creatos esse collegit.

2. *O et*] solito in hac interi. hiatu, ut Verg. Aen. 10, 48: *O pater, o hominum* cet. Exempla Horatiana sunt: *o ego* a. p. 301, *o ere* sat. II 3, 265. *o imitatores* epist. I 19, 19. *o utinam* carm. I 35, 38. IV 5, 37. — *praesidium et-decus*] *Praesidium* adversus malevolos, ac tutela in dubiis rebus; tum quod donato Sabino largus Maecenas in eum fuerat: *decus* autem, quod Horatio perquam honorifica erat talis viri

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat metaque fervidis
Evitata rotis palmaque nobilis

amicitia. Est autem veluti ex formularum sermone. Sall. Iug. 19. de coloniis Phoenicum: *pars originibus suis praesidio, aliae decori fuere.* Similiter epist. I 1, 103: *rerum tutela mearum.* C. II 17, 4: *O mearum grande decus columenque rerum.* Verg. Georgicon II 40: *O decus, o famae merito pars maxima nostrae, Maecenas.*

3. *Sunt quos -- iuvat*] Hanc constructionem Horatius atque omnino scriptores accuratiores praeferunt, ubi, ut mox v. 19. I 7, 5. Sat. I 4, 24. II 1, 1, rem certam ac prope quotidie in oculos incurrere solitam significant. Alibi (Epist. I 1, 77. 6, 4. 18, 53. 2, 183. cet.) ubi *ὑποθετικῶς* loquitur, Horatius quoque utitur coniunctivo. Rarius autem haec constructio apud poëtas optimos quosque ideo reperitur, quod, ut par est, res certas atque evidentes proponere malunt quam dubias et obscuras. Neque vero negari potest, dubiis in locis controversiam non tam subtilibus interpretis cuiusque disputationibus quam praestantiorum codicum consensu distrahi debere. Conf. Dräger syntax. lat. vol. II² pg. 504 sq. — Ceterum noli oblivisci, etiamtunc a Graecis opulentis et Asiae minoris regulis Graecae stirpis celebrata esse Olympia; etsi fortasse potius cogitavit de victoribus a Pindaro collaudatis.

Ibid. *curriculo*] «curru» potius quam «in stadio, in spatio cursus Olympici» (ut est apud Cic. Cat. 27: *Athletae se in curriculo exercentes)*; illa vero significatione iam Cic. pro Mur. 57 et Tacit. Ann. XIV 14: *quadrigarum curriculum* usurpant et Cic. de Harusp. resp. 21: *tensae, curricula. Curriculum* autem ita usurpatum non minus poëticum vocabulum esse arbitror, quam Gr. *ἅρμα, ὄχημα, δίφρον,* quibus omnibus utitur Pindarus. *Curriculo* spatii sensu *ἐπίθετον* aliquod requisisset. — Nostram interpretationem, admodum praefracte a Bosscha reiectam, firmat c. IV 3, 4. (illum) *non equus impiger Curru ducet Achaico Victorem,* magisque etiam Ovid. Trist. IV 8, 36: *Nec procul a metis, quas paene tenere videbar, Curriculo gravis est facta ruina meo.* Cum aliis de cursorum certamine tu interpretari noli: nimium enim ac turgidum tum foret *pulverem colligere.* — *Olympicum*] Hanc formam praebent libri. Cuninghamius substituit *Olympium.* — Quid, si ipse poëta, quod facile fieri poterat, illos Graecorum ludos aliquando spectarat? quorum imago superest in vase picto apud Millingen Cohill Tab. 1. Effusam autem victorum et his faventium laetitiam egregie describit Dio Chrysost. IX, vol. I pg. 155 Ddf.

4. *Collegisse*] id est, «rapidissimo cursu stadium emensos excitare atque ita victoria potiri.» Perfectum est logicum, fere idem significat, quod *collectum habere*; frequens est apud Horatium is infinitivi perfecti usus: c. III 4, 51: *fratresque tendentes imposuisse;* Sat. I 2, 28: *sunt qui nolint tetigisse;* ib. II 3, 187: *ne quis humasse velit;* epist. I 17, 5: *quod cures proprium fecisse;* a. p. 98 *si curat cor tetigisse;* ib. 168: *commisisse cavet;* ib. 455: *vesanum tetigisse cavent fugiuntque poetam.* Scriptores superiores rarius eo perfecto utuntur, Cato r. r. 5, 4: *nequid emisse velit in-*

Terrarum dominos evehit ad deos;
Hunc, si mobilium turba Quiritium

6. *evehit* omnes codices; *evehere* Bentl. coni. — 7. *mobilium* plerique codices, etiam Bland. In B. *nobilium* superscr. *m.*, *nobilium* pauci.

sciente domino, neuquid dominum celarisse velit; Lucr. III 68; *dum se effugisse volunt longe longeque remosse;* Verg. Aen. VI 78: *magnum si pectore possit excussisse deum.* Ad usum loquendi cfr. sat. I 4, 30: *pulvis collectus turbine,* «per aërem sparsus atque conglomeratus.» Simonides in Epinicio frg. 16 Bgk: *Κονία δὲ παρὰ τροχὸν μεταμώνιος ἀέρθη.* — *metaque*] pro his: «*et quos meta* cet.», ut carm. saec. 26. — *fervidis*] «vertigine ipsa calentibus». Schol. Verg. Georg. III 167: *volat vi fervidus axis.* Aen. XI 195: *Frenaque ferventisque rotas.*

5. *Evitata*] In eo praecipue aurigarum ars cernebatur, ut quam proxime circum metam cursum flecterent nec tamen] in eam impingerent. Metae perite evitatae imaginem habes apud Millingen Cohill T. 9. — *palma*] Pausanias VIII 48: *ἐν μὲν Ὀλυμπίᾳ κοτίνου τῷ νικῶντι δίδοται στέφανος καὶ ἐν Δελφοῖς δάφνης, ἐν Ἰσθμῷ δὲ πίτυς καὶ ἐν Νεμέᾳ σέλινα· οἱ δὲ ἀγῶνες φοίνικος ἔχουσιν οἱ πολλοὶ στέφανον· ἐς δὲ τὴν δεξιάν ἐστι καὶ πανταχοῦ τῷ νικῶντι ἐστιθέμενος φοῖνιξ.* Pindar. Dithyr. frg. 53, 13 Bgk.: *Ἐν Ἀργείᾳ Νεμέᾳ μάντιν οὐ λανθάνει Φοίνικος ἔρνος.* Praeter coronam Olympiae ex oleastri ramusculis nexam, qua caput redimiebat victor, palmam dextra gestabat vel equi iubae illigabat. (Palma autem a Theseo primum victores ornatos esse tradit Plut. Thes. 21. De Romanis cfr. Liv. X 47: (a. u. c. 464.) *palmae tum primum translato e Graecia more victoribus datae.* Vide L. Friedländer, Röm. Sittengeschichte, II[5] pg. 450.)

6. *evehit*] Non est idem ac v. 30. *me Dis miscent superis*, sed ex consuetudine Latina, *ad caelum evehere* (Iuven. I 38.), etiam in prosa oratione *tollere ad astra, ad caelum* (Cic. de or. III 104. ad Att. II 25, 1 cf. ad c. III 3, 10.) «efficere, ut, cum omnium laudibus extollantur atque felices praedicentur, ipsi quoque maiores spiritus sumant.» Cfr. Lucian. Anach. 10: *Ὁρᾷς τὸν νικήσαντα* (in ludis publicis) *ἰσόθεον νομιζόμενον.* Ovid. ex Ponto I 9, 36: *Terrarum dominos quam colis ipse deos.* c. IV 2, 17: *quos Elea domum reducit palma caelestis.* Falsa est interpretatio: «victores, homines plerumque locupletes, utpote *ἱπποτροφοῦντας*, interdum reges, adeoque terrarum veluti dominos, extollit ad deos.» Sed haec *ἀντίθεσις* recentiorum linguarum Romanensium poësi dignior quam antiqua, etsi haud ignoro a Lucano VIII 208. *reges* utique vocari *terrarum dominos.* — Haec igitur de Graecis, quibus victoria Olympica non minus erat honorifica quam triumphus Romanis. (Cic. pro Flacco 31: *Olympionicen esse est apud Graecos prope maius et gloriosius, quam Romae triumphasse.* Tuscul. II 41: *Graecis Olympiorum victoria consulatus ille antiquus videtur.*) Iam transit ad populares suos.

7. *Hunc*] hominem ambitiosum, *illum*, qui divitiis acquirendis magis operam dat, ut solebant equestris plerumque ordinis negotiatores. — *mobilium*] «modo huic, modo illi honores largientium, multos repulsa notantium.» Epist. I 19, 34: *ventosae plebis suffragia.* De comitiorum turbis luculentos habes locos apud Ciceronem pro Murena 35: *Quod enim fretum, quem Euri-*

Certat tergeminis tollere honoribus:

Illum, si proprio condidit horreo,

pum tot motus, tantas tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes et quantos aestus habet ratio comitiorum? pro Plancio 9: *Non est enim consilium in volgo, non ratio, non discrimen, non diligentia.* — Anno u. c. 767. Tiberii iussu *primum e campo comitia ad patres translata sunt: nam ad eam diem etsi potissima arbitrio principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant.* Tac. Ann. I 15.

8. *tergeminis*] «tribus maioribus magistratibus, aedilitate curuli, praetura, consulatu, qui finis erat honorum.» *Tergeminus* enim nihil aliud quam *triplex* significat, ut apud Liv. VI 7: *trigeminae victoriae triplicem triumphum;* apud Pseudotibullum III 4, 88: *Tergeminum* Cerberi *caput;* Statii Silvar. I 2, 181: *septemgemina - - Roma.* Verg. Aen. VI 287: *centumgeminus Briareus*, non «centies duplex», ut volt Servius, sed «centimanus», vel «centiceps.» Quod autem in contrariam sententiam afferunt Martialis III 46, 8: *At tibi tergeminum mugiet ille sophos,* proprie non est nisi *ter repetitum. Amplissimis* simpliciter significare nequit. Qui de plausu theatrali interpretati sunt, verborum ipsorum nullam rationem habuerunt. — *honoribus*] Casu sexto, uti Sall. Iug. 49: *ut quemque - - pecunia aut honore extulerat.* Tac. Ann. I 3: *Claudium Marcellum pontificatu et curuli aedilitate - - M. Agrippam geminatis consulatibus extulit.* Alii, ut Lübker, pro dativo accipiunt, ut sit «ad honores.» Nos, quamvis poëta non usus sit v. *efferre,* quod metrum respuebat, sed homonymo *tollere,* Sallustii Tacitique auctoritatem sequi maluimus.

9. A senatorio ordine transit ad equites vel negotiatores vel latifundiorum possessores, deinde ad homines rusticanos, postea ad mercatores, postremo ad eos, qui nec honorum cupidi neque ulli quaestui addicti, suo quisque studio indulgent. — *Proprium* granarium opponitur partim publico, partim mercede conducto. Fuit, qui sine ulla causa reprehenderet numerum singularem, non sentiens quam ingratum fuisset *propriis - horreis* ante *Libycis areis.* — In vv. *Quidquid* cet. facile agnoscas *ὑπεϱβολὴν* poëticam pro his: «Omne frumentum, quod efferunt eius latifundia Africana.» C. III 16, 26: *si quidquid arat impiger Apulus, Occultare meis dicerer horreis.* Sat. II 3, 87: *Frumenti quantum metit Africa.* Hanc provinciam omnium una cum Sicilia et Aegypto longe fertilissimam memorat Claudianus de bello Gild. 55: *Libya et Nilus-dominam plebem bellatoremque senatum Classibus aestivis alunt et horrea complent.* Seneca ep. 89: *Quousque fines possessionum propagabitis? Ager uni domino, qui populum cepit, angustus est.*

10. *verritur*] Post triturationem scopis ex area sub dio collocata colligitur et vanno purgatur, ut nunc quoque Italorum mos est. *Verritur* autem simpliciter hoc opus rusticum significat sine ulla cupiditatis notione, quam alii ei v. obtruserunt.

Iam simplicissima ratio est, ut in tota hac clausula sic vv. construamus: *hunc* et *illum iuvat;* qua de re nemo, ut opinor, dubitasset, nisi interpretes ipsi nescio quas difficultates movissent alii aliter iungentes: *1) iuvat hunc -- illum,* ut nos; *2) evehit ad deos hunc, — illum; 3) hunc - illum numquam dimoveas; 4) nobilis. Terrarum*

Quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros Attalicis condicionibus

dominos (de Romanis falso explicantes) *evehit ad deos*, item *hunc — illum*. Copiose et in plerisque recte primus de hoc loco disputavit Lambinus ad Lucret. IV 1162. — Coniecturam suam *nobilis - - evehere* Bentleius commendat his imprimis similis constructionis Graecae exemplis Horatianis: C. I 12, 26: *superare nobilem* pugnis; ib. 37, 10: *impotens sperare*. C. III 12, 11: *catus iaculari - - - celer excipere*. C. IV 12, 19: *donare largus - - eluere efficax* cet. Nemo recepit.

11. *Gaudentem*] «Non est, ut quidam censuerunt, pictura rusticani, rebus suis a patre sibi relictis contenti et in praediolo suo tranquille degentis, sed rustici laboribus oppressi, cui asper et parum fertilis ager, quem a patre accepit, non per bellicas expeditiones vel negotiationem latifundiis auxit, non sine aerumna sarculo subigendus est.» Eichstadius. Affert Fea Apuleium Florid. II 15, 50. de Samo insula: *Ager frumento piger, aratro irritus, fecundior oliveto, nec vinitori nec olitori scalpitur. Ruratio omnis in sarculo et surculo; quorum proventu magis fructuosa insula est quam frugifera.* — Alterius lectionis *scindere* quae sit auctoritas, non liquet; nam certam codicis alicuius nemodum monstravit; sed utrumque verbum nonnumquam confunditur, ut Ovid. Trist. V 2, 62. De aratro 'quidem v. *scindere* frequenter usurpatum esse demonstrant haec exempla: Plaut. Trin. 523: *Olim terra quom proscinditur, In quincto quoque sulco moriuntur boves.* Accius Oenom. v. 495 Rib. de aratoribus: *Ut rorulentâs terrâs ferro fumidas Proscindant glebas.* Verg. Ge. I 399; *quotannis Terque quaterque solum scindendum.* Ibid. III 160. Seneca Troad. 1021. V. *findere* quidem eadem de re usurpat Pseudotibullus III 3, 12: *Arvaque si findant pinguia mille boves.* Verg. ecl. 4, 33: *telluri infindere sulcos.* Aptius tamen est hoc v. de rastris et sarculis, ut sit, quod dixit Vergilius Ge. I 94: *rastris glebas qui frangit inertes.*

12. *Attalicis condicionibus*] Pulchri amore ducti Pergami reges, imprimis Attalus II. Philadelphus, permagnis pretiis emere solebant libros, signa, tabulas pictas, quibus regiam suam splendidissime exornarent. Sic *Aristidis Thebani pictot ris unam tabulam centum talentis rex Attalus* (II. a. Chr. 159—138.) *licitus est.* Plin. n. h. VII 126. Cfr. libri de arficiis, nuper Pergami effossis a Conzen, Urlichs, Brunn aliisque scripti. Est igitur: — «Ne tantis quidem pecuniae summis quantas Attali illi artificibus offerebant, strenuum agri aviti cultorem eo adducas, ut mercator fiat.» (Ad usum autem loquendi cfr. Cis ad Q. Fr. I 1, 2, 8: *ut nulla condicio pecuniae te - - ab summa integritate deduxerit.*)

13. *dimoveas*] Hoc certe significat: «efficias, ut priore vitae genere omisso aliud longe diversum eligat»; non hoc dumtaxat: «facias, ut desinat pristino studio vacare, nullo alio suscepto.» Iam perpetua inter Grammaticos est controversia, utra forma *dimovere*, an *demovere* illi significationi aptior sit, nec facile ea lis dirimi potest, cum hic atque c. IV 5, 14, item Plaut. Pers. 374. Cic. pro Sestio 101, pro Plancio 53 et multis aliis locis va rient libri; cf. Ribb. proleg. Vergil pg. 401. Pro v. *demovere* h. l. acri ter depugnant Iahn *N. Jahrb.* V 24. p. 434., Bernhardy Ann. Hal 1837. N. 202., Dillenburger, Unge V. R. p. 397; nos codicum maio-

Numquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi

13. *dimoveas* codices paene omnes, etiam Bl., ed. Bentl. Mein. Haupt 1. L. Müller. *demoveas* BR., ed. Lambin. Haupt 2. 3. Vahlen, Keller.

rem partem sequimur, contra scribendum est *gradu, statu demovere militem, hostem,* ubi nihil referet, quo demotus sit. — *Cypria*] Pro qualibet navi mercatoria; verum poëta res singulatim proponere solet, ut species certa ac clara nobis ante oculos versetur. Idem valet de vv. *Myrtoum, Icariis, Africum.*

14. *Myrtoum*] Pausanias VIII 14, 12: *ἀρχόμενον ἀπὸ Εὐβοίας καὶ παρ' Ἑλένην ἐρήμην νῆσον καθῆκον εἰς τὸ Αἰγαῖον*, a Myrto insula sub Euboea. — *pavidus*] «ut fiat *ἔμπορος* periculis semper expositus», unde *pavidus, timidus* (c. I 14, 14.) frequens nautarum *ἐπίθετον.* Ovid. Trist. I 4, 11: *Navita confessus gelidum pallore timorem.* Miro quidem casu accidit, ut, quemadmodum c. I 27, 3. *verecundum* et *inverecundum*, sic h. l. metrum admittat etiam *impavidus,* quo Hofman Peerlkamp correxit Horatium, non librarios. At pro diverso poëtae consilio nautae sunt mox *pavidi*, mox *audaces* (Sat. I 1, 30.) et recte Eichstadius: «Ne mercatorum sors nimis invidenda existimetur, Horatius rursus egregio antithetorum, quibus summa pericula indicantur et ipsa audentioris hominis stultitia notatur, delectu cavit. Qui substitui voluerunt *impavidus,* antithetorum vim et poëtae sensum non perceperunt.» — *secet*] Hom. Od. γ 174: *πέλαγος μέσον τέμνειν.*

15. *Icarium* mare inter Samum et Icariam insulam. Alii ab Icaro, Daedali filio. Memoratur iam Iliad. *B* 144. — *Africum*] Seneca Quaest. nat. V 16: *Ab occidente hiberno Africus furibundus et ruens, apud Graecos λίψ dicitur.* (Italis *libeccio,* nobis *West-Südwest.*)

16. *oppidi-rura*] Iunge *oppidi sui otium et rura,* id est, «tractum ruris circa oppidum siti.» — Cfr. Seneca de Benef. I 1, 10: *Bella victi et naufragi maria repetimus.* — «Mediis in periculis et ubi denique incolumis in patriam revertit, optat interdum, ut tranquille sibi proprium agrum colere liceat; sed perpetua impatientia actus celeriter propositum mutat ac nave refecta rursus ancoram solvit.» Minime ergo otiosum aut falsum v. *rura.* Acidalii *tuta* Bentleius in Curis noviss. firmare frustra studuit loco Ovid. Trist. IV 10, 39: *Et petere Aoniae suadebant tuta sorores Otia iudicio semper amata meo.* Tu cfr. Lucan. I 419: *rura Nemetis.* Sil. Ital. IV 227: *nebulosi rura Casini.* VIII 431: *scopulosae rura Numanae.*

18. *Quassas*] «conquassatas, laceras.» — *pauperiem*] «vitam sine quaestu continuo atque abundante.» *Pauperiei* autem voc. aliquoties utitur de vita rustica. C. I 12, 43. Sat. I 6, 74. Non igitur inopiam neque vero egestatem, sed mediocrem vitae condicionem designat. Ceterum in lyricis carminibus hac forma semper (excepto uno loco quem propterea multi spurium esse arbitrantur c. I 12, 43) usus est: I 18, 5. III 2, 1. 16, 37. IV 9, 49. In ceteris libris habet etiam *paupertatem*, quam vel *au-*

Laudat rura sui; mox reficit ratis
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici
Nec partem solido demere de die
Spernit, nunc viridi membra sub arbuto

17. *rura*] codices, *tuta* Acidalius, prob. Bentl. *iura* O. Keller.

ducem (epist. II 2, 51), vel *contractam* (epist. I 5, 20) dicit. — *indocilis-pati*] *ἀδίδακτος φέρειν.* Ceterum similis est Pindari locus a Sexto Empir. Hypoth. Pyrrh. I 20 ed. Bk. servatus, frg. 206 Bgk.: *Ἀελλοπόδων μέν τιν' εὐφραίνοισιν ἵππων Τίμια καὶ στέφανοι, τοὺς δ' ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις βιοτά· Τέρπεται δὲ καί τις ἐπ' οἶδμ' ἅλιον ναΐ θοᾷ Σῶς διαστείβων.* Libanius Opp. 4, p. 168: *Ὁ μὲν ἐρᾷ τοῦ δύνασθαι λέγειν, καὶ τἄλλ' αὐτῷ μικρά· τῷ δὲ τὸ κρατεῖν ἐν μάχαις μέγα, καὶ τῶν ἄλλων οὐδεὶς λόγος· ὁ μὲν ἐπιθυμεῖ τῶν ἐκ γῆς καρπῶν καὶ φοίττει τὴν θάλατταν· τῷ δὲ τὸ πλεῖν ἥδιον τοῦ περὶ τὴν γῆν ταλαιπωρεῖν· ἕτερος ἥττων χρημάτων, καὶ τὰ λοιπὰ γέλως· τῷ δὲ μία σπουδὴ στέφανον ἐξ Ὀλυμπίας λαβεῖν, καὶ πᾶς αὐτῷ χρυσός, εἰ πρὸς τόν κότινον ἐξετάζοιτο, φαῦλος.* (Iacobs Lectt. Venus. p. 371.) Comparanda item Propert. Eleg. ad Maecen. (III 9), imprimis vv. 17. seqq.: *Est quibus Eleae concurrit palma quadrigae; Est quibus in celeres gloria nata pedes. Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis* cet.

19—24. *Massicum* vinum in Massicis Campaniae montibus natum. Plin. XIV 64: *Certant Massica atque a monte Gauro Puteolos Baiasque prospectantia.* Confer ad c. I 20, 10. — *Solidum diem* vocabant maiorem diei partem, per quam homines strenui atque industrii vacant negotiis, quibus tandem peractis Genio indulgere licet. Sen. ep. 83: *hodiernus dies solidus est, nemo ex illo mihi quidquam eripuit.* Similiter Iuvenal. 11, 205 *solidam horam* dicit negotiis dicandam. Iam *demimus* de die solido horas eas, quibus ante legitimum cenae tempus aut potamus aut, ut h. l., Italico more meridiamur. Hoc enim significat verbum *stratus.* Alii explicant de compotatione, ad quam significandam sufficit v. 19., alii cogitarunt de conviviis tempestivis, quae tamen domi, non sub dio, celebrabantur. Varro RR. I 2, 5. ed. Keil. *aestivom diem diffindere insiticio somno meridie.* — *viridi*] Frondes eius cum non sint deciduae. De arbuto et grato foliorum colore (*hellgrün*) v. Voss. ad Verg. ecl. 3, 82. et 7, 46. Non igitur, ut nonnemo ratus est, *viridi* otiosum est *ἐπίθετον.*

22. *lene*] »ad fontem leniter et grate murmurantem.» Suas in Sabino rusticationes describit, quando nihil aliud agebat, nisi ut Genio indulgeret, liber etiam a poëticis curis. Ad fontes autem erant Nympharum ipsiusque fontis sacella. Seneca ep. 41: *Magnorum fluminum capita veneramur, - - coluntur aquarum calentium fontes.*

23. Ovid. Metam. I 98: *Non tuba* (peditum, sono gravi) *directi, non aeris cornua flexi,* lituus equitum, sono acuto. Significat pugnae initium, ubi classicum canitur.

25. 26. *Detestata*] *παθητικῶς*, ut Cic. de leg. II 28: *detestataque omnia eiusmodi repudianda sunt.* Philipp. I 5. *exsecratus* item passive.

Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant et lituo tubae
Permixtus sonitus bellaque matribus

Detestata. Manet sub Iove frigido
Venator tenerae coniugis inmemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

25. *Detestata* cod. paene omnes, *Detestanda* Luctat. Plac. ad Stat. Theb. III 377., pauci Parisini deteriores.

Epod. 16, 8: *parentibusque abominatus Hannibal.* — *Manet*] «pernoctat.» Sic Cic. pro Milone 46: *dixit Causinius Clodium illo die in Albano mansurum fuisse.* ad Att. V 16: *in tabernaculo manere.* — *sub Iove*] «sub dio.» Ennius Sat. 41 (ed. L. Müller): *Istic est is Iovi pater quem dico, quem Graeci vocant Aërem.* C. III 10, 7: *audis ut glaciet nives puro numine Iuppiter.* Epod. 13, 2: *nivesque deducunt Iovem.* Ovid. Fast. III 327: *Sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt.* Sat. II 3, 234: *Tu nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum Cenem ego.* Liv. V 6: *Venandi studium ac voluptas homines per nives et pruinas in montes silvasque rapit.* — *tenerae*] «iuvenis», potius quam «amoris plenae».

28. *rupit*] «Si perruptis plagis evaserit.» Nemo iam explicabit: «Si irruperit in plagas.» Marsorum autem regio saltuosa apris abundabat maxime circa lacum Fucinum ob eamque causam ibi venandi studium florebat. cf. c. III 12, 11 epist. I 6, 57. 18, 55. — *teretes*] «ex funiculis complicatis et contortis connexae.»

29. 30. *Me*] Ne ter idem dixisse videatur Horatius, accurate distinguendae sunt tres sententiae vv. 29. 30. 36. nimirum ita, remotis imaginibus: (29.) «Me vero plus quam alia omnia delectant studia poëtica, quibus dum vaco, summam felicitatem adeptus, inter deos versari mihi videor; (30.) ac praesertim ubi solus loca amoena perambulo, lyrica carmina meditans, plebi longe superiorem me esse sentio. (36.) Quodsi tu quoque, qui idoneus es huius facultatis iudex, poëtarum lyricorum hoc nomine vere dignorum numero me adscribes, ego, *Romanae fidicen lyrae,* gloriae sempiternae certus ero.» Ad formam orationis confer c. I 31, 15: *Me pascunt olivae, me cichorea levesque malvae.* — *doctarum*] Tib. I 4, 61: *Pieridas, pueri, doctos et amate poëtas,* ubi Dissen: «*Doctus* Latine dicitur omnino suae quisque artis peritus, ut Horat. I 29, 9. Ovid. Met. III 168., plane ut Graece σοφός. Persaepe vero ita dicitur is, qui poëseos et musices est peritus cet.» Sic *doctus Hesiodus* Cic. Cat. 54, *doctus Catullus* Pseudotibullus III 6, 41. et σοφιστὰς poëtas vocat Pindarus Isthm. 5, 36 Bgk. — *hederae*] pr. Baccho sacrae, cuius instinctu perciti poëtae hederaceas coronas sumunt. Verg. eclog. 7, 28: *Pastores hedera crescentem ornate poëtam.* ecl. 8, 13: *hanc sine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Stat. Silv. I 2, 284: *enthea vittis atque hederis redimita cohors.* (Mythicam rationem tradit Ovid. Fast. III 768., quia *Nysiades nym-*

Me doctarum hederae praemia frontium
Dis miscent superis, me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo, si neque tibias

Euterpe cohibet nec Polyhymnia

29. *Me* codices omnes, *Te* Harius, Brouckhusius, F. A. Wolf. — 32. *Sacer nunc populo* B. (Sed talia in posterum iam non enotabo, quippe quae ad rem propositam nihil faciant.) — 33. *necque* (sic) S. — *Polyhymnia* sic habent cod. Bland. vetustissimi. Cruquius. *polygymnia* B, *polymnia* b, *polymnia* BTc, *polihimnia* d.

phae. puerum quaerente noverca, Hanc frondem cunis opposuere suis.) Scripsimus *hederae*, multi codices h. l. *ederae*: sed ceteris locis (c. I 25, 17. 36, 20. IV 11, 4. epod. 15, 5. epist. I 3, 25) magis firmatur *hederae*, quod etiam O. Ribbeck Vergilio vindicavit proleg. pg. 421. 422. — *praemia*] «ornamenta, quibus ab *ἀμούσοις* atque idiotis veluti distinguuntur.» *superis*] Haud nimis hoc urgendum, quasi vero opponantur inferis.

31. Nympharum habitum optime describit Longus I p. 5. Sim. (p. 6: *τὸ πᾶν σχῆμα χορεία ἦν ὀρχουμένων.*) et sic comparent in artificum operibus. — *Satyris*] In Platonis epigr. 22 Bgk. Satyrus, *εἰμὶ δέ*, inquit, *ταῖς Νύμφαισιν ὁμέστιος*. Hinc festive Ovid. Fast. III 409: *Ampelon intonsum, Satyris Nymphaque creatum.* — *Leves* autem *chori* sunt facile et venuste in saltatione se moventes, agiles. Philostr. Imagg. I 22: *Σατύρων ἤδη τὸ σφοδρόν, ὅτε ὀρχοῦνται.*

32. «Dum in amoena aliqua solitudine poëticis studiis vaco, longeque remotus sum a volgo molesto atque rudi (*odi profanum volgus*), beatissimum me reputo.» Sic Val. Flacc. I 10: *Eripe me populis et habenti nubila terrae, Sancte pater!* Ausonius epist. 25, 90: *Me iuga Burdigalae, trino me flumina coetu Secernunt turbis popularibus.* — *si*] modeste et per particulas condicionis et per negationem loquitur: «Si Musae re vera mihi favent et pulchra carmina donant.» Est autem illud *si*, quod prope accedit ad vim particc. *siquidem*, *cum*. Lehrs in part. *si* hanc vim inesse negans scripsit *dum*.

33. *Euterpe*, *ἡ εὗρε τὴν αὐλητικήν*, Schol. ad Hesiodi Theog. 77., tibia canens adest poëtae melico, itemque *Polyhymnia*, *μύθων* praecipue gnara, lyrae etiam inventrix. Vide *Pitture Ercol.* II. T. 7: *ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΜΥΘΟΥΣ*. Confer Schol. Apollon. Rhod. III 1. Alibi Terpsichore, Erato, Clio (C. I 12, 2.), aliis historiae Musa, Calliope (C. III 4, 2), Melpomene (C. IV 3, 1.) lyricis adsunt — Ubi non favent, *tibias cohibet*, tibia canere recusat Euterpe, Polyhymnia fidibus tendere, deinde plectro pulsare *barbiton*, lyram maiorem heptachordem.

34. *Lesboum*] Pindarus apud Athen. 14. frg. 102 Bgk, *τὸν βάρβιτον· Τόν ῥα Τέρπανδρός ποθ' ὁ Λέσβιος εὗρεν Πρῶτος ἐν δείπνοισι Λυδῶν ψαλμὸν ἀντίφθογγον ὑψηλᾶς ἀκούων πηκτίδος.* Hoc tamen loco Horatium de Terpandro cogitasse vix crediderim, sed de omni Lesbiorum poësi melica, Alcaei imprimis et Sapphus, quae (frg. 92 Bgk.) de popularibus suis: *πέρροχος, ὡς ὅτ' ἄοιδος ὁ Λέσβιος ἀλλοδάποισιν.*

Lesboum refugit tendere barbiton.
Quodsi me lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

35. *inseres* BT, duo Blandinii, AOR; *inseris* bSed. φψλ. Leid. Graevianus al. *Sublimi* cod. et ed. paene omnes, *Sublimis* S., ed. solus Fea e cod. Ach. Statii.

35. *Quodsi*] Raro a poëtis haec particula usurpatur; reperitur tamen etiam Carm. [I 24, 13], III 1, 41. ep. 2, 39. cet. — *Tu* post *quodsi*, quod nonnulli requirebant, necessarium non est, cum nulla fiat oppositio vel inter Maecenatem et Horatium, vel inter Maecenatem et Horatii iniquos. — *lyricis*] Cic. Orat. 183: *Λυρικοὶ qui a Graecis appellantur.* Usitatius tunc fuisse videtur apud Latinos *melici.* — *inseres*] «lectis ac probatis meis poëmatis.» Futurum firmatum optimorum et antiquissimorum cod. auctoritate sane aptius videtur faciliusque corruptum est quam praesens. Perquam apte autem in hac poëmatum veluti dedicatione ad Maecenatem redit, atque inanis est coniectura *Quod* (barbiton) *si - - inserit.*

36. *Sublimi*] «in aethera sublato.» — *feriam*] «Ad sidera usque me attollam, immortali gloria fruar.» Prorsus sic Sapph. frg. 37. *ψαύην δ' οὐ δοκίμοιμ' ὀράνω δύσε πάχεσιν.* Soph. O. C. 381: *πρὸς οὐρανὸν βιβῶν*] «dictum ut *οὐρανῷ στηρίζον κλέος* Eurip. Bacch. 970. et *κλέος οὐρανόμηκες ἕξεις* apud Aristoph. Nub. 459.» Dindorf. Prop. I 8, 43: *Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis.* Ovid. ex Ponto II 5, 57: *Huic* (principi) *tu cum placeas et vertice sidera tangas* cet. (Comica contra sunt: Theocr. 5, 144: *εἰς οὐρανὸν ὕμμιν ἁλεῦμαι.* Cic. ad Att. II 1: *digito caelum putant attingere* principes civitatis.) Diversam utique habent haec sententiam ab illis: *dis miscent superis*, quam supra explicavimus.

EXCURSUS I.

Horatius tres (non, ut alii opinantur, duos) priores carminum libros Maecenati suo inscripturus inter varia mortalium studia sese ceteris omnibus relictis poësis lyricae laudem unice appetere ac felicissimum fore, ubi carmina sua eleganti amici iudicio comprobentur, eo modo ostendit, qui aequalibus, cum praeter pauca illa Catulli conata et epodon librum satis interdum virulentum, nihil tale umquam vidissent, maximopere placere debebat. Haec autem, quibus potissimum delectentur homines, enumerat: gloriam ex victoria Olympica partam, honores, latifundia; alius utique aviti agri culturae, etiam operosae, libentius vacat; mercatorem lucri cupiditas vel in manifesta pericula rapit; alius rursus tranquillo vitae fructu laetatur Genioque indulget; ille bellicosi ardoris plenus rei militari unice intentus est; hic venationibus maxime

oblectatur. Cfr. Pindari fragm. 206 ed. Bergk: *Ἀελλοπόδων μέν τιν' εὐφραίνοισιν ἵππων Τίμια καὶ στέφανοι, τοὺς δ' ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις βιοτά. Τέρπεται δέ καί τις ἐπ' οἶδμ' ἅλιον ναΐ θοᾷ Σῶς διαστείβων.* Cuius loci memor fuisse utique videtur, sed leni quadam ac facili *εἰρωνείᾳ* usus significat, quam inanes ac fallaces sint omnes hae vitae rationes praeter eas, quae ad veri pulchrique speciem (*ἰδέαν*) pertineant, quamque parvi illas aestimet prae studio illo, quo ipse incensus sit. (Similes locos invenies sat. I 1, 1. Verg. Georg. II 475—512., quocum dicere poterat: *Me vero primum dulces ante omnia Musae, Quarum sacra fero ingenti percussus amore, Accipiant!*) —

Quo tempore autem hi tres libri editi sint ab Horatio, alii aliter opinantur. Sagaciter et magnam partem recte Bentleius praef. pg. XXV posuerat: 'Primum Horatii opus statuo *Sermonum* librum *primum*, quem triennio perfecit intra annos aetatis XXVI, XXVII, XXVIII: postea *secundum* triennio itidem, annis XXXI, XXXII, XXXIII: deinde *Epodos* biennio XXXIV et XXXV; tum *carminum* librum *primum* triennio XXXVI, XXXVII, XXXVIII; *secundum* biennio XL, XLI; *tertiumque* pariter biennio XLII, XLIII: inde *epistularum primum* biennio XLVI, XLVII; tum *carminum lib. quartum* et *saeculare* triennio XLIX, L, LI. Postremo *artem poeticam* et *epistularum librum alterum* annis incertis.' Aliquanto rectius *Carolus Lachmannus* anno 1836 in recensione Tibulli a Ludolpho Dissen editi (opusc. philol. pg. 154 sq.) statuit carminum libros tres inter initium anni 730 et hiemem anni 732 editos esse; neminem enim ullum carmen posteriori tempori tributurum esse nisi qui Vergilium c. I 3 appellatum Maronem Aeneidos scriptorem esse velit Parthorumque commemorationem ad annum 734 potius quam ad annos 724. 725 referendam esse existimet. Lachmanni rationes re diligenter explorata C. Franke in Fastis Horatianis a. 1839 editis copiose explicavit et illustravit eiusque in argumentis plerique acquieverunt, dum anno 1877 Guilelmus Christ Monacensis Fastorum Horatianorum epicrisin scripsit eaque demonstrare studuit 'carminum libros tres coniunctos anni 735 verno tempore, vel potius anno 734 editos esse, epistularum librum primum post carmina iam divolgata anno 735 vel 736 foras emissum esse.' Cuius argumenta quum parum probabilia viderentur, Adolfus Kiessling in disquisition. philol. 1881 ad Lachmanni placita ita redeundum esse professus est, ut carminum libros tres aestate anni 731 editos esse arbitraretur. Id nobis unice verum videtur, itaque carminum horum maior pars inter annos 723 et 731 i. e. aetatis a. 34—42 ab Horatio videtur composita esse. Nec multum ab ea ratione discedunt Th. Plüss in *Horazstudien*, Lipsiae 1882 et A. W. Verrall in *Studies in the odes of Horace*, London 1884.

EXCURSUS II.

Harii et Brouckhusii coniecturam v. 29 *Te*, quam fortasse per iocum, sed ingeniose defendit F. A. Wolfius (*Liter. Anal.* II. p. 261.), a multis, imprimis a Lübkero, operose refutatam, iam ab omnibus explosam esse arbitror. Eius auctores non satis perspexisse videntur forma orationis cum fiat antithetica, ad summam tamen nihil aliud illâ dici nisi: «Tu et ego sumus poëtae, et summus quidem tu, ego te longe minor atque mediocris» (nam cum Fea omnino interpretari nequimus: «Tu totus es in coronandis tibique devinciendis poëtis: illi vero grati animi ergo te inter deos beneficos in suis carminibus praedicant»). Illam autem poëticae facultatis laudem Maecenas, etsi interdum animi causa versiculos fundebat, numquam certe affectavit. Praeterea ridicula, immo abiectissima fuisset adulatio, si eum Horatius magnorum poëtarum numero ultro aggregasset. Neque alibi Horatius, Vergilius, Propertius carminum patroni sui mentionem fecerunt. Immo eius orationem *discinctam, solutam, diffluentem, involutam, errantem et licentiae plenam* notat Seneca epist. 114. Nec satis recte Doering: «Si Horatius v. 29. ad Maecenatem convertere voluisset orationem, haec fere ei exprimenda fuisset sententia: ‹Te iuvat rerum publicarum esse curatorem et administrum;› nam potentiae *studium* ille callide occulens' honoribus civilibus semper abstinuit. — Eichstadius in Parad. H. IV p. 13. ac Grotefendius in Athen. 3 p. 86. v. 35. *Quodsi* cet. deleto, totum locum sic constituerunt: *Me - - secernunt populo. Si neque tibias Euterpe cohibet nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton, Sublimi feriam sidera vertice.* Sed omisso versu 35 gratuito amovetur praecipua totius carminis sententia, quae est: «Te iudice lyricis poëtis quales fuerunt novem illi Graecorum, adnumerari ante omnia cupio.»

Ceterum non per iocum, sed serio F. A. Wolfium defendisse illud *te* v. 29 Godofredus Hermannus narrat in dissertatione de hoc carmine a. 1842 edita (opusc. vol. VIII pg. 395—401). Qui quum defendisset volgatam lectionem *me* allatis locis simillimis (c. I 31, 15. I 7, 14) haerere se ait in fine carminis. 'Oportebat enim aut *quod si tu me,* aut *tu si me.* Quamquam etiam si corrigeretur hoc vitium, tamen nihil proficeremus. Manet enim aliud multo gravius, quo factum est ut totum carmen ineptum sit atque absurdum. Nam quid illa sibi volunt: *Maecenas — decus meum.* Quorsum ista tam gravis — appellatio? Exspectamus magnum quid et insigne, quodque dignum tam honorifice invocato patrono sit, secuturum. Quid vero infert hic qui tanto hiatu os aperuit? Rem tritissimam, omnibus notam. — Itaque recisis et primis duobus et duobus postremis carminis versibus non solum strophas plena sententia conclusas, nisi prope finem, quo loco

alacrior et concitatior sermo illam aequabilitatem neglegi patitur, sed etiam totum carmen apte pulchreque compositum habemus. Quo circa vix dubitari potest, quin versus 1. 2. 35. 36 ab aliquo conficti sint, qui carmen illud, quod primum esset, patrono Horatii Maecenati dicandum fuisse putaverit.' Probata est haec sententia paucis, ex editoribus uni Nauckio. Omnia enim bene cohaerere supra demonstratum videtur.

Excursus III.

Si quis cum Peerlkampio miretur, cur Horatius in variis hominum studiis (v. 3. sq.) recensendis primo loco ludorum Olympicorum mentionem fecerit, cum cetera exempla ex consuetudine vitae Romanae petita sint, ei respondendum est poetam nihil aliud egisse, nisi ut expressam eius gloriae vel famae imaginem oculis subiceret, quam non sine irrisione quadam oppositurus erat suae operae in arte poetica collocatae. — Exemplum autem e Graecia sumptum est maxime propter Pindarum, de quo vide c. IV 2; persimilis locus est apud Sextum Empiricum Hypotyp. Pyrrh. I 80 sq. Bk. Vide praeterea Vergil. Georg. III 49. Propert. IV 8.

CARMEN II.

Iam satis terris nivis atque dirae
Grandinis misit pater et rubente
Dextera sacras iaculatus arcis
Terruit urbem,
Terruit gentis, grave ne rediret

II. Inscr. volg. *Ad Caesarem.* — *Ad divum Augustum* B. — *Ad Augustum* bSc. (In T prior inscriptio evanuit; recentior est *AD AUG.* — 1. *terris*] *tetrae* Dan. Heinsius. — 2. *rubente* codices ad unum omnes, editores plerique.

Carm. II. Vide Excursum I.

1. *nivis*] Nos Germani recordemur necesse est in Italia meridiana nivem prodigii instar esse. Etiam Mediolani memini prima nive decidente anno MDCCCVII, quo ibi diutius degi, universam plebeculam alto ululatu exclamare: *nevica! nevica!* — Reprehendit Dan. Heinsius *σιγματισμὸν* et repetitionem syll. *is* coniecitque: *Iam tetrae nivis.* Sed saepe inevitabile fuit vitium istud maiore iure in Euripide reprehensum. Cfr. c. I 12, 5: *umbrosis Heliconis oris.* C. II 18, 14: *satis beatus unicis Sabinis.* c. III 7, 8: *Multis insomnis lacrimis.* c. III 11, 13: *Tu potes tigris comitesque silvas Ducere.* Addit HP. Verg. Aen. III 136: *conubiis arvisque novis.* Cic. Phil. I 5: *cum sui similibus servis tectis ac templis urbis.* — *dirae*] «funestissima quaeque portendentis», ut Verg. Georg. I 488: *diri cometae.* Quoniam autem *nix* non minus dira est (vide Propert. IV 13, 54: *mons laurigero concussus vertice diras Gallica Parnasus sparsit in arma nives.*) ad utrumque substantivum referendum esse patet attributum *dirae* posteriori additum. Hac figura collocationis quam grammatici vocant *ἀπὸ κοινοῦ*, Horatius saepius utitur, sed ita ut commune attributum in praecipuis versus locis ponat, vel extremo versu ut hoc loco et c. II 13, 18 *Miles sagittas et celerem fugam Parthi, catenas Parthus et Italum Robur — timet.* c. II 6, 21. *Ille te mecum locus et beatae Postulant arces*, vel initio, ut c. I 5, 5 *heu quotiens fidem Mutatosque deos flebit.* Sat. I 3, 129 *quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque Optimus est modulator.*

2. *Pater*] «*Divom pater atque hominum rex.*» — *rubente*] a repercusso fulminum rubore. (Pind. Olymp. 9, 6: *Δία-φοινικοστερόπαν.* Ol. 10, 80: *πυρπάλαμον βέλος Ὀρσικτύπου Διός.*) Formam autem *rubente* h. l. praeter codices confirmant Marius Victorinus p. 161 Keil et Caesius Bassus ib. pg. 266. — Iuppiter Fulgurator, reducta dextra fulmen vibrans, ut est in monumentis antiquis, hic nobis ante oculos ponitur. «Omnes manubiae (fulmina) albae et nigrae

Saeculum Pyrrhae nova monstra questae,
Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montis,

Piscium et summa genus haesit ulmo,
Nota quae sedes fuerat columbis,
Et superiecto pavidae natarunt

8. *montis* codices paene omnes, *montes* pauci in corr. — 10. *columbis* cod., *palumbis* Porphyrionis codex Monac. — 11. *super iacto* T., Graev., πφψ.

Palladis esse dicuntur, Iovis rubrae et sanguineae.» Acron Nanni sane ex antiquo interprete.

3. *Iaculari* cum accusat. rei, quae feritur, rarius reperies, attamen c. III 12, 11: *iaculari cervos*. Ovid. Am. III 3, 35: *Iuppiter ipse suos lucos iaculatur et arces*, templa praesertim in Capitolio condita. Cic. de divin. I 19: *Pater altitonans* - - *Capitolinis iniecit sedibus ignis*.

4. Vv. *terrendi* eadem constructio convenit, quae vv. *metuendi*. Explica: «Terruit ita, ut timerent, ne cet.» Tac. Hist. II 63: *terruit, ne affectaret*. Pseudotibull. IV 1, 1: *me cognita virtus Terret, ut infirmae valeant subsistere vires*.

5. *gentis*] «imperio Romano subiectas, quotquot de his prodigiis audierant.» Prorsus vana est nescio cuius coni. *mentis*.

6. Pyrrha, Epimethei et Pandorae filia, Deucalionis uxor. Ovid. Met. I 260. Similiter Valer. Flacc. VI 390. homines appellat *Pyrrhae genus*. Eius imago cum Pandora et Deucalione est in vase Nolano. *Ann. dell' inst. arch.* IV. p. 80. — *nova monstra*] «Res nec visas ante neque auditas, terrorisque plenas»: *permixtionem terrae*, ut ait Sall. Iug. 41 extr. Sic Catullus Epith. Pel. 15: *Aequoreae monstrum* (Argo navem) *Nereides admirantes*.

7. *Proteus*] Hom. Od. δ 386. Verg. Georg. IV 395: *immania Neptuni Armenta et turpis pascit sub gurgite phocas*. — *Omne pecus* dictum est ut Sat. I 5, 2. *omne olus*, «omnis generis beluas marinas.» Sic ut in Livii Andronici v. 5. ed. Rib.: *Lascivom Nerei simum pecus*, Pacuv. v. 408 ed. Rib.: *Nerei repandirostrum incurvicervicum pecus*. — *egit visere* i. e. ut viseret. Saepe infinitivo id quod propositum est significatur: c. III 8, 11 *amphorae fumum bibere institutae*, i. e. quae instituta est ut biberet; c. I 26, 2 *tristitiam et metus tradam protervis portare ventis*.

9. *haesit ulmo*, ut Ov. Metam. I 296 *hic summa piscem deprendit in ulmo*.

10. Qui *palumbis* correxerunt, metuerant, ne poëta errorem commisisset *columbas* in silvis nidificantes memorans. Sed *columba* nomen est generis complectens etiam *palumbes*, ut apud Suet. Oct. 64: *palma frequentabatur columbarum nidis*.

11. *superiecto*] «omnia iam tegente», — non vero «superiecto dammis», ut nonnemo calumniatus est, quo suspectiorem redderet hunc locum. — *dammae*.] Volgo explicant *Damhirsch, daini, damme, dains;* Voss ad Verg. Ge. III 539. *Gemsen, camosci, chamois*, et sic Forcellinus: «capra silvestris.» W.

Aequore dammae.
Vidimus flavum Tiberim retortis
Litore Etrusco violenter undis
Ire deiectum monumenta regis
Templaque Vestae,
Iliae dum se nimium querenti

12. *dammae* optimi cod. Hor. aliorumque. — *tiberim rethortis flavum* T. — 14. *Litore* optimi tam Hor. quam aliorum codices. — 15. *deiectum* cod. paene omnes *disiectum* Cuninghamius ex Mss. (?)

E. Weber ad Iuv. p. 536. *ἀνθόλωπας* (*Blumenauge*), *Antilopen* s. *Gazellen*, idque re vera pluribus testimoniis satis probabile reddidit. Verg. Georg. III 539: *timidi dammae cervique fugaces.* — Iam Archilochus talia ad Iovis maximi voluntatem refert frg. 74, 6 sq. *μηδεὶς ἔθ' ἱμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω, μηδ' ὅταν δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν ἐνάλιον καί σφιν θαλάσσης ἠχέεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἡδὶ ἦν ὄρος.* Verum apud lyricum minus sane habent reprehensionis quam apud Ovidium (Met. I 296.) et Nonnum VI 229. qui locum de diluvio multo etiam luxuriosius tractarunt. Iniuria igitur permulti, Guyetus, Buttmannus, Peerlkamp, Meineke, L. Müller, M. Haupt hanc stropham eiciendam esse censuerunt. — Similis autem imaginum profusio est in epod. 16, 27. Ceterum in hac luxuriantis *φαντασίας* effusione noli cogitare cum Lübkero de nescio qua *εἰρωνείᾳ*, quae figura hoc carmen plane dedecuisset. Praeeunte Iacobsio Weberus: «Eleganti imaginum gradatione inundationem describit. Primum phocae, olim apricari tantum in litore solitae, nunc ipsos montes obtegunt; deinde pisces, in terra ne spirare quidem valentes, iam etiam supra terram in eminentibus ex aqua arboribus haerent; denique dammae, domicilia sua cum phocis permutantes, in aequore natant.

13. *flavum*] «semper fere harena lutosa mixtum.» Verg. Aen. VII 31: *Tiberinus Vorticibus rapidis et multa flavus harena.* — Tiberis exundationes semper in prodigiis habitae. Cfr. Tacit. Ann. I 76. Memorabilis autem haec Horatio ideo visa est, quod, ut tradit Plinius n. h. III 55: *hic amnis nusquam magis aquis quam in urbe stagnantibus vates intellegitur potius ac monitor, auctu semper religiosus verius quam saevus.* — *retortis violenter*] «Contra fluminis naturam a mari retrorsum pulsis.» V. *retortis* vetat de Tiberis ripa dextra explicare; quamquam *litus* pro *ripa* est Aen. III 389. VIII 83. et alibi. — Opinio haec erat estque etiamnunc popelli Romani, Tiberis eluviones ex eo oriri, quod marinorum fluctuum vi a litore maris Etrusci sive ab ostio eius aquae repellantur.

15. *deiectum* «ex fundamentis labefactatum et dirutum» (non. *disiectum,* destructum. Cuningh.). — *monumenta regis*] Regiam Numae Pompili (quae plerumque absolute dicitur *Regia*) et templum Vestae item a Numa conditum in octava regione ad radices montis Palatini, *ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Καπιτωλίου τε καὶ τοῦ Παλατίου* Dion. Hal. II 66. *Regia* autem ita iuncta erat

Iactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa Iove non probante u-
xorius amnis.
Audiet civis acuisse ferrum,
Quo graves Persae melius perirent,
Audiet pugnas vitio parentum
Rara iuventus.
Quem vocet divum populus ruentis

18. *ultorem* cod. plerique, *ultorum* T. *velorum* $\pi\varphi\psi$ Leid. Graev. paucique alii. — 21. *civis* codicum maior et melior pars. — *acuisse ferrum* codices omnes, *rapuisse ferrum* Jeep, Madvig, *cecidisse ferro* L. Müller, *iacuisse ferro* Th. Bergk, Aem. Baehrens. — Post hunc v. deficit cod. d usque ad carm. 16, 3.

aedi Vestae, ut eius quasi atrium efficeret. Liv. XXVI 26: *atrium regium*, et continuo *aedes Vestae.* Plutarch. Numa 14: *Ἐδείματο πλησίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ τὴν καλουμένην Ῥηγίαν.* Ovid. Fast. VI 263: *Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae, Tunc erat intonsi regia magna Numae.* Trist. III 1, 30: *regia parva Numae.* Servius ad Aen. VII 153: *Templum Vestae non fuit augurio consecratum, ne illuc conveniret senatus, ubi erant Virgines; nam haec fuerat regia Numae Pompilii.* Festus: *Rotundam aedem Vestae Numa consecravit* cet.

17. *Iliae*] Porphyrion: «Ilia auctore Ennio in amnem Tiberim iussu Amulii regis praecipitata. Antea enim Anieni matrimonio iuncta est; atque hic loquitur, quasi Tiberi potius nupserit.» Servius ad Aen. I 273: «Hanc, ut quidam dicunt, Iliam sibi Anien fecit uxorem, ut alii, inter quos Horatius, Tiberis.» Sequitur Horatius hoc loco et alibi (c. III 9, 8) famam antiquiorem. Servius l. l. 'Naevius et Ennius Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt.' Hac ex fama Ilia est Iuli, gentis Iuliae auctoris, soror. Postea fama mutata est, qua de re conf. Prelleri et Jordani mythol. Rom. II 344 sq. Ex poetis Claudianus Horatium secutus scribit in Olybrii et Probini consul. 225: Tiberis *Palla graves umeros velat, quam neverat uxor Ilia.* — Iunge *nimium querenti* de Caesaris caede et bellorum civilium sceleribus atque calamitatibus; non *nimium iactat* nec *nimium ultorem;* illud et rectum est et simplex, haec ab ipsa verborum positione respuuntnr.

18. *vagus*] A solito meatu aberrans sinistram ripam, quae Romam attingebat, inundat.

19. *Iove*] «summo custode et aedium suarum et totius urbis Romae, quique in sempiternum ab ea excidium arcet.» — *uxorius*] Verg. Aen. IV 266: *pulchramque uxorius urbem Exstruis. Παραφράζει* Tacitus Ann. XI 18: *uxori devinctus.* XVI 6: *amori uxoris obnoxius.* Egregia autem vv. 17—20 est *προσωποποιΐα.* — Ceterum dissecta versus paenultimi vox ultima etiam c. I 25, 11. II 16, 7. qua quidem licentia in tertio quartoque libris Hor. abstinuit. Vide supra de metris pg. XLVIII.

Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partis scelus expiandi

29. *partis* cod. plerique. — *expiandum* ST.

21. *Audiet*] Futuro tempore cognoscent; nam quo tempore hoc carmen compositum est (vide excursum), vix bella civilia confecta erant clausumque Ianum templum, quod factum esse undecimo Ianuarii die a. 725 Mommsen in Mon. Ancyr. ed. 2. pg. 50 opinatur. Proxima verba editores paene omnes, in his etiam Orellius et Adolfus Kiefsling, ita interpretati sunt, ut cogitatione addendum esse censerent: *adversus cives* i. e. *bella cives inter se gessisse.* Quod fieri non posse negantes alii emendationem proposuerunt. Qua desperata alii, in his M. Haupt ed. 2. 3. versus 21—24 incluserunt. Augustus Reifferscheid versus *audiet-perirent* non ad bella civilia, sed ad Caesarem interemptum referenda esse censet; primarium scelus enim non fuisse bella, sed necem Caesaris, quam respiciat poeta v. 43 sq. *patiens vocari Caesaris ultor.* — *graves Persae*] Quam aegre semper tulerint Romani suo imperio numquam subiectos fuisse Parthos, satis invidiose declarat Lucanus X 49: *cedemus in ortus Arsacidum domino; non felix Parthia Crassis: Exiguae secura fuit provincia Pellae.* — *graves*] Sic Theocrit. id. 17, 19. Alexander M. appellatur *Πέρσαισι βαρὺς θεὸς αἰολομίτραις.* — Poenas igitur, quas pro Caesaris nece dependerint Romani, non vero calamitatum futurarum portenta atque indicia memorat.

25. *vocet*] Ut succurrat *imperi rebus,* imperio, casu tertio, non, ut nonnulli voluerunt, ablat. absoluto.

26. *prece*] Numerus singularis apud scriptores rarus (Cic. de invent. I 22, ad Attic. XI 15, 2. Tac. annal. XII 19. — solo ablativo), Horatio usitatissimus est: c. I 21, 16. 35, 5. III 27, 11. IV 5, 33. epod. 17, 43. sat. II 6, 13. epist. I 9, 2. 13, 18. 14, 14. II 1, 135. II 173. a. p. 395. — *fatigent*] «assiduis precibus exorent.» Stat. Theb. II 244: *Superos in vota fatigant Inachidae.* Liv. XXIII 36: *fatigatus Campanorum precibus - - Cumas redit.*

27. *sanctae*] Quia perpetuam castimoniam servare debebant. Cicero pro Fonteio 46: *Virgo Vestalis, quae pro vobis liberisque vestris tot annos in dis immortalibus placandis occupata est.* — *minus audientem*] Cum irata tunc esset in Romanos suos. Apud Ovidium Fast. III 699. Vesta: *Ne dubita, meus ille fuit, meus ille sacerdos; Sacrilegae telis me petiere manus:* de Caesare, pontifice maximo. *Vestam* h. l. memorat, quia numen erat tutelare rei publicae Romanae. Verg. Georg. I 499: *Vestaque mater, quae Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas!*

28. *Carmina*] «varias, quibus in precando utebantur, formulas plures per dies repetitas», vel, si mavis, «idem carmen identidem, ut fiebat, recitatum.»

29. *partis*] «vices s. munus.» — *scelus*] «et necem Caesaris et bella domestica inde orta.» *Scelus* autem *τὸ ἄγος,* ut Verg. Ecl. 4, 13: *sceleris vestigia nostri,* de reliquiis belli civilis. Epod. 7, 1. *Quo, quo scelesti ruitis?* — *expiandi*] Non tam puniendo, quam removendo scelera atque pacem restituendo; qua in perpetuum stabilita

Iuppiter? Tandem venias precamur
Nube candentis umeros amictus
    Augur Apollo;
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Iocus circum volat et Cupido;
Sive neglectum genus et nepotes

31. *candentis* cod. plerique, *candenti* S paucique alii. («In nullo melioris notae cod. *candenti* est visum.» Bentl.) — *umeros* optimi codices Horatii aliorumque scriptorum.

cunctam civitatem piaculo liberari certum erat.

32. *Augur*] *Augur Apollo* etiam Verg. Aen. IV 376., id est, vates, qui oracula fundit. Pro veste autem umeros candidos, nitentes, opaca nube obvelat, ne a mortalibus conspiciatur, dum inter eos versatur. Iliad. *E* 186: *νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους*. *Candentis* sunt Homeri (Od. *λ* 127) et Sophoclis in fr. 403 Dind. *φαίδιμοι ὦμοι*. Il. *O*. 308: *εἱμένος ὤμοιϊν νεφέλην*. Nec vero constr. *nube candentis*, quod explicabant «lucida nube refulgentis.» — Non sine causa primum memoratur Apollo, quia Apollinis filius a nonnullis existimabatur Augustus (Suet. Oct. 94) et in porticu templi Apollinis Palatini Augusti statua erat cum omnibus Apollinis Citharoedi insignibus (Propert. II 31, 5. Serv. ad Verg. Ecl. 4, 10.), atque in cena secretiore *δωδεκαθέῳ* pro Apolline ornari solebat (Suet. Oct. 70.), quemadmodum iam Sulla familiare numen habuerat Apollinem (Stat. Silv. V 3, 293.). Deinde ad partes vocat Venerem, tamquam genetricem et *Aeneadum* (Lucret. I 1.) et gentis Iuliae per Iulum, Aeneae filium; tum Martem, genitorem Quirini (et Marti Ultori necis Caesaris templum dedicarat Augustus, qui adulescentulus iam, vivo etiamtum Cicerone, Caesaris ultionem sibi maxime cordi esse ambitioni suae praetenderat. Cfr. Cic. Philipp. XIV 4: *vicit dolorem aliquem domesticum patriae caritate*): postremum Mercurium (de quo suo loco) Augusti forma induta inter Romanos versantem. — Iam ad singula.

33. *Erycina*] ab Eryce, Siciliae monte, ubi celebratissimam aedem habebat, eodemque Erycinae nomine Romae quoque ad portam Collinam. Liv. XXIII 9. XL 34. Illam iam ab Aenea conditam finxit Verg. Aen. V 759: *Tum vicina astris Erycino in vertice sedes Fundatur Veneri Idaliae.* — *ridens*] *φιλομμειδής*· Sappho fr. 1, 13.: *ὦ μάκαιρα, Μειδιάσαισ' ἀθανάτῳ προσώπῳ.*

34. *Jocus*] *Κῶμος* hic in Veneris comitatu, cum poëtae ei fere adiungant *Ἔρωτα, Ἀντέρωτα, Πόθον, Ἵμερον, Χάριτας*· atque huiusmodi Genii etiam in artificum operibus frequenter Venerem circumvolitant. Scite Aug. Reifferscheid ad h. l. 'in nummis rei publicae liberae Venus saepe conspicitur biga vecta et Cupido post eam volans; apprime huc faciunt nummi gentis Iuliae, ut nummi S. Iulii Caesaris; atque adeo in L. Iulii Caesaris nummis Venerem circumvolari videmus a duobus Amoribus, quorum alterum Horatio auctore Jocum, alterum Cupidinem nominare licet'. — Etiam apud Plautum Bacch. 113: *Amor, Voluptas, Venus, Venustas, Gaudium, Iocus, Ludus*, quasi numina memorantur. Apud Philostr. Imagg.

Respicis, auctor
Heu nimis longo satiate ludo,
Quem iuvat clamor galeaeque leves,
Acer et Mauri peditis cruentum
Voltus in hostem:

39 *Mauri* cod. omnes, *Marsi* auctore T. Fabro Bentl. Haupt Vahlen L. Müller Ad. Kiefsling.

I 25. Silenus Baccho adducit *τὸν Γέλωτα καὶ τὸν Κῶμον, ἱλαρωτάτω καὶ ξυμποτικωτάτω δαίμονε.* — *circum volat*] divise scribo propter caesuram, ut c. II 16, 33. in fine v.: *circum Mugiunt vaccae*

36. *Respicis*] *ἐπιβλέπεις.* Sic *Fortuna respiciens.* Sophocl. Philoct. 1040: *θεοί τ' ἐπόψιοι.* Plaut. Bacch. 637: *Deus respiciet nos aliquis.* Verg. Aen. I 603: *si qua pios respectant numina*

37. 38. *Heu*] indignationis. Cfr. Hand Turs. III p. 67. et 68. — *satiate*] Cum Homero sit *μόθου ἀκόρητος, ἆτος πολέμοιο.* — *ludo*] bellico, quo gaudet Mars. — *Quem iuvat*] Admodum scite haec opponuntur illis *Quam Iocus* —; sic enim neutrum otiosum est, immo alterum alterum necessario requirit. Supple autem cogitatione id quod poëta addere nec debebat ne poterat: «Quem quidem alius iuvat clamor.» Profecit hinc Silius IX 554. Horatii tamen simplicitatem exaggerans: *Martem quamquam lituique tubaeque Volneraque et sanguis et clamor et arma iuvarent.* — *leves galeae* Horatio sunt politae, splendentes. Nimis artificiose Statius Theb. II 740. usurpavit pro detritis, telorum, puta, et gladiorum ictibus

39. *Mauri*] Hoc ipsum fortasse aliquando viderat in bello civili poëta: Romanus confosso Mauri equo, hunc *peditem* reddiderat; barbarus truculento voltu et ira aestuans hostem invadit et volnerat; *cruentus* enim est «cruore oblitus.» Qui *ἀνάγλυφον* vel tabulam aliquam pictam hic obversatam esse Horatio existimarunt, non sine causa Suet. in Ner. 41 appellare poterant: *Nero in itinere cum annotasset insculptum monumento militem Gallum ab equite Romano oppressum trahi crinibus, ad eam speciem exiluit.* Saepe autem terribiles erant Mauri in proeliis. Cfr. Aelian. Hist. an. XIV 5: *εἰσὶ δὲ Μαυρούσιοι καὶ μεγάλοι καὶ ἀνδρικὸν ὁρῶσι* (*acer voltus*). App. B. C. I 50: *συνιόντων τῶν στρατῶν Γαλάτης ἀνὴρ μεγέθει τινὰ Ῥωμαίων ἐς μάχην, ὡς δ' αὐτὸν ὑποστὰς Μαυρούσιος ἀνὴρ βραχὺς ἔκτεινεν, ἐκπλαγέντες οἱ Γαλάται αὐτίκα ἔφευγον.* De quo l. vide Gustavum Schwab in Museo Rhenano vol. 3, 4. p. 483. Ovid. Fast. VI 243: *et leto consulis omnes Attoniti Mauras pertimuere manus.* Verg. Aen. I 339 *Sed fines Libyci, genus intractabile bello;* ib. IV 10 *Gaetulae urbes, genus insuperabile bello.* Similiter apud Livium VII 8 queruntur equites Romani, quod *neque ex equis pepulissent hostem neque pedites quidquam momenti facerent.* Ovid. Metam. XIV 364. *Picus equi terga relinquit Spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.* Multi malunt *Marsi* (cfr. c. II 20, 18. Verg. Georg. II 167: *genus acre virum, Marsos;* et proverbium ab Appiano memoratum B. C. I 46: *οὔτε κατὰ Μάρσων οὔτε ἄνευ Μάρσων γενέσθαι θρίαμβον*). Sed

Sive mutata iuvenem figura
Ales in terris imitaris, almae
Filius Maiae, patiens vocari
  Caesaris ultor:
Serus in caelum redeas diuque

44. *altor* Paldamus deceptus ab Estré H. Pr. p. 277.

Marsorum otiosum prorsus esset *ἐπίθετον peditis*, quod in Mauro, ex equo deiecto, secus est.

41—44. *iuvenem*] triginta quattuor annorum. — *mutata*] *εἶδος ἀμείψας*. — *Ales*] Cogitandum de Mercurii talaribus atque alis in petaso. Mirum permultis est visum, cur ultimae partes Augusti dei forma Romanis commendandi mandatae sint Mercurio, cum ille Apollini potius se assimilasset, qui propterea primo loco memoratur. Sed Mercurius est et *ἀκάκητα* atque *ἐριούνιος* et *λόγιος*, prosperitatis igitur auctor simulque scelerum expiator, dissidentium conciliator et pacificator, *interpres hominumque divomque* (Aen. X 175), *pacifer* Ovid. Met. XIV 291. Subtili igitur, innocente tamen laude potius quam adulatione hoc dicit: «Tu nobis non solum es alter Apollo, sed etiam Mercurius, conciliator ac pacificator, et mitiores iam mores civilis belli ferociae substituis.» — *Filius*] Notandus nominativus pro vocativo, qua de re Priscianus VII 22 (pg. 305 ed. Hertz): 'est quando nominativo in *us* terminante pro vocativo sive metri sive euphoniae causa utuntur, Vergil. Aen. VIII 77 *fluvius* regnator aquarum, Lucan. Pharsal. II 116 *degener o populus.*' Haud raro apud Livium: I 24, 7 *audi, Iuppiter, audi, pater patrate populi Albani, audi tu populus Albanus;* id. VIII 9, 4. Ovid. Fast. IV 731 *i, pete, populus.* — *Maiae*] Maiae filio coronam porrigentis imaginem praebet Gerhard *Vaseng.* I. T. XIX 1. Idibus Maiis Romae mercatores Mercurio eiusque matri Maiae sacra faciebant. Exstat inscriptio, in qua Tiberius appellatur Mercurius Augustus, Livia, eius mater, Maia Augusta. Pompejis Augusti cultus cum Mercurii cultu coniunctus erat. — *Caesaris ultor*] *Ἀργειφόντῃ*, Caesaris figura terras invisenti, hoc apposite tribui poterat, quod Octavianus identidem prae se ferebat, ut initio monumenti Ancyrani (Mommsen ed. 2.) I 8—10 pg. 4: *Populus autem eodem anno (711) me consulem, cum consul uterque cecidisset, et trium virum rei publicae constituendae creavit. Qui parentem meum interfecerant, eos in exilium expuli iudiciis legitimis ultus eorum facinus et postea bellum inferentis rei publicae vici bis acie.* Vide Excurs. I. Ceterum nota *Caesaris* nomen omni *ἐπιθέτῳ* destitutum; etenim quemadmodum Horatius, ita Vergilius quoque et Ovidius satis modeste ubique de Iulio Caesare loquuntur. Videlicet metuebant, ne laudes eius nimis magnificae Augusti splendori officerent.

45. Ovid. Met. XV 868: *Tarda sit illa dies et nostro serior aevo, Qua caput augustum, quem temperat, orbe relicto, Accedat caelo.* Qua cautione autem poëtae Augusti *ἀποθέωσιν*, id est, mortem eo vivo *tetigerint*, demonstratum est ad c. III 3, 11.

Laetus intersis populo Quirini,
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat. Hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici pater atque princeps,
Neu sinas Medos equitare inultos
Te duce, Caesar.

46. *Quirini* cod. paene omnes, *Quirino* cum paucis cod. Lambini Cuningh.

46. *populo Quirini*] Sic (non, ut habent pauci codices *Quirino*) poëtae imitabantur sollemnem formulam: *populus Romanus Quiritium.* Ovid. Fast. I 69: *Dexter ades patribusque tuis populoque Quirini,* itemque Met. XV 572 et 756.

47—49. *iniquum* «iratum.» — *Ocior*] quam nobis in optatis est. Verg. Georg. I 500: *Hunc saltem everso iuvenem succurrere saeclo Ne prohibete.* — *Tollat*] «in caelum evehat.» — *triumphos*] Ex universa sententia eliciendum v. *agas.* Loquitur de triumphis, qui tunc exspectabantur. Quinto autem consulatu a. d. VIII. VII. VI. Idus Sextilis tres egit, de Pannoniis et Delmatis; ex Macedonia et Actio; ex Aegypto de regina Cleopatra. Vide Mommsen ad Monum. Ancyr. pg 10.

50. *Pater* quidem *patriae* demum a. u. c. 752 publice appellatus est; *Princeps* contra in sexto consulatu a. 726. (quo in nummis vocatur LIBERTATIS P. R. VINDEX, vide Mommsen l. l. pg. 144 sqq.), *Augustus* a. 727. Ovid. Fast. II 142: *Vis tibi* (Romulo) *grata fuit; florent sub Caesare leges: Tu domini nomen, principis ille tenet.* Tac. Ann. I 1: *Cuncta discordiis civilibus fessa nomine principis sub imperium accepit.* Utrumque igitur nomen et *patris patriae* et *principis* cogitatione veluti praecepit poëta. — Ceterum oratio in his ita temperata est, ut mire utrique et Mercurio et Augusto conveniat.

51. *Medos*] Parthis eo tempore, quo hoc carmen compositum esse arbitramur, bellum inferere non iam cogitabat Octav., sed omnia se ad finem perducturum esse professus erat, quae C. Julius inchooasset. atque hoc quoque a poëta praecipi poterat, uti devictos iam eos fingit Propertius II 10, 12: *Iam negat Euphrates equitem post terga tueri Parthorum.* Omnis scil. illorum vis in equitatu erat, quo saepe incursiones in Syriam faciebant.

EXCURSUS I.

Ad C. II.

Cum plerique hoc carmen referre soliti essent vel ad a. u. c. 727. vel ad a. 732. maxime propter Tiberis inundationes his annis a Dione Cassio 53, 16 et 20. 54, 1. memoratas, Franke in Fastis Horatianis p. 136—147. tenuia rectioris sententiae vestigia apud T. Fabrum et Dacierium accuratius persecutus, sagacissime demonstravit compositum potius esse ineunte a. 725 ante tres Caesaris Octaviani triumphos a. d. VIII. VII. VI. Idus Sextiles actos, eumque, etsi dubitationibus nonnullis propositis, imitatus est Lübker. Contra Weber *Horaz* p. 183. refert ad proxima ante pugnam Actiacam tempora, ad ver a. u. 723. Verum omnia eo ducunt, ut hic Caesarem iam victorem agnoscere debeamus. Jam ex Frankii disputatione capita quaedam excerpere iuvat. «Nemini», inquit, «sententiarum seriem et nexum accurate pensitanti dubium erit, quin hoc carmen in honorem Caesaris Octaviani factum sit, qui bellis civilibus modo ad finem perductis labentem civitatem erexerit atque instantem ruinam et perniciem tamquam deus tutelaris (atque orbis terrarum pacificator) averterit.» (Imprimis autem Horatio comparandum esse perquam similem Vergilii locum Ge. I 466, monet p. 142.) — Magnopere autem erravit Acron, si, ut eius verba significare videntur, hoc carmen rettulit ad proxima post Caesaris interitum tempora: *C. Caesaris mortem significat, quo in senatu occiso plurimae tempestates, nives et grandines fuerunt, quo tempore et inundatione Tiberis dicitur Roma laborasse, quod propter Caesarem in honorem Augusti Caesaris, ultoris eius, volt factum videri. Nam de ipso et Verg.* (Ecl. 5, 26.): Exstinctum Nymphae crudeli funere Daphnin Flebant, *et alibi* (Ge. I 467): Illo etiam exstincto miseratus Caesare Romam. *Haec enim omnia, id est, fulmina, grandines, diluvii metum intelligi volt vindictam Caesaris fuisse.* Et Comm. Cruq.: *Hanc oden scribit in honorem et gratiam Augusti ultoris.* — «Iuvat vero rationem expiscari, qua ductus Horatius Octavianum (sub Mercurii figura) ipsis verbis dixerit *Caesaris ultorem*. Quid enim? Octavianus ipse se non dominationis cupiditate bella gessisse summumque imperium sibi comparasse, sed ut *caedem patris ulcisceretur* et perniciem a civitate averteret, publice affirmavit nescio dicamne an simulavit in oratione, quam imperium depositurus a. u. c. 726. in senatn habuit. Audi modo eum dicentem apud Dionem Cass. 53, 4: *Ἀλλ' ἀφίημι τὴν ἀρχὴν ἅπασαν* – –, *ἵνα ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων καταμάθητε τοῦθ', ὅτι οὐδ' ἀπ' ἀρχῆς δυναστείας τινὸς ἐπεθύμησα, ἀλλ' ὄντως τῷ τε πατρὶ δεινῶς σφαγέντι τιμωρῆσαι καὶ τὴν πόλιν ἐκ μεγάλων κακῶν ἐξελέσθαι ἠθέλησα.* Cfr. Lib.

53, 9» Adde Ovid. Fast. III 709: *Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt Caesaris ulcisci iusta per arma patrem.* (Consulendus etiam Riccio *M. F. R.* p. 55. et 113., ubi in nummis P. Clodii est Mars ultor, nudus, galeatus, dextra hastam, sinistra gladium cum balteo tenens.) — «Nequit carmen scriptum esse post a. 727., quo Augustus imperium iam sumpserat et ita confirmaverat, ut de *ruentis imperi rebus* (v. 25.) et de *scelerum expiatione* (v. 29.) nequaquam posset mentio fieri.» (multo etiam minus a. 732.)

Addo illa Augusti verba, quae ex Monumenti Ancyrani initio exscripsi ad v. 44. item Sueton. Octav. 10: *Nihil convenientius duxit quam necem avunculi vindicare tuerique acta.* Hinc verbis v. 45. *Caesaris ultor* significatur inter omnia piacula in bello civili commissa maxime diram esse Caesaris interfectionem. Cfr. ibid. 29. Et perquam apte poëta eum Caesaris ultorem illo ipso tempore praedicavit, quo paullo ante (a. 724. fere medio) teste Velleio II 87: *Ultimus - - ex interfectoribus Caesaris, Parmensis Cassius morte poenas dedit, ut dederat primus Trebonius;* collato Valerio Max. I 7, 7. V. Weichert de L. Vario cet. p. 248. — (Ad dira illa portenta v. I cfr. etiam Iob 38, 22: *Numquid* (inquit Dominus) *ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti? quae praeparavi in tempus hostis, in diem pugnae et belli.*)

Guilelmus Christ in Epicrisi Fastorum Horat. pg. 13 cum Massonio ad diluvium Tiberis et portenta terribilia anno 731 exeunte et 732 ineunte facta et a Cassio Dione 53, 33 et 54, 1 relata confugiendum esse censuit; tamque certam et exploratam rem esse putat, ut post Massonium exstitisse miretur, qui rei patefactae iterum nebulam offunderent. Sed ut alia omittamus, illo tempore nec ultionem viginti annis ante sumptam nec triumphos quinque annis ante actos memorare poterat. In contrariam sententiam discessit Th. Plüss. Is maxime propter Vergilii locum simillimum, Georg. I 464—514 hoc carmen scriptum esse censet anno fere 717. Sed Horatium tantam salutis spem in Octaviano illo tempore posuisse incredibile videtur. Adolfus Kiefsling in disquisit. philologicis pg. 93 de anno 726 exeunte cogitavit, quo in senatu atque inter principes de restituenda vel libertate vel unius potestate agebatur. Nobis videtur in C. Frankii rationibus acquiescendum esse.

EXCURSUS II.

Ad v. 39.

Alii simplicius de veris peditibus Mauris accepere, quibus ultro suggero locos Caesaris B. G. II 10, ubi memorat *equitatum et levis*

armaturae Numidas, Incerti scriptoris Paneg. Max. et Const. 8: *ferocissimos Mauretaniae populos;* Corippi Iohanneid II 114: *Ifarac* (Afer) - - *Hic pedes insignis clipeo telisque resultat.* Atque hanc rationem videtur praeferre Regel, docte disputans de Iugurtha, de Iuba post acerrimam contentionem Thapsi devicto. Verum sic quoque *peditis* ἐπίθετον vel temere delectum est vel potius sine *callida iunctura* prorsus παράδοξον, utrumque sane contra Horatii morem. Ex nostra contra sententia est Mauri post equi generosi dominoque carissimi mortem immoderato furore accensi cum Romano illius interfectore acerrime depugnantis prorsus egregia pictura. Atque ut Ovidium l. l. dicere decuit: *equique celer fumantia terga relinquit Spemque sequens vanam silva pedes errat in alta,* sic mira haec brevitas *Mauri peditis* lyricae artis magisterium erat, quod postulabat, ut equi amissionem lector ipse sibi cogitatione suppleret.

Quod autem ad T. Fabri coni. *Marsi* attinet, cum nacti interea simus editionem Eduardi Zurckii, Harlemi 1696., accuratiora iam de illa referre possumus. Hominis scholastici consilium fuit Dacierianae curae in adulescentulorum usum quasi compendium aliquod elaborare; codices inspexit nullos. Iam cum apud auctorem suum, soceri mire immemorem, haec repperisset: *Il faut nécessairement lire* Marsi, *comme dans les vieilles éditions* — in quibus, non dicit neque ut opinor dicere potuisset — ipse confidenter scripsit: «Fide antiq. codd. reposui *Marsi* pro *Mauri.*»

CARMEN III.

Sic te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,

III. Inscr. volg. *Ad navem, qua vehebatur Virgilius Athenas proficiscens.* — *Ad navem Vergilii* (sic) *Athenas profecturi* b. — *Ad navem in qua Virgilius Athenas vehebatur* S. — *Ad navem qua Virgilius navigaverat Athenas* c. — Duplicem inscriptionem hancce exhibet T.: *Ad navem qua uirgilius athenas nauigauit. Nauem prosequitur qua uirgilius athenis* (sic) *uehebatur.*

III. Posteaquam primo carmine Maecenati patrono totum carminum volumen dedicavit Horatius alteroque Octavianum Caesarem pacis et salutis restitutorem salutavit, cui tertius locus debebatur nisi Vergilio, poetarum principi eidemque amico suavissimo? Qui cum in Graeciam profecturus esset, discedentem eum votis pro felici in Atticam appulsu prosequitur. Vide excurs. I. Simile est Callimachi illud fr. 114. ed. O. S.: *ἃ ναῦς, ἃ τὸ μόνον φέγγος ἐμὶν τὸ γλυκὺ τᾶς ζοᾶς Ἅρπαξας, ποτί τε Ζανὸς ἱκνεῦμαι λιμενοσκόπω.* — Usus hic partic. *sic* in votis precibus obtestationibus ita proprie explicandus: «uti nos a te hoc vel illud exoptamus, *sic*, ubi nostras preces exaudieris, hoc vel illud, quod tu vis, tibi contingat.» Aristaenet. II 13: *Οὕτως ἵλεως εἴη σοι Ἀφροδίτη.* Ovid Fast. IV 525: *Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia* (Proserpina) *sospes, Surge.* Martialis V 6, 3: *sic te serior et beata finiat senectus-admittas.* — Alibi: «uti hoc nos fecimus, ita tu illud praestes.» Prop. I 18, 11: *Sic mihi te referas, levis ut non altera nostro Limine formosos intulit ulla pedes.* — Venus autem, *potens Cypri* (c. I 30, 1: *regina Cypri*, et sic c. I 6, 10: *lyrae Musa potens;* c. I 5, 15: *potenti maris deo, Κύπρου μεδέουσα*) hic invocatur non tam ut ex mari *Ἀναδυομένη* (Musaeus v. 248: *Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης καὶ κρατέει πόντοιο*), quam ut *Ποντία, Λιμενία, Εὔπλοια* Cnidiis. Paus. I 1, 3. c. III 26, 3: *Venus marina.* Solon fr. 19 Bgk.: *Αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νηῒ θοῇ κλεινῆς ἀπὸ νήσου Ἀσκηθῆ πέμποι Κύπρις ἰοστέφανος.* Gaetulicus in Anthol. Palat. I. p. 88: *Ἀγχιαλοῦ ὀργυῖνος ἐπίσκοπε, - - Δεσπότι καὶ θαλάμων, Κύπρι, καὶ ἠϊόνων.* Lucian. Amor. 11: *ἠρέμα τῇ γῇ προσηνέχθημεν αὐτῆς οἶμαι τῆς θεοῦ λιπαρᾷ γαλήνῃ πομποστολούσης τὸ σκάφος.*

2. *fratres Helenae*] Simpliciter *περιφράζει* Castorem et Pollucem, nautis *optatos Tyndaridas* (Propert. I 17. 18), neque cogitavit de nescio cuius poëtae Alexandrini commento, quod nobis servavit Stat. Theb. VII 791: *Non aliter caeco nocturni turbine cori Scit peritura ratis, cum iam damnata sororis Igne Therapnaei fugerunt carbasa fratres.* Plin. n. h. II 101: *Vidi nocturnis militum vigiliis inhaerere pilis pro vallo fulgorem effigie ea, et antemnis navigantium aliisque*

Ventorumque regat pater
Obstrictis aliis praeter Iapyga,
Navis, quae tibi creditum
Debes Vergilium, finibus Atticis
Reddas incolumem precor

3. *pater regat* T. — 6. *Vergilium* perpauci codices, velut Porphyrionis Monacensis, Kelleri cod. R. Conf. Ritschl opusc. II 779 sq. — *Vergilium*] *Quintilium* Franke F. H. p. 67. — 7. *incolumem* S.

navium partibus ceu vocali quodam sono insistunt ut volucres sedem ex sede mutantes — geminae salutares et prosperi cursus nuntiae, quarum adventu fugari diram illam ac minacem appellatamque Helenam ferunt, et ob id Polluci et Castori id numen adsignant. — *lucida sidera*] Hygin. Poët. Astron. II 22: *Geminos complures astrologi Castorem et Pollucem esse dixerunt.* Accipiendum autem de flammulis electricis post nimbos ac procellas in navium malis elucescentibus, quibus Castorum praesentiam significari putabant antiqui, quasque nunc remiges Itali solent appellare *il fuoco di Sant' Elmo,* mire ab *Helena* detorto vocabulo. Eurip. Helen. 1495. Lucianus Navig. 9: *Ἔφασκεν ὁ ναύκληρός τινα λαμπρὸν ἀστέρα Διοσκούρων τὸν ἕτερον ἐπικαθίσαι τῷ καρχησίῳ καὶ κατευθῦναι τὴν ναῦν.* cf. c. I 12, 27 sq. — Venustam eorum imaginem praebet speculum Etruscum apud Inghirami *Gall. Om.* III. p. 203. In nummis supra utriusque caput stella expressa est. Vide *Museo Borbonico* IX. T. 36. (Sine causa et contra vett. Grammaticorum auctoritatem Cuninghamius volebat *fulgida.*

3. *Ventorum-pater*] Aeolus, quem Hom. Od. κ 21. vocat *ταμίην ἀνέμων.*

4. *Obstrictis*] incatenatis atque retentis in antro illo; Verg. Aen. I 52: *vasto rex Aeolus antro Luctantes ventos tempestatesque sonoras Imperio premit ac vinclis et carcere frenat.*» Homericam Aeoli imaginem v. Od. κ 1. (Od. ε 383. Minerva ventos constringit.) — *Iapyga*] *Gellius* n. a. II 22, 2: *Legebatur tunc in carmine latino 'iapyx' ventus quaesitumque est quis hic ventus et quibus ex locis spiraret.* — ib. 21: *ex Ἰαπυγίας ipsius orae proficiscentem quasi Apuli eodem, quo ipsi sunt, nomine 'iapygem' dicunt. Eum esse propemodum caurum existimo; nam et est occidentalis et videtur exadversum eurum flare. Itaque Vergilius* (Aen. VIII 770) *Cleopatram e navali proelio in Aegyptum fugientem iapyge ferri ait.* Veget. de re milit. IV 38: *Occidentalem cardinem tenet Zephyrus, id est subvespertinus; huic a dextera iungitur lips sive africus, a sinistra iapyx sive favonius.*

5. Cui aliquid *creditum* est, is *debet* depositum et, si probus est, *reddit,* restituit die et loco constituto. Cfr. Stat. Silv. III 2. Propemptici Maelio Celeri 5: *Grande tuo rarumque damus, Neptune, profundo Depositum.*

6. Porphyrio, «Ambiguum», inquit, «utrum *debes finibus Atticis* an *finibus Atticis reddas.*» Hinc factum est, ut alii interpungerent post *Vergilium,* alii post *Atticis.* Aliter etiam Jahn: *Debes Vergilium*

Et serves animae dimidium meae.

Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit praecipitem Africum

Decertantem Aquilonibus
Nec tristis Hyadas nec rabiem Noti,

finibus Atticis: Reddas — qua quidem ratione sententiae nimis discerpi videntur, praesertim cum sic ad v. *reddas* vix aliud suppleas quam «nobis». *Creditum, debes, reddas* vocabula sunt de pecunia in faenus data.

8. *Et serves*] Una eademque actio significatur vv. *reddas incolumem* et *et serves*. — *dimidium*] Meleager Anth. Pal. II 464: *Νότος - - ἁμισύ μευ ψυχῆς ἅρπασεν Ἀνδράγαθον.*

9. *robur*] «durities», significatione tropice deducta a primaria v. *roboris* (*δρῦς ἀγρία*), ita tamen, ut propria non prorsus evanescat. Lectores enim Latini hic cogitabant primum de quercu s. clupeo e querneis asseribus confecto, deinceps de animi duritie. Nam hanc, non *ῥώμης*, primam sign. esse demonstrant vv. *roboreus, roburneus, robusteus* (*δρύϊνος*), *roboretum* et Italorum vv. *rovere, rovereto.* Similiter Cic. Acad. IV 201, *ἀναλγησίας* crimine sapientem liberans: *Sapiens non est e saxo sculptus aut e robore dolatus.* Alii rectius videntur explicare: *robur et aes triplex* est clipeus roboreus et lorica ex triplici aeris lamina confecta. Similiter Horat. c. III 16, 1. 2 *turris aenea robustaeque fores:* utroque loco significatur firmitas custodiae; qua qui nimis fretus est et ab omni periculo securus, nimia temeritate abreptus res maxime arduas consequi studet, ut est apud Sophocl. Antig. 332 sqq.: *πολλὰ τὰ δεινά, κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει. τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν πόντου χειμερίῳ νότῳ χωρεῖ κτλ.* Imitatus nostrum locum Seneca scripsit Medeae v. 301 sq.: *Audax nimium qui freta primus Rate tam fragili perfida rupit cet.* — Navigatio autem quomodo paullatim ab hominibus inventa sit, eleganter exponit Maximus Tyr. Diss. XII 2.

10—13. *truci*] «procelloso et pericula minitanti.» Catull. 4, 9: *trucemve Ponticum sinum.* — *praecipitem*] «necopinato *καταιγίζοντα*.» Ventorum *ἐπίθετον* haud adeo rarum apud poëtas. Ovid. Met. II 184: *acta Praecipiti pinus Borea.* — *Africum*] c. I 1, 15. — *decertantem*] «acriter luctantem cum aquilonibus.» c. I 9, 11. *ventos deproeliantis* dicit. Vv. *certandi, luctandi* apud poëtas haud raro, ap. Hor. semper construuntur cum dativo. Cf. ad c. II 2, 18.

14. *Hyadas*] Ovid. Fast. V. 165: *Ora micant Tauri septem radiantia flammis, Navita quas Hyadas Graecus ab imbre* (*ὕειν*) *vocat.* Cic. de d. n. II 111: *Latini imperite, quasi a suibus essent, Suculae.* — *tristis*] ortu et occasu suo tempestates excitare creditas. Cfr. Voss ad Aratum 172. Verg. Aen. III 516: *pluviasque Hyadas.* Georg. III 279. Auster: *pluvio contristat frigore caelum.* Pancrates in Anal. Brunck. T. I p. 259: *Ὤλεσεν Αἰγείου διὰ κύματος ἄγριος ὀρθεὶς Λὶψ Ἐπιηρείδην Ὑάσι δυομέναις.*

Quo non arbiter Hadriae
Maior, tollere seu ponere volt freta.

Quem Mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis monstra natantia,

18. *siccis* codices omnes, *rectis* Bentl. coni., *fixis* Cuningh. dubitanter.

15. «Qui maximus est dominator Hadriae, sive, procella excitata, attollere fluctus sive cessans placare volt;» Inverso ordine apud Hom. Od. κ 22: *ἠμὲν παυέμεναι ἠδ᾽ ὀρνύμεν ὅν κ᾽ ἐθέλῃσιν*. (*Hadria* autem rectior est scriptura quam *Adria*, cum in nummis legatur HAT.) Mon. Ancyr. V 12. 32.

16. *ponere*] Propert. III 15, 31: *magnos cum ponunt aequora motus, Eurus in adversos desinit ire Notos*. c. III 3, 5. *Auster Dux inquieti turbidus Hadriae.* — *tollere seu ponere volt* i. e. *sive tollere sive p. v. f.* Est licentia poetica, ut prius *sive* omittatur. Confer sat. II 8, 16. *Albanum, Maecenas, sive Falernum te magis appositis delectat, habemus utrumque.* Numquam apud Horatium *sive* idem significat quod *vel, aut;* vide ad c. I 6, 19; sat. II 1, 59.

17. *gradum*] ingressum, adventum, *Anschritt.* Lucan. II 100: *quantoque gradu Mors saeva cucurrit.* Mors h. l., ut Euripidis in Alcestide *Θάνατος*, *δαίμονος* personam induit, qui velut bellator «ingenti gradu» (Liv. II 10.) incedit. Eadem imagine Soph. Oed. Tyr. 28: *ἐν δ᾽ ὁ πυρφόρος θεὸς σκήψας ἐλαύνει λοιμὸς ἔχθιστος πόλει.* (Verg. Aen. XI 197: *Multa boum circa mactantur corpora Morti.*) Neque vero Orientalibus poëtis insolita est imago. Cfr. Schultensii Hamasa p. 413: *Ast ego, etiamsi diu superstes sim, Novi occursuram mihi cuspidem Mortis, quae corusca fulminat.* — Mortis cum gladio destricto gradum totamque formam monstrabit monumentum Etruscum apud Inghirami *Gall. Om.* III. T. 60. V. Excursum.

18. Apud veteres saepe fletus iis tribuitur, quibus nos vel alia perturbati animi signa vel silentium ac stuporem tribueremus. Propert. III 7, 55. naufragus: *Flens tamen extremis dedit haec mandata querelis.* Ovid. Metam. XI 539. item de naufragis: *Non tenet hic lacrimas, stupet hic.* Fast. III 596: *Iactatur tumidas exsul Phoenissa per undas, umidaque opposita lumina veste tegit.* Curtius V 5: *Desperatio ingens, adeo ut vix lacrimis abstinerent, incesserat.* Fuerunt, qui collato Euripidis Or. 383: *δεινὸν δὲ λεύσσεις ὀμμάτων ξηραῖς κόραις*, et Suida in v. *Ἀνέφερε. αὖος ἦν ὑπὸ τοῦ φόβου*, explicarent de hominis impii insano stupore. Verum a. vv. *Illi robur* cet., magisque etiam a vv. *Quem mortis* cet. impietatis atque insaniae reprehensio longe abest. Nam «*nullum mortis gradum timere*» summae est fortitudinis, quam, etsi secreto horrore perfusi, admirari tamen debemus. In seqq. demum progrediente cogitatione impietatem vocat eandem illam audaciam, quam antea propter admirationem vix animo conceperat. *Siccis oculis* est igitur Aeschyli Sept. c. Theb. 698: *ξηροῖς ἀκλαύστοις ὄμμασιν* nec audebimus corrigere poëtam scribendo: *rectis* vel *fixis* vel *invictis* vel etiam, quod Praedicovii erat somnium, *σικχοῖς*, *fastidiosis.* Ceterum lacrimas ab antiquis copiosius effundi solitas esse, multis scriptorum locis demonstratur, velut, ut Homerum omittamus, Eurip.

Qui vidit mare turbidum et
Infamis scopulos Acroceraunia?
Nequiquam deus abscidit

19. *turbidum* Blandinii, AOM aliique, Bentl., Haupt, Vahlen, L. Müller, *turgidum* Graev., Voss., bR πφψ alii, Orelli. — 20. *Acrocerauniae* cR πφψ al. *alta Ceraunia* Luctat. Plac. ad Stat. Theb. VI 155.

Helena 950 sq. *καίτοι λέγουσιν ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ᾽ ἀπ᾽ ὀφθαλμῶν βαλεῖν.* Callim. epigr. 58 Wil. *Τίς, ξένος ὦ ναυηγέ; Λεόντιχος ἐνθάδε νεκρὸν εὗρέ σ᾽ ἐπ᾽ αἰγιαλοῦ — δακρύσας ἐπίκηρον ἑὸν βίον. οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἥσυχον.* Et Caesar b. g. I 39 milites suos de incredibili Germanorum virtute certiores factos *interdum lacrimas tenere non* potuisse narrat. Seneca Herc. [Oet.] 1264 sqq.: *O malum simile Herculi! unde iste fletus? unde in has lacrimae genas? invictus olim voltus et numquam malis lacrimas suis praebere consuetus (pudet) iam flere didicit. quis dies fletum Herculis, quae terra vidit? siccus aerumnas tuli.*

19. *turbidum*] recte codices meliores exhibent; *turgidum* enim, ut alii malunt, mare non dicebatur neque undae turgent, sed *tumidum* aut *turbidum*, conf. c. III 3, 5.

20. *Infamis*] *δυσωνύμους*, propter multa quae ibi fiunt naufragia. Sic Liv. XXI 31: *infames frigore Alpes.* Val. Flacc. II 622: *Parium infame fragosis vadis.* Tac. Hist. II 93: *infamibus Vaticani locis* (propter aërem pestilentem). — Contra eos, qui praetulerant *alta Ceraunia,* Bentleius monuit: «Non sane tolerari hic potuit duplex epitheton *infamis* et *alta.* Hoc enim illius vim infringeret.» (Opposuit quidem Iohnson Lucani III 652: *scopulosa Ceraunia nautae Summa timent.*) Adiunge longe robustiorem et, ut ita dicam, terribiliorem esse sonum v. *Acroceraunia* quam vv. *alta Ceraunia*, etsi ceteri poëtae addito epitheto *Ceraunia* plerumque usurpant. Verg. Georg. I 332: *Aut Atho aut Rhodopen aut alta Ceraunia telo Deicit.* Apud Prop. I 8, 19. olim: *per saeva Ceraunia,* nunc: *praevecta Ceraunia.* Idem II 16, 3: *saxo-Ceranno.* Ovid. Am. I 9, 19: *violenta Ceraunia.* Ovidius tamen R. A. 738: *Hae tibi sint Syrtes, haec Acroceraunia vita.* Hic autem nomen *κύριον* minime dedecet elocutionem poëticam, cum appositio *infames scopulos* satis illud ornet. Statii vero Scholiasta locum memoriter videtur attulisse ad Theb. VI 155.; alibi idem servat librorum lectionem. Nomen ipsum inde ductum, quod propter altitudinem crebro de caelo tanguntur. Promunturium est Epiri, hodie *il monte della Chimera.*

21. 22. *Nequiquam*] «Quid, quod primus ille nauta etiam deorum immortalium voluntati restitit?» Scribimus *Nequiquam* non solum codicum Horatianorum auctoritatem secuti (vide c. I 15, 3. 16. sat. II 7, 27. epist. I 3, 32), sed etiam ceterorum scriptorum; conf. Neue Formenlehre der lat. Sprache II² pg. 642 sq. Keller et Holder praeferunt *nequicquam.* — *deus*] In rebus ad *κοσμογονίαν* spectantibus saepe *deus* infinite pro *Iove.* Ovid. Met. I 21: *Hanc deus et melior litem natura diremit.* — «Frustra igitur deus discrevit inter se orbis terrarum partes *Oceano dissociabili,* activa significatione, «qui eas dissociaret», ut Lucret. I 11: *genitabilis aura Favoni,* Ovid. Met. XIII 857: *penetrabile fulmen.* Quod

Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen inpiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus

22. *dissociabili* codices *dissociabilis* Bentl. coni., quam fecerat iam Gualterius, *dissociabile* Cuningh. coni. firmata a cod. Leid. prob. Oudend. ad Apul. Met. V p. 359. — 27. *Atrox* Bothius.

Reiskius interpretatus est 'Oceanum ἄμικτον, quocum societas nulla contrahi possit: minus aptum propterea videtur, quod qui Oceano se credunt, reapse societatem quandam cum eo ineunt. Nec vero explicare possumus cum Ouwensio: «terras abscidit ab Oceano; mare et terram diversa esse elementa deus voluit, antiqua eorum societate, cum adhuc unum chaos essent, dissoluta, unde Ovid. Met. I 22: *Nam caelo terras et terris abscidit undas; dissociabilis* autem idem est, quod *dissociatus.*» Quam in interpretationem incidit maxime propter v. *abscidit,* cum ei, nostra si vera esset, *discidit* requiri videretur. Sed cum v. *discidit* et propter metrum et propter egregium illud ἐπίθετον *dissociabili* uti non posset, scripsit *abscidit,* non terram a mari, sed unam partem orbis terrarum ab altera. Regel sic interpretatur: «Cuius remota inter se sociari nequeunt litora.» — Quodsi cum Bentleio legas *dissociabilis,* huius voc. unica interpretatio erit: «dissociatas, dissaeptas», epitheto satis otioso. Neque vero Oudendorpii ad Apuleii Met. V p. 359. probamus *dissociabile,* id est, «dissociabiliter.» Comparari quidem poterat ex parte Verg. Aen. XII 338: *miserabile caesis Hostibus insultans,* sed recipere vetat consuetudo Horatiana, quae etsi admittit *dulce ridere, turbidum laetari* cet., *dissociabile abscindere* numquam amplexa esset. Conf. ad. c. I 22, 23.

23. 24. *inpiae* per adiectivi prolepsin poëticam; nam propter id ipsum, quod *transiliunt vada, inpiae* fiunt. Cfr. Koch ad Luciani Char. p. 55. — *transiliunt*] «rapido cursu traiciunt.» Propert. I 17, 13: *A pereat, quicumque rates et vela paravit Primus et invito gurgite fecit iter!*

25. *omnia perpeti*] γένος δεινὸν πάντα τλῆναι, omnia, etiam maxima pericula subire; in quo ipso inest notio omnia *faciendi,* quae cruciatum creare possint.

26. *Gens*] Philosophus aliquis scholasticus excogitasse videtur lect. codicum Torrentii: *Mens humana. Ruit* autem *per vetitum nefas* breviter ac nove dictum est pro: «*ruit per vetitum* atque adeo *nefas* committere audet.» Nimis argute Bosscha: «*Nefas* est, quod non licet, quod naturae impulsu non licere sentit homo, v. c. latrocinari, caedem committere: *vetitum nefas,* cui natura se multis et magnis impedimentis opposuit, quod homo committere non potest nisi ruptis ac revolsis his impedimentis.» Adeo vero in hoc haeserunt, ut Oudendorp proponeret *per vetitum in nefas,* Duhamel *per vetitum et nefas,* quod ipsum in suspectissimo suo codice Sorbonae repperisse se ait Valart.

Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheria domo
Subductum macies et nova febrium
Terris incubuit cohors,
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aera
Pennis non homini datis;

35. *Pennis* codicum maior pars, *Pinnis* Blandinii, AOR. prob. O. Keller, L. Müller alii.

27. *Audax* consulto repetitur, ut notio primaria; id quod non agnovit, qui proposuit *atrox*. Est igitur: «Audax, rursus dico, Prometheus ille, audaciae et fraudulentae sollertiae mortalium quasi species et symbolum.» — *Iapeti* filius Prometheus. Hesiod. *Ἔργ.* 50: *Ζεὺς Κρύψε δὲ πῦρ, τὸ μὲν αὖτις ἐῢς πάϊς Ἰαπετοῖο Ἔκλεψ' ἀνθρώποισι Διὸς πάρα μητιόεντος Ἐν κοίλῳ νάρθηκι, λαθὼν Δία τερπικέραυνον.* — *genus*] Sic Catull. 61, 2. Hymenaeum *Uraniae genus* appellat.

28-30. *fraude mala*] *κακῇ τέχνῃ.* Dictum est ut *dolus malus.* — *aetheria domo*] Eurip. Melanippae *σοφῆς* fr. 491 ed. Nauck. *Ὄμνυμι δ' ἱερὸν αἰθέρ', οἴκησιν Διός.* — *Subductum*] «subreptum, furto ablatum in ferula.«

30. *macies*] «*Φθίσις* et febres (febres maciem afferentes) ante ignotae tamquam sceleris commissi poenae humano generi *incubuerunt*, *ἐπέσκηψαν.* (Lucret. VI 1143: morbus *Incubuit-populo Pandionis.*) Iam apud Hesiod. *Ἔργ.* 102. e Pandorae dolio patefacto: *Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ Αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι.* Cuius tamen fabulae poëtae Latini, qui quidem exstant, nusquam mentionem faciunt. Servius ad Verg. Ecl. 6, 42: *Ob Promethei furtum irati dii duo mala immiserunt terris, febres et morbos, sicut et Sappho et Hesiodus memorant, - - quod tangit etiam Horatius.*

32. *Semoti - - tarda*] Cumulat homonyma, quo fortius significet diutius vixisse homines ante funestum Promethei donum quam postea. *Necessitas* fatalis *leti* acceleravit gradum, rursus Homeri *Μοίρας θανάτοιο* persona induta, et argutatur, qui de *Necessitate leti* hoc negat, de *Leto* necessario concedere cogitur a Vergilio Aen. VI 277: *Letumque Labosque. Letum* et *Mors* quo modo differant, docet Lessingius Op. vol. VIII pg. 235 L.-M. — Ceterum Galiani et Bosscha falso, ut reor, construunt: *necessitas corripuit gradum Leti.*

34. Verg. Aen. VI 14: *Daedalus, ut fama est, fugiens Minoia regna, Praepetibus pennis ausus se credere caelo.* Ov. Met. VIII 183. — *vacuum*] Pind. Ol. I 6: *ἐρήμας δι' αἰθέρος*

36. *perrupit*] «Optimus versus, ut qui strepitu verborum tumultuantem et per vim ad inferos irrumpentem Herculem nobis ante oculos adducat.» Landinus. Ultima v. *perrupit* longa in arsi, nec

Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus ardui est;
Caelum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Iovem ponere fulmina.

36. *Perrupit* cod. paene omnes, *Perrupitque* codices pauci, in his Bern. b et Dessauiensis. — 37. *ardui est* Blandinii, AO bSTc alii, *arduum est* RM alii.

opus fulcro *perrupitque*; qua de productione conferantur quae ad c. I 13, 6 disseruimus. — *Acheronta*] ut Cerberum ex Orco extraheret, qua occasione usus simul amicum Theseum liberavit. Cfr. ad c. IV 7, 28. — *Herculeus labor*] «Hercules, qui omnes labores fortiter exanclavit.» Haud cogitandum de Graeco modo *βίη Ἡρακληείη*.

37. Lectionem codicum vetustiorum et meliorum (etiam Franequerani Bosii) *ardui est* retinui et propter *κρίσεως* diplomaticae rationes et quia Horatius a volgari consuetudine consulto recessisse videtur: alioqui sane usitatius esset: «*nil mortalibus arduum est*», vel sine dativo: «*nil ardui est* hoc vel illud facere.» Numquam tamen obliviscemur, ipsum Horatium scripsisse vel *arduist* vel *arduumst*, quae sane facile confundi poterant a librariis.

38. *stultitia*] quia *ἀδύνατον*. Pindar. Pyth. 10, 42: *ὁ χάλκεος οὐρανὸς οὔ ποτ᾽ ἀμβατὸς αὐτῷ*.

40. *iracunda*] Pindarus quoque Nem. 6, 90. Iovi tribuit *ἔγχος ζάκοτον*. — *ponere*] ut saepenumero apud Ciceronem et Livium *ponere arma*. Conf. c. III 2, 19. 4, 60. De re vide c. I 12, 59. *Iracunda* autem per *ἐναλλαγὴν* vocat fulmina, ut c. I 15, 33 *iracunda classis Achillei*. Iam Homerus Il. *Z* 528 *κρητῆρα στήσασθαι ἐλεύθερον ἐν μεγάροισι*. Apud Horat. c. I 18, 7 *modici munera Liberi;* c. III 1, 42 *purpurarum sidere clarior-usus;* epod. 16, 60 *laboriosa cohors Ulixei;* epod. 10, 14 *inpiam Aiacis ratem*.

EXCURSUS.

Vergilius poeta 'anno aetatis quinquagesimo secundo impositurus Aeneidi summam manum statuit in Graeciam et in Asiam secedere triennioque continuo nihil amplius quam emendare, ut reliqua vita tantum philosophiae vacaret: sed cum ingressus iter Athenis occurrisset Augusto ab oriente Romam revertenti destinaretque non absistere atque etiam una redire, dum Megara cognoscit, languorem nactus est eumque non intermissa navigatione auxit ita, ut gravior aliquanto Brundisium appelleret, ubi diebus paucis obiit XI kal. Octobr. Cn. Sentio Q. Lucretio coss.' (a. u. 735). Haec narrat in vita Vergilii C. Suetonius (ap. Reiffersch.

pg. 62 sq.). Inde permulti ab Horatio ipso illo anno hoc carmen scriptum esse arbitrati sunt. Cui opinioni cum ceterorum carminum rationes adversari viderentur, primus C. Lachmannus (v. supra pag. 11) hoc tertio carmine de Vergilio poeta cogitandum esse negavit, eique obsecutus ut in ceteris fere rebus C. Franke in fastis Horatianis pg. 67 apud Horatium v. 8 non *Vergilium*, sed *Quintilium*, (cuius de obitu agitur c. I 24) scribendum esse coniecit. At de illo non scripsisset, quamvis carum haberet, *serves animae dimidium meae;* neque illi carmini praecipuum locum (vide supra pg. 26) assignavisset, ut taceamus de temeritate coniciendi prorsus improbabili. Nihil igitur restat nisi ut Vergilium in Graeciam secedere iam aliquot annis ante voluisse statuamus eamque sententiam L. Müller, O. Keller (epilegom. pg. 19) aliique probaverunt.

Erant qui totius carminis duas esse partes parum inter se cohaerentes (v. 1—8. 9—40) statuerent; sed illi non perspexerunt, Horatio hominum audaciam damnandam videri, quod propter illam maris temptandi temeritatem amici dilectissimi salus in discrimen vocaretur. Nec magis audiendi sunt (Meineke, Lehrs) qui Peerlcampio auctore v. 17—20 eiecerunt.

CARMEN IV.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,

IV. Inscr. volg. (AS.) *Ad Sestium de verno tempore.*

IV. Tempus, quo hoc carmen compositum sit, exploratum non est. Weber refert ad a. 715., quia Epodorum formis posterioribus temporibus iam usus non sit, alii ad a. 718., Grotefend ad a. 725, non nulli, ut Walckenaer, Ad. Kiessling ad a. 731., propter Sestii consulatum. Inscriptum est L. Sestio, quem Augustus consulem sibi suffecit a. 731. *Λούκιον ἀνθ' ἑαυτοῦ Σήστιον ἀνθείλετο, ἀεί τε τῷ Βρούτῳ συσπουδάσαντα καὶ ἐν πᾶσι τοῖς πολέμοις συστρατεύσαντα καὶ ἔτι καὶ τότε καὶ μνημονεύοντα αὐτοῦ καὶ εἰκόνας ἔχοντα καὶ ἐπαίνους ποιούμενον.* Dio Cass. LIII 32. (quam animi nobilitatem in Augusto praedicat etiam Ovidius Trist. I 5, 39. 40. II 43: *Tu veniam parti superatae saepe dedisti, Non concessurus quam tibi victor erat.*) Exstat eius nummus unâ amici memoriam conservans apud Riccio *M. F. R.* p. 212: *L. SESTIVS. PRO. Q.* || *Q. CAEPIO. BRVTVS. PRO. COS.* Cum viro illo generoso amicitiam contraxerat Horatius, cum tribunus militum Bruto duce erat. Male cod. nonnulli in Inscriptione et Porphyrio ei *Publii* praenomen paternum tribuunt, quod iis ex Tullii Sestiana notius erat. (Utrum autem imitatus sit Alcaei illud: *Ἦρος ἀνθεμόεντος ἐπάϊον ἐρχομένοιο,* (frg. 45 Bgk.) an aliud, prorsus incertum manet.)

1. *Solvitur*] Hunc versum asynartetum ex tetrametro dactylico et ithyphallico constantem invenit Archilochus, fragm. 100 Bgk.: *Οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη*; idem prorsus nostri carminis metro usus frgm. 103: *Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς Πολλὴν κατ' ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν Κλέψας ἐκ στηθέων ἁπαλὰς φρένας.* — Pseudotibull. III 5, 4: *Cum se purpureo vere remittit hiems.* Contra *rura gelu claudit hiems* Verg. Georg. II 317. Hor. c. IV 12, 1: *Veris comites - - animae Thraciae.* — Ver autem apud Romanos incipiebat IV id. Febr. Ovid. Fast. II 149. vel VII id. Febr. Vid. ad v. 11.

2. Iambum ex prima sede (ut c. II 18, 8.) expulsuri frustra correxerunt *ducuntque,* item *torquentque, truduntque* (Oudend.) Librorum scripturam firmat Marius Victorinus p. 117. Keil et *trahere* recte de navibus dici evincit etiam Nonius p. 234. Merc.: *classis trahere in salum;* «in mare» autem addere, quod h. l. nonnemo desideravit, nihil attinebat; quo enim alio traherentur? Scribit Vegetius de re mil. V 9. ex die III id. Novembr. usque in diem VI id. Mart. maria claudi. «*Natalis vero,* inquit, *ut ita dicam, navigationis sollemni certamine publicoque spectaculo multarum gentium celebratur.*» Gratissima igitur haec imago, ab H. Peerlcampio acriter reprehensa, debebat esse etiam Horatio, ut postmodum Paulo Silentiario, eius et Propertii interdum imitatori, Anth. Pal. II. p. 284.: *Ἄρτι δὲ δουρατέοισιν ἐπωλίσθησε κυλίνδροις Ὁλκὰς ἀπ' ἠϊόνων ἐς βυθὸν ἑλκομένη.*

Trahuntque siccas machinae carinas,
Ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni,
Nec prata canis albicant pruinis.

Iam Cytherea choros ducit Venus inminente luna,
Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum gravis Cyclopum

Tunc *machinis*, id est, phalangis, cylindris funium ope naves in mare deducebantur. Caesar B. C. II 10: *hoc opus omne - - machinatione navali phalangis subiectis ad turrim - admovent.*

3. 4. *neque - - aut - - nec*] ut c. II 9, 1. *Non - - aut - - nec.* — *Cana* poetis et *pruina* et *nix.* Sat. II 5, 41. Verg. Ge. II 386. Ovid. Her. V 16.

5. Lucret V 737: *It Ver et Venus et Veris praenuntius ante Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter.* Tibull. II 3, 3 item de tempore verno: *Ipsa Venus laetos iam nunc migravit in agros.* — *Venus Cytherea* sic iunctim rarissime invenitur (Arnob. V 24.), et inter Graecos apud recentiores dumtaxat, ut apud Musaeum v. 32: *ἀλλ᾽ αἰεὶ Κυθέρειαν ἱλασκομένη Ἀφροδίτην.* Simile tamen est in Hymno Homerico in Venerem 1: *ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης Κύπριδος.* Theogn. 1386: *Κυπρογενὲς Κυθέρεια δολοπλόκε.* (Ovid. Her. 7, 59: *mater Amorum Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.*) Certe nihil erat causae, quod Oudendorpius laesa metrica lege coniceret *Cytherea choros ducit nemori inminente luna.* — *inminente*] «desuper, medio ex caelo lucente,» non «oriente.» Noctu remotis mortalibus arbitris terra grata est caelestibus. Stat. Silv. I 1, 95: *sub nocte silenti, Cum superis terrena placent.* — *choros ducit*] de saltatione ad artis regulas composita, ut Verg. Aen. I 499: *Exercet Diana choros;* non: ludibunda huc et illuc salit.

6. *Iunctae*] Eurip. Hippol. 1147: *συζυγίαι Χάριτες.* Seneca de Benef. I 3: *tres Gratiae sorores manibus implexis, ridentes, iuvenes et virgines, solutaque ac pellucida veste.* Suidas II 1603 Bernhardy: *Τρεῖς αἱ Χάριτες, Πειθώ, Ἀγλαΐα καὶ Εὐφροσύνη.* — *decentes*] *ἁβραὶ Χάριτες.* Sappho fragm. 60. Bgk. Hesiod. Theog. 907: *Τρεῖς δέ οἱ* (Iovi) *Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους, Ὠκεανοῦ κούρη, πολυήρατον εἶδος ἔχουσα, Ἀγλαΐην τε καὶ Εὐφροσύνην Θαλίην τ᾽ ἐρατεινήν.* Sunt igitur «amabiles», ut c. I 18, 6: *decens Venus.* (Ceterum cfr. Roscheri lexicon mythologicum s. v. *Χάριτες.*

7. *quatiunt*] «Saltant numerose nunc hoc, nunc illo pede terram pulsantes.» Pro *quatere* alibi *pellere, pulsare, tundere terram.* Sil. III 347: *pedis alterno percussa verbere tellus.* Similes loci sunt Hymn. in Apoll. Pyth. 194: *Αὐτὰρ ἐϋπλόκαμοι Χάριτες καὶ ἐύφρονες Ὧραι, Ἁρμονίη θ᾽ Ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ τ᾽ Ἀφροδίτη Ὀρχεῦντ᾽ ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχουσαι,* et fragm. *τῶν Κυπρίων* apud Athen. XV p. 682: *Ἡ δὲ σὺν ἀμφιπόλοισι φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη Πλεξαμένη στεφάνους εὐώδεας, ἄνθεα γαίης, Ἂν κεφαλαῖσιν ἔθεντο θεαὶ λιπαροκρήδεμνοι, Νύμφαι καὶ Χάριτες ἅμα δὲ χρυσῆ Ἀφροδίτη, Καλὸν ἀείδουσαι κατ᾽ ὄρος πολυπιδάκου Ἴδης.* — *gravis*] laboriosas. «Iam appropinquat tempus aestivum; eo enim inminente in Aetna monte Volcanus procudit fulmina Iovi, quae in aestate mittat.» Schol. apud Vanderb.

Volcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput inpedire myrto
Aut flore, terrae quem ferunt solutae;
Nunc et in umbrosis Fauno decet inmolare lucis,

8. *urit* codices plerique, *visit* AOMR Bentley, O. Keller.

Eandem interpretationem proposuit etiam Glareanus: «Cur hic Volcani fiat mentio, nullus commentatorum explicat. Ego ideo puto eius meminisse poëtam sub verni temporis descriptionem, ut Iovi fulmina paret ad aestatem, qui hieme, more hiemantium militum, in Olympo suo inclusus cum ceteris dis egregie potarit.» — *Cyclopum*] Distinguendi *τρωγλοδύται*, coclites Homeri (Polyphemus) ab Hesiodi (Theog. 140.) Cyclopibus, Caeli et Terrae filiis (*Ἄργης, Στερόπης, Βρόντης*), qui iam apud Apollonium Argon. I 728. Iovi fulmina cudunt, et a Cyclopibus Thraciis, Cyclopiorum murorum in Argolide cet. conditoribus.

8. *Volcanus*] Eius effigiem vide in Gerhard *ant. Bildw.* T. LXXXI 3: *Im Angesicht ist die derbe Tüchtigkeit des erfahrenen Feuerbezwingers mit geschickter Künstlerhand ausgedrückt.* — *ardens*] ut Claudian. c. XLIV (ed. Jeep) 3: *ardentis antra dei*, Statius Silv. III 1, 133: *flammeus Mulciber, διάπυρος, αἴθων* Suidas: *Αἰθαλόεις θεὸς ὁ Ἥφαιστος ὡς χαλκεύς.* Eundem Lucianus de Sacrif. 6. vocat *πυρίτην καὶ σπινθήρων ἀνάπλεων οἷα δὴ καμινείτην.* Est igitur «flammis relucens.» — *urit*] igne a se accenso, ut ferveant ferri massae et flammis colluceat tota officina. Proxime accedit Eurip. Troad. 308: *φῶς φέρε, σέβω, φλέγω - - λαμπάσι τόδ' ἱερόν*, «facibus hoc templum collustro.» Hippol. 1279: (*γῆν*,) *τὰν Ἅλιος αἰθομέναν δέρκεται*, «lumine suo ac splendore collustratam.» Propert. II 1, 54: *sive Colchis Colchiacis urat aëna focis.* Audaciora etiam haec: Pind. Ol. 9, 21: *φίλαν πόλιν μαλεραῖς ἐπιφλέγων ἀοιδαῖς.* Eurip. Phoen. 24: *Ἄρης αἷμα δάϊον φλέγει.* Cum nonnulli offenderent in homonymis *ardens urit*, correxcrunt iam antiqui librarii, neque prorsus infeliciter, *visit* (c. III 28, 14: *Venus Paphon iunctis visit oloribus.* Apollon. Rhod. III 41 de Volcano: *ἀλλ' ὁ μὲν ἐς χαλκεῶνα καὶ ἄκμονας ἦρι βεβήκει*), Iulius Caesar Scaliger *urget*, Cuningh. *quassat* vel *vexat*, Wadius *versat*, fere ut Seneca Hippol. 190: *Et qui furentes semper Aetnaeis iugis Versat caminos.* Quae tamen omnia languidiora sunt quam *urit* — Egregiam Volcani in officina sua Thetidi Achillis scutum porrigentis imaginem invenies in *Museo Borbonico* X. T. 18. De Clarac *Mus. de Sculpt.* T. 84.

9. *nitidum*] unguentis delibutum. — *inpedire*] Stat. Silv. IV 3, 68: *Crinem mollibus impeditus ulvis Volturnus*; c. I 7, 23: *vincire*, redimire corona, quae est veluti vinculum, impedimentum capitis.

10. Verg. Georg. I 44: *Zephyro putris se glaeba resolvit.*

11. *Fauno*] Cfr. ad c. I 17. Dionys. Halic. I 31: *Φαῦνον ὡς ἐπιχώριόν τινα Ῥωμαῖοι δαιμόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσιν.* Ovid. Fast. II 193: *Idibus* (Febr.) *agrestis fumant altaria Fauni.* (Et *Faunalia* non. Decembr. Porphyr. ad c. III 18, 10.) Ver autem Romani inchoabant iam a. d. VII. id. Febr. teste Varrone RR. I 28., quo die Favonius spirare incipit. Columella II

Seu poscat agna sive malit haedo.

Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turris. O beate Sesti,
Vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam.

12. *agna* cod. fere omnes, *agnam* duo cod. Bland., Dessauiensis, Porphyr. cod. Monacensis, Marii Victorini III 12, 16 (pg. 136 Keil) codex Parisinus, eiusdem cod. Palatinus habet *agna*. — 15. *incohare* scripsimus, ut Augustus in Mon. Ancyr. IV 15, vid. Momms. ed. altera pg. 194. Conf. Brambach orthogr. pg. 293; codices Horatii habent *inchoare*.

2, 15. — *inmolare*] et cum accusativo construitur (*bovem inm.* Cic. de deor. nat. III 88. *inferias inm.* Aen. X 519.) et cum ablativo. (*quibus hostiis inmolandum sit* Cic. de leg. II 29. Liv. XLI 14: *inmolantibus Iovi singulis bubus.* Verg. Ecl. 3, 77 *facere vitula.*) Sed ex pontificum sermone, qualem cognoscimus ex Tabulis fratrum arvalium, legitima haec erant: *inmolare bovem* cet., *facere ture et vino* Conf. Acta Arvalia ed. Henzen, pg. 73 sq. Ablativum h. l. agnoscit iam Servius ad Verg. Ecl. 3, 77. — *lucis*] qualis erat Fauni lucus, templum oraculumque ad fontem Albuneae in agro Tiburtino. Cfr. Interprett. ad Verg. Aen. VII 82.

13. *Pallida*] quia exsanguis, non: «pallidos reddens.» — *aequo pede*] in pedestri oratione: «pauperes et divites aeque abripit.» — *pede pulsat*] Recentiores in hac imagine offensi, «*pulsare* minus recte de accessu dici» contendentes, eam amovere conati sunt, sed proprie accipiendum ex solito antiquorum more. Callimachi Hymn. Apoll. 3: *Καὶ δήπου τὰ θύρετρα καλῷ ποδὶ Φοῖβος ἀράσσει.* Plaut. Most. 453: *pulsando pedibus paene confregi hasce ambas* (fores). Ovid. Heroid. 21, 46: *Persephone nostras pulsat acerba fores.* — *tabernas*] humiles tenuiorum habitationes in oppidis, ruri tuguria, casas. — *aequo - - Regumque*] Cfr. III 1, 13 *aequa lege necessitas sortitur insignis et imos*; c. II 18, 32 *aequa tellus pauperi recluditur regumque pueris;* c. III 4, 48 *divosque mortalisque turmas imperio regit unus aequo;* nullo tamen loco *aequus-et* vel *aequus-que* idem est quod *aequus-atque,* qua in re erravit Hand Tursell. I pg. 191.

14. *turris*] locupletium aedes excelsiores. — *beate*] participium, i. e. quamvis fortuna tibi multa concesserit, tamen cet.

15. *summa*] quia ex singulis diebus conficitur breve vitae spatium. — *spem - - longam*] Tac. Ann. XIII 37: *omissa spe longinqua et sera.* — *incohare*] semper significat ita aliquid incipere, ut non finiatur. Seneca Ep. 101: *O quanta dementia est spes longas incohantium!* Simonides fragm. 39 Bgk. *Ἀνθρώπων ὀλίγον μὲν κάρτος, ἄπρηκτοι δὲ μεληδόνες, Αἰῶνι δὲ παύρῳ πόνος ἀμφὶ πόνῳ· Ὁ δ' ἄφυκτος ὁμῶς ἐπικρέμαται θάνατος· Κείνου γὰρ ἴσον λάχον οἵ τ' ἀγαθοὶ ὅστις τε κακός.*

16. *Iam*] de re suo tempore pro certo futura ideoque confidenter exspectanda, ut Tibull. I 1, 70: *Iam veniet tenebris mors adoperta caput.* Hand Turs. III p. 125. — *premet nox*] Verg. Aen. VI 828:

Iam te premet nox fabulaeque Manes
Et domus exilis Plutonia quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis

16. *fabulaeque manes* codices plerique, *fabulaeque et manes* ORS aliique pauci; *fabulam atque manes* H. Peerlkamp, *frivolaeque moles* Usener, *arbiterque Minos* coll. c. IV 7, 21 sq. W. Paul.

animae dum nocte premuntur. Asclepiades Anal. Br. I p. 213: *μετά τοι χρόνον οὐκέτι πουλύν, Σχέτλιε, τὴν μακρὰν νύκτ' ἀναπαυσόμεθα.* — *fabulae*] Non est genitivus sing., sed nom. plur., Manes fabulosi, id est, inanes. Callimach. Epigr. 14, 3: *τί δὲ Πλούτων; Μῦθος.* Et *fabulas Manes* hinc sumpsit Iulius Agathemerus in Anthol. Lat. Burm. II p. 473: *Angar haud miserae pavore mortis, Quae ad domus trahet invidas Averni, Fabulas Manes ubi rex coërcet.* Pers. 5, 152: *cinis et manes et fabula fies.* Ex hac imprimis imitatione Persii, qui Horatianam appositionem dissolvit, patet, non explicandum esse: «de quibus multae fabulae narrantur», ut est sane c. I 22, 7: *fabulosus Hydaspes.* Seneca Troad. 403. de Orco: *Rumores vacui verbaque inania, Et par sollicito fabula somnio.* Ex v. autem *premet*, «tenebris suis urgebit,» eliciendum: «circumdabunt, circumvolitabunt te manes» et ad vv. *domus exilis:* «te teget.»

17. Epist. I 6, 45: *Exilis domus est, ubi non et multa supersunt,* paupercula et angusta, sive, ut Bentleius: «egens et inops, sine supellectile et penu;» in Orco autem omnia, ut umbras ipsas, «exilia, vana, inania, tristia» sibi fingebant, ut Hom. Od. κ 512: *'Αΐδεω δόμον εὐρώεντα.* Verg. Aen. VI 269 *Terque domos Ditis vacuas et inania regna.* Alii inde a Rutgersio V. L. p. 240. minus apte cogitant de ipso sepulcro, quod *Ditis aeterna domus* appellatur in Anthol. Lat. II p. 268, itemque *domus aeterna* in Orellii Inscriptt. Lat. 1174. 4525., *domus certa* 4850., *Νυκτὸς δόμος* Anyte Ep. 20., *Φερσεφόνης θάλαμος* Welcker Ep. p. 7. Totam ad sententiam cfr. Ecclesiastic. XIV 16: *Δὸς καὶ λάβε καὶ ἀπάτησον τὴν ψυχήν σου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν Ἅιδου ζητῆσαι τρυφήν.*

18. *regna vini*] «Tum non iam rex, magister conviviorum, *συμποσίαρχος*, eris», qui talorum iactu venereo creabatur. Plaut. Stich. 696: SA. *Nos volo ludere inter nos. Strategum te facio huic convivio Stratege noster, cur hic cessat cantharus? Vide, quot cyathos bibimus.* St. *Tot, quot digiti sunt tibi in manu.* Mos autem iste a Graecis receptus erat. Plato Symp. 210. E.: *ἄρχοντα αἱροῦμαι τῆς ποσεως ἐμαυτόν.* Cf. c. II 7, 25: *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Verg. Copa 37: *Pone merum et talos; pereant, qui crastina curant! Mors aurem vellens, Vivite, ait, venio.*

20. *mox*] Ubi pueritiam excesserit. — *tepebunt*] Timidiorem magisque verecundum virginum amorem significat, dum iuvenes amore incensi *calent.* Sic de Violantillae amore Venus apud Stat. Silv. I 2, 139: *ipsam iam cedere sensi Inque vicem tepuisse viro.* «Graeci *ἐνθάλπεσδαι ἔρωτι.*» Doer. *Lycidas* etiam apud Bionem 4, 10 nomen pueri delicati. Comparant Theognid. 973: *Οὐδεὶς ἀνθρώπων, ὃν πρῶτ' [πότν' Bgk.[4]] ἐπὶ γαῖα καλύψῃ Ἔς τ' Ἔρεβος καταβῇ, δώματα Περσεφόνης Τέρπεται οὔτε*

Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
  Nunc omnis et mox virgines tepebunt.

19. *Lycidan* 'Codex inter optimos Reginensis cum duobus Torrentii' Bentl., ex Kelleri codicibus R et Argentoratensis (D), ceteri vel *Lucidam* vel *Licidam* vel *Lycidam.*

λύρης οὔτ' αὐλητῆρος ἀκούων, Οὔτε Διωνύσου δῶρ' ἐσαιρόμενος. Ταῦτ' ἐσορῶν κραδίῃ εὖ πείσομαι, ὄφρ' ἔτ' ἐλαφρὰ Γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρεμέως προφέρω.

CARMEN V.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

V. Inscr. volg. *Ad Pyrrham.* — *Ad meretricem* S. Om. T.

V. De tempore nihil constat, nisi quod metrum annos fere 723—731 indicat. «Quis nunc, o Pyrrha, quae totiens me decepisti, te fruitur speratque (sed ille quoque frustra) te semper fidam fore?» Non male Acron: «Percontatur Pyrrham, quacum olim consueverat, quo amatore nunc fruatur, et munditias eius et blanditias laudat, sed cum quadam adhuc amantis invidia.» Qui sublatis interrogationibus *Qui multa* legunt clausulamque continuant usque ad v. *fallacis*, non animadverterunt longo hoc ambitu omnia multo languidiora fieri.

1. *gracilis*] teres ac tener; sic apud Lucretium IV 1166 amatores *ἰσχνὸν ἐρωμένιον* et *ῥαδινὴν* laudant. Italorum est *svelto.* — *in rosa*] Non de coronis cogitandum, (ut cum dicunt *potare in rosa,* Cic. de fin. II 65 et *esse in rosa* Tuscul. V 73.), sed de lecto rosarum cumulo strato, id quod potissimum demonstrat v. *multa,* quod de acervo rectum est, de corona acceptum prope ridiculum foret. Immo sunt Ephippi apud Athen. II 30 (pg. 48 c). *ῥοδόπνοα στρώματα* et ad totum locum cfr. Aristoph. fr. 116 Dind. poet. scen. pg. 193: *Ὅστις ἐν ἡδυόσμοις Στρώμασι παννυχίζων τὴν δέσποιναν ἐρείδεις,* Martial. VIII 87, 2: *Liber in aeterna vivere digne rosa.* Seneca Ep. 36, 9: *in rosa iacere.* Lucius ed. P. L. Courier p. 20. Palaestra cum Lucio concubitura *τῶν στρωμάτων ῥόδα πολλὰ καταπέπαστο, τὰ μὲν οὕτω γυμνὰ καθ' αὑτά, τὰ δὲ λελυμένα, τὰ δὲ στεφάνοις συμπεπλεγμένα.* De rosacei cubilis voluptate Philostratus Ep. 32. p. 15. Boissonade: *ὅταν δὲ πνέῃ (ἡ κοίτη) ῥόδα, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἀνθρώποις καὶ θεοῖς ἀγρυπνεῖν ἡδέως· ἡ γὰρ εὐωδία δεινὴ πᾶσαν ἡσυχίαν ἐξοικίσαι.* Smindyrides Sybarita apud Aelian. V. H. IX 24: *φύλλοις ῥόδων ἀναπεσὼν καὶ κοιμηθεὶς ἐπ' αὐτῶν ἐξανέστη λέγων «φλυκταίνας ἐκ τῆς εὐνῆς ἔχειν.»*

2. *urget*] «Unguentis delibutus arte te amplectitur.» Meleager Ep. V 8: *θλίβοις δ' Εὔδημον τίτθον ὑπὸ χλαμύδι.* Asclepiades Anth. Pal. II 153: *Πρόσθε μοι Ἀρχεάδης ἐθλίβετο,* «olim amplexibus eum fovi.» Atque ut supra *ἐρείδειν*, sic Pomponius Bonon. 99, P. C. pg. 240 ed. R. *Nescio quis molam quasi asinus urget uxorem tuam.* Manifesto non convivium plurium iuvenum, cui adhibita sit Pyrrha, significat, sed est «solus cum sola», ut ait Terentius, id quod prodit e v. *fruitur.*

3. *sub antro*] crypta, unde *grotta.* Sic solent etiamnunc Itali beatiores, praecipue ad lacum Larium, in antris vel a natura cavatis vel arte factis vini apothecas habere in iisque potare atque amoribus frui.

Simplex munditiis? Heu quotiens fidem
Mutatosque deos flebit et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens,

Qui nunc te fruitur credulus aurea;
Qui semper vacuam, semper amabilem

5. *quotiens* scripsimus semper, ut *totiens* similia, cum optimis Horatii aliorumque codicibus. — 8. *Emirabitur* cod. paene omnes; *Ut mirabitur* malebat Bentl., *Demirabitur* alii plures, *Heu mirabitur* Anonymus.

4. *Cui*] Paulus Sil. Anthol. Pal. I. p. 151: *Εἰπὲ τίνι πλέξεις ἔτι βόστρυχον;* «Cuius in gratiam pectis crines et in nodum religas, contenta simplici naturalique ornatu?» V. *munditiae* etiam in prosa orat. persaepe num. plur. usurpatur significatque elegantiam in habitu cultuque, remoto nimio ornatu. Ovid. Fast. II 764: *Forma placet - - Quique aderat nulla factus ab arte decor.* Ad dativ. *cui* comparant Tibull. IV 6, 3: *Tota tibi est hodie, tibi se laetissima compsit.* — *flavum*] Capilli flavi propter ipsam raritatem ab Italis pro pulchrioribus habebantur.

5. *fidem*] «quam tu fallis, et deos in amore sibi adversos iam factos, quos propitios crediderat, ac procellas quasi amoris, id est, rixas a te concitatas ille flebit.» Has contentiones comparat tempestatibus *nigris*, caelum obscurantibus, ut Epod. 10, 5: *niger Eurus.* Verg. Georg. II 278: *nigerrimus Auster.* De vi v. *fides* conf. Vergil. Aen. II 309: *manifesta fides Danaumque patescunt invidiae;* sed rectius fortasse ad voc. *fidem* referendum est *mutatos*, ut sit *mutatam fidem mutatosque deos*, de qua figura colloc. vide ad c. I 2, 1. — *Mutatosque*] «non iam ipsi in amore propitios, quia Pyrrha pristinam fidem mutavit, id est, fregit.

8. *Emirabitur*] vocabulum ab Horatio novatum, idem quod Graec. *ἐκθαυμάζειν.* Firmatur non solum codicum auctoritate, sed affert etiam Donatus ad Terentii Eun. V 8, 8 (v. 1038). Praeterea habet Lactant. Placid. pg. 251 Munck., falso alii afferunt Apul. Met. IV 16, ubi e cod. rectius editur *miratus bestiae magnitudinem;* significat autem: penitus, funditus mirari, vel crebro, voce et gestu admirationem prodere. Eiusdem generis sunt *elaudare* apud Festum (Ciceronis *dilaudare*), *emonere* Cic. ad Fam. I 7, 9., *emutare* Manil. V 149. prorsus mutare, *everberare* Vergil. Aen. XII 866. Hor. praeterea habet c. II 14, 11 *enaviganda,* epist. II 1, 201 *evaluere.* Alibi talia vv. ad suum usum metricum creabant poëtae, ut Ovid. Rem. Am. 130: *dolor - - emoderandus.* — *insolens*] prima signif., «antea insuetus tam celeris immutationis; nec ipse satis intellegit, quomodo tam mutabilis esse possit puella.» Cic. de or. I 207: *quorum non ignarus et insolens* cet. Sall. Cat. 3: *insolens malarum artium.* (Argute sane Bentl.: «Atqui si *totiens* emirabitur, quomodo, quaeso, *insolens?* Certe non nisi prima vice *insolens* erit.» Sed ita intellegendum: «prius insolens, nondum puellae perfidiam expertus.»)

Sperat, nescius aurae
Fallacis. Miseri, quibus

Intemptata nites! Me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris deo.

13. *intemptata* optimi codices, ut *tempto* similia. — 14. *uvida* cod. plerique, *humida* pauci Parisini (*φψυ* Kelleri).

9. *aurea*] «omnibus rebus perfecta et formosissima.»

10. *vacuam*] «ab aliis amatoribus sibique unice deditam» ut carmine proximo v. 19. — *aurae fallacis*] «vafrae levitatis atque inconstantiae, quae te semper impellit ad alium rursusque alium irretiendum.» Sic *aura popularis*, favor, qui levis aurae instar semper mutatur. Cic. Verr. I 35: *sibi auram posse aliquam afflare - - voluntatis eorum.* Ovid. Am. II 9, 33: *incerta Cupidinis aura.*

13. *Intemptata*] «nondum spectata satisque cognita.» — *nites*] «pulchra et amabilis videris.» — Semet ipsum veluti naufragum ex fluctibus, Pyrrhae amorem vix tandem evasisse festivo cum ioco dicit. «Ego, quem tu misere decepisti, ita ut spei meae te fruendi veluti naufragium fecerim, tibi amorem in perpetuum renuntiavi; non tamen ita, ut tibi iratus sim.» Solebant autem naufragi in Neptuni aut alius dei marini delubro (*sacer paries*) tabulam votivam una cum vestimentis, in quibus erant servati, suspendere. Verg. Aen. XII 766: *Forte sacer Fauno foliis oleaster amaris Hic steterat, nautis olim venerabile lignum; Servati ex undis ubi figere dona solebant Laurenti divo et rotas suspenderc vestes.* Diodorus in Anthologia Pal. I. p. 266: *Καρπαθίην ὅτε νυκτὸς ἅλα στρέψαντος ἀήτου Λαίλαπι Βοῤῥαίῃ κλασθὲν ἐσεῖδε κέρας, Εὔξατο κῆρα φυγών, Βοιώτιε, σοί με, Κάβειρε Δέσποτα, χειμερίης ἄνθεμα ναυτιλίης, Ἀρτήσειν ἁγίοις τόδε λώπιον ἐν προπυλαίοις Διογένης· ἀλέκοις δ' ἀνέρι καὶ πενίην.*

14. *uvida*] Olim *umida* ex solita utriusque vocabuli confusione, de qua accuratissime disputavit Wagner ad Verg. Ge. I 418.

16. *deus potens maris*, ut c. I 3, 1: *Diva potens Cypri.* — Inter multas Neptuni imagines, quae supersunt (vide vel Millin *mythol. Gallerie*), imprimis memorabile mihi semper visum est caput eius herbis marinis redimitum in Müller *Denkm.* I. 4. N. 431.

EXCURSUS.

Quinto hoc carmine Horatius posteaquam superioribus principes rei publicae patronos amicosque suos celebravit, quantum valeret in genere amatorio, Alcaei *ἐρωτικά* aemulatus, declarare voluit. De amoribus autem

Horat. Guil. Teuffel egit in Annal. philol. Supplement. VI 3 indicemque hunc proposuit: I. *Barine* c. II 8, 5. II *Chloë* c. I 23. 3, 9, 6. III. *Cinara* c. IV 1, 3. 13, 21. Epp. I 14 et 33. 7, 28. IV. *Glycera* c. I 19, 5. (30, 3.) III 19, 28. V. *Inachia* Epod. 11, 6. 12, 14. VI. *Lalage* c. I 22, 10. 23. II 5, 16. VII. *Licymnia* c. II 12, 13. VIII. *Lyce* c. III 10. IV 13, 20. IX. *Lyde* c. II 11, 22. 3, 28. 2 et 9. (III 11). X. *Lydia* c. I (8.), 13. (25.) III 9. XI. *Myrtale* c. I 33, 14. XII. *Neaera* Epod. 15. c. III 14, 21. XIII. *Phryne* Epod. 14. extr. XIV. *Phyllis* c. IV 11, 31. XV. *Pyrrha* c. I 5. XVI. *Anonyma prima* Sat. I 5, 82. XVII. *Anonyma altera* Epod. 12. XVIII. *Ligurinus* c. IV 1, 33. IV 10, 5. Verum excepta *bona* Cinara plerique hi amores ficti videntur; atque omnino de iis valet, quod de suis libere fatetur divinus Areostus (sic Latine se appellabat ipse) carm. Lib. I 8, 1: *Est mea nunc Glycera, mea nunc est cura Lycoris; Lyda modo meus est, est modo Phyllis amor; Primas Glaura faces renovat, movet Hybla recentes, Mox cessura igni Glaura vel Hybla novo. Nec mihi diverso neque eodem tempore saepe Centum vesano sunt in amore satis.* Eodem pertinet Lessingii commentatio quae inscribitur: *Rettungen des Horaz.* Ed. Lachm.-M. IV pg. 22: *Genug dass jedem, der die Oden gegen einander halten will, die Horaz an einerlei Frauenzimmer, dem Namen nach, geschrieben zu haben scheinet, Widersprüche in die Augen fallen werden, die sogleich das Erdichtete der Gegenstände verrathen. Mehr braucht es nicht, aus allen seinen Lydien, Neären, Chloën, Leuconoën, Glyceren, und wie sie alle heissen, Wesen der Einbildung zu machen.*

CARMEN VI.

Scriberis Vario fortis et hostium

VI. Inscr. volg. et S. (om. praenomine) *Ad M. Vipsanium Agrippam.* — *Adloquitur Vipsanium Agrippam* T.

VI. Horatius, ut aliis suae aetatis illustribus viris, quibus notus magis quam familiaris erat, Munatio Planco, Asinio Pollioni, Iulio Antonio, sic M. Vipsanio Agrippae, strenuo Augusti administro, postea genero, ducta in matrimonium Iulia, viro belli quam pacis artibus potiori, unum carmen dedicat, simul Augusto gratificaturus. Cfr. Vell. Pat. II 79: *M. Agrippa, vir virtutis nobilissimae, labore vigilia periculo invictus parendique (sed uni) scientissimus, aliis sane imperandi cupidus et per omnia extra dilationes positus consultisque facta coniungens.* Non tamen omni pulchri sensu destitutus erat. Plin. XXXV 26: - - *etsi vir rusticitati propior quam deliciis. Exstat* (certe) *eius oratio magnifica et maximo civium digna de tabulis omnibus signisque publicandis.* Eius statuam vide apud Visconti *Monum. Borgh.* T. 39, 1. et Bernoulli *Iconogr. Rom.* 252. (Frandsen *Agrippa.* Altona 1836.) Magna cum arte significat se ad panegyrica epici generis carmina compononda minus idoneum esse, a quo genere toto abhorrebat et generosa eius indoles et iudicium poëticum. De tempore nihil exploratum, nisi quod brevi tempore post triumphos Augusti currules (a. 725 actos) compositum videtur.

1. *Scriberis*] «Carmine (panegyrico) celebrabere; nemo melius tuas laudes praedicare potest, quam Varius, quem huic muneri aliquando satis facturum puto.» Non respuebat v. *scribere* hac significatione poësis Latina, ut facit nostra. Cfr. v. 14. — *Vario*] 'L. Varius et epici carminis et tragoediarum et elegiorum auctor, Vergilii contubernalis.' Porphyrion. Horat. sat. I 10, 43 *forte epos acer ut nemo Varius ducit.* Natus est Varius paucis annis ante Vergilium, scripsit laudes C. Julii Caesaris, de Morte (Macrob. saturnal. VI 1, 39; 2, 19), postea Panegyricum Caesaris. Celeberrimam autem tragoediam composuit, de qua exstat didascalia haec: 'L. Varius cognomento Rufus Thyesten tragoediam magna cura absolutam post Actiacam victoriam Augusti ludis eius (i. e. a. u. 725) in scena edidit. pro qua fabula sestertium deciens accepit'. Horatium Maecenati commendavit (sat. I 6, 55), Vergilio superstes fuit eiusque Aeneidem cum Plotio Tucca iussu Augusti edidit. Confer Hor. sat. I 5, 40. 93. 9, 23. II 8, 21. 63. epist. II 1, 247. a. p. 55. Martial. VIII 14, 7. 56, 21. XII 4, 1. Mortuus est ante a. 744., quo Horatius scripsit Epp. II 1. (v. 245.) Paucissimi versus supersunt ex Thyeste, quae inter optimas Latinarum tragoediarum habebatur (Quintil. X 1, 98: *Varii Thyestes cuilibet Graecorum comparari potest),* duodecim ex carmine de morte, in his duo acerbissimi in M. Antonium: *Vendidit hic Latium populis agrosque viritim Eripuit; fixit leges pretio atque refixit;* duo

Victor Maeonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus aut equis

2. *alite* codices omnes, *aliti* auctore Passeratio Fea, L. Müller alii, *aemulo* Ionesius prob. L. Müller in lect. Horat. pg. 694. — *Quam rem* cod. paene omnes; *Qua rem* perpauci cod., Muretus, Bentley, Haupt (ed. 2. 3), def. O. Keller in epilog. pg. 28.

ex Panegyrico in Caesarem Octavianum, si fides Scholiastis ad epist. I 16, 27.

2. *Maeonius* dicitur Homerus a Maeonia, prisco Lydiae nomine, quia plerique eum Smyrna ortum putabant; alibi etiam *Maeonides* a Maeone, mythico eius patre, qui ab aliis Melesigenes nominatur. — *alite*] codices, quod vituperat L. Müller, 'quoniam ablativi sine praepositione *a* coniuncti passivis, quando de animantibus agitur, excepto ubi ea instrumenti plane vitae expertis vice funguntur exempla satis certa non suppetunt. Videtur altius latere vitium, quoniam *ales* (i. e. cygnus) *Maeonii carminis* satis mirifice et sine exemplo apte dicitur. Et omnia quidem in aperto erunt posita, si scripseris *aemulo* pro *aliti*, ut tamen non audeam coniectandi talem licentiam in Horatii libris commendare.' At verissime Scaligero Castigg. in Propert. p. 207. ed. Genev. 1607. est ablativus absolutus sive, ut nunc accuratius dicunt, instrumenti: «Cum Varius sit insignis poëta epicus: qui locus male vulgo magistrorum conceptus.» Atque sic prorsus interpretandi sunt alii duo, in quibus haerere solent grammatici. epist. I 1, 94: *curatus inaequali tonsore,* id est: «cum inaequalis esset tonsor meus;» et epist. I 19, 13: *Exiguoque togae simulet textore Catonem,* «cum huiusmodi textore utatur.» Nemo contra haesit in Epod. 16, 66. *Piis secunda vate me datur fuga.* Nec ad alteram explicationem *ab alite* in Horatio firmandam sufficiunt exempla ex Ovidio Her. 12, 161. Met. I 747. VII 50 et Iuvenale 1, 13. petita. Alii scribunt *aliti,* usitatiore constructione, ut Verg. Aen. I 326: *Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum.* Propert. III 7, 62: *In me caeruleo fuscina sumpta deo est.* Quae quidem coniectura multis placuit atque etiamnunc placet. Sed praeterquam quod nimis facilis est, haud satis eius fautores attendunt ad id, quod etiam in alteram ablativi explicationem cadit, sic Horatium neque amice nec urbane Vario necessitatem et quasi onus Agrippam celebrandi impositurum fuisse. — Ipse autem Varius *ales* dicitur s. cygnus Homericus, praestans poëta epicus, ut Theocr. 7, 47: *Μοισᾶν ὄρνιχες* (ironice tamen) et in Inscript. apud Fleetwood p. 196: Alcibiades Byzacius *ὄρνις ἀοιδότατος.* Alii minus apposite *alite* explicarunt: «volatu, impetu, instinctu poëtico, Homeri auspiciis.» — Ceterum non minus liberalis Horatio Propertius in Ponticum I 7, 3: *Atque, ita sim felix, primo contendis Homero,* et II 34, 66. de Aeneïde: *Nescio quid maius nascitur Iliade.*

3. *Quam rem cumque*] Non insolita *τμήσει* etiam in prosa orat. Cic. pro Sest. 68: *quod iudicium cumque subierat;* Horatio usitatissima: c. I 7, 25 *quo nos cumque feret melior fortuna parente;* 9, 14 *quem fors dierum cumque dabit;* 16, 2 *quem criminosis cumque voles modum pones iambis;* 27, 14 *quae te cumque domat Venus;* sat. I 9, 33 *garrulus hunc quando con-*

Miles te duce gesserit.

Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulixei,
Nec saevam Pelopis domum

7. *duplicis* codicum maior pars, *duplices* vel *dupliceis* omnes Cruquii (in his Bland. antiquissimus), codices Prisciani I 9, 53. VI 18, 92, Sbpr., AO, Dessauiensis, Lipsiensis paucique alii, *reducis* malebat Bentley.

sumet cumque; II 5, 51 *qui testamentum tradet tibi cumque legendum,* epist. I 1, 15 *quo me cumque rapit tempestas.* Confer. ad c. I 32, 15. Bauer ad Sanctii Min. I p. 222: Est (per attractionem): «Scribetur res omnis, quam miles te duce gesserit.» — Quamquam hac interpretatione aliquatenus quidem explanatur insolita nobis Germanis attractio, haud satis ipsius Agrippae persona respicitur. Est igitur: «Praedicaberis et tu ipse et praeclarae res tuae terra marique gestae ope exercituum quibus praefuisti.» Cum miles sit *ferox,* fortis, bellicosus, habeatque ducem Agrippam *victorem,* minime verendum erat, ne Horatii aequales v. *quamcumque* eodem modo ac Bentleius acciperent, «sive egregiam sive mediocrem sive etiam male procedentem.» Ubi lect. *qua* e scripturae compendio ortam receperis, prorsus otiosum fit *navibus aut equis.* (*Mari* ad Liparas devicit Sex. Pompeium Cn. F., pro victoria ab Augusto corona rostrata donatus; tum egregia fuit eius opera in pugna Actiaca; *terra* secundus Romanorum Rhenum transgressus est. Hinc in nummo Cornelii Cossi (Müller *Denkm.* I. N. 343.) est Agrippae caput cum corona et navali et murali.)

5. 6. *stomachum*] *μῆνιν*, iram implacabilem. *Pervicax* Achilles epod. 17, 14; *iracundus, inexorabilis, acer* idem art. poët. 121. Nemini cedens Apollini quoque minitatur Hom. Il. X 20: *ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη.* — *gravem* autem (iram) Graecis, perniciosam. — *cedere nescii*] Sic Verg. Aen. XII 527: *nescia vinci Pectora.*

7. *duplicis*] ex Graeco usu. Rhes. 393: *οὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ.* — Atque Eurip. Troad. 286. ei tribuit *δίπτυχον γλῶσσαν.* Dion. Hal. Rhet. XI 5: *Ἕλλην Θετταλὸς διπλοῦς καὶ ποικίλος.* Glossae Isidori: *Artificem duplicem, dolosum.* Cfr. Ruhnk. ad Timaei Lex. p. 87. Catull 68, 51 *nam mihi quae dederit duplex Arethusia curam, scitis.* Est igitur pro *vario,* ut Ulixem vocat Statius Achill. II 172., subdolo, versuto. Proxime ad significationem v. *duplex* huic loco unice aptam accedit Plaut. Trucul. 781: *Ne duplicis habeatis linguas, ne ego bilinguis vos necem.* Ovid. Am. I 12, 27. de diptychis amatoriis, quibus deceptus erat: *Ergo ego vos rebus duplicis pro nomine sensi.* Noli contra iungere *duplicis (duplices) cursus,* errores. Bentleius recte quidem post alios explicavit, verum mox novandi studio ductus, maluit *reducis.* — *Ulixem* scriptores et poetae Latini omnes (sed Odysseam) dixerunt, ut Siculi *Οὐλίξης.* Confer Ritschl opusc. II pg. 491; genetivum *Ulixei* Horat. epod. 16, 60. 17, 16. *Achillei* c. I

Conamur, tenues grandia, dum pudor
Inbellisque lyrae musa potens vetat
Laudes egregii Caesaris et tuas
Culpa deterere ingeni.

Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit, aut pulvere Troico
Nigrum Merionen, aut ope Palladis

14. *Troio* auctore N. Heinsio Fea. — 15. *Merionen* ARφψ, cf. ad c. I 15, 26, *Merionem* plerique codices.

15, 34; epod. 17, 14. Sed *Ulixi* dixit epist. I 6, 63. 7, 40.

8. *Pelopis domum*] ex cuius facinoribus argumentorum tragicorum longa series ducebatur usque ad Oresteas. «Oenomaus enim a genero Pelope, Thyestae liberi ab eius fratre Atreo, Atreus ab Aegistho, Agamemnon a Clytaemnestra, haec et Aegisthus adulter ab Oreste occisi sunt, Orestes ipse a Furiis agitatus.» Doering. — Videtur autem his verbis ipsius Varii tragoediam Thyestem significare. Ceterum de Cyclicorum *Νόστοις* nolim equidem hic cogitare, ut fecerunt alii. Hoc potius significat ad tragicum genus non minus nervorum sublimitatisque quam ad carmina epica requiri.

9. *grandia*] «argumenta epica et tragica nostris viribus superiora.»

10. *Inbellis*] «otio tantum et amoribus aptae.» — *lyrae Musa potens*] c. I 3, 1: *diva potens Cypri.*

12. Tralatio a metallo, quod usu *deteritur*, extenuatur ac splendore privatur.

13. *Quis*] Sententiarum iunctura haec est: «Non est autem cuiusvis Martem ipsum et praeclaros illos heroas Homericos, quibus pares vos estis, dignum in modum celebrare; id quod tamen praestabit Varius meus.» — *Martem*] De Martis imaginibus antiquis vide Raoul-Rochette *Mon. ined.* p. 51. seqq. Homero est *χαλκεοθώρηξ* Ex altero voc. Homerico *χαλκοχίτων* *tunica* substituitur Romanorum loricae; quamquam *tunicam* pro *lorica* usurpans, minime, ut nonnulli opinati sunt, improprie locutus est, siquidem Varro L. L. V 24. *loricam* ex anulis confectam vocat *ferream tunicam*. *Adamas*. proprie poëticum ferri et chalybis, postea lapidis pretiosi nomen, vel propter gratum sonum a poëtis usurpatur pro *ferro*, *aere*. Verg. Aen. VI 552: *Porta adversa ingens solidoque adamante columnae.* Propert. III 11, 9: *Colchis flagrantes adamantina sub iuga tauros Egit.* Claudian. Cons. Olybr. et Prob. 99: *Mavors adamante coruscat.* Etiam in prosa oratione usurpatur plerumque tropice. Plato Gorg. 509. A. *σιδηροῖς καὶ ἀδαμαντίνοις λόγοις.* Aeschines contra Ctes. p. 478. R.

14. Hoc dicit: «Caesarem et te recte versibus celebrare haud minus difficile est quam Homeri deos atque heroas.»

15. *Nigrum*] «squalentem et pulvere coopertum.» Val. Flacc. I 13: *Solymo nigrantem pulvere fratrem.* — *Merionen*] Idomenei aurigam; *θοῷ ἀτάλαντος Ἄρηϊ* est Hom. Il. *N* 528. Qui mirati sunt hunc potissimum inter Achillem et Dio-

Tydiden superis parem?

Nos convivia, nos proelia virginum
Sectis in iuvenes unguibus acrium
Cantamus vacui, sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

18. *Sectis*] *Strictis* Bentl. coni. Hamacher *rectis*. — 19. *quid* cod. fere omnes, *quod* Lambini 'plures libri.'

medem memorari, non cogitarunt nomen sonorum consulto delectum esse a poëta. Sed confer etiam eius quasi *ἀριστείαν* Il. *E* 59. — *Tydiden*] Minerva adiutrice Diomedes *δαίμονι ἶσος* (Il. *E* 884.) Venerem et Martem volneravit. Il. *E* 335. Ex posteriore fabula Pindar. Nem. 10, 7: *Διομήδεα ἄμβροτον ξανθά ποτε Γλαυκῶπις ἔθηκε θεόν.* — Meinekius Peerlcampio obsecutus hanc stropham (v. 13—16) damnavit: 'canoris nugis qui delectantur, habebunt qua animum oblectent hanc stropham'; probaverunt eam sententiam Haupt in ed. 2. 3 et L. Müller. Interpretantur illi, velut Haupt (opusc. III 50): 'quis digne scripserit Martem cet., quos Homerus scripsit? quis Homero par esse posset? nemo — ergo ne Varius quidem: id quod absurdum est. Rectius Ad. Kiefsling (disquis. philol. pg. 97) respondendum esse censet: quis digne scripserit? non ego, sed alter Homerus, i. e. Varius.

17. 18. *proelia*] «faciles et plerumque fictas rixas inter amantes,» quales significat Propert. III 8, 5: *Tu vero nostros audax invade capillos, Et mea formosis unguibus ora nota;* et Ovid. Am. I 5, 15: *cumque ita pugnaret, tamquam quae vincere nollet.* — *Sectis*] ut puellas mundas decet; sic tamen inermes ac minime formidandae acriter unguibus minitantur inter pocula et ioculares rixas. Ad totum autem carminis consilium aptissimus est iocosus hic exitus; Bentleii contra coni. *strictis* nescio quid habet furiale et agreste. Verum ipse in Curis novissimis librorum lectionem ingenioso suo somnio praetulisse videtur. Museum crit. Cantabr. 1814. I p. 194: «Ordo est», inquit, «*acrium in iuvenes unguibus sectis:* quam volgatam lectionem emendationi nostrae praeferunt omnes, ut narrat Mossius.» Addit editor: «At Tib. Hemsterhusius, teste Wagnero, Bentleii *κατόρθωμα* adolescentibus in exemplum certae critices proponere solebat.» Ceterum iunge *virginum in iuvenes acrium sectis* (tamen) *unguibus*, non ut nonnulli, *sectis in iuvenes*.

19. «*Cantamus* dum vacui sumus, vel si quo amore flagramus ex consuetudine nostra leves et inconstantes.» Confer c. I 15, 25: *urgent impavidi te-Teucer, te Sthelenus sciens pugnae, sive opus est imperitare equis, non auriga piger;* c. III 27, 61 *potes-laedere collum, sive te rupes-delectant, age te procellae crede veloci.* Terent. And. 190 *postulo sive aequomst te oro.* Alia ratio eiusdem particulae est c. I 3, 16 ubi vide; alia denique sat. II 1, 57. Ceterum iocose Hor. affectata hac levitate cavet, ne Agrippa grandia ac seria ab homine amoribus unice dedito exspectet.

CARMEN VII.

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen
Aut Epheson bimarisve Corinthi
Moenia vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos

VII. Inscr. volg. *Ad L. Munatium Plancum consularem.* — *Ad Numatium Plancum* pr. S. (corr. *Munatium* et ante v. 15. *Ad Plancum.*) T. omisit. — 1. *Mytilenen* pauci cod. meliores, ut in nummis, inscript., scriptoribus Graecis plerumque scribitur; *Mitilenem* AOφψ alii cod. Kelleri. — 2. *Epheson* cod. Bersmanni, Lipsienses duo, paucique Parisini Kelleri, *Ephesum* maior pars codicum.

VII, De L. Munatii Planci vita consule Drumann *Geschichte Roms*, IV. p. 207. Consul Munatius fuit a. u. c. 712. coloniasque Lugudunum et Augustam Rauracorum deduxit. Primum Caesarem secutus, post eius interitum (a. u. c. 710.) per aliquod tempus Ciceroni atque omnibus, qui liberam rem publicam restituere volebant, favit; deinde Octavianum, postea Antonium, a. 722. rursus Octavianum secutus est, *morbo proditor*, ut ait Vell. II 83. Propter hanc inconstantiam omnibus (ipsi quoque Octaviano, sed secreto) odio erat. Sed cum a. 727 sententia sua et auctoritate effecisset, ut ex senatus decreto Octaviano inderetur nomen Augusto, honoratus est censura a. u. c. 732. et praefectura urbis. Scriptum carmen est posteaquam Horatius Vergilii Aeneid. I 195 sqq. cognovit i. e. proximo post a. u. 725 tempore.

I. *Laudabunt*] «Laudent per me licet.» — *claram*] cum propter situm amoenum, navium copiam et quaestuosam mercaturam, tum a Romanis frequentatam propter eloquentiae studia. — *Mytilene,* Lesbi urbs *et natura et situ et descriptione aedificiorum et pulchritudine in primis nobilis; agri iucundi et fertiles.* Cic. de lege agr. II 40. — *Mytilenen* scripsimus cum nummis *ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ.* Cfr. Eckhel. D. N. II. p. 303. Volgo *Mitylenen.*

2. *Epheson*] quae item magnificis laudibus celebrari poterat. Antip. Sid. A. Pal. II. p. 266: *θοῶν βασίλειαν Ἰώνων τὰν δορὶ καὶ Μούσαις αἰπυτάταν Ἔφεσον.* — *bimaris*] *διθαλάσσου*, inter mare Aegaeum et Ionium sitae. Sic Eurip. Troad. v. 1097: *δίπορον κορυφὰν Ἴσθμιον.* Ovid. Her. 12, 27. *Ephyren bimarem* vocat. *Graeciae decus* appellat Corinthum Florus II 16. atque elegantissime Dio Chr. 37. p. 522: *τὸν περίπατον τῆς Ἑλλάδος.* Restituta iam erat *Colonia Laus Iulia Corinthus* a C. Iulio Caesare.

4. *Τέμπη*, vallis amoenissima inter Ossam et Olympum, quam Peneus perfluit. Eurip. Troad. 214: *τὰν Πηνειοῦ σεμνὰν χώραν, κρηπῖδ' Οὐλύμπου καλλίσταν, ὄλβῳ βρίθειν φάμαν ἤκουσ' εὐθαλεῖ τ' εὐκαρπείᾳ.* Eleganter eam describit Aelianus V. H. III 1.

Insignis aut Thessala Tempe.
Sunt, quibus unum opus est intactae Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare et
Undique decerptam fronti praeponere olivam;
Plurimus in Iunonis honorem

5. *urbem* cod. paene omnes, *arces* duo Parisini, Lambini aliquot, unus Bersmanni, Reginensis Bentlei, rec. Bentley. — 6. *celebrare, Indeque* Bouhier (1715), rursusque Schraderus (1776). Recepit Mitscherlich. — 7. *decerptae frondi* Erasmus. — 8. *honorem* cod. omnes, ed. plerique, *honore* Oudendorp rec. Peerlkamp, Meineke, Haupt ed. 2. 3. L. Müller.

5—7. «Sunt, inquit, qui condant de Athenarum laudibus carmen *perpetuum*, a prima urbis origine ad sua tempora deductum et *μύθους* Atticos non sine arte inter se connectens,» uti *perpetuum carmen* est Ovidii Metamorphoseon opus (I 4). Librorum autem lectio significat 1) servata imagine: «corona oleagina, ex Palladis igitur arbore nexa, undique *ὅθεν δή ποτε*, ex omnibus Atticae locis, Athenis ipsis, Eleusine, Rhamnunte, Rario campo, Marathone, cet. decerpta caput redimire»; 2) sine imagine: «ex singulis fabulis atque historiis Atticis, quae poëticum ornatum recipiunt, apte tractatis gloriam sibi parare.» *unum opus*] in pr. or. «praecipuum studium.» — *intactae*] *ἄθικτον, παρθενίον*, *integrae* c. III 4, 70. Quod codices aliquot habent *arcem*, alii *arces* (ut Ovid. Met. VII 399: *Palladias arces)*, inde ortum videtur, quod saec. IX. et X. ineunte littera *a* aperte scribebatur, ita ut *urbem* et *arbem* vix distinguas. Hinc facilis fuit correctio *arcem*, quam praefert Markland ad Stat. Silv. I 4, 91. Sed lectio *urbem*, quae simplici huius carminis initio melius convenit, satis firmatur ab optimis codicibus. — Haeserunt multi in v. *praeponere.* Attamen *κυρίως* dictum est, cum corona semper sit *prae fronte*. Ac similiter Valerius Flaccus III 436: *glaucasque comis praetexere frondes Imperat.* Seneca Med. 70: *Praecingere roseo tempora vinculo.* Cfr. etiam Lucret. I 927 sq. Vide Excursum ad h. l.

8. «Plurimi (multi), dum Iunonem honorare volunt, praedicant Argos *ἵππιον, ἱππόβοτον* (*Ἥρας δῶμα θεοπρεπές* Pind. Nem. 9, 3.) atque Mycenas *πολυχρύσους* Il. *H* 180. Sophocl. Electr. 9.» Argos autem illum honorem optimos equos nutriendi servavit usque ad Horatii aetatem. Strabo IX p. 388: *ἔστι δὲ καὶ τὸ γένος τῶν ἵππων ἄριστον τὸ Ἀρκαδικὸν καθάπερ καὶ τὸ Ἀργολικὸν καὶ τὸ Ἐπιδαυρικόν.* Mycenas tunc eversas memorat propter priscam gloriam atque opulentiam. Inter alia testimonia Unger p. 373. affert Lucian. Contempl. 23: *Μυκῆναι πάλαι μὲν ἦσαν εὐδαίμονες, νῦν δὲ τεθνήκασι.* et Mundum Munatium Anth. Pal. II p. 36: *Ἡ πολύχρυσος ἐγὼ τὸ πάλαι πόλις - - Μηλόβοτος κεῖμαι καὶ βούνομος ἔνθα Μυκήνη, Τῶν ἐπ᾽ ἐμοὶ μεγάλων οὔνομ᾽ ἔχουσα μόνον.* – Confer H. Schliemann Mykenae, a. 1877. — Hoc igitur dicit: «Singulae fere Graeciae regiones suos invenerunt laudatores, sive *ἐγκώμια* earum composuerunt

Aptum dicet equis Argos ditisque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedaemon
Nec tam Larisae percussit campus opimae,
Quam domus Albuneae resonantis

9. *dicet* bT, Argentoratensis, Graevianus, Vossianus, Leidensis, Parisini λπφ, Servius ad Verg. Aen. I 24. XI 246 ed. Thilo. *dicit* codicum maior pars, in his AOR, Sc. — 10. *Me nec* codices, *Me neque* Bentley, Haupt, Vahlen, Ad. Kiefsling. — 11. *Larisae* scr. cum nummis et inscriptionibus optimisque tam Horatii (CRL Ottonis Kelleri) quam aliorum scriptorum et Latinorum et Graecorum codicibus.

sive *ἐν παρόδῳ* earum meminerunt; ego iam Tiburis amoenitatem praedicabo.» — *plurimus*] ut Verg. Ge. II 182: *tractu surgens oleaster eodem Plurimus*, id est, «plurimi oleastri.» Gratius 29: *ut omnem Concipiat tergo, si quisquam est plurimus, hostem.* Val. Flacc. VI 223: *Semidea genetrice Tages, cui plurima silvis Pervigilat materna soror.* Iuven. 3, 232: *Plurimus hic aeger moritur vigilando.* Cum autem recte dicatur *multum esse in aliqua re,* Oudendorp correxit: *Plurimus in Iunonis honore* multisque eam emendationem probavit. Sed nullum eiusmodi consuetudinis exemplum attulit, ac, ne subiectum deficeret, languidissime supplendum foret, «aliquis.» Nec dubitandum, ut fecit ille, de Latinitate constructionis *in honorem.* Quintil. I 1, 6: *in sexus honorem.* Id. XI 2, 12: *in honorem victoriae.* Propert. IV 6, 13: *Caesaris in nomen ducuntur carmina.* Liv. II 27: *quod facile apparebat non tam ad honorem eius factum* cet.

9. *dicet*] Auctoritate codicum fere par est lectio *dicit;* sed praeferimus futurum, et quod permulta de Argis carmina vix exstiterint, etsi Pausanias I 13, 8: *οὕτω καὶ ὁ τῶν ἐπιχωρίων ἐξηγητὴς Λευκέας (Ἀργεῖος) ἐν ἔπεσιν εἴρηκεν*, et quia grata variatio *Laudabunt*, *Sunt quibus est, dicet.* Hoc volt: «Fieri etiam potest, ut unus et alter Argos celebrare malit.»

10. 11. *nec tam*] Sic codices; Bentleius tacite scripsit *neque tam.* Lucretius quidem (Lachm. comment. pg. 187) in primo et secundo pede semper scripsit *neque,* idemque apud Horatium aliosque poetas observavimus. Itaque haud scio an etiam in tetrametro idem sit reponendum, non solum propter varietatem de qua Bentley ad c. III 11, 43; (ut Lucretius, variare solet *neque-nec, nec-neque*). Sed propter praecedens v. *ditesque* vitasse videtur h. l. exitum *neque.* — *patiens*] *ἡ ἀνεκτικὴ καὶ καρτεροῦσα.* Aspasius ad Arist. Eth. IV 7: *Λάκωνες ἐγκράτειάν τινα καὶ καρτερίαν ἐπαγγελλόμενοι.* «*Patientia* est rerum durarum ac difficilium atque asperarum voluntaria perpessio.» Broukh. ad Tib. III 2, 5. Cfr. Unger p. 383., qui addit Corn. Nep. Alc. 11: *eundem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut parsimonia victus atque cultus omnes Lacedaemonios vinceret.* Quintil. III 7, 24: *Minus Lacedaemone studia quam Athenis honoris merebuntur; plus patientia, fortitudo.* Eodem sensu Diogeni *patientiam* tribuit Epp. I 17, 25. Noli vero cum Ugero interpretari *nimiam frugalitalem;* laus est, non vitupe-

Et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
Mobilibus pomaria rivis.

13. *Et-ac-et* cod. fere omnes. — *Tiburni* codices optimi, in his Blandinii, Priscianus VI 3, 16; deteriores habent *Tiburti* vel *Tiburtini*. — 14. *pomaria* plerique, *pomeria* T, Graevianus, Vossianus, aliique.

ratio. — «Lacedaemon tempore Horatii non erat *patiens*, sed dissolutis moribus. Et comparatio est inepta: Larisa me percussit fertilitate, Tibur silvis, Lacedaemon patientia. Lege *spatiis*, longis deambulationibus.» Oudendorp. Magis etiam mire Praedicow: *pascens*. Non meminerant praedicari solitam Lacedaemoniorum *patientiam;* est: «Lacedaemon illa tam celebrata propter severissimam suam disciplinam ac leges Lycurgi.» Propter *τὸ πονεῖν εἶναι δυνατούς* Lacedaemonios laudat Critias (fr. 2, 27 Bgk.), et significanter, auctore Plutarcho Agesil. 1, Simonides dixit Spartam *δαμασίμβροτον*. Oudendorpium satis refellit Cic. Tuscul. V 77. Plut. Lyc. 18.: *καὶ τῶν νῦν ἐφήβων πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς.* Max. Tyr. 29, 2. Dio Chrysost. Or. 25. p. 250. R.: *Λυκούργου κελεύσαντος ἔτι νῦν μαστιγοῦνται Λακεδαιμόνιοι καὶ θυραυλοῦσι καὶ γυμνητεύουσι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ χαλεπὰ δόξαντα ἂν ἑτέροις ἀνέχουσιν.* — *percussit*] «Larisa, Thessaliae urbs, admiratione atque amore me permovit.» — *opimae*] Homeri est *Λάρισα ἐριβῶλαξ*, Il. *Β* 841.

12. *domus* de antro Nympharum etiam Propert. I 20, 34: *Grata domus Nymphis umida Thyniasin.* — *Albunea*, Sibylla s. Nympha vaticinans, quae Tiburi ut dea colebatur. Cfr. Aen. VII 82—84: *lucosque sub alta Consulit Albunea, nemorum quae maxima sacro Fonte sonat saevamque exhalat opaca mephitim.* — Ex volgari opinione et Vergilii et Horatii loci referuntur ad aquas sulfureas cum insulis natantibus, hodie *Acque Albule* dictas. Teste Nibbyo *(Viaggio* I. p. 109.) nemoris vestigia circum eas etiamnunc supersunt; sed quomodo v. *sonare* de stagnantibus his lacubus aptum fuerit, hodie certe non perspicitur. Fea interpretatur «de templo paullo ante hanc oden a *L. Caelio* exstructo, cuius adhuc exstant insignes reliquiae forma rotunda.» Sed poëta, ut in seqq., hic memorat situm huius fontis naturalem. Praeterea de Nibbyi sententia *(Viaggio* I p. 158.) templum, de quo loquitur Fea, a L. Cellio (non *Caelio*) vel exstructum vel restitutum (manca est enim inscriptio) Vestae potius dedicatum erat quam Albuneae sive Sibyllae Tiburtinae (Lactant. Inst. I 6). Idem p. 164. *domum Albuneae* eandem fuisse opinatur, quae nunc dicitur *Grotta* (crypta) *di Nettuno*, cuius opinioni accedit locuples auctor, Walckenaer I p. 347.

13. *Anio*] h. *Teverone*, *ὃς ἐκ πόλεως Τιβύρων καθ᾽ ὑψηλοῦ πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου.* Dionys. Halic. V 37 ed. K. Stat. Silv. I 5, 25: *praeceps Anien.* Propert. III 16, 4: *Et cadit in patulos Nympha Aniena lacus (le cascatelle di Tivoli),* maxime ubi nunc est *Ponte Lupo.* Cfr. Walckenaer l. l. — *Tiburni lucus*] prope Tibur, ut recte Acron, diversus sane a nemore iuxta Albuneae antrum. Stat. Silv. I 3, 74: *Illa recubat Tiburnus in umbra.* Tiburnus (Verg. quidem Aen. VII 671: *Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,* ut habet etiam Wagner et in Horatio codices aliq., ita tamen, ut videantur

Albus ut obscuro deterget nubila caelo
Saepe notus neque parturit imbris

Perpetuo, sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero, seu te fulgentia signis

15. Novum hinc carmen incohant bST, *Αγφψλπ* Graevianus, Vossianus, Leidensis paucique alii. -- *deterget* cod. optimi, *detergit* γC Einsidlensis paucique. — 16. *neque* cod. maior pars, *nec* Tγ Argentoratensis, Graevianus, Vossianus prob. L. Müller. — 17. *Perpetuo* tres Blandinii, STc, *γλπφψ*, Leidensis, Graevianus, Reginensis aliique. *perpetuos* AOb, Dessauiensis, Argentoratensis, Einsidlensis, Servius ad Vergil. Georg. I 460.

librarii Horatium ad Vergilium accommodasse, nam meliores *Tiburni:* Amphiarai filius vel nepos, cum Catillo et Cora fabulosus Tiburis conditor. Cfr. ad c. I 18, 2.

14. *Mobilibus*] «vagis, discurrentibus rivis irrigua.» Propert. IV 7, 81: *Ramosis Anio qua pomifer incubat arvis.* Ovid. Am. III 6, 47: *Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei spumifer arva rigas.*

Defensa est a non nullis ea ratio, quam sequuntur quidam codices, ut duo diversa sint carmina vv. 1—14. et 15–32. Verum apertissima est sententiarum inter vv. 14 et 15. connexio: «Ante omnes regiones mihi placet Tibur; ergo tu quoque in amoenissimo Tiburtino tuo tristitiam, quae nunc te angit, depellere poteris, quemadmodum fatis longe tristioribus actus constantiam hilaremque animum servare sibi potuit Teucer ille tragicus.» Dissecto carmine, ut illi volunt, nihil ieiunius atque Horatio indignius excogitari poterat, quam vv. 1—14; omni enim consilio destitutum esset tale odarion. Sane longe aliud: *Poscimur,* et: *O fons Bandusiae.*

15. *Albus*] Sic c. III 27, 19: *Albus Iapyx.* Verg. Ge. I 460: *clarus Aquilo.* c. III 7, 1: *candidi Favonii.* Nonnulli sic explicabant etiam *ἀργέστην Νότον* Il *Λ* 306, quod tamen potius *rapidum* significat. — *deterget*] antiquior forma pro *detergit*, ut c. I 28, 19: *densentur.*

17. *Perpetuo*] Propter optimorum codicum auctoritatem sic scripsimus nec placet sigmatismus *imbris perpetuos*: *sic;* ac facile *perpetuos* oriri poterat vel ex accommodatione ad prox. v. *imbris*, vel ex sequentis voc. littera initiali. — Herod. II 25: *ὅ τε νότος καὶ ὁ λίψ, ἀνέμων πολλὸν τῶν πάντων ὑετώτατοι.* — Nota in hoc v. et v. 29. caesuram diversam ab ea, qua in ceteris usus est.

19. *Molli*] «miti, leni,« sed *ποιητικώτερον ἐπίθετον* v. *mero*, ut Graeci *οἶνον μαλακὸν σκληρῷ* opponebant. Et sic Verg. Ge. I 341: *mollissima vina.* Iuven. I 69: *molle Calenum.* Rectius alii pro imperativo v. *mollire* habuerunt. — *signis*] In signis militaribus cohortium erant sex, octo laminae argenteae (Plin. XXXIII 58) partim quadratae, partim rotundae: quibus signis aquilisque legionum apud praetorium humo infixis castra «*fulge-*

Castra tenent seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
Cum fugeret, tamen uda Lyaeo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristis affatus amicos:
'Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro;

27. *auspice Teucro* Argent., Leid. πφψ aliique prob. L. Müller, Vahlen; cf. O. Ribbeck, röm. tragoed. pg. 231. *auspice: Teucro* post Wadeum O. Keller; *auspice Teucri* AOMRγ duo Bentlei paucique alii prob. Peerlkamp. aliis; *auspice Phoebo* Bentley, Meineke, Haupt.

bant.» Tac. Hist. III 82: *fulgentia per colles vexilla.*

20. *Castra tenent*] «rursus aliquando, ut antea saepe.» Ovid. Trist. III 4, 47: *Proxima sideribus tellus Erymanthidos ursae Me tenet. Hominem militarem* (Sall. Cat. 45.) Plancum esse significat, sed et honeste et prudenter omnem adulationis speciem devitat.

21. *Tiburis*] pr. villae tuae Tiburtinae. — *Teucer*] Verg. Aen I 619: *Atque equidem Teucrum memini Sidona venire, Finibus expulsum patriis, nova regna petentem Auxilio Beli.* Vellei. Pat. I 1: *Teucer non receptus a patre Telamone ob segnitiem non vindicatae fratris* (Aiacis) *iniuriae Cyprum appulsus cognominem patriae suae Salamina constituit.* Telamonis filius erat nothus ex Hesiona, Troiana captiva. Condicionem autem fratribus pater imposuerat, ut ne alter sine altero domum rediret.

22. *Cum fugeret*] Clare demonstrant haec vv. Teucrum ita alloqui comites eo ipso temporis puncto, cum ancoram a litore Salaminio solveret. Alii frustra appellantes v. 32: *Cras ingens iterabimus aequor:* «cum ad litus alicubi appulisset, ibi ut pernoctaret.»

22. 23. *uda Lyaeo*] «calida, exhilarata vino», ut Ovid. Amor. I 6, 37: *modicum circum mea tempora vinum Mecum est.* Cfr. Dissen. ad Tib. I 2, 3: *multo perfusum tempora Baccho,* «iamiam ebrium.» — *populea*] Theocr. 2, 121: *κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν, Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος.* Verg. Aen. VIII 276: *Herculea bicolor-populus umbra.* Ovid. Her. 9, 64: *Aptior* (quam mitra) *Herculeae populus alba comae.* Herculi autem *vago* (c. III 3, 9.) potissimum libat, quia ille quoque, aerumnosis migrationibus continuo susceptis, plurimos labores exanclarat. Regel: «ei sacrificavit ut duci itineris. Cfr. Xenoph. Anab. IV 8, 25. VI 2, 9. *θυομένῳ δὲ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι Ἡρακλεῖ.*» Quamquam dubitari potest, num Hercules aptus sit dux etiam navigationis. — *fertur*] v. usitatum de rebus antiqua aliqua *παραδόσει* traditis, ut Verg. Aen. I 15.

25. *parente*] iracundo ac saevo, qui eum apud Pacuvium sic increpat: *Pratrem segregave abs te ausu's aut sine illo Salaminam in-*

Certus enim promisit Apollo
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes peioraque passi
Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas;
Cras ingens iterabimus aequor.

gredi, Neque paternum aspectum es veritus? (Cic. de or. II 193. Hermanni Opusc. VII p. 384. Ribb. frg. 327 id. tragoed. rom. pg. 231. Telamon eum necis fraternae insimulasse dicitur a Pausania (I 28, 12.)

27. 28. *auspice Teucro*] De Graeco heroë Romanorum more loquitur, ut et Curtius VI 3 de Alexandro: *quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui;* et de Amphitruone Plautus Amphitr. 196: *gessit rem publicam ductu imperio auspicio suo.* Suet. Oct. 21: *domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam.* Consules Romani bellum gerentes erant cum imperio *(duce),* habebant auspicia *(auspice).* — Lectio autem nonnullis probata *auspice Teucri,* id est, Phoebo, non male inventa est, sed improbanda ut Wadii et Lessingii interpunctio: *Teucro duce et auspice: Teucro certus enim promisit Apollo* cet. Feae lect. *Teucri* probans H Peerlkamp sic explicat: «ducibus Teucro et Apolline, auspice Teucri.» — *Certus*] *ἀψευδής,* verax ac fide dignus. Eurip. Helen. 146. Teucer: *συμπροξένησον, ὡς τύχω μαντευμάτων, ὅπῃ νεὼς στείλαιμ᾽ ἂν οὔριον πτερὸν ἐς γῆν ἐναλίαν Κύπρον, οὗ μ᾽ ἐθέσπισεν οἰκεῖν Ἀπόλλων, ὄνομα νησιωτικὸν Σαλαμῖνα θέμενον τῆς ἐκεῖ χάριν πάτρας.*

29. *Ambiguam*] alteram conditum iri Salamina in insula Cypro, ut, cum Salaminis quis meminerit, *ambiguum* futurum sit, de qua agatur. Manil. V 50. Lucan. III 183 Seneca Troad 844. huic *ambigua veram* Salamina opponunt.

30. Hom. Od. *μ* 208: *ὦ φίλοι, οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν κ. τ. λ.* Verg. Aen. I 198: *O socii, neque enim ignari sumus ante malorum, O passi graviora, dabit deus his quoque finem.* Cic. Tusc. V 108: *Ad omnem rationem Teucri vox accommodari potest: Patria est, ubicumque est bene.*

31. 32. Tib. I 5, 57: *Saepe ego temptavi curas depellere vino.* — *iterabimus aequor*] «Rursum navigabimus, ut cum Troiam olim profecti inde in patriam revertimus.»

EXCURSUS

ad. vv. 5—7.

Utrum vv. *carmine perpetuo* Horatius certum aliquod poëma, v. c. ut Merkel Prolus. ad Ov. Ibin p. 370. ratus est, Euphorionis *Μοψοπίαν ἢ Ἄτακτα* significarit necne, equidem admodum incertum arbitror; plures enim erant Atthides, velut Hegesinoi Pausan. IX 29, 1.; de cyclico certe carmine nemo, ut opinor, iam cogitabit. Illud autem

mihi videre videor, in vv. ipsis *carmine perpetuo* lenem inesse εἰρωνείαν· siquidem totum hoc genus poëtae placere vix potuit. — Quod vero ad benignam copiam Atticarum fabularum attinet, cfr. Lucianum de Salt. 40., ubi pantomimum nosse debere ait, ὅσα περὶ Ἀθηνᾶς - - καὶ ὅλως τὴν Ἀττικὴν πᾶσαν μυθολογίαν· cuius cum satis multa capita memorasset, ita pergit: ταῦτα μὲν τῶν Ἀθηναίων ὀλίγα πάνυ δείγματος ἕνεκα ἐκ πολλῶν τῶν παραλελειμμένων διῆλθον. Quid, quod Heliodorus Atheniensis teste Athenaeo VI 229. E. XV libros consripsit περὶ τῆς Ἀθήνησιν ἀκροπόλεως —?

Mea quidem interpretatio paucis verbis immutatis nonnullisque additis eadem est, quam proposuit Bentleius, recte comparato Lucretiano illo I 927: *iuvat integros accedere fontis Atque haurire; iuvatque novos decerpere flores, Insignemque meo capiti petere inde coronam;* nobisque accedit Regel. Iam aliorum videamus opiniones. 1) «Neutiquam vero probanda est Baxteri explicatio, quam Iahnius (Ann. phil. et paed. II. 3. p. 295.) in fidem atque clientelam suam recepit: Palladis urbem multi celebrant carminibus et in honorem eius fronti suae praefigunt coronam oleaginam, non in ipsa urbe Athensis decerptam, sed ubicumque versantur.» Regel. 2) «Non tam poëtarum studia diversa praedicare videtur Flaccus, quam hominum iudicia de locis quibusdam celebrioribus indicare.» Gesnerus. Verum manifesto neuter horum vv. *carmine perpetuo* propriam vim ac significationem expendit. Prorsus autem reicienda est interpretatio a non nullis commendata, ut *undique decerpta oliva* sit «prorsus iam foliis spoliata, *der vom historischen Liede schon ganz entblätterte Oelzweig*», qua imago magis ingrata magisve putida excogitari non poterat.

Alii locum sanissimum coniecturis vexarunt, ingeniosis quidem sed supervacaneis. Erasmus, teste Glareano, proposuit: *Undique decerptae frondi praeponere olivam;* id quod multis olim placuit ac nuper rursus fautores nonnullos invenit. Ipse quidem, ut ait eius discipulus, sic explicabat: «Omnibus arboribus praeponere solent olivam, arborem Atheniensibus gratam, quasi diceret, quidam otium litterarium, quod Athenis est, omnibus voluptatibus anteferre non dubitant.» Alii vero sane longe aptius eandem coniecturam sic explanaverunt: «Ceterarum omnium urbium laudibus Athenarum praeconium praeferunt.» Galii coni. *fonti* probatam Boettigero *Amalthea* II. p. 310. satis refutavit Bentleius. Aliter Bouhierius (1715.) rursusque Schraderus *Emendd.* Leovard. 1776. p. 75: *celebrare Indeque decerptam fronti praeponere olivam;* quod, etsi adeo receptum a Mitscherlichio, mihi pedestrem orationem redolere semper visum est, nec aliis poëtarum Latinorum locis suspicionem suam firmare potuit Schraderus nisi quinque Avieni in Descr. orb., quem utique versificatorem in Horatio versans ne memorare quidem debebat.

* * *

Praeter Horatii carmen hoc etiam servatum est apud Caietam Planci monumentum (Mommsen IRN 4089. Wilmann exempla 1112) eius sepulchro insculptum:

L. MVNAT. L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR
EPVL. TRIVMPH. EX. RAETIS. AEDEM. SATVRNI
FECIT. DE. MANIBIS AGROS. DIVISIT. IN ITALIA
BENEVENTI. IN GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT
LVGVDVNVM. ET. RAVRICAM

CARMEN VIII.

Lydia, dic, per omnis
Te deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere, cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis.

VIII. Inscr. volg. *Ad Lydiam.* — *Ad Lydiam meretricem* S. Om. T. — 2. *Te deos oro* Leid., Lips. *λφψ* paucique alii, Atilius Fortunatianus pg. 300 K. *Hoc deos vere* ABOR Argent., Marius Victorinus II 6, 10, Caesius Bassus 9, 15 (pg. 270), Diomedes III pg. 508 K. *Hoc deos oro* *γπ* Einsidlensis Dessauiensis. — *properes* cod. paene omnes *properas* pauci cod., Diomedes, Victorinus, Fortunatianus, haud improb. Bentl. — *Sybarin* Rπφψ, *Sybarim* BSOλ Argent. Dessauiensis multique alii.

VIII. Graecis nominibus imaginem iuvenis Romani amore perditi suaviter et iocose depingit. De veris personis vix cogitandum. Innocentem autem ac festivum iocum in toto hoc carmine ut agnoscas, auctor tibi sum, neve cum nupero interprete Germanico adversus Sybarin, innocentissimum adolescentulum horribiles excites tragoedias. (Tempus, quo carmen compositum sit, incertum est; referunt quidam ad a. u. c. 727.) — De metro aliae sunt aliorum sententiae. Caesius Bassus pg. 270, 3 Keil (Grammat. Latin. vol. VI) haec habet: 'quod metron et ipse Horatius ignorando quale esset laboriosa observatione semel omnino facere conatus est — primum comma ex choriambo et antibacchio compositum est, *Lydia dic per omnis*. Secundum colon, quod est longius, tres habet choriambos et unum antibacchium, scilicet clausulae gratia, quod metron Alcaeus sic ordinavit, homo in musicis exercitatissimus. [Cuius metri exemplum exstat Sapph. frg. 60 Bgk. *Δεῦτέ νυν ἄβραι Χάριτες, καλλίκομοί τε Μοῖσαι*; sed ibi nonnulli cod. habent *νῦν*, ut Horatianus versus efficiatur; alterum exemplum est Anacreontis frg. 28 *Ἀσπίδα ῥίψας ποταμοῦ καλλιρόου παρ᾽ ὄχθας*, quod Christius Metrik[2] pg. 475 huc refert.] At Horatius primum choriambum durissimum fecit pro iambo spondeum infulciendo sic *hoc deos vere Sybarim*. nam si secutus esset Alcaeum, sic ordinasset *hoc dea vere*'. Similiter Atilius Fortunatianus VIII (pg. 300 ed. Keil), Marius Victorinus IV 3 (pg. 165 K). Sed quod prior versus efficitur ex versu Sapphico omissa dipodia trochaica, alter ex eodem versu choriambo uno post illam dipodiam trochaicam adiecto, multi hoc metrum nominaverunt Sapphicum maius. Constat primum versum apud Sappho frg. 61. *Παρθένον ἀδύφωνον* inventum esse ab Atilio l. l.

2. *Sybarin*] Per hoc ipsum nomen mollem et delicatum adulescentu-

Cur neque militaris
Inter aequalis equitat, Gallica nec lupatis
Temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? Cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat neque iam livida gestat armis
Bracchia, saepe disco,

6 et 7. *equitat* - - *Temperat* pauci codices (Tγπ) Bentley, Haupt, Vahlen, L. Müller, *equitet* - *Temperet* ceteri.

lum significat. — *properes*] Coniunctivum ab Horatio praelatum puto propter v. *oderit;* etsi Priscianus XVIII 94 (II pg. 249 ed. H.) *oderit μισήσοι ἄρα, quamvis idem sit indicativi futurum.* In seqq. indicativos usurpavit, ne nimis longa et languidior fieret clausula quattuor verbis ex v. *dic* pendentibus. — *amando*] «dum eum amore irretitum tenes.»

4. *campum*] Martium, soli quam maxime expositum. — Mira intercedit similitudo Horatio et Philostrato Epist. 27. ed. Kays. p. 353. *Μειρακίῳ. - - Οὐχ ἵππον ἀναβαίνεις, οὐκ εἰς παλαίστραν ἀπαντᾷς, οὐχ ἡλίῳ δίδως σεαυτόν* (propter amorem, ut Sybaris). — *patiens*] «Qui olim (v. 11—12.) campi Martii pulverem tam facile tolerabat, atque etiamnunc hos labores defugere haud debet.» Plures minus apte proposuerunt *impatiens,* quasi vero haec esset causa, cur campum devitaret.

5. *militaris*] «Ut decet iuvenem robustum ac militiae aptum.» At rectius coniungitur *militaris inter aequalis.*

6. *equitat*] Cogitandum de quotidianis equitationis exercitationibus, non de Troiae ludo equestri, quamquam frequentissime eum exhibuit Augustus. Suet. Oct. 43. — De his exercitationibus cfr. Statii Silv. V 2, 113: *Ipse ego te nuper Tiberino in litore vidi - - Tendentem cursus vexantemque ilia nuda Calce ferocis equi.* — Gallicani equi ferociores, et Gallia olim Romanis exercitibus equos ministrabat. Tac. Ann. II 5. — *lupatis*] lupinis dentibus similia frena ferrea. *Λύκος τὸ ἐν τοῖς χαλινοῖς σιδήριον·* Hesych. Ovid. Trist. IV 6, 3: *Tempore paret equus lentis animosus habenis Et placido duros accipit ore lupos.*

7. *Temperat*] «moderatur, regit.» «*Παθητικωτέρα* fit oratio, si per interrogationem proferatur, quam si Lydiam narrare haec sibi iubeat *equitet - - temperet*» Bentl.

8. «Cur natatione Tiberina, qua plerumque utebantur post alias *γυμνασίας*, abstinet?» — *olivum*] idem quod oleum, cf. sat. I 6, 123. «Cur abstinet luctâ?» ante quam oleo perfricabantur. «Hoc iam magis timet, quam sanguinem viperinum (Epod. 3, 6: *cruor viperinus),* praesentissimum venenum.» «angue peius» in soluta oratione dixisset.

10. *arma* hic sunt ipse discus plumbeus vel ferreus et iaculum, quorum gravi pondere violentoque usu *lividae* vibices in bracchiis oriuntur. — Contra Latinitatem quidam *livida* nuper interpretatus est «pallida naturâ atque enervata.» —

Saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

Quid latet, ut marinae
Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
Funera, ne virilis
Cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

15. *Funera*] *Tempora* codex Vanderburgii.

gestat - Bracchia] ut Ovid. Met. V 553: *ora gerere,* id est, «habere.»

11. «Cur abstinet a disco vibrando, a iaculando?» de *disco* conf. sat. II 2, 13. a. p. 380. Martial. XIV 164 — *nobilis*] «saepe antea celebratus propter robur, quo iaculum ultra scopum constitutum validis lacertis *expediebat*, emittebat.» Sic omnes fere Romanorum exercitationes praeter pilam, quae lusui potius inserviebat, enumerat. Cf. Marquardt a. R. privat. ed. 2. pg. 119 sq.

13. *Quid latet*] apud te? His haec immiscet Acron Nannii: «Hoc *ζηλοτυπώτερον* in rivalem dicit;» et initio: «in Lydiam dicit volgaris formae mulierem et sibi aliquando dilectam.» Sed est potius mollissimi iam hominis et mulierculae illi prorsus obnoxii iocosa derisio, sive in vivis is umquam fuit sive non fuit.

14. Cfr. Welcker *Gr. Tragoedien* I. p. 193. Thetis, ne periret Achilles Troiam oppugnaturus, eum apud Lycomedem, Scyri insulae regem, in thalamo veste puellari indutum occultarat, ubi Deidamiae, regis filiae, amore captus est; mox, cum Ulixes mercatoris habitu inter alias merces arma puellis proposuisset, ille his cupide arreptis detectus est. Fabulam ignorat Homerus, qui tantum Il. *Τ* 326. Achilli haec tribuit: *ἠὲ τόν, ὃς Σκύρῳ μοι ἔνι τρέφεται φίλος υἱός.* Fundus eius fuit in Cypriis et Iliade parva. Schol. ad l. l. vol. IV 222 Ddf. Eandem tractavit Sophocles *ἐν Σκυρίαις*, in qua fabula Ulixes: *Σὺ δ' ὦ τὸ λαμπρὸν φῶς ἀποσβεννὺς γένους, ξαίνεις, ἀρίστου πατρὸς Ἑλλήνων γεγώς:* Item Bion in Epithalamio Achillis et Deidamiae, Idyll. 2, 15. Mein. *Λάνθανε δ' ἐν κώραις Λυκομηδίσι μοῦνος Ἀχιλλεύς, Εἴρια δ' ἀνθ' ὅπλων ἐδιδάσκετο, καὶ χερὶ λευκᾷ παρθενικὸν κόρον* (al. *κόπον*) *εἶχεν.* Vide etiam Statium in Achilleide II 44 seqq. Cfr. Roulez ad Ptolemaeum Heph. p. 59. (Thetis elegantissime expressa est in Millingen *Mon.* Tab. X. p. 13.) — *sub lacrimosa*] paullo ante Graecorum expeditionem in Troiam, excidio iam tunc a diis damnatam. Mira autem interpolatio *lacrimosa tempora* pro *lacrimosa funera* in codices aliq. irrepsit.

15. «Ne virilis vestitus ipse Achillem incitaret ad expeditionem a Graecis regibus indictam una cum iis alacriter suscipiendam.»

16. *Lycii* Troianorum socii ducibus Sarpedone et Glauco. Est autem: «in caedem, quam facturae sunt Lyciae catervae.» Cfr. Dissen ad Pind. II p. 595.

CARMEN IX.

Vides, ut alta stet nive candidum
Soracte, nec iam sustineant onus

IX. Inscr. volg. *Ad Thaliarchum.* Om. ST. — 1. *candidus* Mallius Theodorus p. 539. Gaisf. p. 591 K.

XI. De huius carminis argumento ita disputat Dillenburger: «A Iacobsio (Opp. T. V. p. 378.) ita ego dissentio, ut non credam parari a poëta cenam, sed iam accumbentes videam sodales sive apud Horatium sive apud alium ex amicis. Magistrum igitur convivii (*θαλίαρχον, συμποσίαρχον*) allocutus poëta admonet, ut quibus rebus in tanto frigore, quo omnis rerum natura contracta rigeat, maxime opus esse videatur, iis maiorem curam adhibeat, scilicet igne, quo extrinsecus, et vino, quo intrinsecus calor possit augeri, deinde ut cetera divis permittat.» Aliis *Thaliarchus* nomen videtur fictum adulescentis formosi (ut *Xanthias* ille *Phoceus*), quem ad laetum vitae usum exhortetur. Quod Oberlini codices puerum hunc speciosum libertum fuisse tradunt, id unice propter Graecam eius appellationem esse factum videtur. Sagaciter propter metrum (⏑ ⏑ – ⏑) nec tamen magis probabiliter Franc. Ritter hunc *Thaliarchum* esse Proculeium, de quo ad c. II 2. Nihil autem in ipso carmine inest, quod nos cum interpretibus nonnullis statuere cogat, eius quasi scenam in adulescentis villa, non in urbe Roma a poëta collocatam esse. Tempus, quo hoc carmen composuit, incertum est. Ceterum praemissis octo metris diversis hoc demum loco Alcaicam stropham proposuit poeta, qua per totum librum omnium saepissime usurus erat. Atque etiam imitatus est Alcaeum (apud Athen. X p. 430. ed. Bergk[4] fr. 34.) *Ὕει μὲν ὁ Ζεύς ἐκ δ' ὀράνω μέγας Χείμων, πεπάγασιν δ' ὐδάτων ῥόαι. Κάββαλλε τὸν χείμων', ἐπὶ μὲν τίθεις Πῦρ, ἐν δὲ κίρναις οἶνον ἀφειδέως Μέλιχρον, αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσᾳ Μαλθακὸν ἀμφι[τίθη] γνόφαλλον.* Qua ex imitatione ipsa equidem colligo totum argumentum esse ficticium ac liberae *φαντασίας* ludum.

1. *stet*] Per aestatem in caelo Italico montes longinquiores quasi per nebulam ac vaporem apparent, formis obscuratis ac prope extenuatis; hieme vero *stant*, id est, nive cum rigeant, toti nivei sint, clare conspiciuntur. *Stare* autem saepe de re horrida aut rigida. Exempla Vergiliana collegit Wagner ad Eclog. 7, 53. *Stant et iuniperi et castaneae hirsutae.* De monte ut hic positum est Aen. VI 471: *Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.* XII 407: *stat pulvere caelum,* riget pulvere sive plenum est pulvere quasi immobili nec rursus desidente. Audacius etiam, ut solet, Lucanus II 103: *Stat cruor in templis.*

2. *Soracte* mons MM. pedes altus in finibus Faliscorum, in quo Apollo colebatur (Aen. XI 785: *Summe deum, sancti custos Soractis Apollo*) ultra XXIV. mil. pass.

Silvae laborantes geluque
  Flumina constiterint acuto.

Dissolve frigus ligna super foco
Large reponens atque benignius
  Deprome quadrimum Sabina,
    O Thaliarche, merum diota.

Permitte divis cetera; qui simul

ab Urbe, sed ex ea, (in qua, non ruri, scena carminis fingitur) facile conspiciendus, hodie *Monte Tresto*, vel, ut alii volunt, *Monte di S. Silvestro*, vel *Monte di S. Oreste*. «*Sa forme isolée et singulière frappe les regards, quand on sort de la ville par une des deux portes du nord.*» Walckenaer I. p. 448.

3. *laborantes*] «nutantes atque sese inflectentes sub nivis onere.» c. II 9, 6: *Aquilonibus querceta Gargani laborant.* — *geluque*] Livius V 13: *Insignis annus* (a. u. 355.) *hieme gelida ac nivosa fuit, adeo ut viae clausae, Tiberis innavigabilis fuerit.*

4. *acuto*] Pind. Pyth. 1, 39: *χιόνος ὀξείας*, quae frigore suo velut secat et pungit. Verg. Ge. I 93: *Boreae penetrabile frigus.* Glacie igitur adstricta flumina cursum morari videntur.

5—6. *Dissolve*] *κάββαλλε*, pelle. — *foco*] totius domus communis, ad quem, sarmentis et lignis large impositis, quicumque convivarum algebat, accedens calfacere se poterat; qui mos etiamnunc servatur in Italia. — *benignius*] scil. solito, largius, copiosius. Est comparativus copiae neque opponitur positivo *large*, ut opinatus est Sanadon.

7. *Deprome*] non tam «ex apotheca, cella vinaria» quam «ex ipsa diota haurito.» — *quadrimum*] satis igitur vetus ac dulce, quamvis Sabinum dumtaxat. c. I 20, 1: *vile Sabinum* et *plumbeum* Martiali X 49, 5. *Bimo* contentus est in sacrificio Veneri oblato c. I 17; *horna* vina bibit Alfii agricola Epod. 2, 47. Alii *Sabina* minus recte interpretantur de vase tantummodo fictili, qualia ex ea regione Romam advehi solita sint. — *diota*] Plat. Hipp. mai. p. 288. D: *τῶν καλῶν χυτρῶν εἰσί τινες δίωτοι, τῶν ἓξ χόας χωρουσῶν.* Moeris p. 44: *ἀμφορέα, τὸν δίωτον σταμνόν.* Ex latinis scriptoribus primus Horatius ac paene solus eo nomine usus est; Isidor. etym. XVI 26, 13: amphora vocatur, quod hinc et inde levatur; haec Graece a figura sui *diota* dicitur, quod eius ansae geminatae videantur aures imitari. Cf. Hultsch, script. metrolog. II p. 120, 4. Alii minus recte «vas, quo vinum e cadis haustum in minores cyathos defundebatur;» sed haec potius est trulla vinaria.

9—12. *cetera*] «reliqua omnia, quae aut antea sollicitos non habuerunt, aut quia futura et incerta sunt, nunc certe nihil ad nos attinent nec laetitiae nostrae conveniunt.» Archilochi frgm. 56 Bgk: *Τοῖς θεοῖς τίθει τὰ πάντα.* Theogn. 1047: *Νῦν μὲν πίνοντες τερπώμεθα καλὰ λέγοντες· Ὅσσα δ' ἔπειτ' ἔσται, ταῦτα θεοῖσι μέλει.* Cf. epod. 13, 7. — Gratissima iam imago tranquillitatis a diis restitutae ac temporis verni opponitur frigori et procellae nunc saevienti. —

Stravere ventos aequore fervido
Deproeliantis, nec cupressi
Nec veteres agitantur orni.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere et
Quem Fors dierum cumque dabit, lucro
Appone, nec dulcis amores
Sperne puer neque tu choreas,

14. *Fors* omnes fere codices Horatii et scholiorum, *sors* Fea cum paucis cod., Haupt, Vahlen.

Stravere] in prosa orat. «sedavere, tranquillavere.» — *Deproeliantis*] «Qui in turbido mari acerrime inter se luctantur.» — *nec cupressi*] Libente animo immoratur in gratissima imagine plenae rerum tranquillitatis a dis post frigora et procellas restitutae. Cupressi quidem in Italia ad pedes usque LX. et amplius increscunt, *metas imitatae* Ovid. Met. X 106. Atque, ut credas etiam poëtis, Verg. Aen. III 680: *coniferae cyparissi - - lucus Dianae.* Theocr. 18, 29: *ἀνέδραμε κόσμος - - κάπῳ κυπάρισσος.* — *orni*] Voss ad Ge. II 71. Linnaei *fraxini orni.* Ornis et cupressis sepulcra ornantur, propterea c. II 14, 23 *invisae* dicuntur *cupressi.* Hom. Il. Z 419: *περὶ δὲ πτελέας ἐφύτευσαν νύμφαι ὀρεστιάδες.* Hoc igitur dicit poeta: Deorum iussu nutuque maximos tumultus excipit altissimum silentium, quale est ad sepulcra.

13. 14. *cras*] Comparant Philetaeri illud *Τί δεῖ γὰρ ὄντα θνητόν, ἱκετεύω, ποιεῖν, Πλὴν ἡδέως ζῆν τὸν βίον καθ' ἡμέραν, - - Εἰς αὔριον δὲ μηδὲ φροντίζειν ὅ τι Ἔσται.* Com. Gr. vol. II pg. 232 ed. Kock. — *fuge*] in prosa orat.: «Omitte, noli de rebus futuris consulere astrologos.» — *Fors* huic loco unice convenit. Wagner ad Verg. Ecl. 9, 5: *Fors omnia versat,* alii *sors*: «Sors eventus est, non ipsa vis fati; quare non est Latinum *sors versat.* Contra *Fors* significat caecam quandam vim, res humanas temere ac nullo consilio regentem, nulla tamen adiuncta aut laedendi aut iuvandi notione, quare nullum usquam huic nomini adicitur epitheton. Non sunt igitur huic plane synonyma *Fortuna* et *Fatum.*» — *cumque*] de tmesi confer ad c. I 6, 3.

15. *Appone*] in pr. or.: «In lucro pone.» Cic. ad Fam. IX 17: *De lucro prope in quadriennium vivimus.*

16. *puer*] «dum adulescentia frueris.» — *tu*] In hoc voc. offendit Iulius Caesar Scaliger, quasi pleonasmus esset; sed est sermonis familiaris ac benevolentiae; interdum etiam vim exhortationis auget in membro altero. Sic Graeci *σύ γε.* Plato Gorg. p. 527. D: *ἔασόν τινά σου καταφρονῆσαι — καὶ ναὶ μὰ Δία σύ γε θαῤῥῶν πάταξαι κτλ.* Tibull. I 1, 37: *Adsitis divi, nec vos de paupere mensa Dona nec e puris spernite fictilibus.* Lucan. II 627: *nec Pharnacis arma relinquas Admoneo, nec tu populos utraque vagantes Armenia.* Iuven. VI 172: *Parce, precor, Paean, et tu depone sagittas;* et Horatius ipse epist. I 2, 63: *Hunc frenis, hunc tu compesce catena.*

Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus et areae
Lenesque sub noctem susurri
Conposita repetantur hora,

Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo
Pignusque dereptum lacertis
Aut digito male pertinaci.

23. *dereptum* cod. plerique, in his Blandinii duo, *direptum* STbcorr., *γλπ*, Leid. Dess. alii pauci.

17. *virenti*] florenti. Theocr. 27, 66: *χλοεροῖσιν-μελέεσσιν.* Epod. 13, 4: *dumque virent genua*, sicque *viridis senectus*. Mansit hic tropus Italis in *la verde età*, non item nobis.

18. *Morosus* contrarius est *morigero,* is, qui aliis morem gerere aut obsequi non volt. — *Nunc*] «Ut convenit aetati, qua nunc es, adulescens.» Rufinus in Anth. Pal. I. p. 104: *Ζωῆς ἀνθρώποις ὀλίγος χρόνος· ἄρτι Λύαιος, Ἄρτι χοροὶ στέφανοί τε φιλανθέες, ἄρτι γυναῖκες.* — *areae*] loca publica, in quibus conveniebat iuventus, praesertim circa templa, ut erat Romae area Volcani, area Concordiae.

19. *sub noctem*] «per crepusculum.» Opponuntur haec ludis et exercitationibus diurnis in Campo Martio. — *susurri*] Scena haec est: Amator ad ianuam semiapertam amicae hora constituta susurrat, submissa voce eam appellat; puella nihil respondens intra domum, quo ludificetur adulescentem, sese occultat; mox autem ex angulo, ubi latet, cachinno sublato se prodit; amator intro se praecipitaus armillam vel anulum, pignus amoris, deripere studet puellae nimis pertinaci ac reluctanti et opinione fortius diutiusque resistenti.

20. *repetantur*] «crebro quaerantur.» Ex v. *repetantur* cogitatione elicienda alia risus proditoris et pignoris derepti magis propria: «Nunc hi quoque soliti amantium ioci vos delectare possunt.» Nolim enim supplere *est* ad v. *gratus risus* gratumque *pignus* cum aliis interpretibus.

24. *male pertinaci*] augetur pertinaciae vis adiecto v. *male*, ut sat. I 4, 66 *male raucus;* 3, 32 *male laxus;* Sulpic. Tibull. IV 10, 2 *male inepta.* Confer Prudent. Cathem. 14 *male pertinax vincendi studium subiacuit Casibus asperis.* Orelli, Ad. Kiefsling aliique existimant *male* vim adiectivi minuere, ut *male sanus* (epist. I 19, 3) fere idem sit quod *insanus;* hoc loco igitur pertinaciam simulatam esse volunt. Sed confer Woelfflinum de comparatione (p. 15) disserentem. — Ceterum de simili ioco Tibull. I 9, 44. *Et latuit clausas post adoperta foris.* Maximian. eleg. I 67 (poet. min. ed. Baehrens vol. V. pg. 319) *Et modo subridens latebras fugitiva petebat, non tamen effugiis tota latere volens, sed magis ex aliqua cupiebat parte videri, laetior hoc potius, quod male tecta fuit.*

CARMEN X.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus et decorae

X. Inscr. volg. et S; *Ad Mercurium*. Om. T. — 2. *coetus* Withofius.

X. «Hymnus est in Mercurium ab Alcaeo lyrico poëta.» PORPHYR. Pausan. VII 20: *βουσὶ γὰρ χαίρειν μάλιστα Ἀλκαῖος ἐδήλωσεν ἐν ὕμνῳ τῷ εἰς Ἑρμῆν γράψας, ὡς ὁ Ἑρμῆς βοῦς ὑφέλοιτο τοῦ Ἀπόλλωνος.* Initium fortasse fuit fragm. 5. Bergk: *Χαῖρε. Κυλλάνας ὁ μέδεις, σὲ γάρ μοι θῦμος ὕμνην.* Noli tamen arbitrari cum G. F. Grotefendio, qui in Graecum convertit (Nov. Act. Soc. Lat. Lipsiae 1806. p. 223.), «*fidam* hanc esse Horatii versionem.» — Nonnus XXVI 283: *τανύπτερον υἱέα Μαίας, Γλώσσης ἡγεμονῆα, σοφῆς ἰθύντορα φωνῆς.* Mercurii autem *λογίου* Venerem propter Adonidis interitum consolantis pulchra imago est in Musei Borbon. Vol. I. T. 32. Aliud prorsus egregium Mercurii piscatoris simulacrum v. Vol. III. T. 41. et 42. (Tempus, quo hoc carmen compositum sit, omnino definiri nequit.)

1. *facunde*] Hic *λόγιος* (Orph. Hymn. 27, 4: *λόγου προφήτης*), v. 3 sq. *ἀγώνιος*. Martial VII 74, 1 *Cyllenes caelique decus, facunde minister, aurea cui torto virga dracone viret.* — *nepos Atlantis*] per Maiam. Poëtica ratio iubet v. *facunde* iungi cum v. *nepos*, non, ut alii fecerunt, cum v. *Mercuri*. Ovid. Fast. V 663. loco perquam simili: *Clare nepos Atlantis, ades, quem montibus olim Edidit Arcadiis Pleïas una* (Bentl. *uda*) *Iovi.*

2. *Cultus* cum significet omnem prope externam vivendi rationem et, ut h. l., mores, apud poëtas certe recipere potest epitheta huius modi, ut *ferus, asper, agrestis.* — *hominum recentum*] De statu primorum hominum cfr. Sat. I 3, 100: *mutum et turpe pecus.*

3. *Voce*] «*Ἑρμηνεία* excoluisti homines rudes, eos docens distincte ac dilucide suas cogitationes exprimere.» Ovid. Fast V 665: *Pacis et armorum superis imisque deorum Arbiter, alato qui pede carpis iter; Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra, Quo didicit culte lingua favente loqui;* ubi describit Mercurii diem festum Id. Maiis celebrari solitum. (Noli tamen credere nupero cuidam interpreti, hymnum hunc in illius diei usum publicum compositum esse. Immo mera fuit lyricae facultatis et exercitatio et opus.) Alii accipiunt de musica, sed quod hac arte institutum est genus humanum, Apollini et Musis potius deberi videtur. — *catus*] Varro LL. VII 46: *cata, acuta; hoc enim verbo dicunt Sabini; quare catus Aeliu' Sextus non, ut aiunt, sapiens, sed acutus. Catus* inseritur per parenthesin, nec iungi potest *catus voce et more.* — *decorae*] «quae decus et *εὐεξίαν* addit iuvenibus.» Hinc *Ἑρμῆς φιλάεθλος* Anth. Pal. II. p. 495.

More palaestrae,

Te canam, magni Iovis et deorum
Nuntium curvaeque lyrae parentem,
Callidum quidquid placuit iocoso
Condere furto.

Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra

4. *More*] «institutione, lege exercitationum.» Pind. Ol. 6, 69: *τεθμῷ ἀέθλων.* et ibid. 79: (*Ἑρμῆς*) *ὃς ἀγῶνας ἔχει μοῖράν τ' ἀέθλων.* Lucan. IV 613: *perfudit membra liquore Hospes, Olympiacae servato more palaestrae.* — *palaestrae*] Hinc *Παλαίστρα κατὰ προσωποποιΐαν* filia est Mercurii Philostrato Imm. II 32.

6. *Nuntium*] *διάκτορον.* Homer. Od. ε 29 *Ἑρμεία, σὺ γὰρ αὖτε τά τ' ἄλλα περ ἄγγελός ἐσσι.* Verg. Aen. IV 356: *interpres divom.* — *lyrae*] ex testudine factae et chordis intentae *parentem,* inventorem. Sic *parens philosophiae* Socrates Ciceroni, et Platoni in Sympos. 177. D. *πατὴρ τοῦ λόγου*, auctor sermonis. Cfr. Pausan. VIII 17, 4. Philostr. Imagg. I 10: *Τῆς λύρας τὸ σόφισμα πρῶτος Ἑρμῆς πήξασθαι λέγεται κεράτοιν δυοῖν καὶ ζυγοῦ καὶ χέλυος, καὶ δοῦναι μετὰ τὸν Ἀπόλλω καὶ τὰς Μούσας Ἀμφίονι τῷ Θηβαίῳ τὸ δῶρον.*

7. *iocoso*] «ioci causa sic patrato, ut ii ipsi, quos spoliasti, ridere debeant.» Philostr. Imagg. I 26. de Mercurii furtis: *οὔτι που ταῦτα πενίᾳ δρῶν ὁ θεός, ἀλλ' εὐφροσύνῃ διδοὺς καὶ παίζων.* Sic in Phoronide apud Etymol. M. p. 339: *Ἑρμείαν δὲ πατὴρ Ἐριούνιον ὠνόμασ' αὐτός· Πάντας γὰρ μάκαράς τε θεοὺς θνητούς τ' ἀνθρώπους Κέρδεσι κλεπτοσύνῃσί τ' ἐκαίνυτο τεχνηέσσαις.* Hipponax (fr. 1, 3 Bergk[4] pg. 460) ad Mercurium: *Φωρῶν ἑταῖρε.* In Eur. Rhesi v. 217. vocatur *φηλητῶν ἄναξ.* (Nota sunt Mercurii epitheta *δόλιος* et *κλώψ.*) Temporibus autem heroicis furandi ac peierandi peritia pro callida sollertia in laudibus ingenii habebatur, nt Homericus ille Autolycus Od. τ 395: *ἀνθρώπους ἐκέκαστο Κλεπτοσύνῃ θ' ὅρκῳ τε· θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν Ἑρμείας.*

9. *olim*] Ad omnes has tres actiones aeque pertinet hac constructione: «Olim (eodem die, quo natus es, statim post lyram a te inventam; v. Hom. Hymn. Merc. 20) dum Apollo te puerum minaci voce terret, asseverans te a se punitum iri, nisi quinquaginta boves per dolum amotas reddidisses, subrisit, cum se a te spoliatum pharetra videret.» In Hymno quidem Homerico non furatur pharetram, sed tamen Apollo *Νόμιος* v. 514: *δείδια*, inqnit, *μή μοι ἅμα κλέψῃς κίθαριν καὶ καμπύλα τόξα.* Schol. ad Iliad. *O* 256: *Ἑρμῆς ὁ Διὸς καὶ Μαίας τῆς Ἄτλαντος εὗρε λύραν, καὶ τοὺς Ἀπόλλωνος βόας κλέψας εὑρέθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς μαντικῆς· ἀπειλοῦντος δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔκλεψεν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων τόξα· μειδιάσας δὲ ὁ θεὸς ἔδωκεν αὐτῷ τὴν μαντικὴν ῥάβδον, ἀφ' ἧς καὶ χρυσόρραπις ὁ*

Risit Apollo.

Quin et Atridas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignis et iniqua Troiae
Castra fefellit.

Tu pias laetis animas reponis
Sedibus virgaque levem coerces

Ἑρμῆς προσηγορεύθη. Lucian. Deor. D. 7. et maxime Philostr. l. l. Cf. Roscher Lexicon mythol. s. v.

11. 12. *viduus*] apud poëtas pro «privato, spoliato.» Verg. Culic. v. 373: *lacus viduos a lumine Phoebi;* prorsus ut Graecum *χῆρος*, Hom. Il. Z 409 (*Ἀνδρομάχη*) *ἣ τάχα χήρη σεῦ ἔσομαι· τάχα γάρ σε κατακτανέουσιν Ἀχαιοί.* — *Risit*] *ἐγέλασε*, aor. qui vocatur tragicus. Philostr. l. l.: *ὁ ζωγράφος διαχεῖ τὸν Ἀπόλλω καὶ ποιεῖ χαίροντα, μεμέτρηται δὲ ὁ γέλως, οἷος ἐφιζάνων τῷ προσώπῳ θυμὸν ἐκνικώσης ἡδονῆς.*

13-16. Atque idem deus tutor est hominum innoxiorum, ut Priamus ab eo custoditus noctu ad Achillem perrexit, ut Hectoris corpus redimeret. Il. *Ω* 334. (Priamum Achilli supplicem vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CXCVII. ac pulcherrimam senis imaginem ibid. T. CLXXXIX.) — Pro *divitis ἐπιθέτῳ* Scaliger pater malebat «maestum, infelicem», haud animadvertens illo significari Priamum pretiosissima dona secum portasse. Il. *Ω* 232: *χρυσοῦ δὲ στήσας δέκα πάντα τάλαντα κ. τ. λ.* — *superbos*] *μεγαλήτορας, μεγαθύμους* Homero. — *Ilio-relicto* libri, non *relicta,* ut sane est c. IV 9, 8 *Ilios vexata;* epod. 14, 14 *accendit obsessam Ilion.* Ceteris locis (c. III 3, 18. 19, 4. IV 4, 53. epod. 10, 13) codices ut nostro loco praebent neutrum *Ilion.* Quamquam igitur Lachmann (opusc. pg. 83) femininum omnibus locis Horatianis restitui volt, tamen cum Meinekio 'in re incerta libros sequendos esse' censemus, cum praesertim Vergilius suae aetatis usum propter Ilium oppidum Troadis secutus semper scripserit *Ilium.* — *ignis* cet.] excubiarum Myrmidonum et hostilia Graecorum castra.

17-19. *reponis*] «Idem utpote *ψυχοπομπὸς pias-animas* deducis, ubi in perpetuum tranquille habitaturae sunt. — *virga*] Virgam magicam (*potentem* Ovid. Fast. V 447.) ei donavit Apollo. Hymn. Merc. 530: *ὄλβου καὶ πλούτου δώσω περικαλλέα ῥάβδον, χρυσείην, τριπέτηλον, ἀκήριον, ἥ σε φυλάξει, πάντας ἐπικραίνουσ' οἴμους ἐπέων τε καὶ ἔργων.* Memoratur etiam Iliad. *Ω* 343: *εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.* Statius Theb. I 306: *Tum dextrae virgam inseruit, qua pellere dulces Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire Tartara et exsangues animare assueverat umbras.* Haec igitur, ut ita dicamus, Homerica virga trifolio tantum ornata est; Mercurii caduceus (*κηρύκειον*) posteriore tempore et alis et serpentibus inter se nexis symbolum factum est pacis et commercii inter genus humanum. Martial. VII 74: *Cyllenes caelique decus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone viret.* Cfr. Böttiger *Amal-*

Aurea turbam, superis deorum
Gratus et imis.

thea I. p. 105. sqq. Pindarus autem Orco tribuit hanc virgam Olymp. 9, 33: *οὐδ᾽ Ἀΐδας ἀκινήταν ἔχε ῥάβδον, βρότεα σώμαϑ᾽ ᾇ κατάγει κοίλαν πρὸς ἀγυιὰν ϑνασκόντων.* Cfr. ad c. I 24, 16. — *levem - - turbam*] *εἴδωλα καμόντων.* — *coërces*] proprie de pastore, qui gregem prae se agens id simul spectat, ne dissipentur, sed uno agmine procedant pecora.

20. *imis*] (in prosa orat. *inferis*) quia et in caelo et in Orco versatur. Claudian. Rapt. Pros. I 89: *commune profundis et superis numen.*

CARMEN XI.

Tu ne quaesieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi
Finem di dederint, Leuconoe, nec Babylonios

XI. Inscr. volg. *Ad Leuconoen.* — *Ad L. suadens omittendam mathematicen* S. Om. T. — 1. *quaesieris scire, nefas* multi codices et ante Bentl. edit. plerique.

XI. *Leuconoe* (al. *Leucothoe*) nomen fictum grati soni. Obversabatur poëtae imago puellae superstitiosae, saepe mathematicos consulentis, a qua stultitia eam ad laetum vitae usum avocat. Tunc nondum leges latae erant, quibus severissime interdictum erat astrologis, ne artes suas exercerent; quibus legibus aliquotiens ex Italia expulsi sunt. Suet. Vesp. 14. Tacit. Hist. I 22: *genus hominum infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur.* Tempus carminis incertum est; nonnulli referunt ad a. u. c. 728.

1. «Tu, tam cara mihi (id quod inest in vv. *quem mihi, quem tibi*), tam florens adulescentula noli scrutari» cet., quae superstitio tunc vigebat. Sic Tacit. Ann. III 22: *quaesitum per Chaldaeos in domum Caesaris.* Cfr. ibid. XII 52. Sidonius Apollinaris VIII 15 (pg. 432 ed. Baret). *Illud sane non solum culpabile in Lampridio fuit sed peremptorium* (nefas), *quod mathematicos quondam de vitae suae fine consuluit.* — Ipsa versus constructio iubet nos iungere non *quaesieris scire*, sed *scire nefas*, ut Epod. 9, 14: *nefas videre;* Lucan. I 126: *quis iustius induit arma Scire nefas.* Statius Theb. III 562: *quid crastina volveret aetas, Scire nefas homini.* (*nefas*, vetitum a dis et a natura.) *Quaesieris* autem absolute, ut c. I 9, 13 Propert II 27, 1: *At vos incertam, mortales, funeris horam Quaeritis, et qua sit mors aditura via Quaeritis et caelo Phoenicum inventa sereno Quae sit stella homini commoda quaeque mala* cet. — Vv. *quaerere, scrutari, στοχάζεσθαι*, propria astrologorum, quos Philostratus V Soph. p. 480. appellat *μυρίοις ἀστέρων στοχαζομένους τοῦ ὄντος.*

2. 3. *Finem*] vitae decursum usque ad obitum. — «*Nec* positum vides praecedente part. *ne,* ubi *neu* exspectes.» Regel. Reperitur sane omnibus in libris apud Cornelium Nepotem Pausan. 4, 6: *ne enuntiaret nec se proderet.* H. l. *nec B. T. n.* est quasi epexegesis vv. *ne quaesieris,* quod aliter fieri non poterat nisi consultis mathematicorum numeris. — *Babylonios-numeros*] Chaldaeorum (astrologorum), qui multis computationibus factis ex tabulis genethliacis atque ephemeridibus de siderum statu et oppositione, hominum qui eos consulebant, *γένεσιν* et horoscopum, atque per hunc vitae vicissitudines definiebant. Lucan. I 636: de Figulo astrologo loquens: *numerisque moventibus astra.* Iuv. 6, 576: *numeri Thrasylli,* mathematici; *ψηφῖδας* vocant Graeci; *rationes Chaldaicas* Cic. de divin II 98. —

Temptaris numeros. Ut melius, quidquid erit, pati!
Seu pluris hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare

3. *Temptaris* optimi cod., v. ad c. I 5, 13. Brambach orthogr. pg. 249. — 5. *Qui* codices Blandinii, Graevianus, Vossianus paucique alii.

Temptaris «sollicite exploraris.» Cfr. c. I 28, 5. — *Ut melius*] «Quanto satius est etiam mala pati, ubi advenerint, quam iis ante explorandis maestitiam perpetuam tibi praeparare!» Salmas. ad Tert. de Pallio p. 322. comparavit *ὡς πολλῷ ἄμεινον*.

4. 5. Excipit protasin: *Seu pluris - - mare Tyrrhenum*, apodosis *sapias*. Contra plerique puncto distinguunt ante v. *sapias;* ut nuper rursus fecit Regel. «Nam,» inquit, «vv. *quidquid erit* accuratiore egent explicatione, quae seqq. *Seu-seu* subicitur.» Mihi vero huic opinioni maxime versus 6. caesura adversari videtur. — *hiemes*] annos; servata tamen primitiva significatione statim praesentis anni tempus hibernum depingit; quae hiems *nunc debilitat undas,* efficit, ut fragantur ad *pumices,* non tam proprie dictos, quam, ut est apud Plin. XXXVI 154: *appellantur quidem ita* (pumices) *et erosa saxa;* Verg. Aen. V 214: *columba, cui domus et dulces latebroso in pumice nidi,* (iterumque XII 587.), *vesco sale saxa peresa* (Lucret. I 326) et propterea pumicibus nativis similia. Sidonius Apoll. carm. 10, 27; *Exterior non compta silex, sed prominet alte Asper ab assiduo lympharum verbere pumex.* — *oppositis*] «mari obiectis in extremo litore *fluctifrago* (Lucret. I 305).» Noli cum aliis cogitare de molibus arte factis ex pumice et pulvere Puteolano (Vitruv. II 6. et V 6.) Lectio paucorum codicum *Qui* (Iuppiter) vel ideo reicienda est, quia huius sententiae nulla omnino foret iunctura cum reliquo carmine; pingi contra debebat terribilis huius hiemis, eiusdem fortasse ultimae, impetus atque insania. *Debilitat* autem est «collidit,» dum undae ad pumices illos sese infringunt, non «tranquillat, coërcet,» ut quidam explicaverunt.

6. *sapias*] «Omitte illam stultam sollicitudinem et, ut sapientem decet, fruere vita.» Imperativi habet vim, nec dictum est, ut volt Priscianus XVIII 89, pro *si sapias,* vel potius in oratione directa *si sapis, si sapies,* ut est Ovid. Am. I 4, 29: *Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse iubeto.* — *liques*] Per colum nivarium, vel per sacculum linteum colabant sive saccabant vina, quo dempta faece et flore liquidiora fierent. Martial. II 40, 5. XIV 103: *Setinos, moneo, nostra nive frange trientes: Pauperiore mero tingere lina potes.*

6. «Reputans tecum, quam breve vitae sit spatium, certum terminum siste nimiae spei de futuro tempore (*spei longae,* ut c. I 4, 15.) et vive in praesentia. Iam dum doctrinam hanc tibi trado, fugit irreparabile tempus, quod laetitiae dedicare potuissemus.» Neoptolemus ap. Diod. Sic. XVI 92: *ἄφαντος προσέβα Μακρὰς ἀφαιρούμενος ἐλπίδας θανάτῳ Πολύμοχθος Ἅιδας.* Ex iis est locis (ut fere c. I 6, 1.) ubi ablativus absolutus et instrumentalis invicem se penetrant et quasi miscent; potest enim resolvi vel «cum breve sit vitae spatium», ut Liv. IV 41: *orans ne se, brevi reliquo vitae spatio, tam tristem nuntium ferre ad Cincinnatum*

Tyrrhenum: sapias, vina liques et spatio brevi
Spem longam reseces. Dum loquimur fugerit invida
Aetas: carpe diem quam minimum credula postero.

7. *diffugit* G. Fabricius.

paterentur; vel «propter breve spatium.» — *reseces*] «prorsus ei renunties», ut apud Cic. ad Att. I 18, 2: *resecandae libidinis.*

7. 8. *Dum loquimur*] Adeo saepe haec formula apud Latinos reperitur (v. exempla ab Hofmann Peerlkamp collecta: Ov. Pont. IV 3, 58. Am. I 11, 15: *Dum loquor, hora fugit.* Petron. 99. Auson. Ros. 38.), ut prope proverbialis fuisse videatur hac significatione: «hoc ipso temporis puncto atque longe citius, quam tu arbitreris.» — *fugerit*] futurum exactum. Sic Lucret. III 914: *brevis hic est fructus homullis; Iam fuerit, neque post umquam revocare licebit.* (Persius 5, 153: *hoc, quod loquor, inde est.*) — *Invida* autem est aetas, quatenus diuturnae voluptatis usuram denegat. «*Carpe* igitur *diem* (non tam ut florem vel fructum maturum, quam ut dicimus *oscula, cibum, viam carpere* cum celeritatis notione) nec fide sequenti.» Epist. I 4, 13: *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* Martial VII 47, 11: *Vive velut rapto fugitivaque gaudia carpe.* Atque hoc usu iam Lucilius XXIX 51 LM. *Hiemem unam quamque carpam.* — Cum c. IX. et hoc carmen quasi *τύπος* sit ac species tot similium, quibus poëta ad laetum sed simul sapientem temperatumque vitae usum nos exhortatur, indicatis saltem duobus similibus Eurip. Alcest. 782. Nauck. et Palladae Anthol. Pal. II. p. 339. subicere orientalis quoque sapientiae specimen iuvat. Ecclesiastic. 14, 14: *Μὴ ἀφυστερήσῃς ἀπὸ ἀγαθῆς ἡμέρας, καὶ μερὶς ἐπιθυμίας ἀγαθῆς μή σε παρελθέτω.* Tharapha Reiskii p. 25: *Heus, tu, qui me vituperas, quod adsim voluptatibus, an tu immortalem me praestabis? Fatum si pellere non potes, sine modo praeveniam eo, quod manus mea possidet. - - Sine me caput mero implere, dum vivo, metu, ne nimis parum vivus ingeram. Vir nobilis adhuc vivus rigat se; cras cognosces, quis nostrum mortuus sitiat.*

CARMEN XII.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumis celebrare, Clio,
Quem deum? Cuius recinet iocosa
Nomen imago

Aut in umbrosis Heliconis oris,

XII. Inscr. volg. *De Augusto.* — *De laudibus Deorum vel hominum* S. — 2. *sumis* - *recinet* optimi codices et edit. post Bentleium fere omnes; *sumes* Bland. vetustissimus, Graevianus, Vossianus, Leidensis, c *λφψ*. — 3. *recinet* cod. plerique in his Bland. vetust., *recinit* Sebcorr. *γφψ*, Graevianus, Vossianus, Lips., pauci alii.

XII. Augustum insertum deorum, heroum et summorum ducum Romanorum ordini tamquam orbis terrarum dominum praedicat. Pertinet hoc carmen ad nuptias Marcelli, Octaviae filii cum Iulia, unica Augusti filia a. 730 celebratas. Vide excursum.

1. *Quem virum aut h.* cet.] Pindar. Olymp. 2, 1: *Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα θεόν, τίν᾽ ἥρωα τίνα δ᾽ ἄνδρα κελαδήσομεν;* Antiphon I § 27 *οὔτε θεοὺς οὔθ᾽ ἥρωας οὔτ᾽ ἀνθρώπους δείσασα.* Inverso ordine Horatius ut Isocr. Euag. § 39: *οὐδεὶς οὔτε θνητὸς οὔθ᾽ ἡμίθεος οὔτ᾽ ἀθάνατος.* — *acri*] *λιγυρᾷ*, soni acuti. Theogn. 761. Bergk: *φόρμιγξ δ᾽ αὖ φθέγγοιθ᾽ ἱερὸν μέλος ἠδὲ καὶ αὐλός.* Pind. Isthm. 5, 27: *κλέονται δ᾽ (ἥρωες) ἔν τε φορμίγγεσσιν ἐν αὐλῶν τε παμφώνοις ὁμοκλαῖς μυρίον χρόνον.* Nonn. VIII 377: *Πηκτίδος οὐ χατέω λιγυηχέος, οὐ χρέος αὐλοῖ.* Epitheton *acri* laudat Quintilianus VIII 2, 9. ut *proprie dictum, id est, quo nihil inveniri possit significantius.* — Graecorum carmina epica comitabatur *lyra*, Romanorum laudationes *tibia;* quaerit igitur poeta: 'utrum Graecum an Romanum carmen edere tibi proposuisti?'

2. *sumis celebrare*] In pr. or. «suscipis celebrandum.» — *Clio* plerisque Musa historiae, sed ex nominis notatione etiam, ut hic, elogiorum.

3. 4. *Cuius recinet*] Manifesta est haec rursus interrogatio, atque necessarium futurum, quod tempus inest etiam in vv. *sumis celebrare* (mox) *Clio.* Nihil enim languidius minusque poëticum excogitari potuit, quam quod non nulli commendaverunt: *cuius* (pron. relativ.) *recinit* (sic) - - *in Haemo* (sine interrogatione). Ad triplicem interrogationem verum sed celatum responsum est: «celebrabo Augustum,» apud Pindarum, «Theronem.» — Latini cum carerent vocabulo, quod *κυρίως* responderet Graecorum *ἠχοῖ*, eam *vocis imaginem* (Verg. Ge. IV 50.) et *imaginem* simpliciter appellabant. Cic.

Aut super Pindo gelidove in Haemo?
Unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,

Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

Quid prius dicam solitis parentis

13. *Quid prius? Dicam solitis Parentem* ex Acrone Fea. — *parentis* optimi codices, in his Blandin. antiq., Bbpr. T AOR alii, *parentum* deteriores.

Tusc. III 3 *laus bonorum virtuti resonat tamquam imago gloriae. Iocosa* autem, quia viatores quasi consulto ludificatur, unde auribus accidat, ignorantes.

5. 6. *Helicon* Boeotiae, *Pindus* Thessaliae, *Haemus* Thraciae montes, Musarum sedes. Ex Thracia autem prisci illi vates sacri, Orpheus, Linus, Musaeus, Thamyris, prodierant.

7. 8. *vocalem temere*] «canora voce praeditum (*chordae vocales* Tibull. II 5, 3) promiscue, sine ordine, ipsae, cur sectarentur cantorem, vix sibi consciae.» Apollon. Rhod. I 26: *Αὐτὰρ τόν γ᾽ ἐνέπουσιν ἀτειρέας οὔρεσι πέτρας θέλξαι ἀοιδάων ἐνοπῇ ποταμῶν τε ῥέεθρα. Φηγοὶ δ᾽ ἀγριάδες - - - ἃς ὅ γ᾽ ἐπιπρὸ θελγομένας φόρμιγγι κατήγαγε Πιερίηθεν.* Cfr. etiam Simonid. fr. 40 Bgk. *Τοῦ καὶ ἀπειρέσιοι ποτῶντο ὄρνιθες ὑπὲρ κεφαλᾶς, ἀνὰ δ᾽ ἰχθύες ὀρθοὶ Κυανέου ἐξ ὕδατος ἅλλοντο καλᾷ σὺν ἀοιδᾷ.* Philostr. iun. Imagg. p. 10. Kays.: *Δένδρα ἀνασπάσας τῶν ῥιζῶν. — πάντα ξυμβαλόντα τοὺς πτόρθους οἷον χεῖρας περὶ τὸν Ὀρφέα ἕστηκεν.* Cfr. Dio Chrysost. Or. 78. p. 420. R. Riemer *Göthe* I. p. 480: *Orpheus auf einer alten Paste, die Göthe besass, scheu sich abwendend, vor dem Andrange aller der Stein-, Holz- und Fleischkörper, die sich um ihn versammeln.* (Eius imaginem vide in Museo Gregoriano Tab. LX. atque eundem apud inferos Gerhard *ant. Bildw. Nachtrag.* T. IV.)

9—12. De Orpheo conf. c. I 24, 13 sq. III 11, 13. — *materna*] arte canendi a Calliope matre donatus.» — *Blandum*] «tam blande canentem, ut duceret quercus attente ausculantes.» — V. *auritus* etiam apud Plautum hac significatione reperitur. Asin. Prol. 4: *face nunc iam tu, praeco, omnem auritum poplum.* Plerumque vero de leporibus cet. usurpatur. — *quercus*] Post silvas totas singulare nunc arborum genus memorat, et quidem omnium durissimum. Horatium, non librarios correxit H. Peerlkamp, *ducere cautes* proponens, ut Stat. Theb. VIII 233: *duras animantem Amphiona cautes.* Nec vero ita rara haec compositio apud antiquos, ut generi praeterea subiungatur species: epist. I 12, 7: *Si - - herbis Vivis et urtica.* Ovid. Met. XVI 26: *et flores mille colorum liliaque.* Sed tamen

Laudibus, qui res hominum ac deorum,
Qui mare ac terras variisque mundum
    Temperat horis?

Unde nil maius generatur ipso,

15. *ac* AB, plerique cod. Bentlei, *et* deteriores — *terram* c, in quo a v. 16. usque ad c. 15, 9. excissa sunt folia aliquot.

nonnulli, in his L. Müller, hanc stropham (v. 9—12) eiecerunt; interpolatorem observasse illud Vergilii (Aen. VI 120) de eodem Orpheo: *Threicia fretus cithara fidibusque canoris.*

13. «Ante omnes igitur *solitis laudibus*, ut fit in in re divina, rite celebrabo Iovem *parentem*», ut c. II 19, 21. Verg. Ge. I 328. Lucan. IV 110: *magne parens mundi.* Senec. epist. 107, 11: *duc o parens celsique dominator poli.* (Falsam lect. *parentum* explicabant: «Qui ex antiquo more maiorum nostrorum ante ceteros deos invocari solet.») Aliquanto plus est quam solita illa formula Alcmanis frgm. 2 Bgk. *ἐγώνγα δ' ἀείσομαί ἐκ Διὸς ἀρχομένα.* Pindari Nem. 5, 25: (Musae) *πρώτιστον μὲν ὕμνησαν Διὸς ἀρχόμεναι σεμνὰν Θέτιν Πηλέα τε.* Arati Cic. I et Verg. Ecl. 3, 60: *Ab Iove principium:* quia *laudibus*, id est, hymno, inest argumentum, summa Iovis potentia, subiunguntur autem alii dei. *Laudes* vero ut Tibullus I 3, 31: *tibi* (Isidi) *dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia.*

15. Eisdem prope verbis Verg. Aen. I 230: *o qui res hominumque deumque Aeternis regis imperiis et fulmine terres.* Confer Horat. c. III 4, 45 sq. — *mundum*] caelum cum sideribus. Designatur autem per mare, terras et caelum universa rerum natura. Catull. 64, 205: *Quo tunc et tellus atque horrida contremuerunt Aequora concussitque micantia sidera mundus.*

16. *horis*] Ex usu poëtico pro anni temporibus *variis*, sese invicem excipientibus ac natura sua distinctis. (Ars Poët. 302: *sub verni temporis horam.*) De Horis deabus, omnium vicissitudinum praesidibus, quae Parcis et consocientur et opponantur, nolim h. l. intelligere cum Lehrsio, *de Horis* (opusc. pg. 83.) Affert Pausan. I 40: (Megaris) *ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός εἰσιν Ὧραι καὶ Μοῖραι· δῆλα δὲ πᾶσι τὴν πεπρωμένην μόνῳ οἱ πείθεσθαι, καὶ τὰς ὥρας τὸν θεὸν τοῦτον νέμειν εἰς τὸ δέον.* — *Temperat*] «ordinat atque moderatur.» Ovid. Fast. IV 91: *Illa* (Venus) *quidem totum dignissima temperat orbem.* Seneca epist. 73: *Soli Lunaeque plurimum debeo temperantique annum deo obligatus sum.*

17. *Unde*] Non «quare»; sed «ex quo. (ut c I 28, 28: *unde potest, tibi defluat aequo Ab Iove.* Sat. I 6, 12: *Laevinus, Valeri genus, unde Superbus Tarquinius regno pulsus fugit.* Sat. II 6, 21: *Iano-Unde*, id est, «a quo.» Verg. Aen. VIII 71: *Nymphae, genus amnibus unde* cet. Etiam in prosa or. Sall. Iug. 14: *unde minime decuit, vita erepta est.* Cic. de or. I 67: *ille ipse, unde cognovit.*) ex quo igitur, qui est optimus maximus, nihil ipso potentius generatur, cum omnes dii ei sint inferiores.» Poëticae rationi prorsus contraria est altera interpretatio: «quia ipse maximus est, nihil maius eo oritur.» — *generatur*] De Minervae ortu ex Iovis, postquam Metidem devorasset,

Nec viget quicquam simile aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores,

Proeliis audax. Neque te silebo,

19. *occupavit* codices omnes, *occupabit* cum Rob. Stephano Fea. — 20. 21. *Pallas honores, Proeliis audax. Neque* Bentl. secuti sunt editores plerique. Orelli paucique alii *Proeliis audax neque.*

capite cfr. Gerhard *Vasengem,* T. 1—4. Obstetricium autem hoc munus ab aliis tribuebatur Volcano, Prometheo ab aliis (Eurip. Ion. 465.), ab aliis utrique.

18–20. *Nec viget*] Ex v. *Unde* supple *Nec ei viget,* ut Cic. Verr. IV 9: *Mancipium quo et omnes utimur et non* (= nec id) *praebetur a populo, viget* autem, id est, «floret honore et potentia.» Conferatur Aeschyl. Agam. 150 sq. *Ζεὺς ὅστις ποτ᾽ ἐστίν οὐκ ἔχω προσεικάσαι — πλὴν Διός.* — Cum nullus ei sit vel *secundus* (id est, parvo atque adeo minimo intervallo ab eo distans), sed longe distet ceterorum potentia a summo Iovis imperio, Pallas tamen, sapientiae dea, *proxima, longo sed proxima intervallo* (Verg. Aen. V 320) ad illum accedit.» Differentiam inter vv. *secundus* et *proximus* docent Cic. Brut. 173: *duobus summis* (oratoribus) *L. Philippus proximus accedebat, sed longo intervallo tamen proximus* Verg. l. l. Quintil. X 1, 53. Nonius p. 524. Merc.: *Proximum dicebant veteres non solum adhaerens et adiunctum, verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium exstitisset.* — De Minervae dignitate cfr. Hesiod. Theog. 896: *Ἶσον ἔχουσαν πατρὶ μένος καὶ ἐπίφρονα βουλήν.* Callimach. Lav. Pall. 132: *μούνᾳ Ζεὺς τόγε θυγατέρων Δῶκεν Ἀθαναίᾳ πατρώϊα πάντα φέρεσθαι.* Plutarch. Symp. II p. 617. C.: *ἡ δὲ Ἀθηνᾶ φαίνεται τὸν πλησίον ἀεὶ τοῦ Διὸς τόπον ἔχουσα. διαῤῥήδην δὲ ὁ Πίνδαρος λέγει· πῦρ πνέοντος ἅτε κεραύνου ἄγχιστα ἡμένη.* Aristides in *Ἀθηνᾶ* p. 13: Dind.: *Τοῦ πάντων δημιουργοῦ καὶ βασιλέως παῖς ἐστι μόνη δὴ μόνου. - - μόνη βεβαίως γνησία τοῦ πατρός.* Ib. p. 14: *Ἔστιν αἰδέσιμος τῷ πατρὶ καὶ πάντων κεκοινώνηκε καὶ τὰ πρεσβεῖα μόνη κατείληφεν.* Atque frequenter *σύνναοι* erant Iuppiter et Minerva, velut in Piraeeo. Paus. I 1, 3. (Aliis Iuno est proxima Iovi; Nonnus VIII 166: *Μῆτερ Ἐνυαλίοιο, Διὸς πρωτόθρονε νύμφη - - Πείθομαι, ὅττι θεοῖσι μετὰ Κρονίωνος ἀνάσσεις.* Aliis Parcae; Eurip. Pelei Fr. 2: *Κλῦτ᾽ ὦ Μοῖραι, Διὸς αἵτε παρὰ Θρόνον ἀγχόταται θεῶν ἑζόμεναι.*) In Horatii autem verbis nihil inest, quod nos cogitare iubeat vel de Metide (Hesiod. Theog. 886. Apollod. I 3, 6: *μίγνυται δὲ Ζεὺς Μήτιδι μεταβαλλούσῃ εἰς πολλὰς ἰδέας ὑπὲρ τοῦ μὴ συνελθεῖν, καὶ αὐτὴν γενομένην ἔγκυον καταπίνει φθάσας, ἐπείπερ ἔλεγε γεννήσειν παῖδα μετὰ τὴν μέλλουσαν ἐξ αὐτῆς γενέσθαι κόρην, ὃς οὐρανοῦ δυνάστης γενήσεται κ. τ. λ.)* vel de Thetide (Ovid. Met. XI 221. Fulgent. Mythol. III 7: *Iovem cum Thetide voluisse concumbere dicunt, sed prohibitum esse, ne maiorem se genuisset, qui eum de regno expelleret.*). — *occupavit*] «possedit, habet.» Qui legebant *occupabit,* interpretabantur: «Habebit in hoc meo carmine.»

Liber, et saevis inimica virgo
Beluis, nec te, metuende certa
Phoebe sagitta.

Dicam et Alciden puerosque Ledae,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem; quorum simul alba nautis
Stella refulsit,

Defluit saxis agitatus umor,

28. *refulget* (e Chisiano A) Fea. (*Sidera fulgent* 2 cod. Feae).

20. 21. *Pallas honores, Proeliis audax*] ita cum Bentleio verba distinguenda sunt, primum ne Pallas attributo careat, deinde quod Liber parum recte dicitur proeliis audax; qui quamquam *idoneus pugnae* fertur, tamen *pacis erat mediusque belli* (c. II 19, 26—28); denique particula *neque* alteri vocabulo postponi non potest. Pallas autem Verglio Aen. XI 483 *armipotens, praeses belli,* aliis est bellipotens, belligera. — Ceterum in recensendis deis poeta initium facit a deis Capitolinis, pergit ad deos Palatinos: eodem ordine utitur Cicero Verr. V 180 sqq. Ingeniosa est igitur Ottonis Jahnii coniectura pro *Libero,* quo facile h. l. caremus, epitheton vel nomen Dianae requirentis, velut si per metrum liceret *Letois saevis* cet. *Proeliis audacem* qui malunt Bacchum, afferunt eius expeditionem Indiciam Met. IV 20: *Oriens tibi victus ad usque Decolor extremo qua tingitur India Gange.* Orpheus 44, 3. de Libero patre: *ὃς ξίφεσιν χαίρεις καὶ αἵματι.* Macrob. Sat. I 19: *Bacchus ἐνυάλιος cognominatur, quod est inter propria Martis nomina. Colitur etiam apud Lacedaemonios simulacrum Liberi patris hasta insigne, non thyrso.* Atque Val Flacc. V 497: *quotque ante secuti. Inde nec audacem Bacchum nec Persea reges.*

22. Diana venatrix, *θηροκτόνος, ἰοχέαιρα.* Theogn. 11: *Ἄρτεμι θηροφόνη.* De Venatrice Diana (*Ἀγροτέρα*) cfr. Pausan. I 19, 7. et inspice Müller *Denkm.* II 1, 158. seqq. Diana leonem per caudam ducens Gerhard *Vasengem.* T. 26. Eadem tamen ex altera parte etiam capreolorum cervarumque nutrix et amica, *δορκαδοτρόφος,* in Müller *Denkm.* II N. 168. *Roscher* Lex. mythol.

23. Apollo *κλυτότοξος, ἑκήβολος.* — *certa*] «numquam fallente.»

25. Iam pergit ad *heroas* Herculem, Alcaei nepotem, et *Κάστορά θ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα.* (Il. *Γ* 237. et Od. *λ* 300. Ov. fast. V 700: *Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugit.* Sat. II 1, 26.) Venusistimam Ledae cum cygno imaginem videsis in Inghirami *Gall. Om.* III p. 202. Stasinus in Cypriacis apud C. G. Müller de Cyclo Gr. p. 90: *Κάστωρ μὲν θνητός, θανάτου δέ οἱ αἶσα πέπρωται, Αὐτὰρ ὅ γ' ἀθάνατος Πολυδεύκης, ὄζος Ἄρηος.*

26. *pugnis*] caestuum certamine *πυγμαχία.*

27. *alba*] «lucida atque simul caelo serenitatem reducens,» ut c.

Concidunt venti fugiuntque nubes,
Et minax — quod sic voluere — ponto
Unda recumbit.

Romulum post hos prius, an quietum

31. *quod sic* pauci codices (Turic., corr. cod. Divaei, Vaticanus olim 3260, Argentoratensis, R), *quia sic* codicum maior pars, in his Blandinii, *qui sic* B. *quom sic* coni Kreussler, rec. Haupt 1. 2. 3. *cum sic* vel *nam sic* alii, *sic di*, Muretus, Heinsius, Bentley prob. L. Müller.

I 7, 13: *albus Notus*. Ovid. Trist. III 5, 56: *nitido - - Lucifer albus equo*. Hymn. Hom. in Dioscuros 12: navem periclitantem servaturi *ἐξαπίνης ἐφάνησαν ξανθῇσιν πτερύγεσσι δι' αἰθέρος ἀΐξαντες*. Theocr. 22, 17: *Ἀλλ' ἔμπας ὑμεῖς γε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσιν ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι. Αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλάνα Ἂμ πέλαγος· νεφέλαι δὲ διέδραμον ἄλλυδις ἄλλαι.* Cf. c. IV 8, 31 sq. Aliter interpretatus est Doederleinius Lectt. Horat. XIV.: «quorum simulac stella ita nautis refulget, ut prosperam navigationem portendat» Id vero semper fit, ut opinor, ubi Castores apparent, ut nautae prospere iam se navigaturos confidant; sed poëtam potius decet, quid, dum apparent, efficiant, id est, sudum, nobis ante oculos ponere.

28. 29. «Quorum splendens dum oritur sidus, tempestates sedat.» — *Defluit*] «relabitur a saxis litori proximis spuma maris turbati.»

30. *Concidunt venti*] «placantur», ut Verg. Aen. I 154: *cunctus pelagi cecidit fragor*.

31. *quod sic voluere*] «propter id unum, quod Castoribus ita placuit;» quo loquendi modo magnam eorum potentiam graviter exprimit. Sincera haec lectio partim glossematis, quia v. *quod* pro pronomine relativo habebant, varie corrupta est, novissime in *qua*, «ubicumque tempestatem sedare voluerunt.» L. Müller volgatam lectionem (*quod* vel *cum sic voluere*) inepte *ταυτολογεῖν* arbitratus cum Bentleio praefect *sic di voluere*, qua formula cum similibus (ut est apud Servium ad Vergil. Aen. III 2) utuntur poetae, quotiescumque ratio vel iudicium non apparet, cf. c. I 33, 10 *sic visum Veneri;* multa exempla collegit Cuningh. Animadvv. p. 95. — *ponto*] in pedestri serm. «in pontum.» Sic Aen. V 451: *it clamor caelo;* contra Aen. IV 665: *it clamor ad alta atria.*

Eos dumtaxat deos memorat, qui ex Iove geniti sunt, non Iunonem neque Neptunum; et ex illis numina tantum benefica, quapropter Mars silentio praetermittitur. His consociat reges ac duces Romanos, quasi *dubitans*, quos in tanta virorum summorum copia nominare, quos omittere debeat; dis autem et Romanorum regibus summisque ducibus adiungit Caesarem. Ac primum quidem quattuor affert nomina, primum Romuli illius qui quamquam urbem condidit tamen flagitio suo effecit ut *inmerentis flueret in terram Remi sacer nepotibus cruor* (epod. 7, 20), deinde Numae Pompilii, qui quamquam scelere abstinuit, tamen res memorabiles non gessit, tum Tarquinii Superbi, qui quamquam res bene gessit, tamen libertatem oppressit, denique Catonem Uticensem, qui quamquam voluntaria morte gloriam adeptus est,

Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fascis, dubito, an Catonis
Nobile letum.

Regulum et Scauros animaeque magnae
Prodigum Paullum superante Poeno

35. *anne Curti* malebat Bentl, *an catenis nobilitatum* Hamacher.

tamen libertatis specie prava ductus est. Hi igitur omnes sintne *memorandi* valde dubium videtur. — Romulus et Numa *duo deinceps reges, alius alia via, ille bello, hic pace civitatem auxerunt,* Liv. I 21.

34. *superbos*] «magnificos et terrorem incutientes», utpote qui potestatis in vitam necemque hominum insignia essent. (Stat. Silv. V 2, 166: *cingique superbis fascibus.*) Quod Tarquinius Priscus ex Tarquiniis Romam intulisse fertur fasces Dionys. Hal III 62. (Strabo V 2. Florus I 5, 6.), multi hunc ab Hor. significari putant; huic interpretationi adversatur epitheton *superbus*. Confer Cic. Phil. III 9: *Tarquinius - - non crudelis, non impius, sed superbus habitus est et dictus. - - Nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus.* Non nemo de utroque Tarquinio accepit, provocans ad Verg. Aen. VI 818: *Vis et Tarquinios reges - - videre?*

35. *Catonis*] Neque hic nec c. II 1, 24. Horatius audacior fuit Vergilio Aen. VIII 670: *Secretosque pios, his dantem iura Catonem;* Manilio I 794: *Et Cato Fortunae victor,* ubi iungitur cum Agrippa et Caesare; eodem IV 87: *invictum devicta morte Catonem;* Valerio Max. II 10, 8: *Perfecta virtus effecit, ut quisquis egregium et sanctum virum civemque significare velit, sub nomine Catonis significet.* Seneca de Tranq. an. 15: *Cato, virtutum viva imago.* Quid, quod Augustus ipse *Catonem serio laudavit?* Macrob. Sat. II 4. Ac vel sub Domitiano Martialis I 8. scribere ausus est: *magni Thraseae consummatique Catonis Dogmata* cet. Huc accedit quod, ut supra diximus, hos quattuor viros cunctanter nominat, non ornat, ut proximos, insigni laudatione. Inde patet inutiles esse eorum conatus qui vel verba Horatii corrigere studuerunt vel totum locum vituperaverunt.

36. *Nobile letum*] Adeo, ut ex mortis loco cognomen Uticensis ei in perpetuum manserit. Cic. ad Fam. IX 18: *Pompeius, Scipio, Afranius in bello civili foede perierunt, at Cato praeclare.*

37. Proximis versibus eos affert, qui vel pro patria mortem oppetiverunt vel egregia virtute de re publica bene meruerunt. — De M. Atilio *Regulo* v. c. III 5. — *Scauros*] Valerius Maximus V 8, 4: *M. Scaurus, lumen ac decus patriae, cum apud Athesim flumen impetu Cimbrorum Romani equites pulsi deserto Catulo urbem pavidi repeterent, consternationis eorum participi filio suo misit qui diceret libentius se in acie eius interfecti ossibus occursurum, quam ipsum tam deformis fugae reum visurum. — quo nuntio accepto iuvenis coactus est fortius adversus semet ipsum gladio uti quam adversus hostes fuerat.* Confer Aurel Victor de vir. ill. 72. Front. strateg. IV 1, 13. C. Neumanni hist. Rom. (1881) pg. 374. Hos Scauros primus Fr. Bücheler demonstravit,

Gratus insigni referam camena
Fabriciumque.

Hunc et incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit et Camillum

41. *incomptis* cod. omnes, Servius, Charisius, *intonsis* Quintilianus IX 3, 18.

tum Ad. Kiefsling; superiores interpretes omnes prave cogitaverunt de M. Aemilio Scauro illo, qui consul a. u. c. 638., censor, princeps senatus, de quo Cic. pro Fonteio 24: *Ecquem hominem vidimus, ecquem vere commemorare possumus parem consilio, gravitate, constantia, ceteris virtutibus, honoris ingenii rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse?* At ille non solum bellica laude caruit, sed etiam bello Iugurthino (Sallust. Iug. 15) ignominiam meruit; minus etiam filius eius quem Cicero defendit praedicatione dignus erat.

38. *Prodigum*] L. Aemilius Paullus in Cannensi pugna pro re publica vitam generosissime edidit. (Ovid. Am. III 9, 64: *Sanguinis atque animae prodige Galle tuae.* Cic. ad Fam. I 4, 3: *si vitam pro tua dignitate profundam.*) — *Paullum*] Scripturam per duplex l Horatii temporibus usitatam docent inscriptiones.

39. *Gratus*] «Grato animo memorabo insignia omnium illorum, quos nominavi, de patria merita carmine sublimi ac talibus viris digno.» Cod. Vanderb. *Graccos ins.*, unde H. Peerlkamp: *Gracchum et ins.* Ceterum iniuria Peerlcampius v. 33—48 damnavit; certe Quintilianus (inst. IX 3, 18) laudat *et apud Horatium illud: Fabriciumque hunc — capillis.*

40. C. Fabricius Luscinus, Pyrrhi victor, et M.' Curius Dentatus, auri Samnitium integerrimus contemptor.

41. Cum prisci Romani barbati essent atque intonsi, a. u. c. 454. coeperunt tonderi et comi. Plin. VII 211. Apud Quintil. l. l. *intonsis* est *σφάλμα μνημονικόν*, quod h. l. recipiendum immerito nonnullis visum est. Sed cfr. Servium ad Aen. XII 100: *Calamistrata coma etiam vituperationi est. Unde contra ad laudem est positum ab Horatio,* incomptis Curium capillis.

42. *Utilem bello*] «praeclarum in bello ducem produxit.» Prop. III 9, 19: *Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis.* Ovid. Fast. III 173: (Mars) *deus utilis armis.* Contrarium: *Critias et Alcibiades civitatibus suis non boni* (*χρηστοί*). Cic. de or. III 139. — M. Furius *Camillus,* urbem Romam a Gallis captam liberavisse fertur.

43. *Saeva*] dura, multas molestias afferens parens, sed heroicae virtutis severiorisque disciplinae Plutarch. *κατὰ πλούτου*, apud Stob. 95, 17: *Ἀρκεσίλαος τὴν πενίαν λυπρὰν μὲν ἔλεγεν εἶναι, ὥσπερ καὶ τὴν Ἰθάκην, ἀγαθὴν δὲ κουροτρόφον, ἐθίζουσαν συνεῖναι λιτότητι καὶ καρτερίᾳ καὶ καθόλου γυμνάσιον ἀρετῆς ἔμπρακτον.* Similiter Epp. I 18, 54. *militiam* appellat *saevam*, et supervacaneae omnino sunt coniecturae, Bentleii altera *Sancta,* altera Withofii *Casta.* — *paupertas*] patrimonii mediocritas, distinguenda ab egestate, ino-

Saeva paupertas et avitus apto
Cum lare fundus.

Crescit occulto velut arbor aevo
Fama Marcelli: micat inter omnis

43. *Sancta - - arto* malebat Bentl. — *apto* codices, *arto* ed. Mediol. 1477., Bentley, Meineke, Haupt 1. 2. 3 (Vahlen *apto*, L. Müller, *arvo* Nic. Heinsius. — 46. *Marcelli* codices, *Marcellis* Peerlkamp, Meineke, Haupt 1. 2. 3 (Vahlen *Marcelli*), L. Müller, Ad. Kiefsling. *omnis* B.

pia, mendicitate. — *avitus*] hereditate acceptus, neque auctus nec imminutus. — *Aptus lar* est domus simplicitate sua mediocri fundo conveniens. Bentleii *arto* sine causa repetit *paupertatis* notionem.

45. *occulto*] «Sensim in dies crescit, sic, ut nemo arborum (quercuum puta et fagorum) incrementa per singulos annos animadvertat, at, ubi adultae sunt, earum altitudinem admiremur.» Pindar. Nem. 8, 40: *αὔξεται δ᾽ ἀρετά, χλωραῖς ἐέρσαις ὡς ὅτε δένδρεον ᾄσσει,* ubi tamen rapidum incrementum nonnullarum arborum exprimit, ut Verg. ecl. 10, 73: *Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas, Quantum vere novo viridis se subicit alnus.* Cfr. etiam. Hom. Il. Σ 56. Thetis de Achille: *ὃ δ᾽ ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος· Τὸν μὲν ἐγὼ θρέψασα, φυτὸν ὣς γουνῷ ἀλωῆς κτλ.* Ovid. Met. X 519: *Labitur occulte fallitque volatilis aetas.*

46. *Marcelli*] interpretantur plerique unice de Octaviae filio, coniuge Iuliae Augusti, qui annos natus XVIII vel XIX (ut Propertius IV 17, 15: *Occidit, et misero steterat vigesimus annus*) Baiis mortuus est a. u. c. 731 medio. Vell. II 93. Dio Cass. 53, 30. Servius ad Aen. VI 862. Quoniam autem nimiam adulationis speciem habere videtur commemoratio adulescentis, carissimi quidem Augusto, qui eum successorem sibi destinarat, multis utique praesertim modestiae atque abstinentiae dotibus laudati, sed nondum propriis rebus gestis illustris, nedum ullam *famam* adepti, quamvis per Augusti indulgentiam iam aedilis et pontifex factus esset, Orelli aliique cogitaverunt de M. Claudio Marcello quinquiens consule et Syracusarum expugnatore. Huius praedicatio utique etiam Marcello adulescenti huiusque amantissimo avunculo summopere placere debebat. Longe alius generis est splendidus ille locus, quo Vergilius deflet praematuram Marcelli mortem Aen. VI 861. Sed huic interpretationi adversatur, quod illius qui Hannibalem primus vicit *fama* inepte dicitur *occulto aevo crescere,* quoniam ab omnibus laudatus est. Peerlkampius igitur ut eam difficultatem evitaret proposuit *Marcellis* multisque probavit. Sed ne sic quidem omnis offensio sublata est: nonne Marcellorum gloria splendidissima erat? Sed adulescentulus ille gentem suam cum Iulia coniuncturus recte dicitur crescere: acquiescamus igitur in lectione codicum omnium et in interpretatione Porphyrionis et Pseudoacronis, quorum uterque Octaviae filium significari dicit. — *inter omnis*] Ad *ignis* v. seq. referri nequit, sed hoc volt: «*inter omnis* duces Romanos eminet, excellit divus Iulius», qua sententia nihil detrahitur Augusto, orbis terrarum rectori, Caesaris filio adoptivo, quem ita irradiabat *Iulii side-*

Iulium sidus velut inter ignis
    Luna minores.

Gentis humanae pater atque custos
Orte Saturno, tibi cura magni
Caesaris fatis data: tu secundo
    Caesare regnes.

Ille, seu Parthos Latio inminentis
Egerit iusto domitos triumpho,

47. *Iulium sidus*] *octaviani caesaris* supra versum ab ead. m. T.

ris splendor, ut cum pater proxime significaretur, ipse quoque eius laudum particeps fieret. (Sic Drusus et Germanicus Ovidio Trist. VI 167: *sidus iuvenile.*)

47. *Iulium sidus* minus recte de Marcello, qui numquam in gentem Iuliam adoptatus est ab Augusto, interpretati sunt Sanadonus et Ianus. Verum Iulium Caesarem prorsus praeterire et propter Augustum et propter ipsam poëticam rationem minus aptum fuisset. Parentis autem splendor una filium Augustum illustrat omnesque consanguinitate cum eo coniunctos, inter quos tum ipse eminebat. De Augusto solo interpretatus est Ouwens; rectius alii de tota gente Iulia. De stella crinita, quae noctes septem post Caesaris caedem fulsit, quamque Caesaris animam fuisse in caelum evolantem ferebant (locus primarius est Plin. n. h. II 93 sq. tum Festus in *Stella.* Servius ad Aen. VI 790. Verg. ecl. 9, 47: *Ecce Dionaei processit Caesaris astrum.)*, vv. *omnes* et *inter ignes Luna minores* nos interpretari vix sinunt, etsi eius ostenti diuturnum post tempus meminit Ovidius Met. XV 749: Caesaris res gestae eum *In sidus vertere novum stellamque comantem.* — Ceterum memorabile est Divi Iulii claram certamque mentionem nusquam ab Horatio factam esse praeterquam Od. I 2, 44: *Caesaris ultor* sine ullo ἐπιϑέτῳ, nullam a Propertio, tribus locis dumtaxat a Vergilio (Ecl. 9, 47. Ge. I 466. Aen. VI 790.), quasi timuissent, ne illo magnifice celebrato Augusti laudibus officerent easque obscurarent. Ac pariter Iulium sub Augustum deprimit Ovidius Met. XV 750: *neque enim de Caesaris actis Ullum maius opus, quam quod pater exstitit huius.* — *inter ignis*] Sappho fragm. 3. Brgk: *Ἄστερες μὲν ἀμφὶ κάλαν σελάνναν Αἶψ᾽ ἀποκρύπτοισι φάεννον εἶδος, Ὄπποτα πλήϑοισα μάλιστα λάμπῃ Γᾶν [ἐπὶ παῖσαν] Ἀργυρέα.* Quintus Smyrn. I 35: *Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἂν οὐρανὸν εὐρὺν ἐν ἄστρασι δῖα σελήνη Ἐκπρέπει, ἐν πάντεσσιν ἀρίζηλος γεγαυῖα.* In toto hoc loco verum vidit iam Gesnerus, quem in plerisque secuti sumus.

51. «A fatis (*εἱμαρμένῃ*) tibi custodia Caesaris commissa est: tu ita regas mundum, optamus, ut post te ille secundus sit orbis terrarum rector.» Ovid. Met. XV 858: *Iuppiter arces Temperat aethereas et mundi regna triformis: Terra sub Augusto: pater est et rector uterque.* Archelaus in Anth. Pal. II. p. 661. Alexandro M. haec

Sive subiectos Orientis orae
Seras et Indos,

Te minor latum reget aequus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,

55. *Sive subiectos* codices, *Seu superiectos* M. Haupt ed. 2. 3. Conf. Hauptii opuscula III 56. — *oris* Aldus. — 57. *latum* Rφ bS, *laetum* BMOT. — *reget* cod. fere omnes, *regat* S cum paucis deterioribus.

verba tribuit: *Γᾶν ὑπ᾽ ἐμοὶ τίθεμαι, Ζεῦ, σὺ δ᾽ Ὄλυμπον ἔχε.*

54. «Triumphans ante se *egerit* captivos.» *Iustus* autem *triumphus* ex formularum sermone «legitimus, meritus, quod bellum confectum, fines imperii propagati, certus quidam hostium numerus vel caesus vel captus est, quibus de rebus vide Marquardt, admin. Roman. II² pg. 582; similiter *iustus exercitus* est 'omnibus numeris absolutus.'» Cfr. Markland ad Stat. Silv. I 4, 84. Quare nolim explicare: «quo vindicentur iniuriae ab iis imperio Romano illatae.»

55. 56. *orae*] Sic codices fere omnes; recte Bentleius ob *κακοφωνίαν* reprehendit Aldinum illud *oris* incertae auctoritatis, collato c. I 26, 4. — *Seras*] subiacentes, habitantes ad ultimas Orientis oras; incolebant autem Buchariam minorem. Vid. ad. c. III 29, 27. — *Indos*] Vid. ad c. IV 14, 42.

57. *Te minor*] «semper agnoscens se tibi inferiorem esse tuamque tutelam sibi necessariam.» c. III 6, 5: *Romane, dis te minorem quod geris, imperas.* — Ipse *ἐνθουσιασμὸς* poëticus efficit, in me saltem, ut adulationem vix aut omnino non persentiscamus neque ab ea abhorreamus. His ac talibus tamen veluti praelusit Plinianis illis Paneg. 4: *Saepe ego mecum P. C. tacitus agitavi, qualem quantumque esse oporteret, cuius dicione nutuque maria terrae, pax bella regerentur, cum interea fingenti formantique mihi principem, quem aequata dis immortalibus potestas deceret, numquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus.* — *latum*] «vastum», immensum; aptius h. l. *ἐπίθετον* quam *laetum*, quod explicant: «eo ipso laetum, quod tu eum regis ac gubernas» — *aequus*] Non tam «propitius», ut dicitur *Iove aequo*, quam «iustus simul atque clemens.»

58. *gravis currus* est Iovis, ubi fulminat et tonat. Contra per sudum: *Iuppiter ipse levi vectus per inania curru.* Tibull. IV 1, 130.

59. *parum*] pro negatione graviore h. l. habet Hand Turs. IV p. 400. — *castis*] religionis vocabulum: *castum Cereris pro sacro* Festus in v. *Minuitur*. *Luci parum casti* sunt ab impiis polluti ac profanati incestu et homicidiis. Teste Acrone ex librorum auguralium doctrina luci soli polluti de caelo tangebantur. Tales autem luci expiabantur a Fratribus Arvalibus. Cfr. Marini *Atti Tav.* 43. p. CLXVII: *Quod vi tempestatis ictu fulminis arbores sacri luci Deae Diae attactae arduerint, - - eius rei causa lustrum missum suovetaurilibus maioribus.* Cf. Henzen, Acta Arvalia pg. 145. — Operae pretium est videre, quomodo similem sententiam expresserit mediae aetatis poëta Galfridus de Wineralf *Poëtriam* suam *novam* Innocentio III. inscribens: *Non deus es nec homo, sed neuter es, inter utrumque, Quem*

Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

deus elegit socium. Socialiter egit Tecum partitus mundum. Sibi noluit unus Omnia, sed voluit tibi terras et sibi caelum.

EXCURSUS

Ad C. XII.

Ingeniosius quam verius interpretes multi, in quibus etiam G. Bernhardy, hist. litt. Rom. pg. 42 n. 20, cum v. 13 legerent *parentum* i. e. maiorum, arbitrati sunt, Horatium antiquissimis illis Romanorum Canticis popularibus suae aetati convenientius hoc carmen substituere voluisse. Etenim nimis ille abhorrebat a toto *horridi illius Saturnii versus* genere, et omni cum prisca poësi Latina aemulatione constanter sese abstinuit. Atque sane *mos* ille *patrum* iamdudum obsoleverat, neque eum renovare quidquam attinebat. Adde, quod ex nativa ac prope necessaria popularis poësis indole, qualem eam novimus e Graecorum Scoliis, ex Arabum Hamasa, ex canticis *(Romances)* Hispanorum, Anglorum, Gallorum, Danorum, Slavorum, Neograecorum manifesto apparet eiusmodi *τραγούδια* singulorum heroum singulis fere facinoribus variisve vitae casibus vel praedicandis vel deplorandis destinata esse, sive praecesserint has epicolyricas cantilenas epica carmina, ut antiquus ille Hispanorum *Mio Cid Ruy Diaz el Campeador*, sive haec illas subsecuta sint, ut in Nibelungiade nostra factum videtur. Quocirca, nisi omnis analogia prorsus nos fallit, etiam carmina illa vetera Romanorum, quorum meminere Cato, Varro, Cicero, Horatius c. IV 15, 29. (ubi locos ipsos memoravimus), huiuscemodi fuisse consentaneum est. Nullo igitur modo cum illis comparari potest hoc carmen, in quo, exordium sane a Pindaro mutuatus, mox vero proprium impetum secutus, nova prorsus inventione Romanis commendare Caesarem clareque docere studet eorum salutem ac bonum publicum unice in illo niti, potius quam, ut alii volunt, rectam dominandi viam ipsi demonstrare; tantum enim qui sibi arrogasset? *Principem* igitur cum dis immortalibus, cum heroibus, cum Romanorum clarissimis quibusque consociat. — Aliam viam ingressus J. Bernays (in museo Rhenano vol. XI pg. 627 vel opusc. II 301) carmen ita disposuit, ut primis strophis (v. 1—12) poeta musam roget, proximis (v. 13—60) musa respondeat; cui dispositioni cum v. 39 v. *gratus* repugnet, stropham decimam ab aliis etiam alias ob causas damnatam esse eiciendam. Versu igitur 13 *parentis* proprie significare Iovem Musarum patrem.

Maxime nobis probatur Guilelmi Christii ratio. Is in re metrica Graecorum et Romanorum § 724 (pg. 654[2]) nostrum carmen cum Pindarico (olymp. 2) comparandum esse censet, et ut illud procedat per quinque strophas antistrophas epodos, ita Horatium ternas strophas sententiarum nexu inter se coniunctas quinquies composuisse. Simili compositione epodica iam usum esse Catullum in c. LXV. et c. LXII. Horatium autem st. 1. 2. 3 allocutum esse musam, st. 4. 5. 6 celebrare deos, st. 7. 8. 9 heroas (v. 35 cum Bentleio legit *anne Curti*) st. 10. 11. 12 viros egregie de re publica meritos, st. 13. 14. 15 epilogum fieri in Augusto praedicando. Hanc interpretationem si sequimur haud inepta eorum etiam opinio videtur, qui Horatii carmen I 32: *Poscimur, si quid vacui sub umbra lusimus* cet. ad hoc duodecimum pertinere et vel Augusti vel Maecenatis hortatu ad nuptias Iuliae cum Marcello prosequendas scriptum esse arbitrantur.

CARMEN XIII.

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, cerea Telephi
Laudas bracchia, vae meum
Fervens difficili bile tumet iecur.

Tum nec mens mihi nec color
Certa sede manet, umor et in genas

XIII. - Inscr. volg. *Ad Lydiam.* — *Ad Lydiam de Telepho* S. Om. T. — 2. *cerea* codices omnes, *lactea* Flavius Caper de orthographia pg. 98 K. prob. Bentleio, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Ad. Kieſsling. — 5. *Tum* pauci codices (Graevianus Leidensis, Tφ alii), *Tunc* optimi cod. (ABOR alii multi) prob. Bentleio. — 6. *manet* B paucique alii prob. Bentleio, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Eckstein; *manent* codices plerique, quos secuti sunt Orelli, O. Keller, Schütz alii.

XIII. Poëtica *φαντασίᾳ* fingit a puella, quam amabat, sibi praelatum esse adolescentem rivalem, qua de re *ζηλοτυπίᾳ* agitatus vehementer queritur, Lydiam monet, ne Telepho nimis fidat, et sortem suam deplorans fideles amantes felices praedicat. Compositionis tempus incertum est.

2. *roseam*] «pulchre rubicundam.« Verg. Aen. I 402: Venus *rosea cervice refulsit.* Aen. II 593: *roseoque haec insuper addidit ore.* — *cerea*] non tam «mollia, flexibilia veluti cera,» quam «candida, ut cera alba» Conf. Ovid. a. a. III 199 *Scitis et inducta candorem quaerere cera,* id. epist. ex Pont. I 10, 28 *membraque sunt cera pallidiora nova;* (contra H. Peerlkamp: «tam pulchra, quam solent esse in imaginibus cereis»; affert Ennodium in vita Epiphanii p. 361: *frons cereae pulchritudinis*); imagine quidem recentiorum linguarum indoli minus apta, unde interpretes in ea haeserunt; acriter poëtam reprehendit Scaliger pater; Bentleius recepit lectionem Capri *lactea.* (Stat. Silv. II 1, 50: *heu lactea colla bracchiaque.* Cupidinis *cervices lacteas* praedicat Apul. Met. V 22.) Similis *ἀντίϑεσις* in Pseudotib. III 1, 30: *Candor erat, qualem praefert Latonia Luna, Et color in niveo corpore purpureus* — *Telephi*] Amatoris nomen identidem in ore habentem Lydiam hac iteratione describit.

3. 4. *vae*] Ad usum huius interi. absolutum conf. Vergilianum illud ecl. 9, 28: *Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!* Sententiam extenuavit Dan. Heinsius coniciens *nae meum.* — *Fervens*] Aristoteles de anim. I 11: *ὀργὴ τί ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως - - ὁ δὲ ζέσιν τοῦ περὶ καρ-*

Furtim labitur, arguens
Quam lentis penitus macerer ignibus.

Uror, seu tibi candidos

δίαν αἵματος ἢ θερμοῦ. — *difficili*] «morosa et truculenta» (Corn. Nep. Att. 5: *Q. Caecilius - - difficillima natura, cuius sic asperitatem veritus est* cet.), ut contra *facilis* idem fere interdum significat ac «mitis, comis». — *iecur*] sedes perturbationum animi, ut sat. I 9, 66: *meum iecur urere bilis.* Hom. Il. *I* 646: *οἰδάνεται κραδίη χόλῳ.* Alibi sedes est vehementis amoris. c. IV 1, 12: *Si torrere iecur quaeris idoneum.*

6. 7. *nec mens — nec color — manet*] ita scripsimus cum antiquissimo codice Bernensi; ceteri habent *manent.* Sed scriptorum latinorum usus (de quo iam Bentley ad h. l. recte docet: ubi singularia duo coniungantur, cum utriusvis numeri verbo congruere, ubi disiungantur, singularem requiri, vide Kühner, gram. lat. II pg. 34, C. F. W. Müller ad Cic. Laelium pg. 78) efflagitat singularem; videntur metri causa *manent* correxisse librarii non reputantes ab Horatio syllabas in *-t* desinentes breves non numquam produci: c. I 3, 36 *perrupit Acheronta Herculeus labor;* II 6, 14 *angulus ridet, ubi non Hymetto;* II 13, 16 *caeca timet aliunde fata,* nisi corrigendum est cum Lachmanno *timet*ve; III 5, 17 *si non periret immiserabilis,* sed rectius cum eodem Lachmanno emendandum est *perires;* III 16, 26 *quam si quidquid arat impiger Apulus;* III 24, 5 *si figit adamantinos;* sat. I 4, 82 *qui non defendit alio culpante, solutos;* I 5, 90 *callidus ut soleat umeris portare viatur;* I 5 21 *cum gravius dorso subiit onus;* II 1, 81 *si mala condiderit in quem quis carmina, ius est;* II 2, 47 *Galloni praeconis erat acipensere mensa;* 3, 187 *ne quis humasse velit Aiacem;* ib. 260 *exclusus qui distat, agit ubi secum.* Ceterum *non manet* = non sibi constat, sed identidem mutatur. Apollon. Rhod. III 297: (*οὖλος Ἔρως*) *ἁπαλὰς δὲ μετετρωπᾶτο παρειὰς Ἐς χλόον, ἄλλοτ' ἔρευθος, ἀκηδείῃσι νόοιο.* — *umor - - Furtim*] «secretae lacrimulae.» — *arguens*] Asclepiad. in Anth. Pal. II. p. 492: *ἐρᾶν ἀρνεύμενον ἡμῖν ἤτασσεν ἐν πολλῇ Νικαγόρην προπόσει.*

8. *lentis*] «per diuturnum tempus occulte me consumentibus.» Tibull. I 4, 81: *Heu heu quam Marathus lento me torquet amore!* Ovid. a. a. III 573: *Ignibus hic lentis uretur ut umida taeda.* — *macerer*] Proprie linum aqua *maceratur*, ita mollitur, ut tela cellulosa patrefacta filatim solvi facile possit. Hinc significat *consumere.* Utramque significationem conservarunt Itali. Cfr. Plaut. Cas. II 8, 9: *illorum me alter cruciat, alter macerat.*

9. *Uror*] Non significat: «Doleo te male mulcatam a Telepho;» sed «*ζηλοτυπία* excrucior certis ex notis animadvertens te post rixam in eius potestate fuisse;» nam eiusmodi rixas plerumque sequitur amplexus et gratiae reconciliatio. In his omnibus meminisse debemus quanto vehementiores nobis sint populi meridiani. Atque nimis profecto delicati sunt interpretes, qui de verberatione puellae nos cogitare vetant. Tibull. I 10, 55: (puella) *Flet teneras subtusa genas; sed victor et ipse Flet sibi dementes tam valuisse manus.* Propert. II 15, 19: *Quin etiam, si me ulterius provexerit ira, Ostendes matri bracchia laesa tuae.*

Turparunt umeros inmodicae mero
Rixae, sive puer furens
Inpressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum dulcia barbare
Laedentem oscula, quae Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.

Felices ter et amplius
Quos inrupta tenet copula nec malis

16. *Quanta - - imbuit!* Ramirez de Prado, *Multa* Paldamus.

10—13. *Turparunt*] maculis lividis, ex verberibus ortis. — *inmodicae mero Rixae*] «per largiorem compotationem inter vos excitatae et ultra modum progressae.» — *memorem*] ita, ut morsiuncularum notae impressae maneant. Tib. I 6, 14: *livor, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Ovid. Amor. I 8, 98: *Factaque lascivis livida colla notis.* — *Non - - Speres*] ut Sat. II 5, 91: *Non etiam sileas.* Epist. I 18, 72: *Non ancilla tuum iecur ulceret;* a. p. 460: *Non sit qui tollere curet.*

14. 15. *perpetuum*] «constantem ac fidum amatorem.» — *oscula* pro labellis ipsis, quibus tu eum oscularis. Catull. 99, 2: *Saviolum dulci dulcius ambrosia.*

15. 16. Duae potissimum sunt huius loci interpretationes, inter quas fluctuare possimus: 1) «Quae savia Venus mellita reddit.» Pro his tropice: «*quae parte sui nectaris imbuit,*» certe Graecum aliquod exemplum secutus dixit. Iam *pars* definienda erat praeeunte Ibyco fr. 33 Bgk, qui mel *ἔνατον μέρος τῆς ἀμβροσίας* dixit, pariterque ille, cuius sententiam servavit Schol. Pind. ad Pyth. 9, 113: *τὸ μέλι τῆς ἀθανασίας δέκατον μέρος φήθησαν εἶναι.* Similiter igitur *quintam*, satis amplam partem Venerei nectaris, immo duplam mellis dulcedinem, in basiis inesse dicit; quae sane saepe cum melle comparantur. Meleager Anth. Pal. II 492: *φίλημα τὸ νεκτάρεον Γανυμήδευς - - ψυχῆς ἡδὺ πέπωκα μέλι.* 2) Doctior tamen est altera ratio, quam sequimur cum Wyttenbachio ad Eunap. p. 120. et Webero: «*quinta*, id est, absolutissima. Transfert ad amantium oscula *τὸ πέμπτον ὄν, τὴν πέμπτην οὐσίαν* Pythagoreorum, qui est aether.» (Cfr. Meursii Denarius Pythagoricus. Opp. edit. Flor. 1744. Vol. IV p. 46. Boeckh *Philolaus* p. 161.) Hanc denominationem renovarunt saec. XVI. *quintae essentiae (Quintessenz)* nomine utentes de sucis odoratis ac medicamentis subtilioribus. (Cfr. etiam Boettiger *Sabina* I. p. 183.)

17. *Felices ter*] *τρισμάκαρες, τρισόλβιοι*, alibi *terque quaterque.*

18. *inrupta-copula*] Iliad. *O* 19: *δεσμὸν ἄῤῥηκτον.* h. l. pepetuum et certissimum amoris vinculum. Ceterum v. *inruptus* videtur nunc esse *ἅπαξ λεγόμενον.*

20. Proprie solvitur amor, h. l. ipse soli morti cedens et ab ea finitus amantes separat, numquam antea *divolsus*, violenter distractus

Divolsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

19. *Divolsos* malebat Bentl. (Sic iam Muretus.)

pravis querimoniis et iurgiis. Est quasi dixisset: «inter quos numquam ante mortem discidium amoris ex altercationibus oritur.» Similis locutionis conformatio est c. III 24, 59: *Cum periura patris fides Consortem socium fallat et hospitem.* *Divolsus* autem melius respondet v. *inrupta,* quam *divolsos,* quod praeterea auctoritate destitutum est. — *Suprema citius*] farior constructio pro: «*citius* quam suprema die.» Cfr. Firnhaber in Zimmermann *Zeitschr.* 1840. p. 12. (Weissenbornius: «citius quam suprema dies solvit.» Verum gratiorem sententiam praebet altera ratio.) Non recte Peerlkamp proposuit *Suprema haud citius*, cum v. *nec* pertineat ad v. *solvet,* non ad v. *divolsus.* Idem ex uno cod. Paris. praefert *solvit;* sed futurum longe aptius est ad significandum amorem quam maxime diuturnum.

CARMEN XIV.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus! O quid agis! Fortiter occupa

XIV. Inscr. volg. *Ad rem publicam;* alii *de Bruto reparante bellum civile.* — 1. *referent* codices paene omnes, *referunt* aliq. cod. Feae prob. Gesner-Bothe.

XIV. Allegorica est comparatio rei publicae intestinis turbis exagitatae cum nave in procella periclitante. Agnoscit allegoriam iam Quintilianus VIII 6. 44. ex vetere, ut opinior, fama ad eum usque propagata: *Ἀλληγορία, quam inversionem interpretantur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, etiam interim contrarium. Prius, ut* O navis - - Portum *totusque ille Horatii locus, quo navem pro re publica, fluctuum tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia dicit.* «Qua in re id maxime cavendum, ne singulas imaginis partes curiose rimantes similitudinem nimis urgeamus, ut hic in singulis ad rem significatam referendis mirifice nugantur veteres interpretes, in primis Antonius Mancinellus (a. 1492) v. c.: *celeri Africo*] id est, saevo proelio. *Antennae*] id est, exercitus. *sine funibus*] id est, sine rectore et militibus. *carinae*] id est, acies et turmae.» Verba sunt Hottingeri Opuscc. phil. p. 265. Simili ratione Alcaeus maris vel rei publicae tumultus describit frgm. 18 Bgk: *Ἀσυνέτημι τῶν ἀνέμων στάσιν· τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται, τὸ δ' ἔνθεν· ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον νᾶι φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ, χείμωνι μοχθεῦντες μεγάλῳ μάλα· περ μὲν γὰρ ἄντλος ἰστοπέδαν ἔχει, λαῖφος δὲ πᾶν ζάδηλον ἤδη καὶ λάκιδες μέγαλαι κατ' αὐτό. χόλαισι δ' ἄγκυραι.* Videtur carmen anno 725 scriptum esse, quo Octavianus bello civili confecto imperium positurus pristinamque libertatem restituturus erat; vide Excursum.

1. Praestat sine interrogatione haec efferri: *O navis - - portum!* «Lacera navis, quam ex litore conspicio periclitantem, vae! tempestatum vi rursus in altum mare abripiere.» — *referent* firmat Diomedes p. 521 Keil.

2. Iam sequitur interrogatio: «Ecquid te fiet?» — *Fortiter occupa*] «Omnibus viribus nitere, ut in portum quam ocissime inveharis, in eoque tuto te recondas.» Hoc enim, non «remanere in portu» significat v. *occupare*, ut ep. I 6, 32: *cave, ne portus occupet alter,* sicque Statius Silv. I 2, 203: *prendisti portus.* Rem conficiunt ipsae imagines; nam in tali statu ex portu evehi ultimae fuisset insaniae. Contra dolere poterat periculum navis conquassatae, quae in portus conspectu a novis fluctibus invita in mare altum abripiebatur.

3. 4. *ut*] Alii explicant: «*ut nudum sit r. l.*, miro zeugmate ex v. *gemant* v. *sit* elicientes; ego haec omnia ad v. *gemant* refero, id quod mihi longe *ποιητικώτερον* videtur. Nec quisquam, puto, iam offendet in zeugmate: *vides ut - - gemant.* Callimachus h. in Apoll.

Portum! Nonne vides ut
   Nudum remigio latus

Et malus celeri saucius Africo
Antennaeque gemant ac sine funibus
   Vix durare carinae

4. *latus? Et* disting. censuit Bentl. — 6. *gemant-possint* codices paene omnes; *gemunt - - possunt*, ex perpaucis cod. ed. Fea, L. Müller. — 6. *ac*] *iam* ex Flor. 1482 Fea.

4: *Οὐχ ὁράᾳς; ἐπένευσεν ὁ Δήλιος ἡδύ τι φοῖνιξ Ἐξαπίνης, ὁ δὲ κύκνος ἐν ἠέρι καλὸν ἀείδει.* — *Nudum remigio*] «Omnibus remis detersis, fractis, nudatum est latus»

5. 6. *Antennaeque*] Plinius ep. IX 26: *Stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt.* Uterque scriptor non sine arte miscet cernendi et audiendi sensus, qua in figura immerito haesit Bentleius ad c. II 1, 21. et III 10, 5. Contra eum egregie disputant Iac. Grimm in Haupt *Zeitschr.* VI. I. p. 1, et Lobeck *Verb. graec. et Nom. verb. Technol.* p. 339 sqq. Etiam Lübker multa in h. l. sine ulla causa vituperat. De seqq. idem copiose disputat in Horatianis p. 7., ipse quoque ad coniunctivos propendens. — *gemant - - possint*] Coniunctivos recepimus propter auctoritatem codicum antiquiss. Sic c. I 9, 1: *Vides, ut alta stet* cet. sat. II 2, 76: *Vides, ut desurgat.* Tibull. II 1, 26: *viden, ut - - significet.* Propert. II 34, 55: *Adspice me, ut regnem.* Rectissime tamen de re prorsus certa, quam se videre negare prorsus nequeat is, qui appellatur, ponitur indicativus: Verg. Ecl. 5, 7: *Adspice - ut sparsit.* Id. Ecl. 4, 52: *Adspice - laetantur ut omnia* (sic cod. Romanus, plures cum Ribbeckio *laetentur*). Verg. Aen. VI 780: *Viden, ut geminae stant vertice cristae Et pater ipse suo superum iam signat honore!* (sic cod. et ed. plerique). Quodsi legas *gemunt*, nihilominus de qua re nonnulli dubitarunt) pendet a. v. *vides.* Videmus malum infractum, simulque audimus *gemitum*, continuum illius et antennarum inder se collidentium fragorem. — *Volneratam navem* dixit etiam Livius XXXVII 24. et Graeci *ναῦς τραυματισθεῖσας.* — Imitatus est Horatium Claudian. de VI. cons. Honor. 132 sqq. *Qualis piratica puppis - - viduataque caesis Remigibus, scissis velorum debilis alis, Orba gubernaclis, antennis saucia fractis Ludibrium pelagi vento iactatur et unda.* — *sine funibus*] scil. pice illitis, quibus cingunt carinam et latera, ut iuncturae contineautur, quemadmodum est Act. Apost. 27, 10: *ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον.* Sunt igitur *τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων* apud Plat. de rep. X 616 C. collato Apollonio Rhod. I 367: *Νῆα δ' - - Ἔζωσαν πάμπρωτον ἐϋστρεφεῖ ἔνδοθεν ὅπλῳ Τεινάμενοι ἑκάτερθεν.* Alii explicant de rudentibus, qui ipsi quoque iam rupti sint; alii de remulco. De retinaculis, *πείσμασι*, qui interpretati sunt, non cogitarunt hic de alto mari, in quo nec retinaculis neque ancoris nautae uti possunt, non de portu agi; quamquam per se *funis* recte dicitur de retinaculis. Propert I 8, 11: *Nec tibi Tyrrhena solvatur funis arena.* Id. III 7, 19:

Possint imperiosius
Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,
Iactes et genus et nomen inutile;

10. *prensa* N. Heinsius prob. Peerlcampio et H. Schütz. — 13. *genus inutile nomen* (omisso altero *et*) T.

Nam tibi nocturnis ad saxa ligata procellis Omnia detrito vincula fune cadunt. (Cfr. Boeckh. *Urk. d. att. Seew.* p. 136.)

7. *durare*] «perferre, sustinere. Verg. Aen. VIII 577: *quemvis durare laborem.* Val. Flacc. VIII 338. Stat. Silv. V 2, 153: *Durabis quascumque vias.*» Bentl. — *carinae*] Omnes hae imagines ad unam navem manifesto referuntur, neque inter huius *antennas* et *lintea* plures *carinae*, (id est, ut voluit nonnemo: «quaecumque aliae naves praeter te funibus carent:») interponi poterant. Necessario igitur statuendum adversus volgarem consuetudinem, exemplo fortasse alicuius antiquioris poëtae, plurali numero usum esse Horatium, ut saepe *limina*, *tecta* de una domo. Legebatur olim apud. Cic. de orat. III 180: *Quid tam in navigio necessarium quam latera, quam carinae, quam prora, quam puppis* cet. Sed nunc ex codicum auctoritate editur *cavernae*, id est, teste Servio ad Aen. II 19., fustes curvi navium *(die Rippen)*, quibus extrinsecus tabulae affiguntur; Verg. Ecl. 6, 75. *Dulichias rates* de una Ulixis nave dixit, Aen. II 53. *cavernae* pro una caverna; *arae* imprimis crebro pro ara una. Aen. II 202. III 63. Graeca huius usus exempla multa collegit Lobeck ad Soph. Aiac. 231.)

8. *imperiosius*] «nimis imperiosum, saevum, cuius caeco imperio iam parere debes nec resistere potes.»

10. *di*] Recte plerique interpretantur de tutela navium. Ovid. Her. 16, 112: *Accipit et pictos puppis adunca deos.* Pers. 6, 30: *iacet ipse in litore et una Ingentes de puppe dei.* Altera explicatio haec est: «Nec iam di tibi favent (universi, non solum marini et Castores): frustra ergo eos invocaveris.» Prior monente Halmio ideo praestare videtur, quia in praecedd. reliquae navis partes enumerantur. — *pressa*] «Cum rursus periculum te urgebit.» Placuit nonnullis Nic. Heinsii coni. *prensa* (in cod. Franeq. est *pssa* cum lineola, id est *pressa*); sed ut recte dicitur navis *prensa deprehensa* vel absolute (c. II 16, 2.) vel *deprehensa tempestate, procella*, sic minus apposite dicamus *prehensam malo.* Ovid. Fast. IV 300: *Sedit limoso pressa carina vado,* ubi Heinsius item voluit *prensa.*

11. *Pontica*] Quia in Ponto praestantis materiae magna erat copia. Catull. 4, 9: *trucemve Ponticum sinum, Ubi iste post phaselus antea fuit Comata silva.*

12. *filia*] Ad Orientalium genus dicendi accedit; verum etiam Pind. Olymp. 10, 2: *οὐρανίων ὑδάτων Ὀμβρίων, παίδων νεφέλας.* — *nobi-*

Nil pictis timidus navita puppibus
 Fidit. Tu nisi ventis
  Debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
Nunc desiderium curaque non levis,

14. *tumidus* γ et Galaei cod. bonae notae apud. Bentl., idem coniecerat Iulius Caesar Scaliger.

lis] «notae et ab omnibus celebratae;» melius enim, praeeunte Marklando ad Stat. Silv. IV 2, 61. iungitur cum v. *silvae* quam cum v. *filia*. — *Quamvis - - Iactes - - inutile*] Etiam in his turbas nonnulli concitarunt, quamquam constructio est facillima: «*Quamvis* tu, utpote quae sis *pinus Pontica* adeoque *filia silvae nobilis*, *iactes genus* tuum: (monendum hoc erat propter Peerlcamp., qui distinxit: «*Quamvis, Pontica pinus, Silvae filia nobilis Iactes*, id est: «te iactes filiam cet.»): *iactes et nomen*, quae nihil omnino te iuvant.» In v. *iactes* sane lenis est reprehensio, nequaquam tamen quasi delicti, propter quod commissum deorum pace et auxilio indigna facta sit. Incredibile prope est, propter hoc, puto, verbum, Scaligero placuisse *tumidus;* quamquam idem repertum est in nonnullis codicibus.

13. 14. *nomen*] κυρίως, «antiquam rei publicae gloriam.» — *pictis*] Puppes intrinsecus et extrinsecus variis coloribus pingebantur. Iam apud Homerum Il. *B* 637: νῆες μιλτοπάρῃοι. Et *pictus* solitum est navium ἐπίθετον apud Vergilium. (Aen. VII 431. VIII 93.) Ovid. Fast. IV 275: *picta coloribus ustis - - puppis*, quod explicat Plin. n. h. XXXV 149. Seneca ep. 76: *Navis bona dicitur non quae pretiosis coloribus picta est, nec cuius tutela ebore caelata est, sed stabilis et firma.* Dempta imagine: «Vana virium specie nemo confidit.»

16. *Debes*] ut ὀφλισκάνειν γέλωτα, δίκην. Eurip. Helen. 67: μή μοι - - αἰσχύνην ὄφλῃ. In prosa orat. «cave, ne debeas»; hic autem miscet duas constructiones: illam, et «nisi mavis perire, cave.» Aliis fortasse magis placebit Dillenburgeri ratio, qui cum edit. vet., etiam Aldinis, utraque virgula deleta: «Est rursus», inquit, «illud poëtae artificium, quo idem nomen inter duo verba collocatum utriusque obiectum est quod vocant: Cave ludibrium, nisi debes ludibrium. Dicimus enim Latine *cave canem*, similia. Cfr. sat. I 4, 85.» Nolui tamen oblitterare meam, utraque ut denuo ab aliis expendatur.

17-20. *taedium*] «Post cladem Philippensem aegritudo cum satietate militiae ac rerum civilium me ceperat» (multa enim perverse et imperite in partibus Brutinis gesta erant), «nunc, cum salus tua denuo agitur, magnam mihi curam inicis ac *desiderium*.» De illo taedio saepius ipse Horatius in epodis scripserat, velut cum ad ipsam urbem bellum exarsisset, epod. 16, 1 *altera iam teritur bellis civilicus aetas;* epod. 7, 1 *quo, quo scelesti ruitis?* Desiderio autem patria Horatio esse coeperat, cum anno 722 Octaviano rei publicae salus tradita esset, cf. epod. 1, 3 sqq. Similiter Inacho Io filia non reperta *luctus erat levior;* Ovid.

Interfusa nitentis
Vites aequora Cycladas.

20. *Cycladas* optimi codices, *Cyclades* Graevianus Vossianus Leidensis *γφψ* alii pauci.

Metam. I 655. — *non levis*] per solitam *λιτότητα* «gravissima» — «Ne naufragium facias, vita mare, quod fluctuat inter *Cycladas*, (Schol. Plat. p. 913. ed. Orell.: *διὰ τὸ τὴν Δῆλον κυκλοῦν οὕτω καλοῦνται*). insnlas marmore *nitentes*.» (C. III 28, 14: *Fulgentis Cycladas*. Dionys. Perieg. 530: *νῆσοι δ' ἑξείης Σποράδες περιπαμφανόωσιν, οἷον ὅτ' ἀνεφέλοιο δι' ἠέρος εἴδεται ἄστρα.*) Sic Paros Ovid. Met. VII 465. *marmorea*, Vergilio Aen. III 126. *nivea* dicitur. Sine imagine: «Bello civili, patria, finem impone, ne pervertaris.»

EXCURSUS

Ad C. XIV.

Variae sunt interpretum de hoc carmine sententiae. Porphyrio ita explicat: 'In hac ode ad Marcum Brutum loquitur, qui apud Philippos Macedoniae urbem ab Augusto fusus videbatur rursus instruere se ad pugnam. merito autem poeta per allegoriam metuere se pro eo testatur, quoniam sub ipso militaverat, qui tamen ex proelio Philippico fatigatus receptus ab Augusto veniam ab eo meruit.' Addit Pseudo-Acron: 'certius tamen est quod Sextum Pompeium, filium Pompei, moneat, qui, posteaquam foedus cum triumviris fecit, bellum civile denuo reparare voluit'. Sed hae opiniones, quamquam multis etiamnunc probantur, propterea reiciendae sunt, quod Lesbiis numeris Horatius illo tempore non iam animum attenderat, nedum artificiosam hanc stropham asclepiadeam componeret: neque ullum carmen librorum I. II. III ante annum 723 scriptum esse certis argumentis demonstrari potest. Itaque alii, in his Walckenaer (histoire de la vie et des poésies d'Horace I pg. 351) probantibus Orellio, Kiefslingio aliisque de bello Actiaco cogitaverunt. At Horatius cum optimo quoque vehementer illud bellum probabat, nullo modo igitur poterat navem vetare portu exire. Veram rationem nobis Laevinus Torrentius videtur iniisse, qui ad hoc carmen (edit. 1608) adnotavit: 'Carminis titulum *Ad rem publicam* quam *Ad Brutum* vel *Bruti navem* esse malim. Brutus certe nullo bello navali conflixit et exiguum fuit intervallum a Cassii morte ad id tempus quo restaurato proelio et ipse periit.' Tum Dionis Cassii loco LII 16 allato 'mihi persuasi, inquit, ut post Antonium quoque devictum

odam hanc scriptam esse existimem credamque pulcherrima Maecenatis sui comparatione navis cum re publica adductum eandem sententiam versibus exprimere voluisse'. Dio Cassius enim haec narrat: *Καίτοι τοῦ Καίσαρος βουλευσαμένου τά τε ὅπλα καταθέσθαι καὶ τὰ πράγματα τῇ τε γερουσίᾳ καὶ τῷ δήμῳ ἐπιτρέψαι —. ἐποιήσατο δὲ τὴν διάγνωσιν μετά τε τοῦ Ἀγρίππου καὶ μετὰ τοῦ Μαικήνου, τούτοις γὰρ πάντα τὰ ἀπόρρητα ἀνεκοίνου. — Μαικήνας δὲ* [c. 16] *διὰ ταῦτα, ἔφη, ἡ πόλις ἡμῶν, ὥσπερ ὁλκὰς μεγάλη καὶ πλήρης ὄχλου παντοδαποῦ χωρὶς κυβερνήτου, πολλὰς ἤδη γενεὰς ἐν κλύδωνι πολλῷ φερομένη σαλεύει τε καὶ ᾄττει δεῦρο κἀκεῖσε, καθάπερ ἀνερμάτιστος οὖσα. μήτ' οὖν χειμαζομένην ἔτ' αὐτὴν περιίδῃς. ὁρᾷς γὰρ ὡς ὑπέραντλός ἐστι. μήτε περὶ ἕρμα περιρραγῆναι ἐάσῃς, σαθρὰ γάρ ἐστι καὶ οὐδένα ἔτι χρόνον ἀντισχεῖν δυνήσεται.*

Orellius in ed. III ita iudicaverat: 'Pensitatis interpretum sententiis (quas opiniones collegit diiudicavitque Luebker) id lucramur, ut ex incertis incertiores etiam fiamus. Illud maxime probabile nunc mihi videtur, ut cum Walckenaerio I. p. 351. ad initia belli Actiaci a. u. c. 723. referatur. Quamquam tota quaestio indubitata ratione numquam definiri poterit, quia nihil prorsus in hoc carmine inest, quod certas personas ac tempora clare certeque significet: etenim aequo fere iure ad omnes illas turbas civiles post pugnam Philipensem usque ad stabilitum Octaviani principatum referri omnia possunt. Forma igitur totius carminis imaginumque praestantia magis respicienda est quam argumentum aliquod historicum vix extricandum.'

Ceterum antiquissima est comparatio rei publicae cum navi et bellorum cum procellis. Archiloch. frgm. 54 Bgk.: *Γλαῦκ', ὅρα, βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασιν ταράσσεται Πόντος. ἀμφὶ δ' ἄκρα Γυρέων ὀρθὸν ἵσταται νέφος, Σῆμα χειμῶνος κιχάνει δ' ἐξ ἀελπτίης φόβος.* Aeschyl. S. adv. Th. 1: *Κάδμου πολῖται, χρὴ λέγειν τὰ καίρια, Ὅστις φυλάσσει πρᾶγος ἐν πρύμνῃ πόλεως, Οἴακα νωμῶν, βλέφαρα μὴ κοιμῶν ὕπνῳ.* Theogn. 671: *Οὕνεκα νῦν φερόμεσθα καθ' ἱστία λευκὰ βαλόντες Μηλίου ἐκ πόντου νύκτα διὰ δνοφερήν· Ἀντλεῖν δ' οὐκ ἐθέλουσιν· ὑπερβάλλει δὲ θάλασσα Ἀμφοτέρων τοίχων· ἦ μάλα τις χαλεπῶς Σῴζεται, οἷ' ἔρδουσι. Κυβερνήτην μὲν ἔπαυσαν Ἐσθλόν, ὅτις φυλακὴν εἶχεν ἐπισταμένως.* Plato Polit. 302. A.: *Πολλαὶ μὲν πόλεις ἐνίοτε καὶ καθάπερ πλοῖα καταδυόμενα διόλλυνται καὶ διολώλασι καὶ ἔτι διολοῦνται κτλ.* Polybius VI 44. Atheniensium civitatem nimis utique verbose confert *τοῖς ἀδεσπότοις σκάφεσι.* Cic. ad Att. VII 13, 2. Alcaei carmen autem, quod p. 90 attulimus, servavit Heraclides Pont. Allegor. Homer. c. 5 ed. Mehler: *Ἐν ἱκανοῖς δὲ καὶ τὸν Μυτιληναῖον μελοποιὸν εὑρήσομεν ἀλληγοροῦντα. τὰς γὰρ τυραννικὰς ταραχὰς ἐξίσου χειμερίῳ προσεικάζει*

καταστήματι θαλήσσης Ἀσυνέτημι κτλ. Τίς οὐκ ἂν εὐθὺς ἐκ τῆς προτρεχούσης περὶ τὸν πόντον εἰκασίας ἀνδρῶν πλωιζομένων θαλάττιον εἶναι νομίσειε φόβον; ἀλλ' οὐχ οὕτως. Μυρσίλος γὰρ ὁ δηλούμενός ἐστι καὶ τυραννικὴ κατὰ Μυτιληναίων ἐγειρομένη σύστασις. Alcaeus igitur rem publicam describit discordiis bellisque vexatam, Horatius monet rem publicam, ne bellorum pericula quibus perfuncta sit, iterum subeat. Videtur autem nostrum carmen in eadem cadere tempora rei publicae, quibus c. I 2 compositum est. Vide Adolfi Kiefslingii disquisit. philog. pg. 93.

CARMEN XV.

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio

XV. Inscr. Volg. *Nerei vaticinium de excidio Troiae.* — *Ad Alexandrum Paridem* S. Om. T. — 2. *Helenam* Cruquii tres, (in his Bland. antiq.), pauci Parisini; ceteri paene omnes *Helenen.*

XV. Vide Excursum.

1. *Pastor*] Paris, expositus in Ida monte educatusque a pastoribus, ipse aliquando pastor. Bion 2, 10 Mein.: *Ἅρπασε τὰν Ἑλέναν πόθ' ὁ βουκόλος, ἆγε δ' ἐς Ἴδαν Οἰνώνῃ κακὸν ἄλγος.* Verg. Aen. VII 363: *At non sic Phrygius penetrat Lacedaemona pastor Ledaeamque Helenam Troianas vexit ad urbes.* Pastorem monstrant Paridem aliquot monumenta antiqua, velut Millingen *Uned. M.* I 17. (Ceterum de Paride consule omnino O. Iahnii opusculum: *Paris und Oenone. Greifswald* 1844. Gerhard *Vaseng.* III. p. 56. seqq. C. Robert, Bild und Lied, pg. 94. 233 sq. — *traheret*] utique Helena ipsa consentiente. c. IV 9, 13. Cfr. Hom. Od. γ 261. Raptum ipsum Helenae quadrigis a Paride avectae vide apud Winckelm. *Monum. ined.* N. 117. Böttiger *kl. Schriften* II. p. 191. — Frequens est *trahere* de feminis raptis verbum, ut *ἕλκειν.* Tac. Ann. II 13: *militem tracturum coniuges.* — *navibus*] plures enim habebat. Hom. Il. *Γ* 443: *ὅτε σε πρῶτον Λακεδαίμονος ἐξ ἐρατεινῆς Ἔπλεον ἁρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσιν.*

2. *Helenen*] «In Iambis, Sermonibus et Epistolis Latinis declinationibus libentius utitur Horatius, in Carminibus Graecis.» Bentl. ad Epod. 17, 17. Hoc quidem loco, etsi Blandinius antiquissimus habet *Helenam,* tamen cum maiore parte codicum graeca forma praeferenda est, ut *Euterpe* c. I 1, 33; *Leuconoe* I 11, 2; *Dindymene* I 16, 5; *Chloe* I 23, 1. III 9, 9. 19. *Merionen* I 6, 15. 15, 26. *Circen* I 17, 20. *Penelopen* ibidem et III 10, 11. multaque alia; contra *Helenam* sat. I 3, 107; *Penelopam* sat. II 5, 76. Cf. accuratam de hac re disquisitionem H. Schützii in excursu vol. I. — *hospitam*] Quam vel hoc nomine corrumpere secumque ducere non debuit. Eurip. Troad. 865. Menelaus de Paride: *ὃς ἐξ ἐμῶν Δόμων δάμαρτα ξεναπάτης ἐλῄσατο.* c. III 3, 26: *famosus hospes.* Propert. II 34, 7: *Hospes in hospitium Menelao venit adulter.*

3. *Ingrato*] molesto ipsis ventis semper inquietis, non Paridi atque Helenae. — *obruit*] «De improviso ventos otio oppressit, eos sopiit, coërcuit, ut etiam inviti Paris et Helena funestum hoc vaticinium operiri cogerentur.» — Eandem potestatem ventos in terrae gremium includendi Nereo tribuit Orpheus Hymn. 23, 5: *Ὃς κλονέεις Δηοῦς ἱερὸν βάθρον, ἡνίκα πνοιὰς Ἐν μυχίοις κευθμῶσιν ἐλαυνομένας ἀποκλείεις.*

5. *Nereus*] Ponti et Telluris filius,

Ventos, ut caneret fera
Nereus fata: 'Mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Graecia milite,
Coniurata tuas rumpere nuptias
Et regnum Priami vetus.

Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanae

9. *Eheu* Graevianus Vossianus Leidensis Lipsiensis γφψ alii pauci, plerique cod. et optimi habent *Heu, heu.*

Doridis coniux, pater Nereidum. Hesiod. Theog. 233: Νηρέα τ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο Πόντος, Πρεσβύτατον παίδων· αὐτὰρ καλέουσι γέροντα, Οὕνεκα νημερτής τε καὶ ἤπιος· οὐδὲ θεμιστέων Λήθεται, ἀλλὰ δίκαια καὶ ἤπια δήνεα οἶδεν. Eius imagines reperies in Gerhard *Vaseng.* I. T. VIII., ubi Tritoni insidens tridentem gestat, solus praeter Neptunum inter deos marinos. T. CXII. CXXII., in qua vocatur ἅλιος γέρων ex Hom. Il. Σ 141. T. CXLVII. III. T. CLXXIX. — *Mala-avi*] Pind. Nem. 9, 44: αἰσιᾶν οὐ κατ' ὀρνίχων, infaustis auspiciis. c. III 3, 6: *alite lugubri.* Epod. 10, 1: *mala alite.* Contra Catull. 61, 20: *bona alite.* Propert. III 10, 11: *felicibus edita* (nata) *pennis* Cynthia.

7. *Coniurata*] Copiose hanc coniurationem exponit Eurip. Iphig. in Aul. 50. seqq. Schol. Venet. ad Il. *B* 339: τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀρίστων ἐπὶ μνηστείαν τῆς Ἑλένης παρόντων διὰ τὸ γένος καὶ τὸ κάλλος, Τυνδάρεως ὁ πατὴρ αὐτῆς φυλασσόμενος, μή ποτε ἕνα αὐτῶν προκρίνας τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ποιήσηται, κοινὸν αὐτῶν ἔλαβεν ὅρκον, ἦ μὴν τῷ ληψομένῳ τὴν παῖδα ἀδικουμένῳ περὶ αὐτὴν σφόδρα πάντας ἐπαμυνεῖν. Διόπερ Μενελάῳ αὐτὴν ἐκδίδωσι· καὶ μετ' οὐ πολὺ ἁρπασθείσης αὐτῆς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἐκοινώνησαν τῇ στρατείᾳ διὰ τοὺς γενομένους ὅρκους. Ἱστορεῖ Στησίχορος. — Alteram coniurationem significat Dido apud Verg. Aen. IV 425: *Non ego cum Danais Troianam exscindere gentem Aulide iuravi.* (Constructio eadem etiam in prosa or. Sall. Cat. 52. *coniuravere patriam incendere.* Liv. XXII 38.)

8. Ex verbo *rumpere* (dissolvere, dirimere nuptias illicitas) eliciendum «evertere» *regnum.* Seneca tamen Herc. fur. 79: *Titanas ausos rumpere imperium Iovis.*

9. *Eheu*] sic scripsimus cum paucis codicibus; maior et melior pars habet *Heu, heu* eosque secuti sunt Orelli, Keller, Schütz aliique. At recte Peerlcampius demonstrat *eheu* poetarum esse, *heu heu* oratorum: cf. Hor. c. I 35, 11. II 14, 1. III 2, 9. 11, 42. epod. 15, 23. sat. I 3, 66. II 6, 23. — *viris Sudor*] Hom. Il. *B* 388: ἱδρώσει μέν τευ τελαμὼν - - ἱδρώσει δέ τευ ἵππος. «Imitatus est Statius Theb. III 210: *Quantus equis quantusque viris in pulvere crasso Sudor!*» Bentl.

10. «Quantam cladem praeparas Troianis!» Sic. c. IV 1, 2: *bella moves.* Plaut. Amphitr. 190: *multa Thebano poplo acerba obiecit funera.* — *Dardana gens* pro *Dardania,* ut carm. saec. 47: *Romula gens.*

11. *aegida*] Apud Homerum αἰγὶς est Iovis clipeus, quo utitur inter-

Genti! Iam galeam Pallas et aegida
  Currusque et rabiem parat.

Nequiquam Veneris praesidio ferox
Pectes caesariem grataque feminis
Inbelli cithara carmina divides;

dum etiam Minerva, Il. *Ε* 738. eamque significationem retinuit Seneca Herc. fur. 905: *belligera Pallas, cuius in laeva ciet Aegis feroces ore saxifico minas.* Posteriore tempore est Minervae lorica, ut hic, de qua locus exstat primarius in Eurip. Ione v. 996., Ovid. Met VI 78: ubi dea sibi dat *clipeum, hastam, galeam; defenditur aegide pectus.* Maxim. Tyr. 14, 6: *Ἀθηνᾶν αἰγίδα ἀνεζωσμένην - - ἀσπίδα ἔχουσαν.* Iovi tribuit Verg. Aen. VIII 354. ac mox Minervae et quidem cum Gorgone ibid. 435. Cfr. Martial. VII 1. Thorax item est, non clipeus, in antiquissimis artis operibus apud Millingen *Uned. Mon.* I. T. 1. et Winckelmanni *Mon. ined.* I. p. 18. in Minerva Albana. Optime expressa est aegis in Minervae statua *Mus. Borbon.* IV. T. 7., in *Museo Gregor.* T. X. et in vase Vulciniensi *Bollet. dell' Inst. archeol.* 1838. p. 9., ubi imago est Minervae Musicae, cum galea et aegide. Raro autem aegis (thorax) ab artificibus ita expressa est, ut, quemadmodum fere apud poëtas, in eius medio sit Medusae sive Gorgonis caput, et quidem stellis circumdatum, uti apud Gerhard *Kunstwerke* I. T. 8. Aegida cum luna et stellis offert Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXVIII. Confer etiam Dictionnaire des antiquités par Daremberg et Saglio I pg. 93 sqq.

12. *Currus*] Cic. de d. n. III 59: *Minervam Κορίαν quadrigarum inventricem ferunt.* — *rabiem*] «summum irae furorisque bellici gradum.» Hinc Val. Flacc. V 627. ausus est dicere *rabidam Pallada.* Iungitur hic notio abstracta cum concretis, ut c. I 35, 33: *cicatricum et sceleris.* Generis huius antiquissimum est exemplum apud. Hom. Il. *Δ* 447: *Σύν ῥ' ἔβαλον ῥινούς, σὺν δ' ἔγχεα καὶ μένε' ἀνδρῶν.* Adde Hesiod. Sc. Herc. 132: Herculis sagittae *Πρόσθεν μὲν θάνατόν τ' εἶχον καὶ δάκρυσι μῦρον.* Et similes iuncturas amat Tacitus. A. I 68: *ira et dies.* XIII 15: *nox et lascivia* cet. Ariosto Satira V 226: *Tutto di polve e di paura bianco.* Nimius est in hac ceteroquin elegantissima figura Ovidius, veluti Met. II 146: *consiliis, non curribus, utere nostris.* Ibid. 312: *pariterque animaque rotisque Expulit aurigam.*

13. Venus inde ex pulchritudinis illo iudicio, quod Paris secundum eam tulerat, ei favebat. Hector Paridi Il. *Γ* 54: *Οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις, τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, Ἥ τε κόμη, τό τε εἶδος, ὅτ' ἐν κονίῃσι μιγείης.*

14. *caesariem*] Si colligere licet ex voc. Italico inde ducto *zazzera,* proprie significat non crines generatim, sed crines verticis. Est fere poëtarum. — *feminis*] Contemptim: «feminae, non bellatores, cantu delectantur.» Mire nonnulli iunxerunt unice cum v. *divides,* ut esset: «modo hanc, modo illam cantu oblectabis»; frustra appellantes Anthol. Lat. I 9. p. 4: *Cygneas genitor gestans post fulmina pennas Dulcia diffundit carmina virginibus;* quod prorsus diversum est; iungendum enim: *diffundit carmina dulcia virginibus.* Vide mox.

15. *Inbelli*] ut c. I 6, 10: *inbellisque lyrae Musa potens,* id est, «paci et otio aptae, non bello»;

Nequiquam thalamo gravis
Hastas et calami spicula Cnosii
Vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem; tamen, heu, serus adulteros

17. *Cnosii* R pr. m. *Gnosii* cod. plerique.

nec vero opponitur bellicosae Achillis citharae Iliad. *I* 186. — *divides*] usu admodum singulari sic explicando: «Cantus vocalis et citharae soni inter se coniuncti totam efficiunt symphoniam, iam singulatim spectatis his partibus, *ἀοιδὴν dividit* citharae cantus, *ἀοιδὴ* citharae sonos, id est, altera utra dimidia totius symphoniae pars est.» Ad. v. *dividere* compara Propert. II 1, 9: *Sive lyrae carmen digitis percussit eburnis.* Sed pleni commentarii instar est illud Luciani Imagg. 14: *εὐκαίρῳ τῇ ἄρσει καὶ θέσει διαμεμετρῆσθαι τὸ ᾆσμα καὶ συνῳδὸν εἶναι τὴν κιθάραν καὶ ὁμοχρονεῖν τῇ γλώττῃ τὸ πλῆκτρον.* Licet hic quoque duplicem statuere constr. v. *feminis grata* et *divides feminis*, alio tamen sensu atque illo, quem supra reiecimus: «lyram pulsabis simulque cantabis, ita ut cum Helena omnes tuae sorores atque fratrum mulieres dulcem sonum percipiant.» Minus accurate explicant aut: «alternabis carmina voce assa cantata sonitu citharae»; aut: «carmina voce assa cantata sonitu citharae»; aut: «carmina numeris suis dimetieris»; etenim tam late non patet verbi *dividere* significatio.

16. *thalamo*] Rursus contemptim de homine effeminato illic cum adultera se abscondente. Venus Paridem Iliad. *Γ* 381: *ἐκάλυψε δ᾽ ἄρ᾽ ἠέρι πολλῇ Κὰδ δ᾽ εἷσ᾽ ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι.* — *gravis*] «ponderosas;» hoc magis poëticum est quam, ut alii exponunt, «exitiosas, mortem afferentes.» Recordare Homeri *ἔγχος βριθὺ μέγα, στιβαρόν* et Iliad. *Ζ* 318: *ἐν δ᾽ ἄρα χειρὶ ἔγχος ἔχ᾽ ἑνδεκάπηχυ.*

17. *calami*] Harundo Cretensis, ex qua sagittas faciebant, perquam erat dura, nodis longe inter se distantibus. Non tamen h. l. cogitandum de Idomeneo, qui non fuit sagittarius. — *spicula*] apud poëtas sagittae. Verg. ecl. 10, 59: *libet Partho torquere Cydonia cornu Spicula.* — In numeris est *ΚΝΩΣΙΩΝ*, unde praestare videtur scriptura *Cnosii;* al. *Gnosii.* Illam praetulit etiam Hertzberg ad Prop. II 12, 10; ita I 21, 8. codices Horatiani habent *Gragi* pro *Cragi.*

18. *celerem sequi*] Il. *B* 527: *Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας*, Imprimis autem hic eius mentio quadrat post v. *hastas*, etenim Homerus ibid. v. 530: *ἐγχείῃ δ᾽ ἐκέκαστο.* Alii de Aiace maiore, Telamonis filio, interpretantur; qui sane apud Homerum est potius statarius bellator, praesertim ubi lentissime e pugna recedens cum asino comparatur *Λ* 558.

19. *tamen*] «Etsi Veneris praesidio fretus diu mortem vitabis, tamen aliquando (decem post annos), adulter, occides.» — *serus*] Adiectiva temporalia saepe pro adverbiis. Hom. Il. *Λ* 424: *χθιζὸς ἔβη. B* 2: *εὗδον παννύχιοι.* Epod. 16, 51: *vespertinus ursus.* c. I 2, 45 *serus in caelum redeas:* epist. II 1, 161: *Serus enim Graecis admovit acumina chartis.* Verg. eclog. 1, 28: *Libertas, quae sera, tamen respexit inertem.* Tib. I 94: *Sera, tamen tacitis poena venit pedibus.* Propert. III 15, 35: *Sera, tamen*

Crinis pulvere collines.

Non Laertiaden, exitium tuae
Genti, non Pylium Nestora respicis?
Urgent inpavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus sciens

20. *Crinis* Bland. antiq., AOM, Argentoratensis, Leidensis aliique, *Cultus* Graevianus Vossianus Lipsiensis c γπφψ. — 21. *exitium* plerique codices, *excidium* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Gothanus, γ. — 22. *Genti* tres Blandinii in eisque Blandinius antiquissimus, Graevianus ORγφψ. *Gentis* Argentoratensis, Einsidlensis, Leidensis, Lipsiensis AMSTbc alii. — 24. *Teucer, te* tres Blandinii in eisque Bl. antiq., Einsidlensis, Leidensis, Lipsiensis, AORcλφψ; *Teucer et* Argentoratensis Graevianus STbγ probante Orellio; *Teucerque et* cum uno codice eoque recentissimo Bentley.

pietas (rediit); quamvis sero. Alii iungunt; *tamen*, *heu serus*, «aliquando tamen moriere, sed, quod dolendum est, sero;» quae quidem nimia acerbitas atque iracundia deo perquam indigna videtur; nec vero est miseratio, quam Paris non merebatur, sed potius luctuosa exclamatio, funestum Paridi interitum minitans; in prosa or. «vae tibi!»

20. *Crinis*] Haec lectio praeferenda est alteri *cultus*, et propter locum Homericum ad v. 13. exscriptum et propter codicum antiquiss. auctoritatem. Similiter Il. *II* 795: *μιάνθησαν δὲ ἔθειραι αἵματι καὶ κονίῃσι.* Pind. Nem. 1, 104: *φαιδίμαν γαίᾳ πεφύρσεσθαι κόμαν.* De Nireo Quintus Sm. VI 376: *Δεύετο δ' ἀγλαὸν εἶδος ἅμ' εὐθαλέεσσι κόμῃσι.* Verg. Aen. II 277. de Hectore: *concretos sanguine crines,* XII 99: *Da sternere corpus, Semiviri Phrygis et foedare in pulvere crines.* Praeterea perquam ingratus teretioribus auribus accidit triplex ululantis litterae *u* sonus. Ceterum *Cultus* refertur ad illa Eurip. Iphig. in Aul. 73: *(Πάρις) ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ, χρυσῷ τε λαμπρός. βαρβάρῳ χλιδήματι.* (Paridis venenata sagitta a Philocteta percussi lugubrem interitum vide apud Parthenium Narr. 4. et Quintum Smyrnaeum X 223.)

21. *exitium*] Sic optimi codices, al. *excidium*, quod et minorem habet fidem a libris et minus aptum videtur, cum de urbium potius eversione quam de populorum internecione usurpari soleat. — *Genti*] exquisitius quam *gentis*. Sic Eurip. Troad. 811: Hercules *χερὸς εὐστοχίαν ἐξεῖλε ναῶν, Λαομέδοντι φόνον.* Tragicus apud Cic de divin. I 42 (inc. poet 16 Rib.): *Eum* (Paridem) *esse exitium Troiae, pestem Pergamo.* Plaut. Bacch. 1054: *fore me exitium Pergamo.* Silius V 460: *Exitium trepidis - - Sichaeus erat.* Tacitus Ann. I 3: *subsidia dominationi.* I 24: *rector iuveni.* II 60: *dona templis.* II 64: *causas bello.* Cf. Roth ad Tac. Agr. p. 151. Alteram lectionem defendunt locis Ovid. Met. XIII 500: *Exitium Troiae nostrique orbator Achilles.* Senec. Herc. fur. 358 Megara de Lyco: *Quidnam iste, nostri generis exitium ac lues, novi parat?* Sed meliores codices praebent dati-

Pugnae, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
  Tydides melior patre:

Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
  Non hoc pollicitus tuae.

26. *Merionen* Leidensis, Monacensis, *Αγπ*; *Merionem* ceteri.

vum: Bentleius quidem praetulit *gentis;* «praecesserat enim *genti* v. 11.» — Contra Latinitatem Fea *Num - num -?* Neque enim h. l. respondendum est: «Non respicio.» — «*Non respicis* eos, qui tibi iamiam fugienti instant?»

24. *Teucer, te*] anaphora Horatio usitatissima, velut c. I 35, 5 *te pauper ambit colonus, te - te - te -;* II 19, 17 *tu flectis amnis, tu mare;* III 21, 13 *tu - admoves - retegis -, tu spem reducis.* Magnam exemplorum copiam collegit Eggers, de ordine et figuris verborum Horat. (Lovanii 1877) pg. 88 sq. Nonnulli ex codicibus deterioribus receperunt *Teucer et,* qua lectione lex metrica violatur; conf. ad v. 36. — *Sthenelus*] Capanei filius, auriga Diomedis. — *sciens*] «scitus pugnandi» explicat Quintil. IX 3, 10. Il. *E* 549: *μάχης εὖ εἰδότε πάσης.* Od. *ι* 49: *ἐπιστάμενοι μὲν ἀφ᾽ ἵππων Ἀνδράσι μάρνασθαι, καὶ ὅτε χρὴ πεζὸν ἐόντα.*

26. *Merionen*] Hom. Il. *Θ* 263: *ὀπάων Ἰδομενῆος, Μηριόνης. ἀτάλαντος Ἐνυαλίῳ ἀνδρειφόντῃ.* Eurip. Iphig. Aul. 210: *Μηριόνην, Ἄρεως ὄζον, θαῦμα βροτοῖσιν.*

27. *furit te reperire*] Sic scil. iungendum, non *atrox reperire.* Il. *Ν* 182: *μεμαὼς ἀπὸ τεύχεα δῦσαι.* Euripid. Phoeniss. 1247: *μαργῶντ᾽ ἐπ᾽ ἀλλήλοισιν ἱέναι δόρυ.* Theocrit. in Adonide 30: *Γυμνὸν τὸν εἶχε μηρὸν Ἐμαινόμαν φιλᾶσαι,* in quibus v. *furere* summum cupiendi gradum exprimit. — *atrox*] *ἄγριον αἰχμητὴν* eum vocat Hector Il. *Ζ* 97.

28. *melior,* fortior, *patre*] Il. *Δ* 405. Sthenelus: *ἡμεῖς τοι πατέρων μέγ᾽ ἀμείνονες εὐχόμεθ᾽ εἶναι.* — Egregiam Diomedis imaginem invenies in gemma *(cammeo)* Worsleyana apud Inghirami *Gall. Om.* I. T. 73.

29-31. «Ut cervus pascuo celeriter relicto fugit, ubi vel in opposita vallis parte (sibi e regione) lupum conspexit.» Vergilius ecl. 8, 2: *immemor herbarum - - iuvenca.* — *Sublimi*] «Qui in praecipiti fuga anhelat in altum erecta cervice et ore sublato ad spiritum captandum.» Stat. Theb. XI 239: *Nuntius exanimi suspensus pectora cursu.* At rectius Meineke: 'anhelitum sublimem vocavit poeta ex natura rei; qui enim praecipiti cursu feruntur, eorum spiritus non ex pulmomibus duci, sed in ipsa quasi lingua vagari videtur. Hinc graviter anhelantes *τὸ πνεῦμ᾽ ἄνω ἔχειν* dicuntur a Sosicrate Comic. frg. IV pg. 591 et *ὀρθοπνοίᾳ* laborantibus *πνεῦμα μετέωρον* tribuitur ab Hippocrate. Confer ad Menandri reliq. pg. 12.' — *mollis*] «ignavus,» non, ut alii volunt, «cursu exhaustus, defatigatus.»

Iracunda diem proferet Ilio
Matronisque Phrygum classis Achillei:
Post certas hiemes uret Achaicus
  Ignis Iliacas domos.'

35. *Achaius* e cod. Fea. — 36. *Iliacas* codices ut videtur ad unum omnes, prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen; alii emendaverunt *Pergameas* Glareanus, Pullmann, L. Müller, O. Keller; alii vel *Dardanias* vel *barbaricas*.

32. *tuae*] Amaro probro: «longe alia facinora pollicitus eras adulterae tuae.» Il. *Γ* 430: *ἦ μὲν δὴ πρίν γ' εὔχε' Ἀρηϊφίλου Μενελάου Σῇ τε βίῃ καὶ χερσὶ καὶ ἔγχεϊ φέρτερος εἶναι.* *Tuae* autem, ut apud Ovid. remed. am. 492: *Frigidior glacie fac videare tuae.* 573: *Ut posses odisse tuam, Pari, funera fratrum Debueras oculis sustinuisse tuis.*

33. Hac quidem stropha, sine causa a non nullis reprehensa, nihil profecto aptius neque efficacius ad carmen concludendum invenire poterat. Reminiscitur autem poëta Homerici illius Iliad. *Z* 448: *Ἔσσεται ἦμαρ, ὅτ' ἄν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.* «Ira quidem Achillis propter Briseidem ab Agamemnone sibi ereptam in causa erit, ut retardetur aliquantum Troiae dies fatalis, ultimus; verumtamen post annorum numerum a fato destinatum comburetur.» — *Iracunda - - classis Achillei* satis poëtice dicitur, quasi eius omnes milites eadem ducis ira incensi fuissent. — *proferet*] «differet». Etiam hoc notandum erat, quia nuper parum recte quidam explicavit: «Ultrix Achillei classis, irata Troiae, eam evertet»; verum *proferre* non esse «afferre» vel «inferre» nemo ignorat.

34. 35. *Achillei*] ut *Ulixei*, vide ad c. I 6, 7. — *Post certas*] «inde ab Helenae raptu, quo scelere tu te polluisti.» *Denas* malebat Marklandus (ad Stat. p. 349.) At vide sapientiam poëtae. Nam *denas* si scripsisset, novem saltem per annos securi vixissent adulteri; sic vero cum dicit: «post annos iam nunc a fato praefinitos, quorum tamen numerum vos non nostis,» vel antequam ad litus Troianum appellerent, perpetuis sollicitudinibus ac timoribus eos agitari necesse erat. — Sed illud quoque auget carminis praestantissimi pulchritudinem, quod, qui fuerit triste hoc vaticinium audientium sensus, prorsus tacetur.

36. *Ignis Iliacas*] Sic habent codices. Atqui versus glyconei ut asclepiadei basis semper est apud Horatium spondeus, nullo loco praeter hunc trochaeus, neque quidquam proficiunt qui ultimam syllabam voc. *ignis* natura longam esse dicunt; hoc quidem pertinet ad voc. *pulvis, sanguis* (Lachm. ad Lucret. pg. 59). Inde nonnulli emendaverunt; sed recte Lachmannus (in epist. ad C. Frankium, fast. Hor. pg. 238): 'mihi certe hoc inter prima quae poeta temptarit fuisse ex illo versu videtur apparere *ignis Iliacas domos;* talia enim nondum perfectae artis documenta Horatius delere noluit.'

EXCURSUS

ad C. XV.

Hac ode Bacchylidem imitatur; nam ut ille Cassandram facit vaticinari futura belli Troiani, ita hic Proteum. PORPHYR. Nihil autem praeter vaticinii formam commune fuisse carmini Bacchylideo cum Horatiano confitendum est, si tamen illius pars re vera fuit frgm. 29 Bgk.[4]: *Ὦ Τρῶες ἀρηΐφιλοι, Ζεὺς ὑψιμέδων, ὃς ἅπαντα δέρκεται, Οὐκ αἴτιος θνατοῖς μεγάλων ἀχέων· ἀλλ' ἐν μέσῳ κεῖται κιχεῖν Πᾶσιν ἀνθρώποισι Δίκαν ὁσίαν, ἁγνάν, Εὐνομίας ἀκόλουθον καὶ πινυτᾶς Θέμιδος· Ὀλβίων παῖδές νιν εὑρόντες σύνοικον.* — Ceterum Nereo (cuius nomen ductum est ab adi. *νηρός, ναρός, fluidus, umidus*) vaticinandi partes a poëta datae sunt, quatenus antiquissimus habitus est inter deos maris, quibus omnino vaticinandi peritiam peëtae attribuebant, veluti Proteo Hom. Od. δ 384. et Verg. Ge. IV 387., Glauco Eurip. Orest. 364: *Νηρέως προφήτης Γλαῦκος.* et Apoll. Arg. I 1310: *Τοῖσιν δὲ Γλαῦκος βρυχίης ἁλὸς ἐξεφαάνθη, Νηρῆος θείοιο πολυφράδμων ὑποφήτης.* (*ὃς μαντεύεται πάντα φαῦλα* apud Schol. Plat. p. 938, ed. Or., prorsus ut hic Nereus.) Adde de hoc deo Hesiod. Theog. 233. Apoll. Arg. IV 771: *ἐνὶ πόντῳ Αἰγαίῳ, τόθι πέρ τε δόμοι Νηρῆος ἔασιν.* Dictum huius *ἁλίοιο γέροντος*, ex Cyclico, ut arbitror, aliquo poëta petitum, memorat Pind. Pyth. 9, 94. — Singularem Nerei equo marino vecti imaginem praebet Gerhard *Vasengem.* T. 8. Idem Peleum, Thetidem dum rapit, intuens, senex calvus, barbatus, scipionem manu tenens, est apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. T. 2. — Mera est autem haec *φαντασία* lyrica, ex Graeco aliquo carmine ducta; neutiquam vero allegoria de Antonio et Cleopatra, ut arbitratus est Scholiasta apud Vanderbourg. I. p. 334. Landinus aliique multi, neque per ullam dilogiam in transversum actus egregium hoc *εἰδύλλιον* composuit. Quid, quod amabat huiusmodi, ut ita dicam, picturas mythologicas, ut sunt Hypermnestra III 11 et Europa (III 27.)? in quibus nulla sane est allegoria. — Compositionis tempus definiri non potest; metrum ea tempora significat, quibus Horatius antiquissimis lyricis Graecorum operam dare coepit. Ceterum Lucianus Müller in proleg. Horat. ‘Videnda sunt quae Otto Jahn de hoc carmine disseruit Hermae vol. III pg. 184 sqq., qui mihi quidem persuasit neque allegoriam contineri illo et videri Horatium iudicio nondum satis subacto usum ex ampliore Bacchylidis poemate excerpsisse proprioque instaurasse opusculo vaticinium Nerei. Quod cum inter prima lyrici generis compositum esse ab auctore plerisque adsentiar, dubito aliquando an statuam eum variandi studio abreptum pro eis quae apud Bacchylidem invenerat minus congrua substituisse nomina’.

CARMEN XVI.

O matre pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum

XVI. Inscr. volg. *Palinodia.* -- *Ad Tyndaridem* S. — *Ad Tindariden faciens iamborum potest.* T. — *Palinodia Gratidiae ad Tyndaridem amicam* codices duo Torrentii.

XVI. Amicam Archilochiis iambis a se offensam, erratum confessus, reconciliare sibi studet. Quod scholiastae Tyndaridem illam fuisse dicunt habentque codices nonnulli *ad Tyndaridem*, id vero etsi probat Walckenaer, precario sumptum est e carmine sequente; minus etiam probabile Commentatoris Cruq. commentum, Gratidiam s. Canidiam sagam significari. 'Quod autem Acron dicit: *Hanc oden in satisfactionem facit amicae suae* - -, *imitatus Stesichorum* cet.: Horatium idem fecisse, quod antea fecerat Stesichorus, narrat; minime dicit illum Himerensis poëtae palinodiam imitatione exprimere voluisse' (ut acceperunt nonnulli interpretes). Estré Hor. Pr. p. 33. Recte Peerlkamp: Imitatio in eo est, quod, ut Stesichorus, sic Horatius scripsit palinodiam et *opprobria recantavit.* Ita ergo dumtaxat intellegendum celebratissimum palinodiae exemplum fuisse illud, quo Stesichorus Helenae criminoso carmine laesae deprecatus est. V. ad epod. 7, 42. Nam utriusque *παλινῳδίας* toto genere atque argumento spectato, quovis pignore contendere licet, ex Stesichoro nihil prorsus mutuari potuisse Horatium. Tempus incertum est.

2. 3. *criminosis*] *ὑβριστῆρας ἰάμβους* Archilochi vocat Meleager Ep. 119, 7. Hor. art. p. 79: *Archilochum proprio rabies armavit iambo.* Catull. 36, 5. *Criminosissimum librum* dixit etiam Suet. Caes. 75. Ceterum cum totum argumentum fictum esse videatur, hos iambos contumeliosos numquam ab Horatio scriptos esse consentaneum est. Frustra certe eos quaeres in Epodis; quamquam Grotefend refert ad Epod. 15., Franke ad Epod. 17. (v. 42.) Est inter multas eas res, quas nunc prorsus ignoramus, quaeque ad ipsius carminis intellegentiam nihil attinent. — *modum*] Sive fictum est argumentum seu verum, hoc dicit: *modum*, «finem impone meis in te carminibus.» Nam quibus rebus modus ponitur, ut irae, luctui, amori, desiderio (c. I 24, 1.), eae simul finiuntur. Hanc rationem volgarem «felici audacia» transtulit etiam ad carmina. Cic. Verr. II 2, 118: *modum et finem facere.* Est igitur: «Dele illos, ut voles, sive cremando sive in mare deiciendo.» Iuvat memorare mirificam Hofm. Peerlkampii coni.: *Quas criminosis cumque voles modis Poenas parabis* cet. Talia enim magis etiam exhilarent lectorem necesse est iocoso in carmine cuiusmodi hoc est; in serio huiusmodi hariolationes habendae non sunt. — *iambis*] Sic pro poëmatis iambicis Quintil. X 1, 9: *scriptores iamborum.*

4. *Hadriano*] Haec forma pro-

Pones iambis, sive flamma
 Sive mari libet Hadriano.

Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum incola Pythius,
 Non Liber aeque, non acuta

5. *Dindymene* — v. 7 *Liber aeque* codices et editiones fere omnes, *Liber aeque* — *Dindymene* Sanadone auctore M. Haupt ed. 1. 2. 3. (volgatam restituit Vahlen). *adyti* Hemsterhusius, prob. Peerlcampio. — *Mentis* Dorvillius.

prie de incolis Hadriae oppidi usurpatur. *Hadriaticum* autem mare non nominat tamquam ceteris impetuosius, sed ut c. I 1, 14. 15. *Myrtoum* et *Icarium;* c. I 26, 15. *Creticum*, ex poëtarum more, ut certi alicuius maris imaginem nobis ante oculos ponat. (Cfr. Tibull. I 9, 49: *Illa velim rapida Volcanus carmina flamma Torreat et liquida deleat amnis aqua.)*

5. *Dindymene*] Cybele s. Rhea a Dindymo, Phrygiae monte prope Pessinuntem, ubi potissimum colebatur. – *Non adytis*] Caesar b. c. III 105: *Pergami in occultis ac remotis templi, quo praeter sacerdotes adire fas non est, quae Graeci ἄδυτα appellant, tympana sonuerunt.*

6. Apollo, adyti Delphici et Deliaci incola, divino afflatu concitat ὑποφητῶν suorum mentem. Sic Catull. epith. Pel. 229: Minerva *incola Itoni.* In Horatio nimis audacter alii interpretati esse mihi videntur: «incola mentis sacerdotum»; et, si apud Senecam Med. 383. legimus *recepto maenas insanit deo,* hoc multo minus tumidum est in poëta ceteroqui luxuriante quam *deus incola mentis* apud Horatium: nam, cum c. III 10, 3, *Aquilones* regionis septentrionalis *incolas* dicit, id quoque ad spatium quod dicimus corporeum refertur. Tumorem igitur istum relinquamus Eumenio Paneg. Constant. 17: *quantus illos caelestis spiritus intravit habitator!* Nec tamen propterea leg. *adyti*, quae ratio pedestri sermoni foret aptior. Est vero: «*Phythius* (quod nominis pr. vicem sustinet, ut *Cynthius* c. I 21, 2), qui incolit adyta, in his quatit cet.» Conf. Plutarchi de defectu oraculorum c. 9 (pg. 414 ε) *εὔηθές ἐστιν οἴεσθαι τὸν θεὸν αὐτὸν — ἐνδυόμενον εἰς τὰ σώματα τῶν προφητῶν ὑποφθέγγεσθαι.* — Ad seqq. cfr. Claudian. Rapt. Pros. I 206: *Corybas non impulit ensem; Non buxus non aera sonant.*

7. «Non aequo furore stimulantur Galli Cybeles, Bacchae Liberi, Pythia ac Sibylla Apollinis instinctu, nec pari mentis tumultu agitati Corybantes, Cybeles ministri, in choreis suis cymbala iteratis ictibus pulsant, ut ira abrepti nos exagitari ac furere solemus, omnia terricula spernentes.» Ita si locum interpretamur, ut post nos fecit etiam Regel et Lübker, quattuor vehementissimi, utpote fanatici, furoris exempla proponuntur. Bentlei vero coniectura *si geminant,* id est, «cum geminant», poëticam loci vim admodum debilitat. Priore autem loco, ne bis idem dicatur, Dindymenes sacerdotes intellege Gallos, quorum insanias cottidie Romae videbat Horatius, ut Fanaticorum ex aede Bellonae Pul-

Sic geminant Corybantes aera,

Tristes ut irae, quas neque Noricus
Deterret ensis nec mare naufragum
Nec saevus ignis nec tremendo

8. *Sic* codices paene omnes, *Si* Kelleri unus codex Parisinus 10310 (π) pr., ex coniectura scripsit Bentley probantibus Fea, Peerlkamp, Meineke, Haupt, Vahlen, Kiessling.

vinensis (CIL VI 2234. 2235) Lucan. I 561: *crinemque rotantes Sanguineum -- Galli.* Corybantes e poëtis dumtaxat noverat et ex Platonis Ione p. 533. E: *ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες οὐκ ἔμφρονες ὄντες ὀρχοῦνται, οὕτω καὶ οἱ μελοποιοί.* De Corybantibus v. Lobeck Aglaoph. p. 514 et 546. Ceterum Attis apud Catull. c. 63, 19: *simul ite, sequimini Phrygiam ad domum Cybebes, Phrygia ad nemora deae, Ubi cymbalum sonat vox, ubi tympana reboant* cet. Nonnus VIII 387: *Κυβηλίδος ὄργανα Ῥείης Κύμβαλα χαλκεόνωτα.* Markland ad Stat. Silv. V 2, 131 minus apte *aera* de clipeis exposuit, ut est apud Nonnum IX 162: *τροχαλοὶ Κορύβαντες -- ξίφεα κτυπέεσκον, ἀμοιβαίῃσι δὲ ῥιπαῖς Ἀσπίδας ἐκρούσαντο κυβιστητῆρι σιδήρῳ.* Ovid. Fast. IV 209: (prope Iovem infantem) *Pars clipeos sudibus, galeas pars tundit inanes: Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus;* verum statim v. 211: *priscique imitamina facti A e r a deae comites raucaque terga movent: Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant.* Cfr. Philostr. Ep. 15. p. 6. Boisson. Voc. autem *aera* simpliciter clipeos significare vix potest. Hyperbolicam autem *εἰρωνείαν* qui in hoc loco agnoscere non potuerunt, suis interpretationibus misere eam vexarunt. — *geminant*] Comparat Bentl. Lucr. II 635: *Cum pueri circum puerum pernice chorea Armati in numerum pulsarent aeribus aera.* Cybelen cum Corybante vide in Gerhard *ant. Bildw.* T. XXII.

9. 10. *Tristes ut irae*] «vehementia ac furore suo perniciem afferentes», ut Verg. Aen. II 337: *tristis Erinys.* V. *irae* propter seqq. imagines sensibus subiectas sane accedit ad *προσωποποιίαν*, sed cum *irae* ipsae hic corpus non induant, ut apud Statium Theb. II 287: *Luctus et Irae;* IV 661: *Ira Furorque*, noluimus scribere *Irae.* — *Noricum* ferrum quod erat praestantissimum, rursus, ut *mare Hadrianum*, poëtice pro quovis ferro. — *Deterret*] a violentis facinoribus. — *naufragum*] quod naves frangit, ut Verg. Aen. III 553: *navifragum Scylaceum.* Tibull. II 4, 10: *Naufraga -- unda maris.* Ov. Met. XIV 6.

11. *ignis*] non de fulmine accipiendum, sed dictum est ut epist. I 1, 46: *per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignis.* Sat. I 1, 39: *ignis, mare, ferrum.* Sat. II 3, 54: *ut ignis, Ut rupis fluviosque in campo obstare queratur.*

12. «*Ζεὺς καταιβάτης* (*μαιμάκτης*) per tonitruum fragorem in terras irruens, impetuose descendens.» Cfr. epod. 13, 2: *imbres Nivesque deducunt Iovem.*

13—16. *Ὀβελίζει* hos vv. H. Peerlkamp, quem non tamen sine quadam cautione sequitur Lübker, miro acumine significans hunc *μῦθον* Christianum prodere versificatorem. Construunt nonnulli: «*Prometheus coactus* (necessitate) *fertur addere* cet. *et* (atque) *apposuisse*»: ut est

Iuppiter ipse ruens tumultu.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam et insani leonis
Vim stomacho adposuisse nostro.

14. *coactam* malebat Bentleius.

c. III 20, 11: *posuisse fertur et recreare.* Propert. III 14, 19: *Inter quos* (fratres) *Helene nudis capere arma papillis Fertur nec fratres erubuisse deos.* Sed praestat sic: «*Prometheus addere coactus* cet., *fertur et* (etiam, ut epist. I 10, 4.) *adposuisse* cet. — *addere - - coactus*] Cum in reliqua animalia vel ipse vel Epimetheus consumpsisset creandi elementa, necesse habuit *undique*; id est, ex omnibus animalium generibus denuo *particulam* hanc vel illam sumere, quo homo perfectus evaderet et exemplari, quod fictori ante oculos versabatur, responderet. — Fabula de hominibus a Prometheo ex limo et aqua creatis, Homero et Hesiodo ignota, primum significatur ab Erinna Anthol. Pal. I. p. 301. Ep. 352. (Lucian. Prometh. 3: *Συνειργάζετο αὐτῷ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐμπνέουσα τὸν πηλὸν κτλ.*) Horatii vero *ἀνθρωπογονία* procul dubio e Graeco aliquo poëta, non tamen e Stesichoro, ut ratus est Gesnerus, repetita hodie apud neminem antiquorum scriptorum exstat; proxime tamen accedit Protagorae *μῦθος* de Prometheo in cognomine dialogo Platonico p. 320. Addit Schol. Cruq. ex antiquiore aliquo, ut opinor, interprete: «Sic timorem deprompsit a lepore, a volpe astutiam.» Neque magnopere abhorret carmen Simonidis Amorgini de mulieribus variorum animalium indolem referentibus. Advocat quidem Ianius Fulgent. Mythol. III 7. Sed quae ibi leguntur: *etiam Tiberianus* (fictum, ut videtur, scriptoris nomen) *in Prometheo ait deos singula sua homini tribuisse;* huc non faciunt. Differt etiam locus Philemonis Fragm. incert. 3. p. 392. Mein.: *Τί ποθ᾽ ὁ Προμηθεύς, ὃν λέγουσ᾽ ἡμᾶς πλάσαι Καὶ τἄλλα πάντα ζῷα, τοῖς μὲν θηρίοις Ἔδωχ᾽ ἑκάστῳ κατὰ γένος μίαν φύσιν; Ἅπαντες οἱ λέοντές εἰσιν ἄλκιμοι, Δειλοὶ πάλιν ἑξῆς πάντες εἰσὶν οἱ λαγοί. Οὐκ ἔστ᾽ ἀλώπηξ ἡ μὲν εἴρων τῇ φύσει, Ἡ δ᾽ αὐθέκαστος, ἀλλ᾽ ἐὰν τρισμυρίας Ἀλώπεκάς τις συναγάγῃ, μίαν φύσιν Ἁπαξαπάσαις ὄψεται τρόπον θ᾽ ἕνα· Ἡμῶν δ᾽ ὅσα καὶ τὰ σώματ᾽ ἐστὶ τὸν ἀριθμὸν Καθ᾽ ἑνός, τοσούτους ἔστι καὶ τρόπους ἰδεῖν.* Ceterum Promethei et Psyches vicissitudines resque gestas, etiam hominis creationem, ingeniose expressas videbis in sarcophago apud Müller *Denkm.* I. N. 406. Atque Prometheus hominem fingens, quem papilione ori admoto in vitam vocat Minerva, est in Viscontii *Mus. Pio-Clem.* IV. 34. Alia eiusdem imago Gerhard *ant. Bildw.* T. LXI. — *principi Limo*] «ex quo primum hominem finxit.» Sophocl. in Pandora fr. 432: *καὶ πρῶτον ἄρχον* (Huschk. *ἀρχὸν*) *πηλὸν ὀργάζειν χεροῖν:* conferantur quae G. Dindorf in ed. Oxon. a. 1860 ad hunc locum adnotavit.

15. *insani leonis Vim*] «iracundam saevitiam», non, ut Peerlcampius opinatur, «robur leonis.»

16. *stomacho*] Aliis cor (Theogn. 156: *δειλῶν τοι τελέθει ὀξυτέρη*

Irae Thyesten exitio gravi
Stravere et altis urbibus ultimae
Stetere causae, cur perirent
Funditus inprimeretque muris

Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem: me quoque pectoris
Temptavit in dulci iuventa
Fervor et in celeres iambos

κραδίῃ mox v. 22: *pectoris fervor*:) aliis iecur, h. l. stomachus sedes irae, ut c. I 6, 6: *gravem Pelidae stomachum*: unde *stomachari*. Ceterum haec stropha callidam continet irae, in quam proruperat Horatius, excusationem, quippe quae humanae naturae congenita et insita sit.

17. Irae inter Thyestem et Atreum, qui fratri filios epulandos apposuit. Rursus autem facile intelleges hyperbolarum harum *εἰρωνείαν*.

17—19. *exitio gravi*] Dio Chrysost. Or. 66. p. 700 Emp.: *ὅτι διὰ χρυσοῦν πρόβατον ἀνάστατον συνέβη γενέσθαι τηλικαύτην οἰκίαν τὴν Πέλοπος, οἱ τραγῳδοί φασιν.* Deinde enarrat Pelopidarum facinora omnia. — *ultimae*] «ab ultimo initio repetitae, et propterea praecipuae.» Similiter Cic. de invent. II 5: *ab ultimo principio huius praeceptionis.* Philo Legat. ad Gaium 30: *τὴν ἀνωτάτω καὶ πρώτην αἰτίαν.* — *Stetere*] «exstitere.» Verg. Aen. VII 553: *stant belli causae.*

24. *aratrum*] Modestinus Pand. VII. Tit. 9. L. 21. ait Karthagini eversae aratrum impressum esse, notante Lamb. Isidor. Origg. 15, 2: *Urbs aratro conditur, aratro vertitur.* Vetustissimum autem est eversionis symbolum etiam apud Orientales Ieremiae 26, 8: *Σιὼν ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται.* Hieronym. in Zachar. c. 8: *Aratum templum Hierosolymitanum in ignominiam gentis oppressae.* Propert. III 9, 41: *Moenia — Graio Neptunia pressit aratro Victor Palladiae ligneus artis equus.* — *aratrum exercitus*] Laesa est versus alcaici caesura vel diaeresis legitima, excusata aliquatenus vocabulo composito *ex-arceo.* Confer exposit. metricam pg. XLVIII — *insolens* h. l. non idem significat quod supra I 5, 8, sed id quod arrogans vel superbus, ut epod. 16, 14.

22. *Compesce mentem*] «Coerce, rege animum, *θυμόν, μένος.*» Theogn. 355: *ἴσχε νόον.*

23. *Temptavit*] temptamur, uti morbo (epist. I 6, 28: *si latus aut renes morbo temptantur.*), sic h. l. animi perturbatione. — *in dulci iuventa*] Cum haec quoque vv. vel infeliciter temptata (*indulci, heu dulci*) vel reprehensa fuerint, monendum hoc simpliciter dicere voluisse poëtam: «in iuventa, cuius grata recordatio etiamnunc animum meum mulcet atque exhilarat.» Subtilioris utique, sed vix verioris, interpretationis auctor exstitit Dillenburger: «in iuventa, quae sua dulcedine tam obstrictos tenet homines, ut omnium aliarum rerum securi omnia sibi licere putent suaeque indulgeant temeritati.» Cfr. c. III 14, 27: *Non ego hoc ferrem calidus iuventa Consule Planco.*

24. *celeres iambos*] Cum *ἐπίθε-*

Misit furentem. Nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis animumque reddas.

τον simpliciter ornans h. l. tam otiosum sit, quam rectum est in definitione a. p. 251: *iambus, pes citus*, hic explicandum duco «concitatos (Cic. de or. II 88: *oratione celeri et concitata.*), impetuosos, acerbos», et hic quidem, ut per se intellegitur, propter iram. Sic epist. I 18, 89: *oderunt - - sedatum celeres.*

25. *Misit*] «incitavit ad iambos componendos.» — «*Nunc* studeo *tristia*, nimis amara atque aspera, relinquere, *mitia* vero persequi et amplecti.»

26. «Dummodo mecum te reconcilies, benevolentiam tuam mihi restituas, retractatis iam a me opprobriis.»

CARMEN XVII.

Velox amoenum saepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus et igneam
Defendit aestatem capellis
Usque meis pluviosque ventos.

Inpune tutum per nemus arbutos

XVII. Inscr. volg. *Ad Tyndaridem.* — *Ad eandem meretricem* ST. — 5. *totum* cum codd. Lambini Bentl. (ceteri omnes *tutum.*)

XVII. Amicam in Sabinum suum invitat. Tempus, quo compositum sit carmen, definiri nequit; referunt autem alii ad a. u. c. 725., alii ad a. 727.

1. *Faunus,* Latinorum priscorum deus silvestris, oracula fundens, Horatio idem fere est atque Graecorum Pan, ut Ovid. fast. II 424: *Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.* Cfr. imprimis Gerhard *del dio Fauno e de' suoi seguaci. Napoli* 1825., qui p. 27. apposite affert vv. Rutilii I 230: *Hoc Inui Castrum fama fuisse putat; - - Seu Pan Tyrrhenis mutavit Maenala silvis, Sive sinus patrios incola Faunus init.* Voss ad Verg. ecl. 6, 27. Preller-Iordan, mythol. Roman. I 379 sqq. Itaque ex Lycaeo (Schol. ad Theocr. 1, 123: *ὄρος τῆς Ἀρκαδίας κληθὲν ἀπὸ Λυκάονος τοῦ Πελασγοῦ, ἐν ᾧ μαντεῖον Πανός.*) saepe migrat in Lucretilem, Sabinorum montem, villae Horatianae vicinum, partem hodierni *Monte Gennaro.* Pan autem *ὀρειβάτης, montivagus.* Eurip. apud Dion. Hal. de compos. p. 426. Sch. *ὅς τε πέτρον Ἀρκάδων δυσχείμερον ἐμβατεύεις.* Ovid. fast. II 285. de eodem: *Ipse deus velox discurrere gaudet in altis Montibus.* Et Nicias Ep. 6 Anthol. T. 1. p. 181. Ed. Lips. de Pane *μίμνω Ἐνθάδε Μαινάδων κλιτὺν ἀποπρολιπών.* Pulcherrima Fauni imago est in *Museo Borbon.* Vol. VIII T. 20.

2. Ex nostrarum linguarum ratione *mutamus* eum tantummodo locum, quem relinquimus, cum eo, quo proficiscimur; Latini de utroque v. *mutare* usurpant, quippe quod sit proprie *movitare.* Itaque recte Horat. c. IV 7, 3 *mutat terra vices,* c. III 1, 47 *cur valle permutem Sabina divitias operosiones.* Et Prisciamus XVIII 188 (vol. II pg. 296 H.) docet: 'Sallustius in Iugurthino 53, 8 *pro metu repente gaudium mutatur* i. e. metus gaudio mutatus est. Horatius: *saepe Lucretilem mutat Lycaeo* pro 'Lycaeum mutat Lucretili.' Cfr. Ovid. fast. IV 803: *Mutantesque domum tectis agrestibus.* Vide ad c. II 16, 19.

3. *Defendit*] «propulsat, arcet,» ut Verg. ecl. 7, 47: *solstitium pecori defendite.* Reperitur hic usus etiam in pedestri oratione. Cic. Cat. 53: *nimios solis defendit ardores.* pro S. Roscio 1: *iniuriam putant oportere defendi.* Cfr. Tac. Agr. 30. Sic *ἀμύνειν* cet.

4. *Usque* apud poëtas pro v. *sem-*

Quaerunt latentis et thyma deviae
Olentis uxores mariti.
Nec viridis metuunt colubras
Nec Martialis haediliae lupos.

9. *haediliae* Bücheler prob. Vahlen, Kiessling; *haeduleae* ex coni. Bentl. *Haediliae* BRbγ, Cruquii omnes duobus Blandiniis exceptis, prob. Orelli, Meineke, L. Müller, Haupt, Lehrs, Eckstein alii, *Haedilia* AOSTcd.

per, proprie usque ad terminum infinitum. Iam *semper* et *saepe* pugnare ratus H. Peerlkamp proposuit *ipse.* Omnes ante eum lectores cogitando suppleverant: «*usque* (semper), cum adest.»

5. 6. «Cum Fauni praesentia *tutum* sit nemus, *inpune*, sine ullo periculo, illud pervagantur *deviae,* saepe, ut solent, a tramitibus deerrantes, caprae.» — *Inpune tutum*] Haec cumulatio summam gregis securitatem exprimit. Pedestrem orationem redolet *totum nemus. Totum* quidem praetulit Bentleius, quia nil mirum sit impune a capellis arbutos quaeri, si *tutum* sit. Sed nil frequentius poëtis, quam rationem verbi vel adverbii reddere tali ἐπιθέτῳ. — *arbutos-latentis*] inter alias arbores picei generis, cupressos, taxos, quas caprae respuunt, dispersas. Verg. Ge. III 300: *iubeo frondentia capris Arbuta sufficere.* Ceterum eadem etiamnunc facies est nemoris amoenissimi, arbutis, lauris, lavendula, thymo consiti.

7. 8. *uxores*] Theocr. 8, 49: *ὦ τράγε, τᾶν λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ.* Leonidas Tar. Ep. 61, 1: *ἴξαλος εὐπώγων αἰγὸς πόσις.* Verg. ecl. 7, 7: *Vir gregis ipse caper.* Ovid. fast. I 334: *lanigerae coniuge-ovis.* Martialis epigr. III 93, 11: *et illud oleas, quod viri capellarum.* — In v. *Olentis* recentiores interpretes fere offendunt; ex Horatii vero iudicio, in quo facile acquiescere possumus, nihil habebat inepti aut molesti. Scil. est verbum medium omnes et gratos et foetidos odores significans. — *viridis*] Haud insolitum venenatorum animalium ἐπίθετον. Claudian. in Rufinum 1, 290: *Lernaeamque virens obsederat hydra paludem.*

9. *Martialis*] Ut ceteri di suum quisque habent inter animalia famulum, ministrum, sic Mars lupum. Verg. Aen. IX 566: *Martius - - lupus.* — *nec Martialis haediliae*] 'Et hic *metuunt* audiendum, quia sic se habet sensus *nec colubras metuunt haediliae nec lupos.*' Porphyrion. Ita firmatur Bentlei coniectura *haeduleae* proponentis, cum dicit 'ut ab equo equuleus, ab hinno hinnuleus, ita ab haedo haeduleus. Et potuit quidem hic dixisse *haedulei lupos;* sed maluit genus femininum, ut paulo ante *colubras* et *uxores ol. mar.*' Paulo rectius Franciscus Bücheler (in coniectaneis a. 1878 editis) ne una quidem litterula mutata *haediliae* cum Porphyrione reposuit 'cum ab haedis tam recte *haediliae* declinatae sint, quam a porcis porciliae.' Plerique in his Orelli, legunt *Haediliae* et explicant cum glossa codicis Bernensis antiquissimi *Haediliae* montis *lupos.* At postea v. 11 Ustica memoratur quem scholiastae montem in Sabinis dicunt; inde aberravit qui ad voc. *haediliae* adscripsit mons. Neque audiendi sunt qui (Orelli, O. Keller) vituperant quod

Utcumque dulci, Tyndari, fistula
Valles et Usticae cubantis
Levia personuere saxa.
Di me tuentur, dis pietas mea
Et musa cordi est. Hic tibi copia
Manabit ad plenum benigno

14. *Hic* Argentoratensis, Acronis codex optimus A (Parisinus 7900[a]) in lemmate, T prob. Bentley eumque secuti sunt plerique editores. *Hinc* ceteri codices, scholiastae, editiones ante Bentleium omnes, Kelleri tres, Schützii altera.

idem genus bis deinceps commemoratur; apte enim praeter capras matres etiam suboles eorum lasciviens affertur, itaque capellae v. 3 appellatae iam distribuuntur bifariam.

10. *Utcumque*] quandocumque, simul ac Fauni *fistulâ*, *σύριγγι* cet. Verg. ecl. 2, 82: *Pan primus calamos cera coniungere plures Instituit.* Eurip. Iph. Taur. 1052: *Συρίζων δ' ὁ κηροδέτας Κάλαμος οὐρείου Πανὸς κτλ.* — *Tyndaris* autem quasi «altera Helena», nomen utique fictum.

11. *Usticae*] 'Ustica mons in Sabinis est, quem cubantem suaviter dixit ad resupinam regionem eius adtendens.' Porphyrion. — *cubantis*] Theocr. 13. 40: *ἡμένῳ ἐν χώρῳ.* Lucret. IV 517: *cubantia tecta.*

12. *Levia*] Non tam aquarum cursu attrita et levigata, quam natura *λεῖα*, ut sunt rupes calcareae. Scaliger suo exemplari adscripsit: *λισσάδες πέτραι.* (Aesch. Suppl. 794.)

14. *Hic* requiritur et propter triplicem *ἀναφορὰν* et quia accuratius significat, «in ipso Sabino his naturae muneribus usuram esse Tyndaridem.» De anaphora autem vide supra ad c. 15, 24. Multi *hinc*, quod significat «ex agro illo etiam in Urbe eam donis illis quomodocumque frui posse.»

15. *ad plenum*] affatim, ubertim. Verg. Ge. II 243: *ager - - dulcesque - - undae Ad plenum calcentur.* Consulto in his accumulavit pleraque abundantiae verba: «*hic opulenta ruris honorum copia tibi* (in gremium tuum) *manabit ad plenum* (ex) *benigno* (largo) *cornu.*»

16. *Ruris honorum*] Sunt flores, poma, fruges, denique omnia, quibus rus *honestatur*, ornatur. Sat. II 5, 12: *dulcia poma Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores.* Sil. Ital. III 487: *Nullum ver usquam nullique aestatis honores.* Stat. Theb. X 783: *veris honor.* Etiam de frondibus; epod. 11, 9: *Silvis honorem decutit.* — *cornu*] «Cornu Fortunae, quod Hercules detractum» (in luctando abruptum) «Acheloo victor dicitur donasse Fortunae, idque etiam volgo *cornu copiae* dicitur.» Porphyrion. Sidon. Carm. 11, 110: *patulo* (ut hic *benigno*) *Fortunae copia cornu.* (Graecis *κέρας Ἀμαλθείας*, de quo cfr. Eustath. ad Dionys. 431. Ovid. Met. IX 85. Fast. V 115.

17—19. *reducta valle*] «convalle longe in montes recedente ac propterea secreta, sinuosa, flexuosa.» Sic etiam epod. 2, 11. Verg. Ge. IV 420. Aen. IX 703. Aen. VIII 598: *lucum undique colles Inclusere cavi.* «Verba cum *re* composita saepe significant id, quod cursum

Ruris honorum opulenta cornu.

Hic in reducta valle caniculae
Vitabis aestus et fide Teia
Dices laborantis in uno
Penelopen vitreamque Circen.

Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra, nec Semeleius
Cum Marte confundet Thyoneus

suum mutat, a recto itinere deflectit; sic *refusus, reductus.*» Wagner ad Ge. II 163. De totius silvae huius tractu cum fructu consules Eichholzium apud Feam-Bothe p. 182. — *fide*] «lyra *Teia*, a Teo, Ioniae urbe; est igitur: «carminibus et modis, qui Anacreonteis sint similes.» Fuerunt (Acron ad c. IV 9, 9.), qui cogitarent de aliquo tunc noto carmine Anacreontis vel Anacreontico, quo celebratae essent Penelope et Circe *laborantes amore ἔρωτι πονοῦσαι*, amore flagrantes *in uno* eodemque Ulixe. Nec vero explicandum de ipsa, quae numquam videtur fuisse, Tyndaride poëtria, ut narrant interpretes; sed mera videtur *φαντασία* poëtica. Ad variam lectionem nonnullorum codicum *Disces* Oudendorpius putabat pertinere glossam Comm. Cruq.: «Repromittit amicae in agello suo se lyricum carmen decantaturum.»

20. *vitream*] quippe quae nympha marina, certe insulam habitans, ab aquae colore *ὑαλίνῳ*, caeruleo, ut c. IV 2, 3: *vitreo - - ponto.* Sic certe accepit iam Stat. Silv. I 3, 85: *vitrea iuga Circes* et I 5, 15: *Ite, deae virides, liquidosque advertite voltus Et vitreum teneris crinem redimite corymbis.* Neque obliviscenda Thetis, Achillis *mater caerulea* Epod. 13, 16. Propert. II 9, 15. Claudian. R. Pros. 2, 53: *soror vitrei libamina potat Uberis* (h. l. Thetyis). Qui explicant: «nitentem, candidam ac propterea formosam,» comparant Rufini illud Anthol. Palat. I. p. 97: *ὄμματα μὲν χρύσεια καὶ ὑαλόεσσα παρειή.* Minime autem interpretari possumus: «fragilem (in amore), infidam.» Comparatio haec aliquanto magis nostrarum linguarum indoli repugnat, quam vv. *roseus, eburneus, marmoreus, niveus,* a poëtis tropice usurpata. Recordare *vitrum* tunc rarius et pretiosius fuisse quam nunc est. Penelopae maerentis imago est in Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. T. 32, 1.

21. *innocentis*] «lenis et caput minime laedentis,» quod ideo per aestatem potabant. Prop. I 14, 2. *Λέσβιον οἰνάριον* vocavit Alexis comicus apud Athen. I 22. et Eubulus ibidem *Λέσβιον γέροντα νεκταροσταγῆ.* Est *ἀπόφθεγμα* Aristotelis apud Gell. XIII 5: *Rhodium et Lesbium oppido bonum, sed ἡδίων ὁ Λέσβιος.* Longus Past. IV 10: *ἦν ἐν τοῖς δώροις καὶ ἀνθοσμίας οἶνος Λέσβιος, ποθῆναι κάλλιστος οἶνος.*

22. 23. *Duces*] Propert. II 9, 21: *multo duxistis pocula risu;* itemque cum voluptatis notione I 4, 13: *et quae Gaudia sub tacita ducere veste libet.* Apul. Met. 10, 5: *poculum - continuo perduxit haustu.* epod. 14, 4: *Pocula - si traxerim.* Eurip. in Cycl. 417: *ἔσπασέν τ᾽ ἄμυστιν ἑλκύσας.* Etiam in prosa

Proelia, nec metues protervum
Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinentis iniciat manus
Et scindat haerentem coronam
Crinibus inmeritamque vestem.

25. *nec* BT, Argent., Graevianus, ceteri *ne.*

orat. Cic. Tusc. 1, 96: *venenum obducere.* — «Nec a poculis, rixis incalescentibus, ad ferrum et sanguinem venietur.» Iunguntur duo *μητρωνυμικά*, quod imitatus est poëta Anthol. Lat. 1, 21: *Semeleie Bacche - - laete Thyoneu.* Apollod. 3, 3: *ὁ Διόνυσος ἀναγαγὼν ἐξ Ἅιδου τὴν μητέρα καὶ προσαγορεύσας Θυώνην, μετ᾽ αὐτῆς εἰς οὐρανὸν ἀνῆλθεν.* Semele a Baccho in Olympum ducta est in speculo Etrusco apud Müller *Denkm.* I. N. 308. Cfr. Welcker *Semele - Thyone. N. Rh. Mus.* I. p. 432. — Ut dicunt *miscere proelia*, sic h. l. *confundere,* et *παροινίαν* confert proelio inter Bacchum et Martem orto.

24. *nec metues*] «Hic mecum degens tuta eris a Cyro, importuno illo amatore, qui in Urbe te persequi solet.» Cyrus, frequens servorum et libertinorum nomen, recurrit c. I 33, 6.

25. *Suspecta*] «Cyro, suspicanti alium a te amari.» Pro *suspicaci* apud posteriores tantum aliquotiens reperitur. — *male dispari*] Sat. I 3, 31: *male laxus calceus.* ib. 45 *male parvus;* 4, 66 *rauci male;* Tibull. IV 10, 2: *male inepta,* ubi, ut h. l., est homonymum vv. «valde, admodum,» cum vocabulo ingratae qualitatis. Est igitur «nimium dispari, viribus longe inferiori»; non: «in amore non consentienti.» Confer ad c. I 9, 24.

26. *Incontinentis*] non tam de libidine, quam de iracundia et *παροινίᾳ* accipiendum. Cfr. Tibull. I 10, 56: *dementis manus.* Agathias in Anthol. Pal. I. p. 147. 218, 3: *Πολέμων τὰ Ῥοδάνθης Βόστρυχα παντόλμοις χερσὶν ἐληΐσατο - - Μάστιξεν ῥαδινῆς ἄψεα θηλυτέρης.* Paulus Sil. in Anth. Pal. I. p. 158: *Ὦ παλάμη πάντολμε, σὺ τὸν παγχρύσεον ἔτλης Ἀπρὶξ δραξαμένη βόστρυχον αὐερύσαι.* — *iniciat manus*] «intentet manus;» ut Ovid. Am. I 4, 40: *iniciamque manus.* Pulsatio amicarum, ut supra c. I 13, 9., a moribus iuvenum Romanorum minime abnorrebat. Propert. II 5, 21: *Nec tibi periuro scindam de corpore vestem, Nec mea praeclusas fregerit ira fores, Nec tibi conexos iratus carpere crines, Nec duris ausim laedere pollicibus.* Ovid. Am. I 7, 3: *Nam furor in dominam temeraria bracchia movit; Flet mea vesana laesa puella manu. - - Ergo ego digestos potui laniare capillos?* Lucian. Dial. mer. 8. init.: *ὅστις δὲ μήτε ζηλοτυπεῖ, μήτε ὀργίζεται, μήτε ἐῤῥάπισέ ποτε ἢ περιέκειρεν ἢ τὰ ἱμάτια περιέσχισεν, οὐκέτι ἐραστὴς ἐκεῖνος ἐστίν;*

27. *haerentem*] impositam et fasciola, ne decidat, alligatam.

28. *vestem*] Tibull. I 10, 61: *Sit satis e membris tenuem discindere vestem. Inmeritam* autem ut Sat. II 3, 7: *paries inmeritus.* Prop. II 4, 3: *Et saepe inmeritos corrumpas dentibus ungues.* Est ergo: «Quae nihil commisit, cur discinderetur.»

CARMEN XVIII.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis et moenia Catili.

XVII. Inscr. volg. *Ad Quinctilium Varum. — Ad Varum Quinctilium* S. — *Alloquitur Varum Quintilium de vitibus summam dicens vini sed cum modo voluptatem* T.

XVIII. Alcaei carmen, cuius primus versus superest (fragm. 44. Bgk: *Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλω*), imitatus eiusque vel metrum servans, novus tamen in eo est, quod Varum appellat Tiburisque meminit; rebus igitur praesentibus et Romanis antiquum Graecum exemplar popularium suorum mentibus veluti appropinquat. Quis *Varus* hic fuerit, non satis constat. Apparet non posse intellegi *P. Quintilium Varum,* a. 741. consulem, qui a. 763. in Germania periit; nec *P. Alfenum Varum* ICtum clarissimum, cos. suff. a. u. c. 715. neque huius filium eiusdem nominis, cos. suff. a. u. c. 755. Neque videtur *Q. Atius Varus,* qui a Caes. B. G. VIII 28. et B. C. III 37. commemoratur. Non nulli *L. Varum* intellegunt, quem Quintil. VI 3, 78. philosophum Epicureum et C. Iulii Caesaris amicum appellat. Sed vix dubium est, quin appelletur is *Quintilius*, quem Schol. Horat. et Serv. ad Verg. ecl. 5, 20. *Varum* appellant. Fuit is Vergilii et Horatii amicus, et acutus severusque carminum iudex (A. P. 438.), quem a. 730. mortuum Horat. c. I 24. deflet. Eum hoc carmine ad dona Bacchi capienda ita adhortatur, ut statim moneat quantum intemperantia noceat, qua in re nostrum carmen differt ab altero (III 21), quod solas Liberi laudes praedicat.

1. *sacra vite*] Sic iam Ennius in Athamante (tragoed. fr. 149 Vahlen, 130 sq. ed. L. Müller) *his erat in ore Bromius, his Bacchus pater, Illis Lyaeus, vitis inventor sacrae,* propter vini libationes in re divina facienda. — *Serere* de vitium plantatione verbum proprium. — *arborem*] Plin. n. h. XIV 9: *Vites iure apud priscos magnitudine quoque inter arbores numerabantur.*

2. *Tiburis*] *Quo te bis decimus ducit ab Urbe lapis.* Mart. IV 57, 4. — *Catili*] Licentia usus est Horatius, nam Verg. Aen. VII 672. et Silio VIII 364. est *Catillus.* Solinus I 2, 7: *Tibur, sicut Cato facit testimonium, a Catillo Arcade, praefecto classis Euandri, sicut Sextius, ab Argiva iuventute. Catillus enim, Amphiarai filius, post prodigialem patris apud Thebas interitum Oeclei avi iussu, cum omni fetu ver sacrum missus tres liberos in Italia procreavit, Tiburtum, Coram, Catillum, qui depulsis ex oppido Siciliae veteribus Sicanis a nomine Tiburti fratris natu maximi urbem vocaverunt. Tibur* igitur *et moenia Catili* est: «Tibur, quod oppidum Catillus condidit.» Cfr. Heynii Excursum VIII. ad. Vergil. Aen. VII. — Alii distinguere malebant, ut, cum Servius ad Aen.

Siccis omnia nam dura deus proposuit, neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,

5. *crepat* codices plerique, in his Blandinius antiquissimus, ABR, *increpat* Graevianus, Vossianus cdφψ. — 7. *Ac* codices plerique, in his AB, *At* Lipsiensis, Parisin. 10310, Orelli.

VII 672. *montem Catilli [iuxta Tibur]* memoret, is hic quoque significaretur, sed hoc vetat v. *moenia.* Videtur igitur in Tiburis solo fertili et aëris temperie grato fundum habuisse Varus. Eius villae parietinas repperisse sibi visus est Fea prope Tibur in regione a *Quintilio* etiamnunc nomen *Quintigliolo* gerente.

3. *Siccis*] sobriis, abstemiis. Etiam apud Cic. Acad. II 88 *vinolentis* (madidis, umidis) opponuntur *sicci.* — *dura*] «deus omnia, quae sicci suscipiunt, operosa, ingrata, nimis difficilia reddere solet, etiam ea, quae per se molesta non sunt.» (c. III 21, 13: *Tu* (vinum) *lene tormentum ingenio admoves plerumque duro.*)

4. *Mordaces*] *δακέθυμοι, θυμοβόροι μελεδῶνες*, quae et animum rodunt et corpus enecant, ut Paulus Sil. Anth. Pal. I 165: *ἐμεῖο ἄψεα γηράσκει φροντίδι γυιοβόρῳ.* c. II 11, 18: *edaces curae.* Verg. Aen. II 261: *quando haec te cura remordet.* — *aliter*] nisi large hausto vino, ut ratio ipsa quemvis non prorsus hebetem ingenio statim edocet, etsi in his quoque nonnulli mire tricati sunt, ita ut suppleverint etiam: «quodsi vites non plantas, haud diffugiunt sollicitudines.» De re conf. Eurip. Bacch. 278 sqq. *ὁ Σεμέλης γόνος βότρυος ὑγρὸν πῶμ' ηὗρε κεἰσηνέγκατο θνητοῖς, ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς - οὐδ' ἔστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.*

5. *crepat*] *παταγεῖ*, ut in proverbio apud Plat. Euthyd. p. 293. D. *καλὰ δὴ παταγεῖς.* sat. II 3, 33 *si quid Stertinius veri crepat.* epist. I 7, 84: *vineta crepat mera.* a. p. 247 *immunda crepent ignominiosaque dicta.* Est igitur: Quis bene potus militiae aut paupertatis incommoda in ore habet ac propterea queritur? Ex v. autem *crepat* ad seq. vers. quivis cogitatione supplebit: «Bacchum et *decentem* (*χαρίεσσαν*, amabilem) Venerem in ore habet atque assiduis laudibus praedicat.» Male multi de zeugmate cogitaverunt cum v. *crepare* idem esse dicerent quod *increpare.*

6. *Bacche pater*] Miscuit hoc loco Horatius ut multis aliis Graecorum de Baccho opinionem cum Italorum: Graeci enim Bacchum adulescentulum fingunt, cf. Roscher, Lexicon mythologiae Graecae s. v. Itali Liberum p a t r e m dicunt, qua de re Preller-Iordan myth. Rom. II pg. 47.

7. *Ac ne*] Ita cum codicibus scripsimus. Prior enim sententia quae est de potationis commodis 'restringitur alia addita, quae aequa ratione consideranda propterea est, quod praecedentem illam magis constituit et distinguit.' (Hand Tursell. I. pg. 486). Confer. epist. I 1, 13. I 19, 26. Epp. II 1, 208.

Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata, monet Sithoniis non levis Euius,
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

9. *euhyus* T. — 11. *basse reu* T.

Ovid. Rem. Am. 465: *Ac ne forte putes nova me tibi condere iura.* Sensus est igitur: 'ut quisque inter procula gaudet iucunda vita, ita monet rixa-ne quis cet.' Male nonnulli ex paucis cod. receperunt: *At ne,* quod nec latinum est neque ad hunc locum quadrat. — *modici*] «modum amantis, verecundi,» ut vocatur c. I 27, 3. — *transiliat*] «aviditati cedens omnem in bibendo excedat modum.»

8. Pugna orta inter Lapithas et Centauros in nuptiis Pirithoi, regis Lapitharum, cum Hippodamia. (*Eurytus Hippodamen, alii quam quisque probarant aut poterant, rapiunt.* Ov. Met. XII 224.) Centaurorum vero magna strages edita. Hom. Od. φ 295 sqq. Phidiae autem *Κενταυρομαχία* in Parthenonis metopis aliaque artificum opera eandem exprimentia Horatii aetate omnium oculis obversabantur. Vide Millingen *Coghill.* T. 35 et 40. Inghirami *Gall. om.* III. 125. — *super mero*] nonnulli nihil aliud significare posse putant nisi *de mero,* propter merum; non tam de uxoribus raptatis quam de vino a Centauris avide appetito certatum esse, tamquam suum ad propositum aptius finxisse Horatium. Quod cum incredibile videretur, Oudendorpius coniecit *super merum,* «inter compotationem.» (Flor. IV 2: *super pocula.* Curtius VIII 4: *super vinum.* Iuvenal. 15, 14: *super coenam narravit.*): quam ipsam significationem codicum lectioni docte vindicare studet J. G. Steiner *Comm. Horat. Spec. sec.* p. 16 sq. At *super* propria vi locum significat, id quod Vergilius eumque secutus Horatius novaverunt, quorum hic habet *super foco* c. I 9, 5, *super Pindo* c. I 12, 6, *super cervice* c. III 1, 17; Vergil. eclog. 1, 80 *requiescere noctem fronde super viridi;* georg. III 263 *moritura super crudeli funere virgo;* Aen. VI 203 *gemina super arbore sidunt.*

9. *Debellata*] «armis diiudicata.» — *Sithoniis*] populus Thracicus ad Salmydessum fl. Thracum autem compotationes caedibus finiri solebant (c. I 27, 2.), quas poenas a Baccho iis *non levi,* immiti, irato, impositas esse volt. — *Euius* ab acclamatione *εὐοῖ, εὐάν,*

10. 11. *exiguo fine*] «illo pertenui discrimine, quod inter fas et nefas statuere, servare solent libidines, quae saepenumero prorsus confundunt ac miscent utrumque.» *Avidi* autem absolute ut saepe; c. I 28, 18: *avidum mare.* c. III 4, 58: *avidus* (pugnae) *Volcanus.* Sat. II 3, 151: *avidus heres.* Noli iungere *avidi libidinum,* id quod mirum in modum languet.

11. *candide*] Ovid. Fast. III 772: *Candide Bacche.* Pseudotib. III 6, 1: *Candide Liber ades.* Sic etiam epod. 3, 9. *candidum ducem* vocat Iasonem. Est «pulchritudine splendens, formosus», non «simplex et apertus.» Cfr. Verg. Ge. II 392. de Baccho: *Et quocumque deus circum caput egit honestum.* — *Bassareu*] *βασσαρίς,* pellis volpina, a *βασσάρα,* quae Thracibus volpes. Alibi Bacchae, quae itidem *Βασσάραι* (Orph. Hymn. 44, 2.), gestant *νεβρίδας.* Macrob. Sat. I 18: *Liberi patris simulacra partim puerili aetate,*

Invitum quatiam, nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quae subsequitur caecus amor sui,

13. *dium* Glareanus. — 15. *Extollens* Graev., Voss., Leid., φψ; *Attollens* perpauci Parisini, Serv. ad Vergil. Aen. IX 633. Glareanus et Cuninghamius.

partim iuvenili fingunt, praeterea barbata specie, senili quoque, uti Graeci eius, quem Bassarea, item quem Brisea appellant, et ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes.

12. *quatiam*] κινήσω, οὐ σοῦ ἄκοντος βασσαρήσω. In orgiis proprie thyrsi *quatiuntur* et per Bacchicam pompam tumultuosam et cum saltatione coniunctam cistis circumlatis *sacra commoventur* (Verg. Aen. IV 301: *qualis commotis excita sacris Thyas* cet.) Est igitur: «Non invito te, leges tuas sacratas violans, orgia tua celebrabo, nec sacrilego conatu arcana tua in cistis mysticis reposita et *variis* (ποικίλοις) omnis generis frondibus, pampinis maxime atque hedera, involuta, ex iis promam et *sub divum*, caelum apertum, in profanorum etiam conspectum protraham»; quod in orgiis ac mysteriis celebrandis inexpiabile erat scelus, ut Penthei apud Theocr. 26, 13: σύν τ' ἐτάραξε μανιώδεος ὄργια Βάκχου. Catullus c. 64 (epithal. Pelei et Thetid.) 254 sqq. *Quae tum alacres passim lymphata mente furebant Euhoe bacchantes, euhoe capita inflectentes. Harum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos, Pars e divolso iactabant membra iuvenco, Pars sese tortis serpentibus incingebant, Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis, Orgia quae frustra cupiunt audire profani, Plangebant aliae proceris tympana palmis Aut tereti tenues tinnitus aere ciebant, Multis raucisonos efflabant cornua bombos Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.* Imago cistae Bacchicae *frondibus obsitae* est in Musei Borbonici Vol. VII. T. 36. *Plenas formidine cistas* tales vocat Valer. Flacc. II 267. Inerat in his praecipue δράκων, ὄργιον Διονύσου Βασσάρου - - ῥοιαὶ - καὶ μήκωνες κτλ. Clemens Alex. Protr. p. 19. Item φάλλος velatus. Millin *Gal. Myth.* 64, 243. Daremberg et Saglio, Dictionnaire des antiquités, vol. I. pg. 628 sqq.

13. *Sub divum*] Al. *sub dium.* Sed etiam in Cic. Verr. II 1, 51. cum codicibus scribendum est *sub divo.* — *Saeva*] propter terribilem sonum. Verg. Aen IX 648: *saeva sonoribus arma.* — *tene*] «Sed tu quoque, Liber, contine, cohibe, tempera cornuum strepitum» cet., id est, «noli nimis mentem nostram concitare, ne in furorem acti eos in errores incidamus, quos statim enumerat, φιλαυτίαν, *gloriam*, iactantiam, ἀπιστίαν.» — *Berecyntio*] A Berecynto, Phrygiae monte, ubi Cybeles sacra eodem quo Bacchi orgia furore peragi solebant. *Cornua* in Bacchanalibus habet etiam Catull. l. l. id. c. 63, 19 sq. *simul ite, sequimini Phrygiam ad domum Cybebes, Phrygia ad nemora deae, Ubi cymbalum sonat vox, ubi tympana reboant.* Lucian. Dial. Deor. 12: ὁ δὲ αὐλεῖ τῷ κέρατι. Ovid. Fast. IV 181: *Protinus inflexo Berecyntia tibia cornu Flabit.* Met. III 533: *adunco tibia cornu.* Sed Horatius vix tibiam simpliciter *cornu* vocasset, ut fecit sane Iuvenalis 2, 90: *gemit hic tibicina cornu.*

15. *vacuum*] «caput inane, va-

Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

num.» Loquitur de vana hominum volgarium iactantia, qui frustra de suis laudibus gloriantur: «otiosum, qui nullodum labore gloriam meruit» significare vix potest: nam quod contrarium videtur apud Ovid. Pont. II 7 77: *Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est, At flecti nervos si patiare, cadet,* id Horatii *vacuo vertici* minime opponitur, cum significet «verticem omnibus suis viribus contendentem, ut onus sustineat.» — *plus nimio*] *ὑπεράγαν.* Est iam apud Plautum Mil. glor. 587 Bacch. 122. Erat etiam sermonis cotidiani. Antonius ad Cic. ep. ad Att. X 8 A: *nimio plus te diligo.* Explica: «nimium est; quid autem dico? plus etiam quam nimium.»

16. Recordari iuvat proverbii apud. Schol. Plat. p. 960. ed. Orellii: *Τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νήφοντος ἐπὶ τῇ γλώσσῃ τοῦ μεθύοντος.* «Ebrietas efficit, ut arcana fidei nostrae commissa *prodigamus*, imprudenter prodamus et cum primo quoque communicemus.» Fides prius, ante vina, servata, cum effutit arcana, fides esse desinit. c. III 24, 59: *fides periura* scil. facta. — *perlucidior*] Vino succumbentes pectus sic aperimus, ut, quaecumque in eo latent, convivarum oculis patefiant. Gnom. Brunck. p. 284: *κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ᾽, οἶνος δὲ νοῦ.* Diaeresis quod neglecta est, vocabulo composito *perlucidior* excusatur, ut c. II 12, 25: *dum flagrantia detorquet ad oscula.* Vid. prolegom. XLVI.

CARMEN XIX.

Mater saeva cupidinum
Thebanaeque iubet me Semelae puer
Et lasciva Licentia

XIX. Inscr. volg. *De Glycera.* — *Ad puerum suum de Glycera* BS. — *Ad puerum suum de Glicerae amore* T. — 2. *iubet* cod. plerique *iubent* quinque Cruquii, B Leid. λ. — *Semelae* cod. plerique *Semeles* ex perpaucis rec. Bentley, Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling. — 3. *Libentia* malebat Bentl.

XIX. Finitos cum crederet amores, amore Glycerae denuo captum se profitetur. Compositum videtur hoc carmen a. 729 vel 730

1—3. *saeva*] «imperiosa, cui nemo resistere potest;» summam enim violentiam in miseros amantes exercet. Hunc versiculum hoc ipsum carmen significaturus consulto repetiit Od. IV 1, 5. — Horat. sua repetivit sat. I 4, 92 ex sat. I 2, 27 et epist. I 1, 56 ex sat. I 6, 74. Quos praeterea versus repetitos codices afferunt, hos eiciendos censemus, velut c. IV 8, 33 paucis mutatis repetitum ex c. III 25, 20. — *Cupidinum*] Recentiores poëtae, amorum varietatem respicientes, multos Cupidines Veneris comitatui adiungunt. Cfr. Stat. Silv. I 2, 61: *Hic puer e turba volucrum, cui plurimus ignis Ore manuque levi numquam frustrata sagitta.* Claudian. de Nupt. Hon. 72: *Mille pharetrati ludunt in margine fratres, Ore pares, similes habitu, gens mollis Amorum. Hos Nymphae pariunt, illum Venus aurea solum Edidit.* Philostr. Imagg. 1, 6: *εἰ δὲ πλῆθος Ἐρώτων, μὴ θαυμάσῃς· Νυμφῶν γὰρ δὴ παῖδες οὗτοι γίγνονται.* Venus a duobus Cupidinibus per aërem sublata est in elegantissimo vase picto apud Millingen *Mon.* I. T. 13. — *iubet*] In plerisque codicibus singularis. «Et amat Horatius in eiusmodi constructione singularem numerum. Vide ad C. I 24, 8.» Bentl. — *Semelae*] ita scripsimus propter codicum auctoritatem; omnino Horatius genetivis Graecorum in — *es* videtur abstinuisse, cum dicat *Helenae* c. I 3, 2, epod. 17, 42; *Circae* epist. I 2, 23; *Penelopae* epist. I 2, 28. Confer Neue, Formenlehre der lat. spr. I² pg. 60. Orelli cum aliis *Semeles* scripsit, quod in lyricis Horatius Graeca servare soleret (cf. ad c. I 15, 2) et quod *κακοφωνία* *Thebanae - Semelae* vitanda esset. (Semelen et Bacchum inter se colloquentes v. *Mon. dell' Inst.* 1. 56. A.) Bacchus autem saepe Veneris et Amoris comes ac sodalis. Anacr. fragm. 2. Bergk. ad Bacchum: *ὦναξ, ᾧ δαμάλης Ἔρως - - πορφυρέη τ' Ἀφροδίτη συμπαίζουσιν.* Rufinus in Anthol. Pal. I. p. 109. Bacchum *Ἔρωτος βοηθὸν* vocat. — *Licentia*] Est *Ὕβρις* dea. Cic. de leg. II 42:

Finitis animum reddere amoribus.

Urit me Glycerae nitor
Splendentis Pario marmore purius;
Urit grata protervitas
Et voltus nimium lubricus adspici.

In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit, nec patitur Scythas

τροπικῶς: (a Clodio) *in meorum Larium sedibus exaedificatum templum Licentiae.* Non omisit eam in Veneris comitatu Claudianus l. l. 78: *nullo constricta Licentia nodo.* (Bentleii suspicio *Libentia* nemini probata est: et merito. Plauti enim et Gellii loci, quos affert, satis monstrant apud Horatium antiquiori huic vocabulo locum non esse.)

4. *Finitis*] Satis iocose, cum aetate non ita provectus esset, semel, ut ait, sibi proposuerat renuntiare amori, in quem statim relabitur. Alcman frgm. 36 Bgk: *Ἔρος με δαὖτε Κύπριδος ἕκατι Γλυκὺς κατείβων καρδίαν ἰαίνει.* — *animum reddere*] «denuo dedere me amori, quem iam excussum arbitrabar.»

5—7. *Glycerae*] Eodem nomine utitur c. I 30, 3. idemque tribuit Tibulli amicae c. I 33, 2. — *Pario*] Haud iufrequens comparatio. Posidippus Anthol. Pal. I. p. 139: *Ἐκ τριχὸς ἄχρι ποδῶν ἱερὸν θάλος, οἷά τε λύγδου Γλυκπτήν.* Ovid. Fast. IV 135: *Aurea marmoreo redimicula solvite collo.* Anthol. Lat. Burm. 3, 171: *Caballina - quamvis facie micet rubenti Et vibret Parium nitens colorem* cet. *grata protervitas*] «iocosa petulantia», quae tantum abest, ut offendat, ut alliciat amatorem. Est Graecorum *λαμυρία.* Asclepiades Epigr. 17: *Ἡ λαμυρή μ' ἔτρωσε Φιλαίνιον.*

8. 9. *lubricus adspici*] *σφαλερὸς βλέπεσθαι.* Eadem constr. Verg. Aen. VI 49: *maiorque videri.* «Veluti in via lubrica pes labitur, ita in eius voltu propter nimias illecebras oculi tuto figi vix possunt; sed in eo aspiciendo propter hoc ipsum periculum est, ne amoris igne flagres.» Pro *ὑγρῷ*, molli, lascivo, haberi nequit vel propter additum v. *adspici*, quod minime otiosum est. — *ruens*] Eurip. Hippol. 443: *Κύπρις γὰρ οὐ φορητόν, ἢν πολλὴ ῥυῇ.*

10—12. Alcman frgm. 21 Bgk: *Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ Πάφον περιῤῥύταν.* — «Amore abreptus et Veneris veluti praeda nequeo carmine dicere Scythas incursiones semper in nos facientes et semper repulsos, nec Parthos eo ipso animosos, quod callida fuga hostem eludunt denuoque aggrediuntur»; tum *παρὰ προσδοκίαν nec quae nihil attinent* ad me amoresque meos, quasi cetera omnia merae sint nugae. — *Scythas*] «Istri accolae a poëtis et imprimis ab Horatio tum maxime commemorantur, cum de gravissimis et pertinacissimis Romanorum hostibus dicendum est, ita ut Scytharum, Massagetarum, Gelonorum, Thracum Dacorumque nomina pariter atque Medorum, Persarum Parthorumque apud Horatium vere *θετικά* haberi queant. Ita in hoc carmine non ob singulare aliquod factum Scytharum facta mentio

Et versis animosum equis
Parthum dicere nec quae nihil attinent.

Hic vivum mihi caespitem, hic
Verbenas, pueri, ponite turaque
Bimi cum patera meri:

11. *Aversis* tres Bland. prob. Cruquio. — (Vv. 11, 12, 13 et 15 desunt in B.) — 12. *attinet* unus Bland. in litura.

est, sed quod noti et sat odiosi hostes essent.» Franke. Confer. c. II 11, 1 *Quid bellicosus Cantaber et Scythes - cogitet, remittas quaerere.* Alibi (c. III 24, 9 sqq.) Scythae, quippe qui a luxu et mollitie valde remoti sint, Romanis integritatis quasi exemplum proponuntur. — *versis - equis*] Verg. Georg. III 31: *Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis. Versis equis* omnino significat «ab hoste aversis» (Ovid. a. a. III 786: *Ut celer aversis utere Parthus equis.)*, non «ad hostem conversis.» — *quae nihil attinent*] Sic absolute etiam Cornificius ad Her. I 1, 1: ea *conquisierunt, quae nihil attinebant.*

13. *vivum-caespitem*] virentem et nunc ipsum dolabra recisum ab humi superficie, ex quo saepe temporarias struebant aras. Stat. Silv. I 4, 130: *saepe deis - - Caespes et exiguo placuerunt farra salino.* (Ceterum ex codicibus Horatianis pauci, in his Aγ, habent *caespitem* ut codices Vergilii, etiam acta Arval. pg. 27. ed. Henzen, nec pauci tituli; alii scribunt *cespitem*).

14. c. IV 11, 7: *ara castis vincta verbenis.* Contra Verg. Aen. XII 118: *In medioque focos et dis communibus aras Gramineas: alii fontemque ignemque ferebant, Velati limo et verbena tempora vincti. Verbenae,* pontificum sermone *sagmina,* herbae purae ex loco sancto arcessitae, ut ait Festus. Verg. ecl. 8, 65: *Verbenasque adole pingues et mascula tura!* Verbena *heisst alles Grün, sowohl Laub als Kraut, das zu heiligem Gebrauch und zur Arznei diente, und begriff auch das kräftige Eisenkraut* (verbenaca). Voss. Cf. Grimm Gesch. d. Spr. I. p. 124. — *turaque*] Haec scriptura confirmatur omnibus paene codicibus et hoc loco et ceteris: c. I 30, 3. 36, 1. III 8, 2. 23, 3. IV 1, 22. 2, 52. sat. I 5, 99. epist. I 14, 23. II 1, 269. Inscriptiones autem ipsae quoque scribunt *tus,* velut in Guil. Wilmannsii exemplis n. 297, et semper in actis fratrum Arval. legitur *ture et vino facere,* vid. Henzen 11. 12 al.

15. 16. *meri*] quod solum in sacris adhiberi licebat, non *spurcum,* (ex pontificum formula) «*cui aqua admixta est, defrutumve.*» Festus in *Spurcum.* Plin. n. h. XIV 119: *Prolibare dis nefastum habetur vina praeter imputatae vitis fulmine tactae; - - item Graeca, quoniam aquam habeant.* — *veniet*] Non Glycera, ut mire explicant Scholiastae, sed: «Post rem divinam rite factam Venus quasi ἐπιφανὴς mihi ac propitia huc adveniet.» Anacr. frgm. 2, 6 Bgk. ad Bacchum: σὺ δ᾽ εὐμενὴς Ἔλθ᾽ ἡμῖν. Stat. Silv. III 1, 39: *Placatus mitisque veni* (Hercules). Ceterum parum recte Schol. «Venus

Mactata veniet lenior hostia.

non placatur sanguine.» Confer Tacitus Hist. II 3: *Paphiae Veneri hostiae, ut quisque vovit, sed mares deliguntur. Sanguinem arae offundere vetitum; precibus et igne puro altaria adolentur.* Mactabantur ergo utique Veneri hostiae: sed sanguine earum non cruentabatur ara. Atque ut Horatius, Martialis IX 91, 16. Venerem alloquitur: *Et cum ture meroque victimaque Libetur tibi candidas ad aras Secta plurima quadra de placenta.* Voc. *hostia* vero numquam significat id quod merum, ut quidam voluit.

CARMEN XX.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Graeca quod ego ipse testa

XX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem.* — *Maecenatem ad cenam invitat* S. Om. T. — 1. *Vile*] *Dulce* Medenbach Wakker.

XX. Maecenatem suum, qui proxime se ad Sabinum Horatianum venturum esse scripserat, poeta ad convivium minime sumptuosum invitat. Si veneris, inquit, primum vinum potabis vile illud quidem, sed gratum tibi; tum bibes meliora quaedam. Falerna autem vel Formiana mihi non suppeditant. Carmen hoc nonnullis (quinque vel sex) annis scriptum est posteaquam Maecenas in morbum incidit (724), i. e. anno 729 vel 730. — Multis hoc carmen spurium videtur. Hofm. Peerlcampius quidem ornatum elocutionis et elegantiam, igenii vim et ubertatem desiderat, pergitque: 'ego pro carmine scholastico habeo. Thema fuit: Horatius Maecenatem invitans, metro Sapphico,' probavitque sententiam suam C. Lehrsio, cum praesertim vina in praedio Sabino non nasci Horatius ipse testaretur (epist. I 14, 23 *angulus iste feret piper et tus ocius uva*). Addidit Ad. Kiesslingius (disquisit. philol. pg. 74) theatrum Pompei (v. 3) longius a Tiberi atque a Vaticano monte remotum fuisse, quam unde laudes reddi possent (v. 5 sqq): atqui Neronis aetate, ut est apud Plinium, n. h. XXXVII 19, *theatrum peculiare erat trans Tiberim in hortis, quod a populo impleri canente se dum Pompeiano praeludit etiam Neroni satis erat;* ergo qui carmen nostrum composuisset, huius theatri illum memorem fuisse. Sed argumenta haec nos non permoverunt, ut paucis versibus eisque minus speciosis neque satis politis Horatium amico scripsisse non crederemus.

1. *Vile*] Modeste simul et iocose loquitur de Sabino nequaquam comparando cum Caecubo cet. v. 9. Erat autem *οἶνος πάντων κουφότερος*, teste Galeno apud Athenaeum 1, p. 27 b: *ἀπὸ ἐτῶν ἑπτὰ ἐπιτήδειος πίνεσθαι μέχρι πεντεκαίδεκα* idemque, ut Meineke monstravit, de sal. victu, vol. XV pg. 648 Lips. *κατὰ τὴν Ἰταλίαν ὁ ἄτονος σαβῖνος, ὃν καὶ διδόασι τοῖς πυρετοῖς;* itaque non sine ratione Horatius commendat Maecenati, qui cum fere quartana laboraret, prae ceteris vinis hoc genere delectari debebat. *Quadrimum* probatur c. I 9, 7.

2. *Cantharis*] poculi genus erat ansatum, sic nominatum, ut aiebant, a figulo inventore. Cfr. Athen. XI p. 474 d: *ὅτι καὶ ἀπὸ Κανθάρου κεραμέως ὠνομάσθη τὸ ἔκπωμά φησι Φιλέταιρος.* (Lenormant *le héros Cantharus.* Ann. dell' Inst. 4. p. 311.) Verg. Ecl. 6, 17: *attrita pendebat cantharus ansa.* Huiuscemodi poculis maioribus in laetis occasionibus utebantur. Plin. n. h. XXXIII 150: *C. Marius post victoriam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.* Macrob. Sat. V 21: *Scyphus Herculis poculum est, ita ut*

Conditum levi, datus in theatro
Cum tibi plausus,

Care Maecenas eques, ut paterni
Fluminis ripae simul et iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

3. *levi* plerique cod., *elevi* Rλπφψ. — 5. *Care* cod. et schol. *Clare* ex uno codice regiae societatis Londinensis Bentley, prob. Meineke, Haupt, Vahlen, Lehrs, L. Müller.

Liberi patris cantharus. Hinc saepissime conspiciuntur in vasis Bacchicis. Cfr. Gerhard *Vsgmlde.* I. T. 47. E. Saglio Dictionnaire des Antiquités I pg. 873. — *Graeca - - testa*] amphora vino Graeco prius imbuta, quo aliquando melius fieret Sabinum. Otiosum videtur de vase Cumano vel Samio interpretari, quippe quod nihil ad rem faciat. — *ego ipse*] «non per puerum aliquem meum, sed summa cum cura, quia tibi destinaram.» Hac amicitiae demonstratione augetur pretium doni per se exigui. Sic Rufinus in Anth. Pal. I. p. 105: *Πέμπω σοί, Ῥοδόκλεια, τόδε στέφος, ἄνθεσι καλοῖς Αὐτὸς ὑφ' ἡμετέραις πλεξάμενος παλάμαις.*

3. 4. *levi*] Oblinere solebant corticem in collo amphorarum pice et gypso. c. III 8, 9: *Hic dies - - Corticem adstrictum pice dimovebit Amphorae.* «*Levi* igitur ego, summa laetitia elatus, cum plausu exceptus esses in theatro»; (ut c. II 17, 25., qui plausus idem esse videtur cum eo, quem hic memorat; nam per utriusque carminis tempus utique hoc statui licet:) «iam tunc hoc vinum tibi tacite pollicitus, ubi aliquando meus conviva esse velles.»

5. *Care*] In tali odario familiaris ac blanda allocutio unice apta, ut c. II 20, 7: *Dilecte Maecenas,* epod. 1, 2: *Amice Maecenas;* non *clare,* ut coniecit Lamb. ad c. II 20, 7. recepitque ex uno c. Bentleius. Hoc enim ipso molesto epitheto Maecenatis prudentem laesisset modestiam. Neque appellari debebat pro lect. *clare* c. III 16, 20: *Maecenas, equitum decus;* partim, quia totum illud carmen sublimioris est indolis, partim quia sic vocari poterat quivis fere eques Romanus illustris. — *eques*] «qui equestri ordine contentus, numquam inhiasti honoribus, quibus tamen, si cuperes, te libenter extolleret Caesar.» Hac enim modestia usus et liberius vivebat homo mollitiei studens atque inanem fastum, quem honores ei imposuissent, devitans, et magis popularem se praebebat aliorumque procerum invidiam minus excitabat. Propert. III 9, 1: *Maecenas eques Etrusco de sanguine regum, Intra fortunam qui cupis esse tuam.* Vellei. II 88: *vixit angusti clavi fine contentus.* — *paterni*] Tiberis ab Etruria urbem influit. *Tuscum alveum* vocat c. III 7, 28. *Lydius Tibris* est Vergilio Aen. II 781. Vide de Maecenate prolegom. XXVII sq.

7. *Vaticani*] Echo ad Ianiculum, collis Vaticani partem, quae e regione erat theatri Pompei lapidei in Campo Florae, medio inter utrumque Tiberi.

Caecubum et prelo domitam Caleno
Tum bibes uvam: mea nec Falernae
Temperant vites neque Formiani
Pocula colles.

9. *Caecubam* ex cod. Lambini Fea. — 10. *Tu* cod. omnes, *Tum* Porphyrion ad sat. II 2, 48. Doederlein ex coni. prob. Lachmann, Meineke, L. Müller, Haupt. (Vahlen *Tu bibes*) — *bibes* cod. plerique, *bibis* perpauci, *bibas* O. Keller, *liques* G. Krüger, *moves* Bücheler, *vides* Eckstein.

8. *imago*] ut c. I 12, 3: *iocosa imago,* neutro loco addito *vocis,* ut Verg. Ge. IV 50: *vocisque offensa resultat imago. Montis imago* est, quae velut in monte sedem habeat et inde vocem reddat. Seneca Troad. 109: *habitansque cavis montibus Echo.* Bosscha. Atque omnino, quidquid contra disputat H. Peerlkamp, rectissime sic dicitur sonus repercussus a monte, ut Auson. Epist. 24, 9: *Respondent et saxa homini et percussus ab antris Sermo redit, redit et nemorum vocalis imago. Vaticani* antepenultimam corripuit Horatius, non qnod id nomen a vaticiniis repeteret (Gellius n. a. XVI 17), sed quia vulgo ita dicebant: postea Martialis (I 19, 2. VI 92, 3. X 45, 5. XII 48, 14) et Iuvenalis (6, 343) eandem syllabam extenderunt. (Lachmann ad Lucret. pg. 37.)

9. *prelo*] Hac scriptura, non *prael.,* Wagner Verg. Ge. II 242. — *domitam*] in prosa orat. «pressam.»

10. *Tum bibes*] Haec lectio quam Porphyrio tuetur aptissima est ad sententiarum ordinem: sumpto Sabino vino non pretioso illo quidem, sed proprio nomine nobis carissimo *bibes* (sic habent optimi codices) Caecubum et Calenum, generosiora ac mitiora; Falerna autem — cf. c. I 27, 10. II 3, 8. 6, 19. 11, 19. III 1, 43. epod. 4, 13. sat. I 10, 24. II 2, 15. 3, 115. 4, 25. 8, 16. epist. I 14, 34. 19, 91 — et Formiana omnium nobilissima eademque fortissima et acerrima, quod non habeo, tibi non apponam. — *Caecubus ager* Latii iuxta Fundos ad viam Appiam. — *Cales* Campaniae oppidum, hodie *Calvi;* ager *Falernus* item in Campania ad radices Massici montis; *Formiae* Latii municipium in Auruncis prope Caietam, hodie *Mola di Gaeta.*

11. *Temperant*] «producunt vinum, quod meis in poculis cum aqua *temperetur,* misceatur.» — Interpunctioni a Bothio excogitatae, *Vile potabis - - imago?* «ut quaerat Horatius, an contentus Maecenas sit futurus vino vili Sabino; sed statim secum reputans plane indignum hoc esse Maecenate, addit: Caecubum et Calenum apud me bibes; curabo, ut ea vina adsint, cum venies; nam hic quidem non crescunt:» — huic, inquam, interpunctioni repugnat tota clausulae conformatio magisque etiam sententia, quae tum sic procederet: «Vile Sabinum meum vix potabis: dabo tibi aliquanto melius, sed medii tamen generis, Caecubum et Calenum, quippe cui negata sint optima, Falernum et Formianum:» cum tamen manifesto uni vino Sabino opponantnr quattuor longe generosiora. Nec magis et familiaritatem et iocum spirare totam hanc excusationem *Vide - - colles* perspexit is, qui proposuit *dulce* pro *vile.* — Totius tamen loci difficultatem critici frustra coniecturis tollere conati sunt.

CARMEN XXI.

Dianam tenerae dicite virgines,
Intonsum, pueri, dicite Cynthium

XXI. Inscr. volg. *In Dianam et Apollinem.* — *Ad chorum virginum* S. — *Laudes ad chorum virginum ad puerum* (immo *ac puerorum*) T.

XXI. Exhortatur puerorum ac virginum chorum ad celebrandos riteque placandos Apollinem et Dianam. De simplicissimi autem huius carminis argumento, forma ac tempore diversissimae exstant interpretum sententiae. Iamdudum explosae sunt opiniones Scholiastarum, esse tamquam prooemium carminis saecularis, et Duhamelii, qui in eo vidit carmen ἀμοιβαῖον; absurda enim esset ista cantantium allocutio ad semet ipsos *Vos* - - *Vos*. Neque vero assentiri possumus Bentleio in Praefat. pag. paenult.: «Hoc carmen aut ad Dianae aut ad Apollinis festum spectat, quorum illud idib. Aug., hoc pridie non. Iulias usque ad V. idus singulis annis celebrabatur.» Etenim totum carminis argumentum mirifice respondet antiquissimo cultui Romano, ex quo a. u. c. 355. *lectisternio tunc primum in urbe Romana facto X Viri Sac. Fac. per dies VIII. Apollinem Latonamque et Dianam, Herculem, Mercurium atque Neptunum stratis lectis placavere.* Liv. V 13. Nostris autem temporibus duae potissimum invaluerunt sententiae, altera Kirchneri et Walckenaerii, referri carmen ad calamitates ann. 731 et 732, Frankii altera, qui ita disputat p. 163: «Mihi persuasissimum est decantatum esse in prima celebratione ludorum Actiacorum quinquennalium a. u. c. 726. eoque trahit locum Comment. Cruq. qui temere hinc in Scholia ad Carmen saeculare videtur esse translatus:» cetera vide apud ipsum. Huic acriter oblocutus est Lübker. Equidem, utpote in re prorsus incerta, definire nihil ausim; hoc unum addam, in pompa ludorum sollemni vel in supplicatione decantatum esse probabile mihi non videri; nam si hunc ad finem compositum esset, *concinuisset maiore poëta plectro et Caesarem* et deos, quos pie veneratur. Videtur potius facultatis poëticae liberum exercitium ex Graeco exemplo expressum, cui sane occasionem dedisse videtur extraordinarium aliquod sollemne, velut illud anni 726. Quod autem inchoatum tantum atque mancum esse carmen Lübker opinatus est et C. Lehrs unam de Diana stropham in extremo carmine desiderari censet, neutra sententia nobis probatur.

1. *Dianam*] «ut apud Verg. Aen. I 499: *Exercet Diana choros, Dianae* syllaba prima producta est, cum corripi debeat.» Diomed. pg. 442 K. Ceterum Horatius magna licentia in hoc nomine usus est; brevis est prima syllaba his locis: c. III 4, 71. c. saec. 1. 75. epod. 6, 51. 17, 3. a. p. 16. 454; longa praeter nostrum locum his: c. II 12, 20. IV 7, 26. c. saec. 70. Itaque in eodem carmine saeculari vocalis *i* modo langa est modo bre-

Latonamque supremo
Dilectam penitus Iovi.

Vos laetam fluviis et nemorum coma,

5. *coma* AR, Leidensis Graevianus Vossianus aliique; *comam* Blandinii, Argentoratensis, BOT φψ aliique, rec. Bentley.

vis. Ex ceteris poetis produxit Catullus 34, 1. 3; corripuit Propertius et Ovidius, Horatii licentiam secutus est Statius. — *dicite*] Sic saepe Latini, ubi recentiores linguae requirunt *canere, praedicare, laudibus extollere.*

2. *Intonsum*] *ἀκερσεκόμην.* Epod. 15, 9. Tibull. I 4, 37: *Solis aeterna est Phoebo Bacchoque iuventa: Nam decet intonsus crinis utrumque deum.* Id. II 5, 121: *Annue: sic tibi sint intonsi, Phoebe, capilli!* — *Cynthus*, Deli mons.

3. Hymn. Homer. Apoll. 14: *Χαῖρε μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα.* Ovid. Metam. VI 160: *Et date Latonae Latonigenisque duobus Cum prece tura pia.* Sol et Luna mortalibus *σωτῆρες, ἀλεξίκακοι.* Latonae imago est in Gerhard *ant. Bildw.* I. T. 14., alia in Müller *Denkm.* I. N. 46. atque pulcherrima Apollinis et Dianae *Ἀγγέλου*, quo nomine Syracusis colebatur, cum caduceo et patera in *Annali dell' Inst. arch.* V. p. 172. — *supremo*] Ex formularum usu Pind. Nem. 1, 90: *Διὸς ὑψίστου προφάταν.* Terent. Adelph. 196: *Pro supreme Iuppiter!* Athenis in arce erat *Διὸς βωμὸς Ὑπάτου.* Paus. I 26, 5.

4. *penitus*] «*κηρόθι*, intimis sensibus.»

5. Dianam, quae fluviis delectatur et nemoribus. Catull. 34, 5: *O Latonia, maximi Magna progenies Iovis, Quam mater prope Deliam Deposivit olivam, Montium domina ut fores Silvarumque virentium Saltuumque reconditorum Amniumque sonantum.* Orpheus Hymn. 31, 4: *ἥ τε διαΐσσεις ὄχθους ὑψαύχενας ἀκρωρείους Ἠδ' ὄρεα σκιόεντα νάπῃσί τε σὴν φρένα τέρπεις.* Atque Diana erat numen etiam fluviatile. Pind. Pyth. 2, 6: *Ὀρτυγίαν, ποταμίας ἕδος Ἀρτέμιδος.* Hinc *Ἄρτεμις Ποταμία* in nummis Siculis (Müller *Denkm.* I. N. 201.) et *λιμνᾶτις* Paus. IV 4, 2. Diana Ephesia in nummis Cenchrium et Caystrum fluvios pro pedibus habet decumbentes. Streber Numism. Gr. p. 143. — *coma*] Hom. Il. *P* 677. Od. ψ 195: *ἀπέκοψα κόμην τανυφύλλου ἐλαίης.* Soph. Antig. 419: *φόβην ὕλης πεδιάδος.* Eurip. Alc. 172: *πτόρθων μυρσινῶν φόβην.* Catull. 4, 10: *iste, post phaselus, antea fuit Comata silva; nam Cytorio in iugo Loquente saepe sibilum edidit coma:* frequens apud antiquos de arboribus tropus etiam in prosa oratione. Lucian. Amor. 12. *δένδρα ταῖς κόμαις εὐθαλέσιν μέχρι πόῤῥω βρύοντα.* Achill. Tat. 2. p. 44. Iacobs. de floribus: *αἱ τῶν λειμώνων κόμαι.* Atque fortasse nimis etiam explicata imagine Ovid. Met. X 103: *succincta comas - - pinus.* Figura haec ne nostratibus quidem poetis displicuit, ut docet Grimmiorum lexicon s. v. haar. Cfr. Sadi Rosarium Gentii p. 23: *Viridi foliorum tunica amictae erant arbores.* — Lectionem *coma* magnopere commendat ipsa constructionis facilitas *laetam fluviis et coma.* Qui *comam* praeferunt, explicant: «Dianam canite et nemora Algidi cet.» Sed falsam hanc lectionem patet ortam esse ex prava accommodatione ad v. *laetam.*

Quaecumque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Silvis aut viridis Cragi;

Vos Tempe totidem tollite laudibus
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra
Fraternaque umerum lyra.

6. Quod *nemus* (pars silvae amoenior cum pascuis) *prominet*, est in iugo aliquo editiore montium, quos nominat, et propterea late conspicitur.» Ad usum vv. *silva* et *nemus* cfr. Verg. Aen. I 164: *tum silvis scena coruscis Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.* Ovid. Met. I 568: *Est nemus Haemoniae* (Tempe), *praerupta quod undique claudit Silva.* Id. A. A. III 689: *Silva nemus non alta facit.* — *Algidus*, mons Latii inter Tusculum et montem Albanum, circiter XX M. P. a Roma distans, quem *Diana tenet* (carm. saec. 69.), hodie *Monte Porzio, Compatri* et *Rocca Priora. Nivalem* vocat c. III 23, 9.

7. *Nigris*] umbrosis. c. IV 4, 58: *nigrae feraci frondis in Algido.* c. IV 12, 11: *nigri colles Arcadiae.* Ovid. Fast. III 295: *Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra.* Verg. Aen. I 165: *atrum nemus.* — *Erymanthus*, mons Arcadiae, ubi D. venatur. Hom. Od. ζ 102: *Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα, Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανθον.* Hodie *Olonos*, aliis *Dimitzana.*

8. *Cragus*, Lyciae mons, in quo *θεῶν ἀγρίων ἄντρα.* Stephanus in v. Hodie *Yedi Bouroun*, id est, septem capita; octo vertices ei tribuit Strabo XIV p. 665. — *Viridis* consulto videtur opponi *nigris Erymanthi silvis* propter diversum arborum genus, quibus uterque mons obsitus erat, Cragus quercubus, fagis cet., ille abietibus, pinis.

9. *Tempe*, amoenissima convallis inter Olympum et Ossam. Aelian. V. H. 3, 1: *ἐνταῦθά τοί φασι παῖδες Θετταλῶν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον καθήρασθαι κατά πρόσταγμα τοῦ Διός, ὅτε τὸν δράκοντα κατετόξευσεν ἔτι φυλάττοντα τοὺς Δελφούς, τῆς Γῆς ἐχούσης τὸ μαντεῖον.* Quod nonnulli Tempe Musarum sedem vocant, nititur falsa lectione Catulli 64, 287.

10. *mares*] Soph. Trach. 207: *ἐν δὲ κοινὸς ἀρσένων ἴτω κλαγγά.* Manifesto v. 5. alloquitur *virgines*; hic se ad *pueros* convertit, adeoque operam lusit, qui pro *mares* proposuit *sacram.* — *Delos* prisco nomine Ortygia, quod idem erat gemellorum nutricis. Vide insigne monumentum Latonae cum liberis ac nutrice in *Annali dell' Inst. arch.* 1829. p. 395.

11. *Insignem*] Construe *Laudate Apollinem insignem umerum* (accusativo Graeco), non vero: *umerum insignem Apollinis.* Cfr. Pind. Pyth. 9, 26: *εὐφαρέτρας - - Ἀπόλλων.* Callim. hymn. in Apoll. 18 sq.: *εὐφημεῖ καὶ πόντος, ὅτε κλείουσιν ἀοιδοὶ ἢ κίθαριν ἢ τόξα.*

12. *Fraterna*] quam a fratre Mercurio, illius inventore, dono accepit; ex reconditiore vero fabula Mercurio lyram eripuit Apollo. Pausan. IX 30, 1: *Ἀπόλλων χαλκοῦς ἐστὶν ἐν Ἑλικῶνι καὶ Ἑρμῆς μαχόμενοι περὶ τῆς λύρας.*

13. Ne nullae Dianae in aver-

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
Pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

13. *Hic bellum* plerique cod. *Hinc bellum* Bπpr. *Haec bellum* malebat Duhamel rursusque Bentl. — 14. *a populo, principe* Ios. Scaliger ac rursus Medenbach Wakker. (Sic iam editio Petri van Os, Zwollis, in 4to, ad annum 1500 relata. Vid. Kirchn. Nov. Quaestt. Horat. p. 57.) *in* om. AORT Argentoratensis. *Caesare In Persas* pauci. — 16. *agit* B.

runcandis malis partes essent, Duhamel et Bentleius probante F. A. Wolfio voluerunt *Haec bellum.* Sed nec Diana hic ullam vim exercet et praestat *ἀναφορὰ hic - - hic,* «ille Augusti custos Apollo.» — *lacrimosum*] Hom. Il. *E* 737: *ἐς πόλεμον δακρυόεντα.* Anacreon fragm. 31 Bgk.: *δακρυόεσσάν τ᾽ ἐφίλησεν αἰχμάν*, amavit *lacrimabile bellum* Verg. Aen. VII 604. — *miseram*] Cic. ad Att. V 21: *famem, qua nihil miserius est.* Cic. Phil. I 13 *si qui accidisset gravior rei publicae casus, si bellum, si morbus, si fames, facile possem defendere.* Pariter autem Graeci coniungere solent *λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν.* Hesiod. *ἔργα κ. ἡ.* 243. Apollo et Diana *ἐπικουρίων Θεῶν* cognomine colebantur in templo Bassensi apud Phigaliam. Stackelberg *Tempel des Apollo* T. 7—9. Müller *Denkm.* I N. 123. Pausan. VIII 41, 8: *τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἐπικουρίου ἐγένετο τῷ Ἀπόλλωνι ἐπικουρήσαντι ἐπὶ νόσῳ λοιμώδει.*

14. *et principe*] Scaliger delendum censuit *et*, ut sit non tam «dum Caesar est princeps», quam: «propterea quod princeps est Caesar»; suntque similia epist. II 1, 256: *Et formidatam Parthis te principe Romam.* c. III 14, 15: *tenente Caesare terras.* c. IV 15, 17: *custode rerum Caesare.* Sed codicum lectio teneriorem praebet sensum, quia Caesar ita cum populo Romano artissime coniungitur. «Frequens usus est Horatii, ut particulis *et* et *que* universis rerum generibus singulae partes vel res subiciantur c. I 3, 9. I 4, 1. I 8, 16. I 17, 6. II 2, 21. cet.» Dillenburger.

15. *Persas*] Parthos. — *Britannos*] c. I 35, 29: *Serves iturum Caesarem in ultimos Orbis Britannos.* (a. u. c. 727.) Utrumque populum ut hostes imperii Romani, non ut remotum dumtaxat hic quoque designare videtur. Philippus in Anth. Pal. I. p. 246: *Ζηνὸς καὶ Λητοῦς θηροσκόπε τοξότι κούρη, Ἄρτεμις, ἣ θαλάμους τοὺς ὀρέων ἔλαχες, Νοῦσον τὴν στυγερὴν αὐθήμερον ἐκ βασιλῆος Ἐσθλοτάτου πέμψαις ἄχρις Ὑπερβορέων. Σοὶ γὰρ ὑπὲρ βωμῶν ἀτμὸν λιβάνοιο Φίλιππος Ῥέξει, καλλιθυτῶν κάπρον ὀρειονόμον.*

CARMEN XXII.

Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis,
  Fusce, pharetra,
Sive per Syrtis iter aestuosas
Sive facturus per inhospitalem

XXII. Inscr. volg. *Ad Aristium Fuscum.* — *Ad Fuscum* ST. — 2. *Mauris* plerique codices, in his quattuor Blandinii, *Mauri* unus Pulmanni paucique alii.

XXII. Securitatem poëtae nullius culpae sibi conscii et a dis vel inter maxima pericula benigne custoditi praedicat. Eadem est sententia atque c. I 17, 13: *Di me tuentur, dis pietas mea Et Musa cordi est.* Tempus, quo carmen compositum sit, definiri nequit. Vid. Excursum.

1. *Integer vitae*] Frequenter sic construunt poëtae. Sat. II 3, 220: *Integer est animi.* Verg. Aen. IX 253. Ovid. Met. IX 441: *integer aevi.* — *scelerisque purus*] Sic *καθαρὸς ἀδικίας.* Contra ex usu prosae orat. Sat. II 3, 213: *purum vitio cor.*

2. 3. *Mauris*] Mauretanicis, ut c. III 10, 18: *Mauris - - anguibus,* et c. I 1, 28: *Marsus aper* pro Marsico. Pedestrem orat. refert lectio *Mauri,* ut Ovid. Fast. V 580: *Persequitur Partha signa retenta manu,* alii scribunt *Parthi. gravida*] plena. Cum abl. item Ov. Fast. IV 633: *gravidae semine terrae;* cum genit. Sil. II 220: *Mellis apes gravidae.* — «De Maurorum armis vid. Bell. Afr. c. 7. Strab. 17, 3. p. 482. Herodian. 1, 15.» SCHROETER *Quaestt. Horatt.* Saarbr. 1847. p. 6.

4. *Fusce*] Intimos animi sensus hac simplici allocutione cum carissimo amico communicat, de quo vide Sat. I 9, 61. Epp. I 10.

5. *Syrtis - aestuosas*] Explico de ora litorali arenosa Syrtibus vicina, per quam aditus erat in nemus ac templum Iovis Ammonis, ut Verg. Aen. V 51: *Hunc* (diem) *ego Gaetulis agerem si Syrtibus exsul.* Eadem significatione pro fervida *aestuosam Calabriam* dicit c. I 31, 5., *aestuosam viam* Cic. ad Att. V 14, 1. Catull. 7, 4: *Cyrenis Oraclum Iovis inter aestuosi Et Batti veteris sacrum sepulcrum.* Id. 46, 5: *Nicaeaeque ager uber aestuosae.* Alii appellantes c. II 6, 3: *Barbaras Syrtis, ubi Maura semper Aestuat unda,* interpretantur de fluctibus reciprocis, *aestuantibus,* tumultuantibus.

6. 7. *Caucasum* Aeschyl. Prom. 20. *ἀπάνθρωπον πάγον* vocat.

7. 8. *fabulosus-Hydaspes,* nomen corruptum ex Indico *Vitastâ* «emis-

Caucasum vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem,

Quale portentum neque militaris

11. *expeditis* codices plerique cum quattuor Blandiniis, *expeditus* becorr. d paucique alii prob. Bentley. 13. *militaris* codices et ed. omnes, *Martialis* Heimsoeth ad Aeschyl. pg. 105.

sa» (cf. Lass. ind. Alt. I. 41. n. 2.), est Indiae fluvius (hod. *Behut*), usque ad quem Alexander M. penetrarat. De eo multa *fabulosa* a poëtis narrabantur, veluti auriferum gemmiferumque esse, praesertim in Dionysiacis; et tota India portentorum plena. c. III 4, 9: *fabulosae - - - palumbes.* Tac. Germ. 3: Ulixis *fabuloso errore.* Curtius III 2: *Marsyas amnis, fabulosis Graecorum carminibus inclitus.* Notio *clari, incliti,* quam hic nonnulli agnoscunt, non est nisi secundaria. Nam Plin. n. h. V 5: *montem Africae vel fabulosissimum Atlantem,* item proprie explicari debet, de quo multae fabulae sunt inter homines. — *Lambit*] «praeterlabitur et placide alluit.» Stat. Theb. IV 51: *quos pigra vado Langia tacenti Lambit.*

9. *silva*] prope Sabinum suum. c. III 16, 29. de eadem: *silvaque iugerum Paucorum.*

10. *Lalagen*] *Livia Lalage* reperta est in columbario Liviae Augustae apud Bianchini N. 139, quam nonnulli sine ulla causa pro Horatiana habuerunt. Frequens hoc libertinarum nomen a λαλαγέω. — *canto Lalagen* «id est carmen in Lalagen nomine amicam compositum. sic et liber Lucilii XVI *Collyra* inscribitur eo quod de Collyra amica scriptus sit.» Porphyr.

11. *Terminum*] «Dum tractu amoeno ac voluptario somniisque meis poëticis captus ultra terminum agelli mei Sabini, intra quem terminum fera nulla timenda erat, securus in nemus evagor.» — *curis - expeditis*] in pedestri oratione *curis expeditus*, ut habent codices nonnulli. Hoc praetulerunt Bentl. et H. Peerlkamp. At cfr. Catull. 31, 7: *O quid solutis est beatius curis!* Nec obstat homoeoteleuton, cuius exempla sunt c. II 12, 1: *longa ferae bella Numantiae,* II 16, 38: *Spiritum Graiae tenuem Camenae;* item II 17, 1. II 6, 4. III 21, 5. III 22, 7. Epod. 17, 35. Permira autem est Mohri et Bosschae interpretatio iungentium *ultra terminum expeditis*, id est, «nimium, plus aequo expeditis.«

13. *portentum*] *πέλωρον. μέγα χρῆμα θηρός.* Eurip. Hippol. 1214: *Κῦμ᾽ ἐξέθηκε ταῦρον, ἄγριον τέρας.* — *militaris*] «quae milites generat strenuos ac fortes.»

14. *Daunias*] terra, pars Apuliae circa Garganum montem. («Daunia Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro, qui eam propter domesticam seditionem excedens patria occupavit.» FESTUS.

Daunias latis alit aesculetis,
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura,
Quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget;

14. *Daunias*] Blandinii, Argentoratensis, Vossianus, Graevianus, Lipsiensis, ABORTφψ aliique, *Daunia* Leidensis bλπ paucique Bentlei, *Daunia in* Pulmanni cod. B. aliique deteriores prob. Bentleio. — 18. *aura* codices Horatii omnes, *recreetur umbra* Marius Victorinus a. gr. IV 1 (pg. 157 Keil).

Postea Diomedis socer factus est.) Sic semigraece *Ambracias, Caspias, Amazonias securis*, *Pelias hasta, Nasamonias Harpe* apud poëtas. Adde *Gnosias, uxor eris* Ovid. A. A. I 556. *Italis ora* Epp. ex Pont. II 3, 84. *Parthis* Manil. IV 803. *marmore picta Nomas* Mart. VIII 55, 8. *Oceanine, Neptunine, Tiberinides.* (Ovid. Fast. II 597.) Notanda est propter nescio quod perversum acumen Clerkii coniectura: *Daunius latis agit aesculetis*, id est, «Apuli venantur.» Sed meram interpolationem esse patet. Codicum aliquot lectio, *Daunia in latis,* ingrata est vel propter iotacismum *i i;* neque *in* magis necessarium, quam c. I 23, 2. ante v. *montibus.* Memorabile est quod Gustavus Linker ad hunc locum adnotat, 'omnes eos locos, in quibus *Dauni* vel *Dauniae* mentio fit, manum interpolatoris prae se ferre Vergilium imitantis, cf. II 1, 34 III 30, 11. IV 6, 27. 14, 26.' At ab ipso Horatio diligenter lecta esse Vergilii carmina multis locis monstravimus, vide ad c. I 7, 25 sqq. — *latis*] «amplum regionis illius tractum occupantibus.» — *aesculetis*] *Aesculetum* nomen erat loci urbis Romae (Varro L. L. V 152.), adeo ut pro *ἅπαξ λεγομένῳ*, ut volunt, h. l. haberi nequeat: *quercetum, roboretum* sane frequentius. *Aesculus, φηγός* i. q. Wintereiche. Voss. ad Georg. II 16. — *Iubae tellus*] vel Numidia vel Mauretania. Vid. excursum.

16. *Arida nutrix*] data opera componit, quae contraria videantur, confer ad c. I 34, 2. — *nutrix*] Hom. Il. *Θ* 47: *Ἴδην - - μητέρα θηρῶν*. Epigr. Anth. Pal. I. p. 201: *Μῆτερ ἐμή, γαίη Φρυγίων, θρέπτειρα λεόντων.*

17. *Pone me* cet.] Veterum de quinque zonis opinionem ad elegantissimam earum descriptionem apud Verg. Georg. I 233. docte et accurate exposuit Vossius. Adde Tibull. IV 1, 151. Ovid. Met. I 45 seqq. — *pigris*] «ἀργοῖς, nihil producentibus, adeo ut ne arbores quidem ibi proveniant, quae *recreari*, revirescere, possint afflatu tepidarum primae aestatis aurarum.» Lucret. V 746: *bruma nives affert pigrumque rigorem.* Ovid. Am. III 6, 94: *pigra hiems.* Hor. c. IV 7, 12: *Bruma - iners.* — *aura*] Catull. 62, 41: (flos) *Quem mulcent aurae.* Marii Victorini *recreatur umbra* est *σφάλμα μνημονικόν.*

19. 20. *latus*] mundi plagam, cui

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

malus Iuppiter, caelum triste atque insalubre, graviter incubat.

22. *domibus negata*] inhabitabili propter zonae torridae aestum.

23. *Dulce ridentem*] Sic iam Catull. 51, 5: *Dulce ridentem*] (Lesbiam), id. 61, 215 *dulce rideat*, Graeco modo, ut Odyss. ξ 465: *ἁπαλὸν γελάσαι.* Sappho fragm. 2. 4 *ἇδυ φωνείσας.* 2, 5: *γελαίσας ἰμερόεν.* Pindar. Pyth. 2, 20: *δρακεῖσ᾽ ἀσφαλές.* Adde Verg. Aen. X 272: *cometae Sanguinei lugubre rubent.* Claudian. Bell. Gild. 365: *servile gemens.* et mirum illud Statii Theb. I 330: *molle sedens in plana Cithaeron.*

EXCURSUS.

Propter prima huius carminis verba *Integer vitae scelerisque purus* cet. plerique interpretes opinati sunt commendari vitae sanctitatem. Velut P. Gualt. Chabot (a. 1615): ‘Haec ode videtur scripta in sententiam Biantis, qui rogatus *τί ἂν εἴη κατὰ τὸν βίον ἄφοβον. εἶπεν· ὀρθὴ συνείδησις*, quid esset impavidum, respondit; recta conscientia, i. e. integritas vitae et innocentia. Itaque sumit *τοῦτο τεθέν·* hominem nullius mali conscium *πανταχοῦ γῆς ἄφοβον γίγνεσθαι κἂν αὐτὸς εἴη ἄνοπλος καὶ ἀπόλεμος;* satis enim illi esse praesidii in vitae innocentia adversus omnem vim Fortunae’. Et ex recentioribus Dillenburger (ed. VII[a] a. 1881) haec suo in hoc carmen commentario praemisit: ‘Habemus perpetuam Horatii doctrinam de integritate morum ac veris vitae gaudiis.’ Eandem sententiam secutus est Fr. Ferd. Flemming qui nostra aetate hoc carmen musicis notis excepit, cum graves severosque modos proponeret. Et tamen iam Porphyrio scripsit: ‘ad Aristium Fuscum haec scribuntur, quibus indicat innocentiam semper et ubique tutam esse; cuius rei testimonium ipse acceperit tunc, cum in Sabinis in agello suo spatiantem se lupus inmensae magnitudinis fugerit. et haec dubito utrum ioculariter dicantur an vero, quoniam lupi dicuntur solere singulares homines invadere.’ Accedit quod ad Aristium Fuscum hoc carmen scriptum est, hominem magis iocis et salibus quam gravitati faventem, cf. sat. I 9, 61 sqq. Tum Lalage amica praedicatur, id quod minus aptum est severitati. Nec praetereundum est, quod cum festiva quadam irrisione Iubae tellus commemoratur. Iuba enim, eius Iubae Numidarum regis, qui ad Thapsum victus est, filius

a C. Iulio Caesare victore Romam deportatus ibique educatus est studiisque litterarum deditus aliquam doctrinam sibi comparavit — unde *πολυμαθέστατος* appellatur apud Athenaeum III 25 (ed. Mein.); et apud Plutarchum v. Sertor. 9 *ὁ πάντων ἱστορικώτατος.* — Veri simile est adulescentulum illum Horatio innotuisse et cum anno u. c. 729 Octavianus adempto regno paterno Mauretaniae agris vastissimis eum donavisset — vide de his rebus Tac. annal. IV 5: *Mauros Iuba rex acceperat donum populi Romani.* Dio Cassius III 26: *τῷ μὲν Ἰούβᾳ τῆς τε Γαιτουλίας τινὰ ἀντὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς, ἐπείπερ ἐς τὸν τῶν Ῥωμαίων κόσμον οἱ πλείους αὐτῶν ἐσεγεγράφατο, καὶ τὰ τοῦ Βόκχου τοῦ τε Βογούου ἔδωκεν.* Praeterea conf. Marquardti Administr. Rom. I[2] pg. 466 — facile fieri poterat ut ea res non sine irrisione praedicaretur. In Africam cum revertisset Iuba Mauretaniae regnum Ptolemaeo filio reliquit. His rebus reputatis nobis videtur Horatius Fusco amico festivo carmine demonstrare voluisse, nec molestias se nec pericula timere, immo Lalagae, puellae dilectae, prorsus se deditum esse.

CARMEN XXIII.

Vitas inuleo me similis, Chloë,
Quaerenti pavidam montibus aviis
Matrem non sine vano
Aurarum et siluae metu.

XXIII. Inscr. volg. *Ad Chloën.* — *Ad Chloën quam ad matrimonium hortatur* ST. — 1. *Vitas* duo codices Parisini (7973. 8213), expositio metrica cod. γ. *Vitat* ceteri codices omnes, scholia, grammatici (Diomedes, Servius) excepto Commentatore Cruquiano, qui bis habet *Vitas* —. *inuleo* optimi codices (ABORT, omnes Cruquii al.), *hinnuleo* vel *hinuleo* deteriores codices, quos Orellius aliique secuti sunt.

XXIII. Tempus huius carminis definiri non potest. Miro casu, ut Lalages, sic etiam huius nominis tres repertae sunt inter Liviae libertas (*Livia Chloë*) in eius columbario a. 1727. Romae detecto.

1. *inuleo*] haud infrequens comparatio. Prov. 5, 18: *laetare cum muliere adolescentiae tuae; cerva carissima et gratissimus hinnulus.* Anacreon fr. 52. Brgk.: *Ἀγανῶς οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα Γαλαθηνόν ὅστ᾽ ἐν ὕλῃς κεροέσσης Ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.* Rhianus Anth. Pal. II. p. 496: *Ἀγρεύσας τὸν νεβρὸν ἀπώλεσα*, puerum amatum. Sunt autem *inulei* cervarum, dammarum, caprearum pulli.

2. *pavidam*] Ad cervae indolem universam pertinet; non quod ea inulei sui pericula timeant.

3. 4. *vano*] «sine ulla causa metuit inuleus aurarum per silvam sonorem. (Verg. Ge. III 199.)» — *siluae*] trisyll. ut epod. 13, 2. Sic Catull. 66, 38: *dissoluo.*

5. 6. *Veris adventus* eo significatur, quod Favonii, *veris comites* c. IV 12, 1.) flatu *inhorrescunt*, se attollunt et tremunt folia novella. Volgaris esset constructio: «folia inhorrescunt, varie agitantur auris vernis.» *Foliis* est casus sextus. Plato in Anthol. Pal. II. p. 628: *Ὑψίκομον παρὰ τάνδε καθίζεο φωνήεσσαν Φρίσσουσαν πυκινοῖς κῶνον ὑπὸ ζεφύροις.* In coni. illa *vepris inhorruit Ad ventum* haud eleganter sese continuo excipiunt *aurae* et *ventus*, *vepris* et *rubus*, id quod in sincera librorum lectione reprehendi non potest, et optime per eam ipsam explicatur *aurarum metus*, ac nova imago eaque gratissima *veris adventus* accedit. Difficultates autem a nonnullis ex historia cervorum naturali motae in poëta respici non debent. (Doeringius quidem coni. *vepris* — *Ad ventum* maxime propterea probavit, «quod», inquit, «inulei non sub veris adventu, sed sub eius fine, mense Iunio demum matres suas sequi solent cet.» Sed recte avum refutat Regel haec opponens: «cervi anniculi non primo tantum, quo nascuntur, mense matrem sequuntur, sed amant et quaerunt eius

Nam seu mobilibus veris inhorruit
Adventus foliis seu viridis rubum
Dimovere lacertae,
Et corde et genibus tremit.

Atqui non ego te tigris ut aspera
Gaetulusve leo frangere persequor;
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

5. *veris-adventus* codices omnes; pro *veris* Muretus e codicibus (qui quales sint nescitur!) et Scaliger scr. *vitis,* Gogavius et Bentleius coniecerunt *vepris* prob. Haupt, Vahlen, Ad. Kiessling. — 6. *Ad ventum* Muretus, Bentleius, prob. Haupt, Vahlen, A. Kiessling. O. Keller in ed. altera et tertia *vepris inhoruit Ad ventos,* in ed. pr. *Ad ventum* scripserat.

societatem, ut recte monuit Ianius, per duos et tres annos. Cfr. Oken *Naturgeschichte* VII. T. 1289.»)

7—9. *Dimovere*] «rapide perlapsae sunt rubos.» Verg. ecl. 2, 9: *Nunc viridis etiam occultant spineta lacertos.* — *tigris ut aspera*] c. III 2, 10: *asperum Tactu leonem.*

10. Verg. Aen. V 351: *tergum Gaetuli immane leonis* — *frangere*] Ferae primum cervices cervorum *frangunt,* deinde eos lacerant. Hom. Il. *Λ* 113: *Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα Ῥηϊδίως ξυνέαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν.* Val. Flacc. II 458: *implevit gemitu cum taurus acerbo Avia, frangentem morsu super alta leonem Terga ferens.*

12. *Tempestiva-viro*] viri potens. Schol. Verg. Aen. VII 53: *Iam matura viro, plenis iam nubilis annis.*

CARMEN XXIV.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Praecipe lugubris
Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
    Vocem cum cithara dedit.

XXIV. Inscr. volg. *Ad Virgilium.* — *Ad Maronem Virgilium* S, *Alloquitur Virgilium* T. — 5. *Quintilium* codices paene omnes, ed. post Bentleium plerique.

XXIV. De ipso Quintilio Varo vide ad c. I 18. Hieronymus in Chron. ad Ol. 189, 1: *Quinctilius, Virgilii et Horatii familiaris, moritur: «immo occiditur»* adscriptum est in Cod. Ravenn. Quod si verum esset, poëtam uno saltem verbo id significaturum fuisse probabile est; sed corrector Ravennas hunc Horatii amicum videtur confudisse cum Varo a Germanis perempto. — Carmen compositum est a. u. c. 730.

1. Pedestris orationis constructio haec foret: «Quis desiderii sit pudor, quis desiderio modus?» ut Accius apud Charis. I pg. 91 K., fr. 657 Rib.: *Quinam Tantalidarum internecioni* (non *internecionis*, ut volt H. Peerlk.) *modus sit?* Iam utramque contraxit, ut Martialis VIII 64, 15: *Sit tandem pudor et modus rapinis.*

2. *Praecipe*] «Doce me canere modos, dum tu eos praeis, praecinis.» — *lugubris* codicum est antiquior scriptura accus. plur., non: *Melpomene lugubris*, ut nonnulli voluerunt.

3. 4. *Melpomene* alibi tragoediae, hic *θρήνου*, naeniae, Musa. Schol. Apollonii ad III 1: *Λέγεται-εὑρηκέναι-Μελπομένη ᾠδήν.* — *Ῥιανὸς δέ φησι μηδὲν διαφέρειν εἰ μίαν ἐπικαλεῖται τῶν Μουσῶν τις· πάσας γὰρ σημαίνει διὰ μιᾶς· λέγει δὲ οὕτως· Πᾶσαι δ᾽ εἰσαΐουσι, μιᾶς ὅτε τοὔνομα λέξεις.* Pulcherrima Melpomenes ex tragico furore sese colligentis imago est in *Museo Pio-Cl.* N. 191. I. 26. — *liquidam-Vocem*] «suaviter fluentem, puram et claram.» *Liquidam animam tibiae* dixerat iam Varro; Hostius apud Macrob. Sat. VI 3: *vocesque liquatae.* Ovid. Am. I 13, 8: *Et liquidum tenui gutture cantat avis.* — Quibus argumentis usus H. Peerlkamp primam stropham *νοθείας* insimularit, apud ipsum videre operae pretium est.

5. *Ergo*] Est admirationis cum maerore coniunctae exclamatio: «Fierine potest, ut» cet., ut sat. II 5, 101: *Ergo nunc Dama sodalis Nusquam est!* Prop. III 7, 1: *Ergo sollicitae tu causa, pecunia, vitae es!* III 23, 1: *Ergo tam doctae nobis periere tabellae!* Ovid. Trist. III 2, 1: *Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris!* quae sunt ipsarum elegiarum exordia; atque utinam eodem modo v. 5. incepisset hoc carmen Horatius omissa praecedente stropha, non prorsus sine

Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget! cui Pudor et Iustitiae soror,
Incorrupta Fides, nudaque Veritas
  Quando ullum inveniet parem?

Multis ille bonis flebilis occidit,
Nulli flebilior quam tibi, Vergili.

8. *inveniet* codices, ut videtur, omnes; editiones non nullae scripserant *invenient*. 10. *Vergili* Βελπφψ, maior pars *Virgili*: conf. ad carm. I 3, 6.

causa optarunt Hofman Peerlkamp aliique.

6. *Urget*] Verg. Aen. X 745: *Illi dura quies oculos et ferreus urget Somnus.* Moschus γ 110: *Ἄμμες δ' Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον.* — *Pudor*] Calumniatus est H. P. v. 1. v. *pudor* propter repetitum iam idem vocabulum; verum hic est προσωποποιΐα prorsus diversa. Ex Romanorum enim usu virtutes, comites quae fuerant Quintilii, numinum personas induunt. Preller-Iordan Myth. Rom. II 260 sqq. Sic *Αἰδώς* dea iam Hesiodo O. et D. 200., Pindaro Nem. 9, 36. eiusque ara erat Athenis. Pausan. I 17, 1. Euripid. fragm. Hippolyt. 439 ed. Nauck: *Ὦ πότνι' Αἰδώς, εἴθε τοῖς πᾶσιν βροτοῖς συνοῦσα τἀναίσχυντον ἐξῄρου φρενῶν.* — *Iustitia* h. l. non solum eam virtutem significat, *cuius primum munus est, ut ne cui quis noceat nisi lacessitus iniuria, deinde ut communibus utatur pro communibus, privatis ut suis ac suum cuique reddat:* (Cic. off. I 20) sed sensu latius patente «totius vitae innocentiam atque probitatem.» — *soror*] Cic. off. I 23: *Est enim fundamentum iustitiae fides.* Virtutes autem sorores iam Pindaro Olymp. 13, 6: *ἐν τᾷ* (Corinthi) *γὰρ Εὐνομία ναίει κασίγνηταί τε, βάθρον πολίων ἀσφαλὲς Δίκα καὶ ὁμότροπος Εἰράνα.*

7. *nuda*] quia simplex et aperta. — *Veritas*] non solum ad sermonis, sed etiam actionis probitatem ac sanctitatem pertinet.

8. *inveniet*] Sic meliores codices, et solet Horatius cum pluribus vv. nom. sing. verbum num. sing. iungere. Exempla collegit Bentleius: c. I 2, 38. I 3, 3. I 4, 16. I 6, 10. I 35, 21. cet.

9, 10. *flebilis*] Epigr. in Museo Rhen. 4, 3. p. 419: *Ἤλυθες εἰς Ἀΐδην ζητούμενος, οἷς ἀπέλειπες· Πᾶσι γὰρ ἀλγηδὼν ἐσθλὸς ἀποιχόμενος.* — *Vergili*] Cum Ph. Wagnero rectiorem scripturam esse arbitror *Vergili*, post illum rursus firmatam saeculi Augustei inscriptione in Iahnii Specimine p. 29: *L. VERGILIUS L. L. GENIALIS.* Cf. adnot. critica.

11. «Tum, cum votis ac precibus Quintilium deorum fidei tamquam sacrum depositum concredebas (commendabas), non hoc exspectabas, ut tibi tam duro fato tam cito eriperetur; sed frustra pius fuisti neque nunc eum a diis reposcere tibi concessum est.». Similiter explicat iam Porphyrion, nisi quod minus recte iungit *frustra poscis.* Etenim ipsa versus compositio v. *frustra* a. v. *pius* divellere vetat. Lambinus contra

Tu, frustra pius, heu non ita creditum
  Poscis Quintilium deos.

Quid si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem?
Num vanae redeat sanguis imagini,
  Quam virga semel horrida,

13. *Quid si — num — gregi?* codices plerique, in his quattuor Blandinii; ed. post Obbarium paene omnes; codices deteriores, quos Orelli secutus erat, *Quodsi — non — gregi.*

sic: «Non enim ita tibi creditus est Quintilius a diis immortalibus, ut sibi eum numquam abs te repetere liceret.» Hand Turs. III. p. 483: «Non raro, praesertim apud poëtas, id, ad quod *ita* referri debet, ex sententia aliqua suppressa colligitur, nec potest ambiguitas ubique vitari.» Deinde h. l. ita explicat: «Frustra tu, qui pius fueras, Quintilium poscis a diis, quibus non *ita*, id est, ea condicione credidisti amicum, ut sibi totum arrogarent.» H. Peerlkamp: «Putabat Vergilius non ita sibi a dis fuisse creditum Quintilium, ut tam cito eum reposcerent.» Sed obstant manifesto vv. *frustra pius.* — Hactenus effuso luctui indulget poëta; sensim Vergilium consolari incipit a necessitate fortiter ferenda. Nec vero Musae sequentia tribuenda cum Sigonio Emendd. 2. extr.

13—15. *Quid si*] ita cum optimis codicibus restituimus lectionem rectam nunc omnibus fere editoribus probatam, et in proximis *num - gregi?* cum eisdem scribendum est. — *blandius Orpheo*] Ovid. A. A. III 321: *Saxa ferasque lyra movit Rhodopeïus Orpheus, Tartareosque lacus tergeminumque canem.* — *moderari* h. l. ut c. IV 3, 17: *temperare strepitum testudinis.* — *fidem*] apud poëtas pro plurali. Cf. c. I 17, 18. epod. 13, 9.

15. *Num - redeat sanguis*] Aesch. Agamemn. 1019: *Τὸ δ' ἐπὶ γᾶν ἅπαξ πεσὸν θανάσιμον Προπάροιθ' ἀνδρὸς μέλαν αἷμα τίς ἂν Πάλιν ἀγκαλέσαιτ' ἐπαείδων.* — *vanae - imagini*] Recordare Homeri *νεκύων εἴδωλα καμόντων.* Verg. Aen. VI 293: *ni docta comes tenues sine corpore vitas Admoneat volitare cava sub imagine formae.*

16. *virga*] *Mercurii ψυχοπομποῦ.* c. I 10, 18. Lucian. Catapl. 3: *πλησίον αὐτὸς οὗτος, ὡς ὁρᾷς, πολλούς τινας ἡμῖν ἄγων, μᾶλλον δέ, ὥσπερ τι αἰπόλιον, ἀθρόους αὐτοὺς τῇ ῥάβδῳ σοβῶν.* Virgam hanc Diti Patri ipsi tribuit Pindarus Ol. 9, 33: *οὐδ' Ἀΐδας ἀκινήταν ἔχε ῥάβδον, Βρότεα σώμαθ' ᾇ κατάγει κοίλαν πρὸς ἀγυιὰν θνασκόντων.* Ceterum hic quoque, ut solet, *μύθους* Graecanicos prorsus ita tractat, quasi in Romanorum religionem iamdudum recepti essent, etsi his tantummodo imagines erant poëticae, ut Mercurius *ψυχοπομπὸς* h. l. et I 10, 17., a deorum Manium cultu prorsus alienus. — *semel*] «ita, ut iam in perpetuum Orco sint addicti.» Prop. IV 11, 3: *Cum semel infernas intrarunt funera leges, Non exorato stant adamante viae.* Verg. Aen. XI 418: *qui - - humum semel ore momordit.* Lucan. II 147: *semel omnia victor Iusserat.* Est *καθάπαξ*, nostrum *einmal für allemal, una volta per sempre.* Monendum

Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi?
Durum: sed levius fit patientia,
Quidquid corrigere est nefas.

erat, quia fuerunt, qui vel hoc non intellegentes poëtam cavillarentur.

17. *Non lenis*] «numquam exoratus, ut ruptis fati legibus reditum ex Orco, eius ianuam quasi reserans, cuiquam concedat.» Oppian. Halieut. IV 392: *ἀνέκβατος Ἄϊδος εὐνή.*

18—20. *Nigro*] Eadem constructione sat. II 5, 49: *si quis casus puerum egerit Orco,* et Tibull. I 1, 5: *Me mea paupertas vitae traducat inerti;* in pedestri orat. «ad, in nigrum umbrarum gregem.» — *Durum-levius*] in prosa or. *grave-l.* — *corrigere*] «Ex animi nostri sententia in melius, ut nobis certe videtur, mutare fato sic iubente non licet.» — *nefas*] *ἀθέμιτον, ἀδύνατον.* — Cfr. Archilochi fragm. 9, 5 Bgk.: *ἀλλὰ θεοὶ γὰρ ἀνηκέστοισι κακοῖσιν, Ὦ φίλ᾽, ἐπὶ κρατερὴν τλημοσύνην ἔθεσαν Φάρμακον.* Pind. Pyth. 2, 93: *Φέρειν δ᾽ ἐλαφρῶς ἐπαυχένιον - ζυγὸν Ἀρήγει.* Sophocl. fragm. 521. Dind.: *Ἀλγεινά, Πρόκνη, δῆλον· ἀλλ᾽ ὅμως χρεὼν Τὰ θεῖα θνητοὺς ὄντας εὐπετῶς φέρειν.* — «Donatus scribit Vergilium solitum dicere: nullam virtutem commodiorem homini esse patientia ac nullam fortunam adeo esse asperam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat. Propria igitur sententia ipsum nunc consolatur Horatius.» FABRICIUS.

CARMEN XXV.

Parcius iunctas quatiunt fenestras
Iactibus crebris iuvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amatque
Ianua limen,

XXV. Inscr. volg. *Ad Lydiam.* — *Ad Lydiam de superbia ipsius* ST. — 1. *vinctas* «Codd. aliquot mei et aliorum.» Bentl. — 2. *Iactibus* codices plerique, in his Blandinii, editiones pleraeque, *Ictibus* Sd Einsidlensis Lipsiensis, prob. Orelli.

XXV. Lydiae, puellae olim nimis durae ac superbae, quantus propter senectutem paullatim obrepentem iuvenum contemptus mox eam mansurus sit, non sine amara irrisione praedicit. Incertum est huius carminis tempus.

1. *iunctas*] valvas fenestrarum sera occlusas. Ovid. ex Pont. III 3, 5: *fenestrae bifores.* — *fenestras*] Ovid. A. A. III 605: *Cum melius foribus possis, admitte fenestra* amatorem. Cfr. J. Marquardt, antiq. Rom. privat. pg. 241.

2. *Iactibus*] ita cum optimis codicibus scribendum est. Nam *iactus* sunt lapidum, *ictus* autem vectium et securium, quibus ianuae expugnantur nec facile attingi possunt cubiculi fenestrae. Cf. c. III 26, 7. 8. Theocr. 2, 127 *εἰ - ἁ θύρα εἴχετο μόχλῳ, Πάντως καὶ πελέκεις καὶ λαμπάδες ἦνθον ἐφ᾽ ὑμέας.*

3—6. Propert. II 19, 5. ad Cynthiam rus profectam: *Nulla neque ante tuas orietur rixa fenestras, Nec tibi clamatae somnus amarus erit.* — *amatque*] Verg. Aen. V 163: *Litus ama,* serva. «Aegre igitur ianua recedit a limine, obserata iam manet, quae ante *multum facilis,* te amatorum precibus cedente, libentissime et crebro aperiebatur.» *Facilis ianua* potius iungo quam *cardines facilis* accus. pluralis. Cfr. Tibull. I 2, 7: *Ianua difficilis dominae.* Ovid. Am. I 6, 2: *Difficilem moto cardine pande forem.* Contra Iuven. 4, 63: *facili patuerunt cardine valvae.* — *multum facilis*] ut Sat. I 3, 57: *multum demissus homo.* Sat. II 3, 147: *medicus multum celer.* Burmannus et Schraderus, qui coniecere *multis facilis,* hunc usum v. *multum* non videntur attendisse.

7. *Me*] *παρακλαυσίθυρον*, ut c. III 10, sive cantilena est amatorum: «Dum ego, tuus qui sum, per longas noctes exclusus excrucior cet.» — Similes imprecationes sunt apud Ovid. A. A. III 69: *Tempus erit, quo tu, quae nunc excludis amantes, Frigida deserta nocte iacebis anus; Nec tua nocturna frangetur ianua rixa, Sparsa nec invenies limina mane rosa.* Contra Asclepiades Anth. Pal. I. p. 129: *Νύξ, σὲ γάρ, οὐκ ἄλλην μαρτύρομαι, οἷά μ᾽ ὑβρίζει Πυθιὰς ἡ Νικοῦς, οὖσα φίλ᾽ ἐξ ἀπάτης. Κληθείς, οὐκ ἄκλητος ἐλήλυθα· ταῦτα παθοῦσα Σοὶ μέμψαιτ᾽ ἐπ᾽ ἐμοῖς στᾶσα παρὰ προθύροις.* —

Quae prius multum facilis movebat
Cardines. Audis minus et minus iam:
'Me tuo longas pereunte noctis.
Lydia, dormis?'

Invicem moechos anus arrogantis
Flebis in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento,

7. *Metu. o.* (sic) T. — *longa - nocte* T, *longam noctem* Bentl. coni. — 11. *Threcio* e cod. Gotting. Gesner. — *bacchata* malebat Bentl.

longas noctis] «est hodie et antea saepe»; sic necessarius non est Bentleii singularis. Cfr. Pseudotibull. III 6, 53: *Quam vellem longas tecum requiescere noctes Et tecum longos pervigilare dies!* (Ovid. Am. II 19, 21: *Et sine me ante tuos proiectum in limine postes Longa pruinosa frigora nocte pati.* Asclepiades in Anth. Pal. I. p. 138: *Νὺξ μακρὴ καὶ χεῖμα, μέσην δ' ἐπὶ Πλειάδα δύνει, Κἀγὼ πὰρ προθύροις νείσσομαι ὑόμενος, Τρωθεὶς τῆς δολίης κούρης πόθῳ. οὐ γὰρ ἔρωτα Κύπρις, ἀνιηρὸν δ' ἐκ πυρὸς ἧκε βέλος.*)

9. 10. *Invicem*] barbare «vice versa». Hand. Turs. III. p. 455. «Ut antea dura eras, ita mox poenas insolentiae datura vicissim querere de moechorum te repellentium arrogantia, quando in solitario angiportu (ubi prostabant scorta vilissima) contempta ab omnibus frustra captabis, qui te vetulam velit.» — *Flebis* significare nequit: «Frustra cum lacrimis moechos precabere, ne te dedignentur», ut volt Gargallus.

10—12, *solo*] «deserto», ut Plaut. Rudens 227: *Nec magis solae terrae solae sunt quam haec, sunt loca atque hae regiones.* Verg. Ge. III 212: *in sola relegant Pascua* (tauros). — *levis*] «ab omnibus spreta, nullo loco habita.» Seneca Herc. fur. 1308: *anima levis*, id est, vilis et abiecta. Certe non est «vana ac temeraria», neque «impudens»; minime vero: «quae vivere cupit ut iuvenis puella», aut: «quae pro superba facilior facta est», ut alii explicant. — *angiportus*, iter compendiarium in oppido. Festus. *Hintergasse* Zumpt *Römisches Wohnhaus* p. 6. Sine semita et satis angusti erant, ita ut vehicula nulla per eos commeare possent. Opponitur quadrivio apud Catull. 58, 4: (*Lesbia*) *Nunc in quadriviis et angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes.* Alteram formam habet Terent. Eunuch. 844: *ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, in angiportum quoddam desertum.* — «Flebis tum, cum aquilo vehementius etiam solito flabit atque saeviet spississimaeque erunt noctis tenebrae, utpote in interlunio», intermenstruo, *μεσοσελήνῳ*, quod etiam *lunam silentem*, *silentium lunae* appellabant; biduum illud, quo in coitu solis luna non conspicitur. Theophrast. de ventis 3: *αἱ σύνοδοι τῶν μηνῶν χειμεριώτεραι.* Vegetius de re mil. IV 40: *Interluniorum dies tempestatibus plenos et navigantibus quam*

Cum tibi flagrans amor et libido,
Quae solet matres furiare equorum,
Saeviet circa iecur ulcerosum,
    Non sine questu,

Laeta quod pubes hedera virente

13. *cupido* pr. B. — 17. *virente* Sbcdπφψ Graevianus, Vossianus, Bentley, Haupt, Vahlen, Kiessling, *virenti* ceteri codices etiam Marii Victorini pg. 157 K., edit. plerique.

maxime metuendos non solum peritiae ratio, sed etiam volgi usus intellegit. Effrenata autem his vv. Lydiae exagitatur libido, quippe quae etiam procellosa nocte in angiportu aliquo adulteros exspectet. — Incredibilem in modum nuper nonnemo sic exposuit: «In solitario angiportu, qui angiportus bacchatur magis quam aquilo.» Mire etiam Dillenburger (in edit. I): «Flebis magis quam Thracius ventus, cum sub interlunia bacchatur», id est, «fletus tuus superabit strepitum aquilonis.» Alii mutata distinctione sic: «Cum tibi amor et libido circa iecur saeviet magis quam Thracius ventus, qui sub interlunia bacchatur.» Sed haec constructio perquam est difficilis et contorta praestatque explicare *magis* «vehementius quam alias solet.» Ovid. Trist. I 2, 29: *Boreas bacchatur ab Arcto.* Coniectura sua *bacchata* hoc volebat Bentleius: «Cum tu magis bacchabere quam ventus Thracius sub interlunia.» Nemo adhuc probavit, et merito. — Ceterum tertius versus cum quarto coniunctus est continuato vocabulo *inter-lunia*, ut c. I 2, 19. 20. Cf. proleg. XLVIII.

14. *furiare*] in furorem adigere, ut Verg. Aen. II 407: *furiata mente Coroebus.* Verg. Ge. III 266: *Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.*

15. *ulcerosum*] «tamquam ulceribus corrosum, misere exagitatum propter ardorem libidinis, cuius sedes est iecur.» Idem est, quod Petronius 17: *saevit in praecordiis;* et sic frequenter Celsus *circa pectus dolor* (2, 8.) ac similia. Cfr. Hand Turs. II. p. 62. Theocr. 11, 16: ἔχων ὑποκάρδιον ἕλκος Κύπριος ἐκ μεγάλας, ἅ οἱ ἥπατι πᾶξε βέλεμνον. Id. 13, 71: χαλεπὰ γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἄμυσσεν. Epist. I 18, 72: *Non ancilla tuum iecur ulceret ulla puerve.* Hieronymus Ep. 64. p. 355. Ven.: *Voluptas et concupiscentia iuxta eos, qui de physicis disputant, consistit in iecore.*

17—19. *pubes*] c. II 8, 17: *Adde, quod pubes tibi crescit omnis.* — «*hedera virens, hellgrünes Epheu, pulla myrtus, dunkelgrüne Myrte.*» Voss. «Est enim myrtus viridis et subnigra, quales sunt in Italia frequentissimae; *niedrige graulichgrüne Myrten*, ut Goethii verbis utar in Itin. Ital. T. XXIII. Opp. p. 10.» Iacob Quaestt. ep. p. 78. Ovid. A. A. III 690: *Ros maris et lauri nigraque myrtus olent.* — «Iuventus», inquit, «ut coronas recentes hederae atque myrti praefert flaccescentibus, ita teneras puellas tibi iam vetulae.» Eadem allegoria c. IV 13, 9. *aridas quercus.* Archiloch. fragm. 100 Brgk.: Οὐκέθ᾿ ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη. Aeschyl. Agam. 79: Τό θ᾿ ὑπέργηρων φυλλάδος ἤδη κατακαρφομένης τρίποδας μὲν ὁδοὺς

Gaudeat pulla magis atque myrto,
Aridas frondis hiemis sodali
Dedicet Euro.

20. *Euro*] auctore Rutgersio Bentleius et sic iam Aldus 1501. 1509., ex quarum altera utra Iulius Caesar Scaliger Poëtic. p. 340. hunc locum afferens item habet *Euro*, codices et schol. habent *Hebro*. Codices secuti suut Orelli, O. Keller ed. 1; Bentleium Haupt, Vahlen, L. Müller, O. Keller ed. 2. 3, Kiessling.

Στείχει. Anthol. Pal. II. p. 426: *νῦν δ' ἐμαράνθης, Γήραος αἰχμηρῷ καρφομένη θέρεϊ.* Nec differt Anthol. Pal. II. p. 483. *τὰ παιδικὰ* si infida fuerint, *μύρτον ἕωλον Ἐρρίφθω ξηροῖς φυρόμενον σκυβάλοις.* Pers. Sat. 5, 59: *veteris ramalia fagi.*

20. *Euro*] scripsimus codicum lectione *Hebro* spreta: nam primum absurdum est, cum res in urbe Roma gestae describantur, de flumine Thraciae cogitare, de quolibet autem flumine gelido nemo umquam Hebrum adhibuit; deinde Hebrus fluvius haud recte *hiemis sodalis* vocatur, neque idem est quod Claudian bell. Pollent. (Getic.) 339 Rhenum Danuviumque *ambo Boreae Martique sodales* dicit. *Eurus,* autem, ut Thraciae animae dicuntur *veris comites* c. IV 12, 1, ut *Notus devexi comes Orionis* c. I 28, 21 apte appellatur *hiemis sodalis;* folia autem arida praecipue Eurus praedatur: c. III 17, 13. — *Dedicet*] iocose: «tamquam donum vento dignum inutiles illas frondes ei tradat, immittat.» Etiam Verg. Aen. I 317: *praevertitur Eurum* codices habent *Hebrum*, ubi Servius falso Hebrum ob velocitatem laudari dicit, 'nam est quietissimus etiam cum per hiemem crescit.' («Remotissimo Thraciae amni nemo Romae degens dedicaverit aridas frondes. Neque tamen receperim coniecturam *Euro,* sed bonum dormitasse Homerum crediderim, inductum fortasse Graeco quod imitabatur exemplo.» Steiner *Comm. Hor. Spec. II.* p. 27!)

CARMEN XXVI.

Musis amicus tristiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis, quis sub Arcto
Rex gelidae metuatur orae,

XXVI. Inscr. volg. *Ad Aelium Lamiam.* — *Ad Musas de Aelio* (*Caelio* BT) *Lamia* BST. — Post v. 2. deficit Cod. d usque ad Carm. 28, 34.

XXVI. «Musa, cui totus deditus res extra me positas nihil curo, celebra Lamiam meum!» L. (non Q.) Aelius Lamia nobilissima gente ortus consul a. u. c. 756. Cfr. c. III 17, 1. Epist. I 14, 6. Tacit. Ann. IV 13. VI 27., ubi ad ann. u. c. 786. eius mors refertur. Filius est L. Aelii Lamiae, praetoris a u. c. 711, quem laudat Cicero pro Sestio 29. ad Att. V 8, 3 alibi. Cum hoc carmen componeretur, admodum adulescens fuerit necesse est, atque vel ideo incredibile videtur eum hominem fuisse *μελαγχολικὸν* et anxium, ut volunt nonnulli; immo nobili optimaeque spei adulescentulo gratificari voluit hoc odarium ei mittens, cum iuniorem amicum poësi hac nova (v. 10.) delectari probe sciret. — Carmen hoc non multo ante scriptum est, quam Tiridates Phraatem auxilio Scytharum paternum regnum petentem metuens ad Octavianum in Syria capta Alexandria morantem profugit (Dio Cassius LI 18) i. e. anno 724. De ceteris temporum rationibus vide excursum.

1. *Musis amicus*] «Ego, cui favent quemque tuentur Musae, curas omnes longe a me pello.» — *metus*] Pluralis rarior. Ovid. Fast. I 16: *Deque meo pavidos excute corde metus.*

2. *protervis*] Idem *ἐπίθετον* pro «impetuosis, violentis» dat Africo epod. 16, 22. Similiter Lucret. VI 111: *petulantibus auris.* Verg. Aen. I 536: *procacibus Austris.* Sententia est iam Homerica. Odyss. ϑ 408: *ἔπος δ' εἴπερ τι βέβακται Δεινόν, ἄφαρ τὸ φέροιεν ἀναρπάξασαι ἄελλαι.* — *in mare Creticum*] Soph. Trach. 117: *βιότου πολύπονον, ὥσπερ πέλαγος Κρήσιον*, ubi Schol.: *ὡς πάνυ χειμαζομένης τῆς περὶ Κρήτης θαλάσσης.*

3. *Portare ventis*] Frequenter etiam apud Graecos. Apollon. Rh. I 1334: *ἀλλ' ἀνέμοισι Δώομεν ἀμπλακίην.* Theocr. 22, 167: *Ἴσκον τοιάδε πολλά· τὰ δ' εἰς ὑγρὸν ᾤχετο κῦμα Πνοιὴ ἔχοισ' ἀνέμοιο.* Anacr. 56, 9 Bgk.: *ἐμῶν φρενῶν μὲν αὔραις φέρειν ἔδωκα λύπας* Tibull. I 5, 35: *nunc Eurusque Notusque iactat odoratos vota per Armenios.* Ovid. Trist. I 2, 15: *Terribilisque Notus iactat mea dicta precesque.*

3. 4. *quis - rex gelidae orae,*] sub septentrione positae, metuatur. Orelli aliique *quis* esse putabant *a quibus;* qua forma usus est Catullus (63, 46. 64, 80. 145. 66, 37), Vergil. Aen. I 97, Horat. epod. 11,

Quid Tiridaten terreat, unice
Securus. O, quae fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiae coronam,

Pimplea dulcis. Nil sine te mei

5. *Tiridaten* cod. plerique, ut Lucian. Dial. mer. 9, 2: *Τιριδάταν*, pauci Tyridaten. — 9. *Pimplea* editiones inde a Lambino pleraeque, cod. *Piplea;* Nic. Heinsius *Pimplei* prob. Bentley, Haupt, Vahlen, L. Müller, Eckstein, Kiessling alii.

9, sat. I 1, 75. 3, 96. 4, 72. 130. 5, 42. 9, 27. II 8, 18; prorsus abstinuit in lyricis et epistulis (confer Waltzii lib. des variations de la langue d'Horace, Paris 1881. pg. 49). Quis autem rex significetur multi dubitant. Quod plerique Scytharum regem significari arbitrantur, L. Müller tollendam esse censuit intolerabilem tautologiam in eis quae sunt *quid Tiridaten terreat;* coniecitque *quod Tiridaten terreat.* At verba *quis rex gelidae orae* non videntur ad Scytharum, sed ad Dacorum regem referenda esse, de quo c. III 8, 18, vel ad Bastanarum, de quo Dio Cassius. Vide excursum. — *gelidae orae*] Cf. illud Lucani V 55: *gelidae dominum Rhescuporin orae.*

5. *unice*] «prorsus incuriosus, dum volgares homines multa ea de re loquuntur.»

6. *integris*] «*ἀκηράτοις* (Eurip. Hippol. 73.), a nullo contaminatis, puris atque illibatis;» idem significat, quod v. 10. *fidibus novis*, carminum genus novum. Lucret. IV 2: *iuvat integros accedere fontes.* Verg. Ge. II 175: *sanctos ausus recludere fontes.*

7. *apricos*] «in locis apricis natos et propterea melius olentes ac laetissimis coloribus nitentes», ut Ovid. Met. IV 331: *Hic color aprica pendentibus arbore pomis.* — Nec vero bis idem dicit poëta, ut ratus est H. Peerlkamp, sed est: «necte coronam, et quidem privam eam meo Lamiae.»

8. *coronam*] Saepe de carminibus in laudem alicuius compositis. Pind. Olymp. 6, 86: *ἀνδράσιν αἰχματαῖσι πλέκων ὕμνον.* Nem. 7, 77: *Εἴρειν στεφάνους ἐλαφρόν· ἀναβάλεο· Μοῖσά τοι Κολλᾷ χρυσὸν ἔν τε λευκὸν ἐλέφανθ᾽ ἁμᾶ Καὶ λείριον ἄνθεμον ποντίας ὑφελοῖσ᾽ ἐέρσας·* ubi Musa coronam nectit longe nobilissimam ex auro, ebore, coralio. Antipat. Sid. Ep. 70. de Sapphone: *ἃς μέτα Πειθὼ Ἔπλεκ᾽ ἀείζωον Πιερίδων στέφανον.* Ceterum v. 8. est praecedentis *ἐπεξήγησις·* «necte flores, quibus coronetur Lamia:» nec vero interpungendum ut voluit Peerlcampius: *apricos necte flores, necte, meo Lamiae coronam.*

9. *Pimplea*] Strabo IX 25. p. 410: *ἐνταῦθα* (in Boeotia) *δ᾽ ἐστὶ τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν καὶ ἡ Ἵππου κρήνη καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον· ἐξ οὗ τεκμαίροιτ᾽ ἄν τις Θρᾷκας εἶναι τοὺς τὸν Ἑλικῶνα ταῖς Μούσαις καθιερώσαντας· οἳ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λείβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν. ἐκαλοῦντο δὲ Πίερες· ἐκλιπόντων δ᾽ ἐκείνων Μακεδόνες νῦν ἔχουσι τὰ χωρία ταῦτα.* Hinc Musae apud Alexandrinos *Πιμπληίδες* et *Πιμπληιάδες* (Orph. fragm. 46.); unde *Pimpleï*

Prosunt honores: hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro
Teque tuasque decet sorores.

10. *Prosunt* cod. plerique, *Possunt* ex Lambini cod. aliquot et Bersmanni uno Bentley.

hic quoque maluit Bentl., cum *Pimplea* locus sit (de fonte Stat. Silv. I 4, 26.). Sed codices formam Latinam tuentur. Altera usurpata esset, ut Ovid. Met. I 504: *Peneï, mane.*

10. *Prosunt*] firmatur ab optimis et antiquissimis codicibus. Quamquam elegantius multis videtur *possunt*, vide tamen ne substitutum sit a librario nimis memori Vergiliani illius Aen. IX 446: *Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt:* et sic Moschus 3, 132: *εἰ δέ τι κἠγὼν Συρίσδων δυνάμαν κτλ.*. — *honores* ut Pind. Nem. 9, 10: *ἐπασκήσω κλυταῖς ἥρωα τιμαῖς.* — *fidibus novis*] «a nullo Romanorum antea pulsatis» Verg. ecl. 3, 86: *Pollio et ipse facit nova carmina;* id quod intellegendum reor de novo genere Latinae tragoediae ab eo exculto, diverso ab antiquiore Pacuvii et Accii, ut posteriores, Varius Ovidiusque, aliam rursus viam ingressi sunt.

11. *Lesbio*] Versus haud satis concinne compositus; hic nomini proprio tribuenda erat ista licentia. Cfr. Lachmannum in Frankii Fastis p. 239. (opusc. pg. 80.) Perquam autem ingeniosa est fabula apud Phanoclem v. 15. et Ovid. Met. XI 55. e Thracia Lesbum delatum esse Orphei caput lyramque. Hic, ut alibi, Alcaei praecipue lyricum genus, quod Horatius imitabatur, significat. — *sacrare*] immortalitati consecrare. Stat. Silv. IV 7, 7: *Si tuas cantu Latio sacravi, Pindare, Thebas.* Similiter etiam in pedestri oratione. Liv. VIII 6: *Haud frustra te patrem deum hominumque hac sede sacravimus.* Tac. Ann. IV 37: *per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum.* — Falsa autem est interpretis cuiusdam opinio, id spectasse Horatium, ut Lamiam ad poësin lyricam temptandam excitaret; nam nec in poëtae verbis quidquam inest, quod hoc prodat aut significet, et nimis magnus, opinor, iam erat mediocrium poëtarum, Horatio admodum molestorum, numerus, quam ut eum augere cuperet. Immo blanda est gratulatio, fore, ut hoc ipso carmine Lamiae nomen perpetuo maneat.

EXCURSUS.

Carmen hoc scriptum est, ut c. III 17, ad L. Aelium Lamiam, Lucii filium. Ortus est ex honestissima (*genus illi decorum* Tac. annal. VI 27) satisque fortunata gente Aeliorum, qui — ut iocans Horatius c. III 17, 5 scribit — a Lamo antiquissimo Laestrygonum rege originem

suam ducebant. Pater eius saepius apud Ciceronem cum laude commemoratur, pro Sestio 29: *L. Lamiam, qui cum me ipsum pro summa familiaritate, quae mihi cum patre eius erat, unice diligebat, tum pro re publica vel mortem oppetere cupiebat, in contione relegavit* Gabinius consul; in Pisonem 64: *videre equites Romani non possunt, quo ex ordine vir praestantissimus et ornatissimus, L. Aelius, est te consule relegatus;* ad famil. XI 16, 2 *L. Lamia praeturam petit; hoc ego utor uno omnium plurimum. Magna vetustas, magna consuetudo intercedit quodque plurimum valet, nihil mihi eius est familiaritate iucundius. Magno praeterea beneficio eius magnoque merito sum obligatus. Nam Clodianis temporibus, cum equestris ordinis princeps esset proque mea salute acerrime propugnaret, a Gabinio consule relegatus est.* Confer praeterea ad Quintum fr. II 13, 2; ad Attic. XI 7, 2. XIII 45, 1. Huius duo fuerunt filii, quorum uterque Horatio erat familiaris carusque; alter, minor natu, ut videtur, Quintus mortuus est eo tempore cum Horatius quartam decimam libri primi epistulam composuit; alter, Lucius, ob morum suavitatem, animi candorem, ingenii facultates aequalibus omnibus carissimus fuit, vide c. I 36, 6. Velleius Paterculus II 116: *Aelius Lamia, vir antiquissimi moris et priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germania Illyricoque et mox in Africa splendidissimis functus ministeriis, non merito, sed materia adipiscendi triumphalia defectus est.* Consul fuit a. 756 (J. Klein, f. consul. pg. 15), mortuus est *vivida senectute,* ut ait Tacitus annal. VI 27. anno 786. Hunc igitur optimae spei adulescentulum hoc carmine alloquitur Horatius, ut novum artis lyricae genus ei dicaret. Veri simile est enim in hoc carmine primo omnium stropham Alcaicam adhibitam esse: vide prolegomena pg. XXXI. Demonstratur hoc verbis disertis v. 10 sq. *fidibus novis — Lesbio plectro;* accedit neglegentia quaedam metrica, quam in tertio versu bis admisit v. 7 *gaudes apricos | necte | flores;* v. 11 *hunc Lesbio | sacrare | plectro;* hac licentia non usus est poeta nisi in paucis primi et alterius libri carminibus (I 16, 3. 29, 11. II 1, 11. 13, 27. 14, 11. 19, 11), quae omnia anno 724 vel proximis composita sunt. Accuratius autem huius carminis tempus definiri potest. Phraates enim, Orodis regis Parthorum filius, cum M. Antonium vicisset a. 718, *victoria insolentior redditus,* ut ait Justinus XLII 5, *cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente regem Parthi Tiridatem quendam constituerant, qui audito adventu Scytharum cum magna amicorum manu ad Caesarem in Hispania bellum tunc temporis gerentem profugit.* Idem narrat Dio Cassius LI 18, nisi quod Caesarem non in Hispania, sed in Aegypto versatum esse dicit: οὐ προσέθετο τῷ αὐλῶν συμμαχίαν αἰτησάντων, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπεκρίνατο

ἄλλο οὐδὲν ἢ ὅτι βουλεύσεται, πρόφασιν μὲν ὡς καὶ περὶ τὴν Αἴγυπτον ἀσχολίαν ἔχων, ἔργῳ δὲ ἵν᾽ ἐκτρυχωθεῖεν ἐν τούτῳ μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους. Huc pertinet quod est in monum. Ancyrano V 54 (pg. 135 ed. Momms. 2): *supplices ad me confugerunt reges Parthorum Tiridates* cet. Itaque ea tempora nostrum carmen videtur spectare, quibus Tiridates metuebat, ne Phraates auxilio Scytharum ipsum pelleret regnoque paterno iterum potiretur: id quod in annum 724 ineuntem cadit. Paulo post igitur scriptum est alterum carmen alcaicum c. II 13, quo arboris ictus fatalis commemoratur, Kal. Martiis eiusdem anni. Anno post, i. e. ad Kal. Martias a. 725 Horatius c. III 8 illas Parthorum controversias significans scripsit: v. 19 sq. *Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis.* Sed vicit Phraates, vel, ut ait Hor. c. II 2, 17 *redditus* est *Cyri solio.* Vide disserentem de his rebus Mommsenum in ed. 2. monum. Ancyr. pg. 136 sq. — *Rex* autem *gelidae orae* non potest esse idem Scytharum rex, qui Phraaten adiuvit, sed Cotiso Dacus (c. III 8), de quo Mommsen l. l. pg. 130: 'Per bellum Actiacum timuerunt Itali homines non magis classem Aegyptiacam, quam incursionem Dacorum, sicut apparet ex Vergilio in georg. II 497: *coniurato descendens Dacus ab Histro*, item ex Horat. sat. II 6, 53 (quae scripta est a. 723): *num quid de Dacis audisti?* et c. III 6, 13 *paene occupatam seditionibus delevit urbem Dacus et Aethiops, hic classe formidatus* cet.' Similem curam duplicemque timorem nostro carmine significat poeta; 'quis rex nobis, quis Tiridati terrorem iniciat, equidem prorsus non curo.'

CARMEN XXVII.

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare Thracum est: tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis!

XXVII. Inscr. volg. *Ad sodales.* — *Ad sodales suos* ST. — 3. *inverecundumque* Bentleii dubia suspicio.

XXVII. ‘*Προτρεπτικὴ* ode est haec ad hilaritatem, cuius sensus sumptus ab Anacreonte ex libro tertio.’ Porphyr. Convivium cum amicis celebratum lyrice describit. (A. u. c. 725?) Servavit locum Athenaeus X p. 427 A: *Παρὰ Ἀνακρέοντι* (fr. 63 ed. Bgk.[4]) *εἷς οἴνου πρὸς δύο ὕδατος· Ἄγε δή, φέρ' ἡμίν, ὦ παῖ, Κελέβην, ὅκως ἄμυστιν Προπίω, τὰ μὲν δέκ' ἐγχέας Ὕδατος, τὰ πέντε δ' οἴνου Κυάθους, ὡς ἀνυβριστὶ Ἀνὰ δηὖτε βασσαρήσω. — Ἄγε δηὖτε μηκέθ' οὕτω Πατάγῳ τε κἀλαλητῷ Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ Μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς Ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.*

1. *Natis*] «velut natura factis, ad hoc unice destinatis.» Schol. comparat Lucilii v. (fr. inc. 68 ed. L. M.) *podicis Hortensist: ad eam rem nata palaestra,* similiter de re arte facta; sic Martial. XIV 102: *Accipe non vili calices de pulvere natos.* — Non intellego, quomodo indocti librarii errori *Nactis* critici adscribere potuerint: «Non male.» *in usum laetitiae*] Sic Cic. Phil. XIV 1: *laetitiae usus satis est maximae.* — *Scyphus* Baccho sacer Herculis poculum, ut Liberi patris cantharus. Macrob. V 21, 16.

2. *Pugnare*] poculis pro telis uti in *παροινίᾳ* Thracum est, *hominum violentorum.* Corn. Nep. Alcib. 11, 4. Callimachi fragm. 109. pg. 376 O. Schn. *Καὶ γὰρ ὁ Θρηΐκίην μὲν ἀπέστυγε χανδὸν ἄμυστιν Ζωροποτεῖν.* — *tollite*] «Procul maneto a nostro convivio mos ille.»

2. «Arcete rixas, nolite eas excitare, ut, quemadmodum debet, *verecundus* maneat Bacchus nihilque committatur, quod dedeceat ac perturbet quietam nostram compotationem.» Cuninghamii coni. *verecundique - - prohibete* sententiam prosae orationi accommodat. Ut hic, c. I 18, 7: *modicus Liber.* Contraria ratione, quae hic praepostera foret, epod. 11, 13: *inverecundus Bacchus* fit temulentiâ. Alexis in Exc. Grotii p. 597: *Ὁ γὰρ διμάτωρ Βρόμιος οὐ χαίρει Ἀνδράσι πονηροῖς οὐδ' ἀπαιδεύτῳ βίῳ.*

4. *prohibete*] Eadem constr. Cic. de imp. Cn. Pomp. 18: *aliquem calamitate prohibere;* Ep. I 1, 31: *corpus prohibere cheragra.* Liv. XXXI 25: *agros sociorum populationibus prohibere.* Cf. Halmium ad Cic. l. l.

5. Post Thracas alterius immanitatis barbarae exemplum affert *Medos* s. Persas Parthosque, qui *acinace,* incurvo gladio, accincti mensae accumbebant, cum Romanis non liceret cum telo in urbe esse.

Vino et lucernis Medus acinaces
Inmane quantum discrepat: inpium
  Lenite clamorem, sodales,
    Et cubito remanete presso!

Voltis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiae
  Frater Megillae, quo beatus

5. *acinaces* pauci, sed boni codices (Graevianus, Vossianus, Rπ, Porphyrionis codex Monac. pr.), ceteri *acinacis* (cf. ad c. III 6, 9). — 6. *discrepet* B. — 9. *roltis* superscr. *u.* B.

— *Vino et luceruis*] «A συμποσίῳ per noctem producto abhorrent tela.» Dativi apti sunt a. v. *discrepat*, de qua re vide ad c. I 3, 13. II 2, 18, — Persico voc. ἀκινάκης propter priorem rei ignorationem inde a bellis Persicis usi sunt Graeci. Sophocl. tragm. 899. Dind. Plato de Rep. 8. p. 553: *μέγαν βασιλέα -- τιάρας καὶ στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύντα.*

6. *Inmane quantum*] *ἀμήχανον ὅσον.* Hoc modo teste Nonio iam Sallustius usus est: *inmane quantum animi exarsere.* Contra Cic. orat. 87: *nimium quantum.* Liv. II 1, s. f.: *mirum quantum.* — *inpium*] quatenus pax, quae in convivio libationibus in deorum honorem finiendo servari debet, nefarie turbatur; et sic accedit v. ad notionem: «insanum, furibundum.»

8. *cubito -- presso*] «cubito sinistro placide pulvillis innixo.» Phocylid. fragm. 7: *Χρὴ δ' ἐν συμποσίῳ κυλίκων περινισσομενάων Ἡδέα κωτίλλοντα καθήμενον οἰνοποτάζειν.* Achill. Tat. pag. 9. ed. Iacobs: *Ἐρείσας δὲ κατὰ τῆς στρωμνῆς τὸν ἀγκῶνα καὶ ἐγκλίνας ἐμαυτὸν κτλ.*

9. *Voltis*] «Equidem potare desinam, nisi, missis iurgiis, sermones potius de vestris amoribus instituetis.» — *severi*] *δριμέος.* austeri, *fortis* Sat. II 4, 24. Athen. I 26. c: *εἴδη δύο (τοῦ Φαλερίνου), ὁ αὐστηρὸς καὶ ὁ γλυκάζων.* Catull. 27, 1: *Minister vetuli puer Falerni Inger mi calices amariores.*

10—12. Interrogationis signum protasin hypotheticam esse significat, quasi esset: «Si voltis.» «Ea dumtaxat condicione bibam, ut Megillae frater amores suos nobis narret.» Hoc autem sermonis veluti deverticulo clamorem convivarum sedare studet. — *Opus* Locrorum urbs et portus, ubi Deucalion habitasse eiusque uxor Pyrrha mortua ac sepulta esse fertur, nunc *Γαρδινίτσα* pagus; v. Bursiani Graeciae descr. I pg. 191. — *Frater*] Manifesto ficta persona, ut ipsa *Megilla Opuntia,* in qua ita a patria denominanda rursus gratum sonum secutus est, per quem omnes vocales sine littera canina resonant. Eleganter non nominat adulescentem ipsum, sed a pulchra sorore designat, ut sodalium iuvenum attentionem acuat. Aeque enim libere et solute in rebus venereis versabantur antiqui atque solent eorum posteri. — In proximis coniungendum est: *quo volnere, qua sagitta beatus pereat. beatus* participium verbi apud Horatium usitatissimi, vide c. II 3, 7. IV 8, 29. epist. II. 2, 121. — *volnere*] ut Verg. Aen. IV

Volnere, qua pereat sagitta.

Cessat voluntas? Non alia bibam
Mercede. Quae te cumque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus ingenuoque semper

13. *voluntas* AOMRγ Argentor., Lipsiensis, *voluptas* BSTc$\lambda\pi\varphi\psi$ Graevianus Vossianus Leidensis, Porphyrio, prob. Peerlcampio, recepit Ad. Kiessling.

2: *Volnus alit venis.* Sic etiam *τραῦμα* absolute Graeci usurpant. Cfr. Chariton. Aphrod. I 1, 7 ed. Hercher: *ταχέως πάθος ἐρωτικὸν ἀντέδωκαν ἀλλήλοις· ὁ μὲν Χαιρέας οἴκαδε μετὰ τοῦ τραύματος ἀπῄει.* — *sagitta*] ut saepe Graeci *τόξον, βέλος Ἔρωτος.* De amoribus suis ut in conviviis inter se confabularentur iisque propinarent iuvenes, moris erat. Theocr. 14, 18: *Ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον, Ὧτινος ἤθελ' ἕκαστος. ἔδει μόνον ᾧτινος εἰπεῖν·* ubi Schol.: *οὕτω γὰρ εἰώθασι ποιεῖν ἐν τοῖς συμποσίοις, ἄκρατον λείβειν καὶ ὀνομάζειν τινὰς ἐρωμένους ἢ φίλους καὶ ἐναποχεῖν τῇ γῇ καὶ φθέγγεσθαι τῶν φιλτάτων τὰ ὀνόματα.* Catull. 6, 15. ad Flavium: - *quidquid habes boni malique Dic nobis. Volo te ac tuos amores Ad caelum lepido vocare versu.* Martial. I 72: *Naevia sex cyathis, septem Iustina bibatur.*

13. *Cessat*] «tardatne?» Sine interrogatione: «hoc temporis momento non adest voluntas, sed fortasse statim veniet.» Notandum erat ideo, quia alii minus accurate explicarunt: «deest (prorsus).» — *Voluntas* scripsimus cum antiquis bonisque codicibus etsi maior pars codicum cum Porphyrione habet *voluptas.* Recte Pseudo-Acron explicat *voluntas confessionis;* male Porphyrion: *voluptas bibendi,* quam interpretationem amplexus Peerlcampius haec adnotavit: 'Fuit hoc convivium hilarius, in quo magister bibendi imperium severe exercebat. Horatius amabat libertatem. Nunc magister eum iusserat partem Falerni fortioris sumere. Negabat. Hinc clamores et metus rixarum Horatius exclamat: *Natis in usum laetitiae* sq. Tum partem illam Falerni ita effugere conatur, ut dicat se eam certa condicione hausturum. Nominet frater Megillae amicam suam et bibat eam, hoc est, tot pocula quot litterae sint in eo nomine. Idem faciam. Ille non audebat eam nominare et se excusat, quasi iam satis bibisset et voluptas cessasset.' Eamque explicationem probavit Kiessling, sed quod idem lectionem volgatam *cessat voluntas* ad *voltis me-sumere* refert et significare putat: 'equidem bibere nolo', erravit: Horatius enim ut clamorem leniat, ad aliam rem, i. e. ad amores sociorum convertere volt animos; dicit igitur: 'visne tu puellae a te amatae nomen confiteri?'

14. *Venus*] Vergil. Ecl. 3, 68: *Parta meae Veneri sunt munera.*

15. *adurit*] «penitus urit», ut Ovid. Her. 12, 180: *ardores vincet adusta meos.* In hac re dicunt etiam *exurere* Tibull. IV 2, 5. et Prop. II 30, 29: Iuppiter *ut Semela est combustus.*

16. *ingenuo*] ingenuae mulieris, non ancillae vel libertinae. «Nobili;

Amore peccas. Quidquid habes, age,
Depone tutis auribus. A miser,
Quanta laborabas Charybdi,
Digne puer meliore flamma!

Quae saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit deus?

19. *laborabas* codices fere omnes, in his Blandinius antiquissimus, *laboras* Graevianus, Monacensis paucique alii, *laboras in* Aldus, Bentley, *laboras ab* Oudendorp.

laudandoque electionem cogit illum fateri, quam diligat.» Acron Nannii.

17. *peccas*] quatenus omnis amor animi est perturbatio; et sic frequenter Latini de amoribus v. *peccandi* usurpant. Cfr. c. I 33, 9. Sat. I 2, 63. *Sic in ancilla delinquere* Ovid. Am. II 8, 9. et apud Tib. IV 10, 2: *ne male inepta cadam.* — Chariton I 2, 6: *ὁ Χαιρέας νεωτερικῶν ἁμαρτημάτων οὐκ ἄπειρος.* — «Quaecumque amica tua est, insusurra mihi in aurem eius nomen; ego arcanum tuum religiose servabo.»

19. 20. *laborabas Charybdi*] «saucius eras amore puellae rapacis et avarae,» quales etiam Comici cum Chimaera, Scylla, Harpyiis, Charybdi compararant. Anaxilas apud Athen. XIII p. 558: *Ὅστις ἀνθρώπων ἑταίραν ἠγάπησε πώποτε, Οὗ γένος τίς ἂν δύναιτο παρανομώτερον φράσαι; Τίς γὰρ ἢ δράκαιν᾽ ἄμικτος ἢ Χίμαιρα πυρπνόος, Ἢ Χάρυβδις ἢ τρίκρανος Σκύλλα, ποντία κύων, Σφίγξ, Ὕδρα, λέαιν᾽, Ἔχιδνα, πτηνὰ δ᾽ Ἁρπυιῶν γένη, Εἰς ὑπερβολὴν ἀφῖκται τοῦ καταπτύστου γένους; -- Ἡ δὲ Φρύνη τὴν Χάρυβδιν οὐχὶ πόῤῥω που ποιεῖ;* Cic. de M. Antonio Phil. II 67: *Quae Charybdis tam vorax?* Idem de or. III 163. in pedestri oratione tropum mitigandum censet: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim.* Imperfectum autem *laborabas* refertur ad id tempus; quo puellae nomen ex eo quaesierat Horatius et quo ille respondere cunctatus erat; vel, si mavis, «*laborabas* omni illo tempore, qno ego, etsi amoris tui curiosus eum ignorabam». («Laborabas, et ego nesciebam.» Baxt.) Hoc non animadvertentes scripserunt librarii *laboras Charybdi;* alii ad explendum metrum inseruerunt *in.* Iam etsi verum est, quod contendit Bentleius, Latine non dici *laborare mari, itinere, puella,* dicitur tamen rectissime *laborare amore,* ut *laborare ambitione* Sat. I 4, 26. Ovid. Trist. I 11, 27: *Nam simul insidiis hominum pelagique laboro;* (cfr. item Epod. 11, 6: *furere aliqua:*) et hic *Charybdis* est amor puellae improbae, non puella ipsa. Atque omnino *laboras in* (quod per se rectum est, c. I 17, 19: *laborantes in uno Penelopen vitreamque Circen:*) librarii in *laborabas* numquam mutassent. — *flamma*] H. v. uno hoc loco per figuram utitur Horatius, persaepe contra Vergilius. (Aen. II 587. IV 23 et 66: *Est mollis flamma medullas* cet.)

21. 22. *Thessalis-venenis*] «medicamentis, incantamentis.» De *καταδέσμοις* propter seq. v. *illigatum* non cogitandum. Thessalia autem propter magas et *φαρμακευτρίας* infamis erat. Cfr. Schol. ad Eur.

Vix inligatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

Alc. 1128: *Ψυχαγωγοί τινες γόητες ἐν Θετταλίᾳ κτλ.* Plin. n. h. XXX 7: *Menander litterarum subtilitati sine aemulo genitus Thessalam cognominavit fabulam complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.* Comicam esse gradationem *sagam, magum, deum,* neminem fugit. Chariton IV 4, 4 ed. Herch.: *τίς σε θεῶν δυνήσεται σῶσαι;* in re desperata.

23. *inligatum*] tamquam draconis flexibus. Scil. vv. *triformi Chimaera,* ad utrumque v. et *inligatum* et *expediet* referri debent: «inligatum te Chimaera, ab ea te expediet.» Alia imago est laqueis amoris irretiri, ut Ibycus fr. 2. Bgk.: *Ἔρος αὖτέ με κυανέοισιν ὑπὸ βλεφάροις τακέρ' ὄμμασι δερκόμενος Κηλήμασι παντοδαποῖς ἐς ἄπειρα δίκτυα Κύπριδός με βάλλει.* Similiter Lucilius in Anth. Pal. II. p. 387. Telesillam *ἑταίραν* comparat cum Chimaera: *Οὔτε Χίμαιρα τοσοῦτον ἔπνει κακόν, ἢ καθ' Ὅμηρον (ὅσον σύ).* — *triformi*] Iliad. *Ζ* 181: *Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.* Chimaera Lyciae monstrum ex Typhone et Echidna natum. Hesiod. Theog. 325: *Τὴν μὲν Πήγασος εἷλε καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης.* Bellerophon Pegasi, equi alati, a Minerva in hanc rem ei traditi ope occidit monstrum illud ignivomum. (Iliad. l. l.: *Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο*).

CARMEN XXVIII.

Te maris et terrae numeroque carentis arenae
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera, nec quicquam tibi prodest

XXVIII. Inscr. volg. *Archytas.* — *Ad Archytam Tarentinum geometren* S. — *Ad Architen* (sic) *genere Tarentinum arte geometren* T. — 3. *litus* Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis, Hispaniensis, bλφψ, *latum* optimi codices (AOBRTγπ Argentoratensis) vitiose.

XXVIII. Tempus, quo hoc carmen compositum sit, definiri omnino nequit; sed superioribus carminibus lyricis a plerisque adnumeratur; demonstrat id metri genus, quo eodem in epodo duodecimo et c. I 7 usus est, demonstrat praeterea hiatus v. 24, quem praeter hunc locum nusquam in lyricis admisit; demonstrat sententia, quoniam ad naufragium spectare videtur, quo Horatius ex proelio Philippensi Italiam repetens paene absumptus est, vide c. III 4, 28. De ceteris v. excursum.

1. *arenae*] Ignoramus, utrum Archytas in libro *περὶ ἀρχῶν* iam egerit de numero arenae ineundo, ut post eum Archimedes in *Ψαμμίτῃ*. Hic initio p. 2. ed. Wallis: *οἴονταί τινες τοῦ ψάμμου τὸν ἀριθμὸν ἄπειρον εἶμεν τῷ πλήθει·* id quod deinceps refutat. — Alibi *arenas, pulverem numerare,* eius *numerum subducere* proverbii speciem habet de re irrita ac supervacanea. Exempla collegit Schraderus Emendd. p. 7. Atque hanc rationem amplexi non nulli arbitrantur amaram *εἰρωνείαν* inesse qua philosophi studia derideantur. *cohibent*] apud Horat. plerumque id quod vinctum tenent, impediunt, ut c. I 1, 33 *tibias Euterpe cohibet;* c. II 20, 8 *Stygia cohibebor unda;* c. III 4, 80 *trecentae Pirithoum cohibent catenae;* c. III 14, 22 *nodo cohibente crinem*; c. IV 6, 34 *deae fugacis Lyncas et cervos cohibentis arcu;* epist. II 1, 255 *claustra custodem pacis cohibentia Ianum.* Raro idem est quod circumcludere, circumdare, ut sat. II 4, 14 *namque marem cohibent callosa vitellum;* cf. Cicero de deorum nat. II 35: *omnes naturas ipsa cohibet et continet;* saepius apud Lucret. propria haec vis observata est: I 515 *si non, quod cohibet, solidum constare relinquas;* ib. 536. II 1031. Eadem vi hoc loco positum est: tu qui immensa spatia pervolitasti, nunc parvo sepulcro contineris. Alii minus recte illam alteram vim statuunt: 'Pulveris exigui parva munera tibi negata, (i. e. pulvis nudo tibi iniciendus) umbram tuam hic retinent et Acherontem traicere prohibent.' *Munera* autem sunt quae pietatis vel caritatis causa dicamus, h. l. *pulveris exigui parva munera* significant cineres defuncti qui in urna atque in sepulcro conditi sunt. Confer Ovid. Trist. III

Aerias temptasse domos animoque rotundum
Percurrisse polum morituro.
Occidit et Pelopis genitor, conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras

Et Iovis arcanis Minos admissus, habentque

5. *Aerias* codices ad unum omnes, *aetherias* coniecit Meineke, recep. Haupt, Vahlen, Lehrs.

3, 65 *ossa tamen facito parva referantur in urna;* id. fast. II 533 *est honor et tumulis animas placare paternas parvaque in exstructas munera ferre pyras.*

3. *Matinum*] Matinus mons sive promunturium prope radices Gargani montis in Apuliae litore. nunc *Matinata.* Vide ad epod. 16, 28. collato Lucano 9, 184. et Romanelli *Topografia del regno di Napoli* II. p. 209.

5. *Aerias temptasse domos*] *temptare* pr. tangendo explorare; hinc etiam, ut hoc loco, eniti, provehi aliquo, non sine audaciae, nec tamen cum impietatis notione. Verg. Ecl. 4, 32: *temptare Thetim ratibus.* Tacit. Germ 34: *Ipsum - Oceanum illâ temptavimus.* Ipse Hor. c. III 4, 31; cf. c. I 11, 3. III 2, 22. «Nihil,» inquit, «te iuvat astrologiae ope sidera dinumerasse atque eorum sphaeras et cursus investigasse mundique universi formam et constructionem explicasse,» quod antiquissimae philosophiae gravissimum caput erat. — Ptolemaeus astronomus in Anthol. Pal. II. p. 205: *Οἶδ᾽ ὅτι θνατὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος· ἀλλ᾽ ὅταν ἄστρων Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας, Οὐκέτ᾽ ἐπιψαύω γαίης ποσίν, ἀλλὰ παρ᾽ αὐτῷ Ζανὶ θεοτροφίης πίμπλαμαι ἀμβροσίης.* Seneca quaest. nat. III 1: *Senex mundum circuire constitui et causas secretaque eius eruere.* Cic. de fin. II 102: *Haec non erant eius* (Epicuri), *qui innumerabiles mundos infinitasque regiones, quorum nulla esset ora, nulla extremitas, mente peragravisset.* — *Aerias domos* appellat poeta regiones caelestes, sedes planetis assignatas, quarum ex ratione astrologi futuras res exquirere student; neque opus est coniectura Meinekii, cf. Cic. divin. II 89: *etenim cum temporum anni tempestatumque caeli conversiones commutationesque tantae fiant accessu stellarum et recessu, cumque ea vi solis efficiantur quae videmus - verum esse censent perinde, utcumque temperatus sit aer, ita pueros orientes animari atque formari* cet.

5. 6. *rotundum - polum*] «caelum quasi concameratum, fornicis speciem habens.» — *morituro*] «Cum nihilominus mori debueris,» ut c. II 3, 1: *Aequam memento rebus in arduis Servare mentem, - - moriture Delli.*

7. «Quamquam», inquit, «haec communis est sors omnium, etiam heroum, etiam sapientum.» Fundus huius consolationis est Hom. Il. Σ 117., ubi Achilles: *Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε Κῆρα, Ὅσπερ φίλτατος ἔσκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι· Ἀλλά ἑ Μοῖρ᾽ ἐδάμασσε καὶ ἀργαλέος χόλος Ἥρης. Ὣς καὶ ἐγὼν κτλ.* — *Pelopis genitor*] Tantalus, epulis supremi Iovis adhibitus. Pind. Olymp. 1, 54: *Εἰ δὲ δή τιν᾽ ἄνδρα θνατὸν Ὀλύμπου σκοποὶ Ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος.* Eurip. Orest. 9: *θεοῖς ἄνθρωπος ὢν Κοινῆς τραπέζης ἀξίωμ᾽ ἔχων*

Tartara Panthoiden iterum Orco
Demissum, quamvis, clipeo Troiana refixo
Tempora testatus nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atrae,
Iudice te non sordidus auctor

14. *te*] *me* nescio quis apud Cuninghamium.

ἴσον, *Ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον.*

8. *Tithoni* fabulam v. in Hom. Hymn. in Ven. 219. Laomedontis fuit filius, Priami frater. Cfr. omnino c. II 16, 30. — *remotus in auras*] Utrum «ab Aurora in caelum raptus,» an «qui in auras tandem evanuit,» ut fere c. II 16, 30: *Longa Tithonum minuit senectus?* Illud unice verum: etenim requiritur laus aliqua respondens illis *conviva deorum* et *Iovis arcanis admissus.* Eurip. Troad 855: *Ὃν ἀστέρων τέθριππος ἔλαβε χρύσεος ὄχος ἀναρπάσας.* Stat. Silv. I 2, 44: *nec si alma per auras Te potius prensum veheret Tithonia biga. Remotus* igitur «a terra amotus, ablatus.» Sententia est igitur: Tithonus, etsi in caelum ab Aurora raptus, tamen denique occidit, quia coniux immortalitatem ei a Iove pacisci oblita erat.)

9. *Minos*] Hom. Od. *τ* 179: *Διὸς μεγάλου ὀαριστής*, qui admissus secretis Iovis colloquiis ab eo leges, quas Cretibus daret, acceperat. — *habentque*] ut Verg. Aen. I 555: *Sin te - Pontus habet.*

10. 11. *Tartara*] hoc loco non de damnatorum sede, sed de universo Orco, et sic iam Graeci. Theognis 1036: *ὅταν αὐτὸν (θνητὸν ἄνδρα) ἔχῃ Τάρταρος ἠερόεις.* — *Panthoiden*] Hom. Il. *Π* 808: *Πανθοίδης Εὔφορβος, ὃς ἡλικίην ἐκέκαστο Ἔγχεΐ θ' ἱπποσύνῃ τε πόδεσσί τε καρπαλίμοισιν.* A Menelao occisus est; propterea Argis clipeus eius dicatus Iunoni (vel Minervae, ut ait Maximus Tyrius 16, 2. ubi eleganter historiam narrat). Iam, ut veteres fabulabantur, Pythagoras affirmabat se Troiani belli temporibus fuisse Euphorbum, tum ex aliis in alia migrasse corpora, tandem Pythagoram factum. Cui rei ut fidem faceret, clipeum in templo inter alia *ἀναθήματα* affixum, suum, cum Euphorbus esset, fuisse contendebat, hocque ipsum nomen inscriptum clipeo mox *refixo*, detracto, eo repertum esse ferunt. Pausan. II 17. Diog. Laërt. VIII 5. Schol. ad Soph. Electr. 62. Ovid. Met. XV 163. — *iterum Orco Demissum*] «Etsi *παλιγγενεσίαν μετεμψύχωσιν*, quam docebat, illo modo testatus erat, tamen denuo mori ei necesse fuit nuncque eum retinet Orcus, hodie nusquam comparet.» De constructione cf. Sat. II 5, 49. Plaut. Capt. 686: *Quando - - te morti misero.* Verg. Aen. II 398: *multos Danaum demittimus Orco.*

12. 13. *nihil ultra* cet.] «corporis dumtaxat exuvias.» *Περίφρασις* ista non tam ironica vel comica est, ut opinati sunt interpretes quidam, quam significat Pythagoram, Euphorbi cum clipeum monstraret, affirmasse, se, animi immortalitatis certum, corpus morti libentissime concessisse, cum ipse ex alia in aliam formam transiturus esset. — *Nervos atque cutem*] Immerito haec a nescio quo tamquam nimis humilia atque abiecta sunt reprehensa. *Τὸ δέρμα τοῦτο καὶ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰς σάρκας, τῆς ψυχῆς*

Naturae verique. Sed omnis una manet nox
Et calcanda semel via leti.

Dant alios Furiae torvo spectacula Marti;
Exitio est avidum mare nautis;

15. *nox* Vossianus Graevianus Lipsiensis Monacensis Bγλπφψ paucique alii, *mors* AORT Argentor. — 18. *avidum* codices fere omnes, in his Blandinius antiquissimus, ed. post Bentleium paene omnes, *avidis* unus codex et ed. ante Bentleium, *pavidis* Cruquii codex Silvius.

χλαινίδια καὶ ῥάκια ἀσθενῆ καὶ τρύχινα, ἀποῤῥίπτειν ἄσμενον suadet Maximus Tyr. 13, 5.

14. *Iudice te*] Archytas Pythagoreorum qui Tarenti consederant, princeps fuit. — *non sordidus*] Sic Livius XXX 45. Polybium vocat *haud spernendum auctorem*, quod genus *λιτότητος* frequentissimum est apud Horat. «Mortem obiit ille quoque, quem tu, Archyta, secutus eras non contemnendum, immo egregium, investigatorem naturae verique magistrum.»

16. *calcanda semel*] Plat. Phaed. p. 108. A.: *ὁ Αἰσχύλου Τήλεφος ἁπλῆν οἶμόν φησιν εἰς Ἅιδου φέρειν.* — *via leti*] Lucret. II 917: *et leti vitare vias.* Tib. I 3, 50: *nunc leti mille repente viae.* Propert. III 18, 21: *Sed tamen huc omnes, huc primus et ultimus ordo: Est mala, sed cunctis ista terenda via est.* Etiam in prosa orat. Liv. XXXI 18: *seque per omnes vias leti interficerent.*

17. «Omnibus moriendi necessitas imposita est; alii per bella intereunt, alii (nautae) in cursu maritimo pereunt: varia sunt mortis genera;» quae verba dispesci nequeunt nec diversis personis tribui. — *Furiae* h. l. (ut Il. Δ 440: *Δεῖμός τ' ἠδὲ Φόβος καὶ Ἔρις.* Hesiod. Scut. 249: *Κῆρες κυάνεαι*) in proeliis versantur (Verg. Aen. VII 324: *Allecto - - cui tristia bella - - cordi*:) pugnantesque ad mutuas caedes excitant, quo gratum praebent spectaculum Marti caedibus laetanti. Orpheo H. 64. est *αἵματι ἀνδροφόνῳ χαίρων.* Tota imago desumpta est a muneribus gladiatoriis. Tib. II 5, 119: *Tum Messala meus pia det spectacula turbae.* Ludus autem Martis pugnae sunt. c. I 2, 37: *Heu nimis longo satiate ludo.* Seneca de Provid. 2: *Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo deus; ecce par deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus.*

18. *avidum*] ut c. III 29, 61: *avarum mare.* Mare ipsum navigantium vitae atque opibus inhiat. *Avidis* h. l. otiosum esset *ἐπίθετον.*

19. *Mixta senum ac iuvenum*] Immoratur consulto cogitationi de mortis necessitate, quam ne iuvenes quidem effugiant. Res autem quam maxime flebilis adolescentuli funus. — *densentur*] 'Apud Lucret. V 491 semel membranae *densabant,* alibi *denseri denserier densendo condenseat.* constat quidem Latine dici *densatum* et *densavere*: sed in imperfecto Tacitus annalium II 14 *denserent ictus.*' Lachmann ad Lucret. pg. 294. Apud Vergilium Aen. VII 794 *agmina densentur campis;* XI 650. XII 264.

20. *Saeva*] Hom. Od. λ 47: *ἐπαινῇ Περσεφονείῃ.* *Imperiosa* eadem dicitur Sat. II 5, 110. Brunatius in Museo Kircheriano p. 63: *AT. SAEVOS. PLUTO. RAPVIT. ME. AD. INFERA. TEMPLA.* — *fugit*] Hoc perfectum *ἀορίστως.* Recte, credo,

Mixta senum ac iuvenum desentur funera, nullum
Saeva caput Proserpina fugit.

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.

19. *senum ac iuvenum* cod. plerique et optimi, *senum et iuvenum* Vossianus Graevianns Lipsiensis πφυ *senum iuvenum* Meineke coniecit. — *densentur* plerique codices, in his Blandinius antiquissimus, *densantur* A c corr. Aldus.

Porphyrio: «Nullum caput Proserpina timet, ac per hoc neminem exceptum habet»; sive, si mavis, aliquanto elegantius cum Dillenburgero: «Nemo tam gravis est, quem Proserpina, id est, mors fugiat, timeat, ad quem mors non accedat.» Affert Lucan. II 75: *mors ipsa refugit Saepe virum* (Marium). Proserpina ipsa ad moribundos accedit iisque tamquam victimis *καταρχῆς* loco cincinnum desecat, ut *Θάνατος* apud Eurip. Alc. 74. Verg. Aen. IV 698: *Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem Abstulerat Stygioque caput damnaverat Orco*. Stat. Silv. II 1, 147: *Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno*.

21. 22. *devexi*] «ad occasum vergentis,» ut c. III 27, 18: *Pronus Orion*. Epod. 15, 7: *nautis infestus Orion*. Verg. Aen. VII 719: *Saevus ubi Orion hibernis conditur undis*. Theocr. 7, 53: *Χὤταν ἐφ' ἑσπερίοις ἐρίφοις νότος ὑγρὰ διώκῃ Κύματα, χ' ὡρίων ὅτ' ἐπ' Ὠκεανῷ πόδας ἴσχει κτλ.* Leonidas in Anth. Pal. I. p. 385: *Εὖρου με τρηχεῖα καὶ αἰπήεσσα καταιγίς, καὶ νύξ, καὶ δνοφερῆς κύματα πανδυσίης Ἔβλαψ' Ὠρίωνος.* Cfr. Theonem apud Inghirami *Gal. Om.* III. T. 83. imprimis p. 234. — Occidit autem Orion ineunte Novembri, quo anni tempore saeviunt procellae, quocirca Notus *comes Orionis* vocatur. Hesiod. *Ἔργ*, 617: *Εὖτ' ἂν Πληϊάδες, σθένος ὄβριμον Ὠρίωνος Φεύγουσαι πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον. Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἀῆται.* — *Illyricis*] «maris Hadriatici, cuius intimo sinui adiacet Illyria.» Oudendorpius malebat *Ionicis* vel potius *Apulicis*. Verum *Illyricis* etiam, cum de litore Matino in Apulia agitur, defendi quadamtenus potest, si habemus vel pro simplici *ἐπιθέτῳ* ornante s. poëtico pro undis quibuslibet, (ut, ne quis me calumnietur, vel c. I 1, 13: *trabe Cypria-Myrtoum mare-Icariis fluctibus*, ubi, si voluisset, alia *ἐπίθετα* haud minus apta eligere potuisset:) vel si explicamus de procella ab Euro inde ex maris Hadriatici sinu concitata, quae naufragum tandem illud ad litus detulerit.

23. Ad totam imaginem cfr. Iulianum in Anthol. Pal. I. p. 484: *Πλώεις ναυηγόν με λαβὼν καὶ σήματι χώσας; Πλῶε, Μαλειάων ἄκρα φυλασσόμενος. Αἰεὶ δ' εὐπλοΐην μεθέποις φίλος· ἢν δέ τι ῥέξῃ Ἄλλο Τύχη, τούτων ἀντιάσαις χαρίτων.* et Zonam ibid. p. 425: *Ψυχρὰν σεῦ κεφαλᾶς ἐπαμήσομαι αἰγιαλῖτιν Θῖνα κατὰ κρυεροῦ χευάμενος νέκυος· Οὐ γάρ σεῦ μήτηρ ἐπιτύμβια κωκύουσα Εἶδεν ἁλίξαντον σὸν μόρον εἰνάλιον· Ἀλλά σ' ἐρημαῖοί τε καὶ ἄξεινοι πλαταμῶνες Δέξαντ' Αἰγαίης γείτονες ἠϊόνος· Ὥστ' ἔχε μὲν ψαμάθου μόριον βραχύ, πουλὺ δὲ δάκρυ, Ξεῖν', ἐπεὶ εἰς ὀλοὴν ἔδραμες ἐμπορίην.* — *vagae*] «a ventis huc illuc iactatae.» — *parce*]

At tu, nauta, vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare: sic, quodcumque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinae
Plectantur silvae te sospite, multaque merces,
Unde potest, tibi defluat aequo

24. *capiti inhumato* codices omnes, *capiti intumulato* Peerlkamp et Axt.

«Noli denegare ossibus exiguam arenam.» Cfr. c. III 8, 26 *parce nimium cavere;* ut apud Graecos *μὴ φείδου*. Usus hic v. *parcere* reperitur etiam apud Livium XXXIV 32: *parce, sis, fidem ac iura societatis iactare;* frequentius apud poëtas. Verg. Aen. III 42: *Parce pias scelerare manus.* — *malignus*] «nimis parcus vel in quantulacumque arena largienda,» maxime sane propter morae metum. Alii explicant: «ob nescio quam in me malevolentiam atque invidiam;» quam cur ille in nauta suspicari potuisset?

24. *capiti inhumato*] Duo iam critici, ut hiatus vitaretur (cfr. Epod. 5, 100.), proposuerunt *intumulato.* Vereor ne verbum sit ab Ovidio primo formatum Heroid. 2, 136: *Occurramque oculis intumulata tuis*, et, cum hoc ex prioribus sit Horatii carminibus, eo faciliores erimus in hac licentia diiudicanda. Minus etiam probabile est, quod quidam excogitavit: *capiti isti inhumato.*

25. *Particulam*] Prop. I 17, 8: *Haecine parva meum Funus arena teget?* — *sic*] cfr. c. I 3, 1. 2. «Sic opto, ut procellae incolumem te sinant eradicentque tantum pinus atque abietes silvarum circa Venusiam» (Horatii patriam, oppidum mediterraneum non longe situm a Matino), «qua quidem saevitia nullum tibi damnum infertur.» — *minabitur*] Verg. Ge. I 462: *quid cogitet umidus Auster.*

27. *Plectantur*] «luant, quasi ipsae poena dignae essent.» — *multaque merces*] «Magnum pietatis praemium tibi conferatur a propitio Iove, qui ante omnes alios deos illam remunerari potest.»

28. *Unde potest*] Est *παρένθεσις* similis illarum Epod. 17, 45: *Et tu, potes nam, solve me dementia.* c. I 12, 31: *Et minax, quod sic voluere, ponto Unda recumbit.* — *Unde* de persona, «a quo (Iove)», ut Verg. Aen. I 6: *genus unde* (ab Aenea) *Latinum.* Cic. de or. I 67: *ille ipse, unde cognorit.* Cfr. ad c. I 12, 17. Pie loquitur; altera interpretatio: «undeunde potest:» prorsus repugnat seqq. *aequo ab Iove* cet. — *defluat*] Summam facilitatem exprimit, qua Iuppiter largitur sua munera.

29. Taras, Tarenti conditor mythicus, teste Aristotele apud Pollucem 6. p. 180. et Pausan. X 10, 8., filius fuit Neptuni et Nymphae indigenae: unde Neptunus *custos* (*πολιοῦχος*) comparet in nonnullis Tarentinorum nummis; in aliis Taras vehitur delphino.

30. 31. *Neglegis* cet.] «Parum curas, pro nihilo habes culpam huiusmodi in te admittere?» Manifesto autem haec est interrogatio, ut in nonnullis codicibus, etiam in Blandiniis; qui post v. *committere* colon vel comma ponunt, ad v. *neglegis*

Ab Iove Neptunoque sacri custode Tarenti.
Neglegis inmeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere? Fors et
Debita iura vicesque superbae

Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis,

31. *Fors et* vel *Forset* codices plerique cum Blandiniis, *Forsan* ABc, duo Parisini. — 32. *vicesque supremae* Burgessius.

supplent *si.* Verum nostra ratio longe est simplicior et efficacior. — In proximis noli coniungere *te natis*, sed *neglegis te committere,* et *Postmodo* pertinet ad *nocituram;* male alii: *Postmodo te natis.* — *fraudem*] ἄγος, «quam noxam aliquando liberi tui expiabunt.» Fundus huius opinionis Hom. Od. λ 72. Elpenor ad Ulixem: *Μή μ' ἄκλαυτον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν, Νοσφισθείς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι.* Theognis eleg. 203: *Ἀλλὰ τάδ' ἀνθρώπων ἀπατᾷ νόον· οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῦ Τίνονται μάκαρες πρήγματος ἀμπλακίας, Ἀλλ' ὁ μὲν αὐτὸς ἔτισε κακὸν χρέος, οὐδὲ φίλοισιν Ἄτην ἐξοπίσω παισὶν ὑπερκρέμασεν· Ἄλλον δ' οὐ κατέμαρψε δίκη.* Et similiter idem v. 735. — *Fors et* — sic cum optimis codicibus scribendum est, pauci habent *Forsan.* Sed de interpretatione magna est controversia. Multi, in his Nic. Heinsius et Bentley, *fors et* idem esse censent quod *forte, fortasse etiam:* 'hac poetarum formula', ut ait Hand Tursell. II pg. 711, progreditur oratio ad rem opinione conceptam, sed gravitate et magnitudine ampliorem.' Sed quae huius usus afferuntur exempla (Vergil. XI 50, II 139) in eis est gradatio quaedam, transitus fit ad rem graviorem, hoc loco non item. Itaque alii (O. Keller, Ad Kiessling) *Forset* idem esse censent quod *fortasse;* et Kelleri codices quidam Parisini (φψλ) scholion habent 'forset pro forsan vel pro forsitan'; Servius autem ad Verg. Aen. XI 50 interpretatur Vergilii verba: '*Fors et vota facit* forte etiam vota suscipit. potest et unum esse *forset* i. e. forsitan'; et altero loco II 139 '*fors et poenas* forte et poenas. alii iungunt *forset,* ut sit forsan'. A Servio igitur parum praesidii repetendum erat. Neque apud Propert. II 9, 1 sententia scribi patitur: *forset in hora.* Nihil igitur restat nisi ut *Fors* h. l. idem esse statuamus, quod *Τύχην*, ut c. I 9, 14; sat. I 6, 54. II 1, 59. 6, 10. A minore igitur ad maius et gravius apte ascenditur: *fors* (vide Iordan in mythol. Rom. Prelleri II pg. 179) *et debita iura vicesque superbae te maneant;* coniunctivus est optativus; et certam esse optantis spem, futurum demonstrat: *non linquar.* Neque obstat nostrae interpretationi quod Keller (epilegom. pg. 100) *fors et* in extremo versu locum habere posse negat; vide exordium.

32. *Debita iura*] δίκην, ἣν ὀφείλεις. — *vices*] ἀντίποινα, ἀμοιβή, ut Ovid. Met. XIV 36: *Redde vices.* «Quomodo tu superbe reicis preces meas, aeque in te *superba* (ὑβριστική, inclemens ac non sine contemptu te puniens) erit etiam vindicta divina.» Propert. I 13, 9: *Haec erit illarum contempti poena doloris; Multarum miseras exigit una vices.*

33. *precibus* cet.] «Si relinquar a te inhumatus, inultae non remane-

Teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa: licebit
Iniecto ter pulvere curras.

bunt meae imprecationes, exsecrationes.» Sic Caesar b. g. VI 31: *omnibus precibus detestatus Ambiorigem.* Epod. 5, 86: *Misit Thyesteas preces.* — *inultis*] «Perperam Passeratius substituebat *inultus.* Val. Flacc. IV 14: *nec Aeetae gemitus patiemur inultos.* Ovid. Met. IV 426: *Nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores.*» Bentl.

34. Alias *piacula, καθαρμοί,* scelere, quo *obstricti* sumus, nos *solvunt.*

35. 36. *licebit - - curras*] «Post brevem sepeliendi moram cursum tuum prosequi poteris.» Quintil. Declam. V 6: *Hinc et ille venit affectus, quod ignotis cadaveribus humum congerimus; et insepultum quodlibet corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, ut non quantulocumque veneretur aggestu.* — *ter*] ex solito numero sacro. Verg. Aen. VI 229. Ibid. 506: *magna Manis ter voce vocavi.*

EXCURSUS.

Hoc carmen quo modo explicandum sit, magna et est et fuit inter interpretes sententiarum diversitas. Porphyrio enim (et Pseudo-Acron paucis mutatis) dicit: 'Haec ode prosopopoeia formata est. inducitur enim corpus naufragi Archytae Tarentini in litus expulsum conqueri de iniuria sui et petere a praetereuntibus sepulturam.' Totum autem carmen unius sit an duorum sermo et, dialogum si statuamus, quae utriusque sint partes, de hac re magna etiam nunc est contentio. Ac superiores quidem interpretes ad unum omnes — ut videtur — fecerunt hoc carmen dialogum inter Archytam et nautam habitum. Frid. Aug. Wolf (opusc. min. ed. G. Bernhardy, 1869, pg. 710) anno 1789 novam esse scripsit et prorsus inauditam hominis cuiusdam docti opinionem, qui Horatium poetam solum loqui contenderit, dialogum esse hoc carmen negaverit. Ac superiores quidem, velut Lambinus, postea Wolfius, Mitscherlich cum plerisque illius aetatis interpretibus nautam loquentem facit a v. 1 usque ad versum 6, cetera ei respondentem Archytam. Huic opinioni quod oppositum est, fieri non posse ut Archytas nautae praetervehenti dicat v. 14: (Pythagoras) *iudice te non sordidus auctor Naturae verique*, erat qui emendandum proponeret *Iudice me*, quod Iani recepit et magnopere probavit Chr. G. Heyne. At recte Wolfius absurdum id esse demonstrat l. l. pg. 708 postulatque ut *nautam* accipiamus vectorem aliquem honestum satisque eruditum,

atque interpretemur: 'quem tu tamen iudicabis excellentem fuisse naturae verique auctorem.' At vehementer adversatur totius carminis altera pars, quae demonstrat appellari nautam quendam Tarentinum. Itaque alii nautae dederunt v. 1—16, in quo numero commemorandus Dillenburger, qui in Quaest. Horat. part. II. pg. 55—72 et in ed. septies proposita subtiliter suam sententiam explicavit; alii nautam usque ad v. 20 loqui volunt, inde a v. 21 ei respondere arbitrantur Archytam: hic praecipue nominandus est Phil. Buttmann et, nonnullis rebus mutatis, amicus quidam doctus Orellii, qui vernacule haec scripserat.

«*Horatius ist mit der nähern Umgebung seines Geburtsortes genau bekannt und erfreut von den lieblichen und den wilden Bildern dieser Gegend. Vergl.* c III 4, 9. *In diese Gegend, wie schon v.* 26. Venusinae silvae *zeigen, gehört das Local auch unsers Gedichts, das* litus Matinum. *So war dem Dichter auch jener Hügel am Ufer, der der Sage nach das Grabmal des Archytas sein sollte, wohl bekannt, und Gebeine, die er dort von einem Schiffbrüchigen gesehen, erweckten in ihm folgende Conception. Ein Schiff fährt an der Küste vorüber, und der Schiffer bricht, vom Verdeck aus des wohlbekannten Grabmals ansichtig geworden, in die Klagen über die Vergänglichkeit alles dessen aus, was die Erde grosses kennt und herrliches. Weise, Mächtige, Greise und Jünglinge gehen alle derselben Nacht entgegen. Es ist dieselbe Klage, die Horatius so oft wiederholt und zur Mahnung an fröhlichen Lebensgenuss benutzt.* C. I 4, 13. II 3, 25. 13, 20. 14, 1., *besonders* II 18, 29. III 1, 14. — *Da erhebt sich von dem Grabmale her, welches der Klagende auf dem Schiffe im Auge gehabt hatte, die Gestalt des jüngst erst im Schiffbruch Umgekommenen und fleht um den letzten Dienst. So steht dann der, der sich sehnt einzugehen dorthin, wohin einzugehen als allen Menschen bestimmtes schreckliches Schicksal der Reisende des Schiffes jammernd bezeichnet hatte, in schönem Gegensatze. Schrecklich ist es, dass allen die Nacht des Todes bevorsteht, und doch kann es selbst Gegenstand der Sehnsucht sein, nur erst zu ruhen. So arm ist das Leben! — Wenn auf diese Art der Reisende auf dem Schiffe v.* 1—20,, *und dann v.* 21 *ff. der Schatten spricht, so wird dann durch den Gegensatz des* Me quoque *und* At tu *diese Anrede genügend gerechtfertigt, und das ganze Gedicht scheint Leben und Anschaulichkeit zu erhalten.*» — Haec sane distributio, addit Orelli, et scenae descriptio, dialogum esse si statuamus, omnium optima videtur, ad eamque nunc inclinat animus, eo magis, quod eandem video prorsus inscio amico meo iamdudum ab ingenioso Italo, Stephano Pallavicino, Horatii interprete, (Lipsiae 1736.) propositam esse: sic enim *παραφράζει* locum, in quo controversiae cardo vertitur: *la severa Dell' ombre imperadrice a niun perdona. Così d' Archita compiagnea la sorte Nocchier pietoso allor che in flebil suono Dirsi dal*

lito udi: «Me pure assorto Ila l'Illirico mar.» Deinde annotat: *«Le reflessioni che fa un padron di nave sopra il sepolcro d'Archita e sopra la necessità del morire, comune agli uomini più insigni, vengono interrotte da un' Ombra d'un insepolto che chiede in dono pochi pugni di rena. Perchè nella seconda parte di quest' Oda parlasse l'ombra d'Archita, come finora si è inteso, bisognerebbe ch'egli fosse morto affogato, il che non mi è avvenuto di trovare. Di piu importa contraddizione il dirsi* Te cohibent cet., *il che pure significa, sebbene scarsa, una specie di sepultura, e quindi:* Ne parce arenae Ossibus et capiti INHUMATO particulam dare. *Nè quel* Me quoque, *donde commincia a parlar l'insepolto converrebbe ad Archita, della cui morte si è parlato da principio:* Te maris et terrae.

Sed utcumque dividimus oriuntur in ceteris interpretandis gravissimae difficultates. Itaque abiecto dialogo iam in vetusto exemplo Horatiano quidam, quem Peerlkampius Casaubonum esse existimat, scripserat: 'de Archytae colloquio turpissimum est commentum': Tum B. G. Weiske in Jahnii ann. a. 1830 haec fere de dispositione carminis nostri disseruit: «Apud Archytae tenue sepulchrum loquens inducitur umbra hominis naufragio exstincti, qui fati sui acerbitatem cum simili Archytae sorte, tum clarissimorum hominum comparatione atque imposita tandem omnibus necessitate solatur, denique a nauta eam oram casu praetervehente corporis sui flagitat sepulturam.» Eandem fere interpretationem dialogum non esse nec *μονολογίαν* proprie dictam, sed poëtae ipsius *φάντασμα* adscivit LÜBKER. Similiter Regel: «Equidem certi nihil affirmare ausim, admodum tamen veri simile puto, Horatium periculum, quod ipsi in itinere maritimo imminuerit, poëtico modo exornasse et, tamquam re vera undis obrutus fuerit, se iam exanimem in iisdem regionibus, ubi quondam Archytas naufragium fecerat, iacentem finxisse. Utut res se habet, de colloquio certe cogitandum non videtur.» — Doctissime eandem fere sententiam anno 1863 illustravit C. W. Göttling, Opuscul. vol. II pg. 214—233. Is Horatium opinatur cum ex naufragio ipse incolumis evasisset, et in Apuliam escendisset, conspecto Archytae sepulcro tabula votiva (c. I 5, 16. sat. II 1, 33. a. p. 20) potenti maris deo gratias agere; verba facere per totum carmen non aliquem mortuum, sed ipsum poetam cum undis paene obrutus esset. — Ab hac sententia F. Adam, qui de eadem re (Patschkau 1880) disseruit, ita discrepabat, ut Archytam sepultum esse negaret (v. *te-cohibent* nihil aliud significare posse ex usu Horatiano, nisi 'inferorum sedes inire prohibent'.) Horatium igitur, cum Archytam philosophum in litore Matino insepultum iacere fama ferret, iubere vult ut Apuliae patriae regiones praedicaret grataque memoria prosequeretur, nautam aliquem i. e. nautas praetereuntes Archytae extremum honorem afficere; de Horatio mortuo aut naufrago cogitandum non esse. —

Nos quid de v. *cohibere* existimemus, supra ad v. 2 diximus; itaque in Göttlingii sententia acquiescimus.

Fuit autem Archytas Tarentinus philosophus Pythagoreus, aequalis fere Platonis, cuius ex epistulis subditiciis ei nona et duodecima inscribitur. Etiam in re publica domi militiaeque illustrissimus fuit; sed illud maxime mirum, quod teste Aristotele Polit. E 6, 1340 b fuit etiam inventor *τῆς πλαταγῆς ἣν διδόασι τοῖς παιδίοις, ὅπως χρώμενοι ταύτῃ μηδὲν καταγνύωσι τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν.*

CARMEN XXIX.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabaeae

XXIX. Inscr. volg. et ST: *Ad Iccium.*

XXIX. Augustus in Monumento Ancyrano (V 13. pg. 106 ed.[2] Mommsen) haec scripsit: *In Arabiam usque in fines Sabaeorum processit exercitus ad oppidum Mariba.* Quae expeditio suscepta est ab Aelio Gallo a. 729, qui tum Aegypti praefectus erat; sed rebus infeliciter gestis cum proximo anno revertisset, successorem in provincia habuit. Conferatur Strabo XVI 22 (pg. 780 c.) *Αἴλιον Γάλλον ἔπεμψεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ διαπειρασόμενος τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν τόπων τούτων . . . ἦν δέ τι καὶ τὸ πολυχρημάτους ἀκούειν ἐκ παντὸς χρόνου, πρὸς ἄργυρον καὶ χρυσὸν τὰ ἀρώματα διατιθεμένους καὶ τὴν πολυτελεστάτην λιθείαν, ἀναλίσκοντας τῶν λαμβανομένων τοῖς ἔξω μηδέν· ἢ γὰρ φίλους ἤλπιζε πλουσίοις χρήσεσθαί ἢ ἐχθρῶν κρατήσειν πλουσίων· ἐπῆρε δ' αὐτὸν καὶ ἡ παρὰ τῶν Ναβαταίων ἐλπὶς φίλων ὄντων καὶ συμπράξειν ἅπανθ' ὑπισχνουμένων.* Itaque cum expeditio illa fructuosa videretur, Iccius, Horatii amicus philosophiae studiis tum deditus, sed minus fortunatus (cf. epist. I 12) Aelium in Arabiam secuturus erat. Eum amabili et festiva ironia sine ulla acerbitate hoc carmine prosequitur Horatius. Inde scriptum esse censemus carmen exeunte anno 728 vel ineunte anno 729. Ad eandem expeditionem pertinent Propert. III 1, 16 *India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intactae te tremit Arabiae.* Plin. n. h. VI 160 *Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine; nam C. Caesar Augusti filius prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit — cetera explorata retulit.*

1. Exstat nummus cum inscr. *L. ITI. ROMA.* Eckhel D. N. V. p. 227. attamen *Q. ITIO. Q. F. CLV. Q. ITIVS. L.* est in titulo Larinate apud Guarini *Spigolati* p. 24. Icciorum gens praeter hunc locum nusquam memoratur. — Hoc autem exordium *Icci, - - catenas* melius, uti sequentia, interrogative accipi videtur, ut sit: «Quomodo, obsecro, fit, ut nectas catenas?» Languet enim illud sine interrogatione prolatum, et fit quasi frigidiuscula narratio eius, quod nunc cum maxime agat amicus. — *beatis*] c. III 24, 1: *Intactis opulentior Thesauris Arabum.* Idem est ac «pretiosissimis», ut iam apud Hom. Il. *Α* 68: *ἀνδρὸς μάκαρος*, divitis. — *nunc*] «cum praeter spem subita occasio te ditandi sese offert.»

3. *Non ante devictis*] Hoc sine ulla ironia dictum manifesto demonstrat carmen scriptum esse ante expeditionis, quam omnes felicissimam fore augurabantur,

Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas? Quae tibi virginum
Sponso necato barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,

4. *horribilisque* Bentl. coni. — 7—16. omisit cod. B.

exitum. — *Sabaeae*] populus Arabiae felicis, quorum caput Saba. Plin. VI 154: *Sabaei Arabum propter tura clarissimi - - ditissimi silvarum fertilitate odorifera auri metallis;* idque iam ex antiquissima fama: *Βασιλ. γ* 10, 1: *βασίλισσα Σαβα ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν δυνάμει βαρείᾳ σφόδρα· καὶ κάμηλοι αἴρουσαι ἡδύσματα καὶ χρυσὸν πολὺν σφόδρα καὶ λίθον τίμιον.*

4. *Regibus*] A Strabone et Dione rex eorum nominatur *Σαβώς*. Propter num. plur. cogitare licet de principibus, *Emirs*. — *horribilique Medo*] «Parthis, qui nobis sunt formidolosi.» Catull. 11, 11: *horribiles Britannos.* C. I 2, 21: *graves Persae.* Stat. Silv. I 4, 78: *arcuque horrenda fugaci Armenia.* Atque iam Pindaro apud Schol. Venet. ad Aristoph. Vesp. 302. Medi sunt *πανδείμαντοι*. Loquitur quasi eadem expeditione Parthis quoque bellum inferre iussus esset Aelius Gallus; quae fortasse tunc erat exspectatio Romanorum, nisi, ut mihi videtur, est potius *ὑπερβολὴ* poëtica; in unos Sabaeos cum pararetur expeditio, omnes iam Orientis populos devictum iri auguratur poëta, ut c. I 12, 56. et c. I 35, 31.

5. *Nectis catenas*] Quod Bentl. voluit *horribilis-catenas*, hoc certe voc. facilius caret *ἐπιθέτῳ* quam *Medus*, cum catenae per se molestiae notionem afferant. Flor. III 7: *Primus invasit insulam M. Antonius, cum ingenti quidem victoriae spe atque fiducia, adeo ut plures catenas in navibus quam arma portaret.*

6. In pros. or. vel *virgo barbara* vel *virginum barbararum*. Sic Apollonides in Anth. Pal. II. p. 698: *Χαρίτων δέ μοι ἀγχόθι καλὴν ἀθρήσας*, pro *Χάριν καλήν*. Recte interpretantur de regis filia, ut c. III 2, 7: *bellantis tyranni - - adulta virgo.*

7. 8. *Puer*] Non regis filius, sed puer regius, *Page*. Liv. XLV 6: *pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Sic etiam apud Orientales, de quibus loquitur poëta. Daniel 1, 3: *εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ ἀρχιευνούχῳ εἰσαγαγεῖν νεανίσκους, οἷς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς μῶμος, καὶ καλοὺς τῇ ὄψει - - καὶ οἷς ἐστιν ἰσχὺς ἐν αὐτοῖς ἑστάναι ἐν τῷ οἴκῳ* (in aula) *ἐνώπιον τοῦ βασιλέως.* Tales autem pocillatores s. pincernae in Inscriptt. *pueri ab cyatho, a potione, a lagena* vocantur. — *Ad cyathum statuetur*] «quem exhaustum repleat ac porrigat domino.» Suet. Caes. 49: *C. Memmius Caesari ad cyathum stetisse Nicomedi obiecit.* Iuven. 9, 46: *puerum - - dignum cyatho.*

9. 10. *Doctus sagittas*] Seres, ultimus Orientis populus Romanis notus, ut omnes fere Orientales, nobiles erant sagittarii. (Tamen haud negaverim, Seras hoc loco, id quod etiam alibi factum est, cum *Scythis* esse confusos, quorum ipsum no-

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus et Tiberim reverti,

Cum tu coemptos undique nobilis
Libros Panaeti, Socraticam et domum

13. *nobilis* AOγT aliique, *nobiles* RbScd, φψ, Leid. Graev. Voss.

men a verbo Gothico **skiutan*, hod. *schiessen*, derivandum sagittandi peritiam indicat. Cf. Grimm *Gesch. der d. Spr.* I. p. 220 sqq.) «More igitur gentis suae *arcu paterno* callet sagittandi artem, qua te dominum aliquando oblectabit.» Minime vero, ut nonnulli voluerunt, ideo hoc adiecit, ut eum Iccio redderet terribilem, quo nihil minus aptum huic fuisset loco. — Strabo XV 3,18: *Οἱ Πέρσαι ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἕως τετάρτου καὶ εἰκοστοῦ παιδεύονται τοξεύειν καὶ ἱππάζεσθαι.* Charito p. 111. Herch.: *Φαρέτρα καὶ τόξον αὐτῷ παρήρτητο, Σηρῶν ἔργον πολυτελέστατον.* Telum autem *tendere* pro *κυρίῳ arcum tendere* etiam Verg. Aen. V 507. sed per zeugma: *Post acer Mnestheus adducto constitit arcu, Alta petens, pariterque oculos telumque tetendit.* Item Himerius Or. 14, 4. *κυκλοῦσθαι βέλη* pro *τόξοις.*

11. *Pronos*] non de cursu naturali, ut volunt nonnulli, sed: «a cursu naturali repulsi praecipitanter ad montes, unde delabuntur, relabi, et ad fontem Tiberim reverti:» sicque acceperunt Silius V 253: *Trasimenus in altos Adscendet citius colles,* item Claudian. Eutrop. I 353: *Prona petunt retro fluvii iuga* et in Rufin. I 159: *Versaque non prono curvari flumina lapsu In fontes reditura suos.* Eurip. Med. 410: *Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, Καὶ δίκα καὶ πάλιν στρέφεται* unde proverbium Cic. ad Att. XV 4, 1: *ἄνω ποταμῶν,* ubi omnia perverse fiunt. Ovid. Her. 5, 27: *Num Paris Oenone poterit spirare relicta, Ad fontem Xanthi versa recurret aqua.* Trist. I 8, 1: *In caput alta suum labentur ab aequore retro Flumina.*

13. *nobilis* iunge cum *Panaeti,* non *nobilis* s. *nobiles libros.* Sic epist. I 19, 39: *nobilium scriptorum auditor et ultor.* Cic. Phil. 5, 13: *Phaedri, philosophi nobilis* cet. Pro altera constr. afferri potest Martial. VII 97, 8: *Turni nobilibus libellis.*

14. *Panaetius* Rhodius, Stoicorum princeps, Posidonii doctor, Scipioni Africano minori et Laelio familiarissimus. Floruit circiter a u. c. 610. Eius libros *περὶ τοῦ καθήκοντος* praecipue secutus est Cicero. (Cfr. de off. I 7. III 7.) — *Socraticos,* imprimis Platonem, Xenophontem, Aeschinem. Propert. II 34, 27: *Quid tua Socraticis tibi nunc sapientia libris Proderit?* — *domum*] Seneca ep. 29: *Idem hoc omnes tibi ex omni domo acclamabunt Peripatetici, Academici, Stoici, Cynici.* Sic Peripateticorum *familia* Cic. de divin. II 3. Hor. epist. I 1, 13: *quo me duce, quo Lare tuter,* «quam sectam, *αἵρεσιν* sequar.»

15. *Hiberis*] Hispaniae Tarraconensis et Norici ferra inter praestantissima erant.

Mutare loricis Hiberis,
Pollicitus meliora, tendis?

16. *Pollicitus meliora*] «te philosophaturum, non vero rei militari operam daturum.» Excidere videtur ex ironia, verum loquitur cum sodali, qui de his ipsis verbis, ut poëta providebat, subridere debebat. — *tendis*] «studiose cogitas.» Epist. I 19, 16: *tenditque disertus haberi*. Cod. aliq. Glareanus, Muretus: *temnis*, quod Victorius V. Lectt. 17, 13. explicavit: «non dubitas, audes;» quod probari nequit.

CARMEN XXX.

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis

XXX. Inscr. volg. et ST: *Ad Venerem.* — 1. *Cnidi* optimi cod. *Gnidi* bSTd.

XXX. Glycerae amicae, Veneri domi suae supplicaturae, pacem divae precatur. Est *ᾀσμάτιον κλητικόν*, quocum comparant Anacreontis fragm. 2. Brgk. ad Bacchum: *Ὦναξ, ᾧ δαμάλης Ἔρως Καὶ Νύμφαι κυανώπιδες Πορφυρέη τ' Ἀφροδίτη Συμπαίζουσιν· ἐπιστρέφεαι δ' Ὑψηλῶν κορυφὰς ὀρέων· Γουνοῦμαί σε· σὺ δ' εὐμενὴς Ἔλθ' ἡμῖν, κεχαρισμένης δ' Εὐχωλῆς ἐπακούειν· Κλευβούλῳ δ' ἀγαθὸς γενοῦ Σύμβουλος· τὸν ἐμὸν δ' ἔρωτ', Ὦ Δεύνυσε, δέχεσθαι.* Eiusdem generis fuit Sapphus carmen, cuius superest versiculus: *Ἤ σε Κύπρος καὶ Πάφος ἢ Πάνορμος.* Fragm. 7. Bergk. — «Carmen per annos 720 et 730. compositum est, siquidem Glycera eadem est, cuius se amore percussum esse dicit c. I 19, 5. et III 19 extr. Kirchner refert ad a. 731.» Franke.

1. *Cnidus*, urbis Doridis in Caria, ubi colebatur Venus a Praxitele ad Phrynes exemplar sculpta. Pausan. Att. I 1, 3: *Κνίδιοι τιμῶσιν Ἀφροδίτην μάλιστα.* Cnidi autem teste Pausania I 1, 4. tria erant delubra, *Ἀφροδίτης Δωρίτιδος, Ἀκραίας. Εὐπλοίας.* Venus Cnidia, illustrissimum Praxitelis opus, quadamtenus expressa est in *ΚΝΙΔΙΩΝ* nummis. (Praeter huius celebratissimam imitationem, Venerem Mediceam, inter pulcherrima deae simulacra memoranda sunt Melense et Campanum apud Millingen *Anc. Mon.* II. 4, 5, 6.) — *Paphique.* Hom. Od. *ϑ* 362: *Ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη Ἐς Πάφον· ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις.* Alcm. 21. Brgk: *Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ Πάφον περιῤῥύταν.* Verg. Aen. I 415: *Ipsa* (Venus) *Paphum sublimis abit sedesque revisit Laeta suas.* De cultu autem Veneris Paphiae consule Taciti Hist. II 2.

2. *Sperne*] ut c. I 19, 9: *Venus Cyprum deseruit.* — *Cypron*] *nullas cui praetulit aras Undae diva memor Paphiae.* Lucan. VIII 456.

3. *Ture*] plurimum et floribus ei sacrificabatur. Aristaenet. II 47: *τιμᾶται Ἀφροδίτη λιβανωτῷ καὶ θυσίαις.*

4. *Transfer*] «Eo ex loco, ubi nunc moraris, confer te cet.» — *aedem*] recte plerique interpretantur de sacrario («quod etiam in aedificio privato esse potest.» Ulpianus.) sive larario. *Aedes* singulari numero numquam idem est, quod *domus*, et quos Orelli attulerat locos Ovidii et Gellii, in illius fastis II 616 legitur: *vigilant nostra semper in urbe, Lares;* apud Gellium IV 14 M. Hertz in minore et maiore editione scripsit *eum sibi recipere non fuisse e re sua.*

5. 6. *solutis-zonis*] Cfr. Senecae locum ad c. I 4, 6. allatum. (Boettiger, *Aldobrandinische Hochzeit* p. 147. Halm.) — *properentque Nymphae*] i. e. Nymphaeque

Ture te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.

Fervidus tecum puer et solutis
Gratiae zonis properentque Nymphae
Et parum comis sine te Iuventas
Mercuriusque.

properent. Liberius Horatius particulas *que ve ne* ita collocat, ut praecedant vocabulis quae adiungunt, quasi vocabula quibus adnectuntur, bis posita sint: *Gratiae properent properentque Nymphae.* Ita c. II 17, 16 *sic potenti Iustitiae placitumque Parcis*; praeterea c. II 19, 28. 32. III 1, 12. 4, 11. 11, 13. c. s. 22. sat. I 4, 17. 115. 6, 43. 44. II 3, 130. 157. 182. *ve* similiter ita invenitur c. II 7, 25 *quis udo deproperare apio corronas curatve myrto?* i. e. quis apio curat curatve myrto? c. II 13, 16 *neque ultra caeca timetve aliunda fata*, i. e. ultra vel aliunde, cf. ad h. l. epod. 2, 50. sat. II 3, 139. 180. 242. 7, 64. *ne* sat. I 8, 2 *faber incertus scamnum faceretne Priapum.* Nec rarus is usus est apud Tibullum I 1, 51. 3, 56. 4, 2. 8, 2. II 6, 23. Cf. Dissen pg. 21. Apud Graecos iam Aeschylus scripsit Agamem. 589 *φράζων ἅλωσιν Ἰλίου τ' ἀνάστασιν.* Eumen. 9 *λιπὼν δὲ λίμνην Δηλίαν τε χοιράδα.*

7. *parum comis*] «sine Veneris gaudiis longe minus grata Iuventas, *Ἥβη.*» Hom. Hymn. in Apoll. 195: *Ἁρμονίη θ' Ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη.*

8. *Mercuriusque*] Plutarch. Coniugalia Praec. Prooem.: *οἱ παλαιοὶ τῇ Ἀφροδίτῃ τὸν Ἑρμῆν συγκαθίδρυσαν, ὡς τῆς περὶ τὸν γάμον ἡδονῆς μάλιστα λόγου δεομένης, τήν τε Πειθὼ καὶ τὰς Χάριτας, ἵνα πείθοντες διαπράττωνται παρ' ἀλλήλων, ἃ βούλονται, μὴ μαχόμενοι μηδὲ φιλονεικοῦντές.* Phurnutus 16: *ἡγεμόνα παραδιδόασιν τῶν Χαρίτων τὸν Ἑρμῆν.* Id. 24: *Ἀφροδίτη παρέδρους τε καὶ συνέδρους τὰς Χάριτας ἔχει καὶ τὴν Πειθὼ καὶ τὸν Ἑρμῆν διὰ τὸ πειθοῖ προσάγεσθαι καὶ λόγῳ καὶ χάρισι τοὺς ἐρωμένους.*

CARMEN XXXI.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat de patera novum
Fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feracis.

XXXI. Inscr. volg. et ST: *Ad Apollinem.*

XXXI. Cum Caesar Octavianus a. u. c. 726. pro victoria Actiaca templum Apollinis cum bibliotheca in Palatio dedicasset (Suet. Octav. 29. Dio Cass. LIII 1: *τό τε Ἀπολλώνιον τὸ ἐν τῷ Παλατίῳ καὶ τὸ τεμένισμα τὸ περὶ αὐτὸ τάς τε ἀποθήκας τῶν βιβλίων ἐξεποίησε καὶ καθιέρωσε·*), a. d. VIII. Kal. Nov., quid poëta *αὐτάρκης* a deo, poëtarum praeside atque custode, petere debeat, exponit, sua vota avidis volgi precibus opponens, ut Pind. Nem. 8, 37: *χρυσὸν εὔχονται, πεδίον δ' ἕτεροι Ἀπέραντον· ἐγὼ δ' ἀστοῖς ἁδὼν καὶ χθονὶ γυῖα καλύψαιμ' Αἰνέων αἰνητά, μομφὰν δ' ἐπισπείρων ἀλιτροῖς.* Similiter Propertius de Apolline dedicato IV 6, 1: *Sacra facit vates.* — Nolim interpretari de privata libatione, sed in aedem Palatinam ante Apollinis simulacrum mente se sistit poeta.

1. *Dedicatur* deus ipse, cui nova aedes consecratur. Cic. de deor. nat. II 61: *ut Fides, ut Mens, quas in Capitolio dedicatas videmus.* Ovid. Fast. VI 637: *Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia.* — *Apollinem*] Apollo Palatinus Scopae Parii, nobilissimi sculptoris, Praxitelis aemuli, erat opus ab Octaviano Romam ex Graecia transportatum. Plin. XXXVI 28. De quo Propertius II 31, 11: *Deinde inter matrem deus ipse interque sororem Pythius in longa carmina veste sonat.* Erat Latona Praxitelis, Apollo citharoedus Scopae, Diana Timothei.

2. *novum*] Vino hornotino libare solebant, ut c. III 23, 3: *horna fruge Lares placare.* Petron. c. 130: *Spumabit pateris hornus liquor.* (c. I 19, 15: *bimi-patera meri.*)

3. *opimae - - feracis*] Ex auctoritate codicum antiquiss. lectio haec praestat alteri: *opimas - -*. Quaecumque contra codices afferri possunt, operose atque erudite exposuit Lübker; sed quod dicit v. *opimus ἐπίθετον* quidem esse posse singularum urbium, ut *Larisae,* ut *Capuae,* neutiquam vero totius insulae, id concidit uno versiculo Vergiliano Aen. I 621: *opimam Cyprum.* Nec de urbe ipsa, sed de toto tractu vicino dixit c. I 7, 11: *Larisa opima.* c. II 12, 22: *pinguis Phrygiae opes.*

4. *Segetibus* tribuitur *ἐπίθετον feracis,* quod proprie agrorum est. Tibull. I 3, 61: *Fert casiam non culta seges.* Siciliam et Sardiniam *benignissimas urbis Romae nutrices* vocat Val. Max. VII 6, 1.

5. *aestuosae*] «solis ardore torridae.» Epod. 1, 27: *Pecusve Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascuis.* — *grata-armenta*] «pulchra et pinguia, quae dum

Non aestuosae grata Calabriae
Armenta, non aurum aut ebur Indicum,
  Non rura, quae Liris quieta
    Mordet aqua taciturnus amnis.

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem, dives et aureis

9. *Calena* codices omnes, *Calenam* cum Porphyr. Bentley, Haupt, Vahlen, L. Müller. — 10. *dives et* AOMTγ paucique alii, *dives ut* BRλφψ, Leidensis, Graevianus, Porphyrio, prob. Bentleio.

pascuntur, *gratum* non solum domino, verum etiam per pascua deambulanti viatori spectaculum praebent.» Hoc ἐπίθετον simplex, hoc naturae rei aptum, ac risisset profecto poëta, si quis eum substituere iussisset *laeta.*

7. *Liris*] fluvius in finibus Latii et Campaniae, perfluens Minturnas, hodie *Garigliano.* c. III 17, 8. Conf. H. Nissen, Italia I 329.

8. *Mordet*] Simili imagine etiam *rodere* et *terere* de fluviis ripas sensim eluentibus usurpatur. Lucret. V 256: *et ripas radentia flumina rodunt.* Claud. Cons. Prob. 259: *terens querceta Maricae Liris.* — *taciturnus*] Cfr. Isaiae 8, 6: *aquae Siloë, quae vadunt cum silentio.* Tibull. I 7, 13: *An te, Cydne, canam, tacitis qui leniter undis Caeruleus placidis per vada serpis aquis?* Silius IV 350: *Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto Dissimulat cursum ac nullo mutabilis imbri Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.*

9. Sententiae ita nectuntur: «Id vero mea minime refert, quid optent homines de plebe. Habeant sibi, quae expetunt: equidem paucis contentus sum.» In harum autem duarum stropharum εἰρωνείᾳ maxima huius odarii virtus posita est. — *Premant*] pro pedestri v. *putent;* quia nimiam pampinorum ac palmitum luxuriem falx *vineatica* Catoni R. R. 11., *putatoria* Palladio I 43, 1., cultellus incurvus vinitoris, comprimit, compescit. Verg. Ge. I 157: *ruris opaci falce premes umbras.* Ovid. Met. XIV 628: *adunca falce, Qua modo luxuriem premit et spatiantia passim Bracchia compescit.* Ita Graeci quoque. Plutarch. de aud. Poët. p. 58. Wytt.: ὅπου ὑλομανεῖ τὸ μυθῶδες, ἐπιλαμβανόμενοι κολούωμεν καὶ πιέζωμεν, ex ἡμερίδος, vitis, comparatione. Ceterum cuivis manifestum fore equidem putaram: de vinearum fertilium possessione, non vero de ipso opere rustico in iis faciendo, loqui poëtam; contrarium videtur Lübkero aliis, quibus, qui volet assentiat. — «Recentiores quidem editiones ponunt commata post vv. *falce* et *Fortuna.* At rectius tolluntur, ut accusativus *vitem* non *premant* solum sequatur, sed etiam alterum *dedit*: «premant vitem ii, quibus Fortuna dedit vitem.» Dillenburger, cui ultro obsecutus sum. Saepius enim, quam adhuc factum est, duplici huiusmodi constructione difficiliores poëtarum Latinorum locos commode explanari posse certissimum est. — *Cales,* Campaniae oppidum in agro Sidicino, hodie *Calvi.* In prosa orat.: «Vineas feraces Calibus habeant, quibus id concessit Fortuna.» c. I 20, 9: *Caleno prelo domitam uvam,* inter vina generosiora.

Mercator exsiccet culullis
 Vina Syra reparata merce,
Dis carus ipsis, quippe ter et quater
Anno revisens aequor Atlanticum
 Inpune. Me pascunt olivae.

11. *cui illis* B, *culillis* T. — 15. *pascunt* codices paene omnes, *pascant* cum codice regiae societatis et Tan. Fabro Bentley.

11. *exsiccet*] «epotet», cum aliqua aviditatis significatione. Cic. ad Famil. XVI 26: *lagenae - - furtim exsiccatae.* c. I 35, 27: *Cum faece siccatis.* — *culullis*] 'Proprie cululli calices sunt quidam fictiles, quibus pontifices virginesque Vestales in sacris utuntur'. Porphyr. Tum de divitum grandioribus poculis, a. p. 434: *reges dicuntur multis urgere culullis.* Vocabulum ipsum videtur ortum esse ex culigna (Cato de re r. 132), gr. *κυλίχνη* et nonnulli codices h. l. habent *culillis*, in arte poet. plerique *culullis*.

12. *Syra-merce*] aromatis atque unguentis ex India et Arabia in Syriae Phoenicesque oppida convectis et inde Romam delatis; pro his igitur mercator *reparat*, vicissim parat, permutat vina Graeca et Italica. Permutationem autem ante oculos nobis ponit poëta ut actionem evidentiorem et, prope dixerim, magis poëticam quam sordidam ac quotidianam vini emptionem factam ex quaesticulo, quem ei procuravit Syra merx commode vendita. Etenim, ut Sat. II 3, 129: *servos - - quos aere pararis*, sic h. l. *reparare* est «mercis loco (permutatione) *parare*.» Bentlei interpretatio «*condita*, medicata nardo», repugnat consuetudini Latinae. Altera lectio *ut aureis*, orta ex coniunctivo *exsiccet*, falsam hanc infert sententiam: «Alii Calibus vineta ad eum finem colant, ut pretiosa vina habeant mercatores. Manifesto duo volgi genera *παραλλήλως* ponuntur, hinc vinearum possessores, illinc divites mercatores.

13. *Dis carus ipsis*] *Κατ᾽ εἰρωνείαν.* «Mercatori isti deos valde propitios esse, magis certe quam pauperi poëtae, illud profecto clare demonstrat, quod quotannis aliquotiens in terras longe remotas sine ulla iactura et sine naufragio penetrat. Ego vero deliciis, quibus ille fruitur, spretis, simplicissimis quibusque cibis utor.»

15. Indicativus *pascunt* et auctoritate cod. commendatur, et ipsa sententia, quae potius requirit rem certam, praestat optativo.

16. *cichorea*] Quasi a *κιχορεῖον* pro *κιχώριον*, volgari Latinorum pronuntiat. *cichorium*, Celsus II 24: *stomacho apta sunt intubus* (cichorii species), *lactuca* cet. — *leves*] «stomachum non gravantes, facile concoquendae.» Epod. 2, 58: *aut gravi Malvae salubres corpori.* Celsus II 20: *boni suci urtica, malva.* Eandem sententiam ὁ *παμφάγος Ἀλκμὰν* sic expressit fr. 33. Brgk de se: *Οὔτι γὰρ ἦϋ τετυγμένον ἔσθει, Ἀλλὰ τὰ κοινὰ γάρ, ὥσπερ ὁ δᾶμος, Ζατεύει.* Eur. fragm. 885 Nauck: *ἀρκεῖ μετρία βιοτά μοι σώφρονος τραπέζης.*

17—20. *paratis*] «partis.» Plaut. Rud. Prol. 38: *Rem bene paratam comitate perdidit.* Epist. I 2, 50: *comportatis rebus bene-uti.* Sic potius explicarim quam: «iis, quae prompta sunt et facilia paratu.» Menander in *Κόλακι* p. 101. Mein.: *θεοῖς Ὀλυμπίοις εὐχώμεθα Ὀλυμ-*

Me cichorea levesque malvae.
Frui paratis et valido mihi,
Latoe, dones et, precor, integra
Cum mente, nec turpem senectam
Degere nec cithara carentem.

18. *Letoe* Mss. Heinsii Adverss. p. 169. — *ac*, *precor* bc, Blandinii (ut videtur), Bentl., Haupt, Vahlen, Eckstein, L. Müller; *at* ceteri codices omnes; *et* Lambinus, Meineke, Orellius, O. Keller, Kiessling.

πίαισι πᾶσι πάσαις -- διδόναι σωτηρίαν. ὑγίειαν, ἀγαθὰ πολλά, τῶν ὄντων τε νῦν ἀγαθῶν ὄνησιν πᾶσι. — *Latoe*] a Graeco *Λητῷος*, *Λατῷος*, ut Anth. Pal. 1, 278: *Λατῴα*. Seneca Oedip. 230: *Letoa vates*, Pythia. Et hanc formam *Letoë* cod. Leid. praeferebat N. Heinsius. Ovid. Met. VII 384. VIII 15. utitur formis *Letois*, *Letoia;* sed ibid. XI 196 codices et edit. habent *Latoius*. — Respondere sibi *et valido* (quod ad corpus attinet) *et integra cum mente* non perspicientes scripserunt *at precor* alii, alii *ac precor*. Iuvenal. 10, 356: *Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.* Seneca Ep. 10: *Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis.* Duo igitur voti Horatiani membra haec sunt; alterum: «Dones mihi et valido et integra cum mente paratis frui»; alterum: «Dones mihi degere senectutem nec despectam neque *ἄλυρον*.» Cic. Cat. mai. 72: *Sed vivendi est finis optimus, cum integra mente ceterisque sensibus opus ipsa suum eadem, quae coagmentavit, natura dissolvit.* — *integra cum mente*] non est *sceleris pura* (c. I 22, 1.), sed «sana, omnes suas vires conservante.« — *turpem*] «miseram et contemptam propter animi et corporis vires debilitatas atque exstinctas.»

20. *cithara carentem*] *ἄλυρον*, «in qua poeticis studiis renuntiare cogar.» Eurip. Herc. fur. 676: *μὴ ζῴην μετ᾽ ἀμουσίας, ἀεὶ δ᾽ ἐν στεφάνοισιν εἴην· ἔτι τοι γέρων ἀοιδὸς κελαδεῖ Μναμοσύναν.* Eurip. fragm. Erechth. 370 Nauck: *Κείσθω δόρυ μοι μίτον ἀμφιπλέκειν Ἀράχναις, μετὰ δ᾽ ἡσυχίας πολιῷ Γήρᾳ συνοικοίην· Ἀείδοιμι δὲ στεφάνοις κάρα Πολιὸν στεφανώσας, Θρηΐκιον πέλταν πρὸς Ἀθάνας Περικίοσιν ἀγκρεμάσας θαλάμοις, Δέλτων τ᾽ ἀναπτύσσοιμι γῆρυν, Ἃν σοφοὶ κλέονται.* Theognis 789: *Μή ποτέ μοι μελέδημα νεώτερον ἄλλο φανείη Ἀντ᾽ ἀρετῆς σοφίης τ᾽, ἀλλὰ τόδ᾽ αἰὲν ἔχων Τερποίμην φόρμιγγι καὶ ὀρχηθμῷ καὶ ἀοιδῇ, Καὶ μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἐσθλὸν ἔχοιμι νόον.*

CARMEN XXXII.

Poscimur. Si quid vacui sub umbra

XXXII. Inscr. volg. *Ad lyram.* — *Ad Lydiam de carminibus suis* S. — *Ad liram de carminibus suis* T. — 1. *Poscimur* eidem fere codices habent, quos supra ad c. XXVIII 3 unice verum *litus* exhibere demonstravimus: Rbcλφψνπ, Blandinii tres (in eis fueritne antiquissimus, incertum est.), Graev. Leid. Lips. Voss.; Marius Victorinus de metris Horat. 175, 17 ed. Keil.; edit. plerique; *Poscimus* ABMOSTdγ, Servius de metris Horat. 469, 1 ed. Keil, Bentley, Kiessling. — *umbra* cod. paene omnes, *antro* cum cod. Galei Bentley.

XXXII. Vide Excursum.

1. *Poscimur*] Ovid. Met. II 143: *non est mora libera nobis: Poscimur.* V 333: *Poscimur, Aonides.* Fast. IV 721: *Palilia poscor. Non poscor frustra si favet alma Pales.* Stat. Achill. I 539: *Nos vocat iste labor.* Pind. Isthm. 2, 6: *Αἰτέομαι χρυσέαν καλέσαι Μοῖσαν.* Quam molestum ac prope dixerim importunum h. l. esset *Poscimus,* senties ex Propertii IV 1, 73: *aversus Apollo: Poscis ab invita verba pigenda lyra.* Etiam sententia friget: «Poscimus a te, barbite, Latinum carmen: age, dic hoc ipsum carmen.» — *vacui*] a curis soluti et otiosi, ideoque ad carmina componenda idonei ac prompti»; alio igitur sensu atque c. I 6, 17: *nos proelia virginum Cantamus vacui.* — *sub umbra*] Epist. II 2, 78: poëta *Rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra.* Martial. IX 85: *Haec ego Pieria ludebam tutus in umbra.* Varia lectio *sub antro* est ex illis, in quas prope inviti incidebant librarii, cum similes loci obversarentur scribentium animo, ut c. II 1, 39: *Dionaeo sub antro.* c. III 4, 40: *Caesarem - - Pierio recreatis antro.* — *Si quid* cet.] Particulam *si* in obtestationibus usitatam esse docuit Bentleius. Verg. Aen. I 603: *Di tibi, - si quid usquam iustitia est, - - Praemia digna ferant.* Aen. II 536: *tibi Di, si qua est caelo pietas, - Persolvant grates dignas.* Aen. VI 529: *Di talia Grais Instaurate, pio si poenas ore reposco.*

2 *Lusimus*] Spontaneus nec legibus obstrictus poëtarum impetus crebro lusui comparatur. Verg. Ecl. 1, 10: *Ludere quae vellem calamo permisit agresti.* — *tecum*] Verg. Ecl. 8, 21: *Incipe Maenalios mecum mea tibia versus.*

3. 4. *Vivat*] Epist. I 19, 2: *Nulla placere diu nec vivere carmina possunt* cet. Liv. XXXIX 40. de M. Catone cens.: *vivit immo vigetque eloquentia eius sacrata scriptis omnis generis.* — *dic*] de instrumentis musicis, ut de iisdem apud Graecos *φθέγγεσθαι* et *λαλεῖν.* — *Latinum*] nequaquam otiosum est *ἐπίθετον,* verum plane ut c. IV 6, 27: *Dauniae defende decus Camenae, Levis Agyieu,* cum vi atque evidentia novam suam poësin Latinam Graecae, illius utique exemplari, opponit.

4. *Barbite - - modulate*] mascul.

Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat et pluris, age, dic Latinum,
Barbite, carmen,

Lesbio primum modulate civi,
Qui ferox bello tamen inter arma,
Sive iactatam religarat udo
Litore navim,

2. *in*] *per* superscr. *in* d. — 8. *navim* BTd, cod. Argentoratensis, *navem* ceteri.

genere, ut apud Graecos posterioris aetatis. Antea vel *ἡ βάρβιτος* vel *τὸ βάρβιτον*.

5. «Quo primum Alcaeus usus est», de quo vide Proleg. pg. XXXI sq. — *Modulate* passive ut saepe. Quintil. IX 2, 35. *canticis ad aliorum similitudinem modulatis*. Qui active accipiunt, supplent *carmina*. Modulamur autem proprie carmen modos ei aptantes; deinde etiam lyram ipsam, modos carmini aptos certaque ratione inflexos ac temperatos ex ea cientes, ut h. l. et Pseudotibull. III 4,39: lyram *plectro modulatus eburno, Felices cantus ore sonante dedit.* — *civi*] quo vocabulo ipso callide delecto significat Alcaeum patriae libertati semper studuisse saepeque *mersatum esse civilibus undis*.

6. *ferox bello*] Dimicavit et adversus Athenienses et adversus tyrannos patriae suae, Myrsilum atque Pittacum: c. II 13, 30. ubi vide. Dionysius Hal. V. 421. Rsk.: *Ἀλκαίου σκόπει τὸ μεγαλοφυὲς καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ τοὺς σχηματισμοὺς μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ κεκάκωται, καὶ πρὸ ἁπάντων τὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἦθος· πολλαχοῦ γοῦν τὸ μέτρον εἴ τις περιέλοι, ῥητορικὴν ἂν εὕροι πολιτείαν.* (*πραγματείαν* Schneidewin.) In illis quidem *ὅσον μὴ - - κεκάκωται* pravum inest iudicium; ipsa enim dialectus Aeolica Alcaei et Sapphus carminibus miram sane suavitatem praebet ac nativam gratiam. — Athen. XIV 23: *Ἀλκαῖος - - πρότερα τῶν κατὰ ποιητικὴν τὰ κατὰ τὴν ἀνδρείαν τίθεται, μᾶλλον τοῦ δέοντος πολεμικὸς γενόμενος.*

7. *religarat*] «retinaculis destinarat.» Sat. I 5, 18: *retinacula - Nauta - saxo religat.* Verg. Aen. VII 106: *religarat ab aggere classem.* Ovid. Met. XIV 248: *religata in litore pinu.* Lucan. VIII 790: *Nautaque ne bustum* (Pompei) *religato fune moveret.* Falso nonnulli explicarunt: «solvere retinacula», ut arbitror, ex Catulli 63, 84: *Cybele religat iuga manu.* Est igitur: «Sive erat in castris, sive in portu aliquo manserat a longa ac difficili navigatione requiescens.» Alterum *sive* omissum, de qua re vide ad c. I 6, 19. — *Udum* (*ἀλίκτυπον*) *litus* hoc exemplum secuti usurparunt posteriores quoque poëtae. Cfr. Markland ad Stat. Silv. II 2, 15. Vergilius sic loqui nondum ausus est, cum *udus* proprie dicatur de interno humi umore.

8. *navim* retinuimus cum paucis codicibus probantibus Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Ad. Kiessling. Maior pars cod. et ed. habent *navem*, ut Hor. sat. I 1, 6.

Liberum et Musas Veneremque et illi
Semper haerentem puerum canebat
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.

O decus Phoebi et dapibus supremi
Grata testudo Iovis, o laborum
Dulce lenimen mihi cumque salve

15. *mihi cumque* omnes codices et scholiastae, editores ante Lachmannum omnes, post eius in Lucret. commentarium (a. 1850) Meineke, O. Keller, Munro, Eckstein, Vahlen; *mihi, cuique, salve* malebat Bentley, *tuque* Peerlkamp; *medicumque* Lachmannus, prob. Haupt ed. 1. 2. 3. L. Müller, Kiessling. *quale lenimen mihi cumque* Göttling; *mihi tu usque* Herwerden; *mihi iunge salve* Madvig; *metuumque* E. Rosenberg. Conf. L. Müller, Lect. Horat. pg. 696.

epist. I 11, 16. II 1, 114. Vergilius semper habet *navem*, plerumque etiam Cicero; *navim* videbatur forma elegantior et ad carmen lyricum aptior, ut Propert. II 22, 41. Ovid. rem. am. 569. 577. Pont. II 7, 83.

9. *Liberum*] Significat eius *ᾄσματα συμποσιακά*, ut fr. 41 Brgk.: *Οἶνον γὰρ Σεμέλας καὶ Διὸς υἶος λαθικάδεα Ἀνθρώποισιν ἔδωκε.* Athen. X 33: *Ἀλκαῖος μεθύων ἔγραφε τὰ ποιήματα.*

10. *puerum*] Venerem et Cupidinem, perpetuum illius comitem pila ludentes exhibet vas pulcherrime pictum apud Millingen *Mon.* I. T. 12. — *Haerere* autem *alicui* etiam Verg. Aen. X 780: *missus ab Argis Haeserat Euandro.*

11. *Lycum*] puerum amatum. Cic. Tusc. IV 71: *Fortis vir in sua re publica cognitus, quae de iuvenum amore scripsit Alcaeus!* et de deor. nat. I 79: *Naevus in articulo pueri* (*in Lyco puero* Bergk.) *delectat Alcaeum.* In fragm. 58. Brgk. sic memoratur: *Οὐκέτ᾽ ἔγω Λύκον ἐν Μοίσαις ἀλέγω*, id est, *ὑμνῶ*, eo tempore fortasse, quo iratus ei erat, ut solent amantes. — *nigris oculis*] a. p. 37: *Spectandum nigris oculis nigroque capillo.*

13. 14. *decus* *ἄγαλμα*. Tibull. IV 2, 22: *Et testudinea Phoebe superbe lyra.* — Neque vero *χέλυς*, *testudo*, poëticus tantum est tropus, sed reapse ex testudinibus etiam posteriore tempore conficiebantur lyrae. Pausan. VIII 54, 7: *παρέχεται δὲ τὸ Παρθένιον καὶ ἐς λύρας ποίησιν χελώνας ἐπιτηδειοτάτας.* — *dapibus*] Omnino testudo *δαιτὸς ἑταίρη*. Hom. Hymn. in Merc. 31. — *supremi - - Iovis*] Hom. Il. *Α* 602: (*θεοὶ*) *Δαίνυντ᾽, οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης, Οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος, ἣν ἔχ᾽ Ἀπόλλων.*

15. 16. *lenimen*] quae animum curis fatigatum recreat, *τερψίνοος*. Pind. Isthm. 7, 1: *λύτρον εὔδοξον - - καμάτων - - κῶμον.* — *cumque*] Sic habent omnes codices, nec tamen quin vitiosum sit dubitamus. Nam neque ad pronomen *mihi* neque ad participium *vocanti* referri potest neque per se idem significat quod *quandocumque* vel *quandoque.* Et Lucretii versus olim ad hunc absolutum vocabuli *cumque*

Rite vocanti.

usum defendendum adhibiti a Lachmanno (ad Lucret. pg. 288) emendati sunt. Sed quod idem proposuit *medicumque* etsi multis placuit tamen Horatium scripsisse veri simile non est, quod pronomen *mihi* propter proximum partic. *vocanti* omitti non debet; magis etiam displicent ceterorum coniecturae. — *Rite*] «caste et pie, quemadmodumque decet talibus in precibus.»

EXCURSUS

Ad C XXXII.

Manifestum fit e v. *Poscimur*, maioris ac gravioris alicuius incepti lyrici hoc esse veluti prooemium. Quis autem eum *poposcerit*, non liquet nec vanis hariolationibus indulgere placet; ipse enim consulto rem occultavit, ut is, qui poposcerat, leniter subridens se ipsum agnosceret primus, ac fortasse solus. Alii divinarunt invitatum esse Horatium vel ab Augusto vel a Maecenate vel ab alio amico vel a semet ipso vel a cuncto populo Romano; alii de uno aliquo carmine (lib. I 2. vel I 12) intellegunt, alii de edendis carminibus tunc iam elaboratis, uti volunt Scholiastae veteres. Quo igitur difficile illud inceptum prospere cedat, Sapphus secutus exemplum (fr. 45. Brgk: *Ἄγε δὴ χέλυ δῖά μοι φωνάεσσα γένοιο.*) barbiton suum salutat eiusque tamquam Musae auxilium invocat. Tota autem difficultas carminis, ubi per se spectetur, simplicissimi, in eo vertitur, quod ambigunt interpretes, quonam modo construi debeant verba v. 2. *quod* - - *plures*, utrum ad *Si* - - *tecum*, an ad sequentia *age*, *dic*. Hanc quidem posteriorem rationem Bentleius, *Poscimus* praeferens, necessario sequi debuit neque aliud sane intellegere potuit carmen nisi hoc ipsum C. XXXII., haud satis expendens, quam arroganter vel potius absurde immortalitate imprimis dignum hoc ipsum odarium poëta iudicasset. Eandem constructionem, Bentleio sane non inspecto, multis verbis commendare studuit Gargallus, legens *Poscimur* et alius carminis prooemium recte agnoscens; Peerlc. denique, Bentleio non memorato, ipse quoque ad seqq. rettulit nec tamen, utrum ad hoc carmen XXXII. an ad aliud referret, nobis exposuit. Verum hi omnes non satis pensitarunt, quam mirum foret hoc enthymema: «Barbite, si quid ludibundi iam ante cecinimus, propter hoc ipsum nunc iam serium ac longe gravius dic carmen Latinum.» Quapropter necessario redeundum est ad priorum interpretum

item Regelii et Luebkeri constructionem, *si quid - -, quod - - plures,* id est, dempta imagine: «Si quid vel in levioribus argumentis tractandis tam prospere mihi cessit, ut carmina mea ex sincero amicorum iudicio digna sint posteritate, agedum me nunc, *cum poscor,* ad maius etiam inceptum excitabo. Id vero eiusmodi esto, immo, si spes boni eventus me non fallit, eiusmodi erit, ut *Latinum* meum *carmen* assequatur Alcaei, magni mei exempli, acres et altos spiritus, quibus eius *μέλη πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ* plena sunt.» — Carmen autem hoc inter annos u. c. 724—730. compositum videtur.

CARMEN XXXIII.

Albi, ne doleas plus nimio memor
Inmitis Glycerae, neu miserabilis
Decantes elegos, cur tibi iunior
    Laesa praeniteat fide.

XXXIII. Inscr. volg. *Ad Albium Tibullum.* — *Ad Albium* S, *Ad Albinum* T.

XXXIII. Albium Tibullum, dulcissimum illum poëtam, Horatio intima familiaritate coniunctum (Epp. 1, 4.) consolatur de fide ei a Glycera laesa. Glycera autem (ut apud Plautum mil. gl. 438) vel Glycere (ut apud Martialem XIV 187, 2), quoniam ab ipso Tibullo numquam memorata est, itemque ignorata ab Ovidio Amor. 3, 9. in Tibulli epicedio, fuerunt qui hoc carmen ad Tibullum poetam missum esse negarent: cui opinioni adversatur inscriptio volgaris et Porphyrionis scholion: 'Albium Tibullum adloquitur elegiorum poetam'. Alii censuerunt tertiam esse hanc puellam a Tibullo amatam ad eamque referenda esse Tibulli carmina IV 13. 14. At diserte Ovidius l. l. de duabus loquitur, *altera cura recens, altera primus amor.* Itaque cum Lachmanno (opusc. pg. 154) censemus Glyceram esse eandem quam Tibullus II 3, 4 Nemesim appellat; et haec utriusque poetae carmina in idem fere tempus (ab urbe cond. fere 730) incidunt.

1. *plus nimio*] ut c. I 18, 15. Etiam in pedestri oratione M. Antonius ep. ad Att. X 8. A.: *te nimio plus diligo,* ac similiter Plaut. Bacch. 669: *nimio minus multo parum.* Iunge *ne doleas plus nimio:* male alii propter diaeresim *plus nimio memor* coniunxerunt.

2. *Inmitis Glycerae*] «nullo amoris sensu tactae,» grato lusu inter *ἐπίθετον* et nomen *Γλυκέρα*, *Γλυκέριον* a dulcedine ductum. «Sic alibi *dulce loquens Lalage, mitis Gorgo, iniusta Adrastea, πικρὸν Γλυκέριον.*» Iahn.

2. 3. *miserabilis - elegos*] Liv. XXVI 3: *miserabiliter scriptae litterae.* — *Decantes*] de cantilena flebiliore et vocis varietate carente. *cur* h. l. non idem significat quod *quam ob causam*, sed *miserabilis cur* est *querentis quod;* epist. I 8, 9 *irascar amicis, Cur properent.* Conf. Haudii Turs. II pg. 177.

4. *praeniteat*] pr.: «Glycerae nitidior ac formosior videatur.»

5. Inconstantiam amorum atque dissidia certis quibusdam exemplis, a se, ut opinor, fictis, cum delectu nominum grate sonantium depingit. Comparant Moschi Idyll. 6, 1: *Ἤρα Πὰν Ἀχῶς τᾶς γείτονος, ἤρατο δ' Ἀχὼ Σκιρτητᾶ Σατύρω, Σάτυρος δ' ἐπεμαίνετο Λύδα κ. τ. λ.* Callimach. Epigr. 31, 5: *Οὑμὸς ἔρως τοιόσδε, τὰ γὰρ φεύγοντα διώκειν Οἶδε, τὰ δ' ἐν μέσσῳ κείμενα παρπέταται.* — *tenui fronte*] Epist. I 7, 26: *nigros angusta fronte capillos.* Martial. IV 42, 9: *Frons brevis atque modus breviter sit nari-*

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor, Cyrus in asperam
Declinat Pholoen; sed prius Apulis
Iungentur capreae lupis,

Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri, cui placet imparis
Formas atque animos sub iuga aenea
Saevo mittere cum ioco.

7. *Declinet* pr. T. sed ab ead. manu corr. in *Declinat.* — *Apulis* in codicibus fere omnibus non solum apud Horatium (vide ad c. III 4, 10), sed etiam apud ceteros scriptores (Plaut. mil. glor. 654. Plinius passim) et in inscriptionibus; *Appulis* Bentley, Haupt, Vahlen, Kiessling.

bus uncis. Petronius c. 126. feminam pulcherrimam describens: *Frons minima et quae apices capillorum retro flexerat.* Winckelm. *Mon. ined.* T. LIII: *La bassezza della fronte vien commendata da Orazio, quando loda* Insignem - - Lycorida, *di cui ben capirono il vero senso gli antichi interpreti, i quali lo spiegano:* «angusta et parva fronte, quod ex pulchritudinis forma commendari solet.» — *Lycorida*] Hoc nomine antea Cornelius Gallus suos amores cecinerat.

6. *Cyri*] C. I 17, 25. est huius nominis Tyndaris amator. — *torret*] Eadem metaphora Sappho fr. 115. Brgk.: *Ὄπταις ἄμμε.*

7. *Declinat*] «A Lycoride aversus propendet in Pholoën illam difficilem ac renitentem.» — *Pholoën*] C. II 5, 17: *Pholoe fugax.* C. III 15, 7. Marathi et Pholoës amores atque dissidia canit Tibullus I 8. — *Apulis*] Falsa est multorum doctrina poëtas, cum prima producta velint uti, geminare litt. *p.*, cuius quidem geminationis vestigia in libris optimae notae nusquam apparent. Cfr. Mart. Lag. ad Lucan. II 608: *Apula rura.*

8. *Iungentur*] Cfr. Epod. 16, 30. Aristoph. in Pace v. 1076: *πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.* Verg. Ecl. 8, 27: *Iungentur iam grypes equis.*

9. *peccet*] «sese dedat Cyro, qui turpis ei videtur, laedatque fidem alii datam.» — *Adulter* autem ut c. I 36, 18: *nec Damalis novo Divelletur adultero.* C. I 25, 9. *moechus* est idem quod amator.

10. 11. *Sic visum Veneri*] Ovid. Met. I 366: *Sic visum superis;* de rebus, quae mortalibus minus gratae sunt. — «Venus, quae crudele oblectamentum ex hoc ioco sibi quaerit, incendit et mares et feminas amoribus, quorum propter animorum et formarum dissimilitudinem nullus est successus nec fructus, itaque eos ament necesse est, a quibus non redamentur.» Cfr. c. III 9, 17: *Quid, si prisca redit Venus Diductosque iugo cogit aeneo?* — Hoc quoque loco *sub iugum aeneum mittere* significat subdere iugo firmissimo ac durissimae addicere servituti, ut Claudian. Cons. Prob. 81: *hic sub iuga ferrea mittit Cornipedes;* nec vero cum nonnullis cogitandum de more illo bellico devictos hostes ignominiae causa *sub iugum mittendi.*

12. *ioco*] Non «deus *Iocus*», ut

Ipsum me, melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Hadriae
Curvantis Calabros sinus.

c. I 2, 34: *Quam Iocus circum volat et Cupido,* et iam apud Plautum Bacch. 113: *Amor, Voluptas Venus, Venustas, Gaudium, Iocus. Ludus. Sermo, Svavi svariatio,* sed est «lusus», ut c. III 27, 67: *Perfidum ridens Venus, - - ubi lusit satis* cet.

13. 14. «Cum dea Venus me amore puellae melioris incenderet et in eo essem, ut Myrtalen relinquerem cet.» H. Peerlk. Sine imagine: «Cum probioris puellae amore iam saucium factum me sentirem, in servitute tamen me retinuit prior amor.» — *compede*] 'adtendendum compedem singulari numero eum dixisse, quod non facile veteres' Porphyrion. Scriptores superiores velut Plautus, Naevius, Cicero id vocabulum plurali tantum habent, primus Horatius singulari numero: epod. 4, 4. epist. I 3, 3. c. IV 11, 24. Semel occurrit pluralis: epist. I 16, 77. — *Myrtale*] Frequentissimum libertinarum nomen in inscriptionibus. Vide Bentleium.

15. *fretis acrior*] mobilior et iracundior. Conf. c. III 9, 23: *inprobo iracundior Hadria.*

16. *Curvantis*] pr. impulsu undarum (quod inest in v. *acrior*) curvam reddentis oram Calabriae usque ad sinum Tarentinum, id est, sese in Calabriam insinuantis». Picturae poëticae inservit, ut c. IV 5, 14: *Curvo nec faciem litore dimovet.* Verg. Aen. I 161: *Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.* Ovid. Met. XI 229: *Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus.* Accipi nequit pro *κυρτοῦται* (Od. λ 244: *κῦμα περιστάθη οὔρεϊ ἶσον, κυρτωθέν*, et Il. Δ 426: *κῦμα κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται*) ut est Aen. III 564: *Tollimur in caelum curvato gurgite.*

CARMEN XXXIV.

Parcus deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiae
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare atque iterare cursus

XXXIV. Inscr. volg. *Ad se ipsum.* — *Ad Fortunam et se ipsum* ST. (Idem T in margine: *Hac ode significat se paenitentiam agere, quod epicuream sectam secutus irreligiosus exstiterit.*)

XXXIV. Fulmen per sudum demissum religiosum sibi terrorem incussisse dicit, ita ut Epicuri de diis sententiam, olim sibi probatam (v. Sat. I 5, 101: *deos didici securum agere aevum.*), hoc in carmine reiecturus sit. Graecum aliquod exemplar poëtam secutum esse equidem non puto, sed veram animi commotionem per *φαινόμενον* illud excitatam ab eo expressam esse. Nimirum hic quoque poëtam egit; quomodo animatus fuerit illo dumtaxat puncto temporis, quo hoc fulminis ostentum accidit, exponit; nam «*confessionem fidei in melius mutatae*», ut Christiano modo hoc carmen inscripsit interpres quidam, nos hic non agnoscimus. Nimis precariae eorum sunt opiniones, qui de repentina fortunae vicissitudine, velut de Tiridate depulso vel de clade aliqua accepta vel de Iuba restituto (v. ad c. I 22) cogitant. — Dignus est, qui de hoc carmine legatur, Lessing *Rettungen des Horaz.* Opp. ed. Lachm. IV. p. 34. — Quo tempore carmen hoc scriptum sit explorari nequit.

1. *Parcus*] «exigua sacrificia, si quando, afferens.» — *infrequens*] «qui raro deorum delubra adit.» In formularum sermone Festo teste *infrequens* appellabatur miles, «qui abest afuitve a signis.» Sed haec significatio, ut recte vidit Lessing, nihil ad Horatium attinet.

2. *Insanientis - sapientiae*] Apud Lucret. V 10. Epicuri doctrina *κατ᾽ ἐξοχὴν sapientia* vocatur; iam huius perversitatem significaturus *insanientem* appellat, ut Aeschyl. Prom. 545. et Eurip. Iphig. Taur. 566: *ἄχαριν χάριν.* Ibid. 832: *δάκρυ᾽ ἀδάκρυα.* Soph. Aiac. 665: *ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.* Gregor. Naz. Invect. pr. in Iulian. Ed. Paris. 1778. p. 79: *ἄσοφος, ἵν᾽ οὕτως ὀνομάσω, σοφία.* Cic. de Orat. III 219: *innuptae nuptiae;* or. Philipp. I 5: *insepulta sepultura.* Ovid. Met. II 627: *iniustaque iusta peregit.* Boëth. Cons. Ph. 2, 4: *mortalium rerum misera beatitudo.* Contraria ratione Eurip. Bacch. 65: *πόνον ἡδὺν Κάματόν τ᾽ εὐκάματον.* A multis haec figura orationis vocatur *ὀξύμωρον*, cuius exempla Horatiana sunt: c. III 11, 35 *splendide mendax;* 21, 13 *lene tormentum;* 25, 18 *dulce periculum;* I 18, 6 *fides prodiga.*

3. *sapientiae Consultus*] Nove dictum, ut *iuris consultus;* «versatus in ea doctrina.» Liv. X 22: *iuris atque eloquentiae consultus.*

Cogor relictos: namque Diespiter,
Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantis
Egit equos volucremque currum,

Quo bruta tellus et vaga flumina,

5. *relictos* codices, ed. plerique; *relectos* cum N. Heinsio ad Ovid. Met. VIII 173. Bentl. prob. Haupt, Vahlen, Kiessling.

Petron. C. 89: *Ubi et sapientiae consultissima via? — erro*] «Dum quasi per mare nullo certo consilio vagor, nunc reverti cogor ad saniorem illam rationem, quae deorum vim agnoscere ac pie colere nos iubet, itaque (priore *erroris* imagine magis etiam explicata) cogor denuo ingredi cursum, quem reliqueram.» («Hoc dicit poëta, se retro navigare, ut in rectam, quam antea temere reliquerat, viam redeat atque deinde denuo eam persequatur.» Regel.) Heinsii Bentleique coni. multis probata *iterare relectos,* falsam praebet sententiam, cum *iterare relectos cursus* nihil aliud sit nisi *relegere cursus* vel, si mavis cum Bentleio, qui recepit, *relegendo iterare,* adeoque idem rursus ac *retrorsum vela dare,* inanis igitur *ταυτολογία.* Nostra contra interpretatio utramque notionem accurate distinguit: «reverti ab errore; veram viam rursus sequi» Quod autem *cursum* (navigii) *relinquere* minus Latine dictum putarunt, nimia profecto erat religio, cum *viam, iter relinquere* recte dicatur, item *cursum retinere* Cic. ad Att. II 3, 3; *cursum sequi* Offic. I 119, ubi non actum currendi, sed viam, qua curritur, significat.

5. *Diespiter*] Varro L. L. V 66. Muell.: *Antiquius Iovis nomen; nam olim Diiovis et Diespiter dictus, id est dies* (genit. antiq.) *pater.* Constat nomen *Diespiter* nihil differre a Graecorum *Ζεὺς πατήρ.*

7. *Plerumque*] magna cum vi Horatius primo posterioris versus loco posuit, quod ad priorem pertinet. Confer haec exempla: c. I 1, 23 *bellaque matribus* Detestata. *Manet* cet. c. I 31, 2 *Quid dedicatum poscit Apollinem* Vates? *Quid orat* —. c. I 35, 10 *fortunaque dulci* Ebria. *Sed minuit furorem.* Inde intellegitur erravisse qui iungerent *plerumque per purum* i. e. non semel; eam vim *plerumque* ap. Tacitum obtinet. Nos explicamus: «Iuppiter Fulgurator, qui fere semper nubes fulmine diffindit, hodie per sudum, de caelo innubilo, fulmen misit.» Huiuscemodi autem fulmina pro gravissimis ostentis habebantur. Hom. Od. υ 112: *Ζεῦ πάτερ, - - Ἦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος, Οὐδέ ποθι νέφος ἐστί· τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις.* Lucan. I 525: ante bellum civile *Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno.* Suet. Tit. 10: *tristior, - quod tempestate serena tonuerat.* Adde Iul. obseq. C. 83. 107. 122. Voss ad Verg. Ge. I 487. Interprr. ad Aen. VII 141.

8. *volucrem*] Plato Phaedr. p. 246. E. ex poëta aliquo: *ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων.* Celeritatis est symbolum, ut Ovid. Fast. IV 562: *aligero tollitur axe Ceres.* (c. I 12, 58: *Tu gravi curru quaties Olympum.*

9. *bruta*] C. III 4, 45: *iners,* «immobilis.» Festus: *Brutum anti-*

Quo Styx et invisi horrida Taenari
Sedes Atlanteusque finis
Concutitur. Valet ima summis

Mutare et insignem attenuat deus
Obscura promens; hinc apicem rapax

13. *insignem* cod. omnes, ed. plerique; *insigne* Bentl. (partim cum var. codicis Reginensis *insigne attenuat decus*) prob. Haupt, Vahlen.

qui gravem appellabant. Talis autem est tellus, si cum reliquis elementis comparetur. Seneca Thyest. 1020: *Immota tellus pondus ignavum iaces?*

10. *Taenari*] promunturium Laconicae, hodie *Cap Matapan.* Ibi Neptuni templum super antrum, per quod descendi in Orcum posse antiqua fama tradebat, ut fecerat Hercules Cerberum inde abducturus. Verg. Ge. IV 467: *Taenarias etiam fauces, alta ostia Ditis.* — Omnia autem, quae ad mortem pertinent, et diis et hominibus sunt *invisa,* horrida, formidolosa, ut c. II 14, 23: *invisae cupressi.* Verg. Aen. VIII 245: *regna - Pallida, dis invisa.* Seneca Herc. fur. 664: *Hic* (in Taenaro) *ora solvit Ditis invisa domus.* Iliad. Υ 65: *οἰκία Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ.*

11. *Atlanteusque finis*] Eurip. Hippol. 3: *τέρμονες Ἀτλαντικοί.* — «Omnia, etiam Orcum concutit supremi Iovis potentia, sive nutu sive fulmine utitur. Iam ut in naturam inanimatam vim suam exercet deus, ita etiam in vitam hominum; quae apud hos summa sunt, repentina conversione saepe deiciuntur ac pessum dantur.» Iob. 5, 11: *Deus ponit humiles in sublime, et maerentes erigit sospitate.* Od. π 211: *Ῥηΐδιον δὲ θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, Ἠμὲν κυδῆναι θνητὸν βροτὸν ἠδὲ κακῶσαι.* Hesiod. Ἐργ. 5: *Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει, Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει καὶ ἄδηλον ἀέξει, Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.* Archil fr. 56 Brgk: *Τοῖς θεοῖς τίθει τὰ πάντα· πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν Ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί· Πολλάκις δ' ἀνατρέπουσι καὶ μάλ' εὖ βεβηκότας Ὑπτίους κλίνουσ'· ἔπειτα πολλὰ γίγνεται κακὰ Καὶ βίου χρήμῃ πλανᾶται καὶ νόου παρήορος.* Aristoph. Lysistr. 772: *τὰ δ' ὑπέρτερα νέρτερα θήσει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.* Tac. hist. IV 47: *documenta mutabilis Fortunae summaque et ima miscentis.*

12. Sententiarum iunctura haec est: «Nec vero *διοσημείοις* tantum, sed etiam ingentibus rerum humanarum vicissitudinibus manifesta fit summa divini numinis potentia, ut cum maxime in regnorum rebus apparet.» *Valere* cum infinitivo (qua constructione numquam utitur Cicero; errat Draeger (gram. lat. II² pg. 301, cum ex fragm. unum locum attulit, qui Columellae est) frequens iam est apud Lucretium et Vergilium. Apud Horatium haec habes exempla: c. II 5, 1. III 25, 15. IV 7, 27. epod. 5, 62. 87. 16, 3. 17, 5. sat. I 1, 13. 9, 39. II 7, 87. a. p. 39. 305. 473.

13. *insignem attenuat*] «Viros illustres, principes, reges omni dignitate atque opibus spoliat.» Eurip. Fragm. Andromedae 23: *Ὁ μὲν ὄλβιος ἦν, τὸν δ' ἀπέκρυψεν Θεός·*

Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

16. *hic* cod. paene omnes, *hinc* A et cod. Leidens. cum Porphyr.

ἐκ κείνων τῶν ποτε λαμπρῶν Νεύει βίοτος, νεύει δὲ τύχα Κατὰ πνεῦμ' ἀνέμων.

14. 15. «*Obscura* contra promit ex tenebris et splendore collustrat.» Consulto genus mutavit; nam si praetulisset *insigne* vel *insignia* (Cuningh.) tota sententia loci communis formam minus poeticam induisset. Multi cogitant de Tiridate tunc regno exacto a Phraate, cf. c. I 26, 5. II 2, 17. — In seqq. *Fortuna* cum deo supremo copulatur ut iam in Homericis illis Il. *Ο* 117: *μοῖρα Διός*. *Τ* 87: *Ζεὺς καὶ Μοῖρα καὶ ἠεροφοῖτις Ἐρινύς*. Od. *λ* 292: *χαλεπὴ δὲ θεοῦ κατὰ μοῖρ' ἐπέδησεν*. — *Apex* proprie flaminum insigne, pileus cum apice eminente; tum capitis ornamentum regum orientalium, tiara. c. III 21, 20. *regum apices*. Atque eo rectius sic regum orientalium tiara vocari poterat quod erat *ὀρθή*. Dio Chrys. Or. 14. p. 444. R. Schol. Platon. p. 935. ed. Or.: *Τιάρα ἐστὶ κόσμος ἐπικεφάλαιος, ᾗ οἱ Περσῶν βασιλεῖς μόνοι ὀρθῇ ἐχρῶντο, οἱ δὲ στρατηγοὶ κεκλιμένῃ*. *Ὑακινθινοβαφῆ* tiaram tribuit Persarum regi Charito VI 4 ed. H. Vid. Darii imaginem in *Museo Borbon.* VIII. T. 36—40. Müller *Denkm.* I. N. 273. Hinc, ut *diadema*, tropice «regia potestas ac dignitas.» Sic h. l., non simpliciter, ut alii voluerunt, «culmen opum et divitiarum», vel «summum decus, fastigium rei cuiuslibet.» Est igitur: «Potentiam ac regnum eripit huic, illi confert.» Minus recte Viscontius *Museo Pio-Clement.* T. 2. T 12. de apice sive pileo Fortunae ipsius, qualem habent in statuis et anaglyphis Fortunae certe Antiates, interpretatus est, quasi vero hunc apicem Fortuna sibimet ipsa de vertice demens magno cum stridore alterius, cui faveat, capiti imponat. Falso etiam Gargallus *apicem* interpretatur montem: «*Li rapace Fortuna acuta stride, Spianando un monte, qui l' innalza, e ride.*» — *stridore*] alarum, quae ei propter instabilitatem tribuuntur. C. III 29, 53: *Fortuna si - - - celeres quatit Pennas.* Hic autem *stridor*, id est semota imagine, subita rerum immutatio regnorumque eversio, mortales perterrefacit.

16. *Sustulit - gaudet*] perfectum significat consuetudinem, ut apud Graecos aoristus gnomicus: c. III 23, 19 *mollivit aversos penatis.* ib. 29, 16. epist. I 2, 48. 19, 48. a. p. 413. Eo usu abstinuerunt scriptores antiqui; primus, ut videtur, Catullus ex graecis sumpsit 62, 42; 64, 240 *ceu montis liquere cacumen.* Ut Horatius ita Vergilius perfecto adiungit praesens Aen. V 145: *corripuere ruuntque.*

CARMEN XXXV.

O diva, gratum quae regis Antium,

XXXV. Inscr. volg. et ST: *Ad Fortunam.* (In marg T: *Haec ode in fortunam potentium scripta est, cui Caesaris profectionem commendat.*)

XXXV. Hymnus in Fortunam, quo, praedicata summa eius potentia, orat, ut servet Augustum et adversus Britannos et adversus Arabas bella molientem, quibus ex poëtae mente expientur civiles illae contentiones scelestae inde ab a. u. c. 694. ortae. — *Τύχη* primum ab Hesiodo Theog. 360. memoratur inter Nymphas, Oceani filias; similiterque Hom. Hymn. Cer. 420. Pausan. IV 30. In tessera hospitali Borgiana (Zoëga *Abhandl.* p. 35.): *ΘΕΟΣ ΤΥΧΑ ΣΑΩΤΙΣ (Σώτειρα)*, Pind. Ol. 12, 1: *Λίσσομαι, - - Σώτειρα Τύχα. Τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ Νᾶες, ἐν χέρσῳ δὲ λαιψηροὶ πόλεμοι Κἀγοραὶ βουλαφόροι.* Pausan. VII 26, 8: *ἐγὼ μὲν οὖν Πινδάρου τά τ' ἄλλα πείθομαι τῇ ᾠδῇ, καὶ Μοιρῶν τε εἶναι μίαν τὴν Τύχην καὶ ὑπὲρ τὰς ἀδελφάς τι ἰσχύειν.* Pseudaeschyli vv. apud Stob. Ecl. phys. T. 1. p. 199. H. praeclare sic vertit Grotius: *Cunctis principium rebus et exitus, O Fortuna potens, quae sapientiae Famam das hominum, diva, laboribus: Multo plura tibi prospera tristibus Debentur. Sequitur gratia, quo loci Pennae remigium te vehit aureae. Nil est prosperius nilque secundius, Quam lances homini quod tribuant tuae. Tu spes sollicitis una laboribus; Tu noctem subito lumine discutis: Numen te melius noscere non datur.* Illustris de Fortuna locus est etiam apud Plin. n. h. II 22. — Compositum est carmen a. u. c. 727; vide tab. chronol. pg. XXXIX.

1. *O diva*] Libanius *περὶ δουλείας* T. II. p. 66: *χρὴ γὰρ οἴεσθαι καὶ τῇ Τύχῃ κεῖσθαι ἐν οὐρανῷ θρόνον, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς δώδεκα θεοῖς ἠρίθμηται.* — *gratum*] tibi, ut c. I 30, 2: *dilectam Cypron,* et Verg. Aen. III 73: *gratissima tellus* (Delus) *Nereidum matri.* Sic ex usu Horatiano videtur explicandum esse, qui fere semper dativum aut adiungit aut cogitationi addit, ut sit fere idem quod apud ceteros *iucundum;* quamquam licet etiam de regionis amoenitate cogitare, ut Cic. ad Att. IV 8ª, 1 *hoc scito, Antium Buthrotum esse Romae, ut Corcyrae illud tuum: nihil quietius, nihil alsius, nihil amoenius.* — *Antium*] caput Volscorum, hodie *Anzo rovinato,* prope oppidum nunc *Porto-Anzo* appellatum. Strabo V p. 232: *Ἄντιον νυνὶ ἀνεῖται τοῖς ἡγεμόσιν εἰς σχολὴν καὶ ἄνεσιν τῶν πολιτικῶν, ὅτε λάβοιεν καιρὸν κτλ.* Ut Praeneste (Stat. Silv. I 3, 80: *Praenestinae sorores*) sic Antii erant Fortunae duae (Suet. Calig. 57.), quae per sortes consulebantur, quas *veridicas sorores* appellat Martialis V 1, 3. Confer Preller - Iordan, Mythol. Rom. II. pg. 179 sq. Earum cultus durasse videtur usque ad Theodosii M. tempora. Macrob. Sat. I 23, 13): *Ut videmus apud Antium promoveri (sich vorwärts beugen) simulacra Fortunarum ad danda*

Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus vel superbos
Vertere funeribus triumphos:

Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus, te dominam aequoris,

6. *Ruris* (dominam), *colonus* distinxit Marklandus et F. A. Wolfius.

responsa. Consultas autem esse de suscipienda expeditione adversus hostes ab Augusto hasce Fortunas prorsus veri simile est. De sortibus eius oraculi disseruit Ritschl in opusc. IV 395—426.

2. *Praesens*] «Tanta potentia praedita, ut ad gloriae atque opum fastigium quemvis mortalem etiam infimo loco natum tuo nutu evehas.» Ter. Phorm. 345: *Non tu hunc habeas plane praesentem deum?* Cic. Tusc. I 28: *Hercules tantus et tam praesens habetur deus*. Cf. c. III 5, 2. Sat. II 3, 68. Epist. II 1, 134. Cum infinitivo *praesens* (i. q. *valens*) hoc uno loco iunctum videtur. «Praesentia dicuntur numina deorum, quae se potentiamque suam manifeste ostendunt.» PORPHYR.

3. *Mortale corpus*] i. e. homines; eadem ratione Ennius annal. 31 (ed. L. Müller): *Vires vitaque corpus meum nunc deserit omne;* id. fab. 260: *Antiqua erilis fida custos corporis*. Similia habet Vergil. Aen. I 70. II 19. Liv. XXII 22, 7: *transfugam venientem ad hostes nihil aliud quam unum vile atque infame corpus esse ratus*. Docte de hoc usu disseruit J. Grimm in opuscul. vol. III. pg. 265 sq. Quod Meineke cum non reputaret, adnotavit ad hunc locum: 'non sane intellegitur, quo pacto quis *corpus* recte tueri possit.' Lachmannus autem *mortale sursus* proposuit.

4. *Vertere*] «pompam triumphalem in funebrem mutare.» Sic Aemilii Paulli Macedonici triumphus duorum filiorum morte funestatus est. Liv. XLV 41. Est igitur: «Tibi si libet, laetitiae summae summus luctus repente succedit.» Alii ita interpretantur: «splendidam victoriam mutare in cladem.» Et comparare possis c. III 1, 7: *Clari Giganteo triumpho* pro victoria; et c. I 15, 10: *quanta moves funera Dardanae Genti*. Sed prior ratio mihi certe magis poëtica videtur, ut unus ille casus, qui quam maxime lugubris Romano viro erat, significetur. (De ablat. *funeribus* pro «in funera» cf. a. p. 226. Ovid. Met. IV 45. X 157.)

5. Fortuna in nummis fingitur stolata, dextra tenens gubernaculum, laeva cornu copiae: sic h. l. ante omnes memorantur colonus et nauta eius *pacem petentes*. (Lucret. V 1229: *Divom pacem votis adit ac prece quaerit*.) *Ambitur* autem h. l. Fortuna, ut ambiebant Romani suos cives, imprimis potentes, cum honores petebant.

6. *Ruris colonus*] *Ruris* non magis abundat, quam infra v. 30 *orbis*. Sic enim iungenda sunt vv., neque vero cum Marklando (Explic. vett. scriptt. p. 254.) aliisque interpungenda: *Ruris* (dominam) *colonus, te dominam* cet., ut sit: «te ruris dominam ambit colonus, te dominam aequoris nauta», quae quidem constructio minime est Horatiana. *Colonus* autem non quivis rusticus, sed significatione propria, ut Sat. II 2, 114: *Videas metato in agello Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum;*

Quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.

Te Dacus asper, te profugi Scythae
Urbesque gentesque et Latium ferox
Regumque matres barbarorum et
Purpurei metuunt tyranni.

c. II 14, 11: *sive reges, Sive inopes erimus coloni.* Ceterum *te dominam aequoris* generalis est sententia neque vero ullo pacto, ut nonnulli voluerunt, significat priscam Antiatium a Fortuna protectorum potentiam maritimam vel etiam Fortunarum Antiatium aedis situm ad mare. (Martialis V 1, 3: *Seu tua veridicae discunt responsa sorores, Plana suburbani qua cubat unda freti.*)

7. *Bithyna*] Non quia ex ea regione multae merces Romam advehebantur, sed navis ipsa dicitur constructa ex Bithynico ligno; nam materiem aptam ad naves fabricandas praebebant silvae Bithyniae et Ponti. — *lacessit*] Omnis enim nauta fluctus ventosque ad certamen secum ineundum audacter provocat. Ovid. Metam. I 134: *Fluctibus ignotis insultavere carinae.*

8. *Carpathium*] a Carpatho (h. *Scarpanto*) insula inter Rhodum et Cretam; etiam Graeci *Καρπάθιον πέλαγος.*

9. *Daci* tunc temporis incursionibus vexare solebant vicinas imperii Romani regiones. Mommsen, mon. Ancyr.[2] pg. 129. Vide quae diximus ad c. I 26. III 8. Verg. Ge. II 497: *Aut coniurato descendens Dacus ab Istro.* — *profugi*] c. III 24, 9: *Campestres - - Scythae, Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.* Dicit *τοὺς Σκύθας πλανωμένους ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν* Lucian. Icar. 16., qui appropinquante hoste in immensas suas solitudines *(Steppen)* abeunt, ex gentis suae more nullam in tali fuga ignominiam esse reputantes. Alii provocantes ad Platonem in Lachete p. 191. A. exponunt: «in fugiendo iaculantes, ideoque hostibus formidolosi»; qua significatione Lucanus (VI 50.) de Parthis usus est adiectivo *refugi.* Rursus alii iungunt: *Scythae* (gen. sing. pro *Scytharum*) *urbes gentesque,* haud memores Scythas non habuisse urbes. — Scytharum formam habitumque quomodo expresserint artifices antiqui, vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXVI.

10. *Urbes*] Pausan. IV 30, 6: *Πίνδαρος τὴν Τύχην καὶ φερέπολιν ἀνεκάλεσεν.* — *Latium ferox*] «animosum, bellicosum, in quo orbis terrarum caput, Roma.»

11. 12. *Regumque matres*] apud Asianos praecipue honoratae, ut videmus Atossam in Aeschyli Persis. Hae igitur timent filiis, ne a Romanis regno spolientur. Propria videlicet significatione accipio *matres,* non cum aliis «matronas, coniuges.» Cfr. Iudicum C. 5, 28: *Per fenestram ululabat mater Sisarae et de coenaculo loquebatur: «Cur moratur regredi currus eius? Quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?»* — *Purpurei-tyranni*] *οἱ τὴν πορφυρίδα ἐνδεδυκότες* non semel de tyrannis vel primariis viris Lucianus (Dial. mort. 4, 4. Vit. auct. 12.) Verg. Ge. II 495: *Illum non populi fasces, non purpura regum Flexit.* Sic Statius Theb. I 334. *purpureum senem* dixit et Macedonius in Anthol. Palat. II. pag. 337. *τῶν χρυσέων ὑπάτων*, trabeis auro pictis indutorum.

13. 14. *Iniurioso*] *Ὕβριν*, super-

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam, neu populus frequens
  Ad arma cessantis, ad arma
    Concitet imperiumque frangat.

Te semper anteit serva Necessitas,

14. *fremens* malebat Bentl. — 15. *cessantis* cod., *cursantes* malebat Bentl. — *serva* ABMORTγ Blandinii aliique prob. L. Müller, Vahlen; *saeva* Sbcd φψ Leidensis perpauci alii, receperunt Bentley, Meineke, Orelli, Haupt ed. 1. 2. 3, O. Keller, Kiessling.

bum illum contemptum significat, quo Fortuna vel eam tyrrannidem evertit, quae stabilissima videbatur. — *Columna stans* est felicitatis ac securitatis publicae stabilitatisque *σύμβολον*, qua columna (ut in eadem imagine perseverat) proruta simul evertitur imperium. Cogitavit nonnemo de tyrannorum statuis deiectis; sed numquam v. *columna* hac significatione usurparunt Latini

14. 15. *frequens*] «Magna pars populi, turba seditiosa et concitata, alios cives *cessantes*, quietos, seditioni adversos proptereaque cunctantes, ad arma vocet.» — *Ad arma - ad arma*] Ovid. Met. XI 377: *cuncti coëamus et arma, Arma capessamus.* Ibid. XII 241: *Certatimque omnes uno ore Arma, arma loquuntur.* Tac. Ann. I 59: *Arminius arma in Segestem, arma in Caesarem poscens.*

17. *anteit*] Apud Tac. Ann. IV 71. et alibi cod. Med. *antire.* Contra cod. Med. Verg. Aen. XII 84: *anteirent.* — *serva Necessitas*] cum optimis cod. restituimus. Porphyr.: 'nec enim suae potestatis, qui necessitati subiectus est;' et Acron: 'praecedit, quasi sit necessitas comes et ministra Fortunae.' Necessitas velut lictores vel apparitores cum insignibus officii reginam Fortunam praecedit. — Multi cum deterioribus codicibus legunt *saeva,* ut apud Hom. Od. κ 273 κρατερὴ-ἀνάγκη. Vide excursum.

18-20. *Clavos trabalis*] Haud infrequens necessitatis imago. Aeschyl. Suppl. 945. Pind. Pyth. 4, 71. Apud Latinos in proverbium transierat: Cic. Verr. Accus. V 53. Petron. 75. Plaut. Asinar. 156. Quid, quod et Fortunae Antiati et Aϑrpae (*᾿Ατρόπῳ*) illi Etruscae clavi in antiquis monumentis tribuuntur? Cfr. Müller *Etrusker* II[2] p. 308. *Denkmäler* T. LXI. n. 307. Cfr. ad c. III 24, 5. — *cuneos*] Vide pulcherrimum Fortunae simulacrum in *Museo Chiaram.* II. T. XIV. Sinistra tenet cornu copiae, cuius fundo ad necessitatis vim significandam obeliscorum formâ infixi sunt duo cuneoli. De *cuneis* ad firmandas machinas per excisiones traiectis cfr. Vitruv. X 12. Id. X 18. Cic. in Timaeo 13. — *Uncis* autem vel ansis ferreis lapides firmissime inter se devinciuntur et continentur, praesertim ubi in excisiones liquatum plumbum infunditur. Cfr. Eurip. Androm. 267. Vitr. II 8. *Severum* vocat uncum, quia artissime lapides continens maximam vim in eos exercet. — Alia Fortunarum attributa, ab Horatio ut nimis volgaria consulto praeterita, enumerat Fronto ed. Rom. 1846. p. 173: *Dicendum est de fortuna aliquid? Omnes ibi Fortunas Antiates, Praenestinas, Respicientes balnearum etiam Fortunas omnes cum pinnis, cum rotis, cum guberna-*

Clavos trabalis et cuneos manu
Gestans aena, nec severus
Uncus abest liquidumque plumbum:

Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno nec comitem abnegat,
Utcumque mutata potentis
Veste domos inimica linquis.

At volgus infidum et meretrix retro

culis reperias. Adde *saxum globosum*, cui *instat* apud Pacuvium. (Cornif. rhet. II 36.)

21. *Spes*] Macedonius in Anthol. Pal. II. 301: *Τύχης ἑταίρας* vocat *Ἐλπίδας*. Spes et Fides Romae templa habebant. — *albo - - panno*] pannus est dextrae velamen. Servius ad Vergil. Aen. I 292: 'canam Fidem dixit [Vergilius], quod ei albo panno involuta manu sacrificatur, per quod ostenditur fidem debere esse secretam: unde Horatius *et albo* cet.' Confer Liv. I 21 *et Fidei solemne instituit* (Numa); *ad id sacrarium flamines bigis curru arcuato vehi iussit manuque ad digitos usque involuta rem divinam facere significantes fidem tutandam sedemque eius etiam in dexteris sacratam esse.* Itaque h. l. non de veste, sed de fascia seu vitta cogitandum. Velamenta et velatus apud Romanos significant id quod apud Graecos *ἱκετήρια*. Liv. XXIV 30: *H. et E. ramos oleae ac velamenta alia supplicum porrigentes orant* cet. — *rara Fides*] Quod rari sunt homines fideles, ipsi deae tribuit. Vergilio Aen. I 292. *Fides* est *cana*, prisca, antiqua, quod hic quoque intrudere nonnemo voluit. (Fides ut dea culta a Romanis. Cfr. Cardinali *Diplomi militari* Tab. I. p. XVI: *IN. CAPITOLIO. AEDES. FIDEI. POPVLI. ROMANI. Fides candida* P. Victor in Reg. VIII. Romae. Liv. I 21: *Numa soli Fidei sollemne instituit.*)

22. *nec comitem abnegat*] se, ut Terent. Eun. 375: *facile ut pro eunucho probes*, te. Ovid. A. A. I 127: *Si qua repugnarat nimium comitemque negarat*, se.

23. *Utcumque*] de tempore, «quandocumque, simul ac». Dempta imagine, hoc dicit: «Miserrimo cuique aliqua tamen remanet spes; aliquot saltem sinceri amici ei fidem servant.» Nova imagine hoc ita exprimit: «Fortuna, quae antea prospera fuerat, *Εἱμαρμένῃ*, cui illa pareat necesse est, ita volente, *inimica*, adversa cum fit, ipsa quoque squalorem sumit atque una cum eo, qui exul miserque factus est, egreditur e domo olim *potente;* simul tamen comites illi deae haerent Spes et Fides.» Post exilii autem calamitatem *vacua* remanet *aula* regia, ut c. IV 14, 36, vel pro expulso intrat alius, in tempus aliquod saltem fortunatior, tyrannus.

26. *cadis - - siccatis*] Archiloch. fr. 4 Brgk: *κοίλων πώματ' ἄφελκε κάδων, Ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός.* «Falsi amici, parasiti et meretrix usque ad ipsum illud temporis punctum, quo rex vel patronus in miseriam incidit, dolum voltu tegentes ei adulantur gaudentque commodis omnibus, quae

Periura cedit, diffugiunt cadis
  Cum faece siccatis amici
    Ferre iugum pariter dolosi.

Serves iturum Caesarem in ultimos
Orbis Britannos et iuvenum recens
  Examen Eois timendum
    Partibus Oceanoque rubro.

24. *inimica vertis. Tum volgus* malebat Bentl. — 29. *ultimos, Oro, Britannos* malebat Bentl., *ultimi* Cuningh.

opulenta domus offerre solet; tunc vero illico illum deserunt in calamitate pariter (ἐξ ἴσου) ferenda fraudulenti.»

28. *Ferre iugum pariter*] Cfr. Plaut. Aulul. 222: *ubi tecum coniunctus siem, Ubi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto.* Theocr. 12, 15: *Ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζυγῷ.* Val. Max. II 1, 6 *in pari iugo caritatis.* Propert. III 25, 8: *Cynthia, - - - Tu bene conveniens non sinis ire iugum.* Ovid. Trist. V 2, 39: *Me miserum, quid agam, si proxima quaeque relinquunt? Subtrahis effracto tu quoque colla iugo.* — Ad totam sententiam cfr. Graecorum proverbium: *ζεῖ χύτρα, ζῇ φιλία.* Pind. Nem. 10, 78: *παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν καμάτου μεταλαμβάνειν.* — *dolosi*] «dolose se subtrahentes iugo pariter ferundo.»

29. Sententiae ita sunt coniungendae: «Tu, Fortuna, cuius summa est rerum humanarum potestas, ut aliâs opprimis tyrannos, ita nunc serves Caesarem imperii Romani pacificatorem!» — *in ultimos Orbis Britannos*] c. IV 14, 47. iidem *remoti* appellantur. Catull. 11, 11: *Gallicum Rhenum horribiles et ultimosque Britannos.* Id. 29, 4: *ultima Britannia.* Verg. Ecl. 1, 67: *Et penitus toto divisos orbe* Britannos, ubi multa huiusmodi collegit Wagner. Tac. Agric. 30: Britannos *terrarum ac libertatis extremos.* Cic. ad Famil. IX 15: *Mihi scito iam a regibus ultimis allatas esse litteras.* — Consilium hoc Britannos debellandi aliquotiens agitarat Augustus, sive verum illud fuit sive fictum, quo Romanorum animos a rebus domesticis averteret. Primum a. u. c. 720. Pannoniorum rebellione impeditus est. Dio Cass. IL 38. Postea a. u. c. 727. Id. LIII 22: *ἐξώρμησε μὲν ὡς καὶ ἐς τὴν Βρεττανίαν στρατεύσων, ἐς δὲ δὴ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐπικηρυκεύσασθαί οἱ ἐδόκουν καὶ τὰ τούτων ἀκατάστατα ἔτι - ἦν.* Postremo a. u. c. 728. Id. LIII 25: *τὸν Αὔγουστον ἐς τὴν Βρεττανίαν, ἐπειδὴ μὴ ἠθέλησαν ὁμολογῆσαι, στρατευσείοντα κατέσχον οἱ Σαλασσοί,* populus Alpinus. Numquam autem eo pervenit.

30—32. *recens Examen*] «novum militum delectum,» qui expeditionem in Arabiam felicem suscepturi erant. — *Eois-partibus*] «orientalibus oris, terris.» — *Oceanus* autem *ruber* est Erythraeum sive rubrum mare, sinus Arabicus et Persicus.

33. 34. *cicatricum-fratrumque*] Solita arte, ut c. I 15, 12: *Currusque et rabiem,* abstractum quod dicunt cum concreto artissime iun-

Eheu, cicatricum et sceleris pudet
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Aetas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum iuventus

Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris? O utinam nova
Incude diffingas retusum in

33. *Eheu* codicum minor pars (Tφ, Argentoratensis, Vossianus paucique alii), *heu heu* vel altero *heu* omisso *Heu* plerique codices; v. ad c. I 15, 9. — 36. *Liquimus* plerique cod. *Linquimus* BM. — 39. *diffingas* AOMRTdγφ, *defingas* Bc duo Blandinii. — *retusum* codices plerique, *recusum* unus Blandinius; *recoctum* malebat Bentley.

git. «Pudet nos et volnerum, quae per scelerata illa bella intestina invicem nobis inflixirmus, et *fratrum*, civium occisorum. Quid sceleris non commisimus?» Verg. Ge. II 510: *gaudent perfusi sanguine fratrum,* itidem de civibus.

35. 36. *nefasti*] h. l. pro nefandi, nefarii, diri. Sic Plin. n. h. IV 47, 18. *nefastum crimen* (scelus) usurpavit. Proprie: *Ille* (dies) *nefastus erit, per quem tria verba silentur.* Ovid. Fast. I 47. qui dies in Kalendariis antiquis littera *N.* notantur. — Ad rem ipsam cfr. Lucanum II 148. in bello civili: *Infandum domini per viscera ferrum Exegit famulus; nati maduere paterno Sanguine; certatum est, cui cervix caesa parentis Cederet; in fratrum ceciderunt praemia fratres.* (Liv. Epit. 79: *In quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, alter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt; et cum victor spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo ei exstructo, ipse supra rogum se transfodit, et eodem igni consumptus est.*) — *manum*] «Rectius *manum*, quam ut invenustum homoeoteleutum fiat, *manus iuventus.*» Bentl.

37. *Metus deorum* est εὐσέβεια, timor deorum contra δεισιδαιμονία. Cfr. Sat. II 3, 295. Hinc proselytae Iudaicae religionis *metuentes dei,* non *timentes.* — *continuit*] Non prorsus synonymum verbo *abstinuit,* cum significet aliquem sapiente moderatione uti in abstinendo a rebus vetitis.

38. *O utinam*] Precatur, ut dea ferrum bellis intestinis hebetatum in novam formam reducat, ne ullum in eo sanguinis civilis remaneat vestigium, eosque gladios in Massagetas Arabasque stringat. De hiatu cf. ad c. I 1, 2.

39. *Diffingere* est aliter aliquid, ac prius fuerat, formare (reformare Schol. «refabrices». Gloss. cod. Turic.) c. III 29, 47: *neque Diffingit infectumque reddet.* Verg. Aen. VII 636: *recoquunt patrios fornacibus enses.*

40. *Massagetae,* Scythiae gens intra Imaum montem. Plin. n. h. VI 50. narrat de Scythis: *Multitudo populorum innumera et quae cum Parthis ex aequo degat. Celeberrimi eorum Sacae, Massagetae,* cet. Vossius malebat *Massagetasque Arabasque,* ut *Rhoetumque Pholumque* apud Vergilium (Georg.

Massagetas Arabasque ferrum!

II 456. cf. Aen. VIII 294. XII 341.), sed copulae absentia melius significat unum populum ab altero longe esse remotum.

EXCURSUS

AD C. XXXV. vv. 17—28.

Ipsi scriptorum loci, quos appellamus, hi sunt. Macrob. Sat. I 19 17: *Argumentum caducei ad genituram quoque hominum - - Aegyptii protendunt, deos praestites homini nascenti quattuor adesse memorantes, Δαίμονα, Τύχην, Ἔρωτα, Ἀνάγκην. - - Necessitas nodo significatur;* ubi vides aliud a clavis trabalibus cet. illius symbolum. Aeschyl. Suppl. 944. de populi scito: *τῶνδ' ἐφήλωται τορῶς Γόμφος διαμπάξ, ὡς μένειν ἀραρότως.* — Pind. Pyth. 4, 71: *τίς δὲ κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις;* — Cic. Verr. Acc. V 53: *ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, clavo trabali figeret.* — Plaut. Asinar. 156: *Fixus hic apud nos animus tuos clavo est Cupidinis.* Ante omnia autem memorari hic convenit speculum Etruscum apud Vermigliolium *Iscriz. Perugine* T. I. p. 43. Ed. pr., quod Müller *Denkm.* T. LXI. n. 307 ita describit: «*Diese treffliche Spiegelzeichnung bezieht sich auf die letzten Schicksale des Meleagros. Der Aetolische Held,* Meliner *genannt, steht mit betrübter Miene neben seiner Geliebten Atalanta,* (Atlenta), *welcher er den Preis der kalydonischen Jagd zuerkannt. Gegenüber steht wahrscheinlich seine Mutter Althaea, welche ihren Bruder Toxeus* (Tuxe *stand, wie es scheint, am Rande*) *umfasst, der mit Atalanta um den Preis hadert. Dass dieser Streit, wobei Toxeus von Meleagros getödtet wurde, den Untergang des Meleagros selbst herbeiführte, wird durch die Hauptfigur angezeigt, die Todesgöttin Atropos* (Aϑrpa), *welche im Begriff ist, mit einem Hammer einen grossen Nagel festzuschlagen, das Symbol des unabwendbar festgestellten Geschickes.*» Müller *Etrusker* II[2] p. 309: «*Diese* Athrpa *ist nichts anders als eine hellenisirte Form der* Nortia (v. Ibid. II. p. 52 sq.), *der sie im Wesen sehr gut entspricht; — doch auch nur im Namen hellenisirt, denn die Figur der geflügelten Jungfrau ist ächt Tuskisch.* Idem ibidem cum *clavis* his *trabalibus* iungit etiam *clavum annalem.* (Cfr. Forcellinum in v. *Clavus.*) — Vitruv. X 12: *paenula cum catino cuneo traiecto continetur et coagmentatur.* — Id. X 18: *Per media spatia tignorum insecantur et exciduntur formae; in quibus excisionibus includuntur capitula catapultarum cuneisque distinentur, ne in contentionibus moveantur.* — Cicero Tim. 13: *crebris*

quasi cuneolis (Plato: γόμφοις) *iniectis.* — Vitr. II 8: *cum ansis ferreis et plumbo frontes vinctae sint.* (*Ansa* igitur τὸ κίριον fuisse videtur pro Horatii *unco.* Contra de carnificis unco Ovid. Ibidis 166: *Carnificisque manu populo plaudente traheris, Infixusque tuis ossibus uncus erit.*) — Eurip. Androm. 266: καὶ γὰρ εἰ πέριξ σ' ἔχει τηκτὸς *(liquidum)* μόλυβδος. — «Vix dubitari potest his vv. 17–20. contineri descriptionem picturae vel sculpturae sive in valvis sive in fastigio templi conspicuae.» Bosscha. (Epithetorum enim ratio pictorem magis quam poëtam prodit. Neque qui tabulam pictam in templo Fortunae Antianae oculis perlustrasset, in carmine Horatiano clavis illis trabalibus ceterisque Necessitatis insignibus offendebatur, sed dulci potius afficiebatur recordatione.) Steiner. Contra Spencius in Metide p. 156. cogitavit de solemni pompa anniversaria Antii celebrari solita. «*In this procession to te honour of Fortuna, the statue of* Necessitas *seems to have been carried before the goddess herself, and after her, the statues of Hope and Fidelity.*» — Hesiod. Ἔργ. 200: Λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλόν — Αἰδὼς καὶ Νέμεσις. — Statius Theb. II 311: (Polynices) *Respiciens descisse deos trepidoque tumultu Dilapsos, comites nudum latus omne, fugamque Fortunae.* — Synesius de Regno 5. p. 8. Krabinger: τοῦτ' ἐστὶν - - τὸ χαλεπὸν καὶ μυρίων ὀμμάτων δεόμενον, ἣν ὅπερ εἴωθεν ἡ τύχη ποιεῖν, ἀνακάμψῃ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ, καθάπερ οἱ μοχθηροὶ τῶν συνοδοιπόρων. — Ecclesiastic. 6, 10: καὶ ἔστι φίλος κοινωνὸς τραπεζῶν καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου.

CARMEN XXXVI.

Et ture et fidibus iuvat
Placare et vituli sanguine debito
Custodes Numidae deos,
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Caris multa sodalibus.
Nulli plura tamen dividit oscula
Quam dulci Lamiae, memor
Actae non alio rege puertiae

XXXVI. Inscr. volg. *In honorem* (vel *reditum*) *Plotii Numidae.* — *Ad Pomponium* S. — *Ad Lamiam* T. (Idem T in margine: *Hanc odam scribit in honorem numide pro cuius salute reuersi ex mauritania vota soluenda aequum esse dicit.*)

XXXVI. Convivio adventicio celebrat Plotii Numidae reditum, qui cum Augusto ex Hispania, ubi ille bellum Cantabricum gesserat, a. u. c. 730. reverterat. (Augustus autem post triennii absentiam in Urbem rediit. Dio LIII 28.) Hoc sane probabile est, quamquam, ut notat Franke, Numida etiam aliquanto ante Augustum reverti potuerat. Similis argumenti est c. II 7.

1. *fidibus*] «Fidicines hodie quoque Romae ad sacrificia adhiberi sicut tibicines nemo est qui nesciat.» Schol.

2. *Placare*] Omni sacrificio *placantur* dii, eorum pax imploratur, etiamsi *irati* non sunt. Aurel. Victor de Sex. Pompeio C. 84: *Cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est eumque bobus auratis et equo placavit.* — *debito*] «Diis debetur hostia votis susceptis promissa.» Schol. Cfr. c. II 7, 17: *obligatam redde Iovi dapem.*

Numida quis fuerit non magis constat quam quo nomine. Acronis codex optimus (A Parisinus 7900) habet *Ad Numidam Plotium,* idem codex in scholio cum Porphyrione ceterisque: Pomponi Numidae. Sed Cruquius habet: 'in epigraphe ex uno codice Blandinio reposui Plotium Numidam.'

4. *Hesperia* h. l. Hispania, ultima occidentem versus regio; contra c. III 6, 8 est Italia.

7. 8. *Lamiae*] De L. Aelio Lamia cf. c. I 26. — *non alio*] «eodem.» Sic Tacit. Germ. 5: *non in alia vilitate* pro «in eadem vilitate.» — *rege*] «rectore, moderatore, magistro.» Similiter Burrus et Seneca *rectores imperatoriae iuventutis* dicuntur Tacit. Ann. XIII 2: «Ad puerorum ludos (epist. I 1, 59: *pueri ludentes, Rex eris, aiunt.* Iustin. I 5: *Cyrus rex inter ludentes sorte electus.*) vel ob eam causam parum commode haec referas, quod quum

Mutataeque simul togae.
Cressa ne careat pulchra dies nota
Neu promptae modus amphorae,
Neu morem in Salium sit requies pedum,
Neu multi Damalis meri

10. *Thressa* Iacobus a Cruce. — Post v. 10. deficit Codex d usque ad c. II 1, 17. — 11. 12. 14. 15. *Neu-Neu* plerique, pauci *Nec-Nec*.

hoc loco haud dubie diuturna quaedam actae pueritiae conditio declaretur, vix credibile est per totam pueritiam unum Lamiam *(non alio rege)* puerorum ludentium regem esse factum, praesertim quum illi puerorum reges *sorte* solerent eligi.» STEINER. — *puertiae*] syncope, ut c. II 2, 2, epist. I 15, 36 *lamnae*, c. IV 13, 20: *surpuerat*. De ea syncope, quae fit in praeteritis verborum, cf. ad sat. I 5, 79. Barbarismum mire vocat Charisius IV 1. p. 266 Keil.

9. *togae*] Cognati inter se et amici filiis aequalibus uno eodemque die, quo magis sollemnis esset caerimonia, togam puram sive virilem (*τὸ ὠπόργυρον καὶ τέλειον ἱμάτιον* Plut. Ant. 71.) dabant, et quidem plerumque Liberalibus a. d. XVI. Kal. April. Cic. ad Att. VI 1, 12.

10. *Cressa - - nota*] Plin. n. h. VII 131: *Vana mortalitas et ad circumscribendam se ipsam ingeniosa computat more Thraciae gentis, quae calculos colore* (albo et nigro) *distinctos pro experimento cuiusque diei in urnam condit ac supremo die separatos dinumerat atque ita de quoque pronunciat*. Eadem consuetudo vel in proverbium abiit, vel eam nonnulli etiam apud Graecos Romanosque imitabantur. Catull. 68, 148 *quem lapide illa diem candidiore notat*. 107, 6: *O lucem candidiore nota!* Persius 2, 1: *Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo*. Plin. epist. VI 11: *O diem laetum notandum mihi candidissimo calculo!* Martialis VIII 45, 2. post reditum amici: *hanc lucem lactea gemma notet*. Ceterum iam Sophocles in Athamante fragm. 10. Dind. *λευκὴν ἡμέραν τὴν ἀγαθὴν* dixerat. — *Cressa* i. q. alba, candida, quia creta ex Cimolo, parva insula prope Cretam sita, a nautis Cretensibus Romam advehebatur.

11. 12. «Ne modum servet parciorque sit promus condus vel pocillator in amphoris ex apotheca depromendis, neu cessemus Saliorum, Martis sacerdotum, in modum saltare;» quae exsultantis laetitiae demonstratio inter sodalium dumtaxat compotationes concessa erat. Ceterum *Salium* hic et c. IV 1, 28. pro *Saliarem* ut apud Festum: *Saliae virgines*. Orelli cum aliis *Salium* genetivum esse putabat; sed in lyricis neque haec admisit neque *quis* pro *quibus* (v. ad c. I 26, 3). Itaque *divum* c. I 2, 25 est accusativus. Exceptus est unus locus, c. IV 6, 22, quem nonnulli interpolatum esse censent.

13. *multi - meri*] «bibacissima.» Callistium *ἀνδράσι διαπινομένη* memoratur ab Hedylo apud Athen. XI 71. Licebat enim Athenis et Romae feminis liberiorem vitam amplexis interesse conviviis amantium. Tibull. I 5, 65: *Pauper* (amator te) *ad occultos furtim de-*

Bassum Threicia vincat amystide,
Neu desint epulis rosae,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putris
Deponent oculos, nec Damalis novo

ducet amicos. Ovid. Am. II 5, 14 *Damalis* haud infrequens libertarum nomen in Inscriptt. Miro casu (ut Lalage, ut Chloë) in Blanchinii Columbario libertarum Liviae p. 33. est *Damalis. Liviae. Sarcinatrix.* — *multi-meri* genetivus est qualitatis qui vocatur; quo Hor. praeter hunc locum in carminum libris ter usus est: III 7, 4 *constantis iuvenem fide;* 9, 7 *multi Lydia nominis;* IV 1, 15 *et centum puer artium.* In epodis tria sunt exempla 5, 41. 12, 3. 16, 9. De ceteris cf. ad sat. II 1, 33. Qui cum codicibus aliquot legunt *Nec multi,* iocum venustissimum summoventes explicant: «Damalis, quae alias non multi meri est, nunc propter laetitiam Bassum vincat,» toto loco misere luxato, tam inepte inter *neu* part. *nec* intrusa.

14. *Bassum*] filium fortasse Q. Caecilii Bassi a. u. c. 709. ducis partium Pompeianarum. Nonnullis idem videtur cum Basso Propertii I 4, 1. Ovid. Trist. IV 10, 47. Rem prorsus incertam esse demonstravit Estré Hor. Pr. p. 481. — *Threïcia - - amystide*] *ἄμυστις, συνεχὴς πόσις.* Hesych., potu labris numquam clausis (*ἀμυστί, ἀπνευστί*), antequam poculum siccatum sit, uno ductu, ut ait Schol., hausto, qui Thracum mos erat; unde Rheso Hector eam exprobrat in Rheso 419: *οὐκ ἐν δεμνίοις Πυκνὴν ἄμυστιν ὡς σὺ δεξιούμενοι,* ubi Schol. Vatic. *ἐπὶ τῆς ἀπνευστὶ πόσεως.* Cfr. Eurip. Cycl. 417: *ἐδέξατ᾽ ἔσπασέν τ᾽ ἄμυστιν ἑλκύσας.* Recordatusne est Callimachi fr. 109: *Καὶ γὰρ ὁ Θρηϊκίην μὲν ἀπέστυγε χανδὸν ἄμυστιν Ζωροποτεῖν·* —? Cfr. c. I 27, 2. Thraces iam Archilochus propter temulentiam notavit fr. 32 Bgk.: *Ὥσπερ παρ᾽ αὐλῷ βρῦτον ἢ Θρήϊξ ἀνὴρ Ἢ Φρὺξ ἔβρυζε.* Hoc igitur dicit: «Bassus, alias satis modicus in bibendo, tanto hodie gaudio abripiatur, ut ne Damalis quidem, strenua illa potatrix, eum in amystidis certamine superare queat.» Theognis 971: *Τίς δ᾽ ἀρετὴ πίνοντ᾽ ἐπιοίνιον ἆθλον ἑλέσθαι;*

16. *vivax*] «diu virens.» Theocr. 13, 42: *θάλλοντα σέλινα.* Nicand. Ther. 211: *σέλινον ἀείφυλλον.* Anacr. fr. 55 Bgk.: *Ἐπὶ δ᾽ ὀφρύσιν σελίνων στεφανίσκους θέμενοι θάλειαν ὁρτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ.* Sic *vivaces hederas* dixit Seneca Oedip. 455. Verg. Ecl. 6, 68: *Floribus atque apio crines ornatus amaro.* Cf. c. II 7, 23. IV 11, 3. — Huic opponitur *breve lilium*, ut c. II 3, 13: *nimium brevis Flores - - rosae.*

17. *putris*] «Oculos marcescentes, molles et cupidine natantes defigent in Damalin, nec tamen propterea *divelletur* ab amatore (*novo*, quia tunc primum redierat), quemadmodum alia fortasse faceret vel pudore tacta, vel alium iuvenem, ut in tali convivio, amplexatura.» Pers. 5, 58. *ille In Venerem putris,* *ὑγρός τακερός.* Lucian. Amor. 14: *ὁ Χαρικλῆς ὑπὸ τοῦ σφόδρα θάμβους ὀλίγου δεῖν ἐπεπήγει τακερόν τι καὶ ῥέον ἐν τοῖς ὄμμασι πάθος ἀνυγραίνων.* Polemon Physiogn. 1: *Ὀφθαλμοὶ κλυζόμενοι, κυμαίνοντες ἑαυτούς, ἐπαφρόδιτον καὶ ἐμπαθῆ ἄνδρα δηλοῦσιν.*

18. *Deponent*] quia, ut res alicubi depositae non moventur, in

Divelletur adultero
Lascivis hederis ambitiosior.

illa intuenda immobiles manebunt. Scriptor belli African. 26: *ut* (Caesar) - - *oculos mentemque ad mare depositos directosque haberet*, ubi cod. Dresd. *dispositos*. Utique singulare est pro «defigere, intendere.»

19. *adultero*] casu sexto, non tertio. Sic c. I 37, 5: *depromere Caecubum cellis avitis*. *Adulter* autem h. l. ut Propert. II 29, 38. Cynthia ad poëtam: *Aspice, ut in toto nullus mihi corpore surgat Spiritus admisso notus adulterio*, pro concubitu. Est igitur: «Quamvis omnes convivae Damalin amplecti cupiant, illa tamen amoris gaudia uni Numidae, novo adultero, concedet.»

20. *ambitiosior*] Prima voc. significatione usus est: «Artius Numidam complexa, quam solet hedera *lasciva*, modo huc, modo illuc vaga, serpens atque cortici se inflectens *ambire*, circumplicare arbores.» Eadem comparatio Epod. 15, 5 et Catull. 61, 33: *Mentem amore revinciens*, *Ut tenax hedera huc et huc Arborem implicat errans*.

CARMEN XXXVII.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus. nunc Saliaribus
Ornare pulvinar deorum

XXXVII. Inscr. volg. *Ad sodales.* — *In victoria Augusti* S. — *In victoriam Augusti* T.

XXXVII. Primo statim de Cleopatrae morte nuntio accepto sodales hortatur, ut totos in laetitiam se effundant; ita tamen, ut generosum reginae animum ipse quoque ultro agnoscat atque admiretur. Cfr. Vergil. Aen. VIII 675 seqq. Propert. III 11. et IV 6. Lucan. X 53. De Antonio, utpote Romanus de Romano, hic prorsus silet; neque illi, sed Cleopatrae dumtaxat, Octaviani iussu bellum indixerat senatus (Dio Cass. L 6.), nec de collega in triumviratu triumphavit victor. Huius enim intererat, ut quoad eius fieri posset homines obliviscerentur amicum ab eo ad mortem adactum esse. Nuntius autem de utriusque interitu Romam Septembri perlatus est a. u. c. 724. a. M. Tullio Cicerone, oratoris filio, consule tum suffecto. Inter prima carmina alcaica ab Horatio composita hoc referendum est, quamobrem excusanda sunt synaloephe v. 5., neglecta diaeresis v. 5. 14.

1. Initium duxit ex Alcaei fragm. 20 Bgk: *Νῦν χρὴ μεθύσθην καί τινα πρὸς βίαν Πώνην, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος* (Lesbi tyrannus). In reliquis autem Alcaeum imitari vix potuit, cum nimis arte omnia ad Cleopatram referantnr. — *Nunc est bibendum*] «Nunc demum rursus bibere concessum est.» Cfr. v. 5. — *nunc pede libero*] «Effusa laetitia hodie potemus et saltemus.» Etenim verba ad ipsum Saliorum tripudium ac lectisternium referenda non sunt cum nonnullis, quasi vero penes Horatium fuerit talia decernere vel proprie imitari iubere amicos. c. III 18, 15: *Gaudet - - pepulisse fossor Ter pede terram.* Ennius Ann. I 2 (ed. L. Müller): *Musae, quae pedibus magnum pulsatis Olympum.* — *pede libero,* quod «non incatenato» perperam nonnulli explicarunt, est simpliciter «agili, interdum nnmero non optime servato; libere tripudiante.»

2. 3. Ritum igitur lectisternii in supplicationibus dis post insignem aliquam victoriam a senatu decretis applicat ad diem cum sodalibus laetissime celebrandum. Talia autem sollemnia coniuncta erant cum epulis opiparis. c. II 14, 28: *Pontificum - cenis.* Cic. ad Att. V 9: *epulari Saliarem in modum.* Festus: *Saliis per omnes sacrorum dies, ubicumque manent, quia amplissimae ponuntur cenae, si quae aliae magnae sunt, Saliares appellantur.* — *pulvinar*] dicebatur lectus, in quo cubabant dei, cum lectisternia erant instituenda. Cf. Marquardt de rei publ. Rom. administ. III 45.

Tempus erat dapibus, sodales.

Antehac nefas depromere Caecubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementis ruinas,
Funus et imperio parabat

5. *deponere* B.

4. *Tempus erat*] Concisa temporum attractione: «factum illud iam dudum oportebat atque etiam nunc oportet;» quo ipso cessationem reprehendit. Aristoph. Eccl. 877: *τί ποθ᾽ ἄνδρες οὐχ ἥκουσιν; ὥρα δ᾽ ἦν πάλαι.* Pax 1041: Trygaeus ad servum: *ἀλλ᾽ ἥκειν ἐχρῆν.* Ovid. Trist. IV 8, 5: *Nunc erat, ut posito deberem fine laborum Vivere.* Ib. 25: *Tempus erat nec me peregrinum ducere caelum Nec siccam Getico fonte levare sitim.* Atque etiamnunc sic Itali: *ora ben era tempo d'ornare* ecc. In prosa orat. pro *nunc erat* de re proxime instante usitatius est *iam iamque,* ut Tacit. Ann. XII 15: *iam iamque Bosporum invasurus habebatur.*

5. *Antehac*] bisyllabum, ut apud Ennium fr. 600 (L. Müller). *Antehac,* in luctu publico. — *Caecubum*] vinum generosissimum. (Plin. n. h. XIV 61) Epod. 9, 1: *repostum Caecubum ad festas dapes.* Ager est Latii prope Fundos ad viam Appiam.

6. *Cellis avitis*] «vinum iam ab avis nostris in apothecis conditum.» — *Capitolio*] Lucan. X 62: *Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro.* Capitolium autem sanctissimum Romanis pignus aeternitatis imperii. C. III 3, 42. 30, 8.

7. 8. *Regina*] vocabulum per se Romanis invisum. In veris Cleopatrae nummis (Visconti *Icon. Gr.* T. 54, 22. Müller *Denkm.* I. N. 257.) appellatur *ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. ΘΕΑ. ΝΕΩΤΕΡΑ.* Exstant etiam M. Antonii nummi cum inscriptione: *Cleopatrae. Reginae. Regvm. Filiorvm. Regvm.* Eckhel D. N. VI. p. 47. Nummus apud Arneth II. p. 36: *M. Antoni. Armenia. Devicta* | *Cleopatrae. Reginae. Regvm. Filiorvm.* Cfr. Riccio *M. F. R.* p. 19. — *dementis ruinas*] «dementer cogitatas», «quas demens Capitolio minitabatur;» fere ut Verg. Aen. II 576: *sceleratas sumere poenas.* Cleopatra ipsa *demens,* insana dominandi libidine abrepta populi Romani regina fieri volebat, quod si assecuta esset, eversum esset imperium Romanum atque in tyrannidem orientalem mutatum. Florus IV 11: *Haec mulier Aegyptia ab ebrio imperatore pretium libidinum Romanum imperium petiit.* Dio Cass. L 5: *οὐ γὰρ ὅτι τὸν Ἀντώνιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, τούς τι παρ᾽ αὐτῷ δυναμένους, οὕτω καὶ ἐγοήτευσε καὶ κατέδησεν, ὥστ᾽ αὐτὴν τῶν Ῥωμαίων ἄρξειν ἐλπίσαι τήν τε εὐχὴν τὴν μεγίστην, ὁπότε τι ὀμνύοι, ποιεῖσθαι τὸ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ δικάσαι.* — *Funus et*] Particulas copulativas *et ac atque* primus poetarum Latinorum traicere ausus est Vergilius, qua de re diligentissime disseruit M. Haupt in observat. criticis (opusc. I pg. 115 sqq.) Paulo audacior erat in eodem usu Horatius; is particulam *et,* ut hoc loco, primo vocabulo postponit c. I 2, 18 *vagus et sinistra;* 13, 6. IV 10, 4. epod. 10, 18. 11,

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet inpotens
  Sperare fortunaque dulci
    Ebria. Sed minuit furorem

Vix una sospes navis ab ignibus,

10. *Morbo virorum*] *Opprobriorum* malebat Bentl.

8. 16. 32. 45. 17, 2. 3. Sat. I 4, 51. 5, 58. 6, 70. II 1, 64. 4, 74; epist. II 2, 33. Alteri vocabulo postponit his locis: epod. 1, 23. 16, 40. Saepius autem ea traiectione utitur, ut particula inter duo vocabula ponatur, quae arctissime inter se coniuncta sunt, velut c. I 2, 9 *piscium et summa genus haesit ulmo;* ib. v. 39 *acer et Mauri peditis cruentum voltus in hostem;* praeterea his locis: c. I 29, 14. 31, 10. II 8, 14. 19, 10. 16. III 4. 70. 24, 48. IV 15, 2. 5. c. s. 61. epod. 1, 12. 2, 20. 3, 22. 13, 14. 16, 2. 42. sat. I 8, 30. 10, 71. II 3, 244. 6, 85. epist. I 15, 35. II 2, 167. — De particulae *atque* simili traiectione disseruimus ad c. III 11, 18.

9. *Contaminato*] «cum turba spadonum atque exoletorum suorum.» Hos multa cum acerbitate vocat *gregem contaminatum* (impurum ac foedum) *virorum morbo turpium,* id est, qui turpi morbo illicitae libidinis laborabant, morbosorum spadonum; *morbus* enim ut *νόσος* et *πάθος* de impura voluptate. Seneca Ep. 83: *impudicus morbum confitetur ac publicat.* Locum obscuriorem illustrat Lucianus Amor. 21., ubi de eunuchis locutus ita pergit: *οὕτως ἡ μιαρὰ καὶ παντὸς κακοῦ διδάσκαλος τρυφὴ ἄλλην ἀπ' ἄλλης ἡδονὰς ἀναισχύντους ἐπινοοῦσα μέχρι τῆς οὐδὲ ῥηθῆναι δυναμένης νόσου κατώλισθεν.* Eunuchis igitur suis Cleopatra abuti solebat ad libidinosissimam Venerem, quam significat Priap. 78, 2. et Martial XII 59. — V. *turpium* autem, ut *contaminato*, imprimis ad animum refertur insana libidine flagrantem, etsi etiam externa horum hominum species plerumque foeda est. Cfr. Epod. 9, 11: *Romanus - - spadonibus Servire rugosis potest* (praesertim Pothino et Mardioni). Contemptim etiam v. *grege.* Suet. Tit. 7: *spadonum greges.* (Ammian. Marc. XIV 6, 17: *spadones luridi distortaque lineamentorum compage deformes.*) Tacit. Ann. XV 37: *Nero uni ex illo contaminatorum grege in modum sollemnium coniugiorum denupsit* cet., ubi eius animo Horatii locus obversatus videtur. — V. *virorum*, in quo multi haeserunt, est *κατ' εἰρωνείαν* dictum pro eo, quod alii, Vergilius, Livius, Martialis III 91. IX 21. spadones *semiviros* vocant. Gregorius Nazianz. in Epitaphio Basilii Ed. Paris. 1778. pag. 806. eunuchos vocat *τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας, ἐν ἀνδράσι γυναῖκας.* Male alii (Scholiasta Cruq., Iohnson) construunt: *cum grege turpium virorum contaminato morbo,* «qui grex morbo contaminatus est.»

10. 11. *Inpotens* dicitur, qui, cum sui compos non sit, propterea quidlibet audet et quamvis cupidinem explere gestit. Cic. ad Fam. IV 9, 3: *victoria-etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit.* De constructione conf. ad c. I 35, 2. — *dulcis* vocatur *fortuna* nimis blanda et propterea fallax atque exitium allatura.

12. *Ebria*] «rebus secundis elata

Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Caesar ab Italia volantem

Remis adurgens, accipiter velut
Mollis columbas aut leporem citus

15. *in*] *ad* malebat Bentl. — *seros*] Bouhier.

et impos mentis,» solito etiam Graecis tropo. Anacr. fragm. 19. Bgk.: *μεθύων ἔρωτι.* Theophr. apud Stob. Tit. 10, 12: *μεθύων ταῖς φιλονεικίαις.* Demosth. Phil. I 49: *οἶμαι ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων.* Himerius Ecl. II 15: *εἰ σφόδρα τις Ἀλέξανδρον μεθύειν ὑπὸ τῆς εὐτυχίας ὑπείληφεν.*

13. *Vix una*] «quod vix una navis sospes erat.» Concretum pro abstracto ita saepius brevitatis causa adhibuit: c. II 4, 10 *ademptus Hector*; III 4, 26 *Philippis versa acies retro.* Multo audacior in ea re fuit Tacitus, de quo vide Nipperdeium ad annal. III 9. In pugna Actiaca IV. non. Sept. a. u. c. 723. regina evasit illa quidem cum classe sospite, sed Antonii classis plus quam CCC navibus constans paene tota igne deleta est, excepta praetoria triremi, qua ipse fugit dux devictus. Plut. Ant. 68. Dio L 35.

14. *lymphatam*] «*νυμφόληπτον*, vano pavore territam et consternatam neque iam sui compotem, ita ut vix inito proelio, Antonii rebus etiamtunc integris, repentinam fugam capesseret.» Ovid. Heroid. 4, 49: *quas Dryades Faunique bicornes Numine contactas attonuere suo.* Halieut. 49: *animalia - Aut vani semper quatiunt lymphata timores.* Lucan. VII 186: *lymphato trepidasse metu;* qui tres loci cum aliis a Luebkero collectis satis demonstrant, Latinos in misero lymphaticorum statu haud minimam partem metui ac pavori tribuisse. Quod autem Groebelius temulenta Cleopatrae convivia addubitans legendum proposuit *Mareoticae*, id est, Aegyptiae, satis refutatur a Gratio Cyneg. 310: *humanos non res magis altera sensus Tollit* (quam luxus). *Haec illast Pharios quae fregit noxia reges, Dum servata cavis potant Mareotica gemmis.* Cfr. Plut. Ant. 29. Pavorem autem illum *πανικὸν* tribuit *Mareotico*, effusis illis cum Antonio compotationibus. Mareoticum vinum dulce et odoriferum et leve ad Mareoticam paludem circa Maream, oppidum Aegypti inferioris prope Alexandriam. Strabo XVII 14. p. 527. Athen. I 60. p. 33. Contra *vile* est Lucano X 160.

15. *Veri timores* opponuntur lymphaticis, ab animi errore profectis.

16. *ab Italia*] Quia processerat usque ad Actium, e regione Italiae. Iunge *ab Italia volantem*, non: *ab Italia remis adurgens.* Rem poëtice ita proponit, ac si Octavianus Cleopatram statim post victoriam in Aegyptum usque persecutus esset; sed is cum proxima hieme veteranorum seditione in Italiam revocatus esset et Sami in insula hiemasset, vere exeunte demum proximi anni in Aegyptum advenit.

17. *accipiter* cet.] Imago, quae quasi in proverbium abiit. Hom. Il. X 138: *Πηλείδης δ' ἐπόρουσε ποσὶ κραιπνοῖσι πεποιθώς· Ἠΰτε κίρκος ὄρεσφιν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν Ῥηϊδίως οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν· ἡ δέ θ' ὕπαιθα φοβεῖται κτλ.* Alcman frg. 28 Bgk.: *Δῦσαν*

Venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

Fatale monstrum: quae generosius
Perire quaerens nec muliebriter

20. *Paeoniae* Meineke *Philol.* II. p. 161.

δ' ἄπρακτα νεανίδες ὥστ' Ὄρνεις ἱέρακος ὑπερπταμένω. Aeschyl. Prom. 856: *οἱ δ' ἐπτοημένοι φρένας, Κίρκοι πελειῶν οὐ μακρὰν λελειμμένοι, Ἥξουσι θηρεύσοντες.* Verg. Aen. XI 721: *Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto Consequitur pinnis sublimem in nube columbam Comprensamque tenet pedibusque eviscerat uncis.* Ovid. Met. V 606: *Ut solet accipiter trepidas agitare columbas.* Ad vv. *accipiter* et *venator* ex praecedd. cogitatione supple *adurget*, premit.

19. 20. *Haemoniae*] poëticum Thessaliae nomen. Rhianus in Schol. Apollon. III 1089: *Αἱμονίην ἀφ' Αἵμονος - - ὁ δ' αὖ τέκε Θέσσαλον Αἵμων. Nivalis* autem Thracia apud Eurip. Andr. 215: *Θρῄκην χιόνι τὴν κατάῤῥυτον.* Sic poëta vicinam Thessaliam *nivosam* nominat; similiter ut Itali interdum totam Helvetiam perpetuis nivibus coopertam sibi fingunt. Vel potius intellege de hiberno tempore, quo potissimum vacabant venationi. Sat. II 3, 234. Pro sua coniectura Meineke affert Ovid. Met. V 313: *Paeonas-nivosos.* Sed *Paeones* demum ab Ovidio memorantur, quippe cum huius tempore diu post Vergilium atque Horatium divicti essent. Ex Ponto II 2, 75: *Adde triumphatos modo Paeonas*, a. u. c. 765. — *daret ut catenis*] In eo enim omnia reposuerat Octavianus, ut illam triumpho reservaret. Plut. Ant. 78: *τὸν Προκλήϊον ἔπεμψε κελεύσας, ἣν δύνηται, μάλιστα τῆς Κλεοπάτρης ζώσης κρατῆσαι· καὶ γὰρ ἐφοβεῖτο περὶ τῶν χρημάτων καὶ μέγα πρὸς δόξαν ἡγεῖτο τοῦ θριάμβου καταγαγεῖν αὐτήν.*

21. *Fatale*] «fato destinatum ad perdendum prope imperium Romanum.» — *monstrum: quae*] Constructio *πρὸς τὸ σημαινόμενον*, ut Hom. Od λ 90: *ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο, Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων.* Terent. Eun. 645: *Scelus postquam ludificatus est virginem.* Plato Euthyd. 275. D.: *τὸ μειράκιον - - ἀπορήσας.* Cic. ad Fam. I 9, 15: *illa furia muliebrium religionum, qui* cet. Liv. XXXVIII 46: *tantae corporum moles - - in fugam consternati sunt.* Etiam Florus IV 11. *monstrum* eam appellat et Lucano X 58. est: *Dedecus Aegypti*, *Latii feralis Erinnys.* Attende autem ad *ἀσύνδετον* sententiarum inter vv. 15—21. et subitum illud *quae generosius* -, quo *ἀσυνδέτῳ* repentinam illam atque admirabilem mutationem in reginae animo factam, ut a vanis aeque et a veris timoribus transiret ad generosissimum moriendi consilium, magna cum arte expressit.

22. 23. *Perire quaerens*] «mortem appetens viasque moriendi omnes investigans.» *Quaerendi* verbum numquam Cicero infinitivo iungit, nam correctus est ex codicibus unus locus de invent. II 77, quem Draeger gr. lat. II² 310 affert. Primus id ausus est Lucretius; tum Vergilius, persaepe Horatius: c. III 4, 39. 24, 27. 27, 55. IV 1, 12. epod. 2, 70. 16, 16. sat. I 9, 8. II 1, 77. epist. I 1, 2. — *nec muliebriter*] Vellei. II 87: *Cleopatra*

Expavit ensem nec latentis
  Classe cita reparavit oras.

Ausa et iacentem visere regiam
Voltu sereno, fortis et asperas
  Tractare serpentes, ut atrum

24. *reparavit* cod. omnes, *repetivit* Cod. Vatic. Reginae; *penetravit* malebat Bentl., *repedavit* Titius, *peraravit* Bouhier, *remeavit* Oeseke, *recreavit* Bosscha, *properavit* Guaccius, *trepidavit* Hammerstein, *sollicitare paravit* Meineke, alii alia coniecerunt. — 25. *tacentem* Cod. Bersmanni prob. Bentleio.

frustratis custodibus illata aspide, morsu eius sane expers muliebris metus spiritum reddidit. — *Expavit ensem*] Plut. Ant. 79: *Θεασαμένη τὸν Προκλήϊον ὥρμησε μὲν αὑτὴν πατάξαι (παρεζωσμένη γὰρ ἐτύγχανε τι τῶν λῃστρικῶν ξιφιδίων·) προσδραμὼν δὲ ταχὺ αὐτὴν ἐκώλυσεν.*

23. *nec latentis*] Narrat Plut. Ant. 69. de transvehendis e Nilo in sinum Arabicum navibus eam cogitasse et inde *ἔξω κατοικεῖν* voluisse; abiecisse tamen hoc consilium, cum naves aliquot primum transmissas ab Arabibus combustas audisset. Dio LI 6: *ἡτοιμάζοντο ὡς καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν, ἄν τι κατεπείξῃ, πλευσούμενοι -. ἢ καὶ πρὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν μεταστησόμενοι.* Florus quoque l. l. de praeparata eius in Oceanum fuga narrat, sed suppressit hoc, vel potius negando significavit prudenter Horatius.

24. *Classe cita*] «velociter navigante», non: «mota atque translata», quae notio in v. *cita* non inest. — *reparavit*] «Spe novi regni condendi alias sibi parare et assequi studuit regiones pro illis, quas amittendas Caesarique relinquendas esse videbat, id est, pro Aegypto.» Sic interpretor conferens Francogallorum *regagner*, non vero: «Cleopatra non instauravit bellum auxilio Aegypti interioris,» neque locus est coniecturis: *penetravit, peragravit, peraravit, properavit, ire paravit, repedavit, repetivit, reseravit, remeavit* cet., et si quas alias iam excogitarunt critici. Ceterum usus hic v. *reparare* prope singularis est; proxime fortasse accedit Inscriptt. Or. Lat. N. 1587: *quod licuit patrios reparare Penates.* Auson. Mosellae 35: *Non superante vado rapidos reparare meatus Cogeris.*

25. *iacentem*] «deiectam a fastigio suo, afflictam ac desolatam.» Cic. or. 224: *depressam, caecam, iacentem domum.* Eandem c. IV 14, 36. *vacuam aulam* nominat, ubi, ut ait C. Rabirius (Anthol. lat. ed. Riese 482, 37): *deforme coactum Omne vagabatur leti genus, omne timoris.*

26. Noli construere: *voltu sereno fortis, et ausa tractare*, sed *fortis tractare,* adeo fortis, ut attrectaret, manibus versaret, aspides *asperas,* non tam propter squamas, quam «saevas, iratas», ut Verg. Ge. III 433: *anguis - - asperque siti atque exterritus aestu.*

28. *Corpore* minime cum contemptu dictum ut nuper ratus est aliquis, sed significat in intimas corporis partes eam recipere voluisse venenum. — *combiberet*] «ut mortiferum virus penitus imbiberet.» Sic *perbibere* Seneca de Ira

Corpore conbiberet venenum,
Deliberata morte ferocior.
Saevis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

28. *Pectore* Cod. Mentel.

1, 16. *Artes conbibere* tropice dixit Cic. de fin. III 9. Cfr. de hoc mortis genere C. Rabirium l. l. v. 39 sq.: *Aut pendente suis cervicibus aspide mollem Labitur in somnum trahiturque libidine mortis,* quibus optime explicatur locus Statii Silv. III 2, 119: *Anguiferamque domum, blandoque mersa veneno Actias Ausonias fugit Cleopatra catenas,* ubi frustra nonnemo voluit *morsa.* *Κεντήματα λεπτά* in eius bracchio apparuisse tradit Dio LI 14. Verg. Aen. VIII 696: *Regina in mediis patrio vocat agmina sistro, Necdum etiam geminos a tergo respicit angues.*

29. *ferocior*] «Animosior etiam facta, postquam certum moriendi consilium cepit.» Est potius abl. absolutus quam instrumentalis, ut nonnulli volunt: «per mortem deliberatam ferocior facta.» Lucan. IV 534: *stabat devota iuventus, Damnata iam luce ferox.* Stat. Theb. XII 760: *Iam letale furens atque audax morte futura.*

30. *Saevis*] «hostilibus ipsique ultimam triumphi ignominiam minitantibus.» — *Liburnae* (*Λιβυρνίδες*) naves; parva ac velocia navigia, ad eorum similitudinem constructa, quibus olim Liburni, Illyrica gens, piraticam exercentes usi erant, fere biremes. Silius XIII 240: *agilis Liburna.* Harum maxime opera Antonii naves apud Actium disiectas esse Dio et alii testantur. — *invidens*] «iis (propter generosum contemptum) minime concedens.»

31. *Privata*] «pristina dignitate spoliata, non iam regina.»

32. *Non humilis*] «immo generosissima.» «Nam et T. Livius refert, illam, cum de industria a Caesare indulgentius tractaretur, identidem dicere solitam: *Οὐ θριαμβεύσομαι.*» Porphyr. Cfr. Flor. IV 11. In triumpho postea Cleopatrae imaginem alligatis bracchio aspidibus circumlatam esse docet Propertius III 11, 52: *Accepere tuae Romula vincla manus. Bracchia spectavi sacris admorsa colubris Et trahere occultum membra soporis iter.* Ponanus in Anthol. Burm. 1. p. 225: *Picta fuit quondam Pharii regina Canopi, Artifici formata manu; nam vivere serpens Creditur et morsa gaudens dare fata papilla. O quam vivit opus! quam paene figura dolorem Sentit et ex ipso moritur pictura veneno!* — Sapienter autem poëta desinit in proponenda ferocis reginae iamiam moribundae imagine, neque ad exultationem redit, a qua carmen exorsus erat.

CARMEN XXXVIII.

Persicos odi, puer, adparatus,
Displicent nexae philyra coronae:
Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.

XXXVIII. Inscr. volg. et BST: *Ad puerum ministrum.*

XXXVIII. Autumni tempore se sub trichila uno puero a cyatho comite non floreis corollis, sed myrto dumtaxat redimitum potaturum significat. Consulto, ac non sine occulta quadam *εἰρωνείᾳ* tam simplici odario primum librum clausisse videtur, probe gnarus, talia quoque, etsi tenuia, grato animo accepturos esse Romanos, ad quos, pauca cum temptasset Catullus, primus cum maxime melicam Graecorum poësin transferebat.

1. *Persicos - - adparatus*] Admonet Lambinus cenae sumptuosissimae Pausaniae iussu post victoriam Plataeensem a Persis captivis paratae et ab illo derisae. Postea tamen idem *epulabatur more Persarum luxuriosius, quam qui aderant perpeti possent.* Corn. Nep. Paus. 3. Xenoph. Cyrop. VIII 8, 15: *ἀλλὰ μὴν καὶ θρυπτικώτεροί γε νῦν πολὺ ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί.* — *odi*] A me prohibeo, ut c. III 1, 1; G. Curtius *odisse* ad graec. *ὠθεῖν* refert. — *puer*] Frequenter sic pocillatores suos alloquebantur Lyrici. Anacr. fr. 64 Bgk.: *Ἄγε δή, φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ, Κελέβην.*

2. *philyra*] tenuissima tiliae corticis membrana interior, qua utebantur in nectendis coronis, varios inde lemniscos sive taenias texentes. Phurnutus c. 25: *πρὸς τὰς στεφανῶν πλοκὰς εἰώθασι τῇ φιλύρᾳ κεχρῆσθαι μᾶλλον.* Xenarchus apud Athen. XV 25: *Φιλύρας εἶχε γὰρ Ὁ παῖς ἄφυλλον στέφανον ἀμφικείμενον.* Ovid. Fast. V 335: *Tempora sutilibus cinguntur tota coronis Et latet iniecta splendida mensa rosa, Ebrius incinctis philyra conviva capillis Saltat.*

3. 4. *Mitte*] «Omitte inquirere, ubi sub exitum autumni rosae etiamnunc apud coronarum propolas (*coronarias* Inscr. Or. N. 4172., *corollarias* N. 4173.) reperiantur.» — *sera rosa* vernam, quae florere nimis tardet, ut nuper quidam interpretatus est, significare nequit (nimis enim ambiguo *ἐπιθέτῳ* usus esset poëta), sed autumnalem vel hibernam. Sic Lucianus Nigrin. §. 31: *τοὺς μέσου χειμῶνος ἐμπιπλαμένους ῥόδων καὶ τὸ σπάνιον αὐτῶν καὶ παρὰ καιρὸν ἀγαπῶντας.* Cfr. Martial. VI 80. in Domitiani villa media hieme *Tantus veris honos et odorae gratia Florae, Tantaque Paestani gloria ruris erat.* Pacatus in Paneg. Theod. 14: *Delicati illi ac fluentes parum se lautos putabant, nisi luxuria vertisset annum, nisi hibernae poculis rosae innatassent.*

5. *adlabores*] Hoc v. unus est usus Horatius h. l. et epod. 8, 20. — *adlabores s., curo*] ne quem prae-

Simplici myrto nihil adlabores
Sedulus, curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus neque me sub arta
Vite bibentem.

6. *curo* cod. paene omnes et schol. *cura* Bentl. coni., *curae* e cod. Bodleiano (memorato etiam a Bentleio) Cuningh. et Zell. *cur? o* Horkel.

terea laborem impendas. Sat. II 6, 38 *imprimat his, cura, Maecenas signa tabellis.* Conf. Lachmanni in Lucr. comment. pg. 363. Haec vera est lectio; *sedulus curae* interpretantur: «sedulus in cura, sedulo curans.» (*Sedulus cura* imperativ. Bentl., *sedusus cura* ablativ. Klotz. «*Oro* optime habet cod. Petrin. sine ulla litura.» Bentleius in Curis noviss. Sed *sedulus oro* metro repugnat. Cfr. etiam Goeller ad Plauti Trin. p. 69.)

7. *neqne me*] «hominem simplicem neque opulentis adnumerandum.» — *sub arta*] «densa, spissa trichila sive pergula, ὑπαμπέλῳ, vitibus tecta atque ideo umbrosa.»

Q. HORATII FLACCI

CARNINUM

LIBER SECUNDUS.

CARMEN I.

Motum ex Metello consule civicum
Bellique causas et vitia et modos

I. Inscr. volg. *Ad C. Asinium Pollionem.* — *Ad Asinium Pollionem consularem virum* T. Om. S.

I. Ut libri primi primum carmen suavissimo patrono Maecenati, ita alterius libri primum carmen C. Asinio Pollioni viro in quovis genere artis et virtutis amplissimo eidemque amico dicavit ab eoque petivit ne bellorum civilium enarrationem, quamvis opus esset periculosum, omitteret: civitati enim illas historias multum profuturas esse. Conf. etiam excursum.

1. *Motum*] bella intestina, quae primordium ceperant inde ab a. u. c. 694., Q. Caecilio Metello Celere L. Afranio coss., quo anno Caesar, Pompeius, Crassus societatem inierunt, ne quid ageretur in re publica, quod displicuisset ulli e tribus. Vell. II 44. Suet. Caes. 19. Florus IV 2. Bellum ipsum civile demum post decennium erupit. — *civicum, hosticum* significat id quod civium, hostium est, *civile, hostile* quod *cives, hostes* decet; differunt igitur eadem ratione qua *regium* et *regale;* ita c. III 24, 26 *civica rabies*, epist. I 3, 23 *civica iura;* sat. I 9, 41 *hosticus ensis;* c. III 2, 6; *moenibus hosticis.*

2. *causas*] caedem Crassi, mortem Iuliae, ambitionem aemulationemque Caesaris et Pompeii cet. — *vitia*] partim Crassi in expeditione adversus Parthos suscepta, partim Pompeii eiusque partium; quibus de vitiis acriter conqueritur Cicero ad Fam. V 3: *extra ducem paucosque praeterea (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem.* — *modos*] «et singulas rationes, quibus utraque pars usa erat in his contentionibus civilibus et totius belli tenorem.»

3. 4. *Ludumque Fortunae*] «varias vicissitudines ludibriumque Fortunae praesertim in interitu et Pompeii et Caesaris.» — *graves*] Caelius ad Fam. VIII 14, 2: *Sic illi amores et invidiosa coniunctio* (inter

Ludumque Fortunae gravisque
Principum amicitias et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae,
Tractas et incedis per ignis
Suppositos cineri doloso.

5. *uncta* cod. *tincta* Bentl. coni. probante Ritschelio (opusc. III pg. 608).

Caesarem et Pompeium) *non ad occultam recidit obtrectationem, sed ad bellum se erupit.* Cf. Cic. Philipp. 2, 23. Vell. II 44: (Caesare) *consule* (a. u. c. 695. sed accuratius Horatius *Metello consule,* a. u. 694.) *inter eum et Cn. Pompeium et M. Crassum inita potentiae societas, quae urbi orbique terrarum nec minus diverso quamquam tempore ipsis exitiabilis* (Horatii *gravis*) *fuit.* — *arma*] Ut distinguas a *bello* v 2., cogita de singulis pugnis, imprimis de Pharsalo, Thapso, Munda.

5. *Nondum expiatis*] Quia nimiae etiam post Antonium oppressum remanebant scelerum civilium reliquiae, c. I 2, 29: *Cui dabit partis scelus expiandi Iuppiter?* — *uncta*] «polluta.» Verbum quod Bentleio vix Latinum videbatur, firmatur a Silio IX 13: *hostilique unguere primus Tela cruore.* V. magis volgare *tincta* post syll. *tis* ingratum sonum praebet. *Uda* autem *cruoribus*, quod nonnemo proposuit, non magis probandum est. — *cruoribus*] «sanguine saepe ac multis locis effuso.» Sic *αἵματα* crebro apud tragicos, velut Aeschyl. Suppl. 265: *παλαιῶν αἱμάτων μιάσμασιν.*

6. *aleae*] de incerto ac fortuito eventu cuiusvis incepti, ut «Iacta est alea, *ἀνεῤῥίφθω κύβος.*» Ideo autem periculosum Pollionis vocat inceptum, quia vix aliter fieri poterat, nisi ut in tantis partium studiis, nondum prorsus sopitis, hunc vel illum, enarratione laederet. Nam tractatio ipsa periculosa dicitur; non recte non nulli rem tractatam, i. e. bellum civile, periculosam appellari arbitrantur.

7. *ignis*] Proverbii speciem habet. Suidas: *Ἐν πυρὶ βέβηκας*] *Τοῦτο ἐπιλέγειν χρὴ ἐν τοῖς ἐν ἐπισφαλέσι καὶ ἐπικινδύνοις πράγμασιν ἐμφιλοχωρεῖν ἐθέλουσι.* Callim. Ep. 46, 2: *ἔστι πῦρ ὑπὸ τῇ σποδιῇ.* Meleager Ep. 55: *μὴ - - κινήσῃς τέφρῃ πῦρ ὑπολαμπόμενον.* Propert. I 5, 5: *properas ultima nosse mala, Et miser ignotos vestigia ferre per ignes.* — Res a Pollione suscepta quam ardua sit ei ideo ante oculos ponit, quod difficultas ipsa ad librum perficiendum eum excitare debebat. Simul autem ostendit, quanta de Pollionis historia popularium sit exspectatio.

9. *Paullum* cet.] Cfr. omnino Welckerum Trag. V. II. T. III. pag. 421. — *Paullum,* in breve tempus, quoad absoluta erit historia tua, per breve tempus utique vacare tibi placeat a componendis tragoediis.» Verg. ecl. 3, 86: *Pollio et ipse facit nova carmina;* intellege novi generis tragoedias. ecl. 8, 10: *Sola Sophocleo tua carmina digna coturno.* Utraque autem Vergilii ecloga ante triumphum Delmaticum composita est; tertia a. 712, octava a. 715. «Non videntur

Paullum severae Musa tragoediae
Desit theatris: mox ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes coturno,

Insigne maestis praesidium reis

12. *coturno* cod. paene omnes, *cothurno* cum paucis cod. edit. maior pars.

postea Pollionis tragoediae frequenti lectione tritae fuisse, id quod apparet vel ex Quintiliani silentio, cum unus Tacitus in dialogo de Or. eas memoret.» THORBECKE de As. Poll. vita p. 128. — Nihil ex eis superest; nam quae exstant fragmenta apud Charisium I. pg. 100 Keil: *Veneris antistita Cupra,* videntur ad carmina eius erotica pertinere, de quibus Plin. epist. V 3, 5. VII 4, 4 sq. *Nova* autem carmina Vergilius Pollionis tragoedias videtur dixisse propter metri, imprimis senarii elegantiam, (ut Hor. sat. I 10, 42: *Pollio regum Facta canit pede ter percusso*). — *severae*] Ovid. Amor. III 1, 11: *Venit et ingenti violenta tragoedia passu; Fronte comae torvae, palla iacebat humi.*

10—12. *Desit theatris*] destituat scenam, quoniam quidem utrique operi simul vacare non quis.» Demonstrant haec vv. publice actas, non tantum lectioni destinatas fuisse Pollionis tragoedias. — *mox ubi* cet.] «Ubi *publicas res*, id est, res inter cives et in senatu et in foro et in ipso bello intestino gestas, eo ordine, quo gestae sunt atque inter se connexae erant, exposueris.» *Ordinaris* (ut συντάττειν) utique de historia componenda, ut Lucae 1, 1. Volgata: *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem* cet., non de civitate ordinanda. Ac prorsus similis est usus v. *componere.* Seneca Praef. ad Quaest. nat. III: *consumpsere se quidam, dum acta regum externorum componunt quaeque passi invicem ausique sunt populi.* *Res publicae* h. l. pro «negotiis publicis», τοῖς πολιτικοῖς, imprimis statu rei publicae variisque eius vicissitudinibus, quas per bella civilia erat experta. Plautus mil. gl. 103: *magnai rei publicai gratia.* Cic. de orat. I 48: *sine multa pertractatione omnium rerum publicarum.* Suet. Ner. 9: *Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permisit.* — *munus*] Quidquid aliquis suscipit, hoc eius fit *munus*, partes. Sic Pollionis munus tragoedia, cui post historias compositas denuo se dediturus est. — *Cecropio* autem *coturno* (sic scripsimus cum omnibus paene codicibus omissa littera h) innixus, quia apud Athenienses, inventore Thespi, floruit hoc poësis genus. (Ovid. ex Pont. IV 16, 29: *Musaque Turrani tragicis innixa coturnis.*) Tertiam stropham damnaverunt Peerlkampius et Fr. Ritschl; sed recte Meineke: 'gravissimis his versibus Pollio, dum historiam belli civilis absolvisset, a tragoediis scribendis abstinere iubetur'; accurate defendit hanc stropham C. Lehrs, praeterea in disquisit. philol. pg. 85. 86. Ad Kiessling, qui absoluto toto carmine, ne tragoediae mentio deesset, hanc tertiam stropham adiectam esse censet. L. Müller contra hanc esse volt senten-

Et consulenti, Pollio, curiae,
Cui laurus aeternos honores
Delmatico peperit triumpho.

Iam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis auris, iam litui strepunt.

16. *Delmatico* AOBMRγ. *Dalmatico* bSTc aliique codices deteriores.

tiam: 'recte facis quod historias componis, sed peto ne nimis diu destituas musam tragoediae.'

13. 14. Iam pergens in Asinii laudibus exponendis, eum ut oratorem praedicat et senatorem Quintil. XII 11, 28: *An Pollio et Messalla, qui iam Cicerone tenente arcem eloquentiae agere coeperunt, parum in vita dignitatis habuerunt, parum ad posteros gloriae tradiderunt?* — *maestis-reis*] ut cum defendit Nonium Asprenatem, Moschum (Epist. I 5, 9 collatis Schol.), Apollodorum, omnes veneficii reos. Horatii memor fuit Ovidius Fast. I 22. de Germanico: *Civica pro trepidis cum tulit arma reis.* — Senatus autem *praesidium* appellatur propter sententias e re publica in eo dictas. — Proprie consul *consulit* senatum, cum sententias rogat hac formula: Dic M. Tulli (Sall. Cat. 48: *consulente Cicerone senatus decernit*); tum ipse senatus *consulere* dicitur id est, deliberare, ut Sall. Cat. 52. antiquis Romanis tribuit *animum in consulendo liberum;* nec vero cum aliis explicandum: *consulenti* scilicet te. — *Pollio*] Rebus demum domi bellique a Pollione gestis eius nomen praeponit, ut *Galateae* nomen c. III 27 comparet demum v. 14; *Antoni* c. IV 2, 26.

16. *Delmatico*] VIII. kal. Nov. a. u. c. 715, cum vicisset Parthinos, populum Illyrici, Delmatiae finitimum. *Delmatico* retinuimus cum codicibus antiquissimis; ex inscriptionibus habent aliae *Delmatiam*, aliae *Dalmatiam*. Vide Corpus inscript. Latin. V pg. 1172.

17. *Iam nunc*] Fingit se iamiam vel ante lectos Asinii libros summa Pollionis arte historica atque *ἐναργείᾳ* in medias res abreptum esse, exempli causa, in ipsam pugnam Pharsalicam, neutiquam vero, ut alii opinantur, in bella externa, quae a Pollione numquam narrata sunt.

18. *Pestringis*] Iuvenal 11, 196: *et fragor aurem Percutit. Perstringere* de auribus acuto vel terribili sono percussis, *praestringere* de oculis subito splendore vel fulmine prope caecatis. — *litui*] Lucan. I 237: *stridor lituum clangorque tubarum Non pia concinuit cum rauco classica cornu.* Tac. ann. I 68: *cornuaque ac tubae concinuere.*

19. *fulgor*] Quintil. X 1, 30: *qualis est ferri fulgor, quo mens simul visusque praestringitur.* Tac. Germ. 43: *primi in omnibus proeliis oculi vincuntur. Fulgur* (Cod. d'Orvill., Ascensius, Oudendorp ad Frontin. II 3, 34. Wakefield) nimis tumidum est pro casto Horatii genere dicendi. — *fugacis*] Prolepsis est poetica: eo quod terrentur fugam mox capturos; nisi mavis cum Porphyrione de velocitate equorum accipere.

21. *Audire*] partim contionantes, ut ante pugnam Pharsalicam Pompeium, Labienum, Caesarem, partim in ipsis proeliis milites suos ad fortiter pugnandum exhortantes. — Omnino autem haec omnia (strepitus lituorum, fulgor armorum,

Iam fulgor armorum fugacis
Terret equos equitumque voltus.

Audire magnos iam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta
Praeter atrocem animum Catonis.

21. *Audire* codices omnes, *Videre* Bentl. coni., in quam inciderat iam Beroaldus ad Cic. Tusc. V 114. *Sudare — video* coni. Peerlkamp, Ritschl l. l. *Anteire — video* Rud. Hanow, J. Bernays.

ducum militaris eloquentia) cum ex Pollionis historia lecta ad Horatii mentem perventura eamque vehementer percussura sint, rectissime per zeugma uno *audiendi* verbo utitur. Huius autem figurae Graecis, Romanis, Italis magis quam septentrionalibus populis usitatae osor ubique fere exstitit Bentleius, ut c. III 10, 5. Illustria sunt exempla Aeschyl. S. c. Th. 103: *κτύπον δέδορκα.* Pind. Pyth. 4, 104: *οὔτε ἔργον Οὔτ' ἔπος-εἰπών.* Dante Inferno 33, 9: *Parlare e lagrimar mi vedra' insieme.* (Ad sententiam ipsam cfr. Plin. Paneg. 17., ubi Traiani triumphum sibi ante oculos versari fingit: *Videor ingentia ducum nomina nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta fercula* cet.)

22. *sordidos*] Plin. n. h. VII 108: de Alexandro M.: *taedebat unguenti bellatorem et militia sordidum.* Sunt igitur aspersi pulvere medio in tumultu excitato, qui pulvis ipse illorum fortitudinem atque audaciam demonstrat. Marius apud Sall. Iug. 85: *sudorem, pulverem et alia talia nobis relinquunt* nobiles. Flacc. I 13: *Solymo nigrantem pulvere fratrem.* Martial. VIII 65, 3: *Hic stetit Arctoi formosus pulvere belli Caesar.* Statius Theb. IX 710: *Bellantem atque ipso sudore et pulvere gratum.*

23. *subacta*] a Caesare. Vellei. II 56: *Caesar omnium victor regressus in urbem - - quinque egit triumphos, Gallicum, Ponticum, Alexandrinum, Africum, Hispaniensem.*

24. *atrocem*] Atrocitas h. l. in laude ponitur, ut apud Iuvenal. 2, 11: *Hispida membra quidem et durae per bracchia setae Promittunt atrocem animum*, bellicosum; *atrocem virtutem* dixit Silius XIII 369. Ferocem igitur dicit Catonem et imperterritum propter libertatis amorem atque virtutis conscientiam, qua fretus se interficere maluit quam submittere Caesari. Minus recte alii interpretati sunt de Catonis adversus Pompeium contumacia. — *Catonis*] c. I 12, 35: *an Catonis Nobile letum?* Seneca de Provid. 2: *Non video, quid habeat in terris Iuppiter pulchrius quam ut spectet Catonem iam partibus non semel fractis stantem nihilo minus inter ruinas publicas erectum? Licet, inquit, omnia in unius dicionem concesserint, custodiantur legionibus terrae, classibus maria, Caesarianus portus miles obsideat, Cato, quo exeat, habet.* Florus IV 2, 70: *Cato* (Uticae) *accepta partium* (Scipionis et Iubae ad Thapsum) *clade nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam laetus accivit. Nam postquam filium comitesque ab amplexu*

Iuno et deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat inpotens
Tellure victorum nepotes
Rettulit inferias Iugurthae.

Quis non Latino sanguine pinguior

dimisit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animae docet, paullulum quievit, tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit. Ausi post hoc medici violare virum fomentis. Ille passus, dum abscederent, rescidit plagas, secutaque vis sanguinis moribundas manus in ipso volnere reliquit. (a. u. c. 708.)

25. Hinc, satis cum praedicasset Pollionis laudes, transit ad deflenda bellorum domesticorum calamitates ac scelera, in quibus poenam videt divinam. Hanc autem, poëtica φαντασίᾳ usus, potissimum tribuit Iunoni terribili Afrorum atque Iugurthae ultrici. — *Iuno* apud poëtas Latinos est dea patrona sive praeses Africae, quia sua cum Iunone Karthaginiensium Astarten, quae in Inscriptionibus modo INVICTA CAELESTIS, modo IUNO CAELESTIS appellatur, confundebant. — *deorum*] Vix certos quosdam Karthaginiensium deos hic mente complexus est poëta, cuiusmodi erant proprie Baal, Moloch, Melkarth. Apud Silium (IX 439.) praeter Iunonem etiam Minerva favet Poenis.

26. *inpotens*] h. l. prima significatione, «qui resistere non potuerant armis Romanis neque adeo ulcisci terras, quae in ipsorum fuerant tutela.» Di autem *excedunt* ex urbibus devotis, certa formula, quam servavit Macrobius Sat. III 9., *evocati.* Servius ad Vergil. Aen. XII 841: 'constat bello Punico secundo exaratam Iunonem, tertio vero bello a Scipione sacris quibusdam etiam Romam esse translatam.' Eurip Troad. 25. Neptunus: *Λείπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον βωμούς τ' ἐμούς.* Verg. Aen. II 351: *Excessere omnes adytis arisque relictis Di.* Silius II 365: *Et iam damnata cessit Karthagine Mavors.* Tacit. Hist. V 13: *Exapertae repente delubri* (Hierosolymitani) *fores et audita maior humana vox, excedere deos.* V. *inpotens*, alii, velut L. Müller, explicant: *ἀκρατὴς τῆς ὀργῆς*, ira incensus, furiosus, ut Aquilo c. III 30, 3; Cleopatra c. I 37, 10. Sed neque aptum est hoc ad maiestatem deorum, et solet Horatius ad primam verborum significationem redire, v. c. IV 4, 65.

27. *nepotes*] Ante alios de iis cogitavit, qui ad Thapsum occiderunt, ubi Pompeianorum interfecti sunt X milia. Bell. Afr. 86. — *Victorum nepotes* maxime ad Q. Metellum Scipionem, Q. Metelli Numidici nepotem pertinet; Numidicus aliquando Iugurtham vicerat, Scipio ad Thapsum victus est. Minus recte alii de eis Romanis cogitaverunt, qui a. 705 cum Curione regi Iubae succubuerunt.

28 *Rettulit*] «vicissim obtulit piaculi causa tamquam *inferias Iugurthae* Manibus.» Lucan. IV 788: *Excitet invisas dirae Karthaginis umbras Inferiis Fortuna novis, ferat iste cruentus Hannibal et Poeni tam dira piacula Manes.* Iugurtham autem et Horatius et Propertius in imagine non minus poëtica III 5, 16: *Consule cum Mario, capte Iugurtha, sedes:* prae aliis regibus devictis memorasse videntur, quod tum omnium manu tere-

Campus sepulcris inpia proelia
Testatur auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?

Qui gurges aut quae flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?
Quae caret ora cruore nostro?

33. *Quis gurges*, Sd, Parisini 8214 altera manus, Ritschl, rec. Eckstein; ceteri *Qui gurges.*

batur praeclarus Sallustii liber ex quo ipso primas bellorum civilium origines a Iugurthino bello esse repetendas poëta didicerat.

29. *pinguior*] Antiquissima imago. Plutarch. Mar. 21: *Ἀρχίλοχος λέγει πιαίνεσθαι πρὸς τοῦ πολέμου τὰς ἀρούρας.* Aeschyl. Pers. 806. de Xerxis exercitu in Graecia relicto: *φίλον πίασμα Βοιωτῶν χθονί.* S. c. Th. 587: *Ἔγωγε μὲν δὴ τήνδε πιανῶ χθόνα.* Verg. Ge. I 491: *Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro Emathiam et latos Haemi pinguescere campos.* Petronius C. 121. itidem de bello civili: *horrida tellus Extulit in lucem nutritas sanguine fruges.*

30—32. *sepulcris*] Tumuli per campos exstantes quasi testes proeliorum sunt. — *Medis*] «Ipsis quoque Parthis fama nuntiavit imperii Romani *ruinam*, summam calamitatem ac prope interitum.»

32. *Hesperiae*] adiectivum v. *ruinae*, hic de Italia, alibi (c. I 36, 4) de Hispania. — *sonitum*] in pedestri orat. «fragorem.» Similis est imago Sall. Iug. 41: *dissensio civilis quasi permixtio terrae oriri coepit.* Quos autem affectus hic nuntius inter Parthos excitarit, consulto non clarius significat.

33. *gurges*] Poëtae hoc v. usurpant communi notione et maris (Verg. Ge. IV 387: *in Carpathio Neptuni gurgite.*) et fluminis (Aen. VI 296. de Acheronte: *Turbidus hic coeno vastaque voragine gurges Aestuat.*); hinc h. l. *gurgiti* subiunguntur *flumina* et *maria;* adiecto etiam v. *ora* consulto immoratur tristi huic imagini, nullum esse terrarum locum, qui Romano sanguine infectus non sit. Florus IV 2, 6: *Si locum et spatium inspicias, ubi commissum est bellum civile, intra Italiam; inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit; hinc in Aegyptum subito transiluit; inde respexit Asiam; Africae incubuit; postremo in Hispaniam regyravit et ibi aliquando defecit.* — *Qui gurges* non idem, quod *Quis gurges;* etsi hoc Horatio ceterisque eius aetatis poetis usitatius. Confer tamen Catull. 62, 20 *qui caelo fertur-ignis?* ubi minus recte quidam ex solo cod. Thuaneo receperunt *quis;* Horat. epod. 12, 7 *qui sudor?*

34. *Dauniae*] adiectiv., Apulae, pro Romanis (caedibus) universe. Cfr. c. I 22, 14. Horrore sanguinis civilis tam longe lateque sparsi velut impetu abreptus cumulavit imagines *gurgitis, fluminum, maris, orae* illo cruore pollutae.

37. Quasi nimis audacter sese extulisset, ab impetu vehementis-

Sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera neniae:
Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

simo repente se revocat, ut c. III 3, 70. et iam Pindarus Ol. 9, 35: ἀπό μοι λόγον τοῦτον, στόμα, ῥῖψον. — *procax*] «petulans, proterva»; sed retinet originis a v. *procandi* notionem.

38. *neniae*] 'Nenia es carmen quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.' Festus. Ita Horat. c. II 20, 21 *absint inani funere neniae luctusque turpes et querimoniae.* Sed quod cantus illi lugubres eisdem verbis concepti etiam atque etiam decantabantur, *nenia* saepius in malam partem accipiebatur, ut declararet nugas temere repetitas, (*nenior* i. q. εἰκαιολογῶ). Ita apud Plaut. Bacch. 889. Trucul. 213. Pseudol. 1265 *id fuit ludo nenia.* Fere idem valet apud Hor. c. III 28, 16 *dicetur merita nox quoque nenia;* epod. 17, 29 de magicis carminibus: *caputque Marsa dissilire nenia;* epist. I 1, 63 *puerorum nenia;* i. e. eadem eisdem verbis declamantium. Similiter nostro loco *nenia* eas de bellis civilibus querellas significat, quae superiore stropha continentur. Inde intellegitur illam stropham iniuria a non nullis damnatam esse. Nominantur autem *Ceae,* quales olim composuit Simonides, poeta Ceus, de quo Quintil. X 1, 64: *Simonidis, poetae tenerrimi, praecipua in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus eius operis auctoribus praeferant.*

39. *Dionaeo sub antro*] Dione, Veneris mater, Hom. *E* 370. Hinc Theocr. 15, 106: Κύπρι Διωναία. Sed etiam apud Ovid. Fast. II 461 *Dione* appellatur ipsa Venus. Est igitur antrum Veneri dicatum, in quod ingresso poëtae de amoribus tantummodo, non de rebus lugubribus canere licet.

40. *leviore plectro*] Ovid. Met. X 150: *Cecini plectro graviore Gigantas - - Nunc opus est leviore lyra.*

EXCURSUS

Ad. C. I.

Horatius cum Pollioni permulta deberet (cfr. Sat. I 10, 85.), consentaneum erat, ut lyrico etiam carmine eius laudes praedicaret. Quo carmine qua esset libertate Horatius is, qui primo libro saepius (c. 2. 12. 35.) Augustum grata mente laudasset, hoc carmine demonstravit. Nam quo tempore Asinius Pollio re publica gerenda omnique consuetudine Octaviani abstinebat, atque Vergilius ne Augustum principem laederet ab Asinii veteris patroni et amici usu se receperat, ipse in ea qua fuerat familiaritate permansit librosque quos de bello civili Asinius scribere coeperat et amicis pro sua consuetudiue partim legerat, ita celebravit, ut pulchrius nihil sibi rerum scriptores optare possint

(Max Büdinger, Cicero u. der Patriciat, 1881 pg. 23); accedit, quod Marci Catonis Uticensis illius animum invictum commemorare non dubitavit. Carmen nobis videtur scriptum esse anno fere 724 vel 725, quod etiam versus 11 suadet: *res ordinaris, grande munus*, de qua neglegentia metrica ad c. 26 dictum est.

C. Asinius Cn. filius Pollio natus a. 679 duo de vicesimo aetatis anno accusavit C. Catonem, '*leporum Disertus puer ac facetiarum*, ut ait Catullus 12, 8; eiusdem Catulli, Calvi, Cinnae tum familiaritate utebatur, donec studiorum causa Athenas se contulit: quod ad iter Cinnae propempticon videtur spectare (Charis. inst. grammat. pg. 124 K.); inde reversus militavit sub Caesare maximeque virtus eius enituit a. 705, quo in Siciliam missus M. Catonem expulit totamque eam insulam celerrime occupavit. Inde cum C. Curione in Africam traiecit et exercitus a Iuba victi reliquias collectas ad Caesarem deduxit. Quas res cum Caesar ipse in commentariis de bello civili scriptis silentio transmisisset, Appianus — adhibitis Pollionis historiis — bell. civil. II 41 sq. enarravit. Praetor factus est a. 706; quo magistratu posito adversus Sextum Pompeium bellum gessit in Hispania ulteriore, cui provinciae Caesar dictator eum praefecerat. Ex qua post Caesaris interitum trinas ad M. Ciceronem misit litteras (ad famil. X 31. 32. 33). in quibus etsi suum in rem publicam studium libertatisque defendendae voluntatem ostendit (epist. 31, 3: *ita, si id agitur, ut rursus in potestate omnia uniùs sint, quicumque is est, ei me profiteor inimicum*), tamen re vera firmus proposito (Velleius Paterc. II 63) et Iulianis partibus fidus, Pompeianis adversus fuit et mense Septembri a. 711 cum Antonio Lepidoque se coniunxit. Ab illo in Galliam cisalpinam missus eam provinciam in fide Caesarianorum continuit ad annum 714., quo consul factus est. Deinde a M. Antonio contra Parthinos, Illyrici populum circa Dyrrhachium missus a. 715 kal. Nobr. de eis triumphavit (Dio XXXXVIII 41. Vergil. ecl. 8) atque e manubiis Libertati templum dicavit primusque bibliothecam publicam Romae instituit (Plin. n. h. VII 115, XXXV 10). Insequenti tempore cum bellum Aegyptiacum immineret, ab Octaviano, ut secum contra Antonium arma sumeret, rogatus, 'Mea' inquit, 'in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia notiora. Itaque discrimini vestro me subtraham et ero praeda victoris.' (Vell. II 86.) A rebus civilibus deinde abstinens bonis artibus ac disciplinis operam navavit. Vitam tranquille finivit in villa Tusculana a. u. 758. LXXX. aetatis suae anno. Vergilio, qui ei iam a. 714. eclogam IV. inscripsit, et Horatio, qui scripta sua ei imprimis probari cupiebat (Sat. I 10, 85.), amicus; summus orator (Quintil. XII 11, 28.), poeta, tragoediarum praesertim nobilis scriptor (Verg. ecl. 8, 10). Historias etiam bellorum civilium conscripsit, quarum honorificam scriptores antiqui mentionem faciunt. Tacit. Ann. IV

34. Sueton. Caes. 30. Gramm. 10. Val. Max. VIII 13, e. 4: *Pollio non minima pars Romani stili.* Vide Büdinger l. l. Idem tamen nimio sui amore transversum actus, iis, quos aemulos iudicabat, detrahere solebat. Ita Ciceronis orationes ut tumidiores (Sen. Suasor. 6.), Caesaris commentarios propter neglegentiam sermonis ac mendacitatem vituperavit. Sallustii scripta ut nimia priscorum verborum affectatione inquinata, T. Livii Patavinitatem reprehendit, cum ipse quoque a posterioribus varie notaretur, maxime propter illud ipsum vitium, quod Sallustio obiecerat. Tacit. Dial. 21: *Asinius videtur mihi inter Menenios et Appios studuisse, Pacuvium certe et Accium non solum tragoediis, sed etiam orationibus suis expressit; adeo durus et siccus est;* sed haec sententia est M. Apri, quem ibi dicentem inducit scriptor, neutiquam Taciti ipsius; etenim ibid. c. 25. verus Tacitei iudicii interpres Messalla: *numerosior Asinius* (diverse laudatis Calvo, Caesare, Caelio, Bruto, Cicerone); *omnes tamen eandem sanitatem eloquentiae ferunt.* Verum iam antea Seneca Epp. 16. salebrosam Pollionis et exsilientem orationem exagitarat, cuius iudicium Apro tribuit Tacitus. 'Primus omnium Romanorum advocatis hominibus scripta sua recitavit,' primus etiam artificia undique collegit et digessit spectarique monimenta sua voluit (Plin. n. h. XXXVI 33 sq.) in quo numero fuerunt cum alia tum *Taurus* (quem nunc nominamus Farnesianum) *vinculumque ex eodem lapide, a Rhodo advecta opera.*

CARMEN II.

Nullus argento color est avaris
Abdito terris, inimice lamnae
Cripse Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

II. Inscr. volg. *Ad C. Salustium Crispum* et sic om. praen. BS. — *Ad Crispum Sallustium* T. — *Ad Salustium Crispum quodvis* (*quemvis* c.) *liberalitatis extollit gratia* bc. — 1. *est, avaris Abditae terris inimice* Lambinus coni.; secutus est Torrentius. — 2. *lammae* T. — 3. *Sallusti* optimi codices Horatii (BR alii), ipsius Sallustii, Taciti aliorumque, *Salusti* MbSdγ paucique alii prob. Orellio.

II. Sapientis est divitiis recte uti; summum autem bonum positum est in virtute sola. Propter v. 17 hoc carmen a. fere 725 p. u. c. videtur scriptum esse. Confer excursum.

1. *color*] Plin. n. h. XXXIII 58: *color in argento clarior est* (quam in auro) *magisque diei similis* cet. Multi sic explicant: «Nulla gratia, nihil pulchri inest in *argento abdito terris*, in terram defosso, ut *avaris* thesauros suos inhumare mos est»; sed poëtica ratio potius intellegi iubet de venis argenti in terrae gremio latentibus, ut c. III 3, 49: *Aurum inrepertum et sic melius situm, Cum terra celat.* Anonymus apud Plutarchum *περὶ δυσωπίας* 10: *Οὐκ ἔστ᾽ ἐν ἄντροις λευκός, ὦ ξέν᾽, ἄργυρος.* Neque vero v. *avaris* a *terris* divelli potest, ut sit, «ab avaris hominibus abdito in terris». Eandem enim terrae auri argentique venas in se occultanti atque retinenti tribuit cupiditatem, quae agitat ipsos homines avaros. — Aeris autem metalla habebat Sallustius, de quibus v. excurs.

2. *inimice*] in prosa orat. «contemptor.» Voc. *lamina* autem ipsum non sine contemptu, ut apud Ovid. Fast. I 208: *Et levis argenti lamina crimen erat,* item Senecam de Benef. 7, 10: *Nunc volo tuas opes recognoscere, laminas utriusque materiae, ad quas cupiditas nostra caligat.* (Eadem syncope reperitur apud Val. Flacc. I 123: *gracili dissolvere lamna.*) — «Hoc, quod dico, verum esse tu», inquit, «agnoscis, Crispe Sallusti, qui nihili facis laminam, nisi in quantum humanis usibus (et iis quidem sapienter moderatis, a nimio luxu alienis) inserviat.» Bentl. Recta autem Bentleii constructio: *inimice lamnae* (massae dumtaxat metalli pretiosi per se spectatae), *nisi* lamna *splendeat* cet. Alii ex v. 1. eliciunt *argentum;* sed voc. *lamnae* definitione qualicumque carere non potest, cum satis iam definitum sit *argentum.*

3. *Crispe Sallusti*] Haec inversio (ut c. II 11, 2: *Hirpine Quinti,*) rarissime apud Ciceronem, et solum in epistulis, frequenter apud Taci-

Vivet extento Proculeius aevo,
Notus in fratres animi paterni;
Illum aget penna metuente solvi
  Fama superstes.

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Libyam remotis

7. *aget* cod. plerique, *agit* Scφψ Leidensis, Vossianus. — *penna* plerique, *pinna* B (v. c. I 3, 35).

tum reperitur. Primaria causa huius verborum ordinis ea fuit, quod familiam iis, quos appellabant, propiorem carioremque quam gentem iudicabant praecipue epistularum scriptores.

5. 6. *extento*] «longum in aevum producto,» ut Verg. Aen. X 468: *famam extendere factis.* — *Proculeius*] cf. excursum. — *Notus-animi*] in orat. pedestri: «notus propter animum.» C. IV 13, 21: *nota - - artium.* Stat. Theb. II 274: *notique operum Telchines.*

7. *aget*] «Fama eum vehet, tollet alis suis per populos.» Verg. Aen. IX 473: *pinnata per urbem Nuntia Fama ruit.* Propert. III 1, 9: *Quo me Fama levat terra sublimis* cet. Notum Ennianum illud: *Volito vivu' per ora virum. Aget* autem clarius quam *agit* significat duraturam per omne futurum tempus Proculeii etiamtunc, ut videtur, viventis laudem; ac praeterea futuro favet v. *vivet.* — *metuente solvi*] *πεφυλαγμένῃ λύεσθαι*, cavente languescere; «cuius nulla umquam dissolutio est futura» C. III 11, 10: *metuitque tangi,* «tangi se non patitur.» C. IV 5, 20: *Culpari metuit fides,* «nemo est, qui eam violare velit.» Epist. I 16, 60: *metuens audiri.* Verg. Ge. I 246: *Arctos Oceani metuentes aequore tingi,* ex Arati 46: *ἄρκτοι κυανέου πεφυλαγμέναι Ὠκεανοῖο.* Gloss. *renuente* verbo *metuente* substituere volebat Sanadonus. (*Fama* dea est apud poëtas, numquam, quod sciam, ab artificibus antiquis expressa. Cfr. Boettiger *kl. Schriften* II. *S.* 374.)

10 *Spiritum*] animum, *τὸ ἐπιθυμητικόν*, ut simili significatione *θυμοῦ πνοάς* dixit Eurip. Phoen. 454. et posteriores Latini *flatus.* Stat. Theb. I 321: *Attollit flatus ducis.* «Qui pecuniae cupididatem domat adeoque a divitiis coacervandis sapienter abstinet, *latius regnat,* magis regis nomen meretur, beatiorque erit, quam si latifundia per Africam et Hispaniam continuet, quibus administrandis multas et molestas curas impendat necesse est. (*Magnas inter opes inops* c. III 16, 28.)» Homines locupletes saepe *reges* dicuntur ut c. I 4, 14: *Regumque turris.*

11. *uterque Poenus*] «Cum qui Karthaginem et Uticam habet in Africa, tum qui in Hispaniae regione Gaditana exstabat. Hanc unam rectam esse explicationem (non: «et Syrophoenix et Libyphoenix:») demonstrat copula *et,* quae verbis ipsam sequentibus explicat praecedentia, quasi dixisset. «quam si Libyam *remotis* (a Roma) Gadibus iungas, ita ut uterque Poenus serviat tibi uni.» Nam ut in Africa, sic etiam in Hispania, Horatii certe aetate, Poenorum haud exiguae restabant reliquiae. Confer Mela II 6, 96: *Carteia . . .*

Gadibus iungas et uterque Poenus
Serviat uni.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis et aquosus albo
Corpore languor.

11. *Pontus* Schrader. — 13. *dirus* cod. paene omnes *durus* unus cod. Bland. et Mald. Cruquii.

et quam transvecti ex Africa Phoenices habitant atque unde nos sumus Tiugentera. Demonstravit hanc interpretationem Fr. Bücheler eosque errare docuit, qui censerent *utrumque Poenum* pertinere ad Gades aliasque colonias a Poenis in Hispaniam deductas. Ut de Gaditanis Cic. pro Balbo 32: *Ignosco tibi, si neque Poenorum iura calles.* Livius XXV 37. *Suffetes eorum, qui summus est Poenis magistratus.* De ceteris coloniis Plin. III 8: *Oram eam in universum originis Poenorum existumarit M. Agrippa.* Seneca Consol. ad Helv. 6: *Tyrii Africam incolunt; Poeni Hispaniam.* Quamquam nihil impedit, quo minus Horatius Karthaginienses et Poenos Hispanienses *utrumque Poenum* appellarit, etsi proprie non fuit Phoenice maior et minor, ut propter hoc dicitur *utraque Phrygia, utraque Armenia, uterque Maurus,* et Paulinus Poëm. 17: *uterque Dacus.* Schraderi *uterque Pontus* nimium est nec facile dici poterat nisi de uno Augusto, ut de hoc ipso Ovid. Met. XV 829: *Quid tibi barbariem, gentes ab utroque iacentes Oceano, numerem? quodcumque habitabile tellus Sustinet, huius erit; pontus quoque serviet illi.* Hofmann Peerlkamp. coniecit: *uterque Phoebus.* Ovid. Met. I 338: *Litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.* — Similis continuatarum, iunctarum possessionum mentio fit c. III 16, 41: *Quam si Mygdoniis regnum Alyattei Campis continuem;* epist. II 2, 177: *Quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris Saltibus adiecti Lucani?* — *Serviat*] intellege de colonis et partiariis et servis.

13. *hydrops*] «Morbus molestissimus ingravescit, ubi aegrotus medicorum praeceptis posthabitis sitim explere conatur; nec tamen aliter sitis ista restinguitur, nisi causa morbi sublata.» Cfr. epist. I 2, 34.

15 *aquosus*] «Aqua intercus languidum reddit hydropicum.» — *albo*] Hoc genus aquae inter cutem λευκοφλεγματίαν vocat Celsus III 21 Quae comparatio hydropis cum inexplebili cupiditate cum haud raro in philosophorum scholis proferretur, eadem nobis quidem minus grata utitur Horatius, ut Polybius XIII 2: *καθάπερ ἐπὶ τῶν ὑδρωπικῶν οὐδέποτε ποιεῖ παῦλαν οὐδὲ κόρον τῆς ἐπιθυμίας ἡ τῶν ἔξωθεν ὑγρῶν παράθεσις, ἐὰν μὴ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι διάθεσιν ὑγιάσῃ τις, τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ τὴν πρὸς τὸ πλεῖον ἐπιθυμίαν οἷόντε κορέσαι μὴ οὐ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ κακίαν λόγῳ τινὶ διορθωσάμενον.* Ovid. Fast. I 215: *Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda, Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.* Dante *Inferno* 30, 52.

17. *Cyri solio*] Arsacidae regum

Redditum Cyri solio Phraaten
Dissidens plebi numero beatorum
Eximit Virtus populumque falsis
Dedocet uti

Vocibus, regnum et diadema tutum

17. *Phraaten* AR corr., cod. Med. ap. Tac. ann. VI 31. 32. 37, Mon. Ancyr., *Prahaten* cod. plerique, *Phrahaten* omnes Blandinii et quattuor alii Cruquii prob. Haupt ed. 2. 3., Vahlen, Kiessling. — 18. *plebi* maior pars codicum, *plebis* Blandinii. OT, Argentoratensis. — *beatorum* codices plerique, *beatum* pauci.

Persicorum successores sese ferebant. Inscriptio nummi huius Phraatis: *Βασιλέως βασιλέων Ἀρσάκου εὐεργέτου δικαίου ἐπιφανοῦς φιλέλληνος.* Apud Plutarch. Alex. 30. Darius: *«μηδείς»*, inquit, *ἄλλος ἀνθρώπων καθίσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλεξάνδρου.»* — *Phraaten*] Phraates, Orodis filius, propter immanem crudelitatem a Parthis expulsus (Dio LI 18) ad Scythas confugerat, regnumque Parthorum Tiridates acceperat anno fere ab u. c. 720. Sed magno Scytharum exercitu adiutus ille Tiridatem ad Caesarem confugere coegit regnumque paternum recuperavit a. 724. Conf. Mommsen Mon. Ancyr.² pg. 91. V. ad c. I 26.

18. *plebi*] Pauci codices, in eis Blandinii Cruquii, habent *plebis*; sed maior pars cod. praebet lectionem etiam a Prisciano (XVIII 130, vol. II pg. 268 H.) firmatam *plebi*, quod unice verum est. Nam Horatius Graecorum usum secutus omnia verba controversiae cum dativo coniungit: *certare* c. II 6, 15. epod. 2, 20. epist. I 2, 7. *decertare* c. I 3, 13. *differre* sat. I 4, 48, a. p. 236. *discrepare* c. I 27, 5. sat. I 6, 92. II 3, 108. epist. II 2, 194. a. p. 152. 219. *dissentire* c. III 5, 14. *distare* c. IV 9, 29. epist. I 7, 23. 18, 4. II 1, 72. *luctari* c. I 1, 15 al. — *beatorum*] Hunc versum non nulli appellant hypermetrum; vide prolegom. pg. XLVIII.

19. *Virtus*] «Homo vera virtute praeditus immanem tyrannum beatis numquam adnumerabit, falsisque rerum nominibus pravoque adeo iudicio imperitam multitudinem (quae propter hoc ipsum, quod Phraates regnum recuperavit, eum beatum praedicat) uti docet, idque iudicium ut tandem missum faciat, suadet.» (Etenim hic quoque *dedocet* suam significationem retinet nec simpliciter est *docet.*) Recordare hic illud Menandri apud Plut. de aud. poët. 7: *Ἔχω δὲ πολλὴν οὐσίαν καὶ πλούσιος Καλοῦμ' ὑπὸ πάντων, μακάριος δ' ὑπ' οὐδενός.*

21. *Vocibus*] Thucyd. III 82: *τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιώσει.* Sall. Catil. 52: *iam pridem - nos vera rerum vocabula amisimus.*

22. *propriamque laurum*] ut Sat. II 6. 5: *propria munera.* Cic. post red. in senat. 10: *si illud - - perenne ac proprium manere potuisset.* Verg. Aen. III 85: *Da propriam, Thymbraee, domum - - et mansuram urbem.* Est ergo: «laurum manentem atque certam»; coronae autem laureae regum insignia. Iam Stoicorum erat sententia regem esse unum sapientem illum perfectum, quem animo sibi informarant.

Deferens uni propriamque laurum,
Quisquis ingentis oculo inretorto
Spectat acervos.

23. *inretorto*] »Sapiens adeo contemnit thesauros, aequo et tranquillo animo eos praeteriens et videns, ut ne retorquere quidem oculos ad illos atque vel per temporis punctum eos intueri dignetur, cum incensus cupiditate avarus identidem ac diu ad auri acervos respecturus foret eosque legitimo possessori invideret.» «Graecornm est *ἀμεταστρεπτί.* (Plato de Legg. IX 854. C.: *τὰς τῶν κακῶν ξυνουσίας φεῦγε ἀμεταστρεπτί.*) Efficacior autem et evidentior est imago, quam praebet *oculus inretortus*, quam: «non transversus, non limus.» («Oculo, quem non retorquent in se (Quintil. Declam. VIII 8.), non captum quasi ac fixum tenent acervi.» Regel.) Qui sic explicant: *inretorto*] «firmo, recto, *ἀτενὲς βλέποντι*», non satis cogitarunt admodum ridiculam esse sapientis eiusmodi oculis thesauros sine ulla tamen cupiditate spectantis imaginem. Similiter ut Horatius Synesius de Regno p. 54. Krabing., uterque fortasse ex Graeco fonte antiquiore, de homine iniusto atque avaro: *οὐκ εἰκός γε αὐτὸν διαράμενον βλοσυροῖς ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψαι χρυσίῳ· τοὐναντίον μὲν αἰδεσθῆναί τε καὶ ἐνδοῦναι καὶ τελευτῶντα περιπτύξασθαι.* Cfr. etiam Lucian. Piscat. 46: *προθεὶς χρυσίον καὶ δόξαν καὶ ἡδονήν, ὃν μὲν ἂν αὐτῶν ἴδῃς ὑπερορῶντα καὶ μηδαμῶς ἑλκόμενον πρὸς τὴν ὄψιν, οὗτος ἔστω ὁ τῷ θαλλῷ στεφόμενος· ὃν δ' ἂν ἀτενὲς ἀποβλέποντα καὶ τὴν χεῖρα ὀρέγοντα ἐπὶ τὸ χρυσίον, ἀπάγειν χρὴ ἐπὶ τὸ καυτήριον.*

EXCURSUS

ad c. II.

Tacit. Ann. III 30: *Fine anni* (u. c. 773.) *concessit vita Sallustius Crispus. Hunc equestri ortum loco Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit. Atque ille quamquam prompto ad capessendos honores aditu, Maecenatem aemulatus sine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumque potentia anteiit, diversus a veterum instituto per cultum et munditias, copiaque et affluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Maecenate proximus, mox praecipuus, cui secreta imperatorum innitenterentur - -, aetate provecta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit.* Et Seneca de clement. I 10 *Sallustium et Cocceios et Deillios et totam cohortem primae admissionis* dicit. Eundem Sallustium Hor. sat. I 2, 48 propter insanos libertinarum amores notarat; ad eundem Crinagoras poeta, qui Horatii aetate in Italia versabatur, haec scripsit (anth. Plan. IV 40 pg. 292:

γείτονες οἱ τρισσαὶ μοῦνον Τύχαι ἔπρεπον εἶναι,
Κρίσπε, βαθυπλούτου σῆς ἕνεκεν κραδίης,
ἀλλὰ καὶ αἱ πάντων πᾶσαι; τί γὰρ ἀνδρὶ τοσῷδε
ἀρκέσει εἰς ἑτάρων μυρίον εὐφροσύνην;
νῦν δέ σε καὶ τούτων κρέσσων ἐπὶ μεῖζον ἀέξοι
Καῖσαρ· τίς κείνου χωρὶς ἄρκεσε τύχη;

Quantae autem divitiae fuerint Sallustii inde etiam intellegitur, quod ab eius nomine appellatum est aes Sallustianum, de quo Plin. n. h. XXXIV 3: *proximum bonitate fuit S. in Centronum Alpino tractu successitque ei Livianum in Gallia; utrumque a metallorum dominis appellatum, illud ab amico divi Augusti* cet. Praedicantur praeterea *horti Sallustiani*, quos Sallustius rerum scriptor inter viam Flaminiam condidit et portam Collinam, a qua proxime aberant Tres Fortunae a Crinagora (v. supra) *γείτονες* appellatae (Vitruv. III 2, 2; conf. etiam A. v. Reumont, Gesch. d. St. Rom. I pg. 200 sq.)

In divitiis autem recte aestimandis et honeste collocandis alterum exemplum proponitur (v. 5) C. Proculeius Varro Murena, eques Romanus, (frater Licinii c. II 10, 1. III 19, 11 et Terentiae uxoris Maecenatis), amicus Augusti, 'carissimae pietatis erga fratres suos Caepionem et Murenam fuit, adeo ut bona sua cum his aequis partibus diviserit, quia illi bello civili erant spoliati'. Porphyrion. Capta Alexandria ab Octaviano missus est ut Cleopatram vivam caperet; vide Drumann res Rom. I pg. 495. Quem locum obtinuerit, hi loci demonstrant: Dio Cass. LIV 3: *Μαικήνας καὶ Προκουλήιος ἐς τὰ πρῶτα ὑπὸ Αὐγούστου τιμώμενοι.* Tac. Ann. IV 40. Litterarum fautoribus adnumeratur a Iuvenale sat. 7, 94. (Proculei effigies est in nummo apud Riccio M. F. R. pg. 192.)

CARMEN III.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam

III. Inscr. volg. *Ad (C.) Dellium*, et sic BST. — *Dellio* bc. — 2. *in bonis* cod. plerique, *ac bonis* d, duo Lambini prob. Bentleio et Peerlkampio. — *mentem* — *non secus* — *temperato* G. Hermann, opusc. I 103.

III. Seneca Suasor. I 7 ed. A. Kiessling: *Dellium Messalla Corvinus* desultorem bellorum civilium *vocat, quia a Dolabella ad Cassium transiturus salutem sibi pactus est, si Dolabellam occidisset; a Cassio deinde transiit ad Antonium; novissime ab Antonio transfugit ad Caesarem. Hic est Dellius, cuius epistulae lascivae feruntur ad Cleopatram.* Cfr. Vellei. II 84. Antonii Parthicam expeditionem, in qua copiarum Romanarum parti praefuerat, litteris mandavit. Strabo XI p. 523. «Paene exciderat errorem castigare Torrentii, Dellium desultorem bellorum civilium a Dellio historico diversum statuentis.» Ruhnk. ad Vell. l. l (Confer Dio Cass. IL 39. ad a. u. c. 720., Plut. Anton. 59). — Ut carmine superiore Stoicorum doctrinam secutus in virtute summum bonum positum esse demonstraverat, ita hoc tertio carmine Epicureis obsecutus (*nullius* enim *addictus iurare in verba magistri*, epist. I 1, 14, solebat, cf. prolegom. pg. XVI sq.) hortatur Dellium ut servata animi aequitate mortis futurae memor divitiis suis recte fruatur. Ut primi libri prima carmina viris amplissimis dicata sunt, ita alterius libri tria prima carmina ad principes illius aetatis viros: Asinium, Sallustium, Proculeium, Dellium pertinent. Vide excurs. ad c. II 2. — Videtur autem Horatius in hoc carmine componendo illius Euripidei memor fuisse, Hippolyt. 202 sq.: *θάρσει, τέκνον, καὶ μὴ χαλεπαῖς μετάβαλλε δέμας ῥᾷον δὲ νόσον μετά θ᾽ ἡσυχίας καὶ γενναίου λήμματος οἴσεις. ΦΑΙ. αἰαῖ· πῶς ἂν δροσερᾶς ἀπὸ κρηνῖδος καθαρῶν ὑδάτων πῶμ᾽ ἀρυσαίμαν, ὑπό τ᾽ αἰγείροις ἔν τε κομήτῃ λειμῶνι κλιθεῖσ᾽ ἀναπαυσαίμαν.* Horatii fortasse memor fuit Martialis cum scripsit ep. IV 54.

1. *Aequam*] «Forti constantique animo perfer adversam fortunam, si unquam tibi superveniet.» Archilochus fr. 66, 4. 5 Bgk.: *μήτε νικῶν ἀμφάδην ἀγάλλεο Μήτε νικηθεὶς ἐν οἴκῳ καταπεσὼν ὀδύρεο.* Plaut. Rud. 402: *Animus aequos optumum est aerumnae condimentum.* Lucret. V 1117: *Quod si quis vera vitam ratione gubernat, Divitiae grandes homini sunt vivere parce Aequo animo.*

2. *in bonis*] *non secus ac bonis* habet etiam Hildebertus Mor. Philos. pag. 919., sed est ex gloss. Ceterum numerorum quandam tarditatem atque aequabilitatem con-

Laetitia, moriture Delli,

Seu maestus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.

Quo pinus ingens albaque populus

9. *Quo* codices fere omnes, *Qua* e Lambini codicibus Bentley.

sulto in his secutus est Horatius, quae iterato imperativo, *temperato,* nobis quidem tolli videtur.

4. *moriture*] «Quando quidem tibi quoque moriendum est ac propterea nihil te iuvant nec sollicitudiues, neque effusa laetitia.» Comice hanc sententiam sic expressit Plautus Bacchid. 1192: *Non iam tibi venit in mentem, Si, dum vivas, tibi bene facias; pol id esse haud perlonginquom: Neque si hoc hodie amissis, id post mortem eventurum esse umquam?*

5. 6. *maestus*] Cfr. c. I 7, 17., unde etiam hic nonnulli Dellium aegritudine animi oppressum fuisse rati sunt. — *in remoto gramine*] «in prato propter ipsam solitudinem pergrato illi, qui tranquille curis expeditis potare cupit.»

8. *nota*] Nomina consulum, quibus nata erant vina, cadis inscribebantur. Iam consentaneum erat, ut in apothecis cadi vini recentis semper ponerentur ante prius conditos; unde fiebat, ut quo vetustiora essent vina, eo longius ab ostio essent remota ac depromenda ex *interiore* cella. Hinc etiam *de meliore nota* Catull. 68, 28. Curius ap. Cic. ad Fam. VII 29: *Sulpicii successori nos de meliore nota commenda.* Vid. Excursum.

9. *Quo pinus*] ita codices habent, i. e. *quam ad rem, quem in usum.* Confer Cic. pro Sestio 29: *quid hoc homine facias? aut quo civem importunum aut quo potius hostem tam sceleratum reserves?* Idem ad fam. VII 23, 2 *Martis vero signum quo mihi pacis auctori?* Saepius apud poetas: Vergil. ecl. 6, 23 *quo vincula nectitis?* Ovid. metam. XIII 516 *quo ferrea resto? quidve moror?* Et Horat. epist. I 5, 12 *quo mihi fortunam, si non conceditur uti?* sat. I 6, 24 *quo tibi, Tilli, Sumere depositum clavum fierique tribuno?* — Hanc explicandi rationem primus monstravit Meineke a. 1845 in annalibus Marburg., cum ipse in edit. prima Horatii a. 1834 scripsisset *qua;* sed idem voluerat Lachmannus cum eodem anno 1845 in museo Rhenano III 616 (= opusc. pg. 83) proponeret *Quor,* idque ad Porphyrionem referret, qui v. 11 *quid — laborat* interpretatus esset: 'subaudiendum, si ea non utimur.' Est igitur duplex interrogatio: *Quo amant? quid - laborat?* cui respondetur proximis: *huc - iube.* Varie hic locus in editionibus veteribus legitur et explicatur. Commentator Cruquianus habet: *Quo* (v. 9) 'supple in gramine et loco.' Cruquius ipse ad hanc codicum suorum lectionem addit: 'topographia villae ex situ ad Tiberim' pergitque: Lambinus legit Qua, et fortasse rectius. Plerique scribunt: *Qua - et - laborat*: *huc* et explicant: *Qua parte — huc ferre iube;* multi defenderunt *Quo - quo obliquo,* quem

Umbram hospitalem consociare amant
Ramis? Quid obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo?

Huc vina et unguenta et nimium brevis

11. *Quid obliquo* ABRφψ Blandinius antiquissimus aliique boni codices, *Quod obliquo* Argentoratensis cum paucis, *Quo obliquo* MOSbcγ Leidensis Lipsiensis aliique; *et obliquo* Bentley scripsit, sed addit: 'fortasse legendum *ramosque et obliquo*.'

hiatum vitiosum esse in prolegom. pg. LIX demonstravimus; ad eum delendum Bentley coniecit *Ramosque et*, G. Hermann *cannosque et*, M. Haupt in observ crit. pg. 19 (opusc. I 92): *Qua - amant Ramisque et obliquo* cet. O. Keller in ed. pr. anni 1864 scripsit: *Quo - ramis, quo et obliquo - rivo*: *Huc cet.*, anno denique 1876 Eckstein edidit: *Quo - rames et obliquo - rivo*: *huc* cet. At ex quo Blandiniorum codicum auctoritas plus valere coepit, cum Theod. Obbarius a. 1848, Hauptius a. 1851, Meineke a. 1854, Linker a. 1854 edidissent: *Quo - quid - rivo?* haec lectio a plerisque adoptata est, velut ab O. Keller in ed. 2 anni 1878 (def. in proleg.), in ed. schol. a. 1885, Ad. Kiessling ceterisque paene omnibus. — *pinus*] Italica, *Pinie;* quae arbores sane ingentes sunt et simul *ἀμφιλαφεῖς;* cf. Voss. ad Verg. Ecl. 7, 65: *pulcherrima pinus in hortis.* — *populus*] (*λεύκη*) Vergilio Ecl. 9, 41: *candida*, Aen. VIII 276: *bicolor.* «Ceterum lege cum codicibus *albaque*, non *altaque*, ut Lambinus suspicatur ex epod. 2, 10: *Altas maritat populos.* Quippe nihil frigidius esset gemino illo eiusdem significationis epitheto *ingens altaque.*» Bentl. Atque idem est iudicium Heinsii in Adversar. p. 300. Conf. Sapphus fr. 4 Bgk.: *Ἀμφὶ δὲ ψῦχρον κελάδει δι' ὕσδων μαλίνων, αἰθυσσομένων δὲ φύλλων Κῶμα καταῤῥεῖ.*

10. *hospitalem*] «quae viatores ad se invitat.» Verg. Ge. IV 24: *Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.* — *consociare amant*] Sensum amoris, quo ramis sese implicantibus umbram ita inter se coniungunt, ut duabus sub arboribus una umbra fruatur viator, ipsis arboribus tribuit; non est enim simplex illud «*φιλοῦσι*, solent.» — In copiosa *παραδείσου* descriptione apud Achillem Tatium p. 21. Iac.: *Τοσαύτη τις ἦν ὁμιλία τῶν φυτῶν.*

12. *Lympha fugax*] «Cum rivus sit *obliquus*, multis eius flexibus aqua fugax, quae naturam suam sequi et rapide decurrere cupit, retardatur, adeo ut *laboret trepidare*, non sine obstaculo deorsum fluat, ex qua ipsa mora gratum rivi murmur oritur.» Epist. I 10, 21: *quae per pronum trepidat cum murmure rivum.* Seneca Phoen. 116. Baden: *Duc - - Ubi curva rapidus ducat Ismenos vada.* Cfr. Wakefield Silv. crit. III. p. 51.

13. *Huc*] «Huc igitur, ne hic aliique similes loci, tam amoeni, frustra nos invitasse videantnr» cet. — *brevis*] Mart. I 43, 6 *brevis rosas.* Cfr. c. I 36, 16: *breve lilium.* *Σοφία Σαλ.* 2, 8: *στεψώμεθα ῥόδων κάλυξι πρὶν ἢ μαρανθῆναι.* Cum *brevis* accus. antiq. pro genitivo singulari haberent librarii, *amoenae*, quae manifesto manus est Horatii, mutarunt in *amoenos.* Frequens autem hoc est rosarum *ἐπίθετον*.

Flores amoenae ferre iube rosae,
Dum res et aetas et sororum
Fila trium patiuntur atra.

Cedes coemptis saltibus et domo
Villaque flavus quam Tiberis lavit,
Cedes et exstructis in altum
Divitiis potietur heres.

Divesne prisco natus ab Inacho

18. *lavit* codices plerique, *lavat* AOBT, Lipsiensis paucique alii.

Apul. Met. IV 2: *rosas teneras et amoenas.* Ovid. Trist. V 2, 23: *amoena rosaria. Flores* autem *rosae*, ut c. III 29, 3: *Cum flore, Maecenas, rosarum*; et Archiloch. fr. 29 Bgk.: *Ἔχουσα θαλλὸν μυρσίνης ἐτέρπετο Ῥοδῆς τε καλὸν ἄνθος.* — Venustum hymnum in «Florum reginam» lege apud Achillem Tatium p. 26. Iacobs.

15. *res*] «tota vitae tuae condicio ac singulae occasiones;» non: «*οὐσία*, patrimonium;» neque enim metuendum erat, ne Dellium opes ad huiusmodi potationes umquam deficerent. Terent. Adelph. 856: *Quin res, aetas, usus semper aliquid apportet novi.* — *sororum*] «Donec Parcae sinent.» (Verg. Aen. XII 147.) Parcarum *atra* dicuntur fila, «quia nunc quidem nentur Dellio, sed necessario mortem tandem ei afferent.» Propter ultimam hanc necessitatem etiam dum vivit aliquis *stamina pulla* dicuntur a Martiale qnoque IV 73, 4. Id. IV 54, 5 *laniferas nulli tres exorare sorores Contigit.* Stat. Theb. VI 369: *Sic Iovis imperia et nigrae voluere sorores.* (Schraderus malebat *alba*, H. Peerlkamp *arta*, alius quidam *hirta*, omnes frustra.)

17. *coemptis*] «emptionibus inter se per longum tractum iunctis», quae tunc locupletum erat cupiditas. — *saltibus*] Pascua dicit hic arboribus obsita maxime in regionibus montuosis, qualia divites Romani per Calabriam et Lucaniam possidebant, epist. II 2, 176: *Quid vici prosunt aut horrea quidve Calabris Saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus Grandia cum parvis?*

18. *flavus*] Cfr. c. I 2, 13. Antiquam formam *flavos*, quam h. l. codex Bernensis antiquissimus praebet, Horatio obtrudere dubitamus. At idem scripsit *lavit,* ut c. III 4, 61; 12, 10; epod. 17, 51, non *lavat,* quod codices quidam meliores habent. Itaque Hor. dixit *lavis* c. IV 6, 26; *lavimus* sat. I 5, 24; *lavere* c. III 12, 2. In epistula est *levemur* I 6, 61; *lavatum* sat. I 3, 137. 6, 125; *lavantes* sat. I 4, 75. — Villae autem propter Tiberim sitae ob commeatus facilitatem magni aestimabantur.

19. *exstructis - Divitiis*] «acervis auri argentique, vasorum, vestis stragulae cet. accumulatis.» Sic augetur splendida opum imago; neque accipiendum de ipsis villis ac domo urbana, quas heredem aeque secutas esse per se intellegitur. Etiam sat. II 3, 96. dixit *divitias construere.*

21. *Inacho*] «Utrum vel antiquissima stirpe ortus sis, ut, puta, ab Inacho illo, prisco Argivorum rege

Nil interest an pauper et infima
De gente sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.

Omnes eodem cogimur, omnium
Versatur urna serius ocius
Sors exitura et nos in aeternum
Exilium inpositura cumbae.

28. *Exilium* AOBMRTγ Argentoratensis, *Exitium* φψ paucique alii Parisini, Leid., Vossianus. — *cumbae* AOBRψφ, *cymbae* MTγ Argent. aliique.

cet.» Verg. Aen. VII 371: *Et Turno, si prima domus repetatur origo, Inachus Acrisiusque patres.* «*Dives* autem vel ideo, quod ex antiquissima et nobilissima gente descendis.» Vim poëticam infregerunt, qui coniecerunt: *Divesne, prisco et natus:* item Bosscha, propōnens: *Divesne, prisco natus an Inacho.* Inachus autem priscae vitae quoddam quasi specimen erat etiam apud Graecos. Cfr. Schol. Venet. ad Aristoph. Pac. 531. — *an pauper*] Iob. 3, 19: *Parvus et magnus ibi* (in Orco) *aequales sunt, et servus liber a domino suo.* Pind. Nem. 7, 19: *Ἀφνεὸς πενιχρός τε θάνατον πάρα θαμὰ νέονται.*

23. *sub divo*] Est Graecorum ὑπαίθριον διατελεῖν Philon. Leg. ad Caium p. 100. Lips.; in pros. orat. «hac luce fruaris, in terris verseris.» — *moreris*] Cic. de sen. 84: *Commorandi natura deversorium nobis, non habitandi dedit.*

24. *nil miserantis*] Hesiod. Theog. 456. de Orco: *νηλεὲς ἦτορ ἔχων.*

25. *cogimur*] «Gregis instar compellimur, *συναγόμεθα*, aurea illa Mercurii *ψυχοπομποῦ* virga.»

26. 27. *Versatur urna*] Cogitanda Necessitas dea, *Μοῖρα*, *Εἱμαρμένη*, quae urnam tenet, in quam omnium hominum sortes coniectae sunt, quamque continenter *versat*, *πάλλει*, quatit. Iam cuius nomen inde *exit* (hoc v. proprium de sorte ex urna exsiliente), huic fatale est mori. C. III 1, 16: *Omne capax movet urna nomen.* Seneca Herc. fur. 191: *Recipit populos urna citatos.* Stat. Silv. II 1, 119. idem tribuitur Aeaco: *ibimus omnes, Ibimus: immensis urnam quatit Aeacus ulnis.* — *serius ocius*] Ovid. Met. X 33: *Omnia debemur vobis paullumque morati Serius aut citius sedem properamus ad unam; Tendimus huc omnes.* — *aeternum Exilium*] cf. proleg. pg. XLVIII.

28. *Exilium*] Hic est locus, ubi quis exulat. Ovid. Fast. VI 666: *Exilium quodam tempore Tibur erat.* Prorsus perversa est lectio haud paucorum codd. apud Ianum et sex fere Parisinorum *exitium.* — *inpositura cumbae*] Dativ. «Iussura nos conscendere Charontis navem, quae nos perducat in aeternum exilium, in quod pellimur a sede nostra terrestri eiusque commodis.» Hermesianax 2, 3. (Athen. XIII 71 Mein.) de Orpheo: *ἔπλευσεν δὲ κακὸν καὶ ἀπεχθέα χῶρον, Ἔνθα Χάρων κυανὴν ἕλκεται εἰς ἄκατον Ψυχὰς οἰχομένων.* *Δίκωπον-σκάφος* vocat Eurip. Alc. 252. Propert. IV 17, 24: *Scandenda est torvi publica cumba senis.* Et *cumba* v. omnino solitum de Charontis navi. Petron. 121. v. 116. Fabrett. Inscr. p. 702. N. 235. Apul. Met. VI 18.

EXCURSUS

AD v. 8.

Interiore nota Falerni. Amphoris cadisque a figulis imprimebantur *notae* (consulum nomina) litteris certe saeculo post Chr. secundo mobilibus, ut sunt officinarum nostrarum τύποι. Sic Parmae exstat tegula Horatii aequalis: *L. NAEN* | *COS. L. COTT* | *MANL* (a. u. c. 689.) Borghesi in *Ann. dell' Inst.* XII. p. 229. — In amphora Pompeii reperta haec legitur inscriptio:

RVBR
VET. $\bar{V}$
P. CII

id est, *rubrum* (vel *rubri* cet.) *Vesusianum picatum CII.* explicat Avellinus, nisi est potius: *pondo CII.*, in altera explicatione est amphorae in ea apotheca asservatae numerus. — Cfr. Sat. I 10, 24: *Chio nota si commixta Falerni est.* Iuven. 5, 33: *Cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de Setinis, cuius patriam titulumque senectus Delevit multa veteris fuligine testae.* Petron. Sat. C. 34: *Statim allatae sunt amphorae vitreae diligenter gypsatae, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: FALERNVM. OPIMIANVM. ANNORVM. CENTVM.*

Diligenter de tota hac re disseruit J. Marquardt in antiq. privat. Romanorum (1882) pg. 445 sq.

CARMEN IV.

Ne sit ancillae tibi amor pudori,

IV. Inscr. volg. et S: *Ad Xanthiam Phoceum.* — *Ancillam amare crimen non esse* B. — *Alloquitur sodalem suum foceum monens prosphonetice ne deserat concubinam suam Phillidem appetens talem qualis fuit Xanthia* bc. — *Ad Xancthiam* (sic) *traliptam* (*iatraliptam* Oberlini A.) *ancillam amare crimen non esse protreptice tetracolos* T.

IV. Per totum carmen festivissima *εἰρωνεία*, quae tamen nihil habet offensionis, ridet Xanthiam, ancillae formosissimae quidem, sed callidae et lucri cupidae amoribus irretitum. Cfr. Ovid. Amor II 8, 9: *Quid, quod in ancilla si quis delinquere posset, Illum ego contendi mente carere bona? Thessalus ancillae facie Briseidos arsit; Serva Mycenaeo Phoebas amata duci.* Utrum totus sit *φαντασίας* ludus poëticus, an tecte sodalium quempiam significet, nos ignoramus; cogitavit nonnemo de *Flavio* aliquo, a *ξανθός*. Cur autem *Φωκεύς* (Phocensis non Phocaeus) appelletur, nemo adhuc exputavit; verum prorsus similia sunt haec c. I 27, 10: *Opuntiae Frater Megillae.* c. II 5, 20: *Cnidiusve Gyges.* c. III 9, 14: *Thurini Calais filius Ornyti.* c. III 12, 6: *Liparaei nitor Hebri*, quibus omnibus Graeca patria tribuitur. Quod ad tres posteriores attinet (Gyges enim pulchritudinis tantum causa memoratur), Graeculis tunc viventibus hunc honorem tribuere sane non poterat, ut eorum nomina quoquo modo suis carminibus insereret, sed aut sodales eius Romani animi causa talia sibimet ipsi nomina imposuerant, aut exemplaria Graeca interdum secutus fictis omnino personis nomina sonora et grata dedit. Satis utique inepte nescio quis *Phocei* cognomen a *phoca*, deformitatis specimine, repetivit. Neque vero ipsi carmini inest sententia, quam obtrudere ei nuper quidam voluit, Xanthiam ante gloriatum esse, ab amore sese vinci non posse; iam vero, cum in ancillae laqueos incidisset, a sodali derideri. Verum talia extrinsecus assumere ac precario asseverare peritum interpretem prorsus dedecet.

1. *pudori*] Nam, ut ait Quintil. V 11, 34: *turpis dominae consuetudo cum servo, turpis domini cum ancilla.* Musonius apud Stob. Flor. VI 61: *εἴ τῳ δοκεῖ μὴ αἰσχρὸν εἶναι δούλῃ δεσπότην πλησιάζειν τῇ ἑαυτοῦ, καὶ μάλιστα εἰ τύχοι οὖσα χήρα, λογισάσθω ποῖόν τι καταφαίνεται αὐτῷ, εἰ δέσποινα δούλῳ πλησιάζοι.* Agathias in Anth. Pal. I. p. 181: *Ἦν δὲ μιγῇς ἰδίῃ θεραπαινίδι, τλῆθι καὶ αὐτὸς Δοῦλος ἐναλλάγδην δμωΐδι γιγνόμενος.* *Ancillariolos* tales vocabant. Martial. XII 58, 1.

2. *insolentem*] a. p. 122: Achilles *Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.* Egregium autem huius insolentiae exemplum olim exstabat in Aristarchi tragici Achille, ubi ita loquens inducebatur: *Sileteque et tacete atque animum advertite; Audire vos iubet imperator.* Plaut. Poen. Prol. init. — V.

Xanthia Phoceu! Prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem;

Movit Aiacem Telamone natum
Forma captivae dominum Tecmessae;
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta,

Barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore et ademptus Hector

prius pertinet ad totam illam exemplorum seriem: «Iam olim ante te heroes ancillarum amoribus obnoxii fuerunt»; non vero: *prius insolentem,* «antequam Briseida amaret.» Sed in hoc ipso inest summa huius carminis festivitas, quod fingit amicum veluti heroicis temporibus amare captivam. — Simili cum *εἰρωνείᾳ* Dio Chrysost. XV pg. 260 Ddf.: *Οὐ πολλοὶ Ἀθηναίων συγγίνονται θεραπαίναις αὐτῶν, οἱ μέν τινες κρύφα, οἱ δὲ καὶ φανερῶς; οὐ γὰρ δήπου βελτίους εἰσὶ πάντες τοῦ Ἡρακλέους, ὃς οὐδὲ τῇ Ἰαρδάνου δούλῃ συγγενέσθαι ἀπηξίωσεν, ἐξ ἧς ἐγένοντο οἱ Σάρδεων βασιλεῖς.*

3. 4. *niveo*] Frequentius apud Latinos quam apud Graecos, cum ut insolitum notetur ab Hesychio *νιφόεσσα Ἑλένη, ἀντὶ τοῦ λευκή, Ἴων Φρουροῖς.* — *Achillem*] Il. *I* 342: *ὣς καὶ ἐγὼ τὴν Ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν.* Ovid. Am. I 9, 33: *Ardet in abducta Briseide magnus Achilles* Achilles Briseidem Agamemnonis praeconibus tradens exprimitur in pictura Pompeiana apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. T. 19 Müller *Denkm.* V. N. 422.

6. *Tecmessae*] Hinc in Soph. Aiac. 211. Chorus ad Tecmessam: *ἐπεί σε λέχος δουριάλωτον Στέρξας ἀνέχει θούριος Αἴας·* et v. 485. dominum sic alloquitur ipsa: *ὦ δέσποτ᾽ Αἴας· - - Ἐγὼ δ᾽ ἐλευθέρου μὲν ἐξέφυν πατρὸς (τοῦ Φρυγίου Τελεύταντος) - νῦν δ᾽ εἰμὶ δούλη.*

7. *Atrides*] Dum Troia capitur, Aiax Oilei Cassandram ex Palladis templo rapuit ac vitiavit; postea in praedae divisione Agamemnoni cessit, a quo Mycenas ducta est, ubi eam Clytaemnestra una cum Agamemnone trucidavit. Od. *λ* 421. Aeschylus per totum Agamemnonem. Ovid. Am. I 9, 37: *Summa ducum Atrides visa Priameide fertur Maenadis effusis obstupuisse comis.* — Vv. *medio in triumpho* iunge cum v. *arsit*, non cum vv. *virgine rapta.*

9. *Barbarae*] Frequentissimo usu apud tragicos Graecos et poëtas Latinos pro *Phrygiis.* Ennius apud Cic. Tusc. I 85 (fab. 171 L. M.) *astante ope barbarica,* id est, Phrygia. — *cecidere turmae*] cladibus, quas Troiani usque ad urbis excidium perpessi erant.

10. *Thessalo victore*] Hunc Graeciae populum praeter ceteros memorat et propter Achillem, qui magnas antea strages inter Troianos ediderat Hectoremque, *belli moram*, occiderat, et quia sine Neoptolemo, Myrmidonum tunc duce, Troia capi omnino non poterat — *ademptus Hector*] Hom. Il. *Ω* 243: *Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον*

Tradidit fessis leviora tolli
  Pergama Grais.

Nescias an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes:
Regium certe genus et penatis
  Maeret iniquos.

12. *Grais* cod. plerique, *Graiis* BO. — 14. *decorant* T. — 15. ***penatis*** AB Leidensis, Parisinus 7972.

Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε Κείνου τεθνηῶτος ἐναιρέμεν. Homerica Horatius, ut solet, liberius vertit: *ademptus* non idem quod *interemptus*, sed Hector tamquam onus in lance positum fingitur, quo onere ablato vel adempto *leviora* facta sunt Pergama ad tollendum; quo in verbo duplex inest significatio (levandi et delendi) ut ap. Cic. ad famil. XI 20, 1 *ipsum Caesarem nihil questum, nisi dictum quod diceret te dixisse 'laudandum adulescentem ornandum tollendum'; se non esse commissurum, ut tolli posset.* Iniuria igitur Peerlcampius hanc stropham eiecit. Confer etiam Eurip. Hec. 21: *Τροία θ' Ἕκτορός τ' ἀπόλλυται Ψυχή.* — Inspice certamen inter Achillem et Hectorem Gerhard *Vaseng.* III. T. CCI. seqq. Hectoris funus in Braun *antike Marmorwerke. Decas* I. Stuttgart. 1843. N. 9.

11. *Tradidit*] «postquam nece eius effectum est, ut facilius Troia expugnaretur; itaque ipse eam quasi *tradidit Grais.*» — *fessis*] «Quorum vires per decennium illud duris belli laboribus prope exhaustae erant.» — *leviora*] pro «faciliora», ut Liv. V 23: *tandem eo, quod levissimum videbatnr, decursum est.* Quintil. inst. V 6, 3: *leve ac facile.* — *Tolli* autem in prosa orat.: «capi ac deleri.» Brevi digressione, vere lyrica, immoratur in imagine Troiae expugnatae, quam iniuria nonnullos ut Horatio indignam resecare voluisse ad v. 10 ostendimus.

12. *Grais*] ita codices plerique, pauci *Graiis.* *Graecus* in lyricis bis adiective dictum est: c. I 20, 2 *Graeca testa;* c. III 24, 57 *Graeco trocho.* Sed *Graia camena* c. II 16, 38; *Graia manus* epod. 10, 12; *praemia fortium Graiorum* c. IV 8, 4. Confer praeterea epist. II 1, 19. 28. 90. 161. 2, 42. a. p. 323. *Graecus* subst. est sat. I 5, 3. 7, 32. 10, 35. 66; adiect. sat. I 10, 20. 31. epist. II 2, 7. a. p. 53. 268, 286.

13. 14. *Nescias an — decorent*] Sequitur Hor. legitimum Ciceronis priorumque scriptorum usum, de quo Kühner, grammat. lat. II pg. 1020 sq. Hand Tursell. I 305. Contra c. IV 2, 17: *Quis scit an adiciant* id quod *sintne adiecturi.* Itaque sententia haec est: 'Fortasse aliquando reperies nobilissimos ac locupletes Phyllidis parentes tibi decori esse, adeo ut sine ulla vituperatione iam nunc pro uxore habeas hanc peregrinam, atque ita illorum sis tamquam gener.' Per iocum haec omnia dici manifestum est. — *Phyllis* autem utrum eadem sit, quam c. IV 11, 31 *suorum finem amorum* vocat, necne, stulte a quibusdam disquisitum est; haec Xanthiae servae, illa *ἑταίρας* libertae partes sustinet.

15. 16. Summa rursus iocatio in seqq. inest: «Certe regis alicuius

Crede non illam tibi de scelesta
Plebe dilectam, neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudenda.

Bracchia et voltum teretesque suras
Integer laudo; fuge suspicari,
Cuius octavum trepidavit aetas
Claudere lustrum.

18. *dilectam* codices plerique et optimi, *delectam* MORTγ Argentor. — 19. *adversam* d et alii nonnulli. — 21. *teretisque* B et pr. T. — 24. *Condere* Bentleii suspicio.

orientalis filia est et queritur de fato iniquo, cuius saevitia ex aula in servitutem detrusa est.» — Ad vv. *regium genus* noli supplere *est;* sed pendet a. v. *maeret;* «propterea maesta est, quod regium suum genus adeo deprensum ac propter servitutem pristina dignitate spoliatum sit.» Apollon Rhod. IV 34: *βλεφάρων δὲ κάτ᾽ ἀθρόα δάκρυα χεῦεν· Οἴη δ᾽ ἀφνειοῖο διειλυσθεῖσα δόμοιο Ληϊάς, ἥν τε νέον πάτρης ἀπενόσφισεν αἶσα κτλ.*. — *Penates* autem *iniqui* sunt «parum propitii, quoniam patrium Phyllidis regnum tutari noluerunt.»

17. *Scelestam* vocat plebem infirmam propterea quod ab eiusmodi maxime hominibus scelera, homicidia, rapinae patrantur sordidusque quaestus exercetur. In epigrammate apud Scholiastam Aeschinis *κατὰ Τιμάρχ.* 39. (pg. 261 ed. Ferd. Schultz): *τὸν κατάρατον Δῆμον Ἀθηναίων.*

18. *dilectam*] «amatam», ut c. II 5, 17., non «selectam», in quam interpretationem propendebat ipse Bentleius. — *sic fidelem*] Omnibus his *κατ᾽ εἰρωνείαν* contraria significari apparet.

20. *Matre pudenda*] «quae ipsa quoque ancilla fuisset, servi alicuius contubernalis, sive focaria», ut posteriores loquebantur.

21. *Bracchia*] Haec, quibus Phyllidis formam laudat, extra *εἰρωνείαν* posita puto; nam omni lepore ac venustate spoliatur hoc *ᾠδάριον*, ubi non solum aestutam et quaesticuli cupidam, sed etiam deformem Phyllidem tibi fingas. — *teretesque suras*] Lactant. de Opificio dei 5: *suras clementer exstantes sensimque tenuatas.*

22. *Integer*] «sine ulla cupiditate, innocens et castus, utpote cui minime propositum sit, illam a te divellere mihique conciliare.» Haec omnia iocose.

23. *trepidavit*] «Etenim rapido temporis decursu iam quadragenarius factus sum adeoque minus iam propensus ad res venereas.» Compositum igitur est carmen a. u. c. 729. exeunte vel initio a. 730.

24. *Claudere* dicit, non *condere lustrum*, censoria formula consulto abstinens, quae in eius ore nescio quid inepti habuisset. Figurate contra optime poetae dicunt *condere diem* c. IV 5, 29., *cantando condere soles* Verg. eclog. 9, 52., *condere saecla* Lucret. III 1090.

CARMEN V.

Nondum subacta ferre iugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Aequare nec tauri ruentis
In venerem tolerare pondus.

Circa virentis est animus tuae
Campos iuvencae, nunc fluviis gravem

V. Inscr. volg. *Lalage* vel *Ad amatorem Lalages.* — *Non esse properandum ad virginis osculum* B. — *Dicit omnia non - - osculum eutice* (εὐκτικῇ) *oratio ad sodalem per allegoriam* b. — *Ad sodalem per allegoriam dicit omnia non - - osculum* c. — *Non - - osculum Ode tetracolos ad Gabinium* T. — *Metaphora puellae ad iuvencam* S.

V. Ut in carmine praecedente ridet amorem ancillarum, sic in hoc amorem puellae immaturae venustissimis coloribus nobis depingit. Sodalem non nominatum alloquitur, neque cogitandum de Fusco Aristio ideo, quod huic inscriptum est c. I 22., in qua itidem Lalages alicuius mentio fit. Notabilis autem est inscriptio codicis Turic. *ad Gabinium*, qui filius esset vel nepos A. Gabinii, Ciceronis inimici. (Probat hanc inscriptionem Estré Hor. Pr. p. 503.) Nec vero se ipsum alloquitur, ut volebant nonnulli apud Scholiastas. Nimis enim longum est hoc carmen, quam ut pro μονολογίᾳ vel Horatii ipsius vel iuvenis ab eo ficti haberi possit, cuiusmodi sane est c. III 12., neque Horatio satis conveniret illud *mariti* voc. v. 16. Imprimis autem in μονολογίᾳ displiceret nimis diffusus de Gyge locus in carminis fine. — Temporis significatio nulla inest.

1. *iugum*] frequente imagine, etiam in v. δάμαρ conspicua. Plaut. Curcul. 50. de puella: *Iamne ea fert iugum?* — *valet*] c. infin. cf. ad c. I 34, 12.

2. *munia comparis*] «In trahendo plaustro et in arando nondum pariter est robusta atque alter iuvencus, quocum *aequo*, eodem, iugo iuncta est.« *Compar* idem quod iugalis. Ovid. Am. III 5, 38: *in vacca compare taurus eras.* (Lipsius ad Plauti Pseud. 66 explicat «compressiones artas amantium comparum», de coitu; Ussing: bene convenientium.

5. «Minime adhuc tauri in venerem ruentis impetum fert, sed nihil aliud quaerit nisi herbosa pascua.» Simili imagine equae utitur c. III 11, 9 sqq. — *Circa*] Sic Aristoph. Eq. 87: περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι.

6. *iuvencae*] Epicrates apud Aelian. H. A. XII 10., ubi lena iurat de puella: ὡς δάμαλις, ὡς παρθένος, ὡς πῶλος ἀδμής. Sophocl.

Solantis aestum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Praegestientis. Tolle cupidinem
Inmitis uvae: iam tibi lividos
Distinguet autumnus racemos
Purpureo varius colore.

12. *varios* Manuel y Faria et Bentl. coni. firmata ab Edd. 1485. 1486. apud Cuningh. Anim. p. 265. In his ortum videtur ex errore Ven. 1481. *uarious.* — *Purpureus vario colore* codd. aliq. Lambini.

Trach. 529. de Deianira: *ἀπὸ ματρὸς ἄφαρ βέβακεν ὥστε πόρτις ἐρήμα.* — *nunc fluviis*] ut praesertim circa meridiem Italorum greges rivos ingredientes sese tuentur contra solis aestum et contra tabanos.

8. 9. *cum vitulis*] «quasi etiamnunc eiusdem cum illis esset aetatis.» — *praegestio, ὑπερπροθυμοῦμαι.* Glossar.

10. *Inmitis*] acerbae, *ὄμφακος.* Epigr. Anthol Pal. I. pag. 181: *Ὄμφαξ οὐκ ἐπένευσας· ὅτ' ἦς σταφυλή, παρέπεμψω. Μὴ φθονέσῃς δοῦναι κἂν βραχὺ τῆς σταφίδος.*

11. Verba sic ordinanda: *Autumnus varius distinguet colore purpureo racemos lividos,* non: *Autumnus distinguet racemos lividos varius colore purpureo. Varius* quatenus varios colores uvis, pomis, piris cet. inducit. Prop. IV 2, 12: *Prima mihi* (Vertumnus loquitur) *variat liventibus uva racemis.* Ov. Met. III 482: *ut variis solet uva racemis Ducere purpureum nondum matura colorem.* Cato RR. 73: *ubi uvae variae coeperint fieri.* Catull. 17, 16. puellam adultiorem *uvis nigerrimis* (maturis) diligentius esse asservandam ait. Tres igitur sunt gradus, quibus uva acerba et viridis (*ὄμφαξ*) maturescit: livor, purpureus color, niger. Hoc ergo dicit: «Mox autumnus varians fructuum colores uvam *distinguet* purpureo colore, quem statim sequetur niger, plenae maturitatis signum. Velut autumnus fructibus maturitatem praebet, ita tempus amatam puellam maturam et habilem tibi reddet.» Pindar. Isthm. 2, 4. de puero: *Ὅστις ἐὼν καλὸς εἶχεν Ἀφροδίτας Εὐθρόνου μνάστειραν ἀδίσταν ὀπώραν.*

13. *ferox*] «indomita, intractabilis illa aetas, qua puellae viros fugere solent.»

14. *dempserit*] Similes sunt in a. p. 175. *anni venientes* et *recedentes.* Sophocl. Trachin. 547. Deïanira de Ialo: *Ὁρῶ γὰρ ἥβην τὴν μὲν ἕρπουσαν πρόσω, Τὴν δὲ φθίνουσαν.*

17. *Dilecta*] Quod nonnulli artissime iungunt cum praecedd. *petet maritum Dilecta,* minus placet. Ab hoc enim v. imaginem relinquens proprie loqui incipit. Separa igitur: *maritum Dilecta* (tunc erit ab omni iuventute). Sic autem explico hos versiculos: «Tantum tunc ab omnibus diligetur, quantum nunc nec Pholoë neque Chloris, maturae iam puellae, neque Gyges.» Ita vv. *albo - - mari* continent Chloridis praeconium, ut in seq. stropha laudatur Gyges. Inest autem in utroque elogio Chloridis et Gygae vere *ἀντιστρόφῳ* venustissima quaedam malitia. Eam enim ob causam laudat puellas puerumque pulcherrima forma insignes et amari sese iam sinentes, qno Lalagen sti-

Iam te sequetur: currit enim ferox
Aetas et illi, quos tibi dempserit,
Adponet annos; iam proterva
Fronte petet Lalage maritum.

Dilecta, quantum non Pholoe fugax,
Non Chloris albo sic umero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges,

Quem si puellarum insereres choro,

13. *sequetur* ABR cum paucis aliis, *sequitur* MOTγφψ; — *currit* plerique, *currat* Rdφψ alii pauci. — 13 et 17. *currit enim fugax - - Pholoë ferox* Cruquius et Wakefield. — 14. *quod tibi dempserit, Adponet annus* vel *quot - - annos* Bentleii suspiciones. — 16. *petet* plerique, *petit* MRTγ Argentor. — 19. *nocturna* T. — *renitet* haud pauci cod. — 20. *Cnidiusve* plerique cod. *gnidiusque* T. paucique alii.

mulet, ut quam primum illi choro accedat. Alii, ut vel ipse Vossius, vim particulae *ve* post negativas part. positae non satis expendentes, unus et alter etiam *Cnidiusque* edentes, sic distinguunt: *Dilecta - - Non Chloris; albo - - mari Cnidiusve*; id est: «Lalage dilecta quantum non Pholoë, non Chloris diliguntur; Lalage ita nitens ut luna serena Cnidiusque Gyges splendent.» Verum sic Chloris nulla praedicatur laude, mire coniunguntur luna et puer, mire post priorem laudem rursus quattuor vv. huius extollitur forma puellaris; ex quo factum est, ut nonnemo pulcherrimum carminis exitum tamquam prorsus supervacaneum et poetae consilio adversantem resecare vellet. — *Pholoe*] Idem nomen c. I 33, 7. — *fugax*] «propter inconstantiam saepe ab amatoris mensa et lectulo aufugiens.»

19. *pura*] «Habens serena nocte lumen integrum.» Schol. — *renidet*] ἀντιλάμπει explicat Philoxenus. Ut hic *nitens* de viro splendore, de mitiore *renidet*, sic Apul. Met. II 9: *Quid cum capillis - - nitor splendidis illucet et contra solis aciem vegetus fulgurat vel placidus renidet?* (Eyss. ex cod. *renitet*) Horatius saepe habet *renidere* (c. II 18, 2. III 6, 12. epod. 2, 66) eumque secutus est Tacitus, velut ann. IV 60. XV 66. H. IV 43 aliique scriptores nonnumquam, etiam propterea quod v. *renitere* in usu non esset.

21. *Gyges*] 'De huius pueri pulchritudine etiam Ovidius locutus est.' Porphyrion, fortasse similes locos memoria tenens, ut Metam. III 323. IX 712. *Cnidius*] v. c. I 30, 1.

21. *Quem*] Egregia quadam imagine et ioco ad priores prorsus apposito, cuius venustatem minime intellexit H. P., poeta, ut decebat atque oportebat, carmen clausit. Fingit enim *hospitibus*, convivis advenis, qui puerum non prius nossent, advocatis in conclave induci

Mire sagacis falleret hospites
Discrimen obscurum solutis
Crinibus ambiguoque voltu.

puellarum chorum atque inter eas muliebri veste Gygem, qui propter crines passos et genas nondum lanugine flaventes vix ab illis distingui posset. «Tum quantumvis perspicaces, si iis significasset convivator puerum latere inter puellas, mirum in modum deciperentur vixque eum agnoscerent.» — *Mire* iunge cum v. *falleret*, non cum v. *sagaces*. *Sagaces* autem propterea, quod curiose hospitis iocum detegere cuperent.

23. *Discrimen obscurum*] Sic apud Statium Achill. I 336. Achilles inter Deïdamiam et sorores: *fallitque tuentes Ambiguus tenuique latens discrimine sexus.* Cf. c. I 8, 16.

21. *Crinibus*] Alebant comam pueri, non solum delicati, sed, ut videtur, etiam ingenui ac pudici, usque dum togam puram sumerent. Iuven. 15, 136: pupillus ingenuus, *cuius manantia fletu Ora puellares faciunt incerta capilli.* Epod. 11, 28 de delicato: *teretis pueri, longam renodantis comam.* Huiuscemodi puellarem puerum ad se vocat Anacreon fr. 4 Bgk.: *Ὦ παῖ παρθένιον βλέπων, δίζημαί σε.* — Iungendum: *Discrimen obscurum falleret hospites solutis crinibus*, non cum aliis: *Discrimen obscurum solutis crinibus* (propter crines solutos aegre dumtaxat perspiciendum) *falleret hospites.* — *ambiguoque*] cf. Statius Achill. l. l.

CARMEN VI.

Septimi, Gadis aditure mecum et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et

VI. Inscr. volg. *Ad Septimium*, et sic BS. — *Ad Septimum prospenetice* (*προσφωνητική*) *tetracolos* T. *Septimio* bc.

VI. Septimius, eques Romanus, idem videtur, de quo Augustus in epistula ad Horatium apud Suet. (v. prolegom. pg. XI): *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire.* Quod nonnulli ei *Titi* praenomen dant, merus est error inde ortus, quod Schol. Cruq. ad epist. I 3, 9. *Titium* ibi memoratum *Titium Septimium* falso vocat. Vide ad l. l. Quod autem Scholiastae eum Horatii commilitonem vocant, precario petitum videtur ex v. 8: *Militaeque.* Hoc vero ex scholiastarum testimonio admodum probabile, *Septimium* epist. I 9 haud diversum esse ab huius carminis *Septimio.* Quo tempore hoc carmen compositum sit dictu difficile est; videtur tamen ex primis carminum Sapphicorum esse eoque tempore scriptum (non editum), quo Archilochi studio unice deditus erat; v. ad v. 13; conf. etiam proleg. pg. XXII.

1. *Gadis*] Cfr. c. II 2, 11. — *aditure*] «Si opus fuerit, etiam ad extremas ac vel maxime feras regiones tu me comitabere; tanta est tua in me amicitia.» Proverbium erat: *τὸ ἐπέκεινα Γαδείρων οὐ περατέον*, Gregor. Naz. Or. 43, 24. *τὸ πέρα Γαδείρων οὐ περατόν.* Choricius Maii Spicil. V. p. 456., ductum ex Pind. Nem. 4, 69: *Γαδείρων τὸ πρὸς ζόφον οὐ περατόν.* Dictum sane est eodem modo quo Propert. I 6, 3: *Tulle, — Cum quo Rhipaeos possim conscendere montes.*

7. *Cantabri*, quibus Romani iam a. u. 725. bellum intulerant, rebelles facti, ab Augusto a. 729. et iterum a. 730. victi, in fide non permanserant, sed *pertinax* eorum *in rebellando fuit animus.* Flor. IV 12, 47. Devicti demum sunt a M. Agrippa a. 735.; itaque *iugum Romanum* ferre nondum dedicerant, cum hoc carmen composuit poeta. Cfr. etiam c. III 8, 22: *Cantaber sera domitus catena;* c. IV 14, 41: *Cantaber non ante domabilis.* Iustin. XLIV 5: *Nec prius perdomita provincia iugum Hispani accipere potuerunt, quam Caesar Augustus perdomito orbe victricia ad eos arma transtulit populumque barbarum ac ferum legibus ad cultiorem vitae usum traductum in formam provinciae redegit.*

3. 4. *Barbaras Syrtis*] Sic iam Val. Cat. Dir. 53: *Barbara dicatur Libyce, soror altera Syrtis.* Similiter Verg. Aen. IV 41: *inhospita Syrtis.* Pomp. Mela II 7, 1: *Syrtis sinus impetuosus et atrox.* Plin. n. h. V 27: *sinus geminos duarum Syrtium, vadoso ac reciproco mari diros;* hodie *les golfes de Sydra et de Ga bis.* — *Aestuat*] h. l. non de calore, sed de turbido fluctuum motu, quem describit Sallustius Iug. 78.

Barbaras Syrtis, ubi Maura semper
Aestuat unda,

Tibur Argeo positum colono
Sit meae sedes utinam senectae,
Sit modus lasso maris et viarum
Militiaeque!

5. *Argeo* codices plerique, *Argivo* Blandin. antiquissimus. — 7. *modus* codices omnes, *domus* coniecit Peerlcamp, prob. Meineke, Haupt, Vahlen, Kiessling.

5. «Probe quidem novi te tam intima mecum amicitia coniunctum esse, ut vel maxime barbaras orbis terrarum regiones mecum aditurus esses; verum opto ut potius in amoeno aliquo Italiae tractu, cuiusmodi Tibur est ac Tarentum, nobis aliquando una degere et consenescere liceat, dum tu mihi superstes me sepeliendum cures.» Cfr. infra (ad v. 9.) locum ex epist. I 7, 44. — *Argeo*] Graeca forma *Ἀργείῳ*. Conf. Priscian. II 48, pg. 74 H. De re v. c. I 18, 2. Martial. IV 57, 3 *Argei regnum coloni*. Nihil est, quod cum cod. Bland. mutemus; in melicis enim Horatius Graecas formas praetulit, ut c. I 1, 34 *Lesboum*, I 15, 2 *Helenen*, ubi idem Bland. habet *Helenam*. — *positum*] conditum, ut Verg. Aen. IV 212: *urbem - - posuit*. Ovid. Met. XII 587: *Irrita qui mecum posuisti moenia Troiae*. Tacitus eadem vi dixit *situm*.

6. 7. *senectae*] «Senectuti meae ibi paratum refugium.» V. *senectae* accipere casu tertio praestat. Similiter Martialis de Baianis villis aliisque regionibus Italiae dixit epigr. IV 25, 7: *vos eritis nostrae requies portusque senectae, si iuris fuerint otia nostra sui*. — *Sit modus* Porphyr. 'modum nunc pro fine dixit. optat ergo sibi post labores maris et viarum et militiae in reliqua aetate Tiburis secessum.' Avieni descript. orb. v. 100: *hic modus est orbis Gaddir*. Itaque conferenda sunt ipsius Horat. c. II 18, 30 *nulla certior tamen rapacis Orci fine destinata aula divitem manet*. Non necessaria igitur est emendatio *domus*, etsi multis placuit. — *viarum* «itinerum militarium olim M. Bruto duce factorum.» Epist. I 11, 6: *odio maris atque viarum*. Tacit. Ann. II 14: *si taedio viarum ac maris finem cupiant*. Genetivi autem pendent a *lasso*, ut Verg. Aen. I 178: *fessi rerum*. Stat. Theb. III 395: *fessum bellique viaeque*. Simile est votum Iulii Polyaeni Anthol. Pal. II. 7: *Εἰ καί σευ πολύφωνος ἀεὶ πίμπλησιν ἀκουὰς Ἢ φόβος εὐχομένων ἢ χάρις εὐξαμένων, Ζεῦ Σχερίης ἐφέπων ἱερὸν πέδον, ἀλλὰ καὶ ἡμέων Κλῦθι καὶ ἀψευδεῖ νεῦσον ὑποσχεσίῃ, Ἤδη μοι ξενίης εἶναι πέρας, ἐν δέ με πάτρῃ Ζώειν τῶν δολιχῶν παυσάμενον καμάτων.*

9. *Unde*] «Si Tiburis refugium mihi a fato adverso negatum erit, petam Tarentum.» Epist. I 7, 44: *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet aut imbelle Tarentum*.

10. *pellitis*] Varro RR. II 2, 18. Colum. VII 4. Plin. n. h. VIII 189 sq.: *ovium summa genera duo, tectum et colonicum; illud mollius ... circa Tarentum summam nobilitatem habent*. Solebant oves maxime Tarentinae operiri pellibus, ne lana

Unde si Parcae prohibent iniquae,
Dulce pellitis ovibus Galaesi
Flumen et regnata petam Laconi
Rura Phalantho.

Ille terrarum mihi praeter omnis
Angulus ridet, ubi non Hymetto

10. *Galaesum* nescio quis apud Henr. Stephanum. — 12. *Phalantho* ABORT Argentoratensis, *Phalanto* vel *Palantho* ceteri.

quae pretiosissima erat, aëris iniuria corrumperetur aut rubis spinisque obnoxia esset. Contra priscis temporibus: *Ibat ovis lana corpus amicta sua.* Ovid. Fast. II 298. — *Galaesi*] hodie *Galaso* prope Tarentum. Ex frequente Galaesi commemoratione apud poetas apparet, regionem, quam perfluit, amoenissimam fuisse. Verg. Ge. IV 126: *Qua niger humectat flaventia culta Galaesus*: Martial. II 43, 3: *te Lacedaemonio velat toga tota Galaeso;* id. V 37, 2: *agna Galaesi mollior Phalanthini.*

11. *regnata - Laconi*] Prorsus sic Verg. Aen. VI 794: *regnata per arva Saturno.* Ovid. Her. 10, 69: *tellus iusto regnata parenti;* ulterius etiam procedens Tacit. Hist. I 16: *gentibus, quae regnantur.*

12. *Phalantho*] «Phalanthus Lacedaemonius fuit eiectus patria hac de causa, quod absentibus Lacedaemoniis bello Messeniaco eorum filiae ex servis gravidae pepererant, quos filios tali culpa genitos (παρθενίους) reversi a bello Lacedaemonii patria eiecerunt, quorum dux Phalanthus fuit, qui Tarentinam condidit civitatem, ut fertur, octavus ab Hercule.» Schol. Cruq. Strabo VI p. 426. Iustin. III 4. Dionys. Perieg. 386: *Τάρας δ' ὁλὸς ἐγγύθι κεῖται, Ἥν ποτ' Ἀμυκλαίων ἐπολίσσατο καρτερὸς Ἄρης.*

13. 14. Necessario iungendum non *omnes terrarum*, sed *angulus terrarum*, ut Propert. IV 9, 65: *Angulus hic mundi nunc me mea fata trahentem Accipit: haec fesso vix mihi terra patet.* Vellei. II 102: *in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo.* Ceterum de regionis Tarentinae amoenitate idem iam censuit Archilochus poeta ap. Athenaeum XII 25 (ed. Bgk. fr. 21):

οὐ γάρ τι καλὸς χῶρος οὐδ' ἐφίμερος
οὐδ' ἐρατὸς οἷος ἀμφὶ Σίριος ῥοάς.

— *ridet*] ultima syllaba producitur arsi et caesura; cf. ad c. I 13, 6; proleg. pg. LIV. — *Hymetto*] melli Hymettio in Attica, quod etiamnnc celebratur propter colorem album et summam dulcedinem. De Tarentino autem Macrob. Saturn. III 16, 12: *M. Varro enumerans quae in quibus Italiae partibus optima ad victum gignantur, pisci Tiberino palmam tribuit his verbis in libro Rerum humanarum: optima fert ager Campanus frumentum, Falernus vinum, Cassinas oleum, Tusculanus ficum, mel Tarentinus, piscem Tiberis.* — *Hymetto mella* pro Hymettiis; quae comparatio compendiaria saepe etiam apud scriptores adhibetur: Cic. de orat. I 15 *Ingenia nostrorum hominum ceteris hominibus omnium gentium praestiterunt;* id. Tusc. I 2 *Illa quae* (Romani) *consecuti sunt, neque cum Graecia, neque ulla cum gente sunt con-*

Mella decedunt viridique certat
Baca Venafro;

Ver ubi longum tepidasque praebet
Iuppiter brumas et amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.

Ille te mecum locus et beatae

18. *amicus* codices omnes, *amictus* N. Heinsius prob. L. Müller, Keller ed. 2.; *apricus* Bentl. prob. Meineke. — 19. *Fertili* codices plerique; *Fertilis* bφψ paucique alii, Servius ad Vergil. III 553, Bentley. — *nimium* ex prava correctione d; idem superscr. in B. — 21. *me tecum* d.

ferenda. Apud Hor. c. II 14, 28 alibi.

15. *decedunt*] Decedit proprie is, qui viro ampliori in via honoris causa locum dat. — *viridique certat*] Verg. Ecl. 5, 8. 8, 55. Aen. VIII 38: *placitone etiam pugnabis amori?* Cf. ad c. II 2, 18.

16. *Baca*] «Eius olivae certant cum illis, quas producit Venafrum (*viride* propter ipsa oliveta), extremum in Septentrionem Campaniae oppidum prope Minturnas.» Oleum autem Venafranum teste etiam Varrone (R. R. I 2, 6 *Quod vinum conferam Falerno? quod oleum Venafro?*) et Plinio XV 8 optimum erat inter omnia.

18—20. *Aulon*] «Mons Calabriae iuxta Tarentum ferax optimi vini.» Schol. Cruq. Martial. XIII 125: *Nobilis et lanis et Baccho fertilis Aulon Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.* Nemo tamen Geographorum *montem Aulonem* nominat; est potius recessus depressior regionis Tarentinae prope Saturum, hodie *Melone* (Romanelli *Topographia* I. p. 294: «*sito delizioso, celebre ancora pe' suoi vini.*»), qui propter vineas suas dicitur *amicus esse Baccho,* a Baccho, fertilitatis datore, amari. Stat. Silv. II 2, 4: *Qua Bromio dilectus ager collesque per altos Uritur et prelis non invidet uva Falernis.* Silius XII 526: *Allifanus Iaccho Haud inamatus ager.* Claudian. R. Pros. II 108: *quercus amata Iovi.* De *Aulone* cfr. imprimis Wagnerum in Var. Lectt. Aen. III 553. item Longum 3, 21: *Κοῖλος τῷ πεδίῳ αὐλὼν ὑποκείμενος* (al. *ὑπερκείμενος*) *καὶ τὸν ἦχον εἰς αὐτὸν ὡς ὄργανον δεχόμενος.* — *Amicus - fertili Baccho*] Ut supra v. 15 *decedunt mella,* ita hoc loco hominum sensus ad naturam transferuntur; facile igitur caremus coniecturis vel *amictus* vel *apricus*, quarum neutra necessaria videtur.

21. *locus*] Aulon ille prope Tarentum. — *beatae arces*] «loca excelsa, colles amoeni» potius quam proprie *arces*, *ἀκρόπολις*, Tarenti. Verg. Ge. IV 461: *flerunt Rhodopeïae arces.* Stat. Theb. I 114: *qua plurimus arce Cithaeron Occurrit caelo.*

22. *ibi*] Recte se habet *ἐπαναφορὰ* et *ἀσύνδετον Ille - - ibi;* cum paucis codicibus lectione *ubi* lan-

Postulant arces; ibi tu calentem
Debita sparges lacrima favillam
Vatis amici

22. *ubi* cdφψ Graev., Vossianus. — 24. *amici*] Superscr. ex Porphyr.: «Legitur et *vatis Horati.*» dφψ Leid.

guide copulantur sententiae. — *calentem*] *adhuc viventem favillam* dixit Statius Silv. II 1, 2.

23. *Debita*] «amicitiae data ideoque iusta et pia.» Anthol. Pal. II. 855: *Μέμνεο κὴν ζωοῖς ἐμέθεν καὶ πολλάκι τύμβῳ Σπεῖσον ἀπὸ βλεφάρων δάκρυ' ἀποιχομένῃ.*

24. *Vatis amici*] «Legitur et *vatis Horati.* PORPHYR. ED. VEN. 1481. et Glossae nonnullor. codicum; sed est merum glossema vel interpolatio ex c. IV 6, 44. petita.

CARMEN VII.

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte Bruto militiae duce,

VII. Inscr. volg. *Ad Pompeium Varum*, et sic Bc. — *Ad Pompeium* S. — *Ad Pompium Varum prosponetice* (*προσφωνητική*) *tetracolos* T. — *Ad Oratium Pompilium* (sic) *commilitonem Brutianum quem receptum in patria invitat* b.

VII. 'Hac ᾠδῇ ad Pompeium sodalem scribit, qua gratulatur ei, quod restitutus sit in patriam et testatur commilitonem sibi fuisse in castris M. Bruti'. Porphyrion. Alterum nomen Varum addunt in inscriptione cod. ABT paucique Acronis, omittit Porphyrion. Quis fuerit is Pompeius, quas res gesserit non magis constat quam quando restitutus sit. Scribit ad v. 15 idem Porphyr. '*ἀλληγορικῶς* significat Pompeium post fugam illam impetu quodam mentis petisse rursum partes Bruti.' Inde patet Pompeium post proelium Philippense domum non revertisse, sed in bello gerendo perseverasse. Probabiliter Fr. Bücheler ex voc. *ciboria* (v. 22) coniecit eum castra M. Antonii et Cleopatrae secutum in Aegypto fuisse. Itaque non cogitandum est de ea pace quae circa Misenum cum S. Pompeio anno 715 inita est, de qua Velleius Paterc. II 77: *omnibus proscriptis aliisque qui ad eum ex diversis causis fugerant, reditum salutemque pactus est.* Utrum autem Pompeius Varus post proelium Actiacum *deprecari pro se sustinuerit* (Vell. P. II 86), an veniam impetraverit ab Augusto anno 730 ex Hispania redeunte explorari non potest: hoc constat carmen hoc non compositum esse ante annum 724.

1. 2. *saepe - - Bruto*] «Per biennium prope (a. 711. 712.) in proeliis a Bruto ante Philippensem aciem commissis una saepe experti sumus summa pericula.» — *tempus in ultimum*] «in summum vitae discrimen.» Sic Catull. 64, 151: *supremo in tempore*, et v. 169. *extremo tempore saeva Fors.* Cic. pro Cornel. fr. 45 ed. Müller; pg. 936, n. 22 ed. Halm: *extremum et difficillimum tempus.* Bell. Alex. 7: *in extremum casum - deduci.*

3. *Quis*] Est mirantis de insperato eius reditu interrogatio poëtica, neque vero certum aliquem hominem, quo interveniente redierit, intellegit. Sine ulla enim causa nonnulli ita interpretati sunt, ac si Maecenas Pompeii restitutionem ab Octaviano impetrarit. Immo hoc dicit: «Quomodo, quaeso, factum est, ut redire potueris?» — *redonavit*] Verbum, quod nunc apud solum Horatium reperitur. H. l. est «reddidit, restituit», non, eodem sensu positum atque c. III 3, 33: *nepotem Marti redonabo*, id est, «condonabo», id quod adversus sodalem fuisset inurbanum atque agreste. — *Quiritem*] id est, capite non iam deminutum, sed integro civitatis Romanae iure rursus donatum»; nam exules minorem capitis deminutionem patiebantur et ad peregrinitatem redigebantur. Sin-

Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis Italoque caelo,

Pompei meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregi coronatus nitentis
Malobathro Syrio capillos.

Tecum Philippos et celerem fugam

3. *Quiritum* Heinsius. — 5. *Pompei* R, *Pompi* ABOTγ aliique, *Pompili* bφψ Leidensis, Graevianus, Vossianus, Porphyrionis codex Monacensis paucique alii.

gularis *Quiritem* valde memorabilis visus est Grammaticis (Cledonio p. 43 K. et de dubiis nominibus, gr. lat. V. pg. 588 K.): «*Quirites* singularem numerum non habet. Nam Maecenas dixit *Quiritem*, sed non recipitur.» Certe a poetis dumtaxat usurpatur, veluti ab Ovid. Am. III 14, 9: *Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti.* Am. I 7, 29: *minimum de plebe Quiritem.* Lucan. II 386: *Romani more Quiritis;* et in antiqua formula praeconis in funeribus indictivis apud Festum pag. 254 ed. O. Müller: *Ollus Quiris leto datus.*

4. *Dis patriis*] imperii Romani Penatibus, qui tamen simul singulos cives tuentur. Verg. Ge. I 498: *Di patrii, Indigetes et Romule Vestaque mater.* — *Italoque*] Nota litteram *i* h. l. brevem, ut epist. II 1, 2, alibi (II 13, 18. III 30, 13. IV 4, 42; 15, 13.) longam.

5. *prime*] 'quo usus sum inde a pueritia; quocum laetos dies tam Romae quam Athenis degi.'

6—8. *morantem*] «diem, qui nisi una genio indulsissemus, nimis longus nobis visus esset, *fregi*, breviorem reddidi, corona redimitus circum capillos unctos *malobathro*, oleo expresso ex foliis Laurus cassiae. Verbum Latinum corruptum est ex Indico *Tamâlapatram*, i. e. Tamâlifolium. Cf. Lassen Ind. Alt. I. p. 283. Unguentum hoc etiam *foliatum* vocabatur. Martial. XI 27, 9. Confer Plinium XII 129. — *Syrium* dici videtur, quod omnino Indiae et Arabiae merces a mercatoribus Romanis ex Antiochia, totius Orientis emporio, Romam advehebantur: c. I 31, 12. *merx Syra.* c. II 11, 16. *nardus Assyria.* Prop. I 2, 3: *Orontea - - myrrha.* Philodem. Anth. Pal. II. 329: σμύρναν ἔχειν Συρίην. Aliam huius nominis explicandi rationem iniit Schroeterus, cuius sententiam exhibebimus in Excursu ad c. II 11, 16 sq. — *coronatus capillos*] Graecorum more passivo *coronatus*, quum esset mediali vi, accusativus adiunctus est, quo usu nihil frequentius est apud poetas Latinos: *umeros amictus* c. I 1, 31; *fronde comas vincti* epist. II 1, 110; *odorati capillos* c. II 11, 15; *comam religata* ib. v. 23; *ornatus tempora* c. IV 8, 33; *per-uncti faecibus ora* a. p. 277; *membra stratus* c. I 1, 21. Ad v. *nitentis* cfr. Eurip. Cycl. 501: μυρόχριστος λιπαρὸν βόστρυχον. — Ceterum cum metaphora illa *fregi diem* comparare iuvat comicas illas Plauti Asin. 291: *hanc, — quae*

Sensi relicta non bene parmula,
Cum fracta virtus et minaces
Turpe solum tetigere mento.

12. *Turpe! solum* cum Ge. Fabricio Bentl. Peerlcamp ot alii.

loquens lacerat diem, et Men. 155: *hunc comburamus diem*, potando.

9. *Philippos*] Proxima opponuntur gratae consuetudini in praecedd. vv. significatae; commemorat molestias et miserias belli et fugae. — *Philippos et celerem fugam*] in pedestri orat «fugam Philippensem», sed illud ex usu poëtarum atque etiam Taciti, Hist. I 18: *tonitrua et fulgura et caelestes minae.* Ibid. 20: *ubique hasta et sector et inquieta Urbs auctionibus.* Ita enim in contemplandis variis earundem rerum imaginibus lectoris mentem retinere studebant.

10. *Sensi*] *Sentire* saepe de rebus molestis, aerumnosis ac detrimentum afferentibus dicitur. Ovid. Heroid 9, 46: *Arbiter Eurystheus irae Iunonis iniquae Sentitur nobis iraque longa deae.* Tac. Agr. 6. extr. — *non bene*] turpissime; litotes, qua figura nihil Horatio frequentius; cf. c. I 6, 20 *non praeter solitum:* I 14, 18 *cura non levis.* — *parmula* proprie gladiatorum parvum scutum. Hoc quoque voc., quod totam rem extenuat, de industria delectum videtur. Iam ex communi quidem antiquorum opinione scuti abiectio summae erat ignominiae eamque inter sui saeculi mores corruptos memorat etiam Plautus Trin. 1034: *Scuta iacere fugereque hostis more habent licentiam.* Verum cum inter primarios Graecorum poetas tres, Archilochus, Alcaeus, Anacreon, idem de se vel confessi essent vel etiam praedicassent, idem Horatius reprehensionis prorsus securus de se dicere poterat, et quidem non sine festivissima in semet ipsum *εἰρωνεία*, quae grata accidere debebat imprimis Pompeio, qui diutius in bellis gerendis perseverarat, sive re vera poeta parmam proiecit, sive, ut potius reor cum Iacobsio Lectt. Ven. 15. p. 326., imago dumtaxat poetica celeris illius fugae est aeque ac Mercurii auxilium. De Archilocho confer prolegom. pg. XXIII, de Alcaeo ibid. pg. XXXI. Item Anacreon de se fragm. 26. Bergk.: *Ἀσπίδα ῥίψας ἐς ποταμοῦ καλλιρόου προχοάς.*

11. *fracta virtus*] Cic. ad Fam. VII 3, 3: *nec putavi, cum integri pares non fuissemus, fractos superiores fore.* Memorne fuit ultimae Bruti vocis: *Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ᾽· ἐγὼ δέ σε Ὡς ἔργον ἤσκουν.* —? (Dio Cass. XLVII 49.) — *minacis*] quia nimis certi fuerant victoriae. De voltu minaci etiam prostratorum, ut fuit Catilinae, haec accipi nequeunt. Cfr. ad v. seq. De vitiis harum partium vid. Plutarchi Brut. c. 30-35.

12. *Turpe solum*] Non est exclamatio v. *turpe* (ut est in fugientes apud Sil. II 232: *Heu deforme!*), sed recte Porphyrion: ‘nomen est loco adverbii positum: *turpe solum tetigere* pro *turpiter tetigere.* Volgaris interpretatio haec est: solum cruore foedatum *tetigere mento*, id est, cum interficerentur, humum ore momorderunt.» Comparant Hom. Il. *Β* 418: *Πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν.* Verg. Aen. X 349: *at ille Fronte ferit terram et crassum vomit ore cruorem.* Ibid. XI 418: *Procubuit moriens et humum semel ore momordit.* Ad hanc interpretationem facere etiam Soph. videtur Trach. 281: *Κεῖνοι δ' ὑπερχλιδῶντες ἐκ γλώσσης κακῆς* (*minaces*), *Αὐτοὶ μὲν Ἅιδου πάντες*

Sed me per hostis Mercurius celer
Denso paventem sustulit aere;
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.

εἴσ' οἰκήτορες. Sed nec *turpe* per se significare potest «cruore pollutum», (s. *sanguine turpatum* Aen. X 832.) nec *mentum* poni pro *ore.* Idcirco cum H. Peerlkampio ad alteram explicationem redeo propositam etiam ab Acrone: «*Turpe solum* - - quo turpiter prostrati precarentur.» Nam ut antea post aciem Pharsalicam teste Caesare B. C. III 98. Pompeiani *passis palmis proiecti ad terram flentes ab eo salutem petierunt,* sic etiam post Philippensem multi victoris clementiam supplices implorarunt. Appianus B. C. 7: *Περιϊόντι δ' Ἀντωνίῳ τὰ ἔθνη Λεύκιός τε ὁ Κασσίου ἀδελφὸς καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν δεδιότων. ἐπεὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συγγνώμης ἐπύθοντο, ἱκέται προσῄεσαν κτλ.* Sic *turpe solum* suum locum tuetur: «turpe, ignominiosum fuit supplicibus ita vitam dono accipere; me contra fuga (prope honestior) servavit.» (Ovid. Trist. I 3, 93: *Utque resurrexit foedatis pulvere turpi Crinibus.*) — Affert inter alios H. Peerlkamp hos locos: Martial. X 72, 6: *Et turpes humilesque supplicesque Pictorum sola basiate regum.* Curt. VIII 5: *Alexandrum venerantibus Persis Polysperchon, qui cubabat super regem, unum ex iis mento contingentem humum per ludibrium coepit hortari, ut vehementius id quateret ad terram.* Ammian. Marc. XVIII 8, 5: *Desiluit equo curvatisque membris humum voltu paene contingens salutavit, patronum appellans et dominum.*

13. 14. *Mercurius*] «Me trepidantem propter cladem, qua undique circumdatum me videbam, Mercurius servavit involutumque densa nube (hoc enim est *aere, ἠέρι πολλῇ*, ut Verg. Aen. I 411: *At Venus obscuro gradientes aere saepsit.*) per medios hostes me sursum tollens eripuit discrimini.» In Mercurii autem tutela sunt *Mercuriales viri* (c. II 17, 29.), poëtae. Mera est *φαντασία*, neque cogitandum cum Schol. de fuga clandestina. Sic Hom. Il. *Γ* 380 Venus Paridem nube tectum e certamine eripit, *E* 23 Phegeum Volcanus; ibid. 344 Phoebus Aeneam. — *celer*] Eurip. Hel. 243: *τὸν ὠκίπουν-Μαιάδος γόνον.* Alexander Aetolus apud Parthenium 14: *Ἀνθεὺς Ἑρμείῃ ταχινῷ φίλος.* — *parentem*] verum animi affectum significat; nec quidquam inest comici, ut nuper quidam opinatus est. Recta ceterum erit *ἀντίθεσις Te* fortiorem cet. — Post cladem illam Horatius Messallae Corvini, Bibuli aliorumque exemplum imitatus, in Italiam rediit. Aliis a victoribus ignotum est; alii semet ipsi interfecere; alii, ut Pompeius Varus, *τότε ἐπὶ τὴν θάλασσαν διέφυγον, καὶ μετὰ τοῦτο τῷ Σέξτῳ προσέθεντο.* Dio Cass. XLVII 49 extr.

15. 16. *in bellum*] iunge et cum v. *resorbens* et cum v. *tulit.* — *resorbens Unda*] Imago ducta a naufrago, qui, cum inibi est ut litus attingat, ab aliquo fluctu decumano rursus corripitur atque in turbidum mare reicitur. Miscetur autem *τὸ κύριον in bellum* cum tropo illo (Tyrtaeus fr. 12, 22 Bgk.: *κῦμα μάχης*), in quo si perseverare voluisset, usurpasset v. aliquod *alto mari* homonymum. Vell. II 72: *Ad S. Pompeium et e Brutianis castris et ex Italia aliisque terrarum partibus, quos praesenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant.* — *fretis aestuo-*

Ergo obligatem redde Iovi dapem
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea nec
Parce cadis tibi destinatis.

Oblivioso levia Massico
Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas

18. Ultimus huius carm. v. in B. — 19. *lauru* cod. plerique, pauci *lauro*.

sis] ablat., ut Quintil. VI 2, 6: *aestu fertur*. Alii minus recte casu tertio, ut sit: «in freta aestuosa», quod locum non habet propter vv. *in bellum*.

17. *Ergo*] quoniam dis patriis redonatus es.» — *obligatam*] «Sacrum fac cum epulis, quod vovisti, obligatus ideo ad votum hoc *reddendum*, solvendum, veluti debitum.» Cf. Propert. II 19, 19: *reddere pinu Cornua*. — *dapem*] de epulis rem divinam excipientibus. Livius Andronicus in primo Ulixeae apud Prisc. VII 41, pg. 321 H. *Quae haec daps est, qui festus dies?* Livius I 7: *evenit, - - ut Pinarii extis adesis ad ceteram venirent dapem.*

18. *Longa - - militia*] vide quae supra in exordio diximus.

19. *Depone*] «resupina, reclina.» Schol. — *lauru mea*] in domo urbana, ut apud Vergil. Aen. II 312 sq. *aedibus in mediis nudoque sub aetheris axe Ingens ara fuit iuxtaque veterrima laurus.* Confer ad c. II 15, 9. Latini dixerunt *lauro* et *lauru;* Horatius autem *lauru* arborem, *lauro* folia vel coronam significari voluit: c. III 4, 19. 30, 16.

21. *Oblivioso*] «sollicitudinum oblivionem afferente.» Alcaeus fr. 41 Bgk.: *Οἶνον γὰρ Σεμέλας καὶ Δίος υἶος λαθικαδέα Ἀνθρώποισιν ἔδωκ'· ἔγχεε κίρναις ἕνα καὶ δύο Πλέαις κὰκ κεφάλας, ἀ δ' ἑτέρα τὰν ἑτέραν κύλιξ Ὠθήτω·* — eadem prorsus sententiarum celeritate, quam apud Horatium efficit *ἀσύνδετον*.

22. *Ciboria* 'proprie sunt folia colocasiorum (fabae Aegyptiae), in quorum similitudinem pocula facta eodem nomine appellantur.' Porphyr. Athenaeus XI 54 (pg. 477) *Κιβώριον Δίδυμός φησι ποτηρίου εἶδος εἶναι, καὶ τάχ' ἂν εἴη τὰ λεγόμενα σκυφία - ὡς τὰ αἰγύπτια κιβώρια.* Descripsit et illustravit Saglio in Dictionnaire des Antiquités Gr. et Rom. I pg. 1171. Quod autem Horatius eo nomine rariore nulla addita significatione - velut c. I 36, 14 *Threicia amystide* - usus est, inde Fr. Bücheler (mus. rhen. vol. 37 pg. 229) acute coniecit, Septimium post proelium Philippense Antonii castra secutum esse Cleopatraeque Aegyptiorum reginae stipendia fecisse, postea ab Octaviano veniam accepisse. — Or. explicaverat: *Ciboria* 'poculi genus ore superius lato, inferius angusto, instar fabae Aegyptiae, quam colocasiam appellabant, cuius folliculus vasorum ac poculorum usum Aegyptiis praestabat. Grandiora erant cibo-

Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

ria, *Humpen.'* — *exple*] «imple», ut e gloss. habebat Cod. Faërni. Qui «ebibe, exhauri», explicarunt, consuetudinis aetatis Horatianae minus gnari erant. Ennius (Ann. 561 L. M.) apud Servium ad Aen. VI 545: *Navibus explebant sese terrasque replebant.* — *funde*] Non de libatione accipiendum, quae vino fiebat, sed: «defunde in crines tuos.» — *Conchae* autem vasa unguentaria concharum formam referentia. Martial. III 82, 27. *muricem aureum* usurpat de vase unguentario.

23. 24. *udo - - apio*] «ὑγρῷ, flexibili.» Theocr. 7, 68: *πολυγνάμπτῳ τε σελίνῳ.* Videtur significari *ἐλεοσέλινον, Sumpfeppich,* quo coronabantur victores in ludis Isthmiacis, contra *ὀρεοσελίνῳ* Nemeae. Ob gratum autem odorem coronis nectendis adhibebatur. Theocr. 3, 23: *εὐόδμοισι σελίνοις.* Plin. n. h. XX 112.: *Apio gratia in vulgo est.* Conf. etiam ad c. I 36, 16. IV 11, 3. — *Deproperare*] «propere contexere», ut Verg. Ge. IV 170: *Cyclopes fulmina massis Cum properant*, cet.

25. *Venus*] id est, iactus Venereus, ubi tali quattuor, quibus ludere solebant, diversos numeros (1, 3, 4, 6.) ostenderent. Lucian. Amor. T. 2. p. 301. Iacob.: *καὶ βαλὼν μὲν ἐπίσκοπα, μάλιστα δ' εἴ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι.* Mire *πόρνης βόλον* vocavit Menander. Vid. Orion Schneidew. p. 76. Opponitur *volturius* (Plaut. Curc. 378.) sive *canis.* Pollux IX 7: *καὶ τὸ μὲν μονάδα δηλοῦν* (in omnibus talis) *καλεῖται κύων.* Propert. IV 8, 45: *Me quoque per talos Venerem quaerente secundos, Semper damnosi subsiluere canes.* Huius moris tristissimum exemplum habes apud Tacit. Ann. XIII 15. in Neronis et Britannici regnum lusu sortientium cena. Cfr. Marquardt ant. Rom. priv. (1882) pg. 826 sq. — *Dicet*] «designabit *συμποσίαρχον.*»

27. *Edoni*, Thraciae populus, Bacchiacis orgiis deditus. Nonnulli explicant de *Βάκχαις* et terminatio feminina tam est *Ἠδωνὴ* quam *Ἠδωνίς.* Verum poetae Latini hac significatione semper dicunt *Edonis*, *idis.* Ceterum haec comparatio referenda ad Thracum sacra Bacchica, non ad profestorum dierum compotationes. Cfr. Dio LIV 24: *Οὐολόγαισος Θρᾷξ Βησσός, ἱερεὺς τοῦ παρ' αὐτοῖς Διονύσου, προσεποιήσατό τινας. πολλὰ θειώσας.* «furorem Bacchicum simulans.» (a. u. c. 748.) Adeo vel ipsius Horatii tempore a Thracibus orgia illa celebrabantur.

28. *furere*] c. III 19, 18: *Insanire iuvat.* Similiter Pseudanacreon 31: *Θέλω, θέλω μανῆναι.*

CARMEN VIII.

Ulla si iuris tibi peierati
Poena, Barine, nocuisset umquam,
Dente si nigro fieres vel uno
    Turpior ungui,

VIII. Inscr. volg. *Ad Barinen*, et sic BT. — *Ad Barinem* (sic) *meretricem* S. — *Iuliae Barinae. In meretricem rapacem ac periuram* b. — *Iuliae Barinae. In meretricem periuram* c. — *Ad Iuliam Barinen* e codicibus Bland. Cruquius. — 1. *peierati* cod. plerique, *perierati* BR. — 2. *Barine* Blandinii, BbSTcd, Argentor., Leidens., Graevianus, Vossianus; *Barinae* Rγ; *Varine* vel *Varinae* AOγ paucique alii. — 3. *uno* cod., *albo* Usener.

VIII. Festiva cum Barine, perfida puella, expostulatio, quam e Graeco exemplari ductam quidam sine ulla causa rati sunt. Temporis nulla inest significatio.

1. «Scaenicum principium; intellegendum enim aliquos sermones praecessisse, quibus Barine haec noctem sui iure iurando interposito repromiserit; dein, postquam fefellerit, tum in haec verba hunc erupisse.» Porphyr. — *iuris peierati*] Ex analogia v. *ius iurandum* nove, ut videtur, dixit *ius peieratum* pro *periurio*. Acron quidem affert etiam *iuris iurati*, verum sine auctore. Ennianum, ut voluit quidam, non est.

2. *Barine*] Valde haeserunt interpretes in hoc nomine, quod ipsis neque Graecum nec Latinum videbatur; Usener (mus. rhen. 24, 341) explicat *Βαρίνη* i. e. Bario ex oppido Apuliae oriunda. Bücheler (ib. 37, 229) *Varine* pro *Varina* dictum esse censet, ut *Iuliane* pro *Iuliana* forma ex graeco sermone parce detorta. Varia proposuerunt alii, velut Faber *Earine* (Cfr. Martial. IX 12—14.), H. Peerlkamp *Barcine* (nomen est captivae ab Alexandro amatae. Iustin. XI 2.); Withof *Iberine* ex Iuvenale Sat. 6, 53: *Unus Iberinae vir sufficit?* — *nocuisset*] Credebant veteres, eos qui deos peierando laedere veriti non essent, aliqua corporis parte mutilari debilitarique. Torr. Cfr. Ovid. Amor. III 3, 1: *Esse deos, i, crede. Fidem iurata fefellit: Et facies illi, quae fuit ante, manet.*

3. 4 *Dente si nigro*] Sic mendacibus pustulas in extrema lingua vel in naso excrescere opinabantur. Theocr. 9, 30. 12, 24. — *uno*] refer etiam ad v. *dente;* est figura *ἀπὸ κοινοῦ*, de qua ad c. I 2, 1. Usener l. l. coniecit *albo*, maculas unguium albas mendacii testes esse demonstrans.

5. *Crederem*] «Fidem tribuerem iuri iurando tuo, quia tum sperarem te promissa tua exsecuturam; caveres enim tibi a mendacio, semel poena admonita.» — *simul*] «simulatque per caput tuum fidem

Crederem. Sed tu, simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo iuvenumque prodis
Publica cura.

Expedit matris cineres opertos
Fallere et toto taciturna noctis
Signa cum caelo gelidaque divos
Morte carentis.

Ridet hoc, inquam, Venus ipsa, rident

alicui iurasti, eam mox, ut soles, violatura.» *Obligamus caput votis,* id est, iis malis, quae, si fefellerimus fidem, nobis ipsi imprecamur.

7. 8. *prodis*] «foras in publicum.» «Ubi per plateas incedis, omnes iuvenes in te cupidos oculos coniciunt.» — Verbum autem *prodis* non simpliciter cum nonnullis explicari debet «fis, es (cura)», sed etiam apud Persium Prol. 3., *ut repente sic poeta prodirem,* primam significationem retinet: «in hominum conspectu versari iisque *publicam curam, poetam* videri.» Cfr. c. III 14, 6. Absolute etiam Lucian. Dial. mer. 6, 2: *ὁρᾷς, οἵα πρόεισι;* Chariton pag. 31. Lips.: *οὐδὲ προῄει τὰ πολλά.* Tibull. I 9, 7: (femina) *Tyrio prodeat apta sinu.* Id. IV 2, 11: *Urit, seu Tyria voluit procedere palla* cet. Propert. II 25, 43: *Vidistis quondam Argiva prodire* (in publicum, *procedere domo* Sen. de Ira 2, 7.) *figura, Vidistis nostras: utraque forma rapit.* — *cura*] Propert. II 25, 1: *Unica nata meo pulcherrima cura dolori.*

9. *Expedit*] «Itaque, cum ipso periurio formosior semper fias, prodest scilicet tibi fallere fidem cum iure iurando per matris tuae cinerem, per omnia sidera, testes amoris, datam, securaque violas infera, supera, deos immortales ipsos.» Iurare autem solebant per cineres suorum. Cic. pro Quinct. 97: *obsecravit per fratris sui mortui cinerem.* Tibull. II 6, 29: *Parce, per immatura tuae precor ossa sororis: Sic bene sub tenera parva quiescat humo.* Propert. II 20, 15: *Ossa tibi iuro per matris et ossa parentis: Si fallo, cinis heu sit mihi uterque gravis!* Verg. Aen. VI 458: *Per sidera iuro, Per superos et si qua fides tellure sub ima est.* — *Fallere*] ut Aen. VI 324: (*Styx*) *Di cuius iurare timent et fallere numen.*

10. *taciturna*] Verg. Aen. II 255: *tacitae per amica silentia lunae.*

13. *Venus ipsa*] Sic haud raro de dis, quos quasi testes suarum vel cogitationum vel actionum homines appellant. Ovid. Her. 19. 159: *Quod timeas non est: auso Venus ipsa favebit.* Verg. Ge. I 121: *Pater ipse colendi Haud facilem esse viam voluit.* Tibull. I 4, 23: *Gratia magna Iovi: vetuit pater ipse valere, Iurasset cupide quidquid ineptus amor;* ubi eadem sententia est, quam expressit Horatius. Sic Pseudotibull. III 6, 49: *periuria ridet amantum Iuppiter et ventos irrita ferre iubet.* Sed iam Hesiodus apud Schol. Plat. ad Symp. (fr. V Göttl.): *Ἐκ τοῦδ' ὅρκον ἔθηκεν ἀμείνονα ἀνθρώποισι Νοσφιδίων ἔργων πέρι Κύπριδος* [*Ἀφροδισίων*], quod v. ex gloss.

Simplices Nymphae, ferus et Cupido
Semper ardentis acuens sagittas
Cote cruenta.

Adde, quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova, nec priores
Inpiae tectum dominae relinquunt,
Saepe minati.

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci miseraeque nuper

additum est. Callim. epigr. 27, 3: *Ὤμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ᾽ ἐς ἀθανάτων.* Phurnutus N. D. 24: *ἀκύρους δέ, οὐκ ἐμποινίμους ἔφασαν τοὺς ἀφροδισίους ὅρκους εἶναι.*

14. *Simplices*] «ab omni fraude alienae, quippe quae *colant amnes solaque rura deae.* Ovid. Fast. I 398. Nymphae autem, ut saepe, Veneris comites. — *ferus*] Venuste Meleager Anth. Pal. I. p. 134. *βροτολοιγὸν* appellat Cupidinem.

15. *acuens sagittas*] imago et a poetis et ab artificibus saepe expressa. Philodemus in Anthol. Pal. I. p. 118: *Ἀλλ᾽ ἤδη θοὰ τόξα νέοι θήγουσιν Ἔρωτες.* Poliziano Stanze 1, 73: *i frati di Cupido - - Con alte voci e fanciullesco grido Aguzzan lor saette ad una cota.* Ad v. *ardentis* cfr. Tac. Ann. XV 54: *pugionem - - vetustate obtusum asperari saxo et in mucronem ardescere iussit.* Amori *πυρίπνοα τόξα* Anth. Pal. I. p. 134.

16. *cruenta*] propter volnera amoris; id quod proprie sagittarum est, tribuit coti eas acuenti, et ab Amoris *αἱματοφύρτοις βέλεσι* (Meleager Epigr. 50, 8. in Brunckii Anal. I. p. 16.) quasi cruentatae. Cfr. Winckelmann Opp. I. pag. 71. VII. pag. 499.

17. *pubes tibi crescit*] «Idcirco tantummodo iuventus succrescere videtur, ut tibi uni serviat:» quam sententiam in duo membra *παράλληλα* dividit, quo diutius in ea immoremur.

18. *Servitus*] «Catervae amatorum semper novorum te circumsistunt, nec priores, quos misere decepisti, te missam faciunt.» (*Servitus* est quasi appositio v. *pubes.* «Pubes, quae tibi crescit, eadem tibi est servitus nova.»)

20. 21. *minati*] Tibull. II 6, 13: *Iuravi quotiens rediturum ad limina numquam! Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* — *iuvencis*] poetis Latinis honestum nomen et de adulescentulis et de puellis nubilibus. Ovid. Am. III 5, 37. Mire Mitscherlich: «*Iuvenci*, non sine virtute (*ἐναργείᾳ*), in re turpicula.» Equidem nihil turpiculi puto inesse; immo usus est eodem vocabulo poetico, quo Rhesus in cognomine fabula v. 387. *ὁ Στρυμόνιος πῶλος ἀοιδοῦ Μούσης* vocatur.

22. *miserae*] «maestae propter coniugum infidelitatem;» *puellae* autem et *virgines* haud raro etiam *nuptae* dicuntur, ut c. III 14, 11: *puellae iam virum expertae.* Verg. ecl. 6, 47. de Pasiphae post venerem cum tauro iunctam: *virgo infelix.*

24. *Aura*] varie interpretati sunt, veluti de gratia (*ut aura popula-*

Virgines nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

24. *Aura* codices paene omnes et ed. *Cura* dubia Bentleii suspicio, et sic pauci cod.; *retardent Ora* Usener.

ris); de splendore ac pulchritudine (Servius ad Aen. IV 204.); de odore unguentorum; de odore in vestigiis ferarum, qui per auras ad canum nares delatus eos allicit; de afflatu sive halitu amoris (comparatis vv. c. IV 13, 19: *Quae spirabat amores*); alii advocarunt Eurip. Iphig. in Aul. 69: *μνηστήρων ἕνα Ὅτου πνοαὶ φέροιεν Ἀφροδίτης φίλαι.* «*cuius amor.*» Herm. Verum ex v. 21. voc. *iuvencis* in hanc imaginem ultro devenit poeta atque eam illi ut ut affinem consociavit, nec vero dedecet carmen iocosum. Est «odor ille a iuvenca emissus, quo captato taurus in venerem ruit.» Talia non ad nostrum sensum diiudicanda; siquidem ab huiusmodi imaginibus ex ipsa rerum natura petitis minus abhorrebant Graeci et Romani. Verg. Ge. III 250: *Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras?* Sic etiam Orientales antiqui. Certe Hieronymus Comment. ad Ieremiam locum 2, 24. ita interpretatur: *Sicuti onager adsuetus in solitudine trahit in desiderio animae suae ventum vel spiritum amoris sui nullusque est, qui eum avertere possit.* — Haec igitur mihi videtur antiqua interpretatio et vere Romana; verum calamistratis nostrorum temporum Grammaticis magis placet Serviana illa, pro qua afferunt Propert. II 27, 15: *Si modo damnatum revocaverit aura puellae.* Sed omni isti elegantiae firmiter obstat unum illud *iuvencis.* (*Cura* vero probari nequit propter v. 8., ut vidit ipse Bentleius. Recte nobiscum faciens Wernsdorfius ad Prisc. Perieg. 1020: «*Aura* generatim dici poetis solet, quidquid sensu aliquo tenui, visu, *odore*, auditu quasi levi afflatu percipitur, ut apud Verg. Aen. VII 646: *Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.*»)

CARMEN IX.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros aut mare Caspium
Vexant inaequales procellae

IX. Inscr. volg. *Ad C. Valgium.* — *Consolatur Valgium consularem amicum suum* B. — *Consolatio ad Valgium Rufum ne diu doleat* bc. — *Ad Valgium amicum* S. — *Valgium amicum consularem consolatur* T. (Vide Unger *V. R.* p. 141.) — 3. *Vexant* codices paene omnes, *Versant* Fea e Vatic. Reginae.

IX. 'Valgium consularem, amicum suum consolatur morte delicati pueri graviter affectum'. Porphyrion. C. Valgius Rufus consul suffectus fuit a. u. c. 742 (Klein, Fasti consul.); scripsit elegia (schol. Veron. ad Vergil. ecl. 7, 22, pg. 74 Keil: 'similiter hunc Codrum in elegiis Valgius honorifice appellat et quadam in ecloga de eo ait: *ille canit* cet.; quibus elegiis eum etiam de Mystae laudibus et morte praematura scripsisse veri simile est), carmina epica (Tibull. IV 1, 179: *est tibi, qui possit magnis se accingere rebus Valgius, aeterno propior non alter Homero;* huc pertinet quod Hor. nostri carminis v. 18 sq. dicit), de herbis (Plin. n. h. XXV 4: *post eum* (M. Catonem censor.) *unus illustrium temptavit C. Valgius eruditione spectatus, imperfecto volumine ad divum Augustum, incohata etiam praefatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper mederetur maiestas*); Apollodori Τέχνην sive institutionem oratoriam latine interpretatus est; in eadem arte versantur libri, quos inscripsit de rebus per epistulam quaesitis. — Quo anno hoc carmen scriptum sit accuratius definiri nequit; non recte non nulli, in his etiam Guil. Christ in epicrisi fastorum Horat., propter v. 19. 20. de eo tempore cogitaverunt, quo Tiberius in Armenia versabatur, i. e. a. u. c. 734. Easdem res Vergilius Georg. III 30 significat: *addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphaten Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis, Et duo rapta manu diverso ex hoste tropaea Bisque triumphatas utroque ab litore gentis.* Nec tamen aliud quidquam inde conficiendum est, nisi inter a. 728 et 730 haec a Vergilio scripta esse (vide O. Ribbeckii proleg. pg. 22 sqq.). Eisdem fere annis Horatius quoque hoc carmen videtur composuisse. Videtur autem uterque poeta de legationibus cogitare ex oriente ad Augustum in Hispania versantem missis; vide Mommsen, Mon. Ancyr. ed. 2. pg. 137 sq.

1. *hispidos*] Voc. *hispidus*, quod proprie de pilis densis squamisque horrentibus usurpatur, transfert ad agros stipulis et omnis generis plantis arboribusque foliis et frondibus spoliatis horridos atque asperos. Est autem dictum per

Usque, nec Armeniis in oris,

Amice Valgi, stat glacies iners
Mensis per omnis aut Aquilonibus
Querqueta Gargani laborant
Et foliis viduantur orni:

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum, nec tibi vespero

4. *nec Armeniis* codices omnes, *neque Armeniis* Meineke. — 7. *Querqueta* Blandinii, ABOR aliique, *Querceta* deteriores et correcti; illud probavit O. Keller, hoc cum Orellio maior pars editionum.

prolepsin, nam ipsos per imbres *hispidi* sive squalidi fiunt agri. (Plin. n. h. XXII 17: *herbas aspectu hispidas, tactu truces).* Ad luctum autem significandum id vocabulum aptissimum est, cum lugentes crines barbamque submittere soleant et inde praecipue addito fletu hispidi fiant.

2. *mare Caspium*] Pomponius Mela III 5: *Mare Caspium omne atrox, saevum, sine portubus, procellis undique expositum.*

3. *Vexant*] «turbant, quietum esse non sinunt.» Longe efficacius hoc, quam *versant*, sive glossema est sive solitus in his vv. librariorum error. «Qui fertur et raptatur atque huc illuc distrahitur, is *vexari* proprie dicitur.» H. Peerlkamp. — *inaequales*] «modo maiore, modo minore cum impetu flantes; non: «quae mare inaequale reddunt.»

4. *Armeniis*] De Tauri iugis loquitur perpetua nive opertis, ubi magnum frigus iam Xenophon (Anab. IV 4.), deinde Lucullus (Plut. Luc. 32.) cum copiis suis senserunt. Aeque falso acumine nonnemo proposuit *Aemoniis* atque alius *Istricos* pro *hispidos.*

5—8. *stat*] «riget, horret,» ut c. I 9, 1. — *iners*] Verg. Ge. I 94: *rastris glaebas qui frangit inertes.* — *Garganus,* mons Apuliae Dauniae prope Sipontum. — *viduantur*] fere id quod *orbantur.*

9. 10. *urges*] «Tu contra perpetuo insequeris maestis elegiis Mysten, quem ficto nomine appellatum filium Valgii fuisse, non puerum aliquem amatum, exempla Antilochi et Troili demonstrant. — *urges*] Propert. IV 11. 1: *Desine, Paulle, meum lacrimis urgere sepulcrum.* — *nec tibi Vespero*] Servius ad Verg. Ge. I 288: *Cinna in Smyrna: Te matutinus flentem conspexit Eous, Et flentem paullo vidit post Hesperus idem.* Vesperi imago est in Gerhard *ant. Bildw.* T. XXXIX.

11. *Surgente*] Quoniam in hoc v. ut minus proprio offendit Anton Progr. Rossleb. p. 4, cum Ungero V. R. p. 228. repetenda est Burmanni adnotatio ad Verg. Aen. IV 352: *quotiens astra ignea surgunt:* «astra crebro dicuntur *surgere,* cum oriuntur, *cadere,* cum occidunt.» Heynius ad Verg. ecl. 8. 30. — *decedunt amores*] i. e. elegia componere desinis, quibus puerum tibi ereptum quereris: tamen meliora tibi proposita sunt tuoque ingenio digniora.

12. *rapidum*] solitum apud poe-

Surgente decedunt amores
  Nec rapidum fugiente solem.

At non ter aevo functus amabilem
Ploravit omnis Antilochum senex
  Annos, nec inpubem parentes
    Troilon aut Phrygiae sorores

Flevere semper. Desine mollium
Tandem querellarum, et potius nova

11. *Surgente cedunt* T. — 12. *rapido fugiente sole* B.

tas solis *ἐπίθετον* (Verg. Ge. I 92 et 424. Ibid. II 321), ei inditum propter celerrimum cursum ex opinione veterum quotidie rursus et inceptum et infinitum. Sic Hyperiona *celerem deum* appellat Ovid. Fast. I 386.

13. 14. *ter aevo*] Hom. Il. *Α* 250: (*Νέστορι*) *ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων Ἐφθίατο - - μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.* Cic. Cat. mai. 31: Nestor *tertiam iam aetatem hominum vivebat.* Varie quidem interpretabantur vel de XC. vel de CCC. annis; sic Ovid. Met. XII 188. — *amabilem*] propter pulchritudinem. Philostr. Imagg. II 7: *τὸν Ἀχιλλέα ἐρᾶν τοῦ Ἀντιλόχου πεφώρακας, οἶμαι, παρ' Ὁμήρῳ, νεώτατον τοῦ Ἑλληνικοῦ ὁρῶν τὸν Ἀντίλοχον κτλ.* Cfr. Unger V. R. p. 337. — *Antilochus*, a Memnone interfectus, bis memoratur in Odyss. *γ* 112. et *δ* 187. Pindar. Pyth. 6, 28. Xenoph. Cyneg. 1, 14: *Ἀντίλοχος τοῦ πατρὸς ὑπεραποθανὼν τοσαύτης ἔτυχεν εὐκλείας, ὥστε μόνος φιλοπάτωρ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀναγορευθῆναι.* Aristoteles in Peplo 15: *ὃς θάνεν ἐν Τροίῃ ῥυσάμενος πατέρα.* Ovid. Her. 1, 15. *ab Hectore victum* dicit. — Antilochum in proelio interfectum currui a Nestore patre impositum tibi monstrabit Inghirami *Gall. Om.* III. T. 78. Aliam occisi imaginem praebet Gerhard *Vaseng.* III. T. CCVIII.

16. *Troilus*, Priami filius. Verg. Aen. I 475: *Infelix puer atque impar congressus Achilli.* Schol. ad Il. *Ω* 257: *Σοφοκλῆς ἐν Τρωΐλῳ φησὶν λογχευθῆναι ὑπὸ Ἀχιλλέως ἵππους γυμνάζοντα παρὰ τὸ Θυμβραῖον, καὶ ἀποθανεῖν.* Idem tradit Mythogr. Vatic. 1, 210: haec addens: *Troilo dictum erat, quod, si ad annos XX. pervenisset, Troia everti non potuisset.* Cfr. Quintum Smyrn. IV 432. *Monum. dell' Inst. archeol.* T. V. p. 251. et *Mon. dell' Inst. arch.* T. XXXIV. Eius imagines Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXXV. T. CCXXIV-CCXXVI. Troilon *ἀνδρόπαιδα*, ut Plinius Polycleti ephebum vocat, dixit Sophocles in Troilo Fr. Dind. 551. Cfr. Welcker *Gr. Trag.* I. p. 124. — Usitatam fuisse hanc consolationem docet Plutarch. consol. ad Antonium 24: *Δῆλον οὖν ὅτι καὶ ὁ λεγόμενος ἄωρος θάνατος εὐπαραμύθητός ἐστι, διά τε ταῦτα καὶ τὰ προειρημένα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Μεῖον γὰρ ὄντως Τρωΐλος ἐδάκρυσεν ἢ Πρίαμος αὐτὸς, εἰ προετελεύτησεν ἔτι ἀκμαζούσης αὐτῷ τῆς βασιλείας* Cic. Tusc. I 93: *Non male ait Callimachus multo saepius lacrimasse Priamum quam Troilum.* — *Phrygiae sorores*] Polyxena, Cassandra, Iliona cet.

Cantemus Augusti tropaea
Caesaris et rigidum Niphaten,

17. *Desine mollium*] Graeca constructione. Eurip. Phoeniss. 1071: *Λήξασ᾽ ὀδυρμῶν πενθίμων τε δακρύων.* Sic c. III 27, 69: *Abstineto-irarum.* (Verg. Aen. X 441. *tempus desistere pugnae* est dativus, ut Stat. Theb. V 274. *labori destitit.*)

19. *Augusti tropaea*] Quo a nimio luctu amicum avertat, eum hortatur, ut secum quasi certaturus carmine tropaea illa celebret, duplex sic propositum assequens, ut et Augustum propter res prospere gestas laudet, et poeticam Valgii facultatem praedicet et ad epica carmina scribenda excitet; vide exord. pg. 257.

20. 21. Vide supra. Non de eo tempore aut ea de re cogitandum, de qua ipse August in Mon. Ancyr. V 24 sq. (ed. Mommsen) narrat: *Armeniam maiorem interfecto rege eius Artaxe cum possem facere provinciam, malui maiorum nostrorum exemplo regnum id Tigrani Artavasdis filio, nepoti autem Tigranis regis, per Ti. Neronem tradere, qui tum mihi privignus erat.* Vellei. II 94: Tiberius *cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem P. R. regnum eius Artavasdi dedit;* ubi error videtur ipsius scriptoris pro *Tigrani.* Tac. Ann. II 3. Dio LIV 9. Accedunt nummi. Eckhel VI. p. 98: *CAESAR. DIVI. F. ARME. CAPTA.* (Armenia genu flexa porrectis suppliciter manibus.) *ARMENIA. CAPTA.* (Victoria stans cultrum in tauri iacentis, id est, Tauri montis, iugulum demittit.) — *Niphates,* 'Armeniae mons est, in quo magna frigora sunt.' Porphyrio. Strabo XI p. 522: *ἔπειτα (ἡ Ἀρμενία) ἐξαίρεται πλέον καὶ καλεῖται Νιφάτης.* p. 523: *ἡ δὲ προσάρκτιος ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα καὶ ψυχρά.* Dio IL 31: *κρυσταλλώδης ἀεί ποτέ ἐστι.* Quibus e locis satis colligitur, quomodo v. *rigidus* interpretandum sit, ut vere proprium Niphatis sit *ἐπίθετον*, scilicet «frigidus», vel quibus *ἐπιθέτοις* de huiusmodi tractibus alibi utuntur, *glacialis, nivalis.* Alii explicant «saxis suis sese alte extollentem, arduum», ut iam Pisander Niphaten *ἐνσκόπελον* vocarat apud Stephanum Byz. p. 594., id quod nihil habet proprii, ut singulare huius montis sit *ἐπίθετον.* Iam vero negari non potest a poetis Latinis Niphaten habitum esse pro flumine (Lucan. III 245): *Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.* Silius XIII 765: *Pellaeo ponte Niphaten Astrinxit.* Iuven. 6, 409: *Isse Niphaten In populos magnoque illic cuncta arva teneri Diluvio.* Claudian. III. Cons. Hon. 71: *vada Caspia Medi, Armenii Phasin, Parthi liquere Niphaten.* At apud Verg. Ge. III 30: *Addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphaten,* cum plerisque montem agnoscimus, ut significet poeta «pulsos, debellatos esse eius accolas,» etsi Unger p. 347. rursus de flumine accipit. Etenim aequales, Horatius et Vergilius, probe sciebant montem illum esse, sed ex eorum verbis mature iam a Grammaticis prave explicatis ortus est Niphates fluvius, de quo certum testimonium exstat nullum; nam ad poetarum locos accommodata sunt, quae Scholiastae Lucani et Iuvenalis ll. ll. afferunt; neque alio fundamento nituntur, quae dubitanter h. l. Acron et Comm. Cr.: *Scythiae fluvium; plerique Armeniae montem putant.* Servius ad Verg. l. l.: *Niphates et fluvius est et mons.* Vibius Seq. p. 15. Oberl.: *Niphates Armeniae* (flumen), *ex monte Niphate.* — Iam qui h. l. pro fluvio habent, varie v. *rigidum* interpretantur vel «glacie

Medumque flumen gentibus additum
Victis minores volvere vertices,
Intraque praescriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

22. *volvere vertices* codices paene omnes, *vertere* Leidensis pr., *tollere* Luctatius Placid. ad Stat. Theb. XI 508. — *vortices* ed. Lambini cum paucis aliis.

constrictum», vel ex Lucani *volventem saxa* «rigidum saxis, saxosum», vel propter accolarum ingenium «ferocem, tumidum,» cum sic quoque explicandum foret «frigidum» ex Statii Theb. X 497: *rigidique natator Oebalus Eurotae.* Alterum autem malum ex falsa hac interpretatione hoc ortum est ut prave construerent: «Cantemus tropaea et Niphaten ac Medum, duo flumina, utrumque minores volvere vertices» cet. Recta ratio supra indicata est, vide Unger p. 351: «Cantemus tropaea et Niphaten (montem) ‖ Medumque flumen volvere vertices minores», ut Propert. II 1, 19: *Non ego Titanas canerem - -, Non veteres Thebas nec Pergama, nomen Homeri, Xerxis et imperio bina coisse vada.* III 2, 7: *Et cecini Curios fratres - - Victricesque moras Fabii pugnamque sinistram Cannensem - - Hannibalemque Lares Romana sede fugantes, Anseris et tutum voce fuisse Iovem.* Item III 3, 18.

21. 22. *Medumque flumen*] Sane est Euphrates, proprius atque celebratissimus Medorum sive Parthorum fluvius. *Medum flumen* id quod *Medicum*, eadem libertate dictum, qua c. IV 4, 38 *Metaurum flumen*, a. p. 18 *Rhenum flumen*, c. I 27, 3 *Medus acinaces*, c. I 1, 28 *Marsus aper.* — *gentibus additum Victis*] Sic Cicero pro Sestio 129: *orbis terrarum regiones* a Pompeio *adiunctas huic imperio* dicit, et Verrin. Act. I. III 4: *maiores cum Siciliam ad rem publicam adiunxissent.* — *minores*] «quia debellatum se sentit, fastum, quo prius tumebat, abiecit»; cuius demissi animi signum nobis proponit eius vertices minus aestuosos quam antea, cum nunc, ut καθ' ὑπερβολὴν dicit, *gentibus additum*, id est, imperio Romano subiectum sit. Tacit. Ann. I 79: *quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum minore gloria fluere.* — *vertices*] Ita scribendum, non *vortices.* De Vergilio cf. Ribbeck vol. IV. ind. gram. pg. 436 sq.

23. *Gelonos*] Verg. Aen. VIII 725: *Hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos finxerat* (victos). «Geloni, primum memorati ab Herodoto IV 108., Sarmatiae sive Scythiae Europaeae populi, in posterum iam intra suos dumtaxat fines, ut solent Nomades, *equitabunt*, neque ut antea in Romanam dicionem, qua eis nunc interdictum est ab Augusto, incursiones facient.» Florus IV 12, 20: *Sarmatae patentibus campis (Steppen) inequitant.* — *Exiguis* autem, si comparaveris cum priore eorum licentia, qua fines patrios arbitratu suo excedebant, Romanos agros depopulabundi. Cfr. Mon. Ancyr. V 52 ed[2]. Mommsen: *Nostram amicitiam petierunt per legatos Bastarnae Scythaeque et Sarmatarum qui sunt citra flumen Tanaim et ultra reges.* (Cfr. Flor. IV 12, 18. Suet. Oct. 21. et 43. Iustin. XLII 5.)

CARMEN X.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.

X. Inscr. volg. *Ad Licinium*, et sic S. — *Licinium alloquitur ne semper magna temptet* BT. — *Ad Licinium Murenam optimum esse medium* b, item c, addens *vitae.*

X. 'Hac ᾠδῇ Licinium adloquitur admonens periculosum esse magna temptare optimumque esse mediae vitae statum.' Porphyrion. L. Licinius Murena, eius quem Cicero defendit (cos. a. 692) filius, adoptatus in gentem Terentiam appellatus in fastis consul. (vide J. Klein ad annum 731) A. Terentius A. f. Varro Murena. De eo Velleius Paterc. II 91: *erant qui hunc felicissimum statum odissent: quippe L. Murena et Fannius Caepio diversis moribus (nam Murena sine hoc facinore potuit videri bonus —) cum iniissent occidendi Caesaris consilia, oppressi auctoritate publica, quod vi facere voluerant, iure passi sunt.* Per adoptionem frater erat Proculei, de quo ad c. II 2, et Terentiae, de qua proleg. pg. XXVIII. Itaque maiora quam civilia captabat, *ἀκράτῳ καὶ κατακορεῖ παρρησίᾳ πρὸς πάντας ὁμοίως ἐχρῆτο*, Dio Cass. LIV 3. De maiestate reus factus a Tiberio, Augusti privigno (Sueton. Tib. 8) condemnatus et ut est in fastis capitol. *in magistratu* i. e. a. 731 *mortuus est.* Itaque veri simillimum fit tres carminum libros ante hunc tristem casum editos esse; nam neque hoc neque c. III 19 Horatium constat recepturum fuisse, si talia perpetrare ausum esse Murenam comperisset. (Vide Verral, Studies in the Odes of Horace, 1885 pg. 11 sqq.) Hoc autem carmine monet eum, ne nimia sectetur, sed Epicuri praeceptis obsecutus aequabilitatem vitae teneat.

1—4. *Rectius*] «et honestius (ἠθικῶς) et felicius» Ex frequente allegoria vitam humanam comparat cum navigatione, in qua non expedit cursum *urgere*, pertinaci studio semper dirigere in altum mare, neque *premere* (radere, legere) litus *iniquum*, *male fidum* (Verg. Aen. II 23.) propter vada et scopulos. Bassus in Anthol. Pal. II. pag. 310: *Μήτε με χείματι πόννος ἄγοι θρασύς, οὐδὲ γαλήνης Ἀργῆς ἠσπασάμην τὴν παλινηνεμίην. Αἱ μεσότητες ἄρισται· ὅπη δέ γε πρήξιες ἀνδρῶν, Καὶ μάλα μέτρον ἐγὼ τἄρκιον ἠσπασάμην. Τοῦτ' ἀγάπα, φίλε Λάμπι, κακὰς δ' ἔχθαιρε θυέλλας· Εἰσί τινες πρηεῖς καὶ βιότου ζέφυροι.* (Falso, quod et ad sensum et ad caesuram pertinet, distingui iussit Monich *Cautus horescis nimium, premendo.*)

5. *Auream*] «omnibus rebus anteferendam.» — *mediocritatem*] *μεσότητα, τὸ μέτριον*, ex Graeco illo dogmate *περὶ μεσότητος* in cupiditatibus ac praesertim in opum

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Saepius ventis agitatur ingens

6. *Diligit tutus, caret* distinguit Bentl. prob. Kiessling.

quaerendarum studio; vitam, quam semper temperat *σωφροσύνη*. Phocyl. 12 (Bgk[4]): *Πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.* Aristot. Polit. IV 11: *ὁ μέσος βίος βέλτιστος.* Pind. Pyth. 11, 52: *Τῶν γὰρ ἂμ πόλιν εὑρίσκων τὰ μέσα μακροτέρῳ Ὄλβῳ τεθαλότα, μέμφομ' αἶσαν τυραννίδων.* Cicero quoque hac significatione usurpat de off. I 89: *Numquam iratus qui accedet ad poenam, mediocritatem illam tenebit, quae est inter nimium et parum.* Praecipue autem haec praecepta ex disciplima Epicuri petita sunt, cui et Horatius et Murena videtur deditus fuisse. Conf. Ed. Zeller, Philos. Graec. III 1[3] pg. 458 sqq.

6—8. *tutus*] Hoc v. ad universam *γνώμην tutus - - aula* nonnullis pertinere videtur: «non minus enim periculorum minari homini divitias regias ac summam fortunam quam incommodorum afferre sordidam paupertatem in misero tugurio tolerandam.» Sed totius clausulae constructio eo potius ducit, ut v. *tutus*' referamus ad primam dumtaxat partem, quemadmodum *sobrius* ad alteram pertinet; *carere* vero, id est, «remotum manere», recte et de sordida casa et de regia aula summis opibus referta dicitur. — Omnino autem propter membrorum aequalitatem iungenda vv. *tutus caret*, non cum Bentleio *Diligit tutus.* — *Obsoletum* dicitur quidquid vetustate et sordibus corruptum est, veluti vestis *obsoleta*, detrita et squalida; sic domus, cuius trabes putrescunt, parietes rimas agunt, situs omnia occupat, *obsoleta.* Simili verborum compositione Cic. pro Sestio 60: *virtus - - neque alienis umquam sordibus obsolescit.* — *invidenda*] Ut c. III 1, 45: *invidendis postibus.* Eadem significatione Martial. Spectac. 2, 3: *invidiosa - - atria.*

9. *Saepius*] Vide, quam scite *γνώμαις* imagines poeticas subiecerit hic et vv. 15, 18, 22. *Saevius* menda ed. Rothomag. 1701., itemque Burmanni coniectura, quae parum defenditur ex Ovid. Trist. III 4, 6: *Saevum praelustri fulmen ab arce venit.* Attamen recipienda non erat, quoniam in eo ipso, quod *saepius* a procellis concutitur procera pinus quam humile arbustum, satis significatur illam multo magis expositam esse periculo, ne frangatur atque eradicetur. Herodot. VII 10ε: *Ὁρᾷς τὰ ὑπερέχοντα ζῷα ὡς κεραυνοῖ ὁ θεὸς οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι, τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέν μιν κνίζει· ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτ' ἀποσκήπτει τὰ βέλεα· φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.* Lucilius in Anthol. Pal. II. p. 315: *Οὐ θρύον, οὐ μαλάχην ἄνεμός ποτε, τὰς δὲ μεγίστας Ἢ δρύας ἢ πλατάνους οἶδε χαμαὶ κατάγειν.* Conf. Babrii fab. 36. Maecenas apud Senecam Epp. 19: *Fortuna attonat summa.* Sententia est: «Et frequentius et periculosius praecipitat in adversam fortunam homo excelsiore loco constitutus quam humilis.»

Pinus et celsae graviore casu
Decidunt turres feriuntque summos
Fulgura montis.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum

10—12. *Pinus*] hic quoque pulcherrima illa Italica *ἀμφιλαφής*. — Melior duplex iunctura *et* (itemque) *celsae - - feriuntque* quam Feae *ἀσύνδετον excelsae*. — *turres*] Sic omnia aedificia alta et ampla vocantur, *οἰκήματα τὰ μέγιστα* Herodot. l. l. Iuvenalis 10, 105: *numerosa parabat Excelsae turris tabulata, unde altior esset Casus et impulsae praeceps immane ruinae.* — *summos - montis*] «montium cacumina.» Lucret. VI 421: *Altaque cur plerumque petit loca plurimaque eius Montibus in summis vestigia cernimus ignis?* — «*Fulgur* proprie est splendor fulminis. Sed ex auctoritate codicum et Hieronymi quater sic afferentis v. *fulgura* retinendum; nam *fulgur* idem saepe notare ac *fulmen* apud Vergilium, Plinium, Tacitum cet. adeo notum est, ut exemplis id probare minime hic necesse sit.» Bentl. *Fulmina* defendit Fea in auxilium vocata Senecae Agam. 93. declamatoria amplificatione: *Sidunt ipso pondere magna Ceditque oneri Fortuna suo; Vela secundis inflata Notis Ventos nimium timuere suos. Nubibus ipsis inserta caput Turris pluvio vapulat Austro; Densasque nemus spargens umbras Annosa videt robora frangi. Feriunt celsos fulmina colles*, cet.

13. 14. *Sperat*] Theocr. id. 4, 41: *Θαρσεῖν χρή, φίλε Βάττε· τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον· ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες. χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.* — *Alteram sortem*] «contrariam ei, in qua nunc versatur.» Unde dicit Sapiens: *In die malorum, ne immemor sis bonorum, et in die bonorum, ne sis immemor malorum.*» Schol. Cruq. Similiter apud Graecos *ἅτερος δαίμων*. Pind. Pyth. 3, 34: *δαίμων δ' ἕτερος Ἐς κακὸν τρέψαις ἐδαμάσσατό νιν.* Callim. fr. 91: *Οὐ πάντες, ἀλλ' οὓς ἔσχεν οὕτερος δαίμων.* Dictum haruspicis ad Caesarem apud Plut. Caes. 43: *εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῇ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα.* Synesius de Regno ed. Krabing. p. 6: *Τὸν δὲ λαμπρὸν ταῖς τύχαις, τοῦτον ἔτι καὶ κινδύνοις ἐπιφανῆ γενέσθαι καὶ θατέρᾳ μερίδι τοῦ δαίμονος.* — *bene praeparatum*] «sapientia instructum ac munitum ad tolerandam qualemcumque fortunam.» Seneca Ep. 18: *In ipsa securitate animus ad difficilia se praeparet, et contra iniurias fortunae inter beneficia firmetur.* Idem de Vita beata 8: *Sapiens in utrumque paratus artifex vitae.*

15. *Informis*] «quae deformant gratum terrarum aspectum.» Verg. Ge. III 354: *Sed iacet aggeribus niveis informis et alto Terra gelu late.* — *reducit*] Wagner ad Verg. Ge. I 249. *Aurora diemque reducit*): «Usurpantur vv. *redire, reducere, recurrere, referre*, alia similiter composita, ubi de rebus, imprimis naturae, statis vicibus redeuntibus agitur.»

17. *olim*] i. e. illis (ollis) temporibus; ap. Hor. ut apud plerosque ad tempora remota et antiqua pertinet: c. I 10, 9 *te boves olim nisi reddidisses;* c. IV 9, 9 *si quid olim lusit Anacreon;* deinde ad

Pectus. Informis hiemes reducit
Iuppiter, idem

Submovet. Non, si male nunc, et olim
Sic erit: quondam cithara tacentem
Suscitat musam neque semper arcum
Tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
Fortis adpare; sapienter idem

18. *cithara* codices optimi (ABMORTbdγ aliique) ed. veteres ante Bentleium omnes, Orelli, L. Müller, O. Keller; *citharae* (vel *cytharae*) Scφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis paucique alii prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, Kiessling.

futurum tempus refertur, ut nostro loco et illo Vergiliano: *forsan et haec olim meminisse iuvabit* (Aen. I 203); denique idem est quod *non numquam, aliquando*: sat. I 1, 25 *ut pueris olim dant crustula;* sat. II 5, 27 *si res certabitur olim.*

18. *quondam*] «interdum». Verg. Aen. II 367: *Quondam etiam victis redit in praecordia virtus.* — *tacentem*] Arcum cum tendit infensus Apollo, pestem atque interitum hominibus minitatur, ut facit in Iliadis initio: idem tamen interdum mitis ac propitius mortalibus denuo lyra pulsata semet ipse ad cantum excitat. *Condito mitis placidusque telo*», ut est in carm. saec. 33. — Ad v. *suscitat* cfr. Pind. Olymp. 9, 47: *Ἔγειρ' ἐπέων σφιν οἶμον λιγύν.* Isthm. 7, 1: *Κλεάνδρῳ τις - - ἀνεγειρέτω Κῶμον.* Lucret. II 412: *Ac musaea mele per chordas organici quae Mobilibus digitis expergefacta figurant.* Est igitur pictura similis eius, quam ex Simonide desumpsit Himerius Orat. 16, 7: *Ἀεὶ μὲν αἱ Μοῦσαι χορεύουσι καὶ φίλον ἐστὶ ταῖς θεαῖς ἐν ᾠδαῖς τε εἶναι καὶ κρούμασιν· ἐπειδὰν δὲ ἴδωσι τὸν Ἀπόλλωνα τῆς χορείας ἡγεῖσθαι ἀρχόμενον, τότε πλέον ἢ πρότερον τὸ μέλος ἐκτείνασαι ἦχόν τινα παναρμόνιον καθ' Ἑλικῶνος ἐκπέμπουσιν.* — Propter cod. auctoritatem scripsimus *cithara,* cf. c. IV 15, 1: *Phoebus - - me - - increpuit lyra.* — Simulacrum Apollinis tranquille sedentis, quemadmodum is et Bacchus ab artificibus rarissime exhibentur, atque citharam pulsantis praebet Gerhard *ant. Bildw.* I. LXXXV. 1. 2

21. 22. *Rebus angustis*] in prosa oratione «dubiis». Alibi res *angustae* sive *artae* (Silius II 103.) pauperiem significant. — *animosus atque Fortis*] Iungit haec vv. etiam Cicero Cat. mai. 72: *quo fit, ut animosior etiam senectus sit et fortior.* — *adpare*] «monstra te ceteris hominibus.» Rutilius Lupus I 1, 17: *Alexander Magnus, cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus.* Male Scholiastae: «obtempera.»

23. *Contrahes vento*] Desinit carmen in eadem allegoria, qua in exordio poëta usus erat. *Vela* (passa) *contrahere* (vel *subtrahere.*

Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Propert. III 9, 30: *Ventorum plenos subtrahis ipse sinus.*), ὑποστέλλειν τὰ ἱστία, dicunt de modo sapienter tenendo, ubi nimia fortuna ad fastum ac superbiam nos allicit. Ovid. Trist. III 4, 32: *formida nimium sublimia semper Propositique, precor, contrahe vela tui.* — *Contines* Codd. Canteri Nov. Lect. 4, 2., unde ipse volebat *contine*, quod tamen Latinae consuetudini repugnat. Iunge autem cum Seneca l. l. *(ventos nimium suos)* h. l. *vento nimium secundo*, «qui initio quidem videtur secundus, semper autem crescens atque in navem vehementius praecipitans eam tandem submergit.

CARMEN XI.

Quid bellicosus Cantaber et Scythes,
Hirpine Quincti, cogitet Hadria
Divisus obiecto, remittas

XI. Inscr. volg. *Ad Quintium.* — *Ad Hirpinum monens unumquemque utilitati suae consulere* B. — *Ad Quintium Hirpinum monens unumquemque* (*unamquamque* T) - - *consulere* bT. — *Ad Quintium Hirpinum* S. — *Ad Quintium Hirpinum monens non esse cogitationes nostras in diversum mittendas* c. — 2. *Quincti* AR, ceteri *Quinti* (cf. Liv. III 1).

XI. Ad Quinctium Hirpinum amicum scriptum. Probabile est, eundem Quinctium esse, ad quem misit epist. I 16. Videtur is homo quidam pecuniosus fuisse, qui cum aetate satis provectus esset, admonebatur ut primo quoque tempore vitae gaudiis quantum liceret frueretur; etsi enim luxus et copia suppeditarent — *sub platano* significat hortos Hirpini ipsius in urbe sitos vel suburbanos, ad eandem opulentiam pertinet vinum Falernum (v. 19) et eburna lyra (v. 22) — tamen sufficere simplicissimum apparatum. Incertum est compositionis tempus; fortasse a. 728. aut initio a. 729: cum Cantabri rebellarent et Scythae instigarentur a Phraate.

1. *Cantaber*] diu rebellis. Cfr. c. II 6, 2. III 8, 22. epist. I 12, 26. — *Scythes*] Sic vocat populos in septentrionali Danuvii ripa habitantes, Sarmatas et Gelonos; c. II 9, 23.

2. 3. *Hirpine Quincti*] Hirpini adhuc ignoti in gente Quinctia. *Hirpinus* sane pro mero cognomine, non populi nomine, habendum, ut usitata erant etiam *Antias, Sabinus, Soranus.* De ordine nominum vide ad c. II 2, 3: *Crispe Sallusti.* — *cogitet*] «machinetur, moliatur.» — *Hadria Divisus*] «ac propterea nobis minime formidolosus.» Unice ad v. *Scythes* refertur, non ad v. *Cantaber.* — *remittas*] Rariore usu pro «omittas.» Terent. Andr. 827: *Nam si cogites, remittas iam me onerare iniuriis.* Sallust. Iug. 52: *aciem exornat neque remittit, quid ubique hostis ageret, explorare.*

4. *nec trepides*] i. e. non trepidans; non ad alterum praeceptum pergit oratio, sed prius illustratur, ut c. I 11, 2 *ne quaesieris nec temptaris;* II 7, 19 *depone nec parce;* III 7, 29 *claude neque despice:* itaque nec scribendum erat *ne* nec *neu.* — *trepides*] «Noli sollicitus et anxius esse in quaerendis rebus ad vitae usum atque conservationem necessariis.» c. III 29, 31: *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.* *Trepidare in usum* est «anxie providere usui.» Soph. Oed. R. 980: *σὺ δ' εἰς τὰ μητρὸς μὴ φοβοῦ νυμφεύματα.* De v. *trepidare* consule Gronov. et Drakenb. ad Liv. XXVII 1, 8. Sic *πτοεῖσθαι.* Plato Phaed. 68. C.: *τὸ περὶ τὰς ἐπιθυμίας μὴ ἐπτοῆσθαι.* *Usum* autem, ut Liv. VI 25: *qua quemque suorum usuum causae ferrent.*

5. *Poscentis aevi pauca*] Cfr.

Quaerere nec trepides in usum
Poscentis aevi pauca. Fugit retro
Levis iuventas et decor, arida
Pellente lascivos amores
Canitie facilemque somnum.

Non semper idem floribus est honor
Vernis, neque uno luna rubens nitet
Voltu: quid aeternis minorem
Consiliis animum fatigas?

4. *nec* codices paene omnes; *ne* perpauci in his *γ*, rec. Haupt (ed. 1. 2. 3; Vahlen *nec*) Meineke; *neu* Eckstein. — *in usum* codices omnes, *in usu* schol. cod. Dessaviensis, coniecit Wiss, recepit Haupt (ed. 2. 3.) O. Keller in ed. altera commendavitque in prolegom. pg. 148, (at in ed. 3 cum Haeussnero reposuit *in usum*).

egregium Manilii locum IV 1—80. (v. 8: *Cumque sui parvos usus natura reposcat; Materiam struimus magnae per vota ruinae.*)

6. *Levis*] «*λεία*, imberbis ac tenera» Tibull. I 8, 31: *Carior est auro iuvenis, cui levia fulgent Ora.* — *arida*] «quae ex siccitate nascitur.»

8. *Facilem* somnum dixit etiam c. III 21, 4 (et *levis somnos* c. II 16, 15.): «qui facile obrepit nec vigiliis interrumpitur.»

9. *honor*] pulchritudo; brevi enim marcescunt. «Membranae, quotquot vidi, *honor.* Recte, ut vitetur sibilus iste, *floribus, honos, vernis.* Qui primus mutavit, ei defuit aurium iudicium.» Bentl.

10. *Luna rubens*] *Rubere* etiam Propertius dixit de lunae splendore I 10, 8: *Et mediis caelo Luna ruberet equis.* Pudoris contra significatio inest in *luna rubente* sat. I 8, 35. — «Variat luna semper crescendo et decrescendo.»

11. *quid aeternis*] «Quid tu animum conficis cogitationihus infinitis, ad longissimi temporis curam pertinentibus, quibus par esse nequeat? tamquam si immortalitas tibi concessa sit.» Recte Dillenburger duplicem hic constructionem statuere videtur: *aeternis consiliis fatigas* et: *minorem aeternis consiliis.* — Cfr. Od. I 11, 7: *Spem longam.* Seneca de Tranq. an. 9: *spes effrenatas - et animum in futura eminentem* dixit. — *minorem*] ut *ἥττων τινός*, «impar.»

13. *Cur non*] Sententiarum iunctura haec est: «Tametsi iam restinctus in nobis est adulescentiae fervor, tamen etiamnunc et potando et amando nos oblectare possumus. Ergo, dum licet, sapienter vita fruamur.» — *platano*] *genialem* platanum dixit Ovid. Met. X 95., quia sub eius umbra libenter genio indulgebant Romani.

14. *sic temere*] Hom. Il. *B* 120: *μὰψ οὕτω.* Plato Gorg. 506. D.: *οὕτως εἰκῇ.* Politic. 295. A.: *καί πως οὑτωσὶ παχυτέρως.* Dio Chrysost. 15. p. 445. R.: *οὐκ ἐν τῇ ἀγορᾷ, οὑτωσὶ δὲ κατ' οἰκίαν.* Do-

Cur non sub alta vel platano vel hac
Pinu iacentes sic temere et rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo

Potamus uncti? Dissipat Euhius
Curas edacis. Quis puer ocius

15. *odorati* cod. paene omnes, *odorata* T et Argentoratensis. — 16. *Assyriaque* cod. omnes, unus B habet *Assyrio*.

natus ad Ter. Andr. I 2, 4: *sic* pro leviter et negligenter, quod Graeci *οὕτως* dicunt.» Cic. Arat. 230. de planetis: *Sic malunt errare vagae per nubila caeli.* Idem usus obtinet apud Verg. Aen I 224: *Iuppiter - - Despiciens mare - - sic vertice caeli Constitit.* VIII 488: *sanie taboque fluentes Complexu in misero longa sic morte necabat,* *ὡς ἔτυχε.* Et prorsus ut Horatius, Seneca Hippol. 394: *Sic temere iactae colla perfundant comae.*

15. *Canos*] Horatius erat *praecanus*, epist. I 20, 24. c. III 14. 25. Pseudanacr. 36: *Πολιαὶ στέφουσι κάραν· Δὸς ὕδωρ, βάλ' οἶνον, ὦ παῖ.* — *odorati*] «rosis bene olentibus coronati;» nam de oleo rosaceo cum Schol. explicari non potest, cum sequatur *nardo uncti*. Unctos capillos contra significat c. III 20, 14: *Sparsum odoratis umerum capillis.*

16. *Assyria* pro «advecta ex Syria» apud poetas frequenter. Tibull. I 3, 7: *Assyrios odores.* Achill. Tat. p. 3. Iacobs: *Σιδὼν ἐπὶ θαλάττῃ πόλις· Ἀσσυρίων ἡ θάλαττα.* Schroeteri sententiam de vv. *Syrus* et *Assyrius* vid. in Excursu. — De *nardo* v. c. II 7, 8. — Cod. antiquiss. B., ut Altorf. 2., exhibere *Assyrioque* notandum, non recipiendum duco. ‘Adnotandum *nardum* feminino genere dici.’ Porphyrio. Ceteris locis est neutrius generis: epod. 5, 59 *nardo perunctum quale non perfectius* cet. epod. 13, 9 *Achemenio perfundi nardo.* Fr. Bücheler (mus. rhen. vol. 37. a. 1882 pg. 232) hoc interesse putat, ut hoc significet melius, illud deterius genus.

17. *Euius*] *Εὔϊος*, Liber pater, ab acclamatione *εὐοῖ εὐάν.* Ovid. A. A. I 563: *pars clamant Euie euoe.* (Ecphantides in Meinek. frgm. Com. min. p. 7: *Εὔιε κισσοχαῖτ' ἄναξ, χαῖρε.*) — *Dissipat*] In Cypriis apud Müllerum p. 90, 8. Nestor ad Menelaum: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.* Theognis 883: *Τοῦ πίνων ἀπὸ μὲν χαλεπὰς σκεδάσεις μελεδῶνας.*

18. *Curas edacis*] C. I 18, 4: *Mordaces - - sollicitudines.* Hesiod. O. et D. 6: *γυιοκόρους* (al. *γυιοβόρους*) *μελεδῶνας.* — *Quis puer*] in pedestri or.: «Quis inter vos nostrae compotationis ministros primus refrigerabit temperabitque aqua ex praetereunte rivo hausta vinum nostrum Falernum?»

19. *ardentis*] Iuven. 10, 27: *lato Setinum ardebit in auro*, de vino vehementi. Eurip. Alc. 758: *ἐθέρμηνʼ αὐτὸν ἀμφιβᾶσα φλὸξ οἴνου.* Meleager Anth. P. II. p. 115: *Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος· ἢν δέ νιν εἴργῃς Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.*

21. *devium scortum*] «non volgare nec nimis prostitutum, in recessu

Restinguet ardentis Falerni
Pocula praetereunte lympha?

Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburna, dic age, cum lyra
Maturet in comptum Lacaenae

23. *in comptum* AB Dessauiensis paucique alii, ceteri *incomptum, incomptam* ex uno codice Torrentii Bentley, Meineke, Haupt, L. Müller, O. Keller (ed. 2. 3). — 24. *comam* Bern. b corr. cd φψ paucique alii Parisini, Graevianus, Vossianus prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, O. Keller (ed. 2. 3) Kiessling; *comae* AB cum perpaucis aliis, *comas* codices plerique (ORSTγ Argentor., Dessauiensis, Lipsiensis aliique, rec. O. Keller in ed. 1, Orelli, Eckstein. — *nodum* cod. omnes, ed. maior pars, *nodo* coni. Bentl. assent. Meineke, Haupt, L. Müller, O. Keller (ed. 2. 3).

aliquo, non in lupanari habitans, remotum a Subura, celeberrima illa Romae regione secunda, ubi erant lupanaria; quod cum *κατάκλειστον* delicias faciat, nec statim, etiam quo tamquam fidicina invitatur, se confert, promissis *eliciendum* est.» Liv. III 13: *devium tugurium*, «a via publica remotum.» Ovid. Her. 2, 118. *Et cecinit maestum devia carmen avis*, «bubo solitarius.» V. *scortum* minime disconvenit sermonis cum sodali habiti hilaritati.

23. *Maturet*] «venire ad nos properet.» Asclepiades Anth. P. I. p. 137. erus ad servum: *Καὶ Τρυφέραν ταχέως ἐν παρόδῳ κάλεσον* ad convivium. Pseudanacr. 4, 14: *Μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα Πύκασον, κάλει δ' ἑταίρην.* Philodemus in Anth. Pal. II 329: *Καὶ συζεύξατέ μοι φωλάδα παρθενικήν.* Graecum igitur hunc morem tunc imitari etiam Romani solebant. — Idem mos apud Arabas obtinebat. Tharapha Reiskii p. 23: *Compotores mei sunt puellae candidae stellarum instar, et fidicina - - quae dicentibus nobis*: «*Eia, audiamus cantilenam*», *in conspectum prodit, lente, non nimis operose, tenella.* — Ordo vv. est: *more Lacaenae religata comam in comptum nodum.* «Bentleius correxit *incomptam comam rel. nodo.* Sed, praeterquam quod *incompta coma* puellam magis dedecoret quam ornet, voc. *nodo*, quod salvo sensu abesse potest, sic nude in fine positum vehementer friget. Aptum contra locum habet, ubi addito adiectivo accuratius describitur. — *in comptum*] «in compositum; festinantes enim mulieres pexum tantum capillum in nodum colligere consueverunt.» Cruq. C. III 14, 21: *Dic et argutae properet Neaerae Myrrheum nodo cohibere crinem.* Utrobique non tam ad comandi moram respicit quam ad simplicem elegantiam nodi, qui opponitur artificiosis comas nectendi generibus. Tres enim modi praecipui capillos ornandi erant. Manil. V 146: *Illis cura sui cultus frontisque decorae Semper erit: tortos in fluctum ponere crines Aut vinclis revocare comas et vertice denso Fingere et appositis caput emutare capillis.* — *Lacaenae*] Sic in Laconum choro apud Aristoph. Lysistr. 1316: *Ἀλλ' ἄγε κόμαν Παραμπύκιδδε*, unde crinis ligamen

More comam religata nodum.

παραυπνύκιον. Mos hic Laconicus propter simplicitatem saepe artificibus quoque placuit. Sic picta est Atalanta in tabula Pompeiana *Mus. Borb.* VII. T. 2. prorsus ut de eadem Ovid. Met. VIII 318: *Crinis erat simplex, nodum collectus in unum.* Cfr. Apul. Met. II 9: *Crines paullisper ad finem conglobatus in summum verticem nodus astrinxerat.* Sic Polygnotus etiam Polyxenam Troianam depinxerat. Pausan. X 25: *Πολυξένη κατὰ τὰ εἰθισμένα παρθένοις ἀναπέπλεκται τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας.* — Significat autem tam simplicem cultum et sibi et amico, quippe cum uterque provectioris iam sit aetatis, sufficere nec requiri ab amica ornatum illum, qua adulescentulos allicere alias soleat. — Cfr. etiam contrariam imaginem *pueri longam renodantis comam* Epod. 11, 28. — (Addo omnino amare poetas propter pulchritudinem Lacaenas virgines memorare; Theognis 1002. ed. Bgk.: *Εὐειδὴς ῥαδιναῖς χερσὶ Λάκαινα κόρη.* «Nosti *Σπάρτην καλλιγύναικα.*») Animi tantum causa notandum est carmen hoc hilarum atque elegans Hofmano Peerlkampio indignum Horatio visum esse ac subditicium.

EXCURSUS

AD v. 16 sq.

Assyriaque nardo potamus uncti] M. A. Dietterichius (Jahn. Ann. N. Vol. 31. pg. 97.) scribendum censet *Assyrioque* (coll. Horat. c. II 7, 8. Tib. II 2, 7. III 6, 63.), quod, ut ex addito *uncti* appareat, non herba aut folium, sed unguentum significetur. At commune est poetarum, ut non raro rem naturamque ipsam describant significaturi id quod inde effectum est. Cfr. Hor. c. III 29, 4. *pressa tuis balanus capillis* i. e. balanum s. myrobalanum. (v. Plin. n. h. XII 100; Mart. Epigr. XIV 57.) c. I 20, 10. *Caecuba uva*; Verg. Georg. I 9. *inventae uvae* etc.

Quam *Assyriam* hic *nardum* Horatius nominavit Indicam esse nemo umquam videtur dubitasse. Sed quod dixit Orellius esse Indicam «ex Syria advectam», huius nominis explicandi mihi alia ratio videtur ineunda esse.

Primum *amomum* etiam *Assyrium* (Plin. n. h. XII 49. Verg. Eclog. 3, 89. 4, 25 etc.) haud dubie *Indicum* fuit, ut *malobathrum* est (Hor. c. II 7, 8.), v. Hüllm. *Geschichte d. griech. Handels* p. 211. Et *Assyria bombyx* apud Iuv. Sat. 2, 66. ea appellatur, quae ex Seribus per *Assyriam* in Syriam deferebatur (v. Heinr. ad l. et Hüllmann p. 205.) Item Epod. 13, 9. *Achaemenium nardum* est *nardus Indica* per Persidem in Syriam delata, ut c. III. 1, 44. *Achaemenium costum* Indicum

est, v. Ovid. Fast. I 341. Et *tura missa ab Euphrate* ibid. III 720 Indica esse *turifer Indus* declarat. Cuius generis haud dubie est etiam *Assyrius odor* apud Catull. 68, 143. et *Assyrii odores* ap. Tib. I 3, 7. quem Orellius contulit, qui apud Lampridium v. Heliog. c. 30. *odores Indici* appellantur. Et ibid. III 2, 23 (apud Tibull.) verba *quas mittit dives Panchaia merces Eoique Arabes pinguis et Assyria* eo minus dubitare patiuntur, quin merces intellegantur Indicae, quae per Babyloniam sive Assyriam Mesopotamiamque in Syriam deportantur, cum etiam Petronius c. 119. v. 9. in vv. *Assyria concham laudabat miles in unda* mare Persicum significet, in quo sita est insula Tylos *margaritis* celeberrima (Plin. n. h. VI 148. Strab. XVI 8.). His locis mihi probatur, *Assyrias merces* omnino intellegi eas solere, quae ex India et Asia media oriundae partim per mare Persicum, partim itineribus terrestribus in Mesopotamiam Syriamque deferuntur. Eiusmodi *φορτία* etiam illa *Ἀσσύρια* fuisse apparet, quibus antiquitus nisi Phoenices mercaturam cum Graecis exercebant (v. Herod. I 1.). Et Assyriae nomine non modo Assyriae propriae (Herod. VII 63.), sed Babyloniae etiam et Mesopotamiae populos (Plin. n. h. VI 137) cum ipsis Syris olim aeque comprehensos fuisse constat atque communi nomine Syriae Mesopotamiam etiam cum Babylonia et Assyria (v. Strab. XVI 1. p. 332 seqq. Plin. n. h. V 66).

His expositis *Assyria nardus*, *Assyrii odores*, *Assyrium litus*, *Assyrius mercator* non ad Syriam portusque et oppida maris interni pertinere videbuntur, unde merces illae in Italiam portabantur, sed ad ea ipsa loca spectare, ex quibus Graeci plerumque mercatores in Syriam propriam, mari interno et Euphrate terminatam, deferebant. Et ita *malobathrum Syrium* etiam et *merx Syra* (Hor. c. I 31, 12.) ad eadem illa loca referenda erunt.» Schroeter, *Quaestt. Hor.* (Saarbrücken 1847.) p. 8 sqq.

CARMEN XII.

Nolis longa ferae bella Numantiae
Nec durum Hannibalem nec Siculum mare
Poeno purpureum sanguine mollibus
Aptari citharae modis,
Nec saevos Lapithas et nimium mero
Hylaeum domitosque Herculea manu

XII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BbSc. — *Ad Mecenam prosphonetice tetracolos* T. — 2. *durum* cod. plerique, in his Blandinii; *dirum* perpauci. — 6. *domitosque* cod., *domitosve* Cuningham, Haupt, Vahlen.

XII. Sententia videtur haec esse: Nolis a me lyrico carmine celebrari res gestas maiorum nostrorum aut antiquas illorum pugnas; melius tu pedestri oratione enarrabis proelia Caesaris; ego vero praedicabo Licymniam, tuam: qua scholiasta cod. γ et commentator Cruquianus ad sat. I 2, 64 Terentiam significari testantur. Quo anno hoc carmen compositum sit parum constat, nisi quod scriptum videtur eo tempore, cum Maecenas Terentiam uxorem duxit, fort. 725.

1. *longa - bella*] ab a. u. c. 613. usque ad c. 621. — *ferae - Numantiae*] Florus II 18, 15. *Deplorato exitu in ultimam rabiem furoremque conversi postremo mori hoc genere destinarunt: duces suos seque patriamque ferro et veneno subiectoque undique igne peremerunt.*

2. *durum*] scripsimus propter codices, ut Verg. Georg. II 170 *Scipiadas duros bello* et Aen. II 7 *Ulixem durum* vocat; alibi (c. III 6, 36. IV 4, 42 cf. Quintil. VIII 2, 9) eundem *dirum* appellat.

3. *Poeno sanguine*] primum cum C. Duilius a. u. c. 494. classem Hannibalis maioris ad Mylas superavit. Rursus L. Lutatius Catulus cos. a. u. c. 512. ad Aegates insulas Poenos proelio navali devicit cet. — *mollibus*] De se tantum loquitur, non de omni poësi melica; vide c. I 6, 10: *Inbellisque lyrae.*

4. *Aptantur* citharae *modis* (ῥυθμοῖς καὶ μέλεσι) verba ex metri legibus ordinata, quibus modi concinere debent.

5. *Lapithas*] Vide c. I 18, 8. Verg. Cul. 26: *Triste Iovis Phorcique canit non pagina bellum, Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus, Nec Centaureos Lapithas compellit in enses.* — *nimium mero*] «vino ardentem, temulentum.» Eadem constructione Tacit. Hist. I 35: *nimii verbis.*

6. *Hylaeum*] unum e Centauris, de quo diversae ferebantur fabulae, cum alii eum ab Atalanta, pudicitiam suam defendente, alii a Theseo, alii ab Hercule occisum narrarent. Verg. Ge. II 456: *Rhoetumque Pholumque Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem. Hylen* in pugna illa a Peleo occisum memorat Ovid. Met. XII 378. — *domitosque*] Minime necesse est, ut mutemus in *domitosve.* Ubi enim

Telluris iuvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus

Saturni veteris; tuque pedestribus
Dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius ductaque per vias
Regum colla minacium.

12. *minacium* cod. plerique cum quattuor Blandiniis, pauci *minantium* vel *minatium*.

nulla oppositio significatur, se excipiunt partic. *non* vel *nec-que*, ut sat. II 6, 18: *nec plumbeus Auster Autumnusque gravis;* ubi utrumque membrum distinguitur, *nec-ve*, ut c. II 5, 18: *non Chloris - Cnidiusve Gyges.*

7. *Telluris iuvenes*] Terrae filios, Gigantes, quos commemorat quidem Hesiodus Theog. 185., nec tamen novit post Titanomachiam alteram Gigantum pugnam cum diis pugnatam. Herculis quae partes in hac fuerint, docet Apollod. I 6, 1, 2: *τοῖς θεοῖς λόγιον ἦν ὑπὸ θεῶν μὲν μηδένα τῶν Γιγάντων ἀπολέσθαι δύνασθαι, συμμαχοῦντος δὲ θνητοῦ τινὸς τελευτήσειν. — Ἡρακλέα δὲ σύμμαχον (Ζεὺς) δι' Ἀθηνᾶς ἐπεκαλέσατο·* itaque sagittis suis deorum hostes interemit. Silius XII 143: *Tradunt Herculea prostratos mole Gigantes Tellurem iniectam quatere.* — *unde periculum*] «a quibus motum periculum» cet. Terent. Eun. 115: *Dicebat - e praedonibus, Unde emerat, se audisse* cet. Conf. c. I 12, 17. I 28, 28.

8. *Fulgens*] quia aethere cincta; c. I 3, 29: *aetheria domus.* c. III 3, 33: *sedes lucidae* deorum. — *contremuit*] cum accusativo, ut Verg. Aen. III 648: *sonitumque pedum vocemque tremesco.* Seneca Ep. 65. extr.: *non contremiscamus iniurias*

9. *Saturni veteris*] Verg. Aen. VII 180: *Saturnusque senex.* — *pedestribus*] Inter scriptores, qui supersunt, Horatius primus hoc v. usus est ad Graecorum imitationem, *πεζὸς λόγος.* Plat. Sophist. p. 237. A.: *πεζῇ τε ὧδε ἑκάστοτε λέγων καὶ μετὰ μέτρων.* — *tuque* haud dubie ad ipsum Maecenatem pertinet; sed tamen Maecenatem de rebus Augusti historias scripsisse non magis ex hoc loco colligendum est, quam ex Plin. n. h. VII 148: *Philippensi proelio morbidi fuga et triduo in palude aegroti et (ut fatentur Agrippa et Maecenas) aqua subter cutem fusa turgidi* (Caesaris) *latebra;* erravitque Servius cum ad Vergil. Georg. II 42 tradit Maecenatem etiam Augusti Caesaris gesta descripsisse.

11. *ductaque*] Nota *que - - que* non sibi respondere, ut alibi, sed sententiarum nexum hunc esse: «Et certe melius dicentur - - proelia triumphique cet.» — *per vias*] a porta triumphali per sacram viam ad Capitolium. Manifesto autem haec referuntur ad triplicem illum triumphum, Delmaticum, Actiacum, Alexandrinum mense Sextili a. 725. a Caesare ex Oriente actum. Vid. Mon. Ancyr. ed. Momms.[2] pg. 10.

12. *colla minacium*] Scriptor Consolat. ad Liv. Aug. 273: *Aspiciam regum liventia colla catenis Duraque per saevas vincula nexa manus Et tandem trepidos voltus: inque illa ferocum Invitis lacrimas*

Me dulcis dominae musa Licymniae
Cantus, me voluit dicere lucidum

13. *Licymniae* AB aliique multi, *Lycymniae* Blandinius antiq., alii *Liciniae* vel *Lyciniae*.

decidere ora genis. Spiritus ille minax et Drusi morte superbus Carnifici in maesto carcere dandus erit. — *minacium*] «antequam devicti essent.» Firmat etiam Servius l. l. *Minantium* prope absurdum esset de regibus in collo catenatis atque sic in triumpho ductis. Cfr. Bentleium.

13. «Me vero iubet musa celebrare laudibus illam, quam tu tenerrimo amore amplexaris.» — *dulcis*] accusat. plur. iungendus cum v. *cantus*, non *dulcis dominae*. Unice enim vera constructio est: *Musa voluit me dicere dulcis cantus dominae Licymniae.* Qui iunxerunt *dulcis dominae* vel *dulcis musa*, non satis cogitarunt, v. *cantus* epitheto carere omnino non posse, cum *oculos* quoque et *pectus* non sic nude posita sint. — *Licymniae*] cf. quae diximus in argum. et proleg. pg. XXVIII. Sicuti teste Apuleio Apolog. 106. Catulli Lesbia vero nomine erat Clodia, Tibulli Delia, Plania, Propertii Cynthia, Hostia, Ticidae Perilla, Metella, ita scilicet, ut ad conservandam etiam in amoribus dignitatem matronalem nomini Romano aliud substituerent Graecum eadem syllabarum quantitate: sic statuendum est h. l. *Licymniam* significare Terentiam Maecenatis uxorem, etiam ab Octaviano aliquando amatam, ita ut utrique hic locus eximie placere deberet; ideo autem potissimum Graecum hoc nomen delectum esse, quod simile esset Terentiae fratris L. Licinii Varronis Murenae nomini. Quod autem Sanadonus opinatus est, minime decuisse Horatium uti tam teneris versibus, in quibus laudatorem ab amatore vix discernas, id quidem dictum est ex sensu Francogallorum Sanadoni aequalium, non ex amicitia ea, qua inter se coniuncti erant Horatius et Maecenas. De sponsa Terentia quod acceperunt nonnulli, moribus Romanis videtur adversari desponsae amorem ita depingi, maxime propter illam osculorum mentionem. — Nec vero, si de Maecenatis coniuge interpretamur, *dominae* nomen obstat, nam hoc non minus uxores quam amicas stabiles, ut erant Tibulli, Propertii, Ovidii, non Horatii, nisi fortasse excipias Cinaram, appellare tunc solebant. Sic de coniuge Ovid. Trist. III 3, 23: *Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam.* Licymnia igitur est nova nupta, admodum adulescens ac pulcherrima; et re vera formosissima mulier erat Terentia, cuius amore captus erat Octavianus. (Suet. Oct. 69.)

14. *lucidum Fulgentis*] ut c. I 22, 23: *Dulce ridentem.* c. II 19, 6: *turbidum Laetatur.* c. III 27, 67: *Perfidum ridens.* Etiam in Satiris. (I 8, 41: *resonarent triste et acutum.*) Repeti hic usus adiectivorum potest inde ab Homero Il. *B* 269: ἀχρεῖον ἰδών, id est, «ita oculos torquens, ut homo inutilis atque stolidus videretur»; sic etiam in locis Horatianis.

15 *bene mutuis*] ut Cic. ad Att. XIV 7: *litterae bene longae.* Tusc. II 44: *dolor bene plane magnus*, et *bien* Francogallorum. *Bene mutuis* igitur est «plene, prorsus, eodem amoris ardore mutuis.» Alii iungunt cum v. *Fidum,* cui rationi repugnare videtur verborum positio ac versiculi compositio.

17. *ferre pedem*] «Cuius summus

Fulgentis oculos et bene mutuis
Fidum pectus amoribus;

Quam nec ferre pedem dedecuit choris
Nec certare ioco nec dare bracchia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianae celebris die.

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes,
Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes

est decor ac venustas in saltatione», quae iamdudum saltem intra privatos parietes in usu erat matronis (ut Semproniae apud Sallustium Cat. 25.), cum antiquioribus temporibus indecora haberetur. Distinguenda a Dianae choris v. 18. haec etiam saltatio domestica, quae a poetis *chori* nomine insignitur, ut Propert. II 34, 42: *ad molles membra resolve choros.* Ceterum similiter Verg. Ge. I 11: *Ferte simul Faunique pedem* cet.

18. *certare ioco*] Nihil impedit quo minus interpretemur de conviviis, in quibus iis, qui iocorum salibus, certis convivis iudicibus, ceteros superarent, praemia proposita essent. De saltationis genere aliquo accipi nequit et propter verba ipsa, in quibus hoc non inest, nec ter saltationem commemorare poterat poëta. — *dare bracchia*] Haec maxime demonstrant matronam Romanam hic significari. quibus solis ducere licebat sacros Dianae choros, una cnm virginibus ingenuis. A. P. 232: *Ut festis matrona moveri iussa diebus.* Cfr. c. III 14, 11. IV 6, 31.

19. *Ludentem*] *Ludum* choreas illas vocat propter gestus ac motus varietatem. Sic *παίζειν* Hom. Hymn. Apoll. 201. et Verg. ecl. 6, 27: *Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres Ludere. — nitidis*] «festo ornatu decoris.»

20. *Dianae celebris*] «cuius dies festus magna populi frequentia celebratur.» Tibull. IV 4, 23: *Phoebe, - - Iam celeber, iam laetus eris.*

21. *Achaemenes*] heros, mythicus conditor stirpis Achaemenidarum inter Persas. Cfr. Herod. VII 11., cui est Cyri proavus. Plato Alcibiad. I. p. 120. E. Persei filium appellat Nicolaus Damasc. in Etym. M. v. *Ἀχαιμένης* p. 180, 40.

22. *Mygdonias*] A Mygdone, prisco rege, pars Phrygiae magnae appellabatur Mygdonia. Il. *Γ* 185: *Ἔνθα ἴδον πλείοτους Φρύγας, ἀνέρας αἰολοπώλους Λαοὺς Ὀτρῆος καὶ Μύγδονος ἀντιθέοιο.* Pausan. X 27: (*Ἀπὸ Μίγδονος*) *ποιηταῖς Μύγδονας ὄνομα ἐπὶ τοῖς Φρυξὶ τίθεσθαι καθέστηκεν.*

23. *crine*] Anthol. Pal. I 205: *Ἀντὶ βοὸς χρυσέου τ' ἀναθήματος Ἴσιδι τούσδε Θήκατο τοὺς λιπαροὺς Παμφίλιον πλοκάμους.* — Bentleius atque interpretes nonnulli Germanici acceperunt, ac si esset *uno crine*, cum tamen nihil frequentius sit quam *crinis* sing. collect. pro *crinibus.* Illa certe nimia exaggeratio videtur. In eandem prorsus imaginem incidit Hafis apud Iones Poes. Asiat. p. 367: *Tametsi amica nos nihil aestimet, tamen orbi terrarum non permutemus crinem illius capitis.* Vide Lorenz ad Plaut. Mostell. pg. 229.

24. *Arabum*] c. I 29, 1: *beatis Arabum gazis.* Verg. Ge. II 115: *Eoasque domos Arabum.* Propert.

Permutare velis crine Licymniae,
Plenas aut Arabum domos,

Cum flagrantia detorquet ad oscula
Cervicem aut facili saevitia negat,
Quae poscente magis gaudeat eripi,
Interdum rapere occupet?

25. *Cum* codices plerique (ABMORTγ aliique), *Dum* pauci (φψ Graev. Voss. al.) prob. Bentley, Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller. — 28. *occupet* cod. fere omnes defend. Fr. Bücheler l. l., rec. O. Keller ed. 1. 3., Kiessling; *occupat* b corr., Graevianus, Vossianus, Lipsiensis paucique alii, prob. Bentley, Meineke, Haupt, L. Müller, O. Keller ed. 2 et epileg. pg. 155.

II 10, 16: *Et domus intactae te tremit Arabiae.* Attamen h. l. cum Frankio de expeditione in Arabiam a Caesare suscipienda cogitare noli. Memorat tres populos orientales propter opes «barbaricas» a poëtis saepe celebratos. Prima huius comparationis sedes est apud Sapphonem fr. 85 Bgk.: *Ἔστι μοι κάλα πάϊς, χρυσίοισιν ἀνθέμοισιν Ἐμφέρην ἔχοισα μόρφαν, Κλῆϊς ἀγαπάτα, Ἀντὶ τᾶς ἐγὼ οὐδὲ Λυδίαν παῖσαν οὐδ' ἐράνναν.*

25. *flagrantia*] «ardentia,» a cod. satis munitur contra aliorum *fragrantia*, «bene olentia», id quod de Maecenatis osculis dictum prope ridiculum est. — . *detorquet*] hic quoque suam servat significationem: «a solita colli positura recta ita se deflectit, ut mariti amantis osculis occurrat.» — Martial. IV 22, 7: *luctantia carpsi Basia.* — De diaeresi neglecta cf. ad c. I 18, 16.

26. 27. *facili*] «simulata et propterea haud aegre exoranda.» — *Quae poscente magis*] Cum propter caesurae vim *magis* a *poscente* separari et ad *gaudeat* pertrahi nequeat, simpliciter sic exponendum iudico: «magis quam poscens.» Nimirum hoc dicit: «Cupide tu eam poscis oscula; cupidius etiam ea sibi gaudet eripi Licymnia, propter quem ardorem ipsum semper carior tibi fit.» Alii, *magis gaudeat* iungentes, *poscente* explicarunt *a poscente.*

28. *occupet*] *φθάνοι ἂν ἁρπάζουσα.* Sic codices optimi, ac mihi certe concinnius videtur, ut idem modus servetur, quam ut legentes *occupat* regredi cogamur ad partic. *cum.* Ceterum sententiarum seriem perturbavit, qui signum interrogationis posuit post vv. *crine Licymniae,* virgulam post v. *domos.* Nexus enim hic est: «Num tu velis pro Licymniae crinibus gazas illas barbaricas accipere tum, cum eius basiis frueris?»

CARMEN XIII.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicumque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum

XIII. Inscr. volg. *In arborem, cuius casu in agro Sabino paene oppressus est.* — *Ad arborem* BT. — *Ad arborem cuius casu paene perierat, a qua oppressus eam exsecratur* b. — *Ad arborem apeutire* (sic: id est, ἀπευκτική.) *tetracolos* S. — *Ad arborem cuius casu paene perierat* c. — 1. *Illum, et nefasto* N. Heinsius, *Illum, o, nefasto* Bentl. coni., *Illum, nefasto* Buttmannus.

XIII. Non sine festiva quadam hyperbola arborem exsecratur, cuius casu paene oppressus erat in agro suo Sabino; deinde immoratur in sententia de incertis vitae casibus desinitque in contemplanda piorum beatitudine, maxime cum aures praebent Alcaei et Sapphus carminibus. Ter autem praeterea illius periculi mentionem facit: c. II 17, 27. III 4, 27. III 8, 8. Quo tempore hoc carmen composuerit, inde elucet, quod anno post Maecenatem invitavit; illud autem carmen III 8 anno 725, itaque hoc nostrum anno 724 compositum est. Primis igitur carminibus Alcaicis adnumerandum est, id quod metrica etiam neglegentia quadam comprobatur: vide ad v. 27.

1. *Ille et*] Constructio est: *Ille et nefasto te posuit die, Quicumque primum posuit* (plantavit), *et* (postea) *produxit sacrilega manu.* Sic facillime amovetur coniectura et Bentlei *Illum, o, nefasto* et Buttmanni *Illum, nefasto* et Lowthii de poesi Hebr. p. 153. ed. Rosenmüll. ratio, qui distinguit: *Ille et (nefasto - - pagi)*, *Illum et*, quasi voluisset scribere *Ille et fregit,* tum impetu lyrico abreptus, interrupto priore consilio, ita perrexisset; *Illum et-crediderim Fregisse.* At talia ἀνακόλουθα ab Horatiano dicendi genere prorsus abhorrent. — Addo veterem Commentatorem cod. Franeq. apud Bosium p. 38: «Arbor, ille quicumque primum produxit te in nepotum perniciem et opprobrium pagi, posuit te et nefasto die et sacrilega manu.» — *nefasto*] Cfr. c. I 35, 35. H. l. est ἀποφράς, dies ater, funestus, usu, qui per poetas maxime invaluisse videtur. Gell. N. A. IV 9: *Religiosi - dies dicuntur tristi omine infames impeditique; - - quos multitudo imperitorum prave et perperam nefastos appellant.* Attamen iam Liv. VI 28: *terra - nefasta victoriae suae.*

3. 4. *Produxit*] «coluit, educavit, curavit, ut cresceres, velut eo consilio, ut aliquando *nepotum,* posteriorum, alicui incideres, quo facto perpetua infamia premeret totum pagum. Explicare non debemus: «qui te crescere passus est;» cum in tali veluti concessione *sacrilegae manui* locus non sit. — *pagi*] Mandelae, quo pertinebat Horatii Sabinum.

6. *Fregisse cervicem*] «strangu-

Perniciem opprobriumque pagi;

Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis; ille venena Colcha

Et quidquid usquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui statuit meo
Te triste lignum, te caducum

lasse patrem»; ut Sall. Catil. 55 *frangere gulam laqueo;* Cic. Verr. Accus. V 110: *Praetorem tu accusas? Frange cervices.* Cfr. epod. 3, 1. — *penetralia*] pr. adiectivum, unde Vergil. Ge. I 379. dixit: *tectis penetralibus,* Aen. II 297. *adytis-penetralibus.* «Intimam aedium partem (ubi erant Penates, qua re augetur scelus) noctu sparso hospitis cruore polluit.» Proximum autem parricidio est laedere Iovem Hospitalem.

8. *venena Colcha*] forma poetica, ut Ovid. Met. XIII 24: *Colcha carina.* (Adde Plat. Euthyd. 285 C.: *τῇ Μηδείᾳ τῇ Κόλχῳ.* (Sunt venena, qualia fuerant Medeae Colchidis, praesentissima. Epod. 17, 35: *Cales venenis officina Colchicis.* Seneca *letales* Medeae *herbas* vocat Med. 269.

10. *Tractavit*] Venena *tractare* idem quod praeparare, miscere. Zeugma facillimum est, ut ex v. *tractavit* ad vv. *Et quidquid usquam concipitur nefas* eliciamus v. *patravit.* — *agro qui statuit meo*] Cum vi repetit initium *ille te-posuit;* nam transplantandi notio, ut volunt quidam, in verbo *statuere* non inest. Nova autem notio accedit: «in *agro meo*».

11. *triste*] Non infelix ea significatione qua ruscum, rubus, pirus silvaticus (v. Macrob. Sat. III 20, 3), sed «noxium ac sceleratum», ut Verg. ecl. 3, 80: *Triste lupus stabulis.* — *caducum*] «quod aliquando casurum est vel erat.» Sic. c. III 4, 44. Vergil. Aen. X 622: *caduco-iuveni* «mox casuro.» Ovid. Met. IX 651: *frondes caducas.* Alibi significat «instabilis, fluxus, vanus», ut Ovid. Met. IX 597. *spes caducas,* Fast. I 181. *caducas-preces* dixit.

14. *Cautum*] Iunge: numquam ab homine satis *cautum est,* caveri potest, singulas *in horas.* Noli vero lacerare orationem sic: «*Quid quisque vitet in horas, numquam* cet.» — Frequens ista *γνώμη* de incertis atque celeribus Fortunae vicissitudinibus varieque expressa est. Sic Pindarus Olymp. 7, 94: *ἐν δὲ μιᾷ μοίρᾳ χρόνου Ἄλλοτ᾽ ἀλλοῖαι διαιθύσσοισιν αὖραι.* — *navita-Poenus*] Sidonius vel Tyrius. Sophocl. fragm. 756. Dind.: *Φοῖνιξ ἀνήρ, Σιδώνιος κάπηλος.* — *Bosporum*] Thracium Ponti fretum, *τὸ Βυζαντιακὸν στόμα,* rapido aquarum cursu et procellis infame. c. III 4, 30: *Insanientem navita Bosporum Temptabo.*

15. 16. *ultra - - aliunde*] relicto videlicet Bosporo, in Ponto vel, ubi revertitur, in mari Aegaeo vel ex alia aliqua parte. Vix dicere licet omissa coniunctione *ultra aliunde timet;* itaque haud scio an recte cum Lachmanno scribendum sit *ultra timetve aliunde,* i. e. ultra timet timetve aliunde, de quo usu disseruimus ad c. I 30, 6. Simul difficultas metrica sublata est, de

In domini caput inmerentis.

Quid quisque vitet, numquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosporum
Poenus perhorrescit neque ultra
Caeca timet aliunde fata;

Miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum
Robur: sed inprovisa leti
Vis rapuit rapietque gentis.

Quam paene furvae regna Proserpinae

15. *Poenus* cod., *Thynus* coniec. Lachmann, prob. Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling. — 16. *timet* codices omnes, *timetque* Axtius ad Vestric. pg. 112; *timetve* Lachmannus ad Lucret. pg. 87 prob. Haupt (Vahlen *timet*), L. Müller, Lehrs, Kiessling. — 17. *celerem*] *reducem* Bentlei suspicio.

qua vide proleg. pg. LIV. — *Caeca*] quorum causae ignorantur; sic saepissime poetae loquuntur, et iam Cic. de orat. II 357: *res caecas et ab aspectus iudicio remotas conformatio quaedam notat;* id. de lege agr. II 36: *cur hoc tam est obscurum atque caecum?*

17. *Miles*] qui Parthi fugam timet, alius non poterat esse nisi Romanus; id quod consulto non additur, cum insit vel in vv. *Italum robur.* — *sagittas*] sublimi imagine eundem Israelitarum timorem a *pharetratis* Assyriis (c. III 4, 35.) expressit Ieremias 5, 14: *Ἡ φαρέτρα αὐτῶν ὡς τάφος ἀνεῳγμένος.* — *celerem*] Bentleius coniectans *reducem fugam* poetam correxit, non librarios; neque tamen *ἐπίθετον* illud est otiosum ideoque reprehendendum. «Tum, cum minime exspectant Romani, fugam simulatam capessunt Parthi, ut incaute sequantur hostes, ipsi autem denuo tenso arcu, statim versis equis redeuntes maiore cum impetu in eos incursent.» Quod cum scirent Romani, ipsa illius fugae celeritas iis erat formidolosa; etenim quo celerior erat, eo etiam insidiosior. Verg. Ge. III 31: *Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis.* Ovid. a. a. III 786: *Ut celer aversis utere Parthus equis.* Seneca Oedip. 118: *Vidit et versos equites, sagittis Terga fallacis metuenda Parthi.* Claudian. IV. Honor. 531: *Scis - - refugo quae sit fiducia Partho.* Stat. Silv. I 4, 78: *arcuque horrenda fugaci - - Armenia.*

18—20. *Italum Robur*] Orelli cum aliis esse voluit carcerem roboreum, Tullianum quem describit Sallust. Catil. 55., in quem nudus detrusus est etiam Iugurtha. Liv. XXXVIII 59: *Ut in carcerem inter fures nocturnos et latrones vir clarissimus* Scipio *includatur et in robore et tenebris exspiret.* Tacit. Ann. IV 29: *robur et saxum aut parricidarum poenas minitari.* Cfr. Festus in v. *Robur.* Rectius alii expo-

Et iudicantem vidimus Aeacum
Sedesque discretas piorum et

23. *discretas* Scdφψ Leidensis, Vossianus, Lipsiensis, omnes codices Cruquii duobus Blandiniis exceptis, omnes Bentlei excepto uno ex recentissimis, rec. Bentley, Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Kiessling; *discriptas* ABO, duo Blandinii, vindicavit O. Keller; *descriptas* RTbγ Argentoratensis, Dessauiensis, Monacensis aliique.

suerunt *ῥώμην*, «fortissimos milites populi Romani ex omni Italia delectos». — *rapuit rapietque*] Aliquotiens hac compositione utitur Horatius: epist. I 2, 43: *Labitur et labetur;* I 7, 21: *tulit et feret.*

21. *furvae*] Iam Festus notavit similem sonum vv. *furvus, fuscus, fuligo, fumus, funus.* Gellius (N. A. I 18, 4) apud Varronem legit: *veteres Romani furvum atrum appellaverunt.* Acronis Scholion cod. Aγ et Cruquii commentator *furvum* mysticum nomen dicunt, alii ad *Furias* referunt; constat furvum vocari quidquid ad inferos pertinet; vide Preller-Jordan, mythol. Roman. I 52. Martial. VI 58, 3: *O quam paene tibi Stygias ego raptus ad undas Elysiae vidi nubila fusca plagae.* Senec. Hercul. fur. 549: *Qua spe praecipites actus ad inferos, audax ire vias inremeabiles, vidisti Siculae regna Proserpinae?* Hoc Senecae et nostro Horatii loco *Proserpina* primam syllabam corripit, ceteris ceterorum poetarum et ipsius Horatii (c. I 28, 20; sat. II 5, 110) producit.

22. *Aeacum*] Achillis avum. Plat. Gorg. p. 524. A.: *καὶ τοὺς μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας Ῥαδάμανθυς κρινεῖ, τοὺς δὲ ἐκ τῆς Εὐρώπης Αἰακός· Μίνῳ δὲ πρεσβεῖα δώσω ἐπιδιακρίνειν, ἐὰν ἀπορῆτόν τι τὼ ἑτέρω.*

23. *discretas*] a Tartaro. Orcus enim apud posteriores ex Elysio (diverso ab Homerico Odyss. δ 563) et Tartaro constat. Stat. Theb. IV 524: *Et Styx discretis interflua Manibus obstat.* Verg. Aen. VIII 670: *Secretosque pios.* — Firmat hanc lectionem Lactant. Inst. VII 7: *Esse inferos Zenon Stoicus docuit et sedes piorum ab impiis esse discretas.* Meliores codices habent *discriptas* vel *descriptas* i. e. *separatione assignatas,* ut Cic. de legibus III 44: *descriptus populus censu, ordinibus, aetatibus plus adhibet ad suffragium consilii, quam fuse in tribus convocatus;* atque haec erat scholiorum lectio, Porphyrio explicavit 'separatas;' sed ad nostri loci sententiam aptior est lectio *discretas* i. e. remotas a sedibus et contagione impiorum.

24. *Aeoliis*] Poetae Lesbii Alcaeus et Sappho Aeolica dialecto utebantur. Iam Pindarus fr. 106. 107 Brgk. de beatorum in Orco διαγωγῇ· *Καὶ τοὶ μὲν ἵπποις γυμνασίοις τε, τοὶ δὲ πεσσοῖς, Τοὶ δὲ φορμίγγεσσι τέρπονται.* — *querentem*] quod sibi in amore non responderent. Fragm. 40 sq. Brgk: *Ἔρος δαὖτέ μ' ὁ λυσιμέλης δόνει, Γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον. Ἄτθι, σοὶ δ' ἔμεθεν μὲν ἀπήχθετο Φροντίσδην, ἐπὶ δ' Ἀνδρομέδαν πότῃ.* Maximus Tyr. 24, 9: *Νῦν μὲν ἐπιτιμᾷ Σαπφὼ (Γοργοῖ καὶ Ἀνδρομέδᾳ ἀντιτέχνοιν), νῦν δὲ ἐλέγχει καὶ εἰρωνεύεται αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ Σωκράτους. Τὸν Ἴωνα χαίρειν φησὶν ὁ Σωκράτης. Πολλά μοι τὰν Πολυανακτίδα παῖδα χαίρειν, Σαπφὼ λέγει. - - Ὅ τι ἐκείνῳ Ἀλκιβιάδης καὶ Χαρμίδης καὶ Φαῖδρος, τοῦτο τῇ Λεσβίᾳ Γυριννὼ καὶ Ἀτθὶς καὶ Ἀνακτορία.* Ovid. Her. 15, 17.

Aeoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus,
Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.

Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbrae dicere; sed magis

praeterea *vilis*, ait Sappho, *mihi candida Cydno.*

26. *sonantem*] Similiter de Anacreonte (Simonides) 184, 9. 10 Bgk: *Μολπῆς δ' οὐ λήθη μελιτερπέος, ἀλλ' ἔτ' ἐκεῖνον Βάρβιτον οὐδὲ θανὼν εὔνασεν εἰν 'Αΐδῃ.* — *aureo*] Sic Pind. Nem. 5, 24: *φόρμιγγ' Ἀπόλλων ἑπτάγλωσσον χρυσέῳ πλάκτρῳ διώκων.* Eurip. Herc. fur. 351: *Φοῖβος - - τὰν καλλίφθογγον κιθάραν ἐλαύνων πλήκτρῳ χρυσέῳ.*

27. 28. Nota versiculum minus politum: *Alcaee, plectro dura navis.* «In eo versuum systemate, quod Horatio prae ceteris placuisse videmus, colon tertium post quintam syllabam ea condicione inciditur, ut sexta teneat vocabulum monosyllabum, hoc modo: *Excepit ictus* [*pro*] *pudicis.* Hoc in cultissimis carminibus secutus est, neglexit in quibusdam, quae cur omnia primo et secundo libro inseruerit, miror.» Lachmann, epist. ad Franke in Fastis Horat. pg. 238, opusc. pg. 79 sq. Conf. etiam supra ad c. 1 26, pg. 150. — *fugae*] «exsilii.» — *belli*] Cfr. prolegom. pg. XXXI sq.

29. *Utrumque*] Exstant (Aristotel. rhetor. A 9 pg. 1367) etiamnunc carminum reliquiae, in quibus Alcaeus Sapphonem, haec illum alloquitur. Alc. fr. 55 Bergk: *Ἰόπλοκ' ἄγνα μελλιχόμειδε Σάπφοι, Θέλω τι Fειπῆν, ἀλλά με κωλύει αἴδως.* Respondet Sappho recusatque fr. 28 Bgk: *αἰ δ' ἦχες ἔσλων ἵμερον ἢ κάλων, καὶ μήτι Fείπην γλῶσσ' ἐκύκα κάκον, αἴδως κέ σ' οὐ κίχανεν ὄππατ', ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίως.* — In celebratisssimo vase Panettierano (*Boll. dell' Inst. arch.* 1838. p. 17.) Sappho et Alcaeus cum Baccho atque *Μέθῃ* consociantur; sine aliis figuris poeta et poetria e regione sibi stantes lyras pulsant apud Millingen *Mon.* I. Tab. 33. et 34., ex quadam quasi utriusque *ἀποθεώσει.* — *sacro - silentio*] Talia eos cecinisse fingit, quae digna essent, ut, ubicumque audiebantur, *sacro silentio* exciperentur, quasi res divina ageretur. Erat enim cantus tam divinus, ut ab ipso Musarum ore profectus videretur.

30. 31. *magis Pugnas*] Multitudinem magis allicere et delectare solent *τὰ στασιωτικὰ καλούμενα τοῦ Ἀλκαίου ποιήματα* (Strab. XIII 617.) quam tenerae amoris querimoniae ac tenues illae Sapphus *χάριτες μετὰ σωφροσύνης.* Demetr. Phal. de Eloc. § 167: *Ἡ Σαπφὼ περὶ μὲν κάλλους ᾄδουσα καλλιεπής ἐστι καὶ ἡδεῖα· καὶ περὶ ἐρώτων δὲ καὶ ἔαρος καὶ περὶ ἀλκυόνος· καὶ ἅπαν καλὸν ὄνομα ἐνύφανται αὐτῆς τῇ ποιήσει· τὰ δὲ καὶ αὐτὴ εἰργάσατο.* Ovid. in Sapphus Epist. Her. 15, 27: *Pegasides blandissima carmina dictant, - - Nec plus Alcaeus, consors patriaeque lyraeque, Laudis habet, quamvis grandius ille sonet.* — *tyrannos*] Sic in Pittacum invehitur fr. 37. Brgk: *Τὸν κακοπάτριδα Πίττακον πόλιος τᾶς*

Pugnas et exactos tyrannos
Densum umeris bibit aure volgus.

Quid mirum, ubi illis carminibus stupens
Demittit atras belua centiceps
Auris et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?

32. *umeris*] *avida* Bentlei suspicio. — *bibat* B.

διχόλω καὶ βαρυδαίμονος Ἑστάσαντο τύραννον μέγ᾽ ἐπαινέοντες ἀόλλεες.

32. *Densum umeris*] ita constipatum, confertum, ut umeri umeros tangat. Verg. Aen. X 361: *Concurrunt: haeret pede pes densusque viro vir.* — *bibit aure*] «Audit cupidissime.» Propert. III 6, 8: *suspensis auribus ista bibam.* Ovid. Trist. III 5, 14: *auribus illa* (verba) *bibi.* Verg. Aen. IV 359: *auribus hausi.*

33. *ubi*] id est, «siquidem ibi.» Iunge *stupens illis carminibus,* ut sat. I 4, 28: *stupet Albius aere.* ib. II 2, 5: *stupet insanis acies fulgoribus.* II 7, 95: *Pausiaca torpes, insane, tabella.*

34. *Demittit*] adulaturus — is qui plerumque coercet et minitatur — ut apud Homerum Argos Ulixis *ρ* 302 *οὔατα κάββαλεν ἄμφω.* Poetica autem licentia usus fingit etiam damnatos poetarum in piorum sedibus collocatorum cantus exaudire. — *belua centiceps*] Hesiodus Theogon. v. 312. Cerberum ex Typhaone et Echidna natum vocat *Ἀΐδεω κύνα χαλκεόφωνον Πεντηκοντακάρηνον.* Sophocl. Trachin. 1098: *Ἅιδου τρίκρανον σκύλακα,* id quod fere Latini poetae adoptaverunt. «Centum Cerberi capita praeiverat Horatio Pindarus, si fides Venetis interpretibus A et B ad Iliad. *Θ* 368. Cfr. Pindari Fr. incert. 162.» Naekius in Progr. 1821 (opusc. I pg. 75). Etiam Tzetzes ad Lycophr. 678: *ὁ κύων τοῦ Ἅιδου, ὃς ἔχει ἑκατὸν κεφαλάς.* Et variabant in talibus. Sic Schol. Hesiod. Theog. 313: *τὴν Ὕδραν* (Lernaeam, Cerberi sororem) *Ἀλκαῖος μὲν ἐννεακέφαλόν φησι, Σιμωνίδης δὲ πεντηκοντακέφαλον.* De centum anguibus eius caput munientibus h. l. non cogitandum cum Scholiastis. «Horatii sensum recte perceperat Seneca sive alius scriptor in eo libro, qui Apocolocyntosis inscribi solet, ubi *belua centiceps* describitur *villos horrendos,* id est, serpentes in cervice et tergo natos *excutiens*; quippe tenendum est in tergo plerumque Cerberi, non in capite, ut Horatius c. III 11, 17. facit, serpentes poni.» Naekius l. l. Conferatur etiam Antonii Zingerle comment. de scriptorum lat. locis, qui ad poenarum apud inferos descriptionem spectant, in opuscul. fascic. III (a. 1882) pg. 61 sqq.

35. *intorti*] Cum v. *anguis* apud poetas plerosque feminini sit generis, H. Peerkamp volebat *intortae;* sed Horatius in hac re et aliis usitatiora sequitur; scriptorum enim maiori parti *anguis* est generis mascul.; vide Neue grammat. lat. I^2 pg. 612.

36. *Eumenidum - angues*] Pausan. I 28, 6: *Πλησίον δὲ ἱερὸν θεῶν ἐστιν, ἃς καλοῦσιν Ἀθηναῖοι Σεμνάς, Ἡσίοδος δὲ Ἐρινῦς ἐν Θεογονίᾳ. Πρῶτος δέ σφισιν Αἰσχύλος δράκοντας ἐποίησεν ὁμοῦ ταῖς ἐν τῇ κεφαλῇ θριξὶν εἶναι· τοῖς δὲ*

Quin et Prometheus et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono;
Nec curat Orion leones
Aut timidos agitare lyncas.

38. *laborum* MSb, c dcorr. γ et Parisinus λ (saec. IX—X bonae notae), Cruquii omnes, in his Blandinius antiquissimus, Lipsiensis, Leidensis, Dessauiensis, Acron., edit. veteres praeter Lambinum, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Munro, Schütz; *laborem* ABORT pr. c, pr. d, Porphyrion, Lambinus, Bentley, O. Keller, (in tribus exemplis a. 1864. 1878. 1885 editis), Ad. Kiessling.

ἀγάλμασιν οὔτε τούτοις ἔπεστιν οὐδὲν φοβερὸν οὔτε ὅσα ἄλλα κεῖται θεῶν τῶν ὑπογαίων. Aeschyl. Choeph. 1048: *αἵδε Γοργόνων δίκην Φαιοχίτωνες καὶ πεπλεκτανημέναι Πυκνοῖς δράκουσιν.* Orpheo Hymn. 69. sunt *ὀφιοπλόκαμοι.* Catull. 64, 193: *Eumenides, quibus anguino redimita capillo Frons exspirantis praeportat pectoris iras.* — Contemplator Furiae Orestem persequentis imaginem apud Millingen Cohill T. 29. — *recreantur*] «levantur, cessant a perpetuo motu, quo circum Eumenidum capita vibrantur.»

37. *Prometheus*] Apud Aeschylum Prom. 1016. propter ignis furtum fulmine deicitur subter saxi, cui affixus est, ruinam, post longum tempus ad aquilae morsus perpetiendos in lucem retrahendus, tandem tamen ab Hercule liberandus. Horatius vero de eo ita loquitur, ac si in Tartarum praecipitatus ibi mansisset, ut c. II 18, 35. Verba autem Aristotelis (Poet. 18): *τὸ δὲ τέταρτον (γένος τῆς τραγῳδίας) οἷον αἵ τε Φορκίδες καὶ Προμηθεὺς καὶ ὅσα ἐν Ἅιδου*, ad hunc locum minime pertinent, cum hoc dicat, «tragoediae de Prometheo (ut tractatae sunt ab Aeschylo), et eae omnes, quarum scena saltem ex parte in Orco est cet.,» non vero: «Prometheum in Orco retineri.» — *Pelopis parens*] Tantalus, Od. λ 582.

38. *laborum decipitur*] Ex Graeca constructione, *κλέπτεσθαι τῶν πόνων*, et Plautina *fallor sermonis* Epid. 239, id est, obliviscuntur poenarum. Et hanc lectionem confirmant Acro, Porph. Comm. Cruq. Pro altera minus probanda *laborem* afferunt Sat. II 7, 114: *Iam vino quaerens, iam somno fallere curam;* item Sat. II 2, 12. et Ovid. Met. VI 60: *studio fallente laborem;* itaque, ut «decipere, fallere laborem» dicatur, sic etiam posse dici: «decipior laborem.»

39. *curat*] Alioquin, ut ait Verg. Aen. VI 654: *cura - - eadem sequitur tellure repostos.* — *Orion*] c. III 4, 71: *Temptator Orion Dianae.* Odyss. λ 572: *Ὠρίωνα πελώριον εἰσενόησα, Θῆρας ὁμοῦ εἰλεῦντα κτλ.* — Orionis laeva manu leonem per caudam arripientis et clava conficientis reperies apud Inghirami *Gall. Om.* III. p. 207. Ad omnes autem Inferorum res hic memoratas cfr. vas Canusinum in Müller *Denkm.* IV. N. 275.

40. *timidos - - lyncas*] *Fugacis* vocat c. IV 6, 33. Feminino genere usurpant Vergilius, Plinius, Statius, sed Priscianus VI 5. diserte affert ex h. l. masculinum. Contra cfr. Verg. Ge. I 183: *oculis capti - - talpae.*

CARMEN XIV.

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni, nec pietas moram
Rugis et instanti senectae
Afferet indomitaeque morti.

XIV. Inscr. volg. *Ad Postumum.* — *Ad Postumum de celeritate* (*brevitate* b) *vitae* BbSTc.

XIV. Postumus quis fuerit frustra quaeritur, nec constat fueritne idem atque ille ad quem Propertius eleg. III 12 scripsit. Veri simile est (v. Fr. Bücheler in mus. rhenan. v. 37, 1882, pg. 234) non certum aliquem appellari, sed quemlibet nobili genere natum et in fortunis prudenter adhibendis cautum. Similis est igitur eius de quo Martialis epigr. II 23: *non dicam, licet usque me rogetis, quis sit Postumus in meo libello.* Tales igitur homines hoc carmine Horatius admonet ne nimis anxii sint in capiendis vitae voluptatibus et ut mortis memores copiis suis fruantur. — Propter metricam neglegentiam (v. 11, de qua vide ad c. I 26, pg. 150), propter sermonis quandam audaciam (*enaviganda* v. 11, *illacrymabilem* v. 6 collato c. IV 9, 5, *merum potius cenis* alia hoc carmen primis alcaicis adnumerandum est, ut anno fere 723 vel 724 scriptum videatur.

1. *Postume, Postume*] In appellatione iterata haec inest vis: «Probe, quaeso, expende ac recogita, quae dicam!» *Ἀναδιπλώσεως* istius iam Graecis usitatae insigne exemplum praebet Sapphus illud: *Παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῖσ᾽ ἀποίχῃ;* (fr. 109 Bgk.)

2. *Labuntur*] «sensim, nobis eorum decursum vix animadvertentibus·» Ovid. Fast. VI 771: *Tempora labuntur tacitisque senescimus annis.* -- *pietas*] *εὐσέβεια, θρησκεία θεῶν.* Cfr. c. IV 7, 24.

3. *instanti senectae*] Seneca Praef. ad Quaestt. nat. L. 3: *Premit a tergo senectus.* Mimnermus 4, 4: *ὀλιγοχρόνιον γίνεται ὥσπερ ὄναρ Ἥβη τιμήεσσα· τὸ δ᾽ ἀργαλέον καὶ ἄμορφον Γῆρας ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτίχ᾽ ὑπερκρέμαται.*

4. *indomitaeque morti*] «inevitabili cui nemo resistit nec sese subtrahit.» Iliad. *I* 158: *Ἀΐδης τοι ἀμείλιχος ἠδ᾽ ἀδάμαστος.* Aeschylus in Nioba fr. 147. Dind.: *Μόνος θεῶν γὰρ Θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, Οὔτ᾽ ἄν τι θύων οὔτ᾽ ἐπισπένδων ἄνοις, Οὐ βωμός ἐστιν οὐδὲ παιωνίζεται· Μόνου δὲ Πειθὼ δαιμόνων ἀποστατεῖ.* Similiter *ἄλλιστον* vocat Orcum Crinagoras Anthol. Palat. II. p. 502. Abou Nohama in Humberti Chrestom. Arab. p. 147: *Ne terrearis, anima mea! Nam utique tu, si rogares prorogationem vitae diei unius ultra metam, quae tibi praefinitur, non exaudireris.*

5. *trecenis*] «Non, si quotidie tres hecatombas Plutoni immoles.» Male cod. aliq. *tricenis*, triginta, prima syllaba longa. Ceterum ne

Non si trecenis quotquot eunt dies,
Amice, places inlacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

Conpescit unda, scilicet omnibus,
Quicumque terrae munere vescimur,

5. *trecenis* cod. unus Blandinius, Vossianus paucique alii, ceteri *tricenis*. — 8. *Geryonen* unus Parisinus (10310, π Kelleri), *Gerionen* BORTφ Argentoratensis, Dessauiensis, maior codicum pars habet *Gerionem*.

prorsus enormis videatur hyperbola, lege Liv. XXII 10: *bubus Iovi trecentis* fieri votum est, — *eunt*] «procedunt atque nobis abeunt.» Epist. II 2, 55: *Singula de nobis anni praedantur euntes.* Plaut. Bacch. 1203: *It dies: ite intro accubitum.* Seneca Med. 399: *segnis hic ibit dies?* — Plutonis imago exstat in praeclaro vase Canusino apud Müller *Denkm.* I. N. 275.

6. *Amice*] Postposita solita anacrusi longa (brevem tamen habet in huius generis versibus quaterdecies), hac allocutione utitur post eas, quae sunt v. 1., quia ea omissa totum carmen merae reprehensionis speciem haberet. Fuit, qui hoc non animadvertens proponeret *dies Annique*, quod per se quoque spectatum ab omni poetica ratione nimium quantum abhorret. Ceterum cfr. II 9, 5: *Amice Valgi.* — *inlacrimabilem*] Formavit v. ad Graecum *ἀδάκρυτος*, *ἄκλαυστος*, «qui tam durus est atque implacabilis, ut ad lacrimas et misericordiam nullo pacto commoveri queat»; similiterque Plauto (Mil. Glor. 544) *incogitabilis* est, qui non cogitat. Vide ad c. IV 9, 26.

7. *ter amplum*] «*τρισώματον*, triplici eodemque ingenti corpore praeditum.»

8. *Geryonen*] Chrysaoris et Callirrhoës filium, *βασιλέα Ἐρυθείας τῆς νήσου τῆς νῦν Γάδειρα καλουμένης.* Schol. Plat. pag. 942. ed. Or. Eurip. Herc. fur. 421: *ὕδρανβέλεσιν ἀμφέβαλλε, τὸν τρισώματον οἶσιν ἔκτα βοτῆρ᾽ Ἐρυθείας.* Lucret. V 28: *tripectora tergemini vis Geryonaï.* Verg. Aen. VI 289: *Gorgones Harpyiaeque et forma tricorporis umbrae.* Imago eius ab Hercule confossi est in *Monum. dell' Inst. arch.* T. V. p. 231. Aliae in Gerhard *Vaseng.* II. T. CIV. B. seqq. Ibi eius nomen scribitur *CAPVFONES.* — *Tityonque*] Hom. Od. λ 576: *Καὶ Τιτυὸν εἶδον, Γαίης ἐρικυδέος υἱόν - Λητὼ γὰρ ἥλκησε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.* Iuppiter Elara, Orchomeni filia, potitus, Iunonis suspicionem veritus, eam in Terra defodit. Terra ingenti statura filium edidit, qui Tityus nominatus est. Hunc Latonae amore captum eique vim afferre conatum vel Apollo vel Diana (Pind. Pyth. 4, 160.) vel ambo sagittis transfixere. In Tartaro ei per tota novem iugera corpus porrigitur. Verg. Aen. VI 596. — *tristi*] Verg. Ge IV 478: *Quos circum limus niger et deformis arundo Cocyti tardaque palus inamabilis unda Alligat et noviens Styx interfusa coercet,* Horatii *compescit,* «inclusos tenet.»

Enaviganda, sive reges
  Sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento Marte carebimus
Fractisque rauci fluctibus Hadriae,
  Frustra per autumnos nocentem
  Corporibus metuemus austrum.

Visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danai genus

14. *rauci* plerique, *raucis* ABO. — 18. *Cocytos* cod. omnes, *Cocytus* editiones ante Bentleium fere omnes, post eum paucae.

9. *omnibus*] Charontis cumbam *θεωρίδα-πάνδοκον* vocat Aeschylus S. adv. Th. 860. Vid. c. II 3, 25 sqq.

10. *munere vescimur*] Hom. Il. *Z* 142: *οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι.* Simonides fr. 5 Bgk.: *εὐρυεδοῦς ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός.* Phanocles 2. in Schneidew. Del. p. 160: *Ἀλλὰ τὸ Μοιράων νῆμ' ἄλλυτον οὐδέ πῃ ἔστιν Ἐκφυγέειν, ὁπόσοι γῆν ἐπιφερβόμεθα.* Seneca Phoen. 221: *aut ullo fruor Almae parentis munere?* — Memor usus Homerici poeta singulari *munere* usus est, quo ante omnia frumentum significatur, nec debebat Wakefield proponere *munera.*

11. *Enaviganda*] in prosa orat. traicienda.» *Enavigare* nove dictum videtur pro «navigare usque ad alteram ripam, sine reversione ac reditu.»

12. *coloni*] «qui agrum alienum colunt, vel mercede (sat. II 2, 115.) vel pensionem domino solventes, Italorum *massaj.*»

13. *Marte carebimus*] «bellorum pericula devitabimus» Conf. II 10, 7: *caret invidenda Sobrius aula.* Quodsi cum Waddelio legas: *Frustra a cruento Marte* (nobis insidiante) *cavebimus*, et imaginem habebis hominis propter ignaviam ridiculi et orationem pedestrem.

14. *rauci fluctibus*] «Frustra etiam a navigatione abstinebimus.» Obtusum ac remurmurantem illum fragorem undarum ad scopulos allidentium *raucum* vocat. — *Hadriae*] Hanc scripturam legitimam esse demonstrat Monumentum Ancyranum, in quo (V 12. 32) bis legitur *Hadrianum mare.*

15. *per autumnos*] Sat. II 6, 18: *Nec mala me ambitio perdit nec plumbeus auster Autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.* Caes. b. c. III 2: *gravis autumnus in Apulia.* Liv. XXV 26: *tempore autumni et locis natura gravibus intoleranda vis aestus omnium fere corpora movit.* Plin. n. h. II 126: *Noxius Auster et magis siccus, fortassis, quia umidus frigidior est.*

16. Iunge *per autumnos metuemus austrum corporibus nocentem;* alii aliter, cf. c. I 3, 7.

17. 18. *languido*] «tardis flexibus labente.» Acheronta et *Κωκυτόν, ὕδωρ ἀτερπέστατον*, proprie flumina Thesprotidis fuisse narrat Pausan. I 17, 5. Iam Pindarus fragm. 107, 8. 9 Bgk. de fluminibus apud Inferos: *Ἔνθεν τὸν ἄπειρον ἐρεύγονται σκότον Βληχροὶ δνοφερᾶς νυκτὸς ποταμοί.* Verg. Ge. IV 478: *limus niger et deformis arundo Cocyti.* Aen. VI 131:

Infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.

Linquenda tellus et domus et placens
Uxor, neque harum quas colis arborum
Te praeter invisas cupressos
Ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus et mero

20. *Sisyphus* codicum maior et melior pars, *Sisyphos* vel *Sisiphos* φψ paucique alii. — 24. *Ulla* cod. plerique, *Vita* φψ Leidensis, Einsidlensis, Lipsiensis.

Tenent media omnia silvae Cocytosque sinu labens circumvenit atro. Seneca Herc. fur. 686: *Palus inertis foeda Cocyti iacet.* — *Danai genus*] Ovid. Met. IV 462: *Molirique suis letum patruelibus ausae Assiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.*

19. 20. *damnatus - - laboris*] cf. Dräger Syntax I[2] p. 486. — *Sisyphus*] Hom. Od. λ 503. Axiochus p. 371. E.: *ἔνθα χῶρος ἀσεβῶν καὶ Δαναΐδων ὑδρεῖαι ἀτελεῖς καὶ Ταντάλου δίψος καί Τιτυοῦ σπλάγχνα καὶ Σισύφου πέτρος ἀνήνυτος.* Sisyphi saxum volventis imago Gerhard *Vaseng.* II. T. LXXXVI.

21. *placens*] Non tam «amabilis» quam «cara, grata.» Lucret. III 895. Suet. Tib. 7: *uxor bene conveniens.*

23. *Te*] Non Postumum quisquis est alloquitur, sed quemlibet lectorem. – *cupressos*] Arbor est Diti sacra atque propterea funebri signo ad domos et circa rogos ditiorum poni solita. Lucan. III 442: *Et non plebeios luctus testata cupressus.* Plantabantur etiam circa tumulos, unde *ἐπίθετα funebris* epod. 5, 18., *feralis* Verg. Aen. II 216., *atra* Aen. III 64. Ovid. Trist. III 13, 21: *Funeris ara mihi, ferali cincta cupressu, Convenit.* Metam. X 141. Apollo ad Cyparissum in arborem mutatum: *Lugebere nobis, Lugebisque alios aderisque lugentibus, inquit.* Vide ad c. I 9, 11.

24. *brevem dominum*] «*δεσπότην ὀλιγοχρόνιον*, per breve tempus latifundia possidentem.» Mire Marcilius comparavit Philistionis illud apud Stobaeum S. 330: *κἂν μυρίων πηχῶν γῆς κύριος ὑπάρχῃς, θανὼν γενήσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων.*

25. 26. *Caecuba*] v. ad c. I 20, 9. — *dignior*] «te, quoniam iis fruetur, cum tu parcas ut sacris.» — Similes sententiae reperiuntur apud Orientales. Ecclesiastes 2, 19: *Heres meus, quem ignoro, sapiens an stultus futurus sit, dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi et sollicitus fui. Et est quidquam tam vanum?* Ecclesiasticus 14, 4: *Qui acervat ex animo suo iniuste aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur.* — *centum clavibus*] Hyperbole pro «diligentissime.»

27. *Tinguet*] «colore vini rubro pavimentum triclinii marmoreum inficiet.» — *Mero - - superbo*] *Mero* ipsi superbia attribuitur eo, quod praestantiae suae conscium quasi insultat pavimento. Etenim loquitur de profusione propter *παροινίαν*

Tinguet pavimentum superbo,
Pontificum potiore cenis.

27. *superbo* codices omnes, in his etiam Blandinii et Bernenses, *superbum* Lambinus 'non nullorum veterum codicum auctoritate fretus'; *superbus* correctus Vatic. A, ut voluerat Barth; *superbis* Lynfordus et Cuningham.

solita in heluorum epulis, fortasse etiam de pytismatis. Cic. Philipp. 2, 105 de Antonio: *natabant pavimenta vino, madebant parietes.* Petron. 38: *plus vini sub mensam effundebatur, quam aliquis in cella habet.* Vitruv. VII 4, 5: *In conviviis Graecorum hibernaculorum et quod poculis et pytismatis effunditur, simul cadit siccescitque.* Iuven. 11, 173: *Qui Lacedaemonium pytismate lubricat orbem.* Neutiquam vero agitur de libatione, de propinatione, de cottabo, ut alii rati sunt. Qui legunt *pavimentum superbum*, intellegunt artificiose tesselatum, ut est Verg. Aen. VII 12: *tectisque superbis*, Aelianus apud Suidam p. 28. Bernhardy: *ὕφει τινὶ ὑπερηφάνῳ.* Minus etiam respiciendae sunt lectiones *superbis*, commendata a Toupio ad Suidam 2. p. 539. (cum *Pontificum - - cenae* per se fuerint *superbae,* opiparae, lautissimae), et *superbus,* (ut *heres - superbus* alio modo patri insultat apud Martialem VIII 44, 12 —15.), cum et *heres* iam habeat *ἐπίθετον dignior* et minus poetice ipse dicatur *superbus* quam merum, quod profundit.

28. *Pontificum potiore*] «potiore eo vino, quod potant pontifices in epulis illis sollemnibus, quae in proverbium abierant.» Martial. XII 48, 12: *Non albana mihi sit comissatio tanti, Nec Capitolinae Pontificumque dapes.* Macrob. Sat. II 9. ubi index cenae Metelli pontificis maximi affertur. Asyndeton autem *superbo - potiore* significat propter hanc ipsam generositatem vinum *superbum* vocari.

CARMEN XV.

Iam pauca aratro iugera regiae
Moles relinquent, undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu platanusque caelebs

XV. Inscr. volg. *In sui seculi luxuriam.* — Om. BT (qui hoc carmen adiungit praecedenti). — *Haec de praesentis vitae luxuria dicit* bc. — *Antiquam severitatem laudans queritur de praesenti luxuria seculi* S.

XV. Dehortatur aequales ab insano magnificas atque amplissimas aedes exstruendi morbo eosque ad antiquam simplicitatem revocare conatur. Cf. c. III 2. 6. 24.

1. 2. *regiae Moles*] «*Regium,* quod regis, *regale,* quod rege dignum est.» Arusianus. Sane hic est «regibus dignae.» Sunt ampla et magnifica aedificia, uti turrem Maecenatianam c. III 29, 10. vocat *Modem propinquam nubibus.* Cfr. Sall. Catil. 13. et 20. Talia autem paullatim coartabant arva fertilia non tam per se ipsa quam propter silvas, porticus, gestationes, ambulationes, leporaria, piscinas, euripos, lacus adiectos. Ac re vera hic villarum luxus, cum domini per maiorem anni partem Romae degerent, in causa fuit, cur sensim desereretur antiqua illa et strenua agri cultura semperque desertior fieret Italia. Martial. epigr. III 47. 58. Tiberius apud Tac. Ann. III 53: *Quid primum prohibere et priscum ad morem recidere adgrediar? villarumne infinita spatia?* cet. Seneca Controv. V 5: *Arata quondam populis rura singulorum nunc ergastulorum sunt.*

3. *visentur*] «cum admiratione conspicientur ex omni parte, ubi spectator constiterit» Mire Scholiastae iungunt *latius visentur.* — *Lucrino*] prope Baias iuxta lacum Avernnm, lacu piscoso ostreisque abundante. — In hoc genere incredibilem in modum insanierant L. Lucullus, Q. Hortensius, C. Hirtius. Aptissime autem piscinas illas luxuriosas comparat cum lacu Lucrino, utpote in quo Octavianus a. u. c. 717 in magnum imperii Romani commodum portum Iulium, «*regis opus*» (A. P. 65.) construxisset; vivaria contra illa privati dumtaxat luxus turpia erant monumenta.

4. *Stagna*] Seneca Controv. IV 5: *navigabilia piscinarum freta.* De piscinis consule Varr. R. R. III 17. Harum amatores, Lucullos, Crassum, Hortensium *piscinarios* vocat Cic. ad Att. I 19, 6. — *platanusque caelebs*] Martiali III 58, 3: *vidua* «quae vitibus maritari non potest propter ramos densos lateque extentos.» Iuvenal. 8, 78 *viduas ulmos.* Noti sunt Romanorum platanones opaci. Plin. epist. I 3. Adeo autem in *geniali* hac arbore (Ovid. Met. X 95.) colenda insaniebant, ut Q. Hortensius

Evincet ulmos; tum violaria et
Myrtus et omnis copia narium
  Spargent olivetis odorem
    Fertilibus domino priori;

Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli

10. *ictus* codices paene omnes, *aestus* d paucique alii. (B omis. *Tum - ictus* et v. 12—20.)

orator vinum platano, quam in Tusculano posuerat, ipse suffunderet. Macrob. Sat. III 13, 1.

5. *Evincet*] «cedere coget agris,» ut Plin. n. h. XVIII 185: *Faba - - evincit herbas (verdrängen).* Ulmi et populi diligenter putatae *maritabantur* vitibus. Plin. XVI 72. *Inter has* (arbores steriles) *atque frugiferas materie vitiumque amicitia accipitur ulmus.* Manil. III 662. (autumni tempore): *Tunc Liber gravida descendit plenus ab ulmo.* — *tum - - Tum*] quae a divitibus illis porro perfici soleant, enumerat, potius quam «modo - - modo,» ut alii explicant. — *violaria*] Varr. R. R. I 35: *violaria in fundo facere non est utile.*

6. *Myrtus*] numero multitudinis ut Verg. Ge. II 64: *Paphiae myrtus;* quocirca minime cum Glareano leg. *myrtusque.* — *copia narium*] «Omnes flores omniaque virgulta, ex quibus suavis odor naribus afflatur.» Schol.: «luxus odorum.» Cfr. Aelian. V. H. XIII 1: *ἀνθέων εἰς ἑορτὴν ὄψεως συντελεῖν δυναμένων.*

7. *olivetis*] «Ex utilibus antea olivetis iam sterilia fient violaria myrteta, rosaria, laureta sive daphnones.» Seneca de Vita b. 17: *Cur arbores praeter umbram nihil daturae conseruntur?* Quintil. VIII 3, 8: *An ego fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia et violas et anemonas, fontes surgentes, quam ubi plena messis aut graves fructu vites erunt? Sterilem platanum tonsasque myrtos quam maritam ulmum et uberes oleas praeoptaverim?* At erutis olivis, ut ait Peerlkamp, ager non amplius est olivetum. Itaque ille hanc stropham totumque carmen Horatio abiudicandum esse censet; sed iniuria censet; nam Hor. non loquitur de deletis olivis. Columella r. r. V 9: *spatium inter ordines minimum esse debet pingui et frumentario solo sexagenum pedum in alteram partem atque in alteram quadragenum; macro nec idoneo segetibus quinum et vicenum pedum.* Itaque dicit Hor.: iam non segetes inveniuntur, ut antea, in olivetis, verum *omnis copia narium.*

9. *laurea*] pro lauro dixit etiam Liv. XXXII 1. Ovid. Met. X 92: *innuba laurus.* De lauri usu in topiario opere v. Plin. n. h. XV 127. In Violantillae domo Stat. Silv. I 2, 154: *Excludunt radios silvis demissa vetustis Frigora*, id est, arbores umbra sua frigus praebentes ex vetustis silvis illuc transpositae. Talia arboreta et *silvas* et *viridaria* sive *viridia* vocabant.

10. *ictus*] Eadem metaphora, qua poetae, imprimis Lucretius, *luminis ictus, verbera solis, tela diei.* Lucan. VII 215: *Miles ut adverso Phoebi radiatus ab ictu* cet., ubi multa exempla congessit Cortius. Eurip. Phoeniss. 169: *φλεγέθων*

Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis veterumque norma.

Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat arcton,

Nec fortuitum spernere caespitem

βολαῖς ἡλίου. Anon. in Stob. Flor. Grot. 393: *θέρμ' ἡλίου τοξεύματα*, nisi quod Horatius omisit v. *solis*, cuius tamen notio inest in v. *fervidos*. Propterea nonnulli substituerunt gloss. *aestus*. — *Romuli*] «quo regnante bina iugera populo Romano satis erant.» Plin. n. h. XVIII 7.

11. *intonsi*] prisci illius Censorii, qui primus Romanorum libros qui exstant de re rustica scripsit et acerrimus priscae disciplinae vindex exstitit. Anno demum u. c. 454. tonsores e Sicilia Romam venerunt. Plin. n. h. VII 211.

13. 14. *brevis*] in prosa orat. «tenuis, exiguus.» — *Commune*] *τὸ κοινόν*, aerarium, ager publicus, vectigalia.

15. *privatis*] non per se accipiendum genere mascul., vel: «metata a privatis hominibus»; vel: «excipiebat privatis (dativ.)»; sed est *ἐπίθετον* v. *decempedis*, perticis X. pedum «quibus in magnificis porticibus exstruendis *privati* nunc utuntur.» Porticus significat adeo longas et latas, ut ad eas commetiendas decempedis opus sit; porticus *publicae* circa theatra ac templa si tam ampla essent non indignaretur.

16. *excipiebat arcton*] «patebat versus septentrionem, qui loca ad se versa *opaca* ac propterea frigidiora reddit.» In huiusmodi porticibus per aestum frigore fruebantur. Seneca Ep. 55, 6: (in villa mea) *speluncae sunt duae magni operis, cuivis laxo atrio pares, manu factae, quarum altera solem non recipit, altera usque in occidentem tenetur.* Sidonius Apollinaris 22, 179: *Porticus ad gelidos patet hinc aestiva triones.* Contra de cenatione hiemali Iuven. 7, 183: *longis Numidarum fulta columnis Surgat et algentem rapiat cenatio solem.* Adde Varr. R. R. I 13, 7: *hi laborant, ut spectent sua aestiva tricliniaria ad frigus orientis, hiberna ad solem occidentem, potius quam, ut antiqui, in quam partem cella vinaria aut olearia fenestras haberet* cet. Lucian. Hipp. 7: *ὁ σοφὸς ὡς ἀληθῶς Ἱππίας τὸν μὲν ψυχροδόχον οἶκον εἰς βορρᾶν προκεχωρηκότα ἐποίησεν, οὐκ ἄμοιρον οὐδὲ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀέρος· τοὺς δὲ πολλοῦ τοῦ θάλπους δεομένους νότῳ καὶ εὔρῳ καὶ ζεφύρῳ ὑπέθηκεν.*

17. 18. *fortuitum*] «ubique facile reperiundum, vilem.« Petronius Carm. min. 4, 8: *At paries circa palea satiatus inani Fortuitoque luto.* Similiter Pindarus Pyth. 4, 35. glaebam vocat *προτυχὸν ξένιον*. «*Fortuitus* i et producit et corripit.» Serv. ad Aen. VI 169. vel potius per synaeresin fit trisyllabum, ut Manil. I 180: *Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris* cet. Vide L. Müller, De re metrica Lat. pg. 258. Ut hic, Phaedrus II 4, 4: *Post fortuitum feles contubernium* cet. — Ex hoc igitur caespite ubivis obvio faciebant antiqui partim parietes

Leges sinebant, oppida publico
Sumptu iubentes et deorum
Templa novo decorare saxo.

et culmina tectorum (Verg. ecl. 1, 69: *tuguri congestum caespite culmen.* Sic Romuli casa stramentis tecta; Verg. Aen. VIII 654: *Romuleoque recens horrebat regia culmo.*); partim alios ad usus adhibebant, veluti ad aras temporarias. Stat. Th. II 246: pauperes litant *caespite nudo*, quod incredibiliter exponunt: «farre». Tibull. II 5, 99: *At sibi quisque dapes et festas exstruet alte Caespitibus mensas caespitibusque torum.* Ceterum poeta id tantum spectavit, ut vivida imagine priscae vitae simplicitatem nobis prae oculis poneret, ut Ovid. Fast. I 203: (prisco tempore) *Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis, Pascebatque suas ipse senator oves. Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem, Nec foenum capiti supposuisse fuit* cet.; atque consuetudinem moresque antiquos potius respexit quam leges scriptas. — *oppida*] muros praesertim atque aedificia publica.

20. *Templa*] «Caesar Octavianus, *veterum legum tenax,* a. 726. censuram agens aedes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit, easque et ceteras opulentissimis donis adornavit, referente Suetonio Octav. 30.» Franke, qui hinc recte colligit, eodem illo tempore hoc carmen compositum esse. — *novo decorare saxo*] «recens e lapicidinis exciso ad templa construenda.» Cfr. Cic. pro Flacco 28: *Haec ratio ac magnitudo animorum in maioribus nostris fuit, ut, cum in privatis rebus suisque sumptibus minimo contenti tenuissimo cultu viverent, in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocarent.* Idem pro Murena 76: *odit populus Romanus privatam luxuriam, publicam diligit.* Demosth. or. Olynth. 3, 25 sq.

CARMEN XVI.

Otium divos rogat in patenti
Prensus Aegaeo, simul atra nubes
Condidit lunam neque certa fulgent

XVI. Inscr. volg. *Ad Pompeium Grosphum*, et sic BS. — *Modo loquitur ad Grosphum* b. — *Ad Grosphum Pompeium* T. — *Grospho ostendens quam iocundum sit otium* c. — 1. *patente* ex cod. Batteliano Bentl., ceteri *patenti*. — *Prensus* codices plerique, *Praensus* AOφψ, *Pressus* perpauci.

XVI. Grosphus est Pompeius Grosphus, eques Romanus Siciliensis, de quo epist. I 12, 22., fortasse ex eadem gente, qua fuit Eubulidas Grosphus Centuripinus (Cic. Verr. Acc. III 56.) Hunc Horatii amicum vel patrem eius civitatem Romanam per Cn. aut Sex. Pompeium adeptum esse arbitror. Possidebat in Sicilia ampla praedia cum magnis armentis; hunc igitur satis locupletem hominem admonet non in divitiis positum esse summum bonum, quod quidem Epicurei existimant, sed in tranquillitate animi (otio, quae illis est ἡ τῆς ψυχῆς ἀταραξία, cf. Zeller Phil. Gr. III 1 pg. 440.) Quo tempore carmen compositum sit, explorari non potest. Constat adversus Thracas (v. 5) inde ab anno 724 bellum gestum esse a. M. Licinio Crasso (Dio Cassius LI 23 — 27) et triumphum actum *ex Thracia et Getis* IV non. Jul. a. 727; de internis discordiis Medorum (v. 6) vide ad c. I 26. Videtur igitur carmen a. 725 vel 726 scriptum esse.

1. *Otium*] «quietum vitae statum coniunctum cum sufficientibus fortunis semperque remotum a periculis, curis, vehementioribus animi motibus, negotiis item ac muneribus publicis, imprimis a militia.» Hanc σχολήν, Aristoteli saepe διαγωγήν, tranquillitatem tamquam finem bonorum expetunt illi ipsi, qui maximis se vitae discriminibus exponunt, mercator et miles, ut copiis paratis tandem otientur; verum autem otium pendet ex animi bene compositi constantia atque rerum externarum despicientia, quam quisque sibimet ipse αὐταρκείᾳ sua praestare debet neque exspectare, ut casu nanciscatur id, quod optat. (Sic ter *otium* Catullus 51, 12.) — *in patenti*] «in alto mari procelloso.» Monstrum lectionis habebat Barthii codex; *impatenti*, unde Sanadonus *impotenti*.

2. *Prensus*] Ovid. Met. XI 663: *Nubilus Aegaeo deprendit in aequore navem Auster*. Verg. Ge. IV 421: *Deprensis olim statio fidissima nautis;* ubi Servius: «*deprensus* nauticum verbum est, cum tempestate occupantur.» Sic Plato Phaed. pag. 58. B: ὅταν τύχωσιν ἄνεμοι ἀπολαβόντες αὐτούς. Apollon. Rhod. II 1087: οὔ σφε κατέλλαβε χείματος ὥρῃ Ἀπροφάτως. *Prensus* igitur subitum procellae impetum

Sidera nautis;

Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemnis neque purpura ve-
nale neque auro.

Non enim gazae neque consularis
Submovet lictor miseros tumultus

significat; *pressus* naufragii periculum.

3. «*Lumen* pro *lunam* magis placet, ut etiam sol comprehendatur.» Gesner. «Sed imago noctis est loco et rei aptior.» Zeune. — *certa*] «quibus alias, cum eorum claritudo pernox est, secure fidere potest mercator navigans», nominatim Helice et Cynosura. Cic. Arat. 37 sqq. Manil. I 467: *Praecipue medio cum luna implebitur orbe, Certa nitent mundo* sidera. Tibull. I 9, 10: *Ducunt instabiles sidera certa rates.*

5. 6. *bello furiosa*] «asperis bellis semper implicata.» *Τὴν ἀρειμανῆ* vel *δοριμανῆ* significare videtur intellectu activo Lobeckio ad Aiac. 143. Sophocl. Antig. 970: *Θρηκῶν* - - *ἀγχίπτολις Ἄρης*. Eurip. Hec. 1088: *Θρῄκης Λογχοφόρου, ἔνοπλον, εὔϊππον, Ἄρει κάτοχον γένος.* Verg. Aen. III 13: *Terra procul vastis colitur Mavortia campis; Thraces arant.* Manil. IV 686: *Thrace Martem sortita colonum.* — *Medi*] Parthi, ut saepe.

7. *purpura ve-nale*] vide ad c. I 2, 19.

9. *Non enim gazae*] Varro in Anthol. Lat. Burm. I. pag. 512: *Non fit thesauris, non auro pectu' solutum; Non animis demunt curas ac religiones Persarum montes, non atria diviti' Crassi.*

10. *Submovet*] verbum proprium de lictoribus. Festus: *Matronae non submovebantur a magistratibus.* Sine imagine: «nec divitiae neque summi honores curis nos liberant.» — *tumultus*] saepe de animi perturbationibus ex cogitationibus in diversa trahentibus. Sat. II 3, 208.

11. *laqueata-Tecta*] «tecta tricliniorum laquearibus sive lacunaribus plerumque auro atque ebore vel opere musivo picturisve ornatis magnifice variegatorum.» Proprium autem est vocabulum. Cic. de leg. II 2: *pavimenta marmorea et laqueata tecta contemno.* Stat. Theb. I 144: *crasso laquearia fulta metallo.* — *Curas* cum alitibus funestis ita comparat, ut volatus imaginem leviter, quemadmodum par erat, significet. Cfr. statim v. 21. Theognis 729: *Φροντίδες ἀνθρώπων ἔλαχον πτερὰ ποικίλ' ἔχουσαι κτλ.*

13. *Vivitur parvo bene*] i. e. ea vita beata est, cui (= si cui) salinum splendet. Non necessaria est Peerlkampi coniect. *ubi.* — *paternum-salinum*] «ex patria hereditate acceptum», quo significatur patris iam modica fortuna a filio neque aucta neque imminuta. Hoc autem aureae mediocritatis erat apud Romanos, habere salinum ex argento veluti vas sacrum. Pers. 3, 25: *rure paterno Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum. Quid metuas?* Arnob. 2, 67: *Sacras facitis mensas salinorum apposítu et simulacris deorum.* Valer. Max. IV 4, 3. de C. Fabricio et Q. Aemilio Papo: *uterque enim patellam deorum et salinum habebat.*

Mentis et curas laqueata circum
    Tecta volantis.

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum
Nec levis somnos timor aut cupido
    Sordidius aufert.

Quid brevi fortes iaculamur aevo

Simile huic salino, etsi aliquanto lautius, est illud, de quo Seneca de Tranq. an. 1: *Placet argentum grave rustici patris, sine ullo opere et nomine artificis.*

14. *Splendet*] quia a servis quotidie tergetur, ut in munda domo. — *tenui*] ubi cum ditiorum mensis comparetur; «modica», non «inopi».

15. *levis*] c. II 11, 8: *facilem,* III 1, 21: *lenes*, Verg. Ge. II 470: *molles*, Stat. Theb. X 116: *teneros.* Contraria sunt partim *somnus gravis* (Seneca Herc. fur. 1051.) «molestus», partim *tenues somni* (Stat. Theb. I 389.), «ex quibus facile excitere.» — *cupido*] Apud Horatium semper genere masculino, ut apud Plautum Amphitr. 840: *sedatum cupidinem.* Ovid. Met. VIII 74. IX 734. Sil. VI 615. Seneca Hippol. 533: *auri- Caecus cupido.*

17. *fortes*] «constantes in audacia, quasi humanae naturae magni aliquid assequi liceat.» Halm. Pind. Nem. 11, 43: *τὸ δ' ἐκ Διὸς ἀνθρώποις σαφὲς οὐχ ἕπεται Τέκμαρ· ἀλλ' ἔμπαν μεγαλανορίαις ἐμβαίνομεν, Ἔργα τε πολλὰ μενοινῶντες.* Patrocles tragicus apud Stob. floril. CXI 3: *Τί δῆτα θνητοὶ πόλλ' ἀπειλοῦμεν μάτην, Δεινοὺς ἐπ' ἀλλήλοισι πέμποντες λόγους, Καὶ πάντα συννοοῦμεν ἐκπράξειν χερὶ Πρόσω βλέποντες, τὴν δὲ πλησίον τύχην Οὐκ ἴσμεν οὐδ' ὁρῶμεν ἀθλίου μόρου;* Moschus 3, 109: *Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι καὶ καρτεροὶ σοφοὶ ἄνδρες, Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον.* — *iaculamur*] «acerrimo studio petimus.» Usitata imago etiam Graecis. Soph. Oed. Tyr. 1196: *Ὅστις καθ' ὑπερβολὰν Τοξεύσας ἐκράτησε τοῦ Πάντ' εὐδαίμονος ὄλβου.* Eurip. Suppl. 744: *Ὦ κενοὶ βροτῶν, Οἳ τόξον ἐντείνοντες ὡς καιροῦ πέρα κτλ.* Hec. 603: *Καὶ ταῦτα μὲν δὴ νοῦς ἐτόξευσεν μάτην.* Poeta apud Plut. de aud. poet. p. 124. W.: *Τόδ' ἐστὶ τὸ ζηλωτὸν ἀνθρώποις, ὅτῳ Τόξον μερίμνης εἰς ὃ βούλεται πέσῃ.* Horatii sententiam simplicissime praecepit Simonides Amorg. fr. 1, 6. Bgk.: *Ἐλπὶς δὲ πάντας κἀπιπειθείη τρέφει Ἄπρηκτον ὁρμαίνοντας.* Iunge *iaculamur brevi aevo*, non, ut fecerunt alii: *brevi aevo fortes.* Ad v. 18. cfr. Verg. Ge. II 512.

19. *mutamus? Patriae*] Verba *Patriae quis exsul se quoque fugit?* ita explicanda sunt: «Quis *πατρίδος φυγάς*, patriam sua sponte relinquens ea spe, fore, ut alibi meliore vita fruatur, propterea liberat se sollicitudinibus, quae antea eum angebant?» Itaque proxima: *Quid terras alio calentis Sole mutamus?* significant: «Cur patria propter nescio quod fastidium derelicta longinquas (ut solebant Romani) regiones petimus?« Minus apte nonnulli volgatam lectionem interpretati sunt: «Quid ex una peregrina terra identidem in aliam

Multa? Quid terras alio calentis
Sole mutamus? Patriae quis exsul
Se quoque fugit?

Scandit aeratas vitiosa navis
Cura, nec turmas equitum relinquit,

19. *mutamus patria? Quis exsul* Nescio cuius coni. apud Bentleium. — 21. *nauis* codices plerique, *puppes* Excerpta Bodleiana apud Bentl.

rursusque in aliam pergimus?» ut sane est apud Senecam de Tranq. an. 2: *Proprium aegri est nihil diu pati et mutationibus ut remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur vagae et litora pererrantur et modo mari se, modo terra experitur semper praesentibus infesta levitas. «Nunc Campaniam petamus!» Iam delicata fastidio sunt: «Inculta videantur! Bruttios et Lucanas saltus persequamur»* cet. Iis autem, qui distinxerunt: *Quid terras alio calentis Sole mutamus patria?* satis respondit iam Bentleius: «Ingeniose profecto. Illud tantum coniecturae huic adversatur, quod hoc pacto frigeant aliquantulum ea, quae sequuntur: *Quis exsul se quoque fugit?* perit enim antitheti gratia et venustas singularis: *Quis exsul patriae se quoque fugit?* Se ipsum non fugiet, quamvis patriam fugerit.» Praeterea ipse quoque versus propter imminutam solitae caesurae vim coniectura ista pessumdatur. Ceterum similiter Seneca Ep. 28: *Quaeris, quare te fuga ista non adiuvet? Tecum fugis.* Idem Bentleius de *ἀντιστρόφῳ* usu v. *mutare*: «Eodem plane sensu poteris dicere: *mutavit patriam exilio* et: *mutavit exilium patria:* in priore constructione locus praesens sive terminus a quo ponitur casu accusativo, in posteriore locus absens sive terminus a quo ponitur casu accusativo, in posteriore locus absens sive terminus ad quem, quam formam plerumque [paucis locis exceptis, c. I 16, 26 *mitibus mutare quaero tristia;* c. I 29, 15 *domum S. mutare loricis;* cf. ad c. I 17, 2.] secutus est Horatius. C. I 17, 1: *Velox amoenum saepe Lucretilem Mutat Lycaeo Faunus.* Sat. II 7, 109: *qui puer uvam Furtiva mutat strigili*, hoc est, ut communius loquuntur, *Lycaeum Lucretili*, et *strigilem uva.*» Sic Graeci utuntur v. *ἀλλάσσειν*. Aristoph. Av. 117: *εἶτ᾽ αὖθις ὀρνίθων μεταλλάξας φύσιν*, in eam transiens. *Exsul* autem cum genitivo, ut Ovid. Met. VI 189: *Exsul erat mundi.* IX 409: *exsul mentisque domusque.* Lucan. VIII 334: *transfuga mundi.* Graeco modo; Eurip. Hippol. 281: *ἔκδημος-χθονός.* Theocr. 24, 127: *φυγὰς Ἄργεος.*

21. *Scandit - - Cura*] c. III 1, 40: *Post equitem sedet atra Cura.* Lucret. II 48: *Re veraque metus hominum curaeque sequaces Nec metuunt sonitus armorum nec fera tela Audacterque inter reges rerumque potentis Versantur neque fulgorem reverentur ab auro Nec clarum vestis splendorem purpureai.* — *vitiosa*] «morbosa, ex mentis vitio orta.« — *navis*] Excerptorum Bodl. *puppes* ortum est vel ex fortuitis illis librariorum aberrationibus, quibus homonyma alia aliis substituunt, vel ex vano elegantiae studio.

22. 23. *turmas equitum*] proprie

Ocior cervis et agente nimbos
Ocior euro.

Laetus in praesens animus quod ultra est
Oderit curare et amara lento
Temperet risu; nihil est ab omni
Parte beatum.

Abstulit clarum cita murs Achillem,
Longa Tithonum minuit senectus,

26. *lento* omnes omnium codices; *laeto* Mureti, Cruquii, Torrentii exempla in carm., at in commentariis Cruq. et Torr. habent *lento; leni* Bentl. suspicio: praeterea idem dubitanter proponit: *animi* - - *Oderis* - - *Temperes*.

accipiendum de equitibus in bellum proficiscentibus; hos angit vel suorum desiderium vel praedae cupido vel mortis timor. — *agente*] «prae se pellente.»

25. 26. *Laetus in praesens*] «Sapiens eo pervenit, ut in praesenti tempore et quotidiana vitae condicione comparata tranquillus sit atque etiam hilaris futurum minime curet, quia prorsus incertum est, et si quid ipsi amarum (ingratum) primo conspectu videatur, id tamen veluti subridens despiciat moxque obliviscatur.»? — *quod ultra est*] «*τὰ πόῤῥω, futura.*» — *Oderit*] *odisse, fugere*, fere idem quod nolle: c. I 38, 1 *Persicos odi, puer, adparatus;* c. infinitivo epist. I 16, 52 *oderunt peccare boni.* — *lento*] «quieto, moderato» nam risus est etiam contumeliae, est interdum desperationis, violentus. Sic apud Cic. de or. II 190. *irae* opponitur *aliquid lente ferre.* Verg. ecl. 1, 4: *Tu, Tityre, lentus in umbra* cet, ubi Wagner: «*lentus* est tranquillus, non commotus.» Consol. ad Liv. Aug. 279: *Consistam laetisque oculis lentusque videbo Strata per obscenas corpora nuda vias.* Sic etiam Martialis II 46, 7: *Tu spectas hiemem succincti lentus amici.* Bentlei *leni* apta est interpretatio, non emendatio. Anthol. Pal. I. p. 349: *Ὁ τὸν πολυστένακτον ἀνθρώπων βίον Γέλωτι κεράσας Νικαεὺς Φιλιστίων κτλ.*

27. *nihil est*] in rebus humanis; idem de singulis mortalibus affirmat Bacchylides fr. 1 Bgk.: *Ὄλβιος, ᾧτινι θεὸς μοῖράν τε καλῶν ἔπορεν Σύν τ' ἐπιζάλῳ τύχᾳ ἀφνειὸν βιοτὰν διάγειν· Οὐ γάρ τις ἐπιχθονίων πάντα γ' εὐδαίμων ἔφυ.*

29. 30. *clarum*] «sempiterna quidem gloria excellentem, sed item *μινυνθάδιον, ὠκύμορον.*» — *Tithonum*, Laomedontis filium, consumpsit senium, quia Aurora, cum a Iove immortalitatem ei impetrasset, *ἀγηρασίας*, aeternae iuventutis, efflagitandae oblita erat, adeo ut, quemadmodum narrat Servius ad Ge. I 447., tandem in cicadam converteretur, quod tamen non narrat Hymn. Hom. in Ven. 220., neque de hac *μεταμορφώσει* cogitavit Horatius. Mimnermus fr. 4 Bgk.: *Τιθωνῷ μὲν ἔδωκεν ἔχειν κακὸν ἄφθιτον ὁ Ζεὺς Γῆρας, ὃ καὶ θανάτου ῥίγιον ἀργαλέον.* Cf. Propert.

Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget hora.

Te greges centum Siculaeque circum
Mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa, te bis Afro
Murice tinctae

Vestiunt lanae: mihi parva rura et

31. *forsan* plerique cod., *forset* pauci.

II 18, 7. — Tithoni imago est in *Ann. dell' Inst. arch.* T. 8. pag. 110.

31. 32. *Et mihi*] Tertium, ut ita dicam, exemplum proponit sententiae illius v. 27., petitum a semet ipso et a Grospho, *ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ.* — «Fieri potest, ut bonum aliquod vel levissimum commodum, velut amicae gratia mihi insperanti obtingat.» In tota carminis clausula lenis inest *εἰρωνεία*, quae tamen Grosphum amicum offendere non poterat. Erravit igitur, qui proposuit: *Et tibi forsan, mihi* cet. interpretatus: «Fortasse te longior, me brevior vita manet.» — *hora*] «singulae occasiones, prout tempore procedente sese per vices offerunt.» Vide Senec. Thyest. 598: *Ima permutat levis hora summis.* Contra de Horis deabus Dio Chrysost. in Charidemo I pg. 339 D.: *διακονεῖσθαι τὰς Ὥρας, οἷα δὴ νεωτάτας οὔσας τῶν θεῶν, εὖ μὲν ἀμπεχομένας, καλὰς δὲ ἰδεῖν, οὔτι που χρυσῷ κεκοσμημένας, ἀλλὰ παντοίων ἀνθῶν στεφάνοις.*

33. 34. *greges*] «Te circumbalant greges ovium»; id quod assumendum ex seqq. Nolim enim explicare «greges Sicularum vaccarum.» — *hinnitum*] de elisione cf. proleg. pg. XLVIII.

35. *Apta*] non «iuncta», sed «idonea». — *equa*] Equabus in primis, non equis, utebantur in certaminibus. Verg. Ge. I 59: *Eliadum palmas Epiros equarum.*

36. *Murice*] epod. 12, 21: *Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae;* epist. II 2, 181: *vestes Gaetulo murice tinctae, δίβαφα;* purpura nigricante. Murex e genere testaceorum, qui ad Phoenices, Africae, Laconicae litora ab urinatoribus extrahebatur. Suo more hoc ita amplificavit Lucanus X 123: *Strata micant; Tyrio quorum pars maxima fuco Cocta diu, virus non uno duxit aeno.* Vide H. Blümner, technologia Gr. et Rom. I p. 224 sq.

37. *parva rura*] «agellum Sabinum.» Bacchylides fragm. 28. Bgk.: *Οὐ βοῶν πάρεστι σώματ', οὔτε χρυσός, οὔτε πορφύρεοι τάπητες, ἀλλὰ θυμὸς εὐμενὴς || Μοῦσά τε γλυκεῖα καὶ Βοιωτίοισιν ἐν σκύφοισιν οἶνος ἡδύς.*

38. *Spiritum*] *ἐνθουσιασμόν.* Cfr. c. IV 6, 29; facultatem poeticam, Graecis illis veteribus haud indignam. Sic Graeci *πνεῦμα.* Philostr. Vit. Soph. p. 492 *θ'.*: *Γοργίας ὁρμῆς τε τοῖς σοφισταῖς ἦρξε - - καὶ πνεύματος.* — *tenuem*] Non significat «particulam aliquam exiguem spiritus, vividae illius facultatis poeticae», sed «subtilem atque ingeniosum, ut A. P. 46: *In verbis etiam tenuis cautusque serendis.* Cic. de or. III 199: oratio - - *plena quaedam, sed tamen teres et tenuis,*

Spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit et malignum
Spernere volgus.

non sine nervis ac viribus. Idem ad Att. XII 6: *tenuem ϑεωρίαν* mox vocat *acutam et gravem.* Martialis VI 64, 17: *tenues Athenae,* similique imagine Plin. epist. II 3: *praefatio gracilis.* Panegyr. in Pison. 230: *gracilis - - Horati.* Aliter etiam Baxterus: «*tenuem,* quia res grandes non attigit.» Sed cum de tota Graecorum poesi lyrica loqueretur, tenuitatem hac significatione ei tribuere non poterat.

39. *Parca non mendax*] Gellius n. a. III 16, 10: *Parcae, inquit Varro, inmutata una littera, a partu nominata;* recte, at plerique Parcas a parcendo deducebant, ut Hor. h. l. data opera iunxerit *rura parva Parca non mendax,* i. e. quae recte nominatur, *οὐ ψευδώνυμος.* Nisi ita cum Büchlero explicaveris (mus. rhen. vol. 37 pg. 235) parum apte videatur *ἐπίϑετον* electum esse; apte dicuntur carm. saec. 25 *parcae veraces cecinisse* et ap. Persium 5, 48 *Parca tenax veri.*

CARMEN XVII.

Cur me querellis exanimas tuis?
Nec dis amicum est nec mihi te prius
Obire Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

A, te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus aeque nec superstes

XVII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BbSc. — *Ad Mecenatem paranetice* (*παραινετική*) *tetracolos* T.

XVII. Congratulatur amico, cum ex gravi morbo convaluisset, simulque eum consolari studet atque hortatur, ne querellis nimis indulgeat. Plinius n. h. VII 172: *Quibusdam perpetua febris est, sicut C. Maecenati. Eidem triennio supremo nullo horae momento contigit somnus.* Seneca epist. 101: *Inde illud Maecenatis turpissimum votum, quo et debilitatem non recusat et deformitatem et novissime acutam crucem, dummodo inter haec mala spiritus prorogetur: «Debilem facito manu, Debilem pede, coxa; Tuber adstrue gibberum, Lubricos quate dentes: Vita dum superest, bene est! Hanc mihi, vel acuta Si sedeam cruce, sustine.»* Maecenas autem, aeque atque Augustus, astrologiae deditus erat, Horatius non erat. Dio Cassius LII 36. Sueton. Aug. 94. Scriptum est carmen a. u. c. 728., censente Frankio. Cfr. Frandsen Maecenas p. 206—209.

1. *exanimas*] «conturbas et summo maerore afficis.» Cic. pro Mil. 93: *Me - - exanimant et interimunt hae voces Milonis, quas audio assidue.* Sic etiam *enicare* Terent. Andr. 660. — Primus versus satis indicat Horatium loqui de diuturno Maecenatis morbo, non de casu aliquo repentino, qui exitium ei minatus sit.

2—5. *amicum est*] pro «placet», Graeco modo. Hom. Il. *I* 23: *Οὕτω που Διῒ μέλλει ὑπερμενεῖ φίλον εἶναι.* — *Grande decus*] Cfr. c. I 1, 2. — *columenque*] Sic apud Lucian. Tim. 50. Timon vocatur *τὸ ἔρεισμα τῶν Ἀθηναίων.* Pind. Ol. 2, 6: *Θήρωνα - - ἔρεισμ᾽ Ἀκράγαντος.* — *partem animae*] c. I 3, 8.

6. *Maturior vis*] «Si leti vis te citius quam me exstinguat, quid ego altera unius eiusdemque animae nostrum amborum pars in vita remaneo?» Qui construxerunt: *quid moror altera* (ablat.) *nec carus aeque*, non animadverterunt hac distractione ingratissimos evadere numeros et modum esse perquam contortum.

7. *carus aeque*] «atque prius eram.» Dictum est ut epist. I 3, 29: *Si patriae volumus, si nobis vivere cari.* Alii ex v. 2. huc arcessunt *dis carus*, quod forsitan

Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcumque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.

defendi possit ex c. I 31, 13: *Dis carus ipsis*; sed longe praestat prior ratio, ut dicat «se amissurum omnem propriae vitae iucunditatem ac fructum.» *superstes*] «Nec sum vitam habiturus integram parte mei altera in te exstincta.» Schol. Anthol. Meyeri Epigr. 136: *Ablatus mihi Crispus est, amici; Pro quo si pretium dari liceret, Nostros dividerem libenter annos. Nunc pars optima me mei reliquit. Crispus, praesidium meum, voluptas, Pectus, deliciae; nihil sine illo Laetum mens mea iam putabit esse. Consumptus male debilisque vivam; Plus quam dimidium mei recessit.*

9. 10. *Ducet ruinam*] Sic Vergilius aliquotiens (Aen. II 466. cet.) *trahere ruinam*, qui ea pars aedificii, quae prima cadit, secum *ducit, trahit* etiam ceteras. — Superstes fuit Horatius Maecenati perbreve tempus, siquidem uterque mortuus est a. u. c. 746. Maecenas Augusto paullo ante mortem scripsit: *Horatii Flacci ut mei esto memor.* — Horatius autem *humatus et conditus est extremis Esquiliis iuxta Maecenatis tumulum.* Vide prolegom. pg. XII. — *perfidum Dixi sacramentum*] «peieravi.» Proprie locutus est. Caesar B. C. I 23: *Milites Domitianos sacramentum apud se dicere iubet.*

11. *Utcumque*] «Quandocumque tu mortem obibis, eodem temporis puncto ego quoque hinc discedam.» — *supremum iter*] Sophocl. Antig. 807: *τὰν νεάταν ὁδόν.*

12. *Carpere iter*] Locutio poetica (Sat. I 5, 95.), quia singulis passibus aliquam totius itineris particulam quasi auferimus. Festinationis significatio per se non inest, nisi ubi additis aliis vv. exprimitur, ut Verg. Ge. III 142: *Carpere prata fuga;* ib. IV 311: *aera carpunt,* «volant». Cfr. etiam *συντέμνειν* sc. *τὴν ὁδόν.* Soph. Antig. 1103.

13. *Chimaerae*] Talia monstra in aditu ad umbrarum loca a Vergilio collocantur Aen. VI 285: *Multaque praeterea variarum monstra ferarum, Centauri in foribus stabulant Scyllaeque biformes Et centumgeminus Briareus ac belua Lernae Horrendum stridens flammisque armata Chimaera. Πνέουσαν ἀμαιμάκετον πῦρ* vocat Hesiod. Theog. 319. Cfr. c. I 27, 24. Chimaerae pulcherrima imago est in anaglypho basilicae Ulpiae. *Museo Chiaram.* II. T. L.

14. *resurgat*] nunc prostratus in Tartaro. Hoc dicit: «Maximi terrores et pericula numquam me a te segregabunt.» — *Gyas*] Libri, ut c. III 4, 69., *gigas. Gyas* praetulit Meineke, ut in Hesiodi Theog. 149. Iunta et Goettling *Γύης* scribunt pro *Γύγης.* Item G. Hermannus in Opuscc. II. pag. 176. et Loehrs ad Ovid. Trist. IV 7, 18: *Centimanumque Gyan.* Atque vide, ne ex illo Herodoti et Platonis Gyge dubius hic Hesiodeus originem traxerit. Contra Muetzell de Em. Th. Hesiod. p. 206: «Vix», inquit, «negari poterit nomen *Γύγης* probatissimorum grammaticorum consilio fuisse in Theognia sive scriptum seu potius ex antiquissimis exemplaribus conservatum.» Hesiod. l. l. *Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἐξεγένοντο Τρεῖς παῖδες - - Κόττος*

Me nec Chimaerae spiritus igneae
Nec si resurgat centimanus Gyas
Divellet umquam: sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.

Seu libra seu me scorpios adspicit

14. *Gyas* correxit Lambinus prob. Meinekio, Hauptio, Vahlen, L. Müller, Kiessling; codices plerique *Gigas* (*Gigans* R) def. O. Keller. — 17. *scorpius* codicum maior pars, codices Ovidii, Met. II 196, Probus; *scorpios* BRφψ rec. Bentl. eumque secutus est Orelli cum plerisque.

τ' Ὀβριάρεώς τε Γύης (al. *Γύγης*) *θ' ὑπερήφανα τέκνα· Τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων ἀΐσσοντο κτλ.*

16. *Iustitiae*] *Δίκη*, Iovis et Themidis filiae, Parcarum sorori, quibuscum h. l. aptissime coniungitur tamquam *πάρεδρος*. Hesiod. Th. 902. Eius imaginem Chrysippus apud Gell. N. A. XIV 4: hanc exhibet: *Σκυθρωπὴ γράφεται καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος.*

17. *Seu libra*] Tres proponit horoscopos quam maxime diversos, inter quos unum fortasse suum esse dicit. Etenim ex ipsa particula *seu* ter repetita apparet Horatium, qui sane astrologorum ineptias contemnebat (c. I 11), minime voluisse exponere horoscopum, qualis, si vel per iocum aliquando consuluisset Chaldaeum, ab hoc constitutus esset, sed totum locum poetice tractavit hac sententia: «Quaecumque est genitura mea, certe incredibiliter cum tua consentit, adeo ut in vita eiusque vicissitudinibus atque in obitu ipso iisdem prorsus fati legibus obedituri simus.» Horatius una cum omnibus, qui tunc vivebant, ipse quoque sciebat alia sidera amica putari mortalibus, alia inimica, eamque opinionem secutus hos versus scripsit, ceterum prorsus securus et de suo et de amici horoscopo. — *adspicit*] Apud mathematicos proprie sidera ipsa in singulorum hominum genitura sese adspiciunt. Manetho I 18: *Ἢν Κρόνος Ἠέλιός τ' ἄμφω κατίδωσι Κυθήρην.* Ibid. v. 109: *Ἄρεος εἰσβλέψαντος ὁμοῦ Μήνην Παφίην τε·* et sic saepissime, ut et apud Manil. II 290 ed. Iacob: --*Libram, tortus Capricornus et illam Conspicit, hunc Aries.* Ibid. 496: *Erigone Taurum spectat, sed Scorpion audit* cet. Proxime tamen fortasse ad Horatii locum accedit Manetho IV 116: *Ἢν δέ τ' ἀνοικείοισι τόποις ὡροσκόπον Ἄρης Φέγγος ἐπιτρέψῃ γονίμην ἐπὶ γαστέρα θνητῶν, Χωλόποδας τεύχει* et 122: *Ἢν δ' ἐπὶ μαρτυρίην Ἄρεως ἐλθοῦσ' Ἀφροδίτη Ὄμμα βάλῃ πανταυγὲς ἐν ἡμερινῇσι λοχείαις κτλ.* Sic paullatim invaluit usus, ut sidera ipsa nascentes adspicere dicerentur. Mamertin. Genethl. Maxim. 19: *nascentes vos--bona sidera et amica viderunt;* prorsus ut ex antiquiore etiam doctrina di *placido numine* nascentes adspiciunt. (c. IV 3, 2.) Hesiod. Theog. 81: *Ὅντινα τιμήσωσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο Γεινόμενόν τ' ἐσίδωσι κτλ.* (Eadem significatione Ovidius in Ibidis v. 211. verbo *affulgere* usus est in Ibidis horoscopo exponendo: «*Non Venus affulsit, non illa Iuppiter hora.*») — De libra autem et scorpio Manil. IV 548: *Felix aequato*

Formidolosus, pars violentior
Natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae,

Utrumque nostrum incredibili modo

19. *Natalis* codices paene omnes, *Fatalis* b, *Letalis* vel *Loetalis* duo Blandinii, Graevianus, Vossianus, φψ paucique alii.

genitus sub pondere librae! Iudex examen sistet vitaeque necisque Imponetque iugum terris legesque rogabit. Illum urbes et regna trement nutuque regentur Unius, et caeli post terras iura manebunt. Scorpios extremae cum tollet lumina caudae, Si quis erit stellis tum suffragantibus ortus, Urbibus augebit terras iunctisque iuvencis Moenia succinctus curvo describet aratro, Aut sternet positas urbes, inque arva reducet Oppida et in domibus maturas reddet aristas. Cfr. de Scorpio etiam Manil. IV 217 seqq. Ceterum scriptura *Scorpios* usi sunt Cicero quoque et Germanicus in Arateis, item Verg. Ge. I 35.Ősscha consuli iubet Ptolemaeum IV 7.

18. *Formidolosus*] Manil. IV 217: *Scorpion armat uti violenta cuspide cauda* cet. — *pars*] «sidus quod una cum aliis, quae adspicit, hominis genituram format atque definit.» — *violentior*] In omni genitura est unus semper *ἀστὴρ* auctore Manethone I 341 et III 413: *ὅς ῥά τε δεσπόζει γενέθλης μέγα τε κράτος ἔχει*, ideoque mathematico prae ceteris spectandus. Eadem stella Firmico (ap. Lessingium, Zur Geschichte u. Litteratur III, ed. Lachmann-Maltzahn vol. IX pg. 409 sqq.) *fortior radiatio* et *fortiores stellae*. *Violentior* igitur, «quae maximam vim in genituram eius, qui in illius aspectu natus est, exercet;» non: «quae propter violentiam, qua grassatur, homini ei subiecto periculum minatur.»

19. *Natalis*] *Letalis* in paucis codicibus ortum videtur e gloss. v. *violentior* superscripto — *tyrannus*] «qui tempestates in mari occidentali, quod Hispaniam alluit, excitare solet.» Manil. IV 791 Iacob: *Tu, Capricorne, regis, quidquid sub sole cadente Est positum gelidamque Helicen quod tangit ab illo, Hispanas gentes et quot fert Gallia dives, Teque feris dignam tantum, Germania, matrem Adserit ambiguum sidus terraeque marisque.* Propert. IV 1, 85: *Quid moveant Pisces animosaque signa Leonis, Lotus et Hesperia quid Capricornus aqua, Dicam.* Capricornus thema erat ipsius Augusti (Suet. Oct. 94.); unde frequenter in eius nummis conspicitur.

21. *Utrumque*] Persius sat. 5, 45: *Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo Consentire dies et ab uno sidere duci. Nostra vel aequali suspendit tempora Libra Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora Dividit in Geminos concordia fata duorum Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una.* «Ptolemaeus ex trigonis amicitias nasci volt, quae *συναστρίαι* vocantur.» SCALIGER ad Manil. Ed. 1655. p. 158.

22. 23. *Te* cet.] Duplex est constructio v. *Saturno* et ad v. *refulgens* et ad v. *Eripuit.* — *Tutela*] Hoc quoque astrologorum vocabulum. Manil. II 334. IV 698. — *inpio - Saturno*] Manetho I 110: *Κρόνῳ βλαβερῷ*, IV 309: *Κρόνου λαβεραυγέος ἀστήρ*, et VI 36: *Φαίνων - - Δαίμονα τόν τε κακὸν πρότεροι φῶτες καλέσαντο.* (Achill.

Consentit astrum. Te Iovis inpio
  Tutela Saturno refulgens
    Eripuit volucrisque fati

Tardavit alas, cum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:
  Me truncus inlapsus cerebro
    Sustulerat, nisi Faunus ictum

25. *cum* cod. fere omnes, *tum* R cum perpaucis, *tunc* Bambergensis, *cui* Lachmannus coni. — 26. *Festum* codices aliq. teste Cuningh., qui coni. *Faustum.* — 27. *inlapsus* T.

Tat. c. 24: *ὄμμα Κρόνιον εἰς τὸν οἶκον ἐνέσκηψε. τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον μετάγον μεταβολήν.*) Iulius Firmicus l. l. *nefarium* dicit *Saturnum* eidemque *minacem radiationem* aliquotiens tribuit. Idem p. 328: *Si Iove in parte horoscopi constituto in occasu et in diametro Saturnus constitutus Iovem horoscopumque* RESPICIAT *in diurna genitura et Luna plena referatur ad Iovem, divitias, felicitates et summae beatitudinis incrementa decernunt.* Saturnus in horoscopo positus, auctore Firmico III 3., multorum malorum et periculorum adventum, aegritudines et languores significat: amicum vero mortalibus sidus, Iuppiter, illius vim coërcet et vincit. Apelt *die Conjunction des Iuppiter und Saturn in Bran's Minerva; Iuli* 1840. S. 13: «*Bei Averroës sind Saturn und Iuppiter die mächtigsten astrologischen Herrscher.* — *refulgens*] «ex adverso radians» Similis oppositio Ovid. Am. I 8, 29: *Stella tibi oppositi nocuit contraria Martis: Mars abiit; signo nunc Venus apta tuo.*

24. 25. *volucrisque fati*] «Mortem impendentem et iamiam adventantem a capite tuo depulit.» — *alas*] Est imago celeritatis, qua letum mortales rapere solet. Bentleius iungit: *volucrisque alas* (et habent Codd. aliquot *volucresque*). Iam etsi Ovidius A. A. II 45. dixit: *Remigium volucres disponit in ordine pennas,* vix puto Horatium, poetam in epithetis deligendis multo cautiorem, dicturum fuisse *volucris alas* pro *celeribus,* ut c. III 29, 53: *celeris - Pennas.* Verg. Aen. V 217: *celeres neque commovet alas.* — Lachmanni *alas; cui populus* cet. otiosam infert narrationem, nimis disiunctam a salute, quam nactus erat Maecenas. Hoc dicit: «tunc cum impio Saturno ereptus esses, populus, rursus sospitem te in theatro conspiciens, ter tibi plausit.»

26. *ter crepuit*] «Ter laeto plausu te populus excepit, cum levatum a morbo in theatro conspexit.» Propria hoc *ter* significatione, accipiendum est. Cfr. Propertii locum infra positum, de re c. I 20, 3. *Crepare* cum accusativo, cf. ad c. I 18, 5. Propert. III 10, 4: (Musae) *manibus faustos ter crepuere sonos.*

27. 28. *Me truncus*] Cfr. c. II 13. — *sustulerat*] Saepe sic actio, quam dicunt hypotheticam. *(sustulisset),* quasi re vera locum habuisset, exprimitur tempore plusquamperfecto modi indicativi. Vide c. III 16, 3 *munierant satis si non risissent.* Vide Dräger h. s. II² p. 726 sq. — *Faunus*] c. III 8, 7., ut poetae licebat, Baccho suam con-

Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas
Aedemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

servationem tribuit. Hic *Faunus*, silvarum et agrorum deus, poetam agri amantem atque solitudines libenter perambulantem protegit. (Lucian. bis Accus. 10: *ὦ Πάν, μουσικώτατε καὶ πηδητικώτατε Σατύρων πάντων.* Quia *μουσικώτατος* est, protegit poetas.)

29. *levasset*] «deflexisset, avertisset.» Proprie est «in altum tollere ictum, dum cadit, itaque eum debilitare et repellere atque impedire, quominus feriat elidatque hominem, quem prius petebat.» — *Mercurialium*] Hoc nomine mercatorum sodalicium erat Romae a Cicerone ad Q. Fr. II 5: et in Insc. Or. Lat. 134. 2381. 6010 memoratum. Hic autem festive ita vocat poetas, quos in tutela habet *Ἑρμῆς λόγιος*. Philostr. Her. pag. 286. ed. Kayser: *τὶς τῶν παρ' Ἑρμοῦ σοφῶν.* Sic Neoplatonici (Procl. ad Alcib. I. p. 149. Creuz.) viros praeclaro ingenio praeditos *Διΐους ἄνδρας*, *Ioviales*, vocant. (Et similiter in *Ἑρμογένους* nomine ludit Plato in Cratylo 408. B.)

30. *Reddere*] Verbum proprium de votis, ut *solvere*. Prop. II 28, 59: *Tu quoniam es, mea lux, magno dimissa periclo, Munera Dianae debita redde choros.*

31. 32. *Aedemque votivam*] *SALUTI* deae. Inscriptt. Or. Lat. 1827. vel *IOVI DEPULSORI-CONSERVATORI.* Ibid. 1230. 1629. — Venuste differentiam, quae intercedat inter immensas Maecenatis opes et suam paupertatem (significatione Latina) his versibus significat. Sic Ovid. Trist. I 10, 43: *Haec si contigerint, meritae cadet agna Minervae; Non facit ad nostras hostia maior opes.*

CARMEN XVIII.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar,
Non trabes Hymettiae

XVIII. Inscr. volg. *Ad avarum* et sic ST. — *Ad aurum* B. — *Ad uarum* b. — *De continentia qua paupertatem suam divitiis praefert* c. — 3. *Hymettias - - recisae* Th. Gale, non improbantibus Bentl. et Cuningh.

XIII. «Ego mediocri mea sorte contentus despicio avaros, quos aeque ac pauperes mors manet.» Ipsa metri, quo hoc solo loco usus est, volubilitas et celeritas mirifice confert ad affectum animi sua sorte prorsus contenti atque omnia, quae supervacanea sunt, cum honesta quadam laetitia spernentis exprimendum. Compositum est carmen non multo post acceptum Sabinum. Vide proleg. pg. XXX.

1. 2. *ebur*] «*pro derivativo eburneum.*» Gloss. Codicis T. Bacchylidis fr. 27. Brgk: *χρυσῷ δ' ἐλέφαντί τε μαρμαίροισιν οἶκοι.* — *aureum - lacunar*] «eburneis et aureis laminis ornatum lacunar s. laquear vel laqueare, laquearium.» De formis huius voc. cfr. Markland ad Statii Silv. IV 2, 31. Manil. V 292: *triclinia templis Concertant, tectique auro iam vescimur auro.* Pausan. I 18, 9: *οἰκήματα - - ὀρόφῳ τε ἐπιχρύσῳ καὶ ἀλαβάστρῳ λίθῳ.* — *renidet*] Cfr. c. II 5, 19. Lucret. II 27: *Nec domus argento fulgenti auroque renidet.*

3. *Trabes Hymettiae* sunt epistylia *(architravi)* ex marmore albicante montis Hymetti prope Athenas; et *columnae recisae ex ultima Africa* sunt columnae e marmore Numidico seu Libyco (Epp. I 10, 19.), quod volgo appellamus *giallo antico.* Fea. Strabo IX p. 613: *μαρμάρου δ' ἐστὶ τῆς τε Ὑμηττίας καὶ τῆς Πεντελικῆς κάλλιστα μέταλλα πλησίον τῆς πόλεως.* Amabant autem antiqui hanc marmorum varietatem, ut in Hippiae balneo primum erat Laconicum, tum Phrygium, denique *Νομὰς λίθος*, ut hic. Vide Lucian. Hipp. 5. Stat. Silv. I 3, 35: *Auratasne trabes, an Mauros undique postes, An picturata lucentia marmora vena Mirer?* In balneo Claudii Etrusci apud Stat. Silv. I 5, 36: *Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis Purpura.* Propert. III 2, 9: *Quod non Taenariis domus est mihi fulta columnis Nec camera auratas inter eburna trabes - - At Musae comites.* Seneca Thyest. 646: *Immane tectum, cuius auratas trabes Variis columnae nobiles maculis ferunt.* Cfr. Marquardt, ant. Rom. priv. ed. 2. pg. 602.

5. *neque Attali*] «Neque vero, ut aliquando (a. u. c. 621.) Romani veluti ex insperato heredes facti sunt Attali III. Philometoris, regis Pergameni, eiusque regiam thesaurosque occuparunt, qua occasione multa impune avertere poterant

Premunt columnas ultima recisas
Africa, neque Attali
Ignotus heres regiam occupavi,
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestae purpuras clientae:
At fides et ingeni
Benigna vena est, pauperemque dives
Me petit: nihil supra

8. *clientae* AB duo Blandinii, *clientiae* vel *clientes* ceteri codices.

legati ad eam rem administrandam missi, ita ego necopinato aliquo casu dives sum factus.» In proverbium abierant Attali opes. Vid. c. I 1, 12. Livii Epit. 58. Nimis vaga videtur interpretatio, quam proposuit Estré Hor. Pr. p. 220: «Horatium tangere homines sui temporis ignotos, recens divites factos, tanta luxuria, tanta superbia, uti domum qualis vel Attali fuerat, occupare auderent.»

6. *Ignotus heres*] Attalus enim eos, quos testamento suo divites redditurus erat, ne noverat quidem, cum illud scriberet. Inest amara εἰρωνεία. De Aristonico, «qui mortuo rege Attalo, mentitus regiae stirpis originem, armis Asiam occupaverat victusque a M. Perperna ductusque in triumpho, sed a M'. Aquilio, capite poenas dedit» (Vellei II 4.), nequaquam verba facit.

7. *Laconicas*] «Neque lanam in Laconia purpura tinctam (quae purpura nobilioris generis erat atque lucidior) mihi nent clientae, ut solebant vel mercede conductae vel gratis, ut patronorum gratiam inirent; nullas enim clientas habeo.» Est igitur sublata imagine: 1) «nec purpureis vestibus utor; 2) neque nobilitate conspicuus sum.» (V. *clienta* formatum tamquam a *clientus,* iam apud Plaut. mil. glor. 687 *habeo eccillam meam clientam,* firmatur a Charisio inst. gr. pg. 100 ed. K.) Quod clientae ipsae *honestae* sunt, non infimae sortis, id auget patroni dignitatem. Non significat «pulchrae»; nihil enim hoc attinebat, utrum pulchrae essent clientae, quae lanificium, exercerent, necne. Porphyr. explicat: Hoc illo pertinet, quod, praetextas togas cum sibi nobiles conficiunt ad spem magistratuum gerendorum, votum sit uxoribus clientum ad matronam conficientis convenire et purpuram cum ipsa carpere.

10. *Benigna vena*] ut a. p. 409: *sine divite vena*; quam metaphoram a metalli venis plerique repetitam putant; aliter Ovid. Trist. III 14, 33: *Ingenium fregere meum mala, cuius et ante Fons infecundus parvaque vena fuit,* ubi est vena aquae.

11. *Me petit*] «saepe ad se me vocat libenterque et comiter mecum versatur. Ultra haec autem nihil a dis impenso studio efflagito.» Cic. ad Fam. XIII 1, 1: *eos non sequebatur, qui me petebant;* ubi *invidentibus* opponitur.

12. *Deos lacesso*] Ut *fatigare* et *obtundere precibus* dicunt, sic etiam *lacessere* significat, «enixe precari deos, donec nos exaudiant.» Imi-

Deos lacesso nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novaeque pergunt interire lunae.

Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus et sepulcri
Inmemor struis domos

tatus est Martialis, epigr. IV 77, 1: *Numquam divitias deos rogavi, contentus modicis meoque laetus.* — *potentem amicum*] «aliquem, ut faciunt multi.» Generalis mihi videtur sententia, non de solo Maecenate accipienda; neutiquam enim, opinor, hunc ipsum *potentem* vocasset, qui potentiam suam quam maxime occultare studebat.

14. *unicis Sabinis*] i. e. carissimis, ut c. III 14, 5 *unico marito;* quod cum non intellegeret Dinter coniecit *vineis*, falso, nam '*angulus iste feret piper et tus ocius uva;* epist. I 14, 23. Nec magis Madvigio assentimur, qui cum in plurali *Sabinis* offenderet, *sata Sabina* significari putabat. 'Recte Porphyrio locum interpretatur: *hoc est, nec amplius a Maecenate opto, qui me satis beatum fecit donando me uno fundo Sabino.* Nam fundi, qui a populis dicuntur, ubi non additur fundi vel praedii vocabulum, non admittunt aliud nomen nisi ipsius populi plurativum. Martial. X 44, 9 *tuis Sabinis;* Plin. epist. IV 6 *Tusci grandine excussi;* id. VI 1: *Tuscos meos petiturum;* ipse Horat. c. III 4, 21 *in arduos tollor Sabinos;* Ovid. amor. II 17, 37 *non ego Paelignos videor celebrare salubres.*' Haupt opusc. III 578. Longe minoris aestimati sunt fundi Sabini, quam Tiburtes, Tusculani cet. Catull. 44, 1: *O funde noster seu Sabine seu Tiburs: Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est Cordi Catullum laedere; at quibus cordi est, Quovis Sabinum pignore esse contendunt.*

15. 16. *Truditur* cet.] in prosa oratione: «dies diem celeriter excipit mensisque mensem. Lunae continua vicissitudine crescunt et decrescunt.» Ammianus in Anthol. Pal. II. pag. 322: *Ἠὼς ἐξ ἠοῦς παραπέμπεται, εἶτ', ἀμελούντων Ἡμῶν, ἐξαίφνης ἥξει ὁ πορφύρεος.*

17. *Tu*] Senem aliquem divitem, quem sibi obviam factum fingit, cum indignatione alloquitur, figura etiam oratoribus usitata. Cic. Philipp. 14, 18: *Tu, si ego de re publica optime sentiam, ut me vincas, ipse pessime senties?* — «Tu morti iam vicinus *locas*, id est, cum redemptore aliquo pactum inis, qui secanda marmora curet suo periculo.» *Secabatur* autem marmor in tabulas ad pavimentorum usum et ad parietes crusta marmoris operiendos. Plin. n. h. XXXVI 50. *Primum marmoreos parietes habuit scaena M. Scauri aedilis, non facile dixerim sectos, an solidis glebis positos. - - Nondum enim secti marmoris vestigia in Italia. Sed quisquis primum invenit secare luxuriamque dividere, importuni ingenii fuit.* Unam totius aedificationis partem verbo proprio denotavit, poetarum more

Marisque Bais obstrepentis urges
Submovere litora,
Parum locuples continente ripa.
Quid quod usque proximos
Revellis agri terminos et ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos

20. *Bais* cod. fere omnes. — 25. *Limites* cod. plerique, *Limitem* pauci, prob. Gesnero.

neque debet explicari «excidere columnas vel solidas marmoris glaebas.»

20—22. *Bais*] oppidum Campaniae litorale, celebre amoeno situ et aquis calidis. Epist. I 1, 83: *nullus in orbe sinus Bais praelucet amoenis.* Conf. Beloch Campania pg. 180 sq. — *urges*] «summo studio in id incumbis, ut longius promoveas litus molibus exstructis, non satis habens loci in litore. — *Ripam* pro *litore* et *litus* pro *ripa* usurpant poetae; quid, quod etiam Cic. de Inv. II 97: de *litore* Eurotae loquitur? Volgo per *σύγχυσιν* nescio quam explicant, dicentes proprie *submoveri mare,* ut Seneca Controv. 5: *maria submoventur proiectis molibus;* sed h. l. dictum esse pro *promovere litora,* ut emendandum censet Peerlcamp. Sed nihil obstat quin interpretemur, nullam sermoni vim inferentes, ex propria significatione huius verbi: «submovere litora, quae antea erant, et his nova eaque, ut consentaneum est, longius in mare excurrentia substituere.» Seneca de Tranq. An. 3: *Si generi humano renuntiamus, - - incipiemus aedificia alia ponere, alia subvertere et mare submovere et aquas contra difficultates locorum ducere.* Ceterum *continente ripa* non est «vicina», sed «terrae continentis litus», ut Liv. XLIV 28: *continenti litore.*

23. 24. *Quid, quod*] «Neque vero hoc tibi sufficit, sed semper cet.» — *proximos*] Hinc ductum est illud Quintiliani Declam. 13, 2: *Postquam proximos revellendo terminos ager locupletis latius inundavit.* — *Revellis*] Termini proprie dicuntur *moveri, exarari.* Festus in v. *Termino,* pg. 368 O. M.: *Numa Pompilius statuit eum, qui terminum exarasset, et ipsum et boves sacros esse.* Et terribilis imprecatio legitur in cippo apud Sponium Misc. p. 11. *Quisquis hoc sustulerit aut iusserit, ultimus suorum moriatur!*

25. 26. *clientium*] Lex. XII Tabb. (8, 21.): *PATRONUS SI CLIENTI FRAUDEM FECERIT, SACER ESTO.* — *Salis*] Inest in hoc v. audaciae significatio. Solonis lex apud Dirksen XII. Tabb. p. 731: *Ἐάν τις αἱμασιὰ παρ᾽ ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρυγῇ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν.* — *Pellitur*] Haud infrequens illo tempore facinus, quia inopes clientes patronum iniustum, sed pecunia ac potentia vallatum, in ius arcessere non audebant. Sall. Iug. 41: *Interea parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebantur.* Cic. pro Sulla 71: P. Autronius *exturbare homines e possessionibus, caedem*

In sinu ferens deos
Et uxor et vir sordidosque natos.

Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet

30. *Rapacis* codices omnes, *Capacis* Bentl. — *fine* codices paene omnes, in his Blandinii; *sede* ex tribus Cruquii et Zulich. Bentley.

facere vicinorum solebat. Philipp. 14, 7: Antoniani inter alia scelera *eiciunt vicinos.* Plin. n. h. II 175: *haec* terra, *in qua conterminos pellimus furtoque vicini caespitem nostro solo adfodimus, ut qui latissime rura metatus fuerit ultraque famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat?* Exemplum perbene narratum praebet Apuleius Met. IX 35. Quid, quod iam Hebraeus scriptor sic de eo facinore locutus est Proverb. 23, 10: *Ne attingas parvulorum terminos et agrum pupillorum ne introeas; propinquus enim illorum fortis est et ipse iudicabit contra te causam illorum.*

27. 28. *In sinu*] Tacit. Ann. I 40: *Incedebat profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens.* — *sordidos natos*] «pannosos.» Minus quam nos in hac imagine offendebant antiqui, qui frequenter reos sordidatos videbant. Ovid. Am. I 8, 39: *immundae - - Sabinae.*

29—32. *Nulla certior*] «Quid migrare moliris naturae fines legesque mortalitatis? Pro certo tibi moriendum est.» Hunc locum communem et imaginibus et constructione aliquanto difficiliore poeticum reddidit. — *Rapacis*] Callimach. Ep. 2, 6: *Ἀΐδης ἁρπακτήρ.* Et cum Orcus h. l. (maxime propter v. 36.) personae vicem sustineat melior est codicum lectio quam Bentlei suspicio *capacis,* quod Orco convenit quatenus locum significat, ut Tib. I 3, 65: *rapax mors,* contra Ovid. Met. IV 439. et Sen. Herc. fur. 661: Ditis *regnum capax* — *fine*] Vocabulo explicatu difficiliori nonnulli substituerunt gloss. *sede.* Sed *finis* h. l. est «certus terminus, quem Orcus statuit hominibus rebusque humanis suum tandem in regnum recidentibus.» *Finis* igitur declarat extremum illud, ad quod omnibus perveniendum est. Feminino genere utitur Hor. epod. 17, 36, fere semper Lucretius, haud raro Livius ea vi qua nostro loco Hor. — *Aula*] «quaevis sedes ampla,» apta etiam de inferorum sede. Eurip. Alc. 259: *Ἄγει μέ τις - - νεκύων ἐς αὐλάν.* — *erum*] «te, multorum mancipiorum dominum locupletissimum.» — Iam videamus constructionem: *Nulla aula certior manet erum divitem* aulâ *destinatâ* (quam aula destinata) *fine Orci rapacis.* Reicio igitur ceteras: 1) *Nulla aula manet erum divitem certior fine destinata Orci rapacis.* 2) *Nulla certior* (certius) *destinata aula manet erum divitem fine* (quam finis) *Orci rapacis.* Reicienda etiam Bentlei interpretatio: «*nulla certior,* hoc est, *non certior* (vide Servium ad Georg. I 125.) *aula manet divitem erum* quam pauperem clientem.» Primum enim Latine opponeretur clienti non *erus*, sed *patronus;* deinde nulla omnino hic est comparatio inter *aulam* (qualecumque domicilium amplum et magnificum

Erum. Qui ultra tendis? Aequa tellus
Pauperi recluditur
Regumque pueris, nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum

36. *Revexit* optimi codices, *Revixit* vel *Revinxit* deteriores.

a divite exstructum) et aulam illam tenebricosam Orci, in quam etiam dives tandem deveniat necesse est.

33. *recluditur*] «Tellus, quae in omnes eisdem legibus utitur, aperit se ad recipiendas in Orcum mortuorum umbras.» Neutiquam explicandum cum Schol. Cruq.: «Tu regis filius sive potens sepeliendus es aequali terrae mensura cum paupere» (cfr. ad c. II 14, 24.); qua significatione usurpanda erant vv. *tegi terra, tantundem terrae habere.* Est Menandri illud: *Κοινὸν τὸν ᾅδην ἔσχον οἱ πάντες βροτοί.*

34. *pueris*] L. Müller acute observavit non solere Horatium in iambicis praeter trimetros aut anapaesto uti aut solvere arsin exceptis epod. 15, 23; 2, 61; itaque volebat *puros,* ut apud Cic. Tusc. I 94 poeta comicus: *modo puros, modo adulescentes.* Postea dubitabat essetne melico carmini apta talis synizesis; itaque gravius vitium latere suspicabatur. Nos arsin solutam h. l. non improbamus. — *satelles Orci* Charon propter v. 36. *Revexit*, non Mors, ut volebat Cruquius. Similiter Leonidas in Anthol. Pal. I. pag. 325: *Ἀΐδεω λυπηρὲ διήκονε, τοῦτ' Ἀχέροντος Ὕδωρ ὃς πλώεις πορθμίδι κυανέῃ κτλ.* (Charontis imago est in Gerhard *Gef. u. Trinksch.* T. X.)

35. *Callidum Promethea*] *Ποικίλον, ποικιλομήτην, ἀγκυλομήτην* eum vocant Graeci. Cfr. Aesch. Prom. 308. — De Prometheo in Orcum detruso cfr. c. II 13, 37. Hic poeta Graecam aliquam fabulam, ex qua Prometheus auro oblato frustra aliquando a Charonte petierit, ut ipsum ad superos reveheret, videtur respexisse.

36. *auro captus*] Cfr. Epp. II 2, 178: *Orcus -- non exorabilis auro.* — *Hic*] «Orcus», non «satelles Orci», Charon, ad quem ultimi certe versus nullo pacto referri queunt. Nam alia res est, si Eurip. Alcestis ita loquitur v. 252: *νεκύων δὲ πορθμεὺς - Χάρων μ' ἤδη καλεῖ.* Charontem autem nemo invocabat ut deum.

37–40. *Tantali Genus*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem. — Infinitivum *levare* melius construes cum participio *Vocatus* («vocatus, ut levet») quam *levare --- audit.* (Lamb.) — *functum - laboribus*] Euripides in Cresphonte apud Cic. Tusc. I 118: *qui labores morte finisset graves.* — *Vocatus atque non vocatus*] Apud Thucyd. I 118. *αὐτὸς* (Apollo) *ἔφη ξυλλήψεσθαι καὶ παρακαλούμενος καὶ ἄκλητος.* — *audit*] Proprie *exaudit* eum dumtaxat, qui vocavit; sed per brachylogiam hanc contraxit sententiam: «pauperis, qui in hac vita multa mala perpessus est, miseretur sive ab eo invocatus, sive non invocatus, eumque levat.» Minime autem, ut voluit nonnemo, est *ἀντίθεσις* inter *Tantalum* impium, locupletem ac potentem, et *pauperem*, innocentem. (Huic suc-

Tantalum atque Tantali
Genus coercet, hic levare functum
Pauperem laboribus
Vocatus atque non vocatus audit.

currit mors, illum redire frustra cupientem aeternis vinculis retinet ac punit.) «Alludit Horatius ad notissimam fabellam de sene Mortem invocante, ut sibi onus levet.» Halm. Fabellae tamen ipsius Aesopiae ed. Cor. 20. p. 13. sensus plane est diversus.

CARMEN XIX.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem — credite posteri —
Nymphasque discentis et auris
Capripedum Satyrorum acutas.

XIX. Inscr. volg. *Hymnus in Bacchum.* — *Ad Liberum patrem* BST. — *Liberi patris laudes* c. (Om. b.)

XIX. Videtur ex Graeco aliquo exemplari expressus hic in Bacchum hymnus prope ad dithyramborum genus accedens. Pulchre autem et gradatim a Bacchi lusibus usque ad res ab eo inter deos atque ipso in Orco domito gestas progreditur, in qua mirabili imagine desinit carmen. Similes hymni sunt Propertii III 17., Ovidii Metam. IV init., Trist. V 3. Compositionis tempus incertum est.

1. *remotis*] Sic absolute etiam Cic. ad Fam. VII 20, 2: *remoto, salubri, amoeno loco.* — *carmina*] «hymnos mysticos ad Bacchi cultum pertinentes.» — *rupibus*] Bacchus *ὄρειος*, *ὀρειφοίτης* (Phanocl. fr. 3.), recessus amans. Eur. Cycl. 74: *ὦ φίλε Βάκχιε, ποῖ οἰοπολεῖς ξανθὰν χαίταν σείων;* Soph. Oed. Tyr. 1105: *ὁ Βακχεῖος θεὸς ναίων ἐπ᾽ ἄκρων ὀρέων.*

3. *Nymphasque*] Longus III 23: *αἱ Νύμφαι πᾶσαι μουσικαί.* Pratinas in hyporchemate apud Athen. XIV 8. in poet. lyr. Brgk. III⁴ pg. 558: *Βρόμιον Ἐμὲ δεῖ κελαδεῖν, ἐμὲ δεῖ παταγεῖν Ἀν᾽ ὄρεα σύμενον μετὰ Ναϊάδων.* Fuerant autem Bacchi olim *τιθῆναι*, nutrices. Anacreon fr. 2. Brgk.: *Ὦναξ, ᾧ δαμάλης Ἔρως Καὶ Νύμφαι κυανώπιδες Πορφυρέη δ᾽ Ἀφροδίτη Συμπαίζουσιν· ἐπιστρέφεαι δ᾽ Ὑψηλῶν κορυφὰς ὀρέων, γουνοῦμαί σε.* Soph. Oed. Col. 678: *ἵν ὁ βακχιώτας ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις.* Himerius Orat. 1, 20: *Νυμφῶν χοροὺς καὶ Δρυάδων ἠχὼ καὶ Σατύρους σκιρτῶντας καὶ Πᾶνα συρίζοντα καὶ πάντα τὸν Διονύσου θίασον.* Conf. c. I 1, 31: *Nympharum - leves cum Satyris chori.*

4. *Capripedum*] *τραγόπουν* Pana vocat iam Simonides fr. 133 Bgk. *Capripedes* autem *Satyros* hos cum Paniscis confundentes dixerunt Lucretius IV 580. et h. l. Horatius. Atque haud raro sic posteriores. Anth. Pal. II. p. 705. de Praxitelis Satyro: *Ὁ τραγόπους, ὁ τὸν ἀσκὸν ἐπηρμένος.* Ibid. p. 629: *Σίντροφος εὐάσταις, αἰγοπόδης Σάτυρος.* Duo tales Satyri nominantur *ΣΙΜΟΣ*, *ΚΩΜΟΣ*, Nympha *ΧΑΙΡΑΣ*, alibi duae Nymphae Bacchicae, *ΓΑΛΗΝΗ* altera, altera *ΕΥΔΙΑ* tempus serenum, non *ΕΥΟΙΑ* ab Evoe, ut coniecit Gerhard *ant. Bildw.* p. 222. Ceterum de Horatii loco vide Zoëga *Bassirilievi* T. 75. Not. 14. Lanai *de' vasi dipinti* p. 107. Gerhard *del dio Fauno* p. 35. Macrob. Sat. I 18, 5 ed. E.: *In Parnaso Satyrorum frequens cernitur coetus et plerum-*

Euhoe, recenti mens trepidat metu
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Laetatur. Euhoe, parce Liber,
Parce, gravi metuende thyrso!

5. 7. *Euhoe - - - Euhoe* cod. plerique, *Heu hoe* pauci.

que voces propriae eorum exaudiuntur. Eleganter in hac Nympharum Satyrorumque inter se lascive ludentium imagine luxuriatur Ausonius in Mosella 170 seqq. Hesiodus fragm. 129 ed. Göttl.^{3}: *οὔρειαι Νύμφαι θεαί - - Καὶ γένος οὐτιδανῶν Σατύρων καὶ ἀμηχανοεργῶν.* Contra Ovid. Trist. V 3, 37: *Sic tibi* (Baccho) *cum Bacchis Satyrorum gnava iuventus Adsit, et attonito non taceare sono.* — *acutas*] significatione propria accipiendum, non «arrectas, attentas,» quae notio potius inest in ipsa v. *aures.* Fingebantur enim *ὀξεῖς τὰ ὦτα* et calvi. Lucian. Deor. Conc. 4.

5. *Euhoe*] In vase Bacchicis imaginibus referto pluriens est *ΕΥΑ ΕΥΟΕ.* Iahn *Vasenbilder* 1839. p. 21. — *trepidat*] «acriter agitatur saevo illo horrore, qui *θεοφανείας* comitari solet.» Verg. Aen. IV 279: cum Mercurius apparuisset: *At vero Aeneas aspectu obmutuit amens Arrectaeque horrore comae et vox faucibus haesit.* Il. *Υ* 131: *χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς.*

6. *Plenoque pectore*] c. III 25, 1: *Quo me, Bacche, rapis tui Plenum?* Ovid. Fast. VI 538: *Fitque sui toto pectore plena dei.* — *turbidum Laetatur*] Pherecratis fragm. I p. 179 Kock: *γελῶντα καὶ χαίροντα καὶ τεθολωμένον.* Sic Verg. Aen. VIII 559: *inexpletum* (al. *inexpletus*) *lacrimans* et frequenter apud poetas. c. I 22, 23: *Dulce ridentem.* Silius VI 540: *densum texitur ferri stimulus.*

7. *Euhoe, parce*] Metuit primum se deo tradere, quia *θεολήπτων* saepe miser exitus; sed cum resistere iam non possit potenti eius afflatui, quem iam benignum esse sentit, exclamat *Fas - est* cet. Ex lyricorum autem more omissus est transitus, itaque motus et laetitia sese prope permiscent, ut Lucr. III 28 *divina voluptas atque horror.* Cfr. apud Ovid. Her. 16, 63. Paris de Mercurio: *Fas vidisse fuit, fas sit mihi visa referre.*

8. *gravi metuende thyrso*] Est *ἐπίθετον* generale, ut in Anthol. Pal. II. p. 682. de Baccho et Hercule: *(ὁ μὲν) θύρσῳ δεινός, ὁ δὲ ῥοπάλῳ.* Himer. Eclog. 19, 2: *τὰ τοῦ Διονύσου ὅπλα νεβρίδες καὶ θύρσοι·* neque cum Scholiastis explicandum: «Putat per mentis perturbationem, sibi infesto thyrso deum imminere;» ut est fere apud Ovid. Am. III 15, 17: *Corniger increpuit thyrso graviore Lyaeus.* Item in Eurip. Ione 216: *Βρόμιος ἄλλον Ἀπολέμοισι κισσίνοισι βάκτροις ἐναίρει Γᾶς τέκνων.*

9. *Fas - est*] «Propter furorem (*ἐνθουσιασμόν*), quo Bacchus me concitat, sentio fas esse mihi canere deum neque ideo illum iratum mihi fore.» — *pervicacis*] «assidue violento cum motu tripudiantes, in furore perstantes, effrenes.» Catull. 63, 23: *Ubi capita Maenades vi iaciunt hederigerae.* — *est mihi*] Haec codicum lectio magis poetica et efficacior est quam Bentlei *sit mihi.* — *Θυιάδες* s. *Θυϊάδες* a v. *θύειν*, furere. Soph. Antigon. 1152: *Θυιάσιν αἵ σε μαινόμενοι κτλ.*

10. *Vinique fontem*] Eurip. Bacch. 141: *ὁ δ᾽ ἔξαρχος Βρόμιος, εὐοῖ. ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, ῥεῖ δ᾽ οἴνου, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι.* ibid. v. 704:

Fas pervicacis est mihi Thyiadas
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos atque truncis
Lapsa cavis iterare mella;

Fas et beatae coniugis additum

9. *est mihi* cod. *sit mihi* Bentleius coni. — *Thyiadas* corr. Bentl. *Thyadas* vel *thiadas,* vel *tyadas* codices.

Θύρσον δέ τις λαβοῦσ᾽ ἔπαισεν ἐς πέτραν, Ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς· Ἄλλη δὲ νάρθηκ᾽ ἐς πέδον καθῆκε γῆς, Καὶ τῇδε κρήνην ἐξανῆκ᾽ οἴνου θεός· Ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν, Ἄκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα Γάλακτος ἑσμοὺς εἶχον· ἐκ δὲ κισσίνων Θύρσων γλυκεῖαι μέλιτος ἔσταζον ῥοαί. Plato in Ione p. 534. A.: *αἱ Βάκχαι ἀρύτονται ἐκ τῶν ποταμῶν μέλι καὶ γάλα κατεχόμεναι, ἔμφρονες δὲ οὖσαι οὔ.* Philostr. Imagg. I 14: *(ἡ γῆ) καὶ συμβακχεύσει (τῷ Διονύσῳ) καὶ οἶνον ἀφύσσειν ἐκ πηγῶν δώσει γάλα τε οἷον ἀπὸ μαζῶν ἕλκειν τὸ μὲν ἐκ βώλου, τὸ δὲ ἐκ πέτρας.* Claudianus Laud. Stilich. I 85. de Serenae egressu: *mellisque lacus et flumina lactis Erupisse solo* (ferunt). Ceterum *uberes - rivos* omnes codices habent uno Mellicensi Kelleri excepito, in quo legitur *uberis:* quod cur Haupt ed. 2. 3., Vahlen, Kiessling receperint, nescio; nam nec ad *rivos* pertinere potest nec sane ad *lactis* (v. c. IV 4, 14). Confer etiam O. Ribbeck in frgm. trag. Latin. pg. XLIII.

11. *truncis*] Antiquissimum abundantiae symbolum, ubi e cavis truncis mel manat. Exod. 3, 8: *Κατέβην εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς - - εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι.* Hesiod. O. et D. 232: *Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας.* Verg. Ecl. 4, 30: *Et durae quaercus sudabunt roscida mella.*

12. *iterare*] Nolim explicare cum aliis: «semel atque iterum narrare», nec: «post alios exponere.» Nimirum *iterat* poeta, quae gesta describit, quae *μιμεῖται.* Asellio apud Gell. V 18, 9: quae *non praedicare neque quibus consiliis gesta sint iterare: id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.* Sic est «narrare, quae ante facta sunt», in Plauti Asin. 567: *tua quoque male facta iterari multa - - possunt,* ubi nemo supplebit «post alios.»

13. 14. *beatae*] *ἀποθεωθείσης.* — *coniugis*] Ariadnae, Minois et Pasiphaës filiae, prius a Theseo in Naxo insula desertae, ex qua Ceramum Bacchus suscepit. Pausan. I 3, 1. — Vide Excursum ad hoc carmen. — Hom. Il. Σ 592. Od. λ 321. Hesiod. Th. 947: *Χρυσοκόμης δὲ Διώνυσος ξανθὴν Ἀριάδνην - - ποιήσατ᾽ ἄκοιτιν.* Varii de eius corona inter sidera relata *μῦθοι* erant; v. c. Theo ad Arati Phaen. 71: *τὸν κίσσινον στέφανον, ὃν ἐφόρει ο Διόνυσος, μετὰ θάνατον τῆς Ἀριάδνης ἰσχυροπαθῶν ἀπέθετο καὶ κατηστέρισε μνημόσυνον τῆς ἐπ᾽ Ἀριάδνῃ συμφορᾶς.* Sed frequentior erat fabula auream fuisse coronam, opus Volcani, ab hoc Veneri, a Venere Baccho, ab hoc Ariadnae muneri datum. Cfr. egregium locum Ovidii Fast. III 459 seqq. Propert. III 17, 8: *Lyncibus ad caelum vecta Ariadna tuis.* Ovid. Her. 6, 115: *Bacchi coniux redimita corona Praeradiat stellis signa minora suis.* Seneca

Stellis honorem tectaque Penthei
Disiecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.

Tu flectis amnis, tu mare barbarum,
Tu separatis uvidus in iugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum sine fraude crinis:

Herc. fur. 18. Iuno irata: «*Mundus puellae serta Gnosiacae gerit.*» Nonnus VIII 98: *Καὶ στέφος ἀστερόφοιτον ἐπιχθονίης Ἀριάδνης, Σύνδρομον Ἠελίοιο, συνέμπορον Ἠριγενείης.* Cfr. XLVIII 971. – *honorem*] ornamentum, ut Verg. Aen. VIII 815. *regius honos* de chlamyde purpurea. Avien. Arat. 197: *Aspice, ceu rutilis vibret lux Gnosia flammis: Haec quondam Bacchi monumentum fulget amoris, Haec Ariadnaei capitis testatur honorem.* — *Penthei*] regis Thebarum, qui Bacchi numen agnoscere cum nollet, ab eo exitio datus est. Cfr. Euripidis Bacchas, ubi v. 633: (*Βάκχιος*) *Δώματ᾽ ἔρρηξεν χαμᾶζε· συντεθράνωται δ᾽ ἅπαν.* Nonnum 46, 209. Quod fulmine ictum Pentheum dicit Schol., videtur ex male intellecto hoc loco ortum esse. Apud Euripidem enim, Theocritum Id. 26. aliosque ab Agave matre, Inone et Autonoa discerpitur vel in Cithaerone monte (Strabo IX p. 408. D. et imprimis Philostr. Imagg. 1, 18.) vel in Parnasso. (Aeschyl. Eumen. 24.) Totam fabulam egregie exposuit O. Iahn: *Pentheus und die Mainaden. Kiel,* 1841. Eius exitium v. Millin. *Gal. myth.* T. LIII.

16. *Lycurgus*, Edonorum rex, ob pulsas cum Libero Bacchas a Iove excaecatus, Il. *Z* 130.; ut alii ferunt, ob vites excisas a Baccho in furorem actus, quo et Dryantem filium interfecit et sibi ipse crura falce amputavit. Prop. III 17, 23: *Vesanumque nova nequidquam in vite Lycurgum* (dicam). Aliter Stat. Theb. VI 385. ubi *regina chori* exclamat: *ferrato rapidus quatis Ismara thyrso Pampineumque iubes nemus irreptare Lycurgo.* Cfr. de Lycurgo Sophocl. Antig. 955. Longin. S. 15. p. 62. W.: *Παρὰ μὲν Αἰσχύλῳ παραδόξως τὰ τοῦ Λυκούργου βασίλεια κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Διονύσου θεοφορεῖται, Ἐνθουσιᾷ δὴ δῶμα, βακχεύει στέγη.* Anth. Pal. II. p. 663.

17. *amnis*] Bacchum Hydaspen et Orontem thyrso suo tactos sicco pede transisse prisca narratio erat. Nonn. XIII 123. — *mare barbarum*] «Indicum». Seneca Herc. fur. 905: *Adsit Lycurgi domitor et rubri maris.* Ex v. *flectis* eliciendum: «sedas, tranquillum reddis.» (Bacchi triumphum Indicum vide in Zoëga *Bassi rilievi* I. p. 25. item p. 41.)

18. 19. *separatis*] «remotis ac solitariis.» — *uvidus*] Cfr. Stob. T. 5, 102: *ἡνίκα τοῖς πότοις ὑπὸ τοῦ οἴνου δροσισθῇ ἡ ψυχή.* Ibid. 120. ex Heraclito: *ἀνὴρ ὑγρὴν τὴν ψυχὴν ἔχων*, «bene potus.» Eurip. El. 326: *μέθῃ δὲ βρεχθείς.* — *coerces*] Ad v. usum cfr. Ovid. Met. I 477: *Vitta coercebat positos sine lege capillos.* HALM. — «Ludens crinibus *Bistonidum*, Thraciarum Baccharum, implicas pro nodis viperas, quae tamen nec tibi nec illis quidquam nocent.» Alibi Bacchae semet ipsae anguibus cingunt. Eurip. Bacch. 103: (*Ζεὺς*) *θεὸν Στεφάνωσέν τε δρακόντων στεφάνοις, ἔνθεν*

Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet inpia,
Rhoetum retorsisti leonis
Unguibus horribilique mala;

Quamquam choreis aptior et iocis
Ludoque dictus non sat idoneus
Pugnae ferebaris; sed idem

23. *Rhoetum* BbTc aliique, *Rethum* Sd, *Rhoecum* Bland. antiq., 'sed non sine litura.' — 24. *horribilisque* Bentlei suspicio.

ἄγραν Θυρσοφόροι μαινάδες ἀμφιβάλλονται πλοκάμοις. Catull. 64, 258: Bacchi comitum *Pars sese tortis serpentibus incingebant.* In aliis monumentis antiquis Bacchae utraque manu serpentem tenent. V. Raoul-Rochette *Mon. inéd.* p. 22. — *sine fraude*] «sine noxa.»

21. 22. *Tu* cet.) Etenim cum in campis Phlegraeis di cum gigantibus ancipiti proelio diu decertassent, ferunt Terram Iovi dixisse non aliter deos Gigantibus superiores futuros, nisi duos semideos sibi belli socios et adiutores adiungerent. Ita Bacchus (unde *γιγαντολέτωρ* vocatur) et Hercules arcessiti sunt, quorum opera et virtute di victoria sunt potiti. De Hercule autem supra c. II 12, 6. LAMB. Eurip. Cyclops v. 5. Silenus: *Ἔπειτα δ' ἀμφὶ γηγενῆ μάχην δορὸς Ἐνδέξιος σῷ ποδὶ παρασπιστὴς γεγὼς, Ἐγκέλαδον ἰτέαν μέσην θενὼν δορὶ Ἔκτεινα.* Ceterum post Hesiodum demum Bacchus deorum auxiliator est in debellandis Gigantibus. Cfr. Apollod. I 6, 2: *Εὔρυτον δὲ θυρσῷ Διόνυσος ἔκτεινεν.* (Gerhard *Vaseng.* II. T. LXXXV.) Immo fabula semper magis luxuriante apud Nonnum Bacchus fit solus Gigantum victor L. 25, 205: *θυρσοφόρος δὲ Μοῦνος ἀποτμήξας ὀφιώδεας ἶνας ἀρούρης Εὔϊος ἔχραε πᾶσι, Διὸς πρόμος.* — *per arduum*] non tam «per arduos montes, Ossam et Pelion, ab iis exaggeratos,» quam «in sublime enisa.» — *scanderet*] Pindarus apud Eustath. fr. 133 Bgk.: *πίτναντες θοὰν Κλίμακ' ἐς αἰπὺν οὐρανὸν - - Ἀλλαλοφόνους δ' ἐπάξαντο λόγχας.*

23. *Rhoetum*] unum Gigantum. c. III 4, 55. — *retorsisti*] «summo impetu reppulisti.» — *leonis*] Qua forma assumpta perterrefecit etiam piratas Tyrrhenos. Hymn. Hom. 6, 44. — De Baccho leonino v. Gerhard *Etr. Spiegel.* p. 44.

25—27. *iocis*] Apud Platonem Cratyl. 406. C. Bacchus et Venus *φιλοπαίσμονες θεοί.* — *ferebaris*] a dis; «primum tibi ut *φιλοπαίγμονι* (Anacr. 40, 2.) tuoque auxilio haud nimis fidebant, sed viribus ac fortitudine tua cum deiecti statu sunt Gigantes, aliter iam de te iudicarunt.» De construct. *quamquam - sed* hic et in Statii Achill. I 3. egit Markland ad Stat. Silv. III 3. pag. 163 errans tamen de Ovid. Met. III 54.; de *etsi - - sed* cfr. Hand. Turs. II. p. 603. *Quamquam* hic absolute dictum est, ut ap. Cic. pro Ligario 24: *Quamquam, quid facturi fueritis, dubitem, cum videam quid feceritis?*

28. *mediusque*] idem ad utrumque aeque aptum te praebebas, et ad bellum, nam fortissimus eras ac terribilis, et ad pacem, es enim

Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens

laetitiae plenus, ἐγερσίγελως χορευτής.» Nemo adhuc prorsus simile exemplum attulit construct. *medius belli* cet. pro: «qui in bello atque in pace aeque insignis est, et summus pacis amicus atque tutor, et fortissimus bellator.» Apposite ad h. l. Aristides in Dionyso p. 49. Dind.: *ὥσπερ γὰρ δίδυμος πάντη αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν ἐστι - - πολεμικός τε δὴ καὶ εἰρηναῖος διαφερόντως θεῶν.* Comparare licet etiam Verg. Aen. XI 658: *pacisque bonas bellique ministras.* — Collocatio part. *que* est eadem atque v. 32: *tetigitque crura;* conf. ad I 30, 6. — Ceterum vv. 25—28. resecari iussit Guietus tamquam nimis languidos et volgarem continentes amplificationem. Verum summa arte usus tranquillo hoc carminis exitu, qui consulto opponitur impetuoso illi exordio, significat poeta turbidam suam laetitiam paullatim transisse pium in ἐνθουσιασμόν, qualis eorum est, quorum mens una cum diis versatur.

29. *insons*] «ita ut tibi nulla ex parte noceret.» Adiit autem Bacchus inferos Semelen matrem inde reducturus. Apollod. III 5, 3. Pausan. II 37, 5: *Εἶδον - - καὶ τὴν Ἀλκυονίαν λίμνην, δι' ἧς φασὶν Ἀργεῖοι Διόνυσον εἰς τὸν Ἅιδην ἐλθεῖν Σεμέλην ἀνάξοντα.*

30. *Cornu*] Porphyrio: 'Libero patri et cornua a nonnullis assignantur, quoniam scilicet vinolentia etiam protervitatem et contumaciam addere solet, quae per cornua significantur.' Itaque est poetis χρυσόκερως, κερασφόρος, ταυρόκερως Orph. Hymn. 52, 2. Tibull. II 1, 3: *Bacche, veni, dulcisque tuis e cornibus uva Pendeat.* Propert. III 17, 19: *Quod superest vitae, per te tua cornua, vivam Virtutisque tuae, Bacche, poeta ferar.* Sed huius loci alia est ratio, quoniam ornatus est *aureo cornu,* unde vinum profundens Cerberum placat atque delenit. Artificia hanc rem illustrantia collegit R. Kekulé in usum Fr. Büchleri, mus. Rhen. 37, 236 sq. — *atterens*] proprie: «adfricans caudam ventri,» leni motu tibi *adulans* (prima significatione: σαίνων). Simpliciter non potest significare «subiciens», cum in v. *leniter* manifesto motus significatio insit. Nec igitur conferri debebat Verg. Aen. XI 812. de lupo: *caudamque remulcens Subiecit pavitantem utero;* non enim pavorem Cerberi depingit (ut Seneca Herc. fur. 813: Cerberus ab Hercule domitus *Erumque fassus, ore submisso obsequens Utrumque cauda pulsat anguifera latus.*), sed adulationem adversus deum. — Duae autem sunt imagines, una in Orcum intrantis Liberi, ubi Cerberus caudam leniter movet, altera exeuntis, ubi illi pedes lambit; quibus imaginibus poeta potentissimi dei securitatem, qua inferorum loca perambulat, exprimit. Hoc minus intellegens Upton ad Arrian. p. 222. in unam sic confudit: *Cornu decorum et, leniter atterens Caudam, recedentis* cet.

31. 32. *trilingui Ore*] «uno ore, in quo tres linguae sive lingua trifida, qualis solet in serpentibus fingi.» Naeke. V. ad c. II 13, 34. Quam tamen interpretationem rectam esse non credo, sed explico de Cerbero tricipite. Sic Valerius Flaccus VII 184. triplici Hecatae *cantum trilinguem* tribuit. Atque omnino quaeri potest, num Cerberum aliter quam vel tricipitem vel centicipitem descripserint poetae

Caudam et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

Latini. Cfr. Verg. Aen. VI 417. Ovid. Met. X 21. Pseudotibullus III 4, 3., qui omnes Cerbero *tres linguas* tribuentes tria eius capita significant. Vide Zingerle l. l. et c. III 11, 20.

EXCURSUS

Ad C. XIX.

Significare iuvat, quomodo ex antiquis aliquot monumentis illustrari possit Horatianum hoc carmen. V. 3. *Nymphasque - - Satyrorum*] *ΧΑΙΡΑΣ* illa, *ΣΙΜΟΣ* et *ΚΩΜΟΣ* est in *Museo Borb.* II. T. 45., *ΓΑΛΗΝΗ* et *ΕΥΔΙΑ* Nymphae apud Millingen *Uned. Mon.* I. T. 25. Bacchus Eurytum vel Deriadem, qui gladio destricto cum eo congreditur, thyrso transfodit. — 13. *beatae coniugis*] Satis frequentes Ariadnae sunt imagines, veluti duae illae in Beckeri *Augusteo* T. 7. (cfr. p. 407.) et T. 67. Ariadnae a Theseo desertae una cum Cupidine longinquam iam huius navem demonstrante imaginem habes apud Inghirami *Gall. Om.* III. p. 211., aliam apud Gerhard *Vasengem.* T. 48. Inspice etiam *Museo Borbonico* XIII. T. VI. et VII. Cfr. Avellino *Bull. arch. A.* III. p. 26. — Ariadnam desertam consolatur Bacchus inspectante Cupidine in vase picto apud Millingen *Uned. Mon.* I. T. 26. Eiusdem a Somno, qui alatus puellae assidet, sopitae, et a Baccho totoque eius choro ex Naxo insula abductae pictura Pompeiana est in *Mus. Borb.* XIII. T. 6. Sed prorsus egregia est imago Bacchi et Ariadnae cum Como, illius vel filio vel alumno, atque Tragoedia apud Gerhard *Vasengem.* T. 56, 2. (Bacchus et Ariadne egregie descripti sunt ab Ovidio A. A. I 527 sqq. — 14. *Penthei*] Pausan. 1 20, 3: (*Ἀθήνῃσι*) *Διονύσου ἐστὶ πρὸς τῷ θεάτρῳ τὸ ἀρχαιότατον ἱερόν. - - Γραφαὶ δέ αὐτόθι - - καὶ Πενθεὺς καὶ Λυκοῦργος ὧν ἐς Διόνυσον ὕβρισαν διδόντες δίκας· Ἀριάδνη δὲ καθεύδουσα καὶ Θησεὺς ἀναγόμενος καὶ Διόνυσος ἥκων ἐς τῆς Ἀριάδνης τὴν ἁρπαγήν.* Has picturas Horatius fortasse viderat Athenis. — De Lycurgo cfr. imprimis Zoëga *Abhandl.* I. *Kunstblatt* 1829. N. 15. Eum videbis in vase italo-graeco in Millin. *Descr. des tomb. de Canose* T. 2. N. 11. et in altero *Mus. Borb.* XIII. T. 29., ubi iam amens factus vel filio vel Baccho ipsi (Inghirami *Gall. Om.* I. p. 156.) securi ictum intentat. Lycurgi exitium ipsum, ubi Furia ferro acutissimo eum excaecat, est ibid. Iliad. Tab. 82. comparato Nonno XX 35. (Conf. etiam Gerhard *Archaeolog. Zeitung.* IV. p. 254.)

— v. 20. *Bistonidum*] Bacchae utraque manu serpentes gestantes v. apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. p. 22. — 22. *Gigantum*] Bacchi Gigantem confodientis egregia est imago apud Gerhard *Vasengem.* T. 64. Item Bacchus barbatus Eurytum confodiens apud Millingen I. T. 25. atque Ephialten ibid. T. 7. — 23. *leonis*] Interdum, sed raro, leo Bacchi est famulus sive comes in antiquae artis operibus. Cfr. Gerhard *Vasengem.* T. 38. — 29. *Te vidit*] Cum Semelen matrem ex Orco reduceret, cuius inepti a Libero patre feliciter patrati pulcherrima imago exstat in *Monum. dell' Inst. archeol.* T. 56.

Adde his, quae R. Kekulé praeterea in musei Rhenani vol. 37 pg. 236 sq. demonstravit.

CARMEN XX.

Non usitata nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera

XX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BbS. — *Ad Mecenatem allegorice tetracolos* T. — *Se immortalem futurum et in cignum convertendum* c. — 1. *usitata* cod. omnes, *visitata* Th. Bergk (in ed. mon. Ancyr. pg. 110), recepit Eckstein. — 2. *Penna* minor pars cod., *Pinna* h. l. et ceteris (except. c. I 3, 35. II 2, 7) maior et melior pars codicum.

XX. In cycnum se mutatum atque a terris mox discessurum fingens, nomen poetae ab omnibus honorati immortalemque gloriam sibi pollicetur. — Illud ante omnia Horatio propositum erat, ut, multos cum haberet iniquos atque obtrectatores, partim malos poetas, partim grammaticos antiquarios, ab aequalium optimis quibusque et sanissimis tandem agnosceretur *Romanae fidicen lyrae;* quod quidem propositum cum teneret, libri secundi ultimo carmine, in illustri loco posito et cui lector aliquantisper saltem immorari debebat, antequam ad tertium librum transiret, suam quasi *ἀποθέωσιν* celebrare atque illud, ut primi libri primum carmen summo suo fautori inscribere decrevit. Veri simile est Horatio propositum esse (Bgk. litt. Gr. I pg. 181) carmen Alcmanis, de quo (fr. 118 Bgk.) Aristides II 508 haec habet: *Καλλωπιζόμενος παρ' ὅσοις εὐδοκιμεῖ (Ἀλκμάν), τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἔθνη καταλέγει κτλ.* Iam apud Graecos hoc mutationis in cycnum *φάντασμα* reperire licet. Eurip. fragm. 903 N.: *Χρύσεαι δή μοι πτέρυγες περὶ νώτῳ Καὶ τὰ Σειρήνων πτερόεντα πέδιλ' ἁρμόζεται, Βάσομαί τ' εἰς αἰθέρα πολὺν ἀερθεὶς, Ζηνὶ προσμίξων.* Apud Aristoph. Av. 1373. Cinesias poeta: *Ἀναπέτομαι δὴ πρὸς Ὄλυμπον πτερύγεσσι κούφαις.* — Pausan. I 22, 7: *ἔπη* (quae Onomacrito tribuit) *ἐν οἷς ἐστὶ πτέσθαι Μουσαῖον ὑπὸ Βορέου δῶρον.* Cfr. Homeri *Ἀποθέωσιν* ex museo Herculanensi in Millingen *Monum.* II. T. 13. et Inghirami *Gall. Om.* III. p. 16. Cum de suis in litteras Latinas meritis ageret, eodem fere tempore hoc carmen videtur scripsisse quo c. III 30, ut cuncto trium librorum volumini epilogum, adderet, qui prologo (c. I 1.) responderet. Nostro enim carmine alteri libro conclusio adiungitur: propterea nonnulli, velut H. Düntzer, primum et alterum librum separatim uno volumine coniunctos editosque esse censuerunt.

1. *Non usitata*] «quia primus *Romanae fidicen lyrae.*» — *nec tenui*] «sed densa ac valida.»

2. *Penna* retinuimus ut formam antiquiorem (v. Brambach, de orthogr. lat. 142); Caper de orthogr. pg. 100 (ed. Keil in VII. grammat. lat. vol.): *Pinnas murorum, pennas avium dicimus.* Codices meliores fere apud Horat. (c. I 3, 35. II 2, 7. III 2, 24. 29, 54. IV 2, 3. epist. I 20, 21. II 2, 50) maximam partem praebent *pinnas.* — *biformis*] «Quis umquam sanae mentis poeta, ubi rem serio agebat, mon-

Vates, neque in terris morabor
Longius, invidiaque maior

Urbis relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte Maecenas, obibo
Nec Stygia cohibebor unda.

Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles et album mutor in alitem

3. *terris* plerique cod., *terra* Scdφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis paucique alii. — 6. *vocas* codices omnes, def. Bücheler, *vocant* Bentley prob. Haupt, Vahlen, O. Keller (et Haeussner) in ed. 2. 3.

stri formam induit et, ut per aerem volaret, humano capiti collum cycni adiunxit cycneasque corpori pennas induxit? Num haec prodigiosa imago differt ab illa, quam Horatius in Arte risui amicorum exposuit?» EICHSTADIUS. Verum minime cogitandum de forma ex humana et cycnea prodigialiter commixta, eademque a pictore imitanda; sed et poetae et lectoris eum recte intellegentis *φαντασίᾳ* obversabatur cycnus per caelum alis latus, qui tamen idem divinus manserit poeta. Omnino *κοῦφον χρῆμα ποιητής ἐστι καὶ πτηνὸν καὶ ἱερόν.* Plat. in Ione p. 534. B. (Mire *biformis* explicarunt Schol. et Lambinus: «vates lyricus et satiricus.») — *liquidum*] «clarum ac lucidum.» Verg. Ge. II 404: *Apparet liquido sublimis in aere Nisus.* Similiter apud Parthenium 21: *ὁ τὴν Λέσβου κτίσιν ποιήσας· «πολλὰ δ᾽ ἐς ἰγρὴν Ἠέρα χεῖρας ἔτεινεν.»*

4. *invidiaque maior*] «Cuius gloria superat invidiam.» SCHOL. Callimach. Ep. 22: *ὁ δ᾽ ἤεισεν κρείσσονα βασκανίης.*

5. *Urbis*] H. l. *terrae* et *urbes* componuntur ut c. III 4, 45. — *pauperum*] Inest in his *ἀντίθεσις·* «Ego, quem multi libertino patre natum carpunt, etsi non nego me libertino patre natum esse; quem tu tamen nihilominus tua amicitia dignaris numquam mortem obibo.»

6. 7. *quem vocas, Dilecte Maecenas*] *quem vocas*, ut ego audiam, clueam, quoniam cliens tuus sum; nam v. *voco* et *clueo* inter se respondent, ut Lucret. I 480 sq.: *nec ratione cluere eadem qua constet inane, sed magis ut merito possis eventa vocare corporis.* Confer Gellii XIII 12, 7. Hoc igitur volt: ego, qui in clientela tua sum idemque in amicitiam tuam receptus. Hac interpretatione Franc. Bücheleri (mus. rhen. 37, 238) refutantur omnes dubitationes et emendationes.

8. *Stygia - unda*] quae *cohibet* animas, reditum vetans. Lucceii Epitaph. Poët. min. Wernsd. 3, 290: *Non ego Tartareas penetrabo tristis ad undas - - atris Non errabo locis nec cohibebor aquis.* Conf. c. III 4. 80.

9. *residunt*] «Pellis aspera fit; dum enim crura humana extenuantur et cycneorum formam exilem induunt, necesse est, ut cutis, quae mollibus ante ac succulentis partibus inducta fuerat, his eva-

Superne nascunturque leves
Per digitos umerosque plumae.

Iam Daedaleo notior Icaro
Visam gementis litora Bospori
Syrtisque Gaetulas canorus
Ales Hyperboreosque campos.

1. *Superne* codices paene omnes, *Superna* perpauci. — 13. *notior* ABORγ Dessauiensis, Leidensis, *nocior* T Argentoratensis; *ocior* Sbcd$\varphi\psi$ Monacensis, Lipsiensis; *tutior* Bentley coniecit, probaverunt Meineke, Lachmann, Haupt, Vahlen, L. Müller, Eckstein, Kiessling; alii coniecerunt *doctior cautior cotior laetior, audacior, ornatior.*

nescentibus *subsidat*, ossibus propius admoveatur, quaeque antea pleniore corpore extensa erat, nunc contrahatur, adeoque *aspera*, id est, rugosa evadat.» Mitsch.

11. *Superne*] A. P. 4: *Desinat in piscem mulier formosa superne.* Ultima cum corripiatur a Lucretio VI 544 et 597, nihil attinet corrigere *Superna.* — *leves*] Male alii scribunt *laeves*. Est *λεῖος.*

13. *Daedaleo notior*] cum Kellero paucisque aliis optimorum codicum lectionem restituimus, quam Fr. Bücheler in museo rhen. 37 pg. 239 optime tutatus est; fama enim et nominis claritate certare cupit cum Icari volatu, partes septentrionales et meridianas peragrare volt, ut cognoscatur ab omnibus. — Ante Bentleium volgo scribebatur *Daedaleo ocior*, quem hiatum Lachmannus ad Lucret. pg. 161 legitimum esse censet; eamque nonnullorum codicum lectionem receperat Orelli. Post Bentleium multi probaverunt *tutior;* at Icarus *audacior* fortasse vel *securior* nominari ille quidem potest, *tutior* autem, quippe qui undis paulo post obrutus sit, non potest.

14. *gementis*] Verg. Aen. V 806: *gemerentque repleti Amnes.* c. II 14, 14: *rauci-Hadriae.* Soph. Antig. 592: *Στόνῳ βρέμουσιν ἀντιπλῆγες ἀκταί.* Eurip. Phaët. Fr. 775, 31. N. *Πηγαῖσί τ' ἐπ' Ὠκεανοῦ Μελιβόας κύκνος ἀχεῖ.*

15. *Syrtisque*] Cf. c. I 22, 5. II 6, 3. — *canorus*] c. IV 3, 20. Himer. Ecl. 21, 1: *λύει καὶ κύκνος σιγήν, λύραν ὅταν Ἀπόλλωνος ἀκούσῃ πλήττοντος.* Pratinas apud Athen. XIV 8: *οἷόν τε κύκνον ἄγοντα Ποικιλόπτερον μέλος.* — «Orphei animam Plato refert X de Rep. (p. 620 A.) cycni vitam elegisse, lusciniae Thamyrin. Cycnum ipse H. Pindarum appellat c. IV 2, 25., et sic vocantur poetae omnes apud Verg. Ecl. 9, 29.» Torrent. ex Turnebo.

16. *Hyperboreosque*] Pind. Ol. 3, 16: *δᾶμον Ὑπερβορέων — Ἀπόλλωνος θεράποντα.* Adde Pyth. 10, 31. insignem de Hyperboreorum felicitate locum et Aeschyl. Choeph. 373: *Μεγάλης δὲ τύχης καὶ ὑπερβορέου Μείζονα φωνεῖς·* ex quibus huius loci ornatum melius intelleges. Simmias in Anal. Br. II. p. 525: *Τηλυγέτων δ' ἀφνειὸν Ὑπερβορέων ἀνὰ δῆμον.* «Visam campos illos felices supra Aquilonem et Rhipaeos montes sitos.» (Plin. n. h. IV 88.)

18. *Marsae cohortis*] Marsi pro fortissimis Italiae populis et pedi-

Me Colchus et qui dissimulat metum
Marsae cohortis Dacus et ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Hiber Rhodanique potor.

Absint inani funere neniae
Luctusque turpes et querimoniae;
Compesce clamorem ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

tatus Romani robore habebantur; «hoc igitur robur metuit Dacus rebellis, sed prae pudore fingit se timore vacare.» — Alii (Dacierius, Walckenaer II. p. 208.) interpungunt post v. *cohortis*, ut his vv. *et qui - - cohortis* significentur Parthi. Non placet propter incommodum *ἀσύνδετον* ante v. *Dacus*.

19. *Noscent*] «audient meum cantum.» Statius Theb. XII 814: *Iam te* (Thebaida) *magnanimus dignatur* NOSCERE *Caesar, Itala iam studio* DISCIT *memoratque iuventus.* — *Geloni*] Conf. c. II 9, 23. — *peritus*] per prolepsin: «ubi aliquando erit *peritus*, cultus»; absolute, ut Epp. II 2, 213: *decede peritis.* «Hispani et Galli Transalpini, qui nunc rudes sunt atque inculti humanitate aliquando imbuti cupide meos quoque cantus audient.»

20. *Rhodanique potor*] «accola»; ex antiquissima ratione populos designandi. Hom. Il. *B* 825: *πίνοντες ὕδωρ μέλαν Αἰσήποιο.* Pindar. Olymp. 6, 85: *Θήβαν, - τᾶς ἐρατεινὸν ὕδωρ Πίομαι.* Seneca Troad. 9: *qui - Septena Tanain ora pandentem bibit.* — Hoc ergo dicit: «Per totum orbem terrarum Romano imperio subiectum nomen meum propagabitur.

21. 22. *inani funere*] «quoniam quidem abest corpus, quod sepeliri possit.» — *neniae*] sunt praeficarum, v. ad c. II 1, 38; *querimoniae* amicorum sunt. Mire Sanadonus iunxit: *et querimoniae* (gen. sing.) *compesce clamorem.* — *turpes*] «quatenus faciem deformant.» Ovid. A. A. I 534: *Clamabat flebatque simul, sed utrumque decebat, Nec facta est lacrimis turpior illa suis.* Ennius apud Cic. Tusc. I 34: *Nemo me lacrumis decoret nec funera fletu Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virum.* Seneca Ep. 92: *Neminem de supremo officio rogo. Nulli reliquias meas commendo. Diserte Maecenas inquit: «Nec tumulum curo; sepelit Natura relictos.»*

24. *supervacuos*] primus Horatius dixit, antea dicebatur *supervacaneus.* Epicurus docuerat *τὸν σοφὸν οὐδὲ ταφῆς φροντιεῖν.* Diog. Laërt. X 118. Plin. Epp. 9, 19: *Impensa monumenti supervacua est. Memoria nostri durabit, si vita meruimus.* Conferantur quae Tacitus de Germanis narravit in Germ. c. 27.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER TERTIUS.

CARMEN I.

Odi profanum volgus et arceo;

1. Inscr. volg. *Ad chorum virginum et puerorum*, et sic Bc. — *Ad choros virginum et puerorum* T, item corr. b. — *Ad indoctos* b, item c post priorem inscr. — Om. S.

In colligendis et componendis carminibus ab Horatio hanc legem observatam esse supra iam diximus, ut metrum proximi carminis differret a superiore; raro duo carmina alcaica se excipiunt, semel (c. III 24. 25) duo carmina asclepiadea: vide conspectum metr. pg. XV. XVI. Hanc rationem omisit in sex primis tertii libri carminibus, quae, ut c. II 15. 18. III 24, non ad certos quosdam, sed ad universum populum Romanum scripta sunt. Inde sequitur pulchra haec carmina, quae exordio quodam c. 1, 1—4 et epilogo c. 6, 45—48 quasi circumcluduntur, sententiarum vinculo quodam et progressu contineri. Primo carmine poeta avaritiam perstringit, nam *desiderantem quod satis est nihil sollicitat* v. 25, commendat continentiam; altero luxuriem ac mollitiem refutat, virtutem Romanorum antiquam praedicat, qua sola efficiatur, ut bene de patria mereamur; tertio rerum novarum cupiditatem vituperat, veram constantiam revocat; quarto immanitatem ac feritatem morum ex bellis civilibus coortam deplorat, vim temperatam Musarumque cultum proponit; quinto oblivionem patriae castigat, cum pro patria vel mortem alacri animo oppetere debeamus; sexto nequitiam et impudicitiam solo deorum cultu emendari posse ac debere censet. Haec Horatius non philosophorum ratione disserendo exposuit, sed illustravit singulis carminibus, quae prout occasio vel animi affectio ferebat, aliud alio tempore composita sunt nec ita ut alio alius ratio haberetur. Videntur autem omnia illis annis (727—730) scripta esse, quibus Augustus rebus publicis compositis privatam etiam labem vitaeque domesticae pravitatem institutis legibusque restituere sibi proposuerat amicorum-

Favete linguis: carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis,

que in ea re efficienda auxilium et operam flagitabat.

C. 1. V. 1—4. Exordium, quo nova se carmina tamquam Musis sacrificantem civibus suis cantare profitetur. Prima parte v. 5—24 stultissima esse demonstrat eorum studia, qui quamquam omnes Deo mortique subiecti sunt, tamen nimias divitias appetant, altera parte v. 25—48 ei soli beati praedicantur, qui, ut ipse Horatius, suis in rebus acquiescant.

1. *Odi*] «Volgus verae sapientiae, quam in vita sequi debemus, nequaquam capax despicio longeque a me recedere iubeo.» *Profani* proprie sunt *ἀμύητοι*, sacris non initiati. Orpheus apud Iustinum Cohort. ad Graecos 15: *φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι Πάντες ὁμῶς.* (scil. *τοῖς ὠσί.*) Callim. H. in Apoll. 2, 2: *ἑκάς, ἑκάς, ὅστις ἀλιτρός.* in Cer. 3. Blomf. *θύρας ἐπίθεσθε βέβαλοι.* (O. Sch. *χαμαὶ θασεῖσθε βέβαλοι.*) Verg. Aen. VI 258: *Procul, o procul este profani.*

2. 3. *Favete linguis*] «Vos autem digni, qui ad haec sacra accedatis, *εὐφημεῖτε* vel bona verba dicendo vel potius prorsus tacendo.» Aristoph. Thesmoph. 39: *Εὔφημος πᾶς ἔστω λεώς, Στόμα συγκλείσας.* Ran. 354: *Εὐφημεῖν χρὴ κἀξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν Ὅστις ἄπειρος τοιῶνδε λόγων κτλ.* Eurip. fr. Phaëth. 775, 55 N.: *ἔχειν χρὴ Στόμ' ἐν ἡσυχίᾳ.* Ibid. 74: *ἀλλὰ τῆλ' ἔστω λεώς.* Tibull. II 2, 1: *Dicamus bona verba: - - Quisquis ades. lingua, vir mulierque, fave.* Solitam formulam amplificavit Ovid. Fast. I 71: *Linguisque animisque favete!* variavit Verg. Aen. V 71: *Ore favete!* Ovid. Am. III 13, 29: *Ore favent populi.* Propert. IV 6, 1: *Sacra facit vates: sint ora faventia sacris.* Cic. de Div. I 102. Seneca de Vita beata 26: *Imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.* — *non prius Audita*] Praeceptorum a communi hominum volgarium sensu abhorrentium gravitatem significat. Maximopere enim eas ipsas virtutes, quae tunc a plerisque neglegi solebant, commendat. — *Musarum sacerdos*] Callim. fr. 83. pg. 247 O. Schn. *Μοῦσαι καλαὶ κἄπολλον, οἷς ἐγὼ σπένδω.* Ovid. Ibidis v. 98: *peragam rata vota sacerdos: Quisquis ades sacris, oro favete, meis.* Idem Am. III 8, 23: *Ille ego Musarum purus Phoebique sacerdos.*

4. 5. *Virginibus*] Nonnulli interpretes explicaverunt de puerorum virginumque choro, qui sacerdotem cingat laudesque deorum canat. At cum in toto hoc carmine *γνωμικῷ καὶ ἠθικῷ* nihil plane insit, quod a choris cani possit, cum Porphyrione explicandum est: «Dicit se carmen proditurum, quod teneras aetates ad utilia instituat, quibus ad beatam vitam pervenire possint.» Utique enim de eo, ut talibus carminibus aequales suos provectioris aetatis commovere pravosque eorum mores corrigere posset, omnis spes deponenda erat. — *greges*] quia reges *ποιμένες λαῶν.* Philemon. Kock II pg. 486: *δοῦλοι βασιλέων εἰσίν, ὁ βασιλεὺς θεῶν Ὁ θεὸς ἀνάγκης.* Caesar apud

Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.

Est ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis, hic generosior
Descendat in campum petitor,
Moribus hic meliorque fama

Contendat, illi turba clientium

9. *Esto* malebat Bentleius.

Suet. Caes. 6: *Est-in genere* (meo) *et sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent, et caerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

6. 7. *in ipsos imperium*] Nescio cur nonnemo dubitarit de huius constructionis Latinitate. Plaut. Men. 1013: *Si quid imperi est in te mihi.* Pers. 343: *Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi est.* — *Giganteo triumpho*] quo ipse legitimum orbis terrarum totiusque mundi imperium adeptus erat. — Curru in Gigantum strage invectum Iovem exhibet Winckelmann *Mon. ined.* p. 9. N. X *Museo Borbon.* I. T. 53. Gigantomachia, in qua Hercules Iovis est auriga. *Mus. Gregor.* T. VII. imprimis Gerhard *Vaseng.* II. T. LXXXIV. *Archaeol. Ztg.* II. p. 264. et 380. Iuppiter imberbis Titanas fulminat in gemma apud Schlichtegroll *Pierres gr.* T. 20. Hinc Lucianus Tim. 4. deridet eius epitheta a poetis usurpata *Γιγαντολέτωρ καὶ Τιτανοκράτωρ.*

8. *supercilio*] Hom. Il. *A* 528: *Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων· Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.* Catull. 64, 204: *Adnuit invicto caelestum numine rector, Quo tunc et tellus atque horrida contremuerunt Aequora concussitque micantia sidera mundus.* Verg. Aen. IX 106: *totum nutu tremefecit Olympum.* Sic procedunt iunguntur que sententiae: «Vel ipsi reges, qui primi inter mortales ducuntur et popularibus suis timoren incutiunt, summo Iovis imperio subiecti sunt: pariter quoque locupletes, generosi, potentissimi quique inter ceteros homines Necessitati parent, cuius iussa severa eadem sane sunt atque Iovis supremi imperium.»

9. *Est, ut*] «*ἔστιν, ὅπως κτλ.*, usu venit, ut alius alio» cet. Cfr. epist. I 12, 2. «Qualecumque est inter mortales discrimen, ut alius excellat latifundiorum possessione, generis nobilitate alius, alius probitate morum, alius rursus clientum multitudine, omnes tamen aeque parent supremae Necessitati.» — *latius*] «Fieri potest, ut aliquis per ampliorem, quam alii habent, fundum serat vites et oleas.» Colum. III 13: *aut scrobibus aut sulcis vineae plerumque conseruntur.* — *ordinet*] «in quincuncem serat.» Varro R. R. I 7, 2.

10. 11. *Arbusta*] maxime vineas. Verg. ecl. 3, 10: *cum me arbustum videre Miconis Atque mala vites incidere falce novellas.* Georg. II 416: *Iam vinctae vites, iam falcem arbusta reponunt.* — *Campum*] etiam in pedestri oratione persaepe pro Campo Martio. Ceterum loquitur quasi vetere re publica etiamtunc manente. Cfr. Tacit. Ann. I 15. ad c. I 1, 7.

Sit maior: aequa lege necessitas
Sortitur insignis et imos,
Omne capax movet urna nomen.

Destrictus ensis cui super inpia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharaeque cantus

17. *Destrictus* codices optimi (ABORγ multique alii) et grammatici (Porphyrion, Charisius, Servius); *districtus* cdφψ Leidensis, Lipsiensis paucique alii.

12. 13. *meliorque fama*] i. e. moribus melior meliorque fama, vel moribus famaque melior; confer de colloc. partic. *que* ad c. I 30, 6. Sententia haec est: «etsi homo novus, per se tamen spectatus praestet nobilibus ac potentibus.» — *Contendat*] «de honoribus cum competitoribus, nihilominus pari condicione Fatum ei mortem destinat.»

14. *Necessitas*] Necessitas tamquam dea etiam c. I 35, 17.; longe tamen rarius a Latinis memoratur quam a Graecis *Εἱμαρμένη* vel *Ἀνάγκη*. Pausan. II 4, 6: (*ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ*) *Ἀνάγκης καὶ Βίας ἐστὶν ἱερόν· ἐσιέναι δὲ ἐς αὐτὸ οὐ νομίζουσιν.*

16. *movet urna*] c. II 3, 26. H. l. *Εἱμαρμένη* ipsa mortis sortes ducit. Sic Ammianus Marc. XIV 11: *Adrastea regina causarum et arbitra rerum ac disceptatrix urnam sortium temperat.* Seneca Herc. fur. 192: *Recipit populos urna citatos.*

17. *Destrictus*] Sic cum optimis codicibus scribendum est. Etiam apud Cic. Sest. 76 codices habent *destrictis gladiis;* Caes. b. g. I 25 *gladiis destrictis;* vide etiam ad Sat. II 1, 41. Addo inscriptionem aetatis Augusteae in Iahnii Specimine p. 27., ubi est Priapus PENE DESTRICTO. — «Quid, quod qui externa tantum bona possident, ne beati quidem sunt, infelicissimi vero, si scelerum conscientia anguntur.» Significat notam illam de Damocle et Dionysio maiore narratiunculam. Cic. Tusc. V 61. Persius 3, 40: *Et magis auratis pendens laquearibus ensis Purpureas subter cervices terruit* cet.? Atque quasi in proverbium abiit. Plut. S. N. V. 9: *ὡς - - ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ σχοινίου κρεμαμένου.* Iob. 15, 21: *Sonitus terroris semper in auribus impii; et, cum pax sit, ille semper insidias suspicatur, circumspectans undique gladium.*

18. *Cervice*] hoc loco et ceteris Horatianis (c. I 13, 2. II 5, 2. 12, 26. 13, 6. III 9, 3. 23, 13; sat. I 2, 89; epist. I 2, 64. 3, 34; a. p. 1) singulari numero utitur; apud Ciceronem semper plurali. Conferantur quae ad c. I 2, 26 adnotavimus; etam ad I 33, 14. — *Siculae dapes*] «*conquisitissimae epulae*», ut de Dionysii mensa Cic. Tusc. V 61. Plato de Rep. 3. p. 404. D.: *Συρακοσίαν δέ, ὦ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὄψου, ὡς ἔοικας, οὐκ αἰνεῖς.* Epist. 7. p. 326. B.: *Ἐλθόντα δέ με (εἰς Σικελίαν) ὁ ταύτῃ λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων, Ἰταλιωτικῶν τε καὶ*

Somnum reducent; somnus agrestium
Lenis virorum non humilis domos
Fastidit umbrosamque ripam,
Non zephyris agitata Tempe.

Desiderantem quod satis est neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saevus Arcturi cadentis

Συρακουσίων τραπεζῶν πλήρης, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἤρεσε. Plautus in Rudentis Prol. 53: *Infit lenoni suadere, ut secum simul Eat in Siciliam; ibi esse homines voluptarios Dicit.*

19. 20. *elaborabunt*] «operose parabunt»; sed ipsum hoc verbum demonstrat id fieri vix posse. — *saporem*] «Etiam exquisitissimae epulae ei videbuntur insuaves.» — *avium* cet.] Rutilius I 111: *Quid loquor inclusas inter laquearia silvas, Vernula quis vario carmine ludat avis?* Sen. de Prov. 3: (Maecenati) *somnus per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium quaeritur.*

21. 22. *reducent*] «somnum curis ac sollicitudinibus saepe interruptum denuo conciliabunt.» — *Lenis*] quem Menander Mein. Com. Ed. min. p. 920. vocat *ἡδὺν-καὶ πρᾶόν τινα ὕπνον.* — Hic quoque duplicem statuemus constructionem: *Somnus lenis agrestium virorum non fastidit virorum agrestium* (eorum) *humiles domos* (casas, tuguria). Ecclesiastes 5, 11: *Dulcis est somnus operantis - -; saturitas autem divitis non sinit eum dormire.* Anacreon fr. 88. Bgk.: *κοὶ μοκλὸν ἐν θύρῃσι διξῇσίν βαλὼν Ἥσυχος καθεύδει.* Teles apud Stob. T. 93. Vol. 3. p. 206: *Πάντα μὲν ἐφ᾽ ὕπνῳ παρασκευαζόμενος δυσκολωτέρους ἔχει διὰ τοῦτο τοὺς ὕπνους· ἑτοιμότεροι δ᾽ εἰσὶν οἱ κατὰ φύσιν.*

24. *Tempe*] Vid. c. I 7, 4. Hic pro qualibet convalle amoena.

25. 26. *quod satis est*] epist. I 2, 46: *Quod satis est cui contingit, nil amplius optet.* Alexis fr. 259. Kock II p. 392: *Τὰ περισσὰ μισῶ· τοῖς ὑπερβάλλουσι γὰρ Δαπάνη πρόσεστιν, ἡδονὴ δ᾽ οὐδ᾽ ἡτισοῦν.* Publilius Syrus 677: *Quod volt habet, qui velle quod satis est potest.* — *sollicitat*] epod. 2, 6: (rusticus beatus) *Neque horret iratum mare.*

27. *Arcturi cadentis*] Arctophylax occidit IV. Kal. Nov. Leonid. Tar. Ep. 92: *Ἑρμιονῆα - - πολὺ κῦμα Ὤλεσεν, Ἀρκτούρου λαίλαπι χρησάμενον.* Plautus Rud. 70: *Arcturus signum sum omnium acerrimum: Vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.*

28. *Haedi*] Oriuntur Haedi pridie Non. Octobr. Theocr. 6, 53: *Χὤταν ἐφ᾽ ἑσπερίοις ἐρίφοις νότος ὑγρὰ διώκῃ Κύματα, κὨρίων ὅτ᾽ ἐπ᾽ Ὠκεανῷ πόδας ἴσχει*, ubi Schol.: *Ὅταν ἀνατέλλλωσιν οἱ ἔριφοι, ἀγριαίνεται ἡ θάλασσα.* Verg. Aen. IX 668: *Quantus ab occasu veniens pluvialibus Haedis Verberat imber humum*; et *nimbosos* vocat Ovid. Trist. I 11, 13.

29. *verberatae*] epist. I 8, 4: *quia grando Contuderit vitis.*

30-32. *mendax*] Frequens figura, etiam apud Orientales. Osea 9, 2: *Area et torcular non pascet eos et vinum mentietur eis.* Habacuc 3, 17: *Ficus non florebit et non erit germen in vineis: mentietur opus olivae et arva non afferent cibum.* Hor. epist. I 7, 87: *Spem mentita seges.* Tibull. II 3, 61.: *At tibi*

Impetus aut orientis Haedi,

Non verberatae grandine vineae
Fundusque mendax, arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
Iactis in altum molibus: huc frequens
Caementa demittit redemptor

35. *demittit* codicum maior et melior pars, etiam duo Blandinii; *dimittit* Argentoratensis, Monacensis, Bernenses bd, unus Blandinius, Paris. λ paucique alii; cf. ad v. 17.

dura Ceres -- Persolvat nulla semina terra fide. Ovid. Fast. IV 645: *Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis;* contra c. III 16, 30: *segetis certa fides meae.* Ad v. *culpante* cfr. Philem. Kock II fr. 88, 10. — Hic omnibus vitam tribuit: «Arbor (collective; oleam tamen praecipue intellegas licet, v. epist. I 8, 5.) sterilis culpam sterilitatis tribuit modo imbribus, modo nimio solis aestui agros per dies caniculares exurenti, modo frigori.» — *Sidera*] *Siderationem, ἀστροβολισμόν,* vocabant, ubi plantae nimia siccitate post ortum Caniculae aut Cancri exarescebant. Plin. n. h. XVII 222 sqq. Theophrast. C. P. 5, 10: *Ἀστροβλῆτα μὲν οὖν μάλιστα γίνεται τὰ φυτά - -, ὅταν ἡ γῆ ξηρανθῇ καὶ μὴ ἔχωσιν ἕλκειν ὑγρότητα· διὸ καὶ ὑπὸ ἄστρον* (Caniculam) *πλεῖστα.*

33. *Contracta*] *καθ' ὑπερβολὴν* minime reprehendendam: «piscibus ipsis mare iam videtur coartatum.» Noli cum aliis explicare: «Piscinis includuntur pisces amplissimis, quae iam quasi alia maria sunt.» Cfr. c. II 15, 1. Tibull. II 3, 45. *Claudit et indomitum moles mare, lentus ut intra Neglegat hibernas piscis adesse minas.* Manil. IV 263: *Litoribusque novis per luxum illudere ponto.* Petron. Bell. civ. 87: *Aedificant auro sedesque ad sidera mittunt; Expelluntur aquae saxis, mare nascitur arvis.*

34. *Iactis*] «Verbo ipso usus est fabricantium.» SCHOL. Seneca Thyest. 459: *retro mare Iacta fugamus mole.* — *frequens*] «multis operis ac servis circumdatus.» Lübker nescio quam bene interpretatur de redemptore in his aedificiis construendis ubique et semper praesente. Non credo; dictum est, ut, indicante mihi Halmio, contrarium Soph. Oed. R. 750: *Πότερον ἐχώρει βαιός, ἢ πολλοὺς ἔχων Ἄνδρας λοχίτας.*

35. *Caementa*] unde Italorum *cimento*, omnis generis lapides sunt parvi vel comminuti, plerumque pulvere Puteolano coagmentati et ad muros farciendos destinati, opponunturque saxis quadratis. Vitruv. VIII 17: *caementum de silice frangatur ne gravius quam librarium.* Plin. n. h. XXXVI 172: *Medios parietes farcire fractis caementis* diatonicon *vocant.* Plin. epist. X 48: parietes *caemento medii farti.* Est igitur: «inter duos muros ex lapidibus quadratis constructos caementa cum sufficiente mortario demittit. — *redemp-*

Cum famulis dominusque terrae
Fastidiosus. Sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit aerata triremi et
Post equitem sedet atra cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis
Nec purpurarum sidere clarior

39. 40. *triremi et* perpauci codices, velut Graevianus, Bernensis b; ceteri omis. *et*; Bentl. coniecit *triremi Postque.*

tor] «ἐργολάβος, alibi manceps, id est, architectus, qui opus hoc immensum faciendum a domino sive possessore illud locante conduxit.» Cf. epist. II 2, 72.

36. *dominusque*] «qui urget insanum hoc opus; eum adeo taedet terrae continentis, ut iam in ipso mari habitare velit.» Seneca Ep. 89: *Ubicumque in aliquem sinum litus curvabitur, vos* (luxuriosi) *protinus fundamenta iacietis nec contenti solo, nisi quod manu feceritis, maria agetis introrsus.*

37—40. *Sed* cet.] «Quocumque autem is vel ab hac aedificatione vel alio ab negotio sese convertit ad oblivionem curarum aut novam voluptatem quaerendam, nihilominus eum comitantur priores sollicitudines.» Eandem sententiam iisdem fere verbis poeta expressit c. II 16, 21: *Scandit aeratas vitiosa navis Cura nec turmas equitum relinquit.* Cf. Lucret. II 48: *Metus hominum curaeque sequaces - - neque fulgorem reverentur ab auro Nec clarum vestis splendorem purpureai.* — *Timor*] ne casu adverso vel immatura morte bonis suis excidat, unde perpetua anxietas et trepidatio eum vexat. — *Minae*] internae propter facinora commissa. — *aerata*] «quae habet rostrum aereum.» — *triremi*] Intellige de qualibet magna nave hominis locupletis. Sic C. Verri Mamertini donarant *navem cybaeam maximam, triremis instar.* Cic. Verr. Acc. V 44; epist. I 1, 93: *priva triremis.* — *Curae* personae sunt etiam Verg. Aen. VI 274. et Horatio c. II 16, vv. 11 et 22. Refertur maxime ad hominis avari perpetuas sollicitudines. *Atrae* autem, i. e. «tristes, funestae», vocantur etiam c. III 14, 13. IV 11, 35. s. II 7, 15.

41. *Quod si*] Cfr. c. I 1, 35. Post praecedentes γνώμας et imagines propositas ad semet ipsum nunc se convertit poeta, ut in hac αὐταρκείᾳ, quam tantopere praedicat, se confirmet. — *dolentem*] «aegrum animi et sollicitum.» — *Phrygius lapis*] «Est marmor, Docimenum sive Synnadicum, volgo *paonazzetto,* inter pulchriora et pretiosiora, ex quo praesertim columnae fiebant, quales sunt peraltae illae in Pantheo M. Agrippae.» Fea. Poetice describitur a Statio Silv. I 5, 36. in balneis Etrusci: *Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis Purpura, sola cavo Phrygiae quam Synnados antro Ipse cruentavit maculis lucentibus Attis.* Pseudotibull. III 3, 13: *Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?* Martial. VI 42, 13.

42. 43. *sidere clarior*] Sic Silius II 167. de purpura: *radiantis tegmina laenae.* — *Delenit*] «permulcet, dum internos tumultus sedat.» (Utraque scriptura *delenio* et *delinio*

Delenit usus nec Falerna
Vitis Achaemeniumque costum.

Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

43. *Delenit* ABR duo Blandinii paucique alii; *Delinit* Tbcdγφψ Argentor., Dessauiensis, Leidensis, Graevianus, unus Blandinius, (antiquissimus ut videtur). — 43. 44. *Falerna Vitis* Graevianus, Vossianus, Leidensis, tres Blandinii (in quibus antiquiss.) paucique Parisini (φψλπuν); *Falernae Vites* γ TArgentor., Lips., Dessauiensis; *Falerna Vites* ABO. — *Achaemeniumve* Bentlei coni. — 46. *molior* T. — 48. *onerosiores* Bentleii dubia suspicio.

videtur in usu fuisse. Conf. interpretes ad Plaut. Amphitr. 844 et Ovid. Met. XI 163.) — *Clarior* autem *usus purpurarum* audacius dictum pro his: «purpureae quibus utuntur vestes clariores siderum splendore.» Verg. Ge. II 466: *Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi*, id est, oleum, quo utuntur.

44. *Achaemeniumque*] ab Achaemene, auctore generis regii Persarum, cui in inscriptt. Pers. cuneatis *Hakhâmanish* i. e. vir *animo benigno* nomen est, dicitur costum, quia ex India (Ovid. fast. I 341: *Tura nec Euphrates nec miserat India costum.*) et Arabia per Parthorum fines Romam advehi solebat. Conf. epod. 13, 8: *Achaemenio-nardo.* — Iam cum sine ulla oppositione quattuor haec, marmora nitentia, purpurae, vina generosa, unguenta ad beatam locupletium Romanorum vitam aeque pertinerent, minime cum Bentleio scribendum esse *Achaemeniumve* manifestum est. — *costum*] Stat. Silv. II 1, 160: *munera graminis Indi.* Est unguentum e radice fruticis, qui a Linnaeo vocatus est *costus* (κόστος) *Arabicus*, et Plinio (n. h. XII 41) auctore in Patale, Indiae insula, provenit. Vid. Excursum.

45. 46. *invidendis postibus*] c. II 10, 7: *caret invidenda Sobrius aula.* Invidendis autem, quia vel nitente marmore tecti erant vel *varii pulchra testudine* (Verg. Ge. II 463.) — *novo-ritu*] «ad novas architecturae regulas accommodato, qui invaluit ex quo domos sumptuosiores exstruere coeperunt homines locupletes.» Alii explicant: «novam, id est, mirandam speciem praebente.» Verum hic certe in simplici voc. *novo* haec sententia non inest; sed opponitur «*atrium ex more veterum*», simplicius nec tam amplum. Plin. epist. V 6, 15. — *atrium*] ubi consulebantur iure consulti, asservabantur maiorum imagines eratque etiam lectus genialis apud eos, qui uxores habebant. Vide Marquardt, antiq. Roman. privat.[2] pg. 54. 212.

47. *permutem*] Latini eadem sententia dicebant *muto locum illum hoc* et *hunc illo*; conf. ad c. I 17, 2. II 16, 19. Similiter Graeci utebantur verbo μεταβάλλειν: Plato Phaedr. 241 A, Polit. VII 535 D. Eurip. Med. 123. Iph. Aul. 543. Hippol. 203.

EXCURSUS

Ad v. 44.

«Kostus *kam den Alten aus Arabien, Indien und Syrien zu*; *da der Name Indisch**) *ist, scheint dieses Land das Aroma zuerst geliefert zu haben. In Indien kommen jetzt zwei Arten vor, das Indische* Kusht *oder* Kuth *aus Multan; dann das sogenannte Arabische, welches aus Kabul und Kaschmir kommt. Es ist eine duftreiche Wurzel, die gegenwärtig vorzüglich nach China ausgeführt wird.*»

«*Kostus kam aus den Emporien an der Indus-Mündung und aus Barygaza, wohin er aus der Proklaïs (d. h. Poklaïs, oder Pukheli jenseits Attok's) und Skythia (Indoskythien, also dem Induslande) gebracht ward. Der* Periplus *erwähnt* p. 22. p. 28. *des Arabischen nicht, welcher nach* Dioskor. I. 15. *der beste war* (*Κόστον διαφέρει ὁ ᾿Αραβικός, λευκὸς ὢν καὶ κοῦφος πλείστην ἔχων καὶ ἡδεῖαν τὴν ὀσμήν· δευτερεύει δὲ ὁ ᾿Ινδικός, ἁδρὸς ὢν καὶ κοῦφος καὶ μέλας ὡς νάρθηξ. τρίτος δέ ἐστιν ὁ Συριακός, βαρύς, τὴν χρόαν πυξώδης, πληκτικὸς τῇ ὀσμῇ.*)*; dieser soll von der Wurzel des costus Arabicus herkommen. Schon bei* Theophr. Hist. pl. IX. 7, 3. de odor. p. 743. Schneid. *Er wurde bei den Römern viel als Würze des Weines, zu Salben und bei Opfern gebraucht.* Plin. n. h. XII 41. XIII 16. XIV 107. XXII 118. Propert. IV 6, 5: Costum molle date et blandi mihi turis honores. *u. s. w. Plinius erwähnt zweier Arten an der Mündung des Indus* (XII 41: Radix costi gustu fervens, odore eximio, frutice alias inutili. — Duo sunt eius genera, nigrum et, quod melius, candicans.), *einer schwarzen und einer weisslichen.*»

«*Die Indische* Narde *ist eine Valerianea; der haarige Theil des Stengels unmittelbar über der Wurzel liefert, getrocknet, das Parfum; die Pflanze findet sich in dem nördlichen und östlichen Indien. Eine Art trug bei den Alten den Namen von Ganges; andere kamen aber von den Indischen Ländern am obern Indus; aus der Geschichte Alexanders wissen wir, dass auch in Gedrosien eine Art einheimisch war; die Phönizier in seinem Heere erkannten die schätzbare Eigenschaft der unbeachteten Pflanze.***) *Durch sie erhielten ohne Zweifel die Hebräer*

---

*) *Skt.* Kushtha, *d. h. in der Erde stehend, von der Wurzel, oder im schlechten Zustande*; vjâdhi, *Krankheit; dieses und die zweite mögliche Erklärung von Kustha scheint darauf zu führen, dass erst die verfaulte Wurzel den Wohlgeruch liefert.*

**) Arrian. Exped. Alex. VI. 22. Dioskor. I. 6: *Νάρδου ἐστὶ δύο γένη. ἡ μὲν γάρ τις καλεῖται ῾Ινδική, ἡ δὲ Συριακή. - - τῆς δὲ ᾿Ινδικῆς ἡ μέν τις λέγεται Γαγγῖτις, ἀπό τινος ποταμοῦ παραρρέοντος τοῦ ὄρους Γάγγου*

dieses Aroma, aus dem ein kostbares Oel gewonnen wurde. Bei den Römern stand das Oel aus der Narde auch in sehr hohem Werthe, es wurde ausserdem der Wein damit gewürzt. In Indien wird dieses Aroma noch geschätzt.» LASSEN Ind. Alterth. I. p. 287 sqq.

καλουμένου, παρ' ᾧ φύεται. - - - καλεῖται δέ τις καὶ Σαμφαριτική (es ist Saphar an der Arabischen Küste zwischen Hodeida und Sana gemeint). Auch Strabo XVI 4, 25. *schreibt dem glücklichen Arabien die Narde zu. Ueber Indien gibt der Periplus des rothen Meeres* p. 23. *Auskunft: κατάγεται δὲ δι' αὐτῆς* (Barygaza) *καὶ ἀπὸ τῶν ἄνω τόπων ἡ διὰ Προκλαΐδος (Ποκλ.) καταφερομένη νάρδος, ἡ Καττυβουρίνη καὶ Πατροπαπίγη καὶ Καβαλίτη καὶ ἡ διὰ τῆς παρακειμένης Σκυθίας ὅ τε κόστος καὶ ἡ βδέλλα. — Ueber den Gebrauch s.* Plin. n. h. l. l. — *Wegen der Gestalt der Pflanze heisst die Narde später στάχυς νάρδου, ναρδόσταχυς* (Kosmas p. 337.), spica nardi (spikenard *der Engländer*), *wie bei den Arabern* sumbul hindî, *Indische Aehre. Der ältere Name ist* nardîn, *wie Hebräisch* nerd Cant. IV. 13, 14. *Persisch* nard, nârd.

CARMEN II.

Angustam amice pauperiem pati
Robustus acri militia puer
   Condiscat et Parthos ferocis
      Vexet eques metuendus hasta
Vitamque sub divo et trepidis agat

II. Inscr. volg. *Ad pubem Romanam.* — *Ad amicos* BT. — *Ad amicos generaliter* S. — *De institutione ad amicos loquitur* c (et b in marg.). — 1. *amice* codices paene omnes, *amici* duo Pulmanni, Hispaniensis, Gothanus, ed. Lambinus, Torrentius, Bentley.

II. Hoc carmine virtutem priscam Romanorum, duritiem corporis, temperantiam victus cultusque civibus suis proponit, eam restituendam censet, tollendam luxuriem et effeminationem. De tempore nihil constat.

1. *amice*] proprie «amico in eam animo», id est, «animo aequo, patienter, sine prava repugnantia», usu fortasse unico, sed accommodato ad Graecorum *ἀγαπητῶς φέρειν*, et ad Latinorum (Cic. ad Att. VI 1, 3.) *clementer ferre aliquid.* Weberus eumque secutus Lübker sic explicant: «*φιλικῶς* ad modum heroum illorum frugalis aevi, qui paupertatem tamquam caram domus consortem habebant.» Qua tamen ratione aliquanto plus in notionem v. *amice* inferri videtur, quam eo exprimere volebat poeta. Alii *amici,* quocum conferunt c. I 27, 7. et c. I 37, 4: *sodales*; item epod. 13, 3: *rapiamus, amici, Occasionem de die.* Verum hoc quidem loco amicorum appellatio parum apta est, cum *amici* efficere nequeant, ut iuvenes Romani paupertatem fortiter pati discant.

2. *acri militia*] «Acris militiae usu atque exercitatione hanc laboris tolerantiam, in qua saepenumero vitae commodis carendum est, condiscat puer robustus.» Sic enim iungo, alii explicant: «robustus factus acri militia.» Eurip. fragm. Alex. 55 Nauck: *Πενία δὲ δύστηνον μέν, ἀλλ' ὅμως τρέφει Μοχθοῦντ' ἀμείνω τέκνα καὶ δραστήρια.* — *puer*] Apud Romanos aetas militaris XVII. aetatis anno incipiebat. (Cf. Gell. N. A. X 28. Liv. XXVII 11 cet.)

3. 4. *Parthos*] Hic *γνώμας* proponens proprio utitur nomine, alibi saepe praeferens poetica vel *Medorum* vel *Persarum* vocabula. — *Vexet*] «urgeat et conturbet acriterque persequatur.» — *eques metuendus hasta*] Constat Parthos equitatu plurimum in bellis valuisse; contra hunc Romanorum quoque equites Horatius mitti iubet *hasta* instructos — v. Joseph. b. Iud. III 5, 5 *τοῖς δὲ ἱππεῦσι μάχαιρα μὲν ἐκ δεξιοῦ μακρὰ καὶ κοντὸς ἐπιμήκης ἐν χειρί κτλ.* Quoniam autem robur Romanorum positum erat in legionibus, quarum propria erat *hasta* (v. Marquardt, admin. Rom.

Vexet eques metuendus hasta

Vitamque sub divo et trepidis agat
In rebus. Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens et adulta virgo

Suspiret, eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira caedis.

5. *divo* codices plerique, in his Bland. antiq., *dio* perpauci. — 9. *eheu* codices paene omnes, *heu heu* d. Cf. c. I 15, 9. II 14, 1.

II[2] pg. 328), valde probabilis videtur Guilelmi Paul coniectura: *equis metuendus:* pedites Romanorum hastis (i. e. pilis) armati equis hostium terrorem iniciant (v. ad c. II 1, 20).

5. *sub divo et trepidis*] «et cum molestia et in periculis.» Particula *et* carere non possumus, cum inepta sit sententia: «vitam degat in periculis sub divo.» *Trepidis in rebus* dixit etiam Livius IV 17. XXXIV 11. *in re trepida* V 50. Tibull. II 3, 21: *trepidis petiere oracula rebus.* Alibi «dubiis, periculosis.»

6. *Illum*] Totam hanc pugnae scenam egregie ac maximopere *δεικτικῶς* ante oculos nobis posuit: «*illum* fortissimum ac formidandum iuvenem Romanum» cet. — *hosticis*] poetica forma, idem quod *hostium*, ut *genticus*, quo Tacitus utitur, et *civicus*. Cf. ad c. II 1, 1. — Iam ad imaginem, quae mentis oculis obversetur, transire maturat.

7. *Matrona*] ut iam apud Homerum (Il. *Γ* 154.) et Hesiod. Scut. 242: *αἱ δὲ γυναῖκες ἐϋδμήτων ἐπὶ πύργων Χάλκεον ὀξὺ βόων, κατὰ δ' ἐδρύπτοντο παρειάς·* uxores pugnas heroum e turribus prospectant; item Antigone in muris Thebanis. (Eurip. Phoen. 88.) Verg. Aen. XI 475: *Tum muros varia cinxere corona Matronae puerique.* Silius II 251: *Conclamant matres, celsoque e culmine muri Lamentis vox mixta sonat.* Stat. Theb. VII 240: *Nondum hostis circa, trepido tamen agmine matres Conscendunt muros, inde arma nitentia natis Et formidandos monstrant sub casside patres.*

9. *Suspiret*] «tacita secum;» nam eius sollicitudines significat, non ipsius querellae verba refert. — *ne cet.*] «sollicita, ne» cet. Metuendi enim notio inest in verbo *suspiret.* — *agminum*] totius rei militaris, cuius haud minima pars est agmen ducere.

10. *Sponsus - regius*] Accipiendum de alius regis foederati filio, ut Coroebus propter Cassandram Troiam venerat. — *lacessat*] «superbe et tamen sine successu ad pugnam provocet.» — *asperum Tactu leonem*] «quem si tangas, exasperatur, furit prosternitque propius accedentes.» Iliad. *Υ* 172. de leone: *ἰθὺς φέρεται μένει.* Silius VII 400. de Hannibale: *Iam cernes Libycum hunc vallo assultare leonem.* Contrarium Iliad. *Χ* 373: ῏

Dulce et decorum est pro patria mori:
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit inbellis iuventae
Poplitibus timidove tergo.

Virtus repulsae nescia sordidae
Intaminatis fulget honoribus,

14. *persequitur* codices paene omnes, *prosequitur* S. Graevianus, Gothanus, *consequitur* Bentley coniecit. — 16. *timidove tergo* ABbTγ Argentoratensis aliique boni codices, Bentley, O. Keller. *timidoque tergo* Rφψ Leidensis, Lipsiensis, Bernenses cd aliique, prob. Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling.

μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.

13. *Dulce*] «Hoc cogitet iuvenis Romanus: *Dulce* cet.» Tyrtaeus fr. 10 Brgk.: *Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον.* Eurip. Troad. 386: *Τρῶες δὲ πρῶτον μέν, τὸ κάλλιστον κλέος, Ὑπὲρ πάτρας ἔθνησκον.* Cic. Philipp. 14, 31: *O fortunata mors, quae naturae debita pro patria est potissimum reddita!*

14. *Mors* cet.] Simonides fr. 65 Bgk.: *Ὁ δ' αὖ θάνατος κίχε καὶ τὸν φυγόμαχον.* Curtius IV 14: *Effugit mortem quisquis contempserit; timidissimum quemque consequitur.* — *persequitur*] Hoc v. duplicem exhibet imaginem, et celeriter insequendi et propter id ipsum, quod Mors inevitabilis insequitur, consequendi. Terent. Andr. 935: *Is bellum hinc fugiens meque in Asiam persequens proficiscitur*; ubi Donatus (V 4, 32): *persequitur*, qui non desinit sequi. — Ita *Κὴρ* vel *Μοῖρα* persequitur bellatorem fugientem in vase picto apud d'Hancarville 1. T. 35.

16. *Poplitibus*] Fugam significat; poplites enim fugientium cernuntur quemadmodum terga. Atque poplites imprimis fugientium victores caedebant. Liv. XXII 48: Numidae Romanorum *terga ferientes ac poplites caedentes.* Lucian. Toxar. 60: *ἰγνύην κατατμηθεὶς καμπύλῳ τῷ τόξῳ.*

17. Stoice iam loquitur: «Virtus, maior casu, numquam patitur repulsae contumeliam; nam etsi homini virtute praedito volgus honores negat, ille neque ignominiam sentit nec dolorem, ut in comitio pila lusit Cato, quo die repulsam tulit (Sen. Ep. 104.), atque (Plin. Praef. 9.) repulsis velut honoribus indeptis gaudebat. Cum fortitudine autem, quam primo commendarat, necessario coniuncta est virtus civilis, *γενικῶς* spectata. Hanc comitatur verus honos atque nominis immortalitas.» — *nescia*] «quam numquam attingit neque commovet aut deprimit repulsa.» Cic. Tusc. V 54 *cum sapiens et bonus vir suffragiis praeteritur, populus a bono consule potius, quam ille a populo repulsam fert.* — *sordidae*] Credebat volgus Romanum *maxima Esse mala exiguum censum turpemque repulsam*, ut ait Hor. epist. I 1, 42 sq.

18. *Intaminatis*] a v. obsoleto *taminare*, tangere; fortasse tamen ex aliqua auctoritate antiquiore

Nec sumit aut ponit securis
Arbitrio popularis aurae.

Virtus recludens inmeritis mori
Caelum negata temptat iter via,
Coetusque volgaris et udam
Spernit humum fugiente penna.

Est et fideli tuta silentio

19. *Nec sumit aut ponit* codices paene omnes, *Nec ponit aut sumit* perpauci deteriores. — 24. *penna* A corr., R corr., b Dessauiens. corr., *pinna* Bland. antiq., AOγ alii; conf. ad c. II 20, 2.

hac forma usus est pro *incontaminatis.* «Nec eius dignitas pendet e favore populari. sed eadem semper manet.» c. IV 9, 39. sapiens *Consul-non unius anni.* Cic. pro Sestio 60: Virtus *lucet in tenebris -- splendetque per sese semper neque alienis umquam sordibus obsolescit.* — *Intaminati* autem *honores* opponuntur illis, qui in civitate persaepe et fraude et facinoribus sunt polluti.

19. 20. Nescio quam recte ad hos vv. Franke p. 187. haec commentatus sit: «*Nec sumit*] In his non immerito suspiceris Octavianum significatum esse, qui a. 726. de imperio deponendo cogitaret» (vel potius: se cogitare simularet). — *securis*] pro fascibus, honorum insignibus; *ponit* autem, etiam quatenus gesto aliquo magistratu propter invidiam apud populum alios honores postea non obtinet. — *popularis aurae*] Seneca Thyest. 350: Sapientem *numquam stabilis favor Volgi praecipitis movet.* Herc. fur. 169: (Stultum) *populi furor attonitum Fluctuque magis mobile volgus Aura tumidum tollit inani.* Vergilius Aen. VI 817. usus est numero plurali: *nimium gaudens popularibus auris.* Cic. harusp. resp. 43 *longius popularis aura provexit;* id. pro Cluentio 130: *ventus popularis.*

21--24. *inmeritis mori*] «viris immortalitate dignis.» — *recludens-Caelum*] Anthol. Pal. I 379: eos, qui Thermopylis ceciderunt, *ἀρετὴ καϑύπερϑεν Κυδαίνουσ᾽ ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀΐδεω.* — *negata*] «asperrima quaque.» Sen. Herc. fur. 439: *Non est ad astra mollis e terris via.* — *udam*] «crasso aëre obsitam ac propterea minime dignam, in qua Virtus moretur.» — *fugiente*] Exprimit et contemptum rerum humanarum et celeritatem, qua in caelum sese tollat Virtus.

25. *Est et*] «Socia Virtutis est Fides. Haec autem vel maxime spectatur in mysteriorum caerimoniis religiose tacendis, quoniam summam fidem dis immortalibus debemus. Quocirca laesae fidei nullum maius exemplum reperiri potest, quam si quis occultissima Cereris sacra prodat profanis. Talem hominem», inquit, «omnes mecum aeque abominantur. Eiusmodi vero scelus gravissimae deorum poenae consequantur necesse est.» — *fideli-silentio*] Verg. Aen. III 112: *fida silentia sacris.* Seneca Herc. fur. 303: *tibi muta fide Longas Eleusin tacita iactabit faces.* Apul. Met. III 15 Eys.: *sacris*

Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus fragilemve mecum

27. *Vulgarit* bT. — Post v. 27. deficit codex d usque ad Carm. 3, 59. — 28. *fragilemque* codices omnes, etiam B, *fragilemve* Bentley emendavit prob. Orellio, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling.

initiatus profecto nosti sanctam silentii fidem. Ceterum expressit hunc versiculum: *Ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας*, quem in ore habebat saepe Augustus, ut refert Plutarchus in eius Apophthegm. (Mor. I pg. 252 D.), quemque certatim repetierunt Sophistae posteriores. (*Ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας* Athenodoro tribuit Stobaeus flor. XXXIII 5.)

26. 27. *Cereris - arcanae*] Ovid. Her. 12, 79: *arcanaque sacra Dianae.* Cic. in Verr. V 187: *teque, Ceres et Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominum ac religiones ferunt, longe maximis atque occultissimis caerimoniis continentur; - - quarum sacra populus Romanus a Graecis ascita et accepta tanta religione et publice et privatim tuetur, non ut ab illis huc allata, sed ut ceteris hinc tradita esse videantur.* Atque de his imprimis sacris, non de initis Eleusiniis loqui videtur poeta; de his Sophocl. Oed. Col. 1051: *ὧ καὶ χρυσέα Κλῄς ἐπὶ γλώσσᾳ βέβακεν Προσπόλων Εὐμολπιδᾶν.* Graecis hoc scelus est *ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια.* Lucian. de saltat. c. 15. Arrian. Epict. 3, 21. pag. 439. Schw. Creuzer ad Procl. in Alcib. I. pag. 66. Qui Eleusinia volgarat, non solum ultimo supplicio afficiebatur, eiusque bona publicabantur, sed etiam columna in eius ignominiam posita scelus poenaque posteris tradebatur.

28. 29. *Sit trabibus*] «Numquam concedam, ut incestus mecum sub eodem tecto versetur vel eandem navem conscendat.» Per se, ut opinor, intellegitur, quod adnotat Bauer ad Sanctium II. pag. 262: «Ex *mecum solvat* etiam ad v. *isdem* revocari *mecum* sensus postulat.» Aeschyl. S. adv. Th. 602: *Ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ Ναύταισι θερμοῖς καὶ πανουργίᾳ τινὶ Ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.* Soph. Antig. 372: *Μήτ᾽ ἐμοὶ παρέστιος Γένοιτο μήτ᾽ ἴσον φρονῶν ὃς τάδ᾽ ἔρδει.* Eurip. fr. 848 Nauck: *Ὅστις δὲ φύσαντας μὴ τιμᾶν θέλῃ, Μή μοι γένοιτο μήτε συνθύτης θεοῖς, Μήτ᾽ ἐν θαλάσσῃ κοινόπλουν στέλλοι σκάφος.* Eurip. Electr. 1354: *Οὕτως ἀδικεῖν μηδεὶς θελέτω, Μηδ᾽ ἐπιόρκων μέτα συμπλείτω.* Callim. Cer. 117: *Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμὶν φίλος, ὃς τοι ἀπεχθής, Εἴη, μηδ᾽ ὁμότοιχος. ἐμοὶ κακογείτονες ἐχθροί.* Xenoph. Cyrop. VIII 1, 25: *ὁ Κῦρος - - λογιζόμενος ὥσπερ οἱ πλεῖν αἱρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἠσεβηκέναι τι δοκούντων.* — *fragilemve*] Codices omnes habent *fragilemque*, correxit Bentleius, et recte quidem, cum satis distinguantur *trabes eaedem* et *phaselos.* — *phaselon*] proprie Aegyptiorum navigium.

29. 30. «Saepe Diespiter offensus una cum *incesto*, religionum violatore, punivit etiam innocentem, una cum illo fortuito versantem.» — *Diespiter*] Vid. ad c. I 34, 5.

31. 32. *Deseruit*] «Raro, cum assecuta tandem est etsi sero scelestum *antecedentem* ac propterea tutum se putantem, retrocedit atque vindictam omittit, immo semper

Solvat phaselon; saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

29. *phaselon* codices plerique, pauci *phaselum.*

fere illum ulciscitur.» Hom. Od. ϑ 329 *οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν.* Soph. El. 479: *ἥξει καὶ πολύπους καὶ πολύχειρ ἁ δεινοῖς κρυπτομένα λόχοις χαλκόπους Ἐρινύς.* Eurip. frgm. incert. 969, 3 N. *ἡ Δίκη - - σῖγα καὶ βραδεῖ ποδὶ Στείχουσα μάρψει τοὺς κακούς, ὅταν τύχῃ.* Strato in Anthol. Pal. II. p. 521. *ὑστερόπουν Νέμεσιν* dicit. Tibull. I 9, 4: *Sera tamen tacitis Poena venit pedibus*, ad quem v. Vossius poetarum de *Poena* ac *Poenis* locos collegit. Gratius 455: (Impius) *Discet commissa quantum deus ultor in ira Pone sequens valeat.* Lucan. VI 692: *Eumenides Stygiumque nefas Poenaeque nocentum.* Adde Aeschyl. fragm. 268: *Τό τοι κακὸν ποδῶκες ἔρχεται βροτοῖς Καὶ τἀμπλάκημα τῷ περῶντι τὴν Θέμιν.* Max. Tyr. 6. extr. Poeta apud Greg. Naz. Orat. 10. p. 302: *ὀπισθόπους Δίκη.* Suidas: *Ποιναὶ τιμωροὶ τοῖς κακοῖς ἀκολουθοῦσιν οὐχ ὡς σκιαὶ σώμασι πλησίον, ἀλλὰ καὶ ὀψὲ τοῦ χρόνου.* Cum Furiis eas prorsus confudit Lucian. Amor. 47: *τὰς Ὀρέστην ἐλαυνούσας Ποινὰς Πυλάδης ἐνόσει μᾶλλον.*

CARMEN III.

Iustum et tenacem propositi virum

III. Hoc carmen priori adiungunt ut unum sit AOBR, Porphyrionis et Pseudo-Acronis scholia. 'In antiquissimo codice Blandinio haec ode nec inscriptione nec litteris maiusculis a praecedente separata est.' Cruquius; ed. Meineke, Haupt, Vahlen. Inscr. volg. *Ad Caesarem Augustum.* — *Ad Musas de Augusto* b. — *Ad Quirinum sive Romulum* S. — *Ad Augustum* T. — *Ad Musas de Augusto qui in proposito videtur perseverare* c.

III. Constantiam et fortitudinem Romanis tamquam praecipuas maiorum virtutes, nimis a suis aequalibus neglectas, commendaturus exempla Pollucis, Herculis, Liberi patris, propter illas ipsas virtutes inter deos receptorum, proponit; quibus admodum dextre paucis verbis, ne nimia evadat adulatio, inserit Augustum. Plurimum vero immoratur in Romuli laudibus, cuius, ut ita dicam, *ἀντίστροφος* erat Augustus, alter imperii Romani conditor, atque per quendam poeticae *φαντασίας* plenum impetum (a quo v. 69. se ipse revocat) exponit elatam ac sublimem Iunonis de Romulo ad ceteros deos orationem. (Quam quidem partem carminis sane necessariam fuisse ideo maxime equidem iudico, quod *γνώμας* vv. 1—16. etsi imaginibus aliquot ornatas in tam sublimi carmine excipere debebat locus vere cum poeticus tum etiam oratorius, propter hoc ipsum ad Romanorum ingenium quam maxime appositus; quem qui praesertim propter inaequalem, ut opinabantur, ad ceterum carmen rationem ac quandam et sententiarum et verborum redundantiam vituperarunt, libertatem vimque lyrici generis sese parum nosse clare professi sunt.) Nonnulli Horatio Ennii versus ante oculos fuisse temere arbitrantur. Confer eius Annal. v. 72. 110 ed. L. Müller. Quod autem Iunonem tam severe Romanis interdicere fingit, ne umquam restituant antiquam illam Troiam (non quod tunc florebat Ilium), id ex eo ductum videtur, quod recordatus esset illius de Caesare rumoris, cuius meminit Suetonius Caes. 79., ubi inter causas caedis Caesaris hanc quoque refert: *Quin etiam varia fama percrebuit migraturum Alexandriam vel Ilium translatis simul opibus imperii exhaustaque Italia delectibus et procuratione Urbis amicis permissa.* De illo vel consilio vel conatu quidam videntur cogitasse, cum Octavianus rem publicam constituisset et composuisset atque Augusto nomen ei inditum esset. Poeta autem iustitiam et constantiam potissimum colendas esse monet. Alii rei publicae formam qualem Augustus tum instituisset, pravae optimatium administrationi opponi putant, eamque umquam restitui vetare poetam. In eo consentiunt plerique anno 727 hoc carmen attribuendum esse.

1. *Iustum et* cet.] Octo hos versus inter eculei tormenta recitavit

Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida neque auster,

Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis;
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.

6. *manus Iovis* codices, ut videtur, omnes; editiones post Bentleium omnes; *Iovis manus* Aldina, Lambinus, Torrentius.

magnus ille Batavus Cornelius de Witte. Confer Cic. pro Ligario 26: *Magni cuiusdam animi* (ista constantia) *atque eius viri est, quem de suscepta causa propositaque sententia nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum posset depellere;* id. de off. I 81. — *tenacem propositi*] Similiter Caes. B. C. I 83. *tenere propositum* dixit. Hic per se intellegitur vir *tenax propositi*, quod ex iustitiae sensu ortum prorsus cum ea congruit.

2. 3. *ardor*] «furibundus tumultus in seditione prava postulantium.» — *voltus*] «truculentus urguentis et minitantis tyranni.»

4. *quatit*] «eum conturbans de sententia certa ac firma demovet.» Cic. Tusc. IV 19: *Conturbationem metum excutientem cogitata* (dicunt) («Sic *ἐκπλήττειν*. Aeschyl. Prom. 360: *Ὃς αὐτὸν ἐξέπληξε τῶν ὑψηγόρων κομπασμάτων*.) — *solida*] Seneca de Const. Sap. 3: *Quemadmodum proiecti in altum scopuli mare frangunt, ita sapientis animus solidus est*, id est, numquam perturbatus, uti Tac. Ann. XI 24: *solida domi quies,* «numquam interrupta.» Simonides ap. Plat. Protag. pg. 339 A: *Ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν χερσίν τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον, ἄνευ ψόγου τετυγμένον.* Sunt qui putent hoc scripsisse Horatium Socratis memorem, qualis in Platonis apologia c. 20 pg. 32 describitur.

5. *Dux*] ut c. II 17, 19: *tyrannus Hesperiae Capricornus undae.* — *turbidus*] «impetu suo turbas in mari suscitans.» — *Hadriae*] c. I 3, 15: *Quo non arbiter Hadriae maior.*

6. *magna manus*] «validissima.» Et *fulminans* est Homeri *ἀστεροπητής*. Mire nonnulli construunt: *manus Iovis fulminantis magna*, id est, loca excelsa.

7. *illabatur orbis*] «si caelum ruat.» Theogn. 869: *Ἔν μοι ἔπειτα πέσοι μέγας οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν κτλ.* (Cfr. etiam Grimm *Gesch. d. d. Spr.* p. 459.)

9. *Hac arte*] *ἀρετῇ*. «Eadem hac constantia usi, quam in sapiente praedicat, neque ullis laboribus defessi neque a proposito deterriti heroes generi humano summa commoda, sibi aeternam gloriam pararunt.» Cfr. c. IV 8, 28 sqq. Epist. II 1, 5 sqq. Cic. de d. n. II 62. — *Pollux*] Aristoteles Hymn. in Hermiam fr. 7 Bgk.: *Ἀρετά, πολύμοχθε γένει βροτείῳ, θήραμα κάλλιστον βίῳ, - - Τοῖον ἐπὶ φρένα βάλλεις καρπόν, ὃς ἀθάνατος χρυσοῦ τε κρείσσων - - Σεῦ δ' ἕνεχ' οὑκ Διὸς Ἡρακλέης Λήδας τε κοῦροι Πόλλ' ἀνέτλασαν ἔργοις σὰν ἀγρεύοντες*

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus arcis attigit igneas,
Quos inter Augustus recumbens

10. *Enisus* AMRbcγ Blandinius antiquissimus, *Innisus* STφψ.

δύναμιν. De *Διοσκούροις* s. Castoribus Pind. Nem. 10, 55 Bgk.: *Μεταμειβόμενοι δ' ἐναλλὰξ ἁμέραν τὰν μὲν παρὰ πατρὶ φίλῳ Διὶ νέμονται, τὰν δ' ὑπὸ κεύθεσι γαίας ἐν γυάλοις Θεράπνας, Πότμον ἀμπιπλάντες ὁμοῖον· ἐπεὶ Τοῦτον ἢ πάμπαν θεὸς ἔμμεναι οἰκεῖν τ' οὐρανῷ Εἵλετ' αἰῶνα φθιμένου Πολυδεύκης Κάστορος ἐν πολέμῳ.* — *vagus*] Eurip. Herc. fur. 1196. Amphitryo de Hercule: *Οὐκ ἂν ἴδοις ἕτερον πολυμοχθότερον πολυπλαγκτότερόν τε θνατῶν.* Pind. Isthm. 4, 55 Bgk.: *Υἱὸς Ἀλκμήνας· ὃς Οὔλυμπόνδ' ἔβα, γαίας τε πάσας Καὶ βαθυκρήμνου πολιᾶς ἁλὸς ἐξευρὼν θέναρ, Ναυτιλίαισί τε πορθμὸν ἁμερώσαις. Νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ κάλλιστον ὄλβον Ἀμφέπων ναίει, τετίματαί τε πρὸς ἀθανάτων φίλος Ἥβαν τ' ὀπυίει, Χρυσέων οἴκων ἄναξ καὶ γαμβρὸς Ἥρας.* Diodor. IV 39: *Ἀθηναῖοι πρῶτοι τῶν ἄλλων ὡς θεὸς ἐτίμησαν θυσίαις τὸν Ἡρακλέα.* — In antiquissimo autem illo throno Amyclaeo Pausan. III 19, 5: *πεποίηται δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ Ἡρακλῆς ὑπὸ Ἀθηνᾶς καὶ θεῶν τῶν ἄλλων ἀγόμενος εἰς οὐρανόν.* Herculem in caelum receptum vide in Gerhard *ant. Bildw.* T. XXXI. *Mus. Gregor.* 1, 32, 2. — Similiter autem Themistius Iulianum exhortatus erat Orat. 9. p. 253. Spanh.: *Σὺ δέ μοι νῦν - - τὸν ἀγῶνα τῷ παντὶ χαλεπώτερον ἔδειξας, ἐν ταύτῃ παρὰ τοῦ θεοῦ τετάχθαι με τῇ μερίδι λέγων, ἐν ᾗ πρότερον Ἡρακλῆς καὶ Διόνυσος ἐγενέσθην, φιλοσοφοῦντες ἅμα καὶ βασιλεύοντες καὶ πᾶσαν σχεδὸν τῆς ἐπιπολαζούσης κακίας ἀνακαθαιρόμενοι γῆν τε καὶ θάλατταν.* Cfr. etiam Cic. de legib. II 19.

10. *Enisus*] «Multo cum labore in caelum ascendit.» Tacit. Ann. I 70: *in editiora enisus.* Recte Bentleius contra lect. *Innisus* vel *Innixus* disputat: «Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur,* ne cadat: qui in altum ascendere conatur, *enititur.*» Accedit quod apud scriptores Latinos sollemnis est praeposit. *ex* usus in eis compositis, quae motum ex terra ad caelum significant: *evehit* c. I 1, 6; *educit* c. IV 2, 23; Cic. Parad. 1, 11 *quibus tandem gradibus Romulus escendit* in caelum? (alii minus recte legunt *ascendunt*). — *arcis igneas*] «caelum stellatum et aethere cinctum.» Stat. Silv. IV 3, 155: *Ibis, qua vagus Hercules et Euan, Ultra sidera flammeumque solem;* et *liquidum ignem* aetherem dicit Vergil. ecl. 6, 33. *Sideream arcem* frequentius caelum vocant poetae. (Ovid. Am. III 10, 21. Val. Flacc. I 498.)

12. *Purpureo-ore*] Non de voltu, sed de labris purpureis intellegendum. Simonides fr. 72 Bgk.: *πορφυρέου Ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος.* Catull. 45, 12. Acme *Illo purpureo ore saviata.* Verg. Aen. II 593. de Venere: *roseoque haec insuper addidit ore.* Contra Ovid. Met. VII 705: Aurora *roseo spectabilis ore.* — *bibit*] Ita scripsimus cum minore parte codicum, plerique cod. et ed. *bibet.* «Iam nunc deorum vitam vivit», id est, remoto tropo, «pari atque illi et immortali propter sua merita ac res gestas gloria fruitur.» Epist. II 1, 15: *Praesenti tibi maturos largimur honores Iurandasque tuum per numen ponimus aras.* Dio LI 20. a. u. c. 725. Senatus inter alia

Purpureo bibit ore nectar.

Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres indocili iugum
Collo trahentes; hac Quirinus

12. *bibit* Lipsiensis Sc φψ cum aliis Parisinis (Kelleri rπν), prob. Bentl., Haupt ed. 1., Plüss (Horaz-St. pg. 222) *bibet* ceteri.

decrevit: *ἐς τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐγγράφεσθαι.* Contra si legas *bibet*, mali prope ominis vox erit, «Augustum post mortem (cuius quidem mentio etiam sub hac immortalitatis pollicitatione minime grata ei futura erat) in deorum numerum adscriptum iri.» Et cautissime quidem de futura Augusti *ἀποθεώσει* loqui solebant, ut c. I 2, 45: *Serus in caelum redeas.* Ovid. Met. XV 838. et 868. Trist. II 57: *Optavi peteres caelestia sidera tarde.* Ibid. 165. V 5, 61: *Caesar dis accessure, sed olim, Aequarint Pylios cum tua fata dies.* — *nectar*] beatitudinis atque immortalitatis imago. Sic in Etruscorum urnis cinerariis beatorum animis a pocillatore porrigitur nectaris cyathus. *Ann. dell' Inst. archeol.* VII. p. 21.

13. *Hac te merentem*] «Bacchus quoque, Semeles, mortalis feminae, filius, deus factus est, ideo hunc honorem meritus, quod agrestem ac feram hominum vitam excoluerat victoriisque suis incruentis ad humanitatem traduxerat.» Ov. Trist. V 3, 19: *Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces, Qua non exiguo facta labore via est*, de Baccho. — *pater*] solitum omnium deorum *ἐπίθετον*, sollemne autem Latinorum *Liberi patris*.

14. *Vexere*] ad deorum domicilium, Olympum. — *tigres*] imago feritatis ab eo perdomitae. Tigris autem vel potius panthera Libero patri sacra erat fera, eius quasi famula; quare crebro comparet in anaglyphis Bacchicis, velut in Zoëga *Bassi rilievi* I. p. 35. Gerhard *ant. Bildw.* T. CIX. Imaginem expingit Sidonius Apoll. C. 22, 21: *Euan populatus Erythras Vite capistratas cogebat in esseda tigres.* Quamvis autem vis sententiae insit in vv. *Hac te merentem*, libenter tamen immoratur in poetica hac tigridum imagine *tuae - - trahentes*, qua de re immerito ab interprete quodam reprehensus est. Longe vero rarius in vasis pictis cum Libero sociatur leo; in aliis artis operibus Centauri eius currui iuncti sunt (Boettiger *Vasengem.* III. pag. 139. Millin. *Gal. myth.* T. LIII. 235.); alibi etiam hirci. (Gerhard *Vasengem.* T. LIV.) Dromedario inter duos dorsi gibberes collocatus insidet Bacchus triumphator in *Ann. dell' Inst. arch.* V. p. 99. — *indocili*] cum primum reniterentur.

15. 16. *hac Quirinus*] quippe qui Iulio Proculo haec mandaverit: *Χαῖρε καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην μετ' ἀνδρείας ἀσκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρωπίνης ἀφίξονται δυνάμεως.* Plut. Rom. 28. (Quirini effigies est in nummo *C. MEMMI. C. F.* Riccio *M. F. R.* p. 144.) — *Martis equis*] Ovid. Met. XIV 805 seqq. Fast. II 493: *Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga; rex patriis astra petebat equis.* Etiam Dionys. Halic. II 57. tradit eum *ἀπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεως ἀνηρπάσθαι.* — *Acheronta*] Pindar. fr. 120 Bgk. de dis: *Κεῖνοι γάρ τ' ἄνοσοι καὶ ἀγήραοι*

Martis equis Acheronta fugit,

Gratum elocuta consiliantibus
Iunone divis: 'Ilion, Ilion
Fatalis incestusque iudex
Et mulier peregrina vertit

In pulverem, ex quo destituit deos

16. *Patris equis* Cod. (?) Barthii, prob. Bentleio. 17. *Ratum* Progr. Scholae Tremoniensis a. 1840. — 21. *distituit* T.

Πόνων τ' ἄπειροι, βαρυβόαν Πορθμὸν πεφευγότες Ἀχέροντος. Theocr. 17, 46: *Βερενίκα Εὐειδὴς Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν.* — *fugit*] ut c. III 2, 24: *fugiente penna.*

17. 18. *Gratum*] Omnes enim Romulo favebant. — *consiliantibus*] «deliberantibus, utrum in caelum recipiendus esset necne.» De ipso v. *consiliari* ap. nonnullos scriptores suspecto, hic et a. p. 196. certo, cfr. Tac. Hist. II 53: *rursus consiliaturi;* Caes. b. c. I 19. — *Gratum elocuta Iunone*] Abl. abs., si participia sunt perfecta deponentium, non solet adiungi obiectum. Primus Sallustius ausus est scribere b. Iug. 103 *Sulla omnia pollicito;* Ovid. Metam. VIII 565 *duas lucis partes Hyperione menso;* conf. Schmalz in Wölfflini Arch. I pg. 344. — Simile est deorum consilium apud Eurip. Hel. 878.: *Ἔρις γὰρ ἐν θεοῖς, σύλλογός τε τοῦ πέρι Ἔσται πάρεδρος Ζηνὶ τῷδ' ἐν ἤματι. Ἥρα μέν, ἥ σοι δυσμενὴς πάροιθεν ἦν, Νῦν ἐστιν εὔνους.* Sic etiam in Hercule inter deos recipiendo. — Quo autem huius orationis dignitatem penitus persentiscas, contemplanda tibi sunt Iunonis simulacra antiqua, imprimis Iuno Ludovigiana et Praenestina apud Müller *Denkm.* II 1, 34. et 35. — *Ilion, Ilion*] Dionys. Long. Fragm. 8. p. 123. Egger: *Πάθος ποιοῦσι καὶ οἱ ἀναδιπλασιασμοί· Θῆβαι δέ, Θῆβαι* (Aeschin. in Ctes. § 133.).

19. *Fatalis*] «a fatis ad Troiae excidium destinatus (*Δύσπαρις, Αἰνόπαρις*) atque propter raptum Helenae (quam dea nominare non dignatur) impurus adulter, ob hoc scelus ipsum a fatis electus, qui patriam everteret.» — *iudex*] Eridis cum malum aureum, pulchritudinis praemium, posthabita Iunone et Minerva, Veneri adiudicavit. Verg. Aen. I 26: *manet alta mente repostum Iudicium Paridis spretaeque iniuria formae.* Fundus fabulae est Iliad *Ω* 28—30., qui tamen locus multis (ut Wolfio Prolegg. p. 273.) haud immerito suspectus fuit; clarius deinde exposita est in Cypriis, aliquotiens significata ab Euripide (Hec. 629, seqq. Iph. Aul. 1300. Troad. 925. Hel. 23. Andr. 284.), saepe etiam ab antiquis artificibus expressa, ut est Mercurius tres deas ad iudicium ducens in Gerhard *Vasengem.* T. 72. atque imprimis T. CLXX—CLXXVI., Paridis iudicium in anaglypho apud Inghirami *Gal. Om.* I. T. 9.

21—23. *In pulverem*] Iliad. *Ι* 393: *πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει.* — *ex quo*] «iam inde ex eo tempore, quo primum fraus illa a Laomedonte commissa est, gravis ultio Troiae imminebat, quae calamitas tandem post ultimam Paridis culpam eam afflixit.» Laomedon Neptunum et Apollinem, qui urbis moenia ei exstruxerant, debita mercede frau-

Mercede pacta Laomedon, mihi
Castaeque damnatum Minervae
Cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes nec Priami domus
Periura pugnacis Achivos
Hectoreis opibus refringit.

23. *damnatum* cod., *damnatam* Bentley, Haupt.

davit eosque regno expulit. Iliad. Φ 442. Pind. Ol. 8, 31. Ovid. Met. XI 199. — C. Lachmannus (mus. rhen. 3, 617 = opusc. p. 83) legendum esse censet: *ex qua — damnatam; Ilios* semper feminino genere uti (at confer ad c. I 10, 14); *ex quo* propterea vitiosum esse, quod condemnatio esse non posset ante accusationem (at non agitur de iudicio, verum de vindicta dearum). — *destituit*] Cic. pro Rosc. Am. 117: *homines honestissimos* - - *decepit, destituit.* — *Castaeque*] Minerva semper *innupta* (Aen. II 31.) praeterquam in arcanis quibusdam *μύθοις*, ut in illo de *ἱερῷ* eius *γάμῳ* cum Hercule. Gerhard *Vasengem.* T. 36. p. 142.

24. *duce fraudulento*] Nolim cum aliis explicare de Priamo, rege insonte; ita enim Iuno nimia iracundia atque odio abrepta fingeretur; sed per quandum *βραχυλογίαν* dictum puto pro his: «Ilion damnatum cuncto cum populo, ideo quod dux eius, Laomedon, tam fraudulentus fuit, in quem unum recidit excidii Troianae urbis culpa omnis atque ignominia.» Ita fere iam Lambinus.

25. *Lacaenae*] Simplicissima ratio est, ut construamus: *hospes adulterae Lacaenae* (genit.), non vero: *splendet adulterae* (dativ.), quod explicant, «iactat se pulchrum ac nitidum Helenae;» vel: «adulterae propter corporis formam placet.» *Splendet*, ut nos interpretamur, absolute est: «non iam superbit corporis forma Paris.» *Τραγικώτατον* autem de Paridis interitu *μῦθον* sic enarrat Welcker *gr. Trag.* Suppl. II. III. p. 1146: Paris a Philocteta sauciatus ad Oenonen, quam prius amaverat quaeque ex fatorum decreto sola eum sanare poterat, confugit, sed ab ea superbe reiectus moritur; deinde illa, poenitentiâ tacta, sibi ipsa mortem consciscit. Cfr. Parthen. Narr. 4. Quintus Sm. X 235.

28. *refringit*] pr. «ita frangit, ut fractus numquam se colligat ac resurgat; reprimit, retundit.» Prop. III 3, 44: *Teutonicas Roma refringat opes.* Utroque autem membro Troiae excidium *παραφράζει* poeta, duobus Troianorum principibus viris sic memoratis: «Occiderunt iam formosus ille Paris, belli auctor, fortissimus Hector, strenuus patriae defensor; atque his e medio sublatis cecidit Troia.»

29—31. *ductum*] «productum;» usu omnibus satis noto; sic etiam *trahere bellum* Sall. Iug. 64. Tac. Hist. II 31. — *seditionibus*] Ovid. Trist. I 2, 5: *Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo; Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.* (Sic apud Liv. XLV 19. *domestica seditio* est «discordia inter fratres.») — *resedit*] «ut maris aestus sedata

Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et gravis
Iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedis, ducere nectaris

32. *Troica* codices, *Troïa* auctore Heinsio Bentl. — 33. *ego* om. T. — 34. *ducere* AO S pr. Leidensis paucique Parisini, def. Bentley, prob. Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Lehrs, Eckstein; *discere* codicum maior pars, def. in epil. O. Keller, recepit in ed. 1. 2. 3; Kiessling.

tempestate, sic compositum, confectum est bellum eversa Troia.» — *Protinus*] «ex hoc temporis puncto in futurum.» Ut poeta, nullam habet rationem aetatum inter Troiae excidium et Romuli adscensum in caelum praeteritarum. — *nepotem*] «Romulum, Martis filium.» Dicendum vel hoc erat, cum male alii interpretati sint «unum posterorum, *ἀπόγονον*.»

32. *Troica*] Verg. Aen. I 119: *Troïa gaza,* ubi Wagner: «Alteram formam, *Troicus,* videtur pedestris oratio sibi vindicare.» Sed manendum est in cod. lectione: conf. ad c. II 13, 35. — *sacerdos*] Ilia sive Rea Silvia, Vestalis, e sanguine Troiano orta, cum pater eius Numitor ab Aenea descenderit. Vestae autem, ut deae Troianae, sacerdotem non significat, uti quidam voluit. Vide ad c. IV 8, 22.

33. 34. *Marti*] «quippe filio meo.» Iuno Martem lactans est in *Museo Pio-Clem.* I. T. 4. — *redonabo*] Hoc verbo inter scriptores nunc superstites unus Horatius usus videtur; (vide Zangemeister, de voc. singularibus Horat. pg. 36) alia significatione c. II 7, 3., h. l. pro *donare* (Cic. ad Fam. V 4: *inimicitias rei publicae donare.*) et *condonare*, in alicuius gratiam alicui aliquid remittere vel ignoscere, ut ap. Caes. b. g. I 20: *condonare et rei publicae iniuriam et suum dolorem eius voluntati ac precibus.* — *lucidas sedis*] Ovid. Met. XV 858: *Iuppiter arces Temperat aetherias.* Iliad. *A* 532: *αἰγλήεντος Ὀλύμπου.* Praeclare describuntur Od. ζ 45 sq.:

Ὄλυμπος — οὔτ᾽ ἀνέμοισι τινάσσεται οὔτε ποτ᾽ ὄμβρῳ
δεύεται, οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ᾽ αἴθρη
πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ᾽ ἐπιδέδρομεν αἴγλη.

— *ducere*] ut c. I 17, 22. c. IV 12, 14., est «cum quadam voluptate obducere, sorbillare»; ita *σπᾶν*, *ἕλκειν οἶνον.* Alii *discere,* quod explicant: «assuescere saporibus nectaris.» Reiecit hanc lect. Bentleius hac ratione ductus: «quod *discantur*, quae vel difficultatem vel metum vel fastidium habent.» Sed recte hunc usum perpetuum esse negavit Vanderburgius. Ovid. A. A. III 27: *per me discuntur amores.* Claudian. Epithal. 130., ubi Venus loquitur: *Vivite concordes et nostrum discite munus; Oscula mille sonent.* Rapt. Proserp. II 367: *unanimi consortia discite somni,* de rebus utique gratissimis; verum de nectare potando minus aptum videtur, etsi codicum auctoritate commendatur.

35. 36. *et adscribi*] In his semel desideratur in iungendis membris aequalitas, alioquin usitata apud

Sucos et adscribi quietis
Ordinibus patiar deorum.

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules
In parte regnanto beati;
Dum Priami Paridisque busto

Insultet armentum et catulos ferae
Celent inultae, stet Capitolium

Horatium. Haupt Obss. critt. p. 31 (= Opusc. I p. 104.) Ceterum *adscribi* ex formula militari pro vv. *admitti*, *addi*. — *quietis Ordinibus*] Philetas Bachii pag. 36: (*Ἀθάνατοι*) *οἵ τ᾽ ἐν Ὀλύμπῳ Ἕκτοσθεν χαλεπῶν ἀχέων οἴκους ἐκάμοντο*. Sat. I 5, 101: *deos didici securum agere aevum*. Silius XV 57: *Atque idem* (deus), *exemplar lenis mortalibus aevi, Imperturbata placidus tenet otia mente.*

37. *Dum*] «Dummodo mare tempestatibus semper concitatum omne inter utrumque populum commercium impediat atque rumpat.» Haec omnia, ut consentaneum est, poetice accipienda, siquidem optime norat Horatius ab Ilio novo Romam, hinc illuc continuo navigari, Ilion autem semper subiectum fore Romanis confidebat.

38. 39. *exsules*] «Romani, qui genus duxerunt a profugis Troianis.» (Dictum sane videtur cum leni quadam despicientia, deam ceteroqui optime decente.) — *beati*] «omnibus opibus affluentes.»

40. *Priami-busto*] Sane Priamus ex volgari fama a Neoptolemo ante aram Iovis Hercei obtruncatus auctoribus Vergilio Aen. II 557. et Quinto Smyrnaeo XIII 244. non habuit bustum, sed iacuit *ingens litore truncus Avolsumque umeris caput et sine nomine corpus;* nihilominus lyricus, hoc praesertim in sententiarum nexu, sine ulla culpa memorare poterat eius sepulcrum, id est, locum, quo eius corpus proiectum remanserat. Atque cfr Antipat. Sid. in Anthol. Pal. I. p. 344: *Ἥρωος Πριάμου βαιὸς τάφος*, quippe ab hostibus factus. — Nolim vero cum Bosscha «*bustum* latiore sensu accipere de universo urbis interitu, ut ipsa urbs deleta bustum Priami dicatur.»

41. *Insultet*] Ea sane summa erat adversus mortuum contumelia, ubi tumulus ab omni custodia ita destitutus manebat, ut impune hostes ei insultarent, armenta eum depascerentur, ferae in eo lustra haberent. Sophonias 2, 14. de Nino urbe: *Et accubabunt in medio eius greges, omnes bestiae gentium; - - quomodo facta est in desertum, cubile ferarum!* Hom. Il. Δ 176: *Καί κέ τις ὧδ᾽ ἐρέει Τρώων ὑπερηνορεόντων Τύμβῳ ἐπιθρώσκων Μενελάου κυδαλίμοιο κτλ.* Eurip. El. 327. Aegisthus Agamemnonis *ἐνθρώσκει τάφῳ.*

42. *Capitolium*] *summum Iovis culmen* (Silius III 510.), certum illud aeternitatis et signum et pignus Romanis: c. III 30, 8.

43. 44. *dare iura*] «leges imponere.» Liv. I 8: Romulus *vocata - - multitudine - - iura dedit.* Verg. Aen. III 137: *Iura domosque dabam.* — *Possit* autem *dare iura*, ut Tibull. I 7, 3: *Aquitanas qui posset fundere gentes.* Non est simplex verbi *περίφρασις*, sed significat:

Fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus,

Aurum inrepertum et sic melius situm,
Cum terra celat, spernere fortior
Quam cogere humanos in usus

«valeat leges dare ac det re vera.» — *Medis*] Sane, ut ubique apud Horatium, intelleguntur Parthi, quamquam etiam tunc Medi proprie dicti, Parthis tamen semper obnoxii, ab his distinguebantur. Augustus in Mon. Ancyr. VI 9, ed.² Mommsen pg. 143: *A me gentes Parthorum et Medorum per legatos principes earum gentium reges petitos acceperunt, Parthi Vononem - -, Medi Ariobarzanem.*

45. *Horrenda*] «Roma bellicosa et terribilis opibus suis debellet Parthos ceterosque populos orbis extremos.» Iunge *horrenda late,* similiter atque c. III 17, 9: *Late tyrannus.* Verg. Aen. I 21: *populum late regem;* non cum aliis *late extendat;* id quod respuit versus caesura et pedestris est orationis.

46. *qua medius liquor*] medium inter terras continentes spatium occupans usque ad Gades, *Europam Libyamque rapax ubi dividit unda.* (Poeta apud Cic. N. D. III 24.) Aegyptum autem et Hispaniam Augustus pacavit.

49 - 52. «Hoc vero orbis terrarum imperium Roma ea dumtaxat condicione adipiscetur, ut fortior sit ad spernendum aurum quam cupidior eius *cogendi,* congerendi undique et quolibet modo, etiam illicito, adeo ut rapiantur vel ex templis donaria aurea, ex iisque conflatis vasa ad usum profanum destinata conficiantur.» Alii iungunt: *cogere humanos in usus*; sed sic tollitur oppositio manifesta inter *humanos usus* et *sacrum,* quod cum deorum sit, exemptum est usui humano. Plaut. Trin. 1043: *Neque istis quicquam lege sanctumst; leges mori serviunt; Mores autem rapere properant qua sacrum qua puplicum.* — *Aurum inrepertum spernere* est «nulla prorsus cupiditate accendi ad auri venas investigandas.» Frequentes autem tales sunt auri exsecrationes apud antiquos. Sophocl. Antig. 221. Timocreon fr. 8 Bgk.: *Ὤφελέν σ', ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανῆμεν Ἀλλὰ Τάρταρόν τε ναίειν κἀχέροντα· διὰ σὲ γὰρ σύμπαντ' ἐν ἀνθρώποις κακά.* Seneca Nat. Quaest. IV 15: *Quae tanta necessitas hominem ad sidera erectum incurvavit et defodit et in fundum telluris infimae mersit, ut erueret aurum non minore periculo quaerendum quam possidendum?* Manil. V 276. de frumento: *Quod solum decuit mortales nosse metallum.*

53. *Quicumque*] «ad ultimum quemvis terminum, qui, natura rerum sic iubente, mundo habitabili *obstitit,* eoque impedit, quo minus mundus ultra se extendat, eum claudit.» Requiritur, inquit, *obsti-*

Omne sacrum rapiente dextra.

Quicumque mundo terminus obstitit,
Hunc tanget armis, visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii
Rebusque fidentes avitae
Tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri

53. *Quacumque* malebat Bentl. — *mundo* codices paene omnes, *mundi* pauci ex deterioribus. — 54. *tanget* codices meliores omnes, *tangat* pauci deteriores prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller. — *debacchentur* plerique cod., *debachantur* T.

terit vel potius *obstet.* Immo neutra hac constructione usus umquam esset Horatius, qui constanter cum v. *quicumque* iungit indicativos.

54. *tanget*] «Huic arma inferet eumque in dicionem suam rediget, bellico cum impetu ac victoriae certa *(gestiens)* penetrans et in zonam gelidam et in torridam, ubi solis *ignes* vim suam quasi furibundam exercent.» *Tanget* autem praetuli aliorum *tangat,* et quia vaticinatur Iuno, et propter codicum consensum.

56. *rores*] ut δρόσος, de cuiusvis generis aqua apud poetas; h. l. pro imbribus.

57 — 60. «Sed orbis terrarum imperium, ad quod fata Romanos vocant, ea tamen condicione iis vaticinor, ut abstineant a Troia reparanda.» — *pii*] in μητρόπολιν, quam pietatem poeta quidam expressit, apud quem Romani duce L. Cornelio Scipione (Asiatico) Troiam primum conspicientes in has voces prorumpunt: *O patria, o divom domus Ilium et incluta bello Pergama!* — *Pietas* autem coloniarum in μητροπόλεις dirutas requirebat, ut, si fieri posset, eas repararent. — *fidentes*] «potentia sua nimis freti.»

61. *Troiae* cet.] «Troiae malis auspiciis renascentis fortuna rursus eadem erit, quae veteris fuit, funestumque excidium novam quoque urbem manebit.» — Ad vv. *alite lugubri* (c. I 15, 5: *mala-avi.*) memento auspicato condi solitas esse urbes.

63. 64. *victrices*] «quarum victoria iterum certa est.» — *Coniuge*] Il. Π 432: Ἥρην δὲ προσέειπε κασιγνήτην ἄλοχόν τε. Verg. Aen. I 46: *Ast ego, quae divom incedo regina Iovisque Et soror et coniux.*

65. *Ter*] numerus poeticus. «Quotiens resurget murus vel firmissimus, auspiciis ac ductu ipsius Phoebi, prioris etiam Troiae conditoris.» Pind. Olymp. 8, 31. Verg. Ge. III 36: *Troiae Cynthius auctor.*

67. *Excisus*] partic. verbi *excidendi,* v. sat. I 3, 76 *excidi penitus vitium irae;* Plin. paneg. 34, 1

Fortuna tristi clade iterabitur,
  Ducente victricis catervas
    Coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aeneus
Auctore Phoebo, ter pereat meis
  Excisus Argivis, ter uxur
    Capta virum puerosque ploret.

Non hoc iocosae conveniet lyrae:
Quo, Musa, tendis? Densine pervicax
  Referre sermones deorum et
    Magna modis tenuare parvis.

66. *Auctore* codices paene omnes, *Ductore* unus Achillis Statii, alter Cruquii, qui recepit, tertius Pulmanni; reiecit Bentleius, dubitanter proponens *Structore*. — 67. *Excisus* codices et ed. fere omnes, *Exscissus* Lamb., Lahmeyer. — 69. *hoc-conveniet* codices plerique, in his Blandinii, pauci *conveniat: haec convenient* vel *conveniunt* Lambini quidam codices.

excidisti intestinum malum; Tacit. Agric. 19, 1 *causas bellorum statuit excidere.* Multo autem ad nostrum locum aptius est verbum *exscindendi:* Verg. Aen. II 177 *non posse Argolicis exscindi Pergama telis. Urbes exscindere* dicunt praeterea Cic. de off. I 76, Tacit. hist. IV 58 aliique; itaque haud scio an nostro loco ut aliis — vide G. Lahmeyer in Philologi vol. 48. pg. 150 sqq. — restituendum sit *Exscissus.* — *Argivis*] Argis celeberrimum illud Iunonis templum erat.

69. *Non hoc*] Simili modo, ut c. II 1, 37., a cantu nimis audaci, et qui suae poesi in amoribus vitaeque laeto usu plerumque versanti minus aptus sit, sese revocat.

70. *tendis*] «In eo es, ut fines tibi praescriptos migres.» — *pervicax*] similiter ut l. l. *procax*, «minus verecunda atque nimio tuo studio ad temeritatem prope elata.» Nolim autem cum Axtio ad Vestritium p. 31. distinguere: *Desine, pervicax, Referre;* cum adiectivum magis ad v. *referre* quam ad v. *desine* referatur. Altera illa interpunctio parum apte significat: «Tu, quae, ut alias soles, nunc quoque pervicax esse vis.»

72. *modis tenuare parvis*] «gravissimo argumento imparibus.» *Tenuare* autem verbum fere poeticum est pro composito *extenuare*, elevare.

CARMEN IV.

Descende caelo et dic age tibia
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acuta,

IV. Inscr. volg. *Ad Calliopen.* — *Ad Calliopen Musam* BSTc. — 1. *caelo dic* b.

IV. «Musae, quibus ego quoque summa debeo beneficia, non solum nos delectant, sed emendant etiam mores nec sinunt esse feros, itaque mites modestiae sapientiaeque magistrae fiunt, quarum ipsarum virtutum Augustus, Romani imperii pacificator simulque Musarum sincerus amator, eximium nobis praebet specimen; contra Musae adeoque cuncta ingenia bonis artibus exculta quam longissime abhorrent a feroci virium abusu atque a superbia omnibusque facinoribus, ad quae mortales morum feritas impellere solet.» Summa autem arte usus in Augusto ipso olim ad crudelitatem proclivi (notum illud Maecenatis: *Surge tandem, carnifex!*) moderationem atque clementiam cum ingenuo humanarum litterarum studio coniunctam ita laudat, ut in his virtutibus summas laudes veramque potentiam sitas esse demonstret. Vide Excursum.

1. *Descende caelo*] Il. *B* 491: *'Ολυμπιάδες Μοῦσαι*, et alibi *'Ολύμπια δώματ' ἔχουσαι.* — Praestat cum melioribus libris retinere copulam *et*, cum praesertim *ἀσύνδετον* h. l. nihil grati habeat.

2. *Regina*] ut dea; praeterea Hesiod. Theog. 79: *Καλλιόπη θ' ἣ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.* Dionysius Hymn. 1, 6: Calliopen invocans: *Μουσῶν προκαθηγέτι τερπνῶν.* Heraclitus in Schol. Vatic. ad Rhesum 246: *Καλλιόπη ποίησιν εὗρε πάντων* (*παντοδαπήν?*). — *longum*] Multi iam in hoc v. haeserunt, quasi *longum* carmen se compositurum esse consulto quidem, sed parum opportune praedixerit poeta. Verum hoc volebat ut persentisceret lector: «Opto, ut tua praesentia quam diutissime frui possim nec nimis cito restinguatur impetus poeticus, qui nunc me corripit.» Atque simile est Tryphiodori exordium v. 1—4: *Τέρμα - - Αὐτίκα μοι σπεύδοντι, πολὺν διὰ μῦθον ἀνεῖσα, Ἔννεπε, Καλλιόπεια.* Utrum autem hoc ei concessura esset Musa necne, ipse nondum sciebat. Carmen «perenne, perpetuo duraturum», ut alii voluerunt, pro certo significare nequit. — *Calliope*] Auson. Idyll. 20, 7: *Carmina Calliope libris heroica mandat.* Sed haec singulorum inter Musas munerum distributio a poetis, praesertim lyricis, non servatur. Iam Alcman fr. 45 Bgk.: *Μῶσ' ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός, Ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων· ἐπὶ δ' ἵμερον Ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.*

3. 4. *acuta*] idem fr. 7: *Ἁ Μῶσα κέκλαγ', ἁ λίγεια Σειρήν.* Catull. 64, 320: *clarisona - - voce.* «Sonora, liquida.» Acr. — *fidibus*] Opto, ut, quocumque modo tibi placet, carmen mihi fundas vel tibia vel

Seu fidibus citharaque Phoebi.

Auditis? an me ludit amabilis
Insania? Audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt et aurae.

Me fabulosae Volture in Apulo

4. *citharaque* Bern. d et Graevianus, prob. Bentley, rec. Meineke, Haupt, Vahlen, L Müller, Kiessling; *citharave* cod. paene omnes, def. et rec. O. Keller. — 9. *Apulo* codices, ut videtur, omnes; *abdito* Bothe, *avio* O. Keller ed. 2. 3.

assa voce vel denique lyra»; quam *περιφράζει* vv. *fidibus citharaque Phoebi.* Qui *citharam* a *fidibus* (id est, ut volunt, lyra) distinguebant, scripserunt *citharave.* Sed triplex optio, ut opinor, sufficiebat; putida fuisset quadruplex. Verg. Aen. VI 120: *Threicia fretus cithara fidibusque canoris.* Propterea etsi contra codices scribendum est *citharaque,* non *citharave.*

5. *Auditis?*] «etiamne vos, sodales, an ego solus?» Hoc longe significantius quam Feae coniect. *audiris.*

6. *Insania*] «gratus ille furor poeticus, *ἐνθουσιασμός.*» Plato Phaedr. p. 245. A.: *ἀπὸ Μουσῶν κατοκωχή τε καὶ μανία.* — *pios-per lucos*] «sacros, quos perambulant Musae.» Dionys. Hymn. 30. Calliopen alloquens: *Αὔρη δὲ σῶν ἀπ᾽ ἀλσέων Ἐμὰς φρένας δονείτω.* Plat. Ion p. 534. A.: *Μουσῶν νάπαι.* Propert. III 1, 1: *Callimachi manes et Coi sacra Philetae, In vestrum, quaeso, me sinite ire nemus.* Tacit. Dial. 12: *Secedit animus* (poetae) *in loca pura atque innocentia fruiturque sedibus sacris.* De Elysio cave accipias cum Acrone. — *aquae*] h. l. rivuli, ut Verg. Aen. I 167: *aquae dulces,* fontes. — Ex v. *subeunt,* quod proprie ad v. *aquae* refertur, ad v. *aurae* elice *perflant.*

9. *fabulosae*] Noli hoc v. cum scholiastis coniungere cum v. *nutricis,* cum referatur ad v. *palumbes* v. 12. ubi vide. — *Volture*] monte Campaniae, in confinio Apuliae sito, vide H. Nissen de Italia, vol. I. pg. 271. *Apulus* scribitur in codicibus Plauti (Mil. glor. 647) aliorumque scriptorum ipsiusque Horatii (praeter hunc locum c. I 33, 7. III 5, 9. 16, 26. IV 14, 26. epod. 2, 42. sat. II 1, 34. 38) et in inscriptionibus una littera *p,* semperque dactylo continetur. Iam cum Hor. scribit *Volture in Apulo,* satis mirum videtur, quod aliquis in *Volture Apulo* tamen *extra Apuliam* sit, quodque in duobus versibus sese excipientibus primam syllabam et produxit et corripuit. Hinc multae natae sunt coniecturae: *in arduo - in abdito - in arido - in avio - extra limina patriae - extra limina pergulae - sedulae - intra limina Dauniae - extra limina Pulliae* (schol. cod. γ 'ut sit pro nutricis') - *intra limen Apuliae*: quarum tamen nulla probabilis est. Qui defendunt, hoc fere dicunt: «Voltur mons Campaniae supra Venusiam, cuius iugum in Apuliam porrigitur. Quare recte mons *Apulus* dicitur, in quo Horatius nimis progressus fines Apuliae exire potuit. Inde *extra limen.* Metrum autem poetae Latini in nominibus propriis et peregrinis

Nutricis extra limen Apuliae
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes

Texere, mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsae nidum Acherontiae
Saltusque Bantinos et arvum

10. *Nutricis* ABOR duo Blandinii multique alii, rec. O. Keller, Kiessling; *Altricis* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Heinianus paucique alii deteriores prob. Lambinus, Bentleius, Meineke, Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller, Eckstein. — *Apuliae* codices omnes, nisi quod ABOR habent *limina Pulliae.* Inde alii alia coniectaverunt: *limina Lupiae* Unger, *limina Dauniae* Düntzer et Paldamus, *limen adoreae* Hitzig, *limina pergulae* Aem. Baehrens, *limina patriae* Braunhard et Usener, *limina villulae* Göttling (opusc. III. pg. 147) et Madvig (advers. crit. II. pg. 54), *limina sedulae* Bentley, quod Kiessling ceteris praeferendum censet.

haud raro variaverunt. Ita apud Martialem optimi cod. habent epigr. II 46, 6 *Āpŭla*, id XIV 155 *Velleribus primis Āpūlia* cet. Apud Horat. hanc libertatem notavimus in his: *Diana* ad c. I 21, 1 *Proserpina* ad c. II 13, 21, *Italus* c. II 7, 4, *Orion* c. I 28, 11, epod. 15, 7. Alia aliorum exempla sunt *Priamus, Sicania, Vaticanus, Palatinus, Eous, Catilus, Batavus.* Conferantur quae Dillenburger congessit in diurnis gymnas. Berolinensibus vol. XIV. pg. 164 sqq.

10. 11. *Nutricis*] Alii ex gloss. *altricis*, ut Cic. Tim. 10: *terram, altricem nostram.* Ovid. Met. IV 293: *Idaque altrice relicta;* illud autem non minus usitatum, ut Cic. *Siciliam nutricem p. R.* appellat, Verr. Acc. II 5. — *somno*] «ludo fatigatum posteaque somno oppressum.» Iliad. *K* 98: *καμάτῳ ἀδηκότες ἠδὲ καὶ ὕπνῳ.* De collocatione partic. *que* vide ad c. I 30, 6.

12. *palumbes*] Columbae Veneris sunt famulae; *maternae aves* Aeneae. (Verg. Aen. VI 193.) *Fabulosae* igitur, ut c. I 22, 7: *fabulosus - Hydaspes*, «de quibus multa fabulantur poetae.» Od. *μ* 62: *πέλειαι Τρήρωνες, ταί τ' ἀμβροσίην Διῒ πατρὶ φέρουσιν.* Moero apud Athen. XI p. 491. b. de Iove infante: *Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τράφον ἄντρῳ, Ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων.* Nolim autem explicare cum Bosscha: «palumbes fabulosae in Volture Apulo (sedem habentes) me puerum extra limen Apuliae cet.»

13. *Texere*] Cum similia narrarentur de Stesichoro, Pindaro, Aeschylo (Pausan. I 21, 2.), Platone prodigia, ad se scite hoc traduxit, recentibus myrtorum ac lauri ramulis (quae quidem *novae frondis* imago totam rem et magis evidentem et gratiorem reddit) a palumbibus se infantem contectum esse in omnem futurae gloriae poeticae. Et de Stesichoro quidem Christodorus Ecphras. 128: *Τοῦ γὰρ τικτομένοιο καὶ ἐς φάος ἄρτι μολοῦντος Ἔκποθεν ἠερόφοιτος ἐπὶ στομάτεσσιν ἀηδὼν Λάθρῃ ἐφεζο-*

Pingue tenent humilis Forenti,

Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis, ut premerer sacra
Lauroque conlataque myrto,
Non sine dis animosus infans.

Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.

16. *Forenti* AOBRγ Dessauiensis, Lipsiensis paucique alii, *Ferenti* ceteri. — 17—20. omis. B.

μένῃ λιγυρὴν ἀνεβάλλετο μολπήν. Pindarum modo natum in sacrae lauri myrtique frondibus collocatum apes melle nutriverunt. Pausan. IX 23., ubi prorsus quemadmodum hic: *κόπος καὶ ὕπνος (αὐτὸν) κατελάμβανεν.* Philostrat. Imagg. XII 2. De Platone Aelianus V. H. 10, 21. et 12, 45. (Cfr. Grimm Myth. p. 659.) — *mirum quod foret* i. e. quod eius modi erat, ut mirarentur. Conf. Cic. Tusc. V 115: *quod vix credibile esset;* Liv. XXX 15, 3 *arbitris remotis cum crebro suspiritu et gemitu, quod facile — exaudiri posset.*

14. *nidum*] Cic. de Orat. I 196: *Ithacam illam in asperrimis saxulis tamquam nidulum affixam.* — De tribus his Apuliae oppidis, *Acheruntia*, hodie *Acerenza*, *Bantia*, h. *Banzi* s. *Vanzi*, *Forento*, hodie, ut videtur, vicus dictus *i Castellani* sive *i Castelli*, tria vel quattuor mil. pass. ab hodierna *Forenza*, cfr. Romanelli *Topografia del regno di Napoli* II. pag. 234. et Lombardi *Antichità di Basilicata* in *Mem. dell' Inst. di corresp. archeol. Fasc.* III. p. 210. Uterque autem scriptor servat scripturam *Ferentum;* ac sane apud Diodorum XIX 65. est *Φερέντη.* Nos cod. antiquissimos et optimos secuti sumus.

17. *Ut* non est finale, sed coniungendum cum vv. *mirum quod foret.* Sic Tacit. Hist. I 79: *Mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos.* Plin. Epp. I 6: *Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur.* — *atris*] venenosis mortemque minitantibus, ut Verg. Ge. I 129: *Ille malum virus serpentibus addidit atris.*

18. *ursis*] Varro l. l. VII 40; Symmach. ep. X 13. Ovid. Halieut. 57: *Foedus Lucanis provolvitur ursus ab antris.* Conf. Nissen, de Italia vol. I. pg. 227. — *ut premerer*] «totus tegerer congesta lauro Apollini, myrto Veneri sacra.»

20. *Non sine dis*] solita Horatio *litotes*, ut Graeci *οὐ θεῶν ἄτερ, οὐκ ἀθεεί.* Od. σ 353. Iliad. *E* 185: *οὐχ ὅ γ' ἄνευθε θεοῦ τάδε μαίνεται.* — *animosus*] «Dis me tuentibus imperterritus somno tranquillo gaudebam.»

21. *Vester*] «In vestra etiamnunc sum tutela, quam iam infans miraculo illo servatus expertus eram.»

22. 23. *Tollor*] «montes illos adscendo.» Ovid. Met. VII 779: *Collis apex medii subiectis imminet arvis:*

Vestris amicum fontibus et choris
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.

Utcumque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum
Temptabo et urentis arenas
Litoris Assyrii viator;

27. *arbor* codices paene omnes, *arbos* T prob. Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling. — 31. *urentis* ABORST aliique, edit. post Bentl. plerique, *arentis* Graevianus, Vossianus paucique deteriores. — *harenas* BRT.

Tollor eo. — *Praeneste*] hodie *Palestrina*, Latii oppidum, in cuius villas aestate secedere solebant Romani, frigoris captandi gratia. Verg. Aen. VII 682: *altum Praeneste.* — *supinum*] in declivi collis parte situm. Cfr. Strab. V p. 238. Imitatus est in ἐπιθέτοις Iuvenalis 3, 190: *gelida Praeneste.* v. 192: *proni Tiburis arce.* Similiter *pendulam Setiam* dixit Martialis IV 64, 33. et XIII 112, 1. Cfr. etiam ad c. II 6, 5.

24. *liquidae-Baiae*] «Aut in aquis constitutae, aut deliciosae, sive aeris puri.» Ps.-Acron. Postrema interpretatio praestat. Curtius VIII 14, 2: *liquidiore luce aperiente hostem.* Campaniae erat oppidum propter aquas calidas et gratam puri aëris temperiem per aestatem frequentatum. Cf. ad c. II 18, 20.

25. *Vestris-fontibus*] quorum celebratissimi erant Hippocrene, Castalia, Aganippe, Pirene; sed omnes fontes, apud quos carmina meditantur poetae, in Musarum sunt tutela.

26. *Philippis*] c. II 7, 9. Iunge: *acies retro versa Philippis*, non: *acies Philippis* pro: «apud Philippos commissa»; quod qui praetulit frustra simul coniecit: *Philippi, versa acie retro.*

27. 28. *Devota*] «dis inferis sacra, utpote quae mihi prope exitium attulerit.» — Ceterum cum codicibus h. l. scripsimus *arbor*, supra c. II 13, 2 metrum flagitabat *arbos.* Non recte editores non nulli propter gravitatem rei hoc etiam loco formam antiquiorem contra codices retinuerunt, scribit enim Hor. c. I 12, 45 *crescit occulto velut arbor aevo;* idem sat. II 3, 73. Eadem ratio est voc. *honos*, vide ad c. II 11, 9. — *Palinurus*] promunturium ad extremum sinum Veliensem in Lucaniae ora, naufragiis infame, a Palinuro, Aeneae gubernatore ibi in mare demerso, ut fertur, sic nominatum. (Verg. Aen. VI 373 seqq.) Nusquam alibi huius periculi meminit poeta. Confer prolegom. pg. XIX sq. Ceterum ἐναργείας poeticae gratia eiusmodi dumtaxat beneficia a Musis in se collata memoravit, quae externam aliquam haberent speciem, oculis quasi propositam, omittens longe maiora illa, quibus mentem animumque grati poetae affecerant; simulque illa ratio multo modestior.

29. 30. *Utcumque* cet.] 'nunc pro *ubicumque* accipe, *ut* enim veteres non numquam pro locali particula

Visam Britannos hospitibus feros
Et laetum equino sanguine Concanum,
Visam pharetratos Gelonos
Et Scythicum inviolatus amnem.

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortis reddidit oppidis,

36. *agmen* var. lect. cod. Goth. — 37. *Caesarem*, *altum* (educatum) *militia simul* Fea. — 38. *Fessus* primus Leid. s. Vossianus, ut volebat Lamb. probante Bentl. — *reddidit* unus cod. Blandinius cum Maldeg. Cruquii, cod. Lambini et Torrentii, Sd, Kelleri *v* (Parisinus 8213), (*redditis* Paris. π, Lipsiensis, Graevianus, Vossianus, *redditas* Bentlei Reginensis) prob. Bentley, Peerlcamp, Haupt, Vahlen; *abdidit* AORTγ Leidensis paucique alii, rec. L. Müller, O. Keller ed. 1. Kiessling; *addidit* Bcφψ paucique alii prob. Orelli, Keller ed. 2. 3.

ponebant, ut Vergilius (Aen. V 329) *Caesis ut forte iuvencis* pro *ubi caesis* et Ovid. Metam. I 15 *utque aer, tellus illic et pontus et aether.*' Porphyrion. Catull. 11, 3 *litus ut longe resonante Eoa tunditur unda;* id. 17, 10. De hac locali significatione nimis dubitanter egit Dahl de partic. UT pg. 145. — *Insanientem*] Verg. Ecl. IX 43: *insani feriant sine litora fluctus.* — *Bosporum*] c. II 13, 14.

31. *urentis*] Dixerunt quidem *arentes arenas* Silius (VI 140.), Claudianus, Corippus (v. Bentl.), neque offendendum esset in sono, praesertim quantitate diversa (Ov. Met. XV 268: *siccis humus aret arenis.*), sed tamen foret ἐπίθετον otiosum, omnes arenae cum areant, non omnes urant ut Assyrium litus. Sed litem dirimit auctoritas optimorum codicum. Incertum est, utrum intellegat Syriae Palmyrenas solitudines, quae auctore Plinio n. h. V 87 usque ad Petram, urbem et regionem Arabiae felicis, pertinebant, an ipsum Syriae litus. Assyria frequenter pro Syria a poetis usurpatur, et *Syriam perustam* dixit etiam Manilius IV 625. (De Assyria propria h. l. ne cogitemus, dissuadet v. *litus.*)

33. *Britannos*] Tacit. Ann. XIV 30: Britanni *cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere deos fas habebant.* Hieronymus adv. Iovinian. 2. pag. 201. Bened.: *Quid loquar de ceteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Atticotos, gentem Britannicam, humanis vesci carnibus?*

34 – 36. *Concanum*] Cantabriae in Hispania Tarraconensi populum. Silius III 360: *Nec qui Massageten monstrans feritate parentem Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.* Nec solum de Massagetis (Claudian. in Ruf. I 312.), sed etiam de Gelonis hoc narrabant. Verg. Ge. III 461: *Bisaltae quo more solent acerque Gelonus, Cum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum, Et lac concretum cum sanguine potat equino.* Verg. Aen. VIII 725: *sagittiferosque Gelonos.* — *Scythicus* autem *amnis* Tanais.

37. *Vos* cet.] Iunctura haec est: «Eaedem vos, quae tanta in me beneficia contulistis semperque con-

Finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro.

Vos lene consilium et datis et dato
Gaudetis almae. Scimus ut inpios
Titanas inmanemque turbam
Fulmine sustulerit caduco,

Qui terram inertem, qui mare temperat

43. *turbam* AORTbγ alii, *turmam* Sφψ Graevianus, Vossianus paucique alii. — 44. *caduco*] *corusco* Bentl. coni.

fertis, *recreatis* etiam Caesarem, ita, ut per vos a laboribus requiescere ei sit concessum.» — *altum*] Noli iungere *altum militia* a v. *alere*, «educatum, innutritum militia inde a prima adulescentia», neque *altum* («elatum, ἐπαρθέντα») *militia*, nec denique «bella despicientem» (Hand ad Stat. p. 64.); sed v. *militia* iungendum cum v. *fessas*, et *altus* est «excelsus.» Ovid. ex Ponto II 3, 63: *Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti.* Cic. Tusc. II 11: *Te natura excelsum quendam et altum et humana despicientem genuit.* Unice autem veram esse nostram interpretationem ipsa versus caesura satis demonstrat; praeterea in Horatii praesertim ore nimis tenuis ac prope ridicula fuisset laus: *altum militia.*

38. *reddidit*] Veram esse hanc lectionem demonstrat Tacit. annal. I 30: *non aliud levamentum, quam si milites soluti piaculo hibernis redderentur.* Augustus (Sueton. Octav. 13) *veteranos municipalibus agris collacavit,* et teste Dione Cassio LIII 25 anno 729 optimam agri Salassorum partem quibusdam praetorianorum dedit, ubi condita est Augusta Praetoria (h. Aosta). Qui aliorum codicum lectionem *addidit* praeferunt, cum Orellio afferunt Tacit. ann. XIII 31. *Coloniae Capua atque Nuceria* ADDITIS *veteranis firmatae sunt.* *Addidit* igitur tamquam *novos* colonos, qui in Inscriptt. aliquotiens distinguuntur a *veteribus.* Habebant enim utrique suos sibi duumviros, decuriones cet. Inscriptt. Or. 100 et 101. *Arretini veteres. Fabraterni novani.*

39. *Finire quaerentem*] cf. ad c. I 37, 22. Significat autem Horatius omnes res quibus Augustus bellorum civilium miserias lenire et quasi oblivione delere studuit.

40. *Pierio-antro*] ubi Musarum recessus. Pind. Pyth. 6, 48. de Thrasybulo: *δρέπων Σοφίαν δ' ἐν μυχοῖσι Πιερίδων.* Eloquentiam autem studiaque liberalia Augustum cupide ac laboriosissime exercuisse, poeticam quoque summatim attigisse tradit Suetonius 84. 85.

41. *lene consilium*] «moderationem et clementiam», qua sane Octavianus usus est post Antonium oppressum. (Cfr. Pind. Pyth. 5, 61: (Apollo) *δίδωσί τε Μοῖσαν οἷς ἂν ἐθέλῃ Ἀπόλεμον ἀγαγὼν Ἐς πραπίδας εὐνομίαν.*) — *Consilium* autem h. l. trisyllabum per *συνεκφώνησιν*, ut c III 6, 6. *principium.* Conf. Sat. I 8, 43. II 2, 21. II 8, 1. Verg. Aen. II 442.

42. *Gaudetis*] «quia consilium ab Augusto sapienter acceptum bonos

Ventosum, et urbis regnaque tristia
Divosque mortalisque turmas
Imperio regit unus aequo.

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens iuventus horrida bracchiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion inposuisse Olympo.

46. *urbis*] *umbras* Bentl. coni., *orbem* Klee. — 47. *turmas* AOScdφψ Graevianus, Leidensis, Blandinii, *turbas* RTbγ Dessauiensis paucique Parisini.

iam habet eventus.» — Iam lyrica licentia varia monstrorum genera hic confunduntur, ac si Iovi disque ceteris bellum una intulissent Centimani, Titanes, Gigantes anguipedes, Typhoeus his posterior, Aloidae, Centauri. Cfr. Hesiod. Theog. 680. Apollod. I 1, 6. — Ceterum de discrimine inter Gigantomachias et Titanomachias apud poetas et artifices cfr. Gerhard *Vasengem.* Tom. I. p. 204.

43. 44. *inmanemque turbam*] Titanum ἐπεξηγητικῶς, ut v. 4. *fidibus citharaque Phoebi.* Restituimus cum O. Kellero ex optimis codicibus h. l. *turbam;* Orelli cum plerisque editoribus scripserat *turmam*; v. 47 ex Blandiniis — si quidem ex silentio Cruquii colligere licet — praeterea ex optimo Parisino et Ambrosiano aliisque bonis libris scribendum videtur *turmas*: Orelli illo loco *turbas* praetulerat. — *caduco*] «celerrime desuper irruente.» *Cadere* haud raro etiam de iis fulminibus, quae feriunt; Bentleii *corusco* esset ἐπίθετον mere ornans, immo otiosum. — Ceterum contemplator Iovem Aegiochum in Müller *Denkm.* II. N. 5.

45. 46. *inertem*] «terrae molem immobilem», *brutam*, c. I 34, 9. Verg. Ge. I 94: *rastris glaebas qui frangit inertes*, «*die (sonst) nichts hervorbringen.*» — *Terra* et *urbes* componuntur ut c. II 20, 3 et 5. et c. I 35, 10: *Urbesque gentesque; mortales* autem *turmae* opponuntur *divis* dumtaxat, ut in illis: *divom pater atque hominum rex;* nec vero otiose his verbis repetitur notio *urbium*, quae *terrae* et *mari* opponuntur, non sine significatione civilis status legibus ordinati. — *temperat*] Cfr. c. I 12, 15. Ceterum Comm. Cruq. et Scholiasta Franeq. probante Bosio p. 42. construit: *qui mare temperat, et urbis regnaque tristia divosque regit.* Recte, puto: *temperat* rerum naturam, *terram* et *mare; regit* inferos, viventes horumque civitates, atque deos. Volgo construunt *temperat terram, mare, urbes, inferos, regit Divos mortalisque.*

49. 50. *Magnum illa*] Eo aptior Augusti laudibus videtur haec Gigantomachiae descriptio, quod in anaglyphis aedis Martis Ultoris expressa fuit, uti certe probabile fit ex Ovidii Fast. V 551: *Ultor ad ipse suos caelo descendit honores Templaque in Augusto conspicienda Foro. Et deus est ingens et opus. - - Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis.* Quodsi oratio est figurata in tropaeis illis, vides tamen Ovidium quoque Augusti victorias comparasse cum *Giganteo* illo Iovis

Sed quid Typhoeus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoetus evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax

Contra sonantem Palladis aegida

55. *Rhoetus* cod. pleriques *Roetus* B, *Rhetus* bc, *Rethus* S, *Retus* d. Conf. ad c. II 19, 23.

triumpho. — *terrorem*] Cfr. c. II 12, 7. Aristoph. Av. 1251: *καὶ δή ποτε εἷς Πορφυρίων αὐτῷ* (Iovi) *παρέσχε πράγματα.* — *Fidens*] Alii construunt: *Fidens iuventus, horrida* (horrens) *brachiis,* alii: *Iuventus, horrida, fidens brachiis;* accedere videtur ad *σύλληψιν,* «tot brachiis ad pugnandum erectis iuventus illa horrebat, ut exercitus hastis.» Sic Silius II 154: *Sed fisus latis umeris et mole iuventae.* Quamquam v. *fidens* reperitur etiam sine dativo vel ablativo rei. Cic. Tusc. III 14: *Qui fortis est, idem est fidens.*

51. *Fratresque*] Otus et Ephialtes, Aloidae. Verg. Ge. I 280: *Et coniuratos caelum rescindere fratres. Ter sunt conati imponere Pelio Ossam Scilicet atque Ossae frondosum involvere Olympum; Ter Pater exstructos disiecit fulmine montes.* Cfr. Ovid. Met. I 151. — *opaco*] «propter silvas umbroso;» sic Verg. l. l. *frondosum* vocat Olympum.

53. *Typhoeus*] (*Τυφωεύς*) Pind. Pyth. 1, 15: *θεῶν πολέμιος, Τυφὼς ἑκατοντακάρανος· τόν ποτε Κιλίκιον θρέψεν πολυώνυμον ἄντρον· νῦν γε μὰν -- κίων-οὐρανία συνέχει Νιφόεσσ' Αἴτνα.* Olymp. 4, 7. (Antrum illud est Corycium in Cilicia, Pompon. Mela 1, 13. Curtius III 10.) Pind. fr. 69. 70 Bgk.: *Κείνῳ μὲν Αἴτνα δεσμὸς ὑπερφίαλος Ἀμφίκειται -- Ἀλλ' οἷος ἄπλατον κεράϊζε θεῶν Τυφῶν' ἑκατοντακάρανον ἀνάγκᾳ, Ζεῦ πάτερ, Ἐν Ἀρίμοις ποτέ.* Il. *B* 782. Aeschyl. Prom. 372. Verg. Aen. IX 715: *durumque cubile, Inarime Iovis imperiis imposta Typhoeo.* Terribilis Typhonis imago exstat in Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXXVII. — *Mimas*] Apud Hesiod. Scut. H. 186. est Centaurus (cf. tamen interpretes ad h. l.); Gigas apud Eurip. Ion. 214., ubi Pallas *τὸν δάϊον Μίμαντα πυρὶ καταιθαλοῖ.* Ei Prochyta iniecta. Silius XII 147.

54-56. *Porphyrion*] Pindaro Pyth. 8, 17. est *βασιλεὺς Γιγάντων.* Apollod. I 6, 2: *Διὸς κεραυνώσαντος αὐτόν Ἡρακλῆς τοξεύσας ἀπέκτεινεν.* Eius imaginem praebet vas Ruvense. Avellino *Bullet.* II p. 106. — *statu*] non statura, sed est «*stabilis gradus*» pugnantium, apud Tacitum Hist. II 35. Liv. XXX 18: *statu movere hostem.* — *Rhoetus*] qui alibi inter Centauros memoratur. Cfr. Bentl. ad c. II 19, 33. — *Enceladus*] prostratus a Minerva; ei Aetna imposita. Verg. Aen. III 578. — *iaculator*] «evolsos truncos audacter iaculatus.»

57. *Palladis*] «caeca vis contra sapientiam.» — *aegida*] Cfr. ad c. I 15, 11. Heinrich ad Hes. Scut. H. 200. Val. Flacc. III 88: *aegisono- - fera pectore virgo;* ubi de thorace, non de clipeo videtur cogitasse; de clipeo ab ipsa dea hasta percusso ad terrorem incutiendum hostibus ex vase antiquo interpretatur Böttiger *Amalthea* I. p. XXXI.,

Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno et
Numquam umeris positurus arcum,

Qui rore puro Castaliae lavit
Crinis solutos, qui Lyciae tenet
Dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis consili expers mole ruit sua:

62. Vv. 66—68 in B desunt.

ut fecit etiam Mitscherlich, afferens Homeri Il. *Ρ* 595: *τὴν δ' ἐτίναξε*, clipeum alte sublatum; ac sic prorsus expressa est in Gigantomachia apud Gerhard *Vaseng.* II. T. LXXXIV. — Aristides in Minerva p. 15. Dind.: *Λέγεται ὡς ἐπειδὴ οἱ Γίγαντες παρετάξαντο ἐν τῇ Φλέγρᾳ, Ἐγκέλαδον μὲν καὶ τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν κτείνει ἡ θεός, τοῖς δ' ἄλλοις θεοῖς ὀλίγον τὸ ἔργον γίγνεται, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων Γιγάντων ὅσον ἦν κράτιστον κτείνει ἡ θεὸς ἅτε καὶ φύσει πολεμίους ὄντας διαφερόντως ἀμυνομένη.* Palladis cum Encelado pugnantis imaginem vide apud Gerhard *Vaseng.* I. T. VI.

58. 59. *avidus*] *λιλαιόμενος πολέμοιο.* Iliad. *Υ* 36: *Ἥφαιστος - - σθένεϊ βλεμεαίνων.* Sic Tacitus Ann. I 51. *avidas legiones* item absolute dixit. Minus recte alii ad naturam ignis omnia devorantis rettulerunt, qua quidem significatione hoc *ἐπίθετον* h. l. otiosissimum foret. — *Volcanus*] ab artificibus in Gigantomachiis dedita opera expressus, ut in vase apud Gerhard *Trinksch.* T. X. — *matrona*] Ovid. Fast. VI 33. Iuno: *dicor matrona Tonantis.*

60. *positurus arcum*] «qui eum numquam ponere solet, semper ad sagittandum paratus.» Apollo de arcu suo apud Eurip. Alc. 40: *Σύνηθες ἀεὶ ταῦτα βαστάζειν ἐμοί.* Pind. Pyth. 8, 17: (Gigantes) *δμᾶθεν δὲ κεραυνῷ* (*Διὸς*) *Τόξοισί τ' Ἀπόλλωνος.* In his igitur dis memorandis sapienter substitit poeta, quamvis omnes pugnae adfuerint, imprimisque fortiter dimicaverint Bacchus atque Hercules. Fea teste in anaglypho Musei Vaticani «est videre etiam Dianam arcu, Hecaten face in utraque manu Titanum impietatem ulciscentes.»

61. 62. *Castaliae*] Pind. Pyth. 1, 39: *Λύκιε καὶ Δάλου ἀνάσσων Φοῖβε, Παρνασοῦ τε κράναν Κασταλίαν φιλέων. Κασταλίας μαντικὸν πόμα* memorat Gregorius Nazianz. Edit. Paris. I. pag. 679. — *lavit*] Hac forma antiquiore semper Horatius utitur in lyricis. Cfr. ad c. II 3, 18. — *Lyciae*] quae vera sane erat patria sedesque cultus Apollinis, lucis dei.

63. 64. *natalemque silvam*] in Cyntho, Deli monte. — *Patareus*] Mela 1, 15: *Pataram, Lyciae oppidum, nobilem facit delubrum Apollinis, quondam opibus et oraculi fide Delphico simile.* Statius Theb. I 696: *Phoebe parens, seu te Lyciae Pataraea nivosis Exercent dumeta iugis seu rore pudico Castaliae flavos amor est tibi mergere crines.* Servius ad Aen. IV 143: *Constat*

Vim temperatam di quoque provehunt
In maius; idem odere viris
Omne nefas animo moventis.

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum, notus et integrae
Temptator Orion Dianae,
Virginea domitus sagitta.

69. *Gyas* d (?) coniecit Lambinus prob. Haupt, Vahlen, Kiessling; *Gigas* codices paene omnes prob. Prisc. VI 84 H, rec. O. Keller; *Gyges* Bentl.

Apollinem sex mensibus hiemalibus apud Pataram, Lyciae civitatem, dare responsa, unde Patareus Apollo dicitur, et sex mensibus aestivis apud Delum. Digressio haec de Apolline, cuius pulcherrimam formam cum admiratione contemplatur poeta, non sine arte opponitur terribilis illius pugnae Phlegraeae picturae. Praeterea autem Apollo deus maxime, ut ita dicam, adamatus atque cultus ab Augusto eiusque quasi tutela singularis ac propria erat.

65. *Vis consili* cet.] «Propter id ipsum, quod nimis magna ac violenta facinora patrare quis conatur, semet ipse perdit.» Pind. Pyth. 8, 15: *Βία δὲ καὶ μεγάλαυχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ.* Eurip. Temenid. fr. 732 N. *Ῥώμη δέ τ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.*

67. *odere viris*] Eurip. Hel. 903: *μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν.* Dei consulto repetitur v. *vis;* quod tantum abest ut merito reprehendatur a Peerlcampio aliisque, ut optime respondeat poetae consilio a violentia ac superbia nos dehortandi.

69. *Gyas*] Vide c. II 17, 14. Contra codices ita scribendum esse supra, pg. 302 sq., dictum est propter Hesiodum. De cuius scriptura quod dubitavit Keller in epileg., velim conferatur novissima Al. Rzachii (1884) editio, qui Theogon. 149. ex optimis codicibus scripsit *Γύης*; v. 734 libros affirmat consentire de *Gye;* accedere quod *Γύγης* ab antiquioribus poetis Graecis usurpetur *υ* vocali producta, *Γύης* semper brevi.

70. 71. *Sententiarum*] «veracium monitorum.» Vid. Priscian. l. l. Buttmannus Mythol. 2, pg. 369. cum propter repetitum, ut volt, ex c. II 17, 14. *ἐπίθετον centimanus,* tum propter mentionem *Gyae* post Gigantum pugnam rursus iniectam, tum propter v. *sententiarum*, nimis, ut ait, pedestrem orationem redolens, totam stropham pro subditicia habuit; prob. Meinekio, L. Müllero, Hauptio (ed. 2. 3) aliis. Verum *centimanus* perpetuum et aptissimum utrobique est Gyae *ἐπίθετον*, etsi hic est epicorum usus; duos autem Gigantum dedita opera denuo memoravit post digressionem illam in Apollinis laudem ac *γνώμας* sequentes, ut illico intellegeremus verba v. 73. *Iniecta monstris Terra* cet.; denique v. *sententiarum* vel ipso sono magnam habet dignitatem atque gravitatem. — *notus*] Orion propter id ipsum maxime *notus*, quod ausus est

Iniecta monstris Terra dolet suis
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum; nec peredit
Inpositam celer ignis Aetnam,

Incontinentis nec Tityi iecur
Reliquit ales, nequitiae additus

73. *Infecta* corr. b. — 76. *Aethnen* ABORT, unde recte fortasse *Aetnen* Cuningh., Iani, Mitscherlich, O. Keller, Eckstein, Schütz. — 78. *Reliquit* ABORcγ alii, *Relliquit* T, *Relinquit* Sbd Graevianus, Vossianus, Lipsiensis.

temptare Dianam *integram* ab eaque occisus est in insula Delo vel Chio. Cic. Arat. 420. Euphorion. Mein. pag. 161. Est autem Orion Horatio, ut aliis apud Apollod. I 4, 3. *γηγενής*, cum Pherecydes eum Neptuni et Euryalae filium fecisset. (Prorsus diverse fabula enarratur ab Ovidio Fast. V 531.) — *integrae*] «intactae virginis» Nullam hoc, ut nonnemo ratus est, habet offensionem. Nam si Terentius dicere potuit Hec. 145: *Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:* quidni Horatius solute *integram* pro inviolata appellare potuerit Dianam? — *Temptator*] nove dictum (cf. Zangemeister, de v. sing. p. 12), factum ad Graecum v. *πειραστής, πειράζειν κόρην, γυναῖκα.*

72. 73. *Virginea-sagitta*] Diphilus ap. Athen. VI p. 223 b. *Λητοῦς Διός τε τοξόδαμνε παρθένε, Ὡς οἱ τραγῳδοί φασιν.* — *monstris*] «formis illis portentosis Gigantum cet. ex se natis.» Apollod. I 1, 4: *Γαῖα ἀγανακτοῦσα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν εἰς Τάρταρον ῥιφθέντων παίδων κτλ.* — *Terra*] Terrae (cum inscr. *ΓΕ*) pro filiis victoris clementiam frustra implorantis pulcherrima figura est in Gerhard *Gef. u. Trinksch.* T. III.

74. *luridum*] «luridi, supra modum pallidi.» Festus. Est tamen, ut monstrant c. IV 13, 10: *luridi Dentes* et Ovid. Met. XIV 747: *lurida membra*, eius, qui laqueo fauces sibi elisit, *luror* pallor nigricans, livens.

75. *peredit*] «nec flammae ita exurere potuerunt Aetnae firmissimam molem Encelado impositam, ut is umquam liberaretur.» Petron. Bell. civ. C. 135: *iamque Aetna voratur Ignibus insolitis.* Schol. Aesch. Prom. 371: *(Αἴτνην) ὁ Καλλίμαχος πυρὶ δεῖπνόν φησι*, ex certa Heckeri emendatione Callim. fr. 346 ed. O. Schn. — *Inpositam - - Aetnam*] Callim. fr. 382. Sch. Schol. Pindari Ol. 4, 11: *Ὁ μὲν Πίνδαρος τῷ Τυφῶνί φησιν ἐπικεῖσθαι τὴν Αἴτνην, ὁ δὲ Καλλίμαχος τῷ Ἐγκελάδῳ*, sed Hymn. in Del. 143., ut talia pro poetarum lubitu variari solent, Callimachus Briareo ait Aetnam incumbere, non Encelado.

77. *Tityus*, filius Iovis et Elarae, Orchomeni filiae (Apollod. I 4, 1.), quam cum propter Iunonis *ζηλοτυπίαν* sub terra abscondisset, Tityum filium inde protraxit, unde vocatur *Γαιήϊος υἱός* Od. *η* 324. et *γηγενὴς* a Pherecyde apud Schol. Apoll. Rh. I 179. Od. *λ* 576. Quint. Smyrn. III 392: *Οἷος ὑπερφίαλος Τιτυὸς πέσεν, ὁππότε Λητὼ Ἐρ-*

Custos; amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

χομένην Πυθῶδε βιάζετο καί ἑ χολωθεὶς Ἀκάματόν περ ἐόντα θοῶς ὑπεδάμνατ' Ἀπόλλων Λαιψηροῖς βελέεσσιν· ὁ δ' ἀργαλέῳ ἐνὶ λύθρῳ Πουλυπέλεθρος ἔκειτο κατὰ χθονὸς εὐρυπέδοιο Μητρὸς ἑῆς· ἡ δ' υἷα περιστονάχησε πεσόντα.

78—80. *Reliquit*] Sic habent optimi codices. Concinnius utique videtur propter v. *peredit* item perfecto tempore positum; supple cogitatione: «adhuc.» Vera autem sunt perfecta, non aoristi, *καταλέλοιπε*. Iam sequitur praesens: «etiamnunc *cohibent* cet.» — *nequitiae*] «libidini atque intemperantiae.» — *additus*] tamquam *ἔφεδρος*, qui eius nequitiam, id est, eum ipsum propter nequitiam urgeat atque vexet. Sic Socrates in Platon. Apol. p. 30. E. se vocat *προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ*, et paullo post *προσκαθίζοντα*, item *δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθεικέναι*. Lucilius XIV 21 (L. Müller = v. 409 Lchm.): *Si mihi non praetor siet additus atque agitet me.* Verg. Aen. VI 90: *nec Teucris addita Iuno Usquam aberit.* Sic etiam *appositus;* Suet. Tib. 22: *tribunus militum custos appositus.* — *Custos*] numquam ab eo discedens, sed continenter rostro eum pulsans iecurque eius vorans. — *trecentae*] (ut in prosa or. *sescenti*) «innumerabiles, permultae.» Apud poetas *trecenti* saepe magnum numerum significant, apud Hor. praeter c. II 14, 5, de quo loco dubitandum est, his: sat. I 5, 12. II 3, 116; epist. II 16, 4. Catull. 9, 2. 11, 8. 48, 3. Martial. II 1, 1. XII 70, 7. *ducentos* Hor. ita adhibuit sat. I 3, 11. 6, 42. 10, 60. Martial. VIII 20, 1. — *Pirithoum*] Lapitharum regem, qui Proserpinam ex Orco rapere voluerat, unde *amator* per *λιτότητα* pro scelesto raptore dicitur. Ovid. Met. VIII 612: *deorum Spretor erat mentisque ferox Ixione natus.* — *cohibent catenae*] Eurip. Pirith. fr. 598 N.: *ὡς Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πόδας.* Apollod. II 5, 12: (*Ἡρακλῆς*) *πλησίον - τῶν Ἅιδου πυλῶν γενόμενος Θησέα εὗρε καὶ Πειρίθουν τὸν Περσεφόνης μνηστευόμενον γάμον καὶ διὰ τοῦτο δεθέντα. Θεασάμενοι δὲ Ἡρακλέα τὰς χεῖρας ὤρεγον, ὡς ἀναστησόμενοι διὰ τῆς ἐκείνου βίας· ὁ δὲ Θησέα μὲν λαβόμενος τῆς χειρὸς ἤγειρε, Πειρίθουν δὲ ἀναστῆσαι βουλόμενος τῆς γῆς κινουμένης ἀφῆκεν.* — Ceterum omnes has Gigantum devictorum imagines spectare putant interpretes ad M. Antonium a Caesare Octaviano oppressum; Franke F. Hor. p. 139. etiam de Cornelio Gallo et M. Egnatio Rufo a. 728. offensarum et coniurationum in principem reis cogitavit. Vide tamen excursum.

EXCURSUS.

Nondum satis diligenter expendisse videntur, quomodo in hoc carmine summi artificii pleno Horatius una eademque opera partim se ipsum felicem Musarum esse cultorem quamvis modeste praedicarit, partim Augustum, poeticis studiis item faventem, ipso hoc humanitatis

studio ductum et sapienter et clementer in re publica administranda versari, ac propterea insanis et nefariis Antonii aliorumque, Galli, Egnatii Rufi ac similium, conatis superiorem semper mansisse mansurumque esse demonstrarit, simul autem totum per carmen poeticis imaginibus partim ex amoenis Italiae regionibus, partim Graecis ex fabulis repetitis ceteros lectores delectare ac permulcere studuerit. Or.

Veri simile est Horatium Pergami in urbe (v. proleg. pg. XVIII) magnam illam aram Iovis conspexisse illiusque memorem hoc carmen composuisse. Qua de re, ut maiores libros ab Al. Conze, H. Brunn, C. L. Urlichs aliisque editos h. l. omittamus, praeclare paucis disseruit Aug. Reifferscheid: Der Fries (an dem Unterbau des Altars) mit der Gigantomachie hatte sich so fest der Phantasie und dem Gedächtnis der alten Welt eingeprägt und haftete so sehr in dem Bewusstsein derselben, dass der Kampf der Götter mit den Giganten, der in Pergamon den Sieg der Hellenen über die Barbaren symbolisch verherrlichte, zu einem neuen Symbol von weltumfassender Bedeutung wurde. Als Augustus dem Erdkreis nach langen, verheerenden Kriegen den Frieden wiedergegeben, da verglich man die Kämpfe um die Herrschaft der Welt und den Sieg des Augustus mit der Gigantomachie. Augustus selbst drückte diesen Vorstellungen das Siegel auf, indem er eine Darstellung der Gigantomachie an dem Jupitertempel anbringen liefs. Wie sehr aber das gewaltige Bildwerk des pergamenischen Altars die Einbildungskraft der Zeit beschäftigte, sehen wir aus den Oden des Horaz cet.

CARMEN V.

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens divus habebitur

V. Inscr. volg. *In laudem Caesaris Augusti.* — *Ad divum Augustum* Bbc, — *In honorem Augusti* ST.

V. Ignominiae Carrhensis memoria renovata et aucta est eis cladibus, quae M. Antonii temporibus acceptae sunt: quas ut delere possit Augustus, populum Romanum poeta ad pristinam caritatem patriae revocat; hoc carmen ad id tempus pertinet, quo Augustus bellum Britannis Parthisque inferendum parabat, a. 727. Vide ad c. I 35.

1. *Caelo*] Iunge *caelo regnare*, ut Lucan. III 318: *sortisque deorum Ignarum mortale genus per fulmina tantum Sciret adhuc caelo solum regnare Tonantem.* Vergil. de Caesare (Poet. lat. min. ed. Baehr. vol. IV pg. 160): *Iuppiter in caelis, Caesar regit omnia terris.* Alii minus recte: (e) *caelo tonantem.* — *credidimus*] «semper, atque etiamnunc credimus.» (Pro certo habemus Iovem caeli esse regem, quia tonat.» GLOSS. ANT.)

2—4. *praesens*] ἐπιφανής. Sic in nummis *di praesentes* et *praesentissimi.* Spanhemius I. pag. 426. Auson. Caes. 2: Augustum Roma *In terris positum credidit esse deum.* Veget. r. mil. II 5 *iurant milites per deum — et per maiestatem imperatoris, quae secundum deum generi humano diligenda est et colenda. Nam imperatori cum Augusti nomen accepit, tamquam praesenti et corporali Deo fidelis est praestanda devotio.* — Cfr. c. I 12, 51. IV 14, 43. — *Britannis*] Strabo IV p. 200: *Νυνὶ μέντοι τῶν δυναστῶν τινες τῶν αὐτόθι πρεσβεύσεσι καὶ θεραπείαις κατασκευασάμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα τὸν Σεβαστὸν φιλίαν, ἀναθήματά τε ἀνέθηκαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ καὶ οἰκείαν σχεδόν τι παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον.* Satis hyperbolice propter haec Britannorum officia erga Augustum et expeditionem in Parthos praeparatam utramque nationem in dicionem Romanam redactam esse dicit vel potius vaticinatur, mox fore, ut et illa et haec domaretur. — *Graves* autem Persae, molestissimi Romanis ac feroces. *Persae* pro *Parthis*, ut c. I 2, 22.

5. 6. *Milesne Crassi*] Cum indignatione: «Qui fieri potuit, ut miles - - viveret?» Consulto hic declinat mentionem cladis, quam M. Antonius a. u. c. 718. a Parthis acceperat, sive quod omnino inimici oppressi memoriam refricari Augustus nollet, sive quod propter amicitiam cum Iulio Antonio, triumviri filio, initam Horatius ubique M. Antonio pepercit. — Iunge *maritus coniuge barbara*, id est, «habens coniugem barbaram.» Cfr. Ovid. Her. 4, 134: *Et fas omne facit fratre marita soror.* Alii: *turpis coniuge barbara;* sed ablat. instrumentalis in coniugis persona locum non habet. Prorsus autem reicienda Peerlcampi est coni. *in coniuge.* — «Uxores a victoribus acceperant, ut vitam mercarentur.» SCHOL. — *Turpis*] propter violatam

Augustus adiectis Britannis
Imperio gravibusque Persis.

Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit et hostium
(Pro curia inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis

Sub rege Medo Marsus et Apulus,
Anciliorum et nominis et togae

8. *armis* codices omnes, *arvis* cum Tan. Fabro et Heinsio Bentl. Fea, et sic habet Cod. Altorf. 1. apud Ianium. Excidit hic v. e cod. T. — 10. *et nominis* Rφψ Graevianus, Vossianus paucique alii; *nominis* (om. superiore *et*) AOBTγ Dessauiensis, Leidensis.

legem Romanam atque in matrimonium ductam non solum peregrinam, verum etiam hostis filiam. Caes. b. c. III 110 *Achillae copiae constabant ex Gabinianis militibus, qui iam in consuetudinem Alexandrinae vitae ac licentiae venerant et nomen disciplinamque populi R. dedidicerant uxoresque duxerant (Aegyptias).* Verg. Aen. VIII 688: *sequiturque* (Antonium) *nefas! Aegyptia coniux.* Liv. XLIII 3: *ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, cum quibus conubium non esset, natos se memorantes.* — *vixit*] «Adeone vitae cupidus fuit, ut hanc ignominiam aequo animo pateretur?» — *hostium*] «quos S. P. Q. R. hostes iudicarat, quibuscum idcirco nullum omnino commercium neque conubium esse poterat.»

7. *Pro*] Est demirantis cum indignatione. — *curia*] Cic. pro Plancio 71: *stante urbe et curia. Curia* refertur ad laesam senatus dignitatem, qui tam ignominiosum casum tam diu patienter tulerit. Librarii substituerunt *pro patria* et *pro tempora.*

8. *Consenuit*] Quia iam plus triginta annos inter Parthos degerant. — *in armis*] Prorsus hoc ex Parthorum more. Iustin. XLI 2, 5: *Exercitum non, ut aliae gentes, liberorum, sed maiorem partem servitiorum habent;* captivi autem pro mancipiis erant. — Quid, quod Romanos, otii impatientes, belli cum Parthis cupidos, etiam voluntarios arma tulisse haud improbabile est? Insigne certe huiuscemodi perversitatis exemplum Q. Labienus T. filius dedit, qui audita clade Philippensi Parthos in Romanos concitavit et dux ab eis constitutus per breve tempus Syriam et Phoenicen occupavit a. u. c. 714., eiusque nummus exstat cum hac inscriptione: *Q. LABIENVS PARTHICVS. IMP.* Cfr. Dionem XLVIII 26.

9. *rege*] invidiosum apud Romanos nomen. — *Marsus et Apulus*] bellicosissimi Italiae populi. Libenter, ubicumque potest, suae Apuliae meminit poeta.

10. *Anciliorum*] De forma v. Neue, Formenlehre, I^2 287, de re Preller-Iordan, Mythol. Roman. I. pg. 354. Lege Ovid. Fast. III 373. *Nubigenas clipeos* vocat Stat. Silv.

Oblitus aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove et urbe Roma?

Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis condicionibus
Foedis et exemplo trahentis
Perniciem veniens in aevum,

15. *exemplo trahentis* codices ad unum omnes cum scholiastis, rec. Meineke, Eckstein, Schütz, Plüss in Stud. Horat. pg. 250 sq.; *exemplo trahenti* coniecit Canter prob. Lamb., Heinsius, Peerlc., L. Müller, O Keller (ed. 1. 2. 3), Kiessling; *exempli trahentis* proposuit Bentley rec. Haupt, Vahlen; *exemplum trahentis* Gitlbauer.

V 2, 131. — *togae*] Verg. Aen. I 282: *Romanos, rerum dominos gentemque togatam.* Florus IV 11, 3: *(Antonius) patriae, nominis, togae, fascium oblitus.* — *Nominis* h. l. manifesto pro «nominis Romani»; quod ipsum inest in voc. *togae.* Quia non intellegebant, plurimi scriptores librarii omiserunt *et;* quae intolerabilis lectio placuit Cruquio ac Torrentio, reiecta a Bentleio.

11. 12. *Vestae*] cuius ignis pignus erat aeternitatis Romanae urbis Cic. de leg. II 20: *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* In iure iurando Philippo Macedoni imposito Graece sic expresserunt: *τὴν ἑστίαν τῆς Ῥώμης.* Diodor. fr. Dind. p. 128. Vestam *Romani imperii pignus* vocat Seneca Controv. I 3, 4 sq. — *Incolumi Iove*] «Salvo Capitolio.» Schol.

13. *caverat*] «Et tamen ne talis turpitudo atque ignominia umquam Romanos dehonestaret, providere voluerat iam Regulus, specimen illud summae constantiae cet.» Captus est a Carthaginiensibus a. u. c. 499. Crebro hoc idem argumentum tractabatur in rhetorum scholis. Cfr. Cic. de or. III 109. de off. I 39. III 99 sqq. Val. Max. 1, 1, 14: *in iis, quae ad custodiam religionis attinent, nescio an omnes M. Atilius Regulus praecesserit* cet.; inter poetas Silium VI 342 seqq.

14. *condicionibus*] casu tertio, ut Quintil. VIII 6, 54: *si qua verbis dissentit.* Confer ad c. II 2, 18.

15. 16. *trahentis*] «Ab exemplo perniciem in posteros trahebat, deducebat, id est, dictitabat tale exemplum nimiae facilitatis ad redimendos captivos vim et auctoritatem perniciosam in posteros habiturum esse.» Iahn. Ceterum *trahentis* codices omnes praeter Cruquii scholiastam, qui habet: «*trahenti*] adferenti in futurum perniciem rei publicae;» et Glossam cod. Bern. c.: «quod traheret;» quam lectionem praeferunt permulti. *Trahenti* est «exemplo velut contagione quadam perniciem propaganti», ut Gratius Cyn. 412: *ne dira trahant contagia volgi* (*volgus* Heins.), et Ausonius epist. 24, 28: *Sic pars aegra hominis trahit ad contagia secum Corpus.* Facilior quidem videtur haec lectio, at vv. *Si non periret* cet. sententiam a Regulo ipso senatui inculcatam continent. — Bentleius quod in omnibus libris scriptis exstat lectio *trahentis*, scribi iubet *exempli trahentis*, i. e. conditionibus, quae foedae erant et perniciosi exempli.

Si non periret inmiserabilis
Captiva pubes. 'Signa ego Punicis
Adfixa delubris et arma
Militibus sine caede' dixit

'Derepta vidi, vidi ego civium
Retorta tergo bracchia libero
Portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

17. *periret* codices omnes; *perirent* Glareanus prob. Bentley, Lehrs alii; *perires* Lachmann assent. Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling; *periret iam miserabilis* H. Düntzer, alii alia coniecerunt. — *Derepta* R et Pulmanni codex, *direpta* ceteri, etiam Blandinii omnes. — 23. *clausas* cod. fere omnes, *clusas* S, codex Bland.

At is genetivi usus — de quo disseruimus ad c. I 36, 13 pg. 201 — Horatio contra codices non est obtrudendus. — *veniens*] Sic Lucan. VII 391: *populos aevi venientis.*

17. *periret*] Glareanus metri fulciendi causa correxit *perirent,* cum haec una exceptio sit apud Horatium thesis brevis in priore versus Alcaici ordine; «data» enim «opera Noster a trochaeo in eo loco abstinuit tam in Sapphico versu, quam in illo Alcaico [inventorum exemplum non secutus]: idque optimo consilio factum, nempe ut versus illi *tardiores paullo gravioresque venirent ad aures;* nam sine spondeo celeres nimium volubilesque et sine pondere feruntur.» Bentley ad c. II 19, 15. Obstat tamen, non solum quod Horatius omnino abstinet ab hac constructione, sed etiam quod Latini potius dicunt *pars secant, turba ruunt,* quam inverso ordine *ruunt turba* cet. Nam alius generis est Ovid. Fast. III 372: *Submisere oculos cum duce turba suos*, id est «submisere oculos dux et turba;» certa contra exempla Propertii III 17, 28: *unde tuum potant Naxia turba merum*, et apud Silium VI 563: *iacent- - Dispersum volgus;* id quod notandum adversus Huschkium ad Tibull. II 4, 38. et IV 4, 25. Multo probabilius Lachmannus vitium prosodiacum emendavisse nobis videtur: *si non perires,* (ad Lucret. p. 17). Regulus enim inducitur captivos Romanos quasi alloquens; quod vocativi genus apud Horatium non rarum est. — *inmiserabilis*] «sine ulla miseratione ac misericordia.»

18—22. *Signa ego*] Falso nonnulli opinati sunt duos verss. ex Reguli oratione in senatu habita remanere in Naevii reliquiis, iure igitur omisit L. Müller. — *Derepta*] «violenter et contumeliose detracta.» Tacit. Ann. II 45: *Spolia et tela Romanis derepta in manibus multorum ostentabat.* Verg. Aen. XI 193: *spolia occisis derepta Latinis,* ubi item alii male *direpta.* Vide ad c. IV 15, 7. — *Retorta*] epist. II 1, 191: *Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.* Ovid. Am. I 2, 31. in Amoris triumpho: *Mens bona ducetur manibus post terga retortis.*

23. 24. *Portasque*] Carthaginis. —

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
  Damnum: neque amissos colores
    Lana refert medicata fuco,

Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.

25. *repensus* superscr. «vel *redemptus*» d. — 27. *neque* plerique cod., *nec* RTγ. — 29. *occidit* T solus.

non clausas] id quod maxime securitatis signum erat. A. P. 199: *apertis otia portis.* — *Marte* cet.] «ab exercitu nostro devastata coli rursus a Poenis.» Sic *populare* Verg. Ge. I 185. Aen. I 527.

27. 28. *Damnum*] Rhesus 102: *Αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακόν.* Non de iactura pecuniae, quam consumpturi essent in *rependendis*, id est, redimendis, captivis loquitur, sed: «longe maius, inquit, damnum partim inerit in turpi exemplo ad posteros prodito, partim in eo, quod redempti isti reliquis militibus permixti, iam ignaviores quam antea, foedam fugam capientes vel iterum sese dedentes cladem afferent populo Romano.» — *neque amissos*] «Ut primum colorem naturalem numquam recipit lana semel alio colore infecta, ita cet.» Quintil. I 1, 5: *Nec lanarum colores, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt.* — *medicata*] de coloribus, ut *φαρμάσσειν*, «imbuta.» Cicero in Hortensio fr. 23 ed. Müller: *Ut ii, qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam* cet. Ovid. Rem. Am. 707: *Amyclaeis medicatum vellus ahenis.* Vergil. Ge. I 193: *Semina vidi equidem multos medicare serentes, Et nitro prius et nigra perfundere amurga.* — *fuco*] Plin. n. h. XXVI 103. Fucus marinus, lactucae similis, conchyliis substernebatur, id est, lana herbae illius suco prius imbuebatur, quo facilius purpurae colorem imbiberet. Tum usurpatur pro quovis suco, qui tingendo inservit, in primis pro purpura. Ita *conchyli fucum* dixit Catullus 64, 49.

29. 30. *Nec vera*] «Virtus, quae quidem vere hoc nomen mereatur, non potest *reponi*, restitui eis, qui propter ignaviam semel deteriores sunt facti.» — *Curat*] «non volt, neque potest, quia pristinas suas vires amisit.» Vergil. Ge. I 39: *Nec repetita sequi curet Proserpina matrem.* — *deterioribus*] dativus. «*Deteriores* fiunt ex bonis, *peiores* ex malis.» SCHOL. *Reponi* autem «renovari, pensari, restitui», ut Silius V 533: *cessata reponere avebant Tempora caede virûm ac multo pensare cruore.*

31. 32. «Non magis cerva felici casu e retibus expedita fugaque servata postea aggreditur venatorem, quam fortis umquam erit ille, qui semel hostibus sese dedidit;» vel inversis membris: «qui semel captus est, is non magis bellicosus erit quam cerva cet.» — *plagis*] «Proprie *plagae* funes, quibus retia tenduntur.» SCHOL.

33. *se credidit*] Egregie opponitur v. *perfidis*, ut c. III 27, 25: *Europe niveum doloso Credidit tauro latus.* Cic. ad Fam. IV 7, 3: *quemadmodum nos, victori se crediderunt,* id est, «nullam omnino condicionem pacti, arbitrio se victoris

Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,

Qui perfidis se credidit hostibus,
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners timuitque mortem.

Hic, unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit? O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!'

Vv. 31—34. in B desunt. — 33. *dedidit* Bentleius coni. — 34. *proterit* T. — 36. 37. *mortem Hinc unde vitam sumeret aptius* Bentleius; *Hic* codices omnes. — 37. *inscius* codices paene omnes (AOBRSTbcdγφψ aliique) rec. O. Keller, Vahlen, Kiessling; *aptius* Graevianus, Vossianus, ex Parisinis O. Kelleri u et v; *anxius* Iani, O. Kreussler coniecerunt probantibus Meineke, Hauptio (ed. 1. 2. 3), L. Müller, Lehrs. — *Pacem duello* cod. omnes, *Pacem et duello* Bentl. coni. — 39. *Carthago* sic in optimis cod. ut in inscript. scribitur.

commiserunt»; quo ipso v. usus est Caesar b. c. I 74: *imperatoris fidem quaerunt, rectene se illi sint commissuri.* Bentlei *dedidit* magis est prosae orationis

34—36. *Marte - - altero*] «Et in alteram expeditionem profecti prosternent, debellabunt Poenos.» — *lora*] Iliad. Φ 30: *Δῆσε δ' ὀπίσσω χεῖρας ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσιν.* — *iners*] Sallust. Iug. 44: *exercitus - - iners, imbellis.* Iam Naevius Bell. Punic. v. 19. L. Müller (apud Macrob. Sat. VI 5, 9): *Silvicolae homines bellique inertes.*

37. 38. *Hic*] cum indignatione et contemptu de omnibus militibus, qui ita se hosti tradiderunt: «Ignavus idem iste nimis ignarus vitam tantum fortiter pugnando servari, ipse pro se in iusto bello a populo Romano suscepto pacem composuit, quae tamen lex fuit servitutis?» Pacem autem cum hoste inire non unus aliquis poterat privatus, sed dumtaxat S. P. Q. R.; quapropter ille, quantum in ipso fuit, populi Romani maiestatem minuit ac perduellis nomen iure meretur. — *inscius, unde sumeret,* ut epod. 5, 85 *dubius unde rumperet silentium.* Bentley paucorum codicum *aptius* praeferens ita interpretatus est: 'Hinc, a pugna, timuit mortem, unde vitam sumeret aptius, et pacem duello miscuit.' Alii ex scriptura *aptius* verum sibi visi sunt restituisse *anxius* (v. c. I 27, 13 *voluntas-voluptas*) explicantque *anxie quaerens;* sed in optimorum cod. lectione acquiescendum est. — *duello* consulto hanc formam antiquiorem h. l. delegit, qua usus est praeterea c. III 14, 18. IV 15, 8. epist. I 2, 7. II 1, 254. 2, 98. — *miscuit* significat medio in bello illegitimum illud pactum initum esse.

40. *Altior*] Imago Orellio haec

Fertur pudicae coniugis osculum
Parvosque natos ut capitis minor
Ab se removisse et virilem
Torvus humi posuisse voltum,

Donec labantis consilio patres
Firmaret auctor numquam alias dato,
Interque maerentis amicos
Egregius properaret exsul.

43. *Ab se* codicum maior pars, *A se* RTbγ Monacensis, Gothanus.

videbatur: Carthago inconcussa et victrix ex alta sua sede despicit Italiam ignominiosis caedibus aliisque probris in pulverem prostratam.» Alii rectius explicant: «altior facta, elata probrosis Italiae ruinis.

41. *Fertur* cet.] Cfr. Dracontius de Deo v. 408. (Regulus) *horrendae mortis amator, Otia contemnens, magnum cum plebe senatum Compulit infelix ad inexorabile pactum, Captis lege data, poenarum ut vincula ferrent. Immemor uxoris natos contempsit et Urbem* cet. — *coniugis*] «Amplecti noluit Marciam, indecorum existimans matronam Romanam servum osculo dignum putare.» Dio Cass. fr. vol. I. pg. 76 D.: *ὁ Ῥήγουλος τά τ' ἄλλα καθάπερ τις Καρχηδόνιος, ἀλλ' οὐ Ῥωμαῖος ὢν ἔπραττε καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο οὔτε ἐς τὴν πόλιν καίπερ κληθεὶς ἐσῆλθεν, ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης, ὥσπερ τοῖς τῶν πολεμίων πρέσβεσιν ἔθος εἶχον χρηματίζειν, τήν τε πρόσοδον μετὰ τῶν ἄλλων. ὥς γε καὶ ὁ λόγος ἔχει, ᾐτήσατο.*

42. *capitis minor*] «Capite deminutus est, qui in hostium potestatem venit.» Festus. Cfr. Liv. XXII 60. (Captivo nullum iam iuris vinculum cum coniuge ac liberis. Dio l. l. *ὁ δ' ἐλθὼν τὰς μὲν συνήθεις τοῖς ὑπατικοῖς τιμὰς διεώσατο, οὐ μετεῖναι τῆς πολιτείας αὐτῷ λέγων κτλ.*

44. *Torvus*] Plato Phaedon. p. 117. B. de Socrate: *ταυρηδὸν ὑποβλέψας.* — *posuisse voltum*] «oculos defixisse, memor capitis deminutionis, quam perpessus erat, certus consilii plenusque severitatis.»

45. *Donec* cet.] «Donec patres, quorum animus vacillabat ac prope iam inclinabat ad captivorum redemptionem decernendam, confirmasset; quod cum assecutus esset, voltus serenitas ac plenior fiducia ei rediit.» — *consilio*] *Ut capitis minor* dumtaxat *consilium* dedit, non ut senator *sententiam* dixit.

49 50. *Atqui sciebat*] Cicero de offic. III 100: Reguli *cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt; ipse Carthaginem rediit: neque eum caritas patriae retinuit nec suorum. Neque vero tum ignorabat se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci, sed ius iurandum conservandum putabat.* — *Tortor*] Cfr. Cic. de off. I 39 et III 100. Gellius VII 4: *Regulum Tubero in historiis redisse Carthaginem novisque exemplorum modis excruciatum a Poenis dicit. In atras, inquit, et profundas tenebras eum claudebant, ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus,*

Atqui sciebat quae sibi barbarus
Tortor pararet; non aliter tamen
Dimovit obstantis propinquos
Et populum reditus morantem,

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

51. *propinquos* plerique cod., *amicos* unus Bland., Graev., Voss., *φψ* paucique alii.

repente educebant et adversus ictus solis oppositum continebant atque intendere in caelum oculos cogebant. Palpebras quoque eius, ne conivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert. (Silius II 343 et 435. cruci affixum dicit.) Iure plerique de his rebus dubitant — cf. Th. Mommsen, Hist. Rom. I[7] pg. 523 —, praesertim cum antiquissimus belli Punici scriptor Polybius de Reguli legatione et morte nihil tradat. Accedit Diodori Exc. de Virt. et Vit. 24. pg. 566 Wess. testimonium de Marcia: *βαρέως φέρουσα τὴν τἀνδρὸς τελευτήν, καὶ νομίσασα, δι' ἀμέλειαν αὐτὸν ἐκλελοιπέναι τὸ ζῆν. ἔπεισε τοὺς υἱοὺς κακουχεῖν τοὺς αἰχμαλώτους κτλ.* Etiam Dio l. l. fama dumtaxat teste utitur: *φασί-φασί-ὡς καὶ ὁ λόγος ἔχει.*

51. *Dimovit*] «cedere sibi iussit viamque aperire.» — *reditus*] Numerum plur. praetulit, quia ingratissimi soni et ex parte ambiguus fuisset singularis.

53. *clientum*] Ut solebant patroni clientum inter se lites transigere ac decidere domi suae, tamquam arbitri, nullis aliis iudicibus adhibitis.

55. 56. *Venafranos*] Venafrum extremum in septentrionem Campaniae oppidum. — *Lacedaemonium*] A Phalantho Lacedaemonio conditum ferebatur; c. II 6, 11. Uterque autem tractus amoenissimus erat.

CARMEN VI.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Aedisque labentis deorum et
Foeda nigro simulacra fumo.

VI. Inscr. volg. *Ad Romanos.* — *Ad populum Romanum* BST. — *Ad Augustum Romanum* b. — *Redit ad Augustum* c. — 4. *fumo simulacra nigro* pr. T.

VI. Corruptos aetatis suae mores conquestus deorum cultum pristinamque religionem restitui iubet: a deis solis auxilium petendum, salutem sperandam esse. Carmen a. 726 videtur compositum esse; cf. Mommsen, Monum. Ancyr.[2] pg. 86. 130.

1. *Delicta* cet.] Ex antiquissima et Orientalium et Graecorum opinione. Eurip. fr. inc. 970 ed. Nauck: *Τὰ τῶν τεκόντων σφάλματ' εἰς τοὺς ἐκγόνους Οἱ θεοὶ τρέπουσιν.* — *maiorum*] inde a temporibus Sullanis, duarum prope aetatum ante hoc carmen compositum. — *inmeritus*] «etsi nulla propria culpa pollutus.» Etenim loquitur de aetate, iamiam oriente, quae proxime praecedentis culpas, nisi ipsa ad morum innocentiam et pietatem reditura sit, luere debeat.

2. *Romane*] Saepe sic Livius pro numero plurali. Cfr. etiam Verg. Aen. VI 852: *Tu regere imperio populos, Romane, memento;* et apud ipsum Hor. sat I 4, 85: *hunc tu, Romane, caveto.* — *templa*] *Templum* proprie omnis locus antea profanus, postea inauguratus; *aedes,* omnis deorum domus. M. Varro apud Gell. XIV 7: *non omnes aedes sacras templa esse ac ne aedem quidem Vestae templum esse.* H. l. homonyma sunt. Per bella autem civilia et propter clades hominum et propter pecuniae defectum in ipsa urbe magisque etiam in oppidis neglecta fuerant templa. Propert. II 6, 35: *Sed non immerito velavit aranea fanum Et mala desertos occupat herba deos.* — *refeceris*] Augusti ea laus. Cfr. c. II 15, 20., unde eum sic alloquitur Ovid. Fast. II 63: *Templorum positor, templorum sancte repostor.* Verg. Aen. VIII 716. Augustus sacravit *Maxima tercentum totam delubra per Urbem.* Suet. Oct. 30: *Aedes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit.* Etiam Tiberius teste Tacito Ann. II 49: *Deum aedes vetustate aut igne abolitas coeptasque ab Augusto dedicavit.* Ipse Augustus in monumento Ancyrano IV 17 (pg. 86 ed.[2] Momms.) haec scripsit: *Duo et octoginta templa deum in urbe consul sextum* (i. e. a. u. 726) *ex decreto senatus refeci, nullo praetermisso, quod eo tempore refici debebat.* Conferantur etiam quae ad a. 726 Dio Cassius LIII 2 narrat.

4. *fumo*] partim post incendia, quorum meminerunt Tacitus et Suetonius l. l., partim etiam in-

Dis te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

6. *Hinc omne* cod. plerique; *Hic omne* B, *Huc omne* Cod. (?) Torrentii.

curia fumo deturpata atque offuscata. Solebant autem statis temporibus simulacra deorum sollemni ritu lavari.

5. *minorem*] «quod ut superiores veneraris deos eorumque potentiam ultro agnoscis.» Cic. de nat. deor. III 5: nostra civitas, *quae numquam profecto sine summa placatione deorum immortalium tanta esse potuisset.* Id. de Harusp. resp. 19: *Pietate ac religione atque hac una sapientia, qua deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes superavimus.* Contrarium Eurip. Heracl. 258: *Σκαιὸς πέφυκας τοῦ θεοῦ πλείω φρονῶν.* — *minorem te geris*] praedicativum posuit, quem usum posteriores scriptores adoptaverunt: Senec. epist. 44, 3; de consol. I 2. V 3. Cicero semper dixit: *honeste, turpissime, modeste se gerere.*

6. *Hinc* cet.] «*Hinc* est, oritur *omne principium*», casu nominativo. Alii minus probabiliter vel supplent «erat» vel ex v. *refer* eliciunt *hinc* pete *omne principium.* Sententia est: «Deorum auspiciis atque auxilio omne inceptum peragendum; felix exitus grato animo iisdem tribuendus est.» Liv. XLV 39: *maiores vestri omnia magnarum rerum et principia exorsi ab dis sunt et finem statuerunt. (Principium* autem per *συνεκφώνησιν* trisyllabum, cf. ad c. III 4, 41: *consilium.*)

8. *Hesperiae-luctuosae*] «Italiae in luctum effusae propter clades, quibus per tot annos afflicta est.»

9. *Monaeses*] Haec lectio unice vera est nec caret auctoritate paucorum codicum. Plerique *Monaesis*, quod metro repugnat atque ortum est ex accommodatione minime necessaria ad vv. *Pacori manus.* Quidni enim licuerit poetae dicere: «Monaeses, clarus ille Parthorum dux, et exercitus ille, cui praefuit Pacorus» — ? Facillime in optimis codicibus *e* et *i* inter se mutantur, maxime in nominibus externis, velut c. I 27, 5 *acinaces* habent pauci, optimorum maior pars *acinacis.* — *bis*] 'bis Parthos retulisse de nobis victoriam dixit, quia et Crassum antea et tum Decidium Saxam in Syria cum exercitibus occiderant'. Porphyrio, de quo Mommsen Mon. Anc.[2] pg. 125 haec addit: 'Erravit interpres de strage Crassiana cogitans ab huius carminis argumento aliena neque ad Monaesem Pacorumve referenda; tangit enim poeta clades d u a s Antonianas, alteram 714, quo L. Decidius Saxa Syriae legatus a Pacori ducibus victus et interfectus est (Drumann hist. Rom. I 436), alteram a. 718, qua in expeditione ipsius Antonii duae legiones cum legato Oppio Statiano a Parthis Medisque ad internecionem caesae sunt (Drumann l. l. I 454). Quarum signa tum capta cum Medi a. 721 ipsi Antonio reddidissent (Dio IL 44), tamen quae Parthi ceperant, non restituta sunt nisi cum signis Crassianis. Monaesem accepimus propter dissensionem cum rege Phraate a. 717 a Parthis fugisse ad Antonium eique se ob-

Iam bis Monaeses et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.

Paene occupatam seditionibus
Delevit Urbem Dacus et Aethiops,
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

9. *Monaeses* codex Monacensis Porphyrionis, b pr., Hispaniensis pr., *mones ses* φ, *non esses* ψ, ceteri, in his etiam Blandinii, *Monaesis*. — 10. *Non auspicatos* RTγφψ Monacensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis aliique, *Inauspicatos* AOB Leidensis paucique alii. — 11. *Nostris* cum optimis codicibus Prisciani X 25 H. praefert Bentleius, vel leg. suspicatur *Nostrorum*. — (Vv. 11—13. in B desunt et v. 15. est ultimus.)

tulisse ducem belli futuri effecturumque se spopondisse, ut plerique Parthi sponte sua Romanis se traderent; exceptum ita pro summa spe in eo posita maximis honoribus destinatumque ab Antonio, quem Parthorum regem faceret, mox a Phraate sibi metuente in patriam revocatum esse et incolumem dimissum ab Antonio (Dio IL 23. 24; Plut. Anton. 87). Hunc ut in bello a. 718. Parthis praefuisse statuamus et praecipuum auctorem fuisse cladis Oppianae, requirit cum locus Horatii tum quod narrat Plutarchus (Anton. 46) in reditu Antonium servatum esse Monaesis beneficio gratiam ei referentis.'

10. *Non auspicatos*] sine auspiciis susceptos. Non recte multi de Crasso cogitant, de quo Vellei. II 46: Crassum *proficiscentem in Syriam diris cum ominibus tribuni plebis* (in primis C. Ateius) *frustra retinere conati.* Cic. de divin. I 29 sq. M. Antonii expeditiones omissis auspiciis susceptas *contuderunt*, «magna cum strage nostrorum exercituum vanas reddiderunt Parthi.» Cf. c. IV 3, 8. Verg. Aen. I 263: *populosque feroces Contundet.* Etiam in prosa or. Cic. de rep. I 1: *nec id* (incendium) - - *M. Marcellus contudisset.* Atticus apud Cic. ad. Att. XVI 15, 3: *in praesentia belle iste puer* (Octavianus) *retundit Antonium.* Tac. Ann. IV 46: *contusis Thracum gentibus.*

12. *Torquibus*] «Tenuibus illis torquibus aureis, qui unicus gregariorum militum apud Parthos ornatus fuerat, exsultat nunc accessisse divitem praedam Romanam.» — *renidet*] «Non sine contumelia in Romanos ridente voltu spectat ornatum suum tantopere auctum.»

13—16. *Paene*] 'Per bellum Actiacum timuerunt Itali homines non magis classem Aegyptiacam quam incursionem Dacorum, sicut apparet ex Vergilio in Georgicis absolutis anno 724 (II 497: *coniurato descendens Dacus ab Histro*), item ex Horatio in satira scripta c. a. 723 (sat. II 6, 53: *num quid*

Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere et genus et domos;
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo et fingitur artibus

20. *Inque patres* Bentl. coni. — 23. 22. *Matura* codices, *A matre virgo* Peerlkamp, *Romana virgo* Lehrs, *motum - Ionicum haud M. v.* Th. Fritzsche, *Acerba virgo* L. Müller. — *fingitur artibus* AORTγ, *f. artubus* Lipsiensis, Leidensis, Vossianus, Graevianus, Sbcφψ aliique Parisini, *frangitur artibus* d et alii non nulli, *fungitur artubus* Mart. Cruquii.

de Dacis audisti?)' Mommsen, Monum. Ancyr. ed. 2. pg. 130.

17. *Fecunda culpae*] Iam causas harum calamitatum exponit. «Degenerant familiae propter omnis generis libidines, quibus uterque sexus obnoxius est.» Neque vero obliviscenda frequentissima illis temporibus divortia ac repudia et matrimonia omni modo violata. Silius II 498: *Fecundum in fraudes hominum genus.* Castitas contra quantopere desiderata sit docet Seneca, fr. 78 (ed. Haase): *doctissimi viri vox est pudicitiam imprimis esse retinendam, qua amissa omis virtus ruit: in hac muliebrium virtutum principatus est; haec pauperem commendat, divitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram cet.*

18. *genus*] «Bonum paris sanguinis, alieni coitus admixtione pollutum.» ACRON NANNII. Recte explices: *genus*, sanguinem, stirpem; *domos*, omnes rationes domesticas inter coniuges ac liberos, ad quos sensim a parentibus transit corruptela. Ambros. Opp. T. 2. p. 181. de Herodis filia: *Quid enim poterat de adultera* (matre) *discere nisi damnum pudoris?*

20. *In patriam populumque*] «in rem publicam et in singulos cives.» Antiqua est formula. Liv. V 41: *sunt qui - - devovisse eos* (seniores in clade Gallica a. u. c. 365.) *se pro patria Quiritibusque Romanis tradant.* Ovid. Metam. XV 572: *Patriae laetum populoque Quirini - - sit.* Iuvenal. 14, 70: *Gratum est, quod patriae civem populoque dedisti.* In senatum invehi certe prudens nolebat poeta eo modo, qui placuit Bentleio, et languidissimum sane foret istud *que - - que.*

21. *Motus - - Ionicos*] Auctore Athenaeo I p. 22 b. ἡ Ἰωνικὴ ὄρχησις in iis ab Aristoxeno memorabatur, quae διὰ τὴν τῶν χειρῶν κίνησιν ceteris praestarent. Aristoph. Thesmoph. 163: Ibycus, Anacreon, Alcaeus ἐμιτροφόρουν τε καὶ διεκλῶντ' Ἰωνικῶς. Hesychius: Ἰωνικὸν, τρυφερὸν ἢ περὶ τοῦ καε τεαγότος καὶ θηλυκοῦ· ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐκωμῳδοῦντο οἱ Ἴωνες. Bacchylides apud Ioannem Siceliotam ad Hermog. Rhet. Gr. T. VI pag. 241 (Bgk. fr. 42): Ἁβρότητι ξυνέασιν Ἴωνες βασιλῆες. — *doceri*] et quidem a servis. Seneca Ep. 90. de servis verba faciens: *Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officinae sunt; hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus docentium mollesque cantus et infractos.* (Ovid. A. A. III 351: *Artifices lateris,*

Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur angui;
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina, neque eligit

scenae spectacula amantur; tantum mobilitas illa decoris habet.)

22. *Matura*] i. e. viro; propterea vituperanda est, quod *iam nunc* i. e. antequam nupta est, *fingitur artibus*. Non recte multi haeserunt, quod proxima (*de tenero ungui*) huic significationi adversari videantur, eamque ob rem emendationes proposuerunt. M. Haupt (opusc. III 48) vetus vitium subesse arbitratur; quemlibet facile perspicere exspectandum esse: *vix matura virgo*. — *fingitur artibus*] ablativ. instrum., ut cum dicimus *instrui, erudiri artibus*, non dativus, ut nonnulli voluerunt, «ad artes». Sic Colum. XI 1, 13: vilicus *complurium agrestium formatus artibus*. Plato Phaed. p. 82. D.: *σῶμά τι πλάττοντες ζῶσι κτλ.* — «Accurate artibus, praeter saltationem, etiam cantu, musicis, poesi amatoria instituitur, ut Sempronia illa apud Sallustium, Clodia, P. Clodii soror, Sulpicia Tibulli, Cynthia (Hostia) Propertii, quibus artibus amatores alliciat.» Totus autem locus vel propter versus praecedentes de prava etiam ingenuarum puellarum institutione domestica, non de feminis libertini generis intellegendus. — Altera lectio *fingitur artubus* ne satis Latina quidem videtur, cum requireretur *fingitur artus*, ut Manil. IV 797. Iacob: *iuvenis nudos formatus mollior artus*, nec esset nisi repetitio priorum illorum *motus doceri gaudet* cet. Tertia denique *frangitur artubus*, per se recta (v. Bentl.) et de molli incessu ac gestu explicanda, non tam exquisitam exhibet speciem corruptelae ex artibus ipsis, apud Graecos certe maxime laudabilibus, ortae, ut taceamus de codicum auctoritate. — Verumtamen iis, qui etiamnunc *frangitur artubus* praeferunt, ut Huschke ad Tibull. II. p. 679. et Unger V. R. p. 399., duos locos afferunt: Seneca Controv. 1 2, 5. de virgine: *docetur blanditias et in omnem motum corporis confringitur*. (Sed ibi etiam C. Bursian et A. Kiessling post Bentleium 'ex cod. Palat.' scripserunt *confingitur*.) Hieronymi Ep. 43: *Quomodo in theatralibus scenis unus atque idem histrio nunc Herculem robustum ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelen.*

23. *Iam nunc*] matura quidem, sed nondum nupta, *fingitur artibus* et animo agitat amores *incestos*, «vel impudicissimos», *mox* nupta cet. Ad partt. *iam nunc* cfr. c. II 1, 17., et crebro, non tamen semper, ponuntur propositionis initio, ut apud Plaut. Mil. glor. 584: *Iam nunc satis merui mali*. Contra Propert. IV 11, 93: *Discite venturam iam nunc sentire senectam*. In clausulae autem fine (ut hic volebant nonnulli) locum numquam habet. Cfr. Hand Turs. III. p. 153.

24. *De tenero-ungui*] Graecorum *ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων*. Iam solita est interpretatio: «inde a puellari aetate, a prima adulescentia»; qua quidem recepta non tamen sine causa in toto loco haesit Hofman Peerlkamp. Sed novam rationem ingeniose et satis docte investigavit Unger V. R. p. 401., quam breviter hic exponam. Scilicet *ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων* est «penitus», ut nos diceremus, «ex intimis nervis», ut Latini alibi dixerunt, «ex imis

Cui donet inpermissa raptim
Gaudia luminibus remotis,

Sed iussa coram non sine conscio

27. *inpermissa* Leidensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Rbcd (deest in B, quem Or. falso laudaverat) plerique Parisini, *intermissa* AOSTγ, *improvisa* Pulmanni codex quintus et Achillis Statii liber.

medullis.» Cur autem intimus sensus *unguiculis* tribui potuerit, aperit Pollux II 146. *ὄνυχες, ὑφ' οἷς τὰ νεῦρα παύεσθαι λέγουσιν.* Rufinus Anth. Pal. I. p. 87: *τὴν ψυχὴν ἐξ ὀνύχων ἀνάγει.* Plut. de educ. lib. 5. p. 3. Ed. Didot: *συμπαθέστερόν τε γὰρ θρέψουσι καὶ διὰ πλείονος ἐπιμελείας, ὡς ἂν ἔνδοθεν καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ ὀνύχων [ἁπαλῶν] ἀγαπῶσαι τὰ τέκνα,* ubi, cum de matribus manifesto agatur, significat «penitus.» Item Automedon Anth. Pal. I. p. 119: *Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων* («cuius motus lascivi velut ex teneris unguibus orti totum per corpus propagantur,») *Αἰνέω.* Plaut. Stich. 760: *Lepidam et suavem cantionem aliquam occipito cinaedicam, Ubi perpruriscamus usque ex unguiculis,* quem locum expressit Apuleius Met. p. 938. H., ubi Hildebrandus: «*ἐξ ὀνύχων φιλεῖν*, id est, ex intimo pectore, penitus, medullitus; qui enim ex partibus corporis extremis quasi flagrat et lascivit, toto corpore concupiscit.» Cic. ad Fam. I 6, 2: *Sed praesta te eum, qui mihi a teneris, ut Graeci dicunt, unguiculis es cognitus*, «intime», non «inde a prima pueritia;» pro qua tamen significatione Unger attulit Laurent. Lyd. de Magg. 2, 26. p. 138: *τοῖς δὲ νόμοις εἰδώς, εἴπερ τις ἄλλος, οἷς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐνετράφη.* Alia testimonia pro priore illa vide apud ipsum.

25. 26. *Mox iuniores* cet.] «Dum maritus convivio delectatur, sibi circumspicit iuniores illo moechos. Noli interpretari cum Ungero: «iuniores semet ipsa»; illud sane multo acerbius. — *vina*] «symposium.» Conf. c. IV 5, 31. Epist. I 7, 28. — *neque eligit*] primo quoque, *τῷ τυχόντι*, contenta.

27. *inpermissa*] nunc *ἅπαξ λεγόμενον* pro *inconcessa, illicita, interdicta.* Hinc interpolatio *intermissa,* Paldamo (*Rhein. Mus. N. F.* VI. p. 633.) aliisque probata. Sed haec volt poeta: '*Neque* eligit cui inpermissa gaudia donet, *sed* iussa'. Confer Zangemeisteri libellum de Hor. voc. singularibus pg. 18. — *raptim*] non est «furtim»; sed «celeriter», ita ut statim post venerem in triclinium redeat, ne convivae illico turpe commissum animadvertant. Sequentia alia imagine adulterii turpitudinem augent.

28. *Gaudia*] Alii ex gloss. modestissimo: *oscula.* — *luminibus*] «taedis, faculis, lucernis.» SCHOL. Conf. Sat. II 7, 33. Epist. I 2, 35.

29. *iussa coram*] «ante omnium, etiam mariti, oculos vocata.» — *non sine conscio-marito*] Litotes est Horatio usitatissima; vide c. I 23, 3 *non sine metu;* I 25, 16 *non sine questu;* III 4, 20 *non sine dis;* III 7, 7 *non sine multis lacrimis;* III 13, 2 *non sine floribus;* III 26, 2 *non sine gloria;* III 29, 38 *non sine clamore;* IV 1, 24 *non sine fistula;* IV 13, 27 *non sine risu;* sat. I 5, 80 *non sine fumo;* II 4, 29 *albo non sine Coo;* II 6, 59

Surgit marito, seu vocat institor
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emptor.

Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum;

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus

30. *seu vocat* plerique cod., *cum vocat* RS Graevianus, Vossianus. — 36. *dirum* codices plerique, *durum* dσψ.

non sine votis; II 8, 49 *non sine aceto;* II 8, 87 *non sine farre;* a. p. 281 *non sine multa laude.* Confer etiam c. I 14, 16 *curaque non levis.* Cum vi repetitur v. *maritus*, ad indignitatem corruptorum istorum quaestus cupiditate morum augendam. Ctr. Iuven. 1, 55.

30. *institor*] «Etiam *βαναύσους* homines minime aspernatur, dummodo largis donis petitis eos emungat.» Institorem autem cogita illum Propertii IV 2, 38: *Mundus demissis institor in tunicis.* Ov. Rem. am. 306: *Institor heu noctes, quas mihi non dat, habet!* «Institores, quibus vestiarii dant vestes linteaque circumferenda ac distrahenda.» Gloss. vet. Cum nautis coniunguntur etiam epod 17, 20: *O nautis multum amata et institoribus!* Senec. fr. 52 (Haase): *Si totam domum regendam ei (uxori tuae) commiseris, serviendum est; si aliquid tuo arbitrio reservaveris, fidem sibi haberi non putabit, sed in odium vertetur ac iurgia, et nisi cito consulueris, parabit venena. Anus et haruspices et hariolos et institores gemmarum sericarumque vestium si intromiseris, periculum pudicitiae est.* H. l. nolim explicare cum Graevio ad Suet. Ner. 27. «*institor*, qui magistri navis Hispanae merces vendit»; potius enim *γενικῶς* est positum.

31. *navis Hispanae magister*] Frequens commercium inter Hispaniam et Italiam. Plin. n. h. III 30: *Metallis plumbi, ferri, aeris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet, citerior et specularibus lapidibus, Baetica et minio. Sunt et marmorum lapicidinae.* Dives ergo significatur navicularius, *ναύκληρος* Hispanus, non *ναύαρχος* militaris. Nautarum post maritimos cursus petulantia ac libido contritum erat vetustate proverbium. Plutarchus Non posse suaviter vivi 16, 3: *πρὸς εὐπαθείας ἐπαίρεσθαι ναυτῶν δίκην ἀφροδίσια ἀγόντων.*

32. *Dedecorum*] «turpium voluptatum, quae et adulteram et moechum ignominia afficiunt;» non «mulierum impudicarum, *λωβῶν*, *ἐλεγχέων*», ut explicat Bentleius ad c. I 37, 9. — *pretiosus emptor*] «magno pretio emens.» Hac significatione, ut ita dicam, activa vix alibi hoc adi. reperitur. — Ceterum fuere, qui h. l. tamquam subobscoenum atque ideo hoc carmine minus

Versare glaebas et severae
Maris ad arbitrium recisos

Portare fustis, sol ubi montium
Mutaret umbras et iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.

Damnosa quid non inminuit dies?

43. *Bobus* Priscian. VII 81. 82 H cum codicibus Horatii nonnullis (Leidensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Monacensis b pr. φψ paucique alii Parisini , *Bubus* AORSTγ aliique. — 45 *Annosa* Cuningh. *imminuis* Vetus liber (?) Klotzii.

dignum reprehenderent; immerito sane; iustissimam potius in pravos mores spirat indignationem.

34-36. *sanguine Punico* cet.] Referuntur haec ad bellum Punicum primum (cfr. c. II 12, 3), Pyrrhum victum a M'. Curio (a. u. c. 479.), Hannibalem a. P. Scipione apud Zamam (a. 552.), Antiochum magnum a M'. Acilio Glabrione (a. 563.) et L. Cornelio Scipione Asiatico ad Magnesiam (a. 564.) — *ingentem*] poetice pro *magnum*, quo *ἐπιθέτῳ* ab aliis Antiochis distinguebatur. Cicero eum *regem potentissimum* appellat Verr. Acc. I 55; *Magnum illum* pro Sestio 58, pro Deiot. 36. *Maximus regum* vocatur a Floro II 8, 8. — *cecidit*] *καθ' ὑπερβολὴν* pro: «profligavit, devicit.» — *dirum*] cf. ad c. II 12, 2.

38. *Sabellis*] id est, Sabinis, maxime apud poetas. (Cfr. Strabo V p. 250. Niebuhr R. G. ed. Isler pg. 88 sq. Nissen, Italia I pg. 528.) De dura Sabinorum vita lege Vergil. Ge. II 531 sq. Aen. IX 603—613. Cicero pro Ligario 32. Sabinos vocat *fortissimos*, *florem Italiae ac rei publicae robur*. Columella Praefat. §. 17: *Vera illa Romuli proles assiduis venatibus nec minus agrestibus operibus exercitata firmissimis praevaluit corporibus ac militiam belli, cum res postulavit, facile sustinuit, durata pacis laboribus.* — *ducta*] pro «assueta.»

39—41. *severae*] *Rigidas Sabinas* vocat Ovid. Am. II 4, 15., *duras* Propertius III 30, 47. — In hoc vel maxime cernitur Sabinae disciplinae severitas, quod etiam iuvenes adulti matrum iussis obedire, et cum per totum diem arva coluerunt, vesperi lassi iam ligna caedere domumque portare debent.

42. 43. *Mutaret*] Verg. ecl. 2, 66: *Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci Et sol crescentes decedens duplicat umbras.* Inde Herwerden coniecit *Duplaret umbras.* — *iuga demeret*] *βούλυσις*, *βουλυτός* Homeri. Ut aurora bobus iuga imponit (Hesiod. O. et D. 581: *Ἠὼς - - ἐπὶ ζυγὰ βουσὶ τίθησιν.*), sic sol occidens demit. — *amicum*] ut *φίλον*, gratum diuque exspectatum ad quietem capiendam.

45. *Damnosa*] «Omnia paullatim detrimento afficiens ac dissolvens.» Ovid. Met. XV 234: *Tempus edax rerum tuque invidiosa vetustas, Omnia destruitis.* — *inminuit*]

Aetas parentum peior avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

«sensim debilitat ac deterius reddit. Pro *comminuere*, minutatim infringere, destruere, ut nonnulli volunt, dictum non est.

46. *peior avis*] «vitiosior aetate avorum nos produxit longe etiam illis deteriores, e quibus, nisi hos pravos mores correxerimus, rursus nascetur nequior proles.» Arat. Phaen. 123: *Οἵην χρυσείην πατέρες γενεὴν ἐλίποντο Χειροτέρην, ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.*

CARMEN VII.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii
Thyna merce beatum,
Constantis iuvenem fide
Gygen? Ille notis actus ad Oricum
Post insana caprae sidera frigidas

VII. Inscr. volg. *Ad Asterien*, et sic BbTc. — *Ad Asterien amici sui coniugem* S. — 4. *Constanti* Aldus 1509., non 1519. *Constantis* omnes codices. — *fide* Lambini aliquot codices, ceterorum auctoritas valde dubia est, rec. Lambinus, Cruquius, Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling, *fidei* codices ut videtur omnes, defendit in epileg. et rec. ed. 1. 2. 3 O. Keller.

VII. Asterien consolatur de amici absentia: hunc fidelem manere etsi ab hospita temptatum; puellamque vicissim ad constantiam in amore hortatur, quae iam ad alium formosum adulescentem animum inclinarat. Est quasi *εἰδύλλιον* mercatorum vitam amoresque lyrice describens. Asterie autem, Gyges eiusque hospita Chloe, Enipeus, omnes sunt personae a poeta fictae. (Compositionis tempus prorsus incertum est. Referunt nonnulli ad a. u. c. 729.)

1. *Asterie*] Data opera elegit hoc nomen, ut pulchritudinem puellae significaret (*sidere pulchrior ille est* c. III 9, 21. Hom. Il. *Z* 401 *ἀλίγκιον ἀστέρι καλῷ*). De Asteria vid. Hesiod. Theog. 409. Cic. de nat. deor. III 42: Hercules *quartus Iovis est et Asteriae Latonae sororis, qui Tyri maxime colitur, cuius Carthaginem filiam ferunt.* (Ad hunc locum Schoemann adnotavit Asteriam hanc esse Phoenicum Astarten.) — *candidi*] «sereni, hibernas nubes abigentes.» Plaut. Merc. 877: *Favonius serenus est; - facit tranquillitatem. Favonii* autem a die VII. vel IX. Februarii in Italia flare incipiunt (V. Voss. ad Verg. Ge. I 43.), apud nos, mense Martio. Cf. c. I 4, 1.

3. *Thyna merce*] Claudian. Eutr. II 247: *Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur.* Eustath. ad Dionys. Perieg. 793: *Λέγεται ὅτι τὴν ἀπὸ Βοσπόρου γῆν ἕως ἐπὶ Ῥήβαντα Βιθυνοί ποτε κατέσχον· τὴν δὲ αὐτοῦ ἐπέκεινα ἐπὶ Πόντον ὀρεινὴν οἱ Θυνοὶ ἔσχον ἄχρι ποταμοῦ Κάλητος. ὡς εἶναι ὁμόρους τούς τε Θυνοὺς καὶ τοὺς Βιθυνούς. — Τοὺς δὲ Βιθυνοὺς καὶ ναυτικωτάτους ἱστοροῦσι γενέσθαι ποτέ, καὶ τὴν αὐτῶν γῆν παμφόρον τε καὶ εὔδενδρον εἶναί φασι καὶ λιθοτομίας ἔχουσαν πολλαχοῦ καὶ κρυστάλλους ἐν ὄρεσι φύουσαν καὶ ἄλλα*

Noctis non sine multis
   Insomnis lacrimis agit.

Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloen et miseram tuis
  Dicens ignibus uri,
   Temptat mille vafer modis.

Ut Proetum mulier perfida credulum
Falsis inpulerit criminibus nimis

7. Post hunc v. deficit Codex d usque ad Carm. 9, 17. — 14. *inpulerit* vel *impulerit* cod. plerique, *compulerit* T. — 15. *Bellerophontae* vel *Bellorophontae* vel *Bellerophonte* codices plerique, def. et rec. L. Müller, O. Keller, Kiessling. *Bellerophonti* vel *Bellorophonti* Graevianus, Vossianus, Dessauiensis. *γφυ;* editiones ante Kelleri ed. 2 paene omnes.

πολλὰ ἔχουσαν ἀγαθά. — *beatum*] «ditatum.»

4. *fide*] genitivus antiquus, ut Ovid. Met. III 341: *Prima fide vocisque datae temptamina.* Sat. I 3, 95. *conmissa fide* dativ. Verg. Ge. I 208: *Libra die somnique pares ubi fecerit horas.* Codices paene omnes habent *fidei*, nec tamen inde colligendum est ita ab Horatio scriptum esse neque nomen proprium *Pompei* c. II 7, 5 afferre licet. Idonea exempla affert Neue, Lat. Formenl., I² 377; is aptissime laudavit Gellii noct. Att. IX 25 *C. Caesar in libro de analogia secundo huius die et huius specie dicendum putat. Ego quoque in Iugurtha Sallustii* (quem ab Horatio diligenter lectitatum esse multi loci demonstrant) *summae fidei et reverendae vetustatis libro die casu patrio scriptum inveni. Verba haec ita erant: Vix decima parte die reliqua.* (Et sic H. Iordan apud Sall. Iug. 97, 3 ex optimis codicibus scripsit). Conferatur etiam Buecheler, de declinatione latina, ed. M. L. Havet, pg. 114 sq.

5. 6. *Oricum*] portum et oppidum Epiri in introitu sinus Hadriatici, hodie *Erikho.* *insana*] «multos imbres ac procellas concitantia.» — *Post-Caprae sidera*] id est, «post Caprae ortum.» *Capra* autem (Arato 677: *Ὠλενίη Αἴξ*, Amalthea.), quae Iovem infantem lacte nutrierat, in sidera relata una cum *pluvialibus Haedis* (Verg. Aen. IX 668.) oritur IV. kal. Octobr., occidit kal. Ian.

8. 9. *lacrimis*] «propter te effusis; etsi eum per callidum *nuntium* sive interpretem temptat hospita, apud cuius maritum devertitur.»

10. 11. *tuis-ignibus*] «Gyge, quem tu ardenter amas.» «Quando Delia apud Ovid. Am. III 9, 56. dicit: *vixisti, dum tuus ignis eram, tuus ignis* non est Tibullus, sed ipsa Delia. — *Temptat*] «ad amorem pellicit.» Cfr. Ruhnk. ad Tim. p. 216.

13-16. *Proetum*] regem Argivum. — *mulier perfida*] Antéa Homero, (Il. *Z* 155 sqq.) aliis Sthenoboea. Tractaverat fabulam Sophocles in Iobata, qui pater erat Sthenoboeae, Euripides in Bellerophonte et in Sthenoboea. Cfr. Welcker *gr. Tra-*

Casto Bellerophontae
Maturare necem refert.

Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens;
Et peccare docentis
Fallax historias movet.

Frustra: nam scopulis surdior Icari

20. *Pellax* malebat Bentl. — *movet* tres codices Torrentii, Bodleianus Bentlei, Leidensis, *φψ* aliique Parisini; prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling. *monet* ceteri; def. et rec. O. Keller ed. 1. 2. 3.

goedien I. p. 417. — *Bellerophontae*] Ita cum codicibus scribendum videbatur; sequitur enim Horatius, si fieri potest, Homerum, qui habet *Βελλεροφόντης;* altero loco metrum etiam primam declinationem postulat, c. III 12, 8 *melior Bellerophonte.* Itaque haud scio an tertio etiam loco, c. IV 11, 28, cum L. Müller contra codices scribendum sit *Bellerophonten.* — *maturare*] «accelerare.» *Inpellere* et *perpellere* cum infinitivo etiam Tacit. Ann. XIII 54. et XIV 60.

17. *Pelea*] Hippolyte (aliis Astydamia), Acasti, regis Iolci, uxor, Pelei amore capta, cum hunc ad stuprum sollicitasset neque ei persuadere potuisset, dolore odioque incensa eum apud maritum criminata est, ut vim sibi inferre conatum. Ille autem his auditis eum in Pelii montis solitudines quasi aliud agens deduxit; quo dormiente inter Centauros relicto domum ipse revertit. Di autem Pelei miserti Volcanum ad eum miserunt. Hic ei gladium donavit, quo Centauros in se irruentes interfecit, reversusque in Thessaliam Acasto bellum intulit et Iolcum expugnavit. Pindar. Nem. 4, 54. et 5, 26. cum Scholiasta. Apollod. Bibl. III 13, 3. Aliter ex Nicandro Antonin. Lib. 38: *Πηλεὺς καταλείπεται μόνος ἐν τῷ Πηλίῳ. καὶ πλαζόμενος ἐντυγχάνει Χείρωνι τῷ Κενταύρῳ· ἱκετεύοντα δὲ αὐτὸν ὑποδέχεται ἐκεῖνος εἰς τὸ ἄντρον.* — Pelei imagines vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXVII seqq.

18—20. *Magnessam*] a Magnesia, Thessaliae urbe. «Ad differentiam alterius Hippolytes, Amazonum reginae, uxoris Thesei.» Schol. — His duabus fabulis nuntius Gygae spreti amoris pericula demonstrat: iam alias, tibi ante non cognitas, *movet*, profert, quae amantium felicitatem ac gaudia ante oculos ponentes *peccare*, id est, alias praeter eam, cui fidem debet, amare doceant. *Movet* autem, ut dicimus *mentionem movere, actionem ad populum movere*, longe exquisitius est quam altera lect. *monet,* «eas significans illi in mentem revocat.» Cfr. Verg Aen. VII 641: *cantusque movete.* Ovid. A. A. III 651. rectius nunc edunt: *Quid iuvat ambages praeceptaque parva movere?* volgo *monere.* — *Fallax*] te decipere cupiens. Bentlei *pellax* per auream aetatem non reperitur nisi apud Verg. Aen. II 90: *pellacis Ulixei,* quod ex antiquiore

Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iusto placeat, cave;

Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

Prima nocte domum claude neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae,

Tragico desumptum videtur. — *Historiae* autem, *μῦθοι*, narrationes poeticae, ut Quintil. I 2, 14: *Grammaticus historias exponat*, et saepe apud eundem.

21. *Frustra*] Sola haec particula integram exprimit sententiam, sicut c. III 13, 6., ubi itidem sequitur *nam.* — *scopulis-Icari*] Cf. c. I 1, 15: *Icariis fluctibus. Icari* genit. v. *Icaros*, quae est insula prope Samon sita. Idem nomen est apud Plin. n. h. XIV 68; *Ἰκαρίαν* appellat Strab. XIV pg. 639: *ἄκρα δ' ἐστίν. νυνὶ λειπανδροῦσαν Σάμιοι νέμονται τὰ πολλὰ βοσκημάτων χάριν.* Non necessaria erat H. Düntzeri coniectura *Icaris* — i. e. *Icariis scopulis*, minus etiam probanda Orellii interpretatio: *Icari* i. e. Icarii (maris). — *surdior-audit*] Similiter Eurip. Med. 28: *ὡς δὲ πέτρος ἢ θαλάσσιος Κλύδων ἀκούει.* Eurip. Androm. 537: *Τί με προσπίτνεις ἁλίαν πέτραν Ἢ κῦμα λιταῖς ὣς ἱκετεύων;* Apud Ovid. Metam. XIII 801. 804 a Polyphemo Galatea vocatur *his immobilior scopulis; surdior aequoribus.* Cfr. epod. 17, 54. Philodemus in Anthol. Pal. I. p. 112: *ἀλλ' ἴσα πόντῳ Ἰονίῳ μύθων ἔκλυες ἡμετέρων.* Qui oxymoron non intellegebant, interpolarunt *spernit*, ut habebant codd. duo Pulmanni et unus Bersmanni; cfr. Bentl. ad sat. I 3, 25.; in optimo quoque codice sincera est lectio.

22. 23. *adhuc integer*] «usque ad hunc diem incorruptus». Cfr. c. II 4, 22. — *Enipeus* a nomine fluminis Thessaliae.

25—28. *flectere equum*] Equitandi in campo Martio et per Tiberim natandi artibus adulescentes puellis ad amorem pronis sese commendabant; similiter c. I 8, 6. III 12, 7. Ceterum ad v. *flectere* cfr. Ovid. Her. 4, 79: *Sive ferocis equi luctantia colla recurvas, Exiguo flexos miror in orbe pedes.* Id. A. A. III 384: *in gyros ire coactus equus.* Tacit. Germ. 6: *Nec equi variare gyros in morem nostrum docentur.* — *Aeque*] Quo immoretur huic notioni lector, consulto bis ponitur, et quidem initio et fine versus. — *citus*] eum significat, qui proprio vigore impulsus *celeriter* denatat alveo. — *Tusco-alveo*] c. I 2, 13: *Tiberim-Litore Etrusco.*

29. 30. *Prima nocte*] Ovid. Am. II 19, 38: *Incipe iam prima claudere nocte forem.* — *in vias* cet.] «Neve per fenestras in plateam deorsum oculos conice propter Enipeum suaves querimonias tibiae cantu exprimentem.» *Παρακλαυσίθυρον* eiusmodi cantum vocabant Graeci. Cfr. Dissen ad Tibull. I.

Et te saepe vocanti
Duram difficilis mane.

pag. LXXI. — *neque - - despice*] De hoc imperativi usu post *neque* consule Hand Turs. IV. p. 120. — *querulae - tibiae*] Flebilem tibiae cantum Pind. Pyth. 12, 7. *Γοργόνων οὔλιον θρῆνον* nominat.

32. *Duram* cet.] *Dura* est, «quae omni amoris sensu caret»; *difficilis* h. l. «quae propter fidem alii promissam ab alio amatore corrumpi se non sinit.» Est ergo: «Inexorabilis mane et introitum ei denegato.» — Propter summum leporem atque egregiam evidentiam, etsi tota scena ac tres personae a poeta fictae sunt, praestantissimis Horatii carminibus certe hoc est adnumerandum.

CARMEN VIII.

Martiis caelebs quid agam kalendis,
Quid velint flores et acerra turis
Plena miraris, positusque carbo in
Caespite vivo,

VIII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BbSTc. — 1. *kalendis* cod. plerique; *Calendis* RTc. – 3. *carbo in* codices plerique; *carbo* (om. *in*) AOB, Leidensis, paucique alii, prob. Usener.

VIII. Maecenatem ad diem festum kalendarum Martiarum secum celebrandum invitat Horatius, vel etiam invitare se tantummodo fingit, id quod mihi quidem veri similius videtur. Scena carminis ita est comparata, quasi Maecenatem iamiam epulis excipiat, mirantem, cur caelebs amicus hoc modo Matronalia celebret. De tempore vide excursum.

1. *Martiis-kalendis*] De Matronalibus in honorem Iunonis Lucinae celebratis cfr. Ovid. Fast. III 233 sq. Pseudotib. III 1, 1: *Martis Romani festae venere Kalendae (Exoriens nostris hic fuit annus avis), Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera* (strenae) *perque domos.* Sueton. Vespas. 19: *Dabat Vespasianus sicut Saturnalibus viris apophoreta, ita per kalendas Martias feminis.* Iuven. 9, 53. vocat *femineas kalendas.* Martialis ad Gallam V 84, 9: *Scis certe, puto, vestra iam venire Saturnalia, Martias kalendas.* Macrob. Sat. I 12: *Et servis cenas apponebant matronae.* Celebrata sunt usque ad a. 553. sub Iustiniano, tunc interdicta cum aliis gentilium sollemnibus. Vide Preller-Iordan, Mythol. Roman. I pg. 274. — *caelebs*] «Cum tu, docte amice, probe calleas ritus atque caerimonias Romanas, fortasse miraberis, cur ego, caelibum cum nullae in Matronalibus sint partes, quippe quae ad matronas dumtaxat et maritos pertineant, ea nihilominus ita celebrem? Verum etsi ego pro coniugis conservatione vota suscipere remque divinam facere nequeo, propter aliam tamen causam hoc sollemne obeo.»

2—4. *flores*] serta et coronae. Ovid. Fast. III 253. Mars de matre sua, Iunone Lucina, ita matronas alloquitur: *Ferte deae flores; gaudet florentibus herbis Haec dea: de tenero cingite flore caput.* — *acerra*] θυμιατήριον, λιβανωτρίς, arca turaria, non turibulum. Veram acerrae formam monstrat *Mus. Borb.* IX. T. 56. — *turis*] De scriptura vid. ad c. I 19, 14. — *Caespite vivo*] quo aram temporariam exstruxerat. Apul. Met. VII 10: *aram caespite virenti Marti deo faciunt.* Cf. c. I 19, 13. Calp. Ecl. 5, 25: *caespite vivo Pone focum.*

5. *Docte sermones*] Exigua sane laus foret, si hoc tantum diceret: «Tu, qui optime et Graece et Latine scis»; quae tunc erat omnium hominum non prorsus rudium scientia. Verum hoc dicit non sine ioco et festiva quadem ironia: «Tu,

Docte sermones utriusque linguae?
Voveram dulcis epulas et album
Libero caprum prope funeratus
Arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphorae fumum bibere institutae

5. *sermones* pauci, sed boni codices (ORT, unus Parisinus 8213 (Kelleri *v*), Donat. ad Terent. Eun. III 2, 25 (= 477), ed. Bentley eumque secuti plerique, *sermonis* codices plerique, ed. ante Bentleium, excepto Lambino, qui in cod. Faer. et uno Vatic. *sermones* scriptum esse dicit. — 10. *dimovebit* codices plerique, *demovebit* R. et unus Prisciani, XVII 161, vide Hertz vol. II pg. 189.

qui optime calles litteras et Graecas et Latinas, ac propterea versatus es etiam in scientia cultus deorum et caerimoniarum cuique diei festo et hominum generi convenientium.» *Doctum* amicum appellat etiam epist. I 19, 1. (Seneca epist. 19, 2 (II 8 ed. Haase) memorat Maecenatis librum, *qui Prometheus inscribitur*, in quo sane Graecam *φιλολογίαν* expromere debebat.) — *utriusque linguae*] Alias linguas cum tamquam barbaras aspernarentur Romani, saepe ita loquebantur, ac si duae dumtaxat hominum essent linguae. Cic. de off. I 1: *ut par sis in utriusque orationis facultate.* Plin. n. h. XII 11: *platanus una insignis utriusque linguae monumentis.* Stat. Silv. V 3, 90: *et gemina planget facundia lingua.*

6. 7. *album - - caprum*] Diis superis albae hostiae immolabantur, inferis nigrae. Caper autem, quia vites depascitur, Baccho mactabatur. Verg. Ge. II 380. Euenus in Anthol. Pal. II. p. 27. vitis capro: *Κῆν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὀμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί, τράγε, θυομένῳ.*

7. 8. *funeratus*] *funerare* Valerio Max. I 6, 6. IV 4, 2. IV 6, 3. Plinio XXXIII 135. Suetonio Domit. 17. est *sepelire*, Horatio *necare, exstinguere.* — *Arboris ictu*] Cfr. c. II 13. Conservationem suam c. II 17, 27. tribuit Fauno, hic, ut poetae licebat, Libero, poetarum custodi.

9. 10. *anno redeunte*] in se, *περιπλομένου ἐνιαυτοῦ.* Corn. Nep. Ages. 4: *anno vertente.* «Hoc anniversarium sollemne celebro.» — *Corticem*] Cato de R. R. 120: *In amphoram mustum indito et corticem* (suberis) *oppicato.* Archiloch. fr. 4 Bgk.: *κοίλων πώματ' ἄφελκε κάδων.* — *dimovebit*] Haec lectio non solum propter codicum auctoritatem, sed etiam per se spectata propter vv. *adstrictum pice* aptior est altera *demovebit.*

11. 12. *fumum bibere*] Colum. I 6, 20: *Apothecae recte superponentur iis locis, unde plerumque fumus exoritur; quoniam vina celerius vetustescunt, quae fumi quodam tenore praecocem maturitatem trahunt.* Ovid. Fast. V 518: *Promit fumoso condita vina cado.* — *institutae*] «quae fumum bibere didicit.» — *Tullo*] Duo huius nominis consules

Consule Tullo.

Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum et vigiles lucernas
Perfer in lucem; procul omnis esto
Clamor et ira.

15. *Perfer* plerique, *Profer* T Lipsiensis paucique alii.

fuerunt: L. Volcatius Tullus cum M'. Aemilio Lepido a. u. c. 688. (anno ante natum Horatium) et L. Volcatius L. F. Tullus cum Caesare Octaviano II. a. u. c. 721. Plerique interpretes ad priorem referunt; tum fuisset vinum XLVI. annorum; idque omnino probabilius, vinum tam vetustum destinatum esse amico. Cfr. c. III 21, 1. Quid, quod Martialis VIII 45, 3: *Defluat et lento splendescat turbida lino Amphora centeno consule facta minor.?*

13. *Sume*] Non «domi tuae, me domi meae potaturo,» ut volunt nonnulli; sed haec vv. vix aliter nisi de invitatione seu vera sive ficta intellegi possunt. — *cyathos* - *centum*] Hic quoque, ut c. III 19, 12. proprie mensurae (duodecimae sextarii partis) est nomen. Sed dicitur de poculis tantumdem vini capientibus. Neutiquam vero, ut aiunt, est vasculum, quo in cochlearis fere formam effícto vinum in grandiora pocula infundebatur. Hoc enim vas vel *epichysis* vel *trulla vinaria* nominabatur. Varro LL. V 25 et 26. «Verbo usus est convivarum: *Centum Cyathos!*» ACRON. Antiphanes ap. Athen. X c. 21: *Τὸ ποτήριόν μοι τὸ μέγα προσφέρει λαβών. Ἐπεχεάμην ἄκρατον οὐχὶ παιδίου, Κυάθους θεῶν τε καὶ θεαινῶν μυρίους. Cyathos* autem *amici Sospitis*, «qui propter amicum sospitem ebibantur», ut c. III 19, 9. Theocr. 2, 151: *τόσον οὕνεκ᾽ ἔρωτος Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.* Item 14, 18: *ἔδοξ᾽ ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον Ὥτινος ἤθελ᾽ ἕκαστος· ἔδει μόνον ᾧτινος εἰπῆν.* Meleager in Anth. Pal. I. p. 122: *Ἔγχει τᾶς Πειθοῦς καὶ Κύπριδος Ἡλιοδώρας.* — *Centum* autem numerus infinitus apud poetas. Verg. Ge. III 18: *Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.* Gratius Cyneg. 520: *Centum actus spatiis.*

15. *Perfer*] Ut dicimus, *vigilias perferre*, sic h. l. *lucernas*. «Sine, ut perducatur s. continuetur convivium usque ad primam lucem et nobiscum mane, donec finitum sit.» Alii cod. *profer;* sed hoc non satis *κύριον*, cum *profer in lucem* significaret potius vel «in apertum profer», vel ineptius etiam «differ in lucem.» V. Forcellinum in *proferre* sign. «differre, prorogare.» Firmat *perferre* etiam consuetudo Ciceroniana de fin. III 76. *beatam vitam usque ad* - - *rogum pertulisset*, alii male *protulisset;* ad Fam. IX 20, 1: *usque ad assum vitulinum opera perducitur.* Simplici usus est Verg. Aen. IX 338: (si ludum) *in lucem tulisset.* — Minime autem cum nonnullis iungendum *perfer vigiles*, «fac, ut vigiles sint;» sed: *perfer lucernas*, quae totam per noctem vivido lumine ardebunt, numquam exstinguentur; ut *vigil ignis* apud Vergilium Aen. IV 200., *vigiles flammas Vestae* Ovid. A. A. III 463. (Opponitur Heroid. 19, 195: *iam dormitante lucerna.*) Sic enim malo interpretari quam cum Forcellino: «ad quas vigilatur;» etsi hoc ipsum ex earum per noctem continuato ardore consequitur.

Mitte civilis super urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis,

Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,

18. «Torrentius memorat multo plures et meliores ex suis habere *Cotisontis*, quod vix credibile est.» BENTL. — 19. *infestus* cod. paene omnes, *infestis sibi luctuosis* (sic) T, *infestis sibi luctuosus* cum cod. Galeano N. Heinsii coni. firmante Bentleius.

16. *Clamor et ira*] «inter nos, utpote die festo, quem in honorem deorum celebratum talia profanant, quemque potantes per summam quietem transigemus.» Horatius amico quasi spondet afore ab hac compotatione altercationes et iurgia, quae inter bene potos nasci solent. Quod promissum cum abhorreat a nostris moribus, alii aliter interpretati sunt accommodatius ad haec tempora, sed parum convenienter ad poetae verba: 1) «Nos non curabimus bella et pugnas nec sermocinabimur inter vina de strepitu et furore pugnantium.» 2) «Ne clientes tui, quorum mens est in querellis ac litibus suis, hoc geniali die te occupatum teneant mihique denegent.»

17. *super urbe*] quoniam praepositus urbi erat, absente et occupato in Oriente Augusto. Tacit. Ann. VI 11: *Augustus bellis civilibus* (etiam postea, ubi procul aberat ab urbe) *Cilnium Maecenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit.* — Praep. *super* sic iam apud Plaut. Bacch. 162: *Quid factitasti mandatis super?* Cic. ad Att. XIV 22: *super legatione.* — *civiles* autem *curae* referuntur ad res intestinas, «domi» administrandas; militaribus providebat Augustus cum Agrippa.

18. *Occidit* cet.] «Nam omnia, quae ad rem publicam pertinent, iam laeta sunt et fausta Romanis.» — *Daci*] Cf. Excurs. — *Cotisonis*] Hac forma, non *Cotisontis* utitur etiam Suet. Oct. l. l.: *Primum eum* (Octavianum) *Antonio filio suo* (s. Antyllo) *despondisse Iuliam, dein Cotisoni, Getarum regi.* Florus l. l.: *Daci montibus inhaerent, Cotisonis regis imperio.* BENTL.

19. *Medus*] «Parthi, sempiterni imperii Romani hostes, inter Phraatis regis et Tiridatis exsulis partes intestinis nunc discordiis agitantur, adeo ut armis, quae contrariae factiones sumpserunt, sibimet ipsi clades illaturi sint.» Vide Excurs. — «*Infestus* alias Romanis, nunc *sibi* ipsi *luctuosis* cet.»; neutiquam vero iungendum aut *infestus sibi* aut *sibi dissidet*; sic enim v. *luctuosis* otiosum fit ἐπίθετον, omnia cum arma luctum generent; supervacaneum etiam est *sibi* iunctum cum v. *dissidet.* In altera lectione, cui tamen obstat optimorum codicum auctoritas, *Medus infestis sibi luctuosus Dissidet armis, Medus luctuosus* dictum esset ut c. III 6, 8. *Hesperia luctuosa; infestis* autem *armis*, etsi exempla suppetunt (v. Bentl.), tamen prae nostra lectione friget, qua Parthum perpetuum nominis Romani hostem esse poeta significat.

21. 22. *vetus hostis*] Liv. XXVIII

Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.

Neglegens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere et

26. *cavere* Bentley coniec. prob. Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, *cavere et* codices omnes, prob. Keller, Kiessling.

12: Hispania *prima Romanis inita provinciarum, quae quidem continentis sunt, postrema omnium, nostra demum aetate, ductu auspicioque Augusti Caesaris perdomita est.* — *Cantaber*] Cantabri in Hispania septentrionali domiti a. u. c. 734. Dio LIII 25. Cfr. c. II 6, 2: *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.* c. IV 14, 41: *Te* (Auguste) *Cantaber non ante domabilis - - Miratur.* Epist. I 12, 26: *Cantaber Agrippae - virtute - cecidit.*

23. 24. *Scythae*] iidem, quos *κυριωτέρως Gelonos* vocat c. II 9, 23. Flor. IV 12, 20: *Sarmatae patentibus campis inequitant; et hos per - Lentulum prohibere Danuvio satis fuit.* — *laxo*] «remisso, incursionibus in fines Romanos iam renuntiaturi.» Verg. Aen. XI 874: *Sed laxos referunt umeris languentibus arcus.* — *meditantur - Cedere*] in pr. orat.: «iam inibi sunt, ut se recipiant inde, quo temere erant progressi.» *Meditari* cum infinitivo etiam sat. II 3, 263: *an - mediter finire labores?* Rutilius Lup. I 1: *nos - - vinci meditamur.*

25. *Neglegens*] 'nunc pro *securo* posuit, ut e contrario Vergil. (Aen. I 350) securum pro neglegenti dixit: *securus amorum germanae.*' Porphyr. Securitatem tuam non solum externarum, verum etiam domesticarum rerum prosperitas admittit et suadet. «Hoc saltem die omitte aliquantisper assiduas tuas pro populi salute curas nolique nimis sollicitus esse de novis periculis rei publicae fortasse imminentibus.» Scite Maecenatem, dum eum ad omnes curas publicas omittendas exhortatur, laudat tamquam eum, qui huiuscemodi curis semper distentus sapientissima consilia praebere soleat Augusto. — *ne qua*] «ne qualicumque in re ullo modo cet.»

26. *Parce*] apud poetas idem quod «noli». Conf. c. I 28, 23. Verg. Aen. III 42: *Parce pias scelerare manus.* Martial. III 68, 4. VII 68, 2. — *privatus*] «Cum sis privatus.» Vellei. II 88: Maecenas *non minus Agrippa Caesari carus, sed minus honoratus, quippe vixit angusti clavi fine contentus.* Quamvis igitur a. u. c. 725. praepositus urbi fuerit vel potius huiusmodi officio functus sit, praefecti nomen non gerens semper intra equestrem dignitatem constitit, ita ut magistratibus numquam gestis iure *privatus* dici posset.

27. *Dona - cape*] «Codices aliquot habent *rape*, atque hoc post Lambinum avide rapuerunt Interpretes, et ex eo alius post alium ad nauseam usque ingerunt Ciceronis illud ex Ennio, de Orat. III 162: *Vive, Ulixes, dum licet; Oculis postremum lumen radiatum rape! non dixit c a p e, non p e t e; haberet enim moram sperantis diutius esse se victurum: sed r a p e. Hoc verbum est ad id aptatum.* Verum h. l. ex adiuncto illo *dona* perspicue videmus retinendum hic esse *cape.* Quid enim opus est, ut ea quae *donata sunt*, *rapere* velimus? Rapiamus, si fas est, negata aut fugientia: quae oblata

Dona praesentis cape laetus horae,
Linque severa.

27. *cape* maior codicum pars, ed. fere omnes; *rape* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis $\varphi\psi$ cum paucis. — *horae ac* AO, prob. Keller, ceteri *horae* prob. Meineke, L. Müller, Kiessling; *horae et* Bentley coniecit, prob. Orelli, Haupt, Vahlen.

praesto sunt, capiamus et sumamus.» BENTL.

28. *Linque severa*] «Remisso animo Genio indulge.»

EXCURSUS

AD C. VIII.

Quo tempore hoc carmen scriptum sit, satis accurate licet demonstrare. Diu multi propter v. 22 *Cantaber sera domitus catena* putaverunt carmen 735 scriptum esse, quo anno Agrippa Cantabros domuit. C. Franke cum in fastis Horatianis de anno 729 cogitavisset, monitus est a Lachmanno. Scribit is in epistula ad Frankium (opusc. pg. 81): 'Illud carmen ego kalendis Martiis scriptum esse statuo; quod ut ita statuam sufficit liber Cassii Dionis primus et quinquagesimus, in quo omnia, quae Horatius hoc carmine attingit, ex ordine perscripta sunt: commissa Maecenati post pugnam Actiacam Italiae et urbis Romanae cura, initio a. 725. recitatae in senatu de Tiridate et Phraate litterae, Cantabri a Statilio Tauro devicti, Daci et Bastarnae Scythae a M. Crasso fugati. Unum te, quo minus assentiare, vocabulum remoratur, quod poeta Cantabrum sera catena domitum dicit. Sed cur eos non dicat iam dudum debuisse populo Romano servitutem? num Livius aliter 28, 12.? Num aliter de Parthis non modo sed Indis Propertius 3, 4, 5: *Sera, sed Ausoniis veniet provincia virgis.?*»

De singulis autem rebus supra ad c. I 26 et ad c. II 13 disseruimus. Inde patet carmen hoc ad kal. Martias a. 725 pertinere.

CARMEN IX.

Donec gratus eram tibi
  Nec quisquam potior bracchia candidae
Cervici iuvenis dabat,
  Persarum vigui rege beatior.

Donec non alia magis
  Arsisti neque erat Lydia post Chloën,
Multi Lydia nominis
  Romana vigui clarior Ilia.

IX. Inscr. volg. *Carmen amoebaeum* vel *ad Lydiam*. — *Ad Lydiam meretricem* BSTc. — Om. b. — 5. *alia* cod. paene omnes, *aliam* Leid., Reginensis Bentlei, Einsidlensis paucique Parisini prob. Bentley.

IX. Reconciliatio gratiae inter poetam et amicam. *Amantium irae amoris integratiost,* Terent. Andr. 555. Semel hac dialogi forma usus est, bucolica illa carmina ἀμοιβαῖα lyricae poesi adaptans. Differentia tamen haec est per se necessaria, ut hic nemo sedeat iudex praemium victori decreturus. Similis formae est Catulli Epithalamium c. 62. — Continuas in Lydiae responsis αὐξήσεις facile quisque per se sentiet. Haec autem carminis amoebaei veluti lex erat, ut, qui responderet, similibus sententiis atque imaginibus, sed maiore cum vi atque arte expressis alterum vincere conaretur. (Quo tempore compositum sit, ignoramus.)

2. 3. *potior*] «rivalis meus, quem tu pluris faciebas.» Epod. 15, 13: *Non feret* (Flaccus) *assiduas potiori te dare noctis.* — *dabat*] in pr. orat. *circumdabat.*

4. *Persarum - rege*] Est veluti proverbium. Hybrias in Scolio 28 Bgk.: *Πάντες γόνυ πεπτηῶτες ἀμὸν - - προσκυνεῦντί με δεσπόταν Καὶ μέγαν βασιλέα φωνέοντες.*

5. 6. *alia - arsisti*] Dicitur *ardere* et *aliquo* et *aliquem*. Epod. 14, 9: *Samio dicunt arsisse Bathyllo Anacreonta;* c. IV 9, 13: *Non sola comptos arsit adulteri Crinis.* Illud usitatius ac proinde huic simplicissimo carmini aptius. Firmant etiam potiores codices. *Aliam* ortum est ex geminatione sequentis litterae. — *erat-post Chloen*] «posthabebatur Chloae.»

7. 8. *multi nominis*] de hoc usu genetivi diximus ad c. I 36, 13. — *Romana*] «Ego (libertina) clarior fui Ilia sive Rea Silvia, Romuli matre, *regina* illa *sacerdote* (Verg. Aen. I 273.) Romanarum nobilissima.» Sine causa nonnulli offenderunt in v. *Romana* pro ea, quae proprie *Albana* erat; sic etiam Ovidio Fast. III 9. est *Romana sacerdos*, ubi frustra Heinsius *Troiana*, Krebsius *regina*. Vide ad c. III 3, 32. IV 8, 22.

9. 10. *Thressa*] Alii: *Me nunc*

Me nunc Thressa Chloë regit,
Dulcis docta modos et citharae sciens,
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

Me torret face mutua
Thurini Calaïs filius Ornyti,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

9. *Thraessa* B, *Cressa* perpauci cod. — *regit* AOBRTγ alii, *riget* Leidensis, Graevianus, Vossianus, φψ aliique pauci.

Cressa Chloe, durissimo sono propter litt. *c*, *c*, *ch*. — *modos*] μέλη. — *citharae sciens*] c. I 15, 24: *sciens Pugnae*. Alexand. Aetol. in Anal. Br. I. pag. 419: *Ἀλλ' ὅ γε πευθόμενος πάγχυ Γραικοῖσι μελέσθαι Τιμόθεον, κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων*

12-14. *animae*] «vitae puellae amatissimae, quae mihi, precor, superstes sit.» — *face mutua*] «Ego amore in Calain incensa feror eiusque mutuum amorem experior.» — *Thurium*, oppidum Lucaniae, olim Sybaris, incolarum mollitie notum. (Differre a Thurio coloniam Romanam Copiam, in agrum Thurinum deductam, demonstratum ivit Millingen in *Numismatique de l'anc. Italie* p. 228.) *Thurinus* opponitur *Thressae* illi v. 9. — *Calaïs*] Delegit nomina poetica et sonora: *Calais*, uti appellabatur Boreae filius, et *Ornytus* Apollon. Rhod. II 65. Verg. Aen. XI 677. Plutarch. Thes. 8. («In hominum et locorum appellationibus grato sono et mensurae versibus accommodatae plurimum dedisse Propertium patet.» Hertzberg Propert. I. p. 163. Idem iamdudum aliquotiens significatum est in fictis Horatii nominibus, iniuria id homines quidam docti vituperant.

15—18. *bis patiar mori*] Eurip. Orest. 1116: *Καὶ μὴν τόδ' ἔρξας δὶς θανεῖν οὐ χάζομαι.* Plato Apol. 30. C.: *οὐδ' εἰ μέλλω πολλάκις τεθνάναι.* — *prisca*] Raro usu pro *pristino*, quocum voc. illud cognatum est. «Nonne satius sit, si pristinus amor redeat nosque nunc discidio diiunctos nova concordia velut firmissimo iugo copulet?» — *iugo-aeneo*] Cf. c. I 33, 11: *iuga aenea*.

19. *excutitur*] «oneris instar de mente mea pellitur, adeo ut eius prorsus obliviscar.» Imago petita videtur ab equo vectorem excutiente, deiciente, nec de iugo accipiendum: qui enim uno iugo iuncti sunt tauri, alterum alter excutere nequit. Aliter interpretatur Bentleius ad c. III 15, 9: «Si Chloë e domo eicitur; ut Terent. Eun. 358: *Homo quatietur certe cum dono foras.*» Sed v. *excutere* addito v «domo» vel «ostio» hoc significare non potest, nisi forte e versu seq. suppleas «ianua.»

20. *Reiectaeque*] «Si *Lydiae* (dativ.), quam per aliquod tempus *reieci*, exclusi domo mea atque aspernatus sum, rursus patet ianua mea.» Nimirum eiusmodi *ἑταῖραι* ab amatoribus invitabantur in domos ac villas, c. II 11, 21.; etiam

Quid, si prisca redit Venus
Diductosque iugo cogit aeneo,
Si flava excutitur Chloe
Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Quamquam sidere pulchrior
Ille est, tu levior cortice et inprobo
Iracundior Hadria,
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

18. *Diductosque* maior codicum pars, *Deductosque* B cum paucis aliis. — 19. *excluditur* Oberlini B. — 20. *Deiectaeque* d. — 21. *Quamquam* plures ac meliores codices, *Quamvis* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Gothanus, Sφψ paucique alii

ultro eas interdum ad amatores venisse cuinam improbabile videbitur? Alii minus recte construunt: «*si ianua Lydiae reiectae* (genitiv. «a me neglectae») *patet* mihi.» Sed quid ipse facturus sit ad Lydiae gratiam recuperandam, non quid ab ea postulet, his vv. exponit.

21. *Quamquam*] meliorum codicum auctoritate defenditur, deteriores habent *quamvis*, quod pauci editores praeferunt. — *sidere pulchrior*] Verg. Aen. VIII 589. de Pallante: *Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda - - - Extulit os sacrum.* Vide ad c. III 7, 1.

22. 23. *levior cortice*] «subere». Proverbii speciem habet, ut fere illud Cic. ad Att. VIII 15, 2: *consules - ipsi pluma aut folio facilius moventur.* — *inprobo*] *turbido.* Improbum apud poetas omne quod modum excedit. Verg. Ge. I 146: *labor - - Improbus.* Ibid. 388: *cornix - - improba.* Aen. XI 767: *quatit improbus hastam,* XII 687: *Fertur in abruptum magno mons improbus actu,* magno concitatus impetu. Ovid. Trist. I 11, 41: *Improba-hiems,* id est, «vehementissima procella.» Martial. I 105, 2: *improbae tigres,* ferae ac rabidae. H. l. «nimios fluctus volvente, impetuoso, ut c. I 33, 14: *Myrtale-fretis acrior Hadriae.* c. III 27, 19. — — *Iracundior*] Hor. ipse epist. I 20, 25: *Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.*

CARMEN X.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro, me tamen asperas
Porrectum ante foris obicere incolis
Plorares Aquilonibus.

X. Inscr. volg. *Ad Lycen*, et sic codices non nulli. — 2. *asperas* om. T. — 3. *Proiectum* Bentl. coni.

X. Est quodammodo *παρακλαυσίθυρον*, non tamen iustum, (ut apud Aristoph. Eccles. 960. adulescentis illud: *Δεῦρο δὴ δεῦρο δή, Καὶ σύ μοι καταδραμοῦ = || σα τὴν θύραν ἄνοιξον Τήνδ᾽· εἰ δὲ μή, καταπεσὼν κείσομαι.*) nec sine ironia quadam iuncta minis se neutiquam semper Lyces fastum toleraturum esse. Tota scena videtur ficta. (Tempus autem, quo compositum sit, prorsus incertum est.)

1. 2. *Tanain*] «amnem illum Scythiae a Roma longissime remotum si biberes»; ut c. II 20, 20: *Rhodanique potor*; IV 15, 21: *qui profundum Danuvium bibunt;* «si vel Scythissa esses.» — *Saevo*] *ὑποθετικῶς* haec accipienda: «si inter Scythas habitares ibique, ut sunt illi, feroci nupta esses viro.» — *asperas*] «semper me excludentes.» epod. 11, 22: *Limina dura.*

3. 4. *Porrectum*] «longe extentum humique stratum.» Cfr. epod. 10, 22. Sat. II 3, 112. His tribus locis Bentleium volgare v. *proiectum* substituisse dolendum est. Theocr. 3, 52: *οὐκ ἔτ᾽ ἀείδω, Κεισεῦμαι δὲ πεσών.* Aristaenetus 1, 20: *χαμαιπετεῖς κοιμήσεις ἐπὶ θύραις ποιεῖσθαι.* — *Plorares*] «Misereteris tamen me pati frigus Aquilonum, qui in Scythia veluti domicilium suum habent.»

5. 6. *nemus*] viridarium (cuius genus nemus volgo *silvam* vocabant) in domus impluvio plantatum. Epist. I 10, 22: *Nempe inter varias nutritur silva columnas.* Pseudotib. III 3, 15: *Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.* Tales silvas interdum etiam in tectis habebant; Seneca Ep. 122: *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in summis turribus serunt, quorum silvae in tectis domorum ac fastigiis nutant?* Est igitur: «Quo strepitu silva domus tuae resonet propter ventos?» — *satum*, consitum, longe praestat volgari *situm*, ut recte iudicavit etiam Heinsius Adversar. p. 298.

7. 8. *Ventis* ablat., non, ut nonnulli volunt, dativus. Cfr. Verg. Aen. XII 722: *gemitu nemus omne remugit.* — Ad seqq. ex v. *audis* per zeugma elice: «sentis?» Huiusmodi zeugmatum illustre exemplum est Hom. Hymn. Apoll. 264: *εἰσοράασθαι Ἁρματά τ᾽ εὐποίητα καὶ ὠκυπόδων κτύπον ἵππων.* Hanc figuram reiciens Bentleius ac sententiam magis volgarem praeferens *Sentis et* dedit ex c. III 28, 5: *Inclinare meridiem Sentis.* — *positas ut glaciet nivis*] «ut nix, quae caelo lapsa est superioribus diebus atque humum contegit, nunc caelo sudo et sereno in glaciem conver-

Audis quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat
Ventis, et positas ut glaciet nivis
  Puro numine Iuppiter?

Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retro funis eat rota.
Non te Penelopen difficilem procis
  Tyrrhenus genuit parens.

O quamvis neque te munera nec preces

6. *satum* AOBRγ Bland. antiq. aliique, *situm* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis φψ cd bS corr. paucique alii. — 6. 7. *remugiat? Sentis et* Bentleius coni. — 8. *Duro* Bentleius coni. — 10. *Nec* BM Graevianus. — *rota funis eat retro* Bentl. ex cod. Petr. et Galei praefert.

tatur.» Serenis autem noctibus glacies facilius concrescere solet quam nubilosis. — *Puro numine Iuppiter*] Cum caelum ipsum *Iuppiter* dicatur, (ut c. I 1, 25: *manet sub Iove frigido.* c. I 22, 20. epod. 13, 2.), dicere etiam poterat: «ut *puro* suo *numine* (nutu ac potentia) conglaciet nives» «Neutiquam *numen* h. l. significat Iovis imaginem formamque, sed eam potentiae manifestationem, quae caeli serenitatem efficit, et quae eam ob causam ipsa *pura* appellatur.» Iahn ad Verg. Aen. I 8. Bentleii *duro*, nemini, quod sciam, probatum, sententiae vim atque evidentiam imminuit.

9. *Ingratam*] Agathias Anth. Pal. I. p. 171: *Κύπρις γὰρ τὰ μὲν ἄλλα παλίγκοτος· ἓν δέ τι καλὸν Ἔλλαχεν, ἐχθαίρειν τὰς σοβαρευομένας.*

10. *Ne currente* cet.] Construe: «*ne retro currente rota* etiam *funis eat* retro»; ita ut *retro* ad utrumque verbum pertineat: nam simpliciter *funem ire*, pro *retro ire* vix dicere poterat. Cum pondus qualecumque fune super rotam apto in altum attollitur, interdum accidit, ut rupto fune vel ex opificis manibus elapso machinae manubrio, rota una cum fune retro agatur vi ponderis, quod in praeceps descendit; sic in puteum sitella aquae plena vel lapidis moles in solum decidit. Ita omnis labor frustra insumitur et saepe pondus illud, quod rursum tollebatur, comminuitur vel ipsa machina frangitur. Proverbium erat hoc Graecorum; Aristid. Panath. pag. 118. Iebb.: *ἐντεῦθεν ἤδη πάντα, ὥσπερ κάλου ῥαγέντος, ἐχώρησεν ὀπίσω καὶ διελέλυτο Ἀμαζόσιν ἡ ἀρχή.* Lucian. Dial. Meretr. 3. extr.: *Σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι, καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνασαι τὸ καλῴδιον.* Sententia igitur haec est: «ne et omnis opera a te insumpta in ludificandis amantibus in cassum suscipiatur et tu ipsa poenas superbiae tuae luas.»

11. 12. *Penelopen* cet.] «quae iure suo *difficilis*, aspera erat procis eosque non sine contemptu a se removebat. Tu vero tenui es orta loco, filia Etrusci alicuius advenae;» cuiusmodi homines inter alia quae-

Nec tinctus viola pallor amantium
Nec vir Pieria pelice saucius
    Curvat, supplicibus tuis

Parcas, nec rigida mollior aesculo
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
    Caelestis patiens latus.

15. *pelice* multi codices Horat. hoc loco et ceteris (c. III 27, 66. epod. 3, 13. 5, 63. 70), apud Plaut. Merc. 690; Gellii codices IV 3, 3; *paelice* optimi codices Horatiani prob. O. Keller. — 18. *animum* AOBRSdφψ Leidensis, Graevianus, Vossianus, ed. plerique; *animo* bTcγ plerique cod. Bentlei. — 19. *Non* cod. paene omnes, *Nec* RT.

sticuli genera exercebant haruspicinam clandestinam, hariolos agebant cet. Praeterea Etrusci propter vitae mollitiem ac luxuriam famosi erant. Cfr. Athen. XII 14. Originem dumtaxat Lyces extenuat, neque aliud inest probrum. Ceterum ita de ea loquitur, tamquam si diviti libertino nupta esset, maxime propter *nemus* illud v. 6. (Singularis Penelopae anseres pascentis imago est in Gerhard *Gef. u. Trinksch.* T. XIII.)

14. *tinctus viola*] «colore violae, *λευκοΐου* lutei vel albi.« Achilles Tat. 3. p. 64. Iacobs: *οὔτε τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἄνθος ἐστὶν ἀμέριμνον, ἀλλ᾽ ἔοικε τοῖς ἄρτι μαραινομένοις ἴοις.* Egregie imitatus est Petrarca *Son.* I. 187: *Un pallor di viola e d'amor tinto.* Cfr. Voss. ad Verg. Ecl. 2, 47: *Pallentes violas.* Calpurn. Ecl. 9, 40: *Eheu nulla meae te tangit cura salutis; Pallidior buxo violaeque simillimus erro.* Tibull. I 8, 52: *Sed nimius luto corpora tingit amor.* Cynthiam *multos pallere colores* dixit Prop. I 15, 39.

15. 16. *Pieria*] Macedonica. Dictum est ut *Thressa*, *Cressa* ac similia de talium libertinarum patria, neqne ideo, quod Pieria sedes est Musarum, cum aliis interpretandum est de musica huius *ἑταίρας* arte. — *saucius*] amore, ut Verg. Aen. IV 1. Ov. Rem. am. 458 *Cebalia pelice laesa.* — *Curvat*] Sensu figurato h. l. fortasse unico: «ad misericordiam flectit, movet.» Nexus autem sententiarum hic est: «Quamquam *humani* nihil te ad amorem flectit, tamen veluti *dea* miserere, precor, amatoris tui supplicis.»

18—20. *Mauris - - anguibus*] ut c. I 22, 2: *Mauris iaculis.* — *Non - semper*] «Itaque fiet, ut prae taedio aliquando te deseram.» — *hoc*] «meum». Vid. ad sat. I 9, 47. — *liminis*] nimis duri. — *aquae Caelestis*] epist. II 1, 135: *Caelestis implorat aquas.*

CARMEN XI.

Mercuri — nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo —
Tuque testudo resonare septem
    Callida nervis.

XI. Inscr. volg. *Ad Mercurium*, et sic BST. — *Mercurio Lydaeque* b. — *Mercurio lyraeque* c.

XI. Argumentum hoc est: In Lyden, puellam timidam et adversus amorem obfirmatam, oculos coniciens precatur Mercurium, ut sibi dulcissimos quosque modos concedat, quibus virgo tandem flectatur, recordatusque potentiam lyrae, quam ille pulsans etiam Tartari monstra placat damnatorumque umbras laboribus levat, subsistit in Danaidum poenis, quibus una illa, quae marito fida remansit, exempta est. Iam sperat fore ut Lyde hac perfecti amoris imagine tacta amanti aures praebeat; sed lyrica *φαντασίᾳ* veluti absorptus in hac desinit neque ad puellam denuo se convertit. (Vid. ad v. 52.) Lyde persona aeque ficta atque altera illa eiusdem nominis c. II 11, 22. Quando hoc carmen compositum sit, definiri nequit; quidam de eo anno cogitant, quo templum Apollinis dedicatum est (v. ad c. I 31), cuius in porticibus statuae Danaidum positae erant: *aurea Phoebi Porticus a magno Caesare aperta fuit. Tota erat in speciem Poenis digesta columnis, inter quas D a n a i f e m i n a t u r b a s e n i s.* Propert. III 29, 1—4.

1. 2. *Mercuri*] «testudine tua cane modos, quibus Lyde amore tangatur. Nihil enim iis resistit.» — *nam*] «nam potes praestare, quod te precor.» Ita apud Homerum *γάρ, ἐπεὶ* vocativum sequitur: *Α* 123. *α* 337. *γ* 211 cet. Vide, quae notavimus ad epod. 17, 45: *Et tu, potes nam, solve me dementia.* Verg. Aen. I 65: *Aeole, namque tibi divom pater* cet. Hand Turs. IV. p. 8. — *Movit*] Motus horum lapidum ad lyrae sonos expingit Philostr. Imagg. I 10: *πάντες ἐπὶ τὴν ᾠδὴν συνθέουσι καὶ ἀκούουσι καὶ γίγνονται τεῖχος κτλ.*. — *Amphion*] Thebanae arcis conditor. Pausan. IX 5, 8: *Ὁ τὰ ἔπη τὰ ἐς Εὐρώπην ποιήσας φησὶν Ἀμφίονα χρήσασθαι λύρᾳ πρῶτον Ἑρμοῦ διδάξαντος· πεποίηκε δὲ καὶ λίθων καὶ θηρίων ὅτι καὶ ταῦτα ᾄδων ἦγε. Μυρὼ δὲ Βυζαντία ποιήσασα ἔπη καὶ ἐλεγεῖα Ἑρμῇ βωμόν φησιν ἱδρύσασθαι πρῶτον Ἀμφίονα καὶ ἐπὶ τούτῳ λύραν παρ᾽ αὐτοῦ λαβεῖν.* A. p. 394. Silius XI 445. Seneca Phoeniss. 566: *poteris has Amphionis Quassare moles? nulla quas struxit manus, Stridente tardum machina ducens onus; Sed convocatus vocis et citharae sono Per se ipse summas venit in turres lapis?*

3. 4. *Tuque testudo*] Sappho fr. 45 Bgk.: *Ἄγε δὴ χέλυ δῖά μοι φωνάεσσα γένοιο.* — *resonare-Callida*]

Nec loquax olim neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet auris,

Quae velut latis equa trima campis
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers et adhuc protervo
Cruda marito.

Tu potes tigris comitesque silvas

6. *Divitum* codices, *Caelitum* Aem. Baehrens.

«quae scite resonas.» — *septem*] Iam in Hom. Hymn. in Merc. 51: *Ἑπτὰ δὲ συμφώνους ὀΐων ἐτανύσσατο χορδάς.* Verum hanc inventionem sibi tribuit Terpander fr. 5 Bgk.: *Σοὶ δ' ἡμεῖς τετράγηρυν ἀποστέρξαντες ἀοιδὰν Ἑπτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους.* — *nervis*] ablativus potius quam dativus. Utriusque constructionis exempla reperiuntur; dativus est sat. I 4, 76.

5. *loquax*] h. l. in bonam partem, «canora», ut apud Graecos interdum *λάλος* et *λάλιος* idem quod *εὔλαλος*. Sic Meleager Anth. P. I. p. 362. cicadae *λάλους πτέρυγας* tribuit et se ipsum *λάλιον* vocat Anth. P. I. p. 430. — *olim*] «antequam chordis instructa esset.»

6. *mensis*] Hom. Od. ρ 270: *φόρμιγξ, - ἣν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίραν.* Verg. Ge. II 101: *dis et mensis accepta secundis - - Rhodia.* — *templis*] Dionysius Hal. VII 32 pg. 93 K.: narrat *λύρας ἑπταχόρδους παρὰ Ῥωμαίοις ἐν ἁπάσαις φυλάττεσθαι ταῖς ἀρχαίαις θυηπολίαις.* «Fidicines hodieque Romae in sacrificiis adhiberi videmus.» Porphyr.

9. *latis*] «Ubi amplum fugae est spatium.» — *equa trima*] Frequens imago. Theogn. 257. puella de semet ipsa: *Ἵππος ἐγὼ καλὴ καὶ ἀεθλίη κτλ.* Anacreon fr. 75 Bgk.: *Πῶλε Θρῃκίη, τί δή με λοξὸν ὄμμασιν βλέπουσα νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δέ μ' οὐδὲν εἰδέναι σοφόν; Ἴσθι τοι, καλῶς μὲν ἄν τοι τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι, Ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμί σε ἀμφὶ τέρματα δρόμου. Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις· Δεξιὸν γὰρ ἱπποπείρην οὐκ ἔχεις ἐπεμβάτην.* Aristoph. Lysistr. 1308. Lacaenae: *ἇτε πῶλοι ταὶ κόραι Πὰρ τὸν Εὐρώταν Ἀμπάλλοντι πυκνὰ ποδοῖν Ἀγκονίωαι.* Lucilius XXX 61: *An equam te acrem atque animosam Thessalam et indomitam frenis subigamque domemque?* Alias adulescentiae imagines affert Schiller: *inuleum* c. I 23, 1., *iuvencum, iuvencam* II 5, 6. 8, 21., *capream* III 15, 12. *vitulos* III 11, 41.

10. *exsultim*] ἅπαξ λεγόμενον eadem analogia atque *strictim, carptim, punctim, caesim* cet. Sueton. Aug. 83 habet *subsultim.* Sic *exsultare* de equis Cicero de off. I 90. Nepos Eum. 5; de piscibus Cic. de div. II 145.

11. 12. *Nuptiarum expers*] «Etiamnunc immatura cupido equo, tangi non volt.» Quemadmodum in Anacreontis loco, artissime coniunguntur atque, ut ita dicam, confunduntur equae imago et, de qua

Ducere et rivos celeres morari;
Cessit inmanis tibi blandienti
    Ianitor aulae

Cerberus, quamvis furiale centum
Muniant angues caput eius atque
Spiritus taeter saniesque manet

18. *caput eius atque* codices omnes, *caput exeatque* Bentlei dubia suspicio; *aestus atque* malebat Doering, *illi et usque* Jo. von Gott Fröhlich, *ardeatque* Peerlkamp, *emicetque* Unger. Ceterum vv. 17—20 subditicii videntur Eichstadio, Heinrichio, Buttmanno, God. Hermanno, Naekio, Webero, Peerlkampio, Meinekio, Lehrsio, Hauptio, L. Müllero, Ad. Kiesslingio aliis. Horatio non abiudicabant Dillenburger, Eckstein, O. Keller, Vahlen paucique alii.

κυρίως loquitur, Lyde. — *tangi*] de feminis, ut Graeci *ψαίειν*, *θιγγάνειν*, *ἄθικτος*. — *Cruda* autem ut de fructibus, «nondum matura.»

13-16. *tigris comitesque*] «Ducis tigris comites et silvas comites.» H. l. zeugmate, ut alii volunt: *tu potes tigres domare comitesque silvas ducere*, opus non est. De collocatione particulae — *que* vide ad c. I 30, 6. De re cf. c. I 12, 7. — *Cessit* cet.] Significat hic Orpheum Eurydicen suam ex Orco repetentem. — *inmanis*] Cum Cerberus satis definiatur stropha sequente, v. *inmanis* (vastae) refero ad v. *aulae*, quod v. necessario requirit *ἐπίθετον*; quae enim *aula* tandem erit, si iungas *inmanis ianitor Cerberus?* ut est sane apud Verg. Aen. VI 418: *Cerberus - - adverso recubans inmanis in antro. Inmanis* autem *aula* dicitur ut antrum, barathrum *inmane*, praeda *inmanis*. (Ut nos, iunxit etiam Naeke in Progr. a. 1821 [opusc. I 74 sq.]. afferens Accium in Philoct. apud Nonium in v. *inmane: Phrygiam minorem esse aio inmani Graecia.*) Nihil tamen h. l. inest in hoc *ἐπιθέτῳ* reconditi aut minus usitati, cum Vergilius saepe idem addat verbis *spelunca, antrum, barathrum, templum.* Cfr. Silius II 552: *insomnis lacrimosae ianitor aulae.* — *blandienti*] Cf. c. I 24, 13.

17. 18. *furiale*] simile capiti Furiarum, quae ipsae quoque pro capillis habent serpentes. Sic *furialis incessus* de tali, quali Furiae se inferre solent, apud Liv. VII 17. — *angues*] Cerberum *ἐχιδναῖον δακετόν* propterea vocat Callimach. fr. 161. De Cerbero cfr. Hesiod. Theog. 769. Cerberum tricipitem cum cauda anguina, ab Hercule ex Orco protractum monstrat celebre vas Canusinum apud Inghirami *Gall. Om.* III. T. 88. Biceps est ibid. T. 91. Cfr. imprimis Gerhard *Vaseng.* II. T. CXXIX. seqq. — *caput eius*] Bentley ad h. l. haec fere scripsit: Nihil verius, quam quod Dacierius hic adnotavit: 'Totum, inquit, hoc carmen dehonestat vocula *eius*, qua utinam Hor. non usus fuisset.' Equidem iam dudum male oderam illud *eius;* aufer hinc *eius* et integer tamen sensus manebit. In sermonibus quidem, qui ad pedestrem orationem maxime accedunt, venia danda est nostro (sat. II 1, 70. II 6, 76) et Lucretio (I 782. 965) cum in poemate philo-

Ore trilingui.

Quin et Ixion Tityosque voltu
Risit invito; stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.

Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas et inane lymphae

sophico passim hanc voculam adhibet. Neque vero peccavit noster c. IV 8, 18, neque Propert. V 2, 35. Sed poetae epici eo vocabulo abstinuerunt: apud Vergilium ne semel quidem occurrit, bis apud Ovidium. Eo peius Noster; vide igitur ne in librarios culpam transferamus et scribamus *exeatque*. — Illud alterum *eius* (c. IV 8, 18) plerique interpolatum esse arbitrantur, vide ad hoc carmen. Alii sic distinguunt: *muniant angues caput, eius atque Spiritus*. Qua transpositione non multum proficimus, accedit quod Horatius (v. ad c. I 37, 8) part. *atque* non postponit nisi in primis quae composuit carminibus, in epodis (8, 11. 17, 4) et in satiris (I 5, 4. 27. 6, 110. 130. 7, 12. 10, 28. 82), nusquam in epistulis aut carminibus, ne in altero quidem satirarum libro. — Et in proximis statim offendit voc. *taeter*, quo L. Müller Horatium non magis usquam usum esse affirmat, quam Tibullum, Propertium, Ovidium. Vide ad sat. I 2, 33. 5, 7. ‘Notandum adiectivum illud maxime reperiri apud vetustiores poetas cum Catullo; unde non mirum idem prostare apud eos, qui fucata antiquitatis specie carmina sua interdum distinguere amant, puta Vergilium et Senecam.’ Haec omnia reputantibus nobis recte videntur illi (vide praeter ceteros Naekium opusc. I. pg. 74 sq. et Ad. Kiessling in disquis. philol. II 108) iudicasse, qui v. 17—20 interpolatos esse censent. — De *ore trilingui* cf. ad c. II 19, 31. — Naekius hic quoque ut l. l. explicat: «unum os, in quo tres linguae sive lingua trifida; praecessit enim *caput*.» Verum triplex caput intellegendum esse satis superque poeta significasse videtur vv. *Ore trilingui*. Cfr. Verg. Aen. VI 417: *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat*, id est, latratu tribus ex capitibus prolato; sicque Silius II 551: *formaque trifauci Personat insomnis lacrimosae ianitor aulae.*

21. *Ixion Tityosque*] Pind. Pyth. 2, 21: *Ἰξίονα - - ἐν πτερόεντι τροχῷ Παντᾶ κυλινδόμενον.* Seneca Herc. fur. 752: *Rapitur volucri tortus Ixion rota.* v. 758: *Praebet volucri Tityos aeternas dapes.* Cfr. c. II 14, 8. et III 4, 77. Tibull. I 3, 73. Ad totum locum c. II 13, 37. Ixionis imaginem v. Visconti *Mus. Pio Clem.* V. T. 29., aliam *Arch. Zeit.* II. p. 224.

22. *Risit*] De usu num. singularis ante plura nomina et post plura apud Horatium consule Bentleium ad c. I 24, 8. — Hermesianax v. 9. de Orpheo: *Κωκυτόν τ᾽ ἀθέμιστον ἐπ᾽ ὀφρύσι μειδήσαντα Εἶδε καὶ αἰνοτάτου βλέμμ᾽ ὑπέμεινε κυνός, Ἐν πυρὶ μὲν φωνὴν τεθοωμένου, ἐν πυρὶ δ᾽ ὄμμα Σκληρὸν τριστοίχοις δεῖμα φέρων κεφαλαῖς.* — *urna*] id est, «urnae singularum»;

Dolium fundo pereuntis imo
    Seraque fata,

Quae manent culpas etiam sub Orco.
Inpiae, — nam quid potuere maius? —
Inpiae sponsos potuere duro
    Perdere ferro!

Una de multis face nuptiali

30. *Inpiae nam quid* Meineke.

nam qui de dolio interpretantur, errant.

23. *Danai puellas*] Danaum narrant filios Aegypti (fratris) metuentem cum quinquaginta filiabus Argos, quae antiqua patria erat, confugisse. Ibi regno potitum Aegyptiadis, qui ea causa Argos venerant, despondisse quidem filias, sed his clam mandavisse, ut prima nocte sponsos interimerent: quod fecisse omnes praeter Hypermnestram, quae, cum Lynceo sponso suo pepercisset, in vincula coniecta, sed postea tamen in matrimonium data est Lynceo. Apollod. II 1, 5. Schol. Homeri ad Iliad. *Α* 42., Euripidis ad Orest. 859., Pindari ad Nem. 10, 6. Hyginus F. 168.. Serv. ad Aen. X 497. Hermanni Opuscc. II p. 319. Ovid. Heroid. Epist. 14. — Danaides alatae, dolium frustra explere conantes, sunt apud Inghirami *Gall. Om.* III. T. 86. Hanc vero Danaidum dulces Orphicae lyrae sonos audientium requietem praeclare expressit artifex vasis, quod exhibent *Mon. ined. dell' Inst. archeol.* T. 49. et 50. *Tav. d'aggiunte H.* Braun *Ann. dell' inst.* IX. p. 219 atque imprimis p. 226. *Arch. Zeitg.* I. p. 181.

25. *Audiat Lyde*] Cum se quasi fortuito in Danaidum fabulam incidisse simulasset, ea callide utitur ad amicam a saevitia atque contumacia deterrendam et ad facilitatem revocandam. («Nimis una excepta saevae fuerunt in sponsos; tu potius imitare benignae Hypermnestrae nobile fidei ac veri amoris exemplum!») — *notas*] partim a multis poetis tractatas iam inde a Danaide cyclica memorata in Tabula Borgiana, partim saepe a statuariis expressas, fortasse etiam oculis hominum nuper in templo Apollinis propositas; vide exordium.

26—28. *inane lymphae*] eadem constructione, qua dicitur *plenum aquae*. (Cicero de orat. I 37: *Omnia nonne plena consiliorum, inania verborum videmus?*) *Inane* autem, quia in imo fundo pertusum est ideoque aqua semper *perit*, ita perfluit, ut inutiliter pereat novaque semper aqua, etsi aeque incassum, infundenda sit. Lucret. I 250: *Postremo pereunt imbres.* — — *Seraque fata*] «poenas fatales, quae eis post mortem tandem impositae sunt.»

29—31. *manent culpas*] «exspectant, quia manent.» Alium sensum praebet constructio cum dativo, ut Verg. Aen. IX 302: *Haec eadem matrique tuae generique manebunt*, id est, «servabuntur, integra erunt.» Vide ibi interpr. — *Inpiae*] Virgula post part. *nam* posita nonnulli construunt: *Nam inpiae, (quid potuere maius?* id est: «nullum maius profecto scelus committere potuerunt») *inpiae* cet. Mihi significantior simul

Digna periurum fuit in parentem
Splendide mendax et in omne virgo
    Nobilis aevum,

'Surge' quae dixit iuveni marito,
'Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur; socerum et scelestas
    Falle sorores,

Quae velut nanctae vitulos leaenae
Singulos eheu lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam neque intra

43. *neque intra* cod. plerique, *nec intra* MRTbdγ.

atque simplicior videtur altera ratio: *Inpiae (nam quid potuere maius?)* cet., id est: «et sane impietatis reae dici debent; quod enim maius scelus patrare potuerunt?» — *potuere*] «sustinuerunt, impetrarunt ab animo suo hoc facinus facere.»

33. *Una de multis*] Pind. Nem. 10, 6: *Οὐδ' Ὑπερμνήστρα παρεπλάγχθη μονόψαφον ἐν κουλεῷ κατασχοῖσα ξίφος.* Aeschyl. Prom. 865: *Μίαν δὲ παίδων ἵμερος θέλξει τὸ μὴ Κτεῖναι σύνευνον, ἀλλ' ἀπαμβλυνθήσεται Γνώμην· δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται, Κλύειν ἄναλκις μᾶλλον ἢ μιαιφόνος· Αὕτη κατ' Ἄργος βασιλικὸν τέξει γένος.* Ad usum praepositionis *de* cfr. Cic. pro Mil. 65: *se gladio percussum esse ab uno de illis.* Sest. 87 *de praetoribus unus;* Accus. Verr. IV 18, pro Planc. 78.

34. 35. *periurum*] quia filiabus in generorum perniciem desponsis decepit Aegyptiadas. — *Splendide mendax*] «magna cum laude.» Sic Aeschyl. fr. 287: *Ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.* Antigone de se ipsa (Sophocl. Antig. 74.): *ὅσια πανουργήσασα.* Eurip. Helen. 1633: *καλήν γε προδοσίαν δίκαια δρᾶν.* Sic Cic. pro Mil. 72. *mentiri gloriose,* Tacit. Hist. IV 50. *egregium mendacium,* Sen. Ep. 95. *gloriosum scelus* dixit.

37. *Surge*] Ovid. Her. 14, 73: *Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus: Nox tibi, ni properas, ista perennis erit.* — *marito*] Apollod. II 1, 5: *αὕτη Λυγκέα διέσωσε παρθένον αὐτὴν φυλάξαντα.* Contra Schol. Eurip. ad Hec. 869: *ἐφείσατο τοῦ Λυγκέως ἀπὸ τῆς μίξεως διάθεσιν ἐσχηκυῖα πρὸς αὐτόν.* Atque hoc potius inest in vv. Aeschyli l. l. et Horatii.

40—44. *Falle*] «*λάθε*, decipe fugiendo.» Schol. — *Quae velut*] Loquitur Hypermnestra, quasi pereuntium gemitus audiret, ut scribit ipsa apud Ovid. Her. 14, 35: *Circum me gemitus morientum audire videbar.* — *vitulos*] Eurip. Iphig. Taur. 296. de Oreste: *ὁ δὲ χερὶ σπάσας ξίφος Μόσχους ὀρούσας ἐς μέσας λέων ὅπως.* — *Singulos*] «suum quaeque maritum thalamo inclusum.» — *nec -- neque*] Consule Bentleium et Hand Turs. IV p. 95. 125. 128. — *intra claustra*] thalami, «nec clausum tenebo ab alio aliquo necandum.»

Claustra tenebo.

Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus, i secundo
Omine et nostri memorem sepulcro
Scalpe querellam.'

49. *rapient* d solus, ut videtur, nec aliunde memoratum est. — 52. *Scalpe* AOBRγφψ Blandinii multique alii; *Sculpe* Scd Lipsiensis paucique alii.

45. *Me pater*] Pausan. II 19, 6: (*τὴν Ὑπερμνήστραν*) *ὑπήγαγεν ὁ Δαναὸς εἰς δικαστήριον, τοῦ τε Λυγκέως οὐκ ἀκίνδυνον αὑτῷ τὴν σωτηρίαν ἡγούμενος, καὶ ὅτι τοῦ τολμήματος οὐ μετασχοῦσα ταῖς ἀδελφαῖς καὶ τῷ βουλεύσαντι τὸ ὄνειδος ηὔξησε. κριθεῖσα δὲ ἐν τοῖς Ἀργείοις ἀποφεύγει τε καὶ Ἀφροδίτην ἐπὶ τῷδε ἀνέθηκε νικηφόρον.* Veneris enim interventu apud Aeschylum in Danaidibus absoluta erat. — *oneret catenis*] Ovid. Her. 14, 3: *Clausa domo teneor gravibusque coërcita vinclis.*

47—50. *extremos*] Occidentem versus. — *Numidarum*] utpote quam maxime ferorum. Eurip. Helen. 404: *Λιβύης τ᾽ ἐρήμους ἀξένους τ᾽ ἐπιδρομάς.* — *Classe*] pro una navi. — *I, pedes*] «Sive terra sive mari iter facere voles, propera.» Cfr. epod. 16, 21. Silius III 116. Imilce Annibali vale dicens: *I felix, i numinibus votisque secundis.* — *Venus*] *λεχέων ἐπίκουρος*, Coluthus 202.

51. *nostri*] Falso nonnulli interpretati sunt: «utriusque nostrum», cum sit: «mei», ut c. III 27, 14: *Et memor nostri, Galatea, vivas.*

52. *Scalpe*] Gratior sonus optimis codicibus firmatur: minus utique gratum est *ul - ul* illud in lect. *sepulcro Sculpe;* quae quidem formae ubique confunduntur. Ceterum comparant *γλάφω* et *γλύφω.* — *querellam*] «titulum sepulcralem in cenotaphio, mei amoris monumentum.» Epitaphium hoc proponit apud Ovid. Her. 14, 128: *Scriptaque sint titulo nostra sepulcra brevi: «Exsul Hypermnestra pretium pietatis iniquum, Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.»* Desinit autem in *φαντασίᾳ* poetica, neque ad Lyden revertitur, ut alibi interdum sententiam in exordio propositam sub finem resumit. Cfr. c. I 7. III 27. Ceterum haec verba mentibus hominum inhaesisse inde intellegitur, quod aetate Traiani nobilis quaedam femina in pyramide ad Gizen haec insculpsit (CIL vol. III pg. 8 n. 21):

Vidi pyramidas sine te, dulcissime frater,
Et tibi quod potui lacrimas hic maesta profudi
Et nostri memorem luctus hanc sculpo querelam.

EXCURSUS

AD. VV. 17—20.

Conatus est totum locum defendere Iahnius: «Hi quattuor versus pluribus difficultatibus laborare visi sunt. Primum enim longior haec Cerberi descriptio orationis nexum, cum poeta reliquas res breviter attigerit, interrumpit et salvo sensu abesse potest. Sed saepius Horatius nexum sententiarum sic interrumpit, ut in ampliorem rei cuiusdam descriptionem exspatietur et post plures versus demum orationis filum resumat. V. I 12, 26—32; 32, 5—12; 37, 17—20; III 4, 45—48 et 61—64; 17, 2—9; 24, 17—24. IV 4, 2—4; 6, 9—24. Carm. saec. 41—44. Epist. I 15, 2—13 et 16—21. Hoc loco autem poeta latiore Cerberi descriptione vim lyrae non inepte celebravit. Etenim *furiale caput*, *angues*, *spiritus* et *sanies* summam eius immanitatem atque furorem depingunt; nihilominus lyrae blandienti cessit. Tum vero magis etiam offendit voc. *eius*. [Vide supra Bentl.] Ad pedestrem orationem igitur Horatius delapsus est. Quamquam autem facile *eiulatque* vel *eiuletque* scribi potest, vereor tamen, ne hac vel alia correctione Horatium potius quam librarios emendemus. Inciderunt enim interdum poetae in hunc pedestrem sermonem (V. Ovid. Trist. III 4, 27. Metam. VII 16. Vergil. Aen. I 413 cet.), in quibus reprehendendi potius quam emendandi sunt. Minime autem v. *atque* in fine versus propter πλατύτητα, quam dicunt, offendit. Sic vv. *et*, *ac*, *ut*, *utque*, *neque*, *nec* in fine versus leguntur atque hoc ipsum v. hac sede recurrit II 10, 21. Denique recte etiam poeta *spiritum* et *saniem* coniunxit. Alter enim ex ore in aerem ascendit, altera in terram defluit. Utrumque in Cerbero conspiciebatur. Quare non recte fecerunt qui propter has difficultates hanc strophen spuriam esse dixerunt.»

Eius illi, quod vituperatur, prorsus simile est alterum Tibulli I 6, 25: *Saepe velut gemmas eius signumque probarem*, quod nullo artificio eliminare poterunt; tantum enim abest ut dubium fiat propter Ovid. Trist. II 451 et 452. ut eadem firmissima auctoritate nitatur. Accedunt Ovid. Trist. III 4, 27: *Non foret Eumedes orbus, si filius eius Stultus Achilleos non adamasset equos.* Manil. II 908: *fortunam ex viribus eius Concipiunt.* Quibus exemplis fortasse excusare liceat Horatium, nisi aliis rebus offendi debeamus.

CARMEN XII.

Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci
mala vino lavere, aut exanimari metuentis

XII. Inscr. volg. *Ad Neobulen*, et sic Bb. — *Suavem vitam non esse sine iocunditate et amore* STc (quibus c praeponit *Ad Neobulen*). — Orelli inscripserat: *Neobule secum loquitur.* — 1. *nec amori* Rγ pr. b, prob. Bentl. ceteri codices *neque.*

XII. Imitatio videtur carminis Alcaei, cuius primum v. servavit Hephaestio pag. 67. Gaisf. (Alc. fr. 59 Bgk.): *Ἔμε δείλαν, ἔμε πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.* Multa huius metri carmina ille composuerat; in uno propter difficultatem talia lingua Latina rite elaborandi Horatius substitit. Ex versu illo *Ἔμε κτλ.* colligimus hanc quoque esse Neobules *μονολογίαν*, non ironicam Horatii ad puellam allocutionem, ut plerique interpretes volunt. Neque vero obstant vv. *Tibi qualum* cet., nam in *μονολογίαις* etiam Latini utuntur haud raro persona secunda, quam ut huic carmini aptiorem praetulit sui exemplaris primae. Plaut. Epidic. 63, ubi ad se ipsum Epidicus: *Epidice, vide, quid agas! ita res subito haec obiectast tibi.* Terent. Phorm. 465: *Enimvero, Antipho, multimodis cum istoc animo es vituperandus.* Catull. 8, 1: *Miser Catulle, desinas ineptire.* 51, 17: *Otium, Catulle, tibi molestum est.* Ser. Sulpicius apud Cic. ad Fam. IV 5, 4: *Visne tu te, Servi, cohibere.* Ovid. Met. VII 11: *Frustra, Medea, repugnas.* Lucan. II 522: *Et secum* (Domitius): *Romamne petes?* cet. Graeca exempla adde haec: Eurip. El. 112. Electra semet ipsa alloquens: *Σύντειν', ὥρα, ποδὸς ὁρμάν· Ὢ ἔμβα ἔμβα κατακλαίουσα.* Asclepiades Anth. Pal. II. pag. 463: *Πῖν', Ἀσκληπιάδη· τί τὰ δάκρυα ταῦτα;* c. III 27, 57. (Tempus definiri nequit. Nonnulli referunt ad a. u. c. 725. De metrica huius odae ratione vid. God. Herm. El. Doctr. metr. p. 472., Guil. Christii de arte metrica ed. 2. pg. 504.)

1. *Miserarum est*] «Miserrima est condicio puellarum, quibus concessum non est amori indulgere.» — *amori dare ludum*] «amoribus suis liberum ludendi spatium concedere, libere iis frui.» Aeschyl. Pers. 841: *ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ.* Plaut. Bacch. 1082: *Ego dare me ludum meo gnato institui, animo suo ut obsequium Sumere possit: aequom esse puto: sed nimis nolo desidiae Ei dare ludum.* Cic. pro Caelio 28: *datur concessu omnium huic aliquis ludus aetati.* Varro in Saturis p. 117 Riese: *Properate vivere, puerae, quas sinit aetatula ludere, esse, amare et Veneris tenere bigas.*

2. 3. *vino lavere*] «neque vino tristitiam eluere, abigere.» Neobule queritur sibi puellae Romanae non licere vino curas sedare, id quod faciant adulescentuli. — *aut exanimari*] «aut, si hoc vel illud temptemus, statim metu percelli, summo angore affici, ubi severior etiam patre patruus nos increpat.» Sat.

patruae verbera linguae.

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri,

6. *Liparei* codices prob. Bentl. — Vv. 6. seqq. *Hebri, Eques - - Bellerophonte, Neque pugno - - victus, Simul - - undis* Lamb., Torrentius. Illo modo ordinavit versus Aldus inde ab a. 1501. ex auctoritate ficti, ut videtur, cod. Vindobonensis.

II 3, 88: *ne sis patruus mihi.* Manil. V 454: *Tutorisque supercilium patruive rigorem.* Cic. pro Caelio 25: *Qui in reliqua vita mitis esset, - - fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister.* — *verbera*] Q. Cicero ad Fam. XVI 26: *Verberavi te cogitationis tacito dumtaxat convicio.* Sic *ἐπιπλήσσειν, ἐπικόπτειν, ἐπιῤῥαπίζειν*, obiurgare.

4. *qualum*] '*Calathos* Graeci, nos dicimus *quasillum*' Festus. 'Dixit autem metonymicos pro lanificio.» Porphyr. Sappho fr. 90 Bgk.: *Γλύκεια μᾶτερ, οὔτοι δύναμαι κρέκην τὸν ἴστον, Πόθῳ δάμεισα παῖδος βραδίναν δι' Ἀφρόδιταν.* Apud Senecam (Hippol. 104.) Phaedra Hippolyti amore capta: *Palladis telae vacant Et inter ipsas pensa labuntur manus.* Lanificium autem apud Romanos laudi fuit virginibus ac matronis. Inscr. Or. N. 4860. summis virtutibus aequiparatur: *MVRDIA. MODESTIA. PROBITATE. PVDICITIA. OBSEQVIO. LANIFICIO. DILIGENTIA. FIDE. PAR. SIMILISQVE. CETERIS. PROBEIS. FEMINIS. FVIT.* Conf. de tota re H. Blümner, de technologia Gr. et Rom. I pg. 114 sq. — *puer ales*] Cupido. *Ales* pro «alatus» est iam apud Tragicum (Cic. de Inv. I 27): *Angues ingentes alites.* Oppianus Hal. IV 27: *Εἴτε σὲ καὶ πτερύγεσσιν ἀειρόμενον θεὸν ὄρνιν Τίκτε Πάφου μεδέουσα πολυφράδμων Ἀφροδίτη.* Iam in antiquissimis artis operibus Cupido est alatus Vide Millingen *Uned. Mon.* I. T. 5.

5. 6. *Operosae*] *Ἐργάνης.* — *Neobule*] nomen sonorum ex Archilochi carminibus desumptum; fr. 71 Bgk.: *Εἰ γὰρ ὣν ἐμοὶ γένοιτο χεῖρα Νεοβούλης θιγεῖν κτλ.* — *Liparaei - Hebri*] Sicut c. III 7, 23. *Enipeus*, fluminis noti nomen tribuitur huiusmodi personae amatoriae, superaddito patriae nomine, ut *Xanthias Phoceus, Thurinus Calais,* id quod confert ad certam aliquam personam lectoris menti demonstrandam. — *Lipara,* maxima insularum Aeoliarum inter Italiam et Siciliam. — *nitor*] «decor, pulcherrima forma.» cfr. c. I 19, 5 *Glycerae nitor.* Nexus sententiarum hic est: «Hebrus mihi aufert omne aliud studium, simulatque eum video vel videre mihi videor natantem, equitantem, venantem.» Ita verba sunt iungenda: *puer ales* (amor tuus), id est, *Hebrus, qualum tibi aufert, simul* cet.

7—9. *unctos*] Ante natationem et balnea oleo unguebantur. Ovid. Trist. III 12, 21: *Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus, Defessos artus Virgine tinguit aqua.* — *Tiberinis*] Cic. pro Caelio 36: *Habes* (Clodia) *hortos ad Tiberim ac diligenter eo loco parasti, quo omnis iuventus natandi causa venit.* — «Alio tempore equitat melius *Bellerophonte, cui caelum campus fuerat, terraeque fretumque Sub pedibus; non ulla tulit vestigia cursus.* Manil. V 99.» Ultima syllaba in v. *Bel-*

Simul unctos Tiberinis umeros lavit in undis,
eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
neque segni pede victus;
Catus idem per apertum fugientis agitato
grege cervos iaculari et celer arto latitantem
fruticeto excipere aprum.

11. *arto* Blandin. antiquissimus, Bentlei Bodleiani duo, Graevianus, Leidensis, RSc$\varphi\psi$ aliique Parisini; ed. plerique; *alto* AOBTbγ Lipsiensis paucique alii, prob. Orelli.

lerophonte producitur a forma *Βελλεροφόντης*, ut apud Iuven. 13, 98: *si non eget Anticyra nec Archigene, quid enim* cet.; cfr. ad c. III 7, 15. (Pulchram Bellerophontis imaginem vide in Gerhard *Vases apuliens* T. VIII; in Daremberg et Saglio, Diction. des Antiq. I pg. 685.) — *neque pugno*] Pugilatio et cursus exercitationes fuisse videntur iuvenum Graecorum in Urbe degentium, qualis fingitur esse Hebrus, atque oppidanorum (Sueton. Octav. 45.) magis quam adulescentium Romanorum nobilium. — *pugno Neque segni pede victus*] *βραχυλογία* pro: «numquam ab alio victus propter pugnos minus robustos pedesve tardiores.»

10—12. *Catus*] «callens, peritus venandi.» cf. ad c. I 10, 3. — *celer - - excipere*] Graeca constructione, ut c. I 15, 18: *celerem sequi Aiacem.* — *apertum* neutr. substantive pro «apertum campum.» — *agitato*] «excitato a canibus.« — *arto*] Restituimus hanc optimorum codicum lectionem. Bentleius affert Senecam Oedip. 277: *Frondifera sanctae nemora Castaliae petens Calcavit artis obsitum dumis iter,* ubi deteriores libri habent *altis;* et sic Hom. Od. *τ* 439 *ἐν λοχμῇ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς.* Il. *Ψ* 122 *διὰ ῥωπήια πυκνά*, *Λ* 118 *καρπαλίμως δ' ἤιξε διὰ δρυμὰ πυκνὰ καὶ ὕλην.* Orelli auctoritate cod. Bernensis antiq. permotus scripsit *altis,* ut est apud Hom. Il. *Ε* 455 *βαθείης ὕλης*, *Λ* 415 *βαθείης ξυλόχοιο.* Sed Latini praeferunt *profundus*, ut Lucret. V 41 *per nemora ac montes magnos silvasque profundas;* Verg. Georg. II 391 *complentur vallesque cavae saltusque profundi;* raro dicitur *altus:* Aen. VI 176 *in silvam, stabula alta ferarum.* ib. VII 95 *ex alto-luco.* — *excipere*] Verbum venatorium, ut *δέχεσθαι*, ubi venabulo sistitur fera e lustro proruens atque conficitur. Seneca de Ira I 11: *An tu putas venatorem irasci feris, vel cum et fugientes persequitur et venientes excipit?* quam ad rem *celeritate* in primis opus est. Idem de Provid. 5: *Nobis* (ut hic puellae) *interdum voluptati est, si adulescens constantis animi feram venabulo excepit.*

CARMEN XIII.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
Dulci digne mero non sine floribus,
Cras donaberis haedo,
Cui frons turgida cornibus
Primis et Venerem et proelia destinat.

XIII. Inscr. volg. *Ad fontem Bandusiae*, et sic BT, item S, addens *pseutice* (id est, *προσευκτική*). — *In fontem* b. — *Ad fontem Bandusinum qui est in Sabinis* c. — 1. *Bandusiae* ABSTcd$\varphi\psi$ aliique multi, *Blandusiae* ORbγ Leid., Vossianus.

XIII. 'Sacrificium hac ode fonti Bandusiae repromittit simulque laudes eius dicit.' Porphyrion. Idem ad epist. I 16, 12 *(fons etiam rivo dare nomen idoneus)* haec adnotat: 'fons Bandusiae rivo qui Digentia dicitur; ergo magnus fons.' Inde veri simile est Bandusiam ad villam Horatianam sitam fuisse. Atqui exstant Paschalis II litterae a. p. Chr. 1103 scriptae: de castello Bandusii et in Bandusino fonte apud Venusiam; inde colligitur Horatium Sabinis acceptis fonti illi (sat. II 6, 2 *iugis aquae fons*, epist. I 16, 12) Fontanalibus habitis nomen indidisse ex patria regione petitum. De villa Sabina cf. proleg. pg. XXX. Fontanalia autem vel Fontinalia agebantur a. d. III id. Octobr. Quo honore habiti sint apud Romanos fontes demonstrant inscriptiones, CIL VI 149—166. Cf. etiam Martial. epigr. VI 47. Scriptum est carmen anno fere 723 vel 724.

1. 2. *Bandusiae*] Videtur hoc ex *Πανδοσία* corruptum esse, quod nomen urbis erat in Iapygia sitae. — *vitro*] cf. c. IV 2, 3 *vitreo ponto*. *Vitream Fucini undam* dixit Verg. Aen. VII 759. — *digne mero*] «quod cras tibi libetur.» (Non: qui admiscearis mero in poculo coronato temperando».) Longus IV 32: *ἐκέρασε δὲ καὶ τὴν πηγὴν οἴνῳ*. — *non sine floribus*] Varro LL. VI 22: *Fontanalibus in fontes coronas iaciebant et puteos coronabant*. Duae igitur res sunt, «vini libatio et florum sparsio in fontem», non, ut alii voluerunt: «vini libatio ex calice coronato», ut est Tibull. II 5, 98: *coronatus stabit et ante calix*. *Non sine* litotes Horatio usitatissima, vide ad c. III 6, 29. — *haedo*] v. c. I 4, 12. Nonnumquam etiam porcae offerebantur. Confer Martial. epigr. VI 47, 1 sq. *Nympha, mei Stellae quae fonte domestica puro Laberis et domini gemmea tecta subis, — Exsolvit votis hac se tibi virgine porca Marcus furtivam quod bibit aeger aquam. Tu contenta meo iam crimine gaudia fontis Da secura tui*. V. etiam Preller-Iordan, mythol. Rom. I pg. 140.

4. *frons turgida*] «cuius cornua iam in eo sunt, ut per pellem penetrent et enascantur.» — *destinat*] ut c. III 22, 7. *meditari*. Ovid.

Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere, tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium
Me dicente cavis inpositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

Halieut. 2: *vitulus sic namque minatur, Qui nondum gerit in tenera iam cornua fronte.* Martial. VI 38, 8: *Sic vitulus molli proelia fronte cupit.* — Male alii iungunt *destinat frustra,* quo perit poetica loci virtus, quam habet acerbum illud *ἐπιφώνημα.* Et sic prorsus c. III 7, 21: *Fallax historias movet: Frustra.* Sat. II 4, 24: *miscebat mella Falerno: Mendose.* Lucret. IV 1110: *inspirant pressantes dentibus ora: Nequidquam.* — *inficiet tibi - - rivos*] Hom. Il. *Ψ* 144 seqq.: *Σπερχεί᾽, ἄλλως σοί γε πατὴρ ἠρήσατο Πηλεὺς - - Πεντήκοντα δ᾽ ἔνορχα παρ᾽ αὐτόθι μῆλ᾽ ἱερεύσειν Ἐς πηγὰς κτλ.*

9. 10. *atrox*] «ferventissima.» *Hora* autem totum spatium dierum canicularium. Sic epist. I 16, 16: *Septembribus horis.* — *Nescit tangere*] «quia Caniculae ictus a te excludunt ilices.»

13. 14. *Fies - - fontium*] Graeca constructione. Strabo VIII pag. 573: *Ἑρμιόνη-ἐστὶ τῶν οὐκ ἀσήμων πόλεων.* — *tu quoque*] «ut alii fontes aliis a poetis celebrati, Arethusa, Castalia, Dirce, Pirene, ceteri.» — *dicente*] «praedicante.» Immortalem *Romanae fidicinis lyrae* gloriam hic sibi vaticinatur. — *ilicem*] collective pro plurali, ut plerique de silva interpretantur Propert. III 3, 13: *Cum me Castalia speculans ex arbore Phoebus Sic ait* cet.

15. 16. *Saxis*] «antro, ex quo fons oritur, ilicibus tecto.» — *unde*] «ex quibus.» Cf. ad c. I 12, 17. I 28, 28. II 12, 7. — *loquaces*] Recte Bentleius construxit: *unde lymphae tuae desiliunt, loquaces,* id est, «loquaciter, grato cum murmure», ut Ovid. Fast. II 316: *Garrulus in primo limine rivus erat.* Minus apte alii: *loquaces tuae lymphae desiliunt.* Lectio autem paucorum codicum *Nymphae* prope ridiculam praebet imaginem Nympharum sine ulla prorsus intermissione per saxa desilientium; et tamen inventi sunt, qui eam probarent, veluti Gesnerus. Festive Bentleius: «Nymphae cum semel ex antro desiluerint, quid tum?»

CARMEN XIV.

Herculis ritu modo dictus, o plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Caesar Hispana repetit penatis
Victor ab ora.

XIV. Inscr. volg. *Ad populum Romanum*, et sic BT. — *Ad Romanum populum* S. — *Civibus in Augustum* bc (c addit: *victorem ex Hispania redeuntem*).

XIV. «Quemadmodum Hercules summa cum fortitudine mortem spernens devictis monstris sempiternam gloriam sibi peperit, eodem animo usum Augustum non sine gravi periculo expeditionem in Cantabros suscepisse, libenter, o Romani, agnoveramus; nunc victor rediit (a. u. c. 730. ineunte. Vide tabulam chronologicam.) De rebus ab Augusto in Hispania gestis haec dicit Iustinus II 53: *digna res lauro, digna curru senatui visa est; sed iam tantus erat Caesar, augeri contemneret ut triumpho.* Sed tamen civitas universa celebratura erat principis reditum ac praecipuae in sacris faciundis partes erant Liviae uxoris et Octaviae sororis. Hunc diem Horatius sibi quoque festum fore hoc carmine praedicat. Scriptum est igitur carmen anni 730 primis diebus.

1. *Herculis ritu*] Haec vv. nullo pacto virgula interposita trahi possunt ad vv. *Caesar Hispana* cet. cum Ianio et Monichio. — V. *modo* «cum susciperet expeditionem et dum ea occupatus erat, dum de proximo eius reditu certi essemus.» — *dictus*] «Quem paullo ante omnes dicebant in difficillimam ac periculorum plenam profectum esse expeditionem, ut facere solebat Hercules.» — *o plebs*] significatione, ut ita dicam, nobili, ut est formula apud Cic. pro Mur. 1: *populo plebique Romanae.* Eademque formula est Verr. V 36., in Augusti testamento Tacit. Ann. I 8., Plin. Paneg. 32. Hinc poetae solo v. *plebs* pro populo uti poterant, ut hic Horatius et Verg. Ge. II 509: *Per cuneos - - plebisque patrumque.*

2. *Morte venalis* est *laurus* sive triumphus, quatenus, qui hunc appetit, mortis periculum forti animo facere debet. Contrario modo, significatione eadem Verg. Aen. IX 205: *Est hic, est animus lucis contemptor et istum Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.* Quintil. IX 5: *Emit morte immortalitatem.* Male nonnulli sic interpretati sunt 'falsum aliquando de Augusti obitu Romae sparsum esse rumorem, inducti verbis Dionis LIII 25: *ἔκ τε τοῦ καμάτου καὶ ἐκ τῶν φροντίδων νοσήσας ἐς Ταῤῥάκωνα ἀνεχώρησε καὶ ἐκεῖ ἠῤῥώστει* (a. u. c. 729.)

5 *Unico gaudens mulier marito*] est (quae virtus quidem tunc singularis erat): «marito legitimo gaudens»; mulier igitur pudica ac propter ipsam castimoniam digna, quae votum pro reditu mariti solvat divis *iustis*, 'scilicet quod Caesari victoriam et reditum merenti dederint' Porphyr. Suet. Octav. 62:

Unico gaudens mulier marito
Prodeat iustis operata divis,
Et soror clari ducis et decorae
Supplice vitta

6. *iustis* codices, *castis* ex coniect. scr. Bentley. — *divis* RSTdγφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis aliique, prob. L. Müller, Haupt (ed. 2. 3.) Vahlen, O. Keller, Kiessling. *sacris* AOBbc, duo Blandinii, Leidensis, prob. Bentley, Meineke, Orelli, Haupt (ed. 1). — 7. *clari* AOBMTγ Leidensis, Lipsiensis multique alii; *cari* Rφψ Graevianus, Vossianus.

Liviam *dilexit et probavit unice ac perseveranter.* Ovid. Fast. VI 637: *Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia, quam caro praestitit illa viro.* Sic certe poetae: quid, quod Livia ipsa apud Dionem Cass. LVIII 2 semet ipsa *ἀκριβῶς σωφρονοῦσαν* dicit! Qui *unico* interpretati sunt «singulari, praestantissimo,» non viderunt vv. *clari ducis* hoc exceptura fuisse satis perverse per *κλίμακα* a maiore ad minus. Nuperrime Aemilius Baehrens (in comment. Catull. pg. 113) proposuit *integro-marito.* — Ceterum noli calumniari propterea, quod Livia antea nupta fuerit Tiberio Neroni, neque vero comparare Catulli 29, 11: *Imperator unice,* de Caesare dictum, id quod inest in vv. *clari ducis.* — *operata*] significatione praesentis, «prodit et operatur sacris.» Sic Verg. Ge. I 339: *Sacra refer Cereri laetis operatus* (sacrificans) *in herbis.* Propert. II 33, 2: *Cynthia iam noctes est operata decem,* id est, «rebus divinis operam dedit», ut dicit Cic. de leg. II 11, 26. Tibull. II 1, 9: *Omnia sint operata deo.* Cfr. Silium II 674: *Tartareo est operata Iovi.* — *divis* cum Porphyrione scripsimus codicum maxima parte comprobante.

7. *soror clari ducis*] Porphyrion hunc locum explicans 'Octaviam dicit Augusti sororem' habet in lemmate *cari,* quod epithetum tamen ad hunc locum minus aptum videtur.

8. *Supplice vitta*] 'crinales vittae solarum matronarum erant; nam meretricibus non dabantur.' Servius ad Aen. VII 403. (Tib. I 67: *Sit modo casta doce, quamvis non vitta ligatos Impediat crines nec stola longa pedes.*), partim in sacris faciendis. (Verg. Aen. IV 637: *tuque ipsa pia tege tempora vitta.* Cfr. Boettiger *Sabina* I³. pag. 140.) Alias etiam virgis involutas prae se ferebant. (Aen. VII 237: *Praeferimus manibus vittas ac verba precantia.*) Pontificium harum vittarum nomen *supplicia* servavit Sallust. Iug. 46.

9. 10. *matres*] Liviae igitur et Octaviae in re divina facienda assistent ceterae matronae nobiles Romanae, matres eorum iuvenum, qui e bello Cantabrico salvi redierant. — *Sospitum*] Paulo liberius Hor. totum exercitum Augusto victore sospitem revertisse dicit. — *Vos*] «Tum, cum prodibit Livia et Octavia, vos parcite cet.» Orelli hanc interpretationem omnium simplicissimam esse putavit, ex qua *pueri* iidem sunt atque *iuvenes, puellae* eaedem ac *virgines.* Hoc igitur dicit: »*Vos iuvenes* (ex Latina consuetudine vel usque ad aetatis annum XX. et amplius *pueri*) et *virgines* (vel *puellae*) ante

Virginum matres iuvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri et puellae
Iam virum expertae, male ominatis
Parcite verbis.

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas; ego nec tumultum
Nec mori per vim metuam tenente
Caesare terras.

10. 11. *puellae Iam v. exp.* codices omnes prob. Mein., Haupt, Vahlen; *Non virum exp.* Bentl., *Haud v. e.* Pottier, prob. Lehrs; *Iam virum expertes* Cuningham, Kiessling; *puellae ac Iam virum expertae* Horkel, Madvig, Keller, *puellae Iam virum spectate, male ominatis p. v.* Bücheler (at in tertii libri carminibus omnibus tam alcaicis quam sapphicis Hor. legitimam caesuram post quintam syllabam observavit), — *expertaeque* Bergk. — *male inominatis* emendavit Bentley prob. Haupt, Vahlen, Meineke, L. Müller; *male et ominatis* Lehrs, *male nominatis* AOBRTpr. σψ aliique Parisini, Leidensis, Vossianus, Graevianus, Porphyrion, prob. Kiessling; *male ominatis* Blandin. antiquissimus, Lipsiensis, Mcγ, bpr paucique alii, prob. Düntzer, Eckstein, Keller (*maleominatis*). — 14. *Eximet* codicum maior pars (AORTγφψ alii), *exiget* B, *exigit* cod. Paris. 10310, Priscianus (XVII 162, vol. II pg. 189 H.)

Cantabricam expeditionem illis nuptae) *male ominatis parcite verbis*, quod quidem monitum apte dat iuniori aetati, de matronarum cautione securus. Ceterum notissimum est vocc. et *virginis* et *puellae* de recens nuptis haud raro usurpari: c. II 8, 22: *nuper Virgines nuptae.* III 22, 2: *laborantes utero puellas.* Verg. Ge. IV 458. Eurydice, Orphei coniux, *moritura puella.* Eurip. El. 481. Clytaemnestra iamdiu marito occiso superstes vocatur *κακόφρων κόρα.* Andr. 140. chorus Andromachen appellat *ὦ παντάλαινα νύμφα*, eandemque v. 489. *Ἰλιάδα κόραν.* At magna restat difficultas: Non recte ad *matres* modo memoratas afferuntur nuptae puellae; deinde ex constanti usu poetarum *pueri puellaeque* sunt qui matrimonium non iam contraxerunt. Inde ortae sunt multae coniecturae, ex quibus Buecheleri emendatio maxime probanda esset, nisi in sapphicum versum caesuram inferret, quae libro tertio inaudita est.

11. *male ominatis p. v.*] «εὐφημεῖτε.» C. III 1, 2. Accius in Oenomao X (O. Ribbeck Poet. trag. p. 202 ed. 2.): *Vos ite actutum atque opere magno edicite Per urbem, ut omnes qui arcem Alfeumque accolunt Cives ominibus faustis augustam adhibeant Faventiam, ore obscena dicti segregent.* — Plerique suo iure in hiatu *male ominatis* offendunt, vide proleg. pg. LV, Luciani Müller de re metrica poet. Latin. pg. 306. Quem ut tollant nonnulli scribunt *maleominatis*,

I, pete unguentum, puer, et coronas
Et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si qua potuit vagantem
    Fallere testa.

19. *si qua* cod. omnes, *si quae* Pareus. — *vagantem* cod. Horat. *vagarem* Charisius (I pg. 66 K.).

conferentes Catulli 61, 7; *suaveolentia* (Priap. 86, 13): sed utroque loco brevis vocalis *e* eliditur; novissimi autem editores scribunt *suave olentia.* Nonnulli igitur (Lambinus, Kiessling) praeferunt quod optimi codices praebent *male nominatis δυσωνύμοις.* Sed quid sibi volunt verborum *nomina*, cum requirantur omina? Redeundum est igitur ad Bentl. emendationem facillimam: *male inominatis.* Itaque epod. 16, 38 *inominata perprimat cubilia;* de usu voc. *male* dictum est ad c. I 9, 24. Ceterum *male inominatis verbis* noli cum aliis intellegere de querellis luctuosis propter patres et propinquos, qui in bello ceciderant, sed de omnibus mali ominis verbis.

13—16. *Hic dies*] Iam, ut decet lyricum poetam, a publica laetitia ad suam transit, ut fecit c. I 37. IV 2, 45. Epod. 9, 1. — *atras*] Vid. ad c. III 1, 40. — *Eximet*] Quod cod. antiquiss. B. exhibet *exiget* valde memorabile ac fortasse verum est. Sic c. IV 15, 18. pro *exiget otium* nonnulli legunt *eximet otium.* — *tumultum*] nominabant bella Italica et Gallica. Cic. Philipp. VIII 1: *Quid est aliud tumultus nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur?* — *Nec mori* cet.] «Nec metuam, ne moriar per vim»; et alibi quoque (II 2, 7. IV 5, 20.) v. *metuere* cum infinitivo construxit. *Vis* autem significat «tumultum, bellum» sive intestinum sive externum. Dicit igitur: «Hic dies reditus Augusti sospitis vere mihi festus erit, quia omnes mihi curas eximet, ne intestinae contentiones rursus oriantur, ut factum est post C. Iulii Caesaris interitum.» — *tenente*] c. IV 15, 17: *Custode rerum Caesare.*

18. *Marsi memorem duelli*] «conditum bello Marsico s. sociali a. u. c. 663—665., iam prope septuagenarium, si qua ratione eiusmodi *testa* (cadus) superstes fuit bello Spartacio sive servili a. 681—683. illasque catervas *fefellit,* latuit.» Apud Iuven. 5, 31. magis etiam hyperbolice: *Calcatamque tenet bellis socialibus uvam dives.*

19. *si qua*] «si qua via, sicubi,» ut Verg. Aen. I 18: *Si qua fata sinant.* — *vagantem*] ex Campania usque ad Mutinam, inde rursus in Italiam inferiorem, donec in paeninsula Rhegiorum a M. Crasso caesus est.

21. *Dic*] Hoc igitur die *vere festo,* ut laetitiam cumularet, solus cum sola esse volebat, quemadmodum c. II 11, 21. alia psaltria simili consilio arcessitur ad convivium cum Quinctio celebrandum. Facete deinde significat etiam sine amica diem illum sibi fore laetissimum. — *argutae*] «canorae psaltriae.» C. IV 6 25; epist. II 2, 90: *argutos - - poetas.* Verg. ecl. 9, 36: *argutos inter strepere anser olores.*

22. *Murreum*] «per se aeque bene olentem ac si myrrino unguento esset delibutus.» De colore «inter flavum et nigrum» (id est, fusco) falso, ut videtur, interpretantur Scholiastae. Qui hoc praeferunt, appellant Propertii III 10, 22: *Et crocino nares murreus ungat onyx.*

Dic et argutae properet Neaerae
Murreum nodo cohibere crinem;
Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.

Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae;
Non ego hoc ferrem calidus iuventa
Consule Planco.

22. *Murreum* codices, ed. nonnulli *Murrheum* vel *Myrrheum*. — *cohibere* cod., *cohibente* Muretus ad Tib. III 4, 28, Bentley, Cuningham, prob. Meineke, L. Müller.

— *cohibere*] Multi *cohibente* ideo praetulerunt, quia v. *properet* acceperunt pro «propere veniat», ut c. II 11, 23: *maturet;* verum in eo ipso, quod illa *properet cohibere,* inest sententia: «nodo simpliciter religato (c. II 11, 23.) exeat domo statimque ad me veniat.»

23-25. *Si per* cet.] «Si molestus ille ianitor te non admittet, noli id nimium curare, sed ad me ilico redi; nam et sine Neaera festum ac laetum diem celebrabo: capillus enim *praecanus* (epist. I 20, 24.), aetas iam provectior mitigat animi affectiones nimis turbidas.» — *Ianitor* autem est servus ipsius libertinae innuptae, qui huius iussa ilico exsequi debet, non (ut ait Peerlkamp: «Tali mulieri nemo sanus dederit ianitorem.») custos a marito additus, quemadmodum sane Tibull. I 2, 5: *Nam posita est nostrae custodia saeva puellae.* Propert. II 23, 9: *Cernere uti possis voltum custodis amari.*

27. *Non ego hoc ferrem*] «Si eiusmodi ἑταίρα mecum potare aspernata esset *consule* L. Munatio *Planco* cum M. Aemilio Lepido II. a. u. c. 712., cum XXII annos natus eram, non ferrem, sed eius fores expugnarem.»

CARMEN XV.

Uxor pauperis Ibyci,
  Tandem nequitiae fige modum tuae
Famosisque laboribus:
  Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines
  Et stellis nebulam spargere candidis.

XV. Inscr. volg. *In Chlorin.* — *Ad Chloridem* BbSTc. — 2. *fige* codices plerique, *pone* RTbγ, Cruquii Martinius paucique alii.

XV. Moecham vetulam etiam propter eius inopiam iocose traducit. Ut tempus compositionis sic ignoramus, utrum Chloris et Pholoe personae sint fictae, an re vera Chloris, antequam nuberet homini tenui, quem Ibycum nominat, poetam ultionis haud oblitum aliquando acriter offenderit.

1. *pauperis*] propter mariti quoque paupertatem, non solum propter aetatem modestior tandem fiat suadet.

2-4. *nequitiae*] «effusae libidini.» Ovid. A. A. II 392: *Nec sint nequitiae* (concubitus) *tempora certa tuae.* — *Figere modum* pro «constituere, ponere» dixit etiam Cic. Parad. 3, 2. — *laboribus*] «meretriciis artibus tibi ipsi paullatim senescenti molestis et ab omnibus iam mala fama notatis.» — *Maturo*] «iamiam tibi instanti.» — *funeri*] Nicarchus in Anth. Pal. II. p. 342: *Ἤκμασε Νικονόη, κἀγὼ λέγω. ἤκμασε δ' αὐτή, Ἡνίκα Δευκαλίων ἄπλετον εἶδεν ὕδωρ. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν, ἀλλ' ὅτι ταύτην Οὐκ ἄνδρα ζητεῖν νῦν ἔδει, ἀλλὰ τάφον.*

5-7. *ludere*] «lascivire.» Publilius Syrus 49: *Anus cum ludit, morti delicias facit.* — *Et stellis*] «Dum tu filiam comitata te immisces puellis aetate florentibus, earum nitorem ita obscurare soles, ut ne in illis quidem contemplandis libenter immoremur.» — *Pholoen*] «Non, si quid filiam tuam decet, idem propterea in te quoque placere potest.» Acerbe matri anui filiam formosam opponit. Eodem autem *Pholoes* nomine utitur c. I 33, 7. II 5, 17.

9. *Expugnat*] Proprie intellego de meretricum petulantium comissationibus ioci causa ad adulescentium fores ita ductis, ut alias hi solebant amicarum ianuas effringere. Alii figurate: «Mulieris forma telorum instar viros etiam fortissimos sauciat atque labefactat.» Sed illud longe efficacius et ad illius temporis mores accommodatius. Seneca Praef. ad Nat. Quaest. IV 6: *Crispus Passienus saepe dicebat, adulationi nos opponere, non claudere ostium, et quidem sic quemadmodum opponi amicae solet, quae, si impulit, grata est, gratior, si effregit.*

10. *Thyias*] Hom. Hymn. Cer. 387: *Ἤϊξ' ἠΰτε μαινὰς ὄρος κάτα δάσκιον ὕλῃ.* Pacuvius in Teucro v. 422 Ribb.: *Flexanima tamquam*

Non, si quid Pholoen satis,
Et te, Chlori, decet: filia rectius

Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivae similem ludere capreae:

Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae decent
Nec flos purpureus rosae
Nec poti vetulam faece tenus cadi.

8. *Chlori* Rφψ Leidensis, Vossianus, Graevianus, Lipsiensis, Parisini λπuv paucique alii, *Chlore* AOB. — 10. *Thyias* AOR Hispaniensis; ceteri *Thias* vel *Thyas;* vide ad c. II 19, 9. — 11. *Nothi* codices; *Cothi* Meineke. — 16. *vetulam* R, Vossianus, Lipsiensis, Hispaniensis paucique alii; *vetula* longe maior pars codicum.

lumpata aut Bacchi sacris Commota, in tumulis Teucrum commemorans suum. Ad solam Pholoen respexisse poetam arbitror nec cogitasse de Chloride aut Graeco illo proverbio: *γραῦς ἀναθυᾷ, ἀναβακχεύει.* — *tympano*] Tympana et cymbala frequentius in Romanis et poetis et *ἀναγλύφοις* quam in Graecis obvia sunt, nisi quod comparent interdum etiam in vasis per Magnam Graeciam pictis. (Gerhard *Vasengem.* pg. 148.) Et Diogenes trag. apud Athen. XIV 38 ed. Mein.: *Καίτοι κλύω μὲν Ἀσιάδος μιτρηφόρους Κυβέλας γυναῖκας, παῖδας ὀλβίων Φρυγῶν, Τυπάνοισι καὶ ῥόμβοισι καὶ χαλκοκτύπων Βόμβοις βρεμούσας ἀντίχερσι κυμβάλων Σοφὴν θεῶν ὑμνῳδὸν ἰατρόν θ' ἅμα.*

12. *capreae*] Dionys. Per. 843: *Παρθενικαὶ νεοθηλέες οἷάτε νεβροὶ σκαίρουσιν.*

13. *Te lanae*] Ad Luceriam, Apuliae oppidum, optimae lanae tondebantur. Plin. n. h. VIII 190. Epigr. in Anth. Pal. I. pag. 278: *Ἡ τὸ πρὶν αὐχήσασα πολυχρύσοις ἐπ' ἐρασταῖς, Ἡ Νέμεσιν δεινὴν οὐχὶ κύσασα θεόν, Μίσθια νῦν σπαθίοις πενιχροῖς πηνίσματα κρούει. Ὀψὲ γ' Ἀθηναίη Κύπριν ἐληΐσατο.* Tibull. I 6, 77.: *victa senecta Ducit inops tremula stamina torta manu.*

15. *Nec flos*] c. IV 10, 4: *puniceae flore rosae.* Conviviorum duas partes memorat, coronas roseas et compotationem.

16. *faece tenus*] propter aviditatem. Archiloch. fr. 4 Bgk.: *ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός.* Theocr. 7, 70: *Αὐταῖσιν κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.* c. I 35, 26: *cadis Cum faece siccatis.* — Qui *vetula faece* legunt, comparant Catull. 27, 1: *Minister vetuli puer Falerni.* Sed significantior volgatae indignatio in anum; et manifestum est plurimorum cod. lectionem ortam esse ex proximo abl. *faece.*

CARMEN XVI.

Inclusam Danaen turris aenea
Robustaeque fores et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris,

Si non Acrisium virginis abditae

XVI. Inscr. volg. *Ad C. Maecenatem*, et sic BbSTc.

XVI. Cum mirarentur fortasse nonnulli, cur Horatius ad consequendas opes haud melius uteretur favore principum, his ita respondet, ut sua se sorte prorsus contentum esse demonstret, adeoque a maioribus divitiis tamquam onere animum suum abhorrere; semper se in Maecenatis liberalitate acquieturum esse. Nonnulli hoc carmen ad id tempus pertinere arbitrantur, cum Augustus Horatio per Maecenatem epistularum officium obtulit; vide proleg. pg. XXXIII; tempus accuratius definiri non potest.

1. *Inclusam*] Sententiarum nexus: «Summa quidem divitiarum vis est; at eaedem et calamitates afferunt et curas; quocirca paucis contentus ego cum Stoicis nihil cupientibus facio.» — *Danaen*] Fundus fabulae Iliad. Ξ 319. Tum confer Simonidis Danaen, fr. 37 Bgk., Pseudeuripidis Danaes Prologum, Apollod. II 4; et locum primarium Pausan. II 23, 7. Apud Latinos Naevius Danaen tragoediam composuit, ex qua Horatius nonnulla videtur sumpsisse (cf. O. Ribbeck, De tragoedia Romanorum pg. 53 sq.). Aurum in eius gremium descendens v. *Mus. Borb.* II. T. 36. et XI. T. 21. — *turris aenea*] Sophocl. Antig. 945. vocat *χαλκοδέτοις αὐλάς*, et El. 381. *κατηρεφῆ στέγῃ*.

2. *Robustae*] «ex robore, firmissimo ligno, factae»; cf. c. I 3, 9.

3. 4. *Tristes*] severae. Ovid. A. A. III 601: *tristis custodia servi.* — *munierant*] ex opinione Acrisii. Eadem constructione c. II 17, 28: *Sustulerat, nisi - - levasset.* — *adulteris*] etiam de iis dicitur, qui virginum castitati insidiantur.

6—8. *pavidum*] oraculi metu. Apollod. l. l.: *χρηστηριαζομένῳ ὁ θεὸς ἔφη γενήσεσθαι παῖδα ἐκ τῆς θυγατρός, ὃς αὐτὸν ἀποκτενεῖ.* — *fore enim*] «sc. sciebant.» Gl. Cod. T. «probe enim sciebant dicebantque inter se facilem fore aditum ad virginem Iovi in aurum mutato.» — *in pretium*] «in aurum, quo corrumperentur custodes.» Asclepiades in Anth. Pal. I. p. 102: *Ζεῦ, διὰ χαλκείων χρυσὸς ἔδυς θαλάμων.* Cum levi *εἰρωνείᾳ* totam hanc fabulam tractat iam Horatius; minus urbane posteriores poetae ipsam Danaen auro corruptam narrant, ut Ovid. Am. III 8, 33: *Sed postquam sapiens in munera venit adulter, Praebuit ipsa sinus et dare iussa dedit.* Paulus Silent. Anth. Pal. I p. 147: *Χρύσεος ἀψαύστοιο διέτμαγεν ἅμμα κορείας Ζεὺς διαδὺς Δανάας χαλκελάτους θαλάμους. Φαμὶ λέγειν τὸν μῦθον ἐγὼ τάδε· χάλκεα νικᾷ Τείχεα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ.* Rutilius I

Custodem pavidum Iuppiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium deo.

Aurum per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo: concidit auguris
Argivi domus ob lucrum

Demersa exitio; diffidit urbium

6. Hunc v. sequitur 28. et reliqua desunt in B. — 7. *risisset* malebat Bentleius. — 13. *Demersa* OMRγφψ Dessauiensis, Leidensis paucique alii cum optimis cod. Prisciani X 25 H., *Dimersa* AT Vossianus, Graevianus, Lipsiensis aliique. — *exitio* plerique codices, in his Blandinii et Prisciani omnes; *excidio* Bentlei Reginensis, Gothanus, Lipsiensis paucique Parisini.

360: *Virgineosque sinus aureus imber emit.*

9. *Aurum*] Fragm. Lyrici in Diodori fr. XXXVII 30 (ed. Dind. vol. V. pg. 165): *Ὦ χρυσέ, βλάστημα χθονός. Οἷον ἔρωτα βροτοῖσι φλέγεις, Πάντων κράτιστε. πάντων τύραννε· Πολεμεῖς δ' Ἄρεως Κρείσσον' ἔχων δύναμιν. Πάντα θέλγεις· ἐπὶ γὰρ Ὀρφείαις μὲν ᾠδαῖς Εἵπετο δένδρεα καὶ Θηρῶν ἀνόητα γένη, Σοὶ δὲ καὶ χθὼν πᾶσα καὶ πόντος καὶ ὁ παμμήστωρ Ἄρης.* Cf. Soph. Antig. 291 et illud Menandri: *χρυσὸς δ' ἀνοίγει πάντα καὶ ᾅδου πύλας.* Apul. Met. IX 18: *certus fragilitatis humanae fidei, et quod pecuniae cunctae sint difficultates perviae auroque soleant adamantinae etiam perfringi fores.* — *satellites*] tyrannorum custodes, qui auro corrupti illorum interfectoribus favent.»

10. *amat*] «φιλεῖ, solet.» — *saxa*] In tropo haud nimis argutandum, utrum res durissimas quasque, an tantummodo castella in rupibus posita ante oculos habuerit. De his quidem plerique intellegunt; at sequitur paene idem: *diffidit urbium Portas* cet.

11. 12. *Ictu fulmineo*] Cic. de off. III 94 *Phaethon ictu fulminis deflagravit.* — *auguris Argivi*] Amphiarai, qui inductus ab uxore Eriphyla, quae a Polynice aureo monili corrumpi se passa erat, cum Adrasto expeditionem adversus Thebas suscepit, ubi terrae hiatu absumptus est; Eriphyla autem in patris ultionem ab Alcmaeone necata est. Cf. Hom. Odyss. λ 325 sq. ο 244 sq. Apollod. III 6. Ovid. Met. IX 406. Stat. Theb. II 267. (Eriphylam precibus et monili in mariti perniciem a Polynice illectam monstrat Inghirami *Gall. Om.* III. T. 71. et 72.; alias eius imagines videsis in Müller *Denkm.* II. N. 98. et Gerhard *Vasengem.* T. 91. De Amphiarai autem interitu eiusque apud Oropios cultu cfr. Paus. I 34, 2.) — *domus*] non «aedes», sed «genus, familia.»

13. 14. *Demersa exitio*] Alii *excidio:* sed tum dicendum erat *eversa excidio.* Vide Bentleium. — *diffidit*] velut fulmine; «perfregit.» —

Portas vir Macedo et subruit aemulos
Reges muneribus; munera navium
    Saevos inlaqueant duces.

Crescentem sequitur cura pecuniam
Maiorumque fames. Iure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
    Maecenas, equitum decus.

Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab dis plura feret; nil cupientium

22. *Ab dis* AO Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis, ex Parisinis $\varphi\psi$ aliique; *A dis* RTMγ Dessauiensis.

urbium] Olynthi, Potidaeae, Amphipolis, Pydnae cet. Plutarch. in L. Aemilio Paullo cap. 12: *Ἐῤῥήθη γοῦν, ὅτι τὰς πόλεις αἱρεῖ τῶν Ἑλλήνων οὐ Φίλιππος, ἀλλὰ τὸ Φιλίππου χρυσίον.* Et vaticinata ei erat Pythia teste Diogeniano Adag. Cent. 2, 81: *Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα κρατήσεις.* Cic. ad Att. I 16,12: *Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset ascendere.* Iuvenali 12, 47. est *callidus emptor Olynthi.* — *subruit*] «subvertit *reges aemulos*, Pausaniam, Argaeum II., ut et Arrhybam Molossorum, Chersoblepten Thracum regem, corruptis exercituum ducibus.» — Imago in v. *subruit* a cuniculis in urbes obsessas actis repetita est.

15. 16. *navium - - duces*] Menas, Cn. Pompei libertus, dux classis Sex. Pompei, hoc deserto a. u. c. 716. ad Octavianum desciverat, eoque relicto ad Pompei rursus partes transierat, unde iterum cum Octaviano se coniunxerat. Poterat autem hunc hominem Horatius eo facilius notare, cum ab ipso Octaviano contemneretur. Dio XLVIII 45. XLIX 1. Sueton. Oct. 74. — *inlaqueant*] «alliciunt et corrumpunt.» Multo frequentius est *irretire.*

17. 18. *Crescentem*] Theocr. 16, 64: *ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Ἄργυρος· αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν.* Iuven. 14, 139: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.* — *Maiorumque*] «maiorum opum.»

18. 19. *Iure perhorrui*] «Divitiis eminere inter ceteros ac propterea caput attollere, superbire merito semper aspernatus sum.» — *tollere verticem*] c. I 18, 15: *tollens vacuum plus nimio gloria verticem.* — *conspicuum*] per prolepsin: «ita tollere, ut propterea late conspicuus fiat.»

20. *equitum decus*] Non sine causa significat Maecenatem huius ordinis fine semper contentum fuisse, nec cum posset, voluisse transire in ordinem senatorium. Cf. proleg. pg. XXVII sq.

21. *Quanto*] «Quanto paucioribus vitae commodis homo contentus est, eo pluribus gaudiis fruitur, cum praesertim liber sit ab omni taedio ac fastidio, quae quidem gaudia pro deorum donis habentur.» Stoicis hic sententiis utitur.

23. *Nudus*] «omnibus ultro renuntians, quibus opus non est.» — Iam fingit quasi bina castra; hinc par-

Nudus castra peto et transfuga divitum
Partis linquere gestio,

Contemptae dominus splendidior rei
Quam si quidquid arat inpiger Apulus
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.

Purae rivus aquae silvaque iugerum
Paucorum et segetis certa fides meae

tes *nihil cupientium*, illinc partes *divitum*, divitiis unice inhiantium, quibuscum nihil sibi commune esse affirmat. «Non sic accipienda verba, tamquam fuerit iam in partibus divitum, sed quatenus is, cui inter duas partes oppositas constituto altera utra eligenda est, dum unam praefert et amplectitur, ab altera longius ilico refugit.» IANI. Omnino alterum membrum maximeque v. *transfuga* continuandae prioris membri metaphorae inservit. Simili imagine usus est Cicero ad Fam. IX 20: *In Epicuri nos adversarii nostri castra coniecimus.* Lucian. Somn. 12: *ὁ Σωκράτης δραπετεύσας παρὰ τῆς ἑρμογλυφικῆς ηὐτομόλησεν ὡς ἐμέ (τὴν Παιδείαν).*

25. *Contemptae*] «ab aliis ditioribus despectae;» nam qui multas villas cum magnificis aedibus, vivariis, piscinis Tusculi, in Campania et in Apulia possidebant, hominem pauperem putabant Horatium, Sabini dominum. Simplicior certe haec videtur explicatio quam Bentleiana illa prope nimis Stoica: «spretae, non cupitae a me ipso»; et repugnat quodammodo ea beatitudo quam mox sibi reperire videtur in rebus item externis. — *splendidior*] «sed sic tamen, cum contentus sim bonis paratu facilibus et paucis, me locupletiorem ac beatiorem esse sentio eo, qui magnis opibus praeditus maiores captare numquam desinit.»

26. 27. *arat*] Ultima syllaba producitur arsi, id quod ignorantes nonnulli scripserunt *non piger*. Vid. proleg. pg. LIV. *Apuli* autem, quorum ut popularium frequenter recordatur, rustici erant laboriosi ac strenui. — *Occultare*] «reconditum habere», ut solebant latifundiorum possessores retento in horreis frumento annonam premere. — *meis - horreis*] «non conductis»; auget hoc hominis opulentiam: c. I 1, 9: *Illum, si proprio condidit horreo* cet. — *inter opes inops*] Claudian. in Rufin. I 199: *Numquam dives eris, numquam satiabere quaestu; Semper inops, quicumque cupit.*

29. 30. *rivus*] Digentia in Horatii Sabino; epist. I 16, 12. 18, 104. — *silvaque*] epist. I 16, 9: *quercus et ilex.* — *certa fides*] «ideo, quod eum proventum quotannis mihi effert, quem exspectare par erat.» Opponitur *fundus mendax* c. III 1, 30. (Cic. ad Fam. XVI 17, 1: *Et doctrina et domus et ars et ager etiam* fidelis *dici potest, ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio.* Philemon fr. 105 (II pg. 512 K.): *δικαιότατον κτῆμ᾽ ἐστὶν ἀνθρώποις ἀγρός.*

31. 32. *Fulgentem - Fallit*] Sententia haec est: «Homo locuples omnino intellegere nequit me, quia tenui mea condicione satis superque contentus sum, longe beatiorem esse, quam ipse est, multis semper

Fulgentem imperio fertilis Africae
    Fallit sorte beatior.

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi nec pinguia Gallicis
    Crescunt vellera pascuis,

Inportuna tamen pauperies abest,
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
    Vectigalia porrigam,

31. *Fulgente* Bentleius coni. — *Contracto* plerique cod., *Contracta* pauci deteriores.

curis districtus.» Iam is *fulget imperio fertilis Africae*, id est, «latissimas in Africa possessiones habet», ut recte Porphyrio; neque vero interpretandum de Africae proconsule. Seneca Ep. 89: *Parum est, nisi trans Hadrianum et Ionium Aegaeumque vester vilicus regnet; - - quam voltis late possidete; sit fundus, quod aliquando imperium vocabatur.* Meum autem Sabinum *fallit*, latet eum *sorte*, possessione, *beatius (ὄν)*; id est: «nescit ille praedium meum maiora mihi gaudia praebere, quam ipse haurit ex multis et amplissimis suis possessionibus.» *Fallit*, nota significatione, pro *«τὸν πλούσιον λανθάνει πολὺ ὀλβιώτερον ὄν.»* Propert. I 4, 15: *Quo magis et nostros contendis solvere amores, Hoc magis accepta fallit uterque fide;* «eo magis te latet nos mutuam nobis fidem servare.» Cum v. *sors* significet, quod nos dicimus *das Kapital*, h. l. idem est, ac si dixisset *pretio*. Ablativus autem est instrumentalis: «beatior per pretium suum, quod ad pretium attinet»; neutiquam vero comparativus: «quam sors est fulgentis imperio Africae,» ut alii volunt.

33. 34. *Calabrae*] Calabrum mel, ut Hymettium atque Hyblaeum, melioribus adnumerabatur. c. II 6, 14. IV 2, 27. — *Laestrygonia*] Scilicet Formiani oppidum suum Homericam illam *τηλέπυλον Λαιστρυγονίην* (Odyss. κ 82.) esse ferebant. Cic. ad Attic. II 13. Ovid. Met. XIV 233: *Lami veterem Laestrygonis, inquit, in urbem Venimus.* Cf. c. III 17, 6.

35. *Languescit*] «mitescit paullatim.» Colum. I 6, 20: *vina celerius vetustescunt* fumo. — *pinguia*] «spissa et copiosa.» Oves *ἐύτρεφέες, δασύμαλλοι* (Od. ι 425.) erant *Gallicae* (in Gallia Cisalpina) praecipue Altinates. Colum. VII 2, 3. Plin. n. h. VIII 190. *Alba (lana) Circumpadanis nulla praefertur.*

37. *pauperies*] Nolim hic et c. I 12, 43. cum quibusdam pro persona pauperiem habere, ut est apud Platonem in Symp. p. 203. B. Amoris mater. et iam ante veluti dea molesta Theognidi v. 351. B: *Ἆ δειλὴ πενίη, τί μένεις προλιποῦσα παρ᾽ ἄλλον Ἄνδρ᾽ ἰέναι; μή δή μ᾽ οὐκ ἐθέλοντα φίλει, Ἀλλ᾽ ἴθι καὶ δόμον ἄλλον ἐποίχεο, μηδὲ*

Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa: bene est, cui deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

41. *Alyattei* Tan. Faber et Bentley, cod. vel *Halyatti* vel *Alyatti*.

μεθ' ἡμέων Αἰεὶ δυστήνοι τοῦδε βίου μέτεχε. *Inportuna* autem *pauperies*, ut Hesiod. Theog. 593: *οὐλομένης πενίης.*

38. *Nec, si*] Sane nihil facilius ei fuisset quam obtinere maius praedium praeter Sabinum, sed noluit *divitias operosiores* acquirere. Cfr. epod. 1, 31: *Satis superque me benignitas tua Ditavit.*

39. 40. *Contracto - - cupidine*] *Cupido* pro cupiditate semper generis masculini est apud Horatium. Cfr. ad c. II 16, 15. *Contracto* autem: «certis limitibus circumscripto et veluti coartato.» Stob. fl. XVII 37: *Ἐπίκουρος ἐρωτηθείς, πῶς ἄν τις πλουτήσειεν, οὐ τοῖς οὖσι προστιθείς, ἔφη, τῆς δὲ χρείας τὰ πολλὰ περιτέμνων.* -- *vectigalia*] Voc. a reditibus publicis paullatim tralatum ad privatos. Cic. ad Att. XII 19: *Non egeo vectigalibus et parvo contentus esse possum.* de Rep. IV 7: *Optimum et in privatis familiis et in re publica vectigal duco esse parsimoniam.* Parad. 6, 3: *Non intellegunt homines, quam magnum vectigal sit parsimonia.* Sat. II 2, 100: *ego vectigalia magna Divitiasque habeo.* — *porrigam*] «extendam, augebo.» Seneca ep. 89: *Quousque fines possessionum propagabitis? - - quousque arationes vestras porrigetis?*

41-43. *si Mygdoniis* cet.] «Si Lydiam campis Phrygiis continuem.» *Continuare agros* (ut est etiam apud Cic. leg. agr. 3, 14: fundos *in agro Casinati optimos et fructuosissimos continuavit.* et Liv. XXXIV 4; Tac. Germ. 45) significat «ita coemere, ut nullus alienus fundus interiectus sit.» — *Alyattei*] ut *Achillei, Ulixei,* ab *Alyatteus* pro *Alyattes.* Olim.: *Alyattici,* quod de Croeso, Alyattis filio, interpretabantur. — Haec volt Hor. Cupiditatibus domitis, quemadmodum sapientem decet, efficiam, ut vere dives beatusque fiam; id quod minime contingit iis, qui summis opibus praediti maiorum tamen semper cupidi maneant.» Alpheus in Anthol. Pal. II. p. 39: *Οὐ στέργω βαθυληΐους ἀρούρας, Οὐκ ὄλβον πολύχρυσον, οἷα Γύγης. Αὐτάρκους ἔραμαι βίου, Μακρῖνε· Τὸ μηδὲν γὰρ ἄγαν ἄγαν με τέρπει.* — *bene est*] Supple «ei»; «beatus ille est, propter id ipsum, quod nimiis bonis, quibuscum semper curae et sollicitudines coniunctae sunt, eum deus non cumulavit.» Epist. I 1, 89: *iurat bene solis esse maritis.* Catull. 21, 15: *Quare non tibi sit bene ac beate?*

CARMEN XVII.

Aeli vetusto nobilis ab Lamo, —

XVII. Inscr. volg. *Ad Aelium Lamiam,* et sic BbST.

XVII. Carmen scriptum videtur ad L. Aelium Lamiam (v. c. I 26. Cfr. epist. I 14, 6.), non ad eius fratrem Quintum, cuius exstat nummus cum inscriptione: *Q. AELIUS. L. F. LAMIA. IIIVIR. A. A. A. F. F.* (Riccio *M. F. R.* p. 6. T. 1.). Lamiam autem *suum* (c. I 26, 8.) hortatur, ut *cras* eo hilarius diem festum celebret, quanto magis ex *διοσημείοις* procellosus sit futurus. Quo anno hoc carmen scriptum sit, ignoramus; versus 9—12 significant mensem Novembrem vel Decembrem (v. ad v. 14) et villam Lamiae sitam ad oram maritimam. — Ex solito Romanorum nobilium more stirpem suam Graeculi alicuius genealogi ope ad hunc illumve heroem referendi hic certe Lamia ioci causa auctorem suae familiae praedicabat Lamum, Neptuni, ut ait Eustathius, filium, Laestrygonum regem (Od. κ 81: *Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην*. Plin. n. h. III 59. *Oppidum* (Latii) *Formiae Hormiae dictum, ut existimavere, Laestrygonum sedes*). Huic igitur opinioni gratificatus tam illustrem «prosapiam» octo versibus includit, digressione utens inde a v. 2. usque ad v. 9: *Late tyrannus,* qui vv. in *παρενθέσει* sunt. Sic Memmii a Mnestheo, Sergii a Sergesto, a Cloantho Cluentii (Verg. Aen. V 117—123.), Atii ab Aty (Ib. 568.), Mamilii per Mamiliam, Telegoni filiam, ab Ulixe (Festus pg. 130 ed. O. M. Riccio *M. F. R.* p. 133.) cet. Hinc Varronis et Hygini libri de familiis Troianis. (Ritschl, opusc. III 445 sq.) Simililer Livius I 49: Octavius Mamilius, *si famae credimus, ab Ulixe deaque Circa oriundus.* Vide Eckhel D. N. V. p. 242. Simulata autem, ni fallor, huius digressionis gravitas admodum festive opponitur reliqui carminis hilaritati, atque hanc propter rationem Ramlerus recte comparavit Catulli c. 11. Vide etiam c. IV 4, 18—22.

1—3. *nobilis*] Lamiarum familia nobilissimis adnumerabatur. Tac. Ann. VI 27: Lamiae *genus - decorum.* Iuven. 6, 385: *Quaedam de numero Lamiarum ac nominis Appi;* item 4, 154.

2. 3. *Quando*] «quoniam, siquidem.» Schol. Raro quidem sic usurpat Horatius (Sat. II 5, 9.); hic nescio quid habet lepidae gravitatis, quasi magnum huic de Lamo *παραδόσει* pondus tribueret. — *hinc*] de persona vel etiam stirpe, ut Verg. Aen. I 21: *Hinc populum - - Venturum.* Ibid. 235: *Hinc fore ductores revocato a sanguine Teucri.* c. I 12, 17: *Unde nil maius generatur ipso.* Censorin. 22, 9: Romulus nominavit *Aprilem ab Aphrodite, id est, Venere, unde maiores eius oriundi dicebantur.* — *priores*] Eos intellegit, qui vixisse credebantur inter primum Aelium Lamiam in huius familiae commentariis vel laudationibus funebribus memoratum et Lamum regem, Troianorum temporum aequalem; nam certe ne Iulia quidem gens totam seriem maiorum suorum inter primum Iulium ex Annalibus Pontificum aut aliunde historica fide no-

Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos et nepotum
Per memores genus omne fastos;

Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps et innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirim

Vv. 2—5. *Quando - - originem* suspecti Sanadono, Ianio, Buttmanno, Webero, Meinekio, L. Müllero aliis. Totum carmen Horatii esse negant Peerlkamp et Lehrs. — 4. *fastos* cod. plerique, *fastus* RS Graevianus, Vossianus, Lipsiensis. Vide ad c. IV 14, 4. — 5. *ducis* codices omnes, *ducit* auctore D. Heinsio Bentleius, prob. Orelli in ed. 1, Haupt, Vahlen, O. Keller.

tum et Iulum Aeneae filium nominatim explere umquam conata erat, nec magis eae gentes, quibus similem originem fabulosam tribuunt Vergilius et Silius. *Prioribus* autem opponuntur *nepotes*, ii, quorum de nominibus certa fide constabat. — *ferunt*] «vetusta et constans fama est.» Nihil inest incerti ac dubii.

4. *memores - - fastos*] c. IV 14, 4: *Per titulos memoresque fastos*; «qui maiorum res gestas atque honores ad posteritatem propagant.» Quaerunt grammatici *fastos*ne an *fastus* rectior forma sit. Alterius certum est exemplum Lucan. X 187: *Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus. Fastus* edunt etiam apud Silium II 10. Priscianus VI 72 H: *Apud Horatium duplicem invenio scripturam et* FASTOS *et* FASTUS *in III. Carminum:* PER - - FASTOS *et* FASTUS *in aliis codicibus.* H. l. intellege potissimum de stemmatis (genealogiis) huiusce familiae. Nam in fastis consularibus unus comparet hic ipse Lamia, consul a. u. c. 756; cf. Tacit. annal. IV 13 ibique Nipperdey, J. Klein, Fast. consul. pg. 15.

5. 6. *ducis*] speciosam D. Heinsii coni. *ducit* Bentleius ingeniose defendit. Sed in ea ratione nimis tenuis videtur illa unius versiculi appellatio *Aeli - - Lamo;* nimis copiosa Lamii generis mythica historia; aptius ergo post digressionem v. 2—4. v. 5. redit ad v. 1. Post exordium autem, quod ipsa sua verbositate iocum adiuvat, abruptius procedit ad praecipuum carminis argumentum *cras* cet. Nonnulli desiderant pronomen *tu*, at pronomina oppositionis, in prosa oratione necessaria, a poetis interdum omittuntur. Cfr. c. II 17, 30: (tu) *reddere victimas - - memento: Nos humilem feriemus agnam.*

7. *Maricae*] deae litoris Minturnensium, iuxta Lirim (*Garigliano*) fluvium. Serv. ad Aen. VII 47. Circen ita appellatam fuisse post mortem, ut Romulum Quirinum, Ledam Nemesin, refert Lactant. Institt. I 21. Eius lucus erat in ipsa Minturnensi civitate. Huius igitur Nymphae litoribus innatat, ea placide perfluit Liris, donec in mare exeat. Claudian. de Probini et Olybrii Cons. 259: *Eridanus flavaeque terens querceta Maricae Liris,* ubi prima syllaba corripitur.

Late tyrannus: — cras foliis nemus
Multis et alga litus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet, aquae nisi fallit augur

Annosa cornix. Dum potes, aridum

13. *potes* codices optimi, *potis* Graevianus, Leidensis, Vossianus, prob. Bentley, Meineke, Orelli.

9. *Late tyrannus*] dominator, *εὐρὺ κρείων.* Sic Hesiod. Theog. 486: *Οὐρανίδῃ μέγ' ἄνακτι.* Verg. Aen. I 21: *populum late regem.* Ovid. Heroid. Epist. 17, 57: *Phrygiae late primordia gentis.* Plinius Epp. III 5: Drusus, *Germaniae latissime victor.* Adverbia Latini eis substantivis adiungunt, in quibus verbi notio inest. Itaque Hor. c. IV 6, 3 *prope victor;* sat. I 10, 2 *fautor inepte.* — *nemus - - Sternet*] «nemoris solum consternet.»

10. 11. *alga-inutili*] «Cuius nullus est usus, nisi forte ad laetamen inde faciendum. (Pallad. Mart. 10, 13.)» Hinc proverbium *vilior alga:* sat. II 5, 8. et Verg. ecl. 7, 42. De re cf. Hom. Il. *I* 6: *ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν Κορθύεται πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν (ἄνεμοι).* — *Demissa*] «desuper immissa.» — *Euro*] Perses in Anthol. Pal. I. p. 460: *Εὔρου χειμέριαί σε καταιγίδες ἐξεκύλισαν, Φιλλί, κτλ.*

12. *aquae - - augur*] «praesaga, divina.» Porphyr. c. III 27, 10: *Imbrium divina avis imminentum.* Arat. *Διοσ.* 1022: *Χειμῶνος μέγα σῆμα καὶ ἐννεάνειρα κορώνη Νύκτερον ἀείδουσα.* Ovid. Am. II 6, 34: *pluviae graculus auctor aquae,* ubi Heinsius volebat *augur.* Hinc Euphorio fr. 65. Mein.: *Ὑετόμαντις ὅτε κρώξειε κορώνη.* Pro voc. *augur* genere fem. afferunt etiam Statii Theb. IX 629: *simque augur cassa futuri.*

13. 14. *Annosa*] Novem enim aetates vivere credebantur cornices. Hesiod. fr. 183 Rz.: *Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν γηράντων.* Arato loco l. est *ἐννεάνειρα κορώνη.* — *Dum potes*] *ἕως δυνατόν ἐστι.* 'Dum serenitate permittitur.' Schol. «Antequam per imbres, qui instant, madida fiant ligna.» Alii minus recte: «dum vita tibi suppetit, qua laete frui possis;» qua quidem cum sententia *componere lignum,* tamquam esset voluptarii aliquid, satis inepte iungeretur. — *Conpone*] «exstrue super focum. Eo magis, quod cras imminet turbida tempestas, Genio indulgebis.» — *cras*] Fortasse propter sollemne menstruum, quo Genium Laresque una colebant: si de nataliciis verba facere voluisset, sane hoc uno alterove verbo significasset. Meineke carmen ad Saturnalia refert, quibus porcus (v. Martial. epigr. XIV 70) immolabatur.

15. 16. *Curabis*] pro imperativo «venerare, cole.» Plaut. Pers. 263 *nunc et amico prosperabo et genio meo multa bona faciam;* ac saepius Plautus et Terentius *genio suo indulgere,* opp. genium suum defrudare. Alibi *Genium placare, invocare, ut nobis propitius sit.* Hic autem ex formulis *Genium placare, Genio indulgere* et *curare corpus, cutem,* hanc novam effinxit *curare Genium.* — *porco bimenstri*] Idem sacrificium in Carnae sollemni memorat Ovid. Fast. VI 158: *Exta-*

Conpone lignum: cras Genium mero
Curabis et porco bimenstri
Cum famulis operum solutis.

V. 15. *bimenstri* cod. meliores et Hor. et aliorum, *bemestri* cum deterioribus Orelli.

que de porca cruda bimenstre tenet; - - pro parvo victima parva cadit. Difficultates nonnulli moverunt ex Censorin. 2: *Funde merum Genio.* (Persius Sat. 2, 3.) *Hic forsitan quis quaerat, quid causae sit, ut merum fundendum Genio, non hostia faciendum putaverit. quod scilicet, ut Varro testatur - -, id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.* — *operum solutis*] «ab opere feriatis.» Schol. Cic. leg. II 29: *Feriarum festorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium et iurgiorum; in servis, operum et laborum.* Tibull. II 1, 5: *Luce sacra requiescat humus, requiescat arator: - - Omnia sint operata deo: non audeat ulla Lanificam pensis imposuisse manum.* Constructio autem v. *solvere* cum genitivo (ut *λύειν πόνου*) certe a iureconsultis Latinis etiam ante Horatium usurpabatur. Cic. leg. II 51: *is per aes et libram heredem testamenti solvat,* id est, obligatione testamenti.

CARMEN XVIII.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos finis et aprica rura
Lenis incedas abeasque parvis
Aequus alumnis,

Si tener pleno cadit haedus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina craterae, vetus ara multo
Fumat odore.

XVIII. Inscr. volg. *Ad Faunum.* — *Ad Faunum deum* BT, quibus b addit *agrestem*, c. *agrestium.* — 3. *adeasque* B.

XVIII. 'Nonis Decembribus Faunalia sunt, hoc est, dies festus Fauni, in cuius honorem pecudes lasciviunt' (v. 9). Porphyrion. Quae sacra etsi publice non erant recepta (Preller-Iordan, Mythol. Rom. I³. pg. 380), tamen in Italia multi non solum annua, verum etiam menstrua videntur celebravisse. De Fauno cf. ad c. I 17. Quo anno hoc carmen compositum sit, ignoratur.

1. *Nympharum fugientum amator*] Servius de cent. metr. pg. 466 K.: *Faune, Nympharum metus et voluptas.* Sic de Syringe a Pane, quocum Latini Faunum confundebant, captata Ovid. Met. I 701: *Et precibus spretis fugisse per avia Nympham.* Fast. IV 761: *Nec Dryadas nec nos videamus labra Dianae Nec Faunum medio cum premit arva die.* (Eurip. Hel. 187: *Νύμφα τις οἷα Ναῒς Ὄρεσι φυγάδα νόμον ἱεῖσα γοερόν, Ὑπὸ δὲ πέτρινα μύχαια γύαλα Πανὸς ἀναβοᾷ γάμους.* Schol. Vat. ad Rhesum v. 36: *ἐν τοῖς ὄρεσι - - ἔνθα ὁ Πὰν ἅμα ταῖς Νύμφαις συρίζει.* Pulcherrimum Fauni simulacrum Pompeis repertum in *Museo Borb.* IX. T. 42.; item Faunus Nympham basians egregie pictus in tabula Herculanensi in *Musée secret de Naples* T. 32.: Satyri Nymphas fugientes insequuntur apud Millingen *Cohill.* T. 3.)

3. 4. *Lenis*] *πρᾶος, ἵλεως*, propitius. Hi enim dii agrestes interdum iracundi sunt et acriter puniunt, qui iis displicuere. Theocr. 1, 16: *τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες. - - ἐντὶ δὲ πικρὸς Καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.* Plinius n. h. XXV 29: *Haec* (paeonia) *medetur et Faunorum in quiete ludibriis.* — *incedas*] Faunus (*Πὰν ἀγρῶν ταμίας* Euripidi in El. 704.) pro lubitu modo hic modo illic rura perambulare fingebatur. — *parvis-alumnis*] Ex antiquo aliquo interprete petitum videtur Acronis illud «ruris vernulis, quos Fauni laedere dicuntur;» sed de vitulis, haedis, agnis loquitur poeta, ut c. I 17, 3. Contra vernulae sunt apud Iuven. 11, 97: *caput-aselli, Ad quod lascivi ludebant ruris alumni.* — *Aequus*] Ad hoc voc. Torrentius refert variam lect. cod. unius *laetus*, Lambinus ad v. *lenis;* illud sane probabilius.

Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi nonae redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
    Cum bove pagus;

Inter audacis lupus errat agnos;
Spargit agrestis tibi silva frondis;
Gaudet invisam pepulisse fossor
    Ter pede terram.

12. *pagus* AOBMSTγ, Dessauiensis, Leidensis, Vossianus, Graevianus, *pardus* R $\varphi\psi$ paucique alii Parisini.

Sed cum nulla fere nitatur auctoritate, non est commendanda.

5-8. *Si*] Preces saepe concipiebantur cum huiusmodi condicione. Vid. ad c. I 32, 1. — *pleno - - anno*] ad finem vergente, prope exacto, nonis Decembribus. — *Larga* cet.] «Si large repletur vino *cratera* (forma etiam a Cicerone Verr. Acc. IV 131., sed inprimis a poetis (sat. II 4, 80. Pers. 2, 52.) usurpata pro *crater*), quae cratera est *Veneris sodalis*, perpetua comes, sine qua Venus friget.» Lagenam Anonymus in Anth. Pal. I. p. 121. sic appellat: *Βάκχου καὶ Μουσέων ἱλαρὴ λάτρι καὶ Κυθερείης.* — *vetus ara*] «iam ab illis, qui diu ante me Sabinum meum possederunt, exstructa ad Faunalia celebranda.» — *odore*] «turis odore, suffimentis.»

9. *Ludit*] Hinc incipiunt Fauni laudes Faunaliumque descriptio. Recta distinctio est iam in Aldina 1509. Alii ante Bentleium iungebant cum v. *Si* (v. 5). — *herboso - - campo*] Sub caelo Italico virent herbae etiam mense Decembri.

11. 12. *Festus - - pagus*] «omnes Mandelae (hodie *Bandela*) pagani tibi operantur feriasque agunt.» Ovid. Fast. I 669: *Pagus agat festum.* Quod multi cod. pro *pagus* habent *pardus*, festive explicat Bentleius: «Vide et ride monachorum ingenium. Quia illud sequebatur de *lupo inter agnos innocuo*, faceti homines commutarunt *pagus* in *pardus* ex Esaiae C. 11, 6: *Habitabit lupus cum agno et pardus cum haedo accubabit»* cet.

14. *Spargit*] Cum mense Decembri decidunt folia, id in Fauni honorem fieri fingit. Cfr. epod. 11, 5. Voss. ad Ge. II 403. pag. 410. Est igitur imago poetica *φυλλοβολίας*, ut in Daphnidis tumulandi honorem Verg. ecl. 5, 40: *Spargite humum foliis.* Mnasalcas in Anth. Pal. II p. 493: *Ἄμπελε, μήποτε φύλλα χαμαὶ σπεύδουσα βαλέσθαι Δείδιας ἑσπέριον Πλειάδα δυομέναν; Μεῖνον ἐπ᾽ Ἀντιλέοντι πεσεῖν ὑπὸ τὸν γλυκὺν ὕπνον, Ἔσθ᾽ ὅτε τοῖς καλοῖς πάντα χαριζομένα.*

15. 16. *invisam*] propter labores, quos per totum annum in ea colenda exanclavit; *pellere*, *pulsare*, *quatere terram* pro *saltare*, ut c. I 4, 7. 37, 2. — *fossor*] agricola, inprimis vinitor, ut Verg. Ge. II 264: *labefacta movens robustus iugera fossor*, ubi de vitium cultura praecepta dat. — *Ter pede*] «Quod est *tripudiare*. *Ter* ad rhythmum anapaesticum vel dactylicum retulit.» Schol. Calpurn. ecl. 4, 128: *Seu cantare iuvat seu ter pede laeta ferire Carmina.*

CARMEN XIX.

Quantum distet ab Inacho
Codrus pro patria non timidus mori,
Narras et genus Aeaci
Et pugnata sacro bella sub Ilio:

XIX. Inscr. volg. *Ad Telephum*, et sic BST. — *Ad Telephum a Murena augurio honoratum* bc.

XIX. Veri simile, quamquam non prorsus certum est, hunc *Murenam augurem* eundem esse cum L. Licinio Varrone Murena, fratre Terentiae Maecenatis, Horatii amico (cfr. c. II 10.). Is igitur, quicumque fuit, cum in Augurum collegium cooptatus esset, eius honoris gratia nocturnam, et eam quidem hilarissimam, compotationem instituit. Totam eius picturam quo vividiorem reddat, primum se expostulare fingit cum Telepho, qui philologis quaestiunculis occupatus de convivio rite parando nunc, cum sit συμποσίαρχος, taceat. Quod Telephum «Graecum poetam, sodalem Horatii» vocat Acron, id unice ex carminis exordio desumptum est; ignoramus enim, utrumne sit persona ficta, an ioci causa amico, cui una cum Murena hoc carmen miserit, mythicum illud nomen imposuerit, quo utitur etiam c. I 13, 1. et c. IV 11, 21. Totum carmen est μιμητικώτατον. — «Manifestum est scriptum esse ante a. 732., quo Murena una cum Fannio Caepione in Augustum conspiravit. (Vellei. II 91. Suet. Oct. 19. 66. Tiber. 8. Senec. de Clem. 9. Dio Cass. LIV 3.) Ergo aliqua certe probabilitatis specie circa a. 729. vel 730. et quidem hieme (v. 8.) compositum dixeris.» Franke.

1. *Quantum distet*] «Quantum, temporis sit ab Inacho, primo Argivorum rege, usque ad Codrum, Atheniensium ultimum.» Notant interesse annos circiter DCCC. (Inachum a. ante Chr. 1667. ponit Böckh *Manetho* p. 193.) Ocellus Lucanus 3, 5. p. 37. Rud. *Τοῖς λέγουσι τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ἰνάχου εἶναι τοῦ Ἀργείου προσεκτέον κτλ.* De Codro cfr. Vell. Pat. I 2. Iustin. II 6. Soloecismus *distat* ortus est ex falsa distinctione: *Quantum distat - - mori? Narras et* (etiam) cet.

3. 4. *Narras*] «Quaestionibus *φιλολόγοις* vacans aliâs narrare soles; sed nunc talibus locus non est.» — *genus Aeaci*] «explicas Aeacidarum stemma.» (Peleus, Achilles, Neoptolemus; Telamon, Aiax cum Teucro.) — *sacro*] *Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον, Ἴλιος ἱρή.* Codices paene omnes habent *sacro*, perpauci *sacra;* vide ad c. I 10, 14.

5-7. *Quo Chium* cet.] «Ad summam: tu antiquitati studes; praesentium oblivisceris et hoc, quod nunc unice agendum est, taces: quanti emamus vini Chii cadum; quis convivator (*parochum* facete dicit sat. II 8, 36.) balneum paraturus adeoque domum suam praebiturus sit nobis:» (duo haec membra arcte coniungenda diversa ra-

Quo Chium pretio cadum
  Mercemur, quis aquam temperet ignibus,
Quo praebente domum et quota
  Paelignis caream frigoribus, taces.

Da lunae propere novae,

tione idem significant:) «quota hora eo me conferam, subtrahens me tandem huic frigori, quale solet esse in Paelignis.» De symbola loquitur, in qua unus praebet balneum, triclinium, lectos, vasa; ceteri vinum et cibos emunt ac per servos afferendos curant. (Longe autem differt Sat. I 5, 38: *Murena praebente domum, Capitone culinam*, ubi de deverticulo in itinere loquitur, non de convivio). — *Chium-cadum*] Sic prorsus Athen. I p. 3. f.: *ὁ - Χῖος Ἴων τραγῳδίαν νικήσας Ἀθήνησιν ἑκάστῳ τῶν Ἀθηναίων ἔδωκε Χῖον κεράμιον.* Thasium vinum ceterorum optimum *μετ᾽ ἀμύμονα Χῖον ἄλυπον* dicit Hermippus apud Athen. I pag. 29. e. — Una est interrogatio *quis - - quo - - domum*, id est, «Quis praebeat domum atque aquam tepefaciat.» 'Nam tepefactis aquis solent Graeca vina temperare.' Acron. Cf. Mart. ep. II 1, 9 *ante incipiat positus quam tepuisse calix;* id. I 11, 3. Conviviorum apparatus describuntur etiam Plaut. Bacch. 70, Most. 296 sq., Pers. 769.

8. *Paelignis*] Minime hoc significat, se apud Paelignos, Corfinii vel Sulmone, versari indeque Romam venturum, sed «domi se frigus pati vere Paelignum, quo in convivio se liberaturus sit.» — *Frigora* autem ut *calores* c. III 24, 37.

9. Iam *φαντασίας* ope Telephum una secum in ipsum convivium abripit. «Da, pincerna, inquit festinans poeta, da poculum, quod in novae lunae honorem ebibatur.» (Genitivi huius in potando usitati exempla habes ad vv. 10. 11.) Fingit ergo esse *νουμηνίαν* nocturnumque simul tempus convivii significat; *novam* autem *lunam* interpretari lunam orientem nolim, quandoquidem hoc nimis ambiguum foret, non item *sol novus*, Verg. Ge. I 288. «Lunae novae cyathum poscit, quod mensis kalendis vesperi epuletur, quae festae semper erant.» Turnebus. Antiquus enim annus Romanus ante Decemviros, quem Numae annum dicunt, lunaris erat, ita ut Luna nova mensis cuiusque initium faceret, unde mos hic kalendis in honorem Lunae novae bibendi antiquitus usque ad Horatii tempora videtur esse servatus. Dionys. Halic. X 59. ad a. u. c. 304: *Ἦγον δὲ τοὺς μῆνας κατὰ σελήνην καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς Εἰδοὺς ἡ πανσέληνος.*

10. 11. *Da noctis mediae*] «da alterum poculum in honorem mediae noctis, in quam protrahetur compotatio», (ut c. III 28, 16: *Dicetur merita nox quoque nenia.*) «tertium in honorem novi auguris Murenae.» Tres hae sunt potationes distinctae, non una, ut volunt interpretes timentes, ne nimis vinolentum se monstret Horatius. Sine ellipsi c. III 8, 13: *Sume, Maecenas, cyathos amici Sospitis centum.* Eadem genitivi constructione utuntur Graeci. Meleager in Anth. Pal. I. p. 122: *Ἔγχει τᾶς Πειθοῦς καὶ Κύπριδος Ἡλιοδώρας, Καὶ πάλι τᾶς αὐτᾶς ἁδυλόγου Χάριτος.* Marcus Argentarius Ib. p. 113: *Ἔγχει Λυσιδίκης κυάθους δέκα, τῆς δὲ ποθεινῆς Εὐφράντης ἕνα μοι, λάτρι, δίδου κύαθον.* Alexis apud Athen. VI 64. p. 254: *Παῖ, τὴν μεγάλην δός, ἐπι-*

Da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.

Qui Musas amat inparis,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates; tris prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia

12. *Miscentur* codices, *Miscentor* cum Rutgersio et N. Heinsio Bentl. prob. L. Müller, O. Keller.

χέας Φιλίας κυάθους τῶν παρόντων τέτταρας· Τοὺς τρεῖς δ' Ἔρωτος προσαποδώσεις ὕστερον· - - φέρε τὸν τρίτον Φίλας Ἀφροδίτης. *Murena* autem, non *Muraena,* scribitur hoc nomen in Fastis Capitolinis a. 731; cf. J. Klein, l. l. pg. 8.

11. 12. *tribus aut novem*] Difficilis facta est huius loci interpretatio, quia alii cyathos pro certa mensura habent, et *poculis* opponunt, alii eosdem cum *poculis* confundunt. Nam ut Graecorum illud proverbium: *ἢ πέντε ἢ τρί' ἢ μὴ τέτταρα·* diverso modo explicarunt iam antiqui, Plautus in Sticho 706: «*Vide, quot cyathos bibimus? St. Tot, quot digiti sunt tibi in manu. Cantio Graecast*: *ἢ πέντε ἢ τρία πῖν' ἢ μὴ τέτταρα*, simpliciter, ni fallor, de poculorum numero, contra Athenaeus X 28. p. 426. et Eustathius pag. 1624. de mixtionis ratione, sic de hoc quoque loco ambigunt interpretes. Verum respicientes maxime v. *miscentur,* cyathos, mensuram, distinguimus a poculis, quorum de numero nihil omnino praecipitur, atque explicamus: «Sextarius cum constet XII cyathis, miscentur aut tres meri cyathi cum novem aquae cyathis, eaque mixtio infirmioribus (qui *Gratiae* serviunt) apta erit, aut inversa ratione novem meri cyathi cum tribus aquae, quae potio validioribus *(vati attonito)* sit destinata.» Pollux VI 18 *ἐπῄνουν δὲ οἶνον τὸν τρία φέροντα, τουτέστι τὸ τριπλοῦν τοῦ ὕδατος.* Aliam sane rationem postulabat vinum Ismaricum Homeri, Od. *ι* 209. *Commodi* autem *cyathi* h. l. sunt «plenum modum habentes, integri, ut ne propter nescio quam nimiam temperantiam minus vini hauriatur, quam mensura ipsa continet.» Cf. epist. II 2, 70. (Plaut. Asin. 725: *commodas minas*, integras, iusti ponderis). — Retinenda autem videtur librorum lectio *miscentur*, quia simpliciter narrat, ex more in conviviis solito hanc vel illam meri cum aqua mixtionem convivis pro eorum lubitu apponi.

13—15. *inparis*] Earum numerum novenarium significat. — *Ternos ter cyathos*] «Sane», inquit, «poeta *attonitus, ἐνθουσιάζων,* spreta leviore illa mixtione, fortiorem petet novem vini cyathorum cum tribus aquae; *tris cyathos* postulant infirmiores. De tota re disserentem confer J. Marquardt, de Roman. rebus privatis ed. 2. pg. 324 sq. — *attonitus*] «*ἐμβρόντητος*, furore percitus, *begeistert.*» Similiter Anacreon de se fr. 81 Bgk.: *αἱ δέ μευ φρένες ἐκκεκωφέαται.*

16. 17. *Gratia* cet.] «Tres Gratiae iunctae.» C. IV 7, 5: *Gratia cum Nymphis geminisque sororibus.* C.

Nudis iuncta sororibus.
  Insanire iuvat: cur Berecyntiae
Cessant flamina tibiae?
  Cur pendet tacita fistula cum lyra?

Parcentis ego dexteras
  Odi: sparge rosas; audiat invidus
Dementem strepitum Lycus
  Et vicina seni non habilis Lyco.

24. *habili* cod. Blandin. antiquiss.

I 30, 5: *solutis Gratiae zonis.* — *Nudis*] Vide pulcherrimas nudarum Gratiarum imagines in Visconti *Mus. Pioclem.* IV. T. 13. *Monum. Borgh.* I. T. 3. item in pictura Pompeiana in *Mus. Borbon.* VIII. T. 3.; etiam in *Monum. ined. dell' Inst. arch.* II. T. 47., ubi, ut solent in monumentis antiquis, flores, spicas et malum manibus tenent. Vestibus contra indutae sunt in Gerhard *antiq. Bildw.* I. Tab. 14—16., Clarac *Musée de sculpt.* T. 173., *Mus. Borbon.* V. T. 39.

18. 19. *Insanire*] «bacchari, amotis tamen rixis.» c. IV 12, 28: *Dulce est desipere in loco.* — *cur Berecyntiae*] «Cur cessant tibicines *Φρυγιστὶ* canere?» Berecyntus, Phrygiae mons, ubi praecipuus cultus Matris deum magnae Idaeae. Tib. II 1, 86: *Phrygio tibia curva sono*, et quidem graviore. Aristot. Polit. I 8, 6: *οὐκ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν.* (Hinc *insanire.*) — *flamina tibiae*] Eurip. Phoen. 788: *λωτοῦ πνεύματα.* Bacch. 127: *ἡδυβόᾳ Φρυγίων Αὐλῶν πνεύματι.* Troad. 126: *αὐλῶν παιᾶνι - συρίγγων τ' εὐφθόγγῳ φωνᾷ.*

20. «Cur *pendet* in parietis clavo fistula (proprie pastorum, h. l. ut videtur, unius calami acutioris soni,) cum lyra nondum pulsa?» *Fistula* cum tibia iungitur etiam c. IV 1, 24.

21. 22. *Parcentis*] «Servos res ad convivium necessarias, vinum, flores, unguenta, parcius administrantes detestor.» — *sparge rosas*] Propter *frigora* illa *Paeligna* intellege hibernas, quae in Italia facillime arte coli poterant, cum Carthagine Hispaniae hieme tota praecoces essent teste Plinio n. h. XXI 19.

23. *Lycus*] Illudit personae fictae, Lyco vicino, seni, propter avaritiam invido convivis in laetitiam effusis atque immanem strepitum excitantibus, qui vel in matrimonio habebat vel amabat feminam adulescentem, cui par ipse non erat. Deinde revertitur ad Telephum, huius suosque amores praedicans.

24. *vicina*] «nobis hac in domo potantibus.» Longius enim petita videtur Rutgersii explicatio: «Quae intacta neque aliter quam vicina cum vicino, cum Lyco marito degit»; pro qua attulit Iuvenal. 6, 509: *vivit tamquam vicina marito: Hoc solo propior, quod amicos coniugis odit.* Digna est, quae examinetur, Bosschae interpretatio: «Vicina est ipsa illa Rhode, quae assidebat vel fortasse accumbebat seni, sed Telephum deperibat», atque audito vicini convivii strepitu,

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

27. *Rhode* cod. plerique, *Chloe* Scdφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis paucique alii.

cui invidet senex, illico Telephum petit. — *non habilis*] 'merito, quia puella seni adiuncta est.' Porph.

25. *Spissa*] Ut calvities pro turpissimo malo habebatur, ita densi capilli pulchritudinis magna pars, praesertim in adulescentulo. — *nitidum*] h. l. natura potius, quam unguentis splendentem.» Sic Pindarus Nem. 1, 68. Gigantibus tribuit *φαιδίμαν κόμαν.*

26. *Vespero*] «per purum caelum, per sudum micanti;» ut c. III 9, 21; cf. ad III 7, 1.

27. 28. *Tempestiva*] «Propter iuvenilem aetatem, qua te aequat, tibi apta.» c. I 23, 12: *Tempestiva viro*, nubilis. — *lentus-amor*] 'quasi latens et occultus nunc intellegendum, ut lentus ignis dicitur, quia latens ac sine flamma urit'. Porph. Conf. c. I 13, 8: *Quam lentis penitus macerer ignibus.* Tib. I 4, 81: *Heu heu quam Marathus lento me torquet amore!*

CARMEN XX.

Non vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor,

Cum per obstantis iuvenum catervas

XX. Inscr. vol. *Ad Pyrrhum.* — 1. *periclo* cod. plerique (Rψ *periculo*), *tumultu* perpauci. — 3. *paulo* AOBMRγ Blandinii, Leidensis, *paulum* Tdφψ alii (*paullo* Mon. Anc. 3, 21; *paullum* CIL I 1007).

XX. Acre certamen de Nearcho adulescentulo ortum inter Pyrrhum, eius amatorem, et puellam illius amore incensam eumque sibi uni servare ac retinere cupientem lepide narrat. (Tempus incertum est.)

1. 2. «Non vides, quanto cum periculo tuo puellae fervide amanti formosum adulescentem adimere coneris? Profecto non minore periculo venator leaenae *Gaetulae* (c. I 23, 10.) catulos auferat.» Ceterum vetus est comparatio. Regg. II 17, 8: *veluti si ursa raptis catulis in saltu saeviat*, de viris *fortissimis et amaro animo.* — *moveas*] «tangas, ut asportes ex lustro leaenae.»

3. *post paullo*] Propter versum pro *paullo post;* sic saepius Caesar (b. g. VII 60, b. c. I 20), Sallustius, Livius. — *inaudax*] ἄτολμος, est ἅπαξ λεγόμενον, uno gradu distat a «timido, imbelli, ignavo», quae maiorem utique habent reprehensionem. Cf. Zangemeister l. l. pg. 14.

5. *per obstantis iuvenum catervas*] Singulari artificio retinet leaenae imaginem catulorum raptorem ultum euntis simulque puellae ob iniuriam, quam ei infert Pyrrhus, grate iracundae admiscet imaginem. Hae *catervae* autem sunt veluti venatorum Pyrrhum comitantium, id est, priorum Nearchi una cum Pyrrho, cui tamen ille maxime favebat, amatorum, antequam puer fervidae puellae maturus iam esset; non vero «ceteri puellae amatores dissuadentes, ne repetat Nearchum», ut visum est quibusdam.

6—8. *insignem*] «inter omnes maxime conspicuum.» H. l. absolute, quia unusquisque suppleturus erat: «formâ inter aequales suos.» — *Grande certamen - - illa*] «Tota haec sententia appositio est, non ad Nearchum quidem solum, sed ad praecedens enuntiatum totum.» Dicit igitur: «(Atque) id quidem erit magnum certamen, cum ibit cet. Alii separantes vv. *grande certamen* a v. *Nearchum* minus recte explicant: «*Grande* est *certamen.*» — Cum volgata *cedat Maior, an illi* probabilem explicationem non admittat, cum Peerlcampio et Hauptio scrib. *cedat, Maior an illa* («an illa victrix futura sit.») Conf. epist. I 10, 35: *minor in certamine longo.*

Ibit insignem repetens Nearchum,
Grande certamen, tibi praeda cedat,
Maior an illa.

Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, haec dentis acuit timendos,
Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam

Fertur, et leni recreare vento

8. *cedat, Maior an illa* Hofman Peerlkamp et Haupt ad Ovidii Halieut. p. 40, rec. L. Müller, O. Keller, Vahlen, Kiessling; *cedat Maior an illi* codices et edit. superiores omnes. — Post v. 9. deficit codex d usque ad c. IV 2, 31.

10. *dentis acuit*] Quod proprie valet de apro Il. *Λ* 416: *θήγων λευκὸν ὀδόντα.* Hesiod. Scut. Herc. v. 388: *Θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα.* Verg. Ge. III 255.), ad leonem transtulit, ut Cornific. IV 39, 51: *sicut e cavea leo missus - -, acuens dentes*.

11—13. *Arbiter*] *βραβευτής*, iudex, quia penes ipsum est, utrius praeda esse velit, Pyrrhone palmam porrigat, an puellae amore percussae. — *fertur posuisse*] Signum hoc fastus ac superbiae, quo in suo arbitrio positum esse praemium ostendit atque de ipsius favore certantes prope deridet. — *nudo*] totius corporis nuditas pulchritudinem indicat; scena ex palaestra sumpta videtur. — *palmam*] victoriae signum. Sic in gallorum gallinaceorum certamine apud Panofkam *Bilder antiken Lebens* T. X. 4. inter utrumque in solo iacet palma. (Alii explicant: «in lectulo iacens excalceatus, dextro crure super sinistrum posito, laeva *palma* (manu) tangit pedem dextrum, id quod neglegentiae signum esse aiunt.) — *posuisse - - Fertur et-recreare*] Ad coniunctionem infinitivi perf. et praes. cfr. Valer. Max. II 4, 2: *Senatus consulto cautum est, ne quis in urbe - - subsellia posuisse sedensve ludos spectare vellet.* Videlicet praecedunt in utroque loco actiones *posuisse, posuisse,* subsequuntur *recreare, spectare.*

14. *odoratis*] rosa et unguentis. «Quietus dum adstat, aurae comas suas per umeros effusas ventilare permittit.» Chaeremon apud Athenaeum XIII p. 608 d.: *Κόμαι δὲ κηροχρῶτες ὡς ἀγάλματος Αὐτοῖσι βοστρύχοισιν ἐκπεπλασμέναι Ξουθοῖσιν ἀνέμοις ἐνετρύφων φορούμεναι.* De flabello noli cogitare, maxime propter v. *leni*, cum contra flabello *agitentur* aurae.

15. 16. *Nireus*] Il. *B* 673: *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα.* Quintus Sm. VII 7: *Νιρέα θ', ὃς μακάρεσσιν ἀειγενέεσσιν ἐῴκει Κάλλεΐ τ' ἀγλαΐῃ τε· βίῃ δ' οὐκ ἄλκιμος ἦεν.* Ab Eurypylo occisum dicit idem VI 372. Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXVII. Epod. 15, 22: *Formaque vincas Nirea.* — *aquosa*] Homerus *πιδήεσσαν* vocat Iliad. *Λ* 183. et ali-

Sparsum odoratis umerum capillis,
Qualis aut Nireus fuit aut aquosa
Raptus ab Ida.

15. *Nireus* R, *Nereus* ceteri.

quotiens πολυπίδακα maxime propter Simoentem et Scamandrum. — *Raptus*] Ganymedes, raptus primum a Tantalo (Oros. I 12.) rursusque a Iove. Iliad. Υ 232. Strabo XIII p. 587. — Ganymedis raptus est in egregio monumento *Mus. Pio-Clem.* III. T. 49. Inghirami *Gall. Om.* I. T. 8., cuius exemplar deberi videtur Leochari, quam ipsam imaginem descripsisse existimant Statium Theb. I 548: *Hinc Phrygius fulvis venator tollitur alis; Gargara desidunt surgenti et Troia recedit; Stant maesti comites, frustraque sonantia laxant Ora canes, umbramque petunt et nubila latrant.*

CARMEN XXI.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querellas sive geris iocos
Seu rixam et insanos amores
Seu facilem, pia testa, somnum,

XXI. Inscr. volg. *Ad amphoram*, et sic BbSTc.

XXI. Dum amphoram promit, quam cum Messalla in convivio sumpturus est, in magnificas vini laudes effunditur. (Carmen quando compositum sit, dici nequit.) — M. Valerius Messalla Corvinus, M. Messallae, c. a. 693 filius, natus a. u. c. 690. posteaquam una cum M. Cicerone, Marci oratoris filio, et Horatio poeta Athenis litteris et philosophiae operam dedit, in bello civili Brutum et Cassium secutus est. Post proelium Philippense partium reliquiae imperium ei detulerunt, quod renuit; proximis post annis ab Antonio stetit. Sed post Brundisinam pacem Octaviani partes amplexus est. Consul factus est a. u. c. 723. Aquitanis devictis et Oriente composito triumphum Aquitanicum egit a. u. c. 727. Postea quietus et in optimis studiis versatus domi consenuit; Augusto si non gratissimus (quippe liberi spiritus retinens), at honoratissimus. Mortuus est a. u. c. 757. Veterum oratorum quasi agmen cogit. Quintil. X 1, 113: *Messalla orator nitidus et candidus et quodam modo praeferens in dicendo nobilitatem suam, minor viribus* (Asinio Pollione). A. P. v. 371. Immortalem eum ad nostram aetatem reddidit imprimis amicitia, qua amplexus est Tibullum, qui cum aliis locis quanti eum faceret tum hoc (I 3, 55 sq.) declaravit:

Quod si fatales iam nunc explevimus annos,
fac lapis inscriptis stet super ossa notis:
'hic iacet immiti consumptus morte Tibullus,
Messallam terra dum sequiturque mari.'

1. *O nata*] «impleta». Refertur non ad amphoram ipsam, sed ad vinum in ea conditum. — *Manlio*] L. Manlio Torquato, L. Aurelio Cotta coss. a. u. c. 689. Cfr. epod. 13, 6: *Tu vina Torquato move consule pressa meo.* Nomina consulum, quibus coss. vina condita erant, amphoris adscribebantur vel tabella separata vel in amphoris ipsis expressa, ut est certe in operibus doliaribus s. figlinis. Cfr. c. II 3, 8. Marquardt, Res privat. Rom. pg. 446.

2. 3. *querellas*] spreti maxime amoris. — *geris*] «Cuiuscumque horum affectuum secundum diversos potorum animos veluti semen ac principium in te contines.» Chaeremonis est ap. Plutarch.: *οἶνος τοῖς τρόποις κεράννυται* bibentium. — *rixam*] non amantium, sed ipsorum inter se convivarum. Euenus fr. 2 Bgk.: *Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ μηδ' ἐλάχιστον· ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος ἢ μανίης.*

Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino iubente

5. *Quocumque lectum nomine* plerique codices et edit. paene omnes, etiam Kelleri 1. 3; defendit is in epileg. pg. 253; *numine* BR Lipsiensis cum perpaucis aliis, O. Keller ed. 2.; *Quocumque faetum numine* malebat Bentleius. -- V. 6—8 om. B.

Χαίρει κιρνάμενος δὲ τρισὶν Νύμφαισι τέταρτος· Τῆμος καὶ θαλάμοις ἐστὶν ἑτοιμότατος. Εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν ἔρωτας, βαπτίζει δ' ὕπνῳ γείτονι τοῦ θανάτου. — *insanos amores*] «cum convivae prope ebrii gloriantur de amoribus suis vel cum puellis compotationi adhibitis licentius colloquuntur.»

4. *facilem*] ut c. II 11, 8. Alibi et *levis somnos* (c. II 16, 15.) et *lenem s.* (c. III 1, 22.) vocat. — *pia*] quatenus gratum somnum adducit; adeoque hoc v. ad proxima unice refertur, ut recte Bentleius. Etenim neque simpliciter «innocens», (quomodo enim hoc, si rixas excitat?) neque «munifica, benigna», sed «mecum pietatis quodam nexu coniuncta, cum idem tibi sit annus natalicius» interpretandum arbitramur. Bentleius distingui iussit (vide etiam curas noviss.) *Seu facilem pia, testa, somnum,* quoniam *pia* sit, si *facilem somnum* attulerit, sin *querellas* aut *rixas, impia* potius. Kiessling *piam* appellari testam arbitratur, quod deo obediens religiose ac fideliter quod acceptum debeat (*nomen*) redditura atque solutura sit. *Testa* (v. c. I 20, 2. III 14, 20) fere idem quod *amphora* vel *cadus* (v. Marquardt, antiq. priv. Rom.[2] pg. 627.)

5. *Quocumque - nomine*] «Quodcumque tandem officium fato quodam tibi tributum est, ut excitares aliquando unum alterumve illorum affectuum, quos significavi, vel alios etiam» (progrediente sententia iam *querellas* et *rixas* missas facit, gratiora dumtaxat mente complexus); seu: «quemcumque ad effectum praestandum destinatum est Massicum (Campanum, Od. I 1, 19.), quod contines.» — Ad usum vv. *quocumque nomine* cfr. Varro RR. I 1, 6: *Item adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum, quo nomine* (quam ob causam) *rustica Vinalia instituta.* Nihil equidem difficultatis video, si iungamus, ut iubet vv. collocatio: *Quocumque nomine lectum,* id est, «pressum atque conditum», cum uvae proprie legantur; sic enim admodum poetice significat, iam eo tempore, quo conditum sit vinum, certam eius et quodammodo fatalem fuisse destinationem; contra languet illud: *quocumque nomine servas Massicum lectum.* O. Keller *quocumque nomine* idem esse volt, quod *quamcumque ob rem.* — *Lectum* utique est «conditum», non «electum». — Ceterum quod pauci codices praebent *numine,* ad hunc locum parum aptum videtur, atque eis etiam displicuit, qui aliquando in textum receperant.

6-8. *moveri*] «Tanta certe es bonitate, ut digna sis, quae hoc die fausto demovearis ex apotheca.» Ut epod. 13, 6: *Tu vina - move.* — *Dignus* autem cum infinit. posteriore tempore etiam in prosa or. iungitur. Seneca de Benef. I 1, 10: *dignus est decipi.* Quint. inst. X 1, 96 *Lyricorum Horatius fere solus*

Promere languidiora vina.

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negleget horridus:
Narratur et prisci Catonis

10. *negleget* vel *necleget* vel *negliget* codices plerique, prob. Keller, Kiessling, *neglegit* vel *negligit* ABb Leidensis, Lipsiensis cum paucis, prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller.

legi dignus. — *Descende*] ex horrei sive apothecae sive fumarii pariete, cui tamdiu acclinata fuisti. Similiter c. III 28, 7: *deripere horreo - - amphoram.* — *iubente Promere*] Sic iungendum, non: *Descende - - Promere*, «ut promas.» Recte enim Steiner: «Si *promere* cum imperativo *Descende* coniungi voluisset poeta, haud dubie scripsisset *languidius vinum*, non *languidiora vina*, cum una illa testa, quam alloquitur, plura vina continere aut promere non possit. At rectissime se habet plur. numerus cum v. *iubente* coniunctus: Descende, Corvino poscente vina languidiora, quale est istuc, quod tu mihi servas antiquissimum.» — *languidiora*] mitiora. Galen. XIV pg. 25 narrat de cella imperatoris quae Romae fuit: *ἔγωγέ τοι τῶν οἴνων τῶν Φαλερίνων ἑκάστου τὴν ἡλικίαν ἀναγιγνώσκων ἐπιγεγραμμένην τοῖς κεραμίοις εἰχόμην τῆς γεύσεως, ὅσοι πλειόνων ἐτῶν ἦσαν εἴκοσι προερχόμενος ἀπ᾽ αὐτῶν ἄχρι τῶν οὐδὲν ὑπόπικρον ἐχόντων.* Cf. c. III 16, 35.

9. 10. «*Socraticis - Sermonibus*, quales reperiuntur maxime apud Platonem et Xenophontem in Symposiis, adeo *madet*, penitus imbutus est, ut eorum ipsorum formam ac totum genus suis sermonibus referat, cum inter amicos versatur.» Plinius epist. III 12, 1: *sit expedita, sit parca* (cena); *Socraticis tantum sermonibus abundet;* etenim Horatii verba in proverbii prope consuetudinem venerant. *Madere* sine imagine est «abundare». Martial. I 39, 3: *Cecropiae madidus Latiaeque Minervae*, id est, «in utrisque litteris multum ac saepe versatus.» Idem VI 44, 1: *credis te - - solum multo permaduisse sale.* — *negleget*] «tum, cum apud me erit.» Longe aptius est quam praesens. Sic futurum vv. 21. et 23. — *horridus*] «nimis tristis ac morosus.» Resolve: «Non, propterea quod fortasse horridus sit, te negleget;» ut epist. I 7, 2: *mendax desideror.* epist. II 2, 195: *spargas tua prodigus.*

11. 12. *prisci Catonis*] Censorius h. l. unice aptus est; nam is propter nescio quam festivam morositatem atque multa et lepida *ἀποφθέγματα* personam gerebat apud Romanos posteriores mediam inter severitatem et iocum. Firmat hanc explicationem epist. II 2, 116: *vocabula - - priscis memorata Catonibus.* Quam Horatianam consuetudinem secuta etiam Sulpicia sat. v. 48: *prisci sententia dia Catonis:* imitata est enim sat. I 2, 32: *sententia dia Catonis.* Cfr. Plut. Cat. mai. 25. (De Uticensi alii acceperunt, quia Plut. Cat. min. 6: *προϊόντι τῷ χρόνῳ μάλιστα προσίετο πίνειν, ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διάγειν εἰς ὄρθρον.* Seneca de Tranquill. 1, 15: *Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum. - - Catoni ebrietas obiecta est.* Tum *prisci* explicant «severi», ut Catull. Epithal. 159. *prisci praecepta parentis.* Cic. pro Caelio 33:

Saepe mero caluisse virtus.

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro; tu sapientium
Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo;

12. *mero caluisse* codices omnes, *mero incaluisse* e Mario Victorino (Grammat. lat. ed. Keil vol. VI pg. 159) prob. Bentley. ('Horatio non ausim adscribere' Lachmannus ad Lucret. pg. 199.)

severe et graviter et prisce agere. Verg. Copae v. 34: *A pereat, cui sunt prisca supercilia!* Sed ut apta duobus aliis locis Catonis Uticensis est mentio (c. I 12, 35. II 1, 24.), ita inepta atque importuna esset h. l., ubi poeta leviter iocatur. Praeterea multo melius antiquae iam famae convenit v. *narratur*, quam Catoni minori, poetae ex parte saltem aequali. Cf. de hoc loco Lessing (Vademecum f. H. Lange) op. III. pg. 426—433 ed. Lachm.-Maltz., Niebuhr, Röm. Geschichte, ed. Isler, I pg. 308.) — *Virtus* autem *Catonis*, ut sat. II 1, 72: *Virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli.* — *caluisse*] *incaluisse* quod praebet Marius Victorinus, nimium est, quasi vero ante compotationem prorsus torpida fuisset virtus illa.

13. *tormentum*] H. l. non habet significationem explorandi, ut A. P. 434: *Reges dicuntur multis urgere culullis Et torquere mero, quem perspexisse laborant*, cet. et epist. I 18, 38: *Commissumque teges et vino tortus et ira.* Sed hoc volt: «ut vera tormenta reos confiteri cogunt delicta, sic vinum, quasi *lene*, gratum, *tormentum* excitat *ingenium plerumque* (persaepe) *durum* efficitque, ut longe facilius carmina festivosque sermones fundat.» «*Ingenio duro* esse dicitur seu poeta sive orator, qui arida et difficili vena est, qui non εὑρετικός, non pollens inventione et copia.» Bentley. Cf. c. I 18, 3 *Siccis omnia nam dura deus proposuit.* Silius XI 285: *Donec pulsa fames et Bacchi munera duram Laxarunt mentem.* — Non haec est oppositio: «duro ingenio, ut fiat mitius et mollius;» (vel, ut Porphyrion: «vinum extorquet animi gravitatem») sed: «ut liberiore impetu vim suam expromat.» Omnino est Bacchylidis γλυκεῖ' ἀνάγκα (vid. ad v. 18—20.) — De machina militari noli cum aliis explicare, quae non excitat, sed volnerat, affligit, occidit. Cave item iungas *admoves plerumque*, «non tamen semper»; quae sententia admodum frigeret. (Mira h. l. est cod. Franeq. ceteroqui perboni perversitas praebentis *amoves* cum gloss *removes.*) — Ad totum locum cfr. Callimachum Ep. 10: *Μικρή τις, Διόνυσε, καλὰ πρήσσοντι ποιητῇ Ῥῆσις· ὁ μὲν 'νικῶ' φησὶ τὸ μακρότατον· Ὧι δὲ σὺ μὴ πνεύσῃς ἐνδέξιος, ἤν τις ἔρηται 'Πῶς ἔβαλες'; φησί, σκληρὰ τὰ γιγνόμενα κτλ.*

14—16. *sapientium*] Vinum efficit, ut etiam ii, qui secreta quaedam consilia semper agitare putantur, longe apertiores fiant atque ad iocandum ipsi quoque progressi multa patefaciant. Non tam de philosophis cogitandum, qui ἐσωτερικὰ δόγματα ad mensam, ubi sane nemo iis aures praebeat, facunde exponant, sed de iis potius,

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Virisque et addis cornua pauperi
Post te neque iratos trementi
Regum apices neque militum arma.

qui in vita quotidiana seriis plerumque ac gravibus cogitationibus occupati videntur. Sic Diphilus apud Athen. II 2: (*Διόνυσε,*) *Τὸν τὰς ὀφοῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν.* — *iocoso - Lyaeo*] Videtur dativus potius quam ablat. vel absol. (inter vina) vel instrum. (per vinum.) — *Iocosus* autem vocatur, quia ad iocos provocat tum maxime, cum praeter exspectationem compotantium arcana illa consilia in lucem protrahuntur. — *retegis*] Aeschyl. fr. 288 Dind.: *Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ᾽, οἶνος δὲ νοῦ.*

18—20. *cornua*] quae Fluviis et Libero patri ipsi tribuuntur, virium atque confidentiae *σύμβολον.* Apposite Ovid. A. A. I 239: (inter vina) *Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit;* et Am. III 11, 6: *Venerunt capiti cornua sera meo.* Ceterum imago est etiam orientalis. Samuel I 2, 1: *ὑψώθη κέρας μου ἐν θεῷ,* quod Lucas 1, 69. imitatus est. Iunge autem *Virisque et cornua addis;* metaphoram enim *τῷ κυρίῳ* iunxit. Languet volgaris interpretatio: «spem virisque reddis anxiis.» — *Post te*] epotam. — *apices*] c. I 34, 14. de regis Parthorum insigni, tiara cum acumine. Curtius III 3, 19: *Cidarim Persae vocabant regium capitis insigne: hoc caerulea fascia albo distincta circumibat.* In prosa orat. «diademata»; sine figura: «maiestatem et potentiam.» — *Iratos* autem *apices* pro «iratorum regum apicibus», ut Propert. II 20, 8: *Niobe - - Sollicito lacrimas defluit* (vulgo Scaligero auctore *depluit*) *a Sipylo.* Cfr. de hac, quam dicunt, enallage Axtium ad Vestrit. Spur. p. 44. — Similes loci de vini virtutibus: c. I 18. Pind. frgm. 203 Bgk.: *Ἀνίκ᾽ ἀνθρώπων καματώδεες οἴχονται μέριμναι Στηθέων ἔξω, πελάγει δ᾽ ἐν πολυχρύσοιο πλούτου Πάντες ἴσα νέομεν ψευδῆ πρὸς ἀκτάν· Ὃς μὲν ἀχρήμων, ἀφνεὸς τότε, τοὶ δ᾽ αὖ πλουτέοντες - - ἀέξονται φρένας ἀμπελίνοις τόξοις δαμέντες.* Bacchylides fr. 27 Bgk.: *Γλυκεῖ᾽ ἀνάγκα Σευομένα κυλίκων θάλπησι θυμόν, Κύπριδος δ᾽ ἐλπὶς διαιθύσσει φρένας Ἀμμιγνυμένα Διονυσίοισι δώροις, Ἀνδράσι δ᾽ ὑψοτάτω πέμπει μερίμνας· Αὐτίχ᾽ ὁ μὲν πόλεων κρήδεμνα λύει, Πᾶσι δ᾽ ἀνθρώποις μοναρχήσειν δοκεῖ· Χρυσῷ δ᾽ ἐλέφαντί τε μαρμαίροισιν οἶκοι, Πυροφόροι δὲ κατ᾽ αἰγλάεντα [καρπὸν] Νῆες ἄγουσιν ἀπ᾽ Αἰγύπτου μέγιστον Πλοῦτον· ὣς πίνοντος ὁρμαίνει κέαρ.* Aristoph. Eq. 91: *Οἴνου γὰρ εὕροις ἄν τι πρακτικώτερον; Ὁρᾷς; ὅταν πίνωσιν ἄνθρωποι, τότε Πλουτοῦσι, διαπράττουσι, νικῶσιν δίκας, Εὐδαιμονοῦσιν, ὠφελοῦσι τοὺς φίλους.* Poeta Cypr. ap. Athen. II p. 35 b: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.* Diphilus loco supra (ad v. 14—16.) allato: *Διόνυσε - - -, ὃς τὸν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιεῖς μόνος, τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν, τόν τ᾽ ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασεῖν.* Plato de leg. I p. 649. A. Ovid. A. A. I 237: *Vina parant animos faciuntque caloribus aptos: Cura fugit multo diluiturque mero. Tunc veniunt risus: tunc pauper cornua sumit: Tunc dolor et curae rugaque frontis abit. Tunc aperit mentes aevo rarissima nostro Simplicitas, artes excutiente deo.*

21. 22. *si laeta*] atque ideo propitia. — *Venus*] Talibus enim conviviis inter amicos intimos cele-

Te Liber et, si laeta aderit, Venus
Segnesque nodum solvere Gratiae
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

24 *fugit* T.

bratis faciles amicae adhibebantur, ut est aliquotiens apud Horatium. — *Segnesque nodum solvere*] «numquam solventes.» Eurip. Hippol. 1147: *συζυγίαι Χάριτες.* Seneca de Benefic. I 3: *Num dicam, quare tres Gratiae et quare sorores sint et quare manibus implexis? - - - Quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus?* Alii nodo ad zonam relato explicant «decentes.» (c. I 4, 6.) At vid. c. I 30, 5. III 19, 17. (Eadem constructione Verg. Aen. XI 736: *At non - - segnes - - Exspectare dapes.)* Gratias iunctis manibus incedentes vide in Ara Borghesiana Visconti *Monum. Gabini Agg. a. b. c.* Müller *Denkm.* T. XIII. 43. — *Gratiae*] sine imagine: «iucundi ac lepidi sermones a quavis altercatione remoti, ut decet homines omni vita atque victu excultos atque expolitos.»

23. *Vivae*] «ardentes», ut alio tropo c. III 8, 14 *vigiles lucernas* dixit. — *Te - - producent*] proprie convivium, «cui tu, amphora, vinum ministras.» Sat. I 5, 70: *cenam producimus illam,* hic *vinum,* cuius ope illud maxime perficitur. Iam vero conviviorum numina, Liber, Venus, Gratiae, hoc cum Messalla celebrandum protendent usque ad primam lucem nec umquam exstinguentur lucernae, quae ipsae admodum poetice numinibus illis hilarem compotationem producentibus sociantur. Propert. IV 6, 85: *Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec Iniciat radios in mea vina dies.*

CARMEN XXII.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantis utero puellas
Ter vocata audis adimisque leto,
    Diva triformis,

Inminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos
Verris obliquum meditantis ictum
    Sanguine donem.

XXII. Inscr. volg. *Ad Dianam.* — *Ad Dianam luciferam* BSTc. — *In Dianam* b. — V. 5—8 om. B.

XXII. Inscriptio tabulae, qua Dianae consecratur pinus Italica pulcherrima, imminens Sabino, arbor poetae cara, anniversariumque sacrificium vovetur. Quam ob causam vel ob quod deae beneficium reticet, probabiliter, quia aliam nullam habebat nisi eam, ut componeret inscriptionem sub illa ipsa pinu tabulae marmoreae incidendam, qua locus amoenus ornaretur.

1. 2. *Montium*] c. I 21, 5. Callim. Cer. 18. Diana Iovem precatur: *Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα· - - Οὔρεσιν οἰκήσω.* Catullus 34, 9 sqq.: *Montium domina silvarumque virentium - tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis, tu potens Trivia et notho es dicta lumine Luna.* — *puellas*] ut c. III 14, 10. de nuptis.

3. *Ter vocata*] «Ex sacrorum ritu ter (c. I 28, 36. epist. I 1, 37.), ut adsis partui eumque leves, advocata.» Cfr. Carm. saec. 13 sq. Diana hic eadem cum *Εἰλειθυίᾳ*, ut in Leonidae Tar. Ep. 3. (Anth. Pal. I. p. 249.) Atthis votum ei solvit: *Ἐκ τόκου, ὦ Λητωΐ, βαρυνομένης ὅτι νηδὺν Ζωὸν ἀπ᾽ ὠδίνων λύσαο τῆσδε βρέφος.* Sic in Orphicis *Ἄρτεμις Εἰλείθυια.* Romanis tamen frequentius Iuno Lucina. Dionys. Halic. IV 12: *Εἰλείθυιαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον.*

4. *Diva triformis*] in caelo Luna, in terra Diana, apud inferos Hecate. Hesiod. Theogon. 411—522. Verg. Aen. IV 511: *Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.* Eius imago *Archaeol. Zeit.* I. p. 132. Cf. Roscher, lexicon mythol. I pg. 1010.

5. 6. *villae*] meae in Sabinis. — *pinus*] alibi Cybelae sacra (Ovid. Met. X 104.), h. l. Dianae, ut Prop. II 19, 19. — *per exactos - - annos*] «confectos; quotannis.» c. III 18, 5: *pleno - - anno.* — *laetus*] ut est in formulis Inscriptionum votivarum: *V. S. L. M. (Votum solvit libens merito.)*

7. *obliquum*] ex huius animalis natura. Hom. Iliad. *M* 148: apri duo *δοχμὼ ἀΐσσοντε.* Odyss. *τ* 450: aper *πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς ὀδόντι Λικριφὶς ἀΐξας.* Ovid. Met. VIII 343: (aper) *obliquo latrantes dissipat ictu.* Her. 4, 104: *obliquo dente timendus aper.* — *meditantis*] Verrem anniculum significat, qui eiusmodi ictus iamiam *meditatur*, destinat, nondum tamen infigit. Cfr. c. III 13, 4. c. IV 2, 54.

CARMEN XXIII.

Caelo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle,
Si ture placaris et horna

XXIII. Inscr. volg. *Ad Phidylen.* — *Ad Phidylen rusticam* BST. — *Phillidae* (sic) bc. — 2. *Phidyli* malebat Bentleius.

XXIII. Fingit virginem rusticam, Sabinam, puto, *miram decore pio* (Stat. Theb. I 572.) atque ex intima animi sententia Lares veneraturam fertilitatemque agro a se culto precaturam nihilominus queri, quod exigua dumtaxat dona illis offerre sibi concessum sit. Hanc consolatur affirmans, omnia in puro sacrificantis animo sita esse, nequaquam in victimarum pretio ac numero. De Horatii vilica quo minus explicemus, obstat imprimis, quod Phidyle arbitrio suo, non domini iussu, rem divinam factura est. Contra Cato R. R. 143: Vilica *rem divinam ne faciat neve mandet, qui pro ea faciat, iniussu domini aut dominae. Scito dominum pro tota familia rem divinam facere.* (Tempus compositionis prorsus incertum est).

1. *supinas*] Solitus adorantium gestus iam apud Homerum. Iliad. *H* 177: *Λαοὶ δ' ἠρήσαντο, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον.* Aesch. S. adv. Th. 172: *χειροτόνους λιτάς.* Lucret. V 1200; Verg. Aen. IV 205: *Multa Iovem manibus supplex orasse supinis.* Pseudotib. III 4, 64: *Tu modo cum multa brachia tende prece.* Sic etiam supplices. Aeschyl. Prom. 1005: *Γυναικομίμοις ὑπτιάσμασιν χερῶν.* Petron. 17: *Protendo - ad genua vestra supinas manus.* Adorandi autem morem sic describit Minucius Felix 2: *Caecilius simulacro Serapidis denotato, ut volgus superstitiosum solet, manum ori admovens, osculum labiis pressit.* Mulieres sic manibus supinis deos adorantes v. *Pitture d' Ercolano* IV. T. 13. Visconti *Mon. Borgh.* Fasc. I. T. 6.

2. *Nascente Luna*] «Solent enim rusticae mulieres in initio primae Lunae ad caelum effundere preces.» Schol. Cfr. ad c. III 19, 9. — *Phidyle*] Hanc formam a *Φειδίλος, η,* (*φείδεσθαι,*) parem adiectivo *ἡδύλος, η,* defendit contra Bentlei suspicionem *Phidyli* Bastius Epist. crit. p. 245. *Φείδυλλα* nomen est feminae Atheniensis in Boeckhii Inscr. 153. Graecum autem nomen poeticum atque aptissimum rusticae suo iure tribuit virgini Italicae.

3. 4. *ture*] (De scriptura huius nominis vide ad c. I 19, 14.) Cato R. R. 134: *Priusquam messim facies, porcam praecidaneam hoc modo fieri oportet: Cereri [porca praecidanea] porco femina, priusquam hasce fruges condas, - - ture, vino Iano, Iovi, Iunoni praefato.* Tib. I 3, 34: *menstrua tura Lari.* Plaut. Aulul. Prol. 23: *Huic* (Euclioni) *filia una est: ea mihi* (Lari) *cottidie Aut ture aut vino aut aliqui semper supplicat, Dat mihi coronas.* — *horna Fruge*] «spicis hornotinis, huius anni.»

Fruge Laris avidaque porca.

Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis nec sterilem seges
Robiginem aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Nam quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices

7. *Robiginem* AMR Blandinii, ceteri *Rubiginem.* — 8. *Pomiferi-anni* malebat Markland.

Forma *hornus* poetarum est. Cfr. Pompei Comm. A. D. (Gram. lat. ed. Keil vol. V pg. 242). Spicae autem hic potius significantur quam mola salsa. — *porca*] Porcam dixit *quia in omnibus sacris feminini generis plus valent victimae.* Servius ad Verg. Aeneid. VIII 641.

5. 6. *pestilentem-Africum*] *Scirocco.* Cf. c. I 3, 12. *Noxium* Austrum dicit Plin. n. h. II 126. — *Fecunda*] Raro reperitur de arboribus pro «fertilis, ferax.» Cic. Orat. 48: *Segetes fecundae atque uberes.* — *sterilem*] «quae efficit sterilitatem.» Verg. Ge. I 150: *ut mala culmos Esset robigo.*

7. *Robiginem*] Sic optimi codices Horatii, Vergilii (Georg. I 151. 495. II 220) aliorumque. Probus pg. 199, 5 K. '*robigo* non *rubigo*'. Wagner ad Verg. Ge. I 151: «*robigo* meliores scribunt, et *robigo* bis in Fastis Praenestinis.» Est etiam dea Robigo. Ovid. Fast. IV 907: *Flàmen in antiquae lucum Robiginis ibat, Exta canis flammis, exta daturus ovis.* 911: *Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis.* 923: *Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum;* ex quo versu simul apparet vanam esse distinctionem inter *robiginem* frumenti *et rubiginem* ferri. Colum. X 342: *Hinc mala Robigo virides ne torreat herbas, Sanguine lactentis catuli placatur et extis.* Ab aliis *uredo*, ab aliis *carbunculus* appellabatur. Plin. n. h. XVIII 275. — *dulces alumni*] vituli, haedi, agni tenelli; ut c. III 18, 4. Male olim de vernulis explicabant; nam tales certe vix habebat ficta haec rustica, coloni filia. Atque omnino greges praeterire non poterat poeta.

8. *Pomifero - - anno*] autumno. Sic epod. 2, 29: *annus hibernus Iovis;* Verg. Aen. VI 311: *frigidus annus;* Stat. Theb. IV 1: *horrens annus*, hiems. Marklandi coni. *pomiferi - - anni* pedestrem orationem substituit poeticae. — *grave tempus*] Etiam in prosa orat. pro pestilenti. Liv. III 6: *grave tempus, et forte annus pestilens.* Sat. II 16, 18: *plumbeus Auster Autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.* Iuvenal. 4, 56: *iam letifero cedente pruinis Autumno.* Cf. ad c. II 14, 15.

9-12. *nivali-Algido*] monte Latii; *gelidum* vocat c. I 21, 6., *nigrae feracem frondis* c. IV 4, 58. In eo ac prope Albam Longam erant pascua victimarum, quae collegii pontificum propria erant ac magnam partem reditus eorum efficiebant. Verg. Ge. II 146. memorat victimas ad Clitumnum pastas, Ovid. Fast. I 84. eas, *Quas aluit campis herba Falisca suis.* — *Devota*] «iamiam aris destinata.» —

Aut crescit Albanis in herbis
Victima pontificum securis

Cervice tinguet: te nihil attinet
Temptare multa caede bidentium
Parvos coronantem marino
Rore deos fragilique myrto.

Inmunis aram si tetigit manus,

12. *securis* (vel *secures*) AOMRTcγφψ paucique alii Parisini, ed. plerique, in his O. Keller, L. Müller; *securim* S, Graevianus, Vossianus prob. Bentley, Haupt, Vahlen, Kiessling.

— *pontificum securis*] id est, hanc vel illam *securim*, unde orta est haec ipsa paucorum cod. lectio. Pontifices autem poparum ad hoc utebantur ministerio.

13. 14. *Cervice*] «sanguine ex cervice ebulliente.» Verg. Ge. III 492: *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.* De numero singulari cf. ad c. III 1, 18. — *te nihil attinet*] «minime opus est, οὐδὲν προσήκει.» — *Temptare*] ut alibi *fatigare, lacessere deos.* (c. II 18, 12.) «Nihil», inquit, «opus est, ut multis victimis deorum pacem ac favorem tibi conciliare studeas, dummodo, ut facis, parvos tuos Lares corones rore marino, frutice bene olente.» Duplex autem et implicata est constructio *temptare deos* et *coronantem deos.* — *bidentium*] in sermone pontificum et apud poetas «oves bimae.» Festus: «*Ambidens* sive *bidens* ovis appellabatur, quae superioribus et inferioribus est dentibus.» Cfr. Gell. XVI 6.

15. 16. *Parvos coronantem - - deos*] Ovid. Fast. V 130. de Laribus praestitibus: *signaque parva deum.* Iuven. 9, 137: *O parvi nostrique Lares, quos ture minuto Aut farre et tenui soleo exorare corona.* Cato R. R. 143: Vilica *kalendis, idibus, nonis, festus dies cum erit, coronam in focum indat; per eosdemque dies Lari familiari pro copia supplicet.* Hic eadem facit virgo rustica ingenua. (In Felicissimi epitaphio (Rouard *Inscriptions en vers du musée d'Aix.* Aix 1839. p. 16:) *comes his fui - qui - tempore veris Floribus intextis refovent simulacra deorum.)* — *fragili*] non «flexili», sed «cuius ramuli facile franguntur.» Conf. Eurip. El. 778: τερείνης μυρσίνης - πλόκους.

17. *Inmunis* est liber a *munere*, tributo cet.: qui nihil praestare debet. H. l. *inmunis manus* est eius, qui sacrificat, non ideo quod noxam aliquam expiare debeat deorumque iram placare, sed quia grato pioque animo deorum maiestatem veneratur, vel, ut h. l. significari videtur, inmeritas calamitates a se suisque deprecari conatur; fere idem quod *sceleris pura,* ἁγνή. Ovid. Her. 14, 8: *Non piget immunes caedis habere manus.* Vell. II 7: *immunis delictorum paternorum.* Nimirum ut talia vocabula relativa interdum ponuntur omisso τῷ πρός τί, velut *plenus* (Sat. II 2, 43.), *avidus* (c. I 28, 18.), et ipsum v. *inmunis* omisso «a laboribus ac certaminibus» apud Sen. Herc. fur. 216: *numquid immunis fuit Infantis* (Herculis)

Non sumptuosa blandior hostia
Mollivit aversos Penatis

19. *Mollivit* MRSTγ, unus Blandinius (fort. antiquissimus), Maldeg. et Mart. Cruquii, Lipsiensis; *mollibit* AObcφψ Leidensis, Graevianus, Vossianus; *Mollirit* Cuningham e cod. Gogav. paucique alii.

aetas?: sic hoc quoque loco genitivum vel ablativum omisit Horatius, nimis certus lectorum neminem dubitaturum de significatione, quae alia esse nequit quam «innocens, insons.» (C. Lehrs hunc usum voc. *inmunis* improbans coniecit *insontis.*) — Opponitur *πονηρὰ χείρ.* Eurip. Ion 1315: *οὐδὲ γὰρ ψαύειν καλὸν Θεῶν πονηρὰν χεῖρα.* — *si tetigit*] tus et molam salsam offerens; *ἀορίστως*, perpetui temporis significatione, quam non agnoscentes *mollivit* mutarunt in *mollirit*, alii peius etiam in *mollibit.* Confer a. p. 413 *multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit;* c. III 29, 16 *mundae pauperum cenae Sollicitam explicuere frontem.* Confer ad c. I 34, 16.

18—20. *Non sumptuosa*] Veram constructionem hanc existimo: «*Inmunis manus mollivit aversos Penatis farre pio et mica salis*, *non blandior* (futura oblatâ) *sumptuosa hostia* (ablat.)»; et recte iam Lambinus explanavit: «nihilo gratior iis futura per sumptuosam hostiam.» Alias proposuerunt has: 1) «*Non mollivit blandior* (blandius) *aversos Penatis hostia sumptuosa* (ablat.) quam *farre pio.*» 2) «*Si manus inmunis* (innoxia) *aram tetigit, hostia sumptuosa* (nominat.) *non* magis *mollivit aversos Penatis, quam far pium;*» vel ut Bentleius similiter: *Esto, ut vacua manus aram tetigerit: sumptuosa hostia* (nominat.) *non mollivit Penatis blandior farre pio;* 3) «*Si manus inmunis* a sceleribus *tetigit aram sumptuosa hostia* (ablat.), *ea manus non mollivit aversos Penatis blandior pio farre.*» (Schol. Cruq.) Qui *sumptuosa - - hostia* nominativos esse contendunt, syllabae *sa* productionem defendunt c. III 5, 17: *Si non periret inmiserabilis,* sed numquam Horatius breves syllabas in vocalem exeuntes produxit: proleg. pg. LIV sq. — Ad sententiam cfr. Soph. OC 498: *ἀρκεῖν γὰρ οἶμαι κἀντὶ μυρίων μίαν ψυχὴν τάδ' ἐκτίνουσαν, ἢν εὔνους παρῇ.* Eurip. fr. 940 N.: *εὖ ἴσθ', ὅταν τις εὐσεβῶν θύῃ θεοῖς, κἂν μικρὰ θύῃ, τυγχάνει σωτηρίας.* Anaximenes Rhet. II pg. 180, 20: *οὐκ εἰκὸς τοὺς θεοὺς χαίρειν ταῖς δαπάναις τῶν θυομένων, ἀλλὰ τῇ εὐσεβείᾳ τῶν θυόντων.* Dio Chrys. Or. 13 (vol. I pg. 251 ed. Dindorf): *ὅσῳ ἂν εὐσεβέστεροι καὶ ὁσιώτεροι γένησθε, τοσούτῳ ἐλάττων ἔσται παρ' ὑμῖν ὁ λιβανωτὸς καὶ τὰ θυμιάματα καὶ θύσετε ἐλάττους θυσίας καὶ ἀπ' ἐλάττονος δαπάνης.* Minucius Felix 32: *Est litabilis hostia bonus animus et pura mens et sincera sententia.* Demophilus in Orellii Opuscc. sentent. I. p. 38: *Δῶρα καὶ θυσίαι θεὸν οὐ τιμῶσιν, ἀναθήματα θεὸν οὐ κοσμεῖ, ἀλλὰ τὸ ἔνθεον φρόνημα διαρκῶς συνάπτει θεῷ· χωρεῖν γὰρ ἀνάγκη τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ὅμοιον.* — *aversos*] «Dii implorati, ut opem ferant, vel audiunt, voltum ad vota vertentes (Propert. III 3, 10: *versos ad pia vota deos.*), vel non audiunt, voltum auresque avertentes (epod. 10, 18: *Preces - aversum ad Iovem.*); hactenus etiam *adversi*, irati, non propitii, alibi recte dicuntur.» Huschke ad Tib. pag. 457. (Ovid. Trist. I 3, 45: *Multaque in adversos effudit verba Penates,* ubi Heinsius ex coni. *aversos.*)

Farre pio et saliente mica.

20\. *Farre* cet.] Est *περίφρασις* molae salsae, quae placuit imitatoribus. Pseudotib. III 4, 10: *omina noctis Farre pio placant et saliente sale.* Plinius n. h. praefat.: *Mola salsa litant, qui non habent tura.* — *saliente mica*] «dissiliente atque crepitante, cum in ignem conicitur.» Ovid. Fast. II 536: *Et sparsae fruges parcaque mica salis.* IV 409: *Farra deae micaeque licet salientis honorem Detis.* — Ceterum quod Guyetus, Peerlcampius, Meinekius, Lehrsius hanc ultimam huius carminis stropham damnaverunt, recte L. Müller affert Senecae fragm., quod ap. Lactantium VI 25 est: '*voltisne deum cogitare non immolationibus et sanguine multo colendum — sed mente pura, bono honestoque proposito*'. Totius enim strophae sententiam huic carmini aptissimam, quamquam apud Iudaeos magis et Christianos fuisset pervolgata, quam apud paganos, tamen ne ab Horatii quidem temporibus abhorrere.

CARMEN XXIV.

Intactis opulentior
  Thesauris Arabum et divitis Indiae
Caementis licet occupes

XXIV. Inscr. volg. *In avaros.* — *Ad divites avaros* codices multi.

XXIV. Exspectans fore, ut Caesar finitis bellis civilibus in morum emendationem ante omnia incumbat, poeta, quam corrupti sint, demonstrat et remediis etiam violentis pristinam simplicitatem restituendam esse censet. Ut huius libri c. 1. 2. 3., est ex iis carminibus, quibus cives suos ad avitam morum innocentiam atque integritatem revocare studet. Totius carminis summa inest in his, v. 35 sq.: *quid leges sine moribus vanae proficiunt?* Ut Tacitus Germ. 19 patriam suam respiciens de Germanis praedicat: *plus ibi boni mores valent, quam alibi bonae leges*: ita Horatius Scytharum vitam cultumque suis civibus imitanda proponit. Videtur igitur hoc carmen eo anno compositum esse, quo Octavianus cum censor esset (726 u. c.) mores emendare coepit legibus ferendis, de qua re ipse in Mon. Ancyr. II 12—14 *Legibus novis latis complura exempla maiorum exolentia iam ex nostro usu reduxi et ipse multarum rerum exempla imitanda posteris tradidi.* Vid. etiam Sueton. Octav. 34. 89.

1. *Intactis*] «integris, nondum in Romanorum potestatem redactis.» c. I 29, 1: *beatis - Arabum - gazis.* Prop. II 10, 15: *India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intactae te tremit Arabiae.*

3. 4. *Caementis*] Cfr. c. III 1, 35. — *terrenum - publicum*] Codices omnes habent *Tyrrenum* vel *Tirrenum,* correxit Lachmannus, quam emendationem ingeniosam recipiendam esse censuimus. Nam quod volgo legitur *Tyrrhenum-Apulicum* (Orelli, Eckstein, O. Keller in ed. 2. 3) ferendum non est, non quo metrum violetur (v. ad c. III 4, 10), sed quod ad Apuliae oram vel ad Hadriam vix quisquam caementis dimissis (c. III 1, 35) villas aedificare voluit; accedit quod *publicum* optimorum codicum auctoritate nititur: *mari* recte opponitur *terrenum.* Porphyrion: 'invehitur in luxuriam omnia profanantem et aedificiis novis non terram tantum, verum etiam maria occupantem.'

5—8. *Si* cet.] «Ubi tamen, ut fert rerum natura, Necessitas aliquando modum ponit inceptis tuis superbis, tuque id sentis, et metu dolorum mortisque propinquae torquebere frustraque mortem effugere studebis cet.» — *figit*] Ultima syllaba producitur caesura et arsi; vide proleg. pg. LIV. Supervacanea igitur est audax illa transpositio, quam suadet Axtius ad Vestritium Spur. p. 112: *Si summis adamantinos Figit verticibus.* Ceterum dictatoris fuisse constat *clavum figere,* ut rem publicam pestilentiae tamquam laqueis expediret, et in sepulcris clavi trabales inventi sunt. Plin. n. h. XXVIII 63: *clavum ferreum defigere, in quo*

Terrenum omne tuis et mare publicum,
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira Necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythae,

4. *Terrenum-publicum* Lachmannus ad Lucret. pg. 38 prob. Haupt, Vahlen, L. Müller, O. Keller in ed. 1. (a. 1864), Kiessling. Lehrs coniecit: *Tyrrhenum omne tuis et mare linteis. Tyrrhenum* codices omnes. *publicum* RTγ Lipsiensis cum Parisino 10310 (Kelleri π), duo Blandinii, in quibus antiquissimus cum hac adnotatione: 'id est late patens'; *ponticum* ABObc Leidensis, *Apulicum* Graevianus, Vossianus, Monacensis, φψ paucique alii prob. Bentley, Orelli, O. Keller ed. 2. 3. — 5. *Si* codices, *Sic* malebat Bentley. — *figit* cod. plerique, *figet* Acronis lemma, prob. Lehrs. — 6. *dira* codices, Bentley malebat *dura*.

loco primum caput fixerit corruens morbo comitiali, absolutorium eius mali dicitur. — *adamantinos - - clavos*] Semper cogitandum de prima notione v. *ἀδάμας*, «ferrum indomitum, durissimum.» Plat. Reip. X p. 616: *Ἀνάγκης ἄτρακτον, - - οὗ τὴν - ἠλακάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος κτλ.* Pind. Pyth. 4, 71: *Τίς δὲ κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις;* Idem fr. 191 Bgk.: *Ταρτάρου πυθμὴν πιέζει σ' ἀφανέος σφυρηλάτοις ἀνάγκαις.* Anonymus in Sophocl. fr. 604. Dind.: *Περιώσι' ἄφυκτά τε μήδεα παντοδαπᾶν βουλᾶν ἀδαμαντίναις ὑφαίνεται κερκίσιν Αἶσα.* Oraculum Pythiae apud Herod. VII 141: *Σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω ἀδάμαντι πελάσσας.* — *dira*] Sic *dirum omen* item Val. Max. II 6, 10. — Totam imaginem egregie illustrat speculum Oddianum apud Vermigliolium (*Iscriz. Perugine* T. I. pag. 43. Ed. pr. cf. supra pag. 195); unde rite colligitur simile aliquod artis opus vel etiam locum poetae Graeci eandem imaginem praebentem Horatii animo obversatum esse. Illud tamen probabilius; nam vel speculum illud horribilis nescio quid habet sublimitatis. — *Summis verticibus* explica de verticibus, fastigiis, *ἀετώμασιν* aedium (ut apud Martial. VIII 36, 7: *Aethera sic intrat, nitidis ut conditus astris Inferiore tonet nube serenus apex.* et v. 11: Caesaris domus *vertice sidera pulsat.*), non cum aliis de capitibus humanis, quorum mirum *ἐπίθετον* esset *summis* atque tota imago foedissima, neque vero Bentlei et Axtii (ad Vestritium Spur. p. 90.) interpretationem probare possum: «*Vertices* dixit capita clavorum, quos Necessitas *totos* infigit. *Summis verticibus* enim est dativus, id est, usque ad capita»; at res nunc clara est ex speculo illo Etrusco. — Tota autem imago sic informanda: «Dum homo ille locuples assidue moles iacit aedesque exstruit, necopinato supervenit *Εἱμαρμένη*, *Ἀνάγκη*, clavosque suos, quibus nihil resistere potest, in aedium

Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt et rigidi Getae,
Inmetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt
Nec cultura placet longior annua
Defunctumque laboribus

culmine figit, domino veluti acclamans: Hucusque nec ultra; adest iam tibi terminus fatalis!» — *mortis laqueis*] Imago est etiam poesis orientalis. Psalm. 18, 5 *Circumcinxerant me funes inferorum, laquei mortis anteverterant me.* Proverb. 21, 6: *Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est et impingetur ad laqueos mortis,* inextricabiles retium eius nexus. (De Indorum Yamo, qui hominibus morti addictis laqueos inicit cf. Hoefer, *Ind. Ged.* II. p. 106.)

9. 10. *Campestres*] Iam corruptae suorum popularium vitae opponit innocentissimos Scytharum Getarumque mores, qui locus erat communis etiam apud sophistas. Dio Chrysost. Or. 69. vol. II pg. 236 Dind.: *Σκύθαι γοῦν οὐδὲν κωλύονται οἱ νομάδες μήτε οἰκίας ἔχοντες μήτε γῆν σπείροντες ἢ φυτεύοντες δικαίως καὶ κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι.* Horum Scytharum mores probos atque simplices optime describunt Hippocrates de aere cet. I. Kühn p. 556. et Scymnus Chius v. 853, ubi inter alia eos vocat *ἔθνη εὐσεβῆ πάνυ, Ὡς οὐδὲ εἷς ἔμψυχον ἀδικήσαι ποτ' ἄν.* Strabo VII p. 464. C. *campestres* «semper in campis degentes, *νομάδες.*» — *melius*] Iliad. *N* 5. de iisdem populis: *ἀγαυῶν Ἱππημολγῶν Γλακτοφάγων Ἀβίων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων.* — *plaustra*] *ἁμαξόβιοι, ἁμάξοικοι.* Aeschyl. Prom. 709: *Σκύθας δ' ἀφίξει νομάδας, οἳ πλεκτὰς στέγας Πεδάρσιοι ναίουσ' ἐπ' εὐκύκλοις ὄχοις.* Pindarus fr. 82 Bgk. his *Νομάδεσσι* tribuit *ἁμαξοφόρητον οἶκον.* Sallust. hist. 51 D. 47 K.: *Scythae Nomades, quibus plaustra sedes sunt.* Seneca Herc. fur. v. 535: Hercules *Intravit Scythiae multivagas domos Et gentes patriis sedibus hospitas.* Silius III 291: Scythis *migrare per arva Mos atque errantes circumvectare Penates.* De duobus illis Scythiae populis, quos Herodotus IV 18. *Σκύθας ἀροτῆρας* et *Σκύθας γεωργοὺς* vocat, hic non loquitur; quae enim mox de agri cultura affert, ad solos Getas pertinent: verum sunt iidem, quos *profugos* appellat c. I 35, 9. et c. IV 14, 42. — *rite*] «ex vetere huius gentis more.»

11—16. *rigidi*] «simplices ac severi,» ut Sabini *rigidi* epist. II 1, 25. Alii minus recte ad gelidam eorum regionem referunt. — *Getae*] Thraciae populus, Dacis (quibuscum cognatio quaedam eis fuisse videtur) vicini et ultra hos Orientem versus habitantes ad Danuvium et Pontum Euxinum. — *Inmetata*] nunc *ἅπαξ λεγόμενον*, «non metata, nulla decempeda dimensa et inter singulos divisa.» Cfr. Verg. Ge. I 126. — *liberas Fruges et Cererem*] «Cereris fruges libere maturescentes; non certi alicuius domini, sed totius populi communes.» — *Nec cultura*] Caesar B. G. IV 1: *Suebi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula milia armatorum bellandi causa ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manserunt, se atque illos alunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent. Sic neque agri cultura nec ratio atque usus belli in-

Aequali recreat sorte vicarius.

Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Coniunx nec nitido fidit adultero.

Dos est magna parentium
Virtus et metuens alterius viri

termittitur. Sed privati ac separati agri apud eos nihil est; neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet. ibid. VI 22 *neque quisquam* (Germanorum) *agri modum certum aut fines habet proprios.* Cfr. Taciti Germ. 26: *arva per annos mutant.* — *recreat*] «otium huic praebet *aequali sorte* laboris ille, qui in eius vicem succedit.» Artius iungenda vv. *vicarius aequali sorte,* «aequalem sortem suscipiens.» Noli vero explicare cum Boettigero: «quem, ubi annus suus praeteriit, aequa rursus sors quiescendi manet.»

18. *Privignis-temperat*] «noverca parcit privignis, abstinet ab iis manus; non, ut apud nos, insidias eis struit.» Cic. Verr. Acc. II 4: *non solum sociis in eo bello consuluit, verum etiam superatis hostibus temperavit.* Reiciendae aliae interpretationes: 1) «privignos gubernat, regit.» 2) «iis pocula miscet innoxia, non venenata»; neutra enim, nullo ἐπιθέτῳ, quibus innitatur, cum v. *temperat* coniuncto, admitti potest.

19. 20. *dotata*] «dote freta, adeoque superba atque imperiosa» Plaut. Men. 759: *Ita istaec solent, quae viros subservire sibi postulant dote fretae, feroces.* Titinius 71 O. Ribb.: *Verum enim dotibus deleniti ultro etiam uxoribus ancillantur.* Plaut. Aul. 526: *Nam quae indotata est, ea in potestate est viri; Dotatae mactant et malo et damno viros.* — *virum*] «maritum, qui ipse domum suam regere debet.» — *nitido*] «formoso et compto.» cf. c. II 12, 19: *nitidis virginibus.* — *nec-fidit adultero*] «non tantam, ut fit apud nos, fiduciam reponit in adultero potente, ut eius auxilio impudenter freta, superba atque imperiosa sit in ipsum maritum, hunc spernat eique renitatur, ubi eam coercere conetur; immo interdum ipsas civitatis leges violare audeat.»

21. 22. *Dos est*] «Apud illas nationes naturae convenienter etiamnunc viventes maxima mulierum dos est insignis virtus, castitas, quae certum coniugii pactum servans ab aliorum virorum consuetudine abhorret.» Plaut. Amphitr. 839: *Non ego illam dotem mihi esse duco, quae dos dicitur; Sed pudicitiam et pudorem et sedatum cupidinem, Deum metum, parentum amorem et cognatum concordiam.* (De Rooy ad Martial. p. 71. iungit *parentium magna virtus*, utique prave.) — *parentium*] Conf. c. III 1, 13: *clientium.* c. III 21, 14: *sapientium.* Epod. 1, 20: *Serpentium.* Volgo distinguebant *parentum* a. v. *parens,* genitor, et *parentium* a. v. *parens*, obediens. Sed vide Neue, Formenlehre I² 265. — *metuens* «φυλασσομένη, abstinens.»

23. 24. *Certo foedere*] Artissime iunge: «castitas, quae fidelissimo cum marito foederi innititur ac

Certo foedere castitas;
  Et peccare nefas aut pretium est mori.

O quisquis volet inpias
  Caedis et rabiem tollere civicam,
Si quaeret PATER URBIUM
  Subscribi statuis, indomitam audeat

24. *pretium est mori* cod. paene omnes, *pretium emori* Pulmanni optimus, *pretium mori* pauci deteriores. — 25. *O quis, quis-civicam?* quasi ex Diomede pg. 329 K. Bentley. — 26. *et* plerique cod., *aut* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Scφψ. — 27. *quaeret* cod. plerique, *quaerit* vel *querit* Graevianus, Vossianus, φψ paucique alii.

servatur.» — *Et peccare nefas*] «Inhaeret in eorum animis nefas esse adulterium committere noveruntque certam eius poenam fore ultimum supplicium.» — *pretium*] ut τιμή, μισθός, vocabulum medium; h. l. de poena. Iuven. 13, 105: *Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.* — *est mori*] Quod in cod. Pulm. repertum et a Baxtero, Sanadono, Gesnero receptum est *emori*, ex solito compendio v. *est* ortum videtur. *Emori* autem potius de naturali morte quam de violenta usurpatur, «animam reddere», ut sane est apud Cic. Tusc. I 15: *Emori nolo, sed me esse mortuum nihil aestimo.* et Celsum V 26: *membrum, quod paullatim emoritur.* Hoc dicit: «omnis adultera a marito cognatisque necatur», non: «sibi ipsa mortem consciscit», uti accepit Gesnerus, minus apte Lucretiae exemplum afferens.

25-27. *O quisquis* cet.] Exclamatio confidentiae, ut ait Hand Turs. IV. p. 353. In Bentlei interrogatione: *O quis, quis - - - civicam?* nimis divelluntur sententiae. «Quicumque amovere conabitur scelera bellorum civilium et stabilire perpetuam pacem, is si volet, ut singularum urbium cives grato animo statuas cum inscriptione *PATRI* vel *PARENTI* (huius) *VRBIS* ei ponant, ante omnia refrenare debebit licentiam, quae nunc in omnibus rebus dominatur.» — *quaeret*] *quaerere* h. l. cum infinitivo pro «cupere», quemadmodum gr. ζητῶ. Plato Prot. 322. B.: ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι. Cf. ad c. I 37, 22. — Iungo *pater urbium* (non tamen ut συνώνυμον sit vv. *pater patriae*); primo quia *pater* absolute vix dici posse videtur, deinde habemus similiter *parentem Asiae* (Cic. ad Q. Fr. I 1, 31.), *parentem* militum Pisonem (Tac. Ann. II 80.), *patrem exercituum* Caligulam (Sueton. Calig. 22.), Claudium *patrem senatus* (Tac. Ann. XI 25.), Domitianum *patrem inclytum urbis* (Stat. Silv. III 4, 48.), Iuliam Domnam *matrem castrorum* (Inscr. Or. N. 923.), et quod maius est, hanc Augusto dicatam Inscriptionem: *IMP. CAESAR. DIVI F. AVG. PARENS. COLONIAE* (Iaderae). *MVRVM. ET. TVRRIS. DEDIT.* Postremo *urbium statuae* pro iis, «quae sunt in publico collocatae», nescio quid miri habent, immo etiam otiosi. (*Patris patriae* nomen in nummis Augustus assumpsit demum a. u. c. 752. Wilmanns, Exempla II pg. 500.)

29. 30. *Refrenare licentiam*] c. IV 15, 9: *ordinem Rectum evaganti*

Refrenare licentiam,
   Clarus postgenitis: quatenus — heu nefas! —
Virtutem incolumem odimus,
   Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Quid tristes querimoniae,
   Si non supplicio culpa reciditur,
Quid leges sine moribus
   Vanae proficiunt, si neque fervidis

frena licentiae Iniecit. — *postgenitis*] ὀψιγόνοις, μεταγενεστέροις. Videtur autem nunc ἅπαξ λεγόμενον. — *quatenus*] in prosa or. «quandoquidem»; hac tamen significatione illud post Horatium complures usurparunt. Plin. Epp. III 7, 14: *Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.* — *heu nefas*] «vehementius quam *a* et *o*.» Hand Turs. III. p. 67.

31. *Virtutem incolumem*] «Homini virtute praedito, dum in terris versatur, invidemus; ubi morte abreptus est, eundem desideramus.» Martial V 10, 5: *Sic veterem ingrati Pompei quaerimus umbram.* Menander, ut videtur, in Bachii Mimnermo pag. 52: *Δεινοὶ μὲν ἀνδρὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ Ζῶντι φθονῆσαι, κατθανόντα δ' αἰνέσαι.* Vellei. II 92: *Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur; his nos obrui, illis instrui credimus.* Tac. Dial. 18. Conf. ad epist. II 1, 12. — V. *invidi* pertinet ad totam sententiam, non ad alterum utrum verbum: «quia invidiae pleni sumus.» Sine causa igitur Anton. de Rooy coniecit *invidis*, quod etsi probatum Axtio sane languidissimum foret.

33—41. *Quid tristes - - arduae?*] Egregium hoc est exemplum efficacissimae atque propter certam indignationem valde impetuosae clausulae poeticae, quam nuper nonnemo misere sic discerpsit: *Quid - - proficiunt? Si - - abigunt, horrida - - navitae: Magnum - - arduae.* (sine interrog. signo.) — *reciditur*] veluti ulcus insanabile — *Quid leges*] «Leges irritae manent, nisi earum severitati civium mores respondent.» (Quid leges proficiunt, quae vanae sunt sine moribus, quos eaedem praescribunt?» De Rooy ad Martial. p. 72.) — *si neque*] Hanc sententiam: «si insatiabilis lucri cupido omnes transversos agit;» variis imaginibus exornat: «mercatorem non absterret a quaestu persequendo nec torrida neque gelida zona cet.» — *Boreae finitimum*] Ovid. Metam. I 64: *Scythiam septemque trionem Horrifer invasit Boreas*, ubi perpetuae nives sunt, in solo congelatae. — *Durataeque solo*] Tatian. adv. Gentes 20: *οἱ τὰς γεωγραφίας ἐκπονήσαντες ᾐτιάσαντο - - τόπων μὲν τὸ ἔκπυρον, τῶν δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ διαπεπηγός.* «Nives, quae primum putres erant, gelu adstrictae firmiter illic solo adhaerent.» *Solo* pro «in solo, ad solum.» Significat eas numquam solvi, ut fit in Helvetiae alpibus glacialibus. Prae hac imagine Bentlei illud *gelu* otiosum manet. — *callidi - - navitae*] «navigationis adeo periti, ut discrimina rerum ac naufragia plerumque devitent.» Cfr. epist. I 1, 45.

42-44. *Magnum* cet.] Repete ex

Pars inclusa caloribus
  Mundi nec Boreae finitimum latus
Durataeque solo nives
  Mercatorem abigunt, horrida callidi

Vincunt aequora navitae,
  Magnum pauperies opprobrium iubet
Quidvis et facere et pati,
  Virtutisque viam deserit arduae?

39. *solo* codices, *gelu* Bentleius coni. prob. Lehrs.

praecedd. *si*. Eurip. El. 375: *ἔχει νόσον Πενία, διδάσκει δ' ἄνδρα τῇ χρείᾳ κακόν.* Lucian. de merc. cond. p. 717: *Πενία πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀναπείθουσα, ὡς ἐκφύγοι τις αὐτήν.* Cfr. Sat. II 3, 91. — *Virtutis - - arduae*] «quam colere res est difficilis.» Sine causa volgatius *viam* (Virtutis) *arduam* ex Hesiodi E. 287. malebat Lambinus. Stat. Theb. X 845: *Hac, ait, in Thebas, hac me iubet ardua virtus Ire.* — *deserit*] Resumpto verbo finito multo efficacior fit sententia gratiusque variatur eius forma, quam si ex volgari ratione continuasset infinitivos, *iubet - - deserere* quae fuit Bentlei coniectura; idem c. I 1, 6 pro codicum *evehit* scribi iussit *evehere*. Praeterea prudens devitavit ingratum concursum litterae caninae *deserere arduae*.

45. 46. *Vel nos*] Iam ut in epodo XVI. unicum adversus imminentem perniciem remedium in eo ponit, ut relicta Italia meliores cives fuga petant Beatorum insulas, ita hic simili impetu poetico abreptus suadet, ut generoso consilio capto divitiae omnes ilico atque in perpetuum aboleantur. Et id quidem duobus modis, inter quos popularibus suis optionem dat: «Vel eas in Iovis Capitolini cellam, dis immortalibus sacrandas, humanis usibus eximendas comportemus», (quod v. eliciendum e seq. *mittamus*) «quam divitum pompam ultro opes suas Iovi dedicantium sequetur totius populi Romani multitudo fausto clamore tam magnanimo consilio applausura, quemadmodum solet triumphantibus.» «*Vocat* clamor turbae faventis (pro quo docte est *clamor et turba faventium*), dum praeit pompam, eique *favet*, hoc est, acclamationibus favorem prodit.» Mitsch.; *favere* de laetis acclamationibus, ut Liv. I 12: *et ille quidem, adnuentibus ac vocantibus suis, favore multorum addito animo evadit.*

47. 48. *Vel nos*] «Vel summum divitiarum contemptum testaturi causam et materiem malorum nostrorum in mare demergamus et quidem *in proximum mare*, quo citius eam in sempiternum amoveamus.» Romanorum autem divitias ita exaggerat Philo in Leg. ad Caium p. 97. Lips.: *οἱ ἐν Ῥώμῃ καὶ οἱ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἰταλίᾳ, παρ' οἷς ἄργυρος καὶ χρυσὸς ἐτεθησαύριστο τοσοῦτος, ὥστε εἰ σύμπας ὁ ἐξ ἁπάσης τῆς ἄλλης οἰκουμένης ἀπὸ περάτων αὐτῶν συνενεχθείη, πολλῷ καταδεέστερος ἂν εὑρεθῆναι.* — *Gemmas et lapides*] Ubi haec vv. iunguntur a poetis, plerumque *gemmae* significant lapides pretiosos, *(intagli e camei)*, *lapides* vero unio-

Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides, aurum et inutile,

Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene paenitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa et tenerae nimis

nes margaritasque. Sic certe Ovid. de medicam. faciei v. 20: *Conspicuam gemmis voltis habere manum: Induitis collo lapides Oriente paratos.* Martial. XI 50, 4: *Gemma vel a digito vel cadit aure lapis.* Item *lapis* manifesto de margarita Senec. Hippol. 392: *nec niveus lapis Deducat aures, Indici donum maris.* Silius XII 230: *miro candoris honore Lucet in aure lapis rubris advectus ab oris.* Alibi *gemmae* uniones significare videntur, nisi forte antiqui re vera crediderint etiam *sardonychas, smaragdos, adamantas, iaspidas* (Mart. V 11.) a mari exspui, ut colligitur ex Curtio VIII 9, 19: *Gemmas margaritasque mare litoribus infundit.* Tib. IV 2, 19: *Et quascumque niger rubro de litore gemmas Proximus Eois colligit Indus aquis.* Propert. I 14, 12: *Et legitur rubris gemma sub aequoribus.* III 4, 2: *gemmiferi - maris.* Martial. VIII 28, 14: *tibi - - Cedet Erythraeis eruta gemma vadis.* Claudian. L. Serenae reginae v. 74: *Cantaber Oceanus vicino litore gemmas Exspuit.* Idem in Rufin. I 386: *pontumque per omnem Ridebunt virides gemmis nascentibus algae.* — *aurum-inutile*] per λιτότητα, «exitiabile,» ut haud raro; sic Cic. Phil. 1, 19: *iniquum et inutile,* noxium; Varro R. R. III 16, 18: reguli plures (inter apes) *inutiles - fiunt propter seditiones;* ita autem explicandum esse, contra atque alii contendunt, monstrant vv. seqq.

49. 50. *Summi-mali*] dictum ut *summa res publica, summa salus.* «Illud, a quo omne malum oritur ac pendet.» Rutilius I 357: *Materies vitiis aurum letale parandis.* — *scelerum si bene* (vere atque ex animi nostri sententia) *paenitet*] Haec iungo cum praecedd.: «quippe illud demum certissimum signum erit paenitentiae, ubi rebus, quarum summa cupiditate incensi eramus, sponte renuntiaverimus; nam magni aliquid atque inusitati patrando firmum nostrum propositum patefaciendum est.» Languet contra: «Si vere nos scelerum paenitet, eradenda sunt cet.»; et maiore cum vi nova γνώμη sine protasi incipit. («*Bene*, valde, ut apud Ennium frequenter.» PORPHYR.)

51—53. *Eradenda*] «Penitus abolenda sunt ex animis semina et principia pravae cupiditatis atque avaritiae, et quidem eo ipso, quod ante omnia exsequamur consilium illud *numquam alias datum.*» Sen. Ep. 11: *eradere vitia,* exstirpare. Varro Sent. 63. p. 28. Ed. Devit: *Sunt quaedam, quae eradenda sunt ab animo scientis, quae sciendi verum locum occupant.* — *elementa*] Huius voc. prima significatio cum sit «litterae suo ordine collocatae», apposite dixit etiam *eradere*, oblitterare. — *asperioribus*] «Illud ubi perfectum erit, instituitor sapien-

Mentes asperioribus
Formandae studiis. Nescit equo rudis
Haerere ingenuus puer
Venarique timet, ludere doctior,
Seu Graeco iubeas trocho
Seu malis vetita legibus alea,
Cum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospites

60. *Consortem et socium* malebat Bentleius. — *hospites* AOMRTγ omnes Blandinii, Graevianus, Vossianus, Leidensis, Bentley, Keller, Kiessling; *hospitem* φψ Lipsiensis paucique alii, prob. Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller.

tior severiorque puerorum educatio, quam paullatim effeminarunt Graeculi imprimis magistri!»

54. 55. *Formandae*] In hoc v. plus inest quam in eo quod Bentleius coniecit, *firmandae*, cum illud totam educationem significet ad bonas artes etiam postmodo exercendas pertinentem; *firmandae* esset tantummodo: «durandae, corroborandae etiam sine actione sunt mentes nimis enervatae.» — *Nescit*] «Iamiam eo perventum est, ut pueri ingenui equitare ac venari nesciant, propterea quod rudes atque inexercitati sunt et ab omni labore abhorrent.» — *Haerere*] Simpliciter est «sedere», non ut plerique explicant, «firmiter insidere equo eumque regere.» Cic. pro Deiot. 28: *Itaque Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod haerere in eo senex posset, admirari solebamus.* Ovid. Met. IV 26: *pando non fortiter haeret asello.*

57. 58. *Seu - - trocho*] «Contra optime versatus est in Graeco illo trochi ludo.» *Trochus*, rota ferrea cum anulis crepitantibus, quam radio s. virga ferrea circumagebant. Martial. XIV 169: *Garrulus in laxo cur anulus orbe vagatur? Cedat ut argutis obvia turba trochis.* — *Graeco* autem contemptim de more peregrino. Cf. ad c. II 4, 12. *Κρικηλασίαν* vocabant Graeci, cuius imaginem vide in Winckelm. *Mon. ined.* 4. p. 257. Iuppiter et Ganymedes trocho ludentes in *Museo Gregor.* T. XIV. — *vetita legibus alea*] Licinium Denticulam lege, quae est de alea, condemnatum memorat Cic. Philipp. 2, 56. Ovid. Trist. II 471: *Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes: Haec est ad nostros non leve crimen avos.* V. *aleator* inter maxima erat opprobria. Cic. Catil. 2, 23: *In his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri impudicique versantur.*

59. *Cum periura*] «Nec mirum, cum patres ipsi bonarum artium expertes mercaturae unice vacent et quaestus causa peierent omnique fraudis genere utantur etiam adversus proprios socios.» — *periura fides*] «periura facta, crebro periurio violata», ut c. I 18, 16: *Arcanique fides prodiga.* (Dictum est autem *κατὰ πρόληψιν*: «cum fides prius sincera periura postea facta est.»)

60. *Consortem socium*] id est, «sortis socium; *sors* autem pecuniae

Indignoque pecuniam
  Heredi properet. Scilicet inprobae
Crescunt divitiae; tamen
  Curtae nescio quid semper abest rei.

summam significat. Alibi sane *consors* distinguitur a *socio*. Cic. Brut. 1: *socium et consortem gloriosi laboris amiseram.* Sed tria h. l. genera statuere, *consortem*, participem totius patrimonii non inter singulos filios aliosve coheredes divisi, sed in commune administrati (unde *consors* etiam pro fratre ponitur Tib. II 5, 24: *Moenia consorti* (Romuli) *non habitanda Remo.*), *socium* in negotiationis dumtaxat et lucro et damno, tertium *hospitem*, minus poeticum videtur.

61. 62. *Indignoque*] utpote aleatori. — *pecuniam-properet*] «quam citissime corradat, coacervet.» — *inprobae*] «nimiae atque studio *inprobo*, insatiabili et avidissimo, partae crescunt in immensum»; neutiquam vero: «scelere quaesitae atque ad scelus instigaturae. Conf. c. III 9, 22.

64. *Curtae*] «mancae atque exiguae, ex possessoris certe opinione, qui eo, quod habet, numquam est contentus.» Sic Pers. 4, 52: *curta supellex.* Solon 13, 71 Bgk.: *Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται· Οἱ γὰρ νῦν ἡμέων πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλασίως σπεύδουσι· τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας;* c. III 16, 42: *Multa petentibus Desunt multa.* — *rei*] bisyllabum, ut c. III 16, 25. Lucret. VI 918.

CARMEN XXV.

Quo me, Bacche, rapis tui
  Plenum? quae nemora aut quos agor in specus
Velox mente nova? quibus
  Antris egregii Caesaris audiar

XXV. Inscr. volg. *Hymnus in Bacchum.* — *Hymnus ad Liberum patrem* BT. — *Ad Liberum patrem dithyrambice dicolos* S. — *Liberum patrem invocat laudaturus Caesarem* bc. — 2. *quae nemora* codices omnes, *quae in nemora* edit. paucae.

XXV. Bacchi numine afflatus vaticinatur se aliquando eximiis laudibus celebraturum esse Caesarem, quo ipso vaticinio eum ad caelum attollit. — Propius autem quam ullum aliud Horatii carmen ad dithyrambicum genus accedit; cuius imitatio magis pressa Latinis negata erat, ni putidi ac turgidi fieri vellent. — Compositum videtur paulo postquam nuntius proelii Actiaci advenerat. Vide Plüss, Studia Horatiana, pg. 296 sqq.

2. *Plenum*] c. II 19, 6: *Plenoque Bacchi pectore turbidum Laetatur.* Lucan. IX 563: *Ille deo plenus.* — Praepositio *in* ad utrumque nomen pertinet, (figura *ἀπὸ κοινοῦ*, de qua ad c. I 2, 1 diximus), ut epist. II 1, 25 *vel Gabiis vel cum rigidis aequata Sabinis;* eadem libertate iam Catullus usus est, c. 33, 5 *cur non exsilium malasque in oras ibitis;* praeterea Verg. Aen. VI 692: *Quas ego te terras et quanta per aequora vectum Accipio!* (Ad huiusmodi praepositionum usum cfr. Soph. El. 193. Oed. Tyr. 1205. et 1349. Eurip. Heraclid. 755: *Μέλλω τᾶς πατριώτιδος γᾶς, Μέλλω περὶ τῶν δόμων - - κίνδυνον - τεμεῖν.* Antipater Sid. Anth. Pal. I. p. 189: *Τὸν μὲν γὰρ ξυλόχων, τὸν δ' ἠέρος, ὃν δ' ἀπὸ λίμνας κτλ.* Et cum casibus diversis Leonidas Anth. Pal. I. pag. 278: *σοὶ καὶ πολλὰ προνήϊα, καὶ παρὰ βωμῷ - ἐτίναξα - - κόμην.* Rarior autem quam praepositionum talis aliarum particularum est transpositio, veluti Iuven. 3, 309: *Qua* (non) *fornace graves, qua non incude catenae?*

3. 4. *Velox mente nova*] «incitatus mente *(ἐνθουσιασμῷ)*, quam novam Bacchus mihi infudit.» Alii seiungunt: *velox,* (praeditus) *mente nova;* sed praestat, causam huius velocitatis sive impetus significari. Talem *ἐνθουσιασμὸν* Bacchicum spirant vv. Pratinae apud Athen. XIV 8: *Ἐμός, ἐμὸς ὁ Βρόμιος Ἐμὲ δεῖ κελαδεῖν, ἐμὲ δεῖ παταγεῖν Ἀν' ὄρεα θύμενον μετὰ Ναϊάδων.* *quibus Antris*] Nova haec est interrogatio, *quibus*, ablativus est pronominis interrogativi («in quibus»); *audiar*, est futurum indicativi. *Antra* pulchre describit Plutarchus S. N. V. p. 565: *Βακχικὸν ἄντρον ὕλῃ καὶ χλωρότητι καὶ χλόαις ἀνθέων ἁπάσαις διαπεποικιλμένον.* — *egregii*] ut c. I 6, 11: *Laudes egregii Caesaris. Egregii* autem *Caesaris decus stellis inserere,* manifesto significat «Caesarem, gloriosum principem, in caelum efferre.»

Aeternum meditans decus
Stellis inserere et consilio Iovis?
Dicam insigne recens adhuc
Indictum ore alio. Non secus in iugis
Exsomnis stupet Euhias

6. *consilio* ABOTγ Leidensis, Lipsiensis, ed. plerique; *concilio* Rcφψ Graevianus, Vossianus paucique alii prob. Bentleio. — 9. *Exsomnis* codices omnes, ed. plerique; *Ex somnis* ed. Aldina, Vahlen (in ed. Hauptiana quarta) prob. Kiessling; *Edonis* Bentley prob. Meineke, Haupt, L. Müller, Lehrs.

5-7. *meditans*] «audiar, dum meditor, dum carmine conor stellis inserere» cet. quae quidem tres notiones *(audiar, meditans, inserere)* artissime inter se iunctae sunt. — Imago petita est a *καταστερίσεσιν* heroum. — *consilio*] Cfr. c. III 3, 17. Imago sumpta a *consilio* ducum Romanorum. Rectissime sane dicitur *concilium deorum* (Verg. Ge. I 24: *deorum Concilia*, Calpurn. Ecl. 8, 51: *Concilioque deum*, Val. Max. I 6, 13: Caesarem *deorum concilio adiecerunt.*); sed *concilium Iovis* mire dictum esset pro «concilio deorum, cui Iuppiter praesidet.» Est *βουλὴ δωδεκάθεος*· *concilium* vero omnium deorum conventus. Tale *consilium Iovis* exhibet Gerhard *Vasengem.* T. VII., item Ara Borghesiana XII. deorum imagines exhibens in Müller *Denkm.* T. XIII.; atque vide imprimis figuras in Gerhard *die XII. Götter Griech.*, *Abh. der Berl. Akad.* 1840. p. 383. Cfr. Heynium ad Verg. Ge. I 25. Aen. X 2. — *Dicam* cet.] «Tunc ubi deus me iubebit Caesaris laudes praedicare, dicam, ut decet *ἔνθεον*, *insigne* aliquid, illud, quod nemini adhuc proferre contigit.» epist. I 19, 32: *non alio dictum prius ore.* — *recens* autem, quod praesentem dei afflatum spiret.

8. 9. *in iugis*] Anth. Pal. VI. 74: *Βασσαρὶς - - σκοπελοδρόμος.* Verg. Aen. III 125: *Bacchatamque iugis Naxon.* Silius IV 776: *Edonis ut Pangaea super trieteride mota It iuga et inclusum suspirat pectore Bacchum.* — *Exsomnis*] «*ἄυπνος*, insomnis, pervigil», ut alibi. Sic Soph. Antig. 1152: *Θυιάσιν, αἵ σε μαινόμεναι πάννυχοι Χορεύουσι.* Bacchae *νυκτιπόλοι* sunt in Euripidis Ione 718. Ibid. 1075: Bacchus, *εἰ - - Λαμπάδα θεωρὸν εἰκάδων Ὄψεται ἐννύχιος ἄυπνος ὤν.* Verg. Aen. VI 556: *Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque* (Tisiphone). Sil. Ital. IX 5: *consul traducere noctem Exsomnis.* Est igitur «Baccha, quae pervigilium celebrat.» Alii rectius fortasse explicant «audito tympani sonitu e somno experrecta illoque ad novos furores recreata»; itaque scribunt cum Aldina 1501: *E somnis*, vel cum Aldina 1519: *Ex somnis.* [Bentleius cum voc. *exsomnis* idem valere posse negaret quod *ex somno experrecta*, sed nihil esse diceret nisi *insomnis*, velut Velleius Paterc. II 88, 2 Maecenatem *ubi res vigiliam exigeret sane exsomnem* appellat, coniecit *in iugis Edonis*, ut Ovid. Trist. IV 1 42 *dum stupet Edonis exululata iugis;* Horat. c. II 7, 27 *non ego sanius Bacchabor Edonis* 'Edoni montes erant Thraciae vel in confinio Macedoniae, ubi Bacchi orgia praecipue celebrabantur, unde

Hebrum prospiciens et nive candidam
Thracen ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen, ut mihi devio
Ripas et vacuum nemus

12. *ac mihi* e tribus Cruquii (non Bland.) Bentl.; ceteri codices *ut mihi*. — 13. *Ripas* cod. paene omnes; *Rupes* ex paucis cod. Muretus, Lambinus, Pottierius; *Rivos* Bentleius coni.

ipse *Edonus* vocitatur et Bacchae *Edonides*.' Inde Peerlcampius proposuit *Edonis*, nomin. sing. fem. At nimia regionum appellatio displicet.] – *stupet*] «furore sacro abrepta suique vix compos miratur (v. 14.) locos sacri horroris plenos.» Propert. IV 4, 71: *Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta Strymonis abscisso fertur aperta sinu.* Exprimit in his vv. poeta summum *ἐνϑουσιασμοῦ* Bacchici gradum, minime, ut alii volunt, «remissum furorem atque paullatim abeuntem,» de quo Catullus in Galliambo c. 63. v. 38: *Abit in quiete molli rabidus furor animi.* Ovid. Amor. I 14, 21: *Tum quoque erat neglecta decens, ut Thracia Bacche, Cum temere in viridi gramine lassa iacet.* — *Euhias,* graece *Εὐιάς*, Baccha ab *Euhio* nominata. Scribendum esse *Euhius* et *Euhias* hoc loco et ceteris (c. I 18, 9. II 11, 17) demonstravit Lachmannus ad Lucret. pg. 309.

10. *Hebrum*] amnem illum, ut ita dicam, poeticum (c. I 25, 20.), qui iam Graecis frigoris immanis ac perpetuae nivis imaginem praebebat. Theocr. 7, 111: *Εἴης δ' Ἠδωνῶν μὲν ἐν ὤρεσι χείματι μέσσῳ Ἕβρον πὰρ ποταμὸν τετραμμένος ἐγγύϑεν ἄρκτου.* — *prospiciens*] «Hoc», inquit, «nisi die claro facere non potuit.» Quidni plenilunio, quidni nocte sublustri vel paullo ante diluculum? In regionibus Alpinis certe nocturni montium lacuum, catarrhactarum cum iride lunari prospectus non minus amoeni sunt quam diurni, atque animos secreto horrore perfundunt.

11. 12. *Thracen*] Confer c. II 16, 5: *bello furiosa Thrace; nive candida* nominatur propter montium altitudinem; *Rhodope* quidem ascendit ad septem milia pedum. *Thrace* Horatius in carminibus, *Thraca* in epistulis (I 3, 3. 16, 13) habet, sed scriptores plerumque *Thracia*. — *pede barbaro*] a thiaso Maenadum Thressarum orgia celebrantium. Thraces ac Phryges poetis *κατ' ἐξοχὴν* sunt *barbari*, sine ulla tamen contumelia. — *Lustratam*] Verg. Ge. II 487: *et virginibus bacchata Lacaenis Taygeta.* — *Non secus - - ut*] Soloecum hoc nonnullis visum est, unde e cod. deterioribus substituerunt *ac*. At confer c. I 16, 7—9: *aeque - - ut.* Plaut. Aul. Prol. 22: *pariter-ut.* Prop. I 15, 7: *Nec minus* (item) - - *ut.* Plin. epist I 20, 1: *aeque - - ut.* Cic. Brut. 188. de or. III 231. Terent. Heaut. 195: *perinde-ut.* Vid. Dahl, de partic. *ut,* pg. 104. Intolerabile vero *ac pede - - ac mihi*, quocirca in Gesneriana ed. callide scripserunt: *et pede.* Non est autem exclamatio, ut quidam opinati sunt, ita cum Aldo distinguentes: *Rhodopen. Ut mihi - - libet!* atque appellantes epod. 2, 19: *Ut gaudet!* — *devio*] «longius a consueto itinere evaganti, quo deus impellit.»

13. 14. *Ripas*] Vid. ad c. IV 2, 31. Verum non est, quod ait Bentleius: «Nusquam, ubi sanus

Mirari libet. O Naiadum potens
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos,

Nil parvum aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenaee, sequi deum
Cingentem viridi tempora pampino.

locus est, repereris absolute sic positum, nulla mentione fluminis vel aquarum habita.» Cfr. III 1, 21: *Somnus - - non humilis domos Fastidit umbrosamque ripam, Non zephyris agitata Tempe.* Quocirca reicienda est et illius coniect. *rivos* et codicum aliquot lectio *rupes,* quae placuit Mureto ac Lambino, et fortasse ducta est ex c. II 19, 1: *Bacchum in remotis carmina rupibus* cet.

14—18. *Naiadum potens*] «dominus ac dux,» ut c. I 3, 1: *diva potens Cypri.* Nymphae autem, inter quas memoratur imprimis *Ἀριάγνη* (sic) *Ann. dell' Inst. arch.* VII. p. 83., primum Bacchi nutrices, deinde comites fuerunt. Orpheus H. 53, 6: *Ναΐσι καὶ Βάκχαις ἡγούμενε κιττοφόροισιν.* Cfr. c. II 19, 3. — *valentium - - fraxinos*] Eurip. Bacch. 1109: *αἱ δὲ μυρίαν χέρα Προσέθεσαν ἐλάτῃ κἀξανέσπασαν χθονός.* — *humili modo*] «Pollicetur se nihil nisi grave et sublime dicturum, et has ipsas sublimes sententias non humili, sed sublimi modo dicturum; atque hoc addi oportuit, quia non insolitum est res graves orationis tenuitate dehonestari.» CUNINGHAM. — *Nil mortale*] Non est: «immortale, in perpetuum duraturum», ut Pind. Isthm. 3, 58: *Τοῦτο γὰρ ἀθάνατον φωνᾶεν ἕρπει, Εἴ τις εὖ εἴπῃ τι* sed: «nihil, quale mortalium volgus proferre solet.»

18. 19. *Dulce periculum*] Non sine periculo deo praesente mortalem appropinquare illumque cerni posse credebant. — *Lenaee*] Apud Orph. Hymn. 50. vocatur *ληναῖε* et *ἐπιλήνιε* a *ληνός,* quod ei sacrum est torcular. Hinc Verg. Ge. III 509: *latices - - Lenaeos.* — *sequi deum*] Ovid. Met. XV 143: *Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem Rite deum.* Bentlei *Te - ducem* nimis redolet pedestrem orationem.

20. *Cingentem*] Supple «sibi, cinctum», referque ad Bacchum ipsum, ne *ἐπιθέτῳ* destituatur. Cf. c. IV 8, 33.

CARMEN XXVI.

Vixi puellis nuper idoneus
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida

XXVI. Inscr. volg. *Ad Venerem,* et sic cod. multi. (*Ad Venerem eucharistice tetracolos* S, *Ad Venerem tetracolos* T.) — 1. *puellis* cod. omnes, *duellis* C. Franke prob. Meineke, L. Müller, Keller ed. 2. 3. — *idoneus* libri, *Adoneus* cl. Catull. 29, 9 coni. Aem. Baehrens. — 7. *et arcus* libri omnes, *et uncos* malebat Biscionius, *securesque* Bentley, *et harpas* Cuningham, *et ascias* O. Keller.

XXVI. Per iocum simulans se iamiam amoribus renuntiaturum lyram ac reliqua instrumenta amatoria Veneri dedicat, simul precatus, ut Chloes amorem sibi conciliet, in quo ipso lepida totius odarii vertitur εἰρωνεία. Alii hanc εἰρωνείαν inesse negaverunt. ‘Qui fieri possit, ut sanus poeta in carmine, quod totum rebus amatoriis est dicatum, dicat se iam abdicasse Venerem, aut quid sibi velit proxima stropha talem interpretationem si sequare, non intellego.’ L. Müller. Inde orta est coniectura *duellis,* quam elegantem ac veram esse Meineke dixit. At non tam amorem ipsum quam carmina amatoria se omissurum et quasi positurum esse poeta profitetur. Quam ob rem recte hoc carmen multis anno 730 videtur compositum esse.

1. 2. *puellis idoneus*] ad praedicandas puellas aptus; non necessaria erat emendatio Aemilii Baehrens *Adoneus.* — *militavi*] Frequens in amoribus describendis imago: c. IV 1, 16. Ovid. Am. I 9, 1: *Militat omnis amans et habet sua castra Cupido.* A. A. II 233: *Militiae species amor est: discedite segnes.* Achilles Tatius p. 29. Iacobs: τί δὲ δειλὸς εἶ στρατιώτης ἀνδρείου θεοῦ; (Amoris.)

3. 4. *arma*] ea ipsa, quae paullo post enumerat. — *Barbiton,* quo amores cecinerat, iam *defunctum* est *bello*, eo iam opus non est «ad excantandas puellas», ut ait Propert. III 3, 49.

5. 6. *Laevum*] paries sacelli sinistro Veneris lateri proximus, dexter iis, qui eius simulacrum ore adverso intuentur. Orientalis ergo pars intellegitur, Etruscis et Romanis in omni re divina fausta. — *marinae - Veneris*] ut c. IV 11, 15., ποντίας, πελαγίας, λιμενίας. Paus. II 34, 11. Eurip. Hippol. 415: ὦ δέσποινα ποντία Κύπρι. Cfr. c. I 3, 1. — *Custodit*] ut alibi dicunt *tegere latus.* — *ponite*] «o pueri!» Verbum proprium de ἀναθήμασιν. Propert. II 19, 18: *Veneri ponere vota iuvat.* Ovid. Am. I 11, 25: *Non ego victrices lauro redimire tabellas, Nec Veneris media ponere in aede morer.*

7. *Funalia*] faces ex funibus pice, resina, cera illitis, quibus utebantur in nocturnis comissatio-

Funalia et vectis et arcus
Oppositis foribus minacis.

O quae beatam diva tenes Cyprum et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

9. *quae* plerique codices, *quam* T. — *tenes* plerique cod., *regis* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Sd.

nibus; *lucida* autem, «quae olim, cum comissabamur, lucem praebebant.» Ovid. A. A. III 567: *Nec franget postes nec saevis ignibus uret.* Theocr. 2, 127. De comissationibus nocturnis consule Iacobs Philostr. Imagg. p. 204. — *vectis*] Lucilius 751 Lchm., XXIX 34 L. M.: *Vecte atque ancipiti ferro* (bipenni) *effringam cardines.* — *arcus*] «quibus ianitores terrerent.» Gloss. Cod. Regin. *Arcus* magis ioci causa, quam, ut sagittis figerent ianitores aut aemulos, interdum gestasse comissatores consentaneum est. Gesnerus interpretatur: «*Foribus minaces* esse possunt illae machinae poliorceticae, quas recentior certe aetas *arcubalistas* nominavit. Hoc malim quam mutare verba omnium librorum.» Quae quo modo mutata sint, supra dictum est. — *minacis*] «destinatos ad effringendas ianuas quae amatoribus se opponunt.»

9. 10. *beatam*] Eustath. ad Dionys. Perieg. 508: *Ὀλβιώτατοι δὲ νησιωτῶν οἱ Κύπριοι διὰ τὸ θαλαττοκρατῆσαι.* Plin. n. h. V 129 *Macaria ante vocata Cyprus.* — *tenes Cyprum*] c. I 3, 1 *diva potens Cypri.* — *Memphin*] Strabo XVII 32: *πόλις ἐστὶ μεγάλη τε καὶ εὔανδρος, δευτέρα μετὰ Ἀλεξάνδρειαν.* — *carentem Sithonia nive*] «semper liberam a nive Thracia.» Eurip. Androm. 215: *Θρῄκην χιόνι τὴν κατάρρυτον.* Vergl. ecl. 10, 66: *Sithoniasque nives subeamus aquosae.* Ovid. Am. III 7, 8: *Bracchia Sithonia candidiora nive.*

11. 12. *sublimi*] «flagello in altum sublato, ut vehementiora sint verbera, tange semel saltem Chloen, ut mitigetur tandem eius superbia.» *Sublimi* significare non potest «extremo, summo flagello,» id est, «leviter eam flagella,» ut volunt alii, sed est imago saevi imperii, quod Venus in amantes atque amatos exercere solet. Similiter *flagello tangere* aliquotiens dixit Statius. Iam Pindarus Pyth. 4, 219: *Ἑλλὰς αὐτὰν Ἐν φρασὶ καιομέναν δονέοι μάστιγι Πειθοῦς.* «Oppian. Hal. II 14. ubi sapiens dis obtemperare dicitur, *Πρὶν χαλεπῇ μάστιγι καὶ οὐκ ἐθέλων ἐλάηται.*» Doering. Nonnus IV 177: *Εἶπε* (Venus), *καὶ Ἁρμονίην φυγοδέμνιον ἤλασε κεστῷ Εἰς πόθον οἰστρήσασα.* Paulus Sil. in Anthol. Pal. I. p. 161. ad amicam: *μὴ δέ με μάστιξ, Πότνα, κατασμύξῃ καὶ σέο καὶ μακάρων.* Tibull. I 8, 6: *ipsa Venus* (me) - - *Perdocuit multis non sine verberibus.* Martial. VI 21, 9: (Venus amantis) *arcano percussit pectora loro.* Ceterum etiam *Δίκη* vel *ῥάβδος* (Paus. V 18, 2.) vel *ῥόπτρον* (Eurip. Hippol. 1172.) tribuitur. — Exitus carminis *παρὰ προσδοκίαν*, prorsus ut c. IV 1, 33: *Sed cur heu, Ligurine* cet.

CARMEN XXVII.

Inpios parrae recinentis omen
Ducat et praegnans canis aut ab agro

XXVII. Inscr. volg. *Ad Galateam;* ST addunt *hypothetice.*

XXVII. «Non malis equidem ominibus te, Galatea, quam tam invitus dimitto, ab itinere, quod meditaris, deterrebo, immo deos venerabor, ut bonis avibus te proficisci iubeant; sed licet aves itineri tuo addicant, cogita, quaeso, quam graves hoc ipso, quod instat, anni tempore tempestates in mari oriri soleant. Cave igitur, ne tibi fraudi sit ea, quam nunc caelum ostendit, serenitas. Sic Europe quoque olim per externam tauri ei adblandientis speciem in fraudem inducta et summo animi angore oppressa est, donec Venus eam consolaretur. Ita tu quoque, etsi fortasse prosper erit profectionis tuae exitus (id quod tibi ex animo opto), tamen si perstiteris in itinere isto suscipiendo, multis timoribus agitabere.» Hanc simplicissimam rationem ubi sequamur, nihil habet inconcinni carminis exitus neque exordio repugnat. Uberior autem fabulae de Europa expositio eiusdem prorsus generis est atque c. III 11, 33. de Hypermnestra narratio, quarum neutra ad carminis initium et primarium consilium regreditur, sed in liberam φαντασίαν a μύθῳ aliquo excitatam, alibi etiam ab historia aliqua, ut Reguli c. III 5, 13., cuius simillima est compositio, evagatur. Similis argumenti est Propertii I 8. et Ovid. Am. II 11. Subtiliter hoc carmen a criticorum, imprimis Peerlcampi et Lehrsii vituperatione vindicaverunt Th. Plüss in Studiis Horat. pg. 314 et Ad. Kiessling in Disquisit. philol. II pg. 107 sq.

1. 2. *Inpios*] Talia omina, qualia hic memorantur, Aeschylus Prom. 487: ἐνοδίους συμβόλους vocat. — «Impiis (qualis tu certe non es) tristissima omina in profectione obveniant, nec tamen eos revocent ab incepto, adeo ut in perniciem ruant.» — *parrae*] Vanderburgio eadem videtur avis, quae in dialecto Veneta *parruzza*, in lingua Italica communi *civetta* vocatur, ulula flammeata, cuius cantum nocturnum pro mortis augurio habere solent superstitiosi. Alii de aliis avibus cogitant. Plaut. Asin. 260: *Picus et cornix ab laeva, corvus parra ab dextera consuadent.* Conf. Prudent. adv. Symm. II 570. — *recinentis*] «assidue atque arguta voce canentis.» «Cantu adversa significare», ut nonnemo voluit, per se v. *recinere* significare non potest. — *praegnans*] In antiquioribus cod. est etiam *praegnas*. Sic Vergil. Aen. VI 439. X 704 et in Amiatino Lucae 2, 5: *uxore praegnate.*

3. 4. *Rava*] Epod. 16, 33: *ravos - - leones.* «*Ravus* (χαροπός) ad oculos fere refertur et mixtum indicat colorem ex nigro et fulvo. (Festus s. v. Acron ad h. l.) Hanc speciem versicolorem oculorum iris in multis animalibus ita praebet, ut ex nigro colore iridis igniculi quidam auri instar refulgeant.» LUCAS. — *decurrens*] ex silva aliquanto altius sita in viam Appiam. Sic Hermias ad Phaedr. pag. 94.

Rava decurrens lupa Lanuvino
    Fetaque volpes.

Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittae
Terruit mannos. Ego cui timebo
    Providus auspex,

5. *Rumpat* ABSTbcγ multique alii prob. Keller 1. 2. 3. Kiessling; *rumpit* Rφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis prob. Bentl., Haupt, Vahlen, L. Müller. — 7. *cui timebo* codicum maior pars, in his AB Blandin. antiquissimus; *cur timebo* T, *quid timebo* Sb Graevianus, Vossianus Leidensis.

Ast. inter omina infausta meminit *γαλῆς δραμούσης.* (Inter infausta omina, quae Seiani necem praecesserunt, Dio LVIII 5 hoc quoque memorat: *προϊόντος αὐτοῦ ἐκ τῆς οἰκίας γαλῆ διὰ μέσων σφῶν διῇξεν.*) — *Lanuvino* sive *Lanivino* (utroque modo scribitur etiam in Inscriptt.) a Lanuvio, Latii oppido, haud longe a via Appia. — *Fetaque*] «recens (fetum) enixa, adeoque catulis lac praebens; qua significatione etiam Verg. ecl. 1, 50. *fetas* dixit et Ovid. fast. V 177: *latebras fetae catulosque leaenae.* Alibi sane est «praegnans», ut Verg. ecl. 3, 82: *Dulce-Lenta salix feto pecori.* Conf. Festus pg. 244: *pedestria auspicia nominabantur, quae dabantur a vulpe, lupo, serpente, equo ceterisque animalibus quadrupedibus.* Vide Mommsen, Röm. St.-R. I² 76. *Volpem* multi explicant «item ab agro Lanuvino decurrentem»; sed cum in tam rapido cursu discerni vix possit, an *feta* sit necne, malim equidem interpretari: «si volpem cum catulis conspexerit.»

5. *Rumpat*] «interrumpat, incidat impiis iter institutum, mala iis minitetur etiam serpens transversa ex parte celerrime allabens mannosque perterrefaciens, scilicet ita, ut huic omini scelerati non magis pareant quam prioribus illis aeque infaustis ideoque pereant;» quae quidem sententia deducitur ex v. *ducat;* praeterea partic. *et* necessario nos reducit ad *inpios.* Quapropter locum non habet *rumpit,* quod ex nonnullis codicibus praetulit Bentleius, quae satis frigida esset commemoratio alius ominis infausti, cui utrum quis paruerit necne non diceretur. Ad usum v. *rumpat* cfr. Lucilii iun. Aetn. 374: *Causa latet, quae rumpat iter cogatque morari.*

6. *similis sagittae*] Cum fulgure stellionem comparavit Dantes Inferno 25: *Come il ramarro sotto la gran fersa De' dì canicular cangiando siepe Folgore par, se la via attraversa.*

7. *mannos*] vox Gallica, ut alia vocabula, quae ad currus pertinent, *reda, cisia, essedum;* cf. epod. 4, 14. epist. I 7, 77; significat genus parvorum equorum, zelter, ponys. — *cui timebo*] «cuius saluti timebo.» Eadem constr. Ovid. Am. II 11, 9: *Quid tibi, me miserum! Zephyros Eurosque timebo?* «Ego amico, pro quo timebo, providum sollicitumque avium volatus et cantus observatorem agens, ab oriente precibus meis suscitabo, id est, ad faustum cantum advocabo corvum oscinem

Antequam stantis repetat paludes
Imbrium divina avis inminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.

Sis licet felix, ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Teque nec laevus vetet ire picus
Nec vaga cornix.

15. *laevos* antiqua scriptura B. — *vetet* codices paene omnes, in his omnia scripta Cruquii, rec. O. Keller aliique, *vetat* e codice Vaticano Lambinus prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling.

voce sua laeta auspicia praebiturum, antequam infaustum illud omen fortasse incidat, ut cornix, quae imbres divinat (praesagit), ex locis editioribus ad paludes stagnantes revertatur. Sic ego tibi optima quaeque omina ex animi sententia opto.»

10. *divina avis*] Lucret. V 1083: *Et partim mutant cum tempestatibus una Raucisonos cantus cornicum ut saecla vetusta Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et imbris Poscere et interdum ventos aurasque vocare.* Verg. Ge. I 388: *Tum cornix plena pluviam vocat improba voce Et sola in sicca secum spatiatur arena.* — Cf. etiam c. III 17, 12. 13. *Divina* autem, id quod providens, cf. a. p. 218 *divina futuri.*

11. 12. '*Oscines* dicuntur apud augures, quae ore faciunt auspicium'. Varro l. l. VI 76. Cic. de deorum nat. II 160: *aves quasdam et alites et oscines, ut nostri augures appellant, rerum augurandarum causa esse natas putamus.* In eum numerum referuntur ap. Festum pg. 197 a 5 *corvus cornix noctua parra picus.* Cic. ad Fam. VI 6, 7: *Non e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, - - tibi auguror.* Vide Marquardt, Res sacrae Roman. ed. 2. pg. 405. — *Solis ab ortu*] «Ab ortu solis corvi omina prospera sunt, ab occasu adversa.» Schol. Liv. X 40: *Ante consulem* (Papirium) *haec dicentem corvus voce clara occinuit, quo laetus augurio consul affirmans numquam humanis rebus magis praesentes interfuisse deos, signa canere et clamorem tolli iussit.* Varro LL. VII 7. p. 119. Muell.: *Caelum, qua attuimur, dictum* TEMPLUM. *Eius templi partes quattuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem.* Qui augurium agebant apud Romanos ad meridiem spectabant, ita ut sinistra pars esset ab oriente, dextra ab occasu. Graeci contra; inde laeva Romanis felicia, Graecis dextra.

13. *Sis licet*] Tenerrimis versibus, dolorem de amicae discessu premens, huic, dummodo amantis memoriam retineat, liberam proficiscendi optionem dat denuoque optat, ne ullum omen adversum abeunti eveniat, sed maris periculorum anxie eam admonet. — *Licet* h. l. non «quamquam, etsi»,

Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Hadriae novi sinus et quid albus
Peccet Iapyx.

17. trepidat BS.

sed in precando usurpatur, ut fere idem sit atque in prosa orat. «per me». Ovid. Met. III 405: *Sic amet iste licet, sic non potiatur amato.*

15. 16. *laevus-picus*] Apud Plautum (Asin. 260, v. ad v. 1) faustum est augurium. At Augusteae aetatis poetae, quippe qui graecarum litterarum essent studiosi, in hac etiam re graecum usum sequuntur; cf. Marquardt l. l. pg. 404 n. 1. — *vetet*] Tenerior hic sensus videtur, ut rursus infausta signa deprecetur, quam si Lambino et Bentleio probantibus cum uno cod. Vatic. legas *vetat.* Interpretatur Bentley: «Siste paullisper, dum omina capimus. Et profecto fausta concinuerunt aves. Salvis auspiciis abire poteris et, *ubicumque mavis,* feliciter vitam agere. Nec *laevus picus* neque *vaga cornix vetat te ire,* quo libet. Sed illud interim non vides, quod omnibus auspiciis maius est? cet.» — *cornix*] Verg. ecl. 9, 14: *Quod nisi me - - Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix.* — Novem ista omina partim laeta, partim adversa, nimia nonnullis visa sunt; sed hanc superstitionem popularem semel poeticis coloribus ornare suo iure voluit poeta.

17. 18. *trepidet tumultu*] pr. «quanto Orion agitetur tumultu», id est, «quantas tempestates inquieta sua vi concitans *pronus* ad occasum festinet, ruat.» — *Pronus*, ut *devexus* c. I 28, 21. A. d. V. idus Novembr., teste Plinio XVIII 255, Orionis gladius occidere incipit. Leon. Tar. Anth. Pal. I. p. 385: *δνοφερῆς κύματα πανδυσίης Ἔβλαψ᾽ Ὠρίωνος.* — *ater*] «funestus, periculosus.»

19. *Hadriae-sinus*] Simpliciter est «mare Hadriaticum, quod sinum maris efficit inter Italiam et Epirum Illyricumque»; non: «mare Hadriaticum, cum in *atros sinus* curvetur, fluctibus intumescat.» — Tota autem sententia in prosa or. hoc significat: «Ego, quam periculosum sit iter per mare Hadriaticum, expertus scio;» propter cautes enim et saxa naufragia frequentiora fere sunt in sinu maris quam in ipso alto mari. — *novi*] «ipse aliquando expertus sum», ex pugna Philippensi redux; cf. proleg. pg. XX. — *albus*] c. I 7, 15: *Albus - - Notus.* c. III 7, 1: *candidi - - Favonii;* «caelum fallaciter quidem serenans, cum simul asperos fluctus in mari concitet.» — *Peccet*] cum naufragiorum causa fit. — De Iapyge v. c. III 3, 4.

21. 22. *Hostium*] Solita exsecratio. Verg. Ge. III 513: *Di meliora piis erroremque hostibus illum!* Propert. III 8, 20: *Hostibus eveniat lenta puella meis!* Ovid. A. A. III 247. *Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris!* — *caecos*] Caecum est id quod non videt itemque id quod aut ubi non videmus aut providemus, h. l. *caecos* sign. «fortuitos surgentis Austri impetus.» Cf. Verg. Aen. III 200: *Excutimur cursu et caecis erramus in undis*, i. e. «incertis, caeco impetu nos iactantibus.» — *Sentiant*] ut c. II 7, 9: *celerem fugam Sensi*, «cum malo suo experiantur!» — *orientis*] Rarius de ventis «surgentis, venientis.» Verg. ecl. III 5, 82: *venientis-austri.* Aen. III 481: *surgentes-austros.*

Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis Austri et
Aequoris nigri fremitum et trementis
    Verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus et scatentem
Beluis pontum mediasque fraudes
    Palluit audax.

22. *Sentient* B. — *Austri* codices plerique, *astri* T, *Haedi* auctore Mureto Lambinus — *et* post v. *Austri* om. S, prob. Cuningh. — 23. *trementis* codices, *gementes* malebat Bentl. (*trementis verbera ripae* cod. regiae societ.).

Certe supervacanea erat Mureti coni. *Haedi*.

23. 24. *trementis*] «quae tremere videntur undarum pulsu conquassatae.» Seneca Hippol. 1014: *Saxa cum fluctu tremunt*. Lucret. V 957: *Verbera ventorum*. Seneca de Const. Sap. 3: *Scopuli verberati*. Longe minus vividum est Bentlei *gementes*. «Tales autem *ripas*, id est, fractos ad eas fluctus summo cum vitae discrimine *sentiunt*, qui ad eas undarum impetu alliduntur», vel etiam simplicius: «quatenus litus radunt.»

25. *Europe*] Fundus fabulae Iliad. *Ξ* 321. Cfr. Moschi Idyll. 2. Ovid. Met. II 836. Fast. V 605. Lucian. Dial. Deor. mar. 15. Achilles Tatius pag. 4. Iacobs. Lyrice eam tractarat Bacchylides, quem fortasse ante oculos habuit Horatius. Schol. Ven. ad Il. *M* 307 (vol. III 506 D.): *Εὐρώπην τὴν Φοίνικος Ζεὺς θεασάμενος ἔν τινι λειμῶνι μετὰ Νυμφῶν ἄνθη ἀναλέγουσαν, ἠράσθη αὐτῆς καὶ κατελθὼν ἤλλαξεν ἑαυτὸν εἰς ταῦρον καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος κρόκον ἔπνει· ὥστε τὴν Εὐρώπην ἀπατήσας ἐβάστασε, καὶ διαπορθμεύσας εἰς Κρήτην ἐμίγη αὐτῇ. Εἶθ' οὕτω συνῴκισεν αὐτὴν Ἀστερίωνι τῷ Κρητῶν βασιλεῖ. Γενομένη δὲ ἔγκυος ἐκείνη τρεῖς ἐγέννησε παῖδας, Μίνωα, Σαρπηδόνα καὶ Ῥαδάμανθυν· ἱστορεῖ Ἡσίοδος.* — Europa falsum taurum primum mulcens, deinde eo vecta, haud raro expressa est ab antiquis artificibus. Cfr. Müller *Denkm.* T. II. N. 38—42. atque imprimis Gerhard *Vases apuliens* T. VII.

26—28. *Sic et - credidit - et - Palluit*] Ita si iungimus verba, Bentlei coniecturam *at scatentem - Palluit* inutilem esse intellegimus. — *Scatentem beluis*] cf. Od. *γ* 158 *μεγακήτεα πόντον*. c. IV 14, 47: *beluosus - - Oceanus*. — *mediasque fraudes*] «insidias, occulta, quibus undique circumdata erat, pericula a monstris marinis, a procellis, ab undis ipsis.» — *Palluit*] Eadem constr. epist. I 3, 10: *Pindarici fontis qui non expalluit haustus*. Persius Sat. 1, 124: *Iratum Eupoliden praegrandi cum sene palles*. Silius I 101: *palluit iras*. — *audax*] «eadem illa, quae paullo ante tam audax fuerat, ut tauri tergo insideret.»

29–31. *studiosa florum*] «cupide, *puellari studio* (Ovid. Met. V 393.) flores legens.» — *Debitae*] «Coro-

Nuper in pratis studiosa florum et
Debitae Nymphis opifex coronae
Nocte sublustri nihil astra praeter
Vidit et undas.

Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten: 'Pater, o relictum
Filiae nomen pietasque' dixit
'Victa furore!

nam nectebat Nymphis ex voto promissam.» — *sublustri*] «aliquantulum nec tamen satis a stellis illustrata.» Moschus 2, 127: *Ἡ δ' ὅτε δὴ γαίης ἀπὸ πατρίδος ἦεν ἄνευθεν, Φαίνετο δ' οὔτ' ἀκτή τις ἁλίῤῥοθος οὔτ' ὄρος αἰπύ, Ἀλλ' ἀὴρ μὲν ὕπερθεν, ἔνερθε δὲ πόντος ἀπείρων κτλ.*

33. *Quae simul*] Totam rem sic proponit, ut tauri quidem forma dolosa evanuerit, Europe tamen iamiam praesagiat animo, quid mox sibi instet, Venus autem velut pronuba eam soletur, antequam vera forma rursus assumpta Iuppiter ad amatam puellam redeat. De concubitu ipso consulto tacet, ne minus dignitatis ac verecundiae habeant lamenta Europae, quamquam vel ante amissam virginitatem culpae sibi iam consciae. Aliter Moschus 2, 158 seqq., apud quem taurus ipse virginem consolatur, deinde: *φαίνετο μὲν δὴ Κρήτη, Ζεὺς δὲ πάλιν ἑτέρην ἀνελάζετο μορφήν· Λῦσε δέ οἱ μίτρην καί οἱ λέχος ἔντυνον Ὧραι· Ἡ δὲ πάρος κούρη Ζηνὸς γένετ' αὐτίκα νύμφη.* Item Lucianus l. l.: *Ἐπεὶ δὲ ἐπέβη τῇ νήσῳ, ὁ μὲν ταῦρος οὐκ ἔτι ἐφαίνετο· ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς ὁ Ζεὺς ἀπῆγε τὴν Εὐρώπην ἐς τὸ Δίκταιον ἄντρον, ἐρυθριῶσαν καὶ κάτω ὁρῶσαν· ἠπίστατο γὰρ ἤδη, ἐφ' ὅ τι ἄγοιτο.* — *centum*] Il. *Β* 649: *Κρήτην ἑκατόμπολιν.* Epod. 9, 29: *centum nobilem Cretam urbibus.*

34—36. *Pater*] Ab Ovidio et Luciano Agenor, a Schol. Hom. supra allato et ab Hellanico (Schol. min. ad Il. *Β* 495.) Phoenix appellatur, ut ab ipso Homero Il. 321: *Οὐδ' ὅτε Φοίνικος κούρης τηλεκλειτοῖο, Ἡ τέκε μοι Μίνων τε καὶ ἀντίθεον Ῥαδάμανθυν.* — Apud Euripidem (cfr. fr. 475 *N.*) Minoën sic alloquitur sacerdos: *Φοινικογενοῦς παῖ τῆς Τυρίας Τέκνον Εὐρώπας καὶ τοῦ μεγάλου Ζηνός.* Apud Schol. Plat. pag. 948. Ed. Orelli: *ἡ Ἀγήνορος ἢ Φοίνικος ἢ Τιτυοῦ.* — *o relictum*] Construe: «o pater, nomen (necessitudinis carissimum) relictum filiae (dativ.), id est, desertum ac proditum a filia, et pietas victa furore, temerario meo auso turpiter neglecta!» — *nomen pietasque* vocativi sunt; multi in eo errarunt, quod pro nominativis habuerunt: alii praeterea male distinguunt: *Pater o! relictum.* — V. *nomen* saepe ad necessitudinis et cognationis notionem accedit. Cfr. Ovid. Her. 10, 69: *Nam pater et tellus iusto regnata parenti Prodita sunt facto nomina cara meo.* et cetera exempla a Bentleio allata. Ovid. Met. VIII 463. et 507. Her. 8, 28. — *Filiae*] «a filia», ut c. II 6, 11: *regnata - - Rura Phalantho.* c. III 29, 27: *regnata Cyro Bactra.* Alii minus apte v. *filiae* pro geni-

Unde quo veni? Levis una mors est
Virginum culpae. Vigilansne ploro
Turpe conmissum, an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus

38. *Virginis* Markland. — 39. *vitio* Bentl. coni.

tivo habentes sic explicant; «O pater, me miseram, quae filiae nomen pietatemque victam furore reliquerim, prorsus exuerim!» qua interpretatione prorsus tollitur necessaria illa appositio: *pater, nomen.* Languidior etiam est tertia expositio: «O pater, cuius mihi nunc nihil nisi nomen relictum est!, dixit Europe victa furore;» qua in ratione nimis neglegitur v. *pietasque*, ad quod mirum in modum e v. *relictum* diversa significatione eliciunt «*relicta*, neglecta, violata.» Quarta denique restat prava distinctio: *dixit: ego Victa furore unde quo veni?»* — *Victa*] Ovid. Met. I 149: *Victa iacet Pietas.* Id. XIII 662: *Victa metu pietas.* — *furore*] «caeco illo impetu, quo tauro fallaci me commisi.»

37. *Unde quo veni?*] Duplici interrogatione implicata Graeco modo: *πόθεν ποῖ ἐλήλυθα;* non: *Unde? quo veni?* Aeschyl. Prom. 546: *εἰπέ, ποῦ τίς ἀλκά;* ubi volgo: *εἰπέ που τίς ἀλκά;* Eurip. Helen. 1543: *Πῶς ἐκ τίνος νεὼς ποτε-ἥκετε;* Ion. 793: *πῶς δὲ ποῖ νιν εἰσιδών;* Ibid. 948: *ποῦ τίς λοχεύει σε;* Phoen. 123: *τίς πόθεν γεγώς;* Alcest. 213: *τίς ἂν πᾷ πόρος κακῶν γένοιτο;* Plato Tim. p. 22. B: *πῶς τί τοῦτο λέγεις;* (Turnus apud Verg. Aen. X 670: *Quo feror, unde abii, quae me fuga quemve reducet?*) — *Levis*] «nimis mitis.» Soph. Antig. 308: *Οὐχ ὑμιν Ἅιδης μοῦνος ἀρκέσει.* (Prop. IV 4, 17: *Et satis una malae potuit mors esse puellae?*

38. *Virginum*] «laeso pudori, quam summam committere possunt culpam virgines.» Multo exquisitior in hoc v. et in v. *vitiis* est num. plur. quam Marklandi *virginis* et Bentlei *vitio.* Illud enim per communicationem cum omnibus virginibus nescio quomodo magis verecundam habet speciem in puellae ore; hoc autem plural. *vitiis* vitatur nimis aperta stupri significatio, quam notionem singularis habet aliquotiens apud Terentium. (Adelph. 296. 308. Hecyr. 383.)

41. 42. *porta-eburna*] Odyss. τ 562: *Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων· Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι· Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος, Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται, ἔπε' ἀκράαντα φέροντες· Οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε, Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται.* Verg. Aen. VI 894. — «*Φάντασμα* autem, *imago*, quae rapide *(fugiens)* exit ex altera utra porta, secum *ducit* illud *somnium*, quod cum maxime videre nobis videmur.»

42. 43. *Meliusne*] «Quomodo tandem factum est, ut *melius* (iucundius) dementi mihi videretur nare per fluctus quam ex vernis floribus corollas nectere, in quo grato opere occupata eram?» — *longos*] ex Phoenice in Cretam. Mosch. 2, 153: *τόσσην ἅλα μετρήσασθαι.*

45. *Si quis*] Non est exclamatio, ut apud nonnullos distinguitur: *Si - - - iratae!*, sed *πρότασις* v.

Ire per longos fuit, an recentis
Carpere flores?

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae, lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri.

Inpudens liqui patrios penatis:
Inpudens Orcum moror? O deorum

48. *monstri* ABOSc, Graevianus, Vossianus, Leidensis; *tauri* RTbγφψ.

enitar. — *infamem*] «detestandum propter hoc ipsum, quod pudorem mihi erepturus est.»

47. 48. *enitar*] «omnibus viribus conabor.» — *multum amati*] «Cuius ori flores virgo admoverat, cuius cornua sertis cinxerat, cuius pectora manibus plauserat; sic enim Ovidius.» TORRENTIUS. — *monstri*] Altera lectio *tauri* est ex gloss. et ex v. 72.

50—52. *Inpudens*] *Κλίμακα* huius repetitionis, quae facilius sentitur, quam verbis exponitur, ita explicavit Gargallus: *Fuggii vergine ardita, ardita druda Or che non scendo a l'Orco?* — *Orcum* autem *moratur* is, qui, cum mori debet, non moritur. «Quid cesso emori?» Propert. I 19, 1: *Non ego nunc tristes vereor, mea Cynthia, Manes, Nec moror extremo debita fata rogo.* Stat. Theb. VII 364: *seras tibi demoror improbus umbras.* — *Nuda*] non «auxilio privata,» ut volunt Schol. et Bosscha, afferens Ovid. Am. I 2, 38: *His tu militibus superas hominesque deosque; Haec tibi si demas commoda, nudus eris.;* sed sensu proprio.

53—55. *macies - Occupet*] Tibull. IV 4, 5: *Effice, ne macies pallentes occupet artus.* — *malas*] pro genis. — *teneraeque*] «antequam puellae *tenerae*, florentis, feris destinatae corpus contabescat.» Diuturnos igitur dolores perhorrescit et integra ad Orcum descendere cupit, ex prisco humanitatis sensu. Soph. Antig. 817: *Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ' Ἐς τόδ' ἀπέρχει κεῦθος νεκύων, Οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις, Οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ', Ἀλλ' αὐτόνομος, ζῶσα, μόνη δὴ θνατῶν. Ἀΐδαν καταβήσει.* Atque omnino haec videtur Graecorum antiqua opinio et mos. Certe Chariton I 5, 7 (pg. 12 H.): *μηδὲ ἄμορφον τῇ παρολκῇ ποιήσωμεν τὸ σῶμα. θάψωμεν Καλλιρρόην ἔτι καλήν.* Stat. Silv. II 1, 154: *Gratum est, Fata, tamen, quod non mors lenta iacentis Exedit puerile decus, Manesque subivit Integer et nullo temeratus corpora damno.* Minime igitur haec stropha deleri aut vituperari debebat, propterea quod a nostro sensu aliquantulum abhorret. — *sucus*] «vitalis; corporis vigor.» — *speciosa*] «pulchritudine nondum deformata, integra et florens;» puellarem formae etiam propinqua morte curam exprimit. — *quaero Pascere*] De constructione vid. ad c. I 37, 22. Locis

Si quis haec audis, utinam inter errem
　　Nuda leones!

Antequam turpis macies decentis
Occupet malas teneraeque sucus
Defluat praedae, speciosa quaero
　　Pascere tigris.

Vilis Europe, pater urget absens:
Quid mori cessas? Potes hac ab orno

54. *sucus* optimi codices tam Horatii quam ceterorum scriptorum — 55. *Defluat* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, φψ paucique alii; *Defluit* AOBMR Leidensis; Defluet γ T (deficit post hunc versum cod. T usque ad c. IV 4, 6). – 57. *Europae* AOBMγ Leidensis Lipsiensis. — 59. 60. *secuta Laedere* codices paene omnes, *secuta e-lidere* cum quibusdam codicibus Lambinus, Muretus, Bentley; prob. Lachmannus, Haupt, Vahlen, L. Müller.

Horatianis ibi allatis adde c. I 16, 26.

57. *Vilis*] «Iam nunc digna, quae ab omnibus contemnaris.» — *pater*] «Pater ipse, quamquam absens, mihi instare videtur atque imperare, ut mortem propere mihi consciscam.» Patris saevum iussum, quod sibi fingit, per *ἀποστροφὴν* ad semet ipsam effert. Sequentia statim verae *μονολογίας* formam induunt, nec vero ullo modo Agenori tribui possunt. Sic etiam Neobule c. III 12. secum ipsa loquitur per secundam personam. Ceterum cfr. Iliae similis culpae reae lamenta apud Ovid. Am. III 6, 73: *O utinam mea lecta forent patrioque sepulcro Condita, dum poterant virginis ossa legi! - - Quid moror? en digitis designor adultera volgi.*

58–60. *ab orno*] Construe: *pendulum ab orno*, non, ut alii, a *zona.* Sic Apollonius Rhodius in Cauno apud Parth. 11. de Byblide: *Καί ῥα κατὰ στυφελοῖο σαρωνίδος αὐτίκα μίτρην Ἁψαμένη, δειρὴν ἐνεθήκατο.* — *bene te secuta*] «qua opportune, haud frustra, cincta huc devenisti.» — *Laedere*] Sic habent omnes paene codices, a quorum lectione discedere noluimus, etsi male defenditur loco Lucretii V 1001: ibi enim codices habent *nec turbida ponti Aequora lidebant navis ad saxa virosque,* correxit quidam *ledebant;* hoc secuti postea editores scripserunt *laedebant.* Contra Lachmannus comment. Lucr pg. 324: '*laedi* naves virique *ad saxa* ridicule dicuntur; nisi quod plerique idem ioculare dicendi genus Horatio adscribunt *collum laedere. lidere* autem sine praepositione Latinum vocabulum esse non facile doceri poterit.' Itaque Lachm. apud Lucretium emendavit *fligebant.* Apud Horatium autem qui *secuta e-lidere* scribendum esse censent, parum recte afferunt c. I 2, 20 *u-xorius amnis,* c. I 25, 11 *inter-lunia vento*, c. II 16, 7 *purpura ve-nale:* eius modi enim licentiam Horatius in car-

Pendulum zona bene te secuta
Laedere collum.

Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age te procellae
Crede veloci, nisi erile mavis
Carpere pensum,

Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pelex'. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus et remisso
Filius arcu.

minibus tertii libri diligenter vitavit. Neque cum O. Kellero *laedere* idem esse statuendum est quod *elidere,* eadem libertate dictum qua *vertere* c. III 25, 16 idem significat quod *evertere*, c. III 29, 48 *vexit* id quod *avexit,* epod. 16, 1 *teritur* id quod *atteritur,* nostri carminis v. 42 *ducit* idem quod *adducit:* immo *laedere* nihil est nisi *offendere*, id quod ad hunc locum multo aptius est quam *elidere;* inest enim lenis ironia: 'nonne commode factum est, quod *zona* te secuta est? quid igitur cunctaris vel *laedere collum?*'

61—66. *Sive te* cet.] «Sive magis te alliciunt rupes et saxa, procellae impetu adiuta in praeceps te deice; nisi tu, regia virgo, serva fieri praefers, cui quotidie ab era assignetur pensum (certum pondus lanae *carpendae,* trahendae, nendae, de quo molesto officio Propert. III 6, 15: *tristes sua pensa ministrae Carpebant.*), quae domina barbara te simul ut exosam mariti pelicem perpetuo cruciatu afficiet. — *rupes - - Saxa*] Seneca Controv. I 3, 3: *Moles abscissa in profundum, frequentibus exasperata saxis.* Eurip. Androm. 847: *ποῦ μοι πυρὸς φίλα φλόξ; Ποῦ δ' εἰς πέτρας ἀερθῶ Ἢ κατὰ πόντον ἢ καθ' ὕλαν ὀρέων.*

67. *Perfidum*] «maligne ac dolose,» sed iuncta ironia; non enim irata advenit Venus, ut apud Theocr. 1, 96 Daphnidi: *Λάθρια μὲν γελάοισα, βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχοισα*, sed suis artibus delusam esse gaudet Europen eamque simul consolatur. Aeque *perfidum ridens* Venus spectat Peleum, qui Thetidem raptat, apud Millingen *Mon.* I. T. 10. et Cupido Ledam a cygno compressam in pictura Pompeiana *Mus. Borbon.* X. T. 3. — *remisso*] «laxato, quippe qui opus suum iamiam perfecisset.»

69. 70. *ubi lusit satis*] «ubi Venus satis irriserat puellam splendidae suae sortis ignaram.» — *Abstineto - irarum*] ἀπέχου τῆς ὀργῆς, ut c. IV 9, 37: *abstinens - - pecuniae*, et II 9, 17: *Desine - - querellarum.* — *calidaeque rixae*] «acris huiusmodi contentionis.»

71. *Cum tibi*] «tunc, cum tibi cet.»; minime explicandum «donec tibi», nec scribendum *dum tibi* cum ed. Veneta 1490. vel *non tibi* (Fabric. 1555.) ex male intellectis schol. vett. («Sane», inquit Acron, «non lacerabis eum, ubi rursus se tibi obtulerit.») Consulto cum levi variatione repetit irridens ipsas Europae minas v. 45. — *laceranda*] pro v. proprio *frangenda.* «Tunc (hoc

Mox, ubi lusit satis, 'Abstineto'
Dixit 'irarum calidaeque rixae,
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

Uxor invicti Iovis esse nescis?
Mitte singultus, bene ferre magnam
Disce fortunam, tua sectus orbis
Nomina ducet.

69. *luxit* superscr. *lusit* B; *luxit* etiam Leidensis et omnium Parisinorum antiquissimus 7972 (Kelleri λ). — 71. *invisus* AOBMRγ paucique alii, *visus* Graevianus, Vossianus, Leidensis cum paucis Parisinis; *Iam tibi iniussus* malebat Bentley. — *reddet* cod. plerique, *reddit* AOBM Leidensis.

enim significat), ubi ad te amplexandam revertetur, probe scio, facile in gratiam cum illo redibis, qui nunc tibi tam invisus est.» — *reddet*] «denuo praebebit primum enim, cum ex improviso evanuisset, eum sane lacerare non potuisti.» Omnia ironice; non enim *tauriformis* ad eam reversurus erat Iuppiter.

73. *Uxor esse nescis?*] *Οὐκ οἶσθα οὖσα;* Fere idem, quod *non didicisti*, ut Plaut. Men. 147 *philosophari numquam didici neque scio.* Alii interpretantur: «*Nescis* (non vales, non audes) *esse Iovis uxor* (te gerere Iovis uxorem);» cum qua leni reprehensione optime quadrat qui sequitur imperativus: *bene ferre magnam Disce fortunam.*

74—76. *bene ferre*] «constanter ac dignum in modum, pro coniugis tui maiestate.» Arist. pol. 1308[6] *φέρειν οὐ παντὸς ἀνδρὸς εὐτυχίαν.* — *sectus orbis*] «dimidia pars orbis nomen tuum accipiet.» Duas enim dumtaxat orbis terrarum partes agnoscit h. l., Europam et Asiam, ut Sall. Iug. 17. et Varro LL. V 31: *Divisa est caeli regionibus terra in Asiam et Europam.* Soph. Trachin. 100: *δισσαῖσιν ἀπείροις κλιθείς.* Isocr. Panegyr. 179 *τῆς γῆς ἁπάσης δίχα τετμημένης καὶ τῆς μὲν Ἀσίας, τῆς δὲ Εὐρώπης καλουμένης κτλ.* Plin. n. h. III 5 *Europam plerique merito non tertiam portionem fecere, verum aequam, in duas partis ab amne Tanai ad Gaditanum fretum universo orbe diviso.* Contra Pindarus iam Pyth. 9, 8 *παρθένον θῆκε δέσποινον χθονὸς ῥίζαν ἀπείρου τρίταν εὐήρατον οἰκεῖν.* Cic. deor. nat. II 165 *partes orbis terrae — Europam, Asiam, Africam.* Ovid. fast. V 617 *te, Sidoni, Iuppiter implet, Parsque tuum terrae tertia nomen habet.* — *Nomina*] Peerlcampius omnia inde a v. 33: *Quae simul* cet. Horatio abiudicavit, h. l. inter alia adnotans: «Nec laudandus est pluralis *nomina* pro *nomen.*» Verum ex usu poetico de una persona ille ponitur. C. IV 2, 3: *daturus Nomina ponto;* Ovid. Trist. I 1, 90: *Icarus Icariis nomina fecit aquis*, unum maris Icarii nomen.

CARMEN XXVIII.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde, strenua Caecubum,
Munitaeque adhibe vim sapientiae.

XXVIII. Inscr. volg. *Ad Lyden.* — *Lydae* bc. — *Ad Lyden paraenetice* (*syllogistice* S.) *de Neptunalibus* BS. — 2. *facias* Bentl. coni.

XXVIII. Arcessita ad se amica solus cum sola Neptunalia compotatione et cantu celebrat. Neptunalia a. d. X. kal. Aug. fuerunt, quibus ludi agebantur ad Tiberim, ad mare, sub caelo libero. Cf. Varro l. l. VI 19. Fest. ep. p. 377 ed. M. '*Umbrae vocantur Neptunalibus casae frondeae pro tabernaculis.* Non sunt hoc loco *Feriae ex senatus consulto, quod eo die imp. Caesar divi filius Augustus apud Actium vicit se et Titio cos.* (i. e. a. d. IV. non. Septbr.) Vide Preller-Iordan, de mythol. Roman. II. pg. 124. Quo tempore hoc carmen compositum sit, incertum est.

2. *faciam*] «Ὕστερον πρότερον. Erat enim hic ordo: «Prome Caecubum, ut (tecum) bibam. Quid enim potius festo Neptuni die facere possum?» Lamb. Fingitur haec compotatio habita in Lydae domo. Non cogitandum est hoc loco de villa Horatiana nec de vilica. Bentlei coniectura *facias* non est necessaria. — *reconditum*] «interioris notae (c. II 3, 8.), satis igitur vetus ac generosum.»

3. *strenua*] pro adverbio prosae orat. Est igitur: «Noli parca esse in promendo Caecubo ex *horreo* sive apotheca vinaria atque expugna, pelle, liberaliore potu tristiorem tuam ac sic satis munitam adversus voluptates gravitatem mecumque Genio indulge.» Haec omnia prorsus iocose ac facete dicta sunt, praesertim *munita* illa ab omni temptatione *sapientia* puellae. Ut autem ad Lyden potius quam ad ipsum Horatium referamus vv. *munitae sapientiae* suadent seqq. *Parcis* cet. Nimis videlicet temperata, sapiens, σώφρων, effuse laetanti videtur amica fidicina. «Graeci aiunt vim sapientiae adhiberi per vinum.» Porphyr., id quod ex antiquo Commentatore, qui versiculum Graecum adscripserit, petitum videtur. — *Caecubum*] de quo Athenaeus I 27 a: παλαιοῦται μετὰ ἱκανὰ ἔτη.

5. 6. *Inclinare*] «Vides solem a meridie iam ad occasum vergere.» Admodum tempestivum igitur describit συμπόσιον. In prosa orat. *se inclinare*, ut Liv. IX 32: *sol meridie se inclinavit.* — *ac, veluti*] De solemni hac formula consule Hand Turs. I. pag. 478. Male Vossius malebat: *sentis*; *at veluti.* — *stet*] «consistat, moretur.» Tibull. I 4. 28: *non segnis stat remeatque dies.*

7. 8. *Parcis*] «cunctaris, veluti nondum adsit potandi hora cf. I 28, 23.» — *deripere*] «celeriter de apothecae pariete demere hucque in triclinium afferre.» — *Cessantem*] «quae, tu dum segnis es, mihi impatienti ipsa videtur cessare.» (Sig-

Inclinare meridiem
Sentis ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.

Nos cantabimus invicem
Neptunum et viridis Nereidum comas;

6. *ac* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Rγφψ aliique Parisini; *et* AOBMc Leidensis, duo Blandinii, Gothanus. — 7. *deripere* AB Blandinii multique alii, *diripere* Lipsiensis, Hispaniensis, pauci Parisini (λπu), cf. ad c. III 5, 21. — 9. *invicem* AOBMγ Leidensis aliique, *invices* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Hispaniensis, Rφψ aliique Parisini; rec. O. Keller ed. 2.

nificare nequit: «quae intacta et otiosa in horreo cubat inde a Bibuli consulatu.») — *Bibuli*] M. Calpurnius Bibulus cos. cum C. Iulio Caesare a. u. c. 695.; vinum igitur circiter XXXV. annorum bibiturum se fingit. — *amphoram*] Est lenis potius expostulatio, qua miratur puellam *parcere* cet., quam interrogatio.

9. 10. *Nos-invicem*] Nos h. l. id quod *ego*, ut c. I 6, 5. 17; sat. I 6, 18 aliis locis; *invicem* non significat vicissitudinem nec de carmine amoebaeo agitur: nam si Horatius cum Lyde alternatim Neptunum Nereidesque canere diceretur, cum Lachmanno (opusc. pg. 82) scribendum esset *in vices - Tum curva* cet. Nec probandum est *in vices*, quod ex paucis codicibus (in quo numero Bernensem antiquissimum esse affirmaverunt Or. et Fr. Ritter, negat O. Keller) in alteram editionem recepit Keller, in tertia revertit ad volgatam lectionem, et recte quidem; sententia enim haec est: nos invicem (ἐγὼ δ' αὖ, cf. c. I 25, 9) Neptunum praedicabimus, tu Latonam cantabis. — *viridis*] Deorum marinorum omnia sunt caerulea, glauca, viridia; interdum etiam vitrea, ὑάλινα. Sic *caeruleos crines* Cyanae nymphae tribuit Ovid. Metam. V 432. atque ibid. II 11. de Nereidibus: *quarum pars nare videntur, Pars in mole sedens virides siccare capillos.* Met. XIII 962. de Glauco: *viridem ferrugine barbam - - et caerula bracchia.* Pictores vero, ut par erat, flavas comas iis tribuebant, vestes virides. V. *Pitture d' Ercolano* III. T. 16. 17. Avellino *Bull. arch.* IV p. 62. et 86. Cumulavit, ut solet, Statius Silv. I 5, 15: *Ite, deae virides, liquidosque advertite voltus Et vitreum teneris crinem redimite corymbis.*

11. 12. *curva-lyra*] c. I 10, 6: *curvaeque lyrae parentem.* — *recines*] «tu respondebis canendo Latonam et Dianam iaculatricem.» — *celeris*] Ovidio Her. 4, 169. est *agilis dea.* — *Cynthiae*] a Cyntho, Deli monte, ubi Diana nata est cum Apolline; v. c. I 21, 2.

13. 14. *Summo*] «extremo», ut epist. I 1, 1. «Nam in Veneris laudibus ut amantes inter nos desinamus, consentaneum est.» — *quae* cet.] Pendent haec ex superioribus: «Recines eam deam, quae cet.» (Prosae orationis speciem inducit Bentlei distinctio: *Summo carmine* Venus *dicetur; merita* cet. Atque

Tu curva recines lyra
  Latonam et celeris spicula Cynthiae;
Summo carmine, quae Cnidon
  Fulgentisque tenet Cycladas et Paphum
Iunctis visit oloribus;
  Dicetur merita Nox quoque nenia.

14. *Paphum* cod. plerique, *Paphon* Scφψ Graev. Voss. Orelli.

eam probari vetat versuum 15. 16. tota constructio.) — *Cnidon-tenet*] Cfr. c. I 30, 1: *O Venus, regina Cnidi Paphique.* — *Fulgentis*] *nitentis* dixit c. I 14, 19. Verg. Aen. III 126. *Paros* vocatur *nivea* propter marmoris, cui innititur eius solum, splendorem navigantibus longe conspicuum. — *Paphum* ex cod. praetulit Bentleius, «ut evitaretur *ὁμοιοτέλευτον* in fine versuum»; sed substituit ingratam variationem *Cnidon*, *Paphum*.

15. 16. *visit*] «ex alio quo loco sibi placito illuc revertens,» quae deorum vocantur *ἐπιδημίαι*. — *oloribus*] c. IV 1, 10. Stat. Silv. I 2, 141: (Venus) *thalamique egressa superbum Limen*, *Amyclaeos ad frena citavit olores*. Idem III 4, 22: *molles agitat Venus aurea cygnos*. Silius VII 440: *matris currus*, *niveos agitabat olores* -- *Cupido*. — «*Nox* ipsa quoque cantilena celebrabitur, et quidem debita ob gaudia, quae nobis praebebit.» *Nox* h. l. veluti dea, quae amorum fructum et donat et tuetur. Sic *Νυκτὸς μαντεῖον* Megaris erat. Pausan. I 40, 6. Ovid. Fast. I 455: *Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales*. (Conf. etiam c. III 19, 10.) — *Nenia* h. l. certe non de lugubri carmine, sed de cantilena simplici et ad somnum invitante dicitur. Confer ad c. II 1, 38.

CARMEN XXIX.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado

XXIX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BS. — *Maecenati* bc. — 2. *verso* Graevianus, Vossianus, Gothanus, RSbcφψ paucique alii, *versum* AOBMγ Leidensis, Lipsiensis, Hispaniensis.

XXIX. Maecenatem invitat poeta, ut relictis urbanis negotiis paulisper ad se in villam concedat Genioque ibi indulgeat, argumentis, quibus ei hoc suadere conatur, partim ab Urbis fastidio, quod eius luxus gignere soleat, partim a ferventissimo anni tempore desumptis. Cum autem Maecenatem curis administrandae Urbis, quibus tum districtus erat, maxime, quo minus copiam sui faceret, impediri intellegeret, poeta a nimia ista sollicitudine eum dehortaturus graviter ostendit certis curas istas circumscribi oportere finibus, ne bona, quae praesens hora largiatur, celeriter elabantur, futurarumque rerum anxiam sollicitudinem vanam esse atque inutilem. Quo tempore hoc carmen scriptum sit, demonstrant v. 25 sq., i. e. eis annis quibus Augustus in Hispania versabatur, 727—730.

1. 2. *Tyrrhena regum*] Cfr. c. I 1, 1. Silius VII 29: *Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris.* — *Non ante verso*] «intacto adhuc», id quod convivae honori tribuitur. Est autem e sermone cotidiano. Plaut. Stich. 719: *quamvis desubito vel cadus vorti potest.* sat. II 8, 39: *Invertunt Allifanis vinaria tota.* Vertebatur, cum inde in crateres effundebatur vinum. — *lene*] «vetustate domitum.» Schol. — *Cadus* ex opere figlino XII. congios capiebat, i. e. 39 liter ex hodierna ratione; cf. Hultsch, metrol. pg. 114.

3. 4. *flore-rosarum*] *ῥόδων ἀώτοις σκιάζειν λιπαρὰν ἔθειραν* dixit Simonides fr. 148 Bgk. — *balanus*] s. myrobalanus, glans myrepsica, unguentaria Arabiae et Aethiopiae; h. l. oleum ex eius nucleo pressum. Oleo autem inde expresso «*εἰς τὰ πολυτελῆ μύρα ἀντ᾽ ἐλαίου ἐχρῶντο.*» Dioscor. IV 160. — *Pressa tuis-capillis*] «tibi destinata.»

5—7. *Iamdudum*] Non «quod diutius omnia ista domi suae Maecenati servarit» (ut interpretatus est etiam Gargallus, metuens, «ne rosae admodum vietae fuerint»), sed omnino «impatientiam, qua Maecenatem exspectet,» amice declarat. — *Eripe te morae, ne*] Ita cum optimis cod. scribendum videtur, 'tolle moram (efficientem) ne contempleris'. Alii minus recte legunt *Nec*, ad quam scripturam probandam prave afferunt c. I 11, 2 *nec Babylonios temptaris numeros*, cuius loci ratio prorsus alia est. — *udum Tibur*] Cf. c. I 7, 13. Ovid. Fast. IV 71: *Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi Stabant.* — *Aefula*, colonia Romana in Latio, in declivi sita inter Praeneste et Tibur. Mirum profecto hoc nomen tamdiu depravatum esse omniaque Livii (XXVI 9, 9. XXXII 29, 2) et Horatii exempla

Cum flore, Maecenas, rosarum et
Pressa tuis balanus capillis

Iamdudum apud me est. Eripe te morae,
Ne semper udum Tibur et Aefulae
Declive contempleris arvum et
Telegoni iuga parricidae.

6. *Ne* cod. plerique, *Nec* AOBM, *Hic* Lachmannus. — *Aefulae* codices Horatii, Porphyrionis codex Monacensis, codices Livii, inscriptiones, *Aesulae* Orelli ceteraeque editiones ante a. 1866 omnes.

habuisse *Aesula,* donec Aem. Hübner Hermae vol. I pg. 426 ex codicibus et inscriptionibus verum demonstravit. — *contempleris*] «e longinquo sane cum desiderio gratissimis his tractibus ipsis fruendi, cui desiderio cur non ilico satisfacis?» Verbum *contemplari* usurpatur praesertim de caelo, stellis, *μετεώροις,* item de regionibus amoenis, quibus oculi libenter immorantur.

8. *Telegoni iuga*] Ovid. Fast. III 92: *Factaque Telegoni moenia celsa manu.* Tusculum significat, conditum a Telegono (Sil. Ital. VII 691: *Circaeo Tuscula dorso Moenia, Laërtae quondam regnata nepoti.*), qui inscius Ulixem patrem radio trygonis sagittae praefixo interfecit. Primum memoratur ab Hesiodo in Theogoniae versu suspecto 1015., una cum fratribus Agrio et Latino: *Οἱ δ' ἤτοι μάλα τῆλε μυχῷ νήσων ἱεράων Πᾶσιν Τυρσηνοῖσιν ἀγακλεϊτοῖσι ἄνασσον.* Totam autem hanc fabulam tractaverat in Telegonea Eugammo Cyrenaeus, poeta cyclicus Olymp. 53. Vide Welcker *der epische Cyclus* p. 311. Sophocles in Euryalo apud Parthen. Narr. 3: *Τρωθεὶς ἀκάνθῃ τρυγόνος θαλασσίας.* Cfr. Lycophr. 797. cum Scholiasta. Hygin. fab. 127 ed. M. Schmidt haec narrat: *Telegonus, Ulixis et Circes filius, missus a matre, ut genitorem quaereret, tempestate in Ithacam est delatus ibique fame coactus agros depopulari coepit. Cum quo Ulixes et Telemachus ignari arma contulerunt: Ulixes a Telegono filio est interfectus, quod ei responsum fuerat, ut a filio caveret mortem. Quem postquam cognovit qui esset, iussu Minervae cum Telemacho et Penelope in patriam redierunt; in insulam Aeaeam ad Circen Ulixem mortuum deportarunt ibique sepulturae tradiderunt. Eiusdem Minervae monitu Telegonus Penelopen, Telemachus Circen duxerunt uxores. Ex Circe et Telemacho natus est Latinus; ex Penelope et Telegono natus est Italus, qui Italiam suo nomine denominavit.* Cfr. Oppian. Halieut. II 497. Sext. Empir. 659 Bk.: *Πῶς οὐκ ἔργον, τινὸς μὲν λέγοντος, ὅτι Ὀδυσσεὺς ὑπὸ Τηλεγόνου παιδὸς κατὰ ἄγνοιαν ἀνῄρηται, τινὸς δέ, ὅτι λάρου κέντρον θαλασσίας τρυγόνος ἀφέντος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ διεφώνησεν, ἄλλου δέ, ὅτι εἰς ἵππον μετέβαλε τὴν μορφήν;* Proclo apud Phot. Bibl. C. 239. teste haec Ulixis mors mythici cycli finis erat. Plutarch. Parall. min. 41 narrat etiam Praeneste a Telegono conditum esse. Propert. II 32, 3: *Nam quid Praenestis dubias, o Cynthia, sortes, Quid petis Aeaei moenia Telegoni?*

9. 10. *Fastidiosam*] «quae nauseam ac taedium parit.» — *Molem*]

Fastidiosam desere copiam et
Molem propinquam nubibus arduis;
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.

Plerumque gratae divitibus vices
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Cenae sine aulaeis et ostro
Sollicitam explicuere frontem.

turrim Maecenatianam in colle Esquilino, e qua Nero Romae incendium inspexit. (Suet. Ner. 38.) In eius vicinia ipse Horatius humatus est. Cf. ad sat. I 8, 14. *Moles* autem propter amplitudinem, ut postea *moles Hadriana* nominata est. — Hoc dicit: «Noli semper Romae commorari; idcirco nequaquam cum Nibbyo (*Viaggio* I. p. 174.) hos versus ad magnificum illud Maecenatis Tiburtinum, cuius parietinas ibi describit, referre possumus. — *arduis*] «sublimibus.»

11. 12. *Omitte*] Minime cum Burmanno ad Sulpiciae Sat. 9. legendum *O mitte*, cum anacrusis brevis in hoc tertio strophae alcaicae versu reperiatur etiam c. I 16, 19. 17, 7. 29, 7. 35, 15. 37, 15. c. II 3, 3. 17, 3. 20, 11. III 3, 71. — *beatae*] «Opulentae ac splendidae.» — *mirari-Fumum*] *παρὰ προσδοκίαν.* Nam *mirari* proprie refertur ad *opes* dumtaxat; verum has comitantur omnis generis molestiae; ex quibus memorantur, quae maxime in sensus incurrunt, *fumus* et *strepitus*. *Fumum* vix recte explicaveris tropice: «vanam honoris ac felicitatis speciem»; sed proprie accipiendum est Seneca Ep. 104: *ut primum gravitatem urbis excessi et illum odorem culinarum* cet. — *Strepitus* non est «strepitus tumultusque conviviorum lautiorum», ut nonnulli volunt, sed «strepitus ille Urbis nocturnus ac diurnus», de quo lamentatur epist. II 2, 72—80.

13. 14. *vices*] «Vicissitudines inter summam copiam, qua divites cotidie veluti obruuntur, et vitam simpliciorem ipsis persaepe placent.» — *Mundae*] «tersae, sed frugales.» sat. II 2, 65: *Mundus erit, qui non offendet sordibus atque In neutram partem cultus miser.* — *pauperum*] «ubi cum locupletibus illis comparentur.» Omnino tres gradus statuit Seneca de Tranquill. an. 8: *paupertatem, inopiam, egestatem.*

15. 16. *sine aulaeis*] 'velis pictis, quae ideo *aulaea* dicta sunt, quod primum in *aula* Attali regis Asiae, qui populum Romanum scripsit heredem, inventa sunt. ideo autem etiam in domibus tendebantur aulaea, ut imitatio tentoriorum fieret, sub quibus bellantes semper habitavere maiores: unde et in thalamis hoc fieri hodieque conspicimus.' Servius ad Vergil. Aen. I 697. Adhibebantur igitur ad exornanda maxime triclinia, ut sat. I 8, 54., ubi Porphyr.: «Consuetudo apud antiquos fuit, ut aulaea sub cameras tenderent, ut, si quid pulveris caderet, ab ipsis exciperetur.» — *ostrum* Gr. *ὄστρεον, ὄστρειον*, proprie est conchylii species, *murex* (c. II 16, 36. epod. 12, 26; sat. II 4, 32; epist. II 2, 181), deinde sucus vel color inde sump-

Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem, iam Procyon furit
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos;

Iam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit et horridi
Dumeta Silvani, caretque

tus, *purpura*, ut apud Vergil. Aen. V 111 *ostro perfusae vestes*, et apud ipsum Horatium epist. I 10, 26; denique ut h. l. stragula vestis, qua lecti in tricliniis tegebantur, omninoque vestimentum purpura tinctum, ut a. p. 228. — *explicuere*] *ἀορίστως*, «explicare solent.» Sat. II 2, 125: (Ceres) *Explicuit vino contractae seria frontis*. Vide ad c. I 34, 16.

17—19. *Iam clarus*] *Clarus*, ut patet ex *ἀντιθέτῳ occultum*, non ad regiam Cephei dignitatem, ut nonnemo nuper voluit, sed unice ad sideris splendorem refertur. «Tempus venit aestatis; igitur te ruri mecum recrees.» Cfr. Theognis 1039.: *Ἄφρονες ἄνθρωποι καὶ νήπιοι, οἵτινες οἶνον Μὴ πίνουσ' ἄστρου καὶ κυνὸς ἐρχομένου*. Alcaeus fr. 39 Bgk.: *(θέρους) Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον* (Canicula) *περιτέλλεται Ἁ δ' ὥρα χαλέπα, πάντα δὲ δίψαισ' ὑπὸ καύματος*. — «Cepheus, Aethiopum rex, *Andromedae pater* ex Cassiopea antea occultum lumen ostendit, iam ortus est. (VII. id. Iul.)» — *Procyon* (quem Latini *Ante Canem* vocant), unus ex Orionis canibus venaticis, oritur idibus Iuliis, quem XI. diebus post sequitur Canicula s. Sirius, oriturque etiam *Leonis stella*, sidus *vesanum* (*rabidum* Lucano VI 334.), summos calores afferens. Schol. Arati v. 149: *τὸν δὲ Λέοντα οἱ μέν φασιν ὅτι ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐτιμήθη, διότι τῶν τετραπόδων ἡγεῖται, οἱ δὲ ὅτι πρῶτος ἆθλος Ἡρακλέους ἐστίν*. Hinc *Herculeum leonem* vocat Ovid. A. A. I 68. Sol Leonem ingreditur XIII. kal. Aug. Colum. XI 2, 52.

20. *referente*] «annuo suo cursu rursus afferente.» — *siccos*] c. IV 12, 13: *Adduxere sitim tempora, Vergili*.

21. 22. *Iam pastor*] Cfr. Anth. Pal. II. p. 694: *Χὼ ποιμὴν ἐν ὄρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγχόθι παγᾶς Συρίσδων, λασίας θάμνῳ ὕπο πλατάνου Καύματ' ὀπωρινοῖο φυγὼν κυνός*. — *Rivumque*] In pascuis Italicis greges per aestatem rivos intrant, ut melius se defendant et a calore et ab asilis. Rivos igitur quaerit pastor et *dumeta*, quae perambulare solet *horridus*, hirsutus, incultus ut deus rusticus, *φριξοκόμης*, Silvanus. Hoc *ἐπιθέτῳ* utitur propter ipsius dei silvestris horridam formam, ut Mart. X 92, 5: *semidocta vilici manu structas tonantis* (i. e. magno sonitu per silvam clamantis) *aras horridique Silvani*. Confer Preller-Iordan, Mythol. Rom. I pg. 392. — Ceterum non de meridie loquitur, sed de anni tempore aestivo; horam enim hic significare nihil attinebat.

24. *Ripa*] rivi illius. — *taciturna*] «dum ventis cessantibus nullum usquam murmur auditur.»

25. *Tu, civitatem*] «Tu res nunc curas, quae curae tibi esse iam non debent. Nam nuper tu quidem Augusto in constituenda civitate prudens consilium dedisti (v. ad c. I 26); populi autem remoti et inter

Ripa vagis taciturna ventis.

Tu civitatem quis deceat status
Curas et Urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit deus,
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest memento

28. *dissors* malebat Bentleius.

se discordes periculosi non sunt: itaque non recte facis, quod urbem non reliquisti.» Inest in his lenis neque amicum laesura ironia.

26. 27. *Urbi*] «capiti rerum.» (Tac. Hist. II 32.) Moneo propter Sanadoni *orbi*. *Civitas* autem et urbs (in qua ille haerebat) recte coniunguntur, ut apud Cic. Acad. II 137. *nec haec* tibi videtur *urbs nec in ea civitas*. V. *Urbi* iunge cum v. *times*. — *sollicitus*] Vell. II 88. de Maecenate: *ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens atque agendi sciens.*

27. 28. *Seres*] extremi Orientis populi Romanis noti «*lanicio silvarum nobiles.*» Plin. n. h. VI 54. Cum *Indis* coniunguntur c. I 12, 56.; cum Persis, sicut hic, c. IV 15, 23. A poetis ornatus potius causa, quam quod umquam arma moverint, numerantur inter Romani nominis hostes, ut apud Lucan. I 19: *Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes.* Stat. Silv. IV 1, 42. — *regnata Cyro Bactra*] «quibus olim Cyrus imperitavit.» Xen. Cyr. I 1, 4: *ἦρξε δὲ Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν* Plin. n. h. VI 48: *Gens haec obtinet aversa montis Paropamisi et adversus fontes Indi; includitur flumine Ocho.* Propert. III 1, 16: *Qui finem imperii Bactra futura canent.* Gens nobilis postea inde ab anno circiter 250. usque ad 125. ante Chr. regno Graeco Bactriano; Augusti vero temporibus pars Bactrianae Parthis, pars Tocharis, Scythicae genti, subiecta erat; quocirca h. l. de Parthis intelleges. (De constructione cfr. c. II 6, 11.) — *discors*] «Scythae, Tanais accolae, intestinis discordiis agitati», ut Parthi c. III 8, 19: *Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis.* Orosius VI 21, 19 *Interea Caesarem apud Tarraconem citerioris Hispaniae urbem legati Indorum et Scytharum invenerunt* (i. e. a. fere 726 vel 725). Huc pertinet Mon. Ancyr. V 51. 52 (ed.[2] Mommsen pg. 133): *Nostram amicitiam petierunt per legatos Bastarnae Scythaeque et Sarmatarum qui sunt citra flumen Tanaim et ultra reges.*

29. 30. *Prudens*] «Sapienter et consulto deus res futuras mortalibus velut obscura nocte *pressit*, abscondit.» Theognis 1075: *Πρήγματος ἀπρήκτου χαλεπώτατόν ἐστι τελευτὴν Γνῶναι, ὅπως μέλλει τοῦτο θεὸς τελέσαι· Ὄρφνη γὰρ τέταται· πρὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι Οὐ συνετὰ θνητοῖς πείρατ᾽ ἀμηχανίης.*

Conponere aequus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos

Stirpisque raptas et pecus et domos
Volventis una non sine montium
Clamore vicinaeque silvae,
Cum fera diluvies quietos

34. *alveo* AOMRSb Bcorr. Leidensis paucique alii; ed. Bentl. Haupt, Vahlen, L. Müller, O. Keller, Kiessling; *aequore* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, cφψ cum tribus aliis Parisinis, prob. Orelli.

Pind. Ol. 12, 9: *Τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.*

31. 32. *Ridetque*] «suae potentiae conscius.» — *trepidat*] «futuros eventus anxie explorare laborat, *ultra* hac in cura progressus, quam sors generis humani concedit.» Sophocl. fragm. 515. D: *Θνητὴν δὲ φύσιν χρὴ θνητὰ φρονεῖν, Τοῦτο κατειδότας, ὡς οὐκ ἔστιν Πλὴν Διὸς οὐδεὶς τῶν μελλόντων Ταμίας, ὅ τι χρὴ τετελέσθαι.* Id. fragm. 659: *Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα κρυπτόντων θεῶν Μάθοις ἄν, οὐδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.* — *Quod adest*] «Aequo animo praesentia ordina, quippe quae in tua potestate sita sint; cetera omnia fluxa sunt atque incerta.» Cratinus apud Suidam s. v. *τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν. Ἄνδρας σοφοὺς ἐχρῆν τὸ παρὸν πρᾶγμ' εἰς δύναμιν θέσθαι καλῶς.*

33. 34. *fluminis Ritu*] Hor. a. p. 62: *iuvenum ritu.* Ovid. Am. I 7, 43: *tumidi ritu torrentis agebar.* Iuven. 3, 261: *More animae,* id est, «sicuti anima.» — *medio alveo* coercitus, non super alterutram ripam effusus; itaque idem fere dicit, quod c. IV 7, 3 *descrescentia ripas flumina praetereunt.* Orelli praeferebat *aequore,* quod ex deterioribus codicibus sumptum iam propter additum *medio* displicet.

35. 36. *Cum pace*] «ἠρέμα, placide, tranquille», significatione satis elucente ex *ἀντιθέσει nunc lapides* cet. Etiam in prosa oratione Cic. Tusc. V 83: *Nos illud quidem cum pace agemus.* Cfr. Hand Turs. II. p. 151. et 157. — *Etruscum*] Ultima syllaba eliditur ante sequentem vocalem, ut c. II 3, 27. Vide prolegom. pg. XLVIII. — *adesos*] «vi aquarum adrasos.» Theocrit. 22, 49: *πέτροι ὀλοίτροχοι, οὕστε κυλίνδων Χειμάῤῥους ποταμὸς μεγάλαις περιέξεσε δίναις.*

37. 38. *Stirpisque raptas*] Servius ad Aen. XII 208: «*Imo de stirpe*] ideo genere masculino usus est, quia de arboribus loquitur. Nam de hominibus genere feminino dicimus, ut (VII 293.) *Heu stirpem invisam!* Dixit tamen, sed usurpative, Horatius etiam de arboribus: *Stirpisque raptas.*» — *una*] «omnia haec inter se permixta.» Sic Ovid. Met. I 285: *Exspatiata ruunt per apertos flumina campos, Cumque satis arbusta simul pecudesque virosque Tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.*

39. 40. *Clamore*] «fragore ac sonitu immani.» Iliad. *P* 265: *ἠϊόνες*

Inritat amnis. Ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem
Dixisse 'Vixi': cras vel atra
Nube polum Pater occupato

Vel sole puro; non tamen inritum,
Quodcumque retro est, efficiet neque
Diffinget infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.

βοόωσιν. — *diluvies*] ut *eluvies, illuvies, proluvies* est etiam apud Lucret. V 255. VI 292 et c. IV 14, 28.; frequentius *diluvium.*

41. *Inritat*] «Illos fluvios, qui alioquin exundare non solent, Tiniam, Narem, Anienem reprimens, haud minus saevire cogit.» Plin. epist. VIII 17: *Tiberis alveum excessit et demissioribus ripis alte superfunditur. - - Inde quae solet flumina accipere et permixta devehere velut obvius retro cogit atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit.* — *Amnis* autem hic de minoribus etiam fluviis, ut Verg. Aen. VII 465. ausus est dicere vel de aqua in lebete bulliente. — *potens sui*] *ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ, αὐτάρκης.*

42. *in diem*] «singulis diebus.» — *Vixi*] Cic. ad Attic. XII 2: *βεβίωται.* Terent. Hec. 461: *Sibi vero hanc laudem relinquunt: 'Vixit, dum vixit, bene'.* Seneca Ep. 12: *In somnum ituri laeti hilaresque dicamus:* Vixi et quem dederat cursum Fortuna peregi. (Aen. IV 653.) *Crastinum si adiecerit deus, laeti recipiamus. Ille beatissimus est et securus sui possessor, qui crastinum sine sollicitudine exspectat. Quisquis dixit:* Vixi, *cotidie ad lucrum surgit.* — Male olim iungebant: *cui licet «In diem» dixisse «vixi.» In diem vivere* esset temere ac fortuito vitam peragere. Hand Turs. III. p. 343: «Bentleius acute perspexit in his vv. intellegi «quocumque transacto die, quotidie.»

44. *polum*] Apud poetas frequenter pro caelo, ut *axis*, v. c. I 28, 6. — *Pater*] c. I 34, 5: *Diespiter. occupato*] tertiae est personae, non secundae pro *occupa*, ut ait Schol. Cruq., vel *occupabis*, ut Acron.

45. *sole puro*] Ex v. *occupato* ad haec vv. elice: «illustrato.» — *inritum*] «Non ita abolere poterit, ut omni effectu id careat, quod iam praeteriit.»

47. 48. *Diffinget*] «Diversam formam ei praebebit, prorsus illud immutabit, c. I 35, 39.» — *Infectum* gradu aliquanto maius est quam *inritum:* illud est quod non factum est, hoc quod nihil valet. Frequens apud poetas ea sententia. Theognis 583: *Ἀλλὰ τὰ μὲν προβέβηκεν, ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι Ἀργά.* Pind. Olymp. 2, 15. Simonides fr. 69 Bgk.: *Τὸ γὰρ γεγενημένον οὐκέτ' ἄρεκτον ἔσται.* Agathon apud Aristot. Eth. VI 2: *Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα.* Plin. n. h. II 27. Deus *nullum* habet *in praeterita ius praeterquam oblivionis.* — *hora vexit*] «avexit, abstulit, velut in praeteriti temporis voraginem demersit»; non, ut alii volunt: «advexit, attulit»; quo non quadrat v. *semel.* Cf. ad c. I 24, 16.

49. 50. *saevo-negotio*] «munere, quo fungitur, omnia sine ulla cle-

Fortuna saevo laeta negotio et
Ludum insolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.

Laudo manentem; si celeres quatit
Pennas, resigno quae dedit et mea
Virtute me involvo probamque
Pauperiem sine dote quaero.

Non est meum, si mugiat Africis

mentia ac saepe crudeliter administrandi, formandi rursusque immutandi.» — *laeta*] De fortuna Boeth. Cons. Phil. II 1: *gemitus dura quos fecit, ridet; Sic illa ludit, sic suas probat vires.* Dante Inferno 7. memoratis mortalium de Fortuna querimoniis: *Ma ella s'è beata, e ciò non ode; Con l'altre prime creature lieta Volve sua spera, e beata si gode.* — *ludere pertinax*] in prosa or. «pertinaciter ludens.» *Ludum ludere* dixerat iam Terentius Eunuch. 586. Palladas in Anth. Pal. II. 304: *Παίγνιόν ἐστι Τύχης μερόπων βίος, οἰκτρός, ἀλήτης, Πλούτου καὶ πενίης μεσσόθι ῥεμβόμενος. Καὶ τοὺς μὲν κατάγουσα πάλιν σφαιρηδὸν ἀείρει, Τοὺς δ' ἀπὸ τῶν νεφελῶν εἰς Ἀΐδην κατάγει.* Iuvenal. 6, 608: *Secretumque sibi mimum parat* (Fortuna).

53. 54. *manentem*] Exstat nummus Commodi rarior, in quo figura muliebris sedet, dextra equum capistro retinens, sinistra cornu copiae cum epigraphe: *FORTVNAE MANENTI.* — *Pennas*] Aeschyl. apud Stob. Ecl. phys. I. p. 200. de Fortuna: *Ἅ τε χάρις λάμπει Περὶ σὰν πτέρυγα χρυσέαν.* Fronto orat. pg. 157 ed. Naber: *omnes Fortunas, Antiates, Praenestinas, Respicientes, Balnearum etiam Fortunas omnes cum* p e n n i s, *cum rotis, cum gubernaculo reperias.* Cf. etiam Preller-Iordan, Myth. Rom. II. pg. 189. De scriptura vide supra ad c. II 20, 2. — *resigno* epist. I 7, 34: *Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno.* «*Resignare* antiqui pro *rescribere* ponebant, ut adhuc *subsignare* dicimus pro *subscribere.*» Festus. *Rescribere* autem est scriptum debiti liberare, debitum solvere per scripturam. Incertus apud Plut. de Tranquill. 16 (vol. I. p. 575 D.): *Ἡδὺ μὲν ἄν τι φέρῃς, ὀλίγον δ' ἄχος, ἢν ἀπολείπῃς.* Seneca de Tranq. 11: *Quandocumque autem reddere iubebitur, non queretur cum Fortuna, sed dicet: Quia imperas, cedo gratus libensque. Si quid habere me tui volueris, etiamnunc servabo: si aliud placet, ego vero factum signatumque argentum, domum familiamque meam reddo, restituo.*

55. *Virtute me involvo*] «veluti pallio; certum praesidium eam mihi paro.» Plato de Rep. V p. 457. A: *ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν, ἐπείπερ ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσονται κτλ.* Cic. ad fam. IX 20: *litteris me involvo.* Athen. VII p. 281. de Dionysio Heracleota, qui ex stoa in Epicuri hortos migrarat: *ὃς ἄντικρυς ἀποδὺς τὸν τῆς ἀρετῆς χιτῶνα ἀνθινὰ μετημφιάσατο.*

56. *sine dote*] Opes significat,

Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces
Addant avaro divitias mari:
Tunc me biremis praesidio scaphae

62. *Tunc* AOBRbγ Leidensis alii, *Tum* Scφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Bentley, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling.

quibus Fortuna veluti dotat eum, cui favet. Imago autem ab eo ducitur, quod virginem indotatam sibi fingit honestam paupertatem. Petron. 84: *bonae mentis soror est paupertas.*

57. 58. *Non est meum*] «non est meae indolis meique moris; a mea dignitate abhorret.» Plato Alcib. I. p. 106. B.: *οὐ γάρ ἐστι τοιοῦτον τὸ ἐμόν.* Plaut. Asin. 190: AR. *Non meum est.* CL. *Nec meum quidem edepol.* Tac. Ann. VI 8: *non est nostrum -- aestimare.* — *mugiat*] «strideat, fragorem edat ab Africo fractus.» c. I 14, 5. *malus -- Antennaeque gemant.* — *miseras*] «humiles, quae dedecori sunt illi, qui eis utitur.»

59. 60. *Decurrere*] Verg. Aen. V 782: *preces descendere in omnes,* quod frequentius est. — *votis pacisci*] «mercatorum more votis transigere cum dis, ne naufragio facto pretiosae merces in mari pereant»; id quod poetice exprimit revocatis in mentem thesauris in perpetuum demersis. Seneca Quaest. nat. IV 7: *Negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur et tempestates munusculis redimat.* — *Tyriaeque*] al. *Syriaeque.* Sane a librariis notius voc. substitutum est rariori.

61. 62. *avaro*] c. I 28, 18: *avidum mare.* — *Tunc* scribendum partim propter optimorum codicum auctoritatem, partim propter ingratum sonum *Tum - tutum;* (Sanadonus volebat: *Dum -- ferat.*) «tunc igitur, id est, tali in periculo, dum alii ad vota descendunt.» Plin. n. h. VIII 57: *Tum praecipuus votorum locus est, cum spei nullus est.* — «Adeo tutus sum, ut vel in summis vitae discriminibus tranquillo atque aequo animo adspecturus sim fortunarum mearum interitum.» Iam hoc per imaginem cum priore illa mercatoris arte conexam ita exprimit: «Conscensa exigua cumba, qualis navi onerariae annecti solet, me cet.» — *biremis*] h. l. proprie, «quae duos habet remos, uno a remige propulsos, Ciceronis de or. I 174: *duorum scalmorum navicula, σκάφος δίκωπον*», non, ut frequentius, de duplici remorum ordine. — *scaphae*] *pirogue.* Cic. ad Att. X 10, 5: *Ego vero vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex istorum parricidio.* — Frequens autem vitae cum navigatione comparatio. Plato Phaedon. 85. D.: *ἐπὶ τούτου (τοῦ λόγου) ὀχούμενον, ὥσπερ ἐπὶ σχεδίας κινδυνεύοντα διαπλεῦσαι τὸν βίον.* Plutarch. de tranq. an. 17: *Ἐάν τις ἔξωθεν ἀρχὴ πάθους ὥσπερ διαδρομὴ γένηται σπιλάδος, εὐσταλεῖ καὶ κούφῃ κεραίᾳ παρήνεγκεν, ὥς φησιν Ἀσκληπιάδης.*

63. *Aegaeos*] Himerius Ecl. 13. p. 210. W. de tabula picta: *Γέγραπται δὲ οὐκ ἀπηνής τε καὶ ἄγριος οὐδὲ εἰς αὐτὰς ἐγείρων νεφέλας τὰ κύματα, οἷα τὰ πολλὰ Αἰ-*

Tutum per Aegaeos tumultus
Aura feret geminusque Pollux.

64. *feret* cod. paene omnes, *ferat* ex perpaucis Bentley.

γαῖος κατὰ τῶν ἐκεῖ πλωτήρων θρασίνεται, ἀλλ' ἐστόρεστο εἰς γαλήνην.

64. *Aura*] «Lenis aura et secunda, quam Castores propitii mihi mittent, cursui meo favebit eo ipso tempore, quo ceterum mare Aegaeum saevis procellis exagitatur.» Monui, quod criticus quidam hoc coniecit: *Astra ferent.* — Aurae Quinto Smyrnaeo I 682. sunt *θοαὶ Βορέαο θύγατρες.* — *feret*] Longe melius futurum summam sui fiduciam exprimit quam Bentlei optativus *ferat.* — *geminusque Pollux*] «Pollux cum fratre Castore»; Castores, ut Latini dicebant, *Διόσκουροι* navigantibus propitii.

CARMEN XXX.

Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ pyramidum altius,

XXX Inscr. volg. *Ad Melpomenen*, et sic BS. (S addit *pragmatice*.) — *Dicit se apotelesmatice scriptis suis semper victurum* c ac similiter b.

XXX. Horatius ut trium librorum carminibus prologum ad Maecenatem scriptum praemisit, ita adiunxit quasi epilogum eodem metro compositum; utroque carmine de studiis suis poeticis agit speratque fore ut aliquam laudem adipiscatur: c. I 1, 36 *sublimi feriam sidera vertice*, c. III 30, 14 *sume superbiam quaesitam meritis*. Utrumque carmen eodem fere tempore i. e. anno u. c. 730 vel 731 videtur scriptum esse. Huius autem carminis sententia explicatur Sapphus fr. 32 Bgk: *Μνάσασθαί τινά φαμι καὶ ὕστερον ἀμμέων.* Antiquissima fortasse huiuscemodi de propria immortalitate vaticiniorum exempla exstant apud Theogn. v. 19 sq. et 237., neque abhorret comicum Philoxeni testamentum apud Machaonem, Athen. VIII p. 341 c: *Τοὺς διθυράμβους σὺν θεοῖς καταλιμπάνω Ἠνδρωμένους καὶ πάντας ἐστεφανωμένους, Οὓς ἀνατίθημι ταῖς ἐμαυτοῦ συντρόφοις Μούσαις, Ἀφροδίτην καὶ Διόνυσον ἐπιτρόπους.* Cfr. item Luciani Imagg. 23. Prop. III 1, 35: *Meque inter seros laudabit Roma nepotes* III 2, 23. de poematis suis: *At non ingenio quaesitum nomen ab aevo Excidet: ingenio stat sine morte decus.* Ovid. Am. I 15, 41: *Ergo etiam cum me supremus adederit ignis, Vivam parsque mei multa superstes erit.* Met. XV 871. Phaedr. l. IV epil. *chartis nomen victurum meis, Latinis dum manebit pretium litteris.*

1. *Exegi*] «absolvi, perfeci», ut patet ex Ovid. Met. XV 871: *Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignes Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.* Propert. III 1, 8: *Exactus tenui pumice versus eat.* Non est, ut alii volunt: «in altum eduxi.» — *aere*] «aereis statuis titulisque aeri incisis.» Martial. VII 84, 7 *casibus hic* (Martialis liber) *nullis, nullis delebitur annis; vivet, Apelleum cum morietur opus.*

2. *regali* quo modo differat a *regio* (vide ad c. II 1, 1) docet Cic. Acc. Verr. V 184: *te, Iuppiter optime maxime, cuius iste donum regale, dignum Capitolio atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere - imploro.* — *situ*] «constructione, mole; pyramidibus maximo sumptu ab Aegypti regibus exaedificatis.» Saepius ita apud Ciceronem, Caesarem, Tacitum scriptum legitur *situs* urbis, oppidorum, castrorum. Non recte quidam interpretes *situ* h. l. significari putant sordes vel illuviem, quae vetustate quodammodo commendata sit. — *altius*] quatenus gloriosius est ingenii quam opum monumentum. (Pyramidum maxima alta esse dicitur pedes CCCLIV.)

3. *imber edax*] «compagem saxeam paullatim solvens, aes arrodens, inducta aerugine.» Pindar. Pyth. 6, 7: *Ἑτοῖμος ὕμνων θησαυρὸς ἐν πολυχρύσῳ Ἀπολλωνίᾳ τετείχισται νάπᾳ· Τὸν οὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθών, Ἐρι-*

Quod non imber edax, non Aquilo inpotens
Possit diruere aut innumerabilis

Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium

Scandet cum tacita virgine pontifex.

βρόμου νεφέλας Στρατὸς ἀμείλιχος, οὔτ᾽ ἄνεμοι ἐς μυχοὺς Ἁλὸς ἄξοισι παμφόρῳ χεράδι Τυπτόμενον. (Verg. Aen. II 758: *ignis edax.* Simonides fr. 176 Bgk.: *ὅ τοι χρόνος ὀξὺς ὀδόντας Πάντα καταψήχει καὶ τὰ βιαιότατα.* Curtius IV 8, 8: *nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undae.*) — *inpotens*] «sui; sibi non temperans», id est, «vehementer saeviens.» Epod. 16, 61: *nullius astri - aestuosa - inpotentia.*

5. 6. *fuga temporum*] c. II 14, 1: *fugaces - - anni.* — *Non omnis*] Seneca Troad. 382: *An toti morimur, nullaque pars manet Nostri?* — *multaque pars mei*] «ingenii mei monumenta.»

7. 8. *Libitinam*] «Venus Libitina, dea funerum (cfr. Dionys. Hal. IV 15; cf. ad sat. II 6, 19) metonymice pro morte. — Adv. *usque* iunge cum v. *crescam*, «semper crescam»: non: *usque recens;* qua significatione *usque* non iungitur nisi cum verbis; nec vero *usque dum scandet*, quae ratio foret pedestris orationis. — *postera-laude*] in prosa or. «posterorum, posteritatis.» — *Crescam*] «magis magisque agnoscent futurae aetates laudes meas poeticas meque honore prosequentur.» Prop. III 1, 33: *Nec non ille tui casus memorator Homerus Posteritate suum crescere sensit opus.* — *recens*] «numquam neglectus, quia memoria mea semper *recens* atque indelebilis manebit.» — *dum Capitolium*] Artissime haec iunguntur cum praecedentibus: *usque - - recens*; neque vero cum quodam interprete ita dissecari vel potius dilacerari possunt: *recens; dum Capitolium - - pontifex, Dicar* cet. — «Quamdiu pontifex maximus cum pontificum collegio et virginibus Vestalibus religiosum silentium tenentibus diebus festis in aedem Iovis Capitolini sollemni pompa ascendet; hoc est, «in sempiternum»; cum enim Roma *Urbs aeterna* civibus suis esset, sacra publica numquam exstinctum iri iis persuasum erat. *Κυριωτέρως* et ut epicum poetam decebat Verg. Aen. IX 448: *Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum Accolet imperiumque pater Romanus habebit.* Ovid. Trist. III 7, 51: *Dumque suis victrix omnem de montibus orbem Prospiciet domitum Martia Roma, legar.* Cassius Dio Excerpt. Vatic. vol. I pg. 37 D.: *Σιβύλλης χρησμὸς ἐφάσκετο Καπιτώλιον κεφάλαιον ἔσεσθαι τῆς οἰκουμένης μέχρι τῆς τοῦ κόσμου καταλύσεως.* Ceterum illa *Urbis aeternae* pro *Roma* denominatio dumtaxat apud poetas reperiri videtur (Tibull. II 5, 23.), tum exstat in posterioris temporis nummis atque inscriptionibus.

9. *Scandet*] Varro L. L. V 47. p. 19. Müll.: *caput Sacrae viae, quae pertinet in Arcem, qua sacra quotquot mensibus* (idibus) *feruntur in Arcem.* — *tacita Virgine*]

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens

Princeps Aeolium carmen ad Italos

12. *Regnavit* codices plerique, in his Blandinii; *regnator* Graevianus, Lipsiensis, bc paucique alii.

«Vestalibus venerabunde ac tacite incedentibus.» Ipsae enim silentium servabant, cum hymnos cantarent chori puerorum puellarumque patrimorum et matrimorum. Vestalium imagines vide in Millin *Gal. m.* 79, 332. Gerhard *ant. Bildw.* T. XXIV. — *pontifex*] Pontificem maximum Vestae *sacerdotem* vocat Ovid. Fast. III 699.

10. *Dicar*] «Grato animo memorabunt posteri, me, hominem Venusinum, primum Sapphus et Alcaei poesin lyricam Latine aemulatum esse.» Sic enim ordinanda verba, ut recte iam Acron: *Dicar princeps Aeolium carmen ad Italos modos deduxisse*, (ibi natus) *qua* (ubi) *Aufidus obstrepit*; non vero: «ibi, ubi Aufidus fluit, dicar,» id est, «Venusini, municipes mei, me laudibus celebrabunt, ut primum poetam lyricum Latinum.» Natale enim solum Horatio nimis angustus gloriae finis esse videatur. — *violens*] Rarior forma pro *violentus. Acrem* vocat Sat. I 1, 58. c. IV 9, 2: *Longe sonantem natus ad Aufidum*, qui locus egregie firmat nostram interpretationem. Cfr. de Aufido, hodie *Ofanto*, etiam c. IV 14, 25. Silius VIII 630: *fundoque imo mugivit anhelans Aufidus.* — *obstrepit*] accolis; «magno cum sonitu undas suas volvit,» ut etiamnunc facit.

11. *pauper aquae*] Daunum, fabulosum Apuliae regem, ipsum vocat *pauperem aquae*, pro regione eius imperio subiecta. Ovid. Met. XIV 510: *Iapypis arida Dauni Arva.* Cf. c. I 22, 14.

12. *Regnavit populorum*] «incolarum eius tractus rex fuit, ἦρξε λαῶν,» constructione graeca. *Regnator* est glossema. Mire Monich construit *qua agrestium populorum*, id est, ut ait, «qua agrestium populorum regione Daunus regnavit.» — *ex humili potens*] «Ego humili loco natus ingenii mei ope ad eam vitae condicionem perveni, qua satis nobilis ac felix mihi esse videor.» *Potens* audacius pro eo, quod est apud Sallustium (Cat. 53.) de Catone: *clarus atque magnus habetur*, quamvis sine externa potentia. Et prorsus sic *potentes vates* dixit c. IV 8, 26. Gloriatur ergo se, *libertino natum patre et in tenui re* (epist. I 20, 20.), ad tantam studiorum claritatem pervenisse. Cfr. etiam c. II 20, 5: *Non ego pauperum Sanguis parentum* cet. Propert. II 10, 11: *Surge, anima, ex humili* cet. (Recte accepit iam Petrarca in Ep. ad Horatium v. 5: *Quem sumpsit proprium Thybris ab Aufido, - - Nec fuscam atque humilem sprevit originem.* Bentleius contra de Dauno interpretatur, «qui (Illyricae gentis clarus vir, auctore Festo) primus apud Apulos regnum capessivit, et proinde ex homine privato princeps, ex exsule tyrannus, *ex humili potens* est factus.» Sed, ut taceamus, spiritus, quos sumit Horatius per totum hoc carmen, longe melius convenire nostrae expositioni, vel duplex ἐπίθετον uni Dauno datum

Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

argutaque ἀντίθεσις, quae inde nascitur, poeta minus digna nobis certe videtur. Intolerabilis autem tertia est constructio nuper a nescio quo commendata: *qua regnavit Daunus, ex humili potens populorum.*

14. *Deduxisse*] «transtulisse, primum ausum esse in poesi Latina uti lyricis Graecorum metris.» Paucissimis enim ei veluti praeluserat Catullus. Sententia est: Latinis verbis ita imitari metra Graecorum lyrica, ut nusquam violetur, sed perpetuo Latina syllabarum quantitas vocum atque in omnibus sincera Latinae poesis servetur indoles, id quod effecit Horatius. — *Sume*] «Assume, o Musa mea, (*Melpomene*, ut c. IV 3, 1.) spiritus iustos, quippe ingenio meo convenientes, *et Delphica* cet.», id est, dempta imagine: «fac, ut omnes facultatem poeticam, cuius mihi conscius sum, ultro agnoscant.»

15. 16. *Delphica Lauro*] *Apollinarem* dicit c. IV 2, 9. — *volens*] Verbum sollemne in precibus Servius ad Aen. I 731: *Sic enim dicunt*: «Volens propitiusque sis.» Cato R. R. 142: *Mars pater, te precor quaesoque, uti sies volens propitius mihi, domo, familiae* cet. Liv. VII 26: *Precatus deinde, si divus, si diva esset, qui sibi praepetem misisset, volens propitius adesset.*

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER QUARTUS.

CARMEN I.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.

I. Inscr. volg. *Ad Venerem.* — *Allegoricos a se affirmat ex intermisso scribi carmina ad Venerem* B. — *Ad Fabium Maximum* bc.

I. Tribus carminum libris anno fere 731 editis Horatius philosophiae studiis deditus epistulis scribundis vacavit (vide proleg. pg. XXXIV). Ad lyricum genus non ante videtur revertisse, quam Augustus, ut ait Suetonius — v. supra l. l. pg. XI —, *non modo saeculare carmen* (a. 737) *componendum ei iniunxit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum suorum* ab eo celebrari voluit. Quid quod postea *propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere eum coegit.* Inde elucet quarti libri carmina ab anno 737 usque ad annum fere 744 composita esse. Differunt autem haec omnia non nullis in rebus a ceteris. Metrorum quidem varietatem hic etiam sectatus est, nam octo generibus metrorum usus est in his sedecim carminibus — libri alterius viginti carmina quattuor habent metra —; praeterea in caesura versus sapphici atque in diaeresi versus alcaici eam libertatem resumpsit, quam in tertio libro vitaverat (v. proleg. XLVIII). At in elidendis vocalibus abstinentior est – velut c. 7. elisiones prorsus omissae sunt —, longas vocales uno loco excepto c. 1, 35, non elisit; anacruses strophae Alcaicae tam in hendecasyllabis quam in decasyllabis ad unam omnes semper longae sunt (cf. ad c. III 29, 11); inter strophae sapphicae versus excepto uno loco, cuius incerta est lectio, 2, 2 hiatus nusquam admittitur, qui in ceteris libris haud raro invenitur, omninoque hiatus in his carminibus non est neque brevis syllaba umquam producitur (v. proleg. pg. LIV sq.). Contra haec in novandis vocabulis audacior est in his carminibus: primus vel solus ausus est dicere *faustitas* c. 5, 18, *beluosus* c. 14, 47, *tauriformis* c. 14, 25, *domabilis* c. 14, 41, *inlacrimabiles* (i. e. lacrimis non desiderati) c. 9, 26, *inimicare*

Non sum qualis eram bonae
Sub regno Cinarae. Desine, dulcium
Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus

c. 15, 20, *adprecari* c. 15, 28, *obarmare* c. 4, 20, *remiscere* c. 15, 30 (a. p. 151), *aeternare* c. 14, 5 et *progenerare* c. 4, 34 post Varronem adhibuit. Semel antiquam formam *spargier* c. 11, 8 reposuit; insolitam lyricis syncopen admisit c. 13, 20 *surpuerat;* atque etiam scripsit *ni* c. 6, 21; eiusdem carminis v. 22 *divum* pro *divorum* (v. ad c. I 36, 12); *quandoque* id quod quando 1, 17; 2, 34 (cf. etiam a. p. 359).

Respondet hoc carmine, ut ita dicam, libri tertii carmini 26. 'Cum diu liber fuissem ab amoribus, rursus tu, Venus, me impugnas novumque amorem mihi inspiras, et quidem Ligurini.' Et ut ibi Venerem i. e. carmina amatoria se omissurum esse dicit, ita nostro se ad id genus redire fatetur atque etiam carmen de puero delicato (huius libri decimum) se scripsisse nuntiat. Confer Sapph. fr. 40 Bgk.: *Ἔρος δ' αὖτέ μ' ὁ λυσιμέλης δόνει.*

1. 2. *Intermissa*] V. *intermissa* post Stephanum Bentleius rursus recte rettulit ad v. *bella,* cum plerique iunxissent *intermissa Venus.* «Post *moves* non punctum sed interrogandi signum ponendum est. Etenim poeta narrat rem, quae certa quidem et in facto posita est, sed praeter exspectationem tamen accidit. Miratur igitur tale quid fieri potuisse, cum aetate iam provectior sit. Eadem ratio est c. I 28, 6. 29, 5. epist. I 1, 3. a. p. 382.» Iahn. — *bella* autem ex frequenti similitudine in amoribus; unde etiam Agathias Anth. Pal. I. p. 177: *Κύπρι τροπαιοφόρε.* Vide ad c. III 26, 1. — *Parce*] Conf. c. II 19, 7.

3. 4. *Non sum qualis*] epist. I 1, 4: *Non eadem est mens, non aetas.* Cfr. c. III 14, 27. — *bonae Sub regno*] «quae tam mite amoris imperium in me exercebat.» *bonae,* i. e. «probae, in me minime avarae, neque munera captantis.» Tib. II 4, 45: *At bona, quae nec avara fuit* cet. Cfr. imprimis epist. I 14, 33: *Quem scis inmunem Cinarae placuisse rapaci* (adversus alios amatores, erga me *bonae*). Non potest significare nec «pulchrae», ut volt Ruhnkenius ad Ter. Phorm. 1. 2, 57. (v. 107) pg. 239, nec «vita defunctae», ut opinatur H. Peerlkamp, etsi c. 13, 22 mortua esse commemoratur. — *Cinarae*] Hoc inter tot amicarum ficta nomina (Lyde, Lydia, Lalage, Pholoe, Glycera, cet.) verum est nomen libertinae ab Horatio aliquando ex animo amatae, cuius gratam mentionem fecit praeter c. 13 etiam epist. I 7, 28. 14, 33. (Eandem eam fuisse et cum Glycera et cum Lalage veri simile est.) Nomen ipsum quod alibi non exstat, codices scribunt *Cinara,* edit. Aldina aliaeque *Cynara,* male de *κυνάρα* cogitantes.

5. 6. *Mater*] Versiculus c. I 19, 1. hic consulto repetitur. Philostrato Imagg. 1, 6. p. 383 K. Cupidines praeter caelestem illum Nympharum sunt filii. — *Circa*] «Propinquitatis notio transferri ad tempus coepit saeculo Augusti. Notatur vero hoc modo tempus proximum.» Hand Turs. II. pag. 64. — *lustra decem*] Quinquagenarius iam erat Horatius a. u. c. 739.

7. *durum*] «tenerorum sensuum iam minus capacem.» In variatione ac velut oppositione *ἐπιθέτων saeva* - - *mollibus* haeserunt interpretes

Iam durum imperiis: abi,
Quo blandae iuvenum te revocant preces.

Tempestivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,
Comissabere Maximi,
Si torrere iecur quaeris idoneum:

9. *domum* Rcφψ Graevianus, Lipsiensis, *domo* AOBMbSγ Leidensis paucique alii; L. Müller coniecit *domu*, 'quae forma saepius corruptela est depravata.'

nonnulli. Verum v. *saeva* opponitur dumtaxat v. *dulcium;* cum per se dulces sint amores, suam saevitiam atque amaritudinem iis immiscet Venus; contra v. *durum* opponitur vocabulo *mollibus;* talibus enim imperiis nunc uti necesse est deae, si allicere volt minus iam pronum ad amores. Tota autem imago repetita est ab equitatione; equis enim os aut *durum* aut *molle* tribuitur, prout vel aegre vel facile freno *flectuntur*, reguntur. — *revocant*] «a me ad se (retrorsum) vocant, ubi tibi aptior locus quam apud me.» Non est, ut alii volunt, «iterum vocant», neque, ut rursus alii, simpliciter pro *vocant* positum.

9. 10. *Tempestivius*] «opportunius ac decentius.» — *in domum*] Sic plerique post Bentleium scribunt, etsi meliores codices habent *domo*. Prave laudatur Graecorum usus, velut Theocr. 3, 1 *Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα;* nec probandum quod O. Keller Plautum affert; is enim habet Mostell. 334 R. *nempe domum eo comissatum;* accedit quod antea idem fere dictum est *abi, quo te revocant.* Itaque dubitamus an recte L. Müller proposuerit *domu*, quam formam multis locis inveniri demonstravit Neue, Formenlehre I² pg. 519. — *Paulli*] Est Paullus Fabius Maximus, cons. a. 743. Nam cum principatus consulatum iam tricesimo tertio aetatis anno dare soleret, quo anno nostrum carmen compositum est, anno fere 744, ille iure quodam poetarum *puer* appellari poterat. Augusto erat gratissimus (cf. Tac. annal. I 5), Ovidio carissimus (ep. ex Ponto I 2. III 3). Non recte Orellius de huius filio cogitaverat. — *purpureis*] purpureum nonnumquam appellatur quod candet splendore, ut cum Lactant. de Phoenice 74. *flores aeterno veris honore rubentes* vocat et figurate Verg. Aen. I 590: *lumenque iuventae Purpureum.* Sic etiam Graeci de quovis nitore usurpant. Pind. Nem. 11, 28: *ἐν πορφυρέοις ἔρνεσιν* (*ἐλαίας*). *Candere* item de cocco sat. II 6, 102: *rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos.* — *ales*] Alae non ipsi quidem Veneri tribuuntur, sed quadriga alitum (olorum) per aerem dea vehitur. Cf. c. III 28, 15.

11. 12. *Comissabere*] cum Cupidinum comitatu. Quod faciunt iuvenes amore incitati, hic deae tribuitur. Liv. XL 7: *Quin comissatum* (e convivio) *ad fratrem imus?* Vide supra. — *iecur*] sedes amoris ex antiquorum opinione. Cfr. c. I 13, 4: *Fervens - - iecur.* (Aeschyl. Choeph. 272: *ἧπαρ θερμόν.*) c. I 25, 15. epist. I 18, 72. — *torrere-quaeris*] «Si tibi libet animum adulescentis alicuius, qui amori aptus sit ac facile tibi obsequatur, amore

Namque et nobilis et decens
Et pro sollicitis non tacitus reis
Et centum puer artium
Late signa feret militiae tuae,

Et, quandoque potentior
Largi muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.

18. *Largi* AOBMγ alii. *Largis* RSbcφψ Graevianus, Leidensis, Lipsiensis. — 20. *citrea* (vel *cytrea*) AOBMγ Blandin. antiquissimus, Lipsiensis aliique; *Cypria* vel *Cyprea* RSbcφψ Graevianus, Leidensis.

accendere.» Noli construere cum aliis: *si quaeris idoneum torrere* (quod torreas) *iecur.* De infin. cf. ad c. III 24, 27.

13. 14. *nobilis*] Ad hunc ipsum Fabium Ovidius ex Ponto I 2, 1 sq.: *Maxime, qui tanti mensuram nominis imples Et geminas animi nobilitate genus; Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti, Non omnes Fabios abstulit una dies.* — *decens*] «formosus.» — *non tacitus*] «eloquens causarum patronus», ut Pollio c. II 1, 13: *Insigne maestis praesidium reis.*

15. *centum puer artium*] «quam plurimis bonis artibus instructus iuvenis, πάντεχνος.» Cic. pro Rosc. Am. 120. *κατ' εἰρωνείαν: inter suos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos.* Catull. 12, 8: de Pollione adulescentulo: *leporum Disertus puer et facetiarum.* Cf. c. I 9, 16. Ad formulam *centum* cfr. Plaut. Pseud. 681: *centum doctum hominum consilia.* De usu genetivi cf. ad c. I 36, 13.

16. *Late signa*] «Sub te militans (ex solita illa imagine c. III 26, 2.) efficiet, ut victricia tua arma ubique celebrentur proferaturque imperium tuum.» Meinekio scribendum videbatur *late militiae signa feret tuae* vel *late signa tuae militiae feret.* Nam 'in hoc metri genere adiectivum et substantivum sic ponuntur, ut finem utriusque ordinis occupent.' Confer c. I 1, 6. 7. 8. 9 10. 19. 20. 21. 22. 6, 7. 13. Atque 'hoc quoque fieri solet, ut prior ordo in adiectivo desinat, alter a substantivo ordiatur, velut c. I 1, 15. 26. 35. Sequuntur igitur versus Asclepiadei easdem leges, quas in pentametro dactylico poetas secutos esse dudum intellectum est.'

17. 18. *Et, quandoque*] «Et simulatque rivalem etsi largiora munera amicae offerentem proprio et decore et ingenio vicerit apud eam adeoque illum deriserit» cet. Iunge *potentior muneribus*, «quam munera», non cum aliis *riserit muneribus.* Ceterum in *quandoque* particulae usu — v. supra pg. 498. — Horatius ad antiquam rationem loquendi revertit: Cic. Caecina 54 *quandoque te in iure conspicio,* id. Verr. Acc. III 187. Similia supra collegimus. — *Largi -- aemuli*] Sententia haec est: «Nihil habet aemulus, cur praeferatur, praeter divitias tantummodo, quas identidem large profundit, sed frustra; Paullus enim eum vincit et forma et

Illic plurima naribus
  Duces tura, lyraque et Berecyntia
Delectabere tibia
  Mixtis carminibus non sine fistula;

22. 23. *lyraque et Berecyntia — tibia* 'ex codice Cruquii Blandinio omnium vetustissimo cum Lambini quibusdam, Bersmanni uno, Gothano (g) paucisque aliis' Bentleius prob. Meineke, Haupt, Vahlen, Lehrs, Kiessling; ceteri cod. *lyrae — Berecyntiae — tibiae* prob. Orelli, L. Müller, O. Keller.

nobilitate et facundia» (v. 13 sq.). Atque facilius accommodabatur adiectivum ad proximum nomen quam ad longinquius.

19. *Albanos - - lacus*] Ubi contuleris delineationem illius tractus apud Nibbyum *Viaggio* II. p. 33., videbis quattuor lacus ibi antiquitus sibi proximos fuisse, ita, ut quasi quadrangulum efficerent. Sunt 1) lacus Albanus proprie dictus; 2) lacus Nemorensis; 3) *Laghetto,* sine nomine proprio; 4) *Lago, oggi Valle Aricina.* In ea igitur regione videtur Maximus villam habuisse. Parietinas Nymphei et delubri prope lacus Albani emissarium etiamnunc superesse testatur Bianconi *Opere* I. pag. 190. Sed villae horum Maximorum, ut volt ille, has esse reliquias quis praestabit?

20. *trabe*] «trabibus, contignatione, tholo.» — *citrea*] Hanc lect. cod. optim. praeferendam censuimus. *Cypria*, quod alii praebent, videtur ortum esse ex illa longe diversa *trabe Cypria*, c. I 1, 13, nec magnopere placet *deam Cypri* locari *sub trabe Cypria.* Verum appellare licet etiam Plinii locum n. h. XIII 101, ubi de citro inter alia haec leguntur: *Theophrastus - - magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes quandamque immortalitatem materiae in tectis contra vitia omnia incorruptae.* Minime igitur audiendi sunt partim ii, qui de laminis tantum citreis, quibus inductae sint trabes, interpretantur, partim qui ex ipsa historia naturali et cedri et citri lect. *Cypria* probatum iverunt. Iis autem, qui hoc praeferunt, ante omnia probandum erit *Cypriam* trabem sic nude dici pro *cedrina*, maxime cum Libanus, Syria, Creta magis etiam quam Cyprus cedris abundarint. Una cedrus Cypria immensae magnitudinis memoratur a Plinio n. h. XVI 203.; Strabo autem XIV extr., ubi de Cypri silvis verba facit, nihil tradit de cedris. Ceterum de *ligno citreo* ante omnes consulendus est Mongez *Acad. des Inscr. N. S.* III. p. 31., qui demonstratum ivit fuisse *iuniperum Hispanicam;* alii vocant *thyian cypressoeiden*: certe non est *malus Medica.* — Omnino cogitandum (ut in Verg. Catal. 6, 5. Georg. III 13.) de templo ex libera poetae *φαντασίᾳ* exstruendo, in quo quaelibet vel pretiosissima materia poetico luxu large profundi potest.

21—24. *Illic*] «Illic assidue coleris; plurimi tibi adolebuntur odores; semperque lyrae, tibiae Berecyntiae (quae proprie est Matris deum magnae, a Berecynto, Phrygiae monte, c. I 18, 13), fistulae (ut c. III 19, 20.) cantus mixtus resonabit.» De toto Veneris cultu cfr. Empedoclem apud Athen. XII

Illic bis pueri die
  Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes pede candido
  In morem Salium ter quatient humum.

Me nec femina nec puer
  Iam nec spes animi credula mutui,
Nec certare iuvat mero
  Nec vincire novis tempora floribus.

Sed cur heu, Ligurine, cur
  Manat rara meas lacrima per genas?

28. *quatient* codicum minor pars (Mcγ paucique alii Parisini), plerique *quatiunt.*

1. p. 510 d: *Κύπρις βασίλεια· Τὴν οἵ γ' εὐσεβέεσσιν ἀγάλμασιν ἱλάσκονται, Γραπτοῖς δὲ ζώοισι, μύροισί τε δαιδαλεόδμοις, Σμύρνης τ' ἀκρήτου θυσίαις λιβάνου τε θυώδους, Ξανθῶν τε σπονδὰς μελίτων ῥίπτοντες ἐς οὖδας.* — Scripsimus *lyraque* cet. cod. Blandin. auctoritatem secuti; *mixtis carminibus* sunt ablat. absol., ut sat. II 4, 19 *doctus eris vivam mixto mersare Falerno.* Ceterum *carmina* h. l. significant *modos* (c. III 11, 7), ut epod. 9, 5 *sonante mixtis tibiis carmen lyra*, concentus horum instrumentorum, *συναυλίαν, τὴν αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίαν* (Athen. XIV 9 pg. 618). De ipsis carminibus proximis *(pueri cum t. v. — laudantes)* loquitur.

25. *Illic*] «Illic bis tibi singulis diebus ducentur chori, hymnos tibi canentes. — *bis*] Tibull. I 3, 31: *Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia,* mane prima hora et vespere hora octava.

28. *In morem Salium*] ut c. I 36, 12. adiectivum potius quam plur. pro *Saliorum.* Cfr. Varr. LL. VII 1: *Salia carmina interpretatus est C. Aelius Stilo. — ter*] ut c. III 18, 16. — *quatere terram* de saltatione, ut *pulsare, pellere* terram (c. I 4, 7.). Eurip. Troad. 544: *Λίβυς τε λωτὸς ἐκτύπει Φρύγιά τε μέλεα, παρθένοι δ' Ἀέριον ἀνὰ κρότον ποδῶν Βοάν τ' ἔμελπον εὔφρονα.* Lucian. de Saltat. 16: *παίδων χοροί, συνελθόντες ἐν αὐλῷ οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δὲ οἱ ἄριστοι.*

30—32. *nec spes*] «Nec spes me iuvat cum persuasione coniuncta fore, ut mutuo amer ab ea, cuius amore captus sum.» — *animi-mutui*] c. II 12, 15: *bene mutuis Fidum pectus amoribus. — certare-mero*] epist. I 19, 11: *Nocturno certare mero. — vincire*] «in conviviis redimire caput corollis recentibus.»

33. 34. *Sed cur heu*] Vi tandem amoris victus fatetur se Ligurini amore incensum esse. Cfr. c. IV 10. — Imperite quidam hoc nomen duxit a. v. *ligurire*, in quo syll. *gu* producitur. — *rara*] «guttatim ac furtim decidit», ut fit in molliore animi affectu. c. I 13, 6:

Cur facunda parum decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis ego somniis
  Iam captum teneo, iam volucrem sequor
Te per gramina Martii
  Campi, te per aquas, dure, volubilis.

37. *Nocturnis ego somniis*, nonnulli codices addunt *te*. aut pro *ego* substituunt.

umor et in genas Furtim labitur.

35. 36. *decoro*] Versus hypermeter est. Conf. c. III 29, 35. Hoc solo loco glyconeum asclepiadeo versui elisione adhibita adiungit; idem in sapphicis huius libri strophis saepius factum est. — *Inter verba* cet.] Sic Dido apud Verg. Aen. IV 76: *Incipit effari mediaque in voce resistit.* Epod. 11, 9: *amantem languor et silentium Arguit.* Sappho 2, 7 sq. Bgk.: *Ὡς γὰρ εὔιδον βροχέως σε, φώνας Οὐδὲν ἔτ᾽ εἴκει. Ἀλλὰ καμ μὲν γλῶσσα ἔαγε κτλ.*

37. *somniis*] Meleager Anth. Pal. II. p. 488: *Ἡδύ τί μοι διὰ νυκτὸς ἐνύπνιον ἁβρὰ γελῶντος Ὀκτωκαιδεκέτους παιδὸς ἔτ᾽ ἐν χλαμύδι Ἤγαγ᾽ Ἔρως ὑπὸ χλαῖναν.*

39. 40. *per gramina*] «per caespitem.» (Ovid. Trist. V 1, 32: *Mollia quot Martis gramina campus habet.*) Iam solitas adulescentium exercitationes ludosque campestres memorat, cursum per campum Martium et natationem in Tiberi. Cfr. c. I 8, 4 sq. c. III 12, 7 sqq. — *dure*] Eundem *crudelem* vocat c. IV 10, 1. — *volubilis*] «a natante huc illuc facile pulsas.» Sic quidem explicant plerique; vide tamen ne sit potius aquarum generale *ἐπίθετον*, ut epist. I 2, 42: *amnis - - volubilis.* Cf. Verg. Aen. IV 357: *celeres - - aurae.*

CARMEN II.

Pindarum quisquis studet aemulari,

II. Inscr. volg. *Ad Iulum Antonium.* — *Ad Iulum Antonium vetustiorum poetarum veneratio* BbS. — *Ad Iulium* (sic) *de aemulatione vana* c.

II. C. Iulius Antonius, alter Marci Antonii triumviri ex Fulvia filius, natus circiter a. u. c. 710 (v. Drumann, Rom. res I 519), educatus ab Octavia maiore, benigna noverca, huius filiam Marcellam maiorem in matrimonium duxit. Tam gratiosus fuit apud Augustum, ut cum primum locum Agrippa, Liviae filii secundum tenerent, tertius esset ac numeraretur Iulius circiter a. u. c. 742., quo Agrippa mortem obiit. (Plut. Anton. 87.) Ornatus est a patris victore sacerdotio, praetura anno u. c. 741. (Dio Cass. LIV 26. Vellei. II 100.), consulatu, quem cum Q. Fabio Maximo Africano gessit anno u. c. 744. Nihilo tamen secius violavit domum Augusti, affinis sui, commisso cum Iulia adulterio a. u. c. 752. Insimulabatur id fecisse spe imperii occupandi. (Dio LV 10.) Iulia in Pandatariam insulam relegata est; Iulius Augusti iussu interfectus est (Tac. I 10. Vell. l. l. Cfr. Seneca de Brev. vit. 5.) — — «Iulius Antonius heroico metro Diomedeas (*Διομηδείας*) duodecim libros scripsit egregios, praeterea et prosa aliquanta.» Acron. Welcker *kl. Schr.* I p. 396: *Die Diomedea des Iulius Antonius, in zwölf Büchern, enthielt vermuthlich den letzten Theil der Thebais des Antimachus, und unter dem Titel konnte der Hauptinhalt des ganzen Epigonengedichts zusammen gefasst sein.* — Anno a. u. c. 738 Sygambri Rheno traiecto M. Lollium vicerunt (v. tab. chronol.); quo nuntio accepto Augustus in Galliam profectus est et per triennium ibi mansit. Rebus omnibus tam Galliae quam Germaniae compositis cum anno 741 in urbem rediturus esset (revertit autem a. d. IV non. Iulias), Antonius Horatio scripserat, ut Pindarico carmine victoriam Augusti celebraret; quod quibus causis permotus recusaret, hoc carmine ita exposuit, ut simul Augusti res bellicas et Antonii indolem poeticam praedicaret. Patet inde compositum esse hoc carmen vel exeunte a. 740 vel ineunte a. 741.

1. *Pindarum*] Stat. Silv. IV 7, 5: *Regnator lyricae cohortis, - - Pindare.* Tametsi Horatius singulas aliquot sententias ex Pindaro transtulit (ut c. I 12, IV 4 al., de qua re confer Th. Arnold, de Hor. studiis Graec. I pg. 12), sapientissime tamen abstinuit ab imitandis carminum Pindaricorum formis ac metris, imaginibus audacioribus, liberiore verborum compositione, rationem habens et suarum virium et indolis totius Latinae poesis. Minus utique prudens fuit eius iunior amicus Titius, *Pindarici fontis qui non expalluit haustus,* epist. I 3, 10. et Rufus ille Ovidii (ex Ponto IV 16, 28: *Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae*). —

Iule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis vitreo daturus
Nomina ponto.

Monte decurrens velut amnis, imbres 5

2. *Iule* codices Horatii plerique, retinuerunt praeter ed. superiores Orelli, Haupt, Vahlen; *Iulle* Rφψ Graevianus. *Ille* coniecit Peerlcamp, prob. Keller, Kiessling.

aemulari] Probe distinguenda ab imitatione aemulatio. Plin. epist. VII 30: *Libellos meos de ultione Helvidii orationi Demosthenis κατὰ Μειδίου confers; quam sane, cum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer (improbum enim ac paene furiosum), sed tamen imitarer et sequerer.*

2. *Iule*] Ita habent codices plerique: quod qui receperunt, hoc praenomen insolitum a Marco patre inditum esse arbitrati sunt, ut filius ostenderet se per Iuliam aviam attingere gentem illam demissam ab Ascanio, *cui nunc cognomen Iulo* (Vergil. Aen. I 267. 288). Sed primum offendit, quod id nomen semper trisyllabum apud Vergilium, praeterea omnibus locis Ovidii (metam. XIV 583, XV 767, fast. IV 39, Pont. II 11, 15, her. 7, 77. 83), solo hoc loco bisyllabum esse debet. Nec probandum est, quod Nipperdey ad Tac. ann. I 10 primam nominis syllabam priori versui adiungendum esse censet *(aemulari I-ule)*, cuius licentiae nullum apud Horatium, nedum in quarto libro, exstat exemplum. Deinde soli codices Horatiani hanc nominis formam praebent, neque omnes: nonnulli satis boni habent *Iulle.* At Porphyrionis codex Monacensis bis (ad v. 2 et v. 33), item Acronis codices Parisini Aγ, praeterea Taciti cod. Mediceus omnibus locis (ann. I 10, III 18, IV 44), Vellei Suetoniique libri habent *Iulius.* Cetera testimonia monstravit J. Klein, qui in fastis consul. a. 744 scripsit C. Iulius Antonius. Etsi igitur iam non videtur de vera nominis forma dubitandum esse, tamen non licet G. Christio obsequi, qui (in Fast. Horat. epicr. extr.) *Iulie* per synizesin pronuntiandum censuit. Et recte Peerlkamp ac L. Müller monuerunt, eundem hominem eodem carmine non facile modo *Iulum,* modo *Antonium* nominari. Itaque plerique Peerlkampio assentiuntur, qui proposuit *Ille,* ut Tibull. II 3, 25 *quisquis inornatumque caput crinesque solutos Aspiceret, Phoebi quaereret ille comam.* At primum displicet, quod hiatus est inter primum et alterum versum sapphicum (vide supra pg. 497), deinde suo iure L. Müller Icari mentionem faciendam esse putat, quoniam Daedalus ipse servatus est; itaque graviorem inesse corruptelam suspicatus emendationem proposuit *Icari factis ope D.* cet. — *ceratis*] «cera coniunctis affixisque corpori.» Schol. Cruq. — *pennis* v. ad c. II 2, 7. — *ope Daedalea*] «velut arte illa, qua Daedalus usus est.»

4. *Nititur*] «sustinet, librat se in aere.» Verg. Aen. IV 252: *paribus nitens Cyllenius alis.* — *vitreo*] «ὑαλίνῳ, pellucido, splendido;» c. III 13, 1. — *Nomina ponto*] ut ex volgari opinione Icarus mari Icario. Ovid. Trist. III 4, 22: (ut) *Icarus immensas nomine signet aquas.* (De plurali *nomina* cf. c. III 27, 76.) Dempta imagine: «Summum

Quem super notas aluere ripas,
Fervet inmensusque ruit profundo
Pindarus ore,

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audacis nova dithyrambos

6. *Quem-aluere* cod. plerique (AOBMRγ alii), *Quem-saluere* Lipsiensis, *Cum-saluere* φψ, *Cum-saliere* Blandinius antiquissimus, Graevianus, Sangall. (Paris. 10310, Kelleri π). — 7, *Fervet* plerique codices, *Fervit* ABO, quos secutus est O. Keller. At vide *Neue*, Formenl. II² pg. 422.

periculum adit, ne, dum audacior esse volt atque sublimis, adeo vitiosus turgidusque fiat, ut omnes ei experimentum male cessisse iudicent.»

5. *amnis*] Comparatio poetae cum amni ex eo quoque explicanda, quod solito *τρόπῳ* dicebant *flumen ingenii, orationis*. Cic. Acad. II 119: *Flumen orationis aureum fundens Aristoteles;* sicque etiam *fons*. Iuven. 10, 118: *utrumque Largus et exundans leto dedit ingenii fons.* (De sua poesi ipse Pindarus Olymp. 10, 11. Bgk.: *νῦν ψᾶφον ἑλισσομέναν Ὅπα κῦμα κατακλύσσει ῥέον;*)

6–8. *notas*] «consuetas.» Manil. IV 417: *notis fugientia flumina ripis*, sed Iacob *ruptis*. — Absurda est lectio: *cum* (imbres) *super notas saliere ripas*. — *Fervet*] «ζεῖ, aestuat.» Dionys. Long. 48, 5: *ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ὁτὲ μὲν οἷον πάντα ἐπιφλέγουσι τῇ φορᾷ κτλ.* Schol. Pind. ad Olymp. 1, 3: *Πίνδαρος θερμός τις ὢν καὶ πολίνους ἐπὶ τὰ νοήματα.* Sat. I 10, 62: *Cassi rapido ferventius amni ingenium.* — *inmensus*] «fines illos audaciae lyricae, intra quos se continuerunt ceteri, migrans.» — *profundo-ore*] Os rotundum, magnum (Ovid. A. A. I 206: *Et magno nobis ore sonandus eris.*), *magna sonaturum* (Sat. I 4, 44.), poetis tribuitur ad significandam elocutionis vim atque ubertatem. (Cic. Orator 20: *Grandiloqui, ut ita dicam, fuerunt cum ampla et sententiarum gravitate et maiestate verborum.*) Hic assumpta amnis imagine copia illa infinita mixta metaphora refertur ad amnis ostium, per quod in mare immensa aquarum vis exit. *Profundum* pertinet imprimis ad imaginum sublimitatem et magnificentiam miramque sententiarum gravitatem, qua singula argumenta, per se interdum sterilia, Pindarus exornavit. Quintilianus X 1, 61. Pindaro *beatissimam rerum verborumque copiam* tribuit.

9. *Laurea-Apollinari*] Poetae Horatio posteriores praeferunt formam *Apollineus*; illa usitatior est de ludis sacrisque *Apollinaribus*. Cfr. c. III 30, 15: *Delphica Lauro*. c. IV 3, 6: *Deliis-foliis*. «In singulis generibus, in quibus elaboravit, quaeque postea significantur, ille primas fert.»

10. *per audacis nova dithyrambos Verba*] Arist. problem. 19, 15: *οἱ διθύραμβοι, ἐπειδὴ μιμητικοὶ ἐγένοντο, οὐκέτι ἔχουσιν ἀντιστρόφους, πρότερον δὲ εἶχον:* nominabantur *ποιήματα ἀπολελυμένα*, *lege soluta*. Nomen autem inde acceperunt, quod in honorem Bacchi *Διθύραμβος* cognominati compositi erant. Cf. Strab. X p. 719. Archiloch. fr. 77 Bgk.: *Ὡς Διωνύσοι᾽ ἄνακτος*

Verba devolvit numerisque fertur
    Lege solutis;

Seu deos regesve canit, deorum
Sanguinem, per quos cecidere iusta
Morte Centauri, cecidit tremendae
    Flamma Chimaerae;

13. *regesve* pauci (Graevianus, Hispaniensis, Parisini πuv), ceteri *regesque.*

καλὸν ἐξάρξαι μέλος Οἶδα διθύραμβον, οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας. *Nova verba* vocat dithyrambicum dicendi genus maxime propter audaciorem verborum compositionem. Aristot. Poet. 22, 14: τῶν δ᾽ ὀνομάτων τὰ μὲν διπλᾶ μάλιστα ἁρμόττει τοῖς διθυράμβοις. Hermias ad Plat. Phaedr. p. 87 Ast: οἱ διθύραμβοι σκολιῶς ἀπηγγέλλοντο καὶ διὰ συνθέτων καὶ πεπλεγμένων ὀνομάτων. Dionys. Halic. de Comp. vv. c. 22 post allatum locum ex Pindari Dithyrambis (fr. 53 Bgk.): ταῦτ᾽ ἔστιν ἰσχυρὰ καὶ στιβαρὰ καὶ ἀξιωματικὰ καὶ πολὺ τὸ αὐστηρὸν ἔχει κτλ. Idem dithyrambis κόμπον ὀνομάτων tribuit. Philodemus de Musica Vol. Hercul. I. pg. 95: Πίνδαρος ἔφη θύσων ποιήσεσθαι διθύραμβον. (Dithyrambus etiam in Genium transformatus est in vase picto *Annal. dell' Inst. archeol.* 1829. p. 398., duce fortasse, ut arbitratur Welckerus, Aeschylo, qui fragm. 381. Dind.: Μιξοβόαν - - πρέπει Διθύραμβον ὁμαρτεῖν Σύγκοινον Διονύσῳ. Cfr. etiam Cinesiae ῥῆσιν in Aristoph. Av. 1387 sqq.)

11. 12. *devolvit - - fertur*] Permanet in fluminis similitudine. — *numerisque*] Quintil. X 4, 45: *Omnis structura ac dimensio et copulatio vocum constat aut numeris (numeros* ῥυθμοὺς *accipi volo) aut* μέτροις. — *Lege solutis*] ut certe iudicabant Horatii aequales inter Graecos et Romanos de dithyramborum Pindaricorum metris; quod genus propter vehementiorem animi motum repetitionem numerorum aspernabatur. Priscianus de metr. Terent. 22 (pg. 427 H.): *Pindarus teste Heliodoro metrico* (Horatii comite in itinere Brundisino) ἀντέστρεψεν, *id est, convertit rhythmum iambicum hoc modo:* Πεπρωμέναν κτλ. v. fr. 154 Bgk. - - *Itaque puto Horatium propter huiuscemodi versus Pindaricos dixisse Cum per - - solutis.*

13—16. *Seu deos*] Paeanes dicit et hymnos, ut in Iovem, Ἄμμων Ὀλύμπου δέσποτα et Δωδωναῖε μεγάσθενες, ἀριστότεχνα πάτερ fr. 12. 35 Bgk. Iam transit ad ἐγκώμια. — *regesve*] «heroas, ἡμιθέους, deorum filios, quorum ex numero potissimum Pirithoum, Theseum, Peleum Κενταυροκτόνους (c. I 18, 8. Ovid. Met. XII 210 sq.) et Bellerophontem, Chimaerae πῦρ πνεούσης (c. II 17, 13.) interfectorem, memorat. — Etiam regem sibi aequalem Pindarus laudibus celebravit. Dio Chrysost. Or. 2. p. 27 D.: ἐπῄνεσεν Ἀλέξανδρον τὸν Φιλέλληνα ἐπικληθέντα, ποιήσας εἰς αὐτόν· Ὀλβίων ἐπώνυμε Δαρδανιδᾶν (fr. 97 Bgk.). — *iusta Morte*] propter raptatam Hippodamiam, Pirithoi novam nuptam. Ovid. Met. XII 223. Referuntur huc (143 Bgk.): Ἀνδροδάμαντα δ᾽ ἐπεὶ Φῆρες δάεν ῥιπὰν μελιαδέος οἴνου, Ἐσσυμένως

Sive quos Elea domum reducit
Palma caelestis pugilemve equumve
Dicit et centum potiore signis
Munere donat,

Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat et viris animumque moresque

ἀπὸ μὲν λευκὸν γάλα χερσὶ τραπεζᾶν Ὤθεον, αὐτόματοι δ' ἐξ ἀργυρέων κεράτων Πίνοντες ἐπλάζοντο. De Centauris eorumque cum Lapithis pugna cfr. imprimis v. Stackelberg *der Apollotempel zu Bassae* p. 66. (Bellerophontes Chimaeram, Amazonibus heroi opitulantibus, interimens est in *Mon. ined. dell' arch.* II. T. 49 et 50.)

17. *Elea - - Palma*] Victoriam Olympiam ut inter omnes gloriosissimam praecipue memorat. — *domum reducit*] Vitruv. IX 1: Nobilibus athletis, qui Olympia Pythia Isthmia Nemea vicissent, *Graecorum maiores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam, cum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* — Victorem Olympicum domum cum uxore redeuntem, cui *Νίκη* gratulatur, videsis in vase picto apud Millingen Cohill Tab. 1.

18. *caelestis*] «quos eius *ἐπινίκια terrarum dominos evehunt ad deos* (c. I 1, 6.), diis aequant.» — *pugilemve equumve*] a. p. 84: *Et pugilem victorem et equum certamine primum.* Cfr. c. IV 3, 3 sqq. Sic *Φερενίκου*, Hieronis equi, mentionem facit Olymp. 1, 18. et Pyth. 3, 74. Theocr. 16, 46: *τιμᾶς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ἵπποι, Οἵ σφισιν ἐξ ἱερῶν στεφανηφόροι ἦνθον ἀγώνων.* Nihilominus *equum* cum dicit, eius dominum victoria potitum intellegit. Etenim nolim equidem cum Bentleio dicere: «hic et *equum* dicit *caelestem* fieri palma adepta.»

19. 20. *signis*] «statuis, quae hieronicis ponebantur.» Pausan. VI 1, 1: *Ἕπεται δέ μοι τῷ λόγῳ τῷ ἐς τὰ ἀναθήματα τὸ μετὰ τοῦτο ποιήσασθαι καὶ ἵππων ἀγωνιστῶν μνήμην καὶ ἀνδρῶν ἀθλητῶν τε καὶ ἰδιωτῶν ὁμοίως· τῶν δὲ νικησάντων Ὀλυμπίασιν οὐχ ἁπάντων εἰσὶν ἑστηκότες ἀνδριάντες κτλ.* — *Munere*] «*ἐπινικίῳ*, cuius, utpote aeterni, maius pretium est quam vel centum statuarum.» Pind. Nem. 5, 1: *Οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ', ὥστ' ἐλινύσοντά μ' ἐργάζεσθαι ἀγάλματ' ἐπ' αὐτᾶς βαθμίδος Ἑσταότα.*

21. *Flebili sponsae iuvenemve*] Ad partic. *ve* e superioribus supplenda coni. *si.* «Sive iuvenem maestae sponsae acerba morte ereptum deplorat.» Cf. ad c. I 3, 16. Significat *θρήνους*, quorum pulcherrimae aliquot supersunt reliquiae. — *flebili*] h. l. «lacrimas fundenti», ut a. p. 123: *flebilis Ino*, non «deplorandae», ut c. I 24, 9. 10. Conf. c. II 9, 9: *flebilibus modis.*

22. 23. *moresque - - nigroque*] Versus hypermetri. Vide proleg. pg. XLVIII. — *Aureos*] «purissimos omnique laude dignos.» Antiphanes fr. 212 ed. Kock: *Ἦθός τι χρυσοῦν πρὸς ἀρετὴν κεκτημένης, ὄντως ἑταίρας.* — *educit in astra*] solita *ὑπερβολῇ* etiam in prosa orat. Cic. ad Att. II 25: *nostras laudes in astra sustulit.* De usu praepos. *e* confer ad c. III 3, 10. Sententia est: «sponsum illum immortalem

Aureos educit in astra nigroque
Invidet Orco.

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quotiens in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinae
More modoque

reddit»; quo sane ducit *Θρήνων* fr. 110 Bgk.: *βασιλῆες ἀγανοί - - · ἐς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἥρωες ἁγνοὶ πρὸς ἀνθρώπων καλεῦνται.*)

24. *Invidet Orco*] «a morte vindicat; eripit oblivioni.» Hoc ipsum egit Pind. Olymp. 8, 77: *Ἔστι δὲ καί τι θανόντεσσιν μέρος Κὰν νόμον ἐρδόμενον· Κατακρύπτει δ' οὐ κόνις Συγγόνων κεδνὰν χάριν.* Idem praecipua carminum suorum genera ita enumeravit in fr. Schol. Vatic. Rhesi 895., quod sic restituere conatus est Bergk fr. 116: *Ἔντι μὲν χρυσαλακάτου τεκέων Λατοῦς ἀοιδαὶ Ὥριαι παιανίδες· ἔντι δ' ἐπαντέλλοντος ἐκ κισσοῦ στέφανον Ἐκ Διθυράμβου μαιόμεναι· τὸ δὲ κοίμισαν [τετράζυγον θεαὶ κᾶδος υἱῶν] σώματ' ἀποφθιμένων. Ἁ μὲν ἀχέταν Λίνον αἴλινον ὕμνει, Ἁ δ' Ὑμέναιον, ὃν ἐν γάμοισι χροϊζόμενον . . . συμπρώτοις λάβεν Ἐσχάτοις δ' ὕμνοισιν· ἁ δ' Ἰάλεμον ὠμοβόλῳ νούσῳ πεδαθέντα σθένος, Ἁ δ' υἱὸν Οἰάγρου χρυσάορ' Ὀρφέα.* Quae verba ita explanavit Schneidewin: *Apollinis et Dianae paeanes sunt, dithyrambi spectant ad Bacchum: Musae autem mature absumptorum filiorum corpora lugubribus modis condiderunt: alia Linum lamentabili carmine prosequendum, altera Hymenaeum, tertia Ialemum atque (quarta) Orphea.*

25. *Multa - - aura*] «magna aurae vis, qua nituntur cycni latae alae.» — *Dircaeum*] a Dirce, fonte Thebano. Cfr. Apollod. III 5, 5, 9. — *levat*] Oloris volatum altum simul atque ita quietum, ut ab aëre ipso sine alarum verberibus sursum ferri videatur, significat. — *cycnum*] Sic Leon. Tar. Anth. Pal. I. p. 311. Alcmanem vocat: *τὸν ὑμνητῆρ' ὑμεναίων Κύκνον.* Antip. Sid. Anth. Pal. I. p. 315: *ὁ Τήϊος ἐνθάδε κύκνος Εὕδει.* Ut apud Lucretium et Vergilium, prima syllaba producta est; altero loco c. IV 3, 20 Hor. corripuit, ut Martialis epigr. IX 103. Rectiusne scribatur *cygnus* an *cycnus*, multi dubitant: vide Lachm. ad Lucret. III 7, O. Ribbeck in ind. Vergil. pg. 392.

26—28. *Antoni*] Vide prooemium. — *tractus*] «regiones.» Similiter Tac. Ann. II 23: Auster *immenso nubium tractu validus.* — *apis*] Frequens haec comparatio. Plato in Ione pag. 534. A.: *λέγουσι-γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιρρύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι.* Aristoph. Av. 737: *Μοῦσα λοχμαία - - Ποικίλη, μεθ' ἧς ἐγὼ Νάπαισι καὶ κορυφαῖς ἐν ὀρείαις - - Ἱζόμενος μελίας ἐπὶ φυλλοκόμου - - Πανὶ νόμους ἱεροὺς ἀναφαίνω· - - Ἔνθεν, ὥσπερ ἡ μέλιττα, Φρύνιχος ἀμβροσίων μελέων ἀπεβόσκετο καρπόν, ἀεὶ φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν.* Leon. Tar. Anth. Pal. I. p. 309. Erinnam vocat *μέλισσαν - - Μουσῶν ἄνθεα δρεπτομέναν*, et Sophocles dictus est *Ἀτθὶς μέλισσα.* — *Matinae*] Matinus mons prope Garganum in Apulia, ubi mel optimum. (c. I 28, 3. III 16, 33. Epod. 16, 28. Lucan. IX 184. Romanelli *Topografia* II. p. 209.) —

Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
    Carmina fingo.

Concines maiore poeta plectro

30. *Plurimum* iungit cum v. *nemus* Bentleius, simul dubitanter proponens *Floreum circa nemus.* — 31. *rivos* Bentl. coni. — 33. *Concines* cod. h. l. et v. 41 omnes, *Concinet* utroque loco Lachmann coniecit, prob. Meineke, Haupt', Vahlen, Kiessling.

More modoque] Formula est Latina. Cic. Tim. 1: *multa sunt a nobis Carneadeo more et modo disputata.* Quintil. XI 1, 29: *agendi more ac modo. Mos* naturam et ingenium, *modus* usum et consuetudinem significat.

29. 30. *carpentis*] «*δρεπτομένης*, sucum sugentis ex thymo.» — *thyma*] Verg. Ge. IV 169: *redolentque thymo fragrantia mella.* Columella IX 4, 6: *Saporis praecipui mella reddit thymus.* Metaphorice item epist. I 3, 20: *Ipse quid audes? Quae circum volitas agilis thyma?* — Male multi (etiam Orelli) iunxerunt *per laborem plurimum*, «*μετὰ πόνου πολλοῦ*, admodum laboriose singulos flores supervolitans, ut mel inde delibet»; rectam viam monstravit Bentleius: *circa nemus plurimum*, id est, spissum, ut Ovid. Met. XIV 361: *Plurima qua silva est; per laborem* ut Sallust. Cat. 7 *iuventus in castris per laborem usu militiam discebat;* Gellius XVI 1 (ex M. Catonis oratione, quam Numantiae apud equites habuit): *Cogitate, si quid vos per laborem recte feceritis, labor ille cito recedet; sed si qua per voluptatem nequiter feceritis* cet. Manifesto loquitur de *nemore* circa Tibur (Martial. epigr. I 13: *Tiburis arces - - Rura nemusque sacrum dilectaque iugera Musis.*), adeo ut haec ad Horatium referenda sint, qui in secessu Sabino prope Tibur carmina componere solebat. — *uvidique*] c. I 7, 14. III 29, 6: *udum Tibur.*

31. 32. *ripas*] absolute, ut c. III 25, 13., ubi non minus facile *Hebri* cuique in mentem venit quam hic *Anienis.* Neutiquam igitur *rivos* legendum. — *operosa*] opponuntur iis, quae poetis, inspirantibus Musis, veluti sponte proveniunt. — *parvus*] «ut apis comparata cum cycno, ita ego cum Pindaro commissus, tenuis sum atque humilis poeta.» — *fingo*] *πλάττω*, verbo Graecis de mellificio proprio.

33. *Concines* cet.] «Dignius tu canes ad lyram, maius argumentum tractaturus, Augusti laudes, quas operosa mea carmina non assequuntur.» Sic enim malo explicare quam cum Acrone: «Cantabis nobiscum tu, Antoni,» quod probat Unger de C. Valgio pag. 24. Etenim si hoc voluisset Horatius, hic statim subiungendum aliquid fuisset de parte ab ipso in his laudibus Antonio demandatis assumenda. — Iungunt quidam *poeta maiore plectro* (praeditus); sed simplicius est: *concines maiore plectro*, «ut poeta vere hoc nomine dignus, pleniore sono, grandioris spiritus carmine.» Sic Ovid. Met. X 150: *cecini plectro graviore Gigantas - - Nunc opus est leviore lyra.* — *poeta*] quippe qui Diomedeam

Caesarem, quandoque trahet ferocis
Per sacrum clivum merita decorus
Fronde Sygambros:

Quo nihil maius meliusve terris
Fata donavere bonique divi
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.

34. *trahat* superscr. «vel *trahet*» d. — 36. *Sygambros* codices paene omnes, pauci *Sugambros* vel *Sicambros*.

composueris. Ceterum quod Lachmannus proposuit *Concinet* multis placuit; eum significari putabant, quibus a consulibus a. 741 mandatum esset, ut *revertentem ex provincia* Augustum *modulatis carminibus prosequerentur*. (Sueton. Octav. 57.) Neque decere Antonium amicum ad tantam audaciam provocare. At Horatius h. l. de Pindari imitatione non loquitur, nec veritus est (c. I 6, 1 sq.) Varium magis etiam ornare. 'Satis constat, quam nimii saepe fuerint poetae latini, praesertim temporis Augustei, in laudandis amicorum facultatibus.' L. Müller.

34. *quandoque*] i. e. quo tempore, simulatque. Vide c. IV 1, 17. a. p. 359. Numquam igitur apud Hor. *quandoque* idem est quod *quandocumque*, et hoc loco id certum tempus significatur, quo cives omnes Augustum revertentem exspectabant. Dio Cass. LIV 25: *ὁ οὖν Αὔγουστος, ἐπειδὴ πάντα τά τε ἐν ταῖς Γαλατίαις καὶ τὰ ἐν ταῖς Γερμανίαις ταῖς τ' Ἰβηρίαις διῳκήσατο εἰς τὴν Ῥώμην ἀνεκομίσθη- οὐ μέντοι ἐδέξατο οὐδέτερον* (neutrum honorem a senatu decretum), *νυκτὸς δὲ ἐς τὴν πόλιν ἐςεκομίσθη*. — *trahet*] epist. II 1, 191: *Mox trahitur manibus regum Fortuna retortis.*

35. *sacrum clivum*] Sacer clivus a nullo scriptore memoratur praeterquam ab Horatio et a Martiale I 70, 5. Partem fuisse Sacrae viae leniter ascendentem, diversam a clivo Capitolino (quem memorat Varro LL. V 47 pag. 18. Muell.), contendit Fea ad Epod. 7, 8, sed videtur erravisse.

36. *Sygambros*] Apud Tac. Ann. II 26. IV 47. XII 39 scribitur *Sugambros*, ut *Suria* cet. Straboni IV p. 194. sunt *Σούγαμβροι*, Dioni LIV 20. *Σύγαμβροι*, populus Germaniae tractum inter Rhenum, Sigiam et Luppiam fl. primum incolens, qui cum Usipetis et Tencteris M. Lollium magna clade affecerunt a. u. c. 737. Sed, cum Lollium rursus arma parare vel Augustum cum exercitu appropinquare cognossent, in fines suos recesserunt et obsidibus datis pacem pacti sunt a. 738. Postea autem in sinistram Rheni ripam transductos esse constat. Suet. Oct. 21. *Caede gaudentes* vocantur eidem c. IV 14, 51., h. l. *feroces*, «quia», ut aiunt schol., «antequam caperentur, centuriones Romanos, qui ad stipendia ab eis exigenda missi erant, circumventos crucibus affixerant.» (Sigambrorum nomen Iac. Grimm statuit esse compositum ex vv. *sigu* = victoria et *gambar* = strenuus, sagax, ita ut contractum sit ex Sigigambar. *Gesch. d. d. Sprache* I. 525. De eisdem ib. p. 520: *Am sichersten und unmittel-*

Concines laetosque dies et Urbis
Publicum ludum super inpetrato
Fortis Augusti reditu forumque
Litibus orbum.

Tum meae, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars, et 'O Sol

45. *loquar* codices plerique, *loquor* Graevianus, Lipsiensis, Bern. b, ex Parisinis 7973. 8213, rec. Bentl., Mein., Haupt, Vahlen, L. Müller.

barsten auf die Franken zu beziehen ist das Volk der Sigambern, dessen die Römer von frühe an oft gedenken. Ibid. 522: *Wenn es bei Horaz* c. IV 2, 34. *heisst:* — feroces — Sigambros, *so könnte ihnen* feroces *schon beigelegt sein, weil zu dem römischen Ohr ein Epitheton dieser german. Stämme gedrungen war, das nachher ihren allgemeinen Namen bildete; nannten suevische oder gallische Nachbarn den Römern diese Sigambern* feri *oder* feroces, *wie nahe lag das dem deutschen Ausdrucke* F r e i e *oder* F r a n k e?

37—40. *Quo nihil maius*] Cfr. epist. II 1, 17: *Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes* (qualis est Augustus). Ovid. ex Ponto I 2, 98: *Alma nihil maius Caesare terra ferat.* — *donavere - - dabunt*] Hanc variationem reprehendit nonnemo, ex Latinorum usu idem verbum repetendum fuisse contendens, sed utrumque in solita formula *dedit donavitque* (Cic. Verr. Acc. V 44) arte coniungitur, adeo ut hic sine ulla reprehensione unum post alterum poni potuerit. — *bonique divi*] «benigni, propitii», ut c. IV 5, 1: *Divis orte bonis.* Verg. ecl. 5, 65: *Sis bonus o felixque tuis!* — *in aurum*] «quamvis aureum saeculum redeat.»

41. 42. *laetos*] «festos», cuiusmodi erant Augustalia primum a. u. c. 735. celebrata (Dio LIV 10), postea a. u. c. 743. *πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη.* (Id. ibid. 34.) Talia igitur mox celebratum iri putabat poeta. — *Publicum ludum*] editis etiam muneribus gladiatoriis cet. — *inpetrato*] votis nostris.

43. 44. *reditu*] Supersunt nummi a. u. c. 738. apud Eckhel D. N. VI. pag. 163. cum inscriptione: *S. P. Q. R. V. S. (vota suscepta)* PRO. *S. (salute)* ET RED. AVG. Dio XLIV 19: *εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Αὐγούστου ἐποιήσαντο.* Ludi autem isti votivi, quos poeta editum iri dicit, editi sunt demum a. 741. (Dio LIV 27.) et nummi cusi cum inscriptione FORTVNAE. REDVCI. — *orbum*] «vacuum, propter iustitium indictum.» Pind. Isthm. 3, 26: *κελαδέννας-ὀρφανοὶ Ὕβριος.*

45. 46. *si quid loquar*] Supple: «tunc»; quo nomine praestat futurum: nam praesens tempus nimis demissi animi esset: «Si omnino is sum, cuius carmina legi mereantur.» Verum hoc dicit: «Si meae laetitiae vox digna erit, quae illo die festo audiatur.» Longe aliter alii explicant: «accedet acclamantium turbae magna pars meae vocis; id est, acclamabo ei contenta voce.» Sed huic interpretationi omnino repugnant vv. *Si quid loquar audiendum*, quae, ubi de altissima ac prope Stentorea voce explicaris, nescio quid habent ridiculi. *Vocis* autem *bona pars* hoc significat: «Omnibus viribus enitar,

Pulcher! o laudande!' canam, recepto
Caesare felix.

Teque, dum procedis, io Triumphe,
Non semel dicemus, io Triumphe,
Civitas omnis, dabimusque divis
Tura benignis.

Te decem tauri totidemque vaccae,

49. *Teque-procedis* codices plerique, in his Blandinius antiquissimus prob. Haupt, Vahlen, Keller ed. 1., Kiessling; *Teque-procedit* BM, Orelli; *Isque-procedit* Bentley, *Atque-procedit* Meineke, L. Müller, *Tuque-procedis* Peerlkamp, Keller ed. 2. 3.

ut carmine laetissimos meos sensus de Caesaris reditu digne exprimam, dum tu, amice, illius res gestas atque virtutes celebras»; quae carminum argumenta prorsus sunt diversa. — «*Solem* pro die posuit, quo victor Caesar urbem ingressus est.» Acron.

48. *Caesare felix*] «Ego felicissimum me reputans propter Augustum reducem.» Longe tenerior hic est sensus, quam si cum Vossio et Gargallo v. *felix* ad *solem* referas, ut sit exclamationis pars.

49. *Teque, dum procedis*] 'Ad ipsum triumphum conversus haec dixit.' Porphyr. Triumphus h. l. velut numinis divini formam induit, quod invocent Romani (prorsus ut epod. 9, 21: *Io Triumphe, tu moraris aureos Currus* cet.), et quidem ex eadem illa antiquissima formula, quae ter continuo repetita reperitur in Carmine Fratrum Arvalium: *Io Trivmpe* (sic). Ita in nummis gentis Papiae caput iuvenile laureatum conspicitur, prominente pone tropaeo cum inscriptione: *Trivmpvs* (sic). Eckhel D. N. V. p. 267. Riccio *M. F. R.* p. 162. Interpretare igitur: «Dum procedis a porta triumphali usque ad Capitolium, nos te, Triumphe, non semel, sed continuo dicemus sacra (ut ait Schol.) et laeta acclamatione nomen tuum ita identidem repetentes: *Io Triumphe, Io Triumphe.*» Inde autem a v. 49. manifesto non iam loquitur de carminibus vel a semet ipso vel ab Antonio vel ab utroque in Augusti honorem pangendis, sed de ipso principis gloriosissimo triumpho ab utroque eius admiratore summa cum laetitia et altis acclamationibus spectando. — In constituendo autem hoc loco secuti sumus codicum auctoritatem, omnes emendationes inutiles esse arbitrati.

52. *Tura*] Adoleri solebant tura in aris temporariis per plateas et areas, quas pompa triumphalis attingeret, exstructis. Sic Verg. Aen. VIII 105: *omnes - - Tura dabant*, ubi Servius: «Verbo sacrorum usus est. Nam dici solebat in sacris: *Da, quod debes, de manu dextra aris.*» Ceterum de pompa triumphorum disserentem confer J. Marquardt, Admin. Rom. II² pg. 582 sq.

54—56. *solvet*] «voto a me concepto.» — *vitulus*] Modeste paupertatem suam Antonii opibus opponit, prorsus ut c. II 17, 32: *Nos humilem feriemus agnam.* — *relicta*

Me tener solvet vitulus, relicta
Matre qui largis iuvenescit herbis
In mea vota,

Fronte curvatos imitatus ignis
Tertium lunae referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

55. *inveniscit* B. — 58. *ortum* AOBMRSbγφψ, *orbem* nonnulli deteriores. — 59. *duxit* plerique cod., *traxit* Bentl. cod. reg. societ.

matre] «delactatus». Gloss. — *largis*] «abundantibus, *laetis*», quod ipsum v. nonnemo substituere voluit ei, quo Horatius usus est. — *iuvenescit*] «paullatim fit iuvencus, ut a me immolatus mea vota solvat.» Cfr. c. III 23, 11: *Aut crescit Albanis in herbis.*

57. *Fronte*] «qui cornibus imitatur Lunae tertiae, id est, tertio post interlunium die, figuram.» Significat eius cornua admodum esse parva ipsumque tenellum. Moschus II 87: *Ἶσά τ' ἐπ' ἀλλήλοισι κέρα ἀνέτελλε καρήνου Ἄντυγος ἡμιτόμου κεραῆς ἅτε κύκλα σελήνης.* Claudian. de Raptu Pros. I 128. de vitula: *pedibus quae nondum proterit arva Nec nova lunatae curvavit germina frontis.* — *Tertium - - ortum*] Verg. Ge. I 432: *ortu quarto*, item de luna Alii *orbem*, ad quod v. compararunt Ovid. Met. VII 179. de luna: *Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent Efficerentque orbem;* sed frustra; nam clare hic significat plenilunium, ut Heroid. 2, 3: *Cornua cum Lunae pleno semel orbe coissent.*

59. 60. *Qua notam duxit*] «qua parte notam contraxit in fronte.» Propert. I 5, 16: *Et timor informem ducet in ore notam;* sicque *colorem ducere* pro *sumere* tralaticium est. Alii ex gloss. *traxit.* — *niveus videri*] Theocr. 11, 20: *λευκοτέρα πακτᾶς ποτιδεῖν.* Conf. c. I 19, 8. — *Cetera*] ut epist. I 10, 3 et 50. — *fulvus*] eiusdem originis voc. ac nostrum *falb*, Ital. *falbo*, Gall. *fauve.* Mosch. Id. 2, 84: *Τοῦ δ' ἤτοι τὸ μὲν ἄλλο δέμας ξανθόχροον ἔσκεν, Κύκλος δ' ἀργύφεος μέσσῳ μάρμαιρε μετώπῳ.* Conf. Hom. Il. Ψ 454. — Victimae formam similiter refert c. III 13, 4. Fuerunt qui reprehenderent huius carminis exitum, poetae artificio parum intellecto. Videlicet summus *ἐνθουσιασμός* in placidissima ac religiosa futuri sacrificii cogitatione tandem adquiescit.

CARMEN III.

Quem tu, Melpomene, semel
  Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
  Clarabit pugilem, non equus inpiger
Curru ducet Achaico

III. Inscr. volg. *Ad Melpomenen.* — *Ad Musam* bc. — *Ad Melpomenen Musam* S.

III. Post multas illas ac diuturnas obtrectatorum et iniquorum suorum cavillationes se tandem verum atque unicum *Romanae fidicinem lyrae* a suis popularibus agnitum esse laetatur. — Manifestum est Horatium hoc scripsisse, posteaquam carmen saeculare componere iussus est idque Augusto et civibus suis probavit: quam laudem adeptus ad artem lyricam post multorum annorum intervallum revertit.

1—5. *Melpomene*] Cfr. c. I 24, 3. III 30, 16. — *semel - - videris*] «primum atque propterea ita, ut nulla alia vis malefica ei obstare et nocere postea possit.» Similiter c. I 24, 16 *quam virga semel compulerit;* c. 5. 26 *quod semel dictum est.* Non recte igitur Peerlcampius *semel* h. l. molestum et otiosum esse ratus conicit *simul nascentem*, *ἅμα γιγνόμενον*, statim quum quis natus est. — *placido lumine*] «Quem tu oculis benevolis primo temporis puncto, quo natus est, (ipso in horoscopo) aspexeris, is profecto numquam in eo elaborabit, ut in Graecorum ludis publicis victor evadat (quem honorem illi Romanorum triumpho aequiparare solebant), neque ut rebus bellicis clarus fiat ac de hostibus devictis triumphet.» — De aspectu deorum opinio est antiquissima. Hesiod. Theog. 81: *Ὅντινα τιμήσωσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, Τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδήν.* Pind. Olymp. 7, 11: *Ἄλλοτε δ' ἄλλον ἐποπτεύει Χάρις ζωθάλμιος.* Theocr. 9, 35: *οὓς γὰρ ὁρῆτε (Μῶσαι) Γαθεῦσαι, τὼς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα.* Alciphr. 3, 44: *εὐμενεστέροις ὄμμασιν ἐκεῖνον εἶδον αἱ Χάριτες. Τῷ κυριωτέρῳ* usa est Sappho fr. 10 Bgk.: (Musae) *Αἴ με τιμίαν ἐπόησαν ἔργα τὰ σφὰ δοῖσαι.* — *labor Isthmius*] Sic saepe apud Pindarum de his ludis *κάματος*, *πόνος*. Stat. Silv. IV 4, 31: *Elei labores.* — *Clarabit*] ut *inimicare* (c. IV 15, 20), *curtare* (sat. II 3, 124), *opulentare* (epist. I 16, 2), *aeternare* (c. IV 14, 5) significat eum statum efficere, quem adiectivum declarat. Ita Lucretius III 35 sq. *animi natura videtur atque animae claranda meis iam versibus esse;* Cic. de divin. I 21 *una hora Iuppiter excelsa clarabat sceptra columna.* — *ducet*] verbum proprium de *vehiculis*, cf. Caes. b. g. I 6, 1 *iter angustum, vix qua singuli carri ducerentur;* ipsa igitur *ἁρματηλασία* affertur, de qua egregie

Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,

Ostendet Capitolio:
Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
Et spissae nemorum comae
Fingent Aeolio carmine nobilem.

Romae, principis urbium,
Dignatur suboles inter amabilis

10. *praefluunt* cod. plerique, pauci *perfluunt* vel *profluunt*.

Sophocl. Electr. 680—763. Minus recte Orelli cum aliis *ducet* idem esse putabat, quod *reducet* (cf. IV 2, 17). — *Achaico*] Tunc tota Graecia a Romanis Achaia solebat appellari. Non est cur ad victoriam dumtaxat Olympicam hoc referamus, sed generatim loquitur de ludis Graeciae publicis, eisque addit triumphum Romanum.

6—8. *Deliis-foliis*] «lauro Apollinis in Delo insula nati.» In triumphis autem imperatores Romani laurum gestabant (Plut. Aem. Paul. 34 *καὶ δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων*) eamque Iovi Capitolino dedicabant (Sil. Ital. XV 119 de Scipione Afric. *laurumque superbam In gremio Iovis excisis deponere Poenis*). — *contuderit*] «profligarit atque ultus sit.» Sic c. III 6, 10: *contudit impetus.* — *regum - - minas*] c. II 12, 11: *ductaque per vias Regum colla minacium.*

10. 11. *Sed quae* cet.] «Sed cum, spreta caducae gloriae specie, id unice spectet, quod per se pulchrum est cuiusque perfectam imaginem praebet ipsa rerum natura atque ante omnia amoenissimus quisque tractus, ut Tibur cum aquis suis, Aniene et Albunea, ut nemora solitaria, poeta ille evadit.» — *Tibur*] «proprie hoc Horatius ad secessum suum referens dicit. Tiburi enim fere otium suum conterebat ibique carmina conscribebat.» Porphyr. Confer etiam proleg. pg. XXXIII extr. — *aquae*] Ovid. Am. III 6, 45: *Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei pomifer arva rigas.* — *praefluunt*] pro volgari *praeterfluunt*, «prope oppidum Tibur fluunt», ut c. IV 14, 26. et apud Liv. I 45: *infima valle praefluit Tiberis.* Sic *praecurrere* c. accus. sat. I 7, 8; epist. I 10, 33. Verg. Aen. VI 705: *Lethaeum -, domos placidas qui praenatat, amnem.* Apul. Met. VI 15: *aquila ob os puellae praevolans.* Altera lectio *perfluuut* ab iis provenit, qui significationem v. *praefluere* minus nossent. — *nemorum*] Cf. Tacit. dial. de or. 9: *poetis - -, ut - ipsi dicunt, in nemora et lucos, id est, in solitudinem recedendum est.* — *comae*] Conf. ad c. I 21, 5.

12. *Fingent*] «reddent, efficient.» Verg. Aen. II 79: *nec si miserum Fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.* — *Aeolio carmine*] Alcaei et Sapphus, pro toto genere lyrico. Cfr. c. II 13, 24. III 30, 13.

13. 14. *principis urbium*] c. IV

Vatum ponere me choros,
  Et iam dente minus mordeor invido.
O testudinis aureae
  Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
O mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum,

14, 44: *dominae Romae;* epist. I 7, 44: *regia Roma.* Martialis XII 8: *Terrarum dea gentiumque Roma, Cui par est nihil et nihil secundum.* — *soboles*] ut Verg. Aen. IV 236: *prolem Ausoniam*, imprimis de iuventute significatione Romana usque ad quadragesimum circiter annum.

15. 16. *Vatum*] «hoc nomine vere dignorum, cuiusmodi sunt novem illi Graecorum Lyrici»; *amabilis* autem, quatenus poetae omnibus cari acceptique sunt. — *mordeor*] «rodor», ut est apud Ovid. Trist. IV 10, 123: *Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo Ullum de nostris dente momordit opus.* Martial. V 28: (Invidus) *Rubiginosis cuncta dentibus rodit.* Pind. Pyth. 2, 53: *δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν.* *Torqueor* Cuninghamii longe minus appositum est ac vera auctoritate caret. «Gloria», inquit, «invidiam vici,» ut c. II 20, 4: *invidiaque maior Urbis relinquam.*

17. 18. *testudinis aureae*] Pind. Pyth. 1, 1: *Χρυσέα φόρμιγξ.* — *strepitum*] Sic vocat lyrae sonum etiam epist. I 2, 31; 14, 26., ut Pindarus Isthm. 4, 27: *κλέονται δ' ἔν τε φορμίγγεσσιν ἐν αὐλῶν τε παμφώνοις ὁμοκλαῖς.* — *Pieri*] Rarior hic usus num. sing. Ovid. Fast. IV 222: *Pieris orsa loqui.* — *temperas*] «*stimmest.*» Propert. II 34, 79: *Tale facis carmen, docta testudine quale Cynthius impositis temperat articulis.*

19. 20. *mutis-piscibus*] Sic etiam Graeci. Hesiod. Scut. H. 212: *ἔλλοπας ἰχθῦς*, *mutos piscis,* ut certe Grammaticorum pars explicabat, alii *celeres*. Sophocl. in Phrygibus fragm. 700. D.: *Χορὸς δ' ἀναύδων ἰχθύων ἐπεῤῥόθει.* (Bgk. coniecit *δὲ μύνδων*). Oppian. Hal. I 134: *Καὶ σκάρον, ὃς δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσι πᾶσιν ἀναύδοις Φθέγγεται ἰκμαλέαν λαλαγήν.* — *cycni*] brevi prima syllaba; c. IV 2, 25 est producta.

21. *muneris*] «Nullum meum proprium meritum, totum tuum donum ac beneficium est.» Ad usum confer Tib. I 9, 43: *Saepe insperanti venit tibi munere nostro.* Ita temperat laudes, quas suo iure sibi tribuit, ut Musae gratiam se debere dicat. Conf. Ov. Trist. I 6, 6: *si quid adhuc ego sum, muneris omne tuist.* Ibid. IV 10, 115: *ergo quod vivo Gratia, Musa, tibi.* — Propter ipsam vim vocabuli *muneris* priore loco posuit, non, ut nonnemini lenius visum est: *Totum hoc muneris est tui.* Non lenius hoc, sed languidius.

22—24. *monstror digito*] in bonam partem contra nostrae linguae rationem. Lucian. Herod. 2: *εἴ πού γε φανείη μόνον, ἐδείκνυτο τῷ δακτύλῳ· οὗτος ἐκεῖνος Ἡρόδοτός ἐστιν ὁ τὰς μάχας τὰς Περσικὰς συγγεγραφώς.* Sic etiam Dial. mer. 6, 4. Pers. 1, 28: *At pulchrum est digito monstrari et dicier Hic est.* Martial. epigr. V 13, 3: *sed toto legor orbe frequens* et dicitur HIC EST. Tac. dial. de or. 7: *Quos saepius volgus quoque imperitum et tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat et digito demonstrat?* Sed et in deteriorem partem apud Ovidium Amor. III

Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

6, 77: *en digitis designor adultera volgi.* (Lucian. Rhet. Praec. 25: *τὸ δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ τοῦτον ἐκεῖνον τὸν ἀκρότατον ἐν πάσῃ κακίᾳ λεγόμενον.*) —*praetereuntium*] Minus apte nuper quidam post hoc v. colon ponendum esse et iungendum *Quod Romanae fidicen lyrae spiro* opinatus est. — *Romanae fidicen lyrae*] Cf. c. III 30, 13. epist. I 19, 24 et 32., ubi *Latinum* se *fidicinem* nominat. Ovid. Trist. IV 10, 49: *Et tenuit nostras numerosus Horatius aures, Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.* Pont. IV 16, 28: *et una Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae.* — *spiro*] Non significat, «quod vivo», ut quidam volunt, sed: «quod inspiratus sum a Musa, quod verus me movet *ἐνθουσιασμός.*» Est autem *ὅτι πνέω*, non *ὃ πνέω*, ut credebat, qui interpretatus est: «quicquid poetici spiritus mihi est.» Dioscorid. in Anth. Pal. I. p. 426. Sappho dicit *ἴσα πνείουσαν ἐκείναις (Πιερίσιν).* Cfr. c. IV 6, 29.

CARMEN IV.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex deorum regnum in avis vagas

IV. Inscr. volg. *Drusi laudes* vel *Ad urbem Romam.* — *Ad urbem Romanam de indole ducum* Bc. — *Ad Drusum privignum Augusti qui patrem Neronem habuit* S. — *In Drusi Neronis virtutem* b.

IV. Drusi res gestas egregiis laudibus celebrat, ita ut eius virtutes educationi, qua eum formarat vitricus Augustus, imprimis deberi significet. Nero Claudius Drusus, minor frater Tiberii, natus a. u. c. 716., XXIII. annorum adulescens a. u. c. 739. una cum illo Raetos Vindelicosque superavit, postea consul a. u. c. 745 in expeditione Germanica mortem obiit. Ex Antonia, triumviri filia, genuit Germanicum Caesarem, Claudium imperatorem, Livillam. Tacit. Ann. I 33: *Drusi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, si rerum potitus foret* (Augustus enim una cum populo eum Tiberio longe anteferebat), *libertatem redditurus.* Consolat. ad Liviam de morte Drusi 13: *Occidit exemplum iuvenis venerabile morum; Maximus ille armis, maximus ille toga.* Suetonius in Horatii vita: (Augustus) *scripta quidem eius usque adeo probavit ut ei iniunxerit Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum.* Confer proleg. pg. XXXIII. «Haec est ecloga, propter quam totus hic liber editus est.» Porphyrion. Confer ad c. IV 14 et ad h. c. excursum.

1. *Qualem*] Protasis procedit usque ad v. 16: «Qualem novellam aquilam - - qualemve leonem, talem videre Vindelici Drusum adulescentem.» — *ministrum fulminis alitem*] Non raro poetae eosque secuti scriptores duo substantiva ita coniungunt, ut alterum attributi vicem obtineat: *atavis-regibus* c. I 1, 1; *fabulae manes* c. I 4, 16; *di custodes* c. I 36, 2; *equus bellator* Vergil. Georg. II 145, Tacit. Germ. 14. *Ales* saepius ap. Hor. adiectivi loco ponitur: c. III 12, 4 *puer ales*, c. IV 11, 26 *ales Pegasus.* Aquila Iovis fulmina custodit atque ei iacienda porrigit. Hinc Ciceroni in Marii fragm. 2: *Iovis altisoni - - pinnata satelles.* Idem Arat. 294: *summi Iovis ales nuntius.* Verg. Aen. V 255: *Iovis armiger.* Ovid. Met. XII 555: *volucris quae fulmina curvis Ferre solet pedibus.* Plin. n. h. X 15: *negant umquam solam hanc alitem fulmine exanimatam; ideo armigeram Iovis consuetudo iudicavit.* Sic apud Plat. Phaed. p. 85. A. cycni sunt Apollinis *θεράποντες.* Alibi talia animalia deorum *famuli* vocantur. Cfr. Grimm *Reinhart Fuchs* p. XLIV. Contra Iob. 5, 7. *fulminis filias* appellat aquilas.

2. *regnum*] Sic Pindaro aquila est *ἀρχὸς οἰωνῶν* (Pyth. 1, 7.), *οἰωνῶν βασιλεύς* (Ol. 13, 21.). — *avis vagas*] «*ἠεροφοίτους.*» Sic c. III 27, 16: *vaga cornix.* Verg. Cir. 197: *vagae-volucres.*

4. *in Ganymede*] Horatius eandem fabulam sequitur, quam Apollodorus III 12, 2. 3 ita narrat:

Permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo,

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium
Vernique iam nimbis remotis
Insolitos docuere nisus

6. *propulit* duo Blandinii, Graevianus, Vossianus, Leidensis, Scγ alii Parisini; *protulit* AOBMRφψ. — 7. *Vernique* AOBMSTcdγ; *Vernisque* Graevianus, Vossianus, Leid., Lips. alii, non improbante Bentleio.

Τρὼς γήμας Καλλιρρόην τὴν Σκαμάνδρου γεννᾷ Ἶλον καὶ Ἀσσάρακον καὶ Γανυμήδην. τοῦτον μὲν οὖν διὰ κάλλος ἀναρπάσας Ζεὺς δι' ἀετοῦ θεῶν οἰνοχόον κατέστησεν. Posteriores, ut videtur, Iovem ipsum eo consilio sese in aquilam mutasse narrant. Lucian. Dial. D. 4. ibique Hemsterhus. Eius fabulae origo repetenda est ab Hom. Il. *Υ* 232: *ἀντίθεος Γανυμήδης, Ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων· Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν Κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.* Schol. Vatic. ad Eurip. Troad. 821: *Τὸν Γανυμήδην καθ' Ὅμηρον Τρωὸς ὄντα παῖδα Λαομέδοντος νῦν εἶπεν ἀκολουθήσας τῷ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα πεποιηκότι.* — Inspice egregiam picturam Pompeianam *Mus. Borbon.* X. T. 86. — *flavo*] Hom. Hymn. in Ven. 203: *Ἤτοι μὲν ξανθὸν Γανυμήδεα μητίετα Ζεὺς Ἥρπασεν.* Satis autem poetice hac digressione, quam frustra non nulli (deleto etiam v. 6.) in *νοθείας* suspicionem adducere conati sunt, significat, cur Iuppiter aquilam tanto honere dignatus sit.

5. *Olim*] Vide ad c. II 10, 17; frequenter usurpatur in fabellis et exemplis de tempore infinito, quo aliquid factum est aut fieri solet, ut epod. 3, 1. sat. I 1, 25. epist. I 10, 391. — *patrius*] «ingenitus.»

6. *laborum*] «et volatus et certaminum, quae eum manent, etiamtunc insuetum.» — *propulit*] «impulsu quodam naturali nido foras expulit.» Altera lectio *protulit* vi, quae hic requiritur, caret. — Frequens autem perfectum aoristi significatione in similitudinibus et comparationibus. Cfr. Verg. Aen. XI 809 seqq.

7. 8. *Vernique*] «iam nimbis hibernis desinentibus, cum sudum est caelum.» Primo enim vere, ineunte mense Aprili, interdum iam exeunte m. Martio aquila per dies XXI. ovis incubat. In poeta autem versantis stulta erat Iulii Caesaris Scaligeri reprehensio Poet. Lib. 6. p. 887., quod aquilae novellae mense demum Augusto nidis patriis evolarent. (De *nimboso* Italiae *vere* cfr. Iuven. 4, 87. 5, 78: *fremeret saeva cum grandine vernus Iuppiter et multo stillaret paenula nimbo.*) — Lectio cod. paucorum *vernisque* non est nisi accomodatio ad v. *nimbis;* nec placent *venti* sine *ἐπιθέτῳ*, et ingrate sibilat versus *Vernisque iam nimbis remotis.* — *nisus*] «alarum verbera, remigium.» Lucret. VI 834: *pinnarum nisus inanis.*

9. 10. *paventem*] «primo conatu pavidum; sed mox audacter cum acri impetu defertur in praedam.» Apuleius Flor. 1: *Aquila quaerit, quorsus potissimum in praedam superne sese ruat fulminis vice.* —

Venti paventem, mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus,
Nunc in reluctantis dracones
Egit amor dapis atque pugnae;

Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem

15. *Iam lacte* codices omnes, *Iam mane* vel *Iam sponte* malebat Bentl. *Iam (macte)* Lachmann.

vividus] Poeticum esse vocabulum tradit Festus; est tamen etiam apud Liv. VI 22: *in vivido pectore*, et alibi.

11. 12. *reluctantis*] Plin. n. h. X 17: *Acrior* (aquilae) *cum dracone pugna multoque magis anceps, etiamsi in aere-ille* (draco) *multiplici nexu alas* (aquilae) *ligat, ita se implicans, ut simul decidant saepe.* Luctam inter aquilam et serpentem pingunt Homerus Iliad. *M* 200. Nicander Ther. 458. (Cf. Cic. de leg. I 2.) — Ut ap. Horatium, sic aquila cum dracone luctans imago est fortitudinis bellicae in ocrea Musei Borbon. VII. T. 14. — *amor dapis*] «cibi cupiditas.» Admirabili arte tres describit veluti gradus aquilae vires suas paullatim explicantis.

13—16. *Caprea* (nostris zoologis *cervus capreolus Reh*) non idem est quod *capra*. — *Iam* id quod modo, paulo ante. — *lacte depulsum*] *ἀπογαλακτισθέντα*. Unam notionem exprimit, quam posteriore aetate, ut e Glossariis constat, uno verbo *ablactatus* signarunt. Hinc recte adiungi poterat *ab ubere*, «a mamma»; errant, qui *ubere* pro adiectivo habentes explicarunt: «a copioso leaenae lacte», quod quidem *ἐπίθετον* hic prorsus otiosum, immo ineptum est; nec vero convenit cum part. *iam*, quo posita est loco. Cfr. Ern. Guil. Weberum ad Iuvenal. p. 350. Ed. suae Wimar. Recte etiam Regel: «Cum mater iuvenem leonem ab ubere depellat, ut lacte eum prohibeat, sine verborum abundantia leo dici potest *ab ubere matris lacte depulsus;* additum enim *lacte* significat id, a cuius usu prohibetur, qui a matris ubere depellitur.» *Depellere a lacte* dixit Verg. ecl. 7, 15., *ab ubere matris* Ge. III 187., *depellere* absolute ecl. 3, 82. Sed multi copiam verborum vel tautologiam *(ab ubere depulsum lacte)* improbantes verba *matris ab ubere* referunt ad *capream,* Peerlkamp (et Kiessling) ita explicant: 'Caprea, exsultim ludens et errans per laeta pascua, ab ubere fulvae matris, procul a matre, matre relicta. Suavis imago capreae imprudentis et ad misericordiam movendam apta: suavior imago matris in caprea quam in leone.' At ut omittam *fulvae* rectius ad leonem pertinere, sententia etiam prohibet capreae aetatem teneram praedicari: Vindelici metu exterriti et expavefacti Drusum conspicati quamvis aetate parum confirmatum aut robustum fugam subito capessiverunt. Alii in v. *lacte* vitium inesse arbitrati coniecturas proposuerunt incertas, ut etiam L. Muellero videtur. — *Dente novo*] «novelli

Dente novo peritura vidit:

Videre Raetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici; — quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi

16. *videt* d. — 17. *Raetis* primum Bentleius coni., postea repperit idem coniecisse N. Heinsium et habuisse codicem collegii Reginensis, item exemplar Rottendorphii; praeterea habet S pr.; receperunt Haupt. Vahlen, Meineke, L. Müller (ed. Lips.), Eckstein, Kiessling; *Raeti* AOBMbTcγ, *Rhaeti* vel *Rethi* ceteri. — 18. *gerentem Vindelici* codices plerique cum edit. paene omnibus, *gerentem et Vindelici* ex paucis deterioribus Torrentius, L. Müller in ed. Giessensi. — 18—22. Verba *quibus-sed* suspecta Guyeto, Peerlkampio, Meinekio, L. Müller, C. Lehrs aliis, defendit M. Haupt.

leonis, tunc primum praedam rapturi.» — *peritura*] «certo exitio destinata.»

17. *Raetis*] pro Raeticis. Haec, ut docent Inscriptt., rectior scriptura est quam *Rhaetis*. Vera autem lectio (quam cum paucis aliis habet antiquus cod. Sangall. a. pr. m.) corrupta est partim errore *Raeti*, partim interpolatione codicum aliquorum: *et Vindelici*. (Cunighamius Animadvv. p. 50. adnotat iam diu ante Bentleium *Raetis* legisse Sarbievium 1, 6, 30: *Pugnata Raetis bella sub Alpibus*.) — Quamquam *Raeti* miro acumine Vanderburgius habuit pro genit. sing., ut *Alpes Raeti* sint Alpes veteris illius herois mythici, de quo Plin. n. h. III 133: *Raetos Tuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos, duce Raeto.* (In hanc Vanderburgii explicationem, eius interpretatione numquam visa, incidit etiam Gustav Schwab poeta. *Raetum* quidem heroem nosse poterat Horatius, ut novit Plinius l. l.; sed positio ipsa non placet *Raeti sub Alpibus*, et longe differt *Pacori manus.*) — *bella*] De universo bello Raetico inter interpretes nemo ante Frankium melius exposuit quam Iani. Vide excurs. I.

18—20. *Amazonia-securi*] Mirifice de hac re scholiastae; ex quibus Porphyrio: 'Vindelici sedibus ab Amazonibus eiecti et ex Thracia in exilium se contulisse Alpiumque loca insedisse dicuntur', et quod potentissima in se tela securis Amazonum experti fuissent, ipsos quoque usum earum in bello accepisse.' Et Servius ad Vergil. Aen. I 244 'V. ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit.' Utrumque patet a poetis ficta narravisse. De *securi* vide Xenoph. Anab. IV 4, 16: *ἄνδρα συλλαβὼν ἧκεν ἄγων ἔχοντα τόξον Περσικὸν καὶ φαρέτραν καὶ σάγαριν οἵανπερ καὶ Ἀμάζονες ἔχουσιν.* (Gladiis quidem Amazones pugnant in cista Volcentina apud Gerhard *Etr. Spiegel* T. X.; frequentius tamen in antiquis marmoribus et picturis securibus utuntur, ut Antiopa apud Millingen *Uned. Mon.* I. T. 19. in *Mus. Borbon.* VI. T. 3 et 5. Gerhard *Vaseng.* II. T. CII., item haud raro in nummis Graecis. Cfr. Roscher Lexic. I. p. 502. Pulcher-

Dextras obarmet, quaerere distuli,
Nec scire fas est omnia; — sed diu
  Lateque victrices catervae
    Consiliis iuvenis revictae

Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
  Posset, quid Augusti paternus

21. *obarmet* superscr. «vel *sub*» d, *subarmet* c. — 24. *repressae* Porphyrion, cod. Graevianus, Bentleius, *reiectae* Wadius. — 26. *faustis* cod. omnes, *sanctis* Bentl. coni.

rimam Amazonis statuam, Salamine repertam, vide in *Collection d'antiquités qui composaient le cabinet du B. de Stackelberg. Dresde* 1837. p. 6; E. Vinet in *Daremberg et Saglio*, Diction. des antiq. I. pg. 221 sq.

21. 22. *obarmet*] Primus Horatius hoc verbo usus est, post eum Ausonius Epigr. 25. et Apuleius Metam. II 25. IX 1: *contra me manus impias obarmabat.* Lectio *subarmet* nata videtur ex littera finali praecedentis v. *Dextras*. — *distuli*] «quaerere supersedeo, non vacat.» — *Nec scire fas est omnia*] Hoc quidem refert antiquissimorum temporum sensum, cum mortales deorum voluntate negatam sibi esse rerum imprimis ad religiones pertinentium cognitionem timide agnoscerent. Nec sine causa Scaliger comparari iussit Pind. Nem. 5, 16: *στάσομαι· οὔ τοι ἅπασα κερδίων Φαίνοισα πρόσωπον ἀλάθει' ἀτρεκής· Καὶ τὸ σιγᾶν πολλάκις ἐστὶ σοφώτατον ἀνθρώπῳ νοῆσαι.* Vide etiam Isth. 1, 55. — Quantum valerent Vindelici quo melius describeret, Pindarica utitur digressione, velut Pind. fr. 146 Bgk.: *Νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς Θνατῶν τε καὶ ἀθανάτων Ἄγει δικαιῶν τὸ βιαιότατον Ὑπερτάτᾳ χειρί· τεκμαίρομαι Ἔργοισιν Ἡρακλέος· ἐπεὶ Γηρυόνα βόας - ἤλασεν.* Vide etiam Nem. 5, 25 sqq. Accedit quod Horatius Domitii Marsi poetae aequalis *Amazonidem*, carmen epicum, his versibus significat et vituperat. Inde intellegitur non recte hunc locum multis spurium videri. Vide M. Haupt, Opusc. III. pg. 332. Post digressionem ad rem propositam, ut Cicero, revertitur addita particula *sed*: «sed, ut eo, unde digressus sum, revertar.» Omnino de hoc loco idem fere valet, quod de similibus digressionibus c. III 11, 17-20. c. III 17, 2-5., quae, quemadmodum haec, miro casu sine metri damno resecari possunt. Quamquam in hoc artificio poetico Horatium minus felicem Pindaro fuisse apparet.

23. 24. *catervae*] utpote de barbaris. — *Consiliis*] «*Consilium est imperatorum, quod Graeci στρατήγημα appellant*, ut ait Cicero de n. d. III 15. Sic Liv. IX 17, 14. Tac. Ann. II 8. — *revictae*] Graviter et cum vi *victrices* - - *revictae*, «prorsus victae, perditis omnibus quae victoriis suis ante partis sibi conciliaverant.» Cic. pro Sulla 1. non minus singulariter: *perditi cives, redomiti atque victi.* Apul. Met. VIII 10: *simulanter revicta Charite.* Languet atque omni probabilitate caret *repressae;* nec pror-

In pueros animus Nerones.

Fortes creantur fortibus et bonis;
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus, neque inbellem feroces
Progenerant aquilae columbam;

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant;

sus verum est, quod ait Bentleius: «*revictus* nihil aliud notat quam 'refutatus, convictus', neque umquam de bellis et proeliis, sed de criminibus et iudiciis usurpatur.» Vid. Lucret. V 409: *Inde cadunt vires aliqua ratione revictae.*

25–28. *Sensere*] «cum magno malo suo intellexere.» — *mens* ad virtutes intellegentiae, sagacitatem, prudentiam, *indoles* ad animi virtutes, fortitudinem, clementiam, fidem pertinet. — *rite*] «bene ac recte.» Verba tria sunt religiosa, *rite*, *faustus*, «cui dii favent», *penetralia*, «veluti dei domicilium», significantque castam omnino et sanctam fuisse hanc educationem. — *penetralibus*] Velleius II 94: Tiberius *innutritus caelestium praeceptorum disciplinis.* — *paterno*] Cic. Rosc. Am. 46: *si tibi fortuna non dedit, ut certo patre nascerere, ex quo intellegere posses, qui animus patrius in liberos esset* cet. — *In pueros Nerones*] «in privignos Tiberium et Drusum.»

29. *Fortes* cet.] Pind. Pyth. 8, 44: *Φυᾷ τὸ γενναῖον ἐπιπρέπει Ἐκ πατέρων παισὶν λῆμα.* Eurip. Alcm. fr. 76 N.: *ὡς ἀληθὲς ἦν ἄρα, Ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα, Κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός.* Platon. Menex. pg. 237 A.: *ἀγαθοὶ ἐγένοντο διὰ τὸ φῦναι ἐξ ἀγαθῶν.* Seneca Troad. 540: *Generosa in ortus semina exsurgunt suos.* Ceterum dedita opera Horatius *Nerones fortes* dixit. Nam *Neronis* nomine *significatur lingua Sabina fortis ac strenuus*, ut est ap. Sueton. Tib. 1. — *fortibus et bonis*] ablativi sunt, non dativi. Est formulae instar: epist. I 9, 13: *et fortem crede bonumque.* Cic. ad Fam. III 11: *in summa bonorum ac fortium civium copia.* Ibid. V 19: *id quod omnes fortes ac boni viri facere debent.* Acc. Verr. III 162: *quem ego-quamvis bonum fortemque facile paterer evadere.* — Mire Fea ita discerpsit: *fortibus; et bonis est in iuvencis.* Scilicet, sufficiebat dicere: «patrum virtus est, cernitur in iuvencis,» cum hoc ipso significentur horum vires et robur. — Iam sententia haec est: «Tiberius et Drusus utique genus ducunt ab antiquis illis Claudiis, viris fortibus et bonis; sed educatio eorum, cuius curam sapientissime gessit Augustus, bonam iuvenum indolem excoluit.» Hinc illa *Doctrina sed vim promovet insitam* cet. — Cave autem putes v. *fortibus* cet. vel tecte significari Ti. Neronem, Tiberii et Drusi patrem, cuius ex domo Augustus Liviam gravidam abduxit. De hoc viro, cuius memoria iamdudum obsoleverat, ne cogitavit quidem Horatius. — *neque inbellem feroces*] Theognis 537: *Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος, Οὔτε ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.*

33-35. *Doctrina*] quantum valeat, docet Cic. pro Archia 15: *cum ad naturam eximiam accesserit ratio*

Utcumque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpae.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen et Hasdrubal
Devictus et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,

36 *Dedecorant* AOBMSTbγ Leidensis, Lipsiensis alii, Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen; *Indecorant* Rφψ Graevianus, Vossianus, Porphyrion prob. Orelli, O. Keller, Ad. Kiessling.

quaedam conformatioque doctrinae, tam illud nescio quid praeclarum ac singulare solet existere. Similiter idem Philipp. II 18 *verebare ne non putaremus natura te potuisse tam improbum evadere, nisi accessisset etiam disciplina.* — *Rectique cultus*] «Recta educatio animum fortem reddit et exemplo et exercitationibus.» — *Utcumque*] i. e. «quandocumque.» «Verum simulac recta morum disciplina patribus deest, prava educatione etiam bona liberorum indoles corrumpi solet.» — *defecere*] Sic absolute apud Rutil. Lupum I 2: *quarum quaevis una res per se satis est gravis ad deficiendum*, id est, ut explicat Iacob, «ut vires deficiant.»

36. *Dedecorant*] Ita cum maiore et meliore parte codicum scripsimus, etsi Porphyrio legit *indecorant* et explicat 'indecora faciunt ac per hoc *dedecorant* significat.' *Indecorans* dixit Accius 459 Ribb., multo usitatius est *dedecorare.* — *bene nata*] *τὰ εὐφυῆ*, generosas naturas.

38. *Testis*] Catull. 64, 357: *Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri.* Propert. II 9, 41: *sidera sunt testes.* — *Metaurum flumen*] ut c. II 9, 21: *Medum-flumen.* A. P. 18: *flumen Rhenum.* Metaurus ex Piceni finibus oritur. — *Hasdrubal*] A. u. c. 547. C. Claudius Nero cos. cum Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, cum nova belli mole Italiae faucibus imminere intellexisset, relictis clam cum delecto milite, quae in Lucania adversus Hannibalem tenebat, castris in Umbriam profectus, Hasdrubalis exercitum praevalidum collatis cum M. Livio Salinatore signis ad Metaurum flumen adgressus, maxima clade penitus contrivit. Liv. XXVII 43 sqq.

39. 40. *pulcher*] ut c. IV 2, 46: *o Sol Pulcher.* Similiter Aeschyl. Pers. 300: *Ἐμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα Καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου.* Adde Sophocl. Antig. 100. Cic. fam. IV 4, 3: *ita mihi pulcher hic dies visus est.* — *fugatis - - tenebris*] «perpetuarum calamitatum tristi metu.» Imago etiam rhetorica. Cic. pro Sex. Roscio Am. 91: *tamquam si offusa rei publicae sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris.* id. fam. IV 3, 2: *in tantis tenebris et quasi parietinis rei publicae.* — *Ille dies*] *ἰσοστάσιον (τῇ ἐπὶ Κάνναις ἀτυχίᾳ)* eum vocat Appianus Annib. 53.

41. *Qui primus*] Vide excursum II. — *risit*] «laetus atque hilaritatis plenus fuit remoto tandem terrore hostili.» Heliodor. 1., init.: *Ἡμέρας ἄρτι διαγελώσης.* — *alma*] aptissimum est *ἐπίθετον* propter primam voc. *odorea* significationem. — *adorea*] donatio, a v. *ador.* Iam

Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbis Afer ut Italas
Ceu flamma per taedas vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.

Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et inpio
Vastata Poenorum tumultu

42. *Dirus* plerique cod. *Durus* nonnulli Torrentii, Leidensis, Parisinus *v*.

cum de re publica bene meriti antiquis temporibus farre donarentur, hinc factum est, ut v. *adorea* pro praemio atque adeo pro laude, gloria, honore usurpari coeptum sit. Glossar.: *adorea, δόξα ἡ ἀπὸ τοῦ πολέμου.* Plin. n. h. XVIII 14: *Gloriam - - a farris honore adoream appellabant.* Plaut. Amph. 193: *praeda agroque adoriaque adfecit popularis suos.* Claudian. de laud. Stilic. I 384: *Haec omnes veterum revocavit adorea lauros.* Apul. Met. VII 16: *ut fortibus factis adoriae* (sic) *plenae gloriarer.* (Amant hoc v. posteriores vel propter sonum.) Aliter explicat Festus in v. *Adoream* p. 3. Müll.: *Adoream laudem sive gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabaut esse, qui farris copia abundaret.*

42—44. *Dirus*] Vid. ad c. II 12, 2. — *ut*] «ex quo». Vid. epod. 7, 19: *fata Romanos agunt, Ut-fluxit cruor*; sat. II 2, 128. Confer Dahl, de partic. UT pg. 142 sq. — *Ceu*] hoc uno loco usurpat Horatius. Cfr. Hand Turs. II. p. 47. — *taedas*] silvam piniferam. Nihil autem terribilius quam magna per aestatem silvarum incendia. — *equitavit*] Eurip. Phoeniss. 209: *περιῤῥύτων Ὑπὲρ ἀκαρπίστων πεδίων Σικελίας Ζεφύρου πνοαῖς Ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ Κάλλιστον κελάδημα.* Exemplum metricum in Censorini fr. de metris, pg. 614 K.: *Orte beato lumine volitans, qui per caelum candidus equitas.* Verum cum per zeugma v. *equitavit* referatur simul ad Poenum et ad flammam, pro «furit, pervagatur», cogitare non debemus de Euri equis (Verg. Aen. II 417: *laetus Eois Eurus equis.*), sed de summa celeritate, qua Hannibal Italiam pervagatus omnia devastavit. (Cfr. Voss, *myth. Br.* I. p. 271. Geel ad Eur. Phoen. p. 103.)

45. 46. *secundis*] «Exinde exercitus Romani feliciores in dies superioresque hostibus fieri coeperunt, auctaque est res Romana.» — *laboribus*] Theognis 987: (*ἵπποι*) *Αἵτε ἄνακτα φέρουσι δορυσσόον ἐς πόνον ἀνδρῶν.* Polyb. XI 3 de victoria illa ad Metaurum fl.: *καθόλου δ' εἰς τοιαύτην εὐελπιστίαν παρεγένοντο καὶ θάρσος, ὥστε πάντας τὸν Ἀννίβαν, ὃν μάλιστα πρότερον ἐφοβήθησαν, τότε μηδ' ἐν Ἰταλίᾳ νομίζειν παρεῖναι.* — *Romana pubes*] ut pro Dardanis dixit Verg. Aen. VII 219: *Iove Dardana pubes Gaudet avo.* — *crevit*] «Latinum est *res Romana*, non *pubes Romana*.» HP. Recte contraŐsscha interpretatur: «pubes R. laetiores in dies spes concepit», affertque Ovid. Her. 15, 117: *Gaudet et e nostro crescit maerore Charaxus.* Liv. V 46: *Veiis interim non animi tantum in dies, sed etiam vires*

Fana deos habuere rectos,

Dixitque tandem perfidus Hannibal:
'Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.

Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuscis aequoribus sacra
Natosque maturosque patres

crescebant. — *inpio*] propter deorum delubra violata. Vide de Feroniae templo spoliato Liv. XXVI 11.

47. 48. *Vastata*] Sic inter alia multa Liv. XXII 9: Hannibal *Praetutianum Hadrianumque agrum, Marsos inde Marrucinosque et Paelignos devastat circaque Arpos et Luceriam proximam Apuliae regionem.* — *tumultu*] h. l. de bello internecivo', ut dicebant *tumultum Italicum, Gallicum.* Cic. Phil. 8, 1. *gravius tumultum esse quam bellum* demonstrat. — *rectos*] «simulacra, quae deiecerat Hannibal, reposita in bases suas in perpetuumque restituta sunt.»

49. *Dixitque tandem*] Liv. XXVII 51: *C. Claudius consul cum in castra redisset, caput Hadrubalis, quod servatum cum cura attulerat, proici ante hostium stationes captivosque Afros vinctos, ut erant, ostendi, duos etiam ex iis solutos ire ad Hannibalem et expromere, quae acta essent, iussit. Hannibal, tanto simul publico familiarique ictus luctu, agnoscere se fortunam Carthaginis fertur dixisse.* — *perfidus*] Livius XXI 4. *perfidiam plus quam Punicam* ei tribuit. Et omnino *perfidus*, *periurus* Hannibalis ἐπίθετα sunt prope stabilia. Statius Silv. IV 3, 5: *Nec dux advena peierante bello Campanos quatit inquietus agros.* Id. IV 6, 77: *periuroque ense superbus Hannibal.*

50—52. *Cervi*] Theognis 56: *Ἔξω δ' ὥστ' ἔλαφοι τῇσδ' ἐνέμοντο πόλεος.* — *Sectamur ultro*] «Caeco impetu abrepti eos aggredimur.» — *opimus*] Memor, ut videtur, formulae illius, *opima spolia*, opimum triumphum nove dixit pro magnifico et amplissimo.

53—56. *Gens*] Verg. Aen. I 67: *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans victosque Penates.* — *cremato* cf. ad c. I 10, 14. — *fortis*] «haudquaquam perterrita patriae excidio.» Iunge cum v. *pertulit*, pro «summa fortitudine advexit.» De Rooy ad Martial. p. 144. coniciens *fortior Ilio* et iungens *iactata sacra* nequaquam animadvertit τὸ κύριον, populum Romanum et tonsae ilicis imaginem summa cum arte a poeta inter se conecti et quasi in unum confundi. — *sacra*] Vestam et Penates Verg. Aen. I 68. Cfr. ibid. II 293: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates* cet. — *maturosque*] A. P. 115: *Maturosque senex.* Verg. Aen. V 73: *aevi maturus Acestes.*

57. 58. *tonsa*] «Ilex ramis amputatis laetius pullulat.» Verg. Ge. II 368: (vitibus) *tum stringe comas, tum bracchia tonde.* — *Nigrae*] Cfr. c. I 21, 7. IV 12, 11. h. l. de silvis densis et opacis. Pind. Pyth. 1, 28: *Οἷον Αἴτνας ἐν μελαμφύλλοις δέδεται κορυφαῖς.* Etenim e longinquo virides montes nigri videntur.

Pertulit Ausonias ad urbis,

Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedis ab ipso
Ducit opes animumque ferro.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve submisere Colchi

— *Algido*] monte Latii, Dianae sacro.

59. 60. *Per damna*] Cfr. Carthaginiensium lamenta apud Liv. XXIX 3: *Illis* (Romanis) *Romanam plebem, illis Latium iuventutem praebuisse maiorem semper frequentioremque pro tot caesis exercitibus subolescentem.* Sulpiciae Sat. 48: *Quos* (veteres) *inter prisci sententia dia Catonis Scire adeo magni fecisset, utrumne secundis, An magis adversis staret Romana propago: Scilicet adversis.* — *Ducit*] «acquirit, sumit; laetior revirescit.» — *animumque*] «Codices duo *animosque*; ita prorsus Verg. Aen. II 799: *Undique convenere animis opibusque parati.* Tamen plures hic et antiquiores sequimur, ut Caesar B. G. VII 76: *omnesque et animo et opibus in id bellum incumberent.* Sane Horatius varietatem numeri videtur studio consectatus esse, ut supra c. IV 2, 22: *et vires animumque moresque* cet., ubi potuit pariter *animosque.*» Bentl.

61—64. Vide Excursum III. — *hydra*] Eurip. Herc. fur. 1274: *Τήν τ' ἀμφίκρανον καὶ παλιμβλαστῆ κύνα Ὕδραν φονεύσας.* Ovid. Met. IX 69. Seneca Herc. fur. 531: *Serpentis resecet colla feracia.* Minucius Felix 20. *hydram felicibus volneribus renascentem* dixit. Idem dictum Pyrrho tribuitur a Cassio Dione Exc. Vat. I pg. 63 Dind.: *ὡς τὸ στράτευμα τοῦ Λαιουίνου* (Laevini) *πολλῷ πλεῖον τοῦ πρόσθεν εἶδεν, Ὕδρας ἔφη δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων κοπτόμενα ἀναφύεσθαι.* Item a Floro I 18, 19: «*Video me plane Herculis sidere procreatum, cui quasi ab angue Lernaeo tot caesa hostium capita de sanguine suo renascantur.*» — Hercules hydram interimens est in vase picto apud Gerhard T. XCV., ubi novem habet capita, atque imprimis T. CXLVIII., in qua pulcherrimum monstrum duodecim heroi minitatur capitibus. — *Vinci dolentem*] «prae dolore atque indignatione frementem, quod se a tali monstro prope vinci videret.» — *crevit*] «Pluribus capitibus aucta captisque inde semper virium incrementis adversus Herculem sese extulit.» — *submisere*] «unum post alterum protulere»; ut *ἀναπέμπειν.* Lucret. I 8: *tellus Submittit flores.* Propert. I 2, 9: *submittit humus formosa colores.* — *Colchi*] satis ab Iasone dentibus draconis a Cadmo interempti, quos Minerva Aeetae donaverat. Apollod. I 9, 23. — *Echioniae*] Echion, unus terrigenarum (*τῶν σπαρτῶν*) ex draconis illius dentibus ortorum cum quattuor aliis post pugnam inter fratres superstes, gener Cadmi, quem in Thebis condendis adiuvit, Agaves maritus, Penthei pater.

Maius Echioniaeve Thebae.

Merses profundo: pulchrior evenit;
Luctere: multa proruet integrum
Cum laude victorem geretque
Proelia coniugibus loquenda.

Carthagini iam non ego nuntios

65. *Merses* Rbγ duo alii Parisini (7973. 8213) O corr., Graevianus, Lipsiensis, ed. paene omnes; *Mersus* A B (erravit Orelli, quod hunc cod. habere dicit *Merses*) MScd Leidensis alii. — *evenit* codices et editores plerique, *exiet* ex perpaucis Meineke ed. 1 eumque secutus Orelli. — 66. *Luctere* cod. plerique, *Ductore* RTφ paucique alii Parisini, Graevianus, Vossianus. — *proruet* plerique cod., *proruit* T dpr. Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Bentley — 69. *Carthagini* cod. paene omnes, ed. plerique (Keller ed. 1. 3.), *Karthagini* ex paucis cod. (b Hispan. al.) Orelli, Keller ed. 2. Vide ad c. III 5, 39.

Apollod. III 4, 1. Ovid. Met. III 126.

65. *Merses*] «Si mersaris, licet merses in alto mari, pulchrior ac fortior exibit.» Lectio *mersus* «nullo modo ferri potest. Oportuit enim *mersa,* non *mersus*, cum referatur ad *Gens* cet.» Bentl. Contra in vv. *Merses* et *Luctere* aptus est parallelismus. Ceterum dativus *profundo* pendet a v. *merses,* ut c. III 16, 13 *domus demersa exitio;* c. I 28, 10 *Orco demissus;* c. I 24, 18 *nigro conpulerit gregi;* c. III 23,1 *Caelo supinas si tuleris manus.* Minus recte Schwerdt eumque secutus Kiessling iungunt: *Merses: profundo evenit.* — *pulchrior*] saepe de heroibus, quorum forma in pugnis enitet atque conspicua est, post Ennium (ann. 88 *Romulus pulcher*) Verg. Aen. VII 656: *satus Hercule pulchro* (al. ex gloss. *forti*) *Pulcher Aventinus.* Ib. v. 761: *Hippolyti proles pulcherrima bello, Virbius.* — *evenit*] Hanc codicum lectionem restituimus, etsi primum adversatur grammaticae ratio (vide Wichert, Lat. Stillehre pg. 403), deinde significatio: nam *evenire* h. l. nove dixit pro *emergere*; paucis enim locis Plautinis exceptis *evenit* idem est quod *accidit*, ut *veniendi* atque etiam praepos. *ex* notio plane periisse videatur. Sed Hor. saepius ad propriam vocabulorum vim redire ausus est: c. I 5, 8 *insolens;* fortasse huc referendum c. III 11, 27 *pereuntis*, similia. Hanc duplicem difficultatem ut vitarent, Orelli aliique scripserunt *exiet:* quae tamen forma auctoritate scriptorum idonea prorsus caret, vide Neue, Formenlehre II. pg. 450. L. Müller ad h. l. 'honeste dicere potuit *exilit*, ut legitur apud Rutil. Namat. I 130: ac tamen mutari scripturam traditam parum utile'. — *multa cum laude*] Catull. 64, 112 *inde pedem sospes multa cum laude reflexit.* — *proruet integrum*] «prosternet hostem illaesum, qui paullo ante iamiam victoriae certus erat.»

68. *coniugibus loquenda*] «de quibus coniuges Romanorum et cum filiis et inter se cum voluptate iustaque gloriatione verba faciant.» Sal-

Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis Hasdrubale interempto.

Nil Claudiae non perficiunt manus,
Quas et benigno numine Iuppiter

73. *perficiunt* T, «Blandin. vetustiss., alter Pulm. optimus et quidam Lambini», Bentleius, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling; *perficiant* φψ; *perficient* AOBMRSbcd Graevianus, Vossianus multique alii, prob. Orelli, O. Keller.

Iust. hist. II 14: *Hispanis mos fuit, ut in bella euntibus iuvenibus parentum facta memorarentur a matribus.* Haec rectior interpretatio quam 1) «coniugibus Carthaginiensium loquenda»; pro qua afferunt Catull. 64, 349: *Illius* (Achillis) *egregias virtutes claraque facta Saepe fatebuntur gnatorum in funere matres.* Verum si hoc voluisset poeta, nonne querimoniae et luctus mentionem iniecisset vel uno *ἐπιθέτῳ?* 2) «a militibus Romanis domum aliquando reversis narranda suis coniugibus»; Ovid. Her. 1, 30: *Narrantis coniunx pendet ab ore viri.* Sed hanc quoque sententiam sine dubio clarius expressisset Horatius, ut fecit Theocritus 16, 86. in contraria sorte Poenorum ab Hierone devictorum: *φίλων μόρον ἀγγελέοντας Τέκνοις ἠδ' ἀλόχοισιν.* — Iam similes Hannibalis orationes habes apud Liv. XXVII 14: «*Cum eo nimirum,*» *inquit,* «*hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.*» et Iustinum XXXI 5: «*Cum Romano, seu occupaveris prior aliqua seu viceris, tamen etiam cum victo et iacente luctandum esse.*»

69. 70. *nuntios - superbos*] Liv. XXIII 12. post cladem Cannensem Mago Carthaginem missus, illa enarrata: *ad fidem-tam laetarum rerum effundi in vestibulo curiae iussit anulos aureos* (equitum Romanorum in illa acie caesorum), *qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium super tres modios explesse sint quidam auctores.*

72 *Hasdrubale interempto*] Liv. XXVIII 12: *Post Hasdrubalis-exercitum cum duce, in quibus spes omnis reposita victoriae fuerat, deletum, cedendoque in angulum Bruttium, cetera Italia concessum* cet.

73. 74. *Nil Claudiae*] Non, ut alii volunt, haec ex poetae persona dicta sunt, sed Hannibali tribuenda; quae ratio et honorificentior est Neronibus, «quibus prosperam fortunam vaticinatus sit etiam hostis, iustus virtutis eorum aestimator», et profecto magis poetica, quippe cum sic carmen exeat in Hannibalis vaticinium. Sic Pind. Olymp. 4. Ergini, non poetae, verbis finitur, atque Nem. 1. Tiresiae vaticinio. — *perficiunt*] praesens rem clarius explicat et quasi oculis proponit. — *benigno numine*] Tacit. Ann. IV 64: *sanctos acceptosque numinibus Claudios.*

75. 76. *curae sagaces*] «*ἀγχίνοια*, ipsorum diligentia cum ingenio ac prudenti consilio coniuncta»; neutiquam, ut volt Schol., «optima Augusti consilia.» — *Expediunt*] «felicem susceptorum periculorum exitum praebent.» Verg. Aen. II

Defendit et curae sagaces
Expediunt per acuta belli'.

632: *ducente deo flammam inter et hostes Expedior.* — *per acuta belli*] «per graves belli molestias atque omnis generis discrimina.» Liv. VI 32: *subita belli.* XXXIII 11: *aspera belli.* Tacit. Hist. II 77: *proeliorum incerta.* IV 23: *fortuita belli.* H. l. fere dictum, ut *morbi acuti*, vehementes, celeremque mortem minantes. Cf. Hom. Iliad. Δ 352: ὀξὺν Ἄρηα.

EXCURSUS I.

AD VV. 17—24.

Vindelici habitabant inter Danuvium, Aenum et lacum Brigantinum; Raeti inde a Vindelicis meridiem versus usque ad Italiam supra Comum et Veronam pertinebant, hinc Rheno et Ticino, illinc Plavi, fluviis terminati. Attingebant utrique ab occasu Helvetios, ab ortu Noricos, Raeti etiam Carnos. Constat de eo situ e Strab. IV pag. 206. 7. pag. 292. Plin. III 133 sqq. Vide Kiepert, geogr. antiq. pg. 366. Erant autem populi cum numerosissimi, tum locis munitissimi, ob Alpes scilicet, in iisque castella posita (c. IV 14, 12.), denique fortissimi, bellicosissimi, saevissimi. Vellei. II 95. Flor. IV 12, 4. Illi igitur, inde ab aliquo tempore vicinam Galliam Cisalpinam populati, etiam in Italiam crebras incursiones fecerant neque solum multam inde praedam egerant, sed etiam magna in captivos saevitia erant usi. Quare Augustus a. u. c. 739. primum Drusum Neronem (tunc quaestorem) contra eos cum exercitu misit, qui ad Alpes Tridentinas obviam sibi factos ingenti proelio vicit, eiusque victoriae causa praetorios honores adeptus est. Verum ab Italia reiecti barbari mox Galliam denuo premunt, itaque Augustus Tiberium quoque Neronem, Druso adiutorem datum, adversus illos mittit. Ergo Drusus ac Tiberius multis simul locis [et Tiberius quidem ex Helvetia per lacum Venetum vel Brigantinum] in eorum fines irruptione facta, divisos dissipatosque multis aggressi proeliis expugnatisque eorum castellis, exiguo cum damno Romani exercitus una aestate perdomuerunt. Dio LIV 22. Strab. et Vellei. ll. ll. Quo facto Raetia provincia Romano imperio adiuncta, quae et Raetiam propriam et Vindeliciam complexa uni pareret praesidi: unde saepe uterque populus uno Raetorum nomine appellati, licet semper finibus suis et separati manserint. Seriore aetate, cum nova provinciarum divisio institueretur, Raetia propria vocata fuit Raetia prima, Vindelicia Raetia secunda; hinc frequenter Raetiae plurali numero

dictae, imprimis apud Ammianum. — Illam igitur Drusi Tiberiique victoriam celebrare ab Augusto iussus Horatius huius libri carmen hoc et quartum decimum, neque tamen prius quam a. u. c. 741. post Augusti reditum composuit. Nostrum hoc proprie ad Drusum, quemadmodum alterum illud maxime ad Tiberium pertinet. — In universo autem bello Raetico primas partes Druso ceteri scriptores praeter Tiberii adulatorem, Velleium, tribuunt. Vide etiam Sueton. Claud. 1. Unde facile intellegitur, quomodo factum sit, ut hoc carmine Drusus imprimis Raetorum Vindelicorumque victor praedicaretur. Raetorum inquam et Vindelicorum; quod enim Bentleius affirmat, Drusum cum Vindelicis tantum, cum Raetis Tiberium pugnasse, id cum in Vellei verbis *uterque divisis partibus Raetos Vindelicosque aggressi* neutiquam insit, tum et eiusdem Vellei loco alio (II 122.), ubi Tiberium *Vindelicorum Raetorumque victorem* appellat, et vero re ipsa refellitur, si quidem Raetos et Vindelicos foedere artissimo inter se iunctos fuisse, neque separatos, sed sociatos commixtosque exercitus habuisse plane apparet. Et quid? in prima expeditione, cui solus Drusus praefuit, ad Alpes Tridentinas, in Raetorum finibus, Vindelici tantum illi obviam facti sunt? Raeti (quorum in finibus res gerebatur) exspectarunt, dum veniret Tiberius? Sed ea ipsa de causa, quod socii erant eo in bello Raeti et Vindelici, poetae erat pro utroque populo alterutrum nominare hic v. 18. et c. IV 14, 9 et 15., ubi post generale *Vindelici* memorantur Genauni et Breuni, quos sane proprie ad Raetos potius quam ad Vindelicos referendos esse manifestum fit vel ex Plin. III 133. [Accuratissime de origine rebusque Raetorum egit P. C. Planta, Das alte Raetien, Berol. a. 1872.] Drakenborch ad Liv. Epit. 136: «Adsentiri nequeo Bentleio statuenti, Drusum non cum Raetis et Vindelicis bellum gessisse, sed Drusum Vindelicos tantum, Raetos Tiberium adgressum esse. Ad quod probandum imprimis urguet vv. Vellei l. l.: *Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *divisis partibus Raetos Vindelicosque adgressi.* Verum eius hunc sensum puto, Tiberium et Drusum utramque gentem non iunctis, sed divisis copiis, neque iisdem, sed diversis locis adgressos esse. Similis locutio est apud Livium XLIV 11: *Divisis partibus* (Cassandream) *oppugnare adorsi* praetor et Eumenes.» — Addit Fea: Drusus Alpibus superatis per eas etiam viam militarem aperuit, quam postea munivit eius filius Tiberius Claudius, ut discimus ex lapide reperto anno 1786. prope Feltriam (CIL V 8002 pg. 938):

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F
CAESAR. AVG. GERMA
NICVS. PONTIFEX. MAXV
MVS. TRIBVNICIA. POTESTA
TE. VI. COS. IV. IMP. XI. P. P.
CENSOR. VIAM. CLAVDIAM

AVGVSTAM. QVAM. DRVSVS
PATER. ALPIBVS. BELLO. PATE
FACTIS. DEREXeRAT. MUNIT. AB
ALTINO. VSQVE. AD. FLVMEN
DANVVIVM. M. P. CCCI.

Eodem pertinet inscriptio (CIL V 4310) Brixiae reperta:

NERONI. CLAVDIO
TI. F. DRVSO
NI. ET. TRVMPLINI.

EXCURSUS II.

AD. VV. 41—48.

«Glossa poetici Grammatici, *illum diem* explicantis. Et observa, plurimas glossas a voce *qui* incipere, cuius rei in Horatio multa vidimus exempla, et in hoc ipso carmine v. 18. Neque mihi placet *alma adorea,* neque glossa vera est. Dicit enim auctor, victoriam apud Metaurum fuisse *primam*, quam Romani reportaverint, ex quo Hannibal in Italiam venit. Atqui constat ex historiis, iam a. u. c. 539. et duobus sequentibus Poenos a M. Claudio Marcello praetore apud Nolam fuisse profligatos. Clades apud Metaurum accidit a. u. c. 547. Marcellus prima victoria Nolana docuit Hannibalem vinci posse, eaque res Romanis, de re summa fere iam desperantibus, animum reddidit. Itaque historici dies Nolanos multis laudibus celebraverunt. Liv. XXIII 16. Valer. Max. I 6. Atque ista victoria Nolana tam crebro et grato omnium sermone usurpabatur, ut propemodum res in proverbium abierit. Cic. Brut. 12. Hieronym. Ep. 7.» H. Peerlkamp.

Verum, ut quae historici sunt argumenti in hac adnotatione omnia concedamus, quidni Horatius, dum Claudios Nerones patricios summis laudibus extollit, M. Claudium Marcellum plebeium praeteriens, praeclaram illam victoriam a C. Claudio Nerone ex Hasdrubale relatam primam tali nomine vere dignam vocare potuerit? Apud poetam autem lyricum in huiuscemodi exemplis ex antiquitate, non ex praesentia repetitis historici scriptoris accurationem semper requirere sanum interpretem valde, opinor, dedecet.

EXCURSUS III.

AD VV. 61—64.

Hanc stropham ab Hofman Peerlkampio non addubitatam pro subditiva habuit iam C. L. Struve, professor Regiomontanus, in scriptiun-

cula ad G. L. Klausenium 1836. missa: ab otioso enim grammatico eam inculcatam esse, qui animi causa sic Hydrae et Σπαρτῶν fabulas tractare voluerit. (Nemo autem atrocius in hoc carmen grassatus est quam Martin *De aliquot Horatii Carminibus* (Posen, 1844.) p. XI sq., qui non solum cum Peerlkampio versus 2. 3. 4. 6. 18—22. 41—48. 73—76., sed etiam vv. 29—36. 65—68. eiciendos censet.) Meineke ineptum esse dixit Romanos, quorum invictam virtutem poeta celebraret, comparari cum Spartis, qui conserta manu victi occubuissent. Eadem est Lehrsii sententia. Contra hos recte L. Müller: 'Non exitus', inquit, 'Hydrae et Spartorum, sed vires comparantur cum populi Romani. Ac ne potuit quidem h. l. Spartorum (nam hos significari verbo *submisere* demonstratur) memorari exitus, cum mutuis hi vulneribus, non ab Iasone aut Cadmo victi succubuerint'.

CARMEN V.

Divis orte bonis, optime Romulae
Custos gentis, abes iam nimium diu;
Maturum reditum pollicitus patrum
  Sancto concilio redi.

Lucem redde tuae, dux bone, patriae:

V. Inscr. volg. *Ad Augustum.* — *Ad Augustum de Expeditione eius tarda* BS. — *Ad Caesarem Augustum absentem* b. — *Ad Caesarem Augustum absentem de expeditione eius tarda. Paeanis species* c. (Inscriptione caret T.) — 4. *concilio* cod. et ed. plerique, *consilio* Parisini 7972. 8216, Victorinus, Fea e cod., rec. L. Müller.

V. Augustus rebus Gallicis, Germanicis Hispanicisque omnibus confectis, Druso in Germania relicto, Romam revertit a. u. c. 741. (Dio Cass. LIV 25.) Paullo ante eius reditum (fort. ineunte a. 741.) Horatius hoc carmen composuit, Drusi laudes hic Augusti laudibus excipiens, eadem ratione, qua Tiberii praeconium c. IV 14. subsequitur laus Augusti, quem hic venustissimis blanditiis ambiens ad maturandum reditum exhortatur. Totum autem carmen miram quandam tranquillitatem et felicitatis sensum certum ac fiduciae plenum spirat. Cum eo qui conferatur dignus est locus Vellei II 89.

1—4. *Divis orte bonis*] c. IV 2, 38: *bonique divi.* Sententia est, non: «qui ex deorum stirpe ortus es», neque enim hoc loco Augustus «ortus D. Iulio vel omnino gente Iulia a Venere et Anchisa stirpem ducente» dici poterat (hic, dico; nam longe alia res est in carm. saec. 50: *Clarus Anchisae Venerisque sanguis*, Augustus), sed: «diis propitiis nate; quem deorum benevolentia nobis principem dedit.» — *Romulae*] Romuleae. C. saec. 47. Sic Verg. Aen. VI 877: *Romula -- tellus.* — *Custos*] c. IV 15, 17: *Custode rerum Caesare.* — *nimium diu*] a mense Septembri a. u. c. 738. — *Sancto concilio*] Vergil. Aen. I 426: *Iura magistratusque legunt sanctumque senatum.* Iam Ennius, Annal. 298 (ed. L. M): *consilio indu foro lato sanctoque senatu.* Ceterum conferatur c. III 25, 6. Apud scriptores Latinos proprie dicitur *senatus consilium;* si quando fuissent antiquis temporibus *patrum concilia,* certe Augusti temporibus diu erant oblitterata. Itaque haud scio an recte ex nonnullis codicibus cum L. Müller recipiendum sit, quod G. Linker postulavit, *consilio.*

5—8. *Lucem*] «Felicem redde patriam reditu tuo.» Aeschyl. Pers. 300. de Xerxis reditu: *'Εμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα Καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου.* Eurip. Orest. 243: *ἥκει φῶς ἐμοῖς καὶ σοῖς κακοῖς.* Verg. Aen. II 281: *O lux Dardaniae, spes o fidis-*

Instar veris enim voltus ubi tuus
Adfulsit populo, gratior it dies
Et soles melius nitent.

Ut mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,

Votis ominibusque et precibus vocat,

7. *Adfulsit* cod. maior pars, pauci *Effulsit*, *Affluxit* T. — *it* plerique, *et* RT Graevianus paucique alii. — 12. *distinet* ABMφψ paucique alii Parisini, Graevianus, Vossianus; *destinet* ORTγ Leidensis, Lipsiensis.

sima Teucrum! — veris] Theocr. 13, 45: *ἔαρ θ' ὁρόωσα Νυγεία.* — *Adfulsit*] in prosa or. «arrisit». Sed occupat metaphoram de solis radiis v. 8. Silius VII 466: *nitenti Adfulsit voltu ridens Venus.* Charito p. 80 ed. H.: *ἔαρος ὑπολάμψαντος.* Multi perperam distinguunt: *Adfulsit, populo gratior it dies.* — *it*] «procedit», ut c. II 14, 5: *quotquot eunt dies.* — *melius*] «splendidius ac gratius, quasi omnibus sollicitudinis ac metus nubibus iam dissipatis.»

9. 10. *invido*] «qui matri amanti reditum filii invidet; adversus cum sit, reditum eius impedit.» Languidum h. l. foret cum illo comparatum *ἐπίθετον uvido*, ut contra optime Noti naturam pingit epod. 10, 19: *Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit.* Verg. Ge. I 418: *Iuppiter uvidus austris.* — *Carpathii*] Vid. c. I 35, 8

11. 12. *spatio-annuo*] intra quod mercatores ex Italia in Asiam navigare atque redire solebant. Ceterum iunge *cunctantem trans mare,* non, ut alii volunt: *distinet trans mare.*

13. *Votis*] Liv. in praefat. extr.: *cum bonis ominibus votisque ac precationibus.* Ut *votis vocare* hic et Verg. Ge. I 42., sic etiam *divos in vota vocare* Aen. V 234., *per vota vocare* Silius II 115. — *ominibusque*] «omina captans», ut Delia Tibulli I 3, 11: *illi Rettulit e triviis omina certa puer.* Plin. Paneg. 92: *inter secunda omina et vota certantia.* De re conf. Monum. Ancyr. 2, 15 (ed.[2] Momms. pg. 40): *Vota pro valetudine mea suscipi senatus decrevit.* Ad quem locum Mommsen: 'Anno 738 vota suscepta sunt, cum Augustus post cladem Lollianam in Galliam proficiscebatur; pertinent ad ea cum verba Dionis LIV 19: *εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Αὐγούστου ἐποιήσαντο*, tum nummi, velut: *senatus populusque Romanus vota suscepta pro satute et reditu Augusti* cet.'

14. *Curvo - - litore*] ut epod. 10, 21. *Ἐπίθετον* perpetuum. Iam Accius 569 Rib.: *Hac ubi curvo litore latratu Unda sub undis labunda sonit.* Verg. Aen. III 223: *litore curvo Exstruimusque toros.* Aen. V 765: *procurva - - litora.* Ovid. Met. XI 352: *ad litora curva.* Iuven. 14, 86: *curvo Litore Caietae.* Lucan. VIII 177: *Scythiae curvantem litora pontum.* — *dimovet*] Oppian. Halieut. IV 335: *Ὡς δ' ὅτε τηλύγετον μήτηρ γόνον ἢ καὶ ἀκοί-*

Curvo nec faciem litore dimovet;
Sic desideriis icta fidelibus
    Quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
Pacatum volitant per mare navitae,
    Culpari metuit Fides,

14. *dimovet* tres codices Blandinii (in quibus antiquissimus), AOBMbcdγ aliique, *demovet* RSpr. Tφψ Graevianus, Leidensis. — 17. *rura* codices, *prata* Tanaquil Faber. — 18. *Nutrit rura* cod. plerique, *Nutritura* MTφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis aliique, *Nutrit farra* Bentleius, prob. L. Müller, *Nutrit culta* Cuningham.

την Εὐνέτις ἀλλοδαπὴν τηλέχθονα γαῖαν ἰόντα Ἀχνυμένη στέλλησι, νόος δέ οἱ ἔνδον ἀλύει, Ὅσση οἱ μεσσηγὺ ἁλὸς χύσις, ὅσσα τε κύκλα Μηνῶν· ἀκροτάτοισι δ' ἐπεμβαίνουσα θαλάσσης Κύμασι δακρυόεσσαν ἐπὶ στόμα γῆρυν ἵησι, Σπεύδειν λισσομένη, καί μιν πόδες οὐκ ἔτ' ὀπίσσω Ἱεμένην φορέουσιν, ἔχει δ' ἐπὶ πόντον ὀπωπάς.

15. *icta*] «percussa, affecta.» Frequentius de doloribus, metu, luctu, velut Tacit. Agric. 29: *ictus volnere domestico;* Liv. I 16: *metu icta;* id. XXXIII 28: *conscientia ictus*; tamen etiam Lucret. II 360: *desiderio perfixa.* Aeschyl. Agam. 544: *ἱμέρῳ πεπληγμένος.*

17. *rura perambulat*] Consulto immoratur in *ruris* et imagine et nomine; nam ope rei rusticae et strenuae agriculturae, per bella civilia et intermissae et varie perturbatae, ex mente Augusti ante omnia firmanda erat rei publicae salus. Hinc repetitio illa quam variis modis editores amoliri conati sunt.

18.—20. *Nutrit rura*] «fertilia reddit.» Silius XII 375: *arva - - Cereris nutrita favore.* Inter Augusti nummos hic quoque est: *IMP. CAESAR. AVGVSTVS. (Caput nudum.) COL. IVL. (Berytus. Colonus arans.)* Eckhel D. N. VI. p. 132. — *Faustitas*] Nobis nunc *ἅπαξ λεγόμενον.* Porphyrion: 'adnotandum nomen Faustitas sic dictum quasi felicitas aut iucunditas.' Rectius idem significare putatur, quod omnium rerum abundantiam, ut c. saec. 59: *beata pleno Copia cornu.* (Preller-Iordan, myth. Rom. II pg. 255.) — Novitas autem videtur, quod *Faustitatem* dixit pro *Fausta Felicitate,* cuius sollemne memoratur in Kalend. Amiternino CIL I pg. 323. — *Pacatum*] a piratis. Suet. Oct. 98: Vectores nautaeque de navi Alexandrina Augusto acclamarunt, *per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui.* — *volitant*] ut iam Ennius (fab. 185 L. M.) dixit *velivolas naves.* Verg. Aen. III 124: *pelagoque volamus,* de celeri ac tuto cursu, non de lascivia et audacia nautarum, ut alii volunt. — *Culpari metuit*] «Non culpatur cuiusquam fides, quia nemo est, qui eam violet, sed sancte servatur ab omnibus.» Cfr. c. II 2, 7: *penna metuente solvi.*

Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos et lex maculosum edomuit nefas,
Laudantur simili prole puerperae,
Culpam poena premit comes.

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fetus, incolumi Caesare? quis ferae
Bellum curet Hiberiae?

Condit quisque diem collibus in suis,

21—24. *Mos et lex*] c. III 24, 35: *Quid leges sine moribus Vanae proficiunt?* — *stupris* ad adulteria et virgines vitiatas, *maculosum* autem *nefas* ad legis Scantiniae (v. Baiteri Ind. Legg. Cic. p. 259.) indicem videtur pertinere. Tacit. Hist. I 7: *avaritia et libidine foedus ac maculosus.* — *edomuit*] «suis legibus, institutis, exemplo prorsus domuit atque emovit.» Ad v. usum cfr. Ovid. A. A. III 113: *nunc aurea Roma Edomiti magnas possidet orbis opes.* — *simili prole*] Iam Hesiodus O. et D. 235. in ceteris hominum iustorum praemiis hoc quoque enumerat: *Τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.* Catull. Epith. 61, 209 seqq.: *Torquatus, volo, parvulus - - Sit suo similis patri Manlio et facile insciis Noscitetur ab omnibus, Et pudicitiam suae Matris indicet ore.* — *Culpam*] «Culpam ita celeriter insequitur poena, ut pede pedem premat.»

25—28. *Scythen*] c. III 8, 23: *Iam Scythae laxo meditantur arcu Cedere campis.* Carm. saec. 55: *Iam Scythae responsa petunt.* — *horrida*] et propter caelum, Romanis sane insolitum ac molestum, ut Tacitus Germ. 2. *informem terris, asperam caelo, tristem cultu adspectuque,* atque cap. 5. *silvis horridam, paludibus foedam* eam vocat; et propter proceros formidolososque eius incolas, ut epod. 16, 7. *fera caerulea Germania pube.* — *parturit*] rariore usu pro: «parere, edere solet.» Cfr. c. I 7, 16. — *Fetus*] grandes, truces atque deformes, contemptim, veluti monstra. Manil. IV 710: *Flava per ingentes surgit Germania partus.* Flor. III 10, 12: Germanorum *immania corpora.* — *ferae*] Feros vocat Cantabros, quod tamdiu tam saepe rebellarant adversus Romanos ac vix tandem domari potuerant a. u. c. 734. *Duram* vocat Hiberiam c. IV 14, 50. (Ceterum totam hanc stropham L. Müller obelo notavit, primum quod interrumperet descriptionem pacis Augusti opera partae, deinde quod belli Hispaniensis fieret mentio, quod iam pridem confectum esset. At prosperitati domesticae apte hac stropha adduntur res externae.)

29—32. *Condit*] non tam «condi cernit», quam: «diem totum usque ad vesperam tranquillo animo traducit in vineis suis neque incursionum hostilium metu ab opere rustico deterretur.» Verg. ecl. 9, 51: *saepe ego longos Cantando puerum memini me condere soles.* Plin. epist. IX 36: *et quamquam longissimus dies cito conditur.* Callim. Epigr. 2: *ὁσσάκις ἀμφότεροι Ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν.* — *collibus*

Et vitem viduas ducit ad arbores;
Hinc ad vina redit laetus et alteris
Te mensis adhibet deum;

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris
Et magni memor Herculis.

31. *redit* plerique codices, *venit* TS (sed superscr. *redit*), Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, prob. Bentleio. — 34. *Defuso* Blandin. antiquissimus, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, RTbcd$\gamma\varphi\psi$, *Diffuso* AOBMSpr Leidensis et nonnulli Parisini ($\lambda\pi$uv).

in suis] Consulto addit *suis*, ut significet laetitiam, qua agricola sua possessione fruitur, ut Vellei. II 89. de Augusti aetate: *certa cuique rerum suarum possessio.* Similem pacis picturam Dacierius affert ex Michaeae Cap. 4, 4: *Et sedebit vir subtus vineam suam et subtus ficum suam, et non erit, qui deterreat.* — *viduas*] Viduae dicuntur ulmi, populi similesque arbores, antequam iungantur vitibus, iunctae autem maritae vocantur. Epod. 2, 9: *adulta vitium propagine Altas maritat populos.* Inversa imagine Catullus 62, 49: *vitem viduam* appellat. — *redit*] «domum suam ab opere rustico, ut solet quotidie, et secundis mensis tibi ut deo libationem offert.» *Venit* longe minus aptum quam *redit;* est enim, quasi tunc primum accedat ad vina. Similiter confunduntur *rediret* et *veniret* epist. II 2, 22. — Verba *Te mensis adhibet deum* explicantur sequentibus. Verg. Aen. V 62: *adhibete Penates Et patrios epulis et quos colit hospes Acestes.* De sigillis *ἐπιτραπεζίοις* Augusti (ut erat Hercules epitrapezius Vindicis Stat. Silv. IV 6, 32: *festae Genius tutelaque mensae.*) apud rusticos nolim equidem cum aliis cogitare.

33—36. *prosequitur mero*] Ut dicimus «laudibus, veneratione, votis aliquem *prosequi*», sic h. l. mero et libationis honore. Est ergo: «una cum Laribus suis te veneratur ac pacem tuam invocat.» Ovid. Fast. II 631: (Caristiis) *Et libate dapes, ut grati pignus honoris Nutriat incinctos missa patella Lares. Iamque ubi suadebit placidos nox umida somnos, Larga precaturi sumite vina manu Et, Bene nos Patriae, bene te, Pater, optime Caesar, Dicite suffuso per sacra verba mero.* Dio LI 19. post pugnam Actiacam: *ἐν τοῖς συσσιτίοις, οὐχ ὅτι τοῖς κοινοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις πάντας αὐτῷ σπένδειν ἐκέλευσαν, ἔς τε τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐγγράφεσθαι.* Non est igitur vana adulatio. — *Defuso*] v. proprium de libationibus. Valer. Max. II 6, 8: *Tum defusis Mercurio libamentis.* In multis codicibus substitutum est notius verbum *diffuso*, quod est «ex dolio s. cupa vinum in amphoras vel lagenas transfundere.» — *uti Graecia*] «ut Graecia memor Castoris et Herculis eos inter deos honorat»; non, ut alii volunt: «ut Graecia memor miscet dis numen Castoris et Herculis.» De hoc loco Dillenburger: «Primum quidem non

'Longas o utinam, dux bone, ferias
Praestes Hesperiae!' dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

37. *dux* codices plerique, *rex* Td, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, non improbante Bentleio.

facile fero, quod *memor* adiectivum quo referatur obiecto privare conantur ii, qui alteram constructionem sequuntur; - - nec *memorem esse* sic nude pro *beneficiorum memorem esse* dici potest. Altera ratio, quae me movet, ex poetae more verborum collocandorum petita est. Hoc enim animadvertimus, ubi substantivum adiectivo ornatum obnoxium sit potestati alterius nominis, ibi Horatium tria vocabula disponere ita solere, ut regens nomen in medio loco positum reliquis duobus cingatur. c. I 14, 12: *Silvae filia nobilis.* 17, 21. 18, 12. 24, 13. 27, 10. 36, 13. II 1, 9. III 9, 7. IV 6, 33. 11, 31. 15, 26.

37—40. *dux bone*] Gratissimam hanc repetitionem allocutionis v. 5. pessumdederunt, qui substituerunt: *rex bone*, vocabulum invidiosum, a quo Augustus publice prorsus abstinebat. Atque omnino saepius *ducem* dixerunt Augustum pro *principe.* Ovid. Trist. I 2, 103: *Hoc* (Augusto) *duce si dixi felicia saecula* cet. — *ferias*] «dies festos, securitatis ac laetitiae plenos;» *longas* autem, id est, «diu, precamur, vivas;» ut c. I 2, 45: *diuque Laetus intersis populo Quirini.* (Omnes igitur dies, quos sub te vivemus, feriarum instar nobis erunt.») — *Integrum diem* vocat cum maxime incipientem adeoque intactum, cui nulladum pars dempta est. Diversus est *solidus dies* c. I 1, 20. — *Sicci*] «sobrii, nondum poti», ut c. I 18, 3; epist. I 19, 9. — *uvidi*] *βεβρεγμένοι*, vino madidi, poti. — De significatione ac perpetua confusione vv. *uvidus* et *umidus* cfr. Wagner ad Verg. Ge. I 418.

CARMEN VI.

Dive, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae Tityosque raptor

VI. Inscr. volg. *Ad Apollinem*, et sic bSc. — *Apollinis laudem refert quoniam servavit Aeneam auctorem originis Romanae* B. — Om. T.

VI. Est veluti προοίμιον carminis saecularis (a. u. c. 737.), quo Apollinis pacem ac favorem, ex vetere hymnorum consuetudine admirandis eius factis celebratis, implorat, ut et ipse poeta et puerorum virginumque chori mox munere suo rite fungi possint. Praecipue autem immoratur in Achille a deo interfecto, propterea quod Troia ob illius interitum non funditus deleta Aeneaque servato condi potuit Urbs aeterna. Deinde ad choros se convertens etiam atque etiam eos exhortatur, ut, quantum in ipsis sit, officio imposito satis faciant, cuius recte persoluti memoria aliquando gratissima iis sit futura. «Προοίμιον hoc ortum est ex iusta quadam superbia et sui fiducia, qua poeta efferebatur, ex quo tempore virtutem suam poeticam et artem cum a primoribus viris, tum ab ipso Augusto ita comprobatam esse intellexerat, ut ex permagno poetarum illius aetatis grege solus haberetur dignus, qui in sollemni ludorum saecularium celebratione hymnum in Apollinem et Dianam componeret» Franke. Quapropter hic quoque duo illa numina prae ceteris celebrat. Ceterum quod v. 1 Apollinem poeta adloquitur, inde a versu 28 ad pueros puellasque se convertit, inde Peerlkamp v. 29 — 44 spurios, Buecheler (in musei Rhenani vol. XIV) novum carmen esse censuerunt.

1. 2. *Dive*] Post longam parenthesin repetitur allocutio v. 25. *Doctor.* — *proles Niobea*] De Nioba cfr. imprimis Welcker *Gr. Tragödien* p. 286. Müller *Denkm.* I. N. 142. Stark *Niobe u. die Neobiden*, 1863. Cum Niobe, Amphionis, regis Thebarum, uxor, cui septem filios totidemque filias pepererat, se prolemque suam Latonae eiusque liberis antetulisset et matronas Thebanas ab illius deae cultu absterruisset, Apollo et Diana matris iratae iussu Niobidas omnes sagittis confixerunt. Iliad. Ω 602. Ovid. Met. VI 155. Hanc rem commemorans poeta artificium illud de Niobidis, cuius exstat exemplum, tum in urbe propositum ostendit, de quo Plin. n. h. XXXVI 28: *In Apollinis Sosiani templo Romae Niobae liberos morientes incertum Scopas an Praxiteles fecerit.* Id templum paucis annis ante, quam hoc carmen compositum est, exstructum et ornatum erat a C. Sosio. — *magnae-linguae*] «immodicae iactantiae»; unde Callimacho H. Del. 96. est κακόγλωσσος, Theodoridae Anthol. Pal. II. p. 665. ἀθυρόγλωσσος. Ovid. Met. VI 150. de Nioba: *Nec tamen admonita est poena popularis Arachnes Cedere caelitibus verbisque minoribus uti.* Verg. Aen. X 547: *Dixerat ille aliquid magnum.* Sic etiam Graeci. Theogn. 159: *Μήποτε, Κύρν᾽, ἀγοράσθαι ἔπος μέγα.* Sophocl. Antig. 127: *Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης*

Sensit et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

Ceteris maior, tibi miles inpar,
Filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turris quateret tremenda
Cuspide pugnax.

Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus aut inpulsa cupressus Euro,
Procidit late posuitque collum in

κόμπους Ὑπερεχθαίρει. Ibid. 1351: *μεγάλοι δὲ λόγοι Μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων Ἀποτίσαντες.* — *Tityos*] Cfr. c. III 4, 77. Pind. Pyth. 4, 90: *καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν.* Ab Apolline et Diana sagittis confixum eum tradit Pausanias III 18, 9. et ex Pherecyde Schol. Pind. l. l. — *raptor*] Latonae; auctore vero Euphorione apud Schol. Apoll. Rh. I 181. Dianae. *Raptor*, autem, qui ei vim facere conatus erat, ut *ἕλκειν, ῥυστάζειν.* Egregia Tityi raptoris pictura est in Gerhard *Vaseng.* I. T. XXII. Eius ab Apolline interfecti imago apud Inghir. *Gall. Om.* III. T. 84.

3. 4. *Sensit*] grave verbum de eo, qui alicuius vim iramque experitur. — *prope victor*] interempto Hectore. — *altae*] Hom. Il. *N* 773: *Ἴλιος αἰπεινή.* Od. *γ* 130: *Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν.* — *Phthius*] Myrmidones, quorum dux erat Achilles, Phthiotidis regionis in Thessalia erant incolae. — Pulcherrimam Achillis imaginem praebet Millingen *Anc. Mon.* T. XX—XXIV., Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXXIV.

5. 6. *Ceteris maior*] Il. *A* 412. *ἄριστος Ἀχαιῶν* appellatur. — *tibi miles inpar*] Il. *X* 358. Hector Achilli: *Φράζεο νῦν, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι Ἤματι τῷ, ὅτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων Ἐσθλὸν ἐόντ᾽ ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλησιν*, ad quem locum Heynius Cyclicorum et Tragicorum de Achillis morte *μύθους* collegit; adde Sophocl. Philoct. 334: *Τέθνηκεν ἀνδρὸς οὐδενός, θεοῦ δ᾽ ὕπο, Τοξευτός, ὡς λέγουσιν, ἐκ Φοίβου δαμείς.* — *Μύθους* de Achillis interitu collegit etiam Welcker *Gr. Tragoed.* p. 1114. In *Mus. Gregor.* T. XIII. Achilles, a Minerva adiutus, occidit Hectorem, sed victori iamiam arcu minitatur mortem Apollo. Achillis interfectionem vide in *Mon. dell' Inst.* I. T. 51. *Ann. dell' Inst. arch.* T. V. p. 224. Conf. ad v. 11. — *Thetidis*] Quinquaginta circiter exstant etiamnunc vasa picta, Thetidem eiusque raptorem Peleum varie exprimentia. Vide Raoul-Rochette *Mon. inéd.* T. I—IV.

7. 8. *turris*] *πύργους.* — *quateret*] «labefactaret, vel sine imagine, ruinam iis minitaretur, *pugnax cuspide*», de qua Il. *T* 387: *Ἐκ δ᾽ ἄρα σύριγγος πατρώϊον ἐσπάσατ᾽ ἔγχος, Βριθύ, μέγα στιβαρόν· τὸ μὲν οὐ δύνατ᾽ ἄλλος Ἀχαιῶν Πάλλειν, ἀλλά μιν οἶος ἐπίστατο πῆλαι Ἀχιλλεύς.* Florus II 9, 1: Fulvius *Ambraciam -- machinis quatit.* Proprie *pugnax* est is qui pugnare cupit, ut *audax*, *rapax*, *vivax* qui nimio videtur vivendi desiderio ductus

Pulvere Teucro.

Ille non inclusus equo Minervae
Sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
Falleret aulam;

Sed palam captis gravis, heu nefas heu,

17. *captis* codices plerique; *victor* d, Hispaniensis, Bentlei Magdalenensis et Bodleiani duo cum Lambinis aliquot et uno Torrentii; omiserunt Tφψ Graevianus, Vossianus; Galeanus Bentlei *raptor:* inde Bentleius iam olim vocabulum disyllabum ex versu excidisse suspicatur, quo usus sit ipse Horatius, eique assensi sunt Orelli, L. Müller. Coniec. *bello gravis* Withof, *captor* Buttmann, Peerlkamp, *palam atque armis* Ieep.

esse (sat. II 1, 53). Itaque *cuspide pugnax* est, qui pugnare studet adhibito telo, ut Liv. XXII 37 *pugnaces missili telo gentes.* Quintil. IX 38 *gladio pugnacissima gens Romana.*

9—12. *mordaci*] «vi fortiter impacto.» (Eurip. Cycl. 404: *πελέκεων γνάθοις.*) — *velut - - Pinus*] Est comparatio Homerica. Iliad. *E* 560: *Καππεσέτην ἐλάτῃσιν ἐοικότες ὑψηλῇσιν.* *Π* 482: (*Πάτροκλος*) *Ἤριπε δ', ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν ἢ ἀχερωΐς κτλ.* — *inpulsa*] «deiecta in terram.» Ingratissimus autem est sonus alterius lect. *inpressa cupressus.* — *Procidit late*] Od. *ω* 39: *σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἱπποσυνάων.* Quintus Smyrn. de Achillis interitu *γ* 175: *ὅς ῥ' ὑπὸ πότμῳ Θυμὸν τολμήεντα καὶ ὄβριμα γυῖα βαρυνθείς, Ἤριπεν ἀμφὶ νέκυσσιν, ἀλίγκιος οὔρεϊ μακρῷ.* Schol. ad Eurip. Troad. v. 14: *Ἀχιλλέα ἐλθόντα ἐπὶ τὸν γάμον τῆς Πολυξένης οἱ περὶ Ἀλέξανδρον ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῷ λόγχαις ἀνεῖλον.* Ad eundem videtur pertinere Livius Andronicus (trag. inc. fr. v. 35, pg. 5 Ribb.): *Haud ut quem Chiro in Pelio docuit ocri.* — *Teucro* i. e. Troico. *Τεῦκρος*, 'Scamandri et Idae nymphae filius, qui cives e suo nomine Teucros appellavit, qui post a rege Troo Troiani dicti sunt.' Servius ad Vergil. Aen. III 108. Ceterum ea fama et appellatio Homero ignota ex Vergilii Aeneide sumpta est: Aen. III 104—110.

13—16. *equo*] Hom. Od. *δ* 272: *Ἵππῳ ἔνι ξεστῷ, ἵν' ἐνήμεθα πάντες ἄριστοι Ἀργείων Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.* Eurip. Troad. 14: *Δούρειος ἵππος, κρυπτὸν ἀμπισχὼν δόρυ.* Hygin. fab. 108. Inghirami *Gall. Om.* III. p. 121. Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXX. — *Minervae*] Quem simularant Graeci a se constructum esse, ut Minervam propter Palladii raptum iratam placarent. Verg. Aen. II 17: *Votum pro reditu simulant* cet. — *male feriatos*] ut Ovid. Fast. V 452: *male veloci - - Remo* (in suam ipsius perniciem), «intempestive et cum magno suo malo diem festum celebrantes.» Cfr. Eurip. Troad. 517 seqq. Troianos male feriatos monstrat monumentum Etruscum apud Raoul-Rochette

Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
Matris in alvo,

Ni tuis flexus Venerisque gratae
Vocibus divum pater adnuisset

19. *latentem* cod. paene omnes, *latentes* pauci cod. et ed. veteres. — 21. *flexus* e cod. Bland. antiquiss. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Lehrs, Eckstein, Kiessling; *victus* cod. ceteri, Orelli, O. Keller.

Mon. inéd. T. LVII. N. I. — *Falleret aulam* «clam irrupisset in regiam.»

17—20. *palam captis*] opponitur *falleret:* «aperto Marte, non insidiis devictis perniciosus». Videtur Horatius id significare, quod Achilles captis in Scamandro iuvenibus affecisse narratur Hom. Il. *Φ* 27: *Ζωοὺς ἐκ ποταμοῖο δυώδεκα λέξατο κούρους Ποινὴν Πατρόκλοιο* — col. *Ψ* 175: *ἐν δ' ἐτίθει (πυρῇ) δώδεκα Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλούς.* Non recte igitur de lectione codicum dubitatum est neque coniecturae admittendae. Conferatur Seneca Troad. 984:

Quis tam sinister dividit captas deus?
Quis arbiter crudelis et miseris gravis
Eligere dominos nescit et matrem Hectoris
Armis Achillis miscet?

Agathias in Anth. Pal. II. p. 51: *ἁ κλεινὰ Πριάμου πόλις, ἃν ἀλαπάξαι Ἑλλάνων δεκέτης οὐκ ἐτάλασσεν ἄρης Ἀμφαδόν, ἀλλ' ἵπποιο κακὸν ξύλον.* — *gravis*] Sic Alexander *βαρὺς Πέρσαις* Theocr. 17, 19. Achillem in Troilo Sophocles vocarat *πλήρη μασχαλισμάτων*, plurimorum hostium occisorum. Suidas in *Ἐμασχαλίσθη.* — *Nescios fari*] Nahum 3, 10: *parvuli eius* (urbis Nini) *elisi sunt in capite omnium viarum.* Hom. Il. *Χ* 63: *καὶ νήπια τέκνα βαλλόμενα προτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι.* *Ζ* 57: *μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον Χεῖράς θ' ἡμετέρας· μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι.* Quae eundem spirant furorem, cui debemus sublime illud Psalm. 137, 9: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram, filia Babylonis!* — *latentem*] Num. singul. h. l. poeta dignior, quam aliorum pluralis. Est enim: «latentem quemque.»

21—24. *Ni* usitatum in satiris hoc solo lyricorum loco Hor. adhibuit et epod. 1, 8; ceteris locis habet *nisi:* c. I 10, 9. 14, 15. II 2, 3. 14. 17, 28. III 17, 12. 27, 63. (Cf. Waltz, Des variations de la langue et de la métrique d'Horace pg. 53.) — *flexus*] Ceteri codices omnes habent *victus.* De quo loco bene Bentl.: 'Mihi *flexus* magis arridet cum ob venerandam Blandinii cod. auctoritatem, tum ob vocem quae sequitur *adnuisset*; qui enim adnuit, eo ipso flectitur et venuste continuatur metaphora. Conf. Ov. ars am. I 441: *Hectora donavit Priamo prece motus Achilles; Flectitur iratus voce rogante deus.* — *divum* pro *divorum*, vide supra pg. 498. — *Rebus Aeneae*] «toti eius fortunae ac statui.» — *adnuisset*] Verg. Aen. I 257. Iuppiter Veneri pro Aenea deprecanti: *Parce metu, Cytherea, manent immota*

Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.

Doctor argutae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crinis,
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

25. *Doctor* cod. et edit. plerique, *Ductor* Bentlei Reginensis et Vigorniensis, Torrentii tres. — *argutae* cod. et edit. plerique; *Argivae* S, Graevianus, Vossianus paucique alii, ‘mirifice placuit’ Bentleio, recepit L. Müller.

tuorum Fata tibi; cernes urbem et promissa Lavini Moenia cet. — *potiore-alite*] «melioribus auspiciis.» Contra c. I 15, 5: *Mala-avi.* — *ductos*] «exstructos.» Mitscherlich eo propendet, ut *ducere* explicetur: «fossa ducta locum exstruendo muro describere, quod ipsum auspicato fiebat;» sed verior est interpretatio longe simplicior, ut idem sit atque Graecorum *ἐλαύνειν.* Od. η 86: *Χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἐληλέδατ' ἔνθα καὶ ἔνθα.* Verg. Aen. I 423: *pars ducere muros.* — Totam hanc stropham L. Müller spuriam esse arbitratus est; nam praeter insolita illa *ni* et *divum* supra iam dixisse poetam non precibus, sed vi manuque Apollinem auxilio fuisse Troianis, deinde Aeneam non Achillis morte ereptum esse periculo; addita esse verba ab eo, qui v. *falleret-Ureret* parum perspexisset. Qui coniunctivi omissa stropha videntur esse potentiales rei praeteritae ut *crederes, cerneres,* de quibus Draeger, Synt. ling. Lat. I² pg. 308 sq. At poeta nihil nisi hoc dixit: ‘Achilles nemini, ne Aeneae quidem pepercisset; itaque a Iove impetratum est, ut cum Achille interfecto Troia deleretur, Aeneas incolumis evaderet’.

25. «Ab hoc igitur divino principio ortum est imperium Romanum, cuius ferias saeculares, omnium maxime sollemnes, brevi sumus celebraturi.» — *Doctor*] Apollo est veluti *χοροδιδάσκαλος* Musarum. Idem apud Euripidem Med. 426. vocatur *ἁγήτωρ μελέων.* Paneg. in Pison. 156: *Et te credibile est Phoebo didicisse magistro.* Pseudotib. IV 1, 178: *Ipse mihi non si praescribat carmina Phoebus.* — *argutae*] «canorae, sonorae, *λιγείας*», quod *ἐπίθετον* Musis tribuit iam Alcman fr. 1. ductum ex Homerico illo Od. ω 62: *τοῖον γὰρ ὑπώρορε μοῦσα (ἀοιδὴ) λίγεια.* Altera lectio *Argivae* inventa videtur ab iis, qui cum *argutae* ad vocem referri ignorantes hoc voc. significatione sibi nota «subtilis» vel «vafrae» minus quadrare viderent, aptam oppositionem fore rebantur ad v. *Dauniae Camenae.* Sed haec ipsa *ἀντίθεσις* in Horatio h. l. minus placet, etsi c. II 16, 38: *Spiritum Graiae tenuem Camenae* sibi tribuit, collatis c. III 30, 13. IV 3, 23. epist. I 19, 32.

26. *Xantho-amne*] Non de Scamandro, Troadis fluvio, sed de eiusdem nominis fluvio Lyciae accipiendum propter Pataram, huius regionis urbem. Memoratur ille Lyciae fl. Il. *B* 877. — *lavis-crinis*] c. III 4, 61: *Qui rore puro Casta-*

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis nomenque dedit poetae.
Virginum primae puerique claris
    Patribus orti,

Deliae tutela deae fugacis
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
    Pollicis ictum,

liae lavit Crinis solutos. Graecorum more Horatius in amoena regione deos versari fingit. Vide Lehrs, popul. Aufs. ed. 2 pg. 88.

27. 28. *Dauniae*] meae, qui in Daunia, Apuliae parte, natus sum. «Fac ut carmen meum saeculare hominibus peritis probetur.» — *Levis*] «imberbis, perpetuo iuvenis.» Callim. Hymn. Apoll. 36: *Καί κεν ἀεὶ καλὸς καὶ ἀεὶ νέος οὔ ποτε Φοίβου Θηλείαις οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς.* — *Agyieu*] Macrob. Sat. I 9, 6: *Apud Graecos Apollo colitur, qui θυραῖος vocatur, eiusque aras ante fores suas celebrant, ipsum exitus et introitus demonstrantes potentem; idem Apollo apud illos et Ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis praepositus urbanis.* Cfr. Aesch. Agam. 1040. Daremberg et Saglio, Dictionnaire I pg. 168 sq.

29. 30. Nexus inter hanc strophen et praecedentes a plerisque interpretibus minus perspectus hic est: «Preces meas Apollo iamiam exaudivit; ipse me poetico furore perculit;» unde missas faciens preces, quibus doni illius compoti iam non opus est, fiduciae plenus se ipsum poetam profitetur. Igitur hoc rursus loco illud recordemur necesse est: *Sume superbiam Quaesitam meritis.* (c. III 30, 14.) — *Spiritum*] ἐνθουσιασμόν, qui *arti* opponitur. Cfr. c. II 16, 38. IV 3, 24. Tria autem haec perficiunt poetam tali nomine dignum, ingenium, studium, fama utrique respondens. — *poetae,* graeco vocabulo de industria utitur, (pro latino *vates*, quo postea utitur v. 44), ut artem suam ex Graecis, maxime Lesbicis poetis se sumpsisse significet.

31. *Virginum primae*] «nobiles.» Erant autem virgines et pueri patrimi et matrimi, ex gentibus patriciis, parentibus confarreatis geniti.

33—36. *tutela*] «qui estis in tutela Dianae.» Catull. 34, 1: *Dianae sumus in fide Puellae et pueri integri.* — *cohibentis*] «sistentis in fuga, dum eos sagittis transfigit.» Callim. H. Dian. 16: *ὁππότε μηκέτι λύγκας Μήτ' ἐλάφους βάλλοιμι.* — *Lesbium-pedem*] metrum Sapphicum. — *Pollicis ictum*] 'modulationem lyrici carminis, quasi ipse lyram percutiam' Porphyr. Alterum igitur ῥυθμόν, alterum μελῳδίαν demonstrat.

37. 38. *Rite*] «ex ritu in his caerimoniis antiquitus nobis tradito.» — *face*] «lumine.» Diana Lucifera in antiquis monumentis aut lunam crescentem s. falcatam in capite habet aut facem dextra tenet aut utroque symbolo ornata conspicitur. Cfr. Millin *Gall. mythol.* N. 93. 117. 118. 121. Hinc Soph. Trachin. 214. vocat *Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν, ἐλαφαβόλον, ἀμφίπυρον.* Diotimus in Anthol. Pal. I. pag. 274:

Rite Latonae puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum celeremque pronos
Volvere mensis.

Nupta iam dices: 'Ego dis amicum,
Saeculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.'

Φωσφόρος, ὦ σώτειρ' - - Ἄρτεμι. — *Noctiluca*] *νυκτιφαής*, *νυκτιλαμπής*. Item *σελασφόρος* Pausan. I 31, 2. et *φωσφόρος* Id. IV 31, 8. Varro L. L. V 68: *Luna - - dicta Noctiluca in Palatio; nam ibi noctu lucet templum.* Inscriptio Musei Kircher. ed. Brunatii pag. 10: *BON. DEAE. LUCIFERAE. ANTISTIA. VETERIS. LIB. EVR. D. D.*

39. *Prosperam frugum*] Graeca constructione, «prosperantem fruges celeriterque cursu suo singulos menses ad finem perducentem.» — *pronos*] «celeriter praetereuntes.» Catull. 34, 17: *Tu cursu, dea, menstruo Metiens iter annuum, Rustica agricolae bonis Tecta frugibus exples.*

41—44. *Nupta* cet.] «Aliquando gratissima tibi erit festorum horum dierum recordatio.» Quae quidem cogitatio iam nunc alacre carminis recte discendi studium excitatura erat. Tenerior autem eo fit sensus, quod de virginibus tantummodo verba facit. — *luces*] Per triduum et trinoctium celebrabantur ludi saeculares. — *Reddidi*] «Cantu, gestu, saltatione expressi ego, quos studiose et facili opera didiceram, Horatii versus.» In ipsum Carmen saeculare cum nomen suum inserere non posset, Graecorum Lyricorum exempla secutus iusta cum gloria in hoc prooemio se ad illud componendum delectum esse ab Augusto commemorat. — *Vatis Horati*] Vates plerumque idem quod *poeta*, ut c. I 1, 35. II 6, 24. 20, 3. III 19, 15. Rarius apud Hor. eum significat, qui futura providet: epod. 16, 65 *vate me datur fuga;* sat. II 5, 6 *te vate.* Vide ad v. 30. — *Horati* nomen 'gravi cum vi in fine positum est. In ipso autem nomine *Horatii* dignitatis aliquid invenisse videtur poeta, quoniam, ubi sine laudatione nomen suum simpliciter inferre voluit, *Flaccum* se appellavit (epod. 15, 12; sat. II 1, 18), ubi blandientes scribas designat, blando etiam praenomine *Quinte* (sat. II 6, 37) salutatur. Cf. epist. I 14, 5.' Dillenburger. Ceterum errabant, qui (Grotefend eumque secutus Orelli) Horatii patrem a tribu Horatia, cui adscripti essent Venusini, nomen accepisse putabant: nam libertus publicus si ille fuisset, appellatus esset aut *Venusinius* aut *Publicius.*

CARMEN VII.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae;

Inscr. volg. *Ad Torquatum*, et sic c. — *Ad Manlium Torquatum* Bb. — Om. T.

VII. Vere redeunte vitae gaudiis frui iubemur. Quoniam enim naturae perpetua varietas ac vicissitudo, nobis moriendi necessitas tributa est, hiemem sequitur ver, nostram autem vitam simusne in crastinum diem producturi, valde incertum est. — Carmen scriptum est ad eundem Torquatum, cui inscripta est epist. I 5. Inde intellegitur illustrem fuisse eius eloquentiam. Porphyrio quidem ad epist. I 5, 9 eum Moschum defendisse narrat: 'Moschus hic Pergamenus fuit rhetor notissimus. Res veneficii fuit, cuius causam ex primis tunc oratores egerunt, Torquatus hic, cuius exstat oratio, et Asinius Pollio.' Praeterea nihil constat de hoc Torquato (vide ad v. 23 et exc.) nec quo anno hoc carmen scriptum sit. — Valde memorabile est, quod ad hoc carmen in codice Bernensi antiquissimo (B) haec adnotata sunt: '*Ad Manlium Torquatum de mortalitate. Refert enim omnia mutari momento temporis. paraenetice, tetracolos. metrum heroicum. primus versus hexameter, secundus tripodia.*' Quibus verbis lex Meinekii vel Lachmanni, quae est de quaternorum versuum strophis, quodammodo confirmatur. Confer prolegom. pg. LVI.

1—4. *Diffugere nives*] c. IV 12, 3: *nec fluvii strepunt Hiberna nive turgidi.* — *comae*] Cfr. c. I 21, 5. IV 3, 11. — *Mutat terra vices*] *mutat* id quod *movitat* (cf. supra ad c. I 17, 2) ut apud Cic. Phil. 1, 17: *sed ea non muto, non moveo;* de nat. deor. III 92: *numine deorum omnia fingi, moveri, mutarique posse.* Dicit igitur Hor.: «patitur, subit vices annuas: mutantur terrae vices, cum ex hiemali vernam speciem assumit.» Imitatus est nostrum locum poeta Anthol. lat. I pg. 96 ed. Riese: *Mutat terra vices et verni temporis auras Laeta vocat; spisso revirescit gramine campus Et vitreas ligat herba comas.* Placuit locutio Claudiano Prob. et Olybr. 12: (His non) *novit* (Fortuna) *mutare vices.* Panegyr. in Pison. 133: *Ipsa vices natura subit variataque cursus Ordinat, inversis et frondibus explicat annum.* Plin. n. h. II 13: *vices temporum annumque semper renascentem.* — *decrescentia*] Alpium et Apennini nivibus cito liquefactis primo vere intumescunt Italiae flumina; mox adulto vere decrescunt et se continent intra ripas suas; itaque eas *praetereunt*, id est, iuxta ripas labuntur neque eas evagantur. Liv. XXXVIII 18: *praeter ripam euntibus Romanis.* Male olim *decrescentia* «valde crescentia» et *praetereunt* «exundant, inundant loca adiacentia» interpretabantur.

5. 6. *Gratia cum-geminis-sororibus*] id est «Gratiae tergeminae», ex opinione volgari ab Hesiodo profecta, Euphrosyne, Aglaia, Thalia; ex antiqua Atheniensium duae,

Mutat terra vices et decrescentia ripas
Flumina praetereunt;
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Inmortalia ne speres, monet annus et almum
Quae rapit hora diem.

Αὐξὼ καὶ Ἡγεμόνη. Pausan. IX 35, 2. — *cum Nymphis*] ut c. I 4, 6. Hom. Hymn. in Ven. 262: *(Νύμφαι) Καί τε μετ' ἀθανάτοις καλὸν χορὸν ἐῤῥώσαντο.* — *nuda*] c. III 19, 16 sq. Pausan. IX 35, 6. narrat antiquiores et pictores et sculptores, Bupalum, Apellem, Pythagoram Parium, Socratem, Sophronisci filium, Gratias vestibus indutas expressisse: *οἱ δὲ ὕστερον, οὐκ οἶδα ἐφ' ὅτῳ, μεταβεβλήκασι τὸ σχῆμα αὐταῖς. Χάριτας γοῦν οἱ κατ' ἐμὲ ἔπλασσόν τε καὶ ἔγραφον γυμνάς.*

7–12. *Inmortalia ne speres*] «Ut nobis vix conscii interdum facimus, dum viget aetas morsque immane quantum procul abesse felicibus videtur.» Simonides fr. 80, 7 sq. Bgk.: *Θνητῶν δ' ὄφρα τις ἄνθος ἔχῃ πολυήρατον ἥβης, Κοῦφον ἔχων θυμὸν πόλλ' ἀτέλεστα νοεῖ. Οὔτε γὰρ ἐλπίδ' ἔχει γηρασέμεν οὔτε θανεῖσθαι. Inmortalia ne spires*, ut voluit nonnemo, Horatianum non est; in Lucano similibusque poetis magis ferendum est. — *almum*] diem vocat, quod sol, qui diei praeest, omnia alit. Est *ἐπίθετον* perpetuum, ut *ἱερὸν ἦμαρ.* Verg. Aen. V 64: *si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit.* Alii minus apte *album*, id est, «laetum, faustum.» — *hora*] Hic non dea vicissitudinis, nec temporum universe, sed proprie horae singulae, ut patet ex vv. *annus* et *diem.* (Apud Athenienses duae fuerunt temporum praesides, *Θαλλὼ καὶ Καρπώ*, Pausan. IX 35, 2.; apud Hesiodum Theog. 902. tres Iovis et Themidis filiae, *Εὐνομίη τε Δίκη τε καὶ Εἰρήνη τεθαλυῖα.*) — *proterit*] falso plerique idem esse putant, quod *pellit, fugat;* semper idem significat quod *conculcare, delere.* Conf. Ovid. Metam. II 791: *Quacumque ingreditur, florentia proterit arva Exuritque herbas et summa cacumina carpit.* Liv. XXXIV 26: *viride* (frumentum) *protritum.* Tac. hist. II 70: *protritis arboribus ac frugibus dira vastitas.* De re confer Martialis II 46, 2: *Cum breve Sicaniae ver populantur apes.* — *Autumnus*] Sic scribendum esse docent Horatii (c. II 5, 11. 14, 15. epod. 2, 18. sat. II 6, 19), Vergilii aliorumque scriptorum codices, suo iure igitur Lachmann ad Lucret. pg. 254 *auctumnum* barbara consuetudine ortum esse dixit. Ceterum autumnus hoc loco, ut antea aestas, quasi personae vicem obtinet: cf. epod. 2, 17 sq. — *fruges*] de arborum fructibus. Cfr. Cornificius apud Serv. ad Ge. I 55: *ut folia, quae frugibus arboreis tegmina gignuntur.* Calpurnius Ecl. 8, 67: *omnique ex arbore fruges.* — *effuderit*] e sinu suo vel ex Amaltheae cornu. — *iners*] «nihil producens.» c. II 9, 5: *glacies iners.* Verg. Ge. I 299: *hiems ignava colono.*

13. 14. *Damna*] «Luna quoque decrescendo quasi *damna* accipit, quae *tamen* semper reparantur.» Qui proposuit *etiam* pro *tamen*, sententiarum nexum non satis perspexit. — Lunae cum *damna* tribuit, proprie locutus est de illa, ut ait Plin. n. h. II 42, *senescente semper*

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
Interitura, simul
Pomifer Autumnus fruges effuderit, et mox
Bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos, ubi decidimus,

10. *Imperitura* T, quo manifesto errore valde dubium fit, utrum *impermissa* c. III 6, 27. genuina sit lectio necne.

aut crescente. Manil. II 94: *Ad Lunae motum variant animalia corpus, Et tua damna, tuas imitantur, Delia, vices.* Sed Iacob cum libris: *Et cum damna tuas imitantur, Delia, vires.* v. 915: (Phoeben) *Fataque damnosis imitantem finibus oris.* Idem III 286: *Haec sunt ad Librae sidus surgentibus astris Incrementa; pari momento damna trahuntur.* Lucan. VIII 467: *noctique rependit* (Libra) *Lux minor hibernae verni solatia damni.* Rutilius I 122. ad urbem Romam: *Exemplo caeli ditia damna subis.* Fulgent. Mythol. II 19: *detrimenta lunae et augmenta.* Cfr. Gronov. ad Gell. XX 8. Opponuntur *lunaria incrementa* apud Lucan. X 215. Dum autem Horatius, ut poetam decebat, de luna dumtaxat loqui videtur, totam mundi vitam ac formam identidem renovari significat: «nos vero mortales vitae non restituimur.» Similiter de sole Catull. 5, 4: *Soles occidere et redire possunt: Nobis, cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.* At confer excursum. — *decidimus*] Similiter epist. II 1, 36: *Scriptor abhinc annos centum qui decidit.* Ovid. Met. X 17: *O positi sub terra numina mundi, In quem decidimus, quidquid mortale creamur.* Inutilis est igitur Peerlkampi coni. *recidimus.*

15. 16. *Quo pater Aeneas*] Solitum ἐπίθετον Vergilianum *pius* multis librariis magis placuit, quamquam etiam Aen. I 699. ac saepius est *pater Aeneas.* Praeterea vv. *pius* et *dives* nescio quam oppositionem efficerent, quasi vero Aeneas non *dives*, Tullus et Ancus non *pii* fuissent. — Aliorum *quo Tullus dives et Ancus* hanc quoque distinctionem admittit: *quo Tullus, dives et Ancus*, quam secutus est Bentleius. At praeter ceteros Tullus dives fuisse fertur, sic Livius I 31: *in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli ac totam rem Romanam* fuisse dicit. Contra elevantur illorum divitiae a Iuvenale 5, 57: *Tulli census pugnacis et Anci*, contemptim. Bentlei suspicio *pauper* repetita est ex Claudiano de Bello Gildonico 108 sq.: *Ipsa nocet moles. Utinam remeare liceret Ad veteres fines et moenia pauperis Anci!* Anci autem memoria imprimis cara Romanis. Vide Ennii Ann. 151 (ed. L. M.): *postquam lumina sis oculis bonus Ancu' reliquit*, eumque imitatus Lucret. III 1025. Horat. epist. I 6, 27: *Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.* — *Pulvis*] Soph. Electr. 1158: *ἀντὶ φιλτάτης Μορφῆς σποδόν τε καὶ σκιὰν ἀνωφελῆ.*

17—20. *Quis scit, an*] i. e. sintne adiecturi. Vide ad c. II 4, 13. Non recte L. Müller: 'latet aliquid; nam pro *an* requiritur potius *num.*' De re conf. Eurip. Alc. 783: *Κοὐκ*

Quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
Tempora di superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quae dederis animo.

15. *pater* Bland. antiquissimus, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, ST, ex Parisinis πuv prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Eckstein, Kiessling; *pius* ceteri, prob. O. Keller. — *dives Tullus* STd Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, ex Parisinis πuv et φψ (qui habent *dives iulus*), ed. plerique; *Tullus dives* AOB *(Tullius)* MRγ Leidensis paucique alii, prob. O. Keller. Bentl. scripsit *Tullus, dives et A.*, sed malebat: *T., pauper et A.* L. Müller *dives* ab interpolatore additum arbitrabatur; Peerlk. coni. *Tullus abivit et A.* — 17. *Quis scit* AORγφψ aliique; *Qui scit* Graevianus, Vossianus, Porphyrionis cod. Monacensis in lemmate, non in scholio; *Qui scis* BM. — *summae* AOBMRγφψ aliique, *vitae* Bland. antiquissimus, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Tdπuv. — 19. *avidas* codices, *avidi* dubitanter susp. Bentl.

ἐστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται. Senec. Thyest. 619:

Nemo tam divos habuit faventes,
Crastinum ut posset sibi polliceri:
Res deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Martial. IV 54, 9. 10: *Nil adicit penso Lachesis fusosque sororum Explicat et semper de tribus una negat.* Similes Horatii loci sunt: c. I 9, 13; II 16, 25; epist. I 4, 12. 11, 22. — *hodiernae-summae*] temporum, dierum nostrorum, *οἱ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ' αὔριον οὐκ ἐσορῶμες.* Pro *summae* multi codices *vitae* e gloss. — *avidas*] sat. II 3, 151: *avidus iam haec auferet heres.* Sed h. l. elegantius atque efficacius est *manus avidas* quam, quod volebat Bentleius, *avidi-heredis.* Epod. 3, 1: *Parentis-Senile guttur,* id est, «senis«. Bosius. — *amico--animo*] In Latina lingua aliquanto significantius quam *φίλῃ ψυχῇ χαριζόμενος*, maxime cum v. *animus* h. l. significet non mentem, sed facultatem appetendi ea, quae delectabilia videntur, unde, ut *Genio indulgere, Genio bona facere* (Plaut. Pers. 263.), ita etiam dicunt *animo morem gerere, animo obsequi.* — Simonides fr. 85, 11 sq. Bgk.: *Νήπιοι, οἷς ταύτῃ κεῖται νόος οὐδὲ ἴσασιν, Ὡς χρόνος ἔσθ' ἥβης καὶ βιότοι' ὀλίγος Θνητοῖς· ἀλλὰ σὺ ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα Ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι χαριζόμενος.* Aeschyl. Pers. 840: *Ὑμεῖς δὲ, πρέσβεις, χαίρετ', ἐν κακοῖς ὅμως Ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ καθ' ἡμέραν· Ὡς τοῖς θανοῦσι πλοῦτος οὐδὲν ὠφελεῖ.* — Ceterum male alii *amico-animo* pro ablat. habuerunt.

21—24. *splendida--arbitria*] «iudicium sollemne atque augustum», pro tribunalis, cui praeest Minos, severa dignitate. Recordare illud de Cornelia iudicium in Orco fac-

Cum semel occideris et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.

tum apud Propertium IV 11, 19. Hom. Od. λ 568: *Μίνωα ἴδον -- χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν.* Lucian. Necyom. 11. Alii interpretantur: «cum Minos sententiam de te tulerit splendidam, id est, tibi honorificam, quae exactae laudabiliter a te vitae testimonium tibi praebeat»; sed imago maiestatis ipsius tribunalis apud Inferos constituti magis poetica videtur. — Iudicium apud inferos factum monstrat Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXXIX. — *Fecerit*] Frequentius est *arbitria agere* Liv. XXIV 45. Tac. Hist. IV 21. Curtius VI 1. — *genus*] Cum C. Nonius Asprenas Troiae ludicro adhibitus fuerit ab Augusto, iam hoc indicio est *clarae stirpis* hunc Torquatum fuisse. Cfr. excursum. Quodsi *Manliae* gentis fuit, patricia haec et nobilissima erat. — *facundia*] v. epist. I 5.

25. 26. *Diana*] quae apud Eurip. Hippol. 1437. ita Hippolyto valedicit: *Καὶ χαῖρ᾽· ἐμοὶ γὰρ οὐ θέμις φθιτοὺς ὁρᾶν.* Hygin. Fab. 47. Graecam igitur secutus est fabulam; nam apud Ovid. Met. XV 543 sq. ab Aesculapio in vitam revocatum Diana collocat in nemore Aricino: *quique fuisti Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto: - - de disque minoribus unus:* similiterque Vergil. Aen. VII 765.; cuius Virbii sive masculae Minervae statua Gabiis reperta nunc asservatur Lutetiae. (Müller *Denkm.* I. Fasc. II. N. 181.) Graeci vero Hippolyti egregiam picturam Pompeianam vide in *Museo Borb.* XI. T. 2. — Nec vero repugnat Horatio Pindarus Pyth. 3, 55 sq., cum incertum sit, quem ab Aesculapio vitae redditum ibi memoret. — *pudicum*] «Phaedrae novercae amori caste resistentem.»

27. 28. *Pirithoo*] Pirithous, Iovis filius, ex gente Lapitharum, artissimo amicitiae vinculo cum Theseo iunctus, Hippodamia uxore praematura morte exstincta nullius in posterum nisi Iovis filiae petere coniugium sibi proposuerat. Itaque *Taenaria porta* (ut Ovidius ait Pont. II 3, 43.) *Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas*, ut Proserpinam Pirithoo conciliaret, quemadmodum antea una rapuerant Antiopam Amazona, ut Thesei fieret uxor. Pausan. I 2, 1. Quam quidem audaciam Pluto tam graviter tulit, ut ambos Furiis lacerandos traderet atque saxo alligandos curaret. Cum deinde Hercules ad inferos descendisset, ut Cerberum educeret, Theseum quidem, quippe qui non sua sponte, sed amicitiae obsecutus descendisset, auxilium implorantem liberavit, sed amatorem insanum *trecentae cohibent catenae* (c. III 4, 79.), neque Theseus amicum secum abducere potuit. Cfr. Bach ad Critiam p. 80. Quae forma fabulae cum minime repugnet Horatii consilio, quo demonstrat neque a dis ipsis neque ab intimis amicis ex Orco revocari quemquam posse, minime eo confugiamus oportet, ut dicamus alios fortasse narravisse, alligato iam proco protervo Theseum in Orcum descendisse et tum demum a Plutone vinculis constrictum esse. Vel ex Critia vel ex Euripide (Plut. Moral. pag. 96. c.): *Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πόδας.* — Praeterea cfr. Hom. Od. λ 631. versum a Pisistrato, ut aiunt, inculcatum: *Θη-*

Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum,
Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

σέα Πειρίθοόν τε, θεῶν ἐρικυδέα τέκνα. Sophocl. Oedip. Col. 1593: *οὗ τὰ Θησέως Πειρίθου τε κεῖται πίστ᾽ ἀεὶ ξυνθήματα.* Plut. Thes. 20. Verg. Aen. VI 617: *sedet aeternumque sedebit Infelix Theseus.* Cfr. Paus. X 29, 4: *Πανύασις δὲ ἐποίησεν ὡς Θησεὺς καὶ Πειρίθους ἐπὶ τῶν θρόνων παράσχοιντο σχῆμα οὐ κατὰ δεσμώτας, προσφυὲς δὲ ἀπὸ τοῦ χρωτὸς ἀντὶ δεσμῶν σφίσιν ἔφη τὴν πέτραν.* — Thesei apud Inferos sedentis afflictique imaginem praebet Inghirami *Gall. Om.* III. T. 94. Aliquotiens Theseus et Pirithous cum Hippolyta Amazone pugnantes ab antiquis artificibus expressi sunt. Vid. *Museum Gregorian.* Tab. XXIV. Theseus taurum Marathonium ligans Ibid. T. LXXXI. Minotaurum occidens Ib. T. XLVII. LVII. LXII atque imprimis Gerhard *Vaseng.* III. p. 31 et 152: *Theseische Mythen.* Avellino *Bull.* IV. p. 75. *Archaeol. Ztg.* I. p. 194.

EXCURSUS.

V. 13. Interpretationem Orellianam huius versus *Damna tamen celeres reparant caelestia lunae* intactam reliquimus, etsi falsam eam esse facile est ad intellegendum. Iam Peerlkampius postulaverat *damna terrestria,* atque L. Müller in edit. Giessensi a. 1882 negavit lunam descrescentem significari posse. Veram interpretationem Ad. Kiessling proposuit et eodem fere tempore H. Probst in annal. philol. Fleckeiseni 1885 p. 143 sq. uberius explicavit. Sed iam Lambinus haec habet: 'attamen haec damna temporum reparant et resarciunt lunae cet., tempora igitur redeunt: sed nos semel exstincti numquam renascimur.' *Damna caelestia* sunt *damna caelo* i. e. *caeli atque aeris statu ac temperamento, perpetuis cursibus conversionibusque caelestibus* (Cic. de leg. I 24) *terrae allata.* Confer Ovid. Metam. VII 552: *pervenit ad miseros damno graviore colonos Pestis et in magnae dominatur moenibus urbis.* Opponuntur his damnis *dona caelestia* Vergil. Georg. IV 1 *Protenus aerii mellis caelestia dona Exsequar. Lunae celeres* autem sunt *menses* omninoque temporum vicissitudines; *lunam* posuit, ut ait Lambinus, quia nobis est omnium proxima.

V. 23. Sueton. Octav. 43: *Troiae ludum edidit* (Augustus), *prisci moris existimans clarae stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.* Huic nostrum carmen dicatum esse multi, in eis C. Franke, coniecerunt.

CARMEN VIII.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus,

VIII. Inscr. volg. *Ad Censorinum*, et sic Bbc. — *Ad Marcium Censorinum* S. — Om. T. — 1. *commodus* AOBRbSdγ tres Blandinii, *commodis* Leidensis, Vossianus, Graevianus, Lipsiensis φψ aliique Parisini.

VIII. Pro rebus cuiusvis generis pretiosis, quas poeta non habet, quibus amicus non eget, carmen ei mittit; artem poeticam enim multum valere ac ceteris artibus facile praestare praedicat ad laudes hominum propagandas: confer c. II 13; IV 9. Eius modi dona (*strenae*) quod Romae kalendis Ianuariis offerri solebant, multi hoc carmen ad novum annum pertinere arbitrati sunt. Marcius Censorinus, quem *virum* Vellei. Paterc. II 102 *demerendis hominibus genitum* appellat, consul fuit a. 746. Monum. Ancyr. 2, 6: *Iterum consulari cum imperio lustrum solus feci C. Censorino et C. Asinio cos.* Mortuus est a. 755 in oriente; vide ad proximum carmen. Carmen ad id tempus referendum est, quo Augustus consilium ceperat in foro Augusto ad templum Martis statuas imperatorum cum titulis ponere: quod templum dedicatum illud quidem est anno 752, sed aedificatio ipsa quinque vel sex annis ante sermonibus hominum agitata est.

Metrum est asclepiadeum minus (v. prolegom. pg. L), quo praeter hunc medium quarti libri locum non usus est Horatius, nisi primo primi libri et extremo tertii libri carminibus. Huius autem metri lex haec est, ut post syllabam sextam (vel post choriambum priorem) sit diaeris vel caesura, quae nullo loco neglecta est, nisi in vocabulis compositis: c. I 18, 16. II 12, 25. Exceptus est huius carminis versus 17: *Non incendia Carthaginis inpiae.* Accedit, quod ad Scipionem Africanum maiorem res ab Africano minore gestae transferri videntur (v. excursum); denique lex Meinekiana, quae dicitur (v. supra ad c. IV 7, pg. 548[a]), violata est, quod hoc solum carmen est quattuor et triginta versuum, qui numerus quaternione non dividitur. Has ob causas iam Bentleius scripserat: 'age vero cum prisco Catone *Carthaginem esse delendam censeo* et spurio illo versu abolito sic ceteros continuandos esse, *non celeres fugae, Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae, Eius -- Africa* cet. Agnosco enim versum Monachalis plane genii et coloris'. Hunc secuti proximi certatim damnaverunt versum 17 eique adiciendum esse censuerunt v. 33 *ornatus viridi tempora pampino*, quippe qui male repetitus sit ex c. III 25, 20: *cingentem viridi tempora pampino.* Anno 1846 C. Lachmannus in Philologi volumine primo pg. 164 sq. (opusc. pg. 96 sq.) verba *non celeres fugae - rediit*, praeterea v. 28. 33. delenda censuit, ut esset carmen septem stropharum quaternorum versuum. Hunc secuti sunt Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller.

Donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum, neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.

Vv. 7. 8. Knightley, Hibernus, ut versuum per singulas strophas quaternarium numerum extunderet, subditicios esse statuit. (In idem incidit Martin.)

C. Lehrs paucique alii totum carmen Horatio abiudicaverunt. Acerrime contra et constanter post C. Ritterum (Philologi I pg. 581 sq.) totum carmen omnesque eius partes defendit O. Keller cum aliis locis tum in Epilegomenis Horatianis pg. 326. Nos cum Ad. Kiesslingio v. 17. 33 eiciendos, cetera Horatio non indigna esse censemus.

1. 2. *Donarem*] Kalendis Martiis et Saturnalibus homines locupletes suis sodalibus dona (strenas) mittebant, qualia significat Pseudotibull. III 1, 1: *Martis Romani festae venere Kalendae - - Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera perque domos.* Ovid. Fast. I 183 sqq. Lucian. Cronosolon 16: Saturnalibus *ἀντιπεμπέτω ὁ πένης τῷ πλουσίῳ, ὁ μὲν πεπαιδευμένος βιβλίον τῶν παλαιῶν, εἴ τι εὔφημον καὶ συμποτικὸν ᾖ, ἢ αὑτοῦ σύγγραμμα, ὁποῖον ἂν δύνηται.* — *grataque*] «quae plerisque accepta atque magnopere expetenda videntur.» — *commodus*] Construe: *commodus* (largus et liberalis, pro adverbio) *donarem pateras meis sodalibus;* non vero: *commodus meis sodalibus.* Epist. II 1, 226: *speramus eo rem venturam, ut - - commodus ultro Arcessas.* Sic verbum cognatum *commodare* alicui quid est «libenter ac sine ullo fenore ad certum tempus alicui aliquam rem, qua utatur, concedere.» Opponitur epist. I 18, 74: *Ne* (munere negato amicus te) *incommodus angat.* — *aera*] vasa in primis Corinthia.

3—5. *tripodas*] Hom. Od. *ν* 13: *Ἀλλ' ἄγε, οἱ δῶμεν τρίποδα μέγαν ἠδὲ λέβητα.* Hesiod. O. et D. 656: *ἔνθα μέ φημι Ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.* Pind. Isthm. 1, 18: *Ἔν τ' ἀέθλοισι θίγον πλείστων ἀγώνων Καὶ τριπόδεσσιν ἐκόσμησαν δόμον Καὶ λεβήτεσσιν φιάλαισί τε χρυσοῦ Γευόμενοι στεφάνων Νικαφόρων.* — *Ferres*] «auferres, acciperes.» — *artium*] «operum affabre factorum.» Sic *τέχνα* in epigr. postea afferendo. Verg. Aen. V 359: *clypeum - -, Didymaonis artes.* epist. I 6, 17: *marmor vetus aeraque et artes Suspice.* Cic. de leg. II 4: *exquisitis - antiquorum artibus.*

6-8. *Parrhasius*] Ephesius, Olymp. 95. (ante Chr. 400.) Certamine cum Zeuxi nobilitatus est, cum hic pinxisset uvas, quo aves deceptae sunt, ille linteum, quo Zeuxin ipsum decepit. Tria eius epigrammata conservata sunt in Anthol. Pal. II. p. 779 sq., in quorum tertio memorabile illud dictum: *φημὶ γὰρ ἤδη Τέχνης εὑρῆσθαι τέρματα τῆσδε σαφῆ Χειρὸς ὑφ' ἡμετέρης.* — *protulit*] «ut inventor finxit», non cum aliis: «spectandas exposuit.» Tibull. I 10, 1: *Quis fuit horrendos qui primus protulit enses?* — *Scopas*]

Sed non haec mihi vis, nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus; carmina possumus
Donare et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus et vita redit bonis

9. *nec tibi* Bland. antiq., Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, ST prob. Bentleio, Haupt, Vahlen, Meineke, L. Müller, Kiessling; *non tibi* codices plerique prob. Orellio, O. Keller. — 12. *muneri* Blandinii, in his antiquissimus, AOBRTbc aliique prob. Bentley, O. Keller; *muneris* Sd Vaticanus Lambini paucique alii, def. Lambinus, rec. Peerlkamp, Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Kiessling.

Parius, Olymp. 87. Plin. n. h. XXXVI 25: *fecit Venerem et Pothon et Phaethontem, qui Samothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem Palatinum*, citharoedum (Müller *Denkm.* I. N. 141.), propter quem artifex notus Romanis omnibus esse debebat. Eius Mercurius praedicatur in Anth. Pal. II. p. 684: *Ὦ λῷστε, μὴ νόμιζε τῶν πολλῶν ἕνα Ἑρμᾶν θεωρεῖν· εἰμὶ γὰρ τέχνα Σκόπα.* Maxime celebratus est propter inventionem ac peritiam in rebus Bacchicis exprimendis demonstratam, quo in genere illustrissima erat eius *Μαινὰς χιμαιροφόρος.* Müller *Denkm.* I. N. 140. — *liquidis coloribus*] Opponuntur marmori liquidi colores, ita ut splendoris quoque insit notio. — *Sollers - - ponere*] «peritus artifex in fingendo.» Cf. a. p. 34: *ponere totum Nesciet.* Ovid. A. A. III 401: *Si Venerem Cous numquam posuisset Apelles.*

9. 10. *vis*] «facultas et copia.» — *nec tibi*] Maior pars cod. habet *non;* sed haec anaphora inepte huius loci sententiam reddit concitatiorem. Contraria res est proximi carminis v. 19., ubi eadem varietas. — *Res*] familiaris. «Cum tu satis locuples sis, opus non habes, ut quis talia tibi donet, neque vero nimis cupidus es eiusmodi *deliciarum*», quemadmodum Romani severiores artificum Graecorum praeclara opera nominabant. Cic. Verr. Acc. IV 52: *Sic Haluntini excussis deliciis* (vasorum ornamentis) *cum argento puro domum reverterunt.*

11. 12. *Gaudes carminibus*] «Tu, quod generosum animum longe magis decet, sensu vere poetico praeditus es.» — *pretium dicere*] «de iusto pretio carminum, quae omni alio honore certius immortalem viris bene meritis gloriam conciliant, recte statuere.» — *muneri*] omnino exquisitior lectio, in qua v. *dicere* statuendi habet significationem; neque intellegi potest, cur librarii faciliorem lectionem *muneris* in difficiliorem mutarint. Genetivum explicant: «ostendere pretium, quod habet carmen in se spectatum;» id quod eodem fere redit, sed pedestri orationi propius est. Cfr. etiam sat. II 3, 23: *Callidus huic signo ponebam milia centum.* Bentley conferi iubet *dicere alicui diem, nomen, multam.*

13. 14. *notis-publicis*] «Non tituli insignibus ducibus in statuarum (triumphalium) basi publice incisi eo utique fine, ut talium laudes

Post mortem ducibus, non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae,
Non incendia Carthaginis inpiae
Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes quam Calabrae Pierides; neque,

15. *celeres fugae* codicum maior pars; *celeris fuga* AOB Leidensis, ex Parisinis 7972: inde Madvig (Advers. crit. II pg. 52) coniecit *celeris fugae*. — V. 17. *incendia* cod. omnes; *impendia* Cuningham, *stipendia* Doering, *dispendia* God. Hermannus.

etiam a posteris celebrentur, aequiparari possunt carminibus *bonorum*, fortium ac strenuorum, imperatorum laudes praedicantibus.» Liv. VI 29: *tabula litteris incisa*. Eadem litterarum, non compendiorum scribendi *(siglarum)*, significatione dixit h. l. *notas*. Exemplum praebet Plut. Cat. mai. 19. Catoni censorio populi iussu posita statua cum titulo honorificentissimo. Ceterum probabiliter hic de virorum clarorum statuis locus refertur ad eas, de quibus Suetonius Octav. 31: Augustus *proximum a dis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque et opera cuiusque manentibus titulis restituit et statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicavit.* Gell. N. A. IX 11. Lamprid. Alex. 28: *Augustus summorum statuas virorum in foro suo e marmore collocavit additis gestis.* Statuae autem illae haud dubie eae significantur, quas in foro Augusto et ad templum Martis Ultoris ibi exstruendum Augustus collocaturus erat; cf. Vell. Paterc. II 100. Sueton. Aug. 29. Vide exordium. — *spiritus et vita*] Ut hic nomina, sic verba respondentia iunguntur c. IV 9, 10: *spirat adhuc amor Vivuntque commissi calores* cet. Verg. Aen. VI 848: *Excudent alii spirantia mollius aera, Credo equidem, vivos ducent de marmore voltus* cet.

15 seqq. Multis difficultatibus laborat hic locus, ut exstat in omnibus cod. (nisi quod *celeris fuga* nonnulli). Vide Excursum in fine huius carminis. *Fugae*, non celer discessus Hannibalis ex Italia (Liv. XXX 20.), sed fuga post cladem ad Zamam acceptam. Liv. ib. 35. Pluralis autem *celeres fugae* ad unam fugam significandam licentia est poetica, ut c. III 5, 52 *reditus*. Sed Madvig v. 16. 17 eiectis proponit: *Per quae spiritus et vita redit bonis Post mortem ducibus non celeris fugae, Eius qui-rediit* et explicat: 'vitam non celeris fugae, hoc est, non fugacem et brevem, ducibus per marmora notis incisa redire Horatius concedit'. — *minae*] «quas iactarat, a se Romanum imperium tandem eversum iri.» — *reiectae retrorsum*] «repulsae». Quod addunt «in ipsius caput reiectae», in poetae verbis ipsis certe non inest; sed dictum est, ut Plin. n. h. IX 99. *retrorsum redire*, et satis frequenter *retro redire, retro regredi, retro referre corpus* (Seneca Thyest. 419.), *retro respicere*. Plin. Paneg. 38: *retro recurrere*. Verg. Aen. II 378: *Obstupuit retroque pedem cum voce repressit.*

17—19. *inpiae*] Cic. de off. I 38:

Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus et favor et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Caelo Musa beat. Sic Iovis interest
Optatis epulis inpiger Hercules,

Poeni foedifragi, crudelis Hannibal. – *nomen ab Africa*] Sat. II 1, 65: *Laelius aut qui Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen.* Liv. XXX 45: *Primus-hic imperator nomine victae ab se gentis est nobilitatus.* — *Lucratus*] «Ne quis humile putet v. *lucratus*, sicuti putavit T. Faber, recordemur Scipionis dictum apud Valer. Max. III 7, 1: *Cum Africam totam potestati vestrae subiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur, praeter cognomen rettuli.* Hoc unicum erat Scipionis lucrum; alii alia lucra spectabant.» Hofman Peerlkamp. De Scipionis monumentis cfr. Liv. XXXVIII 56.

20. *Calabrae Pierides*] «Ennii Musae s. carmina.» Ovid. A. A. III 409: *Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi.* Rudiis, Calabriae in oppido, natus erat (a. u. c. 515—586), unde ipse de se: *Nos sumu' Romani, qui fuimus ante Rudini.* Cic. de or. III 168 (Ann. 431 ed. L. M.) — In Scipione autem suo (ed. L. M. pg. 73) haec scripsit Ennius: *Quantam statuam faciet populus Romanus, quantam columnam, quae res tuas gestas loquatur?*

21. *chartae*] poemata ut c. IV 9, 31. Ovid. ex Ponto IV 12, 27: *Maeoniis - - chartis.* — *sileant*] «Si nullus poeta memorarit tua bene facta, tua merita, debita mercede in perpetuum carebis.» Pind. Olymp. 10, 91 Bgk.: *Καὶ ὅταν καλὰ ἔρξαις ἀοιδᾶς ἄτερ, Ἁγησίδαμ', εἰς Ἀΐδα σταθμὸν Ἀνὴρ ἵκηται, κενεὰ πνεύσαις ἔπορε μόχθῳ βραχύ τι τερπνόν.*

22—24. *Mercedem*] Pind. Nem. 7, 14: *Ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἴσαμεν ἑνὶ σὺν τρόπῳ, Εἰ Μναμοσύνας ἕκατι λιπαράμπυκος Εὕρηται ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς.* — *Quid foret Iliae-puer*] De industria Horatius in hac re Naevium (v. L. Mülleri Quaest. Naev. pg. XXVIII) Enniumque sequitur, qui Annal. 47 (ed. L. M.) haec habet: *Ilia, dia nepos, quas erumnas tetulisti;* qui poetae Iliam Aeneae filiam, Romuli matrem esse statuerunt. Conf. c. I 2, 17. III 3, 32. 9, 8. Sententia est: Romulus obscurus esset, nisi a poetis ac praecipue ab Ennio celebratus esset, velut Annal. v. 115 sqq. (ed. L. M. locus desumptus est ex Cic. de re p. I 64): *Sicut ait Ennius post optimi regis obitum: Simul inter Sese sic memorant: O Romule, Romule die, Qualem te patriae custodem die genuerunt! O pater, o genitor, o sanguen dis oriundum, Tu produxisti nos intra luminis*

Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus ratis,
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

36. *ducit* maior pars codicum, *duxit* AOBd, Leidensis, Parisinus 7972.

oras. — *si taciturnitas Obstaret-invida*] «Si posteri invidi de eo tacuissent.» Cfr. c. IV 9, 33: *lividas Obliviones.* Victorem a poeta celebratum *σιγαλὸν ἀμαχανίαν ἔργῳ φυγόντα* vocat Pindarus Pyth. 9, 92.

25—27. *Aeacum*] qui immortalitati consecratus saepe laudibus celebratur a Pindaro, loco imprimis notabili Isthm. 8, 23., ubi de eo dicit: *ὃ καὶ Δαιμόνεσσι δίκας ἐπείραινε.* Vide etiam Isocr. Euagor. 14. — *Virtus*] «vis ingenii, facultas poetica.» — *potentium*] ut c. III 30, 12: *ex humili potens. Potentes* sunt poetae, quatenus immortalitatem donare possunt. — *divitibus-insulis*] «fortunatis». Sic iam epod. 16, 42. *τὰς μακάρων νήσους* vocarat. — *consecrat*] Sanctae enim sunt omnes Elysii umbrae. Cic. Phil. 14, 33: *fortissimi, dum vixistis, nunc vero etiam sanctissimi milites.* Seneca de Provid. 2: *Mors illos consecrat, quorum exitum et qui timent laudant.*

28—34. *vetat mori*] «Eius nomen interire numquam sinit.» — *Caelo-beat*] «in caelo collocatum reddit beatum.» Epist. I 18, 75: *Munere te parvo beet.* (Ovid. ex Ponto IV 8, 55: *Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt.*) — *Sic*] per poetarum carmina. — *Optatis*] «ab omnibus viris generosis, qui rebus suis gestis ad immortalitatem aspirant.» G. Hermannus in nova sua carminis constitutione: *Oblatis.* — *Hercules*] Pulcherrimam imaginem Herculis a Iove et Victoria in caelo recepti vide apud Gerhard *Vaseng.* II. T. CXLIII. — *Tyndaridae*] Castor et Pollux, *fratres Helenae, lucida sidera*, c. I 3, 2. — *ab infimis*] Eadem constructio etiam in prosa oratione. Rutilius Lup. II 4: *ut se a calumniatoribus eripiatis.* Idem II 16: *socios nostros de servitute eripuimus.* — *eripiunt*] Theocr. 22, 17: *Ἀλλ' ἔμπας ὑμεῖς γε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσιν ναύτῃσιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.* Eurip. Electr. 990: *κούροιν Διός, οἳ φλογερὰν αἰθέρ' ἐν ἄστροις Ναίουσι, βροτῶν ἐν ἁλὸς ῥοθίοις Τιμὰς σωτῆρας ἔχοντες.* — *pampino*] Similiter c. III 25, 20: *Cingentem viridi tempora pampino;* unde hic in suspicionem adductus est versus etiam ab Hermanno et Lachmanno. — *Liber*] «ipse quoque ex mortali deus factus, ut poetae cecinerunt (c. III 3, 13.), *votis* homines *damnat* (Verg. ecl. 5, 80.), votorum eos compotes reddit.» Atque *θεὸς σωτήρ* est Lycophroni 206.

EXCURSUS

Ad v. 17.

Non incendia] Duplici excusatione eget hic versiculus, primum a caesura, quam pessumdatam dicunt necessitate nominis proprii, quod

aliter versus non recepisset; deinde ut *incendia* «generaliter», ut aiunt, «et poetice» accipiantur pro cladibus (ut Aen. I 566: *tanti incendia belli*, atque opinatus est Böttiger, Ennium fortasse alicubi Carthaginis clades calamitatesque vocasse eius *incendia*) vel etiam de binis castris Syphacis et Hasdrubalis a Scipione incensis (Liv. XXX 5) crematisque Carthaginiensium D. navibus (Liv. XXX 43), minime vero (qui ridiculus foret error, poetae numquam imputandus) de Carthagine a Scipione Africano minore incensa atque excisa. Neque vero clanculum, ut ita dicam, intrudi potest Scipio minor, ut post Glareanum et Gesnerum factum video etiam a nupero interprete: «Poterat», inquit, «poeta in his nomen Scipionis urgere et silentio praeterire, quod iunior demum Scipio Carthaginem incendio deleverit.» Haud magis, quae est Gerberi sententia ab eo ter prolata*), *Eius, qui - - rediit* pro alicuius domitoris Africae ficta nescio qua persona haberi potest, cum hoc vetet et indicativus *rediit* et ipsa Ennii mentio, neque, ut voluit Io. Deodatus Fröhlich**), *Calabrae Pierides* universe significare possunt nescio quae carmina panegyrica a nescio quo in Scipionis minoris laudem composita. Nam nihil magis ἄκυρον inconcinnumque fuisset atque ambiguum, quam si Calabris Pieridibus, quae unice Ennium significare possunt, totum genus panegyricum denotare voluisset. Ita non peccavit Horatius. Nec tandem tolerabiles sunt coniecturae Cuninghamii *impendia* (quam firmare conatus est Stat. Silv. III 3, 87: *partaeque per omnes Divitiae populos magnique impendia mundi.*), Doeringii *stipendia*, «tributa ei imposita,» Fröhlichii *Namque incisa - - non celeres fugas Reiectasque retorsum* cet. — Verum ecce nova exoritur difficultas ex sententiis ipsis. Quid, quaeso, dicit? «Non fugatus Hannibal, non Carthago devicta ac paene deleta» (ut faciles simus in interpretando) «clarius indicant laudes Scipionis maioris quam Ennii carmina.» Sed haec ipsa quid aliud tandem praedicabant quam easdem illas Scipionis res gestas? Nulla est ergo ἀντίθεσις, quam tamen manifesto quaesivit poeta. Quam ut qualicumque saltem modo eliciant, (nonnulli etiam parenthesi inclusis vv. *Per quae spiritus - - ducibus*, quo scilicet artius, sed tamen mira compositione, cohaereant *celeres fugae* cum *incisis marmoribus*), ita fere interpretantur: «non incisae notis, id est, in inscriptione statuae Scipionis memoratae, Hannibalis fugae, minae repulsae, clades Carthaginis clarius indicant imperatoris illius laudes quam Ennii *Annales* et *Scipio.*» Verum haec precario sumi apparet. Aequo enim iure ac fortasse minus contorte suppleas: »Scipionis facta aut marmoribus anaglyphis picturisve expressa, aut ab annalium scriptoribus litteris tradita, aut fama dumtaxat ad posteritatem propagata, minus clara sunt eius virtutum monu-

*) Zeitschr. f. Alterthw. 1839. p. 47. Progr. Sondersh. 1843 et 1846.
**) Progr. Gymn. antiq. Monac. 1837. pg. 9 sqq.

menta quam Ennii poemata.» Fr. Ritter de hoc loco in Philol. Schneid. I. p. 581 sq. contra Peerlkampium et Lachmannum (opusc. pg. 95 —101) haec scripsit: «*Drei mittel, die thaten des Scipio im andenken der menschen zu erhalten, werden von dem dichter so neben einander gestellt, dass an der letzten stelle dasjenige namhaft gemacht wird, was er für das wirksamste hielt und darum den beiden andern entgegensetzte. Diese mittel waren erstens anerkennung der thaten des Scipio durch standbilder und inschriften* (incisa notis m. p.), *welche ihm nach seinem Tode gesetzt wurden* (per quae spiritus cet. Conf. Liv. XXXVIII 56: 'alii Romae, alii Literni et mortuum et sepultum. Utrobique monumenta ostenduntur et statuae: nam et Literni monumentum monumentoque statua superimposita fuit, quam tempestate deiectam nuper vidimus ipsi, et Romae extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuae sunt, quarum duae Publii et Lucii Scipionum dicuntur esse, tertia poetae Quinti Ennii.' *Ein zweites mittel, den Scipio zu verherrlichen, waren die wirkungen und folgen seiner thaten. Hannibal wurde durch Scipios siege in Spanien und Africa genöthigt Italien eiligst zu verlassen, um seiner bedrängten vaterstadt zu hülfe zu kommen. Die Römer empfanden, was Scipio, obgleich entfernt, für sie gethan habe, und dieser eindruck war geeignet, das andenken an einen solchen wohlthäter auf lange zeit zu erhalten. Da Hannibal mit brechendem herzen Italien verliess, so stand es dem dichter zu, diese räumung als eilige flucht zu bezeichnen: denn ohne dringende noth hätte Hannibal Italien nie aufgegeben. Wiederum erglänzte Scipio's ruhm in den flammen Carthago's, als dieses durch den jüngern Scipio zerstört wurde: denn die möglichkeit dazu war durch den älteren angebahnt worden. Als drittes mittel wird die verherrlichung Scipios durch Ennius bezeichnet, und diesem mittel wird vor den beiden andern der vorzug eingeräumt.*» Atque similiter Dillenburger ad v. 13: «Quid hoc et insequentibus versibus poeta dicere voluerit, satis manifestum est, nimirum *pretium dicere muneri.* ««Non monumenta, inquit, titulis publice inscripta, ne ipsae quidem magnae res gestae hominum manent; temporis perpetuo motu quidquid bene factum est oblivionis caligine paullatim obducitur. Quare nihil ad posteros pervenit nisi quod fixum firmatumque est poetarum aeternis carminibus.»» Sed ut poetae solent, exemplis usus est. *Celeres fugae* et *reiectae minae Hannibalis* Africanum maiorem, deinde *incendia Carthaginis* minorem indicant, tum *Calabrae Pierides* iterum ad maiorem referendae sunt, quoniam Ennius maiorem Scipionem carmine celebravit. Quae ab altero ad alterum transitio quibus displicet, iis *incendia* non sunt intellegenda de urbe a Scipione minore combusta, sed de navibus et portu a maiore Scipione incendio deletis, quam calamitatem Carthaginienses non minus aegre tulerunt, quam si ipsa urbs esset deleta.» — Otto Keller in epileg.

Horat. pg. 326 licuisse putat Horatio poetae, quod aliis in eadem re: Polyaen. VIII 16. Lucian. dialog. mort. 12. Atque ipsum Horatium sat. II 1, 71, quae de Scipione maiore apud Ciceronem (de off. III 2) legisset, ad Scipionem transtulisse. Neque in versuum numero ullam esse offensionem, de qua re J. Haeussner in programmate Friburgensi a. 1876 egisset. Quas ob causas Keller ut in duabus superioribus editionibus, ita in ea quam cum Haeussnero coniunctus adornavit, totum carmen, ut est in codicibus, intactum reliquit. Praeter C. Lehrsium, qui totum carmen damnavit, audacissimus fuit God. Hermannus, qui (opusc. VIII 401—414) verba v. 14: *per quae* ad *carmina* refert et totum carmen inde a v. 13 ita constituit:

Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri:
  Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus. Non statuae magis,
Non incisa notis marmora publicis
Illum, qui domita nomen ab Africa
  Lucratus rediit post celeres fugas
Reiectasque retrorsum Hannibalis minas
In dispendia Carthaginis impiae,
Clarant, quam Calabrae Pierides: neque
  Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida praemiis?
  Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori,
Caelo Musa beat. Sic Iovis interest
  Oblatis epulis impiger Hercules:
Liber vota bonos ducit ad exitus:
Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates.

CARMEN IX.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante volgatas per artis
Verba loquor socianda chordis:

Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces

IX. Inscr. volg. *Ad Lollium*, et sic bc. — *Ad Marcum Lollium consularem* S. — Om. BT. — 4 *loquor* cod. plerique, *loquar* Rcφψ.

IX. De argumento v. excursum.

1—4. *Ne forte credas*] Apodosis, quam plerique puncto post v. *chordis* posito a prioribus divellerunt, inest in v. 5 seqq.: «Scito non oblitterata esse Pindari cet. carmina nec multo minorem lyricae poesis dignitatem quam epicae.» — *ad Aufidum*] Cfr. c. III 30, 10. IV 3, 23. et 14, 25. Cum studio patrium tractum semper commemorat gloriaturque, inde potissimum, unde nemo exspectabat Romanis exstitisse, qui Graecorum lyricam poesin tandem ad eos transduceret. — *socianda chordis*] «lyrae aptanda, ad lyram decantanda.» Schol. Ovid. Met. XI 5: *Orphea percussis sociantem carmina nervis.* Non sine generosa confidentia semet ipsum immiscet Graecis.

5—7. *Maeonius*] proprie Lydus; h. l. idem quod *Maeonides*, filius Maeonis, mythici patris Homeri. Antipater Thess. in Anth. Pal. I. pag. 427: *εἰ δ᾽ ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει, Καὶ Ζεύς τοι κρέσσων Ἐνοσίχθονος· ἀλλ᾽ Ἐνοσίχθων Τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ᾽ ὕπατος. Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος* (Antimachus) *ὑπέζευκται μὲν Ὁμήρῳ, Ἁγεῖται δ᾽ ἄλλων πλάθεος ὑμνοπόλων.* Lucret. III 1037: *Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus Sceptra potitus.* Dante *Inferno* 4: *Ecco il signor dell' altissimo canto, Che sovra gli altri, com' aquila, vola.* — *Pindaricae*] Ad hanc poetarum Graecorum lyricorum (vid. c. I 1, 35) recensionem confer poetam Anthologiae (Delect. epigr. gr. ed. Iacobs IV 19):

Ἔκλαγεν ἐκ Θηβῶν μέγα Πίνδαρος· ἔπνεε τερπνά
ἡδυμελιφθόγγου μοῦσα Σιμωνίδεω.
Λάμπει Στησίχορός τε καὶ Ἴβυκος· ἦν γλυκὺς Ἀλκμάν,
λαρὰ δ᾽ ἀπὸ στομάτων φθέγξατο Βακχυλίδης.
Πειθὼ Ἀνακρείοντι συνέσπετο· ποικίλα δ᾽ αὐδᾷ
Ἀλκαῖος κύκνος Λέσβιος Αἰολίδι.
Ἀνδρῶν δ᾽ οὐκ ἐνάτη Σαπφὼ πέλεν, ἀλλ᾽ ἐρατειναῖς
ἐν Μούσαις δεκάτη Μοῦσα καταγράφεται.

Stesichorique graves Camenae;

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas; spirat adhuc amor
Vivuntque conmissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Non sola comptos arsit adulteri
Crinis et aurum vestibus inlitum
Mirata regalisque cultus

8. *Stesichorique* Graevianus, Vossianus, Rbγφψ paucique alii, *Stesichorive* AOB Leid., Lips., Hispaniensis.

Ceaeque] Non est Bacchylides Ceus, sed Simonides: c. II 1, 38. Theocr. 16, 44: *δεινὸς* (*κεῖνος* Ziegler) *ἀοιδὸς ὁ Κήϊος αἰόλα φωνέων Βάρβιτον ἐς πολύχορδον.* — *Alcaei minaces*] *στασιωτικά*, quibus Pittacum Myrsilumque, Lesbi tyrannos, insectatur: c. II 13, 31. Cfr. etiam Scol. frg. 37ª Bgk.: *τὸν κακοπάτριδα Πίττακον πόλεως τᾶς διχόλω καὶ βαρυδαίμονος Ἐστάσαντο τύραννον μέγ' ἐπαινέοντες ἀόλλεες.*

8. *Stesichorique*] Stat. Silv. V 3, 154: *Stesichorusque ferox.* Quintil. X 1, 62: *maxima bella et clarissimos* cecinit *duces et epici carminis onera lyra* sustinuit. *Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem:* quo refertur v. *graves.*

9—12. *Anacreon*] «si quid levioris, imprimis amatorii argumenti tractavit.» Porphyrio recte: '*lusit* inquit, quia iocis et conviviis digna scripsit.' — *spirat*] Poeta graecus (frgm. Simonidi falso trib. 184 Bgk.): *Ὃς Χαρίτων πνείοντα μέλη, πνείοντα δ' Ἐρώτων Τὸν γλυκὺν ἐς παίδων ἵμερον ἡρμόσατο.* Cic. Brut. 93: *Videtur Laelii mens spirare etiam in scriptis, Galbae autem vis occidisse.* Gellius VI 5, 7: *Polus - - opplevit omnia - - lamentis veris et spirantibus.* — *Vivuntque*] Sappho de se fr. 69 Bgk.: *Οὐδ' ἴαν δοκίμοιμι προσίδοισαν φάος ἀλίω Ἔσσεσθαι σοφίαν πάρθενον εἰς οὐδένα πω χρόνον Τοιαύταν.* Posidippus Anth. Pal. II. pag. 780: *Σαπφώ, σαὶ δὲ μένουσι φίλης ἔτι καὶ μενέουσιν Ὠιδῆς αἱ λευκαὶ φθεγγόμεναι σελίδες.* Pind. Nem. 4, 6: *Ῥῆμα δ' ἐργμάτων χρονιώτερον βιοτεύει.* Hoc igitur dicit: «Gratissimo sensu etiamnunc nos afficiunt amores, quos Sappho suis carminibus tamquam arcanas pectoris curas concredidit (sat. II 1, 30 sq.) iisdemque admirabiliter expressit.» — Iunge: *conmissi fidibus Aeoliae* (Lesbiae) *puellae* (genit.). Alii minus bene *Aeoliae puellae* pro dativo habent «ab Aeolia puella.»

13—15. *arsit*] «amore capta est eleganter compti ornatique adulteri.» Construe (ut est apud Verg. eclog. 2, 1: *pastor Corydon ardebat Alexin*): *arsit crinis, eos mirata;* non cum aliis: *arsit, mirata crinis.* Aristoph. Eccles. 954: *Πάνυ γάρ τις ἔρως με δονεῖ Τῶνδε τῶν σῶν βοστρύχων.* — *aurum vestibus inlitum*] veluti inspersum, de vestibus pictis vel aureis filis intextis. Significat Orientalium *χρυσεοπήνητα φάρεα.* (Eurip. Orest. 840.) Verg. Aen. III 483: *picturatas auri subte-*

Et comites Helene Lacaena,

Primusve Teucer tela Cydoneo
Direxit arcu; non semel Ilios
Vexata; non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

Dicenda Musis proelia; non ferox
Hector vel acer Deiphobus gravis

16. *Helene* plerique cod., *Helenae* BT Leidensis, Lipsiensis. — *Lacaena* plerique (sed omnes paene codices habent *Lacen*..), *Lacenae* Tφψ Leidensis. — 17 *Primusve* AOBbcdγ Leidensis, Lipsiensis; *Primusque* RSTφψ cum paucis aliis. — *Cydoneo* cod. paene omnes, *Cydonio* Tc cum paucis aliis. — 19. *non* AOBST Graevianus, Vossianus, Leidensis aliique, *nec* Rbcdγφψ. — 20. *Stenelusve* Rγφψ paucique alii, ceteri *Stenelusque*.

mine vestes. De Paride Eurip. Iphig. Aul. 73: *ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ, Χρυσῷ τε λαμπρός, βαρβάρῳ χλιδήματι.* Troad. 991: *Ὃν γ' εἰσιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι Χρυσῷ τε λαμπρὸν ἐξεμαργώθης φρένας.* Ovid. Her. 13, 57: *Venerat (ut fama est) multo spectabilis auro, Quique suo Phrygias corpore ferret opes.*

16. *Helene Lacaena*] Sic saepe additur patria ornatus, ut aiunt, causa, vel potius, ut accuratius definiatur persona, in quam poeta mentis nostrae oculos convertere volt. C. II 4, 2: *Xanthia Phoceu.* c. III 9, 9: *Thressa Chloë.* Ibid. 14: *Thurini Calais filius Ornyti.* c. III 12, 6: *Liparaei nitor Hebri.* epod. 12, 18: *Cous-Amyntas.* Propert. I 4, 6: *Spartanae - - Hermionae* cet. Sine causa interpretes inferunt notionem Lacedaemonis *καλλιγύναικος* vel h. l. etiam: «Helena, quae in paupere illa regia Spartana talem luxum numquam viderat.» Immo satis laute et magnifice ibi vivebat auctore Homero Odyss. *δ* 120 seqq. (Cfr. Gerhard, *die Schmückung der Helena. Berlin* 1844.)

17—20. *Teucer*] Cfr. c. I 7, 21. Il. *N* 313: *ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν Τοξοσύνῃ.* — *Cydon*, Cretae urbs; Cretes autem sagittandi arte excellebant. c. I 15, 17. *calami spicula Cnosii.* Verg. ecl. 10, 59: *torquere Cydonea cornu Spicula.* — *Ilios Vexata*] «Non semel urbs aliqua aeque magna et opulenta ac Troia excisa est, neque tamen poeta ullus eius interitum narravit.» Alii referunt ad Troiam prius ab Hercule expugnatam; minus recte, ut videtur. (De forma v. ad c. I 10, 14.) — *Idomeneus*] Cretensium dux. Il. *Γ* 230: *Ἰδομενεὺς δ' ἑτέρωθεν ἐνὶ Κρήτεσσι θεὸς ὣς Ἕστηκε.* — *Sthenelus*] Capanei et Euadnes f., Diomedis auriga.

21—24. *Dicenda*] c. IV 4, 68: *Proelia coniugibus loquenda. Pugnavit* autem *proelia,* pro eo, quod tralaticium est, «pugnavit pugnas.» Verba neutra admittunt accusativos non solum suae originis, sed etiam cognatae significationis. Sic c. III 19, 4: *pugnata - bella.* —

Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes inlacrimabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Paullum sepultae distat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,

29. *sepultae distat inertiâ* malebat Bentl. — 31. *silebo* AOBSd Leidensis, Reginensis aliique ex Bentl. cod., rec. Bentley, Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Kiessling; *sileri* RTbcγφψ aliique Parisini, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis; edit. ante Bentl. volgo, O. Keller ed. 1. 2. 3.

ferox Hector] Hectoris imagines vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXXVIII seqq. — *Deiphobus*] Helenae post Paridis interitum coniunx, unus post Hectorem Troianorum fortissimus. Il. *N* 258: *Δηϊφόβοιο - ὑπερηνορέοντος*, optimo sensu. Quint. Smyrn. XI 340: *Δηΐφοβός τε μενεπτόλεμος κρατερός τε Πολίτης.* — *Coniugibus*] Il. *Ω* 730. de Hectore: *(πόλιν) Ῥύσκευ, ἔχες δ' ἀλόχους κεδνὰς καὶ νήπια τέκνα.* — Magna cum vi extremo versu v. *primus* repetit, quod v. 17 initio sententiae posuerat.

26—28. *inlacrimabiles*] *ἄκλαυστοι*, *indefleti*. Ovid. Met. VII 611. c. II 14, 6. Audacius c. II 14, 6 Plutona dixit *inlacrimabilem:* quam audaciam h. l. quasi refutari volt. — *Urgentur*] «obruuntur, premuntur»; ut saepe de spissis tenebris et de morte. c. I 24, 5: *Ergo Quintilium perpetuus sopor Urget.* Pind. Nem. 9, 6: *Ἔστι δέ τις λόγος ἀνθρώπων, τετελεσμένον ἐσλὸν Μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι· θεσπεσία δ' ἐπέων καύχαις ἀοιδὰ πρόσφορος.* Tac. Agr. 46: *multos veterum velut inglorios et ignobiles oblivio obruet.* — *sacro*] Sacros vocat poetas, quatenus sunt in Apollinis, Mercurii, Bacchi tutela, interpretes deorum, Musarum sacerdotes. (c. III 1, 3.) Lucan. IX 978: *O sacer et magnus vatum labor! omnia fato Eripis et populis donas mortalibus aevum.* Praeterea conferre iuvabit perquam similem locum Theocriti in *Χάρισι* 16, 48 sq.

29 – 34. *Paullum* cet.] «Virtus incognita ac silentio transmissa parum differt ab inertia (merito) latente.» Melius quam ceteri Scholiastae Commentator Franequeranus exposuit locum nequaquam difficilem, quamquam etiam coniecturis vexatum: «Nihil interest», inquit, «inter celatam virtutem et inertiam; nam virtus carens litterarum monumentis procedente tempore perdit famam et similis fit ignaviae, de qua nemo loquitur.» Pind. Nem. 7, 12: *αἱ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ Σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι.* Silius III 145: *Quantum etenim distant a*

Totve tuos patiar labores
Inpune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens et secundis
Temporibus dubiisque rectus,

Vindex avarae fraudis et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae,
Consulque non unius anni,
Sed quotiens bonus atque fidus

33. Deficit Cod. Turic. inde ab hoc versu usque ad Carm. 11, 12. Vv. 38—40. 42. 43—45. in B desunt.

morte silentia vitae? — *inertiae*] dativus, ut sat. I 4, 48: *Differt sermoni* (comoedia). Conf. ad c. II 2, 18. Bentl. volebat: *Virtus inertia* poetarum *celata paullum distat* virtuti *sepultae.* — *silebo*] Alii *sileri* ex accomodatione ad v. *patiar.* — «Non concedam, ut malevolorum livor et oblivione obscuret et *carpat*, obtrectando extenuet, praeclara tua facta.»

35. 36. *Rerumque prudens*] «rerum civilium bellicarumque peritus.» — *dubiis*] saepe idem fere ac «rebus adversis.» Tac. Ann. I 64: Caecina *secundarum ambiguarumque rerum sciens eoque interritus.* Referri hoc sane potest ad cladem, quam Lollius in Germania passus erat. — *Rectus* opponitur ei, qui ad omnem casum flectitur atque deprimitur. Est igitur: «firmus, constans sibique semper aequalis.»

37. 38. *Vindex*] «qui vel iudex vel provinciae praeses severe punit fraudes et avaritiam, ipse quoque a rapinis abhorrebit.» — *Ducentis ad se*] «cuius illecebris plerique ducuntur transversique aguntur, cum paucissimi iis resistant.»

39. *Consulque*] «Optimi quique scriptores non aliter interdum de animo quam de persona quapiam loquuntur.» BENTL. Atque exempla larga manu ab eo collecta demonstrant Latinos dixisse: *Animus aestimator*, *carnifex*, *censor*, *contemptor*, *corruptor*, *dominus*, *liberator*, *proscriptor*, *rector*, *rex*, *speculator*, quibus adde ex Seneca Phoeniss. 45: *desertor anime;* ex Plinii Paneg. 55: *contemptor ambitionis et infinitae potestatis domitor ac frenator animus ipsa vetustate florescit;* ex Iuvenale 13, 195: *animus tortor.* Mitigatur autem durior haec metaphora *animus consul* vel eo, quod quattuor versiculi interponuntur, ita ut lector illius nominis prope oblitus facillime suppleat: «tu, Lolli, *consul* es et *iudex* et *victor* cet. Nam haec quoque vocc. pendent a v. *animus*, cui itidem *altus voltus* tribuitur. Similis est sententia c. III 2, 19: *Nec sumit aut ponit securis Arbitrio popularis aurae.* «Vero nomine consul, et perpetuus quidem, tu es, fungeris dignitate vere consulari, quotienscumque iudicem te praebes probum atque incorruptum.»

41. *Iudex*] h. l. proprie: «unus de iudicibus selectis» (Sat. I 4, 123.);

Iudex honestum praetulit utili,
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, per obstantis catervas
Explicuit sua victor arma.

Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter uti

Duramque callet pauperiem pati
Peiusque leto flagitium timet,

41. *utili* cod. plerique, *utili et* ex perpaucis Bentl. — 43. *Voltu, per* cod. et ed. paene omnes, *Voltu et per* cum paucis Bentl. (v. praef. ed. a. 1711 pg. XXIV.)

non vero: «qui honestum ac probabile fert iudicium de quolibet bono vel malo externo, de divitiis, de paupertate cet.» — *alto -- Voltu*] «non ad pecuniam oblatam deflexo, sed cuius liberrima indignatio aperte monstret te ex animi sententia sontium dona aspernari.» — Codices paene omnes praebent *ἀσύνδετα utili, Reiecit* pro *utili et Reiecit, Voltu, per,* pro *Voltu et per.* Non magis h. l. quam postea 10, 6 *te speculo* (alii *te in speculo*) credimus Horatium longarum vocalium elisionem admisisse. Vide supra pg. 497[b]; confer etiam c. III 18, 7. 24, 40. IV 8, 28; *quotiens* ad secundum tertiumque membrum repetendum est, ut *si* c. III 24, 40 seqq., *sic* c. IV 8, 31. Consulto duriore hoc modo auxit severitatem sententiae Stoicae.

43. 44. *catervas*] Eos, qui virtuti atque integritati iudicis donis insidiantur eiusque cupiditates excitare conantur, adeoque pravas cupiditates ipsas, nulla addita comparationis particula, confert cum hostium catervis, per quas destricto gladio aperienda sit via; sine imagine: «quotiens removet a se corruptores summa in eos austeritate usus fortiterque suas quoque domans cupiditates.» Virtutes autem victoriam de vitiis atque corruptione ferentes *armis* comparat. — *Explicuit*] in prosa or. «expedivit,» ut c. IV 4, 76.

46—50. *occupat*] «sibi vindicat.» — *deorum Muneribus*] «sorte divinitus data, etiam minus commoda.» Hom. Hymn. in Cer. 147: *Μαῖα, θεῶν μὲν δῶρα καὶ ἀχνύμενοί περ ἀνάγκῃ Τέτλαμεν ἄνθρωποι· δὴ γὰρ πολὺ φέρτεροί εἰσι.* — *Peiusque -- timet*] epist. I 17, 30: *Mileti textam cane peius et angui Vitabit chlamydem.* Est e consuetudine populari. Cic. ad Fam. VII 2: *oderam multo peius hunc quam illum.*

51. 52. «Stoicorum ille sapiens perfectus (cuius speciem inde a v. 34. Lollio exhibet) turpitudinem quidem timebit, nequaquam timebit mortem pro amicis et pro pa-

Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

52. *perire* plerique, in his Bland. antiquissimus; *peribit* AOB Leidensis, duo alii Blandinii.

tria oppetere.» Qui constructionem Graecam non satis perspiciebant, scripserunt *timidus peribit*, ut habent nonnulli codices boni.

EXCURSUS.

M. Lollius consul a. u. c. 733. Vellei. II 97: (a. u. c. 738.) *Accepta est in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidiore et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo.* Postea tamen moderator iuventae C. Caesari, Agrippae filio, Augusti nepoti ac filio adoptivo in Orientem misso a. u. c. 751. ab Augusto additus fidem datam cum minus praestitisset (Tacit. Ann. III 48.), *perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata Caesari fama volgavit; cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro*, ut ait Vellei. II 102. Plin. n. h. IX 117: *Lolliam Paullinam, quae fuit Gai principis matrona, ne serio quidem aut sollemni caerimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cena, vidi smaragdis margaritisque opertam, alterno texto fulgentibus toto capite, crinibus, spira, auribus, collo, monilibus digitisque, quae summa quadringentiens HS. colligebat, ipsa confestim parata mancupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed avitae opes, provinciarum scilicet spoliis partae. Hic est rapinarum exitus, hoc fuit, quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia a Gaio Caesare, Augusti filio, venenum biberet* (a. u. c. 753.), *ut neptis eius quadringentiens HS. operta spectaretur ad lucernas.* (De Lollia Paullina cf. Suet. Calig. 25. Tac. Ann. XII 1. 22. Dio LIX 12. LX 32). — Lollius hic ex iis est, quibus unum dumtaxat carmen inscripsit Horatius, sicut Agrippae, Asinio Pollioni, Crispo Sallustio, Iulio Antonio, Censorino, utpote principibus civitatis viris, qui ipsi quoque Augusto haud neglegendi erant, quibusque gratum acceptumque esse debebat, ubi *Romanae fidicen lyrae* honorificam eorum mentionem fecisset. Atque si, ut ait Velleius, summa arte ille vitia sua dissimulabat, eadem latuisse Horatium mirum non est. Quocirca hic quoque adulationis crimen a poeta longe remotum maneat necesse est: quam enim ob causam minus honestam

Lollium esset adulatus? — Incertum est M. Lollii cognomen; nam in Inscriptione (apud Sigon. et Pigh. ad a. 732.) vocatur simpliciter *M. Lollius M. F.* et Fasti Capitolini eius anni desunt. *Palikanum* nominat Torrentius sine certa auctoritate, sed eius aequalis *L. Lollii Palikani* exstant nummi; cfr. Eckhel D. N. V. pag. 235. Ryckius ad Tac. Ann. XII 1. et Obbarius ad epist. I 2 pag. 11. *Paullinum* vocant, quia neptis eius *Lollia Paullina* et *M. Lollius Paullinus* consul suffectus a. u. c. 846. fuit. Sed hoc quoque incertum, cum per duas tresve aetates tum cognomina permultum variare solerent. Piranesius in Fastis Capit. ad a. 732. eum appellat *M. Lollium Paedium Verum* ex Inscriptione Ursiniana apud Grut. 1031, 4. manifesto conficta ex Horat. epist. I 20, 28. et alio turpi errore *Q. Iunio Lepido* pro *Aemilio* inquinata. *Lollius*, ad quem est Epp. I 2., huius M. Lollii filius videtur fuisse. — «Poetarum Graecorum lyricorum (quibuscum fidenter ego, *Romanae fidicen lyrae*, me consocio) carmina, tametsi primas ultro deferimus Homero, tamen etiamnunc exstant ac summa cum admiratione ab omnibus leguntur; sic mea quoque aetatem durabunt. Sed permulti priscorum illorum heroum, qui antecesserunt Troiana tempora, a nullo poeta collaudati nunc misera oblivione premuntur; quae iniqua fortuna ne te quoque maneat, Lolli, hoc carmine eximias tuas virtutes praedicante satis, ut spero, cautum erit.» Scriptum videtur carmen post Lollii consulatum, fortasse post cladem, quam in Germania passus est, circa a. u. c. 738. vel 739. maxime propter v. 35: *secundis Temporibus dubiisque* cet. Quodsi post hanc compositum est, consolationis vice fungitur existimationemque Lollii illa imminutam, quatenus civilibus eius virtutibus extollendis fieri poterat, redintegrare studet.

CARMEN X.

O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens,
Insperata tuae cum veniet pluma superbiae,
Et, quae nunc umeris involitant, deciderint comae.
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae

X. Inscr. volg. *Ad Ligurinum*, et sic c. — *Ad Ligurinum puerum speciosum et arrogantem* BSb. — 2. *pluma* codices, *bruma* malebat Bentleius, *ruga* Markland, Peerlkamp, Mönch, *poena* Withof, Lehrs.

X. Idem argumentum ita tractavit Theognis v. 1299: *Ὦ παῖ, μέχρι τίνος με προφεύξεαι; ὥς σε διώκων Δίζημ᾽· ἀλλά τί μοι τέρμα γένοιτο κιχεῖν Σῆς ὀργῆς. Σὺ δὲ μάργον ἔχων καὶ ἀγήνορα θυμὸν Φεύγεις, ἰκτίνου σχέτλιον ἦθος ἔχων. Ἀλλ᾽ ἐπίμεινον, ἐμοὶ δὲ δίδου χάριν Οὐκέτι δηρὸν Ἕξεις Κυπρογενοῦς δῶρον ἰοστεφάνου.* Et v. 1327: *Ὦ παῖ, ἕως ἂν ἔχῃς λείαν γένυν, οὔποτε σαίνων Παύσομαι, οὐδ᾽ εἴ μοι μόρσιμόν ἐστι θανεῖν.* Cf. Automedon Anthol. Pal. II. p. 410. (Compositionis tempus incertum.)

1. *crudelis*] *Durum* eundem vocat c. IV 1, 40. — *Veneris muneribus*] Iam Hom. Iliad. *Γ* 54: *τά τε δῶρ᾽ Ἀφροδίτης Ἥ τε κόμη τό τε εἶδος.* — *potens*] «forma, venustate, lepore praevalens.» Propert. III 20, 7: *Est tibi forma potens, sunt castae Palladis artes.*

2. *Insperata*] «Cum necopinato tibi supervenerit adultior aetas, a qua nunc quantum potes refugis.» Ceterum nemo cum Monichio construet: *Insperata tuae superbiae*, sed: *veniet* iamiam *tuae superbiae*. *Insperata* autem est pro antiquo adverbio *insperato*, «antequam exspectes»; *veniet* pro: «superveniet.» — *pluma*] «lanugo, quae tibi cum genas vestierit, ex ephebis excedes.» Philostrat. Ep. 14. *Μειρακίῳ. Ταχέως σε θεασαίμην γενειῶντα κτλ.* Nec vero cum aliis explices: «cum formae, qua nunc superbis, pulchritudo pennas, quibus avolet, sibi sumet.» Videlicet confuderunt *pennas* et *plumam;* cuius metaphorae tametsi vix aliud exstat exemplum, cum frequentior sit *flos genae*, non tamen propterea alius *bruma*, alius *poena, ruga* alius denique proponere debebant. Graeci dicunt *πτερὸν* pro *τριχί*. Aeschyl. Choeph. 174. et Eurip. El. 530: *βοστρύχους ὁμοπτέρους.* Sic *πτίλον* et plumam et lanuginem significat, *πτίλον κύκνειον.* apud Clem. Alex. pg. 716 in fragm. Sophocli supposito. Ad rem cfr. Asclepiadem in Anth. Pal. II. pag. 460: *Νῦν αἰτεῖς, ὅτε λεπτὸς ὑπὸ κροτάφοισιν ἴουλος Ἕρπει, καὶ μηροῖς ὀξὺς ἔπεστι χνόος κτλ.* Ibid. in *Ἀδήλῳ: ἀλλὰ φρονεῖτε Μηδὲν ὑπὲρ θνητούς, ὦ νέοι· εἰσὶ τρίχες.*

3. 4. *umeris involitant*] Eiusmodi enim pueri puellarem in morem comam alebant. c. II 5, 21 sqq. III 20, 14. epod. 11, 28. Martial. I 31, 6: *Dumque decent fusae lactea colla iubae*, item de puero delicato. De femina Anth. Pal. I. p. 92: *τὰς τρίχας - - Τὰς ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς αὐχέσι πλαζομένας.* — *deciderint*] Adulta autem aetate tondebantur, et, qui servilis condicionis erant,

Mutatus, Ligurine, in faciem verterit hispidam,
Dices 'heu' quotiens te speculo videris alterum,
'Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit,
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?'

5. *Ligurine* d, duo Torrentii, prob. Bentley, Haupt, Vahlen, Kiessling, L. Müller, O. Keller ed. 1. 2. 3., Lehrs aliique; *Ligurinum* codices paene omnes, editiones ante Bentl. volgo, Orelli, Munro. — 6. *te speculo* cod. plerique, *te in speculo* AOB Leid., duo Bland.

in ceterorum conservorum gregem iamiam transibant; libertini alium quaesticulum circumspiciebant. Martial. XI 78: *Tondebit pueros iam nova nupta tuos.* Sic Smerdiae Polycrates propter *ζηλοτυπίαν* adversus Anacreontem crines detonderi iussit. Vide frg. 48 Bgk.: *Ἀπέκειρας δ' ἁπαλῆς κόμης ἄμωμον ἄνθος.* Pseudolucian. Amor. 10: *ὁ μὲν Ἀθηναῖος εὐμόρφοις παισὶν ἐξήσκητο, καὶ πᾶς οἰκέτης αὐτῷ σχεδὸν ἀγένειος ἦν, μέχρι τοῦ πρῶτον ὑπογραφέντος αὐτοῖς χνοῦ παραμένοντες, ἐπειδὰν δὲ ἰούλοις αἱ παρειαὶ πυκασθῶσιν, οἰκονόμοι καὶ τῶν Ἀθήνησι χωρίων κηδεμόνες ἀπεστέλλοντο.* — *puniceae*] purpureae. Idem rotarum Aurorae *ἐπίθετον* est apud Verg. Aen. XII 77. Usurpatur de vivido colore rubro, unde Gellius N. A. III 9, 8 dicere ausus est: equum, *colore exuberantissimo, quem-nos-puniceum dicimus.*

5. *Ligurine*] Sic legendum est, etsi codices paene omnes accusativum praebent; postulatur enim appellatio quaedam; et interpretandum: *cum color rosae mutatus verterit* (se) *in faciem hispidam.* Minus recte Orelli: *cum color mutatus* atque evanidus *Ligurinum verterit in faciem hispidam.* — *hispidam*] «hirsutam atque asperam»; non cum aliis: «rugis contractam et horridam.» Non enim senem fingit sibi Horatius Ligurinum pristinae superbiae poenitentem (quae quidem ingratissima fuisset imago), sed iuvenem puerilibus hisce amoribus non iam aptum; quocirca nec v. *deciderint* «propter vetulam aetatem defluxerint» explicandum est, sed: «cultro resectae fuerint.» (Opponitur *puer adhuc lubrico genarum splendore conspicuus* Apul. Met. IX 22. Stat. Flaccus Anth. Pal. II. p. 457. invehitur in adulescentem iamiam *φρίσσοντα γενείοις*, et Strabo pag. 455. adulescentium *τρίχας* absolute *τὰς φθονερὰς* vocat.)

6. *heu*] Pueri est exclamatio, non poetae, ut alii voluerunt distinctione mutata. — *te speculo*] Antiquissimum gloss. *te in speculo* comparet iam in cod. B. Sed praestat, ne elidatur *te,* ablativus instrumenti. Nemes. ecl. 2, 74: *Quin etiam fontis speculo me mane notavi; - - Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas: Pascimus et crinem.* — *alterum*] «alium factum, prorsus diversum ab hoc, qui nunc es.»

7. 8. *mens*] «iam ad amorem prompta et facilis, sed frustra, quia omnes nunc me aspernantur.» — *incolumes*] «barba non deformatae, leves ac nitidae.» Terent. Hecyr. 74: *Eheu me miseram, cur non aut istaec mihi Aetas et formast, aut tibi haec sententia?*

CARMEN XI.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederae vis

Multa, qua crinis religata fulges;
Ridet argento domus; ara castis

XI. Inscr. volg. *Ad Phyllidem*, et sic codices; S addit *amicam suam*.

XI. Ad Maecenatis diem natalem id. April. secum celebrandum invitat Phyllida, amabilem psaltriam, cui consilium dat, ut nimis dispari Telephi amori tandem renuntiet, atque perpetuum, qui priorum iam finis sit, amorem pollicetur. Similis argumenti sunt Neptunalia cum Lyde celebrata c. III 28.

2—4. *Albani*] Vinum Albanum soli Falerno cedens, Dionys. Halic. I 12.; tertia saltem palma inter Italica dignum, auctore Plinio n. h. XIV 25. Cfr. Sat. II 8, 16. — *apium*] Frequens eius usus in corollis convivalibus. Cf. c. I 36, 16. II 7, 24. «Alcaeus frequenter se dicit apio coronari.» Acron. — *hederae vis*] «copia.» Atque in omnibus his imaginibus beatam quandam copiam ac munditiem, dignam illam festo hoc die, sibi praesto esse demonstrat.

5. 6. *qua crinis religata*] Optima videtur interpretatio huius *βραχυλογίας*, ut significet: «comâ in nodum religatâ (ut c. I 5, 4: *cui flavam religas comam?*) coronâque hederaceâ capiti impositâ.» Alii volunt esse: «qua hedera pro taeniis vel philyris coma in nodum collecta fulges oculis totaque facie.» Sed hedera et apio coma *redimitur*, non *religatur*. — *fulges*] «in quo simplici ornatu fulgere soles.» «Non enim iam coronatam esse dicit, sed invitat eam, uti coronetur. Porphyr. — *Ridet*] Saepe ridendi verbum de eis dicitur, quae sensibus nostris blandiuntur: Hesiod. Theogon. 40: *γελᾷ δέ τε δώματα πατρὸς Ζηνός.* Lucret. III 22: *large diffuso lumine rident.* Catull. 64, 284: *quo permulsa domus iocundo risit odore.* Similiter Hor. *splendet* epist. I 5, 7. — *ara*] ex caespitibus in terrae solo exstructa. Schol. Ovid. Trist. V 5, 9: *Araque gramineo viridis de caespite fiat.* Iuven. 12, 1: *Natali, Corvine, die mihi dulcior haec lux, Qua festus promissa deis animalia caespes Exspectat.*

7. 8. *verbenis*] Plin. n. h. XXII 5: *Auctores imperii Romani conditoresque - quiddam (et ex surdis, hoc est, ignobilibus herbis) sumpsere, quoniam non aliunde* sagmina *in remediis publicis fuere et in sacris legationibusque* verbenae. *Certe utroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce*

Vincta verbenis avet inmolato
    Spargier agno;

Cuncta festinat manus, huc et illuc
Cursitant mixtae pueris puellae;
Sordidum flammae trepidant rotantes
    Vertice fumum.

Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis, idus tibi sunt agendae,
Qui dies mensem Veneris marinae
    Findit Aprilem,

cum sua terra evolsum. Donatus ad Ter. Andr. 4, 3, 11 (v. 726): Verbenae - - *redimicula sunt ararum.* Conf. ad c. I 19, 14. — *Spargier*] Hoc uno loco in lyricis utitur infinitivi forma antiquiore, quam in satiris ter (I 2, 35. 78. II 8, 67), bis in epistulis (II 1, 94. 2, 148) admisit. — Iam quod Varronis est apud Censorinum C. 2: *Id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent:* de Horatii ipsius die natali h. l. non agitur; nihil autem obstabat, quominus Maecenatis natali una pro amici salute et pro semet ipso rem divinam domi suae faceret. Confer etiam c. III 17, 15., ubi *Genius curatur porco bimenstri.*

9—12. *manus*] «familia mea tota diligenter ministrat convivium a me paratum.» Cfr. Iuven. 14, 59: *Hospite venturo cessabit nemo tuorum; Verre pavimentum, nitidas ostende columnas; Arida cum tota descendat aranea tela* cet. — *pueris puellae*] ministri et ancillae. V. *puellae* de ancillis rarissimum; cogita de vernulis. — *trepidant rotantes*] «fumum celerrime torquentes ac glomerantes, ita ut eius verticem efficiant.» Bentley malebat *crepitant.* Alii *verticem* ad aedes referunt, ut sit culmen aedium. Conf. Lucr. VI 202: *rotantque cavis flammam fornacibus intus.*

13 – 16. *quibus advoceris*] Eadem constructione Quintil. XI 1, 39: *causae, quibus advocamur.* — *marinae*] c. III 26, 5. *Ἀναδυομένης*, quae mense Aprili, ipsi sacro, e mari emersisse ferebatur. Cf. Varro L. L. VI 33. ed. Müll. Macrob. Sat. I 12: *Hanc Romuli fuisse asserunt rationem, ut primum quidem mensem a patre suo Marte, secundum ab Aeneae matre Venere* (quasi ab ἀφρῷ) *nominaret.* Varro l. l.: *magis puto dictum, quod ver omnia aperit, Aprilem.* Ceterum de Apellis Venere marina v. elegans Leonidae Tar. Epigr. Anth. Pal. II. p. 680. — *Findit*] «dividit»; ut ipsum v. *Idus* deducebant ab antiquo verbo *iduare*, id est, *dividere.* Macrob. Sat. I 15.

17—20. *sanctiorque*] Tibull. IV 5, 1: *Qui mihi te, Cerinthe, dies dedit, hic mihi sanctus Atque inter festos semper habendus erit.* — *Paene*] «Pro adulatione vitanda posuit.» Acron. *Ordinat*] «A primo die suo natali exorsus Maecenas annos suos *affluentes*, sensim sibi

Iure sollemnis mihi sanctiorque
Paene natali proprio, quod ex hac
Luce Maecenas meus adfluentis
Ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuae sortis iuvenem puella
Dives et lasciva tenetque grata
Compede vinctum.

Terret ambustus Phaethon avaras
Spes, et exemplum grave praebet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,

succedentes et quorum numero quam plurimi opto accedant, ordine numerat.»

21–24. *Telephum*] Idem nomen poeticae personae c. I 13. et III 19. Acerbioribus sententiolis pungere Phyllidem conatur, quo Telephi tandem oblitam ad se solum amandum inducat. — *occupavit*] «te praeveniens sibi conciliavit.« — *Non tuae sortis iuvenem*] «condicionis longe nobilioris, ac te ditiorem; cuius igitur amorem tibi polliceri numquam debebas.» Sic enim iungo, non cum Lambino: *non tuae sortis puella*, «tibi valde dissimilis loco, re, genere, quippe *dives*.»

25—27. *Terret*] «Atque copia adest exemplorum, quae graviter nos moneant, ut eatantummodo sectemur, quibus vires fortunaeque nostrae pares sint; veluti Phaethon ille, (*τυπεὶς πρὸς στέρνα κεραυνῷ Ἡμιδαὴς Φαέθων* Apoll. Rhod. IV 597.) qui *ambustus* incendio, quod per caelum excitavit, et Iovis fulmine ictus nos deterret, ne spes nimis *avaras*, id est, avidas atque immodicas rerum nobis negatarum concipiamus.» — Phaethontis exitium vide in Winckelmann *Mon. ined.* T. XLV. — *ales*] ut c. III 12, 4: *puer ales*; epod. 3, 14: *Serpente - - alite*. — *Pegasus*] divinae originis equus, ut qui a Neptuno et Medusa procreatus sit. — *gravatus*] «indignatus ferre *equitem* mortalem.» Fortasse memor fuit Pind. Isthm. 7, 44, Bgk.: *πτερόεις ἔρριψε Πάγασος Δεσπόταν ἐθέλοντ' ἐς οὐρανοῦ σταθμοὺς Ἐλθεῖν μεθ' ὁμάγυριν Βελλεροφόνταν Ζηνός· τὸ δὲ πὰρ δίκαν Γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά.* Cfr. Schol. ad Aristoph. Ran. 75: *ὁ Βελλεροφόντης διὰ τοῦ Πηγάσου τοῦ πτερωτοῦ ἐπεθύμει καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν*, eum sic allocutus apud Eurip. Belleroph. fr. 308: *Ἄγ' ὦ φίλον μοι Πηγάσου πτερόν.* — Bellerophontis Pegaso vecti et Chimaeram devincentis imaginem vide apud Millingen *Anc. Mon.* II. T. 4. — Ceterum grata et, ut ita dicam, comica inest hyperbole in exemplis hisce mythicis eiusmodi puellae, qualis Phyllis vel fuit vel fuisse fingitur, tam graviter propositis.

29—32. *ut te digna*] Pind. Pyth. 4, 90: *Καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν, - - Ὄφρα τις τὰν ἐν δυνατῷ φιλοτάτων ἐπι-*

Semper ut te digna sequare et ultra
Quam licet sperare nefas putando
Disparem vites. Age iam, meorum
    Finis amorum —

Non enim posthac alia calebo
Femina — condisce modos, amanda
Voce quos reddas; minuentur atrae
    Carmine curae.

Post. v. 32. usque ad c. 13, 15 excisa sunt pauca folia e cod. c — 35. *minuentur* cod. paene omnes, *minuuntur* unus Bersmanni, ex Parisinis u corr.

ψαύειν ἔραται. — *Disparem vites*] «ideoque semper amicum condicione tibi parem deligas.» — *Finis*] Propert. I 12, 20: *Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.*

33—36. *calebo*] Cf. c. I 4, 19. — *amanda*] in prosa or. «amabili, grata.» — *condisce*] «accurate ac diligenter disce domi tuae.» Supplent nonnulli: «a me.» Vix recte; nam cantum docere erat musicorum, ut Tigellii, *discipularum inter cathedras.* (Sat. I 10, 91.) — *reddas*] «mihi». Cantu quasi redduntur numeri (ῥυθμοί) et modi (μέλη), quos quis a modulatore didicit. Sic c. IV 6, 43: *Reddidi carmen*, «cantavi.» — *minuentur*] «Statim ubi tu cantu me delectabis, tristes curae mitigabuntur.» Consulto futurum posuit; nam praesens *minuuntur*, quod nonnullis placuit, locum communem eumque admodum tenuem praebuisset. — *atrae*] Vid. ad c. III 1, 40. — *Curas* Bentleius putat esse solius Phyllidis, utpote quae adverso Telephi amore contristetur. Quidni: «omnia, quae nos ambos angunt:»?

CARMEN XII.

Iam veris comites, quae mare temperant,

XII. Inscr. volg. *Ad Virgilium.* — *Veris descriptio ad Virgilium* BS. — *Ad Virgilium loquitur quendam unguentarium* b. — *Ad Virgilium negotiatorem* Oberlini B. — Om. T.

XII. Ad se Vergilium iocose invitat ea condicione, ut unguenti onychem quasi cadi mercedem afferat; quae condicio si placeat, statim missis omnibus, quae convivium moratura sint, advolet, adiectis, quae ad hoc impellant, argumentis, a sicciore anni tempestate vitaeque brevitate desumptis. Iam cum probabilis sit eorum opinio, qui omnia huius libri carmina inde ab a. u. c. 737. composita esse censent, hoc vel propterea non ad Vergilium Maronem poetam scriptum esse potest, quippe qui mortem obierit a. u. c. 735. Praeterea poeta quomodo sub vitae finem dici potuerit *iuvenum nobilium cliens* difficile est profecto intellectu, cum Augusti ipsius et Liviae amicitia uteretur, non Augusti privignorum vel nepotum nescio cui tutelae sese applicasset. Deinde quomodo vel ludibundus *studium lucri* poetae tribuere poterat? qui quidem iocus, ut iocum esse largiamur, in talem virum iactus sensu prorsus caruisset neque cuiquam risum movisset. «Nihil denique hic est» (recte inquit Gesnerus), «quod talem spiret amicitiam, quali coniunctus cum Marone Flaccus fuit, quodve magis ad poetam quam ad quemvis alium Horatii sodalem pertineat.» — Cod. et schol. (excepto Porphyrione) habent inscriptiones: *ad Virgilium unguentarium* vel *mercatorem* vel *negotiatorem*, petitas partim ex *nardi* illo *onyche*, partim ex *studio lucri*. Speciosior alia et fortasse ex antiquis interpretibus desumpta: *ad Virgilium medicum Neronum.* Poterat autem esse Vergilii Maronis cognatus aliquis vel cliens, poterat esse nepos fortasse C. Vergilii praetoris, Ciceronis amici. Quod quidem nos latet; hoc unum certum est, poetam sic ad compotationem invitari numquam potuisse ab Horatio suo. (Multi etiam nunc de Vergilio poeta exponunt; illis carmen hoc iam a. 714. vel 715. compositum nescio quo aut consilio aut casu demum post a. 736. videtur editum esse.)

1—4. *veris comites*] Non zephyri, ut quidam voluerunt, sed aquilones. Pseudaristot. de Mundo 4: *οἱ δὲ Ὀρνιθίαι καλούμενοι ἐαρινοί τινες ὄντες ἄνεμοι βορέαι εἰσὶ τῷ γένει.* Colum. XI 2, 21: *venti septentrionales, - - Ornithiae per dies XXX. esse solent; tum et hirundo advenit.* — *temperant*] «tranquillant.» Acron; «faciunt, ut placidius sit mare quam per tempus hibernum;» quae interpretatio aptior est, propterea quod hi venti navigantibus secundi sunt, ut patet ex seq. vers., quam altera: «modo excitant, modo, cum cessant, placatum sinunt.» — *Inpellunt*] «dum vela intendunt, eo propellunt naves.» — *animae Thraciae*] Graeciae ab Aquilone, qui venti ver antecedunt. Soph. Antig. 586: *ὥστε ποντίαις Οἶδμα δυσπνόοις ὅταν*

Inpellunt animae lintea Thraciae;
Iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi.

Nidum ponit Ityn flebiliter gemens
Infelix avis et Cecropiae domus
Aeternum opprobium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.

Θρῄσσαισιν ἔρεβος ὕφαλον ἐπιδράμῃ πνοαῖς. (*Animae*, omnis aer motus, ut Verg. Aen. VIII 403: *ignes animaeque.*)

5—8. *Nidum ponit*] «Hirundo, veris nuntia, iam nidificat.» Pandionis filia Procne, Philomelae soror, Tereo marito, Thraciae rege, gladio eam persequente, in hirundinem est mutata, postquam sororem, cui ille vim intulerat linguamque exsecuerat, ultura Ityn filium ei epulandum apposuerat. Ovid. Met. VI 412 sq. cum adnot. M. Hauptii; Pausan. I 5, 4. Contra Apollonius Rhodius in *Καύνου κτίσει* apud Parthen. 11: *Κλαῖεν ἀηδονίδων θαμινώτερον, αἵτ' ἐνὶ βήσσῃς Σιθονίῳ κούρῳ πέρι μυρίον αἰάζουσιν.* Item Achilles Tatius V 5. p. 106. Iacobs: *Ἔποψ ὁ ἀνήρ, αἱ δύο γυναῖκες, Φιλομήλα χελιδών, καὶ Πρόκνη ἀηδών.* Schol. Vatic. ad Rhesum 547: *Λέγεται ἡ Πρόκνη μετὰ τὸ κρεανομηθῆναι Ἴτυν τὸν υἱὸν διὰ τὴν λύπην μεταβληθῆναι εἰς ὄρνιν· καὶ ἡ μὲν Πρόκνη εἰς ἀηδόνα μετεβλήθη, ὡς καὶ ἡ Φιλομήλα εἰς χελιδόνα.* Iam quia alii Procnen in lusciniam, Philomelam in hirundinem mutatam narrant, fuerunt, qui h. l. de luscinia interpretarentur cum Sappho fr. 39 Bgk.: *Ἦρος ἄγγελος, ἱμερόφωνος ἀήδων.* Simon. fr. 73: *Εὖτ' ἀηδόνες πολυκώτιλοι, χλωραύχενες, εἰαριναί;* Ibyc. fr. 7: *Τᾶμος ἄυπνος κλυτὸς ὄρθρος ἐγείρησιν ἀηδόνας.* Rectius fort., etsi contra popularem opinionem, quae inde ab *Εἰρεσιώνῃ* Homerica longe saepius hirundinem habet pro veris nuntia: Hesiod. *Ἔ. καὶ Ἡ.* 568: *Τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν Ἐς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.* Simonidis fr. 74: *Ἄγγελε κλυτὰ ἔαρος ἁδυόδμου Κυανέα χελιδοῖ.* — Nativae simplicitatis antiquum est monumentum Volcense *Ann. Instit. arch.* Vol. II. T. 24. (Text. Vol. VII. p. 240.): *Ἔφηβος. ΙΔΟ ΧΕΛΙΔΟΝ. Ἀνήρ. ΝΕ ΤΟΝ ΗΕΡΑΚΛΕΑ. Παῖς. ΗΑΥΤΕΙ. Ἀνήρ. ΕΑΡ ΕΔΕ.* Bis Cicero illam veris nuntiam *λαλαγεῦσαν* vocat ad Att. IX 18. et X 2. Horat. epist. I 7, 13: *Cum Zephyris - - et hirundine prima.* — Tertia denique est fabulae forma Od. τ 518: *Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη, χλωρηῒς Ἀηδών, Καλὸν ἀείδησιν, ἔαρος νέον ἱσταμένοιο, - - Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν, Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον.* Confer etiam Sophocl. Electr. 107. 148 ibique interpretes. — *Infelix*] Pamphilus in Anth. Pal. II. p. 22: *Τίπτε παναμέριος, Πανδιονὶ κάμμορε κούρα, Μυρομένα κελαδεῖς τραυλὰ διὰ στομάτων;* — *Cecropiae domus*] regum Atheniensium, quorum primus fuit Cecrops. Apollod. III 14, 1. — *quod*] «propterea, quod» cet. — *male*] «nimis atrociter.» Schol. — *Regum*] quales solent esse barbarorum regum libidines, tales fuerunt etiam Terei, quas ultae sunt Procne et Philomela.

9—12. *Dicunt*] «modulantur.»

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula
Delectantque deum, cui pecus et nigri
    Colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Vergili;
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
    Nardo vina mereberis.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis,

11. *Delectantque* AOBSbd Leidens.. Lipsiens., *Delectante* vel *Delectantem* ceteri. — *nigrae* ex var. lect. cod. Battel. Bentl. — 13. *Vergili* AB; v. ad c. I 3, 6.

Schol. c. III 4, 1: *dic age tibia.* Apul. Met. VI 24: *ut Satyrus et Paniscus ad fistulam dicerent.* Epp. I 19, 7: *ad arma dicenda*, id est, canenda, ut saepe, etiam apud Graecos. Theocr. 20, 29: *Κῆν αὐλῷ λαλέω κῆν δώνακι.* — *fistulâ*] «quam Pan invenerat (Voss. ad Verg. ecl. 2, 32.), hunc deum delectant.» — *Delectantque*] Altera lectio *delectante deum* prosae orationis indolem refert. — *nigri Colles Arcadiae*] «piniferi, opaci.» Claudian. in Ruf. I 336: *caligantia nigris Ilicibus Pangaea.* Cfr. c. I 21, 7: *Nigris aut Erymanthi Silvis*, item de Arcadia. IV 4, 58: *Nigrae feraci frondis in Algido.* Pind. Ol. 6, 40: *λόχμας ὑπὸ κυανέας.* Pyth. 1, 28: *Αἴτνας ἐν μελαμφύλλοις κορυφαῖς.* *Colles* autem Maenalus, Lycaeus, Cyllene. — Simon. fr. 133 Bgk.: *Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρκάδα κτλ.* Ovid. Fast. II 271.

13—16. *Adduxere sitim*] Cogita de veris Italici calore. — *pressum Calibus*] Calenum vinum e Campania; c. I 20, 9. — *iuvenum*] Utrum haec ad Tiberium et Drusum, Augusti privignos, an, ut mavolt Bentleius, ad quoscumque tandem nobiles iuvenes pertineant, nos ignoramus. — *mereberis*] «redimes;» hoc utique iocose. Cfr. Catull. 13., ubi Fabullo, cenam ad ipsum si attulerit, unguentum se daturum pollicetur. Ex maiore cod. parte Orelli, Keller, Kiessling scribunt *merebere;* sed libentius, ut ait Bentleius, hunc versum pede cretico, quam dactylico claudere solet Hor., et sane dulcius aurem ferit. Ceterum utramque formam in — *ris* et in — *re* haud raro Hor. adhibuit, de qua re vide Neue, Formenl. II² 396.

17—20. *Nardi*] Cuius pretium aequasse fere videtur cadi illius pretium, unde augetur loci festivitas. Vide Marquardt, de rebus privatis Rom. pg. 761 sq. ed. 2. Ioannis ev. 12, 3: *Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν* (uncias XII.) *μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου - - τριακοσίων δηναρίων-ἤλειφε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ.* Marci ev. 14, 3. — *onyx*] Non de huiusce nominis gemma (Plin. n. h. XXXVII 90)

Spes donare novas largus amaraque
Curarum eluere efficax.

Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Inmunem meditor tinguere poculis,
Plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri,

loquitur, sed de concha ex alabastrite, de quo Plin. n. h. XXXVI 59: *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.* Poetae enim v. *onyx* pro quolibet vase unguentario usurparunt, materiam non respicientes, unde Propertius IV 9, 22. dicere potuit: *Et crocino nares murreus unguat onyx*, similiter ac Theocr. 15, 114: *Συρίω δὲ μύρω χρύσει᾽ ἀλάβαστρα.* — *eliciet*] «efficiet, ut ex horreis Sulpiciis (ubi vina generosiora venibant) cadum emam tibique opponam.» Etenim domi c. I 20, 1. *vile* dumtaxat *Sabinum* se habere dicit. — «Sulpicii Galbae horrea dicit; hodieque Galbae horrea vino et oleo similibusque aliis referta sunt.» PORPHYR. *Sulpicia* autem *horrea* (non *Sulpiciana*) ex consuetudine Latina, ut *atria Licinia* (auctionaria) apud Cic. pro Quinctio 12. atque in legum indicibus *leges Corneliae*, *Iuliae*. De cellis vel horreis vinariis vide Marquardt l. l. pg. 451. — *accubat*] «acclinatus, repositus est»; ex usu enim iam Homerico (Od. *β* 342: *πίθοι - - Ἑξείης ποτὶ τοῖχον ἀρηρότες.*) apothecarum parietibus acclinabant cados. Hinc c. III 28, 7: *deripere horreo - - amphoram.* — *amara Curarum*] *τὰ πικρὰ τῶν μεριμνῶν.* Sic Sophocl. Antig. 1265: *ἄνολβα βουλευμάτων.* Eur. Phoen. 1485: *βοτρυώδεος Ἁβρὰ παρηίδος.* Sat. II 2, 25: *vanis rerum.* A. P. 49: *abdita rerum.* — *eluere*] c. III 12, 2: *Mala vino lavere.* Iam in Cypricis Fragm. 8. Muell. Nestor ad Menelaum: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.* Conf. c. III 21, 13 sqq.

22—24. *merce*] «unguento illo nardino. — *Inmunem*] «*ἀσύμβολον*, nihil afferentem.» Terent. Phorm. 339: *Ten asymbolum venire!* cet. — *non ego - - meditor*] «probe scito non hunc mihi animum esse.» — *tinguere*] ut *τέγγειν*, *βρέχειν*, madefacere, irrigare. — *Plena - - domo*] locuplete, ut c. II 12, 24: *Plenas Arabum domos.*

25—28. *Verum*] «Sed quidquid te nunc occupat, venies; ego enim te pro certo exspecto.» — *pone moras*] c. III 29, 5: *eripe te morae.* — *et studium lucri*] Hoc quoque, ut facile est intellectu, per iocum dicit pro: «negotiis omissis per horas aliquot subsecivas genio indulge.» *Mitte levis spes et certamina divitiarum* item scripsit Torquato epist. I 5, 8. — Qui ad Maronem hoc carmen referunt, caute et callide interpretantur de prudenti atque honesta parsimonia sive *οἰκονομίᾳ*. Prorsus autem antiquorum moribus ac sensui repugnant aliae explicationes: «ne detinearis lucri in emenda nardo faciendi studio, ut lucreris aliquantulum, salubri eam parans pretio»; vel: «ne diu expendas,

Nigrorumque memor, dum licet, ignium
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

uter nostrum in hac collatione aliquid lucelli faciat.» — *Nigrorum -- ignium*] »lugubris rogi»; ut omnia, quae ad mortem pertinent, nigra, atra. Sic Verg. Aen. XI 186. et Ovid. Fast. II 559. busti *ignes atros* dixerunt. — *dum licet*] Quod ad sententiam attinet, referendum ad v. *misce,* non ad v. *memor.* — *consiliis*] «severiori sapientiae.» — *desipere*] «effusa cum laetitia genio indulgere.» — *in loco*] «suo loco, opportuno tempore, *ἐν καιρῷ.*» Terent. Adelph. 216: *pecuniam in loco* neglegere; epist. I 7, 57: *properare loco et cessare.* Seneca de Tranq. an. 15: *Sive Graeco poetae credimus, aliquando et insanire iucundum est.* Theognis 313: *Ἐν μὲν μαινομένοις μάλα μαίνομαι.* Menander (IV 196 M.): *Οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρόν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ.*

CARMEN XIII.

Audivere, Lyce, di mea vota, di
Audivere, Lyce: fis anus; et tamen
  Vis formosa videri
    Ludisque et bibis inpudens,
Et cantu tremulo pota Cupidinem

XIII. Inscr. volg. *Ad Lycen.* — *Compotem se voti sui factum esse dicit quod Lyce anus facta sit* BS. — *Ad Lycen vetulam meretricem* b. — Om. T.

XIII. Referri videtur ad c. III 10., ubi de Lyces ferocia ac superbia conqueritur, sive fictus est is amor seu verus. Hic vetulae interea factae et tamen lascive iuveniles amores captanti magno cum contemptu insultat, grato simul animo *bonae* Cinarae, nimis mature exstinctae, memor. Similis plane argumenti sunt c. I 25. III 15. item Meleager Anth. Pal. I. p. 142: *Οὐκέτι Τιμάριον, τὸ πρὶν γλαφυροῖο κέλητος Πῆγμα, φέρει πλωτὸν Κύπριδος εἰρεσίην κτλ.*

1—4. *mea vota*] «ut puniretur aliquando fastus tuus importunus.» — *Ludisque*] «ut adulescentula ludos iocosque amatorios temptas in comissationibus.»

5—8. *tremulo*] ut solet esse anus bene potae. Sic de vetula amica Agathias Anth. Pal. I. pag. 168: *Χείλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέῳ.* Verg. Aen. VII 395. de Bacchis furentibus: *Ast aliae tremulis ululatibus aethera complent.* Differt prorsus Persii illud 1, 21: *tremulo scalpuntur ubi intima versu.* — *Lentum*] «tranquillum, non commotum ac propterea tuas preces non exaudientem, *ἀδιάφορον*.» Ovid. Her. 1, 1: *Hanc tua Penelope lento tibi mittit, Ulixe.* Amor. III 6, 60: *Qui tenero lacrimas lentus in ore videt.* — *sollicitas*] «canticis amatoriis iuvenes pellicere frustra conaris.» — *virentis - - Chiae*] «in genis Chiae aetate florentis et psallendi peritae vigil cubat, cum in te sopitus sit, nullamque tu iam excites cupiditatem te fruendi.» — *Chia* autem nomen libertinarum in inscript. non rarum, ut *Lesbia, Delia.* — *psallere*] proprie digito, non plectro, chordam impellere, ut Herod. I 155. *κιθαρίζειν τε καὶ ψάλλειν;* sed apud Latinos hoc discrimen non semper servatur. — *in genis*] Athen. XIII pag. 564. et 604: *Φρύνιχος - ἐπὶ τοῦ Τρωίλου ἔφη Λάμπειν ἐπὶ πορφυρέαις παρῇσι φῶς ἔρωτος.* Pind. Nem. 8, 1: *Ὥρα πότνια - - Ἅτε παρθενηΐοις παίδων τ᾽ ἐφίζοισα γλεφάροις.* Soph. Antig. 782: *Ἔρως, - - Ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς Νεάνιδος ἐννυχεύεις.*

9—12. *Inportunus*] «superbus et saevus», ut saepe apud Cic. de tyrannis atque hominibus iracundis et crudelibus. Pro Rab. perd. r. 5: *ex illa crudeli, importuna, non tribunicia actione, sed regia.* —

Lentum sollicitas. Ille virentis et
  Doctae psallere Chiae
    Pulchris excubat in genis.

Inportunus enim transvolat aridas
Quercus et refugit te, quia luridi
  Dentes te, quia rugae
    Turpant et capitis nives.

Nec Coae referunt iam tibi purpurae
Nec cari lapides tempora, quae semel

10. *Frondes* unus Torrentii ex c. I 25, 19. — 14. *cari* RSTbγφψ Bland. antiquissimus, Graev., Voss., Lipsiensis prob. Bentl., Haupt, Vahlen, L. Müller, O. Keller, Kiessling; *clari* AOBd Leidensis, rec. Orelli.

aridas Quercus] Sic Graeci homines senio confectos *γεράνδρυα* vocant. Item c. I 25, 19. Lydiam cum *aridis frondibus* comparat. Et Pers. 5, 59: *veteris ramalia fagi.* — *luridi*] «illuvie squalidi et crocei coloris.» — *capitis nives*] Antipater Thess. Anth. Pal. I. pag. 248. senem vocat *πολιῷ γήραϊ νιφόμενον.* Quintil. VIII 6, 17: *sunt et durae, id est, a longinqua similitudine ductae translationes, ut* capitis nives.

13—16. *Coae-purpurae*] sericae ex subtili bombycino filo contextae in Coo insula, in quam bombyces ex Oriente apportabantur, ac paene pellucidae, quibus tunc huius generis libertinae utebantur. Sat. I 2, 101: *Cois tibi paene videre est Ut nudam.* Tibull. II 3, 56: *Illa* (Nemesis) *gerat vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.* II 4, 29: *et Coa puellis Vestis et e rubro lucida concha mari.* (Hom. Hymn. in Apoll. Del. 42: *Κόως τε, πόλις Μερόπων ἀνθρώπων.* Meleager in Anth. Pal. II. 466: *Ὀλβίστη Μερόπων ἱερὰ πόλις.*) — *cari lapides*] i. e. pretiosi, ut Ovid. A. A. III 129: *caris aures onerate lapillis.* Alii cod. praebent *clari* i. e. uniones splendentes, ut Catull. 69, 3. Tibull. I 8, 39. Cic. Acc. in Verr. IV 27: *pocula gemmis distincta clarissimis.* Lucian. Dial. mer. 6, 1. *ψήφους τινὰς πυραυγεῖς.* — «Frustra iam», inquit, «te ornas Cois vestibus atque unionibus, quo iunior videaris. Neque enim propositum tuum attingis, cum *dies*, id est, tempus fugax condiderit semel (*καθάπαξ*, ut c. I 24, 16. III 29, 48) et incluserit, id est consignarit, in fastis, qui omnibus nimis noti sunt, annos tuos: siquidem omnes, quorum hoc scire interest, probe norunt, quibus consulibus nata sis quotque annos numeres.» *Condita* autem iungo cum v. *tempora,* non cum v. *dies*, quod suum habet *ἐπίθετον volucris* nec duo recipit, cum v. *tempora* ex aliorum opinione tali careat. Noli cogitare cum nonnullis vel de simplicibus kalendariis vel de actis diurnis, sed de Fastis consularibus. — Minus recte autem quidam nuper *notos fastos* coufudit cum *memoribus fastis* c. III 17, 4. et IV 14, 4.

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.

Quo fugit venus, heu, quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius,
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi,

Felix post Cinaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cinarae breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem

17—20. *venus*] «pristina tua venustas et gratia.» — *decens*] Male olim cum v. *color* coniungebant. Quintil. I 10, 26: *Corporis decens et aptus motus, qui dicitur εὐρυθμία, est necessarius.* — *illius, illius*] Ex sermone poetico quasi confunduntur *illius Lyces* et *illius faciei.* — *surpuerat*] surripuerat, ut sat. II 3, 283: *surpite*, Lucret. II 314: *surpere*, ex usu sermonis quotidiani: «quae optimam mei partem furtim mihi ademerat.»

21—24. *Felix post Cinaram*] »Felix, maxime propter laudes sinceras, quas post Cinaram (c. IV 1, 3 sq.) vita defunctam tibi impertiebam, et propterea omnibus nota atque accepta.» Multi tria constituunt ἐπίθετα: *facies felix notaque post Cinaram et* (facies) *gratarum artium;* sed malo construere cum Bentleio: *et nota* quoque *gratarum artium facies*, ab omnibus celebrata, ut c. II 2, 6: *Notus in fratres animi paterni.* — *facies*] Donatus ad Terent. Eun. II 3, 5 (v. 296): *O faciem pulchram*] «faciem modo non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur.» — *artium Gratarum*] «Quae motu oculorum, superciliorum, cervicis placet.» Schol. codicis Blandin. apud P. Nannium Misc. 3, 17. Videtur tamen amplecti non solum εὐρυθμίαν corporis, verum etiam artem psallendi canendique. Cfr. v. 7. In his enim ultimis vv. amicae facies et tota persona, ut ita dicam, confunditur. — *Servatura-parem*] «donec effecta sit par.»

25—28. *temporibus*] «aetati» *cornicis vetulae.* Hic indignabundus plebeio vocabulo consulto usus est poeta, nobili c. III 17, 13: *Annosa cornix.* Hesiod. fragm. 222 Goettl.: *Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων.* Martial. X 67, 5: vetula *Iam cornicibus omnibus superstes.* — *iuvenes*] «qui te formosam numquam viderunt, nunc ita consumptam, aridam, exanguem vident, ut solet in cineres tandem dissolvi fax primum lucida.» Non est, cur ad «funeream facem» respici putemus. Tibull. I 6, 81: *Hanc animo gaudente vident iuvenumque catervae Commemorant merito tot mala ferre senem.* — *Dilapsam*] «*Cineres facis*, dum paullatim ea consumitur, dilabuntur disperguntuque.» Gesner. «Nonnulli h. l. minus recte defendunt alteram lectionem *delapsam.* Vid. Bentleium. *Labi, collabi* et *dilabi* in cineres de aliis rebus dicitur, faces tantum *dilabuntur.*

Cornicis vetulae temporibus Lycen,
Possent ut iuvenes visere fervidi
  Multo non sine risu
    Dilapsam in cineres facem.

28. *Dilapsam* Tφψ Bland. vetust. a Nannio coll. (cf. Miscell. 1548 pg. 86), Graevian. pr., Einsidlensis, Lipsiensis paucique alii; *Delapsam* AOBRSbd.

Ovid. Metam. II 628: *in cineres labi.* Valer. Max. V 3: *in cineres collabi passus non fuerat.* Lactant. II 4: *Tecta consumpta incendio dilabuntur in cineres.* Idem XIII 13: *viperam exustam in cineremque dilapsam.* Pro ,*in cineres* quidam codd. hic habent *in cinerem* et Burm. ad Anthol. T. I. p. 89. putat singularem esse magis poeticum. Equidem hic nihil poetici cerno, sive dicas *cinerem* sive *cineres*, nam utrumque Latinum est neque alterum utrum poetis proprium. Hic quidem sonus omnino postulat *cineres.* Quare et Bentleius servavit.» Hofman Peerlkamp. Ovid. Her. 1, 24: *Versa est in cineres - - Troia*, ibi pauci deteriores *cinerem.*

CARMEN XIV.

Quae cura patrum quaeve Quiritium
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum

XIV. Inscr. volg. *Ad Augustum.* — *Laudes Augusti* bSc. — Om. T. — 2. *tuas* om. T.

XIV. Cum huius libri carmine IV. Drusi res in Alpibus gestas praedicasset, similiter alterum Augusti privignum, Ti. Claudium Neronem, propter victorias de Raetis a. u. c. 739. partas extollit; ita tamen et in carminis exordio et sub exitum in Augusti laudibus immoratur, ut, nisi omnia nos fallunt, ab indole ac moribus Drusum magis quam Tiberium huiuscemodi praeconia mereri ipse sensisse videatur, ideoque bellica dumtaxat huius virtute celebrata libentius ad Augustum se converlat. Compositum est hoc carmen post quartum huius libri, i. e. a. 740.

1. *patrum-Quiritium*] i. e. senatus populique Romani. Nam *etsi potissima arbitrio principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant* (Tac. ann. I 15); vide etiam Mommseni ad Mon. Anc. Commentarium pg. 154².

2—6. *Plenis*] «quae tuis meritis prorsus respondeant.» Etenim construe: *plenis muneribus honorum*, non vero cum aliis: *muneribus plenis honorum*, honorificentissimis, ut alii voluerunt. Dio LIV 25 (a. u. c. 741.): *ἥ τε γὰρ βουλὴ ἠθροίσθη καὶ ἔδοξε σφίσιν ἄλλα τε καὶ βωμὸν ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐγούστου ἐπανόδου ποιήσασθαι, τοῖς δὲ ἱκετεύσασιν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ πωμηρίου ὄντα ἄδειαν εἶναι· οὐ μέντοι καὶ ἐδέξατο οὐδέτερον.* Sententia autem interrogationis haec est: «Nulla profecto cura senatus populique Romani iustos tibi honores conferre poterit.» — *Per titulos*] inscriptiones arcuum aliorumque monumentorum publicorum. De quibus Mommsen CIL vol. I pg. 281: 'Augustus *summorum virorum statuas* (v. ad c. IV 8, 14) *in foro suo e marmore collocavit additis gestis.* Sibi etsi locum non dedit ipse in hoc ordine, tamen ex senatus consulto in foro Augusto quadrigae ei positae sunt (v. Monum. Ancyr. 6, 27 cum Mommseni comment. ed. 2. pg. 154) cum inscripto patris patriae nomine eodem quo forum dicatum est anno ei delato (i. e. a. 752)'. Quadrigas illas cum corona civica et clupeo (v. Sueton. Tib. 26) iam a. 740 dicatas esse demonstrat Mommsen Mon. Anc. pg. 154; quibus sub quadrigis ad exemplum statuarum in porticibus collocatarum res ab Augusto in bello gestas inscriptas fuisse arguit Vellei locus, II 39: *divus Augustus praeter Hispanias aliasque gentis, quarum titulis forum eius praenitet, paene idem facta Aegypto stipendiaria quantum pater eius Galliis in aerarium contulit.* — *memoresque fastos*] «qui rerum gestarum memoriam continent et propagant;» ut est in Fastis Praenest. ad nonas Febr. (CIL I pg. 314): *CONCOR-*

Per titulos memoresque fastos
Aeternet, o qua sol habitabilis
Inlustrat oras, maxime principum?
Quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, inplacidum genus,

4. *fastos* Scd Lipsiensis, Graevianus, Leid. pr. paucique alii; longe maior pars cod. *fastus.* (Ultimus hic versus est in B.)

DIAE IN ARCE FERIAE EX S. C. QVOD EO DIE IMPERATOR CAESAR AUGUSTUS PONTIFEX MAXIMVS TRIB. POT. XXI. COS. XIII. A S. P. Q. ROMANO PATER PATRIAE APPELLATUS. Quod quamquam ad annum urbis 752 refertur, tamen senatus consulta ad eam rem pertinentia annis iam 739 vel 740 videntur facta esse; paullo rectius Mommsen (M. Anc. pg. 154) illum honorem principi non tam senatus decreto, quam universo populo rogante et acclamante delatum esse arbitratur. — *fastos* v. ad c. III 17, 4. Ibi ex optimis cod. scribendum videbatur *fastos*; h. l. cod. meliores habent *fastus*; inde Keller, qui supra codices secutus erat, h. l. *fastus* scripsit, Haupt, Vahlen alii utroque loco praeferunt *fastus;* nos, quod paullo ante, c. 13, 15 legitur *notis fastis*, utroque loco *fastos* scripsimus. — *in aevum - - Aeternet*] pro simplici *aeternet* vel pro: *in aevum - - Extendat,* ut proposuit nonnemo, prosae orationis nimis amator. Pleonasmus est eo minus vitiosus, quod vv. *in aevum* integro versiculo a v. *aeternet* divisa sunt. V. *aeternare* autem usurpavit iam Varro ap. Non. p. 75, 20. Similia vv. antiquiora in vitam revocavit Horatius; vide supra pg. 497. — Inscriptio nummi: *AETERNITATI AVGVSTI.* — *qua sol*] Similiter Cic. pro Mil. 98: *qua fines imperii populi Romani sunt.* Verg. Aen. VII 99: *nepotes* (Aeneae, id est, Augustus) *Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens Aspicit Oceanum vertique regique videbunt* — *habitabilis-oras*] ut ἡ οἰκουμένη pro orbe terrarum. — *maxime*] «qui summus, immo unus es princeps per totum orbem terrarum, potentissimus inter homines. Utitur nomine honoris, quem per consuetudinem quotidianam sibi impertiri a Romanis voluerat Augustus. Tac. Ann. I 9: *non regno - neque dictatura, sed* principis *nomine constitutam rem publicam.* Noli explicare: «maxime inter ceteros terrae principes»; nam de comparatione Augusti cum Parthorum rege vel aliorum non cogitandum est.

7. 8. *legis expertes Latinae*] «antea imperio Romano non subiecti.» C. IV 15, 22: *Edicta-Iulia.* — *Vindelici*] Cfr. ad c. IV 4. — *didicere*] «novere, sensere (c. IV 4, 25.) cum damno et clade sua». Sic Soph. Antig. 960 de Lycurgo punito: *κεῖνος ἐπέγνω μανίαις ψαύων τὸν θεόν.* Ad constructionem *Quem - - didicere Quid* cet. cfr. Terent. Eun. 566: *me noris quam elegans formarum spectator siem.* Ibid. 656: *ego illum nescio qui fuerit.*

9—12. *Milite nam tuo*] Idem

Breunosque velocis et arcis
Alpibus inpositas tremendis
Deiecit acer plus vice simplici.
Maior Neronum mox grave proelium
Conmisit inmanisque Raetos

11. *Breunos* AORφψ aliique Parisini, Blandinii, Leidensis, Graevianus, Vossianus; *Brennosque* STbcdγ Lipsiensis, Hispaniensis.

repetit v. 33: *Te copias* cet., ut summa victoriae gloria ad Augustum redundet. — *Drusus*] Dio LIV 22: *ὁ Αὔγουστος πρῶτον τὸν Δροῦσον ἐπὶ τοὺς Ῥαιτοὺς ἔπεμψε.* — *Genaunos - Breunosque*] De his gentibus praeclare disseruit Planta l. l. (v. supra ad c. IV 4) pg. 46: 'Breunos vel Breones Oeni vallem Tyroliensem occupavisse docet Venantius Fortunatus, qui cum Sancti Martini sepulcrum peteret, id iter a. p. Chr. n. 564 factum ita describit: per Alpes Iulias Dravum e Norico, Oenum e Breonio, Licum e Boiaria, Danuvium ex Allemannia, Rhenum e Germania transiens in Galliam. Neque procul ab his Genaunos habitasse docet Strabo IV 6 *μετὰ Βρεόνων καὶ Γεναύνων.*' Confer ibid. pg. 231. — Plinius n. h. III 136: *non alienum videtur hoc loco subicere inscriptionem e tropaeo Alpium, quae talis est: IMP. CAESARI DIVI F. AVG. PONTIFICI MAX. IMP. XIIII. TRIBVNIC. POTESTAT. XVII S. P. Q. R. QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQVE GENTES ALPINAE OMNES. QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT. SVB IMPERIUM POP. ROM. SVNT REDACTAE.* Omnes sunt XLIII., inter quas *BREVNI, GENAVNES, VINDELICORVM GENTES QVATTVOR.* (Augusti autem tropaeum statutum erat in oppido *Torbia* nunc appellato, X. M. P. a Nicaea *(Nizza)* distante. Vid. CIL V 7817; Ern. Desjardins, Géographie de la Gaule Romaine, vol. III pg. 304. — Strabo IV 8: *Οἱ δὲ Οὐινδολικοὶ* (sic) *καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρώρειαν κατέχουσι τὸ πλέον μετὰ Βρεύνων καὶ Γεναύνων, ἤδη τούτων Ἰλλυριῶν.* — *inplacidum genus*] Strabo ibid.: *τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἰταλιώτας τῶν λῃστῶν τούτων χαλεπότητος λέγεταί τι τοιοῦτον, ὡς, ἐπειδὰν ἕλωσι κώμην ἢ πόλιν, οὐ μόνον ἡβηδὸν ἀνδροφονοῦντας, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν νηπίων προϊόντας τῶν ἀῤῥένων, καὶ μηδ᾽ ἐνταῦθα πανομένους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐγκίους γυναῖκας κτείνοντας, ὅσας φαῖεν οἱ μάντεις ἀῤῥενοκυεῖν.* Vell. Pat. II 95. Dio LIV 2. — Amat v. *inplacidus*, ante Horatium a nullo scriptore, qui supersit, usurpatum, imprimis Statius. Sic *inplacatus* videtur esse dumtaxat apud Verg. Aen. III 420. et Ovid. Met. VIII 847. — *velocis*] «pernices, ut montani, et pugnam statariam detrectantes.» Sic apud Liv. XXII 18: *Hispanorum cohors - - assuetior montibus - - velocitate corporum - - campestrem hostem* (Romanos) - - *facile elusit.* — *arcis*] «castella ab iis in Alpibus exstructa,» ut epist. II 1, 252: *arcis Montibus inpositas.* Verg. Ge. III 474: *aerias Alpes et Norica - - Castella in tumulis.* — *tremendis*] propter altitudinem glaciemque perpetuam. Liv. XXI 32. Claudian. de IV. Cons. Hon. 442: *Aspera nubiferas qua Raetia porrigit Alpes.*

Auspiciis pepulit secundis,
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis,
Indomitas prope qualis undas

16. *reppulit* S, *redit* (sic) T. — 19. *fatigaret* cod. plerique, *fatigarat* bφψ Graevianns, Vossianus, Lipsiensis; *fatigarit* d Scorr., N. Heinsius. — 20. *Indomitas* cod., *Indomitus* T, Bentl. coni.

13. *Deiecit*] «velut e montium verticibus deturbavit»; refertur et ad populos debellatos et ad eorum castella: «Genaunos fudit fugavitque; castella capta excidit.» Stat. Theb. I 20: *coniurato deiectos vertice Dacos.* Tacit. Ann. II 17: *Cherusci collibus detrudebantur.* — *plus vice simplici*] Male olim explicabant: «plus quam semel, semel atque iterum,» quae significatio ultimae est Latinitatis. (Ausonii Gratiarum actio II 11 *non vult vice simplici gratulari.*) Opponitur *pari vice, mutua vice pariter;* et recte interpretantur iam Scholiastae: «Volt intellegi in vastandis his non tantam solum illis cladem intulisse, quantam ipsi dederant, sed duplam, hoc est enim 'non simplicem vicem reddentem'.» Porph. De rariore constructione *plus vice* pro *plus quam vice* cfr. Kühner, gram. lat. II. pg. 977.

14. *grave proelium*] Cf. Dio LIV 22: *Ἐσβαλόντες* (Nerones) *οὖν ἐς τὴν χώραν* (*τῶν Ῥαιτῶν*) *πολλαχόθεν ἅμα ἀμφότεροι, αὐτοί τε καὶ διὰ τῶν ὑποστρατήγων καὶ ὅ γε Τιβέριος καὶ διὰ τῆς λίμνης πλοίοις κομισθείς, ἀπό τε τούτου κατέπληξαν αὐτούς, ὡς ἑκάστοις σφίσι συμμιγνύντες, τούς τε ἀεὶ ἐς χεῖρας ἀφικνουμένους, οὐ χαλεπῶς, ἅτε διεσπασμέναις ταῖς δυνάμεσι χρωμένους. κατειργάσαντο κτλ.* Atque omnino poeta h. l numero plurali cum uti non posset, *proelium conmittere* pro *bellum gerere* usurpavit.

17—20. *Spectandus*] «dignus, qui spectaretur tunc, cum *fatigaret* eos, magnis cladibus frangeret atque ad desperationem redigeret.» De neglecta diaersi vide prol. pg. XLVIII. — *morti-liberae*] «exitio sese devoventes, ut saltem liberi atque animis invicti morerentur.» Quo Tiberii victoria maior difficiliorque appareat, egregias hostibus tribuit laudes. — *Indomitas*] Furentes. «Quae, dum eas *exercet*, violenter agitat, cum eis luctatur Auster, (c. I 1, 15) saeviunt». Tibull. II 3, 48: *Claudit et indomitum moles mare. Indomitus* etsi potest dici etiam ventus, ut quaecumque furore feruntur (Ovid. Heroid. 15, 9: *Uror, ut indomitis ignem exercentibus Euris* cet.), nihilominus h. l. potius v. *undas* requirit *ἐπίθετον* quam *Auster* per se violentus. — *prope qualis*] «Non memini me apud bonum poetam legere *prope* vel *fere* in comparatione. Hoc minuit gravitatem, adeo ut imagine minus afficiamur, moniti rem comparatam non plane tamen esse similem, sed prope accedere. Itaque prosae scriptores, non amantes hyperbolas, sic loquuntur. Liv. II 23: *Turba prope in contionis modum circumfusa.* Peerlkamp. Inest veri aliquid in hac reprehensione. Cfr. tamen sat. II 3, 268: *tempestatis prope ritu.* Videlicet *prope* ut Grae-

Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubis, inpiger hostium
Vexare turmas et frementem
Mittere equum medios per ignis.

Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni praefluit Apuli,
Cum saevit horrendamque cultis

24. *per ensis* malebat Bentleius. — 26. *Qua* Bentleius coni. — *praefluit* cod. paene omnes, etiam Nannii vetus (Blandinius), *perfluit* Aldus, Lambinus.

corum *σχεδὸν* in talibus significat crebro id fieri, quo de agitur; in prosa oratione: «qualis undas solet excitare Auster.»

21—24. *Pleiadum*] *Ἀτλαγενέων* Hesiod. *Ἔ. κ. Ἡ.* 381. *αἵ* (Pleiades) *δή τοι θέρεος καὶ χείματος ἄγγελοι εἰσίν*, Moero apud Athen. XI 80; Latine *Vergiliae* (Gell. XIII 9.); *Quae septem dici, sex tamen esse solent*, Ovid. Fast. IV 170. Id. Trist. I 11, 14: *Saepe minax Steropes* (Pleiadis) *sidere pontus erat.* Propert. III 5, 36: *Pleiadum spisso cur coit imbre chorus.* Hygin. Astron. II 21: *Chorum ducere Pleiades existimantur stellis.* «Quando Vergiliae vel *exoriuntur* VI. *id. Octobr.*, ubi *Favonius et interdum Africus cum pluvia* (Colum. XI 2, 74.), vel *celantur* VIII. *id. April.*, in sequens triduum *Austri et Africi tempestatem significantes.* (Id. ibid. §. 34.)» Est igitur: «Pleiadum choro imbres effundente e nubibus a vento scissis, ruptis,» sive ut Schol. «vento tempestuoso faciente pluviam.» Verg. Aen. XI 548: *tantus se nubibus imber Ruperat,* his discissis. Alii explicant: «quando clarae ac manifestae in sudo caelo apparent;» verumtamen propter ipsam comparationis vim potius horridae tempestates significari videntur, quam serenus Vergiliarum aspectus. — *inpiger-Vexare*] «acer et strenuus in hostibus urgendis ac persequendis.» C. III 2, 3: *Parthos ferocis Vexet eques metuendus hasta.* — *medios per ignis*] «per medium fervorem, ardorem, tumultum proelii;» «qua pugna est ferventissima, audacter equum per hostium catervas immisit.» De nocturnis excubiarum ignibus minus apposite alii interpretantur. Recte explicavit Silius XIV 175: *per medios ignes mediosque per enses,* et XV 41: *Per medias volitare acies mediosque per ignes.* Ovid. Met. VIII 76: *ire per ignes, Per gladios ausim.* — Artissima autem est coniunctio inter rapidam, ut ita dicam, Austri imaginem et ea, quae praecedunt quaeque sequuntur: «qualis undas incessanter agitat Auster, impiger hostes vexavit Nero, quo ipso impetu ruinis eos fatigavit.»

25—28. *tauriformis*] taurino, cornuto capite, ut solebant fingi fluvii, imagine petita ab undarum mugitu atque impetu. Il. *Φ* 237. de Xantho: *μεμυκώς, ἠΰτε ταῦρος*, ubi Schol. Ven. significat Archilochum primum tauriformem induxisse Acheloum cum Hercule luctantem. Eurip. Ion. 1261: *Ὦ ταυρόμορφον ὄμμα Κηφισοῦ πατρός.* Verg. Ge. IV 371: *Et gemina*

Diluviem minitatur agris,

Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu
Primosque et extremos metendo
Stravit humum sine clade victor,

Te copias, te consilium et tuos

28. *minitatur* ASTφψ Blandinii, in his antiquissimus, Leidensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, Nonii cod., Bentley, L. Müller ed. 2. 3. Kiessling, *meditatur* ORbcdγ paucique alii, rec. Meineke, Orelli, L. Müller ed. 1., Haupt, Vahlen, Keller. — 31. *et* om. T Graevianus, Vossianus. — 32. *humi* Aldus, Glareanus.

auratus taurino cornua voltu Eridanus. Aen. VIII 77: *Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.* Sic in nummo Volturnus in Neumanni *Num. popul.* pag. 12. Contra Avellinus *Opusc.* I. p. 107. collatis pp. 140. 141: *Nelle medaglie i fiumi sono effigiati come uomini, e non come tori. Tale è la testa dell' Aufido sulle medaglie di Salapia, il quale benchè detto tauriforme da Orazio, pure dagli artisti non in forma di toro, ma di uomo vedesi effigiato.* — Ceterum hac comparatione usus est iam Homerus Il. *E* 87: *(Τυδείδης) Θῦνε γὰρ ἂμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ, ὅστ᾽ ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας.* c. IV 9, 2. *longe sonantem* vocat patrium fluvium. — *Dauni*] regis Apuliae mythici. c. III 30, 11. — *praefluit*] v. ad c. IV 3, 10. — *minitatur*] «iamiam paratus est ad inundandos agros.» Ita cum Bentleio scripsimus ex optimorum cod. auctoritate. Videtur iam antiquitus in exemplis Horat. fuisse altera lectio *meditatur,* quae non minus ad hunc locum apta est.

30—32. *Ferrata*] «loricis ferreis tecta.» — *diruit*] nove dictum de *agminibus*, ordinibus hostium, ut alibi de aedificiis, pro «disiecit, dispersit.» In prosa oratione: *obstantes cuneos gladiis diducere.* (Sen. Contr. I 8, 6.) — *metendo*] ut *ἀμᾶν* apud Graecos. Verg. Aen. X 513: *Proxima quaeque metit gladio.* — *Stravit humum*] «eorum corporibus humum constravit.» Latinitati repugnat aliorum interpretatio: *primosque et extremos* (eos *metendo*) *stravit humum* pro *in humum, humi*, ut ex gloss. Aldus. — *sine clade*] suorum militum. Vell. I 95: (Nerones) *Raetos Vindelicosque - - gentes - - numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine perdomuere.*

33—40. *Te copias* cet.] Augustus eiusque successores, ut auspicia, sic omnem rerum a ducibus suis legatisve gestarum honorem sibi servabant. Hinc *ductus* et *auspicia* distinguuntur a Tacito Ann. II 41. (Ann. III 47: *Tiberius - - senatui scripsit - - fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse.*) Sueton. Octav. 21: *Domuit-partim ductu, partim auspiciis suis - - Raetiam et Vindelicos ac Salassos.* Ovid. Trist. II 171: (Victoria) *Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis - - Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas; Auspicium cui das grande deosque tuos.* — *quo die*]

Praebente divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,

Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus adrogavit.

Te Cantaber non ante domabilis

35. *Alexandrea* Rpr. bpr. γφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis aliique comprob. Prisciano II 47 (v. I 73 H.), ceteri *Alexandria*.

«Quia post quindecim annos quam Augustus Alexandriam cepit (a. u. c. 724.), Tiberius devicit Vindelicos.» (a. u. c. 739.) Acron Nannii. — *Portus*] Cfr. Strabo XVII 6. Alexandriam autem h. l. per προσωποποιΐαν, finge tibi figura muliebri, quemadmodum in nummis urbes solent exprimi, ut apud Rasche Lex. num. I. pag. 319. est Alexandria ipsa, mulier stans, veste succincta, exserta dextra mamma, capite elephantinam galeam gerens, in alio nummo eiusdem urbis ibid. pag. 323. est mulier humi desidens. — Vv. *quo die Portus* cet. non nimis accurate de uno eodemque die accipienda videntur; sed est: «eodem prope tempore recurrente.» Quodsi re vera idem fuit dies, est teste Kalendario Antiatino, Claudii tempore, ut videtur, confecto (CIL I pg. 328.) et Orosio VI 19. kal. Sextil., ut alii minus probabiliter tradunt, IV. kal. Sept. (29. m. Augusti.) Cfr. Franke Fasti p. 214. Longe aliter hunc locum Scaliger de Emend. temp. V. p. 453. interpretatur: «Hic imperium Augusti orditur a caede Caesaris, anno secundo Iuliano. Itaque tertium lustrum absolutum, id est, quintus decimus annus a caede Caesaris annus receptae Alexandriae, hoc est, annus XVI. Iulianus. Recte igitur Horatius definit tempus imperii Augusti ad receptam usque Alexandriam, annorum XV. solidorum.» Verum sic nulla intercedit ratio inter Alexandriam captam et Vindelicos debellatos. — *vacuam aulam*] Antonius enim et Cleopatra, cum se in Mausoleum recepissent, mox mortem sibi consciverunt. — *reddidit*] «rursus praebuit.» — *peractis Imperiis*] «bellicis expeditionibus et tuis propriis et ducum tuorum tuo consilio ad felicissimum exitum perductis.» — *adrogavit*] «Rebus iam olim tuis auspiciis et tuo ductu gestis Fortuna devictis Raetis Vindelicisque novam iam laudem ac gloriam addidit.» Sic enim malo interpretari quam cum aliis: «Imperiis tuis, quae feliciter Tiberius exsecutus est, laudem decusque praebuit;» in qua explicatione non satis respicitur vis v. *adrogavit*.

41—44. *Cantaber*] c. II 6, 2. III 8, 22. — *Medusque et Indus*] Suet. Oct. 21: *Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam.* (Cfr. ad carm. saec. 56.) *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile ces-*

Medusque et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.

Te, fontium qui celat origines,
Nilusque et Hister, te rapidus Tigris,
Te beluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,

46. *Hister* cod. et Horatii et aliornm scriptorum plerique. — 47. *beluosus* codices, solus d *bellicosus*.

serunt, et signa militaria, quae M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt. — *profugus*] c. I 35, 9. III 24, 9. — *Miratur*] «potentiam ac gloriam tuam stupefactus revereretur.» — *tutela*] voc. propr. de geniis bonis. — *praesens* hac significatione Graecis est *ἐπιφανής*. Menander fr. inc. 252: *Οὐκ ἔστι τόλμης ἐπιφανεστέρα θεά.* — *dominae*] orbis terrarum. c. IV 3, 13: *Romae principis urbium.*

45—48. *origines*] «cuius fontes adhuc ignoti sunt.» Tibull. I 7, 23: *Nile pater, quanam possim te dicere causa aut quibus in terris occuluisse caput?* Lucanus X 193 sq., ubi veterum de Nilo opiniones exponit, v. 294: Nili *Arcanum natura caput non prodidit ulli.* — Nilus cornu copiae manu tenens cum filiabus Memphide et Anchirrhoe atque Etesiis est in sardonyche apud Millingen *Anc. Mon.* II. T. 17. — *Tigris* ob rapiditatem a Medis dictus, quia *tigris* eorum lingua *sagitta.* Varro l. l. V 20; est igitur: «Aegyptus, Dacia, Armenia te venerantur.» — *beluosus*] c. III 27, 26: *scatentem Beluis pontum.* Novavit Hor., recepit Avienus Or. mar. 204. Est Homeri *μεγακήτης*. Theogn. 175: *ἐς βαθυκήτεα πόντον.* *Beluosum* autem dicit ex volgari fama, quam memorat Pausan. I 4, 1: Oceanus ille *παρέχεται θηρία οὐδὲν ἐοικότα τοῖς ἐν θαλάσσῃ τῇ λοιπῇ.* — *Obstrepit*] ut c. II 18, 20: *Marisque Bais obstrepentis.* — *Britannis*] c. I 21, 15. 35, 30. III 5, 3. Vergil. ecl. 1, 67: *Et penitus toto divisos orbe Britannos.*

49—52. *non paventes funera*] Lucan. I 454. de Gallis: *quos ille timorum Maximus haud urget, leti metus: inde ruendi In ferrum mens prona viris animaeque capaces Mortis et ignavum rediturae parcere vitae.* Ad hunc locum schol. Bern. (pg. 33 ed. Usener): '(Druidae) negant interire animas aut contagione inferorum adfici. Qui cum defunctis equos servosque et multam supellectilem comburant, quibus uti possint, inde animosi in proelia exeunt nec vitae suae parcunt.' — Aelian. V. H. XII 23: *Ἀνθρώπων ἐγὼ ἀκούω φιλοκινδυνοτάτους εἶναι τοὺς Κελτούς. Τῶν ᾀσμάτων οὖν ὑποθέσεις ποιοῦνται τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ πολέμῳ καλῶς.* Scripsimus cum Bentleio *paventes*; eo ipso enim tempore, cum hoc carmen scriptum est, Augustus quattuor partes instituerat, inde plerumque *Galliae* dicebantur; v. Marquardt, Administ. Rom. I² pg. 265. — *Duraeque*] «laborum bellicorum patientissimae.» — *audit*] «tibi paret». — *caede gaudentes*]

Te non paventes funera Galliae
Duraeque tellus audit Hiberiae,
Te caede gaudentes Sygambri
Conpositis venerantur armis.

49. *paventes* AOγ Porphyrion, prob. Bentley, L. Müller, *paventis* ceteri codices, Orelli cum ed. maiore parte. — 51. *Sygambri* cod. plerique; confer c. IV 2, 36.

Tac. Ann. I 44: *et gaudebat caedibus miles.* — *Sygambri*] Vid. ad c. IV 2, 36. Suet. Oct. 21: *Germanos - ultra Albim fluvium summovit; ex quibus Ubios et Sugambros dedentes se traduxit in Galliam atque in proximis Rheno agris collocavit.* — *Conpositis*] *Depositis* prosae fuisset orationis; *positis* vel *conpositis* id praeterea significat, recondita esse ab iis arma et ab usu remota. Refertur huc locus Dionis LIV 20 ad a. u. 738: *Οἱ βάρβαροι (Σύγαμβροί τε καὶ Οὐσιπέται τε καὶ Τέγκτηροι) τόν τε Λόλλιον παρασκευαζόμενον καὶ τὸν Αὔγουστον στρατεύοντα πυθόμενοι, ἔς τε τὴν ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν καὶ σπονδὰς ἐποιήσαντο, ὁμήρους δόντες.*

CARMEN XV.

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbis increpuit lyra,
Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. Tua, Caesar, aetas

XV. Inscr. volg. *Augusti laudes.* — *Ad divum Augustum* bSc.

XV. Quartum carminum librum cum editurus esset, prope necessarium erat, ut post Drusi et Tiberii laudes epilogus contineret laudes Augusti tamquam pacis atque otii publici auctoris, utpote quo rei publicae principe, coercita tandem morum corruptione, denuo efflorescerent bonae artes omnesque Romani vitae tranquillae commodis plena cum securitate gauderent. Massono auctore plerisque hoc carmen a. u. c. 744. compositum videbatur, sed Franke ad a. potius 741. post reditum Augusti referendum esse demonstravit.

1—4. *proelia*] Augusti expeditiones militares; quas cum celebrare numquam animum induxisset (cfr. iam c. I 6.), ingeniose h. l. fingit hoc sibi ab Apolline ipso interdictum esse. — *increpuit lyra*] «lyrâ plectro tactâ hoc me facere vetuit.» Noli iungere *loqui lyra;* nam v. *increpuit* requirit ἐπίθετον, quo tota imago fiat poetica: contra *loqui* et *dicere* per se significat «carmine celebrare». Similiter Apollo deterret ab incepto nimis difficili Vergilium ecl. 6, 3: *Cum canerem reges et proelia, Cynthius aurem Vellit et admonuit;* item Propertium III 3, 13.; exhortatur ad perficiendum opus Ovidium A. A. II 493: *Haec ego cum canerem, subito manifestus Apollo Movit inauratae pollice fila lyrae: - - Is mihi, Lascivi, dixit, praeceptor amoris, Duc age discipulos ad mea templa tuos.* — *parva - - Vela*] Frequens navigationis cum libero poeticae facultatis quasi cursu comparatio. Verg. Ge. II 41: *pelagoque volans da vela patenti.* Ovid. Trist. II 328: *Non ideo debet pelago se credere, si qua Audet in exiguo ludere cymba lacu.* Sine imagine: «monuit, ne auderem res graves, meum ingenium excedentes, canere itaque *Magna modis tenuare parvis.* (c. III 3, 72.) — *Tua, Caesar, aetas*] Aperta adulatione vitata Augusti aetati velut aureae tribuit, quae proprie ipsius erant. Sententiae sic se excipiunt: «Cum Apollo me proelia dicere vetuerit, canam otium ac felicitatem publicam, qua sub Augusto nunc fruimur.»

5—8. *rettulit uberes*] vel propterea, quod agri per bella civilia vastati pace restituta denuo colebantur. c. IV 5, 18: *Nutrit rura Ceres almaque Faustitas.* Cfr. imprimis Vellei. II 89: *Rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio* cet. — *nostro - Iovi*] Propert. III 11, 41: (Cleopatra) *Ausa Iovi nostro latrantem opponere Anubim.* — *Derepta*] «magno cum studio ac laetitia detracta.» Silius X 599: *ite, ocius arma Deripite, o pubes, templis.* Necessarium esse *derepta* vidit iam Cortius ad Lucan. I 239:

Fruges et agris rettulit uberes
Et signa nostro restituit Iovi
Derepta Parthorum superbis
Postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
Rectum evaganti frena licentiae
Iniecit emovitque culpas

7. *Derepta* duo codices (Blandinii?) Cruquii, ceteri omnes *Direpta*. — 9. *Ianum Quirini* cod., *Ianum Quirinum* Passeratius et J. Fr. Gronov. — 11. *emovitque* AORbγςψ Leid., duo Blandinii; ceteri *dimovitque* vel *amovitque*.

iuventus Deripuit sacris adfixa penatibus arma. — *Parthorum*] a. u. c. 734. c. III 5, 5. epist. I 12, 27. Dio LIV 8. Ovid. Fast. V 585. Cfr. ad c. IV 14, 42. — *Postibus*] Apud Parthos signa Crassi et Antonii in regiae atrio nonnulli arbitrantur affixa fuisse, etsi epist. I 18, 56: *Sub duce, qui templis Parthorum signa refigit.* De hac re cf. Augustus ipse in Mon. Ancyr. 5, 40 (ed.² Mommsen): *Parthos trium exercitum Romanorum spolia et signa reddere mihi supplicesque amicitiam populi Romani petere coegi. Ea autem signa in penetrali, quod est in templo Martis Ultoris, reposui.* Oros. VI 21, 29: *Parthi ultro signa, quae Crasso interfecto abstulerant, ad Caesarem remiserunt regiisque obsidibus traditis firmum foedus fideli supplicatione meruerunt.* Etiam Antonius a. 714. 718. a Parthis spoliatus erat signis. Cf. ad c. III 6 et ad epist. I 12, 27. Recepit tam captivos quam signa militaria Augustus a rege Phraate a. 734 in Syria agens vel potius iussu eius Tiberius privignus Augusti. Signa ea primum in Capitolio collocata sunt, tum translata in maiorem aedem Martis Ultoris, posteaquam ea dicata est. Reperta est 1863 ad Tiberim prope Romam statua Augusti pulcherrima, dicata anno 741, cuius in lorica caelati sunt Parthorum legati signa tradentes. Conf. O. Jahn, Populäre Aufsätze, 1868 pg. 221 sq.

9. *Ianum Quirini*] Sic codices omnes, pro qua lectione recipi non debebat Passeratii coni. *Ianum Quirinum* ducta ex Macrob. Sat. I 9: *invocamus - - Ianum Quirinum - - quasi bellorum potentem, ab hasta, quam Sabini curim vocant;* et Suet. Oct. 22: *Ianum Quirinum semel atque iterum a condita Urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio terra marique pace parta ter clusit.* Lucil. I 11 ed. L. M.: *Mars Ianu', Quirinu' pater* cet. Verum consulto a formularum sermone recessisse putandus est poeta, ut sit Ianus Quiritium. Ipse Augustus in Monum. Ancyrano 2, 42 sq. (ed.² Mommsen): *Ianum Quirinum, quem clausum esse maiores nostri voluerunt, cum per totum imperium populi Romani terra marique esset parta victoriis pax, cum prius quam nascerer, a condita urbe bis omnino clausum fuisse prodatur memoriae, ter me principe senatus claudendum esse censuit.* Addit Mommsen: 'Clausus est primum regnante Numa, iterum

Et veteres revocavit artis,

Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires famaque et imperi
Porrecta maiestas ad ortus
Solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
Civilis aut vis exiget otium,
Non ira, quae procudit ensis

15. *ortus* codices plerique, ed. paene omnes, *ortum* ST Graevianus, Vossianus. — 18. *exiget* OR Leidensis paucique alii, *exigit* A, *eximet* Sbcd*γφψ* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis.

post bellum Punicum primum a. u. c. 519; tertium post bellum Actiacum a. 725 a. d. III id. Ian., quartum post bellum Parthicum a. 729, quintum post bella Germanica Drusi et Tiberii a. 746.' Quo tempore hoc carmen Hor. scripsit, portae videntur non clausae fuisse: sed poeta nihil significat nisi clausum aliquando fuisse templum confectis bellis civilibus. De ritu ac religione huius rei egerunt Preller-Iordan, Mythol. Roman. vol. I pg. 175.

10—12. *frena*] Tragicus apud Cic. de orat. III 166 (fr. inc. 125 ed. O. R.): *exultantem te et praefidentem tibi Repriment validae legum habenae atque imperi insistent iugo.* — *licentiae*] «Licentiam, quae per bella intestina mores legesque impune violarat, Augustus in ordinem coegit exstirpavitque culpas, noxios severis suppliciis coercens; honestam disciplinam restituit.» — *emovitque*] Sic sat. II 3, 28: *Emovit veterem* (morbum) *mire novus.* — *veteres-artis*] «prudentiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam.» Schol.

13—16. *imperi-maiestas*] Etiam divise: *imperium populi Romani maiestasque.* Cic. pro Rab. perd. r. 20 de orat. II 164: *Si maiestas est amplitudo ac dignitas civitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus populi Romani tradidit* cet. Quintil. VII 3, 35: *Maiestas est in imperio atque in omni populi Romani dignitate.* — *Porrecta*] pros. or. «dilatata, propagata.» — *ad ortus*] Librarii facilius h. l. mutarunt num. plur. in singularem frequentiorem quam contra. Cfr. c. III 27, 12. — *ab Hesperio cubili*] «ab occasu, quo Sol ab aethere velut in cubile descendit.» Mimnermus fr. 12, 5 Bgk.: *Τὸν μὲν γὰρ (Ἠέλιον) διὰ κῦμα φέρει πολυήρατος εὐνὴ Κοΐλη Ἡφαίστου χερσὶν ἐληλαμένη Χρυσοῦ τιμήεντος κτλ.*

17—20. *Custode*] c. III 14, 15. IV 5, 1: *optime Romulae Custos gentis.* — *exiget*] prima significatione: «expellet, exturbabit.» Quod cum non intellegerent, scripserunt *eximet*, quod tamen v. usurpatur potius de rebus ingratis, veluti *eximere curam, metum, aliquem e vinculis, servitute, crimine* cet. et praeterea prosae potius est orationis. — *Non ira*] bellica. Tib. I 3, 47: *Non acies, non ira fuit, non bella nec ensem Immiti saevus duxerat arte faber.* — *inimicat*] Ut Laberius *iniquare* pro *iniquum reddere*

Et miseras inimicat urbis.

Non, qui profundum Danuvium bibunt,
Edicta rumpent Iulia, non Getae,
Non Seres infidive Persae,
Non Tanain prope flumen orti.

Nosque et profestis lucibus et sacris

21. *Danuvium* AOR, meliores ceterorum scriptorum, inscriptiones (CIL III 3416. 3676. 5755. 5863).

dixerat, sic Horatius primus hoc v. usurpavit pro: «inimicas inter se reddit, ad bella domestica excitat,» receperunt Statius, Ausonius aliique.

21—24. *qui-Danuvium bibunt*] Vindelici, Pannonii. Cfr. c. II 20, 20. «Non dubium est, quin victoriae respiciantur, quas Romani per annos 738. 39. 40. de Germaniae populis reportaverunt.» FRANKE. — *Edicta-Iulia*] «leges atque iussa Augusti, condiciones foederum pactorumque cum barbaris initorum.» Dio LIV 10: *τούς τε νόμους τοὺς γραφησομένους ὑπ᾽ αὐτοῦ Αὐγούστου ἐκεῖθεν ἤδη προσηγόρευον.* (a. u. c. 735.) Ovid. Trist. I 2, 102: *Augusti publica iussa.* — *Getae*] Plin. n. h. IV 80: *alias Getae, Daci Romanis dicti.* Contra Strabo VII 12, pg. 417 Mein.: *Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμός - -· τοὺς μὲν γὰρ Δακοὺς προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας. Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω· Δακοὺς δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς.* Vide ad c. III 24, 11. — *Seres*] ultimi Orientis populus. Vid. ad c. III 29, 27. — *Tanain p. fl. orti*] Scythae.

25—28. *lucibus*] «*Luces* et *soles* pro diebus poni solent.» SCHOL. Est igitur: «singulis diebus.» — *adprecati*] Primus sic, quod sciam, Horatius, deinde Apul. Met. IV. init.

29—32. *Virtute functos*] Dictum est, ut *vita functus* et Ovid. Met. XI 558. *fato functa suo,* Ibid. 583. *functo morte,* atque apud Horatium ipsum c. II 9, 13: *ter aevo functus.* «Qui in vita virtutes omnes pro virili parte et tamquam munus suum exercuerunt.» Cic. Tusc. I 109: *nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectae perfecto functus est munere.* — *more patrum*] Varro apud Nonium in *Assa voce* p. 77 ed. Q.: *In conviviis pueri modesti ut cantarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum, et assa voce et cum tibicine.* Cic. Tusc. I 3: *Est in Originibus* (Catonis) *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* Cfr. Tusc. IV 3. Differunt ab his etiam *incondita carmina militaria,* quibus teste Livio X 30. Q. Fabii victoria Publiique Decii praeclara mors celebrata est. — *Lydis*] Epod. 9, 5. Eurip. Bacch. 126: *Ἀνὰ δὲ βάκχια συντόνῳ Κέρασαν ἡδυβόᾳ Φρυγίων Αὐλῶν πνεύματι.* Plato Polit. III p. 398. E.: *Τίνες οὖν μαλακαί τε καὶ ξυμποτικαὶ τῶν ἁρμονιῶν; Ἰαστί, ἦ δ᾽ ὅς, καὶ λυδιστί, αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται. Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ᾽ ὅ τι χρήσει; Οὐδαμῶς, ἔφη, ἀλλὰ κινδυνεύει σοι δωριστὶ λείπεσθαι καὶ φρυγιστί.* Arist. Polit. VII 8, 7: *Δεῖ τῶν τοιούτων ἁρμο-*

Inter iocosi munera Liberi,
Cum prole matronisque nostris
Rite deos prius adprecati,

Virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

νιῶν, ἣ πρέπει τῇ τῶν παίδων ἡλικίᾳ διὰ τὸ δύνασθαι κόσμον τ' ἔχειν ἅμα καὶ παιδείαν, οἷον ἡ λυδιστὶ φαίνεται πεπονθέναι μάλιστα τῶν ἁρμονιῶν. Lydiae harmoniae usus erat praesertim in supplicationibus. Pind. Olymp. 5, 19: *Ζεῦ, --Ἱκέτας σέθεν ἔρχομαι Λυδίοις ἀπύων ἐν αὐλοῖς.* Carmina tamen illa in laudem veterum ducum Romanorum Lydia harmonia canenda vix serio dixit, ut multis videtur; sed *Lydis* merum est *ἐπίθετον* poeticum. Poeta enim minime curabat, quo tandem quattuor harmoniarum Graecarum genere cantica ista citarentur. — *remixto*] a. p. 151: *sic veris falsa remiscet.* Hoc quoque v. tali significatione pro *permiscere* solus Horatius usus videtur. Seneca ep. 71. usurpat pro *rursus miscere.* — *almae*] perpetuum Veneris *ἐπίθετον.* Lucret. I 2. — *Progeniem Veneris*] Aeneam ac totam gentem Iuliam ab Iulo, Veneris nepote, ortam. — Venus Anchisen in Ida monte visens conspicitur in egregio opere caelato apud Millingen *Anc. Mon.* II. 12. Inghirami *Gall. Om.* I. T. 54. — Ceterum Augusti laudes ab Horatio propositas eleganter ita complexus est in nummo suo L. Mescinius Rufus III Vir apud Riccio *M. F. R.* p. 145: *I. O. M. S. P. Q. R. V. S. PR. S. IMP. CAE. QVOD. PER. EV. R. P. IN. AMP. ATQ. TRAN. S. E. (Iovi optimo maximo Senatus populusque Romanus, voto suscepto pro salute imperatoris Caesaris, quod per eum respublica in ampliore atque tranquillo statu est.)*

Q. HORATII FLACCI
CARMEN SAECULARE.

Carmen saeculare in codicibus Horatianis qui exstant positum est post epodos; et hunc ordinem testantur grammatici quidam, observant nonnulli editores, in his Bentleius, Keller ed. 1. 2. Sed olim idem adiectum fuisse carminum libro quarto, ut oportebat, inde apparet, quod Mavortii subscriptio (v. ad epod. 17 extr.) in fine collocata est epodon. Ad. Kiessling hoc carmen quarto libro praeposuit.

De ludis saecularibus qui quidem ab Augusto a. u. c. 737 acti sunt, haec leguntur apud Zosimum, quinti p. Chr. n. saeculi scriptorem l. II c. 5:

Τοιοῦτος δέ τις ὁ τρόπος ἀναγέγραπται τῆς ἑορτῆς. Περιιόντες οἱ κήρυκες εἰς τὴν ἑορτὴν συνιέναι πάντας ἐκέλευον ἐπὶ θέαν, ἣν οὔτε πρότερον εἶδον, οὔτε μετὰ ταῦτα θεάσονται. Κατὰ δὲ τὴν ὥραν τοῦ θέρους, πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων τοῦ τὴν θεωρίαν ἀχθῆναι, ἐν τῷ Καπετωλίῳ καὶ ἐν τῷ νεῷ τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον οἱ δεκαπέντε ἄνδρες ἐπὶ βήματος καθήμενοι τῷ δήμῳ διανέμουσι τὰ καθάρσια· ταῦτα δέ ἐστι δᾷδες καὶ θεῖον καὶ ἄσφαλτος· δοῦλοι δὲ τούτων οὐ μετέχουσιν, ἀλλὰ ἐλεύθεροι μόνοι. Συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου παντὸς ἔν τε τοῖς ῥηθεῖσι τόποις καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὃ ἐν τῷ Ἀουεντίνῳ λόφῳ καθίδρυται, σῖτον καὶ κριθὴν ἕκαστος φέρει καὶ κύαμον. Καὶ ταῖς Μοίραις ἄγουσι παννυχίδας μετὰ σεμνότητος ἐν (ἐννέα Heyne.) *νυξίν. Ἐνστάντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς ἑορτῆς, ἣν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐν τῷ τοῦ Ἄρεως ἐπιτελοῦσι πεδίῳ, καὶ ταῖς ἴσαις νυξί, καθιεροῦτο τὰ τελούμενα παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Θύμβριδος ἐν τῷ Τάραντι. Θύουσι δὲ θεοῖς Διῒ καὶ Ἥρᾳ καὶ Ἀπόλλωνι καὶ Λητοῖ καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ προσέτι γε Μοίραις καὶ Εἰλειθυίαις καὶ Δήμητρι καὶ Ἅιδῃ καὶ Περσεφόνῃ. Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν θεωριῶν νυκτὶ δευτέρας ὥρας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τριῶν παρασκευασθέντων βωμῶν τρεῖς ἄρνας θύει μετὰ τῶν δεκαπέντε ἀνδρῶν καὶ τοὺς βωμοὺς καθαιμάξας ὁλοκαυτοῖ τὰ θύματα. Κατασκευασθείσης δὲ σκηνῆς δίκην θεάτρου φῶτα ἀνάπτεται καὶ πυρά, καὶ ὕμνος ᾄδεται νεωστὶ πεποιημένος, θεωρίαι τε ἱεροπρεπεῖς ἄγονται. Κομίζονται δὲ οἱ ταῦτα ποιοῦντες μισθὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, σίτου καὶ κριθῆς καὶ κυάμων· αὗται γάρ, ὡς εἴρηταί μοι, καὶ τῷ δήμῳ παντὶ διανέμονται. Τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ εἰς τὸ Καπετώλιον ἀναβάντες κἀνταῦθα τὰς νενομισμένας θυσίας προσαγαγόντες, ἐντεῦθέν τε ἐπὶ τὸ κατεσκευασμένον θέατρον ἐλθόντες τὰς θεωρίας ἐπιτελοῦσιν Ἀπόλλωνι καὶ Ἀρτέμιδι. Τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ γυναῖκες ἐπίσημοι*

κατὰ τὴν ὥραν, ἣν ὁ χρησμὸς ὑπηγόρευσεν, εἰς τὸ Καπετώλιον συνελθοῦσαι λιτανεύουσι τὸν θεὸν καὶ ὑμνοῦσιν ὡς θέμις. Ἡμέρᾳ δὲ τρίτῃ ἐν τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον Ἀπόλλωνος ἱερῷ τρὶς ἐννέα παῖδες ἐπιφανεῖς μετὰ παρθένων τοσούτων, οἳ πάντες ἀμφιθαλεῖς, ὅπερ ἐστίν, ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς ἔχοντες περιόντας, ὕμνους ᾄδουσι τῇ τε Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων φωνῇ καὶ παιᾶνας, δι' ὧν αἱ ὑπὸ Ῥωμαίοις σώζονται πόλεις· ἄλλα τε κατὰ τὸν ὑφηγημένον παρὰ τοῦ θείου τρόπον ἐπράττετο, ὧν ἐπιτελουμένων διέμεινεν ἡ ἀρχὴ Ῥωμαίων ἀλώβητος.

Ὡς ἂν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀληθῆ ταῦτα εἶναι πιστεύσωμεν, αὐτὸν παραθήσομαι τὸν Σιβύλλης χρησμόν, ἤδη πρὸ ἡμῶν παρ' ἑτέρων ἀνενηνεγμένον·

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων,
Μέμνησ', ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτῶν
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα. Θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν Πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
Ὅππῃ στεινότατον, Νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος· ἔνθα σὺ ῥέζειν
Ἱερὰ παντογόνοις Μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας.
Κυανέας δ' ἐπὶ ταῖσδ' Εἰλειθυίας ἀρέσασθαι
Παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις. Αὖθι δὲ Γαίῃ
Πληθομένῃ χοῖρός τε καὶ ὗς ἱεροῖτο μέλαινα.
Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
Ἤματι, μηδ' ἐπὶ νυκτί· θεοῖσι γὰρ οὐρανίοισι
Ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος· ὣς δὲ καὶ αὔτως
Ἱρεύειν· δαμάλης δὲ βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Δεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ. Καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅστε καὶ Ἠέλιος κικλήσκεται, ἶσα δεδέχθω
Θύματα Λητοΐδης· καὶ ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνες κούροις κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν
Ἀθανάτων· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.
Αἱ δὲ γάμου ζεύγλαισι δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Δαίμονα λισσέσθωσαν. Ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσι.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσθων, ὅσσα κομίζειν
Ἐστὶ θέμις θνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο,
Δαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις· τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω,
Ὄφρα τε θηλυτέρῃσι καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν
Ἔνθεν πορσύνῃς μεμνημένος. Ἤμασι δ' ἔστω

Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοπρέπτους κατὰ θώκους
Παμπληθὴς ἄγυρις· σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
Ταῦτά τοι ἐν φρεσὶ σῇσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι,
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ὑπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

Initio hi ludi saeculares, de quibus conferantur Mythologia Romana Prelleri et Iordani vol. II pg. 82—92, J. Marquardt, Administ. Rom. vol. III² pg. 385—393, deis inferis acti sunt, ab Augusto inde ab anno 737 etiam ad Apollinem et Dianam tralati sunt atque Apollini quidem Palatino potissimum dicati sunt. Aug. Mon. Ancyr. 4, 37 (ed.² Mommsen): *Pro conlegio XV virorum magister conlegii collega M. Agrippa ludos saeclares C. Furnio C. Silano cos. feci.*

Satis constat hoc carmen, quod 'Augustus Horatio componendum iniunxit', — vide Proleg. pg. XI — tertio die in templo Apollinis Palatini cantatum esse a ter novem pueris totidemque puellis. Quo modo autem singulae strophae distributae fuerint, de hac re interpretum alii aliter existimaverunt. Plerisque probatur ratio ab J. G. Steinero proposita, ex qua strophae 1. 2. (*προῳδός*) essent iunctis pueris et puellis cantandae, str. 3. 5. 7. pueris, str. 4. 6. 8. puellis, strophae 9 (*μεσῳδός*) versus 1. 2. pueris, v. 3. 4. puellis, str. 10. 12. 14. pueris, str. 11. 13. 15. puellis, str. 16—19 iunctis pueris puellisque recitandae essent.

Memorabile est artificia nonnulla nuper reperta ad hoc carmen haud dubie spectare, statuam Augusti dicimus — v. supra ad c. IV 15, 7 — et caelaturam Vaticanam, de qua H. Brunn in actis academiae Monacensis 1881 diligenter disseruit.

CARMEN SAECULARE.

Phoebe silvarumque potens Diana,

CARMEN SAECULARE. Abest a cod. S et d; deficit in v. 20. cod. Turicensis. — Notabilis est inscriptio Codicis Gothani 2: *Incipit carmen seculare quod patri meo et matri meae cantaveram ad chorum puerorum puellarumque ad Apollinem et Dianam proseutice tetracolos.* Quibus in verbis etsi varie corruptis manifesto latent haec Zosimi: *παῖδες ἐπιφανεῖς μετὰ παρθένων-, οἳ πάντες ἀμφιθαλεῖς, ὅπερ ἐστίν, ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς ἔχοντες περιόντας* (patrimi et matrimi), *ὕμνους ᾄδουσι κτλ.* Conf. Bernays, opusc. II 304. et quae adnotavimus ad v. 6.

1—4. *Phoebe*] Ex Zosimi narratione constat hymnum hunc in aede Apollinis Palatini cantatum esse. Deis inferis enim, quibus prima nocte sacra facta sunt, addebantur lucis et salutis numina; erat enim

Lucidum caeli decus, o colendi
Semper et culti, date, quae precamur
Tempore sacro,

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

5. *quo* Tc Parisini πuv, Hispaniensis, Bambergensis; *quos* Rφv Dessauiensis, Graevianus, Vossianus; *quod* AOBMγ quattuor Blandinii multique alii.

opinio Solem et Lunam cum aeris salubris atque agrorum fertilitatis datores, tum ad pestem aliaque mala averruncanda praesentissima esse numina (cfr. c. I 21); praeterea Augustum non sine simulatione semper id affectasse notum est, ut in praecipua Apollinis tutela esse videretur. — *silvarumque potens*] (c. I 3, 1: *potens Cypri.*) *ναπῶν μεδέουσα.* Verg. Aen. IX 405: *Astrorum decus et nemorum Latonia custos.* Seneca Hippol. 410: *O magna silvas inter et lucos dea Clarumque caeli sidus et noctis decus.* — *Lucidum caeli decus*] num. sing. de duobus numinibus geminis, ut c. IV 8, 31: *Clarum Tyndaridae sidus.* — *o colendi Semper et culti*] Verba sunt velut ex formularum sermone, quae iniuria a nonnullis reprehensa sunt, cf. Ovid. Met. VIII 349: *Phoebe, ait Ampycides, si te coluique coloque* —. c. IV 2, 37: *Quo nihil maius meliusve terris Fata donavere bonique divi, Nec dabunt* cet. — *Tempore sacro*] «Non tempore prisco dicendum fuit, sed tempore, quod prisca imitatur.» Porphyrion. Ex qua satis confusa interpretatione hoc prodit, antiquiores Porphyrione interpretes ita ferme locum exposuisse: «*tempore sacro*] sacro ex prisco ritu, quoniam saeculo redeunte tempus per se fit sacrum.»

5. 6. *Sibyllini versus* consulto affert poeta, quia horum auctoritate utebatur Augustus in renovandis ludis saecularibus. Virgines autem et pueri nunc primum commemorati de se ipsi eo magis verba facere debebant, ut, cum ex primariis familis lecti essent, inter hos ipsos versus ab iis cantatos *tacitum pertemptaret gaudium parentum pectora.* Non recte Peerlcampius hanc strophen obelo notavit. (*SIBVLLAE* (sic) effigies cum librorum Sibyllinorum urceo super tripodem collocato est in *L.* (Marcii) *TORQVAT. III VIR.* nummo apud Riccio *M. F. R.* p. 135.) — Qui iam saeculo octavo v. 5. legerunt *Quod,* sic videntur construxisse: *date quae precamur carmine, quod Sibyllini monuere versus virgines - - dis dicere.* — *Virgines* cet.] *τοὶς ἐννέα.* Zosimi sunt ter novenae virgines, terque noveni pueri, sex totius chori veluti partes; ex more Romano. Liv. XXVII 37: *Decrevere-pontifices, ut virgines ter novenae per urbem euntes carmen canerent.* XXXI 12: *Decemviri ex libris* (Sibyllinis) - - *carmen ab ter novenis virginibns cani per urbem iusserunt.* — *lectas - castos*] Haec duo *ἐπίθετα* aeque ad utrum-

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas aliusque et idem
Nasceris, possis nihil urbe Roma
Visere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.

16. *Genetyllis* Bentleius coni.

que sexum pertinent. Esse enim debebant ex confarreatis parentibus geniti, patriciae, certe senatoriae stirpis, ac simul *ἀμφιθαλεῖς*, patrimi et matrimi. Cfr. Acta Arval. ed. Henzen, pg. 43.

9—12. *Alme Sol*] Cfr. formulam iuris iurandi Philippi cos. apud Diod. fragment. ed. Dind. pag. 128: *Ὄμνυμι τὸν Δία τὸν Καπετώλιον καὶ τὴν Ἑστίαν τῆς Ῥώμης καὶ τὸν πατρῷον αὐτῆς Ἄρην καὶ τὸν γενάρχον Ἥλιον καὶ τὴν εὐεργέτιν ζώων τε καὶ φυτῶν Γῆν* (c. s. v. 29.), *ἔτι δὲ τοὺς κτίστας γεγενημένους τῆς Ῥώμης ἡμιθέους καὶ τοὺς συναυξήσαντας τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἥρωας κτλ.* — A poetis mature Apollinis et Solis numen in unum coniunctum est. Sic Scythinus Teius apud Plut. de Pythiae orac. c. 16 (p. 402): *Ζηνὸς εὐειδὴς Ἀπόλλων, πᾶσαν ἀρχὴν καὶ τέλος Συλλαβών. ἔχει δὲ λαμπρὸν πλῆκτρον ἡλίου φάος.* Notandum Martis neque in verss. Sibyllinis neque apud Horatium ullam mentionem fieri, ideo quod pacificatoris munere fungi volebat Augustus. — *Promis*] Dionysius Hymn. in Apoll. ed. Bellermann p. 26: *Ποταμοὶ δὲ σέθεν πυρὸς ἀμβρότου Τίκτουσιν ἐπήρατον ἁμέραν.* — *celas*] «condis occidens.» — *aliusque et idem*] «quotidie renovato splendore eodemque vigore exoriens, adeo ut mortalibus novus videare, cum tamen idem sis ac die proxime superiore. Lucret. V 660: *semina - - ardoris - - Quae faciunt solis nova semper lumina gigni.* — *Visere maius*] Verg. Aen. VII 602: *maxima rerum Roma.*

13—16. *Rite*] «bene ac recte, uti fas est nos sperare de te, dea propitia, cuius proprium est munus, ut benigne ac molliter partus in lucem proferas.» — *aperire partus Lenis*] Graeca constructione: «Quae lenem te praebes in partubus maturis in lucem proferendis.» Cf. c. I 24, 17: *Non lenis* (Mercurius) *precibus fata recludere.* — *Πολυωνυμία* numinibus divinis exoptatissima est gloria, quam a Iove postulat Diana apud Callim. Hymn. 3, 6: *Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν Καὶ πολυωνυμίην.* Eodem igitur antiquorum more usus, quo sat. II 6, 20: *Matutine pater seu Iane libentius audis.* Aeschyl. Agamemn. 147: *Ζεύς, ὅστις ποτ᾽ ἐστίν, εἰ τόδ᾽ αὐτῷ φίλον κεκλημένῳ, Τοῦτό νιν προσεννέπω.* Plato Cratyl. p. 400. E.: *ὥσπερ ἐν ταῖς εὐχαῖς νόμος ἐστὶν ἡμῖν εὔχεσθαι, οἵτινές τε καὶ ὁπόθεν χαίρουσιν ὀνομαζόμενοι* (οἱ θεοί). Phileb. pag. 12. C: *νῦν τὴν μὲν Ἀφροδίτην, ὅπῃ ἐκείνῃ φίλον, ταύτῃ προσαγορεύω.* Catull. 34, 21, de Diana: *Sis quocumque tibi*

Diva, producas subolem patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis prolisque novae feraci
Lege marita,

Certus undenos deciens per annos
Orbis ut cantus referatque ludos
Ter die claro totiensque grata

placet Sancta nomine, h. l. deae optionem dat, utrum nomen ei acceptius sit, Graecumne illud *Εἰλειθυίας* (quae ad parturientes venit opem latura) an Latinum vel *Lucinae* (quae aliis eadem est cum Iunone, ut Ter. Andr. 473: *Iuno Lucina, fer opem.*) vel *Genitalis*, *Γενεθλίας*, gignendi praesidis, alia utique significatione atque apud Ennium Ann. 110 (ed. L. Müller): *Romulus in caelo cum dis genitalibus aevom Degit*, ubi sunt XII. di maiores s. consentes. Diversa etiam Tibulli IV 6, 1. *Natalis Iuno*, genius (muliebris) Sulpiciae. Peerlkamp mavolt *Genialis*. Poterat afferre Festum in v. *Geniales deos*; sed ex nummis Crispinae Commodi procedunt DI GENITALES. Bentlei autem *Genetyllis* Latinis inauditum et Graecis turpiculum fere Venerisque potius quam Dianae *ἐπίθετον*. Plures *Γενετυλλίδας*, a Phocensibus *Γενναΐδας* appellatas, Athenis cultas memorat Paus. I 1, 5. Lucian. Amor. 42. De *Ilithyia* autem vide Hom. Il. *Λ* 270: *μογόστοκοι Εἰλείθυιαι, Ἥρης θυγατέρες.* Odyss. *τ* 108. Hesiod. Theog. 922. Plutarch. Symp. III 10, 3: *οἶμαι καὶ τὴν Ἄρτεμιν Λοχείαν καὶ Εἰλείθυιαν οὐκ οὖσαν ἑτέραν ἢ τὴν Σελήνην ὠνομάσθαι. Τιμόθεος δ' ἄντικρύς φησι, Διὰ κυάνεον πόλον ἄστρων, Διά τ' ὠκυτόκοιο Σελάνας.* Pausan. IX 27, 2: *Ὠλὴν ἐν Εἰλειθυίας ὕμνῳ μητέρα Ἔρωτος τὴν Εἰλείθυιάν φησιν εἶναι.* Cfr. Pind. Nem. 7, 1. Pausan. VII 23, 5. imaginem Ilithyiae altera manu facem gestantem, «quod in lucem fetus profert», describit. Ilithyiae duae (ut Iliad. l. l.) in Minervae ortu porrectis manibus Iovi opitulantur apud Gerhard *Vaseng.* I. T. II. Conf. Preller-Iordan, Mythol. Rom. I. pg. 271 sq.

17—20. *producas subolem*] «Serves atque ad adultam aetatem feliciter pervenire iubeas, utpote quae sis *κουροτρόφος.*» Etenim hic Lucina eadem est cum Diana, ut apud Catull. 34, 13: *Tu* (Diana) *Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis.* Cfr. c. II 13, 3: *Produxit* (te), *arbos*, «curavit, ut cresceres atque adulesceres.» — Alii explicant: «Profer subolem in lucem eiusque numerum auge»; appellantes Plaut. Capt. v. 757: *Quasi in orbitatem liberos produxerim* (genuerim). Silius I 111: *partusque recusent Te surgente, puer, Latiae producere matres* (itaque abortus faciant).» Sed haec erat sententia strophae quartae. — *super iugandis*] Lex Iulia de maritandis ordinibus, quam manifesto Horatius respicit, ab Augusto, ut minueretur caelibum numerus ac mores corrigerentur, proximo ante ludos saeculares celebratos anno lata est. Dio Cass. LIV 16: *Ὁ δ' οὖν Αὔγουστος -- τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε* (a. u. 736.) *καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν.* Anno autem u. 762. lex Iulia paulum immutata nomen Papiae

Nocte frequentis.

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est stabilisque rerum
Terminus servet, bona iam peractis

26. *dictum est* AOBγ Lipsiensis, Leidensis cum aliis; *dictum* Mφψ Graevianus, Vossianus; *dictus* R, *dictum stabilis per aevum Terminus servet* Bentl. coni. prob. L. Müller. — 27. *servet* cod. paene omnes, in his Blandinii; *servat* cum paucis Orell., L. Müller.

Poppaeae a consulibus suffectis illius anni accepit. (Dio LVI 10.) Paneg. Maxim. et Const. 2: *Leges hae, quae multâ caelibes notaverunt, parentes praemiis honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta rei publicae, quia seminarium iuventutis et quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt.* — *Lege marita*] breviter ac nove dictum. Similiter Prop. IV 11, 33. *faces maritae* pro nuptialibus. Legem autem illam ab Augusto ex senatus consulto latam esse constat; conf. Mommsen Mon. Anc.[2] pg. 28—30; monet Kiesslingius (ib. pg. 221) Horatium dedisse operam, ut legis eius utilis magis quam gratae auctor non minus senatus haberetur quam princeps.

21—24. *Certus - - Orbis ut cantus* cet.] «ut, votis fortunantibus prolem Romanam, post *orbem*, κύκλον, περίοδον, CX annorum decursum iidem ludi vestri saeculares rursus celebrari possint, quo ritu imperium Romanum, nova semper stirpe fultum, aeternitatem suam pie agnoscat atque testetur.» — *Ter* cet.] «ternis diebus totidemque noctibus.» — *grata Nocte*] propter lumina ac rogos ubique accensos (Zosim. II 5.) propterque hymnos, caerimonias augustas et laetitiam universalem. — *frequentis*] «ab innumerabili civium multitudine celebratos.»

25—28. *veraces cecinisse*] Graeca constructione. *Veridicos cantus* Parcis tribuit etiam Catullus 64, 306. Hic quidem significantur carmina Sibyllina, quae quasi Parcarum ipsarum vaticinia continebant; uti in Vopisci Aureliano 19. Ulpius Silanus in senatu inter alia haec verba facit: *Veteranis manibus libros evolvite; fata rei publicae, quae sunt aeterna, perquirite.* Servius ad Aen. II 777: *ut-Statius dicit: fata sunt, quae divi fantur.* — *Parcae*] Plato Polit. X pag. 617. C.: θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης, Μοίρας. Invocandae autem erant ut Ilithyia ex carminis Sibyllini praecepto v. 8. Earum imaginem videsis in Millin *Voyage* T. 65, 1. atque cfr. imprimis de earum imaginibus Avellino *Bull.* III. p. 17. — *semel*] Cic. ad Att. XIV 13: Antonius *semel induxit animum sibi licere quod vellet.* Cf. ad c. III 29, 48. — «Veraces in canendo id, quod ita a vobis *dictum* (decretum) est, ut in perpetuum valeat, quodque propter hoc ipsum *rerum* (fatorum) *stabilis terminus* (certus eventus) *servet*, stabiliat.» Cf. Verg. ecl. 4, 47: *Concordes stabili fatorum numine Parcae.* — *dictum est stabilisque* etsi durum pronuntiatu, hoc tamen loco, ubi firmitatis notio etiam sono exprimenda erat, ab Horatio consulto molliori *dictum stabilisque* praelatum videtur. — *Terminus* autem non est huius nominis deus, sed prorsus similis est sententia Accianae illi in He-

Iungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona;
Nutriant fetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo;
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas:

Roma si vestrum est opus, Iliaeque

cuba apud Priscian. VI 80 H. (fr. v. 481 R.): *Veter fatorum terminus sic iusserat.* Lucret. I 71: *atque alte terminus haerens.* Verg. Aen. IV 614: *Et sic fata Iovis poscunt, hic terminus haeret.* Eurip. Suppl. 616: *ϑεοὶ-Ἁπάντων τέρμ᾽ ἔχοντες.* — *servet*] optantis et precantis est; minus recte alii *servat*, ex quibus Lambinus ita explicat: «Iungite bona fata fatis iam peractis, quod quidem semel iam a vobis dictum est et stabilis rerum terminus id servat neque id ullo pacto potest immutari. Quidnam semel dictum est? Vos iuncturas bona praeteritis fatis.» Verum sic vv. *veraces cecinisse* nimis abrupta sunt et prope manca; quid tandem, quaeso, *cecinisse? — iam peractis*] «quibus adhuc feliciter usi sumus.»

29—32. *Fertilis* cet.] «Veteres in precationum formulis haec tria felicitatis momenta, frugum ubertatem, feturam gregum, matronarum fecunditatem, plerumque coniungunt. Aeschyl. Eum. 905. Sophocl. Oed. Tyr. 171. Aristoph. Pac. 1320. Herod. III 68.» Huschkius ad Tib. II 5, 91. — *Fertilis-pecoris* per zeugma pro *fecunda*; contra *fecundus* pro *fertilis* de arboribus c. III 23, 6. — *Tellus*] Conf. versus Sibyll. 10 sq., ius iurandum Philippi ad v. 9. — «Sit frugum ubertas et prospera pecudum fetura.» Schol. Hanc sententiam venusta imagine sic exornat, ut Tellus dea, ipsa laeta sua fertilitate, eo munere fungatur, quo grati coloni, cum Cererem spiceis coronis ornant, ut comparet etiam in antiquitatis monumentis. Tibull. I 1, 15: *Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea. — fetus*] H. l. agrorum fruges. Cic. de orat. II 131: *quo meliores ager fetus possit et grandiores edere. — Iovis aurae*] Ex antiquo sermonis usu, quo tempora et varia caeli temperies et pluvia Iovi tribuebantur. Epod. 2, 29: *tonantis annus hibernus Iovis.* Hom. Il. *E* 91: *Διὸς ὄμβρος.* Soph. Antig. 607: *ἀκάματοι ϑεῶν Μῆνες.* Apollon. Rhod. II 525: *ἐτήσιοι ἐκ Διὸς αὖραι.* Eumen. Paneg. Const. 13: *Iuppiter moderator aurarum.* Itaque et adiectivum *salubres* et genetivus *Iovis* et ad *aquas* et ad *auras* referenda sunt.

33—36. *Condito - - telo*] «Omnem pestem a populo Romano avertens.» Medio carmine revertitur ad Apollinem, Augusti custodem et quasi genium tutelarem, et ad Dianam, quorum numina initio invocarat. —

Litus Etruscum tenuere turmae,
Iussa pars mutare Laris et urbem
 Sospite cursu,

Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
 Plura relictis:

Di, probos mores docili iuventae,
Di, senectuti placidae quietem,

39. *urbem* cod. plerique, *urbes* ABMc Leidensis cum paucis aliis. — 45. *docili* cod. *docilis* cum pr. Batteliano Bentl. prob. Haupt 2. 3., Vahlen. — 46. *senectuti* AOBMφψ Leidensis cum paucis aliis; *senectutis* Rγ Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis; prob. Bentley, Haupt 2. 3., Vahlen. — *placidae* cod. fere omnes, *placidam* ex cod. Battel. Peerlkamp.

mitis placidusque] Duplex *ἐπίθετον*, a nonnullis reprehensum, videtur referre sermonem formularum. Certe etiam Ovid. Met. IV 31: *Pacatus mitisque, rogant Ismenides, adsis.* — *Luna*] Lunae deae imaginem cum antiquissima inscr. Latina *LOSNA* vide in Gerhard *Etrusk. Spiegel* N. CLXXI. Preller-Iordan, Mythol. Rom. I 327.

37—40. *si-est*] «si est, ut est.» In precibus modestior particula quam *quoniam.* Etenim sic procedunt sententiae: «Quoniam Roma vestrum est opus, etiam in posterum ei quocumque modo ut faveatis, precamur.» — *vestrum-opus*] quatenus Apollo (cui, ut solet, iungitur soror) Aeneam Italiam petere iusserat. Verg. Aen. IV 345: *Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, Italiam Lyciae iussere capessere sortes.* Cfr. etiam c. IV 6, 21 sqq. — *pars*] quotquot Aeneam comitati sunt. — *Sospite cursu*] «ita iussi, ut salvi in Italiam pervenirent.» Alii minus poetice iungunt: *tenuere sospite cursu litus Etruscum*, Lavinia litora.

41—44. *sine fraude*] «sine damno aut pernicie Aeneae omniumque eius comitum»; ut c. II 19, 19: *Nodo coerces viperino Bistonidum sine fraude crines.* Vergil. Aen. X 72, ubi Servius: 'ita in iure lectum est «fraudi erit illa res», i. e. periculo' (vel damno). Etiam in legibus invenitur hoc *sine (se) fraude:* Cic. leg. II 60 S. Rosc. Am. 49; Muren. 73; Gellius XX 1, 49. — *Castus*] «pius, cui propterea favebatis.» Sic *incestus*, impius, c. III 2, 30. Verg. Aen. VI 661: *Quique sacerdotes casti.* — *Plura*] «conditurus per posteros suos imperium Troiano potentius.» — Antiquissima, quae nunc exstet, mentio *τῆς ἀποικίας Φρυγῶν* duce Aenea reperitur in Sophoclis Laocoontis fr. 342. Dind.

45—48. *Di*] proxime refertur ad Apollinem et Dianam. — *senectuti placidae quietem*] «tranquillitatem, quam unice optant, senibus date,

Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne!

Quaeque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Inpetret, bellante prior, iacentem
Lenis in hostem!

49. *Quaeque* cod. plerique, in his Blandinii; *Quique* M cum paucis aliis. — *bobus* BO Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, ceteri *bubus;* v. ad c. III 6, 43. Neue, Formenl. I^2 289. — 51. *Inpetret* ABM, Blandinii, Leidensis, Lipsiensis, ex Parisinis γπv; rec. Cruquius eumque secutus Bentley post eumque editores exceptis Gesnero et Peerlcampio omnes; cod. maior pars *Imperet.* — 52. *Laetus* B, *Lenis* ceteri.

ut placide, sine ulla molestia ac miseria, ad vitae finem perveniant.» Pind. Ol. 5, 22: φέρειν γῆρας εὔθυμον ἐς τελευτάν. *Placida* egregie dicitur *senectus*, quae sibi *placet*, prorsus contenta est vita et ante acta et ea, quae etiamnunc ipsi concessa est. Minus probandum videtur: *senectutis placidae* et *placidam quietem.* — V. 1. igitur huius strophae ad iuventutem refertur, v. 2. ad senes, quibus hae ipsae preces egregie placere debebant; v. 3 et 4. universum populum Romanum complectuntur; qua distributione magna cum arte usus est poeta. *Romulae*] pro *Romuleae*, ut c. IV 5, 1. — *remque*] «opum affluentiam.» — *prolemque-Et*] v. proleg. pg. XLVIII.

49—52. *Quaeque*] «Et quae, boves albas (Vers. Sibyll. 12.) vobis immolans, vos precatur Augustus, ea consequatur.» Caesaris quidem nomen, ipso sine dubio sic volente, per totum carmen tacetur. — Longe vero pulchrior est ipsa quoque sententia verae huius lectionis (etiam Cod. Franeq.) quam interpolatae: *Quique - - Imperet*; nam in illa hoc inest: «quae vota ille suscipit pro salute imperii Romani proque prosperitate suorum civium, ea rata fiant;» in hac simplex rei divinae faciundae mentio; *imperet* autem explicant: «dominetur toti terrarum orbi», ut c. III 6, 5. Interpolationem vero ortam esse apparet ex ignoratione constructionis *venerari aliquem aliquid* (ut *precari, poscere, postulare, rogare* cet.), quae ex antiquiore Latinitate retenta est etiam ab A. Caecina apud Cic. ad Fam. VI 7: *qui multa deos venerati sunt contra eius salutem;* sicque sat. II 2, 124: *Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto.* Sat. II 6, 8: *Si veneror* (precor) *stultus nihil horum.* — *Anchisae*] Pulchram Anchisae ab Aenea in umeris portati imaginem vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXVII. — *bellante prior, -Lenis*] «itaque dis faventibus semper victor hostium evadat, clementer autem, ut decet virum fortem pariter ac generosum, domitis parcat.» Verg. Aen. VI 854: *Parcere subiectis et debellare superbos.* Prop. III 19, 28: (Minos) *Victor erat quamvis, aequus in hoste fuit.*

54—56. *Medus*] Parthus. Nota quam caute totum per carmen omnem bellorum civilium, quae

Iam mari terraque manus potentis
Medus Albanasque timet securis,
Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.

Iam Fides et Pax et Honos Pudorque
Priscus et neglecta redire Virtus
Audet, adparetque beata pleno

53. *manus potentis* cod., *manum potentem* Bentl. coni. — 57. ***Honos*** Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis, *φψ*, prob. Bentley, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling; cod. maior pars *Honor*, prob. O. Keller.

imperium laceraverant, vel occultissimam mentionem devitet ac de exteris dumtaxat nationibus ab Augusto domitis loquatur, tum v. 57. de fide ac pace ab eodem restituta. — *Albanas*] «Romanorum ex Alba Longa ortorum.» — *responsa*] «*edicta* illa *Iulia* (c. IV 15, 22.), quomodo seditiones intestinas componere, quid Romanis praestare debeant.» — *Scythae - Indi*] Dio Cassius LIV 9. Ovid. Trist. II 227: *Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus Parthus eques timida captaque signa manu.* Sueton. Aug. 21: *Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam populique Romani petendam.* Ipse Aug. in Monum. Ancyrano 5, 50 (ed.[2] Mommsen, pg. 132 sq.): *Ad me ex India regum legationes saepe missae sunt, numquam antea visae apud quemquam Romanorum ducem.* Vide etiam quae ad hunc locum Mommsen adnotavit. Ceterum Scythas *nuper superbos* fuisse constat (v. ad c. III 8, 23), Indos fuisse non constat; itaque interpunctione *nuper* ab Indis seiungundum esse censemus.

57 — 60. *Fides*] Theognis 1137: *Πίστις, μεγάλη θεός.* — *Pax*] Eurip. Orest. 1682: *τὴν καλλίστην Θεῶν Εἰρήνην.* Eius ara erat Athenis. Vid. Corn. Nep. in Timoth. 2. et quae ibi adnotavit Nipperdey. — *Honos*, qui a Romanis colebatur, proprie est *Honos Virtutis*, qui virtutem consequitur; sed iam a M. Marcello bello Gallico ad Clastidium aedes *HONORI ET VIRTUTI* vota est. Liv. XXVII 25. Scribendum est autem *Honos*, etsi minore codicum auctoritate commendatur, cf. Preller - Iordan, Mythol. Rom. II 249. — *Pudor*] Apud Eurip. Hipp. 77: *ἀκήρατον - λειμῶνα - - Αἰδὼς - ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις.* — *Priscus*] Verg. Aen. VI 879: ***heu prisca fides!*** — *redire*] in terras, quas, cum a mortalibus coli desita esset, maesta reliquerat; id quod Graeci de Astraea, *Δίκη*, narrabant; item Hesiodus *Ἔργ.* 198. Goettl.: *Λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλὸν Ἀθανάτων μετὰ φῦλον ἴτον προλιπόντ' ἀνθρώπους Αἰδὼς καὶ Νέμεσις.* — *adparetque*] Splendidam hic numinis *ἐπιφάνειαν* significat. — *Copia*] abundantiae dea; cuius imagine praecipue delectatus esse Augustus videtur. C. I 17, 14 sqq. epist. I 12, 28 sq. Cfr. Müller *Denkm.* V. N. 377. Genium Augusti cum copiae cornu monstrat Visconti

Copia cornu.

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,

Si Palatinas videt aequus aras,
Remque Romanam Latiumque felix
Alterum in lustrum meliusque semper

65. *aras* Blandinii, Dessauiensis, Lipsiensis, R*γ* O corr., c corr., Porphyrio prob. Haupt, Vahlen, Keller, Kiessling; ceteri cod. *arces* prob. Bentley, Orelli, L. Müller.

Museo Pio-Clem. 3. Tab. 2. — *cornu*] Graeci simile habent *Ἀμαλθείας κέρας.* Apud Senecam Med. 65. Paci ipsi tribuitur cornu copiae: *Et cornu retinet divite copiam.* Recentior *μῦθος* videtur apud Ovid. Met. IX 87. Achelous de cornu sibi ab Hercule truncato: *Naides hoc, pomis et odoro flore repletum, Sacrarunt; divesque meo bona Copia cornu est.* — «Pacatum autem et quietum iam esse terrarum orbem cum verbis tum numeris lenioribus egregie declaravit poeta, ut qui in strophis 14 et 15. quinquiens molli caesura trochaica usus sit.» Steiner.

61—64. Vide, quo studio iam tertium in Apolline, Augusti, ut ita dicam, exemplari, praedicando immoretur poeta. «In proodo chorus cecinit: Date quae precamur, Phoebe et Diana. In mesodo eandem sententiam iteravit: Audite nostras preces, Apollo et Luna. Denique in epodo Str. 16—19. universus chorus hanc sententiam ita repetit, ut non iam numina ipsa alloquatur, sed ad populum ni fallor, conversus, tertia persona dicat: Phoebus et Diana cum XV virorum pias preces, quas illi in sacrificando pro imperii incolumitate susceperunt (Zosimus II 15.), tum nostra quae modo nuncupavimus vota benigne curent. Postremo certam chori spem id fore exprimit.» Steiner. — *Augur*] Vid. ad c. I 2, 32. — *fulgente*] Apollo poetis modo *χρυσότοξος*, modo *ἀργυρότοξος*, ut Il. *Α* 37. — *acceptus*] Eurip. Med. 426: *Φοῖβος, ἁγήτωρ μελέων.* Orph. Hymn. 34, 6. est *Μουσαγέτης*, ut alibi Hercules. — *levat-fessos-artus*] «medetur aegris», ut Celsus 1. Praef.: *levatum magis eorum morbum esse.* Tibull. IV 4, 10. ad Apollinem: *Sancte veni tecumque feras quicumque sapores, Quicumque et cantus corpora fessa levant.* Utrobique v. *fessus* significat languidum ex morbo.

65—67. *Si Palatinas - - aras*] «Has ipsas, ad quas eum veneramur.» (Vide Zosimi locum.) «Si propitius respicit, ut re vera respicit, aedem suam in monte Palatino ab Augusto ante hoc decennium magnificentissime exstructam.» De industria Hor. *aras* templi Palatini commemorat, quod in illis ludis saecularibus primum ibi sacra tertio die facta sunt. — *Remque Romanam Latiumque-Pro-*

Prorogat aevum.

Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curat et votis puerorum amicas
Adplicat auris.

Haec Iovem sentire deosque cunctos
Spem bonam certamque domum reporto,

68. *Prorogat* (*Prerogat* A) BM Blandinii, Leidensis, Dessauiensis, ed. plerique; *Proroget* ORb*γφψ* Graevianus Vossianus aliique, prob. Orelli. — 71. 72. *Curat-Adplicat* (vel *Applicat*) ABMO Blandinii, Leidensis aliique, *Curet-Applicet* b paucique alii, def. Orelli.

rogat] Memor fuisse videtur huius Enniani, Ann. v. 478 ed. L. M.: *Audirest operae pretium, procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere voltis.* — V. *felix* iunge cum v. *lustrum*, ne careat *ἐπιθέτῳ*. *Lustrum* autem, Romanis *περίοδος* religiosa, proprie, non infinite (ut aliis placuit) accipiendum, ideo potissimum, quod anno praecedente 736. Augustus *πέντε τῆς προστασίας ἔτη, ἐπειδήπερ ὁ δεκέτης χρόνος ἐξήκων ἦν, προσέθετο.* Dio LIV 12. Eodem pertinet, quod Augustus (Mon. Ancyr. 2, 15) *quinto quoque anno senatum vota pro ipsius valetudine suscipi decrevisse* dicit. Hoc *lustrum* principe Augusto felix fore sibi spondet poeta; *alterum* autem «proximum»; iam sequitur tempus infinitum *meliusque semper-aevum; semper* ex formula, ut Tib. I 7, 63: *At tu, Natalis, multos celebrande per annos, Candidior semper candidiorque veni.* Ovid. Fast. I 87. de kal. Ianuariis: *Salve laeta dies meliorque revertere semper.* Alii *felix Latium* coniungunt, fortasse rectius.

68. *Prorogat-Curat-Applicat*] Indicativos ex codicibus restituimus ; nam, ut recte monuit Bentleius, ad preces et vota redire extremo carmine poeta non poterat.

69—72. *Quaeque*] Ut Apollinem per aedem Palatinam, sic Dianam obtestatur chorus per religiones et Romae et in Latio, in monte Algido (c. I 21, 6.) illi institutas, ut, si propitia sit imperio Romano, hoc fortunare velit. Zosim. II 5: *ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὃ ἐν τῷ Ἀουεντίνῳ λόφῳ καθίδρυται κτλ.* — *Quindecim--virorum*] Cum hi ludi saeculares ex librorum Sibyllinorum responso celebrarentur, quos solis Quindecimviris Sac. Fac. adire licebat, consentaneum erat, ut hoc sacerdotum collegium diserte memoraretur. Tacit. Ann. XI 11: *collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura* (ludorum saecularium), *et magistratus potissimum exsequebantur officia caerimoniarum.* — *puerorum*] utriusque sexus. Paulus de Verb. Signif. ed. Cramer. p. 78. 163, 1: *Pueri appellatione etiam puella significatur.* — *amicas Adplicat*] «propitias praebet.» SCHOL.

73—76. *Haec*] «quae precati sumus quaeque ut exaudiantur a dis immortalibus, ex animi nostri sententia optamus.» — *sentire*] «hanc eandem voluntatem esse deorum adeoque fore, ut nostras preces

Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

benigne exaudiant.» — *deosque cunctos*] Religiosa hac formula eos etiam complectitur, qui per carmen ipsum non erant implorati, ut Iuno, Minerva, Neptunus, Mars. Possis comparare iam Homericum illud Od. ι 479: *τῷ σε Ζεὺς τίσατο καὶ θεοὶ ἄλλοι.* — *Doctus*] «edoctus a poeta.» c. IV 6, 43: (chorus) *docilis modorum Vatis Horati.* — *Phoebi-et Dianae Dicere laudes*] Recte se habent genitivi. Verg. ecl. 6, 6: *qui dicere laudes, Vare, tuas cupiant.* Dativus est apud Tibull. I 3, 31: *Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia.*

Q. HORATII FLACCI
EPODON
LIBER.

PROLEGOMENA.

Quantum ex iis, quae ad nos pervenerunt, reliquiis iudicari potest, antiquissima Graecorum carmina ex versibus unius generis, iisque non nexis constiterunt. Sed cum poesis ex epici carminis magnitudine et gravitate ad breviora et tenuiora argumenta transferretur, numeros quoque apta aliqua complexione concludi oportebat. Ita inventi sunt epodi, quorum antiquissimum genus versui heroico subiectum habuit pentametrum ex duabus heroici partibus factum; eaque consociatio nomen nacta est carminis elegiaci. Excoluit hanc epodorum rationem maxime Archilochus, nunc duos simplices versus consocians, ut: *Πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε; Τίς σὰς παρήειρε φρένας*; nunc priorem ponens asynartetum, ut: *Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς Πολλὴν κατ᾽ ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν*, nunc posteriorem, ut est in hoc Horatii (Epod. 13.): *Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Iovem; nunc mare nunc siluae*, nunc utrumque, si quidem id iam Archilochus, et non alii post eum instituerunt. Ita in hoc Simonidis: *Πολλάκι δὴ φυλῆς Ἀκαμαντίδος ἐν χοροῖσιν Ὧραι Ἀνωλόλυξαν κισσοφόροις ἐπὶ διθυράμβοις.* Et ut minor versus praecederet, qui proodi potius vocantur, Epod. 11: *Petti, nihil me sicut antea iuvat Scribere versiculos, amore percussum gravi.*» HERMANNUS Elem. doctr. metr. p. 670.

Maxima pars horum epodorum referri debet ad genus illud, de quo ipse dixit epist. I 19, 23: *Parios ego primus iambos Ostendi Latio numeros animosque secutus Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.* Compositi antem sunt inde ab a. u. c. 713. (Epod. 16.) usque ad a. u. 723 vel 724. Ex verbis epist. I 19, 23. patet has eclogas satis mature ab ipso poeta editas, non demum post eius mortem a grammatico aliquo collectas esse.

CARMEN I.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,
Paratus omne Caesaris periculum
Subire, Maecenas, tuo.

I. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BT. — Om. omnes inscriptiones S, item b, excepto Epodo 17. — Huius carminis octo tantum vv. in B leguntur. — 3. *Caesari - - tuo* Bothe et Peerlkamp. — 4. *tui* Wakefield.

I. Cum hoc carmen compositum est, constitutum erat, ut Maecenas Octavianum in bellum adversus M. Antonium comitaretur, quod tamen consilium multi putant postea mutatum esse Maecenatemque Romae mansisse, ut urbanis negotiis praeesset ac seditiones fortasse orituras mature opprimeret. Tempore belli Actiaci Maecenas Romae et Italiae praepositus *absentis partibus Caesaris* functus est, ut ait Seneca Ep. 114, 6. et Dio LI 3: *Μαικήνου, ᾧ καὶ τότε ἥ τε Ῥώμη καὶ ἡ λοιπὴ Ἰταλία προσετέτακτο.* At minime contemnenda est in hac re auctoritas scriptoris eleg. in ob. Maec. 45: *Cum freta Niliacae texerunt laeta carinae, Fortis erat circum, fortis et ante ducem.* Haec qui scripsit vir satis litteratus Dione longe superior fuit. Inde veri simile est (vide Buecheleri coniectanea, pg. 13. et quae ad epod. IX adnotavimus) Maecenatem Liburnis praefuisse et Horatium cum eo profectum proelio Actiaco adfuisse. «Cum Caesar et milites omnes et vero etiam senatores et *equestris* dignitatis viros Brundisium evocasset, *τοὺς μέν, ὅπως τι συμπράξωσιν αὐτῷ, τοὺς δ', ὅπως μηδὲν μονωθέντες νεοχμώσωσι, τό τε μέγιστον, ὅπως ἐνδείξηται τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι καὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κράτιστον τῶν Ῥωμαίων ὁμογνωμονοῦν ἔχοι* (Dio L 11.), etiam Maecenas (per aliquod tempus) eo se contulisse videtur.» Franke. (a. u. c. 723., quo anno pugna Actiaca pugnata est IV. non. Sept. '*Feriae ex senatus consulto, quod eo die imp. Caesar divi filius Augustus apud Actium vicit.*' Kal. Amit. CIL I pg. 377.)

1—4. *Ibis*] Tota propositio, ut et v. 11. *Feremus - - pectore*, non est interrogatio sed affirmatio. «Caesaris navibus Liburnis (c. I 37, 30.), quae celerrimae quidem, sed triremibus multo humiliores sunt, ibis inter ingentes illas triremes Antonii, cum hoc depugnaturus.» Confer Veget. r. mil. IV 33: *Augusto dimicante Actiaco proelio, cum Liburnorum auxiliis praecipue victus fuisset Antonius, experimento tanti certaminis patuit Liburnorum naves ceteris aptiores.* — *propugnacula*] Plin. n. h. XXXII 3: *Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris.* *Ξυλίνους πύργους* Antonii naves habebant teste Plut. in Ant. 66. et Dione L 23. De iisdem Verg. Aen. VIII 691: *pelago credas innare revolsas Cycladas aut montes concurrere montibus altos; Tanta mole viri turritis puppibus instant.* Dio L 18. Antonius ad milites: *Ὁρᾶτε γάρ που καὶ αὐτοὶ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ*

Quid nos, quibus te vita si superstite
  Iucunda, si contra, gravis,
Utrumne iussi persequemur otium,
  Non dulce, ni tecum simul,
An hunc laborem mente laturi, decet
  Qua ferre non mollis viros?
Feremus, et te vel per Alpium iuga
  Inhospitalem et Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum

5. *vita si* codices paene omnes; *vita sit* Aldus, Meineke, Peerlkamp, O. Keller ed. 2. 3; *vita* (om. *si*) pauci cod. (OSbcγ); *vita erit superstite* H. J. Müller. — 10. *Qua* AOBRSTγ, *Quem* bcdφψ Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis.

πάχος τῶν ἡμετέρων σκαφῶν. Flor. IV 11, 5: Augusto *quadringentae amplius naves*, *ducentae minus* Antonii; *sed numerum magnitudo pensabat*, *quippe a senis in novenos remorum ordines* (immo *δεκήρεις* memorant Plut. Ant. 64. Dio L 23.), *ad hoc turribus atque tabulatis adlevatae castellorum vel urbium specie non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur;* sed utroque scriptore teste ipsa illa navium moles exitio deinde fuit Antonio, Octaviani contra naves «*μικρότεραι καὶ ταχύτεραι.*» Dio L 32. — *Subire*] «excipere cum tuo periculo.» — *tuo*] Wakefield proposuit *tui*, ut Propert. ad Maecenatem II 1, 25: *Bellaque resque tui memorarem Caesaris* cet. Sed lectionem *tuo* firmat etiam Mar. Victorinus pg. 137 K.

5. 6. *Quid nos*] coniungendum cum proximis: *utrumne - viros?* Minus recte Orellius aliique: *Quid nos* capiemus consilii? — *te vita si superstite*] Propter sequens *si* duplicem constructionem miscuit: «si superstes mihi eris» et: «te superstite.» Sic enim malim expedire quam cum aliis: «si te superstite (vita) sit s. vivatur.» Multi particulam *si* ut redundantem (et in cod. quibusdam omissam) aegre ferentes emendaverunt *vita sit,* alii *vita si est*, alius paulo audacior *vita erit*; sed nihil mutandum est. — *si contra*] Particula *sin* nusquam usus est Horatius. Ad sententiam confer c. II 17, 5—9. Teneros huiusmodi amicos vocabant *συναποθνήσκοντας*, *commorientes.*

7—13. *Utrumne*] Primus hoc ausus est Horatius; nam quod antea ex codicibus deterioribus legebatur apud Cic. de domo 7: *utrumne est tempus aliquod* cet., ex codice Paris. emendatum est monente Handio Tursell. IV pg. 80; eodem fere tempore scripsit sat. II 6, 73. 3, 251. Imitati sunt Curtius, Plinius aliique. — *iussi*] «Utrum ego, quem tu remanere in Italia iubes, cessabo in otio (quod alioqui poetae gratissimum est), an hunc militiae laborem feram ea mente, qua virum fortem decet?» — *persequemur*] Sic Cic. off. III 1: *otium persequimur.* — *laturi*] Eadem ellipsi v. substantivi, qua Ennius in Andromacha apud Cic. Tusc. I 105 (v. 156 L. M.): *Vidi,*

Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo,
Inbellis ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui maior absentis habet;
Ut adsidens inplumibus pullis avis
Serpentium adlapsus timet
Magis relictis, non, ut adsit, auxili
Latura plus praesentibus.

15. *labore* correxit Glareanus, codices omnes *laborem*, quod metro repugnat. Aem. Baehrens transposuit: *Roges laborem quid tuum iuvem meo?* — 17. *sum* codices et editores fere omnes, *sim* N. Heinsius prob. Bentl. — Cod. Turic. deficit a v. 18 usque ad epod. 9, 37. — 21. *ut adsit* codices plerique (AOBScdγ Blandinii tres aliique), Porphyrio; *ut sit* Rbcφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis; *uti sit* quartus Blandinius (fort. antiquissimus), codex Hunnaeus (antiquissimus) Pulmanni, aliquot Lambini prob. Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen.

videre quod me passa aegerrume. — *Inhospitalem-Caucasum*] ut c. I 22, 6. Seneca Thyest. 1048: *inhospitalis Caucasi rupem asperam* — *sinum*] Oceani, ad Hispaniae oram ultimam. SCHOL. Cfr. c. II 6, 1: *Septimi, Gadis aditure mecum.* Vergil. Ge. II 123: *Extremi sinus orbis.*

15—18. *Roges*] «Ex me quaeres fortasse. — *inbellis*] c. II 6, 7: *lasso maris et viarum Militiaeque.* — *firmus parum*] ad valetudinem pertinet, qua non optima utebatur. — *minore sum*] Certo atque obfirmato animo respondet superiori, quam exspectat, interrogationi, quocirca indicativo utitur, non Heinsii coniunctivo. — *habet*] «tenet, occupat.»

19—22. *Ut adsidens*] Aeschyl. Sept. adv. Theb. 274 K.: *Δράκοντα δ' ὥς τις τέκνων Ὑπερδέδοικεν λεχαίων δυσευνάτορας Πάντροφος πελειάς.* Atque de palumbo hic cogitare licet, ut gratior fiat imago. Alii de hirundine exposuerunt, haud memores has in tectis, turribus, rupibus praeruptis nidificare solere, quos in locos serpentes allabi vix possunt. Ad totam autem imaginem cfr. Moschi Id. 4, 21 sq. praesertim v. 25: (ἡ ὄρνις) *Οὐδ' ἄρ' ἔχει τέκνοισιν ἐπαρκέσαι.* — «Ut avis eo tempore, quo fovet implumes pullos, his relictis, id est, cum eos escae petendae causa reliquit, magis timet serpentium impetus in nidum suum.» Statim autem sequitur comparatio v. *magis* significata; nimirum volgaris ratio cum fuisset: «timet magis pullis relictis quam cum praesens est in nido»; hanc praetulit: «etsi, licet adsit, non plus auxilii illis est latura», pro quo pronomine non sine vi posuit *praesentibus*, «qui circa eam versantur»; qua ratione mutua caritas matris et pullorum optime exprimitur. Ac similia, quos pleonasmos olim vocabant, habebat consuetudo Latina: Plaut. Pseud.

Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae,
Non ut iuvencis inligata pluribus
Aratra nitantur meis
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascuis,

26. *meis* codices paene omnes, Keller, Vahlen, Kiessling; *mea* pauci et deteriores codices (S, ex Parisinis 8213. 8216, Bodleianus) prob. Bentley, Orelli, Meineke, L. Müller, Haupt 1. 2. 3. — 28. *pascuis* RSbcγφψ Blandinii, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis; *pascua* AOM Leidensis paucique alii.

1142: *ted ipsus coram praesens praesentem videt.* Terent. Adelph. 393: *Non quia ades praesens, dico hoc.* Ib. 668: *Quem hanc sibi videbit praesens praesenti eripi.* — *adlapsus*] *lapsus* serpentum est Verg. Aen. II 225. Optime παραφράζει Silius XII 56: *tacito si ad culmina nisu Evasit serpens.* — *ut adsit*] «licet praesens sit;» uti omissis vv. *ut adsit* haec sententia exprimi poterat: *non a. l. pl. praesens praesentibus.* Non vero, ut alii: «quamvis parata sit ad ferendam opem.» Codicum autem auctoritas satis firmat lect. *ut adsit,* cum vitiosum sit aliorum *ut sit;* quod cum in codicibus quibusdam emendatum esset *uti sit,* placuit Bentleio, hanc sententiam esse arbitranti: 'plus timet pro pullis absentibus, non uti (i. e. non quo, non quod) praesentibus plus auxilii latura sit.' Quod etsi non improbamus, tamen codicum et Porphyrionis auctoritati paruimus. — Nodos in scirpo quaerere nobis videtur Aem. Baehrens, cum dicit: 'quia avis quae adsidet custoditque pullos, non simul reliquisse potest, illud *magis relictis* stare nequit. Gogavii vero inventum *minus* parum iuvare recte admonet Peerlkamp; utique enim *timet minus quam relictis* (sc. timet) flagitat latinitas; neque *quam* sic quidem omissi ullum suppetit exemplum. Porro non laudaverim bis eodem modo dici *minore in metu* et *timet minus:* itaque scribendum est *magis quieta* —.'

23—26. *Libenter*] «Totius huius belli laborem adibo, nullo abs te praemio exspectato, sed tuae erga me benevolentiae spe ac studio ductus.» — *militabitur Bellum*] «a me»; nove dictum. Schol. — *Non ut* cet.] «Non ut plus quam ante agri possideam.» — *nitantur*] «incumbant in terram proscindendam in arvo gravi et pingui, adeoque fertili.» Aratris nisus poetice tribuitur, qui proprie boum est. — *pluribus*] Varro de r. r. I 19, 1: *Si Saserna dicit verum, ad centum iugera iugum opus est, si Cato, ad octogena.* — *meis*] optimi codices, quos immerito multi propter luxatam collocationem verborum Horatio usitatam spernunt. Conf. epod. 2, 3: *paterna rura bobus exercet suis.*

27. 28. *Pecusve Calabris* cet.] «ut numerosi mihi sint greges variisque in regionibus ampla pascua, ita ut, quemadmodum faciunt divites, aestate oves meae e Calabria in Lucaniam minus aestuosam agantur. Varro de r. r. II 1, 16: *greges ovium longe abiguntur ex Apulia in Samnium aestivatum.* Ibid. II 2, 9:

Neque ut superni villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero,

29. *Neque* AOBM Leidensis paucique alii; *Nec* Rbdγφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis. — *superni* cod. (*superne* pauci), *supini* Bentl., Lehrs; *superbi* Markland.

mihi greges in Apulia hibernabant, qui in Reatinis montibus aestivabant. (Cfr. etiam epist. II 2, 177: *Calabris Saltibus adiecti Lucani.*) — *ante sidus fervidum*] «ante Caniculae ortum.» Notandum est Horatium aliquotiens legem illam violasse, ne ante quintam trimetri iambici arsin vox ex pluribus syllabis in longam desineret, praeter hunc locum versu 29; epod. 2, 13. 23. 33. 47. 3, 9. 13. 4, 13. 5, 17. 19. 93. 8, 15. 9, 27. 29. 10, 7. 21. 11, 3. 27. — De constructione v. *mutare* cfr. ad c. I 17, 2. III 1, 47.

29. 30. *superni*] Vetus Tusculum (anno Chr. 1191. a Romanis dirutum) in monte supremo conditum erat, hodiernum sive *Frascati* in clivo leniter assurgente. (Antiquum Tusculum situm erat, ubi nunc *la villa della Rufinella*. Raoul Rochette *Journal des savants* 1848. p. 19.) — Utique c. III 4, 23. est *Tibur supinum;* verum propterea non idem *ἐπίθετον* hic quoque poetae erat obtrudendum. Tusculum autem *supernum* est pars superior clivi Tusculani propius oppidum. Cic. leg. III 30: L. Lucullus, *obiecta magnificentia villae Tusculanae,* respondit *duo se habere vicinos, superiorem equitem Romanum, inferiorem libertinum* cet. — *Tusculi Circaea-moenia*] Tusculum a Telegono Ulixis ex Circa filio conditum ferebant; unde c. III 29, 8: *Telegoni iuga parricidae,* ubi vide adnot. Construe: *Non ut villa candens tangat moenia Circaea Tusculi superni*, id est: «non opto, ut villa mihi obtingat marmorea et magnifice exstructa prope ipsum Tusculum.» Videlicet longe pretiosiores magisque appetitae erant villae amoenum illud oppidum proxime attingentes quam remotiores. Tres igitur res primarias inter locupletium possessiones enumerat, latifundia agri, pascua, villam amoeno situ magnifice exstructam.

31. 32. *Satis superque*] Epod. 17, 19: *Dedi satis superque poenarum tibi.* Ad sententiam cf. c. II 18, 12: *nec potentem amicum Largiora flagito, Satis beatus unicis Sabinis.* c. III 16, 38: *Nec si plura velim, tu dare deneges.* (Sat. II 6, 1.)

33. 34. *avarus ut Chremes*] Veteres Horatii interpretes non de Menandri, sed de Terentii Chremete verba faciunt, unde corrigendus Meineke ad Menandri Fr. p. 80. ed. pr., ceteroqui probabiliter docens h. l. non cogitare Horatium de Menandri Thesauro, in quo senex thesaurum quidem in monumento occultarat, sed non avaritiae causa, verum ut filio prodigo patrimonii partem servaret. Contra in alia aliqua Menandri fabula *δανειστὴς Χρέμης, πρεσβύτης φιλοκερδής* (Alciphr. epist. III 3.) avaritia impulsus thesaurum videtur defodisse. — *Discinctus*] «soluta, laxa veste indutus», ut solebant prodire homines molles ac luxu dissoluti (Sat. I 2, 25.). Sic Sulla optimates saepius admonuit, ut Iulium Caesarem *male praecinctum puerum caverent.* Sueton. Iul. 45.

Quod aut avarus ut Chremes terra premam,
Discinctus aut perdam nepos.

34. *perdam nepos* AOBM Leidensis aliique; *perdam ut nepos* RSbcdγφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis.

— *perdam nepos*] Sequimur cod. antiquissimos. Nam *ut* ab iis intrusum videtur, qui hic quoque, quemadmodum in praecedd. *ut Chremes*, comparationis particulam requirerent. Est autem potius: «*perdam ἄσωτος ὤν.*» Ac similiter epod. 2, 5. haud pauci codices ex gloss. exhibent: *Neque excitatur classico ut miles truci.* — *nepos*] «luxuriosus a Tuscis dicitur; vel *NEPOTES* sunt luxuriosae vitae homines appellati, quod non magis his res sua familiaris curae est, quam iis, quibus pater avusque vivunt.» FESTUS Mülleri pg. 165. Adde quod avi nimia indulgentia nepotes saepe corrumpuntur.

CARMEN II.

'Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fenore,

II. Inscr. volg. *Alfius* vel *Oratio Alfii.* — *Vitam agricolarum summa tranquillitate rerum exornatam persequitur* B. — *Laudatio vitae rusticae* c. — 3. *bobus* Bγφψ Leidensis, Graevianus, Lipsiensis; *bubus* AOMRSd. Conf. c. III 6, 43. c. s. 49.

II. Inducit Alfium, feneratorem ditissimum (cuius mentionem facit etiam Columella I 7, 2: *Vel optima nomina non appellando fieri mala fenerator Alfius dixisse verissime fertur.*), optima fide praedicantem innumerabilia vitae rusticae gaudia ac delicias; optima, inquam fide; nam in singulis quidem sententiis nulla inest *εἰρωνεία*, ut ratus est nonnemo partim propter v. 48., partim propter frugalitatis laudes vv. 49. usque ad v. 60., quas feneratori minus convenientes rebatur. (Id unum fortasse concedi poterat, blandam sane feneratori *ditis domus* v. 65. imaginem haud omnino *εἰρωνείᾳ* destitutam esse, etsi hoc quoque opulentiores quique rustici Romani libere ac sine avaritiae suspicione pronuntiare poterant.) Verum *εἰρωνεία* quattuor demum ultimis versiculis festive admodum et *παρὰ προσδοκίαν* prorumpit nosque docet in eo uno elaborasse Horatium, ut hominem vel etiamtunc viventem vel ex recentis memoriae recordatione omnibus satis notum ridiculum redderet. Etenim, cum iamiam in eo esset, ut tot tantasque voluptates facili opera sibi pararet, velut invitus, sed necessitudine quadam indolis suae coactus, ilico ad pristinam lucri cupiditatem redit fenerator. «*Naturam expellas furca, tamen usque recurret.*» Simile carmen eodem metro usus Martialis composuit epigr. I 49; cf. eiusdem III 58. Vide excursum.

1—4. *negotiis*] «cunctis vitae urbanae molestiis», quibuscum comparatum gratissimum exsistit omne opus rusticum. — *prisca gens*] aurea illa aetas. — *Paterna rura*] «quae non emptionibus aucta sunt, sed a patre et maioribus hereditate *beato* illi tradita.» Sic apud Columellam Praef. I 13: Cincinnatus *ad quattuor iugerum avitum herediolum* (ex dictatura) rediit. — *exercet*] «subigit, arat, propriis tamen bobus, non aliunde conductis.» Verg. Ge. I 99: *Exercetque frequens tellurem atque imperat arvis.* Ib. II 356: *presso exercere solum sub vomere.* — *Solutus*] «qui neque dat neque accipit fenori.»

5—8. *Neque*] «Neque militat nec mercaturam exercet nec tamquam petitor, reus, advocatus, accusator forensia habet negotia, nec cum nullius sit cliens, mane patronum superbum salutare necesse habet.» — *excitatur*] e somno ad pugnam;

Neque excitatur classico miles truci,
Neque horret iratum mare,
Forumque vitat et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantis greges,
Inutilisque falce ramos amputans
Feliciores inserit,

6. *neque horret* AOBM Leidensis paucique alii, ceteri *nec* prob. Bentley, Keller. — 9. *adultae v. propagini* Bothe. — Vv. 10, 13, 14. 11, 12, 15 cet. G. Fabricius 1571., H. Stephanus 1577., Cod. Altorf. (?), Mitscherlich. — 13. *Inutilisque* codices, *Inutilisve* Bentley prob. Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Kiessling.

notum est Ennianum illud (Ann. 537 L. M.): *at tuba terribili sonitu taratantara dixit.* Tibull. I 1, 4: *Martia cui somnos classica pulsa fugent.* — Ad totum locum cfr. Verg. Georg. II 493 sqq. Columella Praef. 7.

9. 10. *Ergo*] «Igitur, cum ab eiusmodi tricis liber sit, *maritat* arbores vitibus,» quod verbum rusticorum proprium est. Cf. Colum. XI 2, 79. — Vitam rusticorum Italorum egregie describit Ovid. Fast. IV 691 sqq. — *propagine*] vitis ramusculis in terram curvatis ac defixis; unde cum radicibus actis convaluissent, tertio anno *adultis* arbores maritabantur. — *Altas-populos*] Varro de r. rust. I 8, 7: *Ubi-natura umida, ibi altius vitis tollenda, quod in partu et alimonio vinum non, ut in calice, quaerit aquam, sed solem;* unde iam Cato praeceptum dedit: *Quam altissimam vineam facito. Albas,* quod aliis placet, vel propterea reiciendum, quod populus nigra minus densa folio, palmiti pluribus indurato annis, quem *draconem* vocabant, maritabatur. Plin. n. h. XVII 206. Populus *alta* pariter dicitur a Tibullo I 4, 30., *celsa* a Phaedro III 17, 4., *procerissima* Cic. de leg. I 15. Columella V 6, 4: *Vitem maxime populus videtur alere, deinde ulmus.*

11—14. Hunc versuum ordinem non nulli inverterunt, non recte. Primum poeta memorat vitium culturam, deinde otium domini suos greges per sinuosam convallem sparsos cum laetitia contemplantis, tum rursus gratum putationis et insitionis opus, quod quidem in mensem Martium incidebat, cum maritatio fieret mense Octobri; sic naturam ipsam secutus perpetuam ac propter hoc ipsum iucundam vitae rusticae varietatem pingit. »In verbis autem *Aut in reducta* nihil diutini operis est, sed brevis tantum intermissio et voluptas, prospectus armentorum pascentium, qui non modo inter maritationem et insitionem, sed etiam in ipsis intervenire potest et solet.» Bent-

Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas ovis;
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pira,
Certantem et uvam purpurae,

18. *agris* cod. plerique, *arvis* Rbγ paucique alii. — 20. *purpurae* cod. plerique, *purpura* quattuor Blandinii.

LEY. — *reducta valle*] Idem ἐπίϑετον c. I 17, 17; fere ut nos *die anmuthige Windung des Thales.* — *falx* frondatorum, putatorum, non minus quam messorum. — *Feliciores*] Fronto ad amic. II 7 pg. 195 Naber: *Leges pleraeque poenam sanciverunt, ne quis arborem felicem succidisset. Quaenam est arboris felicitas? Rami fecundi et frugiferi, bacis pomisque onusti.*

15—20. *pressa*] mellatio; mel ex favis in saligneum qualum congestis expressum, eliquatum. Verg. Ge. IV 140: *spumantia cogere pressis Mella favis.* Colum. IX 15, 13: *Ubi liquatum mel* (e favis) *in subiectum alveum defluxit, transfertur in vasa fictilia.* Pallad. Iun. 7: *Mense Iunio alvearia castrabuntur - - matura ad mellis reditum.* — *infirmas*] «imbecillas.» Ovid. Ib. 43: *Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit, Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.* — *Vel cum*] Sic epod. 12, 13: *Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis.* sat. II 7, 95: *Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella.* Verg. Aen. XI 406., ubi Turnus Drancae alia cum obiecisset, ita pergit: *Vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit Artificis scelus,* ad quem locum Wagner recte: «*Vel* sic usurpatum eam habet potestatem, ut transitum paret ad alia, *cum* respicit ad praegressa.» Haud recte Monich *vel* iunxit cum v. *libet* v. 23. — *Autumnus*] quasi deus, ut Graecorum *ΟΠΩΡΑ.* Ann. d. Inst. Arch. 1852 pg. 218. Roscher, Lex. mythol. I 738. — *agris*] Aptius hoc quam aliorum *arvis*, cum *arvum* proprie sit, quod cuiusvis generis frumentum fert, *ager* contra locus in rure, qui qualicumque modo colitur, etiam arboribus et vitibus consitus, ut hic et Verg. Ge. II 4: *pater o Lenaee, - - tibi pampineo gravidus autumno Floret ager.* De crebra utriusque voc. confusione cfr. Drakenb. ad Sil. Ital. V 260. — *gaudet - - decerpens*] ut Graeci, ἥδεται δρέπων. — *insitiva*] «ab ipso inserta.» — *Certantem - - purpurae*] «quae colore aemulatur purpuram.» Proprium vitium genus *purpureae* dicuntur Verg. Ge. II 95: *Purpureae preciaeque* cet. Cfr. c. II 5, 10 sqq. et Ovid. Met. VIII 676: *Et de purpureis collectae vitibus uvae.* Cornelius Severus in libello de gen. nom. ed. Haupt pag. 94: . . . . *purpureis gemmavit pampinus uvis.* Codices quidam habent *purpura;* sed constanti usu Hor. Graecos imitatus omnia certandi verba dativo iunxit: vide ad c. II 2, 18.

21—24. *Qua*] Magis poetica ratio videtur, ut pron. relativum forma sua exteriore ad proximum tantum nomen referatur, quam ut amplectamur supervacaneam Cuninghamii coniecturam *quis.* — *Priape*] Quem locus Priapus in custodiendis

Qua muneretur te, Priape, et te, pater
  Silvane, tutor finium!
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
  Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquae,
  Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,

25. *ripis* AOMγ Leidensis aliique, prob. Meineke, L. Müller, Keller, Kiessling; *rivis* Bφψ Blandinius antiquissimus, Bentlei nonnulli, etiam antiquissimi, recep. Bentley, Haupt, Vahlen. — 27. *Fontesque* cod., *Frondesque* Markland, prob. A. Eberhard in Hermae vol. VIII 126, recep. O. Keller ed. 2., Kiessling.

hortis et agris obtineat, praeter Hor. sat. I 8 optime demonstrat carmen in agro Patavino repertum marmori insculptum, CIL V 2803 (pg. 274), Priap. 82 (ed. Buecheler): *Vilicus aerari quondam, nunc cultor agelli Haec tibi Perspectus templa, Priape, dico. Pro quibus officiis, si fas est, Sancte, paciscor, Assiduus custos ruris ut esse velis, Improbus ut si quis nostrum violarit agellum, Hunc tu-sed tento* (al. *taceo*): *scis, puto, quod sequitur.* V. Preller-Iordan, Mythol. Rom. I 450. — *pater*] commune deorum ἐπίθετον. — *Silvane*] Verg. Aen. VIII 601: (Silvano) *Arvorum pecorisque deo;* h. l., ut alibi Terminus, est *tutor finium.* Vide supra, c. III 29, 22: *horridi dumeta Silvani.* Martial. X 92, 5: *semidocta vilici manu structas tonantis aras horridique Silvani.* Gromat. ed. B. L. R. I pg. 302: *Omnis possessio tres Silvanos habet: unus dicitur domesticus, possessioni consecratus; alter dicitur agrestis, pastionibus consecratus; tertius dicitur orientalis, cui est in confinio lucus positus.* Conf. Preller-Iordan l. l. I 395 sq. — *antiqua*] et propterea patula atque umbrosa. — *tenaci*] «gramen adeo densum ac spissum, ut vix e solo evelli possit, ac propter hoc ipsum homini in eo iacenti mollius gratiusque cubile praebeat quam gramen rarum.»

25. 26. *interim*] «dum stratus est in herba.» — *altis - ripis*] *Altae,* excelsae, ripae propter flores et virgulta, quibus vestitae sunt, etiam propter rupes prominentes nescio quid habent grati ad sensum amoenitatis; nihil contra tristius aspectu ripis fluminum marginibusque rivorum depressis, ulvosis ac paludosis. Apte Keller confert Lucretii locum, quem Hor. videtur sibi proposuisse, II 361—365: *Nec tenerae salices atque herbae rore vigentes Fluminaque illa queunt* ***summis labentia ripis*** *Oblectare animum cet.* Et quam contorta praeterea est altera lectio *altis* (profundis) *rivis labuntur aquae!* — *Queruntur*] Sic μύρεσθαι, μινυρίζειν, de avibus: «ita canunt, ut queri videantur, imprimis lusciniae.» Cfr. Ovid. Am. III 1, 4: *Et latere ex omni dulce queruntur aves.* Verg. ecl. 1, 59: *Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo.* Vide ad c. IV 12, 5.

27. 28. *Fontes lymphis manantibus* (ablat. instrum.) *obstrepunt* ibi iacenti. Ovid. ex Ponto III 1, 21: *Non avis obloquitur* (audituro).

Somnos quod invitet levis.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
Imbris nivisque conparat,
Aut trudit acris hinc et hinc multa cane
Apros in obstantis plagas,
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos,
Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
Iucunda captat praemia.

35. *Pavidumve* Bentleius coni. — 36. Hic v. in B ultimus est.

Alii explicant: «obstrepunt avibus;» sed haec quoque imago Italorum fortasse ac Propertii *φαντασίας* potius refert quam Horatianas. Marklandus denique ingeniose coniciens *Frondesque* (nemorum) *obstrepunt lymphis manantibus* (dativ.) rivorum (v. 25.), eandem imaginem exhibet atque Propert. IV 4, 4: *Multaque nativis obstrepit arbor aquis;* et Quintil. X 3, 24: *silvarum amoenitas et praeterlabentia flumina et inspirantes ramis arborum aurae volucrumque cantus;* constructio eadem c. IV 14, 48: *Obstrepit Oceanus Britannis.* — Hic igitur rivi *labuntur* celeri cursu, illic leniter scaturiunt murmurantque fontes. — *quod*] «id quod», «qui gratus susurrus (Verg. Culex 104: *susurrantis - - vada lymphae.*), quod murmur cet.» — *levis*] «securos ac suavis», ut c. II 16, 15. Confer c. III 1, 21. Theocr. 8, 78: *ἁδὺ δὲ τῶ θέρεος παρ' ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν.* Vergil. Georg. II 469 sq. Totum locum sic imitatus est Seneca Phaedr. 508: - - *Hinc aves querulae fremunt, Ornique ventis lene percussae tremunt Veteresque fagi. Iuvit aut amnis vagi Pressisse ripas, caespite aut nudo leves Duxisse somnos, sive fons largus citas Defundit undas, sive per flores novos Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.*

29—36. *tonantis*] Videtur *ἐπίθετον* ornans, ut *Tonans* et *Altitonans* apud Ovidium aliquotiens absolute pro Iove; non ut tonitrua in transitu autumni ad hiemem significet, ut est apud Aristoph. fragm. 142 D.: *Καὶ ξυννένοφε καὶ χειμέρια βροντᾷ μάλ' εὖ.* — *annus hibernus Iovis*] «tempus anni hibernum ab Iove adductum.» Sic Vergil. eclog. 3, 57: *formosissimus annus*, ver. Aen. VI 311: *frigidus annus*, hiems. — *trudit*] vehementius aliquanto v. quam: «agit». — *multa cane*] In canibus venaticis poetae amant genus femininum. Lucret. I 404: *canes ut montivagae.* Verg. Aen. VII 493: *rabidae venantis Iuli - - canes.* — Ad usum v. *multus* cfr. Verg. Aen. I 334: *Multa tibi - - cadet hostia.* — *obstantis*] «ei loco, ubi transcursuri sunt apri, oppositas.» — *amite*] «furcula seu pertica aucupali.» Festus. *Ancones* eosdem vocat Gratius 87. — *levi*] «levigato». Schol. — *rara*] Sic Verg. Aen. IV 131: *Retia rara, plagae. Rara* propter maculas largiores quam sunt in retibus piscatoriis. Plagis autem et cassibus utebantur in aprorum, caprearum, cervorum venatione, retibus in avi-

Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?
Quodsi pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulcis liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Apuli,

bus et piscibus capiendis. Martial. III 58, 28: *Aut impeditam cassibus refert damam.* — *dolos*] manifesto est appositio ad tensa *retia*, nec significat *escas*. Turdi *(tordi, e beccafichi)* etiamnunc sine ulla esca ab Italis huius aucupii perquam studiosis capiuntur illicibus *(civette)*, formidine *(logoro)*, retibus, laqueis. *Edaces* autem vocantur, quia semina atque imprimis iuniperi bacas continuo rostris appetunt. Martial. l. l. 26: *Sed tendit avidis rete subdolum turdis.* Palladius Decembri 6: *Tempore hoc per humiles silvas et bacis fecunda virgulta ad turdos et ceteras aves capiendas laqueos expedire conveniet. Hoc usque in Martium mensem tendetur aucupium.* — *advenam*] «e genere adventicio.» Varro de r. r. III 5, 7. Plin. n. h. X 60: *Cornelius Nepos - - cum scriberet turdos paullo ante coeptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues, cum haec nunc ales inter primos expetatur, illam nemo velit attigisse* (nunc Itali neutram attingunt). Ibid. 61: *E longinquo venire* (ciconias) *non dubium, eodem quo grues modo, illas hiemis, has aestatis advenas.* — Anapaesti duo *pavidum - laqueo* et tribrachys *que lepo* ad celerem leporis cursum et volatum gruis imitandum consulto delecti videntur. At vide Meineke ad h. l. et infra ad v. 65.

37. 38. *Quis non* cet.] «Quis non *malarum*, molestarum curarum ac sollicitudinum, quae feminarum amores comitantur, rus colens obliviscitur?» Inter amoris remedia vitam rusticam et venationem laudat etiam Ovidius R. A. vv. 169 sqq. Nulla prorsus inest difficultas neque in constructionis attractione (*τὶς οὐ κακίστων, ἃς ἔρως ἀνίας ἔχει, λανθάνεται;* Sat. I 10, 16: *Illi, scripta quibus comoedia prisca viris est.* Vergil. Aen. VIII 169.), neque in verbis ipsis. Illud potius concedi potest, hanc in feneratoris ore amorum mentionem ridiculi aliquid continere, etsi ipsis, quibus utitur vitae rusticae imaginibus Alfius virum robustum sese esse clare significat. Aldinam lectionem *malorum*, quae tamen antiquitus iam fautores habuisse videtur teste cod. b. a pr. m., nisi tamen in hoc fuit error casu commissus matureque a correctore emendatus, nostris rursus temporibus patronum invenisse vix credibile videtur. Videlicet ita construxit: *quis inter haec non obliviscitur curas, quas amor malorum habet?* comparato Ovid. Met. I 140: *opes irritamenta malorum.* Sed *amorem malorum* hoc sensu dicere numquam poterat Horatius. — *Haec inter*] «inter haec venationis operisque rustici studia.»

39—42. Iam ab libertinarum amore, quem detestatur, transit ad coniugium sibi optandum. — *in partem*] «eam curarum domesticarum, quae ad strenuam mulierem proprie pertinent: *ἐν μέρει.*» Eurip. El. 71. Electra ad *αὐτουργόν*, cui in matrimonium data erat: *Δεῖ δή με κἀκέλευστον εἰς ὅσον σθένω Μόχθου 'πικουφίζουσαν, ὡς ῥᾷον φέρῃς, Συνεκκομίζειν σοὶ πόνους·*

Sacrum vetustis exstruat lignis focum
Lassi sub adventum viri,
Claudensque textis cratibus laetum pecus
Distenta siccet ubera,
Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina iuverint conchylia
Magisve rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare;

ἅλις δ᾽ ἔχεις Τἄξωθεν ἔργα· τἀν δόμοις δ᾽ ἡμᾶς χρεὼν Ἐξευτρεπίζειν· εἰσιόντι δ᾽ ἐργάτῃ Θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς. — *Sabina*] «quales esse solent Sabinae severae (c. III 6, 39.) et laborum quam maxime tolerantes aut similes his Apulae *ἡλιόκαυστοι*.» Duram antiquarum Sabinarum vitam describit Ovid. Med. Fac. 11. Stat. Silv. V 1, 122: *Velut Apula coniunx Agricolae parci vel sole infecta Sabina, Quae videt emeriti iam prospectantibus astris Tempus adesse viri, propere mensasque torosque Instruit exspectatque sonum redeuntis aratri.* — *Pernicis*] i. e. «qui facile per montes enititur, agilis, impiger.»

43. 44. *Sacrum vetustis*] Nonnulli vel ex coniect. vel e cod. habent: *Sacrum et vetustis*; sed cum bonis cod. retinendum *ἀσύνδετον* idcirco, quod hic et in seqq. singillatim iam dicit, quomodo strenua coniunx maritum iuvare soleat. — Simili modo erravit Lambinus *Sacrumque vetustis* edens, Turnebus v. 39. *iuvans* proponens. — Super foco Laribus *sacro* arida ligna large reponit et cibis apparandis et siccando sudori, quemadmodum aestate faciunt Itali, et balneo faciendo (Tibull. I 10, 42: *Et calidam fesso comparat uxor aquam.*) paullo ante viri adventum. — *Lassi*] Lysias apud Rutil. Lup. I 21: *Rure rediens, iudices, homo maior natu, magno calore, vix sufferens viae molestiam, tamen his verbis egomet me consolor: Fer fortiter demum laborem; iam brevi domum venies exspectatus; excipiet te defatigatum diligens atque amans uxor; ea sedulo ac blande praeministrando detrahet languorem, et simul seniles nutriendo reparabit vires. Haec me in itinere cogitatio prope confectum confirmabat. Postea vero cum domum veni, nihil earum rerum inveni, sed potius bellum intestinum ab uxore contra me comparatum.*

45–48. *cratibus*] *σηκοῖς*, e viminibus nexis; *caulas* quoque et *saepta* vocabant. Apul. Met. IV 6: *Insurgit - - turris ardua caulae firma solidis cratibus, ovili stabulatione commoda.* — *horna*] «Ad vitae rusticae simplicitatem pertinet hornotinum vinum bibere.» Schol. — *dolio*] vinum doliare nondum in cados diffusum. Proculus ICtus 1, 15. de tritico, vino et oleo leg.: *In dolia vina ea mente conicimus, ut ex his postea* (cum defaecata sint) *in amphoras et cados defundamus.* — *inemptas*] ut senex ille Vergilianus Ge. IV 132: *seraque revertens Nocte domum dapibus mensas onerabat inemptis.* Martial. epigr.

Non Afra avis descendat in ventrem meum,
  Non attagen Ionicus
Iucundior, quam lecta de pinguissimis
  Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis et gravi
  Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus
  Vel haedus ereptus lupo.
Has inter epulas ut iuvat pastas ovis
  Videre properantis domum,
Videre fessos vomerem inversum boves

IV 66, 5: *saltus aprum, campus leporem tibi misit inemptum.*

49—52. *Lucrina*] optimi saporis (Plin. n. h. IX 169) ostrea e lacu Lucrino prope Baias Romam apportata. Martial. XIII 82: *Ostrea. Ebria Baiano veni modo concha Lucrino.* — *rhombus*] Sat. I 2, 116. II 8, 30. — *scarus*] Sat. II 2, 22. — Ennius in Hedyphageticis apud Apul. Apol. (sat. 57 L. M.): *Quid scaru' ? praeterii cerebrum Iovi' paene supremi.* Petron. 93: *Ultimis ab oris Attractus scarus.* — *intonata*] Sciebat post procellas plures capi solere scaros (Sallust. fr. apud Schol. Iuven. 4, 42: *itaque tempestate piscium vis Ponto erupit.*); iam hoc poetice ita expressit: «si tempestas procellosa cum tonitru in mare Ionicum et Orientale (*Eois fluctibus*, Syriae praesertim) immissa scaros ad hoc mare Tyrrhenum compellat.» Formam *intonata* ut singularem memorat Priscianus IX 37. XI 34. H. — *vertat*] afferat; non necessaria est N. Heinsii emendatio *verrat.*

53—56. *Afra avis*] gallina Numidica. Columella de r. r. VIII 2, 2: *Africana* (gallina) *est, quam plerique Numidicam dicunt, meleagridi similis.* Varro de r. r. III 9, 18: *Gallinae Africanae sunt grandes, variae, gibberae, quas μελεαγρίδας appellant Graeci. -- Veneunt propter penuriam magno.* — *attagen*] Plin. n. h. X 133. Graecis nostrae aetatis *ταγενάρι.* Noverat iam Hipponax fr. 36 Bgk.: *Οὐκ ἀτταγᾶς τε καὶ λαγὼς καταβρύκων.* Martial. XIII 61: *Inter sapores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum.* — *pinguissimis*] Rami, quatenus bacas pingues ferunt, ipsi *pingues* dicuntur.

57—63. *lapathi*] *λάπαθον, rumex* Latinis dicitur. Lucilius apud Cic. de fin. II 24: *O lapathe, ut iactare necesse est, cognitu' quoi sis!* Sat. II 4, 29. — *gravi*] «aegro ex alvo adstricta.» — *Malvae*] c. I 31, 16: *leves malvae.* — *salubres*] quia alvum molliunt. Celsus II 29: *alvum movent - - malvae, lapathum.* Martial. X 48, 7: *Exoneraturas ventrem mihi vilica malvas Attulit.* — *Terminalibus*] VII. kal. Mart. Ovid. Fast. II 655: *Spargitur et caesa communis Terminus agna, Nec queritur lactens cum sibi porca datur.* — *haedus ereptus*] Martial. X 48, 14. in frugalis cenae apparatu: *Haedus inhumani raptus ab ore lupi.* Sic de lucro quodammodo cenat, cum homines minus attenti

Collo trahentis languido,
Postosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentis Laris!'
Haec ubi locutus fenerator Alfius,

65. *Postosque* R prima manu, O. Keller ed. 2. 3. *Positos* ceteri.

ad rem haedos a lupis iam admorsos abicere soleant. Quamquam opinio erat *τὰ λυκόβρωτα πρόβατα τὸ κρέας γλυκύτατον παρέχειν.* Plut. Sympos. II 9. — *vomerem inversum*] Verg. ecl. 2, 66: *Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci.* Ovid. Fast. V 497: *Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra.* Proverbium erat: *βοῒ λυθέντι ἔργον ἐπιτίθεται ὁ ζυγὸς καὶ τὰ σκεύη τῷ δυνατωτάτῳ.* Eustath. in Od. *λ* p. 1676.

65. 66. *Postos*] i. e. humi sedentes ad cenam. Scripsimus *postos* cum Kellero (ed. 2. 3). Non rara est haec syncope (epod. 9, 1: *repostum;* apud Lucret. I 1059: *in terra posta,* III 857: *semina posta;* v. Neue, Formenl. II pg. 354), hoc loco necessaria: nam Horatius, ut alii poetae, in trimetris iambicis anapaesto prorsus abstinuit: cui legi non adversantur epod. 2, 35 *pavidum* (cf. ad h. l.); 5, 79 *inferius mare;* 2, 35 *laqueo;* 11, 35 *mulierculam*: omnibus his locis anapaestus tollitur synaloephe. — *ditis*] Tibull. II 1, 23: *Turbaque vernarum, saturi bona signa coloni.* — *examen*] Cic. de Harusp. resp. 25: *servorum examina,* imagine ab apibus repetita. — *Circum* cet.] quia focus in medio situs erat, non ad parietem. Colum. de r. r. XI 1, 19: *Consuescat (vilicus) rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* Silius VII 175: *et ritu pauperis aevi Ante focos mensae.* Plin. n. h. XXVIII 266: *focus Larium, quo familia convenit.* — *renidentis*] non «ab igne refulgentis», sed: «qui tersi sunt ac politi.» Ad vernas, ut volebat Rutgersius, v. *renidentis* vel propter positionem referri nequit. — Imitatus est nostrum locum Martialis III 58, 22: *Cingunt serenum lactei focum vernae Et larga festos lucet ad Lares silva.*

67—70. «Haec ubi secum locutus erat Alfius, debitoribus appellatis, ad idus solvendam sibi curat omnem pecuniam fenori datam, qua iamiam emat praedia, sed rursus stimulatus avaritia, quaerit kalendis proximis eandem fenori dare; adeo inconstans, ut post paucos dies consilium agriculturae in posterum exercendae prorsus abiciat.» — *Alfius*] Apud Ciceronem est *C. Alfius,* et apud Senecam Controv. I 1, 22 omnes scribunt *Alfius Flavus,* qui rhetor fuit; non, ut in Horatio quidam, *Alphius,* quod verbum ad *ἀλφαίνειν* referunt. — *redegit*] *redigere pecuniam* est recipere ad se pecuniam qualicumque modo licito vel ex rebus venditis (Cic. in Caecil. 56: *deinde bona vendit, pecuniam redigit.*), vel, ut hic et apud Cic. pro Rabir. Post. 37: pecunia *non redigeretur,* a debitoribus. Gronov. Obss. 1, 20. *Redegit* autem *idibus* cum dicit, intellegamus necesse est prius appellatos esse debitores, ut eam ad diem solverent pecuniam mutuo sumptam. Ex compluribus vero locis merito colligimus, nisi forte in chirographo certa dies solvendae pecuniae constituta esset, in usu fuisse, ut pro feneratoris commoditate secundum debitorum appellationem pecuniae et kalendis et nonis et idibus ab eo redigerentur.

Iam iam futurus rusticus,
Omnem redegit idibus pecuniam,
Quaerit kalendis ponere.

69. *relegit* bcd cum paucis Parisinis, ceteri *redegit*.

Cic. Verr. I 149: *Nemo Rabonio molestus est, neque kal. Decembribus neque nonis neque idibus.* ad Att. X 5: Scripsit *diem pecuniae idus Novembres esse.* ad Att. XIV 20: *Iam vel sibi habeat nummos, modo numeret idibus.* in Catil. 1, 6: *Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis idibus senties.* Sat. I 3, 87: *Qui nisi, cum tristes misero venere kalendae, Mercedem aut nummos unde extricat* cet. Ovid. Rem. Am. 561. Martial. VIII 44, 11: *Centum explicentur paginae kalendarum.* Plutarch. de vit. aer. al. 2: *(ἡ αὐτάρκεια) οὐδ᾽ ἀναμνήσει τῶν καλανδῶν καὶ τῆς νουμηνίας, ἣν ἱερωτάτην ἡμερῶν οὖσαν ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στύγιον.* — *Quaerit*] «circumspicit, apud quem denuo possit collocare nummos. — *kalendis*] «sequentibus». Schol. — *ponere*] Sic *τιθέναι* et *καταβάλλειν τὸ κεφάλαιον*, ut a. p. 421: *dives positis in fenore nummis.* Cic. Verr. III 167: *cum posita esset* pecunia *apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis feneratus est.* — Missas faciamus et falsas interpretationes, velut: «edixit debitoribus, cum idus essent, pecuniam s. sortem cum usuris proximis kalendis pernumerandam; eandem tamen, cum eae advenissent, iterum ponit fenori,» et lect. *relegit*, defensam quidem ab Heinsio Advers. p. 235. (qui exponit «recollegit», id quod repugnat consuetudini Latinae) et ab Oudendorpio ad Apul. Met. VI p. 432.

EXCURSUS

AD EPOD. II. EX CAROLI LACHMANNI AD C. FRANKIUM EPISTULA.

(opusc. pg. 78.)

«De epodo secundo videbaris mihi (pg. 27. 124.) nescio qua sive iuvenili coniectandi intemperantia sive pravarum observationum contagione nimis subtiliter ignorabilia rimatus esse, ut postremo non quidem quid Iuppiter Iunoni in aurem, sed tamen quid inter se illi «consortes studii, pia turba poetae» (Horatius, Vergilius, Tibullus) egissent, tibi videreris intellegere. Certe ego hebetior Vergilianorum carminum (Georg. II 458 seqq.) in illo epodo nullam litteram agnosco. Immo mihi nuper Gruppius in libro, quem de elegia Romana scripsit (p. 392.), Tibulli quosdam versus cum Horatio comparavisse vel aptius ad persuadendum videtur; cum tamen certum sit Horatium in epodis ad Tibulli carmina respicere non potuisse, nisi in Tibullo meas, in Horatio tuas temporum rationes repudiemus. Ego hoc unum video, Horatio iambum Archilochi ante oculos fuisse, ad cuius exemplum hunc suum

componeret. Illum, inquam, in quo Charonem fabrum loquentem induxit, cuius initium fuit *Οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει οὐδ' εἷλέ πώ με ζῆλος.* Sed nobis, quam bella quamve iocosa fuerit imitatio, vix suspicari licet, cum ne exitum quidem Archilochii carminis, cuius modi fuerit, divinare possimus. In hoc, si Aristotelem recte intellego (rhetor. III 17.). fuit *ψόγος ἄνευ ἀγροικίας*: Horatius suavitatem quaesivit et ridiculum; hoc quidem summe, cum feneratori adscribit haec, *quis non malarum, quas amor curas habet, haec inter obliviscitur?* sed sub risu iocoque latere amici (Vergilii) irrisionem cur suspicer?» —

Marius Victor. p. 137 K.: *Ex trimetro versu iambico dimetrum epodum octosyllabum Archilochus commentus est*: *ut* Beatus ille, qui procul negotio. Vide fr. ex Aristophanis *Νήσοις* (344 D): *Ὦ μῶρε μῶρε, ταῦτα πάντ' ἐν τῇδ' ἔνι. Οἰκεῖν μὲν ἐν ἀγρῷ τοῦτον ἐν τῷ γηδίῳ Ἀπαλλαγέντα τῶν κατ' ἀγορὰν πραγμάτων, Κεκτημένον ζευγάριον οἰκεῖον βοοῖν Ἔπειτ' ἀκούειν προβατίων βληχωμένων, Τρυγός τε φωνὴν εἰς λεκάνην ὠθουμένης, Ὄψῳ δὲ χρῆσθαι σπινιδίοις τε καὶ κίχλαις, Καὶ μὴ περιμένειν ἐξ ἀγορᾶς ἰχθύδια Τριταῖα πολυτίμητα βεβασανισμένα Ἐπ' ἰχθυοπώλου χειρὶ παρανομωτάτῃ.*

CARMEN III.

Parentis olim si quis inpia manu
  Senile guttur fregerit,
Edit cicutis alium nocentius.
  O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?

III. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic Bc, addentes *Exsecratur allium*. — 3. *Edit* codices paene omnes, in quibus Blandinii quattuor; *Edat* perpauci. — *alium* cod. plerique, *allium* Leidens., Dessauiensis, γ paucique alii.

III. Iocosa exsecratio alii, quod ei inscienti Maecenas in olere incoctum apposuerat. Miros enim tunc cibos (Italorum *erbolati*) ex talibus conficiebant. Cic. ad. Fam. VII 26: *fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius.* Alii cogitarunt de moreto, sed *priscus* is erat *cibus*, rusticorum imprimis. Vide Ovid. Fast. IV 367 sqq. et quod Vergilio tribuitur *Moretum.* (Compositum videtur carmen, antequam Terentia Maecenati nupserat, a. u. c. 719. aut 720.)

1—5. *olim*] Cfr. c. IV 4, 5. — *guttur*] c. II 13, 6. usurpavit volgatius *frangere cervicem* pro *strangulare.* — «*Edit* potius dicendum quam *edat.* Antiqui enim dicebant *edim, edis, edit* cet.» Acron Nanni. Sicque est etiam Sat. II 8, 90. Cic. ad Fam. IX 20: *ne - - comedim;* et constanter apud Plautum. Vide Neue, Formenlehre II² pg. 441. Perfectum esse nequit, cum sensus manifesto hic sit: «Hoc summum supplicium patiatur, ut alium esse debeat;» neutiquam vero: «Ideo quia edit alium eoque in furorem actus est, patrem iugulavit.» Simili exsecratione usus est Naevius in *Appella* (Prisc. VI 11, pg. 203 H.; p. c. 19. ed. R.: *Ut illum di ferant, qui primum holitor cepam protulit!* — *messorum ilia*] «quae ferre possint tam dirum venenum.» Cfr. Vergili Moretum et ecl. 2, 10: *Thestylis et rapido fessis messoribus aestu Alia serpyllumque herbas contundit olentes.* Galenus Therap. 12, 8. alium vocat τῶν ἀγροίκων θηριακήν. — *praecordiis*] pro «intestinis.» Cfr. sat. II 4, 26. Seneca epist. 95, 25: *garum - - non credis urere salsa tabe praecordia?*

6—8. *viperinus cruor*] praesens venenum, ut c. I 8, 9. — *incoctus*] Sic Medea apud Ovid. Met. VII 265: *Seminaque floresque et sucos incoquit acres.* — *malas*] Verg. Aen. II 471: *coluber mala* (venenosa) *gramina pastus.* — *Canidia*] saga, Horatii inimica. Cfr. epod. 5. et 17. — *tractavit*] «apparavit et miscuit.» Sic c. II 13, 8: *venena Colcha - - Tractavit.*

9—12. Insignem vim comicam in huiuscemodi carmine habent exempla ab heroibus repetita. — *Ut* cet.] «Posteaquam Medea Iasonis ceteris omnibus Argonautis pulchrioris for-

Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnis candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris inligaturum iuga
Perunxit hoc Iasonem;
Hoc delibutis ulta donis pelicem
Serpente fugit alite.
Nec tantus umquam siderum insedit vapor

ma capta est»; etenim sic construe, non vero: Iasonem *candidum mirata est praeter omnes Argonautas.* Sic Magnetes mirantur eum apud Pind. Pyth. 4, 87: *Οὔτι που οὗτός Ἀπόλλων, οὐδὲ μὰν χαλκάρματός ἐστι πόσις Ἀφροδίτας κτλ.* Vide *Museo Gregoriano* T. LXXXII. — *ducem*] Plane singularis est fabula in vase picto *Mon. Inst. archeol.* II. T. 35., ubi Iason iamiam a dracone devoratus Minervae ope ex illius ventre extractus servatur, ut monstrum vincat. — *Ignota*] «iuga antea insueta tauris illis impositurum tali veneno perunxit, ne flammis, quas spirabant, laederetur taeterque alii odor monstra averteret.» Hoc cum dicit, iocabundus generatim significat, tantam vim magicam in alio inesse, ut nihil ei resistat, ne flammae quidem illae portentosae. Nequaquam autem distinguendum cum H. Peerlkampio: «*Ut - - mirata est ducem Ignota tauris illigaturum iuga; Perunxit hoc Iasonem*, ut pari amore flagraret, quo ipsa flagrabat.» — *Perunxit*] Quapropter postea ab Iasone prodita apud Ennium haec ei probra obiectat in Medea exule (pg. 118 ed. L. M.): *Non commemoro, quod draconis saevum sopivi impetum; Non quod domui vim taurorum et segetis armatae manus.*

13. 14. *Hoc delibutis-donis*] «palla et corona huiuscemodi medicamine perunctis.» — *pelicem*] (De scriptura cf. ad c. III 10, 15) «Glaucen, (alii Creusam appellant), Creontis, regis Corinthii, filiam, quam Iason in matrimonium ducturus erat, aeque acri veneno perdidit, atque est hoc, quod in intestinis meis saevire sentio.» Erat autem naphthas. Plin. n. h. II 235: *Ita fertur a Medea pelicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.* — *Serpente*] «curru draconibus alatis iuncto, quem habuit ab avo Sole, per aerem avecta Athenas aufugit.» Cfr. epod. 5, 63. — *alite*] ut c. IV 11, 26: *ales Pegasus.* Frequenter autem in vasis pictis conspiciuntur tales serpentes alati.

15—18. *siderum* cet.] «calor oppressit aridam Apuliam.» Verg. Ge. II 353: *hiulca siti findit Canis aestifer arva.* — *insedit*] «incubuit,» ut Seneca Oedip. 47: *Sed gravis et ater incubat terris vapor.* — *Siticulosae*] ut *πολυδίψιον Ἄργος.* — *munus*] vestis Nessi Centauri cruore tincta, a Deianira Herculi coniugi Ioles amore capto funesto dono missa. Ovid. Met. IX 130.

Siticulosae Apuliae,
Nec munus umeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At si quid umquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor,
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

20. *Iocosa* Markland in Eur. Suppl. p. 258. — 21. *savio* plerique cod., pauci *suavio.*

umeris - Inarsit] «umeris ardens inhaesit.» — *efficacis*] difficillimis laboribus defuncti, *δραστηρίου.* Apul. Apol. c. 22: *Hercules lustrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor.* Sic Maximus Tyr. Diss. 3, 7. Herculem vocat *τὸν τῶν πολλῶν καὶ θαυμαστῶν πόνων ὁμιλητὴν καὶ ἀγωνιστὴν καὶ ἐθάδα*, et similius etiam Diss. 21, 6. *κατορθωτὴν ἔργων.* Iulianus ad Themistium p. 264. ex Od. *φ* 26: *μεγάλων ἐπιίστορα ἔργων, «αὐτουργότατον ἁπάντων γενόμενον.»* Ad consuetudinem Latinam cfr. Caelium apud Cic. ad fam. VIII 10, 3: *Nosti* Marcellum, *quam tardus et parum efficax sit.*

19–22. *concupiveris*] «Si tam detestabilis cibus umquam tibi rursus placuerit.» — *Iocose*] quatenus alio clam oblato amicum ludibundus deceperat. Hoc autem longe aptius toti carmini quam otiosum illud puellae *ἐπίθετον iocosa.* — *savio*] «amoris osculo». SCHOL. *savium, φίλημα ἑταιρικόν.* Philox. Rectior autem haec est scriptura quam altera *suavio.* Non enim deducitur a. v. *suavis*, sed *savium* proprie est *labellum*, v. M. Haupt opusc. II 106 sq. — *sponda cubet*] De venere a puella negata accipio, ut est apud Tibull. I 9, 56. in simili imprecatione: *Tecum interpositā languidă veste cubet.* Alii: «sese quam longissime a te removeat in lecti convivalis sponda.» Sane *cubare* etiam de convivis usurpatur. Cic. de or. II 353: *quo eorum loco quisque cubuisset.* — Falso autem scholion *puellam* explicat de Terentia Maecenatis, id quod prope indecenter dictum sit de tam splendida matrona Romana, prius a Caesare Octaviano amata. (Sueton. Octav. 69.) Immo manifesto loquitur de *ἑταίρα*, quacum consueverit potens amicus ante nuptias cum Terentia celebratas. Cfr. Franke F. H. p. 125.

CARMEN IV.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,

IV. Inscr. volg. *In Cnaeum Pompeium Menam* vel *In Menam libertum Pompeii Magni.* — *In Sextum Pompeium libertum* d.

IV. In codicibus duobus Bern. B. et c, in Bambergensi uno atque Oberlini B unoque item Feae vel confusae sunt duae diversae inscriptiones vel ante syllabam *Ve* excidit *vel:* 1) *ad Sextum Menam, Pompeii libertum;* 2) *Vedium Rufum ex servitute miratur usurpasse equestrem dignitatem usque ad tribunatum militarem.* (*C. Vedius Rufus* est apud Murat. 2076, 10. Ergo hoc re vera Vediorum alicuius familiae fuit cognomen.) Mature sane interpretes cogitasse videntur alii de *Sex. Mena* (id est, Menodoro, ut *Apollos*, Apollodorus, *Lucas*, Lucanus), Sexti Pompei liberto (c. III 16, 15. Comment. Cruquii ad h. l.), alii de *Vedio* quodam *Rufo*, aliunde quidem haud noto, verum quae persona fingi omnino non potuit, atque vel idcirco verior videtur, quam Sex. Menas. Et hoc rectum puto, quo simul illa amovetur difficultas, quomodo *Menas*, dux classium Pompeianarum, v. 20. vocari potuerit *tribunus militum.* Atque haec videtur antiquissima *παράδοσις* primorum Horatii interpretum. (Acriter pro *Sexto Mena* pugnat Franke pag. 126., quem non sine fructu consules, ac fatendum est sane, voc. *eques* v. 15. quadrare in istum Pompei libertum, utpote quem Octavianus *ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψεν.* Dio Cass. IIL 45. De tribunatu militum autem dubitare licet. Alii non de certo quodam homine hoc carmine agi putant, sed exemplum quoddam eorum hominum proponi, qui illa aetate cum turpissime divitiis potiti essent, foedissimum luxum prae se ferebant.) Compositum esse videtur a. u. 716. — Similem autem indignationem spirat Anacreontis fr. 21 Bgk.: *Ξανθῇ δέ γ' Εὐρυπύλῃ μέλει Ὁ περιφόρητος Ἀρτέμων - - Κίβδηλον εὑρίσκων βίον· Πολλὰ μὲν ἐν δουρὶ τιθεὶς αὐχένα, πολλὰ δ' ἐν τροχῷ, Πολλὰ δὲ νῶτον σκυτίνῃ μάστιγι θωμιχθείς, κόμην Πώγωνά τ' ἐκτετιλμένος. Νῦν δ' ἐπιβαίνει σατινέων, χρύσεα φορέων καθέρματα Πάϊς Κύκης καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην φορέει Γυναιξὶν αὔτως.*

1—4. *Lupis et agnis*] Est hoc fere proverbii loco iam apud Hom. Il. *X* 263: *Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν.* — *sortito*] «sorte sive lege atque instinctu naturae.» — *Hibericis*] e sparto tortis, cuius magna est in Hispania copia. (Quintil. Inst. or. VIII 2, 2: *ille, qui in actione hibericas herbas, se solo nequidquam intellegente, dicebat, nisi irridens hanc vanitatem Cassius Severus spartum dicere eum velle indicasset.*) Ex hoc autem sparto, herba tenacissima, conficiebantur rudentes ac funes, quibus uti poterant ad castigandos classiarios, ut vitibus centuriones caedebant mili-

Hibericis peruste funibus latus
  Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
  Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
  Cum bis trium ulnarum toga,

8. *bis trium* de coni. Barthii (Advv. 54, 26.) Bentleius eumque secuti plerique; *bis ter* cod. paene omnes; verum in B et c est sic: *bis t̄. ulnarum.*

tes. — Lorarium, qui inibi est, ut funibus CONEXIS verberet servum comicum, habes in *Mus. Borbon.* IV. T. 24. — *peruste*] de doloribus acribus flagellationis et compedum notisque lividis inde remanentibus; epist. I 16, 47: *loris non ureris, aio.* Catull. 25, 11: *inusta - - flagella.* Graeci δέρειν. — *dura*] Eodem ἐπιθέτῳ utitur Tibullus I 7, 42: *Crura licet dura compede pulsa sonent.* — «Qui habuisti crura excruciata compede» comm. Cruq. (De usu num. singularis *compedis, compedem, compede* v. Neue, Formenl. I² 453.

5—8. *ambules*] de incessu superbo, ut epod. 8, 14. Claud. in Eutr. I 306: *erecto pectore dives Ambulat;* epod. 15, 18: *meo-Superbus incedis malo.* Lucian. Catapl. 16: καὶ σεμνῶς προβαίνων καὶ ἑαυτὸν ἐξυπτιάζων. — *genus*] h. l. sordes serviles. — *Sacram - - viam*] quae ad Capitolium ducit, otiosorum turba celeberrima, v. sat. I 9, 1. — *bis trium*] Cum inauditum sit et consuetudini Latinae prorsus contrarium *bis ter* pro *bis tres*, post Bentleium et Meinekium recepta est Barthii coniectura *bis trium.* Vitium inde ortum esse videtur, quod scribebant *bis III.;* per notam certe scriptum est in cod. Bern. B et c: *bis t.* cum lineola. Quod Porphyrion ad h. l., Schol. Persii 5, 14., Isidorus Origg. XIX 24, 4. uno ore tradunt mensuram togae iustae sex ulnarum fuisse, vide ne ex hoc ipso Horatii loco parum intellecto repetitum sit, cum manifesto hic designetur toga insolitae mensurae, quae propter longitudinem ad imos talos demissa *metiatur* viam, id est, eam semper tangat et radat. Ovid. Met. IX 448. Lucan. V 556: *Instabili gressu metitur litora cornix.* — Solita autem ista fatuorum iactantia. Lucian. Demon. 41: ἰδών τέ τινα τῶν εὐπαρύφων ἐπὶ τῷ πλάτει τῆς πορφύρας μέγα φρονοῦντα κτλ. Tales homines Cic. Catil. 2, 22 *velis amicti, non togis* vocat. De toga v. Marquardt, de Rom. r. pr. pg. 536 ed. 2.

9—12. *huc et huc*] «Poetarum est, non prosae orationis.» HAND Turs. III. p. 106. — «Oculos avertunt (detorquent) huc et illuc praetereuntes, ne te immerito superbientem videant.» Sic Scholiastae. Minus apposite contrariam rationem alii sequuntur: «Omnes in te convertunt oculos ac liberrima cum indignatione in tuum fastum invehuntur.» — *Sectus - - militum?*] Verba sunt haec, in quae prorumpit populi liberrima indignatio. — *Sectus flagellis*] «caesus.» Tibull. I 9, 22: *intorto verbere terga seca.* Iuven. 10, 316: *secat ille cruentis Verberibus.* — *triumviralibus*] Triumviri capitales (Sallustio in Cat. 55: *vindices rerum capitalium;*

Ut ora vertat huc et huc euntium
  Liberrima indignatio?
'Sectus flagellis hic triumviralibus
  Praeconis ad fastidium
Arat Falerni mille fundi iugera
  Et Appiam mannis terit,
Sedilibusque magnus in primis eques

quorum praecipuum munus sic definit Cicero leg. III 6: *VINCULA SONTIUM SERVANTO: CAPITALIA VINDICANTO.*) de delictis meretricum, maleficiis servorum aliorumque hominum humiliorum, imprimis peregrinorum, cognoscebant, noxiosque aut capite plectebant aut flagellari iubebant ad columnam Maeniam, ut certe narrat Pseudasconius p. 121. ed. Bait. Sic sine dubio triumviri capitales exsecuti sunt ea omnia, quae Cicero tradit de P. Dolabella Philipp. I 2. et ad Att. XIV 15., item Tacit. Ann. II 32. de mathematicis saxo deiectis. Cfr. Plaut. Asin. 131: *nunc iam ex hoc loco Ibo ego ad Trisviros vostraque ibi nomina Faxo erunt: capitis te perdam ego et filiam.* — *Praeconis ad fastidium*] «usque ad satietatem praeconis, qui, dum a lictore flagellatur homo damnatus, altissima voce delictum eius rationemque poenae solebat proclamare.» Sic *Turinum, fumi venditorem* (hominem fallacem), Alexander Severus *fumo apposito, quem ex stipulis atque umidis lignis fieri iusserat, necavit, praecone dicente: «Fumo punitur, qui vendidit fumum.»* Lamprid. Alex. Sev. 36. Plato leg. XI p. 917. D.: (fraudator) *κατὰ δραχμὴν ἑκάστην τῇ μάστιγι τυπτέσθω πληγὰς ὑπὸ κήρυκος ἐν τῇ ἀγορᾷ κηρύξαντος ὧν ἕνεκα μέλλει τύπτεσθαι.* Manifesto autem loquitur de eo tempore, quo ille, in quem invehitur, servitutem serviebat.

13—16. *Arat*] possidet. Haec referenda sunt ad Italiae situm, ubi ligatis ad arbores vitibus omnes arantur vineae.» SCHOL. — *Falerni*] adeoque propter vina generosa optimi. — *Appiam*] «Crebro iter facit per viam Appiam ad inspectanda sua praedia.» — De *mannis* v. c. III 27, 7. Lucr. III 1064: *Currit agens mannos ad villam hic praecipitanter;* velocissimus enim est eorum cursus. — *terit*] frequentat. Verg. Ge. I 380: *Angustum formica terens iter.* Sic *τρίβειν.* Arat. 250: *Μεσσόθι δὲ τρίβει μέγαν οὐρανόν*, quod Cicero Arat. 2. vertit: *caeli mediam partem terit.* — *magnus*] cum irrisione dictum, ut sat. I 2, 70. 3, 136. 6, 72. 73. — *eques Othone contempto*] L. Roscius Otho trib. pl. a. u. c. 687. legem tulit, ne quis in quattuordecim gradibus orchestrae, in qua senatores sedebant, proximis sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Hoc ergo dicit: «Homo ille per facinora sua adeo iam dives factus est, ut facile possit Othonem eiusque legem *contemnere*, id est, minime curare nec metuere, ne cognitione de suis fortunis instituta minus quam CCCC. milia H. S. possidere reperiatur, qui census erat equitum Rom. Etsi igitur non erat eques, tamen propter divitias eius ordinis sibi iura arrogavit, neglecta lege Roscia theatrali.»

17—20. *ora - - Rostrata*] «rostra in navium proris.» Etsi sine exemplo dictum videtur, non tamen

Othone contempto sedet!
Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum?'

17. *ora*] *aera* malebat Bentleius.

propterea mutandum cum Sanadono in *rostra* - - *Aerata*] vel cum Bentleio in volgare illud *aera*: nec vero sine causa Bosius pag. 47. dubitat, num *aera rostrata* satis Latine dici possint, propterea quod *aes* pro ipso rostro ponatur, ut Aen. I 39: *spumas salis aere ruebant.* Cfr. Diod. Sic. XIII 40: *τοῖς στόμασι τῶν ἐμβόλων.* Magnam classem ab Octaviano contra S. Pompeium paratam esse narrat Dio Cassius IL 1: *ὑπερπαχῆ τε καὶ ὑπερμεγέθη κατεσκευάσθη — ὅπως ὥσπερ ἀπὸ τείχους ἐξ ὑπερδεξίων ἀγωνίσωνται, καὶ αὐτὰ πρός τε τὰς ἐμβολὰς τῶν ἐναντίων ἀντέχειν καὶ τοὺς ἐμβόλους αὐτῶν — ἀποστρέφειν.* — *gravi* - - *pondere*] ob ipsam navium magnitudinem. — *latrones*] 'Quid prodest classem rostratis navibus ducere adversus latrones ac fugitivos, quos S. Pompeius armavit, cum hunc patimur tribunicium equitem Romanum esse.' Porphyr. Florus IV 8, 2: (Sex. Pompeius) *O quam diversus a patre! Ille Cilicas exstinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Ac de eodem Lucan. I 43: *servilia bella sub Aetna.*

CARMEN V.

'At, o deorum quidquid in caelo regit

V. Inscr. volg. *In Canidiam veneficam.* — *Puerum praetextatum defossum inducit a Canidia quo necato Alpho* (sic) *Varo daret potionem delinimentorum* b. — *In Gratidiam, Puerum - - necato Aleio* (sic; lege *Alfio* ex Oberlini B) *Varo daret potionem* c. — 1. *quidquid - - regit* AOBMRScγ Blandinii aliique codices, etiam Priscianus XVII 172 pg. 196 H., Diomedis ars gr. III pg. 528 K.; *quisquis-regis* bcφψ aliique Parisini, Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis.

V. Scaena haec est: Immane scelus patraturae sagae puerum ingenuum, quem vel blanditiis a domo paterna seduxerant vel vi rapuerant, vivum in scrobe defodiunt, ut eius medulla et iecinore utantur ad philtra praeparanda. Ridiculum autem, quod senem tam perdite amat Canidia, ut horribile facinus ad eum sibi conciliandum facere non recuset. Eiusdemmodi sagae ac veneficae memorantur apud Tacitum *Locusta* et *Martina*, egregieque totum hoc feminarum genus descripsit Ovid. Am. I 8. Dipsadem quandam sagam nobis ante oculos ponens. Quid, quod idem crimen haeserat iam in Vatinio? Cic. Vat. 14: *cum inaudita ac nefaria sacra susceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare soleas* cet. Singulari autem arte Horatius praestigias hasce magicas expressit et hic et epod. 17. et sat. I 8, 14 sqq., adeo ut recordemur Apuleiani illius in Apol. 47: *Magia ista - - res est legibus denegata. - - Igitur est occulta non minus quam taetra et horribilis, plerumque noctibus vigilata et tenebris abstrusa et arbitris solitaria et carminibus murmurata.* — Propter v. 43. sceleris scaenam Neapoli collocat Porphyrio; sed obstare videntur v. 58. *Suburanae canes.* — Ceterum praeter Theocriti et Vergilii *φαρμακευτρίας* cfr. etiam Luciani Dial. mer. 4., item de *μαγγανείαις, καταδέσεσι, κηρίνοις μιμήμασι* Plat. de leg. XI p. 933. Atque prorsus similis puero hic mactato est in Orelli inscript. Lat. n. 2486: *Iucundus Liviae Drusi Caesaris F. Gryphi et Vitalis: In quartum surgens comprensus deprimor annum, Cum possem matri dulcis et esse patri. Eripuit me saga manus crudelis ubique, Cum manet in terris et nocet arte sua. Vos vestros natos concustodite parentes, Ne dolor in toto pectore fixus eat;* unde colliges toti huic epodo mirifice convenire cum superstitiosis saeculi Augustei opinionibus. — Tametsi fuit re vera *Canidia* gens plebeia (cfr. nummum aevi Aug. apud Eckhel D. N. 5. p. 161. et Vell. Pat. II 85. ad Actium *in terra locatum exercitum Antonii regebat Canidius.*), Scholiastae tamen uno ore affirmant Canidiam hanc vero nomine fuisse Gratidiam Neapolitanam unguentariam (? cfr. vv. 59. 60.) et veneficam, a *canitie* sic ioci gratia appellatam. – («Hic epodus chorum ducit eorum carminum, in quibus Canidia sive Gratidia diffamata

Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? et quid omnium
Voltus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris adfuit,
Per hoc inane purpurae decus precor,
Per inprobaturum haec Iovem,
Quid ut noverca me intueris aut uti

3. *et quid* Rbcγφψ Blandinii, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis prob. Bentley, Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, O. Keller, Kiessling; *aut quid* AOBMSd Leidensis, prob. Orelli.

est. Cfr. Buttmann Mythol. I. p. 332.» Franke.)

1. *At*] Hoc loco *at* abundare dicit Priscian. XVII 171, ad ornatum solum pertinere Servius ad Aen. VII 363. Verum, ubi *at* sic orditur orationem, exprimit animi commoti impetum ac trepidationem, cum qui loquitur se subito in alio quam antea statu collocatum videt, atque dolorem et iram significat. Cfr. Hand Tursell. I. pag. 419. et 441. Sic etiam Graeci. Tyrtaeus fr. 11 Bgk.: *Ἀλλ' Ἡρακλῆος γὰρ ἀνικήτου γένος ἐστέ.* Theognis 341: *Ἀλλά, Ζεῦ, τέλεσόν μοι - - εὐχήν.* — *quidquid*] Ovid. Met. X 18: *quidquid mortale creamur.* Hor. sat. I 6, 1: *Lydorum quidquid Etruscos Incoluit finis.* Etiam in pedestri or. Liv. II 5: *quidquid deorum - - esset.* XXIII 9. *iurantes per quidquid deorum est.* — Recte Bentleius: «*Regit* ab Horatio profectum est. Non enim puer ille deos hic precatur, sed Canidiam et socias alloquitur, neque vero invocatio deorum est, sed exclamatio dumtaxat, qualia ista *di boni*, *pro Iuppiter*, *di vestram fidem* cet.» Est simpliciter: «o di caelestes, rectores terrarum cet.»

3—5. *fert*] «novi affert, sibi volt; quorsum sic tumultuamini?» — *et quid*] Haec lectio cod. bonorum auctoritate firmata alteram interrogationem bene adiungit. Aliter epod. 7, 1., ubi sine causa Cuninghamius voluit *et cur.* — *truces*] «quattuor sagarum voltus minitantur in me conversi.» — *te*] Iam ad Canidiam, sagarum principem, sese confert.

6—10. *Lucina*] Cfr. carm. saec. 16. Egregie iocatur in re atrocissima verbis ambiguis usus, quae in anxii pueri ore innocentissima videntur: «si reapse Lucina tuos partus iuvit, ut procul dubio iuvit;» ex poetae sensu mordacissima sunt: «si umquam vere peperisti;» quo ipso significat Canidiam falsos sibi supposuisse partus. (Cfr. epod. 17, 50.) — *purpurae decus*] togam praetextam, quae tueri atque inviolabilem reddere debebat puerum Romanum. Quintil. Decl. 340: *Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum praetextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus; quo infirmitatem pueritiae sacram facimus ac venerabilem.* — *Inane* autem, «quatenus me non tutatur.» — *inprobaturum*] Mollissimo verbo consulto utitur experturus, an sagae istae misericordia tangi queant, pro:

Petita ferro belua?'
Ut haec trementi questus ore constitit
  Insignibus raptis puer,
Inpube corpus, quale posset inpia
  Mollire Thracum pectora,
Canidia, brevibus inplicata viperis
  Crinis et incomptum caput,
Iubet sepulcris caprificos erutas,

11. *tremente* Bentl. — 13. *posset*] *solet* B. — 15. *inplicata* vel *impl.* Rbcdγφψ Graevianus, Vossianus, Lipsiensis; *illigata* AOBMS Leidensis (v. ad v. 3.)

«vindicaturum, punituram.» — *noverca*] Seneca Controv. IV 6 ed. K.: *Hic tuus est: quid alterum novercalibus oculis intueris?* Tac. Ann. XII 2: coniunx *novercalibus odiis visura Britannicum et Octaviam.* — *Petita*] «iam telo confixa, saucia.»

11—14. *Insignibus raptis*] praetexta et bulla, de qua Cic. Verr. Accus. II 1, 152: *Quod ornamentum pueritiae pater dederat, indicium atque insigne fortunae.* — *Inpube corpus*] Est appositio v. *puer:* «cum nudus destitueretur a sagis, eumque nondum ad pubertatem pervenisse appareret (qui aspectus mollire posset immanes quoque barbaros), Canidia cet.» Nemo pro certo nunc non agnoscet protasin esse *Ut haec - - Thracum pectora,* apodosin autem *Canidia* cet., qua de re olim ambigebant.

15—18. *brevibus*] Eodem ἐπιθέτῳ utitur Ovid. A. A. II 376: *Nec brevis ignaro vipera laesa pede*, id est, *brevis* quidem, parva, sed eadem *venenata et pestifera,* quemadmodum eam vocat Cic. Harusp. resp. 50. — *inplicata viperis Crinis*] instar Furiarum, ut has magas vocat sat. I 8, 45. Sic Erichtho illa Lucani VI 651: *Discolor et vario furialis cultus amictu Induitur voltusque aperitur crine remoto Et coma vipereis substringitur horrida sertis.* — Memorabilis sane est lectio bonorum cod. *inligata*; sed Porphyr. etiam confirmat l. *inplicata.* — *caprificos*] Caprificus nasci solet inter saxa et muros. Iuven. 10, 143: *laudis titulique cupido Haesuri saxis cinerum custodibus, ad quae Discutienda valent sterilis mala robora ficus.* Martial. X 2, 9: *Marmora Messallae findit caprificus.* H. l. caprifici natae in sepulchrorum parietibus imprimis efficaces sunt ad incantationes, quas praeparat saga. Sic Theocr. 5, 121: *Σκίλλας ἰὼν γραίας ἀπὸ σάματος αὐτίκα τίλλοις.* — *erutas*] «multo cum labore effossas ex lapidibus, quibus firmiter retinebantur earum radices.» — *cupressus*] quas *invisas* dicit c. II 14, 23., *atras* Verg. Aen. III 64., *ferales* Aen. VI 216. Claud. R. Pros. II 108: *tumulos tectura cupressus.* Vide etiam ad c. I 9, 11. Thucyd. II 34.

19. 20. *Et uncta*] Construe: *et ova nocturnae strigis uncta* (intincta, sparsa) *sanguine turpis ranae, eiusdemque avis plumam.* — *turpis*] «foedae, omnibus exosae.»

Iubet cupressus funebris
Et uncta turpis ova ranae sanguine
Plumamque nocturnae strigis
Herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana, per totam domum
Spargens Avernalis aquas,
Horret capillis ut marinus asperis
Echinus aut currens aper.

18. *cupressus* Rdφψ Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis; *cupressos* AOBMSbcγ. — 21. *Iolcos* R, Dessauiensis, Servius ad Verg. Aen. IX 579; *Iolchos* Blandinii; *Hiolcos* AOBγ; ceteri *Colchos*. — *atque* Rbcdγφψ Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, *aut* AOBMS Leidensis. — 28. *currens* codices omnes, *Laurens* auctore N. Heinsio Bentley, Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen.

— *ranae*] De rubeta sive bufone loquitur. Prop. IV 6, 27: *Illum turgentis ranae portenta rubetae Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt.* Iuven. 1, 69: *matrona potens, quae molle Calenum Porrectura viro miscet sitiente rubetam.* — *Strigem* describit Ovid. Fast. VI 133: *Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinae; Canities pennis, unguibus hamus inest.* Avis est nocturna mali ominis. Plin. n. h. XI 232: *Esse in maledictis iam antiquis strigem convenit, sed quae sit avium, constare non arbitror.*

21—24. *Herbasque*] Usque ad ultima imperii Romani propagatam esse hanc superstitionem monstrat Cod. Theod. IX 38, 6: *noxiis quaesita graminibus et diris immurmurata secretis venena.* — *Iolcos*] Ἰωλκός, oppidum Thessaliae. Mulieres autem Thessalae pro veneficis et magis habebantur. Aristoph. Nub. 749: *Γυναῖκα φαρμακίδ᾽ εἰ πριάμενος Θετταλὴν κτλ.* — *Hiberia*] regio Ponti inter Armeniam et Colchidem, venenatis herbis abundans. Verg. ecl. 8, 95: *Has herbas atque haec Ponto mihi lecta venena.* — *ossa*] erepta cani famelicae et propterea avidae atque iratae, eius sanie madida. Sic et Apul. Met. III 17 inter alia ad philtra apta memorat *extorta dentibus ferarum trunca calvaria.* — *Colchicis*] «qualibus philtra et venena parabat Medea Colchis.» Haec omnia iubet *aduri*, flammis imponi, coqui, quibus ultimo loco medulla et iecur infelicis pueri addenda erant ad summam rem perficiendam, ut Varus ad Canidiam revocaretur.

25. 26. *expedita*] «succincta, ne defluentes vestes impedimento essent.» Schol. Sat. I 8, 83: *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam.* — *Sagana*] Hanc veneficam, Canidiae sociam, memorat etiam Sat. I 8, 25. — *per*

Abacta nulla Veia conscientia
  Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus,
  Quo posset infossus puer
Longo die bis terque mutatae dapis
  Inemori spectaculo,
Cum promineret ore, quantum exstant aqua
  Suspensa mento corpora;
Exsecta uti medulla et aridum iecur

37. *Exsecta* Rγφψ aliique Parisini (λπuv), Blandinii, Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Leidensis, Lipsiensis, prob. O. Keller, Kiessling, *Execta* AOBM; *Exsucta* perpauci deteriores cd., (cod. Divaei, Bersmanni unus), rec. Orelli, Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen; *Exesa* vel *Exesta* N. Heinsius: *Exesa* Bentley.

totam domum] ubi philtra coquebantur. — *Avernalis*] «aquam lustralem ex malefico Averni lacu haustam.» Verg. Aen. IV 512: *Sparserat et latices simulatos fontis Averni;* id quod ad complendum ritum magicum pertinebat. (Cfr. imprimis Max. Tyr. 14, 2: *Ἦν δέ που τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα περὶ λίμνην Ἄορνον οὕτω καλουμένην μαντεῖον ἄντρον, καὶ θεραπευτῆρες τοῦ ἄντρου ἄνδρες ψυχαγωγοὶ κτλ.*)

27—32. *Horret capillis asperis, ut echinus marinus* spinis, *aper* setis. — *currens*] *ἐπίθετον* imprimis aptum propter comparationem cum Sagana itidem domum percurrente. Verg. Aen. I 324: *spumantis apri cursum clamore prementem.* Ovid. Halieut. 60. H.: *Actus aper setis iram denuntiat hirtis Et ruit oppositi nitens in volnera ferri.* — Nihil opus Praedikowii *certans*, nec Peerlkampii *ruens*, nec denique Heinsii et Bentlei *Laurens*, etsi hoc Latinis admodum frequens est apri *ἐπίθετον*. Exempla collegit Heinsius ad Ovid. Fast. II 231. — *Abacta* cet.] «Nulla conscientia eius, quod ius fasque est, nulla cogitatio, quantum scelus esset commissura, tertiam istam sagam a proposito deterrere poterat.» — *humum Exhauriebat*] «in domus impluvio scrobem faciebat, in quem puerum defoderet.» — *ingemens*] «anhelans propter laborem.» Sic. Tac. Germ. 46: *ingemere agris.*

33—36. *Longo*] Iunge *longo die*, «qui propter ipsa haec saeva tormenta longus puero videri debebat»; non, ut alii: *longo spectaculo.* — *bis terque*] «cibi novi saepius per diem appositi identidemque sublati, quo acueretur pueri fame enecti aviditas.» «*Bis terque* significat saepius, *bis terve* (Ald.) raro.» Bentl. — *Inemori*] i. e. emori in spectaculo; est *ἅπαξ εἰρημένον.* Vide Prisc. VII 8, 41. pg. 321. H. — *Suspensa mento*] «quemadmodum nantes inde a mento exstant aquae superficie.»

37. 38. *Exsecta*] Hanc optimorum codicum lectionem restituendam esse censuimus. Recte Peerlkamp: 'Veneficae aridam medullam et aridum iecur ex corpore necati fame pueri exsectum, sumptum collige-

Amoris esset poculum,
Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam
Et otiosa credidit Neapolis
Et omne vicinum oppidum,
Quae sidera excantata voce Thessala
Lunamque caelo deripit.
Hic inresectum saeva dente livido

bant. Urebatur puer siti et fame usque ad imas medullas. Iste ardor in medullis mortui arefactis remanere putatur. Senec. Medea 733 sq.: *Maestique cor bubonis et raucae strigis Exsecta vivae viscera.' Exsucta*, quod plerisque probatur, licet in hac re magis usitatum sit (iam a Varrone usurpatum et propagatum usque ad Ammian. Marc. XXX 4), tamen h. l. non necessarium est. — *Amoris - - poculum*] ut epod. 17, 80: *Desiderique temperare pocula*, *φίλτρον*. Huiuscemodi autem potiones sagae conficiebant plerumque ex mandragora, qui vino vel aceto diluebatur. Schol. Plat. ed. Or. p. 131 B.

39—44. *Interminato*] a v. *minari*, «interdicto, vetito.» Terent. Andr. 496: *Interminatus sum, ne faceres.* In consuetudine autem communi Augusti temporibus hoc v. fuisse demonstrat Rutilius Lupus I 7: *ego quaestoribus interminatus sum, ne* cet. — *cum semel* cet.] «Statim cum *pupulae*, *κόραι*, id est, oculi defixi in cibo, aviditate contabefacti in morte defecissent.» Equidem iungo *cum semel intabuissent*, non cum aliis *semel defixae.* — *masculae libidinis*] *τριβάδα*, feminarum amore ardentem. — *Ariminum*, Umbriae oppidum. — *otiosa*] ut erant Graeculi; eoque cupidi talium sermonum, *περιιόντες αὐτῶν πυνθάνεσθαι (εἰωθότες) «λέγεταί τι καινόν;»* (Demosth. Philipp. 1, 10. p. 43. R.) «Etiam *fabulosa* dicta est Neapolis, quod a rebus gravibus vacaret et fabulis indulgeret.» Schol. Livius VIII 22. Palaepolitanos vocat *gentem lingua magis strenuam quam factis.* Ovid. Met. XV 711: *in otia natam Parthenopen.* Silius XII 31. item de Neapoli: *Nunc molles urbi ritus atque hospita Musis Otia et exemptum curis gravioribus aevum.* — *omne vicinum*] Neapoli, ut Puteoli, Capua, Cumae, Surrentum.

45—49. *excantata*] «cantu magico e sedibus suis mota.» XII. Tab. VIII 7 (ed. Schöll): *QVI. FRVGES. EXCANTASSIT.* Epod. 17, 4 sq. Verg. ecl. 8, 69: *Carmina vel caelo possunt deducere lunam.* Tibull. I 2, 44: *Hanc ego de caelo ducentem sidera vidi;* et ex antiquissima quidem opinione significata iam ab Aristophane (v. ad v. 21.) et Platone in Gorgia p. 513. A.: *τὰς τὴν σελήνην καθαιρούσας, τὰς Θετταλίδας.* Suidas in *᾿Επὶ σαυτῷ τὴν σελήνην καθέλκεις.* — *deripit*] Tibull. I 10, 60: *e caelo deripit ille deos.* — *inresectum*] «non resectum pollicis unguem rodit,» rabiei signum. «Petronius, ut monstraret furentem, *pollice*, ait, *usque ad pe-*

Canidia rodens pollicem
Quid dixit aut quid tacuit? 'O rebus meis
Non infideles arbitrae,
Nox et Diana, quae silentium regis,
Arcana cum fiunt sacra,
Nunc, nunc adeste, nunc in hostilis domos
Iram atque numen vertite!
Formidolosis dum latent silvis ferae

55. *Formidolosis* Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Leidensis, AOR; *Formidulosis* BM, cod. Paris. π, Blandinii; *Formidolosae* bScd, Lipsiensis, Bentlei plerique, *Formidolose* γ. — *dum* Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, φψ paucique alii; maior pars cod. *cum*, quod rec. Keller.

riculum roso.» Schol. Martial. IV 27, 5: *Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues.* — *Quid dixit* cet.] epist. I 7, 72: *dicenda tacenda locutus.* Similiter h. l. «incredibilia dixit.»

50–54. *Non inf. arbitrae*] «fidelissimae testes, consciae et praesentes.» Schol. Apul. de mag. 31.: *solebat ad magorum caerimonias advocari Mercurius animarum vector et illex animi Venus et Luna noctium conscia et manium potens Trivia.* — *quae silentium regis*] «quae silentio praees idque praestas magicis sacris.» Verg. Aen. II 255: *tacitae per amica silentia Lunae.* III 112: *fida silentia sacris.* Ovid. Met. VII 194. Medea: «*Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris Adiutrixque venis.*» — *Nunc, nunc*] Cfr. Hand Turs. IV. pag. 343. — *adeste* cet.] «Mihi propitiae sitis, ira vestra in hostes meos ablegata.» — *hostilis*] eas, quae Canidiae exosae erant, veluti Vari amicarum. — *Iram*] Satis mire *Arcum* Cod. Brodaei. Est tamen ortum ex v. 52: *Arcana.*

55. 56. *Formidolosis*] «quae formidinem incutiunt horrore suo ac tenebris.» Verg. Ge. IV 468: *Et caligantem nigra formidine lucum.* Lucan. III 411: *Arboribus suus horror inest.* Altera lectio *formidolosae* idcirco reicienda, quod statim sequitur alterum ferarum *ἐπίθετον languidae;* praeterea ambiguum etiam Romanis ipsis, utrum *formidolosae ferae* essent «timidae», an «feroces» Ceterum, dum dormiunt, neutro sane sensu sunt *formidolosae.* — *dum*] «per totam igitur noctem.» Efficacius hoc videtur quam *cum*, quod sane perbonas habet auctoritates.

57. 58. «Principio venefica optat, ut senem noctu properantem ad amicam aliquam Suburanam allatrent absterreantque a foribus canes eius vici, quo facto ad se ipsam rediturum eum sperat cupidine abreptum. Sed tacent canes. Ibi mulier v. 61: «Quid accidit? cur non venit Varus? quomodo mei non meminit, quae cubile eius eo medicamento magico unxerim, quod meretricum omnium, quotquot sunt, oblivionem inducere videretur? Dormit tamen, non surgit, neque Suburam nec me petit.» Haec dum dicit, propinqua aliqua domo, ut conicere licet, exeuntem conspicit senem et ad scorta se conferentem

Dulci sopore languidae,
Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanae canes
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarint manus.
Quid accidit? Cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent,
Quibus superbam fugit ulta pelicem,
Magni Creontis filiam,

Post v. 57. deficit codex d usque ad epod. 8, 2. — 60. *laborarint* Bland. antiq., Graevianus, Vossianus, Lipsiensis, RSbcγ alii perboni Parisini; *laborarunt* AOBM Leidensis cum paucis aliis. — 63. *superbam* Blandinii, Dessauiensis, Graevianus, Vossianus, Leidensis, RSb$\varphi\psi$ alii; *superba* AOBMcγ Lipsiensis.

cane latrante nullo. Quod sentiens exclamat v. 71. *A a* cet. «Video», inquit maga, «vi mea solutus abit, quam irritam suo carmine reddidt alia quaedam scientior me venefica. Festinat ad amores. Sed ad me recurres, Vare; insolitas neque vincendas potiones parabo, quibus totus amore incenderis menteque alienabere.» Bothe. — *Senem - - Latrent*] ut epist. I 2, 65: *venaticus - - pellem latravit - - catulus.* Plaut. Poenul. 1234: *Etiam me meae adlatrant canes?* — *Suburanae*] Subura vicus urbis Romae, ubi habitabant prostibula, etiam Canidia. Pers. Sat. 5, 32. Martial. VI 66: *Famae non nimium bonae puellam, Quales in media sedent Subura* cet. — Veram scripturam *Subura* praebent codices et inscriptiones. Subura est ad Esquilias inter Quirinalem et Viminalem sita in confinio regionum tertiae et quartae.

59. 60. *Nardo*] «unguento nardino,» de cuius mixtura vid. Plin. n. h. XIII 15. — *perunctum*] ut Lysidamus comicus senex in Plauti Casin. II 3, 9: *postquam amo Casinam, munditiis Munditiam antideo; Myropolas omnes sollicito; ubicumque est lepidum, unguentum ungor, Ut illi placeam.* — *quale non perfectius*] Eadem constructione sat. I 5, 41: *animae, quales neque candidiores Terra tulit* cet. — *laborarint*] «quo, si vel maxime vellem, odoratius et efficacius aliud praeparare non possem.» Haec lectio praeferenda videbatur alteri *laborarunt:* «perfectius omnibus, quae umquam praeparavi.» — Canidia deridet senem vanum atque inanem, qui illo unguento usus, quod ipsa ad canes in eum incitandas temperaverat, meretricibus Suburanis placiturum se speret. Ex his potissimum vv. scholiastae collegisse videntur, Canidiam propalam fuisse unguentariam, intra domesticos parietes sagam. Verum tota res est satis incerta.

61—64. *Cur dira*] «Cur ipsa mea venena, non minus profecto potentia quam ea, quibus usa Medea Creusam s. Glaucen et totam Creontis regiam incendio consumpsit, nihil nunc mihi prosunt neque ullam vim in Varum exercent?»

Cum palla, tabo munus inbutum, novam
  Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
  Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
  Oblivione pelicum.
A a! solutus ambulat veneficae
  Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,

65. *inbutum* vel *imbutum* Rγφψ Graev., Voss., Dess., Leid., paucique alii; *infectum* AOBM, unus Bersmanni. — 71. *A a!* AO cum Paris. Kelleri π, ceteri vel *Ahah* vel *Haha; Aha* Bentl.

Sic enim malo explicare quam cum aliis: «Cur dira mea venena minus valent venenis Medeae?» Theocrit. 2, 14. ed. Ziegler: *Χαῖρ᾽ Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπάδει, Φάρμακα ταῦτ᾽ ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκης Μήτε τι Μηδείας μήτε ξανθᾶς Περιμήδας.* Tib. I 2, 51: *Sola tenere malas Medeae dicitur herbas.* — *superbam*] ut omnis aemula, praelatam ac feliciorem se reputans, ei, cuius amores laedit, iniqua et arrogans videtur. Longe hoc significantius quam altera lectio *superba.* — *fugit*] «Athenas, curru draconibus iuncto per aerem avecta.»

65—68. *palla*] Misit Glaucae *λεπτόν τε πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον.* Eurip. Med. 786. — *tabum*, proprie sanguis corruptus, h. l. pro veneno, lue, ut Verg. Ge. III 481: *infecit pabula tabo;* ex quo loco fluxisse videtur antiquissima et notabilis lectio *infectum*, quod manifestum est glossema. — Naphtham et sulfur fuisse tradunt venenum, quo aemulam perdiderit Medea. Cfr. epod. 3, 13. — *in asperis - - locis*] Sic aconita *nascuntur dura vivacia caute*, Ovid. Met. VII 418.

69—72. *Indormit* cet.] Pergit in enarrandis suis artibus, nec vero, ut volunt alii, se ab alia saga aemula victam fatetur. Immo hoc quoque inter ritus magicos, quibus ante usa sit, memorat, inunxisse se Vari ipsius lectulum magico suco, cuius ea vis fuerit, ut ille oblivisceretur omnium aliarum amicarum praeter ipsam. Sed neque hoc aemularum *μίσηθρον*, ut contraria *φίλτροις* vocabant, tunc eam iuverat. — Minus rectae sunt aliae interpretationes: 1) «Indormit cubilibus omnium mearum aemularum unctis oblivione mei;» vel, ut alii, detracta imagine: «Detinetur aliarum feminarum amoribus districtus, mei prorsus immemor.» 2) «Dormit in incantato cubili alicuius meae aemulae, quae artibus suis effecit, ut omnium aliarum feminarum oblivisceretur.» 3) «Non solum mei amoris oblitus in utramque aurem dormit, sed etiam amore omnium mearum aemularum solutus.» — *solutus*] ut c. I 27, 21.

73—76. *Vare*] Mire opinati sunt nonnulli hunc Varum hic tam acerbe irrisum eundem esse atque carum Horatii sodalem, ad quem est c. I 18. Immo retinenda est

O multa fleturum caput,
Ad me recurres, nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus:
Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum,
Priusque caelum sidet inferius mari,

antiqua illa *παράδοσις*, fuisse hunc *Alfium* quendam *Varum,* hominem ceteroquin ignotum. Estré Hor. Pr. p. 202. — *potionibus*] V. *potio* frequens de philtris ac venenis, unde apud Suet. Calig. 50. *potionatus,* et Gallorum *poison.* — *fleturum*] «doliturum propter insaniam et furorem, quibus te afficiam.» V. sat. II 1, 45: *Qui me commorit, - - Flebit* cet. — *vocata mens*] 'Non usitatis potionibus ad me recurres nec mens tua [ad me] redibit vocata Marsis vocibus; maius aliquid horum utroque, et usitatis potionibus et Marsis vocibus, parabo'. Madvig. Adr. Turnebus (*Advers.* 14, 9.): «Non te Marsa nenia nec cantione ad me revocabo, nec mens tua mihi restituetur magico carmine; sed maius quiddam parabo et ex humanis extis amatorio temperato non usitata potione te insanum amore mei reddam.» In volgari ratione ex vv. *ad me* satis pro arbitratu eliciunt *ad te,* et ante v. *maius* plene distinguunt, interpretantes: «nec mens tua meis venenis semel alienata mihique obnoxia facta, incantationibus Marsis revocata, umquam ad te, id est, ad sanitatem libertatemque redibit.» Alii: «nec te semel mihi advocatum ac potione obligatum alia saga iterum a me avocare carmine suo poterit»; vel, ut verbis utar Porphyrionis, qui tamen etiam volgarem interpretationem habet: «mens tua a me incantata numquam redibit, etiamsi Marsis vocibus revocetur.» — *Marsis*] Epod. 17, 29: *Marsa - - nenia.* Lucilius v. 512 Lchm. (XX 6 L. M.): *ut Marsu' colubras Disrumpit cantu.* Silius VIII 495: *at* (novit) *Marsica pubes Et bellare manu et chelydris cantare soporem Vipereumque herbis hebetare et carmine dentem.* Gell. XVI 11: *Marsis hominibus - - vi quadam genitali datum est, ut et serpentium virulentorum domitores sint et incentionibus herbarumque sucis faciant medellarum miracula.*

77—82. *infundam*] Cic. Philipp. 11, 13 de Domitio: *At hic nuper sororis filio infudit venenum, non dedit.* — *Fastidienti*] «me aspernanti», non, ut alii volunt: «qui propter nauseam priora philtra non potavit.» — *caelum sidet*] «priusque cuncta rerum natura invertetur, ita ut caelum mari subsidat terrâ mari superiectâ.» — *Bitumen*] ad augendam vim flammae magicae, ut Verg. ecl. 8, 82: *fragiles incende bitumine laurus.* — *atris*] Bitumen ipsum *nigrum* (Verg. Ge. III 451.) ardens spissum fumum exhalat. Non loquitur hic de ignibus rogorum, ut c. IV 12, 26.

83-86. *Sub haec*] «Statim postquam Canidia haec verba fecit.» — *lenire*] «non iam lenire studebat sagas, quippe cui desperatio adderet dicendi libertatem.» — *dubius*] «ob horrorem ac furorem dubius, unde loquendi exordium sumeret.» Ita Drusus exspes vitae meditatas compositasque diras imprecatur Tiberio apud Tacit. Ann. VI 24. — *Thyesteas preces*] «prorupit in diras, quales Thyestae fuerant in exsecrando Atreo, qui fratri

Tellure porrecta super,
Quam non amore sic meo flagres uti
Bitumen atris ignibus'.
Sub haec puer iam non ut ante mollibus
Lenire verbis inpias,
Sed dubius unde rumperet silentium
Misit Thyesteas preces.
'Venena maga non fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos; dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iussus exspiravero,

87. *maga non* coniecit M. Haupt, prob. Meineke, L. Müller, Lehrs, Vahlen, Kiessling; *magica* Bentley, *magicum* Rutgersius, *Venena (magnum!) fas nefasque* Wakker, Munro; *Venena magnum fas* codices, Orelli, O. Keller. – 88. *humanam vicem* codices; *humana vice* Madvig, *humana invicem* O. Keller, *immani vice* Peerlkamp.

filios trucidatos in frusta dissectos et coctos apposuerat.» Cic. Tusc. I 107: *Exsecratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus.* -- deinde: *Ipse summis saxis fixus asperis, evisceratus, Latere pendens, saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro.* (Vide etiam in Pis. 43.) *Preces* autem in pedestri quoque oratione pro exsecrationibus. Caes. b. g. VI 31: *omnibus precibus detestatus Ambiorigem.*

87—90. *Venena maga*] i. e. magica, adiective ut supra v. 76 *Marsis vocibus*, *Romula gens* (c. IV 5, 1. c. s. 47); Ov. Amor. I 8, 5 *magas artes;* med. fac. 36 *maga arte.* Porphyrio explicat: 'Quamvis venena multum possint, non tamen valent merita in contrarium vertere, ut liberentur poena, qui male mereantur. *Vices* autem appellantur poenae, quae in scelerosis admissis regeruntur.' Confer c. I 28, 32: *debita iura vicesque superbae Te maneant ipsum.* Hanc vim plerumque habet pluralis numerus *vices*, sed poetae (cf. *preces* ad c. I 2, 26; *cervices* ad c. III 1, 18; *compedes* ad I 33, 14) licuit singularem ponere, ut Graeci dicunt ἀμοιβήν. (Longe aliam huius loci interpretandi rationem iniit Madvigius (advers. crit. II pg. 56): 'interpunctione adiuvandus est et detrahenda littera ex prava interpunctione orta: *Venena magnum fas nefasque non valent Convertere.* Humana vice, *Diris agam vos; dira d. cet.* Puer primum humana vice (menschliche Vergeltung) et ultione, diris, quae gravem vim habeant neque expiari possint, se magas acturum dicit; deinde cum ex hominibus excesserit, manium iure et potestate usurum'.) — *fas nefasque*] Gr. ῥητὰ καὶ ἀπόρρητα; cfr. lat. *sacra et profana*, divina et humana, fanda nefanda,

Nocturnus occurram Furor
Petamque voltus umbra curvis unguibus,
Quae vis deorum est manium,
Et inquietis adsidens praecordiis
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscaenas anus.

honesta inhonesta, dicenda tacenda. V. excursum.

89. *Diris agam vos*] Tac. Ann. VI 24: *Tiberio - - diras imprecabatur* (Drusus). — *dira detestatio* cet.] «Vim religiosae imprecationis nemo effugere potest;» et hoc quidem ex communi veterum persuasione. Recordare modo diris devotum ab Ateio trib. pl. Crassum, quem nulla caerimonia potuit ab exitio servare. Similiter cum diras nautae minata esset naufragi umbra c. I 28, 34. addit: *Teque piacula nulla resolvent.* Plin. n. h. XXVIII 19: *Defigi quidem diris precationibus nemo non metuit.* Sueton. Claud. 12: *quasi parricidam diris exsecrationibus incessere.*

92. 93. *Nocturnus-Furor*] lemur, larva. (*Furor* pro *Furia*, sed *Furorem* dixit, cum de puero agatur. Gloss.) Aeschyl. Choeph. 288: *Καὶ λύσσα καὶ μάταιος ἐκ νυκτῶν φόβος.* Ibid. 524: *ἐκ - - νυκτιπλάγκτων δειμάτων* —. Verg. Aen. IV 386: *Omnibus umbra locis adero. Dabis, improbe, poenas.* Ovid. in Ibide v. 143: *Tum quoque factorum veniam memor Umbra tuorum: Insequar et voltus ossea larva tuos.* — *curvis unguibus*] Cogita Furias, quae praelongos habent ungues incurvos. (Böttiger *Furienmaske* in fine.)

94—98. *manium*] «ut lege divina concessum est umbris ius in sicarios ac veneficos saeviendi eosque ulciscendi.» Val. Flacc. III 386. de necatis: *patet ollis ianua leti Atque iterum remeare licet; comes una sororum Additur et pariter terras atque aequora lustrant. Quisque suos sontes inimicaque pectora poenis Implicat et varia meritos formidine pulsant.* — *inquietis adsidens*] «terrore palpitantibus inhaerens eaque assidue vexans, ut Incubus.» — *vicatim*] «per omnes urbis vicos insecuta lapidibus vos obruet.» Lapidationum in foro haud raro mentio fit apud Ciceronem. — *hinc et hinc*] Cfr. Hand Turs. III. p. 87., qui demonstrat usitatius apud poetas fuisse *hinc atque hinc;* *hinc et hinc* affert ex Martiale X 83. — *obscaenas*] «abominandas propter illicitas artes magicas, quas exercetis»; simulque cogitandum de foedo harum vetularum ore atque habitu. Sic Furiae tribuitur *frons obscaena* apud Verg. Aen. VII 417.

99—102. *different*] «dilacerabunt, discerpent ac dissipabunt.» Cfr. epod. 10, 6: *Fractosque remos differat.* Iam Ennius in Andromeda (VIII v. 105 Ribb., fab. v. 327 ed. L. M.): *Alia fluctus differt, dissupat Visceratim membra, maria salsa spumant sanguine.* Plaut. Curc. I 576: *Iam ego te faciam ut hic formicae frustillatim differant!* — *Esquilinae alites*] «accipitres, voltures, milvi, qui cum in Esquiliis (v. sat. I 8, 8), sepulturae loco, quasi habitarent, ibi servorum et maleficorum supplicio affectorum cadavera semisepulta devorabant.» De hiatu v. proleg. pg. LV. — *heu*] Iunge *heu superstites mihi,* non, ut volt Hand. Turs. III. p. 69.,

Post insepulta membra different lupi
  Et Esquilinae alites;
Neque hoc parentes heu mihi superstites
  Effugerit spectaculum.'

102. *Effugerit* RScγφψ Graev., Voss., Lips. aliique; *Effugerint* AOBMb Leid., Paris. uv. — 100. *Esquilinae* codices paene omnes tam Horatii quam aliorum scriptorum, etiam inscriptiones: vide Mommsen in actis acad. Berol. 1868 pg. 172; *Exquilinae* Fea cum codicibus deterioribus.

heu mihi. — Effugerit spectaculum] «hoc saltem solatio luctum suum lenient atque allevabunt.» — Summa cum arte incertos nos dimittere videtur poeta, utrum diffugerint sagae post pueri diras, an crudeliter necatus sit; verumtamen hoc ipsum satis clare significat. Descriptio autem necis ipsius nimis ingrata ac foeda fuisset, ut si *pueros coram populo Medea trucidaret;* atque comicum totius carminis colorem obscurasset.

EXCURSUS ORELLII

AD V. 87.

Quotquot vidi interpretes excepto Viscontio et Fea, qui *venena* putant esse vocativum (id quod mihi secus videtur, etsi comparari possunt similia, *scelus*, *propudium*, *probrum*), et Gargallo, qui quidem *fas nefasque* nominativos esse ratus est, sed falsam sententiam poetae obstruit: *Nè innocenza, nè colpa, a Venefiche, Può de l'uomo in sorte cangiar:* v. *venena* habent pro subiecto, pro obiecto *magnum fas nefasque*, quod contra est. Hinc ortae variae explicationes: 1) «Ex vitae humanae condicione a dis semel constituta veneficia non valent evertere leges aeternas, quibus fas nefasque distinguitur.» («Talionem vitae humanae, videlicet ut fas praemium, nefas poenam exspectet, venena magica mutare non valent neque efficere, ut nefas inultum maneat.» Marcil.) 2) «Veneficia non valent pervertere fas nefasque, hanc vicem (*Wechselfall*) hominum, ex qua hoc iustum, illud iniustum est.» 3) «Veneficia multum quidem valent, sed non possunt pro hominibus efficere, ut natura aequi et iniqui, ut fas et nefas, ut ius et iniuria mutentur.» 4) «Veneficia non possunt more modoque hominum (ut homines interdum conantur) permiscere fas et nefas.» 5) «Veneficia multum quidem valent, adeo ut confundant interdum fas et nefas (ut fere Seneca Controv. I 7: *Magnis sceleribus iura naturae intereunt*);

at non possunt condicionem mortalium mutare et efficere, quo minus veneficae talionis iure, pari vindicta, poenas dent.» Quam quidem Lambini interpretationem nunc omnes fere sequuntur, etsi dura est constructio: *valent convertere, non valent convertere;* distinguunt autem: *Venena, magnum fas nefasque, non valent* cet. Eleganter hanc Lambini rationem ita expressit Pallavicinus: *L'arte vostra infernal ben può le lecite E le vietate cose in un confondere, A giustizia non già sue veci togliere.* Verum in ea non satis respicitur v. *humanam,* et in hac iracunda et concitatissima pueri infelicis oratione mihi semper nimis languida visa est. 6) Nonnemo distinxit: *V. m. f. n. n. v. convertere: humanam vicem Diris agam vos:* «more modoque hominum vos diris devovebo; ego faciam id, quod hominibus et concessum et solitum est.» 7) «*Venena magnum* (valent, *φάρμακα μέγα τι δύναται*), *fas nefasque convertere non valent,* (convertere) *vicem humanam,* mutare poenas scelestis statutas.» Bosius. 8) «Ergo», ait puer, «veneficae scelestae! ergo neque infantilis innocentia mea, neque scelus immane vestrum ullo modo superos movere valent, ut instantia haec mihi fata mutent? At quandoquidem nemo hominum iure vel iniuria summa fata superare potest et mihi pereundum est vestris veneficiis, quo modo potero, ulciscar vos: diris vos exagitabo» cet. Fea. 9) Latinitati repugnat, quod nuper interpres quidam opinatus est, verba *fas nefasque* meram esse exclamationem.

Ad verba *fas nefasque* similia nonnulla hic colligere iuvat. Verum sensum optime aperit Andocides de Mysteriis 1: *τὴν προθυμίαν τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐμῶν, ὥστ' ἐμὲ κακῶς ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως.* Pindar. Ol. 2, 15: *τῶν δὲ πεπραγμένων Ἐν δίκᾳ τε καὶ παρὰ δίκαν.* Aeschyl. Choeph. 78: *Δίκαια καὶ μὴ δίκαια.* Soph. Oed. Tyr. 300: *Ὦ πάντα νωμῶν, Τειρεσία, διδακτά τε Ἄρρητά τ' οὐράνιά τε καὶ χθονοστιβῆ.* Aristoph. Eq. 256: *καὶ δίκαια κἄδικα.* Plut. 233: *καὶ δικαίως κἀδίκως.* Eurip. Inus Fr. 13: *Σύμμικτα μὴ δίκαια καὶ δίκαι' ὁμοῦ.* Verg. Georg. I 505: *ubi fas versum atque nefas.* Aen. IX 595: *digna atque indigna relatu.* XII 811: *Digna indigna pati.* Livius XXIX 18: *ille omni divino humanoque liberetur scelere.* Ovid. Met. VI 585: *fasque nefasque Confusura ruit.* Tacit. Ann. IV 67: *aperta secreta.* XV 37: *per licita atque inlicita foedatus.* Hist. II 56: *in omne fas nefasque avidi aut venales non sacro, non profano abstinebant.*

CARMEN VI.

Quid inmerentis hospites vexas canis
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanis, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?

VI. Inscr. volg. *In Cassium Severum*, et sic c, Bland. tres, Oberlini B. — *Maledicum poetam in se irritat minaturque si solita rabie fuerit elatus* B. — 2. *adversum* AORbcγ Graev., Voss., Leid. paucique alii; *adversos* B, *adversus* MS φψ Lips. — 3. 4. *vertis-petis* AOBMRSγ Leid., Lips. alii; *verte-pete* φψ Graev., Voss., Bland. antiq.

VI. 'In hac ecloga ἀλληγορικῶς videtur loqui ad eum, qui, cum dicacitatis amaritudine sectaretur quietos alioquin homines, in eo sibi gloriam assignavit, quod illi cedentes ei viderentur non sufficere respondere'. Porphyr. Codices Parisini nonnulli (γφψ) Cassium Severum, alii (ABλ) poetam maledicum commemorant. Fueritne is Cassius Severus, quem Tacitus (annal. I 72) viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamavisse narrat, valde dubium est. Nam illum cum anno u. c. 790 in exsilio mortuum esse memoriae proditum sit (Nipperdey ad Tac. ann. IV 21), a. 720, quo hic epodus videtur scriptus esse, admodum adulescentulum fuisse necesse est. Alii cogitarunt de Maevio, in quem invehitur epod. 10, alii de Furio Bibaculo, cuius carmina Horat. sat. II 5, 41 deridet, Tac. ann. IV 23 *referta contumeliis* dicit.

1. 2. *hospites*] «peregrinos, qui, etsi innoxii sunt neque ulla te iniuria lacessiverunt, te civem Romanun timentes non audent acriter resistere minis tuis.» — *canis*] «homo impudens, simul timidus, ubi in quempiam incurris, qui tibi viribus superior est, ut lupus cani ignavo.»

3. 4. *Quin-si potes, vertis-petis*] Notus est hic particulae *quin* cum indic. usus, quae fere idem significat, quod *quidni:* Plaut. Asin. 30: *quin tu ergo rogas?* Terent. Phorm. 429: *quin quod est ferendum fers?* Sallust. Catil. 20, 14: *quin expergiscimini?* Liv. I 57, 7: *quin conscendimus equos?* id. VII 40, 18: *quin nos cognitae permittimus fidei?* Contra L. Müller 'Hoc unico loco, inquit, cum inveniatur apud Horatium *quin* positum pro *quidni*, dubito an Hor. antiquiorum poetarum secutus usum scripserit quod in Blandinio antiquissimo aliisque bonis libris legitur *verte-pete*.' Et sane Plautus habet *quin tu eloquere* Aul. 631, *quin tu audi* Bacch. 276; Terent. Andr. 45: *quin tu uno verbo dic;* Phorm. 486: *quin omitte me.* Neque recte Orelli hunc usum loquendi Augusteae aetati abiudicandum censuit, certe Cic. pro Milone 79 dixit: *quin sic attendite, iudices.* Itaque Fabricius, Peerlkamp, L. Müller aliique verba transponenda

Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nivis,
Quaecumque praecedet fera:
Tu, cum timenda voce conplesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambae spretus infido gener
Aut acer hostis Bupalo.

5. *Laco* AOBMγ, ceteri *Lacon.*

censent: *Quin-verte, si potes, minas.* At nihil est nisi altera interrogatio: *Quid vexas? Quin vertis?*

5. 6. *Molossos,* magnos canes Epiroticos et *Laconicos* coniungit etiam Verg. Ge. III 405: *Veloces Spartae catulos acremque Molossum Pasce sero pingui. Numquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem incursusque luporum Aut impacatos a tergo horrebis Hiberos.* — *amica vis*] Qui, quia praesidio et custodiae sunt gregibus, cari sunt pastoribus. Lucret. VI 122: *fida canum vis.* Vergil. Aen. IV 132: *odora canum vis.*

7. 8. *aure sublata*] «arrectis auribus alacer agitabo.» — *praecedet*] «a me e lustro excitata et in fugam coniecta.» Qui autem fugit, *praecedit* insequentem. Et propter hoc et propter codicum meliorum auctoritatem reiciendum *procedet,* «obviam ibit, mecum pugnatura», ut volunt. Saltem explicandum erat: «prodibit e lustro suo.» De constructione *Agam - - quaecumque p. fera* conf. epod. 2, 37.

9. 10. *Tu*] «Tu contra, canis ignave, cum diu multumque inaniter latrasti formidabilem in modum, tamen cibo tibi obiecto statim cupidas nares admoves atque obmutescis;» dempta imagine: «lingua perquam promptus es ad alios contumeliis lacerandos, sed munere oblato ilico taces.» Bellum est illud Catonis Censorii de M. Caelio apud Gell. I 15: *Frusto panis conduci potest, vel uti taceat, vel uti loquatur.* — *Proiectum*] hic prima significatione, «ita iactum, ut ante pedes tibi cadat.» Magis solitum esset *obiectum,* ut Verg. Aen. VI 422: offam *Corripit obiectam.* Liv. IV 15: *ciboque obiciendo victorem - - in servitutem pellici posse.* Phaedr. I 23, 3: *cani - - Obiecto cibo.* Et *obiectum* malebat Peerlkamp, sed id vix in rarius illud mutatum esset.

12. 13. *tollo cornua*] Alia imago tauri ad pugnam cum rivali se parantis. — *gener*] «Qualis Archilochus, qui Lycamben socerum propterea, quod ille Neobulen filiam poetae iam desponsam mutata voluntate se daturum negarat, tam maledicis versibus insectatus est, ut illum aegritudini animi remedium suspendio quaerere coegerit atque ad idem mortis genus sponsam quoque suam induxerit.» V. excursum.

14—16. *Bupalo*] Plin. n. h. XXXVI 11: *Bupalus et Athenis*

An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

(olim *Anthermus*) *clarissimi in ea* (sculpendi) *scientia fuere, Hipponactis poetae aetate, quem certum est LX. Olympiade fuisse. - - Hipponacti notabilis foeditas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum hi proposuere ridentium circulis, quod Hipponax indignatus destrinxit amaritudinem carminum in tantum, ut credatur aliquis ad laqueum eos compulisse, quod falsum est.* Hipponax *ἐν τῷ κατὰ Βουπάλου πρώτῳ ἰάμβῳ*, fr. 1 Bgk.: *Ἔβωσε Μαίας παῖδα, Κυλλήνης πάλμυν* (*βασιλέα*)· *Ἑρμῆ κυνάγχα, Μῃονιστὶ Κανδαύλα, Φωρῶν ἑταῖρε, δεῦρό μοι σκαπαρδεῦσαι.* — *atro dente*] contumeliis ac minis.» Martial. V 28, 7: *Rubiginosis cuncta dentibus rodit.* — *puer*] «Ego, non me ulciscens, flebo, ut puer?» (qui adversus adultum ac robustiorem defendere se nequit.) Alii minus recte construunt: *flebo, ut puer inultus?*

EXCURSUS

Ad. v. 13.

Tractarunt notas hasce de Archilocho et Hipponacte narratiunculas etiam Epigrammatographi; veluti de illo Lentulus Gaetulicus Anth. Pal. I. p. 327:

Σῆμα τόδ' Ἀρχιλόχου παραπόντιον, ὅς ποτε πικρὴν
μοῦσαν ἐχιδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ
αἱμάξας Ἑλικῶνα τὸν ἥμερον. Οἶδε Λυκάμβης,
μυρόμενος τρισσῶν ἅμματα θυγατέρων.
ἠρέμα δὴ παράμειψον, ὁδοιπόρε, μή ποτε τοῦδε
κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Ipsos Archilochi versiculos huc pertinentes vide apud Bergk fr. 28 (*Οἴην Λυκάμβεω παῖδα τὴν ὑπερτέρην*, unde duas tantum fuisse colligas.); fr. 94. 95. Confer etiam M. Duncker, Hist. Gr. I³. pg. 500 sq.

De Hipponacte Philippus Anth. Pal. I. pg. 425:

Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον,
τὸν φρικτόν, Ἱππώνακτος, οὗ τε χὰ τέφρα
ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος,
μή πως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον,
ὃς οὐδ' ἐν Ἅιδῃ νῦν κεκοίμικεν χόλον,
σκάζουσι μέτροις ὀρθὰ τοξεύσας ἔπη.

CARMEN VII.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis,
Non, ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arcis ureret,
Intactus aut Britannus ut descenderet

VII. Inscr. volg. *Ad Romanos* vel *Ad populum Romanum.* — *Primo civili bello finito ut ab alio bello abstineant deprecatur* B, item c, sed: *monet.* — *Carthaginis* (vel *Cartaginis*) AOMSb Leid. paucique alii, *Karthaginis* vel *Kartaginis* BRγφψ' aliique. Confer ad c. III 5, 39. — 6. *verteret* Ed. Ven. 1481.

VII. Referri videtur hoc carmen ad id bellum quod cum S. Pompeio a. 718 ad Siciliam gestum est. — Graviter suos cives increpat propter arma civilia denuo sumpta.

1—4. *Quo, quo*] ἀναδίπλωσις, de qua Cornific. rhet. IV 38: *vehementer auditorem commovet eiusdem redintegratio verbi.* Vide c. IV 4, 70: *occidit, occidit.* II 17, 10: *ibimus, ibimus.* III 26, 6. epod. 4, 20. 5, 53. 6, 11, 14, 6. 17, 1. 7. — *aut cur*] Cuninghamius malebat *et cur*, quod est prosae orationis quam sedatissimae; impetuosam suo iure praetulit poeta. Conf. epod. 5, 3. — *scelesti*] ἐναγεῖς. c. I 2, 29: *Cui dabit partis scelus expiandi Iuppiter?* I 35, 35. II 1, 5. — *Aptantur*] «cur gladii denuo destringuntur?» Proprie: «ita in manus sumuntur, ut ad ictus inferendos habiles sint.» Seneca Hippol. 534: *Non arma saeva miles aptabat manu.* — *conditi*] «vaginis inclusi.» Acron. (post proelium Philippense a. u. c. 712.) — *Neptunus* frequenter a poetis pro mari et pro quavis aqua ponitur.

5. 6. *Non*] «Et quidem non fusus est sanguis ille, ut cet.» — *invidae*] Sall. Cat. 10: *Carthago aemula imperi Romani.* — *arcis ureret*] «ut factum est ante hos CX annos.»

7. 8. *Intactus*] «armis Romanis, id est, nondum perdomitus.» c. III 24, 1: *Intactis-Thesauris Arabum.* — *descenderet*] Cic. ad Att. IV 3: *cum Sacra via descenderem, insecutus est me.* — «Cum e regione amphitheatri Flavii, inter templum Pacis ac templum Veneris et Romae, ubi nunc est templum S. Mariae novae, quis ingrediebatur Sacram viam, leniter *descendebat* usque ad templum Antonii et Faustinae; inde leniter rursus ascendebat usque ad arcum Septimii Severi. Ex porta Triumphali per Campum Martium, Velabrum, Circum maximum et qua nunc est arcus Constantini, qui triumphabant inde

Sacra catenatus via,
Sed ut secundum vota Parthorum sua
Urbs haec periret dextera?
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
Umquam nisi in dispar feris.
Furorne caecus, an rapit vis acrior?

12. *Umquam* codices, *Numquam* ex ed. Veneta 1490 rec. Bentl. prob. Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Keller, Kiessling. — 13. *caecus* plerique cod., *caecos* γ cum paucis, prob. Bentl., Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen.

per hanc viam procedebant usque ad locum arcus Septimii Severi, unde captivi dimittebantur ad dexteram in proximum carcerem Tullianum; triumphantes per clivum Capitolinum ad laevam ascendebant ad Capitolium.» Fea. Cic. Acc. Verr. V 77: *qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces reservant, - - tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemque dies et victoribus imperii et victis vitae finem facit.* — *Sacra via*, (cuius incolae *Sacravienses* dicebantur,) quia ibi foedus ictum erat inter Romulum et Tatium.

9. 10. *secundum*] eodem usu, quo Cic. ad Att. XVI 16 E: *quae consules decreverunt secundum Caesaris decreta et responsa.* — *sua - - dextera*] Differt aliquantum, quod solent afferre, epod. 16, 2: *Suis et ipsa Roma viribus ruit*, quod significat «nimia imperii mole;» h. l. «armis intestinis.»

11. 12. *Umquam*] Sic cod. omnes et ed. Ven. 1481. *Numquam* ed. Ven. 1490. merus est operarum error. Construe: *Neque hic mos umquam fuit feris lupis nec leonibus nisi in dispar* (genus). V. *feris* magno cum pondere sententiam videtur claudere, ut prope idem efficiat ac si scriptum sit: *qui tamen feri sunt.* Bentleius sic construxit: *neque hic mos fuit lupis neque leonibus, numquam feris nisi in dispar;* ubi sentis pro perfecto requiri praesens tempus, id quod ille occultavit sic enarrans: «ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui numquam feri et saevi sunt nisi in (animal) dispar.» — *in dispar*] Conf. c. III 12, 10: *per apertum.* — Locus autem hic communis haud raro ab antiquis tractatus est. Plin. n. h. VII 5: *Leonum feritas inter se non dimicat, serpentium morsus non petit serpentes, ne maris quidem beluae ac pisces nisi in diversa genera saeviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Seneca Controv. II 9: *neque feris inter se bella sunt.* Seneca phil. ep. 95, 31: *Non pudet homines, mitissimum genus, gaudere sanguine alterno, bella gerere gerendaque liberis tradere, cum inter se etiam mutis ac feris pax sit?* — Sententia autem ita continuanda: «Quanto magis vero cives a civibus, quibus unum idemque est bonum publicum, abstinere debent armaque potius in hostes exteros convertere!»

13. *Furorne caecus*] dicitur ut c. I 18, 14: *caecus amor sui.* Atque melius videtur, ut huic v. addatur *ἐπίθετον*, quam ut nudum maneat. Pro altera lectione a cod. minus munita *caecos* afferri potest sat. II

An culpa? Responsum date! —
Tacent, et albus ora pallor inficit
Mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt
Scelusque fraternae necis,
Ut inmerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

15. *albus ora pallor* AOBM, Leidensis, Porphyrionis cod. Monacensis in lemmate; *ora pallor albus* Rγφψ Graev., Voss., Lips., prob. Keller.

3, 43: *quemcumque inscitia veri Caecum agit.* Verg. Aen. II 244: *caecique furore.* Ib. 356: *quos improba ventris Exegit caecos rabies.* — *vis acrior*] «fati ipsius, fatalis necessitas.» Gaius in Digest. XIX 11, 25, 6: *vis maior, quam Graeci θεοῦ βίαν, id est, vim divinam appellant, non debet conductori damnosa esse.*

15—20. *Tacent*] Silet aliquantisper poeta quasi Romanorum responsum exspectans; quod cum propter pudorem stuporemque non dent, in liberam indignationem prorumpit; quae tota orationis conformatio arte poetica minime caret. — V. *albus* melius praemittitur; sic minus manet otiosum meliusque vim suam exserit, quam positum post v. *pallor.* Significat enim «summum pallorem». Ausus est imitari Tasso Gerus. 8, 14: *al fero avviso Tingon di bianca pallidezza il viso.* — *perculsae*] quia consciae sunt et culpae et tristis necessitatis. *Perculsae* hic in summo stupore significando suum locum tuetur, pro quo ex paucissimis dumtaxat cod., velut E. Pulmanni et Batteliano, affertur *percussae.* Cfr. epod. 11, 2. — *agunt*] «persequuntur, ut pernicie sua luant scelus» cet. — *Ut*] «ex quo», ut c. IV 4, 42. — *Sacer*] «ut piaculum luendus, quia a fratre profusus est, ἐναγής.» *Sacer* Livio III 55. est scelestus, cuius caput Iovi (alibi dis inferis) devotum est per populi iudicium, ut is impune a quovis occideretur. Seneca Thyest. 93. item de fratricidio: *ne sacra manus Violate caede.* Nimis artificiose Gesnerus in Thes. «*Sacer - - cruor* est, qui tamquam venenum aliquod inficit, urit, in furorem concitat posteros, velut illa tunica, Nessi centauri sanguine infecta, Herculem. Sic *voces sacrae* epod. 17, 6. sunt carmina magica veneficae.» — De re Lucan. I 95: *Fraterno primi maduerunt sanguine muri* (urbis Romae).

CARMEN VIII.

Rogare longo putidam te saeculo
  Viris quid enervet meas,
Cum sit tibi dens ater et rugis vetus
  Frontem senectus exaret,
Hietque turpis inter aridas natis
  Podex velut crudae bovis?
Sed incitat me pectus et mammae putres,
  Equina quales ubera,
Venterque mollis et femur tumentibus
  Exile suris additum!

VIII. Inscr. volg. *In anum libidinosam.* — *Prostitutam putidam anum sectatur* (immo *insectatur*) *vitia corporis eius proscribens* B, ac similiter c. — 2. *quid* cod. plerique, *quod* BMSγ.

VIII. Hoc carmen, ut epod. 12., in inscriptionibus codicum aliquot in Gratidiam compositum esse dicitur, parum utique probabiliter. In neutro enim ullam mentionem facit artium magicarum, quibus illa ipsum persecuta erat atque in se irritaverat. Hic autem Archilochio modo invehitur in mulierem divitem ac nobilem, sed vetulam, libidinosam eandemque philosopham. Quidam non recte totam hanc personam fictam opinantur.

1—6. *Rogare*] infinitivus indignationis. Cic. Phil. 14, 14: *Quemquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret?* Ter. Eun. 208: *satne hoc mandatumst tibi?* P. *ah Rogitare* cet. Sat. I, 9, 72. II 4, 83: *Ten lapides varios lutulenta radere palma?* — *longo putidam-saeculo*] «effetam senio.» *Saeculum* vocabulum, quod alii a saepiendo, alii a serendo (satum) ducunt h. l. longum tempus significat. Similiter anum describit c. IV 13, 9 sqq. — *dens ater*] pro plurali (*dentes atri* epist. I 8, 7.), neque interpretandum cum aliis, unum dentem nigrum ei remansisse, ceteros eam exspuisse. Cf. epod. 6, 15. — *vetus-senectus*] Terent. Eun. 688: *Hic est vietus, vetus, veternosus senex.* Tibull. I 8 50: *veteres - - senes,* flaccidos, atque imbecillos. — *exaret*] «ita ut in fronte habeas veluti sulcos rugarum.» Verg. Aen. VII 417: *frontem obscaenam rugis arat.* De Cercopibus a Iove in simias mutatis Ovid. Met. XIV 96: *rugis peraravit anilibus ora.* — *crudae*] «quae cibum non concoquit ideoque nec continet.»

7—10. *Sed incitat*] «Sed fortasse putabis incitari me ad amorem» cet. — *putres*] «pendulae et laxae.» — *tumentibus*] aqua intercute propter exactam aetatem. — *additum*] «quasi additamenti loco superimpositum.» «Nihil autem tam deforme quam crassiores pedes infra genua esse quam super.» PORPHYR.

11—14. *Esto beata*] Quamvis dives ac nobilis sis ac funus tuum praecedant imagines maiorum tuorum,

Esto beata, funus atque imagines
  Ducant triumphales tuum,
Nec sit marita, quae rotundioribus
  Onusta bacis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
  Iacere pulvillos amant?
Inlitterati num minus nervi rigent?
  Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
  Ore adlaborandum est tibi.

qui triumphos egerunt.» Imagines enim illae etiam in matronarum nobilium funeribus ducebantur. Cic. de or. II 225. Tac. ann. III 76; acerba est funeris tam aperta mentio, ut c. III 15, 4. — *Ducant*] Cfr. Senecae Controv. I 6: *Pompeium si hereditariae extulissent imagines, nemo Magnum dixisset.* Vid. Marquardt, Res priv. Rom.[2] pg. 330 sqq. — *marita*] «matrona.» Cfr. Catull. 67, 6: *Postquam es porrecto facta marita sene.* Ovid. Fast. II 139: *hic* (Caesar) *castas duce se iubet esse maritas.* Praeterea reperitur subst. in aliquot inscriptt. tertii vel quarti post Chr. saeculi. — *bacis*] Rotunditas uniones commendat, ut et candor et magnitudo et levor et pondus. Plinius n. h. IX 112. — *ambulet*] «superba incedat per plateas ac vicos.» Epod. 4, 5: *Licet superbus ambules pecunia.*

15—20. *libelli Stoici* cet.] «Solita erat haec libros philosophorum etiam in lectis repositos habere, ut adveniente amatore simularet se philosophiae studere, non libidini.» Comm. Cruq. «In lectis scribere librosque legere solebant litterati. Lecticulam lucubratoriam Augusti memorat Suet. Octav. 78.» Gesner. Acerba autem irrisione *Stoicos* praecipue libellos in tanta luxurie ab ea evolvi dicit. Deficiente scilicet formae elegantia talibus studiis certe simulatis huiusmodi anus adulescentes allicere conatae esse interdum videntur. Hoc igitur dicit: «Etiamsi tu studium philosophiae affectas atque severa Stoicorum scripta reponere soles in pulvillis tuis sericis, num propter hanc litterarum simulationem me tui amore exarsurum esse putas? De temet ipsa quaero, num putes propterea minus *rigere* (frigere, torpere) nervos meos, qui philosophiam, quam tu ostentas, nequaquam curant?» Guietus ad Ter. Andr. IV 1 maluit *Inlitteratis-Magisve* probante Bentleio. Dubitationes de h. l. natae ex eo videntur, quod v. *rigere* acceperunt pro *arrigere naturam*, cum *languere* significet. — *superbo*] «fastidiente, minus obsequioso.» Schol. — *Ore*] «lingendo.»

CARMEN IX.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes
Victore laetus Caesare
Tecum sub alta — sic Iovi gratum — domo,
Beate Maecenas, bibam

IX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic c. — *Bello adversus Antonium et Cleopatram. Designat votis victoriam Caesaris* B. — 1. *Quando o repostum* auctore Nic. Heinsio Bentl. — *repostum* Graev., Voss., Lips., Leid., $g\psi$ paucique alii, *repositum* maior cod. pars (AOBMRγ aliique), v. ad epod. 2, 65.

IX. Ultimum hoc epodon carmen statim post pugnam Actiacam (IV. non. Septembr. a. u. c. 723 factam) videtur compositum esse; poeta optat, ut mox sibi concedatur cum Maecenate Caesaris reditum ac triumphum celebrare laeto convivio. Posterius hoc carmen epodo 1. praecedit c. I 37. Plerisque videtur hoc carmen summam laetitiam declarare, qua Hor. primo victoriae Actiacae nuntio accepto affectus esse videatur. Fr. Buecheler coniect. crit. pg. 13 eum primum plausum victoriae esse dicit. Ad. Kiessling ab Horatio hoc carmen ex urbe ad Maecenatem in castris Octaviani etiamtum morantem missum esse censet. Alii Horatium proelio cum Maecenate interfuisse existimant; et cum vidisset incertum esse exitum, adversarios fugisse illos quidem, sed nova praesidia parare nec deletas esse M. Antonii legiones, immo servire servitutem Cleopatrae, quanto dolore incensus quantaque sollicitudine commotus esset hoc epodo eum significasse arbitrantur. Hanc sententiam ingeniose et subtiliter exposuerunt Theod. Pluess (Stud. Horat. pg. 320-347) et Gustav. Faltin (annal. Fleckeisen, 1885. pg. 617—629). Vide excursum.

1-4. *Quando*] Non male N. Heinsius legi volt *Quando o*. 'Illud *o* facile a praecedente absorberi poterat et a librariis omitti: restitutum vero mirificam vim et vehementiam sententiae impertit.' Bentl. — *repostum*] «vinum interioris notae reservatumque ad dies festos.» — *Caecubum*] Plin. n. h. XIV 61: *Caecubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis sinu Amynclano.* Cf. Galen. VI pg. 805, X pg. 834. — *sub alta*] in turri quam dicebant, Maecenatiana sita in hortis Esquilinis. c. III 29, 10. (Maecenatis domus saluberrimum habebat situm. Suet. Oct. 72: Augustus *aeger-in domo Maecenatis cubabat.* Cfr. Frandsen *Maecenas* p. 110 sq.) — *sic Iovi gratum*] «Eidem Iovi, qui Caesari victoriam concessit, acceptum est, ut eam debito modo celebremus.» — *Beate*] qui maximo gaudio affectus es ob eventum proelii Actiaci (qua de re Horatius aliter iudicabat). — «Quando M. Antonio et Cleopatra, prorsus oppressis reversoque Caesare Romam in eius triumphi honorem potare inter nos poterimus?» Videtur ex

Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus Urbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis.

5. *mixtis* e duobus Lambini codicibus Bentl.; *mixtum* ceteri cod.

hoc loco colligendum esse Maecenatem eumque comitatum Horatium interfuisse illis certaminibus; confer ad v. 17. 36.

5. 6. *Sonante*] Symphoniam *(carmen)* dicit ex artis musicae praeceptis alternatim sese excipiente atque rite composita harmonia Phrygia (*tibiis* duabus) et Dorica *(lyra)*, cuiusmodi symphonia feminae lyram dextra plectro foris, sinistra digitis intus percutientis, tibicinis cum tibiis paribus dextris et sinistris et cantricis cum notis musicis expressa est in tabula Herculanensi Musei Borbonici Vol. I. Tab. XXXI. Cfr. c. IV 15, 30. 1, 23. — *Hac Dorium*] Pind. Ol. 1, 17: *ἀλλὰ Δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβαν*. (*Τὴν Δωριστὶ ἁρμονίαν) πολεμικοῖς ἀνδράσι - - ἁρμόζουσαν* vocat Plutarch. de Mus. c. 17. p. 1136. c. — *barbarum*] Athen. I 28: (*Ὅμηρος) τοῖς - βαρβάροις ἀποδίδωσι τοὺς αὐλούς*. Est *ἡ Φρυγιστί*, quae compotationi est accommodatissima. c. III 19, 18 sq. Cfr. Catull. 64, 264: *Barbaraque horribili stridebat tibia cantu. (Barbarum* pro Phrygio; vide Stanl. ad Aesch. Pers. 187. Halm.) Alii quidem, ut puto, minus recte v. *barbarum* de Lydia harmonia explicant. — Hanc autem *αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίαν* Ephippus *μεγίστην τέρψιν* vocat ap. Athen. XIV 9., et usitata erat iam inde a temporibus Homericis Il. Σ 495: *Αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον.*

7—10. *Ut nuper*] «Quemadmodum abhinc sexennium (a. u. c. 718.) fecimus, ut sollemne convivium ageremus propter Sex. Pompeium devictum ab Octaviano et Agrippa prope Messanam et *actum* (*διωχθέντα*, fugatum) ex freto Siculo (posteaque in Asia interfectum ab Antonianis). Oppressum autem Sex. Pompeium tamquam praeludium atque omen victoriae de Antonio reportandae memorat. — *Neptunius Dux*] In Sex. Pompei nummo est Neptunus aplustre manu gestans et addita prora. (Müller *Denkm.* I. N. 342.) Meineke ad Athenaeum vol. IV. pg. 110: 'Athenienses Demetrium Poliorcetem, Antigoni filium, Corcyra Athenas adeuntem salutabant hisce verbis: *ὦ τοῦ κρατίστου παῖ Ποσειδῶνος θεοῦ, Χαῖρε κἀφροδίτης*. Neptuni filium appellavisse videntur propter Cypriam victoriam. Consimili ratione Sextus Pompeius propter maritimum imperium Neptuni se filium iactabat'. «Sex. Pompeius se filium dicebat esse Neptuni, ut ait Livius, elatus rerum mari gestarum felicitate, quare in habitu Neptuni, veste nimirum cyanea, contra hostes pugnabat.» Comm. Cruq. Similia tradunt Dio XXXXVIII 19. Aurel. Victor. C. 84: *Cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bubus auratis et equo placavit.* — *ustis navibus*] Dio IL 10: *πάντα τὰ σκάφη* (*Σέξτου*) *τά τε ἐς τὸ τεναγῶδες ὀκέλλοντα* (*ὁ Καῖσαρ*) *κατεπίμπρη*. — *Minatus Urbi vincla*] semper

Romanus, eheu, — posteri negabitis —
 Emancipatus feminae
Fert vallum et arma miles et spadonibus
 Servire rugosis potest,
Interque signa turpe militaria
 Sol aspicit conopium.

16. *conopium* AOR, Porphyrion: *conopeum* ceteri.

tamen, vel per nummos, patris vindicem sese ferens. — *Servis*] Dio XXXXVIII 19: *τό τε ἐκείνου* (Sexti) *ναυτικὸν καὶ τὸ τῶν δούλων τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀφικνουμένων πλῆθος προσλαβὼν πάμπολυ ηὐξήθη. Τοσοῦτοι γὰρ δὴ ηὐτομόλουν, ὥστε καὶ τὰς ἀειπαρθένους καθ' ἱερῶν εὔξασθαι ἐπισχεθῆναι σφῶν τὰς αὐτομολίας.* Oros. VI 18: *Continuo cum contra pactum Pompeius fugitivos adlegeret, ut hostis habitus est.* Cfr. epod. 4, 19. Vellei. II 73.

11—14. *Romanus - - Emancipatus*] *Emancipare se alicui* est «se veluti in eius mancipium transferre, totum se alteri tradere.» Plaut. Bacchid. 90: *Nunc, mulier, tibi me emancupo; Tuus sum, tibi dedo operam.* Cic. Phil. 2, 51: *tum iste venditum atque emancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit.* Iam proprie quidem unus Antonius se emanciparat Cleopatrae; sed quatenus ipsius milites in eius verba iurarant, hi quoque Cleopatrae mancipia recte appellari poterant; indignitasque totius rei in eo vel maxime cernebatur, quod, cum in ceteris Romanam disciplinam servarent, *vallum* etiam, palum muniendis castris destinatum, ferrent (Cic. Tusc. II 37), tamen reginae eiusque eunuchis ignominiosam servitutem servirent. Caesar in oratione ante pugnam Actiacam habita apud Dion. L 25: *Τίς μὲν γὰρ οὐκ ἂν ὀδύραιτο ὁρῶν στρατιώτας Ῥωμαίους δορυφοροῦντας τὴν βασιλίδα αὐτῶν;* M. Antonio, ut ceteris locis, hic etiam quam maxime potuit pepercit. — *spadonibus*] Cleopatrae familiaribus ac necessariis. c. I 37, 9. Plutarch. Ant. 60: *προσεῖπε Καῖσαρ, ὡς Ἀντώνιος μὲν ὑπὸ φαρμάκων οὐδ' ἑαυτοῦ κρατοίη, πολεμοῦσι δ' αὐτοῖς Μαρδίων ὁ εὐνοῦχος καὶ Ποθεινὸς καὶ Εἰρὰς ἡ Κλεοπάτρας κουρεύτρια καὶ Χάρμιον, ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα διοικεῖται τῆς ἡγεμονίας.* Dio Cass. L 5: *ὁ Ἀντώνιος αὐτοποδὶ αὐτῇ μετὰ τῶν εὐνούχων ἠκολούθει.* — *rugosis*] Ter. Eun. 689 de eunucho: *Hic est vietus, vetus, veternosus senex, Colore mustelino.* — *potest*] H. l. *posse*, ut *τλῆναι*, *sustinere*: «ab se impetrat, ut serviat.»

15. 16. *turpe*] adiect. v. *conopium*, non magis est exclamatio, quam c. II 7, 12. — *Sol adspicit*] «*ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει*, tunc tam indigno spectaculo offensus.» — Scripturam *conopium* paenultima brevi praebent boni cod. Est autem velum lineum tenuissimis maculis distinctum, Latine *culicare* (Schol. Iuven. 6, 80., ubi tamen est *testudineo - - conopeo*), ad culices, *κώνωπας (zanzare)*, a lectis arcendos, de quo mollitiae instrumento indignatur etiam Propert. III 11, 45., *Foedaque Tarpeio conopia tendere saxo* Cleopatram minatam esse memorans. Laudes contra conopii cecinit Paulus Silent. Anthol. Pal. II. p. 258. N. 764: *Εἰς κωνωπεῶνα. Ὕπνου δ' ἀστυφέλικτον ἄγω χάριν.* Id. ib. 765.

At huc frementis verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem,
Hostiliumque navium portu latent

17. *At huc* Blandinius, ut videtur, antiquissimus, cod. Divaei, O corr., duo Pulmanni, duo Parisini, commentator Cruquianus, rec. Cruquius, Vahlen; *Adhuc* S Leidensis, Paris. λ, Haupt ed. 2. 3, O. Keller ed. 1; *Adhunc* vel *Ad hunc* AORbcγ Graev., Voss., Lips. aliique; *Ad hoc* Bentl., Mein., Haupt ed. 1., L. Müller, Kiessling; *Ab hoc* N. Heinsius, Peerlkamp; *At hoc* Fea, Orelli; *At hinc* Cuningham, O. Keller ed. 2. 3.

et Agathias 766. Ceterum etsi proelio facto Cleopatra cum omni mollitiae apparatu aufugerat, tamen suo iure Hor. *aspicit* dicit: nam legiones etiam tum in officio et fide Antonii Cleopatraeque manebant.

17. 18. *At huc*] In tanta lectionis varietate secuti sumus optimam auctoritatem codicum et interpretum veterum. Cruquius enim: 'Haec verba, inquit, habet codex Divaei (id quod comprobavit Haeussner, Cruquius u. die Horazkritik, a. 1884. pg. 21) et unus codex - Blandinius manuscriptus expresse; alii tres habent: *Ad hunc:* alias, *At huc,* quam notam secutus sum tamquam magis appositam atque consentientem scriptis adnotationibus.' Et commentator Cruq. cum aliis aliorum codicum — non cod. γ, de quo scripsit A. Kurschat a. 1884. pg. 42 — scholiis habet: 'ordo est: *At Galli canentes Caesarem,* id est, laudantes, *verterunt huc,* i. e. ad nos transtulerunt *bis mille equos frementes.*' *Fremere,* ut ap. Hom. Il. Δ 227, Π 506 ἵππους φυσιόωντας, verbum proprium est equorum, quamquam etiam hominum indignationem significare et accusativum admittere potest, ut est ap. Tac. XIII 13: *Agrippina libertam aemulam, nurum ancillam-muliebriter fremere.* Sed gravior est acerbitas, quae vel equos commovet. M. Haupt, cum primo probasset coniecturam Bentlei *Ad hoc,* i. e. ad hoc turpe spectaculum, postea scripsit *Adhuc frementes,* quod ex codicum *Ad hunc* vel *Adhunc fr.* volgari vitio depravatum esse censet (opusc. III. pg. 535). O. Keller in Epilegom. pg. 381 acerrime tuetur Cuninghami coniecturam *At hinc,* i. e. a partibus Antonianis paulo ante descriptis. Nos non solum omni coniectura facile caremus, sed optimam auctoritatem secuti sumus, consentientibus Th. Pluess et G. Faltin. Dicit poeta: 'licet legiones Romanae ferant inauditam ignominiam serviantque feminae, barbarorum reginae; sunt tamen res quae hoc dedecus tamquam minuant ac levent, nam meliora agitabant Galli *huc* i. e. ad nos *vertentes equos.* De quo loco non male Porphyrio: 'significat equitum Gallorum duo milia ab Antoni partibus ad Caesarem transfugisse. Quorum mentio ideo facta est, ut Romanos, qui sub praepositis spadonibus aequo animo militarent, magis oneraret per comparationem Gallorum, qui hoc dedignati ad Caesarem se contulerunt.' Quae interpretatio ab eo videtur scripta esse, qui apud Horatium non *Ad hunc,* sed *At huc* legeret. Deteriores Acronis codices denique habent '*ad hunc* i. e. contra Antonium'. Res autem facile intellegitur, si Maecenatem cum Horatio pugnae adfuisse suisque oculis pleraque conspexisse concedimus. Vide excursum. — *verterunt*] paenult. brevi. Cf. ad sat. I 10, 45. — *Galli*] sunt

Puppes sinistrorsum citae.
Io Triumphe, tu moraris aureos
Currus et intactas boves?
Io Triumphe, nec Iugurthino parem
Bello reportasti ducem,
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.

20. *sitae* pauci cod. — 25. *Africanum* cod. plerique; *Africano* Leidensis, Lipsiensis, Sdφψ paucique alii Parisini; *Africani* Madvig coniec., prob. Vahlen, Kiessling, *Africanam* G. Faltin.

Gallograeci s. Galatae Deiotari minoris. Plut. Ant. 63. ante pugnam: *ἐγένοντο δὲ καὶ βασιλέων ἀποστάσεις Ἀμύντου καὶ Δηϊοτάρου πρὸς Καίσαρα.* Vell. II 84: *Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem cotidie aliqui transfugiebant.* — *canentes*] «laeta cum acclamatione identidem Caesarem salutantes, *Salve Caesar!* clamantes, ut qui in eius verba iuraturi essent. Verg. Aen. VII 698: *Ibant aequati numero regemque canebant.*

19. 20. *Hostiliumque*] Artissime haec cum superioribus cohaerere docet particula -*que*. Hoc dicit: 'etiam navalium Antonii sociorum pars simili pudore perducta est: etsi ad fugam sinistrorsum vocantur, tamen Cleopatram destituerunt *portuque latent.*' *Citae* idem esse, quod *vocatae*, docuit Faltin, l. l., cl. Lucret. IV 576: *magna dispersos voce ciemus;* Verg. Aen. VI 165: *Aere ciere viros Martemque accendere cantu;* de re ipsa narrat Dio Cassius L 33: *ἡ Κλεοπάτρα κατόπιν τῶν μαχομένων ἀποσαλεύουσα οὐκ ἤνεγκε τὴν πολλὴν καὶ ἄκριτον τοῦ ἀδήλου μέλλησιν, ἀλλ' ἀποκναισθεῖσα . . . αὐτή τε ἐς φυγὴν ἐξαπιναίως ὥρμησε καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηκόοις σημεῖον ἦρε.* — *sinistrorsum* autem, quoniam ab Actio Aegyptum petentibus ad laevam navigandum erat.

21. 22. *Io Triumphe - - boves?*] minus est laetantis, ut c. IV 2, 49. 50, quam acerbe dolentis et lugentis, ut ap. Tib. II 4, 6; Ov. her. 5, 118, ut semper apud Sophoclem aliosque poetas Graecorum. «Quando tandem Caesar triumphabit?» (In nummo L. Papii Celsi apud Riccio *M. F. R.* p. 162. Triumphi est effigies iuvenilis, laureata cum tropaeo. Scribitur *TRIVMPVS.*) — *aureos*] «fulgentes ebore et laminis aureis.» Flor. I 5, 6: *Inde, quod aureo curru quattuor equis triumphatur.* Philostr. Vit. Soph. I 7: Traianus Dionem *ἀναθέμενος αὐτὸν - - ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν.* — *intactas*] «nondum sub iugum missas.» Verg. Ge. IV 540: *intacta totidem cervice iuvencas. Iniuges hostias* vocat Macrob. Sat. III 5. Confer ad c. IV 2, 49 sq.

23—26. *reportasti ducem*] Plerumque in triumphis describendis dicunt Latini *praedam, manubias, insignia victoriae ipsamque victoriam reportare* (Cic. de imp. Pomp. 8), sed h. l. de redeunte imperatore vel triumphatore dictum est, ut idem Cic. in sen. gratias agens 28: *P. Lentuli beneficio . . non reducti sumus in patriam . . . sed equis insignibus et curru aurato reportati.* Hoc igitur dicit: 'Cur

Terra marique victus hostis punico
Lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,

28. *mutavit* cod., *mutabit* Lachmannus prob. Haupt, Meineke, Lehrs.

moraris, qui maiorem ducem, quam Marius aut Scipio Africanus minor erat, reportaturus sis!' Bello Iugurthino confecto qualem ducem Marium triumphus civitati monstravisset, Sallustii liber paucis annis ante editus exposuerat. — *Virtus sepulcrum condidit*] Confer Vellei. I 12: *Carthaginem magis invidia imperii, quam ullius eius temporis noxiae invisam Romano nomini funditus sustulit fecitque suae virtutis monumentum, quod fuerat avi eius clementiae.* Dicit igitur: virtus Scipionis effecit, ut super solum, ubi steterat Carthago, sempiternum esset eius monumentum. Sunt qui negent *sepulcrum condere* idem esse posse, quod *monumentum exstruere;* at Horat. hoc quoque ex Graecis sumpsit: Thucyd. II 43 (Periclis est oratio funebris): *τὸν ἀγήρων ἔπαινον ἐλάμβανον καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται μᾶλλον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν - παραλείπεται.* Alia collegit Bentley, vide etiam Cic. Phil. 14, 33. Alii orationis concinnitatem requirentes *Africano* praeferunt cum paucis codicibus, quod Bentley recte refutavit, quoniam Iugurthinum bellum non minus Africanum erat. Vahlen et Kiessling Madvigium sequuntur, qui (Advers. crit. II 57) scribendum censet: *Neque, Africani cui super C. Virtus* cet. i. e.: neque eo bello, quod Africani virtus super C. sepelivit et in perpetuum sustulit; cl. Cic. imp. Pomp. 30. At *bello sepulcrum condere* non potest idem significare quod *conficere.* Aliam viam ingressus Faltin l. l. proponit *Africanam* et *sepulcrum condere* idem esse volt quod 'exitium parare', ut sententia sit: cui (Cleopatrae) virtus (Caesaris) exitium turpius paravit quam Carthaginis fuit. At neque *Africana* Cleopatram nec *ducem* (v. 24) Antonium significare potest: hostium enim mentio proximis versibus sequitur.

27—32. *Terra marique victus*] Etsi victus est hostis et fugam capessivit, tamen victoria non iam certa et explorata est, unde magnum dolorem luctumque suscepit poeta. *Terra* non erat proelium commissum, sed quod in fugam coniectos vidit adversarios, victoriam etiam terrestrem coniciebat. — *punico*] «purpureo s. coccineo paludamento imperatoris deposito gregale (pullum) sagum sumpsit, quod squaloris et luctus signum esset.» Altera forma *puniceus,* quae frequentior est in prosa oratione, utitur c. IV 10, 4. (Martial. VI 11: *Vis te purpureum, Marce, sagatus amem?)* Florus IV 11, 3. de Antonio: *Aureum in manu baculum; ad latus acinaces; purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis; diadema aderat.'* — Similia autem de Pompeio narrat Caesar b. c. III 96. Plutarchus Caes. c. 45: *ἀπεδύσατο τὴν - - στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι δὲ πρέπουσαν μεταβαλὼν ὑπεξῆλθεν.* — Quod Lachmannus (comment. Lucret. pg. 123) *mutabit* legendum esse censet, etsi multis probatum est, tamen nobis minus accurate videtur rerum statum significare. — De constructione verbi

Exercitatas aut petit Syrtis Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos
Et Chia vina aut Lesbia,
Vel, quod fluentem nauseam coerceat,
Metire nobis Caecubum.
Curam metumque Caesaris rerum iuvat
Dulci Lyaeo solvere.

33. 34. *scyphos: Aut Chia* Bentl. ex vetust. cod. Torrentii et Galeano, ceteri *scyphos Ethia.*

mutare vid. ad c. I 17, 2. II 16, 19. — *centum - - urbibus*] *ἑκατόμπολιν.* c. III 27, 33. — Naturalis constructio est: *Aut ille petit Cretam aut Syrtis;* neutiquam vero: *mutavit iturus Cretam.* — *non suis*] «non propitiis, adversis;» Pseudotib. III 3 ,28: *Audiat aversa non meus aure deus.* Ovid. Trist. III 5, 4: *Nave mea vento forsan eunte suo;* quin etiam in prosa or. Sall. Iug. 61: *Iugurtham - - suo loco pugnam facere.* Seneca Ep. 71, 3: *Ignoranti, quem portum petat, nullus suus ventus est.* Liv. IX 19: *numquam aequis, utique numquam nostris locis laboravimus.* — *Exercitatas*] «*συρομένας*, hinc illinc iactatas a Noto;» — *Syrtis*] Cf. c. I 22, 5. II 6, 3. — *incerto mari*] «Animo clade, quam perpessus est, perturbato dubius, quam regionem versus naviget atque ubinam terrarum appellat.»

33—38. *Capaciores affer huc*] Cum ad animi sollicitudinem — hostis enim evasit nova auxilia coacturus, devictus non est — accedat corporis molestia, vina postulat. Seneca de ira III 14, 3: *Bibit deinde liberalius quam alias capacioribus scyphis.* — *affer*] Simile est illud Catulli 27: *Minister vetuli puer Falerni, Inger mi calices amariores.* — *Chia - - Lesbia*] vina Graeca dulcia, quae opponuntur Caecubo austero. Saepe illa consociantur, ut a Callimacho (fr. 115. ed. O. S.): *Ἔρχεται πολὺς μὲν Αἰγαῖον διατμήξας ἀπ᾿ οἰνηρῆς Χίου Ἀμφορεύς, πολὺς δὲ Λεσβίης ἄωτον νέκταρ οἰνάνθης ἄγων.* Ceterum vv. *Et Chia* pendent a v. *affer*, non, ut ratus est Bentleius, «a v. *Metire*, sive *Aut Chia* legatur sive *Et Chia.*» — *fluentem nauseam*] De hoc loco Buecheler, Coniectanea Bonn. a. 1878, pg. 13: 'Eum vomitum narrare Horatius credendus est, qui nulli turpis est nec vitabilis, qui proprie nausea vocatur. Fuit igitur tum in nave, non indecora laboravit nausea belli pericula in mari temptans.' — *coerceat*] ideo quod Caecubum erat austerum atque *εὐστόμαχον*, Athenaeo I 48: *πληκτικὸν καὶ εὔτονον.* — *Metire*] quia in miscendo certa quadam, etsi ad lubitum convivarum varia, cyathorum meri et aquae mensura utebantur. Cfr. c. III 19, 11. — *metumque*] «qui sollicitos nos habet, quod hostes videntur fugisse, sed victoria non est explorata.

EXCURSUS.

Maecenatem constat ab Octaviano bellis civilibus urbis atque Italiae custodiis praepositum esse; cf. proleg. pg. XXVIII (Nipperdey ad Tac. ann. VI 11). Inde P. S. Frandsen in eo libro, quem de Maecenate composuit (Altonae 1843) pg. 23 sqq. Maecenatem negavit proelio Actiaco aliisve rebus bellicis interfuisse. Sed cum Horatius ipse epodo primo Maecenatem in castra Octavii profecturum esse commemoret, inde licet colligere, profectum eum esse Horatio comitante et utrumque proelio Actiaco interfuisse; quam rem comprobari monstravit Buecheler in coniect. pg. 13. carmine illo in Maecenatem scripto, vide Anthol. lat. ed. Riese I 2 pg. 242, Baehrens p. l. m. I pg. 128. Quod carmen Baehrensio videtur sub ipso Maecenatis obitu et factum et editum esse. Ibi leguntur v. 27 sqq. haec:

Num minus urbis erat custos et Caesaris obses?
Nuncubi non tutas fecit in urbe vias?
Nocte sub obscura quis te spoliavit amantem?
Quis tetigit ferro, durior ipse, latus?
Quid faceret? defunctus erat, comes inpiger idem,
Miles et Augusti fortiter usque sequi.
Illum piscosi viderunt saxa Pelori
Ignibus hostilis dedere ligna ratis;
Pulvere in Emathio fortem videre Philippi:
Quam tunc ille tener iam gravis hostis erat!
Cum freta Niliacae texerunt lata carinae,
Fortis erat circa, fortis et ante ducem,
Militis Eoi fulgentis terga secutus,
Territus ad Nili dum fugit ille caput.

CARMEN X.

Mala soluta navis exit alite
  Ferens olentem Mevium:
Ut horridis utrumque verberes latus,
  Auster, memento fluctibus!
Niger rudentis Eurus inverso mari
  Fractosque remos differat;
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
  Frangit trementis ilices;

X. Inscr. volg. *In Maevium poetam*, et sic c. — *Invisum sibi Maevium devovet ut horrendis prematur tempestatibus* B. — Om. T. — 2. *Mevium* codicum Hor. et Vergil. (ecl. 3, 90) nonnulli, inscriptiones (CIL I 910. 1192. 1276. II 3168. V 970 al.); *Maevium* multi cod. Horat., Vergil., codices Victorini (gr. lat. ed. H. Keil VI pg. 79). — 4. *flatibus* cod. unus (?) Valartii, item Burmannus ad Valer. Flacc. I 639. — 8. *Frangit* cod., etiam Plotii (a. gr. ed. Keil VI pg. 527), *Vertit* vel *Sternit* dubitanter proposuit Bentleius, *Plangit* auctore Wakefieldo Bothe.

X. Mevio in Graeciam traiecturo malam navigationem naufragiumque imprecatur. Quo anno carmen scriptum sit, accuratius definiri nequit; aliquot annis post huic carmini illud quasi opposuit, quo Vergilium idem iter suscepturum prosequitur, c. I 3. «Mevius poeta fuit inimicus Horatio, obtrectator omnium virorum doctorum, ipse sectator vocum antiquarum.» Comm. Cruq. *Marcum Maevium* vocat Glossa cod. H. Vanderb. Verg. ecl. 3, 90: *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi.*

1 – 6. *Mala - - alite*] c. I 15, 5: *Mala ducis avi domum.* — *Utrumque latus* ut *verberet* Auster, oportet navem a procella circumagi. Val. Flacc. I 639: *Illam huc atque illuc nunc torquens verberat Eurus.* — *Niger*] «nubes cogens.» c. I 5, 6: *aspera Nigris aequora ventis.* Opponuntur *Notus albus* c. I, 7, 15. et *candidi Favonii* c. III 7, 1. Ceterum ventos omnes adversos in Graeciam naviganti enumerat, non secundos, Notum atque imprimis Iapyga. (c. I 3, 4.) — *inverso*] commoto ac perturbato.» Vergil. Aen. I 43: *evertitque aequora ventis.* — *differat*] «disiciat.» Epod. 5, 99: *membra different lupi.*

8—10. *Frangit*] Cum vi repetit v. *frangere,* quod longe significantius est improbabili illa coniectura *Plangit.* — *trementis*] «commotas ab Aquilone et conquassatas.» — *Nec sidus - - amicum*] «salutare, ut Castor et Pollux, ex ea caeli re-

Nec sidus atra nocte amicum adpareat,
Qua tristis Orion cadit;
Quietiore nec feratur aequore,
Quam Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In inpiam Aiacis ratem!
O quantus instat navitis sudor tuis
Tibique pallor luteus
Et illa non virilis eiulatio,
Preces et aversum ad Iovem,

13. *usto* cod. omnes, *usta* Haupt ed. 1. 2. 3., Meineke. Conf. ad c. I 10, 14. — Vv. 14. 18—20. in B desunt. — 18. *aversum ad* AOMR aliique, *adversum ad* φψ Graev., Leid., *adversum* d.

gione ei *appareat*, ubi occidit *tristis*, perniciem afferens, *nautis infestus* (epod. 15, 7.) *Orion.*» Verg. Aen. I 535: *nimbosus Orion.* Porphyrion quidem explicat *qua nocte;* sed praestare videtur altera ratio.

13. 14. *Cum P. - - iram ab Ilio*] Minerva, prius Troianis irata propter Paridis iudicium, eadem ira persecuta est Graecos in patriam revertentes, propterea quod Aiax minor Cassandram deae supplicem in eius templo violarat. Od. δ 502 sq. Verg. Aen. I 39: *Pallasne exurere classem Argivum atque ipsos potuit submergere ponto Unius ob noxam et furias Aiacis Oilei?* Propert. IV 7, 39: *Saxa triumphales fregere Capharea puppes, Naufraga cum vasto Graecia tracta salo est.* De Aiacis facinore haud raro ab artificibus antiqnis in anaglyphis, vasis ac gemmis expresso cfr. Gerhard *Vaseng.* III. p. 147. Aiax Cassandram rapiens est in Gerhard *ant. Bildw.* T. XXVII. 1.

16—18. *luteus*] a v. *lutum,* herba, cuius suco pannorum infectores utuntur. Est igitur color croceus, gilvus, qualis solet esse arquatorum. Cels. III 24. Accipiendum autem de summi terroris colore, non de morbosis faciei maculis, mortis naturalis interdum praenuntiis, ut voluit Cruquius. De faciei colore etiam Tibull. I 8, 52: *nimius luto corpora tingit amor.* — *illa*] «in quam tu, homo meticulose, prorumpere soles; illa tam pudenda.» — *non virilis*] Cic. Tusc. II 54: *Eiulatus ne mulieribus quidem concessus est.* Formâ *eiulatio* utitur iam Plaut. Capt. 197. — *aversum*] «qui a precibus aures avertit.» Aliquanto lenius est quam *adversus.* Cfr. interpretes ad Ovid. Her. 7, 4.

19—24. *Ionius - - sinus*] ut c. I 33, 16: *Calabros sinus.* c. III 27, 18: *ater Hadriae-sinus.* — *udo*] «pluvias afferente.» Verg. Ge. I 462: *quid cogitet umidus Auster.* — *remugiens*] de rauco fluctuum sono, ut c. III 10, 5: *Audis, quo strepitu - - nemus - - remugiat?* — *Porrecta*] de cadavere extento, ut Catull. 67, 6: *Postquam es porrecto facta marita sene.* Cfr. de Bentlei coni. *proiecta* ad c. III 10, 3. — *mergos*] αἴθυια, fulica mergus. Mergi qui-

Ionius udo cum remugiens sinus
  Noto carinam ruperit!
Opima quodsi praeda curvo litore
  Porrecta mergos iuveris,
Libidinosus inmolabitur caper
  Et agna Tempestatibus.

19. 20. *sinus Noto* cod. maior pars, *sinu* AOM paucique alii, *Notus* AOγ cum aliis. — 22. *Porrecta* cod., *Proiecta* d, Bentl. coni. — *iuveris* cod. Parisini 7973. 8213 cum paucis aliis, ed. plerique, etiam Kelleri ed. 1. 2. 3.; *iuverit* cod. plerique, prob. Düntzer, Ritter, Kiessling.

dem cadavera non attingunt, sed ponuntur h. l. pro aliis avibus marinis, ut haliaeetis. Pers. 6, 30: *iamque obvia mergis Costa ratis lacerae.* — *iuveris*] «paveris.» SCHOL. Stat. Silv. IV 9, 51. *Aut cum me dape iuveris opima.* Quintil. Decl. IX 15: *si - - hominem cibo forte iuvissem.* — *Tempestatibus*] L. Scipio cos. a. u. 494. CIL I pg. 18: *DEDET TEMPESTATIBVS AIDE MERETOd.* Ov. Fast. VI 193: *Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur, Cum paene est Corsis obruta classis aquis.* Verg. Aen. V 772: *Tempestatibus agnam Caedere deinde iubet;* et quidem nigram. Verg. Aen. III 120: *Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.* Aristoph. Ran. 847: *Ἄρν᾽ ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε. Τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται.* Conf. Preller-Iordan, mythol. Rom. I 330. «Iocose sane pro inimici interitu se rem divinam facturum dicit, quae alioqui fit pro salute navigantium». GLOSS.

CARMEN XI.

Petti, nihil me sicut antea iuvat
Scribere versiculos amore percussum gravi,
Amore, qui me praeter omnis expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti

XI. Inscr. volg. *Ad Pettium* vel *Pectium,* et sic c. — *Pectio amico suo invisam sibi poeticen esse in cubitus* (sic) *suos irrumpentem* B. — 1. *Petti* codicum maior et melior pars, in his Blandinii, inscript.; *Pecti* BOSTdγ paucique alii. — 2. *percussum* AOBbSTcdγ, *perculsum* MRϙψ Leid., Graev., Lips. — 4. *aut pueris* malebat Bentleius.

XI. Lycisci, pueri amati, arrogantia ac superbia summopere commotus, dolenter Pettio, sodali suo, fatetur miseram suam sortem, quae ipsum discussis sanioribus consiliis atque obiurgationibus amicorum continuo amoris, et eius quidem parum prosperi, laqueis irretiat. Ex MITSCH. Scriptus videtur epodus anno 720. vel 721, cum ad carmina lyrica componenda se conferre coepit Hor.

1. 2. *Petti*] Sic nomen scribitur etiam in inscriptt. ac firmatur a Mario Victorino p. 170 K. et Atilio Fortunatiano p. 303 ibid. Alii *Pecti,* ut *Vectius, Vectienus* pro: *Vettius* cet. Ceterum ignotus est hic Horatii sodalis. — *Scribere versiculos*] Non sine taedio de priore suo studio loquitur. — *percussum*] *πληγέντα*, tamquam flagro vel stimulo. Archiloch. fr. 84 Bgk.: *Δύστηνος ἔγκειμαι πόθῳ, Ἄψυχος, χαλεπῇσι θεῶν ὀδύνῃσιν ἕκητι Πεπαρμένος δι' ὀστέων.* Vergil. Ge. II 476: *ingenti percussus amore.* Aen. IX 197: *magno laudum percussus amore*, certam auctoritatem praestante Lucret. I 922: *acri Percussit thyrso laudis spes magna meum cor, Et simul incussit suavem mi in pectus amorem Musarum.* Nimium h. l. foret *perculsum* (cfr. Lucret. VI 311.), quod dicitur de vehementi ictu, velut est electricus, qui intimos vel corporis vel animi nervos penetrat tamque acriter commovet, ut prope attonitos nos reddat. Cfr. epod. 7, 16.

3. 4. *praeter omnis*] «ultra alios omnes.» SCHOL. Cicero frequenter: *praeter ceteros.* — *me - - expetit - - urere*] «me ante omnes petit, eligit, quem urat.» Quemadmodnm forma passiva Ovid. Met. VII 22: *Quid in hospite regia virgo Ureris?* sic h. l. *urere in pueris;* sic *ardere, suspirare in aliqua*, et Propert. I 13, 7: *Perditus in quadam tardis pallescere curis* cet.

5—8. *tertius December*] mensis pro anno. Similiter epist. I 20, 27. Verg. Aen. V 626: *Septima - - aestas.* — *Inachia*] pro puella Argiva ab Inacho (c. III 19, 1), prisco Argorum rege ducta. Eandem memorat epod. 12, 14. 15. — *honorem*] «frondes» Verg. Ge. II 404: *Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem;* sic *ruris honores*, «flores, fruges,» c. I 17, 16. — *nam pudet*]

Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu me, per Urbem — nam pudet tanti mali —
Fabula quanta fui! Conviviorum et paenitet,
In quis amantem languor et silentium
Arguit et latere petitus imo spiritus.
'Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium?' querebar adplorans tibi,
Simul calentis inverecundus deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.
'Quodsi meis inaestuet praecordiis

8. *ut poenitet* Bentl. coni. — 9. *amantem languor* cod. paene omnes, *amantem et languor* Graev., Voss., Harl., Aldinae, Bentleius, Haupt, Vahlen, Kiessling. — 11. *Contrane* plerique cod., *Contraque* perpauci. — Post hunc vers. deficit cod. d usque ad artis poeticae, quae in eo epodos excipit, vers. 179. — 12. Ultimus v. in B. — 14. *Fervidiora* Aldinae.

«invitus nec sine indignatione dico me derisui hominibus fuisse; *nam pudet* tantae ignominiae.» Sine causa igitur Brouckh. *iam pudet.* — *Fabula* haud raro de sinistro rumore. Tib. I 4, 83: *Parce puer, quaeso, ne turpis fabula fiam.* Ovid. Am. III 1, 21: *Fabula, nec sentis, tota iactaris in Urbe.*

9—14. *languor*] «torpor et cruciatus animi.» Acron. — *Arguit*] «Est perfecti temporis.» Idem. — *spiritus*] «suspiria ex imo pectore petita.» Plaut. Cist. 58: *Hoc sis vide, ut petivit Suspirium alte!* Verg. Aen. I 371: *Suspirans imoque trahens a pectore vocem.* Ovid. Met. II 774: *voltumque ima ad suspiria duxit.* — *Contrane*] Triplex h. l. constructio contracta 1) ex interrogatione: *Contrane lucrum nil valet ingenium?* 2) ex indignationis exclamatione: *Contra lucrum nil valere ingenium!* 3) *Querebar nil valere ingenium. Nil valere* autem apud Inachiam contra rivalium munera largiora simplex ac sincerum ingenium suum lamentatur. — *adplorans tibi*] «cum lacrimis meos amores tibi confessus.» V. *adplorare, προσολοφύρεσθαί τινι*, vix alibi reperitur quam hic et apud Senecam Quaestt. nat. IV 2, 6. — *inverecundus*] «quo liberalius sumpto omnis verecundia elabitur.» Contrarium suo loco est c. I 27, 3: *verecundumque Bacchum.* — *loco*] «ex intimo animo, ubi mei amoris arcana condita erant.»

15—18. *inaestuet*] «incandescat, commota fuerit.» Schol. — *Libera bilis*] epod. 4, 10: *Liberrima indignatio.* — «Hoc tibi tunc dicere solebam: «Quodsi aliquando tam libera indignatione atque iracundia exarsero, ut exsecrari ipse possim vanas spes et querellas, quibus veluti fomentis gravi amoris infelicis volneri mederi frustra adhuc conatus sum, itaque eas, utpote nihil me iuvantes, in ventos dispergam, qui eas secum auferant, sic Inachiae superbiam detestatus eam amare tandem desinam.» —

Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta volnus nil malum levantia,
Desinet inparibus certare submotus pudor.'
Ubi haec severus te palam laudaveram,
Iussus abire domum ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postis et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.

16. *ventis* cod. plerique, *venus* AO Leid., Paris. 7972.

ingrata] «quorum, quia frustra admota sunt, me iam taedet pigetque.» Non tam: «nihil gratiae apud Inachiam habentia», ut volt Schol., quam: «nihil me iuvantia, supervacanea, *ἀχάριστα*.» Callim. Cer. 90: *τὰ δ' ἐς βυθὸν οἷα θαλάσσης Ἀλεμάτως ἀχάριστα κατέρρεεν.* Plaut. Asin. 136: *Ingrata atque inrita esse omnia intellego.* — *ventis dividat*] «in auras dispergat, nihili pendat.» Comm. Cr. C. I 26, 1: *tristitiam - Tradam - Portare ventis.* Ovid. Met. VIII 134: *an inania venti Verba ferunt* cet. Her. 15, 208: *et Zephyri verba caduca ferunt?* — *Fomenta*] Proprie hoc medicorum vocabulo usus est epist. I 2, 52: *fomenta podagram*, figurate rursus ib. 3, 26: *curarum fomenta*, «remedia et solatia.» Hoc loco sunt lamentationes de Inachiae crudelitate, quibus iam renuntiaturum se profitetur poeta. — *Desinet* cet.] «Iam», inquit, «desinam certare cum rivalibus, qui mihi ingenio certe (v. 12.) *inpares*, inferiores quam ego sunt (ut dicitur *genere inpar*, quibus ingenio et *χάρισι* longe superior sum), iisque Inachiam, quae me aspernata est, ultro concedam.» *Certare alicui* haud raro apud poetas invenitur. Sat. II 5, 19: *certans-melioribus.* Vid. ad epod. 2, 20 et ad c. II 2, 18. Reiciendae autem ceterae interpretationes: 1) «cum rivalibus meis, quibus in muneribus largiendis inpar sum et inferior.» Schol. 2) «cum amore haud mutuo.» Iam etsi *pares* sunt «amore inter se iuncti» (epod. 15, 14.), quid h. l. esset «certare cum amore haud consociatis», nemo dixit nec dicere potuit. 3) V. *inparibus* habito pro ablat. instrum. neutr. plur.: «inparibus armis; id est, muneribus ceterisque modis, quibus vinci solent mulierculae.» — *submotus pudor*] Achilles Tatius II 3, 3: *Ἔρως καὶ Διόνυσος, δύο βίαιοι θεοί, ψυχὴν κατασχόντες, ἐκμαίνουσιν εἰς ἀναισχυντίαν.*

19—22. *severus*] «Ubi talia, quemadmodum mihi certe videbar, memet ipso contentus, satis constanti et praefracto animo iactaveram, a te admonitus, ut ex convivio recta domum meam redirem nec deflecterem ad amicae ianuam, rursus tamen vix mihi conscius ac prope invitus ad hanc trahebar.» — *te palam*] Ovid. Trist. V 10, 39: *Meque palam de me tuto mala saepe loquuntur.* Liv. VI 14: *inde rem creditori palam populo solvit.* — *incerto pede*] «primum resistente, deinde semper maiore cum vi clanculum ad Inachiam me perducente.» Tibull. II 6, 11: *Magna loquor, sed magnifice mihi magna locuto Excutiunt clausae fortia verba fores. Iuravi quotiens rediturum ad limina numquam! Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* Etiam in prosa or. Cic. ad Att. XV 16: *Itaque me referunt pedes in Tusculanum.* Male nonnulli interpretantur de temu-

Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitie amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia nec contumeliae graves,
Sed alius ardor aut puellae candidae
Aut teretis pueri longam renodantis comam.

24. *mollitie* Bentl. ex Zulichemiano et Graeviano prob. Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen, Kiessling; *mollitia* cod. plerique, Keller.

lenti poetae titubante incessu. — *non amicos cet.*] «iniquam ianuam, cuius limen transgredi mihi non concedebatur.» c. III 10, 2: *asperas Porrectum ante fores.* — *infregi latus*] «ibi porrectus latus defatigavi.»

23—28. *gloriantis*] «qui eo superbit, quod formâ delicatâ omnem mulierculam antecedat.» — *mollitie*] «Recipimus, ut evitetur vastus ille et inconditus sonus *A A*; sic et alibi s. II 2, 87. *mollitiem* dixit, non *mollitiam.*» Bentl. — *contumeliae*] sodalium graves obiurgationes et amara irrisio. — *renodantis*] «eleganter in nodum colligentis, religantis, puellae instar.» Alebant enim comam formosi pueri et delicati, ut compositi amatoribus magis placerent.» Schol. Cfr. Senecam in epist. 119, 15: *si pertinere ad te iudicas, quam crinitus puer et quam perlucidum tibi poculum porrigat, non sitis.* Contraria significatione Valerius Flaccus V 380. Dianam *renodatam pharetris ac pace fruentem* vocat, quae solvit et deposuit umero pharetram. Nec tamen propterea cum aliis hic explicem: «solventis comam;» utpote qui naturalis comae situs sit, quem commemorare nihil attinebat, cum qualemcumque ornatum significare longe praestaret. Praeterea repugnat analogia v. *religare crines.* (c. I 5, 4. II 11, 24. IV 11, 5.) Alia res est c. IV 10, 3., ubi de comis, *quae nunc involitant umeris,* praedicit fore, ut aliquando resecentur.

CARMEN XII.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera quid mihi quidve tabellas
Mittis nec firmo iuveni neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.

XII. Inscr. volg. *In anum libidinosam.* — *Summae mulierem libidinis repellit. Dignam esse ait elephantis* Bb. — *In Gratidiam converso nomine* c. — Om. T. — 2. *quid mihi* AOBM, Victorinus (gr. lat. VI pg. 170 K.), *cur mihi* RbSTcγφψλuv Leid., Graev., Voss., Lipsiensis, Fortunatianus (l. l. pg. 303). — 3. *Mittis* OMRγφψ aliique multi, *Mittes* AB Leid. — *firmo iuveni* plerique, etiam Porphyrion et Cruquii cod., nisi quod hi in annot. habent *non firmo iuveni neque; iuveni firmo* AbSc. — *nec naris* B.

XII. Anum quandam (quam Canidiam nominat unus cod. Bland. et comment. Cruq.) pudendae ab ea mollitiei accusatus poeta hoc carmine proscindit, in summamque cum foedissimae turpitudinis, tum flagitiosae libidinis infamiam Archilochio modo adducere studet. Est ex genere priscae illius *Fescenninae licentiae,* in qua *iam saevus apertam In rabiem coepit verti iocus* (epist. II 1, 248.). Vid. epod. 8. Tempus compositionis incertum est, nisi quod hunc epodum ante superiorem scriptum esse v. 14 sq. docent.

1–6. *Quid tibi vis*] Pr. «quodnam tuum est consilium?» tum idem fere ac: «quid insanis? satin sana es? Nihil profecto proficies, fatua!» ut Prop. I 5, 3: *Quid tibi vis, insane? meos sentire furores?* Archil. fr. 94 Bgk.: *Τίς σὰς παρήειρε φρένας;* — *barris*] «Apud Indos-elephantus a voce *barro* vocatur; -- vox eius *barritus.*» Isidor. Origg. XII 2, 14., vix recte. Dignam igitur dicit, quae rem habeat potius cum elephantis, *forma trucibus, odore gravibus, mole terribilibus* (Oros. IV 1, 9), quam cum adulescente formoso. — *tabellas*] «pugillaria, epistulas amatorias.» Vide ad v. 17. — *firmo*] «non satis valido ad libidinem tuam explendam.» Hoc per iocum, cum tantum propter vetulae turpitudinem minus sit firmus. — *neque naris obesae*] atque ideo obtusae. Hoc igitur dicit: «At ego eius naris sum, quae malos odores facillime persentiscat atque summopere horreat.» (Ceterum de partt. *nec-neque* cfr. Hand Tursell. IV. p. 128.) — *sagacius unus*] Plerumque superlativi vis adiecto v. *unus* augetur, rarius ut h. l. comparativi; similiter epist. II 1, 18: *in uno Te nostris ducibus, te Grais anteferendo.* Vergil. Aen. I 15: *Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam Posthabita coluisse Samo.* Conferatur Wölfflin, de comparatione lat. pg. 41. — *Polypus*] Eadem quantitate Sat. I 3, 40. propter litteram liquidam *l,* ut *melos* in Persii Prol. v. ult. atque in eiusdem Sat. I 4: *Ne mihi Polydamas* cet. Alii scribunt *Pulypus,* sine auctoritate. Ceterum cfr. Cels. VI 8, 2. Ibid. §. 1: *ulcera naris*

Qui sudor vietis et quam malus undique membris
  Crescit odor, cum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; neque illi
  Iam manet umida creta colorque
Stercore fucatus crocodili, iamque subando
  Tenta cubilia tectaque rumpit!
Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
  'Inachia langues minus ac me;
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
  Mollis opus. Pereat male, quae te

7. *Qui sudor* AOBMRγ Graev., Voss., Leid. aliique; *Quis sudor* φψ aliique Parisini (λuv), Lips. Hisp. — 8. *Crescit* plerique cod., *Crescat* Rcφψ Graev., Voss. — 15. *potens* T Graev., *potest* B.

odorem foedum habent, quod genus Graeci ὄζαιναν appellant. — *hircus*] molestus odor hircinus sub alis: epist. I 5, 29: *olidae-caprae.* — *cubet*] «velut ibi lateat.»

7—12. *Qui sudor*] i. e. qualis s.; minus recte codices nonnulli habent *Quis sudor*, id quod Fr. Ritschl (opusc. III pg. 608, vid. ad c. II 1, 33) recipi iubet. — *vietis*] «senio iam flaccidis, marcidis.» H. l. bisyllabum. Cfr. Lucret. III 385: *cecidisse vietam Vestem.* — *pene soluto*] «delassato.» Schol. «Cum coitu peracto vir iam languet, illa nondum satiata magis etiam restingui cupit libidinem suam effrenatam ac rabiosam.» — *neque - - manet*] «omnes iam fuci, quibus utitur, propter sudorem diffluunt.» — *creta*] Creta ut cerussa pro fuco utebantur. Martial. VI 93, 9. de tali muliere fucata: *acida latet oblita creta.* — *fucatus*] «fuco faciei inductus.» — *crocodili*] Clemens Paedagog. III 2, 7: *Τρὶς γάρ, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι.* Plin. n. h. XXVIII 108: Crocodili *intestina diligenter exquiruntur iucundo nidore farta.* - - Crocodilea *illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit* cet. — *subando*] «supra virum se agitando.» Schol. — *rumpit*] «lectus intortis funibus s. loris ac fasciolis subtentus eiusque *tecta*, id est aulaeum, ut corruant, facit vehementer se agitando.» (*Tecta* alii minus recte integumenta s. stragula lecti interpretantur.)

13—16. *Vel mea* cet.] Nova sententia cum abruptius inferatur, indignationem poetae egregie exprimit. «Rursus quam importuna et abominanda est, cum fastidium, quo eam repello, saevis opprobriis exagitat!» Ex vv. 7 sqq. *Qui sudor* cet. elice: «quam item foeda est, cum me obiurgat!» — *Vel-cum*] Vide ad epod. 2, 17. — *Inachia*] Cf. epod. 11, 6. — *langues minus*] «longe fortiorem te praebes in Inachia ter interdum una nocte subagitanda.» — *minus ac me*] *ac* pro *quam*, Hor. in primis carminibus adhibuit, qua audacia in lyricis et epistulis abstinuit. Cfr. ad epod. 15, 5; Waltz, Des variations de la langue d'Horace pg. 56, ubi aeque atque apud Draeger, Histor.

Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem,
Cum mihi Cous adesset Amyntas,
Cuius in indomito constantior inguine nervus
Quam nova collibus arbor inhaeret.
Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
Cui properabantur? Tibi nempe,
Ne foret aequalis inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua quam te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acris
Agna lupos capreaeque leones!'

22. *properabantur* plerique cod. et ed.; *properabuntur* AORpr., unus Bland., Gothanus. — 25. *O ego non felix* cod. plerique, *O ego infelix* quidam Bentlei cod., Charisius pg. 557 K., Diomedes pg. 158 K.; gramm. incertus de finalibus, vol. VI pg. 230. 242 K.

Synt. II² 60 hic locus omissus est. — *potes*] Eadem hac reticentia utitur Vergil. ecl. 3, 8. Martial. III 33, 1. Theocr. 1, 105. *οὐ λέγεται τὰν Κύπριν ὁ βωκόλος;* Luc. Dial. Deor. 15: *Ἐγὼ δὲ ἤδη ποτὲ τὴν Ἀφροδίτην - ἀλλ' οὐ χρὴ αὐχεῖν.* Strato in Anth. Pal. II. p. 452: *Ἐχθὲς ἔχων ἀνὰ νύκτα Φιλόστρατον οὐκ ἐδυνήθην.* — *quae te Lesbia* cet.] De constructione cf. epod. 6, 7 sq.

17—20. *Lesbia*] ancilla, vel potius lena. Tibull. II 6, 45: *Lena necat miserum Phryne, furtimque tabellas Occulto portans itque reditque sinu.* — *taurum*] «cum virum quaererem fortem ac validum, nimis frigidum illa ad me perduxit.» — *Cous*] Damoxenus apud Athen. I 26: *Νεανίας - - Ἐτῶν ἴσως ἑπτακαίδεκα, Κῶος· θεοὺς γὰρ φαίνεθ' ἡ νῆσος φέρειν.* De his *ἐπιθέτοις* a patria petitis cfr. ad c. IV 9, 16. — *indomito*] «numquam lasso, sed semper ad venerem prompto.» — *nervus*] «Cuius ab inguine erigitur penis firmior, quam arbor novella et vegeta radicibus terrae inhaeret.» J. Scaliger coniecit *Quam non.*

21—26. *Muricibus Tyriis*] «Vestis illa purpurea dibapha cui magno cum studio parabatur mittebaturque dono nisi tibi, ingrate? Ne scilicet inter sodales tuos quisquam esset, qui pretiosius amoris pignus ab amica sua acceptum ostentare eoque se iactare posset.» — *iteratae*] Sic Stat. Silv. II 2, 140. *iteratam purpuram* dixit. c. II 16, 35: *bis Afro Murice tinctae-lanae.* Ovid. A. A. III 170: *quae bis Tyrio murice lana rubes.* — *nempe*] cum leni irrisione, cf. sat. I 10, 1. Hand. Turs. IV. p. 162. — *mulier*] pro amica, ut Catull. 70, 1: *Nulli se dicit mulier mea nubere malle Quam mihi.* — *quam te*] «quam tua te.» — *O ego non felix*] Ita cum cod. scribendum. Cf. Consol. Liv. 145: *Iamne ego non felix? iam pars mihi rapta Neronum?* Silius III 334: *Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.* Similiter idem III 192: *non aequas* (inaequales) - - *Arctos.* — *lupos*] Theocr. 11, 24: *Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα.* — *capreae*] Il. Δ 383: *Οὔτε σε πεφρίκασι, λέονθ' ὡς μηκάδες αἶγες.*

CARMEN XIII.

Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threicio Aquilone sonant: rapiamus amici
Occasionem de die, dumque virent genua

XIII. Inscr. volg. *Ad amicos.* — *Amicos hortatur ut vim tempestatis de die discumbendo vitent et dum sit impedimento senectus voluptatibus vacent* B. — *Ad amicos comicos* c. — Om. T. — 3. *amici* cod. omnes; *amice* Bentl. coni. prob. Meineke, L. Müller, Haupt, Vahlen.

XIII. Die hiberno et procelloso sodales exhortatur, ut genio indulgeant, et, ut saepe, laetiorem vitae usum propter mortem brevi tempore instantem iis commendat, exemplo desumpto a praeceptis, quae Chiron, sapientissimus Centaurus, olim alumno Achilli dederit. In cod. aliq. inscribitur: *Ad amicos comicos,* id est, *Ad amicos κωμικῶς.*

1—4. *Horrida tempestas*] *Φοίσσοντας ὄμβρους* dixit Pind. Pyth. 4, 81. Anacreon Frgm. 6. Bgk.: *Μεὶς μὲν δὴ Ποσιδηϊὼν Ἕστηκεν, νεφέλας δ' ὕδωρ Βαρύνει, Δία τ' ἄγριοι χειμῶνες κατάγουσιν·* quibus similis *γνώμη* de vita laete degenda subiuncta fuisse a poeta videtur. — *contraxit*] «spatium caeli, quantum alias oculis videtur, coartavit nubibus obductis.» — *deducunt Iovem*] Ex antiquissima Latinorum sententia Iuppiter ipse in Terram per imbres descendit, id est, principium generans in illud, quod concipit. Lucret. I 250. *Postremo pereunt imbres, ubi eos pater aether In gremium matris Terraï praecipitavit: At nitidae surgunt fruges* cet. H. l. omissa fecundandi notione imaginem ita invertit, ut imbres Iovem in terram deducant. Cfr. Verg. ecl. 7, 60. Ge. II 325 sq. Ennius apud Varr. L. L. V 65: *Istic est is Iovi' pater quem dico; quem Graeci vocant Aerem, qui ventus est et nubes, imber postea, Atque ex imbre frigus, ventus post fit, aer denuo.* Aristid. *εἰς Δία* p. 9. Dind.: *ἡ οὐρανοῦ καὶ ὄμβρου συνουσία Διός.* — *siluae*] Vid. ad c. I 23, 4. — *Threicio Aquilone*] De hiatu vide proleg. pg. LV. — *rapiamus*] Similis sententia c. III 8, 27: *Dona praesentis cape laetus horae.* «Arripiamus, amici qui sumus, occasionem nos exhilarandi eadem celeritate, qua dies hodiernus illam offert, crastino minime confisi, de quo quidem, ubi venerit, idem valebit.» Ovid. Heroid. 19, 74: *nec tibi rapta via est?* «nec rapide eam cepisti?» Minus apte alii explicant: «rapiamus ab hac ipsa caeli intemperie occasionem cet.» «Qui cum Porphyrione tempestiva convivia intellegentes interpretati sunt *primo mane,* vehementer errant. Sufficit consumendi notio.» Hand Turs II. p. 206. — *amici*] non est vocativus, sed nominativus praedicati i. e. *φίλοι ὄντες.* v. autem 6., propter quem Bentleius coniecit *amice* (vocat., non adverb.), se convertit ad *συμποσίαρχον,* qui vinum praebebat. — *virent*] Solita apud Latinos imagine, ut c. I 9, 17: *Donec virenti canities abest Morosa.* Ovid.

Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice. Nunc et Achaemenio
Perfundi nardo iuvat et fide Cyllenea
Levare diris pectora sollicitudinibus;

8. *Achaemenio* cod. omnes, *Achaemenia* Ald. Cf. ad c. II 11, 16.

Fast. V 274: *cum iuvenilibus annis Luxuriant animi corporaque ipsa virent.* Verg. Aen. VI 304: *cruda deo viridisque senectus. Genua* frequenter pro roboris propria sede. Plin. n. h. XI 250: *inest* (genibus) *vitalitas.* Theocr. 14, 70: *ποιῆν τι δεῖ, ἇς γόνυ χλωρόν.* Theognis 977: *Ταῦτ᾽ ἐσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι, ὄφρα τ᾽ ἐλαφρὰ Γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρεμέως προφέρω.*

5. 6. *obducta*] «curis et tristitia quasi nubila.» Sic etiam Iuven. Sat. 9, 2: *fronte obducta,* et *συννεφὴς* Creon. apud Eur. Phoen. 1307. N. Hippol. 173: *Στυγνὸν δ᾽ ὀφρύων νέφος.* — *senectus*] «morositas, taedium», qua significatione *senium* saepius usurpatur. — *Tu*] «convivator», non «pincerna», ut volunt Schol. — *move*] c. III 21, 6: (*testa*) *moveri digna bono die.* III 28, 7. Est igitur: «proferri iube ex apotheca.» — *Torquato-consule-meo*] L. Manlio Torquato cos. a. u. c. 689., Horatii natali; c. III 21, 1.

7—10. *Cetera*] «quae sollicitos nos habent, omitte nunc.» Quae autem haec fuerint poetae ingrata, utrum re vera aeger animi fuerit, fortasse de rei publicae temporibus, an *ἀντιθέσεως* ad convivii laetitiam gratia finxerit has curas, nos ignoramus. (Similiter c. I 9, 9: *Permitte divis cetera* cet.) — *Reducet in sedem*] «deus grata vicissitudine reddet statum certum ac firmum iis, quae nunc labant.» Sic Augustus apud Suet. Oct. 28: *Ita mihi salvam ac sospitem rem publicam sistere in sua sede liceat.* — *Achaemenio*] cf. c. II 11, 16. III 12, 21. III 1, 44. epod. 5, 50. — *fide Cyllenea*] «lyra inventa a Mercurio, nato in Cyllene, Arcadiae monte.» Epicus poeta apud Schol. Pind. ad Nem. 2. 16: (Maia) *Κυλλήνης ἐν ὄρεσσι θεῶν κήρυκα τέκ᾽ Ἑρμῆν.* Verg. Aen. VIII 138. Silius III 203: Mercurius *gelidis almae Cyllenes editus antris.* — *diris*] «crudeliter nos commoventibus et, quod miserias portendunt, excruciantibus. Multo minus h. l. aptum est, quod ex paucis cod. Bentleius praetulit *duris,* ut Vergil. Aen. IV 488 habet *duras immittere curas.* Conf. epod. 5, 89. Cic. divin. I 29.

11. 12. *grandi*] ut erant heroum formae maiores volgo. De Achille Od. ω 40: *Κεῖσο μέγας μεγαλωστί.* Obscurant imaginem, qui exponunt: «grandi animo s. indole;» vel etiam: «adulto», ut est sane, sed ridiculi causa, apud Iuven. 7, 210: *Metuens virgae iam grandis Achilles Cantabat patriis in montibus.* Proclus in Plat. Alcib. V I p. 98. Creuzer: *Λέγει οὖν καὶ ὁ Ἀντισθένους Ἡρακλῆς περί τινος νεανίσκου παρὰ τῷ Χείρωνι τρεφομένου. μέγας γάρ φησι καὶ καλὸς καὶ ὡραῖος, οὐκ ἂν αὐτοῦ ἠράσθη δειλὸς ἐραστής.* — *Centaurus*] Chiron, qui in Pelii montis antro Aesculapium, Iasonem huiusque filium Medum, item Achillem educavit. Pind. Nem. 3, 53. Apud Eurip. Iphig. in Aul. 709. educavit eum *Χείρων, ἵν᾽ ἤθη μὴ μάθοι κακῶν βροτῶν.* Il. Λ 832: *δικαιότα-*

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
  'Invicte mortalis dea nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
  Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcae

11. *cecinit grandi* B, *graui cecinit* T. — 13. *parvi* cod. omnes, *proni* coni. Bentl., *flavi* Nic. Heinsius, *puri* H. Peerlk., *tardi* Meineke prob. Haupt, L. Müller, Vahlen.

τος Κενταύρων. Pind. Pyth. 3, 63: *σώφρων.* Loci praecipui sunt etiam in Orphei Argon. 379. Ovid. Fast. V 379. Philostr. Imagg. II 2. Sidon. Apoll. I 130 sq.: (Achilles) *Peliaco putatur antro, Venatu, fidibus, palaestra et herbis, Sub Saturnigena sene institutus, Dum nunc lustra tenens puer ferarum, Passim per Pholoen iacet nivosam, Nunc praesepibus accubans amatis Dormit mollius in iuba magistri.* Chironis imago est in Gerh. *Vaseng.* III. T. CCXXVII. Daremb. et Sagl. Dictionn. des antiq. I pg. 1105 sq. Antiquissimum huius fabulae monumentum exstabat in Bathyclis (ol. L.—LX.) throno Apollinis Amyclaei. Pausan. III 18, 7: *Παραδίδωσι δὲ καὶ Πηλεὺς Ἀχιλλέα τραφησόμενον παρὰ Χείρωνος ὃς καὶ διδάξαι λέγεται.* — Videtur Horatius respexisse ad Hesiodi *Χείρωνος Ὑποθῆκαι,* in ed.[3] Göttl. pg. 331 sq. (Achillis apud Chironem educationem artifices saepe expresserunt, velut cum Peleus magistro filium tradit vel cum parvulus coram Centauro ludit *θυμολέων* ille. *Annal. dell' Instit.* III. pag. 153. Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXXVIII.) — *Invicte*] Construe v. *Invicte puer Thetide dea nate mortalis;* de industria, ut saepe, coniunxit quae inter se opponuntur *mortalis dea.*

13. 14. *Te manet*] «Fatale tibi est ad Troiam proficisci.» — *Assaracus,* Trois filius, Anchisae avus. Il. *Υ* 231 sqq. — *frigida*] Homer. Iliad. *X* 151. de altero Scamandri fonte: *Ἡ δ' ἑτέρη θέρεϊ προρέει ἐικυῖα χαλάζῃ Ἢ χιόνι ψυχρῇ.* — *parvi-Scamandri*] Contra Il. *Υ* 73: *μέγας ποταμὸς βαθυδίνης, Ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον.* Verum progrediente tempore vel ex parte erat exsiccatus vel hominibus longe minor famâ Homericâ videbatur, unde Lucan. IX 972. rhetorice: *Inscius in sicco serpentem pulvere rivum Transierat, qui Xanthus erat.* Emendatione igitur facile caremus. — *Findunt*] «perfluunt». — *flumina*] de uno flumine, ut saepe apud Homer. *καλὰ ῥέεθρα.* — *lubricus*] Accipe potius de celeri quam de tortuoso Simoentis cursu, ut apparet etiam e seqq. exemplis. Ceterum *lubricus* tralaticium est fluviorum *ἐπίθετον.* Ovid. Amor. III 6, 81: *Supposuisse manus ad pectora lubricus amnis Dicitur.* Fast. IV 337: *lubricus - Almo.* VI 238: *lubrice Thybri.* Vergilius autem Aen. V 261: *Victor apud rapidum Simoenta sub Ilio alto.*

15. 16. *reditum*] De Achillis post obitum in Leuce insula vita beatissima cfr. egregium Maximi Tyrii locum Diss. 15. extr. p. 59. ed. Paris. — *certo*] «immutabili, inevitabili». *Subtemen* etiam apud Catull. 64, 327. de Parcarum filis. Verg. Aen. X 814: *Extremaque Lauso Parcae fila legunt.* Iam usus frequentissima imagine fili Parcarum secti nihil aliud dicit nisi hoc: «certo fato *abscindunt tibi reditum*

Rupere, nec mater domum caerula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae dulcibus adloquiis'.

18. *aegrimoniae dulcibus* cod. omnes; *aegr. ac. d.* Bentl.

(ep. 16, 35.), redire te vetant Parcae;» nec construi potest *Parcae certo subtemine*, «quae certum filum cuique nere solent»; neque cum Bentleio legendum *curto*, quod voc. semper mutilationis significationem retinet nec substitui potest v. *brevis* — *caerula*] pr. «maris colorem habens, marina», ut c. I 17, 20. Circen *vitream* dicit. Propert. II 9, 15. de Achille occiso: *Cum tibi nec Peleus aderat nec caerula mater.* «Nec ipsa tua mater, dea maris, veluti praesens comes iter tuum in patriam fortunabit.» Minime vero, ut aliis placuit, ipsum mare intellexit, cum *matrem caerulam* memoravit; ut iam desciscens a naturali orationis et sententiarum pulchritudine Val. Flacc. V 200: *Adnue, diva maris - - Quando egomet rursus per te vehar?* — Ceterum egregiam Thetidis grypocampo per mare vectae filioque novum scutum apportantis imaginem habes in *Museo Borbon.* X. T. 19.

17. 18. *vino*] Cfr. Simon. fr. 14 Bgk.: *Πῖνε, πῖν' ἐνὶ συμφοραῖς.* Meleager in Anth. Pal. II p. 463: *Ζωροπότει, καὶ πλῆρες ἀφυσσάμενος σκύφος οἴνας Ἔκκρουσον στυγερὰν ἐκ κραδίας ὀδύναν.* — *cantuque*] Il. *I* 186: *Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ, - - ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.* Achilles lyram pulsans est in tabula picta Pompeiana *Mus. Borb.* XIII. T. XXXVII. — *Deformis*] «quae deformes reddit, deturpat sollicitos.» Sic Ovid. A. A. III 373: *Ira-deforme malum.* Construe autem: *vino cantuque, dulcibus adloquiis*, id est, quae dulcia sunt *παραμύθια*, solatia, *deformis aegritudinis.* Non vero cum aliis: *omne malum deformis aegrimoniae levato vino cantuque, dulcibus* hominum *adloquiis. Adloqui* autem saepe de consolatione. Varro L. L. VI 57: *adlocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi causa.* Catull. 38, 5: *quem - - Qua solatus es adlocutione?* Ovid. Trist. I 8, 17: *Quid fuit ingenti prostratum mole sodalem Visere et adloquii parte levare tui?* Seneca Cons. ad Marc. I 6: *Fatigatae adlocutiones amicorum* cet.

CARMEN XIV.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
  Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
  Arente fauce traxerim,
Candide Maecenas, occidis saepe rogando:
  Deus, deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, iambos
  Ad umbilicum adducere.

XIV. Inscr. volg. *Ad Maecenatem.* — *Maecenati accusat desidiam suam* B. — 3. *ut si* AOBM Leid., Lips.; *uti* Rbcγφψ Graev., Voss.

XIV. Maecenati, qui instantius, quemadmodum videtur, epodon *συλλογὴν* ut ederet ab eo petierat, se excusat, propterea quod Phrynes amore captus inertiae se dediderit; quam satis validam causam esse minime latere ne ipsum quidem amicum pariter amori obnoxium dicit.

1—4. *imis-sensibus*] ut alibi *imo corde, imo pectore*, v. Verg. ecl. 3, 54; *Sensibus haec imis (res est non parva) reponas.* — *Oblivionem*] carminis tibi promissi. — *ducentia somnos*] Sic *soporem ducere* pro *obducere* etiam Tib. I 2, 79. — *traxerim*] Cfr. I 17, 21. et IV 12, 14. *ducere pocula, Liberum.* Eurip. Cycl. 417: *πῶμα - - Ἐδέξατ᾽ ἔσπασέν τ᾽ ἄμυστιν ἑλκύσας.*

5—8. *Candide*] «vere mihi amice semperque sincere.» — *occidis*] «totiens me rogas, ut crucies me et eneces.» Conf. Plaut. Men. 922: *occidis fabulans.* Pseud. 931. Aul. 150. Ter. Ad. 899. Hor. a. p. 475. Graecus poeta apud Athen. X 64: *Ἀπολεῖς μ᾽ ἐρωτῶν.* — *iambos*] v. epist. I 19, 23. «De hoc toto libro accipe, qui nunc epodon inscribitur; - - et significat magnam fuisse hominum de his epodis exspectationem.» Bentl. — *promissum*] a. p. 45: *promissi carminis auctor.* Aliquot saltem huius libri carmina hoc posteriora sunt. — *Ad umbilicum adducere*] id est, «absolvere.» Extremitas chartae papyraceae vel membranae, ex quibus conficiebantur volumina, agglutinabatur bacillo, cui circumvolvebatur totum volumen. Illius capita ex osse aut ligno facta *umbilici* vocabantur, quia in media parte libri erant. Martial. IV 91, 1: *Ohe iam satis est, Iam pervenimus usque ad umbilicos.* Cf. Birt, Ant. Buchwesen, pg. 59.

9—12. *Bathyllo*] Antip. Sid. Anth. Pal. I. p. 315. in Anacreontis tumulo: *Ἀκμήν οἱ λυρόεν τι μελίζεται ἀμφὶ Βαθύλλῳ, Ἵμερα κτλ.* Mazim. Tyr. 24. p. 481. R.: (Anacreon) *πάντων ἐρᾷ τῶν καλῶν καὶ ἐπαινεῖ πάντας· μεστὰ δὲ αὐτοῦ τὰ ᾄσματα τῆς Σμέρδιος κόμης καὶ τῶν Κλεοβούλου ὀφθαλμῶν καὶ τῆς Βαθύλλου ὥρας.* Idem scriptor Diss. 37. II. p. 209. R. ab Anacreonte dicit celebratos esse *αὐλοὺς Βαθύλλου*, de quo loco Bergkii adnotatio ad fr. 20. *Τίς ἐρασμίην Τρέψας θυμὸν ἐς ἥβην τερένων ἡμιόπων ὑπ᾽ αὐλῶν Ὀρχεῖται;* — *Anacreonta*] Eius statuam Athenis vidit Pausanias I 25, 1: *καί οἱ τὸ σχῆμά*

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium,
Qui persaepe cava testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser: quodsi non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua; me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

13. *miser do q' non* B. *Quid, si* Peerlk., *quo* (igne tuo) *si* Axt, prob. Meineke, Lehrs.

ἐστιν, οἷον ᾄδοντος ἂν ἐν μέθῃ γένοιτο ἀνθρώπου. — *Non elaboratum*] Anacreontis *αφέλειαν*, naturale et simplex scribendi genus, longe diversum a poetarum Alexandrinorum indole, potius significat, quam ut neglegentius, quod ad numeros attineat, eum versus composuisse reprehendat. «Bathylli amorem scripsit non ita perfecto et elaborato pede quam dulcibus modulis.» SCHOL. Critias fr. 7 Bgk.: *Τὸν δὲ γυναικείων μελέων πλέξαντα πότ' ᾠδὰς Ἡδὺν Ἀνακρείοντα Τέως εἰς Ἑλλάδ' ἀνῆγεν, Συμποσίων ἐρέθισμα, γυναικῶν ἠπερόπευμα, Αὐλῶν ἀντίπαλον, φιλοβάρβιτον, ἡδύν, ἄλυπον.*

13—16. *Ureris*] «Quam vim exerceat amor, ipse probe nosti; etenim tu quoque amas feminam pulcherrimam.» De Terentia, Maecenatis uxore, explicant plerique cum Porphyr., quod mox libertina opponatur ingenuae. «Ac re vera vv. *Gaude sorte tua* de legitima tantum uxore sponsave intellegi possunt.» FRANKE. Eadem verba insuper satis demonstrant non cogitandum esse de Bathyllo, liberto Maecenatis et pantomimo, de quo Tacit. Ann. I 54: Maecenas effusus *in amorem Bathylli;* ac propterea memoratum esse illum Anacreontis Bathyllum. «Blanda et Terentiae cum Helena comparatio, cum illa esset pulcherrima et Maecenatis animum vehementi erga se amore accendisset.» WEICHERT. — *miser*] »*Miserum esse, misere deperire puellam,* de amore etiam felicissimo adeo pervolgatum est, ut exempla afferre necesse non sit.» BOSSCHA, refutans Peerlkampi coniecturam: «Horatius»: *Ureris ipse miser.* «Maecenas»: *Quid, si non pulchrior ignis Accendit obsessam Ilion?* — *quodsi*] Vide c. I 1, 35. «Siquidem ipsa illa Helena, quae Paridem amore incendit, quaeque Troiae excidii causa exstitit, non fuit tua puella formosior; tuo te bono oblecta ac fruere.» — *pulchrior ignis*] «amor pulchrioris feminae.» c. I 27, 14: *Quae te cumque domat Venus, Non erubescendis adurit Ignibus ingenuoque semper Amore peccas.* Ibid. v. 20: *Digne puer meliore flamma.* c. IV 9, 10: *spirat adhuc amor Vivuntque conmissi calores Aeoliae fidibus puellae.* — *obsessam Ilion*] de genere fem. vide ad c. I 10, 14; de re cf. Vergil. Aen. VI 510—522. — *macerat*] Cfr. ad c. I 13, 8: *quam lentis penitus macerer ignibus.* Plaut. Poen. 98: *Ita eum leno macerat,* negando consuetudinem cum puella. Calpurn. ecl. 6, 9: *Petale, qua nunc ego maceror una.*

CARMEN XV.

Nox erat et caelo fulgebat luna sereno
  Inter minora sidera,
Cum tu magnorum numen laesura deorum
  In verba iurabas mea,
Artius atque hedera procera adstringitur ilex,
  Lentis adhaerens bracchiis,
Dum pecori lupus et nautis infestus Orion
  Turbaret hibernum mare,

XV. Inscr. volg. *Ad Neaeram.* — *Neaeram amicam alloquitur* B. — *In Neaeram amicam* c. — Om. T.

XV. Neaerae, quae amatorem divitem Horatio praeferebat, perfidiam graviter incusat, iniectaque iuris iurandi, quo suam quondam amoris fidem sanctissime alligarit, religione ac neglecti eiusdem divina vindicta minatusque se discidium, ubi semel perdoluerit, bene ac fortiter laturum, ad saniora eam consilia revocare annititur. Tum ad rivalem suum conversus, suo ipsum exemplo edocet monetque, quam fallax aura ista sit, quam iam experiatur tam secundam. Mitsch. Compositionis tempus prorsus incertum est.

2—4. *minora sidera*] Cfr. c. I 12, 47. et ad totam scaenam Meleagri Ep. 71. Anth. Pal. I. p. 85: *Νὺξ ἱερὴ καὶ λύχνε, συνίστορας οὕτινας ἄλλους Ὅρκοις, ἀλλ' ὑμέας εἱλόμεθ' ἀμφότεροι. Χὡ μὲν ἐμὲ στέρξειν, κεῖνον δ' ἐγὼ οὔ ποτε λείψειν Ὠμόσαμεν· κοινὴν δ' εἴχετε μαρτυρίην. Νῦν δ' ὁ μὲν ὅρκια φησὶν ἐν ὕδατι κεῖνα φέρεσθαι, Λύχνε, σὺ δ' ἐν κόλποις αὐτὸν ὁρᾷς ἑτέρων.* — *laesura*] Tibull. I 9, 1: *Quid mihi, si fueras miseros laesurus amores, Foedera per divos, clam violanda, dabas?* Ovid. Her. 2, 43 de laesis a Demophoonte per periuria numinibus: *Si de tot laesis sua numina quisque deorum Vindicet, in poenas non satis unus eris.»* — *In verba*] Formulam, qua milites duci se dicto audientes fore iurabant, hic ad amores transfert, ut ad philosophiam epist. I 1, 14: *Nullius addictus iurare in verba magistri.*

5—10. *Artius atque*] Praeter hunc locum Horatius et supra, epod. 12, 14 in solis satiris *atque* vel *ac* comparativis adiunxit, ut idem sit quod *quam:* I 1, 46. 2, 22. 5, 5. 6, 130. 10, 34. 59; II 3, 241. 270. 7, 96: Idem iam Plautus habet Merc. 897. Cas. 716. Ter. Andr. 698. Cat. 61, 176. Id apud scriptores rarissimum est; de uno Ciceronis loco dubitatur, ad Att. V 11, 2: *non minus — ac Caesari,* Wesenb. scr. *quam.* — *hedera*] c. I 36,

Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute Neaera!
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret adsiduas potiori te dare noctis
Et quaeret iratus parem,
Nec semel offensae cedet constantia formae,
Si certus intrarit dolor.

8. 9. *Turbaret-agitaret* cod. plerique, in his Bland.; *Turbarit-agitarit* e paucis cod. Bentl. — 12. *viri est* plerique, *virium est* RTφψ Graev., Voss. — 14. *quaeret* plerique cod., *quaerit* AOB paucique alii. — 15. *offensae* cod. paene omnes, *offensi* Gogavius et Bentleius, prob. L. Müller, Eckstein, Keller (ed 2. 3), Kiessling; *iratae* cod. Par. 7973 (u Kell.).

20. Catull. 61, 33: *Mentem amore revinciens, Ut tenax hedera huc et huc Arborem inplicat errans.* «Adhaerens lentis tuis bracchiis artius quam procera ilex circumplicatur ab nedera.» — *Lentis*] «flexibilibus ac tenacibus.» Verg. ecl. 3, 38: *Lenta quibus* (poculis) *torno facili superaddita vitis.* — *pecori lupus*] «infestus foret.» Similibus asseverationibus utitur Verg. ecl. 5, 76 sq. Aen. I 607 sqq. — *Turbaret* et *agitaret* requiritur a vv. *Nox erat* et *iurabas,* atque cogitatio utrobique vertitur in tempore imperfecto. Qui *turbarit-agitarit,* coniunctivos perfecti pro coniunctivis futuri exacti, praeferunt, respiciunt v. *fore.* — *Orion*] c. I 28, 21. III 27, 18. epod. 10, 10. — *Intonsos*] c. I 21, 2. — *agitaret*] Cogita de Apollinis capillis longis et passis, suaviter ab aura motis, ut est in nonnullis picturis antiquis. — Non sine arte imaginibus ex rerum natura petitis tertiam adiungit mythologicam. Omnes autem manifesto significant: «iurabas te in perpetuum mihi fore fidelem.»

11—14. *O dolitura*] «Ubi videbis me prorsus renuntiasse tuo amori.» Catull. 8, 14: *At tu dolebis, cum rogaberis nulla, Scelesta, nocte.* — *mea virtute*] est simpliciter, «quantum in me est.» Sic Plaut. Bacch. 670: *occasio - - Mea virtute parta.* Mil. gl. 736: *tua te ex virtute et mea Meae domi accipiam.* «Omnes, inquit, vires meas in id intendam, ut perfidiae tuae te vehementer paeniteat.» — *Neaera*] Eodem Neaerae nomine usus est cum Horatius c. III 14, 21., tum Pseudotibullus (libro III.). — *Nam si*] «Nam si re vera in me aliquid virtutis et constantiae est, non feram te semper gratificari rivali meo, qui apud te *potior* est (c. III 9, 2.), sed quaeram aliam puellam mihi *parem,* unanimam, fidam meliusque amori meo responsuram.» — *viri*] Ter. Eun. 154: *Eu, noster, laudo, tandem perdoluit; vir es.* — *parem*] eadem significatione, qua Propert. I 1, 32: *Sitis et in tuto semper amore pares,* «bene consociati», ac rursus I 5, 2.

15. 16. *Nec*] «Nec si aliquando certo ac vero dolore affectus ero, constantia mea, id est, firmum meum propositum te relinquendi, cedet tuae pulchritudini *semel offensae,*

Et tu, quicumque es felicior atque meo nunc
  Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit
  Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagorae fallant arcana renati,
  Formaque vincas Nirea,
Eheu translatos alio maerebis amores:
  Ast ego vicissim risero.

17. *Et tu* cod. plerique, in his Bland., *at tu* pauci cod., ed. vet. excepto Cruquio. — 22. *Nirea* OR, ceteri *Nerea.* — 23. *Eheu* pauci, in his Bland. antiquissimus, *φψ*, ceteri *Heu heu* vel *Eheu heu*, *Eheu eheu.*

id est, quae semel mihi invisa facta erit.» — *offensae*] «in qua propter perfidiam tuam *semel* (v. ad c. III 29, 48) offenderim.» Cic. pro Cluent. 158: *etiamsi is invidiosus aut multis offensus videatur;* pro Sest. 125: *cui nos offensi invisique fuerimus.* (Bentlei speciosa, sed haud necessaria coniectura *offensi* multis probata est.) — *Si certus intrarit dolor*] «si indignatio certe me penetrarit penitusque in omni sensu implicata insederit; nam nunc quidem res in eo est, ut rursus ignoscere tibi meque tecum reconciliare possim.»

17—24. *Et tu*] «Tu quoque rivalis.» Sic cod. epod. 17, 45. *At* reiciendum propter v. 24. *Ast;* contra recte Catull. 8, 14. (vide ad v. 11.) Tib. I 2, 88: *At tu, qui laetus rides mala nostra, caveto Mox tibi: non unus saeviet usque deus.* Id. I 5, 69: *At tu, qui potior nunc es, mea fata timeto.* — *Sis - - licebit*] Sic sat. II 2, 59: *licebit Ille repotia - - celebret.* Prosae or. scriptores tempore praesenti utuntur, *licet.* — *Pactolus*] Lydiae fluvius aurifer, ut Tagus, Hebrus, Padus, Ganges. Plin. n. h. XXXIII 66. — «Sis licet alter Croesus.» — *arcana*] «fidis ac probatis tantum discipulis, *τοῖς ἔσω*, tradita.» — *renati*] Significat *μετεμψύχωσιν.* Cf. c. I 28, 10. — *Nirea*] Il *B.* 673: *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ᾽ ἀμύμονα Πηλείωνα.* Vid. c. III 20, 15. — *Ast*] praeter hunc locum invenitur in sat. I 6, 125. 8, 6. Hanc particulam Horatius in primis quae composuit carminibus ex priscis documentis videtur reposuisse eumque secutus esse Vergilius in Aeneide; vide doctissimam de hac re disput. H. Jordan, Beitr. zur Gesch. der lat. Spr. pg. 290 sqq. — *vicissim*] «ut tu, felicior rivalis, me nunc derides.»

CARMEN XVI.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit:

XVI. Inscr. volg. *Ad populum Romanum.* — *Rei publicae deflet fortunam* B. — Om. T.

XVI. Videtur hoc carmen compositum sub initium belli Perusini a. u. c. 713., cum contentione civili inter L. Antonium cos. et Caesarem Octavianum paucis mensibus post funestam illam aciem Philippensem sub ipsis Urbis moenibus erumpente rerum Romanarum condicio cum in Urbe tum in tota fere Italia deploranda ac desperatissima esset. Cf. proleg. pg. XXI sq. Certe huiusmodi consilium patrium solum relinquendi tali cum libertatis sensu melioribus civibus dare vix poterat, postquam Maecenatis et Octaviani amicitiae sese applicavit. Male igitur alii referunt ad initium ultimi inter Octavianum et Antonium belli a. u. c. 722., quam falsissimam opinionem refutavit Franke. Liberrima autem indignatione accensus vehementer, ne dicam iuveniliter, in bellorum intestinorum scelera invehitur eorumque calamitates deplorat. Quod autem in hoc carmine civibus libertatis amantibus consilium impertit, eius exemplar fortasse habuit M. Sertorii propositum. Plutarch. Sert. 9: *(ὁ Σερτώριος) ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν οἰκῆσαι τὰς (Μακάρων) νήσους καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἁπάντων.* Schol. ad v. 42: *Ad insulas fortunatas Sallustius in Historia dicit victum voluisse ire Sertorium.* (a. u. c. 673., quo C. Annius Luscus proscriptos et in iis Sertorium Hispania expulit.) Servius ad Aen. V 735: *quas (μακάρων νήσους) ait Sallustius inclitas esse Homeri carminibus.* (Od. δ 563 sqq. Hes. *'E. κ. 'H.* 170 sq.)

1. 2. *Altera*] «Altera iam aetas inde a Sulla (a. u. c. 666.) agitur inter bella domestica.» V. *terere* additia temporis significatione molestae aut frustra consumptae diuturnitatis notionem habet. — *Suis*] Propert. II 15, 45: *Nec totiens propriis circum oppugnata triumphis Lassa foret crines solvere Roma suos.* III 13, 60: *Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.* Manil. I 910: *Imperiumque suis conflixit viribus ipsum.* Id. IV 43: *Romamque suismet Pugnantem membris.* Liv. in Praef.: *Res - - ut iam magnitudine laboret sua.* Similem Senecae locum excerpsit Lactant. Inst. VII 15, 14. Augustinus de C. D. XVIII 45: *Roma late orbi terrarum imperans tamquam se ipsa ferre non valens, sua se quodammodo magnitudine fregerat.* — Sententia est: «atque Roma suis ipsius viribus intemperanter usa ad interitum vergit.»

3—6. *Marsi*] Bellum dicit Marsicum s. sociale gestum a. u. c. 663—666. — *Porsenae*] regis Clusini, qui a. u. c. 246. Romam obsidione pressit, ad deditionem adegit atque agrorum parte tertia adempta infirmam neque tamen regibus subiectam civitatem reliquit.

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
  Minacis aut Etrusca Porsenae manus,
Aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
  Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera caerulea domuit Germania pube
  Parentibusque abominatus Hannibal,
Inpia perdemus devoti sanguinis aetas,
  Ferisque rursus occupabitur solum.

(De fabuloso illo apud Clusium monumento Porsenae, de quo Varronis narrationem excerpsit Plinius n. h. XXXVI 91 sq., vid. O. Müller-Deecke, Etrusker, II 226 sq.) — (*Porsena* una *n* etiam Silius VIII 389. 478. X 483.; duplici Verg. Aen. VIII 646.) — *Capua, altera* illa *Roma* (Cic. Phil. 12, 7.), cum post stragem Cannensem (a. u. c. 538.) *luxurians longa felicitate atque indulgentia fortunae* (Liv. XXIII 2.) imperium totius Italiae affectasset (Liv. XXIII 6.), ad praefecturae Romanae formam redacta est a. u. c. 543. — Cic. de lege agr. II 87: Maiores *tres solum urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam statuerunt posse imperii gravitatem ac nomen sustinere.* — *Spartacus*] gladiator Thrax, fugitivorum dux, acerrimum cum Romanis bellum gessit a. u. c. 681—683. — Quae de *Allobrogibus*, Galliae populo Rhodani a lacu Lemanno ad Isaram usque accola, dicit, neutiquam referri debent ad illud tempus, quo hostes Romanorum tandem a. u. c. 633. a. Q. Fabio Maximo Allobrogico et Cn. Domitio Ahenobarbo domiti sunt; id quod non patiuntur vv. (in) *novis rebus* (ablat., non dativ.); sed ad coniurationem Catilinariam a. u. c. 691., in qua temptati a. P. Lentulo Sura eorum legati *diu in incerto habuere, quidnam consili caperent*, antequam totam rem Q. Fabio Sangae aperirent. (Sall. Catil. 41.) Deinde *C. Pomptinius - - ortum repente bellum Allobrogum atque hac scelerata coniuratione* (Catilinaria) *excitatum proeliis fregit eosque domuit, qui lacessierant.* Cic. de prov. cons. 32. – Ceterum nota vv. 5—8. bis *nec-que* pro *nec-neque* vel *neque-aut* vel *neque-ve.* Quod quoniam rarum est (v. Handii Tursell. IV. pg. 138), Bentley utroque loco scripsit — *ve.*

7—10. *Germania*] Cimbros et Teutonos dicit devictos a C. Mario et Q. Catulo a. u. c. 653. Cfr. Plut. Mar. 11. de Teutonis et Cimbris: *μάλιστα μὲν εἰκάζοντο. Γερμανικὰ γένη - - εἶναι τοῖς μεγέθεσι τῶν σωμάτων καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων.* Tacit. Germ. 4: *habitus corporum - - idem: omnibus truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora.* Iuvenal. 13, 164: *Caerula quis stupuit Germani lumina, flavam Caesariem?* Manil. IV 794: *Teque feris dignam tantum, Germania, matrem.* — *Parentibus*] «maioribus nostris per Urbis saeculum sextum.» Matres filios iam amissos lugentes si significare voluisset (ut opinantur nonnulli), utique *ἐπιθέτῳ* aliquo hanc sententiam declarasset. — *abominatus*] h. l. passive, ut Liv. XXXI 12: *abominati semimares.* c. I 1, 24: *bellaque matribus Detestata.* Codices nonnulli (A, Leid., Paris. 7972) propterea correxerunt *abominandus.* — *devoti sanguinis*] «ea fatali condicione nati, ut et ipsi

Barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
Eques sonante verberabit ungula,
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.

14. *videre* ABMSc Paris. λ prob. Bentl., Mein., L. Müller, Keller, Vahlen, Kiessling; *videri* codices plerique, in his Blandinii, Haupt ed. 1. 2. 3.

devoti simus exitio et destinati ad patriam perdendam.» — *rursus*] ut ante Romulum. Tibull. II 5, 25: *Sed tunc pascebant herbosa Palatia vaccae.* Cf. Ovid. fast. V 93.

11—14. *Barbarus*] Qualis, non definitur. Cum enim carmen referatur ad a. u. c. 713. vel 714., per se intellegitur verbis *Barbarus - - victor* non Dacos et Aegyptios (c. III 6, 14.), Antonii copias auxiliares, significari. — *cineres insistet*] Eadem constr. Ter. Eun. 294: *quam insistam viam?* Verg. Aen. VI 563: *scelestum insistere limen.* Apul. Met. II 21: *Insistebat lapidem.* — *Urbem*] «solum, quo Urbs steterat.» — *Eques* cet.] «equitatus hostilis securiter urbem pervagabitur.» Isaiae 17, 2: *Derelictae urbes Aroër gregibus* (dativ.) *erunt, et requiescent ibi; et non erit, qui exterreat.* Ezechiel 26, 11: *Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio caedet, et statuae tuae nobiles in terram corruent.* Ovid. ex Pont. I 2, 111: *Nec male compositos - - Bistonii cineres ungula pulset equi.* (*Ungula* pro equo etiam sat. I 1, 114. «Quia in pedibus et ungula velocitas equi est, ponitur pro toto equo.» Burmann. ad Verg. Ge. II 116. Ad. v. *verberabit* cfr. Senecam Troad. 13. de Amazonibus: *Ripam catervis Ponticam viduis ferit.*) — *Quaeque carent*] «Quae nunc sacro in sepulcro alte defossa, subducta ac defensa sunt a sole ventisque, qui ea dissipare possint cet.» — *ossa Quirini*] «Sic dicit, quasi Romulus sepultus sit, non ad caelum raptus aut discerptus a senatoribus; nam Varro post Rostra fuisse sepultum Romulum dicit.» Porphyr. (Comm. Cruq.: «*pro Rostris* - -, ubi etiam in huius rei memoriam duos leones fuisse erectos constat.») Referri eodem videtur obscurus locus Festi p. 177. M.: *Niger lapis in Comitio locum funestum significat, ut alii, Romuli morti destinatum.* Cf. Jordan, topogr. Rom. I 2, 356. Appropinquante iam periculo Urbi aeternae Claudianus de Bello Getico 100: *Procul arceat altus Iuppiter, ut delubra Numae sedesque Quirini Barbaries oculis saltem temerare profanis Possit et arcanum tanti deprendere regni.* Non tamen inter arcana illa *pignora* imperii Romani erat Quirini sepulcrum. Lege Servium ad Verg. Aen. VII 188. — Cum autem Quirinus species sit atque exemplar populi Romani, non solum de ipso Quirino cogitandum videtur, sed etiam de aliis civibus, quorum ossa in Urbis excidio atque eversione ventis ac solis radiis expositum iri providet. Eadem imago aeque terribilis fuit Orientalibus. Ieremiae 8, 1: *In illo tempore, ait dominus, eicient ossa regum Iuda et ossa principum eius et ossa sacerdotum - - de sepulcris suis et expandent ea ad solem et lunam et omnem militiam caeli, quae dilexerunt et quibus servierunt.* Baruch 2, 24: *Statuisti verba tua, - - ut transferrentur ossa regum nostrorum et ossa patrum nostrorum de loco suo;*

Forte quid expediat communiter aut melior pars
Malis carere quaeritis laboribus:
Nulla sit hac potior sententia, Phocaeorum
Velut profugit exsecrata civitas
Agros atque Laris patrios habitandaque fana

15. *quid* codices paene omnes, *quod* S superscr. *i; Forte (quod expediat) communiter* Rutgersius prob. Bentley, Meineke, Haupt, L. Müller, O. Keller.

et ecce proiecta sunt in calore solis et gelu noctis. — *Nefas videre*] Pseudophocyl. 94: *Μὴ τύμβον φθιμένον ἀνορύξῃς, μήτ' ἀθέατα Δείξῃς ἠελίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὅρσῃς.* — *Nefas* autem *videre*, non *ossa*, ut volt Mitscherlich, sed horum profanam dissipationem. Similiter c. I 11, 1 *scire nefas*. Improbandum est igitur, quod boni codices habent *videri*, praesertim cum ceteris locis omnibus puros iambos Horatius hoc in carmine adhibuerit; v. proleg. pg. LIII n. XVII.

15. 16. *Forte*] Ut saepissime propositiones condicionales a poetis efferuntur sine particula *si*, sic h. l. *forte* positum est pro prosae or. *si forte*. Hoc igitur dicit: «Si forte vos universi vel saltem melior (honestior ac dignitatis amantior) vestrum pars cupitis liberare vos a funestis illis malis, quibus nunc laborat res publica, ac si quaeritis, quodnam tandem consilium quodque inceptum eo ducat, hoc potissimum propositum tenetote.» *Quid expediat carere* est, «quid conferat sive adiumento sit ad carendum laboribus, ad mala nostra amovenda.» — Alii exposuerunt: «*Forte* (fortasse) aliquod facinus generosum nos tantis ex malis *expediat*;» alii: «*Communiter aut pars melior carere malis laboribus* (id est, propter probitatem dignior, quae iis careat), *quaeritis, quid forte* (fortasse) *expediat?*» (Hand Turs. II. p. 740.) Sed *melior* illa significatione «magis idoneus, aptior» vix construi potest cum verbo, quod dicunt, intransitivo; recte cum transitivo. Pers. 4, 16: *Anticyras melior sorbere meracas.* Val. Flacc. I 424: *Oraque Thessalico melior contundere freno.* Nec temere in Horatio agnoscam *forte* simpliciter pro *fortasse* usurpatum. Rutgersii rationem sic interpretatur Bentleius: «Quod bene vertat, quod bonum felix faustumque sit!» Sed hac significatione v. *expedire* numquam usi sunt Latini. — Ceterum post v. *laboribus* colon ponendum, ut vv. 15. 16. sint *ἐν προτάσει, ἀπόδοσις Nulla sit hac potior sententia* (Quam) *Ire, ἐν παρενθέσει Phocaeorum - - lupis.*

17—22. *Nulla sit*] Poetico impulsu concitatus, ut per se intellegitur, non serio hoc melioribus civibus dat consilium Horatius. — *sententia* voc. proprium senatorum, ut v. 23 v. *placet.* — *Phocaeorum*] Cum a. ante Chr. 534. ab Harpago, Cyri duce, Phocaei gravissima obsidione premerentur, concesso unius diei ad deliberandum de rebus suis spatio, eos commune mutandi soli patrii consilium cepisse, ante autem quam patria cederent, publicis exsecrationibus iuramentoque, ne quis remaneret neu quis prius reverteretur, quam massa ferri, quam mari immersissent, in eius superficie apparuisset, sanxisse seque obstrinxisse Herodotus I 165. tradit. Hinc Callim. fragm. 209:

Apris reliquit et rapacibus lupis,
Ire pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? — Secunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando

21. *ferent* plerique, *ferunt* pauci cod. et edit. — 25. *renarint* cod. plerique, *renarent* RT.

Φωκαέων μέχρις κε μένη μέγας είν ἁλὶ μύδρος. Cfr. Schol. in Sophocl. Antig. 264. Suidas in *Φωκαέων ἀρά.* Simile Epidamniorum facinus refert Diodorus IX 9, 3 D., nec vero longe distat Aristidis iusiurandum: *ὥρκισε-τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄμοσεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἀραῖς εἰς τὴν θάλατταν.* Plut. Arist. 25. Cfr. etiam Flor. III 10: Helvetiis *sacramentum fuit, ne redirent.* Livius XXXI 17: *Id se facinus* (sese invicem occidendi) *perpetraturos, praeeuntibus* EXSECRABILE *carmen sacerdotibus, iure iurando adacti* (Abydeni). — *exsecrata*] signif. formae mediae, «cum se diris devovisset.» Herod. l. l. *ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας.* Noli iungere cum Porphyrione: «*exsecrata agros atque Laris patrios profugit;*» sed *profugit agros*, ut Colum. I 3: *ut -- propter iniurias vicinorum sedes suas profugerint.* — *patrios*] *ποιητικώτερον* est quam *proprios*, cuius lectionis omnino exigua videtur auctoritas. — *pedes q. f.*] Cf. c. III 11, 49. — *protervus*] Cf. c. I 26, 2: *protervis-ventis.* Verg. Aen. I 536: *procacibus Austris.*

23. 24. *Sic placet?*] 'Ex formula sollemni; cum enim consulebant, sic loquebantur: «Placetne?» «Quid fieri placet?» et in decernendo placere senatui vel non placere.' Bentl. Vide ad v. 17. — *Secunda -- alite*] «*αἰσίῳ ὄρνιθι*, bono omine propter ipsum hoc tam generosum consilium oblato.»

25—28. «Sed priusquam classem conscendamus, in haec verba iuremus: Tum demum redire Romam nobis liceat, cum saxa ab imo maris fundo rursus emerserint.» — *saxa*] proprium fuisset *massa ferri, μύδρος σιδήρεος.* Herodot. l. l. — Fundus harum comparationum *ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου* est Achillis iuramentum Il. *A* 234., item Archilochi fr. 74 Bgk.: *μηδεὶς ἔθ' ὑμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω, Μηδ' ὅταν δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν Ἐνάλιον καί σφιν θαλάσσης ἠχέεντα κύματα Φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἠλύγιον ὄρος.* (Similia v. c. I 29, 10. 33, 7. Catull. 61, 206. Verg. ecl. 1, 60—64. 8, 27 sq. Propert. I 15, 29. III 7, 33. Ovid. Pont. IV 5, 43. 6, 45. Metam. XIII 324. Her. 5, 30. Trist. I 8, 1, quae omnia Ovidii Trist. I 8, 5 complecti possumus: *Omnia naturae praepostera legibus ibunt.*) — *Matina-cacumina*] Matinus mons sive promunturium in Apulia, prope radices Gargani montis, hodie *Matinata.* Cf. c. I 28, 3. IV 2, 27. Lucan. IX 184: *et calidi lucent buxeta Matini*, ubi verss. praecedd.

Padus Matina laverit cacumina,
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor, iuvet ut tigris subsidere cervis,
Adulteretur et columba miluo,
Credula nec ravos timeant armenta leones,
Ametque salsa levis hircus aequora.

V. 32. deest suo loco in B et legitur post v. 39. — 33. *ravos* AB quattuor Blandinii, Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Kiessling; *flavos* cum ceteris cod. Keller; pauci codices *saevos; fulvos* Lambinus.

memoratur *Apulus*, - - *simul et Garganus*.

29—34. *In mare*] «Si Apenninus mons mediam Italiam dividens subito maris promunturium factus erit.» — *Proruperit* rectius dixeris de flumine, *procurrerit* de monte. Ovid. Fast. IV 419: *Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor Trinacris*. Tacit. Agric. 11: *procurrentibus in diversa terris*. Longus II 25: *ἄκρας ἐπεμβαινούσης τῷ πελάγει*. «Se praecipitaverit» cum aliis nos explicare non possumus. Cf. Lucan. IV 405: *Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader*. VIII 538: *Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis*. — *Nova* - - *libidine*] «si inauditae ac portentosae libidines iunxerint animalia disparia, id quod veluti monstrum esset procurandum.» — *subsidere*] «iniri se cupiant a cervis.» Cfr. Lucret. IV 1198 Aristoph. Pac. v. 1075. Hierocles vates: *Οὐ γάρ πω τοῦτ᾽ ἐστὶ φίλον μακάρεσσι θεοῖσιν, Φυλόπιδος λῆξαι, πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ*. Sic *succedere* apud Gratium v. 164. de coitu canis Hyrcanae cum tigride: *Tunc et mansuetis tuto ferus errat adulter In stabulis ultroque gravem succedere tigrim Ausa canis maiore tulit de sanguine fetum*. — *Credula*] «summa iam fiducia praedita propter leonum mansuetudinem.» — *ravos*] «oculis ravis et atrociter fulgentibus.» Varro r. r. II 2, 4 docet arietes esse debere *ravis oculis*, ib. 9, 3 canem *nigrantibus aut ravis*. Alii interpretati sunt de pellis colore, ut est apud Eurip. Herc. fur. 360: *λέοντος, Πυρσοῦ* - - *θηρός*. Cfr. c. III 27, 3: *Rava-lupa*. Horatius videtur expressisse Homericum (Od. λ 611.) *χαροποί τε λέοντες*. Gloss. Philox. *ravus, χαροπός*. Aliorum *flavos* h. l. otiosum est nec satis *κύριον* pro *fulvos*. (Verg. Aen. II 722.) Alii, qui non magis v. *ravos* intellegebant, substituerunt *saevos*. — *levis*] «levis *(λεῖος)* factus instar piscis, cum natura villosus sit.» Dictum est per *πρόληψιν*.

35—40. *Haec* - - *exsecrata*] «His votis cum exsecratione conceptis.» Vv. *exsecrata civitas* cum vi repetita sunt ex v. 18. — *indocili-grege*] «volgo imperito, cui persuaderi nequit melius esse relinquere patriam quam servitutem servire; hic grex (contemptim) effeminatus et propter animum abiectum omni spe meliore destitutus desidem atque infaustam vitam agat.» — Summae pigritiae notio inest in vv. *perprimat cubilia*, «somniculosi homines perpetuo ea premant domique desideant.» — *tollite*] ut epist. I 12, 3: *Tolle querellas;* gloss. «pellite.» Archiloch. fr. 9, 9. 10 Bgk.: *ἀλλὰ τάχιστα Τλῆτε γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι*. —

Haec, et quae poterunt reditus abscindere dulcis,
Eamus omnis exsecrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca praeter et volate litora.
Nos manet Oceanus circum vagus arva beata:
Petamus arva, divites et insulas,

39. *est animus* «Excerpta Bodleiana CCCC. annorum» apud Bentleium. — 41. *circumvagus: arva, beata Petamus arva*, Orelli, Haupt, Vahlen.

Felicissime autem gloriosae huius fugae celeritatem ipsis numeris volubilibus expressit poeta. — *praeter-volate*] «celerrime praeternavigate Etrusci maris litora, ut perveniatis in Oceanum Atlanticum.» De solito earum navium cursu, quae Gallias et Hispanias petentes praetervehebant *ruinas Et desolatae moenia foeda Cosae, --signatum ab Hercule portum* (sive Cosanum) et portum Lunensem *(Carrara)* vide Rutilii Itinerarium I 285.

41—42. *circum vagus*] 'Ordo est: Oceanus circum arva beata vagus'. Porphyr. Nam in traiciendis vocabulis, ut ait Meineke praef. XXXVII., saepe mire audax Horatius. Adiect. *vagus* h. l. ut saepe, idem est quod *vagans*, ut *circumfluus* (Ov. Met. XV 739) idem quod circum fluens. Alii cum Orellio distinguunt: *O. circumvagus;* i. e. *ἀψόρροος, πάντα κυκλῶν*, qui ex prisca hominum opinione totum orbem terrarum circum fluit, (ut Aeschyl. Prom. 138: *Τοῦ περὶ πᾶσάν θ' εἱλισσομένου Χθόν' ἀκοιμήτῳ ῥεύματι --Ὠκεανοῦ.* Catull. 64, 30: *Oceanusque pater, totum qui amplectitur orbem*; et aeque absolute Rutil. I 56: *Qua circumfusus fluctuat Oceanus.*) illa, quae nostis, *beata arva, τὰς μακάρων νήσους, petamus.* L. Müller v. 41 ut nos distinxit, sed v. 42 *arva* corruptum esse ratus Sengerum probabiliter coniecisse censet *alta*, ut Vergil. Aen. VII 362: *perfidus alta petens-praedo.* At repetitum voc. *arva* h. l. non magis vituperandum est, quam c. IV 5, 18. — *beata-arva*] Verg. Aen. VI 638: *Devenere locos laetos et amoena vireta Fortunatorum nemorum sedesque beatas.* — *divites et insulas*] additur per *ἐπεξήγησιν.* De Orcadibus insulis interpretatur Comm. Cruq., rectius plerique de Canariis. Fundus *μύθου* est Hesiodi locus ad v. 63. exscriptus. Antiquorum de beatorum insulis opiniones optime, mox in easdem migraturus, exposuit C. O. Müller in Parentalibus Guilielmi IV. Gottingae 1837. (Opusc. II pg. 500.) Locus imprimis memorandus est in Socratico illo Axiocho 371. E. — Schol. Plat. pag. 934. ed. Or. *Πτολεμαῖος - - ἐν δ' Γεωγραφουμένων φησὶ τὰς μακάρων νήσους ἓξ τὸν ἀριθμὸν εἶναι ἐν τῇ ἐντὸς Λιβύῃ κατὰ τὸ Ἀτλαντικὸν πέλαγος.* Pomponius Mela III 102: *Fortunatae insulae abundant sua sponte genitis et subinde aliis super aliis innascentibus nihil sollicitos alunt, beatius quam aliae urbes excultae.* Ce-

Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
  Et inputata floret usque vinea,
Germinat et numquam fallentis termes olivae,
  Suamque pulla ficus ornat arborem,
Mella cava manant ex ilice, montibus altis
  Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
  Refertque tenta grex amicus ubera;

48. *lympha* plerique; nympha RT*φψ* cum aliquot Bentl.

terum sic iam prisci Aegyptii inferos suos in ultimum occidentem removerant.

43—48. *Reddit ubi* cet.] «ubi sine agricultura terra ex se quotannis effert fruges.» *Reddit* tamen ita quoque suam significationem retinet: «profert frumentum quasi debitum humano generi.» — Pro *Cererem* scribunt *cererem*, quo per *μετωνυμίαν* frumentum intellegendum esse clarius significent. Cfr. Quintil. VIII 6, 24. Rarius in hoc genere Pallas ponitur et pro olea et pro oleo. Ovid. Am. II 16, 8. Heroid. 19, 44. Trist. IV 5, 4: *Ut vigil infusa Pallade flamma solet.* — *inarata*] De *Γαβίοις* Aeschylus fr. 198 D.: *ἵν᾽ οὔτ᾽ ἄροτρον οὔτε γατόμος Τέμνει δίκελλ᾽ ἄρουραν, ἀλλ᾽ αὐτόσποροι Γύαι φέρουσι βίοτον ἄφθονον βροτοῖς.* — *inputata*] «numquam vinitoris falce tacta floret uvasque fert.» Cfr. Verg. ecl. 4, 29. — *termes*] «ramus oleae cum bacis dominum numquam fallit vel frigore vel siccitate ustus.» — *Suam --arborem*] «Ficus, quae sponte et sine insitione aut cultura nascuntur, durae esse solent et fatuae ac cito decidere; ibi, inquit, tales (non insitivae) nascuntur, ut etiam pullae ornent suam arborem nec decidant, antequam sint maturae.» Comm. Cruq. — *pulla*] simpliciter significat «maturam.» Philostrat. Imagg. I 31: *σῦκα μέλανα ὀπῷ λειβόμενα.* Cfr. de ficuum insitione Cato r. r. 42. Colum. V 11, 7. — *Mella*] Orta est fabula a melle apum nemorensium. Colum. IX 2. — *Levis* cet.] «maxima cum celeritate defluit de montibus.» — *pede*] Propterea quod *currunt* aquae, *pedes* iis tribuunt poetae. Lucret. V 272. rursusque VI 638: (aqua) *super terras redit agmine dulci, Qua via secta semel liquido pede detulit undas.* Verg. Cul. 17: *Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.* Comparat Marcilius Reg. III 18, 41: *φωνὴ τῶν ποδῶν τοῦ ὑετοῦ.* — 'Sonus versus imitatur velocitatem et strepitum aquae currentis'. Porphyr.

50. 51. *tenta*] «lacte turgida.» Cf. Verg. ecl. 4, 21. — *grex amicus*] «libenter pastorum commodis inserviens iisque propterea carus.» — *vespertinus*] Graecorum modo adiectivum temporis pro adverbio. Cic. pro Mil. 33: *nocturnis canibus.* Verg. Ge. III 537: *Non lupus insidias explorat ovilia circum Nec gregibus nocturnus obambulat.* Nemesianus Cyneg. 325: *prata Nocturnis calcata feris.* — *circumgemit*] «raucum suum sonum edit circumvagans ovilia.» Sic et leo *gemere* dicitur a Valer. Flacco III 737. Cfr. etiam Verg. Aen. VII 15: *gemitus iraeque leonum.* De urso-

Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Neque intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur: ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glaebis,
Utrumque rege temperante caelitum.

51. *ovile* cod. plerique, *ovili* Tφψ Blandinii paucique alii. — 52. *Neque* plerique, *Nec* ObSTcγ Graev., Voss., prob. Bentleio. — V. 56. 61. 62. 57—60. 63 transposuit Bentley prob. Kiessling; L. Müller v. 61. 62 post. v. 52 traiecit; Haupt ed. 2. 3. Vahlen v. 61. 62 uncis incluserunt.

rum voce Verg. Aen. VII 18. habet *saevire,* Claudian. de Manlii Theod. consul. 298 *rudere* (sed Jeep *rigentes*), volgatus interpres Isaiae 59, 11. *rugire;* verbum proprium *uncare* vel *ungare* fuisse dicunt Glossographi de vocibus animalium. — *ovile*] Ita cum plerisque cod. scribendum est. Confer c. II 16, 33: *te circum Mugiunt;* sat. II 3, 223: *Hunc circumtonuit Bellona;* epist. II 2, 93: *circum Spectemus aedem.*

52. *alta*] Cum *alta* (profunda) sit humus, absunt etiam viperae, quae amant loca saxosa, arida, cavernosa. *Alta* simul significat solum esse fertilissimum. Hom. Il. Σ 550: *τέμενος βαθυλήϊον.* Aesch. Prom. 652: *βαθὺν Λειμῶνα.* Sept. adv. Th. 306: *βαθύχθον' αἶαν.* Eurip. Androm. 636: *πολλάκις δέ τοι ξηρὰ βαθεῖαν γῆν ἐνίκησε σπορά.* At rectius alii iungunt *alta* (i. e. *alte*) *intumescit,* cum vipera se extollit, ut ambulantes ex improviso aggrediatur. — Ad rem ipsam cfr. Verg. Ge. II 153: *Nec rapit immensos orbes per humum neque tanto Squameus in spiram tractu se colligit anguis.*

53—56. *mirabimur: ut*] Cfr. c. III 4, 13—16. — *Aquosus*] Eurus etiam magis quam Auster imbres affert. Caton. Dir. 38: *Eurus agat mixtam fulva caligine nubem.* Lucan. I 219: *Et madidis Euri resolutae flatibus Alpes.* — *arva radat*] «diluat atque provolvat in torrentes ac flumina.» Lucret. V 257: *ripas radentia flumina rodunt.* — *Pinguia*] «fecundo suco turgida.» — *urantur*] Anth. Pal. II. p. 845. de Prota in beatas insulas transvecta: *Οὐ χειμὼν λυπεῖ σ', οὐ καῦμ' οὐ νοῦσος ἐνοχλεῖ -- ζώεις γὰρ ἀμέμπτως Αὐγαῖς ἐν καθαραῖσιν 'Ολύμπου πλησίον ὄντος* (quae quidem nova videtur imago). — *temperante*] «benigne ita moderante, ut nec nimii aut noxii cadant imbres neque solis aestus segetes torreat.» Fundus *φαντασίας* est Hom. Od. δ 566 in Elysio: *Οὐ νιφετός, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολύς, οὔτε ποτ' ὄμβρος, 'Αλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγὺ πνείοντας ἀήτας 'Ωκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.* — Transpositionibus quas nonnulli hic facere voluerunt, facile caremus: Poeta primum eas insularum illarum dotes, quae terra ipsa continentur, vv. 43—52. descripsit, deinde res, quae extrinsecus veniunt, subiunxit. Terra ipsa nihil in se continet, quod aut agris aut incolis et gregibus noceat, neque extrinsecus mala veniunt. Etenim agros neque nimiae pluviae vexant nec siccitas exurit, incolae a peregrinis dolosis non turbantur, pecudes denique nullis contagiis

Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque inpudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae
Laboriosa nec cohors Ulixei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem aestuosa torret inpotentia.

laborant. Igitur neque hominibus neque gregibus quidquam timendum est.

57—69. *Non huc*] «Intactae adhuc sunt insulae illae beatae a nautarum omnis generis commercio, adeoque innocentiae plenae; itaque nos quoque ibi tuti erimus a vitiis, quae illi, ubicumque ponunt vestigia, secum afferre solent.» Cuius quidem rei exempla poetica affert, navem Argo, qua vecta est Medea, abiecto pudore externum virum secuta, mercatores Phoenicios, Ulixem. — *Sidonii*] Iam Homerus Od. *ο* 419: *Φοίνικες πολυπαίπαλοι.* — *cornua*] «Non cornua antennarum illis insulis obverterunt, non ibi appulerunt litori.» Ovid. Met. XI 476: *Cornuaque in summa locat arbore.*

61. 62. *astri-aestuosa-inpotentia*] Pestilentiae subicit eius causam, *inpotentem,* vehementem (c. III 30, 3.), Sirii aestum, quo grex torretur. Ita cohaerent sententiae: «puri a vitiorum contagio illic vivunt homines, securi a pestilentiae contagio greges.» Sed quod ad pecus, de quo v. 49 sq. dictum est, h. l. redit poeta, multis versus aut transponendi aut eiciendi videntur.

63—66. *Iuppiter*] «Itaque», inquit, «cum nulla ibi sint scelera, nullae pestes, piis illam tamquam separatam a sceleratis sedem destinavit Iuppiter, ex quo auream aetatem in aeream, mox hanc in ferream, in deterius semper mutavit.» Tres aetates hic memorat, argentea praetermissa, duas tantum Verg. Ge. I 125. Cfr. Hesiod. O. et D. 167. de heroibus: *Τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης. Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκήδεα θυμὸν ἔχοντες Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην, Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα.* — *inquinavit*] «*ἐμίανεν*, adulteravit, in deterius metallum mutavit.» — *Aere, dehinc*] In hac repetitione firmata opt. cod., ut in illa v. 41., inest color Lucretianus, quem poetam singulariter adamarat Horatius. Cfr. III 12: *Omnia nos itidem depascimur aurea dicta, Aurea perpetua semper dignissima vita.* V 950: *proluvie larga lavere umida saxa, Umida saxa, super viridi stillantia musco.* Sed eandem *ἀναφοράν*, ut consentaneum erat, usurpavit iam Homerica poesis in significandis rebus, quibus propter qualemcumque causam men: poetae immoratur, ut Iliad. *Β* 671. *Νιρεύς*, ter. *Υ* 371. 372. *Χ* 127 128. *Ψ* 641. Od. *α* 22: *Ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας, Αἰθίοπας.* Sic Theocr. 13, 60. 61: *ἠυγένειος λῖς, ὠμοφάγος λῖς.* Voc. *dehinc* ap. Hor. semper bisyllabum, ut sat. I 3, 104. 5, 97. a. p. 144. Nostra autem distinctio animum commotum significat, quo poeta intueatur generis humani depravationem, et est veluti tristis querimonia per *ἀσύνδετον* interiecta. Altera *aerea dehinc* (monosyll.), ad quam repetunt ex praecedd. *ut,* meram exhibet narrationem, eamque admodum frigidam. — *ferro duravit*] «ex ferro procudit, ferrea

Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
Ut inquinavit aere tempus aureum;
Aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

65. *Aere, dehinc* cod. plerique; *Aerea dehinc* ASd Leid., Meineke ed. 1. — *quorum*] *quo nunc* dubitanter proposuit Bentleius.

reddidit.» — *quorum*] «Cuius ferreae aetatis *fuga,* modus, quo longe ab his sordibus remoti vitam innoxiam ac vere beatam adispiscantur, qui in tanta morum corruptione pii manserunt, iis offertur me auctore et suasore, tamquam vate divino (*μάντει,* non: «poeta»), per hoc carmen ipsum.» Confer ad c. IV 6, 44. Alii construunt: *quorum piis,* id est, «iis, qui pii adhuc sunt in his ferreis saeculis, fuga datur:» id quod minus placet, cum vix Latinum sit *pii huius saeculi,* quod prope Christianum habet colorem. — Post copiosam autem illam insularum beatarum *τοποθεσίαν* consentaneum erat, ut, quemadmodum fit in elegiis, primariam totius carminis sententiam brevi repeteret poeta; quod parum perspiciens Peerlkamp duos ultimos vv. delendos censuit.

CARMEN XVII.

Iam iam efficaci do manus scientiae,
Supplex et oro regna per Proserpinae,
Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium

XVII. Inscr. volg. *Ad Canidiam.* — *Fingit se Canidiae veneficiis superatum. allegoricos deprecatur ut sibi parcat* Bc. — (Vv. 1—52 in B desunt.)

XVII. Rursus salsissime irridet Canidiam (Gratidiam) sagam atque semet ipsum artibus eius magicis petitum et saevis cruciatibus ab ea affectum fingens, ut sibi iam satis perdomito tandem parcat, supplex inimicam orat et obsecrat, v. 1—52. Ad quae Canidia ita respondet inde a v. 53—81, ut quae alibi Hor. ei opprobio fecerat, vera esse confiteatur. Hic epodus unus ex omnibus *κατὰ στίχον* compositus est; quam ob rem a multis separatus ab epodis. Omissus est in cod. T. Cruquius adnotat: 'Hoc carmen neque Epodon inscriptum in his cod. Bland. invenio neque Oden sicut nec praecedens.' Quando scriptus sit parum constat; plerique eum omnium epodorum novissimum et anno 724 compositum esse arbitrantur.

1—5. *do manus*] Dant manus proprie, qui manus suas victori praebent vinciendas; hinc est «cedere et fateri se inferiorem esse.» Cfr. Lucret. II 1043: *Dede manus; aut si falsum est, accingere contra.* Etiam in pedestri oratione. Cic. ad Att. II 22: *aiebat illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse.* — *non movenda*] «non laedenda neque irritanda», *ἀκίνητα*, translatione ab iis desumpta, qui profano modo simulacra deorum loco suo movent vel etiam deiciunt. (Schol. Plat. Theaet. pag. 900 b, 14: *ὅτι μὴ δεῖ ἕδη μηδὲ βωμοὺς κινεῖν ἢ τάφους ἢ ὅρους.*) — Proserpina et Diana (Hecate) potissimum memorantur, quia sunt numina Inferorum ac magarum, unde praeerant sacris magicis. Cfr. etiam a. p. 454. — Quomodo Bothius in *Per atque* haerere et *Per teque* proponere potuerit, vix intellegitur. — *carminum*] Ovid. Am. II 1, 23: *Carmina sanguineae deducunt cornua Lunae Et revocant niveos Solis euntis equos.* — *Refixa*] Sunt quasi fixae in caelo stellae (Plin. n. h. II 28: *Sidera, quae affixa diximus mundo.*); devocando igitur *refiguntur*, efficiunt sagae, ut decidant de caelo. Verg. Aen. V 527: *caelo ceu saepe refixa Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.* Deteriorem lectionem *defixa* qui praeferunt, interpretantur vel «affixa caelo,» vel «*δεδεμένα*, incantamentis ligata.»

6. 7. *vocibus-sacris*] «carminibus magicis.» — *Citumque retro solve*] «ita solve celeris turbinis rotationem, ut contraria fiat priori, adeoque cruciatu, quem mihi attulit prior eius conversio, me iam liberet.» Scilicet ut citissime agitatus

Refixa caelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliae addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,

5. *Refixa* AOBMγ Lipsiensis, Nannii (v. Miscell. lib. III. pg. 85) antiquus, fort. Bland.; *Defixa* Graev., Voss., Leid., Rbφψ aliique Parisini. — 11. *Unxere* ORTbγπ Blandinii, Graev., Voss.; *Luxere* ABMc Leid., Lips., Bentley.

(citus) rhombus per licia attracta et advoluta incantatos vi magica ligabat et vinciebat, ita idem retro actus per licia remissa et revoluta eos vi magica solvebat. — Hinc *retro carmen agere* dixit Val. Flacc. I 782: *iamiam exorabile retro* [*rite* Schenkl] *Carmen agens, neque enim ante leves niger avehit umbras Portitor et vinctae primis stant faucibus Orci.* — *turbinem*] «rhombum magicum.» Vid. Interpr. ad Theocrit. 2, 30: *Χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος, ἐξ Ἀφροδίτας Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσιν.* Prop. III 6, 26: *Staminea rhombi ducitur ille rota.* Lucan. VI 455: *Quos non concordia mixti Alligat ulla tori blandaeque potentia formae, Traxerunt torti magica vertigine fili* Thessalides.

8—10. *Movit* cet.] «Ecce tibi», inquit, «indulgentiae, qua heroes in hostes usi sunt veniamque iis concesserunt, illustria quaedam exempla.» — *Telephus*] Mysorum rex ab Achille, quem armis et manu facta prohibere conatus erat, ne ad Troiam oppugnandam veniret, volneratus, cum consulto oraculo responsum tulisset, volnus ab Achille illatum alio medicamento sanari non posse quam ferrugine cuspidis hastae Peliacae (responderat enim Apollo: *ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται*), illum oravit, ut eius rei sibi copia fieret, et impetravit. Propert. II 1, 63: *Mysus et Haemonia iuvenis qua cuspide volnus Senserat, hac ipsa cuspide sensit opem.* Hygin. f. 101. — *nepotem Nereium*] natum ex Thetide, Nerei filia.

11—18. *Unxere*] (Hom. Σ 350: Patroclum mortuum *καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ.* Ennius Ann. 154 (L. M.): Exin Tarquinium *bona femina lavit et unxit.*) Magis poetam decebat unam luctus partem commemorare quam generali verbo uti; neque propterea, quod Homerus Il. Ω 777. non narrat Hectoris corpus a matronis Troianis unctum esse, praeferendum erat v. *luxere* cum Bentleio, qui, cum hanc lectionem eximio acumine defenderet, hoc tamen non cogitavit, quod recte contra monuit Bothius: «Ad *lugendum* non opus erat precibus.» Idem valet de Peerlkampii *Planxere.* — *addictum*] «destinatum ab Achille Priami precibus tandem exorato.» Illud minatur Il. Ψ 182: *Ἕκτορα δ' οὔτι Δώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσιν.* — *homicidam*] hic cum laude de viro forti, qui mul-

Postquam relictis moenibus rex procidit
Heu pervicacis ad pedes Achillei.
Saetosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulixei
Volente Circa membra; tunc mens et sonus
Relapsus atque notus in voltus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit iuventas et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida;

17. *Circa* plerique codices et post Bentleium ed. fere omnes. — 18. *Relapsus* ORTγφψ Graev., Voss., Lips., duo (Blandinii) prob. Bentl., Meineke, Haupt, Vahlen, L. Müller, Keller, Kiessling; *Relatus* ABMbc Leidens., Paris. λ, alii duo (Blandin.) — 19. *tibi, O Amata* malebat Bentleius. — 22. *ossa* cod. omnes, *ora* Bentl. coniecit prob. Meineke, Haupt ed. 1. 2. 3. — *amicta* cod. plerique, *amictus* ABM Leid., Paris. λ (*Amictus* amplexus est Cuningh. sic: *Reliquit* (me), *ossa pelle amictus* (sum) *lurida.)*

tos in proeliis occiderit. Il. *Α* 242: *εὖτ᾽ ἂν πολλοὶ ὑφ᾽ Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο Θνήσκοντες πίπτωσι.* Theocr. 17, 53: *λαοφόνον Διομήδεα.* — *procidit*] Il. *Ω* 510: *Κλαῖ᾽ ἀδινά, προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσθείς.* — *Heu*] «Ad animum respiciens procidentis Priami ad pedes Achillis ob indignitatem facti hoc dicit.» Schol. Refertur igitur ad totam sententiam, non ad unum voc. *pervicacis*, id est, «qui alias tam pervicax erat, tunc vero Priami preces exaudivit.» — *Laboriosi*] Cfr. Ep. 16, 60. — *Volente Circa*] Vid. Od. *κ* 388 sqq. — *sonus*] «vox humana.» — *Relapsus*] «paullatim iis ultro rediit.» *Relatus* esset «externa vi reductus.» — *notus - - honor*] «pristina formae humanae pulchritudo et dignitas.» Etenim l. l. v. 395: *Ἄνδρες δ᾽ ἂψ ἐγένοντο νεώτεροι ἢ πάρος ἦσαν Καὶ πολὺ καλλίονες καὶ μείζονες εἰσοράασθαι.* Hac significatione usurpatur etiam in num. plur. Verg. Aen. I 591: *laetos oculis afflarat honores*, ubi statim additur *decus*.

19—26. *satis superque*] Conf. Epod. 1, 31. — *multum*] «vehementer ac diu.» Cfr. Hand. Turs. III. p. 669. — *institoribus*] c. III 6, 30. Sunt ii praesertim, qui puellis mundum muliebrem vendunt. — *verecundus*] «rubicundus, qualis inest in adulescentibus, color discessit a me, ita ut nihil mihi remaneat praeter ossa amicta cute pallida.» Moschus 4, 2: *τὸ πρὶν δέ τοι οὐκ ἔτ᾽ ἔρευθος Σώζετ᾽ ἐπὶ ῥεθέεσσι.* — *lurida*] Plaut. Capt. 130: *Macesco, consenesco et tabesco miser; Ossa atque pellis sum miser macritudine.* Nimis ad vivum rem resecuit Bentleius contendens dici non posse: *rubicundus color reliquit ossa*, quippe quae rubra non essent. — *capillus*] «tua vene-

Tuis capillus albus est odoribus;
Nullum a labore me reclinat otium;
Urget diem nox et dies noctem, neque est
Levare tenta spiritu praecordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina
Caputque Marsa dissilire nenia.
Quid amplius vis? O mare et terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Virens in Aetna flamma; tu, donec cinis

24. *a labore* AOBMRbc Leid., Lips.; *ab labore* Tγφψ aliique Parisini, Graev. — 30. *O mare et terra* codices paene omnes; *O mare, o terra* Bentl. ex Acrone prob. Meineke, Haupt, Vahlen. — 33. *Virens* AOBMRpr. γφψ, quattuor codices Cruquii (Blandinii), Graev., Leid. multique alii; inde nonnulli erasa littera *i* fecerunt *Vrens,* unde ortum est in paucis cod. (Pulmanni, Bersmanni, Torrentii) *Furens,* quod receperunt Bentley, Meineke, Haupt, Vahlen. — *tu* — v. 35. *Cales* cod. et ed.; *tua* — *Calet* Bentl.

ficia mihi canitiem attulerunt.» Theocr. 2, 89: *Ἔῤῥευν δ' ἐκ κεφαλᾶς πᾶσαι τρίχες, αὐτὰ δὲ λοιπὰ Ὀστέ' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα.* *Odores* vocat sacra magica, quod in eis multa aromata urantur ac suffimenta fiant. — *reclinat*] «velut in toro iacentem relaxat, recreat.» — *Urget*] «Nec die neque noctu quietem reperire iam queo.» — *neque est*] *οὐδ' ἔστιν, οὐδ' ἔξεστιν.* «Distenta mihi sunt anhelitu praecordia neque ea respirando levare possum.»

27—29. *vincor*] «Experimento doctus cogor nunc id credere, quod antea praefracte negaram.» — *Sabella*] Sat. I 9, 29. Sabellae anus pro sagis habebantur. — *pectus increpare*] «formularum magicarum vehementi murmure ac terriculis intimos sensus percellere.» — *nenia*] carmen maleficum; Marsi autem erant harioli et incantatores maxime serpentium. Solin. II 27. Ovid. Fast. VI 142. A. A. II 102: *Mixtaque cum magicis nenia Marsa sonis.* Conf. epod. 5, 76 et ad c. II 1, 38. — *dissilire*] «veluti dirumpi; acerrimis doloribus vexari atque amentia affici.» Angues magicis carminibus proprie *rumpuntur, dissiliunt, diffinduntur.* Verg. ecl. 8, 71. Ovid. med. fac. 39: *Nec mediae Marsis finduntur cantibus angues.* Am. II 1, 25. Met. VII 203: (Medea) *Vipereas rumpo verbis et carmine fauces.* Hic tamen ita vix accipi potest, sed est «vehementissimos capitis dolores pati.»

30—33. *O mare*] Plaut. Trinum. 1070: *Mare, terra, caelum, di vostram fidem!* Ter. Adelph. 790: *O caelum, o terra, o maria Neptuni!* Est quotidiani sermonis exclamatio in re horrenda. — *delibutus Hercules*

Iniuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis?
Quae finis aut quod me manet stipendium?
Effare; iussas cum fide poenas luam,
Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari: 'Tu pudica, tu proba',

38. *Paratus, expiare si poposceris Centum iuvencis, sive mendaci lyra Voles sonare, Tu pudica, tu pia* malebat Bentleius in Add.

Nessi cruore] Cf. epod. 3, 17 sq. Nessi Centauri imagines vide in Gerhard *Vaseng.* II. T. CXVII. CXVIII. — *Virens*] Lambinus interpretatur «perpetuam, acrem, non languescentem.» Contra dicit Bentleius, *furens* praeferens: «Non autem, si aetas, translatione a vernis floribus sumpta, *virere* belle dicitur, idcirco etiam *flamma*, quae toto genere dispar est.» Peerlkamp *virens,* quod verum putat, explicat «fulgens», comparans Plaut. Menaechm. 828: *Viden tu illi oculos virere? Ut viridis exoritur colos Ex temporibus atque fronte: ut oculi scintillant, vide.* Verum rectior interpretatio est de flammae sulfureae, qualem exhalat Aetna, colore inter gilvum viridem et caeruleum medio. Reliquae duae lectiones partim mero errori debentur *(urens)*, partim interpolationi (*furens); pro* qua afferunt Lucret. II 593: *Eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae* et Vergil. Aen. IV 670: *flammaeque furentes.* Quod quamquam recte dicitur, tamen codicibus obtemperandum est. Ceterum construe: *Sicana flamma virens ardet in Aetna fervida,* etsi Schol. iungunt: *in Sicana Aetna.*

33—36. *donec cinis* cet.] «Continuo exercens artes tuas magicas, tamquam si ipsa esses officina venenorum semper calens igni, quo ea praeparentur, me conficere non desines, donec cinis meus in ventos dispergatur.» — *Iniuriosis*] quia haec summa iniuria et contumelia est, cineres in ventos spargi. — *Quae finis*] Hoc sensu saepe usurpant gen. femin. Cic. de leg. II 55: *quae finis funestae familiae.* Atticus apud Cic. ad Att. IX 10, 4: *quae enim finis peregrinationis?* Vide ad c. II 18, 30. — *Colchicis*] «Medeae venenorum simillimis.» c. II 13, 8. — *stipendium*] vocabulum est medium, ut *praemium, merces*; h. l. igitur «multa, poena», non, ut alii volunt, «opus poenae loco iniunctum.»

38—40. *expiare*] «poena a te constituta patienter subeunda luere peccata mea, sive poposceris, ut ἑκατόμβην pro piaculo offeram cet.» *Expiare centum iuvencis* etsi per se rectum est, tamen propter consensum cod. reiciendum esse videbatur. — *mendaci lyra*] Dedita opera hic ab εἰρωνείᾳ leviter ac prope occulte discessit, ut in illis v. 20: *Amata* cet. Nimirum *mendaci lyra* ambigue significat et quae ante (epod. 5.) mentita erat in infamanda Canidia et quae mentietur eam laudando. — *sonari*] Ut ἠχεῖν (Soph. Trach. 865. Theocr. 2, 36: τὸ χαλκίον ὡς τάχος ἄχει. Pseudanacr. 1, 4.), apud poetas transitive (Tib. I 3, 60. Ovid. Met. X 205: *te carmina nostra sonabunt*), et passive, ut hic. — *Tu pudica*]

Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vice
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu, potes nam, solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,

42. *vicem* R ante rasuram, unus Mechlin. Torrentii, prob. Bentley, Orelli, Haupt, Vahlen, L. Müller, Keller; *vice* codices plerique, Porphyrio, prob. Meineke, Kiessling.

«hasce laudes tibi tribuam atque ad caelum te efferam.» Similiter Catull. 42, 19: '*Moecha putida, redde codicillos.*' -- *Sed nil proficimus, nihil movetur. Mutanda est ratio modusque vobis, Si quid proficere amplius potestis: 'Pudica et proba, redde codicillos.*' Nec tamen imitatus est Horatius Catullum.

42—44. *Infamis*] Quam ut minus castam infamarat Stesichorus (a. Chr. 630—555.) *Ἰλίου πέρσει*, carmine lyricoepico. Postea, ut narrant (cfr. Plato Phaedr. pag. 243. A. Isocrat. Hel. Enc. §. 64. Pausanias III 19, 13. Dio Chr. 11. p. 178 D.) ob id delictum occaecatus *ἐγκώμιον* Helenae composuit pluribus hymnis constans, in quo *παλινῳδίαν* cecinit his inter alios versiculis (fr. 26 Bgk.): *Οὐκ ἔστ᾿ ἔτυμος λόγος οὗτος. Οὐδ᾿ ἔβας ἐν νηυσὶν ἐϋσσέλμοις, Οὐδ᾿ ἵκεο πέργαμα Τροίας.* Finxit autem a Paride Helenae tantum imaginem (*εἴδωλον*) Lacedaemone Troiam abductam esse. Ex Horatii loco liquet poetam apostrophe ad Dioscuros facta precatum esse, ut sibi ignoscerent, quae in eorum sororem commisisset. Ad clementiam flexi cum essent, visum ille recuperavit. Ceterum Plato, Isocrates, Dio Chrysostomus, Pausanias Helenae ipsi soli Stesichori et excaecationem et sanationem tribuunt. — *Helenae offensus vice*] Sic cum codicibus optimis et Porphyrione scripsimus, i. e. sororis nomine, pro sorore sua. Apud scriptores antiquos accusativus *vicem* usitatior est, velut Plaut. Trucul. 157: *Male, quoi non vis, ea omnia tibi dicis Et nostram et illorum vicem;* Capt. 394: *remittat huc amborum vicem;* saepe ap. Livium, velut XXVIII 19: *sollicitі vicem imperatoris.* Sed apud eundem etiam ablat. invenitur, I 25, 7: *exanimes vice unius;* Curt. VII 11, 20: *vice eorum, quos - miserat, sollicitus;* etiam in inscriptionibus, velut CIL II 3453: *fili vice morte succumberem.* Neque vituperandus est similis versuum 42. 43 exitus: *vice prece;* vide huius carminis v. 1. 2. 14. 16 al.

45. 46. *potes nam*] Exempla huius formulae in precibus usitatae praebent interpretes ad Val. Flacc. I 13: *Versam proles tua pandet Idumen* (*Namque potest*). Agathias Anthol. Palat. I. p. 211: *Ἀλλά, θεά, δύνασαι γάρ, ἢ ἡβητῆρά με τεῦξον κτλ.* Cf. ad. c. III 11, 1. — *O nec paternis*] Canidiae sordidos parentes obicit. — *obsoleta*] «inquinata, deformata», ut sunt res vetustate absumptae. Cic. pro Sestio 60: Virtus -- *neque alienis umquam sordibus obsolescit.* Ex adulterio eam natam, ut volunt schol., significare nequit.

47. 48. *sepulcris pauperum*] «Nam divitum sepulcra suis erant custo-

Neque in sepulcris pauperum prudens anus
Novendialis dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus et purae manus,
Tuusque venter Pactumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcumque fortis exsilis puerpera.

47. *Neque* Tbcφψ aliique Parisini, Graev., Voss., Lips.; *Nec* AOBMRγ Dessauiensis aliique. — 50. *Pactumeius* codices paene omnes. in his Blandinii, Porphyrion, *Partumeius* perpauci.

dibus curae.» Schol. Horum custodum mentionem facit Manetho VI 531: *νεκυοστόλοι - Ἢ φρουροὶ νεκύων τύμβοις ἔνι ναιετάοντες.* CIL VI 1395: *Huic monumento tutelae nomine cedunt* cet.; Marquardt, Antiq. Rom. privat. pg. 357. — *prudens*] etiam de malis artibus. Iuven. 3, 86; Graeculi *adulandi gens prudentissima.* In margine antiqui codicis Nannii (Miscell. III pg. 85) adscriptum est scholion: 'docta, scilicet ut negetur perita esse feralium magicarum'. — *Novendialis dissipare*] «eruere e sepulcris ad usum sacrorum tuorum cineres recens conditos ac tantum non tepidos, quippe qui ad praestigias magicas efficaciores sint quam diu repositi.» Ovid. Her. 6, 90: *Certaque de tepidis colligit ossa rogis.* Lucan. VI 530: *ardentiaque ossa E mediis rapit illa rogis.* Cum autem usui illi nefando vivos incantandi adhiberentur, necessario *dissipabantur,* in pulverem comminuebantur. Ceterum triplex exstat interpretatio v. *Novendialis,* ita ut, cum hic iustorum mortuis faciendorum dies ab aliis scriptoribus nusquam memoretur, optione inter has opus sit: 1) «Novendiale dicitur sacrificium, quod mortuo fit nona die qua sepultus est.» Porphyr. 2) «Apud antiquos moris fuit, ut triduo corpus defuncti iaceret domi, et post triduum rogo imponeretur; item post triduum cinis in urnam condebatur et tumulo mandabatur; ideo dixit novendiales pulveres, id est, cineres recentes.» Comm. Cruq. 3) «Apud maiores, ubi (Thilo: ubiubi) quis fuisset exstinctus, ad domum suam referebatur; - - et illic septem erat diebus, octavo incendebatur, nono sepeliebatur: unde Horatius *Novendialis* cet.» Servius ad Aen. V 64. Commentat. Cruquii rationem recte, ut videtur, probat Torrentius. Conf. Apul. Metam. IX 31: *Iamque nono die rite completis apud tumulum sollemnibus.* Donatus ad Terent. Phorm. I 1, 16: *In nuptiis etiam septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere nonus dies, quo parentalia concluduntur.*

49—52. *hospitale*] «clemens ac mite.» — *purae manus*] a sanguine. — *Tuusque venter*] «tuus partus et filius.» «Nam hoc nomen Pactumeius est nomen suppositicii, quem sibi filium esse dicebat; supra enim (epod. 5, 5.) suppositicii partus ipsam ream fecit. *Venter* autem hic pro partu ponitur.» Comm. Cruq. Quamquam concedendum est Bentleio, v. *uterus* hac significatione usitatius esse. Ovid. Met. VI 192: *uteri pars est haec septima nostri.* Atque *Pactumeius* re vera nomen est Romanum. Vide G. Wilmanns Exempla, II pg. 347. Gens Pactu-

'Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Volgata, sacrum liberi Cupidinis,
Et Esquilini pontifex venefici
Inpune ut Urbem nomine inpleris meo?

57. *sacrum* plerique cod.; *sacra* φψ paucique alii Paris., Graev. Voss., Lips.

meia sub imperatoribus fecunda fuit consulum suffectorum: *Q. Pactumeius Fronto* a. post Chr. 80. *P. Pactumeius Clemens* a. 138. *T. Pactumeius Magnus* a. 183. Cfr. Fasti Consular. ed. J. Klein. — Cogitandum autem h. l. de homine ridiculo vel sordido. — Nimis contra insulsa, certe apud Horatium, altera est lectio *partumeius*, «uterus, qui partum quasi meit, id est, qui facillime parit.» — *Utcumque* cet.] «Quotiescumque e lecto surgis robusta scilicet puerpera, reapse peperisti nec obstetrix iuvit te ad decipiendos homines lavans pannos alio quam tuo cruore infectos.» Hoc rursus significat simulatos eius esse partus ad dona atque hereditates a moechis captandas, quibus persuasisset subditivos hos liberos ab ipsis genitos esse.

54—57. *Non saxa*] «Naufragorum et opibus spoliatorum lamenta non curant surda saxa.» — *Neptunus*] «Mare procellosum verberat fluctibus cautes.» Tibull. II 4, 9. — *Inultus ut tu*] Supplicis prece superbe reiecta saga ilico in acerbissimam indignationem erumpit, cuius formula utitur haud rara *ut* cum interrog., ut sat. II 5, 18: *Utne tegam spurco Damae latus?* Cic. Catil. 1, 22: *te ut ulla res frangat?* Liv. IV 2, 12: *Illine ut impune - - concitent finitima bella?*. Refertur autem ad rem, quam propter indignitatem fieri non posse vel potuisse, fieri non debere vel debuisse, ut h. l., stomachabundi pronuntiamus. — *Cotyttia*] Verg. Catal. 5, 19: *Non me vocabis pulchra per Cotyttia Ad feriatos fascinos.* Strabo X pg. 721. Iuven. 2. 91 sq. «Impune tu ut evolgaris atque irriseris orgia illa, quae celebrantur a feminis solis, uno tantum praesente sacerdote, in honorem deae, quam Thraciae gentes Cotyn vel Cotytto appellant?» Cfr. Buttmann Mythol. II. p. 159. Lobeck Aglaoph. p. 1012. et 1017. Manetho IV 59: *Ἦν δὲ Κύπρις μερόπων ὡροσκόπα φέγγεα λεύσῃ - - Τούτοις θηλειῶν πιστεύεται ὄργια κρυπτά· - - Ἔνθα φυγαρσενίης μυστήρια τεύχετ' ἄπυστα.* — *liberi*] «omni pudicitiae lege soluti ac petulantissimi.»

58. 59. *pontifex*] Ut pontifices praesides atque arbitri omnium erant religionum, ita invidiose Canidia inimicum, qui arbiter fuerat veneficii ab ea in Esquiliis perpetrati (Cfr. epod. 5. sat. I 8.), eiusdem quasi *pontificem* appellat, ut Cic. pro Sestio 39 P. Clodium *stuprorum sacerdotem* ob Bonae Deae sacra polluta vocat. In Esquiliis autem antea sepeliebantur pauperes ac servi. — *nomine inpleris meo*] «carminibus tuis famosis.»

60—64. *Quid proderat*] «Si te ulcisci non possum, quid prodest mihi larga mercede obtinuisse a

Quid proderat ditasse Paelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent;
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas laboribus.
Optat quietem Pelopis infidi pater
Egens benignae Tantalus semper dapis,
Optat Prometheus obligatus aliti,
Optat supremo conlocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Iovis.

60. *proderat* AB Leid. paucique alii, plerique *proderit.* — 62. *Sed* AOBMRcγ, ceteri *Si.* — 64. *laboribus* ABMbc prob. Bentl., Meineke, Haupt, L. Müller, Kiessling; *doloribus* ORTγφψ Dessau., Graev., aliique multi, prob. Lamb., Keller. — 65. *infidi* cod. plerique, in his Blandin.; *infidus* ex paucis cod. ed. veteres excepto Cruquio. — 67. *aliti* cod. plerique. in his etiam Bernens. B et Blandinii; *alite* Rφψ Graev., Voss., paucique alii.

pagis Paelignis, ut reconditas suas artes me docerent; quid iuvat me peritam esse venena miscendi efficacissima et praesentia, quae statim vel dementiam vel mortem afferant?» Paeligni Marsis vicini ideoque venefici et ipsi habiti. — *Velocius*] solito. — *toxicum*] Italis *tosco*, pr. venenum τόξοις illitum. — *Sed cet.*] «Verumtamen diutius vives quam tute nunc optas; atque vita tibi misera producenda est ad hunc finem, ut semper sis expositus novis cruciatibus iisque perpetiendis sufficias.» — Alteram lectionem, utique multo languidiorem, etsi a multis criticis praelatam, *Si tardiora* sic explicant alii: «Quodsi diutius vitam extrahis, quam tibi ipsi carum est, ideo fit, ut suppetas cet.» Alii iungunt cum praecedd.: «Quid proderat cet., si tardius morieris votis meis?» — «*In hoc, in id, in quid* significant rem, propter quam aliquid fiat.» Hand Turs. III. pag. 320., ubi exemplorum affatim. Est «ad hunc potissimum, immo unum finem,» efficacius aliquanto quam «propter hoc», ut explicant etiam Scholiastae. — *laboribus*] «aerumnis, quibus meis artibus magicis afficiere.»

65—67. *infidi*] Catull. 64, 346: *periuri Pelopis,* quia in mare praecipitavit Myrtilum aurigam, cuius ope aemulos vicerat et Hippodamiam, Oenomai filiam, in matrimonium acceperat. Alteram lect. *infidus* explicant «qui deorum arcana consilia evolgavit,» ut Ovid. Am. III 12, 30: *Proditor in medio Tantalus amne sitit;* sed nata est ex accommodatione ad sequens voc. — *benignae-dapis*] «copiosae, affluentis, quae eum semper circumdat, sed frustra.» — *obligatus aliti*] «obnoxius aquilae ultrici, cuius morsus a se arcere non potest.»

71—75. *ense-Norico*] c. I 16, 9. — *recludere*] «aperire», ut Verg. Aen.

Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere,
Frustraque vincla gutturi nectes tuo
Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor umeris tunc ego inimicis eques,
Meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, et polo
Deripere lunam vocibus possim meis,

72. *gutturi nectes* Rbcγφψ, duo Blandinii, Dessauiensis paucique alii; *gutturi innectes* AOBM, duo alii Blandinii, Leid., Lips., Einsidl., Gothanus aliique. — 78. *Deripere* plerique; *Diripere* OTγφψ, Lips.

X 601: *Tum latebras animae pectus mucrone recludit.* — *nectes*] Melius sic quam *innectes* scribi demonstravit Bentleius, propterea quod recte dicatur *nectere vincula gutturi* (epist. I 19, 31.), non item *innectere vincula gutturi.* Illud retinuimus, quia altera lectio facillime ex scriptura continua *GUTTURINECTES* oriri poterat, etsi Lucanus II 670: *Tunc placuit caesis innectere vincula silvis,* et translate Verg. Aen. VI 609: *fraus innexa clienti.* — *Vectabor*] «Insidebo umeris tuis, tibi insultans.» Sic translate *καθιππάζεσθαί τινος.* Plaut. Asin. 699: *Vehes pol hodie me; -- Sic isti solent superbi subdomari.* — *terra cedet*] «mihi tamquam deae; repellam humum.» Dis vestigium facientibus terra cedit, impar divinitatis ponderi. Ovid. A. A. I 559: (Bacchus) *e curru -- Desilit: imposito cessit arena pedi.* Hoc dicit Met. II 786: *Fugit et impressa tellurem reppulit hasta* (Minerva). Sententia est: «teque sic (quod nemo profecto exspectarat) perdomito omnia, quae in orbe terrarum sunt, flectent se invictae meae potentiae eamque cum stupore ultro agnoscent, cum, quasi triumphans, tibi inequitans incessero.»

76—80. *cereas imagines*] Ut in Pharmaceutriis Theocriti 2, 28. et Verg. ecl. 8, 80., pupae istae magicae adolescentes vel infideles vel nimis duros referunt, quos se defixuras et cupidis puellis conciliaturas simulabant sagae. Ovid. Her. 6, 91: *Devovet absentes simulacraque cerea figit Et miserum tenues in iecur urget acus.* — *curiosus*] «cum incredulus ex insidiis meas artes inspectabas.» — *polo Deripere lunam*] Vid. ad epod. 5, 45 sq. — *excitare*] ab inferis. Tibull. I 2, 57: *Haec cantu finditque solum Manesque sepulcris Elicit et tepido devocat ossa rogo.* — «An ego fortasse artes meas in te irritas manere queri debebo, ego, inquam, quae tamen maxima quaeque et prorsus inaudita efficere queam?» — *Disiderique temperare pocula*] «miscere pocula amatoria, *φίλτρα.*» Quod multi codices habent *poculum* fluxit fortasse ex recordatione epod. 5, 38: *Amoris-poculum.* Ceterum hunc versum, quod a maiore ad minus descendatur (*ἀντικλῖμαξ*), Carol. Lehrs spurium esse censuit;

Possim crematos excitare mortuos
Desiderique temperare pocula,
Plorem artis in te nil agentis exitus?'

80. *pocula* ABM Leid., Paris. λ paucique alii, *poculum* ORTbcγφψ Dess., Voss., Graev. — 81. *agentis* plerique, *habentis* pauci (ORγ) — *exitus* AOBMbcγ, *exitum* RTφψ Dess., Leid., Lips., Graev., Voss. — Codices nonnulli (A, Paris. 7972. *(λ)*, 8216 *(q)*, Leidensis, Reginensis, Gothanus, Bruxellanus, Taurinensis habent subscriptionem hanc: 'Vectius Agorius Basilius Mavortius vir clarissimus et inlustris, Excomite Domestico Exconsule Ordinario Legi et ut potui emendavi. Conferente mihi magistro Felice oratore urbis Romae.' Vide O. Keller in Epilegomenis Horat. 785—788.

God. Hermannus (opusc. VIII 403), quod ceteri epodi parem habeant versuum numerum, v. 77 eici volt.

81. «*Plorem* (vanos, semper frustratos) *exitus artis* meae magicae, quae *in te* (accusat. «adversus te») *nil agit*, nullam vim habet?» Inanem s. nullum fuisse *exitum* inest in ipso v. *plorem*. *Agentis* (perficientis) per se clarum est nec commutandum cum gloss. *valentis, habentis*. (*Agere* et *habere* passim confunduntur, ut Ovid. Her. 16, 302. Met. IX 107.) Quidam, nullo tamen exemplo innisi, v. *artis* pro genitivo verbi *plorem* habent: «propter artem omni efficacitate carentem.» Contrarium est c. IV 14, 38: *secundos reddidit exitus*, quibus opponitur *asper Exitus* apud Silium V 478 sq.

Typis expressit Fr. Aug. Eupel, Sondershusae.